Ex libris
Roberti Travers, A.M., M.B.
e Coll. S. Trinitatis, Dublin,
A.D. cIↃIↃcccxl.

Vide Burton de Melancho. passim Pret: 3 - 8 - 3 -

very Rare

am notiſſimi,

...um morboru

Le M. Lindman
Boston
Mass
Oct 1915

30/-

5.-

RODERICI A CASTRO LVSITANI,

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ

Doctoris, per Europam notiſſimi,

De vniuerſa muliebrium morborum

MEDICINA, NOVO ET ANTEHAC A NEMINE

TENTATO ORDINE OPVS

Abſolutiſſimum;

Et Studioſis omnibus vtile, Medicis vero perneceſſarium.

Pars prima Theorica.

QVATVOR COMPREHENSA LIBRIS, IN QVIBVS cuncta, quæ ad mulieris naturam, anatomen, ſemen, menſtruum, conceptum, vteri geſtationem, fœtus formationem, & hominis ortum attinent, abundantiſsime explicantur.

TERTIA EDITIO AVCTIOR ET EMENDATIOR.

HAMBVRGI, ex Bibliopolio FROBBENIANO,

ANNO CIↃ IↃ CXXVIII.

ELENCHVS LIBRORVM TOTIVS OPERIS.

Partis prioris De natura mulierum LIBRI QVATVOR.

I. *De vteri & mammarum anatome.* Pag.1.
II. *De ſemine, & menſtruo.* pag.36.
III. *De coitu, conceptu, & vteri geſtatione.* pag.100.
IV. *De partu & lacte.* pag.172.

Partis poſterioris De morbis mulierum LIBRI TOTIDEM.

I. *De morbis cunctis fœminis communibus.* Pag.1.
II. *De morbis viduis, ac virginibus peculiaribus.* pag.152.
III. *De morbis circa generationem, ac de iis, qui prægnantibus accidunt.* pag.350.
IV *De morbis puerperarum, & de nutricum affectibus.* pag.445.

ILLVSTRISSIMO ATQVE GENEROSISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DN. AVGVSTO IVNIORI, BRVNSWICENSIVM AC LVNÆBVRGENSIVM DVCI, DOMINO MEO CLEMENTISSIMO

S. P. D.

POſtquam prima Lege pervetitum pomi eſum turpiter violata, iuſto Dei iudicio humana cœperunt

In peius ruere, & retro ſublapſa referri;

jamq; intellectum tetra caligo & horribilis ignorantia obſcurare inciperent; Corpori autem vniuerſo morborum hoſtiles copiæ, facto quaſi impetu, calamitatem atque exitium molirentur: ab illo ſtatim primæuo omnium calamitatum exordio, peculiari quodam Dei miſeros homines miſericorditer reſpicientis munere, duo extitere ſtudiorum genera, quorum adminiculo illis ærumnarũ incurſibus occurrere, damnis mederi, ac publicæ ſaluti quam rectiſſime conſulere humana ſapientia, à diuina adiuta, adlaborauit.

Horum vnum intellectus culturam in ſe ſuſcepit, & omni ſtudio in id incubuit, vt homo Imaginem illam, ad quam primitus à Deo conditus erat, tantum non temerario illo auſu penitus amiſſam, ſalutaribus monitis e penu diuinarum reuelationum hauſtis, firmaque animi fiducia apprehenſis, ſi non integram recuperaret, at certe, remotis magnam partem denſis illis inſcitiæ errorumque nebulis iucundo alicui & ad πρωτογενῆ illum quam proxime accedenti ſplendori diuinæ particulam auræ reſtitueret, & affectuum imperio virtuti commiſſo, ad eius amorem ac ſtudium animum quam acerrime inflammaret. Alterum corporis patrocinium ſuſcipiens, diligenter obſeruatis, exacteq; penſitatis iis, quæ ipſi aut noxam, aut ſalutē afferre poſſent, viam rationemq; præſcripſit, qua non tantum, aut euitatis, aut depulſis morborum inſultibus, virium integritas ac robur conſeruari, & quam longiſſimo ſpacio protrahi, ſed etiam humanum genus ad infinitas temporum ac indiuiduorum myriadas propagari extendique poſſit. Atque vt, miſſo illo, cuius tractatio multo ſublimior huius loci non eſt, de altero, quod Corpus reſpicit, ſtrictim, & quaſi ἐν παρόδῳ, agamus, ſingulis mundi ætatibus diuino quodam inſtinctu excitati ſunt viri acri ingenio & indefeſſo ſtudio, qui primum admiranda corporis

humani fabrica ſedulo ac penitius inſpecta, ſingulorum membrorum munia, quæ in μικροκόσμῳ illo obeunt, attente conſiderarunt, qua lege quæque operatio ab alia penderet, quid quamque promoueret, quid impediret. Adhibitis deinde in conſilium & rebus terra naſcentibus, & reliquis, quæ ad hominis ſuſtentationem diuina prouidentia ſubminiſtrauit, horum cum ſingulis membris συμπαθείας & ἀντιπαθείας obſeruarunt, cauſaſque earum occultas artificioſa indagine perſcrutati ſunt. Iſta porro harmonia rite conſtituta non modo certas ſalubriter viuendi leges humanæ neceſſitati præſcripſerunt, vt quod ſibi noxium, declinare ac vitare; quod amicum, amplecti ac tueri quiſque diſceret: ſed etiam, ſi quando aut à morboſa ſui origine, aut neglecta victus moderatione, aut fatali quodam caſu rectus valitudinis tenor turbaretur, is quam conuenientiſſimis remediis reduci, inque eo, dum extremum pateretur viuendi tempus, quam diutiſſime conſeruari poſſit. Denique cum intelligerent, ſpeciei humanæ propagationem iam inde à primo eius conditu diuina lege ac benedictione imperatam eſſe, vt & variis incommodis, quæ iſtam fœcunditatem ſubinde impediunt, occurri poſſet, ſedula ac diuturna obſeruatione habita virorum pariter ac fœminarum malis, quibus felix iſta

humani generis propagatio retardatur, auxiliatrices manus attulerunt, ne & in illa ſtudiorum parte quid relinqueretur, de quo humanæ fragilitati recte prouiſum non eſſet. Atque in præclaro hoc ſcriptorum genere neſcio an vllum exſtet aliud magis doctum, magis elaboratum, magis abſolutum, ſiue rerum grauitatem ac copiam, ſiue tractationis euidentiam ac facilitatem quis ſpectet, quam illud, quod Excellentiſſimus & medicarum rerum vſu experientiſſimus Vir, Dn. RODERICVS à CASTRO, Philoſophiæ, ac Medic. Doctor (cui natales dedit Luſitania, Eruditionem Salmanticenſis Academia, domicilium autem iam vltra viginti annos nobile Germaniæ Emporium HAMBVRGVM noſtrum) & multis vigiliis & incredibili aſſiduitate ac labore, addo ſumma fide & mirabili induſtria concinnauit; de cuius viri gloria, cum eam non tantum præſens ſcriptum, itemque alterum illud, quod non ita dudum quoq; DE OFFICIIS MEDICOPOLITICIS edidit; ſed & peculiaris quædam medendi dexteritas ac omnibus expoſita, compluribus probata officij fides, pleno ore paſſim decantent, & ad vltimos totius Europæ fines extendant, plura hic non addo præter vnicum illud Tullianum quod vere de ipſo dici poteſt: *Magna laus, & grata hominibus, vnum hominem elaborare in ea*

ſcien-

ſcientia, quæ ſit multis profutura. Illud itaque ipſum opus, quod grauiſſimus hic auctor de promouenda coniugum fœcunditate, & omnium fœminarum morbis, horumque remediis conſcripſit, cum annis abhinc tredecim, magno cũ bono publico & multorum gratis cum gratiis eſſet hic editum, ac diſtractis auide exemplaribus ſecunda editio impenſe flagitaretur, pro meo in communem hominum ſocietatem ſtudio, prouinciæ iſti, in quam ſingularis quædam diuini niminis cura ac benignitas me collocauit, bonorumque deſideriis deeſſe nolui: præſertim cum auctor, pro ſingulari ſua in me humanitate ac beneuolentia editionis iterandæ poteſtatem mihi concederet. Ad Tuam autem Celſitudinem, Illuſtriſſime ac Generoſiſſime Princeps AVGVSTE Domine Clementiſſime, hæc aceruatim præfari volui, tum quod pro vere AVGVSTIS tuis ac Optimo laudatiſſimoque Principe dignis heroici ingenii atque animi dotibus, præter cetera omnia etiam præclarum hoc atque antiquiſſimum ſtudiorum genus complurium ſapientiſſimorum Regum ac Principum exemplis ductus, multum legendo recte intelligis, & recte æſtimando multum amas: tum vt pro ſumma tua in me remque meam librariam augendam beneficentia, qua plures iam annos magna cum volupta-

luptate atque vtilitate fruor, publicum aliquod grati obſeruantiſque animi indicium exſtet. Hoc publicum alloquium meum, vt Illuſtriſſima Celſitudo Tua ſerena fronte excipiat, & inter cetera ſelectiſſima volumina, quibus AVGVSTAM tuam Bibliothecam ſingulos in dies inſtruis atque exornas, huic quoque libro locum aliquem pro genio ſuo dare digneris, omni ſtudio quam humilime peto atque contendo. DEVS Opt. Max. te Germanorum Principum decus AVGVSTVM, cum Illuſtriſſima coniuge publico & ſubditorum tuorum, & totius GERMANIAE bono, meoque ipſius ac meorum præſidio, incolumem ac florentem longum præſtet atque conſeruet. Hamburgi VIII. Kal. VIIbr. Anno Chriſti incarnati CIↃ. IↃ. CXVI.

Illuſtriſs.ae Celſit.ni T.ae

addictiſſimus omni

ſubiectionis ſtudio

GEORG. LVD. FROBENIVS.

D. RODE.

D. RODERICO A CASTRO LVSITANO, LVDOVICVS NONIVS DOCTOR MEDICVS LVSITANVS.

Ciuica ſi ciui ſeruato à morte corona
Sit data, & eſt lauro virgine cincta coma:
Si quibus hoſtili rorabant membra cruore,
Contigit, & multa cæde triumphus erat:
Innumeræ vmbrabunt merito tua tempora lauri
A CASTRO, & lambet multa corona caput,
Innumeros homines ſolus nam ſubtrahis orco,
Et facis inuita viuere poſſe colo.
Ipſe fugas imo latitantes corpore peſtes,
Agmina morborum disiicis arte tua,
Disijcis arte tua, Pandoræ quidquid in orbem
Sæua tulit pixis; quidquid & ira Deum,
Mortaleis artus crebra ne tabe faciſcant
Efficis, & diro ſoluis ab interitu.
Nec RODERICE ſatis, quod per te annoſa Charontis
Cymba fuit toties ludificata ſenis,
Ni poſtquam Lacheſis rumpet ſubtegmina vitæ,
Sentiat ex calamo pluria damna tuo.

D. DAVIDIS HERLICII MEDICI ET ASTROLOGI PERITISSIMI TETRASTICHON.

SCire cupis Morbos naturam arcanaque ſexus,
Omnia fœminei? RODERICVM quære Magiſtrum
Doctoremque tibi: hic reliquos ſupereminet omnes.
Ordine, doctrina, methodo, experientia & ipſa.

AD D. RODERICVM à CASTRO MEDICVM Luſitanum, Fridericus Tiliobroga Germanus.

QVæ terra, quæ gens vnquam floruit magis
Virorum laude doctrina valentium,
Iberia? orbis illo ocello totius:
Vbi omne, quod natura pulchrum protulit,
Simul videre, & admirarier licet.
Vbi Platani Borrodi opaca vmbracula
Præbent, arcentque feruidum ſolem comis.
Vbi Tagus Pactoli æmulator, aureas
Late voluit diues ſuas arenulas,
Vbi Salo atque Bilbilis ferrum gelat
Ferrum, quod genti tanta olim Saturniæ
Carorum acerba bello obiecit funera,
Qua gloria etiam nunc ſuperbit plurimum,
Belligerandi celebris arte Hiſpania.
Nec verò doctis nunc minus ſeſe effert viris,
Quam cum ſuos Annæos, atque Silios,
Melas, Maternos, Licianos, Lucios
Habebat, in quorum loco feliciter
Viri tot eruditione præclues
Vt herba irrigua ſuccreuere vberrime.
Quos inter primum RODERICE obtines locum
Medica qui tantum excellis arte nobili,
Quantum retro Chiron, vel Æſculapius,
Imo ſi fas ſit, nec religio dicere
Ipſo Chirone maior, & Æſculapio.
Fallor! aut iſte monſtrat hoc ſatis liber,
Iſte, iſte, pulcher, vtilis, bonus liber,
Tam docte ſcriptus, tanta diligentia
Immenſior cuiuſque laus, digne meis
Elogiis vt poſſiet laudarier.

HELIAE

HELIÆ PVTSCHII BELGÆ
EPIGRAMMA.

FOEmina diuorumque hominumque æterna voluptas
Quæ terras partu ſuſtinet alma ſuo,
Et facit vt læti veniant ad aratra coloni,
Prodigaq; omnigenas terra miniſtret opes,
Morborum variis aſſultibus ægra iacebat,
Pallida anhelantem iam vomitura animam;
Nemo ſalutiferas morienti tradidit herbas,
Quique malum poſſet pellere, nullus erat.
Tu tamen occurris, RODERICE, foueſque iacentem,
Propinaſque ægræ, quod medicamen habes;
Macte, Machaonia doctor clariſſime, laude,
Grande quidem pretium poſteritatis erit
Hoc quoque, ſed maius quod cui vitam prius ipſe
Debueras, vitam debeat illa tibi.

In abſolutiſſimum hoc clariſſimi viri
D. RODERICI DE CASTRO
OPVS.

GRaia quod Hippocrati, Celſo quod & Itala quondam,
Noſtra tibi id præſens ætas, & poſtera debent:
Quis neget? In Medicis dum tu quod deerat auſis
Hactenus, inſtauras; late diffuſa decenti
Ordine pertractans, aliſque intacta reponens:
Scilicet, vt nullum perfecto in Corpore membrum
Deſit, & immenſæ ſtatuatur terminus Arti.

Samuel Radermacherus Aquisgranenſis.

In vniuerſam muliebrium morborum

MEDICINAM AD LECTOREM PRÆFATIO.

SVBIT OMNINO MISERERI FOEMINEÆ ſortis, quæ præter fortuita caſuſq́; & humana omnia, quæ ad millia morborum, virorum ſingulis timenda, contingunt, variis inſuper diris, ac difficilimis ægritudinibus, tum ratione primordiorum generationis ſuæ; tum ratione natiui temperamēti, à primis qualitatibus contracti: tum demum ratione inſtrumentorum, quæ ad conceptum, partum, & lactationem ſunt neceſſaria, à virorum morbis plane diuerſis, excarnificari ſæpiſſime ſolent: ita vt qui grauiſſimi ex iis ſint diſcernere ſtultitia prope videri poſſit, cum ſuus cuiq́; fœminæ ad præſens atrociſſimus nec immerito & ſit, & videatur. Quod optime cognoſcens ſapientiſſimus Hippocrates, poſt eum Diocles, deinde Aetius, ac tandem plerique eorū, qui doctiſſimi noſtro ſeculo habiti ſunt, ſummo iure de hiſce affectionib. peculiares tractationes ediderunt: quia nimirum magnarum rerum hoc proprium eſt, vt pluribus magnum argumentum ſcribendi ſuppeditent: ideo quo quiſque magis ingenio potens fuit, eo quoque libētius in hoc difficilimo negotio ſe exercuit. Verum Hipp. ſolita ſua grauitate perdifficili, & ſubobſcura; recentiorum alij nimis diminute; alij præterquam quod in multis defecerunt, adeo prolixe multa diſputāt, vt merito illis dicere poſſimus, quod olim Lacedæmonij Samiis legatis: Prioris orationis veſtræ partis ſumus obliti, poſtremā ob primæ obliuionē nō intelleximus; *Et ſane eadē ratione ſæpe fit, vt cum cauſas apud hoſce ſcriptores tyrones legunt, eſſentiæ morbi non recordentur: cum ſigna, cauſarum iam non meminerint, vnde fit, vt nec rite indicationes deſumere, neq́; curationem, vt*

par eſt,

par eſt, inſtituere queant: & ab eorum lectione, quamuis verborum ſaturi, rerum nō minus ieiuni recedant, quam acceſſerunt: Illud inſuper non exiguam parit confuſionem, quod multis non ſat fuerit, autores inculcare; ſed integras eorum paginas abſque fructu iterum atq́, iterum inſerere; eandem curationem crebro reſcribere, & eam congerere remediorum farraginem, vt flores à tribulis ſecernere ſit valde laborioſum; quin potius hos pro illis non citra maximum ægrotantium detrimentum, ſumptum, ac tædium incauti medici ſoleant frequentiſſime vſurpare. Alij (quod dici ſolet) egregie quidem ſaltant: ſed extra chorum, dum fabellas, & pleraque alia (ipſi viderint, an oſtentationis gratia) minus oportune immiſcent, quæ neque ad curationem, neque ad rei maiorem elucidationem quicquam attinent. Plerique tum demum præclare ſe perfunctos officio ſuo putant, cum viginti latinis verſibus, vnum græculum ambitioſe inſerunt, ſed fortaßis, vt eorum opera animam, & ſpiritum in illis, quæ à quibuſdam minus intelliguntur, incluſam habere exiſtimentur à Plinio edocti homines minorē fidem habere iis, quæ intelligunt, parum tamen imitati diſertiſsimum Galenum, quē Latinæ linguæ peritiſsimum fuiſſe legimus, nec tamen ſuis operibus vllum latinū verbum immiſcuiſſe. Iam vero maior eorum pars Romanæ linguæ, & comptæ dictioni nimium incumbentes, dum apprime eloquentes videri ſtudēt, hoc incommodi primo ſtatim ingreſſu conſequuntur, vt parum medici videantur; nam verborum copia, quæ alioqui vtilia eſſent, contra quā putant, faciunt, vt minus ſplendeant; quippe quēadmodū retundentiū multitudine vis medicamenti infringitur, ſic vtilis doctrina verborum bullatis ambagibus. Sed hi eloquentiam pluris faciunt quam bene dicere: Et cum diu noctuque maledicant, tamē minus elegāter dicere in horrore habēt. At nec veritas ornari vult, nec optima & pulchra quæque, ſermonis pulchritudine aut cultu indigent, & loqui proprie potius, quam eloqui ſapientes decet; & cauſa veritatē magis, quā loquutionis ornatū quærere. Videas illos toties execrātes miſeriam illorum temporum, quibus Auicenna, Raſius, Auerroes, Meſues, & quicunque ſequuntur Arabum doctrinam,

 florue-

floruerũt, ſcilicet quamuis non alij Hippocratis, & Galeni dogmata melius aſſequuti ſint; etſi multa vtiliſſima medicamenta, aliis antea ignota, nobis inuenerunt, pauciſſimaq; modo habeamus, quæ non antea eorum fuerint (quamuis hoc ſeculo adimatur eis debita gloria) impure tamen ac ſine ornatu ſcripſerunt, quod præſens ætas piaculum exiſtimat, quia omniũ ſtudiorũ explicationem magis illuſtrem perpolitamq́; deſiderat. Quanto æquius poſſumus nos cõdolere ſeculi huius infelicitatem, quo homines pluris verba faciunt, quã ipſas res, quarum cauſæ fuerunt inuentæ. Sed omnis ætas de ſuo tẽpore queſta eſt, ornat quidam ſapientiam os eloquentium, rerum tamen differentias cognoſcere, quam de vocibus curioſius cõtendere ſatius erat: ac ſi de aliquo periclitandum, de his potius, quam de illis putarem, ita enim comparatum eſt, vt tũc primum homines res ipſas neglexerint, cũ nimio ſtudio nomina quærere cœperunt, ſi Galeno credimus; quem ipſi poſthabita viri ſingulari doctrina, ob elegantem potius, & compoſitum ſtylum tantopere admirantur.

Hos igitur defectus in hac medicinæ parte conſiderans operæ pretium duxi, & tunc demum de mortalium genere bene meriturum exiſtimaui, ſi ex ijs, quæ præclare à probatiſſimis ſcriptoribus dicta ſunt, & aliis quæ ego mihi meditatione crebra, multo ſtudio, ſumma diligentia, & aſsiduo ægrotantium vſu, vera eſſe deprehendi, duos commentarios conſcriberem, in quorũ primo theoriam ſeu naturalem mulieris hiſtoriam: in altero mulierum affectionum praxin ſuccincte, ſed accurate comprehenderẽ, non ita breuiter vt aliqua deſiderarentur, aut tenebris res involueretur: nec ita prolixe, vt bullatis nugis pagina turgeſceret, & laborioſa confuſione legentes opprimeret: ſed medio quodam ſtylo & facili, & apto magis ad proficiendum, quã ad ſuadendũ, ita vt ſi fieri id poſsit, vbi maxime careat floribus, ibi plurimum pariat fructus, non enim eloquentiæ hoc opus eſt, ſed medicinæ, in quo communem vtilitatem quærimus, non gloriam.

In prima igitur huius operis parte, quæ quatuor libris continetur, omnia, quæ ad vteri & mammarum anatomẽ, philoſophiã, vel

fœminei

fœminei ſexus hiſtoriam, pertinent, quæque ad ſemen, menſtruum, congreſſum, conceptum, vteri geſtationem, partum & lac ſpectant, textuum præterea difficultates, controuerſias, problemata & quæcunque longioris ſunt ſpeculationis, Deo bene iuuante, exponemus. In ſecunda illud curabimus, vt nulla penitus ægritudo earũ, quæ miſeras fœmellas ſolent exercere, quæq; hactenus à diuerſis ſcriptorib. diſperſe traditæ ſunt, omittatur, quarũ eſſentiã, ſpecies, differentias, cauſas, ſigna, prognoſtica ſeruato ordine enucleabimus, & ſi quæ interim prolixiorem diſputationẽ poſtulauerint ea in Scholia, quæ ſingulis fere capitibus appenduntur, relegabimus, ne properãs ad curationem lector tarderis, aut impingenti deſit, vnde poſſis difficultatis lucẽ exigere. Ad remedia quod attinet, reiectis cunctis illis, quæ ſuſpecta, difficilia, ſuperſtitioſa, immunda aut parũ probata viſa ſunt: munda duntaxat, facilia, ſecuriſſima, aut pluribus euentis comprobata ſelegi, pernitioſum eorum errorem vitans, qui cum ad manus medicamenta habeant, vt admirationi ſint, ad peregrina, exotica & ad ea quæ difficulter parantur, & cum minori vtilitate, ne dicã cum maximo detrimẽto, ſæpe confugiunt. Nec vllũ mihi ſecretũ reſeruaui eorũ, quæ variis morbis proficua eſſe aſsiduitate didici; quod quoſdam in multis Europæ locis factitare, non ſine horrore video: nã hic ſuũ herculẽ; alter ſuum balſamũ, aut panacæam; alius hoc, alius illud medicamentum ſummis laudib. euehit, quorũ tamẽ modũ faciendi inuidioſe cælant, & quaſi myſtagogi quidam ab ipſis ſuperis vſum accepiſſe confingunt, Numam, Sertorium, Minoem, & Solonem imitantes, qui per ceruam, & Egeriã, à Ioue, & Apolline ſibi ſignificata, quæcunq; aſtute imperitabãt, quo facilius vulgo perſuaderent, comminiſcebantur: At illi prudenter fortaſſe in Reip. vſum: medicos vero ſordidi lucri cauſa occultare, quæ humanæ ſaluti vtilia ſunt, indecens eſt, & inhumanum; nam Ariſtotelis decreto bonũ tanto eſt melius, quanto eſt cõmunius. Sed violenta ſunt medicamenta illa, quæ, ſi bona ægri fortuna commode, ac oportune exhibere contingat, illico proſunt, indeque pleno ore commendantur: Si vero (quod plerumq; fit, quia abſq; morbi, naturæ, & artis cognitione) minus prudenter ingeran-

ingerantur, interficiunt, & quamuis laudent, qui eorum fortuita ope ſuperſtites ſunt: qui tamen violentia, aut præpoſtero ordine occubuerunt, vituperare nequeunt, quia error medicinæ terra contegitur. Eorum tamen pleraque quæ ſint, & quo pacto concinnentur obiter in hoc opere patefaciam.

Non tamen exiſtimes, amice lector, nos actum agere, quia plures extent de mulierum morbis tractationes, nam certe nullam abſolutam inuenies, quod tum facile deprehendes, cum reliquas quæ hactenus prodiere, hiſce noſtris diligenter contuleris: Imo erat quod hactenus fœminæ de nobis cõquererentur, & cum Sorano exclamarent: O male occupatum virorũ genus, occidimur nos non morimur: & ab illis, qui inter vos peritiſſimi exiſtimantur, perperam curatæ, vos vero de qualibet vel leuiſſima veſtrarum affectionum libros ex libris facientes bibliothecas voluminib. oneratis, de noſtris interea diris ac difficilimis cruciatibus, nulla vel exigua, & ea quidem ſatis oſcitanter, mentione facta. *Neque vero me latet, non ita pridem Baſileæ in aliquot voluminibus cõgeſtos omnes fere autores, qui de hoc negotio ſcripſerunt, fuiſſe excuſos: In quibus tamen ſupra enumerata incommoda procul dubio deprehendes. Alius enim nimis breuis, alius obſcurus, hic de quibuſdam morbis duntaxat ediſſerit, alter de aliis: plerique ita tumultuarie ſcribunt, vt nimiũ ſit operoſum, quod quæris, reperire, multa deſideres, plura ſæpiſſime repetita legas, pleraque in vno ex aliis ſupplere oporteat. Neque id mirũ: non enim viri alioquin ſapientes toti huic tractationi fuerunt intenti, ſed obiter, quaſi aliud agentes. Quemque tamen ſua eſſe laude dignum, nec vllum tã ieiunum, qui nobis non aliquid contulerit huic operi perficiendo, & per quem aliquid nõ profecerimus, ingenue fatemur. At vnus Lud. Mercat. vir ſine controuerſia doctus, & dignus, de quo longior ſermo haberetur, mihi viſus, ad perfectionem huius Medicinæ partis proprius acceſſiſſe, niſi promiſcue & confuſe ſcripſerit, atq; adeo prolixe, vt vix caput perlegas, quin prius terminetur morbus, quẽ curas, inter cuius etiam odoratiſſimos ſuauiſſimoſque flores nonnulla*

ſenticoſa,

ſenticoſa, & dura deliteſcentia interdum offenduntur. Quamobrem cum Hippocrate agnoſcens præcipuum eſſe ſcientiæ votum, aliquid eorum inuenire, quæ nondum fuerunt inuenta, ſecundum ſemiperfecta ad finem perducere & abſoluere: grana, vti aiunt, à paleis ſecernere, ſemina mundare, & aurum ex viſceribus terræ ab aliis extractum purgare, quodquod ipſe erui, inſerere, cuncta in ordinem facilem atque pellucidum digerere inſtitui, ita vt quæcunque continentur in illis quatuor vaſtiſsimis tomis, qui Argentinæ, adiunctis denuo aliis autoribus, tanquam in vnum corpus varium ſane, ac deformij monſtri ſimile, coacti colligatiq; abſq; ordine ſunt, exiguis hiſce duobus commentariis, dilucide diſpoſita reperias atque contracta, nulla bis legas, nec in vllas inter legendum nugas impingas, quæ te ab illa quam cupis, lectione, remorentur: Idque ſeruata ſemper rei ſerie & ordine, quem à nullo ante nos de hac re ſcriptore ſeruatum comperies: non incommoda, niſi fallor methodo, ita vt alibi lacera & disjecta membra in vnum quaſi corpus coaleſceret. Neminem præterea calumniandi ſtudio, ſed veritatis indagandæ, eiq; lucem conciliandæ deſiderio coacti refellimus, aut inſectamur. Non enim idcirco ſcripſi, vt veterum arduos conatus, & recentiorum laudabiles annixus aſpernarer, aut, quæ ab aliis de hac re dicta ſunt, reprehenderem, ſed vt ea, quæ in aliis aut obſcura ſunt, aut omiſſa, aut confuſa, aut deprauata, manifeſtiora fierent. Scimus enim quod Socrates ait apud Platonem, nullum inſcitiæ euidentius extare argumentum, quam ſi quis data opera à viris ſapientib. diſſentiat, & eorum, qui aliquid ſciunt, ſcripta apud ignaros calumniari, non ſcientiæ opus eſſe, ſed proditionem naturæ & artis ignorantiam. Quæ omnia attuli, non vt ſtudium meũ inſolẽter extollerem, ſed vt, vtilitatis conſcius, ſtudioſos ad lectionem excitarem. Habes, amice lector, noſtri inſtituti rationem, quod ſcio mortalibus plus vtilitatis, quam mihi gloriæ allaturum; Et hic ipſe eſt, quem captamus, laboris noſtri optatiſsimus finis. Tu vero iuxta inde perceptum fructum, de quo tibi iudicium lubens permitto, inuidioſorum mẽtes re-

prime. Quod ſicubi, quia homines ſumus, tibi plane non fuerit ſatisfactum, non ocio & deſidiæ vertes, ſed peregrinationi, in qua his ſtudiis neceſſaria tranquillitas non datur. Memineris etiam illud Plinij, haud vllo in genere veniam iuſtiorem eſſe, ſi modo mirum nõ eſt, hominem genitum non omnia humana nouiſſe. Non enim omnia poſſumus omnes, & hominis eſt labi, errare, falli: Suntq́ etiã in pulcherrimis corporibus næui quidam, nihilq́ eſt in reb. humanis omni ex parte beatum. Debes inſuper conſiderare rei difficultatem, eſt enim longe laborioſum, multa in pauca contrahere, & nihil quod deſideretur omittere, ac perſpicuitatem cum breuitate coniungere, & quæ poſt multum laborem inueneris, ad certa artis præcepta reuocare. Idcirco vbiq́ humanitatis memor lege, euolue, fruere, corrige, non tam quid ego fecerim conſiderans, quam quid alij hac in re hactenus præſtare non potuerint. Vale.

INDEX CAPITVM PRIMÆ PARTIS.

CAPITA LIBRI PRIMI II.

I. Quid fœmina, quaque ratione à viro diſſideat. Pag 1.
II. Vteri ratio, ſitus, figura & magnitudo. 4.
III. De vteri partibus. 5.
IV. De iis, qui vtero adnaſcuntur. 12.
V. De vteri colligantia, conſenſu & vſu. 15.
VI. Platonis, & aliorum de vtero ſententiæ, quod ſedem mutet, & animal ſit. 17.
VII. De mammis. 20.
VIII. De oſſibus, quæ in muliere vteri & mammarum ratione à viri oſſibus diſſident. 23.
IX. De partibus, quas natura machinatur, dum fœtus in vtero geritur. 25.
X. De vaſis, quæ ex vtero fœtui inſeruntur. 29.
XI. De ſimilitudine partium fœminarum, cum partibus viri. 33.

CAPITA LIBRI SECVNDI. 13.

I. Seminis definitio, materia, facultas, & quodnam excrementum ſit. 36.
II. De ſeminis natura atque præſtantia. 39.
III. Semen mulierum habere: & quid opis conferat in fœtus conſtitutione. 43.
IV. Semen non ſolum, vt opificem, ſed etiam vt materiam fœtum attingere, & cur partes ſeminariæ non regenerentur. 48.
V. Semen non mole, ſed etiam viribus à toto emanare, ac vbi ſubſtantialē accipiat formam. 53.
VI. De teſtium vſu, quidque ipſi ad ſeminis generationem conferant. 60.
VII. Semen quà ratione dicatur animatū. 65.
VIII. De facultate formatrice, quid illa, & quam mira in nobis operetur. 69.
IX. De menſtruo ſanguine. 75.
X. Menſtruum ſanguinem ſola copia peccare, eodemque infantem in vtero nutriri. 78.
XI. Per quos ductus menſtruus ſanguis expurgetur. 85.
XII. De tempore, quantitate, duratione, atque ſubſtantia menſtruorum. 88.
XIII. Menſtruum ſanguinem natura ſua calidiorem non eſſe virili, quod quidam opinati ſunt: & qua ratione fœmina abſque, vel ante menſium pręſentiam poſſit concipere. 94.

CAPITA LIBRI TERTII. 19.

I. Quid coitus, & quibus de cauſis excitetur. 100.
II. Coitus finis, & quod ſola prægnans mulier virum admittat. 104.
III. Notabilia nonnulla circa coitū. 107.
IV. Quibus quo tempore, ætate, & tempeamento coitus conueniat, aut noceat. 111.

c 2 Admonitio-

V. Admonitiones in ipſo coitu obſeruandæ vt & prolificus ſit, & minime nociuus. 117.
VI. Poſſintne diuerſa genere coire. 119.
VII. De conceptu. 123.
VIII. De ſimilitudine in ſexu, & an fœmina viro ſit imperfectior. 126.
IX. De ſimilitudine ſpecifica, & indiuiduali. 131.
X. De ſimilitudine ad maiores, & conſanguineos. 136.
XI. De cauſa diſſimilitudinis ad parentes: & cur mola ac monſtra generentur. 137.
XII. De Hermaphroditis: 144.
XIII. Qui ſuperfœtatio contingat ac concipiantur gemelli. 147.
XIV. De fœtus formatione, & vteri geſtatione. 150.
XV. De fœmineo conceptu: ac quo tempore fœtus ſentiat, ac moueatur. 155.
XVI. Vtrum viſcerum prius generetur cor, an hepar. 158.
XVII. De operationibus quibus in vtero infans caret, quibuſue vtitur. 161.
XVIII. Quo tempore rationalis anima corpori infundatur. 164.
XIX. Humanam ſiue rationalem mentem mortis expertem eſſe. 168.

CAPITA LIBRI QVARTI. 13.

I. Quid partus: & cur ſola mulier incertum habeat pariendi tempus: ac maximos ſentiat in partu dolores. 172.
II. Quo tempore contingat naturalis partus, & à quo legitima computatio ſit ineunda. 176.
III. Variæ menſis acceptiones, vt legitimum partus tempus melius innoteſcat: enarratur etiam de eodem partu Hippocratis ſententia. 179.
IV. Hippoc. de partu hominis ſententia vlterius elucidatur: totamque dierum ac hebdomadarum vim in partu, à ſolis, ac lunæ actione pendere oſtenditur. 184.
V. Aſtrologorum, arithmeticorumque de tempore partus opiniones. 189.
VI. Cur ſeptimeſtres, octimeſtreſque non raro edantur: & cur 7. menſe natiuitales ſint, octauo vero minime. 194.
VII. De partus exeundi modo, ac debita figura. 198.
VIII. Quibus ſignis partus cognoſcatur: & de lochiorum expurgatione. 203.
IX. De lacte, quid illud, generationis modus, partes, conditiones, ac qualitates. 206.
X. Cur lacti albedinem natura tribuat: & an illud per concoctionem fiat aliaque ſcitu digna. 211.
XI. De craſſamento, grumefactione, & caſeatione lactis. 215.
XII. Matrem ipſam infantem lactare cõuenientiſſimum eſſe: ſin minus id fieri poſſit, qualis ſit nutrix eligenda. 219.
XIII. Paruæne, an magnæ mammæ ad conficiendum lac commodiores ſint: & an liuidæ nutrices eligendæ. 223.

INDEX DVBIORVM, QVÆ HAC PRIORI PARTE CONTINENTVR.

Pag.

LIBRO PRIMO.

An in plantis vterque ſexus reperiatur. 2.
An os vteri grauidis perpetuo occludatur. 7.
An hymen ſit coalitus partium an venarum contextus. 8.
An fœmina in virium verti poſſit. 11.
An vterus ſemen commutare valeat. 16.
An vterus ſedem mutet, & animal ſit. 17.
An pubis oſſa in partu diſiungantur. 23.
An fœtus in vtero ſudorem emittat. 27.
An acetabula reperiantur in humano vtero. 29.
An conceptus fœlicius contingat incipientibus an deſinentibus menſtruis. 30.

LIB. SECVNDO.

Calidumne ſemen, an temperatum fœcundius ſit. 40.
An fœmina ſemen habeat. 43.
An fœmineum ſemen prolificum ſit. 44.
An fœmina ſolam materiam, vir efficiẽtiam præſtet in conceptu. 48.
An partes ſeminariæ poſſint regenerari. 50.
An ſemen à toto corpore decidat, & vbinam ſubſtantialem formam accipiat. 53.
An teſtes cõficiendi ſeminis vim habeãt. 60.
An ſemen ſit animatum. 65.
An nutrire & generare ſint duo munia vegetantis potentiæ. 69.
Quidnam ſit facultas formatrix. ibid.
Quantitatene ſola, an etiam qualitate peccet menſtruus ſanguis, & an fœtus eodem nutriatur. 78.
Per vteri an per ceruicis venas expurgetur menſtruus ſanguis. 85.
An caloris inopia ſit cauſa, cur iuniores fœminæ non concipiant. 90.
An menſtrua alba contingant virginibus, & non corruptis. 93.
An vir ſit calidior fœmina. 95.
An fœmina abſque, aut ante menſium præſentiam concipere queat. 98.

LIB. TERTIO.

Vtrum vir quam fœmina magis in coitu oblectetur. 102.
Quænam ſit cauſa ſterilitatis mularũ. 105.
An Venus melancholicis ſit ſalutaris. 109.
Veſpertinone, an potius matutino tempore ſit concumbendum prolis gratia. 114.
An bruta ex hominibus poſſint cõcipere. 119.
An dæmones cum hominibus poſſint congredi, ac inde concipere. ibid.
An coitus per maleficiũ poſſit impediri. 123.
An ex lotio conceptus poſſit cognoſci. 124.
Quænã ſit cauſa ſimilitudinis in ſexu. 126.
An fœmina ſit viro imperfectior. 130.
Quænam ſint cauſæ ſimilitudinis ſpecificæ, & indiuidualis. 132.
Quænã ſit cauſa ſimilitudinis ad maiores 136
An mulier abſq; viro molã cõcipere poſſit 142.
An plures fœtus pluribus membranis contineantur. 147.
An ad quadrageſimum vſque diem tota conformatio ſit ex ſemine. 154.
An fœmina ad ſui formationem decem dierum ſpatium vltra maſculi tempus requirat. 155.

Pag.

An fœtus vltimis menſibus minus alimenti conſumat. 158.

Vtrum viſcerum prius generetur. ibid.

An ſit animal id quod in vtero eſt. 163.

Quonam tempore rationalis anima corpori infundatur. 164.

An vires & facultates animæ realiter ſint diſtinctæ. 165.

An rationalis anima ſit ex traduce. 166.

Vtrum animam rationalem eſſe immortalem demonſtrari poßit. 168.

LIB. QVARTO.

Cur ſola mulier in partu maximos ſuſtineat dolores, 173.

An ſola mulier habeat incertum pariendi tempus. 174.

An vndecimi, ac duodecimi menſis partus ſit vitalis, & legitimus. 178.

An partus, qui decem dies ante nonum menſem oritur, ſit vitalis. 182.

An temporis ſupputatio integris diebus ſit facienda. 187.

Pag.

An planetæ fœtum in vtero gubernent. 190.

An numeri ad ſupputationem temporis partus efficientiam habeant. 191.

An ante plenilunium geniti temporius matureſcant. 195.

Vtrum ſerum lactis calidum ſit vel frigidum. 208.

An ſalita ad lactis copiam conducant. 210.

An lac fiat ex ſanguine per concoctionem, an per ſolam coloris mutationem. 212.

An fœminæ dum lac habent, perpetuo menſtruis careant, & ſteriles ſint. 213.

Serum an poßit concreſcere. 215.

An lactis grumefactio à frigido fiat. ibid.

An caſeatio à calido ſemper ſit. 216.

An nutrix ſit admittenda. 219.

Paruæne mammæ, an potius magnæ ad conficiendum lac ſint præferendæ. 223.

An liuidæ nutrices ſint eligendæ, & liuidum lac. 224.

FINIS DVBIORVM.

AVCTO-

AVCTORES QVI IN HOC OPERE CITANTVR, QVIVE AD IPSVM ALIquid contulerunt.

Abenzoar.
Ælianus
Aetius
Alexandrinus
Alexand. Aphrodiſeus
Alexander Benedictus
Alexander Trallianus
Albertus Magnus
Albumazarus
Alzarauius
Albucaſis
Alderetus
Albertinus Bontonus
Alexander Maſſaria
Amatus Luſitanus
Ambroſius Paræus
Anaxagoras
Antonius Muſa
Antonius Mizaldus
Andreas Lacuna
Andreas Fernandez, autoris pater.
Andreas Valcacer
Angelus de Geruaſiis
Antillus
Apollonius Medicus
Apuleius
Areteus
Ariſtophanis ſcholiaſt.
Argenterius
Ariſtoteles
Archelaus
Aſclepiades
Athamantius
Athenagoras
Aulus Gellius
Auerroes
Auicenna
Auſonius
Augerius Ferrerius
Autor libri defin. med.
Autor libri de mor. mul.
Autor lib. cui tit. animal eſſe quod in vtero eſt.
Autor lib. de carnib.
Autor lib. de ſpermate
Baptiſta Montanus
Baptiſta Mantuanus
Bonachiolus
Beiaminus.
Benedictus textor
Cardanus
Catullus
Cælius Aurelianus
Cælius Rodiginus
Cenſorinus
Cleopatra
Conciliator
Columella
Coquilatus
Cordæus
Curio Medicus
Cornelius Celſus
Cornelius Agrippa
Chriſtophorus Vega
Chriſtoph. de honeſtis
Chryſippus
Democritus
Dioſcorides.
D. Auguſtinus
Diocles
Diogenes
Dinus Florentinus
Dodoneus
Donatus ab Altomari
Empedocles
Epicurus
Eucharius Rhodion
Fallopius
Fernelius
Feſtus
Franciſcus Roſetus
Fracaſtorius
Galenus
Garcias ab Horto
Gainerus
Gaſpar Bauinus.
Geſnerus
Gentilis Fulginas

Gorrhæus

Gorrhæus
Guido de Gauliaco
Herophilus
Homerus
Hippocrates
Hieronymus Gabucin.
Iacobus Rufus
Iacobus Siluius
Iacobus de partibus
Iacobus Foroliuienſis
Ioannes Lebon
Ioannes Langius
Ioannes Alboſius
Ioannes de Vigo
Ioubertus
Iſaac
Lactantius Firmianus
Lanfrancus
Leonus
Leonicenus
Leonardus Fuchſius
Leuinus Lemnius
Leonides
Lobelius
Lucretius
Manardus
Martinus Aκaκia
Mathiolus
Marcus Varro
Marcus Tullius
Marcus Aurelius Rom.
Imperator.
Macer
Manlius
Marcellus
Matthæus de gradibus
Martialis
Mercatus
Mercurialis
Meſues
Moſchio
Mileſius
Mundinus
Nicolaus Monardes
Nicolaus Rochæus
Nicolaus Florentinus
Ocha Doctor, dictus
Angelicanus.
Oribaſius
Oratius
Ouidius
Parmenides
Paulus Ægineta
Paulus Iuriſconſultus
Palladius
Petrus Vaez Luſitanus
Pererius
Petrus Salius
Perſeus
Philoxenus
Philo
Picus Mirandulanus
Plato
Plautus
Platerus
Plinius
Plutarchus
Polybius
Porphyrius
Priſcianus Medicus
Proclus Philoſophus
Proſper Alpinus
Pſellus philoſophus
Pythagoras
Rodericus de Sorea
Rondeletius
Rulandus chirurgus
Sauanarola
Serapio
Schenkius
Soranus Epheſius
Solinus
Solenander
Syluaticus
Scaliger
Stephanus Athenienſ.
Stobæus
Tagautius
Terentius
Tertullianus
Theophraſtus
Thomas à Garbo
Thomas à Veiga
Trincauelius
Trotula, ſiue Erotis
Turiſanus
Varolus
Valerius Maximus
Valeriola
Valeſcus de Taranta
Valleſius
Verderius
Veſſalius
Virgilius
Zirbus.

RODERI.

RODERICI A CASTRO LVSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De

Natura mulieris.

PARS PRIMA.

LIBER PRIMVS

Quid ſit fœmina, quaq; ratione à viro diſſideat.

CAP. I.

MIRAM ET PLANE DIVINAM ARTEM ſapientiſſima natura excogitauit, vt quoniam poſſibile non erat, ea, quæ ex fragili materia venis, arteriis, neruis & parum firma carne animalia compoſita fuerant, corruptibilia non eſſent, atque mortalia; eorum tamen genus nullum deficeret; ſed in ſpecie ſeruaretur, quod in ſingularibus non poterat. Ideo concipiendi organa ſeminiſque genitalis, menſtrui & lactis proferendi cunctis dedit animantium fœminis, quibus inſuper ineffabilem concumbendi appetitum, incredibilemque voluptatem ingenerauit, vt facto vtrinque congreſſu ſibi ſimile generarent, cuius felix ſequeretur conceptio, vteri geſtatio, partus, ac tandem in lucem iam editi infantis educatio. De quibus hic tractationem inſtituimus, eo ordine, vt prima hac parte quatuor comprehenſa libris, quæcunque circa præfata organa; generationis primordia: & actiones naturaliter con-

Naturæ mira ars.

Auctoris inſtitutum.

ter con-

ter contingunt, Deo omnipotente auſpice, explicemus. Secunda, quæ quatuor vltimis continetur, quos de mulierum morbis, ſiue Praxin nuncupamus, earum ægritudines, tum quæ circa prædictas iam operationes, & organa fœminis omnibus in communi contingunt, tum quæ cuique fœminarum ſorti propria exiſtunt, earundemque remedia, & curandi methodum dilucide afferamus; quæ certe tractatio ſine prima admodum obſcura, hæc vero ſine illa propemodum inutilis videretur: vtramque ſimul promiſcue coniungere, quod omnes ante nos fecerunt, legentibus plane operoſum & confuſum. Cæterum quia in qualibet propoſita contemplatione omnis inuentionis initium eſt, ante cognoſcere, quid illud ſit, de quo quæritur, vt recte diuinus Plato in Alcibiade primo, & cum eodem Galenus mille in locis confirmat, de mulieris acturi natura & morbis, non abs re ab eius eſſentia nobis erit ſumendum exordium.

Mulier quid & cur.

Atqui quemadmodum vir in alio, ita etiam mulier animal eſt ratione præditum generans in ſe ipſo. Fœminarum vero aliæ viro vtuntur, aliæ non vtuntur. Et quæ viro vtuntur, aut corruptæ tantum ſunt, aut ſteriles, aut grauidæ, aut puerperæ, aut lactantes. Quæ vero à viri conſortio ſeiunctæ viuunt, aut viduæ exiſtunt, aut virgines.

Mulierum diuerſi ſtatus.

Porro mulier minus late patet, quam fœmina, quia fœminas humanæ ſpeciei duntaxat complectitur, neque has omnes; ſed proprie illas, quæ amplius virgines non ſunt. Vnde Cicero obiurgantibus quod ſexagenarius iam virginem duxerat, reſpondit; *Cras erit mulier.* Omnis tamen fœmina à fœminis mollitie, ſiue fœtu dicta, in id potiſſimum genita, vt maſculo ſociata generet.

Mulier in quem genita finem.

Maris enim ac fœminæ coniunctione, quorum ille principium effectiuum, & generationis originem primam; hæc vero materiam, inſtrumenta, & concipiendi organa ſubminiſtraret, ad procreationem opus eſſe latiſſime probat Ariſtoteles, in opere de generatione animalium. Et adeo notum eſt, vt non ſolum in animantibus, verum etiam in omnibus aliis rebus natura conſtantibus, facile poſſit facta inductione comprobari.

Maris & fœminæ ad procreationem neceſſitas. 1. lib. c. 2. & 2. c. 1.

Sic Philoſophi duobus elementis actiuam & quaſi maſculam vim concedunt; duobus aliis paſſiuam & fœmineam; Sic Aſtrologi ex ſignis maſculina alia, alia muliebria conſtituunt; Et Chymici in metallorum genere vtrumque ſexum agnoſcunt; Ipſum vero Ariſtotelem, qui primo de generat. animal 2. marem à fœmina in plantis non ſeparari ſcripſerit; Dioſcorides, Theophraſtus, Plinius ac reliqui rei herbariæ ſcriptores, ſedu-

In plantis vterq; ſexus.

ſeduliquę naturæ contemplatores plane conuincunt; Et ipſa ſenſuum fides, quæ vna omnium auctoritates & rationes euertere potis eſt. Siquidem alias maſculorum more videmus criſpas, hirſutas, denſiores & tortuoſiores: alias perinde ac fœminas molliores, & enodes, quæ ſteriles fiunt, ſi longis interuallis diſſitæ ſint; fæcundiores, quo propius maſculis implantantur: Sic Philoſtratus, Plinius, Theophraſtus & multi alii referunt palmam fœminam atque marem ita ſe diligere, vt niſi prope ſerantur, & ſeſe contingant, emacientur prorſus, & contabeſcant. Hæc certe ſpecies quædam eſt thalami & matrimonii, ſub qua, dicente Palladio, felicior creſcit vtriſque decor; neque ab hac veriſſima ſententia plane diuerſus fuiſſe videtur ipſemet Ariſtoteles 1. Cap. de gener. animal. vbi ſimilitudinem proportionemque quandam ſexus in plantis etiam reperiri apertiſſime concludit. Quare non ſine ratione interior plantarum pars, quæ à nonnullis cor, aut medulla dicitur, ab aliis matrix nuncupatur. Et concipere dicuntur arbores, cum humore turgent, parturire cum germinant, pariuntque cum florent, floſque ruptis conſtat vtriculis, ſed & educatio etiam in fructu eſt. Quæ cum ita ſint, animalia tamen longe præſtantiori euidentiorique ratione ſexibus ſeiuncta eſſe conſtat, & præſertim mulierem à viro, quæ, vt dictum eſt, iſtius potiſſimum operis cauſa, à primis ſtatim mundi exordiis, conſilio ineffabili & inæſtimabili prouidentia à Deo creatore fuit illi dedita, vt Veneris illecebris excitatus coniunctionis appetitu teneretur, procreandi cauſa, ne cum vitæ tempore dimitteretur commemoratio nominis ſui, ſed ad omnem poſteritatem prolis propagatione deueniret. Quia enim ipſe generationi aptus erat, neque tamen per ſe ſolus huic operi perficiundo ſufficiebat; ideo commodo indiguit adiutorio, quale erat fœmina, quæ materiam ſegetemque in procreatione ſubminiſtraret, concipiendique ac fœtus nutriendi organa haberet, quibus à maſculo diſſideret. Quæ quidem organa vteri ſunt & mammæ; quorum anatomen preſſo contractoque ſtylo enarrare operæ precium erit, deinde ad reliqua ſeruata ſerie procedemus: Sed ante omnia Dei immortalis auxilium imploramus, à quo rerum omnium capienda primordia ſunt.

Phi. in icon.
Plin. lib. 13 cap. 4.
Theop. 3. de cauſis plã. 20.
Quibus fœmina à viro diſſidet.

Vteri ratio, ſitus, figura & magnitudo.

Cap. II.

Vterus & eius definitio.

VTerum, qui Græcis μήτρα & ὑστέρα, Latinis matrix, quaſi omnium mater, vulua, mulierum loci, & vtriculus nuncupatur, partem definimus organicam, in qua ſemen concipitur, fœtus formatur, augetur & nutritur. Medici quicunque eius fabricam enarrarunt, oportune in fundum & collum, ſiue ceruicem diſſecant. Situs eſt ſupra os pubis, ſic, vt ipſius ceruix à mulieris pudendo ſurſum, verſus poſteriorem ipſius oſſis, & veſicæ regionem, ac ſecundum recti inteſtini anteriora in Peritonei cauitatem aſcendat; donec fere è directo ſedis pertingat, qua rectorum abdominis muſculorum initia à pubis oſſibus exoriuntur: illic namque vteri ceruix in fundum deſinit, qui in abdomine conſiſtit, inter veſicam & rectum inteſtinum. (Hinc obiter inſolentiſſimi hominis vilem & abiectam conditionem æſtimare licet, ex fragili, & peritura materia inter excrementa nati, & in terram ac cinerem reſoluendi, vt cum Plinio lamentari liceat: *Heu dementiam ab his initiis æſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos.*) Hic tamen ſitus peroportunus fuit, vtpote valde amplus; & à facie, nobiliſſima rationis arce, longe diſſitus; deinde ibi oſſa nulla, quo minus vterus diſtendi queat, atque ipſi parituro exitus ad inferiora & verſus crura facilis eſt; tandemque vterus ibi anteriori parte ab oſſe pubis; poſteriori ab oſſe ſacro: à lateribus ab oſſibus ilium, tanquam tutiſſimis vallis circundatur. Prægnantibus non exacte mediam partem occupat, ſed in dextrum aut ſiniſtrum vergit, quod etſi aliquando fœtuum ſexus ratione fiat: non tamen perpetuo eſt, vt infra conſtabit. Figura illi rotunda, niſi quod ad ceruicem paulo ſit longior, maiuſculo pyro ſimilis, aut nonnihil compreſſæ cucurbitulæ, & ſi apices, quæ cornua vocant, excipias, ipſam veſicam refert: vteri enim fundus ab angulis ſeu cornibus deorſum recta ſenſim arctior redditus, ad ipſius ceruicis originem fertur, ita vt ceruice inſtar meatus cuiuſdam longæ & tereti, totus interim fundus non multo fiat longior, quam eſt latus, ſortiaturque figuram rotundæ proximam, qua & capacior redditur, & iniuriis minus obnoxius. Magnitudo eius non æqualis exiſtit in omnibus; multo ſiquidem minor illius, quæ peperit, quam prægnantis, eius

Situs vteri.

Hominis abiecta conditio.

Oſſa quæ vterum vtrinque tuentur.

Vteri figura.

Magnitudo.

eius vero quæ nunquam peperit, multo minor, quemadmodum & adhuc minor earum, quæ nondum Veneri indulſere; ætatum etiam ratione non parum euariat, quippe iis, quæ adhuc augentur, veſicæ ſunt matricibus maiores, perfectis matrices veſicas ſuperant. Sunt qui mediocri vtero ſecundum longitudinem à loco, in quem incumbit, ad extremum pudendi finem, vndecim digitorum interuallum tribuant, alii affirmant tres vel quatuor tranſuerſos digitos non excedere, neque multo maiorem eſſe quam vt manu comprehendi queat. Vtrique vero ſimilia adſtruunt, modo illi intelligantur de vtero, cum ipſius ceruix in Anatome manu attollitur, aut in coitu ad penis ti illationem, in geſtatione, & partu ad fœtus formam extenditur; Hi vero de eodem cum ceruix complexa rugoſaque conniuet, fundusque in ſe collapſus concidit: breuiter non minus difficulter ceruicis vteri, quam penis (cuius inſtar vagina eſt) longitudo, latitudoue exacte deſcribi poteſt; fundus vero pro cōtentæ in illo genituræ, aut fœtus quantitate euariat; atq; ita quamuis in altitudine recti inteſtini & veſicæ terminis (vt dixi) circumſcribatur: mediocris tamen tenuia inteſtina nonnunquam pertingit; maximus, qualis prægnantium, etiam imum ventrem replet. In latitudine etiam diſpar, vt plurimum tamen in non prægnantibus duos tranſuerſos digitos parum excedit: Mirum dictu, cum receptaculum ſit, in quo infans procreatur, quodque adeo, dum mulier vterum gerit, ampliatur, vt apicibus ſuis ſeu cornibus ad vtraque ilia porrigatur; cum præſertim ipſius ſubſtantia, quantumcunque manibus & vi diſtendas, nec dilatetur, nec niſi naturæ viribus cedat, contra quam de ceruice dictum eſt, quæ rugoſa cum ſit, leuiſſimo diducitur conatu.

Longitudo.

Latitudo.

De Vteri partibus.

CAP. III.

PORRO vteri, & præſertim fundi ipſius ſubſtantia neruea membraneaque eſt, & craſſa admodum; externa ſuperficie leuis, madens & æqualis, non tamen ad amuſſim candicans, ſed carneum quid præ ſe ferens, hanc aliqui tunicam internam & ipſius vteri propriam appellant, ad differentiam alterius triplo tenuioris, qua ſuperintegitur, quæque à peritonei portionibus vtrinque lateribus vteri adnatis vtero obducitur, eumque nonnihil retinet: Hinc inter anatomes ſcriptores

Subſtantia vteri.

Tunica duplex. diſſidium compones, nonnullos duplicem tunicam ſiue membranam vtero tribuentes alios vnicam tantum, quia internam non tunicam, ſed vteri ſubſtantiam plerique vocant: hæc in non prægnanti vtero omnes reliqui corporis tunicas vel tres etiam ventriculi & inteſtinorum ſimul implexas vincit, venoſaque eſt, multisque venis & arteriis *Fibra.* intercepta, ſicuti ſuperior neruea; conſtat etiam tribus fibrarum generibus longitudinalibus, quibus viri genituram trahit, quæ admodum paucæ ſunt, quia opus ipſarum facile; transuerſalibus, quæ rectarum copiam ſuperant, quia his & raptam genituram, & fœtum toto geſtationis tempore retinet; ac demum latitudinalibus, iisq; etiam plurimis & validiſſimis, quibus fœturam in lucem edit. Media eius pars non tam alte ac cornua conſcendit; ſed in ſinus cauitatem exuberat, qua in parte ſicuti vteri os craſſior multo occurrit, quam qua vterus in angulos *Cornua vteri.* ſiue cornua deſinit. Superior enim fundi pars vtrinque ingentem proceſſum vnum conſtituit, perinde ac frontem vituli iam primum cornua producentis, ob quam effigiem hos proceſſus angulos ſiue papillas, veteres Dioclem ſecuti vteri cornua nuncuparunt. *Superficies interna. Sinus.* Interna vero ſuperficies, ſi in longum vterum diuidas, duos ſinus promit, dextrum ac ſiniſtrum, nullo ſepto diſcretos; ſed ſutura quadam, qualis virili ſcroto ineſt, obſcuriori tamen, ideo antiqui matrices, perinde ac ſi duæ forent, appellauerunt, & papillarum numero correſpondere dixerunt; *Cellulas nõ habet vterus.* qui quidem ſinus leues admodum ſunt & anguſti, adeo vt iis, quæ vterum non gerunt, fabam maiuſculam vix capiant. Hinc Gentilis, Nicoli, Mundini, Alberti Magni, Bonacchioli, & aliorum, quorum pene innumerus eſt numerus, error apparet, qui in humano vtero ſeptem cellulas eſſe aſſeruerunt, tres in ſinu quolibet, in medio vnam: in ſingulis inſuper decem rugoſitates, ſic vt ſeptuaginta conſurgerent, totidemque ſimul fœtus concipi poſſe, parum profecto anatomice autumarunt. Plures enim fœtus iuxta ſeminis quantitatem in vtero non cellulis, atriis aut thalamis, qualia illa forent, ſed propriis involucris diſtinguuntur; Et quamuis ſubſtantia vteri interna, ſi dilatetur foraminibus plena appareat, hæc nihilominus foramina non cellulæ, ſed cotylidonum ora exiſtunt, per quæ geſtationis tempore, ſanguis ad vterum delabitur. *Via communis à fundo vteri ad ipſius os.* Communis inſuper eſt via ab his ſinibus in os vteri, qua non concepturæ proprium ſemen deponunt, concepturæ virile excipiunt. *Os vteri.* Os vero vteri vocamus internum illud oſtium, qua

quia fundus deſinit & ceruix inchoatur, quod etiã os matricis, vel fundi orificium appellatur, &, ſi extra ſpectes, tincæ piſcis, vel canini oris imaginem tibi offeret, eique glandi ſimilem, quæ in extremo eſt maſculi genitalis, ac ſciſſura transuerſa veluti litera Θ centro ſimili donatur. Parturientibus adeo extenditur & patet, vt nihil fere eius ſuperſit, ſed cauitas vna prope æqualis appareat, à fundo vteri ad pudendum vſque. Quæ nuper pepererunt, ſciſſuram habent ampliorem; in prægnantibus ſpecillum vix admittit, nec niſi in partu aperitur, cum fœtum & illius inuolucra emittit, aut in coitu, cum virile ſemen naturali motu ſugendo allicit, & quando non concepturus maſculum ſemen, vna cum muliebri, iterum eructat, alioqui arctiſſime occluditur os illud, nec ex mulieris arbitratu, ſicuti ceruicis orificium, aperiri poteſt, alias nullo conceptionis habito metu laſciuæ mulieres parentibus maritisque facile imponerent; ideo virginibus fere inutile & ocioſum hoc orificium cenſetur: vt plurimum n. per illud menſes eiſdem non expurgantur, quod plerique exiſtimarunt, vt ſuo loco patebit. Cæterum huius meatus perinde ac ceruicis nimia & præternaturalis ſagina Hippocratis decreto conceptioni nocua eſt. Sed dices, ſi toto geſtationis tempore os vteri non aperitur, non fiet ſuperfœtatio. Quidam opinantur, tunc tantum aperiri, cum ſuperfœtat; ſuperfœtat autem rariſſime; rariſſime ergo grauidis aperitur. Alii putant, veteres ſolum docuiſſe, ſponte ſua grauidarum vterum non hiare: in acceſſu tamen perpetuo recludi, quod maiorem habet probabilitatem. Quia, etſi tum temporis virile ſemen ad fundum vteri non penetret, muliebre tamen, quod ad fundum demandatur, exitum poſtulat. Sed cur ad expulſionem ſeminis non eiicitur fœtus? Quia alligatus eſt & immaturus; ideo periculoſus coitus primis menſibus, dum adhuc tenellus eſt, & vincula parum firma. Sequitur vteri collum ſiue ceruix, ab Ariſtotele matrix etiam nuncupata, quæ maſculorum peni correſpondet; niſi quod hic foris in viris: illa intus in fœminis ſita eſt; hoc iter ſpermati virili intro; fœtui iam perfecto extra natura ante muniuit, & licet vnicum cum fundo efficiat corpus continuum, diuerſam tamen ſortitur ſubſtantiam, quippe partim muſculis, partim membranis & neruis condita eſt, non vero impenſe craſſa aut cartilaginoſa, præſertim in ætate puellari, vt multi rentur, niſi quod calloſior eſt eis, quæ frequentius pepererunt, aut crebro congreſſæ ſunt, ita vt vetulis iam

Ant. lib. 3. cap. 12.

Hip. 1. de morb. mul. tert. 30.

5. aph. 49.

lib. de aere aquis & locis.

An os vteri grauidis perpetuo occludatur.

Obiectio.

Solut.

Vteri ceruix.

ſit

Quare fungoſa & duriuſcula.

ſit duriuſcula,& ſimilis ſummitati aſperæ arteriæ, vt recte Herophilus comparauit, fungoſæ tamen ſubſtantiæ ac duriuſculæ nonnihil poſſidet; fungoſæ, vt plurimum contrahi ac dilatari poſſit, concubitusque tempore penis modo extuberet; duriuſculæ vero, ne in iis mutationibus, quæ in partu fiunt, afficiatur, vtque ſemen protinus recipiat, neque præ nimia mollitie partibus quibuſdam eleuatis, aliis concidentibus anfractus fiant, quibus detentum prolificum ſemen ad vuluam minns celeriter permeare queat; longioremq; moram in ceruice trahens, ſpiritu genitiuo ocyſſime exhalante penitus euadat infœcundum.

Colli veſicæ ſitus.

Iuxta ceruicem vteri in anteriori ſua ſede iam ferme ſupra pudendum veſicæ collum ingreditur; per quod vrina defertur, & Nympha faciſcente foras excernitur, (non enim vt idiotæ & mulierculæ ipſæ mingentes opinantur, per vteri ceruicem lotium prodit) ibi ceruicis portiuncula excreſcit in ipſius cauitatem propendens, & poſtquam vrinam ceruicis vteri pars fere extrema admittit, ipſius, alteriusue humoris regreſſum in collum veſicæ impedit, illis proceſſibus ſimilis, qui regreſſum vrinæ à veſica ad vrinarium meatum prohibent, hinc mulierum lotium occurſante, impetuque colliſa cletoride (ita enim hunc proceſſum vocant) magis quam virorum inter mingendum perſtrepit. Vteri ceruicem medio circiter progreſſu à tergo eius partis, qua collum veſicæ implantatur, plerique tradunt in virginibus exili membrana venulis conſperſa dirimi, quæ primo concubitu profuſo ſanguine diſrumpatur; Hymen ſeu Eugion dicitur.

Hymen.

Veſalii & aliorum opinio de Hymene.

Miror tamen nonnullos eius craſſitudinem deſcribentes, cum inter ſecandum nunquam ſeſe offerre ipſimet fateantur; quamuis in puellis diductis ipſarum cruribus perſæpe conſpiciatur, vti ipſi ſcribunt, ſitu ſimili illi quem habet in pectore ſeptum transuerſum, longa in medio ſectione inſtar rimæ, cuius occaſione hymen ſanguinis menſtrui purgationem in virginibus etiamſi ab interiori parte excerneretur, non impediret, neque mirum (inquiunt) ſi in diſſectionibus hæc membrana non appareat, quia apud aliquot nationes ſedulæ obſtetrices illam quaſi fruſtra mulieribus datam effringunt; ſicuti ſolent puerorum recenter natorum ori indicem indere ac linguæ vinculum, ſi forte plus iuſto contractius ſit, dilacerare. Hæc eſt multorum de hac membrana opinio.

Arabum ſententia.

Arabes vero quinque venas ad ceruicis vteri medium vtrinque inſeri tradiderunt, ac dextrarum venarum ora cum ſiniſtris committi, ex hisque centonem

nem

nem ipſis appellatum atque adeo hymen efformari, quas tamen venas ex ſanguine, qui in prima coitione profluit, potius, quam ex ſedula diſſectione, cum ibi nullæ reperiantur, proculdubio ſunt imaginati, tanta ſuperſtitione, vt adhuc reperiantur in felici Arabia nationes, non procul à regno Precioſi Ioannis, iuxta BABEL MELEC vrbem, natione Arabes, ſecta Mahumetani, apud quas filiolarum vuluæ conſuuntur, medio relicto foramine, ſicque quoad viris mature coniungantur, dimittuntur, quibus eas obſeratas & quaſi ſigillatas tradunt, ac tunc reſerantur puncta & alæ vteri, adeo iam cohærentes ac ſi ita à natura fuiſſent fabricatæ; Et hinc ac ex ſuperiori fatuitate obiter colligas, quam variis & contrariis opinationibus mundus diſtineatur, vt non plane inepte dixerit Ariſtippus, gloriam ac virtutem non in natura conſiſtere, ſed in conſuetudine. *Vera opinio* Diligentiores ceruicis latera nondum Venerem expertis duntaxat quaſi conglutinata conniuere, ac anguſtum ibi collum efficere affirmarunt, quæ primus coitus magna ex parte diuellit & quodammodo dilacerat, ideo, vt mulieres ferunt, acerrimus ille eſt, quorum ego ſententiæ libentius ſubſcribo. Nam, vt pleriq; referunt, & Nicolus auctor eſt, viſæ iam ſunt mulieres, quæ poſt partum cum obſtetrices decoris gratia medicamenta oppido adſtringentia adhibuiſſent, ita clauſæ redditæ ſunt, vt non potuerint coitum exercere, id quod etiam meretriculæ hodie factitare dicuntur, vt virgines appareant: nec non honeſtæ aliæ fœminæ, quæ ſuis viris gratiores eſſe cupiunt. *Naturæ artificium.* Dignum tamen conſideratione, quo artificio ingenioſa natura, hac ſolum in parte, & in lingua frenum poſuerit, nempe vt hominem hiſce in locis, à quibus maximum nocumentum impendebat, continentiæ admoneret. *Muliebre pudendũ.* Definit matricis collum in pudendum muliebre, quod etiam muliebre genitale, os genitale, os ceruicis uteri, facies ſeu potius larua dicitur, & eſt veluti cutacea quædam huius colli ἐπίφυσις ſiue additio, maſculorum præputio reſpondens; & vt præputium ornamenti gratia exiſtit in ambitu rimæ ſeu oris genitalis, collibus ſeu monticulis protuberantibus, qui in partibus exterioribus crinibus in fœminis iam maturis ornantur; *Alæ vteri.* ab interioribus vero, carunculæ illæ cuticulares inſtar geminæ linguæ propendulæ adnaſcuntur vtrinque, quæ Nymphæ nomine donantur, quas vteri alas vocant, *Nymphæ.* eaſdemque natura eo progenuiſſe creditum, vt vterum à puluere, frigore, & aliis externis iniuriis tutaretur; quale enim vua pharyngi pro-

gi propugnaculum eſt, tale vtero nymphæ; fungoſa ipſarum eſt ſubſtantia longitudinalemque rimam efficiunt canalis inſtar ſeu literæ I, *Nympha ſeu cleteris.* in cuius elatiori parte, ac pinguiori pubis loco, vbi hæ carunculæ conueniunt, iuxta id foramen vnde lotium exit, occultatum proceſſum paruum efficiunt, exiguo peni, qualis eſt cuniculi, admodum ſimilem; ſubſtantia fungoſa, neruoſa, & ſanguine plena: forma in glandem deſinentem, paruo quoque præputio obtectum, quem antea regreſſum vrinæ ad veſicæ collum impedire diximus, quique alium præſtet vſum non contemnendum: In eo enim pruritus eximius efficitur, ideo præcipua ſedes delectationis mulierum, dum Venerem exercent, ſtatuitur; In hanc etiam partem bina deſinunt ligamenta oblonga, neruea cauaque, quæ à matricis lateribus conſtituta præcipuam eſſe illius ſummæ delectationis cauſam inueniſſe ſe ex recentioribus gloriatur Columbus. Verum proceſſus ille aliquando naturæ modum excedit, & ad tantam magnitudinem excreſcit, vt extra vterum propendens deformitatem atque pudorem inducat, & veſtimentis iugiter attritus ad libidinem adeo irritat, vt non deſint, quæ per hanc partem etiam erectæ mulieres virorum inſtar in venerem ruant, & mutuis coitibus incubis, ac ſuccubis ſeſe polluant, quod de duabus Turcis Theſſalonicenſibus Amatus refert, & nos Vliſiponæ ob ſimile fœdiſſimum ſcelus aliquot mulieres publice puniri vidimus, Tribades dicuntur à Celio Aureliano, à Plauto ſubigatrices, & Martial. de Baſſa quadam inquit: *Lib. 4. c. 9.*

Commenta eſt dignum Thebano ænigmate monſtrum,
Hic vbi vir non eſt, vt ſit adulterium.

Quamobrem Ægyptii in virginibus excidere conſueuerunt, quod quidam indiſtincte faciendum eſſe putant in carunculis illis cuticularibus quæ ante os vteri adnatæ viſuntur; qui tamen meo quidem iudicio errant, quoniam illæ ſuos habent à natura vſus, nam & magnam fœminis in coitu delectationem pariunt, & vterum, vti diximus, ab externis tutantur. Cæterum hæ carunculæ proprie nymphæ appellantur, ac gallorum criſtis ſimiles prope os vteri in ceruice aſtant, quas propterea Poetæ per ſaltus & nemora, ſatyros quærere referebant, quia in ipſis Venereorum delitiæ, quibus illi æſtuabant, inſunt; Ab his tamen nymphis differt alia pars nympha dicta, quia hæc proceſſus ille eſt muſculoſus, ac pelliculoſus ſupra alarum pudendi commiſſuram ſitus, quo loco vrinarius meatus exiſtit, quam quidem particulam

potius

Nymphotomia quid. *Cap. proprio.* *Dub. an fœmina in virum verti poſſit.*

potius ſcindendam auctores præcepiſſe arbitror, & hoc manuale opus nymphotomiam nominaſſe, non affectum ipſum vt Moſchio perperam prodit. Mercatus cenſet, hanc eſſe affectionem, in qua Medici fœminas in viros migrare exiſtimant, & proprie Symptoma turpitudinis nominari, cui ego non inuitus aſſentior, niſi quod ſexum interdum circa pubertatis annos in quibuſdam detegi potius quam mutati crediderim, & hoc vt plurimum ipſo nuptiarum die, quia tunc protuberantes ad Venerem partes facilius foras à natura protrudunt, quæ antea latitabant, vt teſtantur pleræque tum priſcorum tum noſtri ſeculi Hiſtoriæ. Ideo Agrigentinus Empedocles dicebat:

Et puer ipſe fui, nec non quandoq; puella.

4. Obſ. c. 5.

De qua re plures congeſſit hiſtorias Schenckius ad quem lectorem relegamus: Quod tamen ipſe ex aliorum auctoritate ſcribit, fuiſſe, quæ & conciperent, & poſtea in viros verſæ, in alio generarent, commentitium omnino eſt. Porro an proceſſus ille ſeu Nympha tantæ magnitudinis cunctis inſit fœminis, quod Columbus exiſtimat, affirmare non auſim, potiusque crediderim, illis tantum adnaſci, quæ ſecundæ iam ſpeciei ſiue claſſis Hermaphroditi cenſentur, vt infra patebit: Exiguum tamen proceſſum omnibus ineſſe fœminis, & in ceruicis cauitatem propendere in eos quos diximus vſus, haud equidem dubito, cum in eum deſinant alæ ipſæ ſeu membranei proceſſus. In caruncularum medio longitudinalis illa ſciſſura eſt, quæ penem admittit, & adeo horrenda obſcœnaque viſu cenſetur pars, vt defunctarum etiam fœminarum cadauera, vti auctor eſt Plinius, contra quam virorum, prona fluitent; ſeu parcente natura earum pudori; quamuis & huiuſce rei Phyſica etiam ratio aſſignari poſſit, quia muliebris ventris intercapedo ampla & vaſta admodum, cum ob viſcera, tum ob continendum fœtum, aqua potiſſimum per genitale muliebre ingrediente impletur & extuberat; deinde mulier vertebras dorſi minores habet, vtpote anguſto thorace prædita; Ilii vero oſſa ad anticam partem ſuſtinendo fœtui prominentiora; adde etiam vberum molem; quæ pronas eas reddit. Atque hæc ſunt quæ vterum conſtituunt.

Mulierum cadauera prona, virorum ſupina fluitant.

De iis quæ vtero adnaſcuntur.

CAP. IV.

Teſtes mulieris. INter ea vero quæ vtero adnaſcuntur, teſtes inprimis occurrunt, corpora duo glanduloſa, alba, rotunda, ſeminis, & generationis *Teſtiũ ſubſtantia.* principium: Ii adiacent à lateribus vuluæ, ad fundum vtrinque ſinguli, paulo ſupra cornua, non prægnantibus aliquanto elatius, quam fundi ſuperior conſiſtit pars; vtero gerentibus eandem fere ſedem occupant: Magnitudine multo minores atq; imperfectiores, temperatura frigidiores fœminæ teſtes, quam maris; forma latiores, quaſi ſphæræ vtrinque compreſſæ, magis tamen glanduloſi, ſubſtantia enim non conſtant, ſicuti virorum teſtes, molli, continua & æquali, ſed duriori, & tuberculis plena; intus, præter vaſa, ſinus quoſdã habent tenui aquoſoque humore ac craſſiuſculi lactis ſero ſimili, aut oui candido liquori, *Teſtium facultas.* plenos. Hæc teſtium ſubſtantia facultate ſibi inſita ſanguini, & ſpiritus perfectam ſeminis naturam impertit, ſicuti iecur chylum in ſanguinem conuertit, atque hæc facultas in maſculis virilitatis, in fœminis mulieroſitatis cauſa exiſtit. Epididimi de membrana ſiue darto conteguntur, perinde ac viri teſtes, quæ quamuis duritie ſit mediocri, non *Teſtium membrana.* tamen à teſtium ſubſtantia facile diuellitur, non ſecus, ac ſi continuum cum teſtium ſubſtantia corpus eſſet; aliis duobus inuolucris, quibus virorum teſtes inſuper conteguntur ſcroto, & eritroide ſiue vaginali carent, niſi quod peritonei proceſſus teſtium mediam duntaxat partem inuoluunt, vbi ſeminaria vaſa, vterique venas & arterias ſuſcipiunt, à quibus circumfuſi cinguntur. Horum vaſorum eadem, atque in maribus, eſt origo, eo ſolum diſſimilia, quod conciduntin lumborum muſculis, neq; extra abdominis membranam procedunt, cum & ipſi *Vaſa ſeminaria.* teſtes intra peritoneum lateant; non enim fœminam foras, maſculi modo, ſed in ſuam ipſius vuluam ſemen emittere conueniebat. Quatuor etiam hæc vaſa ſunt, perinde ac in mari, venæ nimirum ſeminales duæ, totidemq; arteriæ eiuſdem nominis; atque hæc quatuor conce-*Origo venarum.* ptacula paulo infra vaſa, quæ ad renes tendunt, collocata ſunt. Venarum dextera à venæ cauæ caudice ſub emulgente iuxta os ſacrum pullulat, ſiniſtra ab ipſamet emulgente ſiniſtra deducitur, quod factum plerique autumant, vt ſeroſus humor per illam deferatur, qui acrior

ex mo-

ex mora effectus, & ſemini permixtus, maiorem in coitu voluptatem pareret, quam ſi ab ipſa vena deduceretur; alii, quia in ſiniſtro latere magna arteria prope venam cauam ſita eſt, quæ quidem arteria cum perpetuo moueatur, periculum eſſet, ne tenuis vena ſeminalis in his perennibus motibus rumperetur, quod magis probo, quia iuxta primam ſententiam humor ille acris in ſiniſtrum tantum latus emitteretur, ſubindeque vaſorum ſpermaticorum munia diuerſa forent, quod vero ſimile non eſt. Arteriæ ſeminales, tam dextra, quam ſiniſtra prope idem os ſacrum ſub emulgente ſcaturiunt, ſpirituoſo ſanguine plenæ, non ſolo ſpiritu, vt cum Eraſiſtrato Ariſtoteles ſentit, quibus Bonacciolus & Mercatus conſentire videntur: Hæc vaſa dum deſcendunt, primum aliquantulum diſtant, poſtmodum ita implicantur, vt vena arteriam, & arteria venam ingrediatur, factaque eximia quadam anaſtomoſi, ipſorum quædam portio vſque ad teſtes deſcendit, ramos in teſtium ſubſtantiam, & illos proxime ambiens inuolucrum diffundẽs, poſtea in deferentia vaſa prodeunt; quæ variciformia, late contortis vitis pampinis, capreolisque aſſimilantur, iis etiam breuis eſt via ad vterum, at non directa, ſed pluribus gyris anfractibuſque flexuoſa, quam maribus, vt viæ breuitas flexuum multitudine compenſaretur. Hæc vaſa ſemen per vteri cornua in interiorem ipſius vteri ſinum deferunt, & intrudunt; atq; ob id deferentia hic nuncupātur, ſicuti antequam teſtes pertingerẽt præparantia. Quæ quidem eademne ſint, quæ antea præparantia dicebantur, an vero diuerſa, ex ipſis teſtibus peculiarẽ ducentia originem, nihil moror, dummodo intelligatur in præparantibus ſeminis fieri apparatum, & ſanguinem, qui prius ruber erat, ſenſim alterari & albefieri; qua inchoata elaboratione, magna laboris pars teſtibus imminuitur; Alia iſtarum venarum arteriarumque ſeminalium portio, antequam teſtes pertingat, ad matricis corpus tendit, vt laudabili ſanguine conceptus ali commode poſſit, & menſium portio expurgetur, corruptis præſertim & non grauidis; Ipſam vteri ſubſtantiam hæ venæ penetrant, vt ipſum nutriant, & ramorum ſerie ſparſa, ſuis oſculis acetabula efficiunt, quæ Græci cotylidones appellitant, quibus partus per vmbilici radices vtero validiſſime committitur: partem dixi ſanguinis menſtrui per has venas prorumpere, quia pars alia per venas à venæ cauæ diuiſione iuxta os pubis exorta, in vteri ceruicem deponitur, non in fundum, maxime virginibus, & prægnantibus, quibus os vteri occludi-

Arteria.

Ariſt. & Eraſiſt. apud Gal. lib. ad id dicato.

Bonacc. in ſua ennea de Mercat. lib. 2. c. 1.

Deferentia vaſa.

Præparantia.

Vteri venæ per quas menſes purgantur.

Acetabula vteri ſeu cotylidones.

cluditur;nam caua vena inferiori ſui parte , in duos inſignes ramos diuiditur,qui oblique ad dextrum & ſiniſtrum crus iter habent; à quibus præter alias propagines illæ etiam venæ prodeunt, quæ in hominibus ad veſicæ latera proficiſcuntur,vt ipſam , & inteſtini recti muſculos nutriant in fœminis ceruicis vteri principium petunt , ex quo loco menſtruæ purgationes prædicta ratione effluunt, de qua re inter anatomicos profeſſores ſcio maximam ſemper verſari contentionem, quam nos proxime ſequenti libro illuſtrare atque dirimere conabimur.Ex hac ipſa venæ cauæ diuiſione geminæ ſuboriuntur venæ, altera dextrorſum,altera ſiniſtrorſum, quæ peritoneum ſubeuntes, ad mammas ſingulæ ad ſingulam perueniunt, ſanguinem in lac commutandum iis ſuggerentes,quæ potiſſimum cauſa eſt magni illius,qui teſte Hippocrate ac Galeno inter vterum & mammas conſenſus fit. Quamuis & hic vt tergiuerſetur Veſalius , & ſuo more Galenum ſuggilet , nullum alium agnoſcit conſenſum inter has partes , præter illum , quem per venam cauam fieri dicit.

Proſtatæ.

14. De vſu part. 11.

Porro Galenus ex Herophili decreto perinde ac viris , fœminis etiam glanduloſas proſtatas ineſſe ſcribit quarum ſit vſus, ſaliualem quendam ſuccum generare, qui acrimonia

Saliualis humor.

& ſalſedine ſua in coitu delectet,ad Venerem excitet, & vrinarum meatum madefaciat,quo & facilius vrina profluat,& eiuſdem morſionibus occurratur; negant alii,quia in fœminis matricis collum neq; oblongũ neq; nudum eſt vt virile pudendum,ſed intus ſitum ex continentibus ipſum partibus copioſum madorem recipit,& menſtruis irroratur; ſali-

Saliualis humor in fœminis vnde eiaculetur.

ualem vero humorem per ramuſculos vaſorum ſpermaticorum in internum vuluæ oſtium ad alios vſus ſuo loco explicandos eiaculari non refragantur,quibus & ipſe Galenus alibi ex animi ſui ſententia loquens apertiſſime ſubſcribit.Eiuſdem Herophili placita ſecutus Galenus lib.

2. de ſemine.

de vuluæ diſſectione,alia quatuor vaſa venas duas totidemque arterias ab emulgentibus demandatas vtero muliebri aliquando ineſſe ratus

Herophili lapſus.

eſt;quæ tamen in diſſectione minime reperiuntur , inde ortum lapſum exiſtimo,quia cum vidiſſent ſiniſtram venam ſeminalem ab emulgenti originem trahere diuerſam eſſe ab illa,quæ à trunco venæ cauæ in dextra oritur,ſibi perperam perſuaſerunt,ac perinde de arteria ſentientes, totidemque in dextro latere ineſſe putantes quatuor illa vaſa ſibi confingunt.

Nerui vtero adnaſcentes.

Cæterum vt ad vtero adnaſcentia,quibus hoc caput dicauimus,oratio redeat, duo neruorum genera eidem donata ſunt, à ſpinali medul-

medulla vnum,quod tenuibus ſurculis in vteri ceruicem & circa humiliorem fundi ſedem excurrit ; alterum à ſexta neruorum coniugatione,à quo ſubinde nerui perquam graciles ad elatiorem fundi regionem diffunduntur.

De vteri colligantia, conſenſu, & vſu.

Cap. V.

Connexus vteri cum variis par.

A Stringitur præterea, nectiturque vterus veſicæ ac recto inteſtino tenuibus ex peritoneo ductis appendiculis ; ſimiliter coxarum oſſibus validis ſed admodum laxis vinculis , tum neruoſis tum muſculoſis; quæ ad illius cornua pertingunt, & propterea laxa ſunt , vt vulua plurimum moueri ſurſum & deorſum poſſit, plus minus in coitu cum genituram expetit , & ad penis ſummum tanquam animal quoddam (vt Plato dicebat) hiare poſſit. Cum his tamen nec animal eſt, neq; errat, neque propriam relinquit ſedem , ſed parum duntaxat dimouetur, vt infra latius apparebit. Ex dictis conſtat , vterum cum aliquibus coniunctum vniri, aliis connexum eſſe, ab aliis intextum , dependere ab aliquibus, & ab aliis nutriri: enimvero collo, veſicæ, & recto inteſtino iuxta fundum perinde ac teſtibus & vaſis ſeminariis coaleſcit; aliis veſicæ & recti inteſtini partibus annectitur; annexus quoq; eſt oſſi ſacro, ex quo etiam dependere recte dicitur: Et dorſi vero medulla & lumborum muſculis pendere ſolummodo neruis, & annexus , & contextus eſt atque coniunctus; arteriis venisq; non ſolum annexus , coniunctus, & contextus hæret, ſed ab ipſis etiam nutritur. Rurſus ſemen vtero præparant teſtes & ſeminalia vaſa duæ venæ totidemque arteriæ, quarum etiam portio illi dicata eſt , vt nutriatur tum ipſe , tum fœtus, menſiumque portio aliquando expurgetur, nam earum pars antequam teſtes ingrediatur , deorſum fertur , vt matricis ſubſtantiam alat; ſemen vero ipſum ſuſcipit per vaſa deferentia , ac varici conformia , quinetiam ſaliualem humorem per alias ipſarum propagines; menſium reliqua pars in ceruicem demandatur per ductus, qui ab inferiori cauæ venæ parte propagantur : ſenſum ſuſcipit per neruos , à ſexto pari & ab ſpinali medulla. Nil igitur mirum , ſi cerebro , dorſali medullæ ac neruoſo generi vterus conſentiat; non ſolum quod membranoſa conſtet ſubſtantia , vt Mercatus ſentit, ſed etiã quod neruorum propa-

Vterus propriam ſedẽ non relinquit.

Eximius vteri conſenſus cum diuerſis part.

Mercãti lapſus.

propagines ab ipſis partibus mutuetur: inſuper mammis & jecori per venas conſentit, cordi per arterias, vicinia & colligantia partibus circumiacentibus, veſicæ, recto inteſtino, ac peritoneo; ſed & per ſpiracula cæça ventriculo, lieni & meſeraicis, prætérquam quod membranoſæ, ac neruoſæ ſunt plurimæ iſtarum partium, quæ propterea etiam per ſimilitudinem coafficiuntur.

Vteri munus triplex

Iam vero vteri ſic conſtituti triplex eſt munus; vnum ſibi proprium, quatenus pars eſt ſimilaris, & ita alimentum allicit, pro ſui ipſius nutritione, par illas, quas ſupra enumerauimus, ſibi inſitas venas à trunco ſeminalium exortas. Secundum vteri munus eſt fœminæ ſaluti perneceſſarium, quatenus illi ineſt excrementa euacuandi ratio, quemadmodum enim in deficientibus veſica & inteſtinis à proprio munere maximum corpori ſubſequitur detrimentum; ita ſi in fœminis hæc pars menſtruationis officio, ſuppreſſione, aut vtcunque aliter deſtituatur, longe perículoſiora ſcaturiunt mala, & grauiora accidentia, non tamen (quod Mercatus exiſtimat) in hunc præcipue vſum fuit vterus creatus; ſufficeret enim ſola ceruix cum venis huic muneri dicatis; ſed potius fuit vterus propagandæ ſpeciei cauſa mulieri datus, quod tertium ac præcipuum vteri munus eſt, quodque nullibi commodius fieri poterat, & magis neceſſarium videtur, quam fœminam elui à recrementis, quæ per alias vias commode poſſent alioquin expurgari; idcirco anatomes profeſſores merito vterum definierunt, partem in qua ſemen concipitur, fœtus formatur, & augetur, nulla de menſtruis aut aliis excremẽtis facta mentione. Natiuo, & incredibili quodam deſiderio vterus ſemen virile attrahit, nullã tamen vim illud commutandi habet, ſed conſeruandi tantummodo.

Mercati lapſus alter.

Vterus cur mulieri datus.

Vteri definitio.

Vterus ſemen trahit.

Dub. an ſemen commutet vter lib. 8. c. 6.

At dices; virtutes naturales coordinatæ ſunt; ſi ergo trahit & conſeruat, oportet, vt vlteriori mora commutet, & alteret, qua ratione Galenus lib. de nat. facult. nil trahere propter tractionem ipſam, ſed propter fruitionem diſertiſſime prodidit.

Solutio.

Solutio eſt, non eſſe perpetuum, vt quidquid trahit, propter nutritionem trahat, ſemper tamen propter fruitionem, vt rite Galenus; ſed fruitio duplex eſt, nutritoria vna, altera refocillatoria, illo modo partes ſanguinem trahunt, hoc vtraque veſica, bilis & vrinæ, hos licores, & ſemen vterus, cui natura indidit hanc mirificam cupiditatem, vt traheret, & tantiſper retineret, donec præſtantior opifex, hoc eſt, formatrix facultas ad operis elaborationem inſurgeret.

Fruitio duplex.

Formatrix facultas.

Mulierem abſque matrice poſſe viuere, autor eſt Auen-

Auenzoar; quia inquit, fieri poteſt, vt vniuerſa ligamenta putrefiant, & collabatur vterus, muliere ſalua permanente, quod tum ex libris medicorum, tum aliorum fide dignorum teſtatur, ſeque nobilem fœminam vidiſſe, de qua erat rumor, abſque matrice viuere; idipſum Rouſſetus, quem videre non pigeat, plurimis euentis confirmat, & Antonius Beneuenius lib. de abdit. morb. cauſis, alterius fœminæ meminit, à ſe viſæ, quæ cum vulua putreſceret, & fruſtulis comminuta tota decideret, ſana tamen ſuperuixit annos decem. Illud fortaſſe non minus mirabere, quod Geſnerus & alii ſcribunt & plurimi norunt, in Paria prouincia haud procul à Patagonum regione, animal reperiri ſemiuulpam à noſtris dictum, cui natura duos conceſſit vteros, internum vnum, ad generandam prolem, ſicuti reliquis animalibus; alterum externum ſubter communem illum, ad fouendos defendendoſque catulos ſuos, quos inde non niſi lactandi cauſa promit.

Mulier ſine matrice viuere poteſt.

Sect. 4. de part. Caſ. cap. 5.

Cap. 11.

Semivulpa animal duos habens vteros.

Platonis & aliorum de vtero ſententiæ.

CAP. VI.

PLato in Timeo, & cum eo Areteus atque alii nõ contemnendæ eruditionis viri ſedem vterum mutare, & animal eſſe, ſibi perſuaſerunt, ac idcirco in vteri ſtrangulatu mulierem reſpiratione priuari, quia vterus ſurſum aſcendens ſeptum tranſuerſum ſuo corpore comprimit, dum enim prolem generare cupiens, ſeminis maſculini auidus ac menſtruo ſanguine deſtitutus indignabundus per corpus vagatur, ad ſeptum conſcendit, & quaſi animal quoddam ſuccenſens omnifarios morbos excitat. Ita autem videntur iſtam ſententiam vallare; Quæcunque ſenſus habent, ea dicuntur eſſe animalia, perfectiora, quo plures, vt bos, equus; imperfectiora, quo pauciores, vt hyatulæ marinæ, quæ duos tantum tactorium & guſtatorium; ſpongia, quæ tactorium duntaxat habet: cum igitur matrix odoratorium ſenſum habeat, guſtatorium etiam poſſidebit, atque ita cum hos præter tactum (quem obtinere ex ſeminis oblectatione clarum eſſe putant) ſenſus habeat, proprie dicitur & eſt animal: quod autem odoratorium ſenſum poſſideat liquet, propterea, quod ipſa (vt illi aiunt) ſuperius quidem exiſtens in thorace graueolentia adhibita, moleſte ferendo fugit,

Dub. an vterus ſedẽ mutet, & animal ſit.

Platonis & Aretei ſententia.

Ratio 1.

Neoterici inſolenter Galenum vellicantes.

deſtituitq; eas partes, atq; ad beneolentia, quæ ſubter apponuntur, currit. Hinc Galenum ſibi non conſtare dicunt Neotericorum plurimi, qui ſexto de locis hanc opinionem plane conuellat, alibi vero naribus grauiſſime olentia, matricibus bene olentia adhibeat, quaſi continuo vterum animal eſſe fateri teneatur. His acute magis quam diſerte dictis addit Fernelius ſe adſtantium mulierum modo querimonia, modo precibus adductum vterum ſæpe tactum deprehendiſſe, inſtar globi cuiuſdam, in ventriculum efferri, eumque grauiter opprimere,

Ratio. II.

hincque manu depreſſum manifeſte in propriam ſedem propulſum,

Platon. ſententia infringitur.

neque id magis alienum videri, quam eiuſdem prolapſum ad inferiora, quo totus fere prodit, atque adeo, etſi animal eſſe non patiatur, ſedem tamen poſſe mutare plane confitetur. Cæterum, vt quod poſterius retulimus in Platonis opinione, id primo infringamus, plane indignum & à Philoſophica mente alienum eſt, opinari, ex multis animalibus vnum animal conſtare: odoribus refici ventriculus ſolet, neque idcirco animal eſſe vllus vnquam concludit,

Cur membra odorib. gaudent.

recreantur enim membra odoribus, non quod iucundam qualitatem percipiant, ſed quia vapor boni odoris ſpirituum eſt accommodatiſſima materia, quibus partes illæ abundant: quamobrem, præterquam quod calefaciunt, facultatem etiam quādam ſympepticam poſſident, quæ partium tenuitate affectus in iiſdem particulis exiſtentes curare, & ſanare valet, quod enim de ſympathia & diſpathia vteri nonnulli cauſantur, acutum eſt magis, quam firmum. Sed vt alia omittam, qua ratione graueolentia tot partes pertranſeuntia ad matricem ferri poſſunt? fortaſſis cum Fernelio dices, ad thoracem per nares facilem eſſe meatum, ad quem ipſa matrix reliquas partes prætergreſſa iam peruenit. At certe neque id fieri poſſe, ex diſſectionibus apparet; ſi enim diſſecta muliere vterum manu ſurſum ad ventriculum violenter trahas, ad os ventriculi eum ducere, quin diſrumpantur ligamenta, vix poteris, multo ergo minus ſuopte impetu, aut violenter impulſus inteſtina, ventriculum, & ſeptum transuerſum, ac reliquas illic poſitas particulas prætergredietur:

Fernelii ratio infirmatur.

Vidimus nos ſæpe talem tumorem, qualem nobis depingit Fernelius, ſed, vt ingenue fateamur, ventriculum non tranſcendebat, ſolumque pertingebat ipſius fundum, quod nos fieri non imus inficias, neque ipſa diſſectio diſſuadet, aut Fernelii aduerſa ratio quicquam aliud concludit, nam vterus facilius deſcendit, quia grauis ſuo pondere excidit, neque inde ſequitur, poſſe ſimiliter ad ventriculum aſcendere, imo neque

vteri ſubſtantiam eſſe id admittit Galenus; quod in hoc affectu fœminæ deprehendunt inſtar globi cuiuſdam in ventriculum efferri, ſed interiacentes partes ab ipſo vtero flatuoſis ſpiritibus, aut teterrimis nidoribus vexato, ſurſum compulſas; quod tum fit, cum ad vteri vaſa ſanguis, vel alius humor confluit, ſed ad interna ipſius, aut quia craſſus, aut quia clauſa ſunt venarum ora, ingredi non poteſt, tunc enim implentur, & quantum in latitudine ampliantur, tantum de longitudine detrahitur, itaque quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originem retrahuntur; quod ſi id vndique æqualiter fiat, vterus recta trahitur, idque perexiguum, vt ad ventriculum accedat, potius, quam aſcendat; ſi vero inæqualiter, ad partem vehementius trahentem intenditur: Et hic affectus vteri contorſio, ille vteri ſuffocatio nuncupatur. Cur igitur, inquies, graueolentia naribus adhibentur? quia cerebrum illa ſentiendo ab ipſis moleſtatur, & contrahitur, ſimulque cum ipſo odoratorius ſpiritus, ac per continuum ex hac moleſtia reliquæ etiam particulæ contrahuntur, qua contractione trudunt ac veluti exprimunt, propelluntque, ac deorſum prouocant matricem. Adhuc tamen maiori cachinno digna videtur eorum ſententia, qui, vbi ſuppreſſa ſunt menſtrua, vterum exſiccari aiunt, dein humectari cupientem viſcera petere, cumque aſcendendo ſeptum tranſuerſum oppetit, animal reſpiratione priuari; quod cum priſcis illis, qui naturæ opera inueſtigarunt potius, quam inuenerunt, Cordæus etiam nuper in primum de morbis mulierum parum circumſpecte prodidit, ac multa ſuper hanc rem compilat, quæ non niſi ab angulo ad parietem concludunt, vt vel hinc colligas, vulgatis illis gynæciorum tribus voluminibus vna cum præſtanti doctrina, ſimiles fabellas & prodigioſa multa figmenta contineri, quæ facile poſſint tyronibus fucum facere; plane enim ridiculum eſt id, quod de vteri humectatione comminiſcuntur, tametſi Hip. eius ſententiæ auctor fuerit, aut ex aliorum mente, aut quia non eſt cuique vni datum omnia ſcire. Si enim vterus requirit humorem, paratiorem illum habet, & propinquiorem in incumbente veſica recto inteſtino, & veſis, quæ vtero implantantur, quam vt ipſum ex ſepto mutuetur, particula omnino arida & ſicca. Liquet igitur vterum neque animal eſſe, neque vllum voluntarium motum poſſidere, neque ſupra ventriculum aſcendere, ſed propter conuulſionem vaſorum modo ex repletione, modo ex inanitione ortam ad ipſius ventriculi fundum tantummodo retrahi.

Supra cit.

Vteri aſcenſus.

Vteri contorſio.

Graueolentia naribus cur adhibeantur.

Aliorum ridicula opinio.

Notatur Cordæus com. 2. tex. 1.

1. de morb. mul. text. 7. & 25.

De Mammis.

Cap. VII.

Mammæ definitio. NVnc memores inſtituti noſtri ad mammarum hiſtoriam accedamus; mammam enim alteram partem generationi dicatam eſſe ſuperius retulimus. Hæc quidem eminentia carnoſa, glanduloſa, ac ſemicircularis eſt, gignendi lactis vim à natura habens; *Situs.* ſita ad latus pectoris, in cuius medio papilla protuberat. Duæ ſunt mammæ in thoracis anteriori ſede ad oſſis pectoris latera collocatæ, ſecus ac in aliis animantibus, cum hic locus non impeditus ad lactandum mulieribus manibus vſuris commodiſſimus extiterit, & generationi lactis, propter cordis viciniam, cui reciprocum calorem vt gratus vicinus mammæ retribuunt, in modum pinguedinis ſeu pelliceæ veſtis; quam eandem in viris poſitionem ſeruant, quibuſdam tamen mulieribus vicinius ad pectoris medium inuicem accedunt; quibuſdam autem (quod *Glandulæ mammarum.* & pulcherrimum ducitur) vtrinque recedunt, & thoracis lateribus magis appropinquant. Mammam multæ ſed Paruæ glandulæ conſtituunt, ſibi mutuo incumbentes, & interſe commiſſæ adipis, & fibrarum interuentu, in medio tamen ad papillæ centrum vna magna, & inſtar mammillæ effigiata habetur. Hæc glanduloſa ſubſtantia varia eſt, nam viris pene nulla eademque arida; vti etiam admodum puellis; iuuenculis vero paulo compactior & duriuſcula, vetul s flaccida, quæ vero mulieres magnas ac pendulas habent mammas, mammoſæ, ſeu vt Paulo placet mammeales dicuntur, quæ an ad lactis generatio- *Mammeales mulieres quæ dicantur.* nem conueniant, inferius diſputabitur. Cæterum vniuerſa mammillarum ſubſtantia inter cutem & generalem membranam continetur, venis magnis ac frequentibus intertexta; quarum alias externas, à ramo venæ cauæ axillam iam petentis deſcendentes, ſuſcipit; alias internas à vena caua pariter deſcendentes ex iugulo ſummoque ſterno, quæ partim abſumuntur in mammas, & pectoris internos muſculos; partim ad Xyphoidem cartilaginem, & muſculos rectos delapſæ paulo ſupra vmbilicum ſurculis ſuis occurrunt ſurculis aſcendentibus ex *Vteri conſenſus cum mammis.* illa diuiſione venæ cauæ ad dextrum & ſiniſtrum crus, ex qua antea diximus venas in matricis ceruicem deriuari, per quas mēſtrua fluunt; quippe hæ venæ aſcendentes oriuntur à ramulis, qui originem habent ean-

eandem,quam illi, à quibus venæ ad vteri ceruicem propagantur; & hinc eſt tantus ille vteri cum mammis conſenſus in mulieribus,vt mammæ ſolidiores validum eſſe fœtum nuntient, tradente Hip. etſi refragetur Veſalius;graciles vero fiant iis, quæ corrupturæ ſunt conceptus; & mammarum altera gracilis facta abortum portendat, & vtero geſtanti ex mammis lac fluens debilem fœtum ſignificet, (cuius rei cauſa infra lib.4.conſtabit, cap. de lacte) & mammæ tumidæ ac magnæ ad conceptum valeant. Adhæc arteriolas etiam cum his venis habent mammæ,quamuis paucas & graciles,ſubinde & neruos, qui in eaſdem ſicuti in alias thoracis partes excurrunt, quorum craſſiſſimus ille, qui è quinto coſtarum interuallo papillam adit, cui exquiſitiſſimum ſenſum communicat. Formæ pene ſemiglobum referunt, vtpote exterius rotundæ gibbæque ſunt,papillam inſtar proceſſus obtinentes; intus vero, qua pectori committuntur, plana lataque innituntur baſi; hanc illis ſemicircularem figuram natura tribuit, non tam quo minus paterent iniuriis,quam quo plus lactis continerent: Etenim rotundum omnium capaciſſimum; exterior tamen pars in ambitu papillæ circulo quodam obſcuratur,palleſcente in virginibus, fuſco in grauidis & lactantibus,nigro in vetulis, & rugoſo in iis quibus flacceſcunt iam mammillæ; à Græcis φῶς nuncupatur,& efficitur à connexu cutis in hoc loco cum ſubiectis corporibus. Ipſa vero papilla ſubſtantia conſtat ad penem proxime accedente, eſt enim illi nervea quodammodo cutis, ſubſtantiam intus ſpongioſam continens quæ dirigi ac viciſſim laxari,ſimiliter ac penis,poteſt,habet autem tenues, & conſpicuos meatus, fibræ ac nerui modo albicantes, qui venarum ſurculi ſunt, multiplici ſerie per glanduloſam mammarum ſubſtantiam excurrentium,ex quibus lac effunditur. Vſus eius eſt, vt cum infans anguſto teneroque ſuo oſculo mammillam integram capere non poſſet, hunc illius prominentem canaliculum,in quem omnia terminantur vaſa,labiis apprehenderet, & per illius foramen lac ſugere commodius poſſet,quin etiam papilla neruorum ſurculis, & ſubinde exactiori ſenſu abundat,vt mater illecebram ac voluptatem perſentiens, fœtus in lucem recenter editi nondum dentato ori libentius titillandam pruriendamque inderet,ac ſugendam offerret.Hæc in virginibus rubet,in lactantibus magis eminet,liuetque;in vetulis oblonga nigricat. Mammarum vſus triplex: primus & maxime proprius, vt nuper nato fœtui

3. Popul. iuxt. finem — *5. Aph. 37.* — *5. Aph. 38.* — *5. Aph. 51.* — *2. Prædict. 31.* — *Arteriæ.* — *Nerui.* — *Forma.* — *Circulus.* — *Papilla.* — *Papillæ vſus.* — *Mammarum vſus triplex.*

 quam-

Mammarum vſus triplex.

quamdiu ſolidiori cibo vti nondum potuerit, alimentum, hoc eſt, lac ſuppeditent, ſanguinem, quem per venas magnas & frequentes ſibi diſtributas aliquantiſper elaboratum recipiunt, in illud ipſum conuertentes, hanc enim à natura inſitam vim habent. Secundus, vt ſint veluti propugnaculum quoddam ac operimentum cordi, & ab eo calefactæ, ipſum recalefaciant, non aliter quam operimenta alia, quæ nobis extrinſecus iniicimus. Tertius, ſed minus principalis, vt ex contactu voluptatem afferant; neque hic recipienda eſt Ariſtot. ſententia 4. de partib. animal. æſtimantis, mammillas propter cordis tutelam potiſſimum fuiſſe creatas, quemadmodum enim vterus propter generationem fœtus, ſic mammas ad ipſius in lucem editi nutritionem fuiſſe à natura primo conſtitutas, magis eſt rationi conſonum.

Ariſtoteles notatur.

Mãmillas cur habeant viri.

Sed quorſum in maribus mammæ dicit Ariſtot. quos nutrire non oportebat? Quia natura marem, & fœminam effingens, qui eiuſdem erat ſpeciei, ſimilitudinem ac notam eius membri, quod alteri ſexui fructuoſum admodum eſſet, huic etiam voluit imprimere, & vt ſagax ſuam etiam vtilitatem inuenit cordis tutelam, quin & ad titillationem in viris faciunt, & papilla centrum ac terminus in pectore eſt, in quem venarum & neruorum huc pertingentium fines deſinunt, ac copulantur: Perforatæ tamen in eiſdem non ſunt, quia lac non oportebat emittere, quamuis & id aliquibus contingere certum ſit, & mammas aliquando habent viri, qui humidius temperamentum ſunt ſortiti, ac læuore quodam præditi paruiſque venis vt Ariſtot. Auctor eſt 7. *de hiſt. animal.* 1. quibus etiam nonnunquam lac generatur, vt ſuo loco patebit.

Mammarum contactu libido excitatur.

Quod ſi quæras, cur mammillarum contactu prouocantur mulieres ad libidinem? Sunt, qui reſpondeant, quia ex caliditate, quæ obtrectando mammis ingeneratur, incaleſcit vterus, & propter harum partium conſenſum excitatur libido. Ego vero non parum etiam ad illecebram illam voluptatem adiuuare puto acutum papillæ ſenſum, ex cuius pruritu titillationeue mulier venit in memoriam anteactæ voluptatis, nam vt vir, in quo huiuſcemodi conſenſus repetitur nullus, quodammodo oblectatur, magis tamen mulier, quia mollior in illa contrectatio; habet enim perinde ac culcitram ſubſtratam pinguedinem, ideoque papilla, ſicuti in viro, oſſi non colliditur.

Duæ cur mammæ.

Habet mulier duas mammillas, reliqua autem animantia plures, quia hæc plures fœtus illa vnum tantum vel alterum nutrit; auiculæ mammillis carent.

carent,ne pondere earum volatus impediretur; piſces etiam mammis & lacte ſunt deſtituti,quia,ouo intra ſe concepto, animal poſtea in lucem excludunt,in eo tamen genere cete,delphinus, balenæ, ac marinus vitulus mammas,& lac habere dicuntur.

De oßibus, quæ in muliere, vteri & mammarum ratione à viri oſſibus diſſident.

CAP. VIII.

NE quippiam huic tractationi deſit, conſonum erit, explicare, quæ oſſa in mulieribus,vteri & mammillarum ratione,à viri oſſibus diuerſam conſtitutionem acceperint, In primis os illud, ſacrum appellatum, quod amplitudine ſuperet reliquas omnes vertebras,quibus veluti baſis ſubſternitur,in viris rectius, in fœminis ad exteriora magis recuruatum conſpicitur, ne tamen cum medicis plebeis exiſtimes,os iſtud fœminis,dum pariunt, dilatari ac propterea ſacrum dici,quod ſacram & magnam hanc operationem edat;cum potius ſacrum .hoc eſt, magnum, quod Græce ἱερὸν ſonat,nuncupetur: neque enim vlla ratione cedit,quare commentitia profecto, & adſcriptitia prima appellatio cenſenda eſt. Fortaſſe tamen primum coccygis os ad aliquem motum in partu edendum, vbi imam ſacri oſſis partem media cartilagine excipit, vertebrarum compagem imitatur: Differunt etiam à virorum oſſibus coxendicum oſſium partes infimæ, quoniam in mulieribus mutuo longe magis diſtant: inſuper ilium oſſa, quæ inteſtina ac veſicam ſuſtinent tuenturque, multo ampliora ſunt ipſorumque ſpina in latera latius,quam in viris, expanditur, quo leuius ac minori negotio mulieres vterum gererent, ideoque etiam extrorſum inſignius excauantur. Ad hæc infimæ pubis oſſium partes magis in mulieribus ſeiunguntur, ac inuicem veluti ſinuatæ diſtant, ſic vt vacua ſedes inter os caudæ & internas regiones infirmarum oſſium coxendicum partium multo amplior & capacior, quam in viris occurrat. Præcipua pubis oſſa non tam longa linea ac in viris committuntur; hac enim ratione & horum oſſium breuitate natura fœtui gerendo excludendoq; proſpexit. Illud vero eſt maxime abſurdum, quod quidam etiam magni nominis viri ſunt commenti, pubis oſſa in

Os ſacrum.

Coccygis os.

Coxendices

Ilium oſſa.

Pubis oſſa.

Quorundã opinio vana.

viris

viris eſſe continua, in mulieribus autem cartilaginis interuentu coaleſcere, vt partus tempore remitti, inuicemque diſiungi queant. Nam etſi commiſſura illa in vtroque ſexu cartilagine oppleatur, parturientibus tamen mulieribus hæc oſſa inuicem minime diſiunguntur, (cuius enim ope ad ſe ipſa poſtea redirent reiungerenturue?) quin potius obfirmauit natura valentiſſimis nexibus eas partes quæ aliquando violentia coactæ diſiungi periculum eſſet, vt validum impetum ſuſtinerent, ſicuti futurum erat in enixu.

Hipp. locus enarratur.

Si opponas Hipp. in lib. de nat. pueri aſſerentem, circumſtare partes ad latera muliebris pudendi, quæ diducuntur in partu; nec auctoritati experimentum deeſſe, ſiquidem apparet in parturientibus nonnullis partes oſſis pubis à ſe inuicem diuelli: Reſpondeo, Hipp. ibi non de oſſe pubis aut ſacro, ſed de ſuperioribus partibus coxendicis eſſe intelligendum, quæ quidem ob laxum nexum, quem cum ſacro oſſe habent, fœtus impetui nonnihil cedunt, quæ tamen ſi extra modum per violentiam diſſitæ fuerint, claudæ & ad incedendum impotentes redduntur mulieres; ad iuſtam vero perfectamque ætatem nondum perueniſſe illas, in quibus pubis oſſa diſſociantur; quod ſi in partu contigerit, rem eſſe periculo plenam, ac ob id quamplurimas obiiſſe, à quibus fortaſſe experimentum fuit deſumptum.

Crena vſus Cord. 1. de morb. mul. cap. 4. & 7. 24.

Iam vero crenam (ſic vocant cauitatem illam, quæ ſub media oſſis pubis parte inferiori latet) naturam efformaſſe, vt vretera partus tempore eo ſe reciperet, ne à compreſſione egredientis infantis læderetur, veroſimile eſt, viris etiam propterea abſque illo vſu ineſſe, nequid in vtroque ſexu diſſimile appareret, vt ſupra de mammis dictum eſt.

Dorſum.

Dorſi etiam ſuperior pars diuerſam ſortitur figuram, retrorſum vero magis in muliere inflexa eſt, vt cum vterum geſtat, anteriori ſede pondere grauata, poſteriori corporis parte moles ſuſtentetur, ac ita in æquilibrio corpus conſiſtat; hinc eſt, quod grauidæ ſuperiora corporis retrorſum inclinant cum incedunt.

Fœmoris oſſa.

Fœmoris ſubinde oſſa ob coxæ amplitudinem ſuperiori ſede in mulieribus magis ab inuicem diſtant, hinc lumbos prominentiores & fœmora craſſiora habent.

Thorax.

Porro thorax anteriori ſede nonnihil depreſſior eſt, quam in viris vt mammillis aptam pararet ſedem;

Cartilagines coſtarum.

& coſtarum cartilagines, quæ in viris ad extremum ſenium cartilaginoſæ perſiſtunt, puellis vbi primum mammillæ excreuerunt oſſeæ in ambitu nonnihil fiunt, vt mammillarum molem, quæ ipſis incumbit, melius ſuſtineant, nec introrſum comprimantur.

Quod

Sternon os.

Quod autem plerique opinantur pectoris os, quod ſternon dicitur, in mulieribus eſſe perforatum, vt venæ extrorſum ad mammillas vtrinque ferantur, figmentum omnino eſt, cùm ſolum parte ſui poſteriori ſpongioſum ſit & plenum foraminibus, in quæ vaſa, à quibus alimentum capeſſit, ingrediuntur; venæ autem, per quas in mammas ſanguis defertur, per ſpatia, intercoſtalia dicta obrepunt. Nec ſubinde in ſceletis apparet, quod plurimi ferunt, virum vnius coſtæ numero à muliere ſuperari; fatendum tamen eſt cum ſacris literis Euam ex Adæ coſta à Deo Optim. Maxim. procreatam fuiſſe. Cæterum quamuis Adæ corpus ex altero latere vna caruiſſet coſta, non ob id omnibus deinceps viris illam quoque deficere neceſſum eſt; cum præſertim ex Theologis multi adſtruant, illam coſtam in primo homine, ratione indiuidui, fuiſſe ſuperfluam, ideo ſublata remanſiſſe perfectum: fuiſſe tamen neceſſariam, ratione ſpeciei, quia de ipſa mulier erat ædificanda, vt ſic Adam principium eſſet totius humanæ ſpeciei, ſicuti ſemen, indiuiduo ſuperfluum, ſpeciei perneceſſarium eſt; Alii verbum in Hebræo poſitum non minus latus quàm coſtam ſignificare ſcribunt, (vt Gallice *coſte*;) Itaque fuiſſe mulierem non de coſta viri formatam, ſed de latere cui poſtea excerpta caro ſupercreuerit. Pro quibus facit id, quod ſequitur; *Et repleuit carnem pro ea*, ſeu; & clauſit carnem in loco ſuo, vt Hebræi legunt.

De partibus, quas natura machinatur, dum fœtus in vtero geritur.

CAP. IX.

Inuolucra cur triplicata.

AGe vero explicemus nunc etiam, quæ intra prægnantis vterum toto geſtationis tempore oriantur: Hæc autem ſunt fœtum inuoluentes membranæ, vmbilicalia vaſa, & fœtus ipſe. Tria igitur numerantur circumdantia fœtum inuolucra, quæ non ſolum ſibi mutuo incumbunt, ſed multis locis coaleſcunt, quæque natura quoad fieri potuit, vnire ſatagit, vt quod roboris cuique deerat, id omnes à ſeſe mutuo adipiſcerentur. Primum & exterius inuolucrum, carnoſa quæpiam affuſio eſt, ſiue multarum venarum & arteriarum contextus, qui fœtui extrinſecus in orbem circumiicitur, vt quod ipſi *Primum chorion.*

Vſus chorii

ſubeſt nullo pacto matricem contingat, per eamque mediam fœtus matrici connectitur; Chorion nuncupatur; & quamuis in brutis ſpatia quædam habeat membranis obducta, in muliere tamen, de qua ſola agimus, minime membrana eſt, ſed venarum affuſio, & carnea ſubſtantia; quæ propter formam medicis placenta dicitur, eamque lienis carni recte conferes; vt n. hæc vaſis vndiq; attexitur, ita ſubſtantia illa vteri vaſa in interius inuolucrum tendentia circumplectitur, nutrit, ac continet, ſimulque ſanguinem ipſorum nonnihil adhuc elaborat, fœtuique aptiorem reddit, adnaſcitur vero hæc ſubſtantia vtero, & externæ Allantoidis membranæ ſuperficiei, ac in partu eidem membranæ cum vaſis ipſi intextis adnata exit, cui ſane in latitudine ac ſitu correſpondet; quam cauſam fuiſſe puto cur Platearius ipſam inteſtinalem, chorion nuncupauerit, apertius tamen decipiuntur alii, exiſtimantes inteſtinalem tunicam eſſe eandem, quam Græci chorion dixerunt, eamque ab Allantoide diuerſam, cum tamen inteſtinalis eadem omnino ſit, quæ Græcis Allantoides, apud quos ἀλλᾶς inteſtinum eſt; fuit tamen facilis fucus, ob maximam ſententiarum varietatem, quæ de fœtus inuolucris apud ſcriptores reperitur, nam & chorion proprie non hanc aut illam membranam, ſed omnes vna ſecundas, & totam inuolucrorum cōpagē ſignificat, quamuis à Galeno ac reliquis Græcis ſingulariter pro affuſione illa accipiatur, quam placentam neoterici dicunt, & in brutis membrana eſt, in homine carnea ſubſtantia, ſeu: vt Galeno placet *lib. de vulg. diſſect.* multarum venarum, & arteriarum contextus; qui ita, vt extra, cum Allantoide coniuncta ab aliquibus etiam chorion dicitur, quaſi fœtus ſedes, à Latinis ſecunda vel ſecundina, quaſi ſecundus partus: dicitur etiam loculus, Gallis *la deliuranſe*, Germanis büſchele / Hiſpanis PAREAS. Nos affuſionem illam ſeu placentam cum Galeno chorion dicimus, & clarioris doctrinæ gratia primam membranam conſtituimus, & maxime externam. Altera tenuiſſima eſt, quam à ſimilitudine farciminis Allantoidem Græcis nuncupari protulimus, ſeu inteſtinalem, aliis biles nuncupatur, Aſcari, ſecca; hæc autem prius oritur, quam Amnium, inter quam & chorion mediat, initium ſuum ex vracho meatu accipiens, anguſta autem eſt, falciſque modo infantem cingit, neque enim totum comprehendit, ſed eminentibus tantum partib. capiti, natibus & pedibus ſuperiacet, & ab vno vteri cornu ad alterum vſq; porrigitur; tenuis & infirma admodum, vt quæ ex ſeroſiori muliebri ſe-

Platearii lapſus li. de part. mul.

Secundina quid proprie dicatur.

Chorii nomina. Alterum, Allantoides ſiue inteſtinalis.

bri ſe-

bri ſemine tenui & infirmo coaleſcat vt quidam adſtruūt,aut, ex ſaliuali humore viri, vt aliorum fert ſententia,ad fundum veſicæ ipſius fœtus recto & inſigni meatu peruia, vt cum veſica committatur per vrachum in medio ſitum,eſt autem vrinaculum illius inteſtinalis membranæ initium.

Vſus inteſtinalis.

Huius membranę vſus eſt fœtum inuoluere,ac fœtus lotium in ſe ipſo colligere vſq; ad partum,modo duabus tunicis conſtat,quarum altera amnio,altera chorio adhæreat, & inter eas vrina fœtus contineatur,quod aliqui putant;modo vna tantum,inter quam , & amnium vrina fluitet,vt ſanior eſt opinio ; commodum vero naturæ viſum fuit, vrinam illam tam acrem, vt nares Allantoidem ſecantiū feriat & horrorem inducat,longius à fœtu in huius membranæ ſpatium abducere.

Tertium amnium.

Tertium & interius fœtum ambiēs inuolucrum exquiſita eſt membrana,longe quam farciminalis mollior,& prorſus alba tenuiſſimiſq; venis & arteriis ad ipſius ſolam nutritionem intertexta , ideo à candore & mollitie ἀμνίον,ac veluti agnina , vel vt quibuſdam placet, amiculum, ab obſtetricibus conceptus armatura,Auicennæ Abgas ; aliis auitium, ſella,alicas,& aurelia nuncupatur. Inter hanc & fœtum,vtrumque excrementi genus , quod ex ſingulis partibus per concoctionem ſecedit, ſudor nempe,& quæ proprio nomine carent ſordes , colligitur humor albus,& ſine fœtore,imo tam mitis,& innoxius,vt fœtus cutem,quam continenter tangit,nullo modo violet.

Sudor fœtus.

Hæc duo excrementa primum in partu exeunt , & aquas vocant obſtetrices,multus autem toto,quo geritur fœtus,tempore colligitur ſudor,eamq; membranam propterea multum diſtendit,quamobrem ne diſrumperetur,facta eſt à natura robuſtior,licet tenuior quam farciminalis :

Vſus ſudoris in fœtu.

Illius humoris vtilitas non contemnenda eſt , nam fœtus in eo quaſi innatans ſurſum attollitur, ac vehitur,vt minus ſit grauis iis vinculis , per quæ matrici cohæreſcit.

An fœtus ſudorem in vtero emittat.

Non poteſt ſibi perſuadere Mercatus , ſudorem eſſe humorem iſtum qui intra amnium continetur,ſed alium à natura excogitatum pro fœtus commodo.Si enim,inquit,extra vterum non niſi violento motu ſudor fit,quomodo infans ſudare poterit, qui non exercetur.

Mercati ſententia improbatur.

Hæc tamen ratio inualidior eſt,quam vt illa commotus à ſapientiſſimis viris diſcedere debuiſſet ; extra vterum quidem non ſudamus, niſi vehementer exercitati;quia denſiori ſumus contextura , & non niſi valido exercitio meatus rarefiunt;at infans cum humidiſſimus ſit , & contexturæ rariſſimæ,facile ſudare abſque vllo exercitio poteſt,præſertim præ-

pollente calore, quin etiam extra videmus, multos abſq; exercitio æſtiuo tempore abundante calore & humiditate in lecto iacentes copioſè ſudare, maxime ſi calidum bibant aut comedant; meminerit quoties propinato guaiaci poculo, aut ſimili alio abſque motu ſudor copioſiſſimus erumpat; Atqui puer, & humiditate, & calore abundat, & in loco calidiſſimo multis ſtragulis opertus continetur, & humido calidoque ſanguine alitur, & raram habet contexturam: Quare nil obſtat, quo minus ſudorem poſſit emittere; quod ſi admittit, humorem hunc à natura excogitatum fœtus gratia, vnde illum demandauerit etiam indicare oportuiſſet, non autem aliunde propius aut commodius, quam ex ſudore fœtus; ſic enim ſolet ſolers natura ex vno opere ſæpius nobis multas commoditates impertiri. *Naturæ ſolertia.* Sed vt ipſi Mercato iter omnino occludamus, reuocemus illi in memoriam id, quod ipſe abſq; controuerſia fatetur, dum fœtus in vtero eſt, totam menſtrui ſanguinis materiam, ad illum conuerti; in lucem edito ad mammas; menſes viro quantumuis frigidiſſimo nunquam euenire; fœminæ ob fœtus nutritionem, excrementum in menſtruum conuerti; cur igitur, quæ hæc nouit, non nouerit etiam infanti ſudorem prouocare, vt & ab illo expurgetur, & purius alatur, & ſubſtratum humorem, quem aliunde debuerat alioquin mutuari, inde ſuſcipiat, quo tandem in partu hu-mectetur, laxioresq; viæ fiant, & fluidiores; *Alter vſus ſeu vtilitas* quæ altera eſt ex ſupra dictis humoribus, tum fœtui, tum matri communis vtilitas; quo enim tempore vaſa pariter membranæq; diſrumpuntur, fœtus hoc liquore perfuſus, facilius elabitur collo matricis; neq; ſolum fœtibus lubricandis confert, ſed etiam ipſius matricis collum ad maximam dilatationem facile reddit; à prædicto ſiquidem liquore humectatum mollius efficitur, dilataturque facilius, ſummo Dei beneficio, ac magno naturæ myſterio, quæ humoribus iiſdem, quos pro fœtus ſalubritate gigni oportuerat, ad ipſius promptiorem exitum ſumma prouidentia vtitur.

Obiectio. Sed vt ad fœtus inuolucra, quæ hoc caput ſibi vendicant, tandem redeamus, dicet fortaſſe aliquis, ſi velamina hæc ſunt adeo tenuia, vt aranearum telis ſimilentur, &, niſi inter diſſecandum moderate tractes, facile abrumpantur, cur quæſo ipſa non diſrumpuntur cum grauida ipſa currat aliquando atque ſaltet? *Solutio.* Cui reſpondemus, non fortunæ temerariæ, ſed mirabilis artificis hoc eſſe indicium, cognoſcentis tenuia ac debilia corpora firmiora reddi, & ad quemlibet impetum ſuſtinendum,

dum aptiora, ſi alia aliis inuicem coniungantur; ſic quæ ex lana aut aliis fomentis vel pilis contexuntur, robur longe maximum ex mutua compoſitione adipiſcuntur. Sed cur non ſtatim initio natura ſingulas ipſas fortes effecit? hoc etiam naturæ, & eius immenſi auctoris maximum fuit beneficium, quia ſi craſſæ eſſent ac duræ, pondus cum tumore maximo à grauida pependiſſet, quod non illi modo eſſet moleſtum, ſed anguſtiam non neceſſariam fœtui præberet; & inſuper dum pariendum eſſet, rumpi etiam omnes non facile poſſent.

De vaſis, quæ ex vtero fœtui inſeruntur.

CAP. X.

Dub. Acetabula ſeu cotylidones an in humana ſpecie ſint, an vero in brutis dumtaxat.

SVperius jam explicuimus, qua ratione pleraque venarum & arteriarum oſcula ad vterum perueniant; hæc autem intra ipſum extremitatibus ſuis nodoſas quaſdam eminentias, ani hæmorrhoidibus ſimiles, habere plerique dicunt, quas alii cotylidonas, hoc eſt, acetabula, appellant, eius herbæ figuram imitantes, quam Græci ob acetabuli ſeu heminæ formam cotylidonem, & à cymbali imagine cymbalitidem nominarunt, nos vmbilicum Veneris, & acetabulum dicimus. Cæterum huiuſcemodi eminentiæ num in ſolis brutis, an etiam in vtero muliebri reperiantur, quæſtio fuit iam Galeni tempore controuerſa, & de qua adhuc apud inſigniores anatomes profeſſores pugnaciter contenditur, quod contigiſſe ſuſpicor, quoniam, qui primi corpora brutorum diſſecuere, in vaccæ, ceruæ, ouis, & capræ vtero illas eminentias ad acetabuli formam effigiatas inuenerunt, ideoque qui poſt ipſos in humano vtero eadem vaſorum ora terminari conſiderarunt, etſi protuberationes illas inſignes non haberent, tamen analogice eodem nomine appellandas cenſuerunt; quod melius eſt ita exiſtimare, quam vaſa ipſa ab Hip. & reliquis antiquis acetabula dici, queadmodum Veſalius comminiſcitur, non alia ductus ratione, quam vt tacite Galenum ſuo more conuellat; cum tamen is differentiam inter acetabula vteri humani, & brutorum aperte cognouerit, quod in muliebri vtero minora multo ſint, quam in aliis brutis reperiantur, & Hipp. exponens 5. Aph. acetabula non vaſa, ſed ipſa vaſorum ora Hipp. nominaſſe concludat; hanc tamen quæſtionem quia voculas

Tenenda ſententia.

5. de fabrica 16. Veſ.

Lib. de vul. ua diſſect. Galenus.

Dub.

Conceptio an facilius contingat incipientibus deficientibusq; mẽſibus.

ſpectat de quib. ſum parũ ſollicitus, miſſum facimus; ſi modo intelligas prædictas eminentias in vtero, vbi mulier conceptura eſt, aperiri : conceptionis vero tempus eſſe, vel incipientibus vel ceſſantibus menſtruis medici tradiderunt, quia tunc aperta ſint vaſorum oſcula, ex quibus vterus exaſperatus melius ſemen retineat, & purgatio lunaris neq; multa neque aceruatim tunc effundatur, ſed ea mediocritate, vt ab elabentis ſanguinis paucitate ſemen abunde alatur, non ſuffocetur: ſed enim priusquam fluere menſes cœperint, mulierem non concipere, quod & ſemen careat alimento, & vnde adhærere poſſit nõ habeat, leuem enim tunc vterum eſſe, ob vaſorum concluſionem, vt inde ſemen, tanquam calx à leuigato pariete ocyſſime elabatur, qui n. parietes illituri ſunt, eos prius exaſperant, deinde colores inducunt: Et quamquam reliquo toto purgationis tempore apertæ ſint venæ, tamen (inquiunt) mulieres non concipere, quod ſemen influentis ſanguinis multitudine eluatur:

Medicorũ ſententia.

Improbatur.

In eo tamen videtur peccare hæc ab Hip. Galen. & reliquis, tum Græcis, tum Arabicis medicinæ ſcriptoribus concepta, & à neotericis omnibus probata opinio, quod dicat mulierem non concipere, niſi ceſſantib. aut incipientibus mẽſtruis; hoc ſiquidẽ è diametro pugnat cum ſacris literis Leu. 15. vbi interdicitur mulieri, accedere ante numeratos ſeptem à ſua purificatione dies, quod ipſæ religioſiſſime obſeruabant, & tamen fœminas Hebræas fœcundiſſimas fuiſſe conſtat; Neque vero eorũ ratio vlla eſt, tota n. in eo conſiſtit, quod occluſis vaſorum oſculis leuigetur vterus, ideoque ſemen non adhæreat, quaſi vero vterus ipſe non habeat attrahendi & retinendi ſemen natiuam vim : poteſt leuis ventriculi ſuperficies interna alimentum non adeo aliquando familiare vſque ad concoctionem retinere: poteſt leuigata veſica vrinam acrem & mordacem, poteſt folliculus fellis amaram, & ſuperuacaneam bilem complecti: cur igitur vulua ſeminis ſubſtantiam ſibi adeo familiarem, & tanta auiditate prolectã non poterit retinere? ſed donemus, opus adhuc eſſe vteri aſperitate, illa mihi profecto ſatis videtur, etſi perexigua quam oſcula venarum ẽt obcæcata, & nullo ſanguine fluente efficiunt, dũmodo non multo poſt fluat in eos, quos (vt iam tandem inſtitutum repetam) vſus aggredior. Poſteaquam ſemen concipitur, illiq; membrana veluti refrigeratis pultibus obducitur (quam oui internæ pelliculæ Hip. aſſimilauit) venæ, & arteriæ vterũ implicantes aperiuntur, membranamq; eam, ipſumq; ſemen amplectuntur: ex iisq; quaſi augeantur, noua

Diluitur ratio.

Conceptionis ratio.

noua accreſcunt vaſa,ita vt ab vnoquoq; oſculo vas generetur,ab oſculo nimirũ arteriæ arteria,à venæ oſculo vena, ex quib.fœtus iam formãdus enutriendusq; eſt,non aliter quam matris brachium aut crus: Quæ tñ *Vaſa vmbilicalia.* quia ſui in exortu plurima ſunt, & incommodiſſimũ fuiſſet fœtus corpori tot implantari: poſtquã affuſionẽ illam genuere,quam orbicularẽ eſſe,placentæ in modũ, & chorion à Galeno nuncupari,ſupra iam diximus,quo validius firmarentur inter ſe deinde,coeunt, & in duos veluti ſtipites deſinunt: coaleſcentiæ autem modus talis eſt, qualis dum multæ ac tenues arboris radices binæ & ternæ inter ſe ita coniunguntur,vt ex ipſis aliæ maiores quidem mole, numero vero pauciores exoriantur,& hæ rurſus coeuntes alias producant,idque tantiſper fiat,quoad in vnum duoue conflatæ omnes ad terræ ſuperficiem,& arboris trũcum deſinant,hac enim penitus ratione vaſa hæc ad ipſum fœtum, allantoidem perforantia,ſe ingerunt,& dicuntur vmbilicalia.Nihil enim *Vmbilicus quid.* aliud eſt vmbilicus,quam quatuor hæc vaſa,in medio ſui vrachum habentia,hoc eſt,lotii ductorem Auicennæ ſumen appellatum,hic vero eſt *Vrachus.* principium farciminalis tunicæ,& propterea perforatus ad fundum veſicæ ipſius fœtus,vt per ipſum excretum lotium, eâ, qua diximus, parte colligatur,longe enim præſtiterat, fœtum non per pudendum vrinam reddere,ſed vt nunc habet,per vmbilicum,propter ipſius vrachi rectitudinẽ,cui tamen muſculus circumiectus eſt nullus,qui proſpiceret, ne excrementa intempeſtiue effluerent,cuiuſmodi in natis, quoniã nullũ tempus ad id fœtui eſt intempeſtiuum.Hic tamen merito dubitabis: ſi *Cur per vrachum & non per penem vrinã reddit infans.* verũ eſt,puerum ex collo veſicæ vrinarium meatum vſque ad apicẽ virgæ apertum habere,cur potius lotium per vrachum tranſmittit, quam per illum?vel ſaltẽ cur non aliquam eius partẽ ipſa veſica per virgam ejaculatur? cauſa huius rei eſt quia latitudo vrinaculi multo maior exiſtit,quam ea quæ veſicæ collo ineſt,item rectitudo eius maior,qua quidem *Solutio.* ad educendam vrinam colli obliquitate eſt præſtantior: propterea nullus eſt muſculus extrinſecus vrinaculo appoſitus,vti diximus, qui effluxum vrinæ prohibeat cuiuſmodi ſphyncteris reperitur ad collum veſicæ,pro quo conſtringendo aut laxando voluntaria actione fœtus indigeret;qua tamen in vtero caret, vt Galenus autor eſt lib. de fœtus formatione, & infra latius patebit. Ratio autem experimento firmatur,ſi enim diuidas eam peritionei partem,quæ veſicæ præponitur, & vmbilicum attollas,& quod in veſica continetur, manu comprimas,

cernes

Vaſorum vmbilicalium implantatio.

Per vmbilicum fœtus in vtero nutritur.

cernes lotium per vrarchum in farciminalem effluere membranam, quam ſi rurſus compreſſeris, veſicam implebis; ſed redibo ad ſermonem, quem reliqui. Ex illis vaſis in interiori farciminalis inuolucri ſuperficie veluti ex puncto vnum teres longumque inſtar chordæ corpus prodit continens vmbilicum, duas arterias, totidemque venas, ac vrinaculum; vbi ex venis vna tantum efficitur, quæ per vmbilicum delata ſimæ parti epatis ipſius fœtus inſeritur, venaque caua appellatur, & per hanc ad fœtus alimentum ſanguis ab vtero deriuatur, qui poſtea ab epate in omnes corporis partes diſtribuitur. Similiter duæ arteriæ circa veſicam firmantur, & arteriæ magnæ inſeruntur.

Vmbilici nodi.

Card. de rer. var. li. 8. cap. 44.

Zirbi commentum de nodis vmbilici.

Hæc vaſa vbi vnum corpus efficiunt, & chordæ inſtar aut teretis alterius corporis ad fœtus vmbilicum deducuntur, locis nonnullis veluti tuberculis nodiſque diſtinguuntur, vt mora in illis facta adhuc amplius ſanguis elaboretur; quibus numeratis nodis (non enim iidem numero ſunt omnibus) prædicit Zirbus, ex mente Albumazaris, tot adhuc fœtus ab eo vtero prodituros, quot ipſi ſint nodi, à quibus auctoribus hanc prognoſticationem, quæ ſciolæ videri volunt, obſtetrices ſuſceperunt, licet totidem fere in extremo partu, quot in puerperio primo, ſæpenumero conſpiciantur.

Longitudo vmbilici.

Porro vmbilicus laxus eſt, duos plerunque cubitos longus, & multis modis fœtum præcingens; quem tamen vſum fœtui in vtero præbet, eundem nato infante amittit, propterea exſiccatus ligamenti vſum acquirit. Sed enim vena vmbilicalis non gibbæ epatis parti, ſed ſimæ inſeritur, quia bilis receptaculum ibi erat, latiusque fuit ſanguinem prius purgari.

Dub.

Solutio.

At cur ipſa ſtatim poſt vmbilicum in vnam coit, arteriæ vero longo itinere manent duæ? quia tutius erat venas coaleſcentes vnum magnum vas efficere, ſic enim minus eſſet iniuriis obnoxium; inſuper quia epati parti non admodum diſtanti venam erat neceſſe, arterias vero, vt quæ ſupra veſicam tuto vehuntur, neque ſtatim ad cordis ſiniſtrum ventriculum perueniunt, non erat neceſſum vnum efficere.

Fœtus.

Situs in vtero.

Nunc quoniam de membranis & vaſis egimus, de ipſo fœtu cuius gratia reliqua in vtero generantur, nonnihil adiiciamus. Situs eius in vtero fere talis eſt, incuruus totus, ac contractus talos ad nates applicat, ipſum vero caput in genua pronum decumbit manibus inter genua & caput vtrinq; inſertis, vultus & os in genua ita obuerſa inclinantur, vt naſus inter genua dependere, oculi autem vterque alteri genuum propemodum impreſſi videantur; itaq; forma

fere ſphæricus eſt,ſic enim melius retinetur,paulo tamen oblongior,vt in partu clauſtra anguſta melius penetrare poſſit, & ſic ad anteriora vteri aſpicit mas,fœmina ad poſteriora,quãuis & aliquando capite elato,aliquando tranſuerſim iaceat,quæ tamen poſitiones, & multa alia, præter naturam,nec ſine periculo ſunt.Per vmbilicum fœtus vtero toto geſtationis tempore,perinde ac per pediculum fructus arbori, alligatur,cæterum partûs tempore inſtante cum magnus & perfectus infans vterum diſtendit,tunicæ pro infantis mole anguſtæ redduntur, neque iam ſanguis ſufficiens alimentum exhibet, ideoque concitatus infans ſeſe conuolutans exilit,membranas diſrumpit,acetabula diſſoluit, & tunc arcana quadam ratione vteri oſtium aperitur, aquæ dictæ prius exeunt,vaſa vmbilicalia ab vtero ſuisque,vnde prognata fuerant, vaſis eum in modum abſcedunt,quo maturus fructus, aut in autumno folia ſuis pediculis ab arboribus abſcedi abrumpiq; cernimus:tandemq; fœtus progreditur vmbilico adhuc nexus,quem mulieres forpicula, aut cultro, bruta vero dentibus diſcindunt: ipſa autem inuolucrã fœtus mox cum ſanguinis defluxu quodam,propter abrupta vaſa,ſubſequuntur,quæ mulieres aſperſo ſale exurunt,aut aliquo defodiunt, bruta deuorant,niſi ipſis abaſtantibus præripiantur. Sed videtur iam hoc caput iuſtam adeptum magnitudinem,quapropter reliqua,quę tum ad fœtus formationem,tum eiuſdem in lucem editionem ſpectant, in tertium, quartumq; huius operis librum oportunius explicanda reiecimus.

Per vmbilicum fœtus vtero alligatur.

Partus.

Vmbilici ſectio.

Secundinæ exitus.

Lib.3.c.11.
Lib.4.c.7.

De ſimilitudine partium fœminarum cum partibus viri.

CAP. XI.

EX dictis iam facile colligere eſt, eaſdem, quæ in viro inſunt partes,in muliere etiam reperiri,hoc ſolum differentes, quod in mulieribus quidem intus ſint conditæ,in viris extra prounineant, harum enim vtras prius mente conceperis, mulierem extra in vertendo, virorum vero intro replicando,omnes inter ſe ſimiles inuenies.Si enim fingas virorum pudenda inuerſa, & inter rectum inteſtinum ac veſicam conſtituta,matricis locum ſcrotum occupabit, extrinſecus autem vtrinque teſtes adhærere, & colem maris in matricis collum euadere

Eadem quæ in viro,in fœmina etiam ſunt partes.

comperies;quæ ve.o cutis eſt in fine colis , (quod in viris præputium appellatur)ipſum pudendum muliebre repræſentabit. Iam vero ſi rurſus imagineris, matricem inuerſam & extra prominentem, tunc teſtes ipſius parte interna contineri, ab eademque veluti ab ſcroto circumdari neceſſum erit; collum autem, quod antea intra peritoneum erat abditum, nunc pendere, ac colem virilem efficere; pudendumque muliebre, quod huius colis cutaceam quandam ἐπίφυσιν eſſe diximus, in vocatum præputium commutari. Perinde conſentaneum erit, arteriarum, venarum, vaſorumque ſpermaticorum poſitionem vna cum iis transferri. Tunc denique plane intelligas, nullam viris partem ineſſe, quæ in mulieribus non ſit, tantumq; poſitione differre, & magnitudine, idemq; fœmineis his partibus accidere, quod talparum oculis; obtinent enim vitreum ac criſtallinum humorem etiam talpæ, & tunicas his circumdatas non minus quam animalia, quib. oculi prominent; verum neq; eis aperti fuerunt oculi, neq; foras prodierunt, ſed intus imperfecti manſerunt, veluti partes ſupradictæ in fœminis, propter caloris ad extrudendum infirmitatem, quæ an ſatis ſit ad producendam ſexus diuerſitatem, ſuo loco latius diſputabitur.

Lib.3.c.8.

Nunc hæc ſufficiant de partibus, quibus fœmina à viro diſſidet, deq; iis, quæ geſtationis tempore in ipſo vtero generantur, quæ propterea præmittenda eſſe omnino neceſſarium duximus, quia quemadmodum ad hiſtoriæ fidem Geographia, ſic ad medicas tractationes partium humani corporis cognitio plurimum confert; vt enim, qui rerum geſtarum memoriam repetunt, non illas recte poſſunt exprimere niſi prius locos, quibus obtigerunt, depinxerunt atque adumbrauerint; ſic procul dubio ſi, quęcunque circa hominis generationem ſolent contingere, ſunt enarranda, neceſſum eſt eas partes perſpectas habere, in quibus ea omnia agenda peragendaque ſunt, ſiue feliciter id fiat, vt per ſanitatem; ſiue minus auſpicate, vt per morbos.

Anatomiæ ad geographiam ſimilitudo.

Qua tamen in re ſicuti & in ſequentibus innumera pene reperies, quæ & antiqui penitus ignorarunt, & nos opinari tantum ingenue fatendum ſit, multa quæ ſibi ſoli reſeruauit ſummus & ſapientiſſimus ille opifex, cuius inenarrabilem bonitatem, ac ſapientiam in hoc potiſſimum pangendo diuino opere, quod voluit cæterorum mirabilium perfectionem eſſe atque centrum, nemo vnquam ſatis laudabit; quod cum ita ſit & ignorantiæ non raro accedat philautia, qua nihil nos ignorare videri volumus, hinc factum, vt quicunque

Philautia multorum errorum cauſa.

cunque

cunque habiti ſunt ſapientiores, Hippoc. Plato, Ariſtoteles, Galenus, & qui poſt illos ſecuti ſunt, ad propria commenta non raro recurrerint in quibus quo quiſque in re dubia & obſcuriſſima fuit acutior, eo apud ſcriptores locum obtinet præſtantiorem : Quia nimirum ita placuit Deo glorioſo & ſublimi, velamento ſtultitiæ, ne arcanum ſui diuini operis in propatulo eſſet, theſaurum ſuæ ſapientiæ abſcondere, vt humanam ſapientiam peſſundaret: Quamobrem ſanctiſſimus Rex idemque Propheta merito dicebat: *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plaſmauerunt me*; Et ſanctus Iob corporis vniuerſi plaſmationem tribuit Deo conditori. Quin & Ariſtoteles & Galenus ipſe in DEVM aſſurgunt, quoties corporis humani diuinam fabricam in pangendis, connectendis, ac diſponendis membris ſummopere admirantur. Nos igitur, etſi furorem eſſe exiſtimemus temere ac inſolenter nobis plus ſatis tribuendo, ea quærere quæ noſtris mentibus excellunt, & ea docere, quæ forte ignoramus: tamen honeſtum cenſemus laborem, qui ad humanas capeſſendas diſciplinas comparatur; Ideo DEI Optim. Max. ope nitentes, eundemq; ſumma veneratione laudantes, in his, quę diximus, quæque dicturi ſumus, curauimus ea, quæ pro captu humano vero ſimiliora viſa ſunt, & magis rationi conſentanea, quæque à probatiſſimis ſcriptoribus, facta etiam penſiculate inter eorum dicta electione accepimus, aut experimento comprobauimus, ea ſolummodo poſteritati commendare.

Finis libri primi.

RODERICI A CASTRO LVSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De natura mulierum

LIBER SECVNDVS

De Semine & Menſtruo.

Quid ſemen, quidue genitura & humiditas ſaliualis.

Cap. I.

Generationis principia duo.

PRoditum ſupra iam eſt duo eſſe noſtræ generationis principia, ſemen & menſtruum, ac proinde ſuperbiſſimi animalis originem debilem, fragilem, & prorſus imbecillem, quinetiam corruptibilem atque mortalem, de his igitur hoc libro agere decreuimus, & primo de ſemine, de quo, quid ſit; quæ ipſius natura; & an mulieres ſemen emittant; quidq; ipſum ad generationem conferat: an viuat; & animatum ſit: à toto ne corpore decidat: vbi generetur & formam accipiat: quidue teſtes ad ipſius generationem conferant; & cur orta ab eodem membra deperdita inſtaurari minime poſſint; tandemq; quid ſit formatrix facultas in eo cōtenta; quæq; ſint boni ac prolifici ſeminis conditiones; breuiter atq; contracte enucleabimus. Semen igitur auctore Ariſtotele 2. *de generat. animal.* id eſt, ex quo primo oriuntur ea, quę ſecundum naturam conſtituuntur. Galenus nihil aliud eſſe dixit, quam ſanguinem in venis, quæ ipſum continent exquiſite confectum. Autor definitionum humorem eſſe dicit, in vaſis, quæ à teſtibus exoriuntur, contentum, calidoque conſtantem ſpiritu, ex

Fragilis eſt humana origo.

Semē quid Ar. cap. 4.

Galen. 2. de ſemine.

Seminis definitio.

tu,ex

tu, ex quo naſci hominem liceat. Alexander, amator veri dictus apud Priſcianum, dicit, ſemen eſſe ſanguinis ſpumam; Eiuſdemque opinionis fuit Diogenes. Medici vero ſummo inter ipſos facto conſenſu definiunt vtilem ſuperfluitatem vltimi alimenti ſanguinei in partes diſtributi; quam nos etiam definitionem libenter amplectimur. Quicunque de ſemine ſubtilius diſſerunt, à genitura diſtinguunt, quia, inquiunt, genitura eſt cauſa, principiumque generationis, proueniens à perfectis animalibus, quæ natura coeunt: ſemen vero plantarum etiam eſt, & animalium imperfectorum: vnde colligunt, genituram ens eſſe naturale imperfectum: vtpote quod alterum tantum generationis principiũ obtineat, cuiuſmodi eſt ſemen viri; ſemen vero ex duobus rerum naturalium principiis conſtare, cuiuſmodi eſt nux, triticũ, hordeũ & alia ſemina, quæ perfecta ſunt in genere ſuo, non minus quam ipſum animal: Qua ratione ſeminis, quam genituræ, latior eſt acceptio, ex ſemine enim, non ex genitura plantas & imperfecta animalia prouenire recte dicimus, ex genitura vero perfectior tantummodo: cæterum Hipp. non ſolum ipſum ſemen recens emiſſum, aut in ſuis vaſis contentum, ſed quamdiu fœtus nomen non meretur, etiam muliebri ſemini commixtum, & in vtero conceptum genituram appellat. Porro autẽ ſemen excremẽtum eſſe ex eo concluditur, quod neque pars aliqua corporis eſt, neq; res præter naturam: ſupereſt igitur, vt vel ſit alimentum, vel colliquamentũ, vel excrementum: alimentum quidem res aduen titia eſt non inſita: cum igitur ſemen inſitum ſit non eſt alimentum, multo minus colliquamentum, quia omne tale præter naturam eſt: inſuper quia locus ſecundum naturam nullus colliquamento eſt datus, ſed hac illac fluit, quocunque facilius ferri poteſt, naturalibus vero excrementis locus deſtinatus eſt, verbi gratia, alimenti ſicci excrementis, aluus: humidi veſica: vtilis ventriculus: ſeminalis teſtes, & vaſa varicoſa: præterea craſſi homines multo minus fœcundi ſunt, ac minus ſeminis habent, non eſt ergo colliquatio, nam craſſam ab agente colliquante magis deſtillat: quid? quod ſi colliquatio eſſet, ſemper læderet: atqui nonnunquam alleuat corpus redditque alacrius: ſupereſt igitur vt ſit excrementum; Vtile tamen, vtpote à quo magnam vtilitatem natura conſequatur, & vegetior atque vigoroſior reddatur. Cum igitur vltimum alimentum vtiliſſimum ſit, vtpote ex quo iam vnumquodque gignitur membrum, ſemen eius potius, qnam alterius

Genitura à ſemine quid differat.

Lib. de natura pueri.

Seminis definitio explicatur.

Natura lib. excrementis locus eſt deſtinatus.

Excrementum quale ſemen eſt.

 terius

terius alimenti excrementum eſſe oportuit, ſi adeo vtile excrementum futurum erat, vt ex eo homo ipſe generaretur: quo loco, vti Ariſtoteli placet, excrementum appello reliquias alimenti; colliquamentum vero id, quod reſolutione præter naturam ex incremento ſecernitur. Vnicum ſane perpetuæ propagationis atque ſubſiſtentiæ rerum præſidium ſemen eſt, cui niſi ineſſet propagatrix quædam vis, ſpecierum conſeruatrix, breui temporis ſpatio cuncta deficerent animantia; quæ in indiuiduis ætatis progreſſu & morbis diſſolubilia eſſe diximus atq; mortalia, in ſpecie vero perpetua & æterna ſeminis ratione cõſeruantur. Conſtat ſemen materia, & facultate, illa ex primis rerum elementis conflatur; ſanguis enim ex iiſdem quatuor rerũ principiis, quæ in cibis inerant, conſtituitur, cuius ſeminis materia portio eſt; Facultas vero formatiua pars eſt animæ vegetantis, vt ſuo loco dicendum erit, & in ſpiritu genitiuo conſiſtit, qui multo diuiniorem naturam ſortitur: Omnis enim animæ ſiue virtus ſiue poteſtas alterius cuiuſdam corporis particeps eſt, eiuſq; diuinioris, quam quæ elementa appellantur, dicente Ariſtot. 2. *de generat. animal.* Porro duplex, tum maribus tum fœminis ſemen ineſt; prolificum vnum, quod proprie ſemen appellant; ſaliualem ſuccum alterum quod ſeminis nomine non niſi æquiuoce comprehendunt, quippe quod inutile ſit ac minime prolificum, niſi quod ex virili Allantoidem membranam coaleſcere, quam ſupra ex fœmineo ſemine generari prodidimus, quidam putant, cæteroquin ad oblectamentum duntaxat natura illud molitur; in viris eodem fere itinere, quo fœcundum ſemen, progreditur; in fœminis vteri ceruicem per tenuiſſimas fibras adit: Hoc cum emittunt, mira voluptate afficiuntur, quod non perpetuo in ſeminis prolifici emiſſione, ſed plerumque euenit; plures enim citra libidinis voluptatem conceperunt. Hic porro humor reliquo tempore paulatim & ſine ſenſu illabitur, in coitu repente, ideoque cum maximo ſuo ſenſu, & incredibili, vt fertur, voluptate exſiliendo, ac per ſaltus, haut ſecus quam virile ſemen tanto in plerisque impetu irrumpit, vt marium more longius proſiliat; tot voluptatum illecebris & irritamentis ad coitum opus fuit, quæ niſi ſagax natura parauiſſet, vix quiſquam eſſet, qui conceptionis humanæ locum contemplatus, tot ſordes quæ aſſiduo influxu ipſum inquinant, ſubiecti craſſi inteſtini, & ſuperpoſitæ veſicæ viciniã, mulierum complexus perſequi voluiſſet: nec vlla viro ſe iungere fœmina

Excrementum quid.

Colliquamentum quid.

Seminis materia.

Facultas.

Semen duplex.

Galen. lib. de rem.

Saliualis humoris vſus.

mina appetiuiſſet, quæ nonimeſtris geſtationis labores, & partus matri ſæpe funeſtos dolores animo voluiſſet. Sed vt ad ſaliualem ſuccum redeamus, illum fœminis affluere plane conſtat, cum ipſæ in coitu vehementer oblectantur, & qui concumbunt, circa pudendum ſibi eum effundi percipiunt: At ſpadonibus hic humor voluptatem quandam afferre videtur; quamuis Alexander Aphr. non propter illum, ſed propter memoriam anteactæ voluptatis illos tantummodo, qui jam iuuenes fuerunt caſtrati, in coitu delectari exiſtimat, ſed nihil vetat duplicem hanc cauſam voluptatis in ſpadonibus coniungi, ideo haud ſine ratione amatores eos eſſe mulierum maximos tradidit Comicus Poeta.

Saliualem ſuccum fœminis ineſſe.

Spadones quare in coitu delectentur.

Idem humor fœminæ vtpote frigidior, ac ad prolis generationem prorſus ineptus, iure poſt coitum effunditur ſuo iam functus officio. Quod ſi verum eſt, non video qui poſſit conceptionis ſignum eſſe à fœmina exſiccato pudendo diſcedere, & ex humectatione eandem non concepiſſe colligi, quandoquidem hac humiditate diluitur, etiamſi ſemen contineat vterus, quare potius exiſtimo concepti ſeminis ſignum eſſe arido pudendo diſcedere; dilutum vero non ſemper coitus infœcunditatem arguere, quia potuit retineri prolificum ſemen, quod ad vteri fundum proiicitur, affluere ſaliualis hic ſuccus, qui ad ceruicem. Virorum autem ſaliualis humor in coitu fundo retinetur, vtpote vigoroſior, & qui fœcundi ſeminis fœminei naturam prorſus refert, ſunt tamen auctore Galeno ſpecie ſimilima, ſemen, quod in fœminarum teſtibus continetur, & humor, qui in glanduloſis marium corporibus reperitur.

Virorũ ſaliualis humor.

14. de vſu part. c. 11.

De ſeminis natura atque præſtantia.
CAP. II.

SEmen natura calidum & humidum eſt ideo aliquando nomine calidi innati, & humidi radicalis; vna cum ſanguine comprehenditur; & ſi probe concoctum fuerit, colore album & ſplendens eſſe oportet, vt vel hinc pateat, quam parum vere Herodotus ſcribat, ſemen nigrum Æthiopes promere: ſubſtantia craſſum redditur, lentum, ſambuci vel palmæ odore, apibus expetitum, & quod in aquæ fundum immergitur: Eſt etiam fœcundum & bonum id, ad quod plurimum

Seminis temperatura.

Color.

Subſtantia.

Odor.

vitalis

vitalis ſpiritus ex corde & vniuerſo corpore confluxit, qui ibi teſtium & vaſorum vi genitiuus fit: aereum inſuper ac globulentum, & quod inſtar grandinis concreſcit, non tamen à frigore, ſicuti grando aut nix, ſed à proprio ingenitoque vaſorum, & teſtium calore, neque humore eiuſdem vi diſſipato, ſicuti illa, quæ multum terrenæ ſubſtantiæ admixtum habent, veluti lutum, & reliqua terrena, quæ feruore ſolidantur, ſed ampliore concoctione agitante, & vt candidum oui, oleumue diutius agitatum in ſpumam ingentemque tumorem vertitur, coercito flatu, ita ſemen ab immixto ſpiritu in denſiſſimam turgeſcit ſpumam, cuius bullas vix cernere poſſumus, ſicuti neque butyri: Hac de cauſa Poetæ Venerem Aphroditen & ex maris ſpuma prognatam dixere.

Venus Aphrodite quare dicta.

Hic tamen ſcrupus eſt, ſi enim craſſum ſemen, albumque ex homine prodit; cur mox refrigeratum humeſcit, & in aquæ ſpeciem coloremque conuertitur; nam ſi terrenum ſemen eſt, in humorem totum & aquam conuerti non poſſet; ſi aqueum à frigore potius, vt cætera, quæ aquea ſunt, quam à calore congelari oporteret atque concreſcere?

Dub.

Solutio.

Solutio ex dictis eſt, ſemen enim duplici ſubſtantia conſtare docuimus, ſpirituoſa vna, altera craſſa, & tenaci, quæ interno calore & ſpiritus copia, ea, qua diximus, ratione calore in ſpumam conuerſo ſpiſſatur albeſcitque; egreſſum vero ſemen calore exhalante liqueſcit, non congelatur, propter incluſum incongelabilem aerem, & ſpiritum, qui ſi etiam euanuerit, veluti aqua remanet minimum habens terrenæ portionis: Venit itaque culpandus Theſſeus medicus, qui apud Priſcianum elephantorum ſemen ita poſt egeſtionem ſolidari dixerit, vt electri ſimilem ſubſtantiam ſumat.

Theſſei medici opinio de ſemine Elephanti.

Sed vt ad ſeminis conditiones regrediamur, illud etiam bonum ac prolificum eſt, quod in tertii ſeptenarii complemento generatur, quia tunc ſtat longitudinis diameter, & corpus incipit inſpiſſari ſecundum latitudinis, & profunditatis diametros; verum circa triginta annorum ætatem habet homo ſemen perfecte maturum; imo mulier, ſi impregnetur ante vigeſimum primum annum, debilitatur, & palleſcit; albi etiam, nec multum pingues, nec admodum graciles, plus ſemine abundant, quam nigri aut fuſci, quia etiam humore redundant, qui ſeminis materia eſt.

Semen qua ætate maturum.

Infæcundi ſeminis indicia.

Infæcundum vero ſemen habetur, quod aut in aqua innatat, aut prædictis qualitatibus caret; item viri ſemen multum coeuntis, quia incoctum eſt, & vaſa ſeminaria debilitantur: non eſt etiam prolificum ſemen

men ſenis in vltima ſenectute, quia non ſatis eorum natura poteſt concoquere: neque pueri ante decimum quartum annum, propter incrementum, & quamuis aliqui referant vidiſſe quoſdam, qui genuerunt in duodecimo, illud nihilominus rariſſimum eſt, nam vel nondum ſemen habent, vel ſi habent, aquoſum eſt & penitus indigeſtum; eſt præterea inualidum ſemen ægroti propter imbecillitatem, & ebrii aut nauſeabundi, quia aquoſum etiam eſt, & indigeſtum. Quæres fortaſſis, calidumne ſemen an temperatum fœcundius ſit? Reſpondeo: ſemen fœcundum dupliciter dici: aut quod facit ad plurium generationem, aut quod cum plurimis fœminis generat: primo modo calidum ſemen valde fœcundum eſſe manifeſte inquit Galen. *art. med.* 95. quia quemadmodum ex ventriculi functionibus coctio in calido melior fit, quam in temperato, eo quod calore promouetur coctio, ita cum conceptio coctione peragatur, ſemen calidius magisq; coctum aptius eſt ad generationem, & fœcunditatem: Secundo modo fœcundior vterus appellatur teſte ſummo dictatore Hip. temperatus, quia ex pluribus viris, etiam varie temperatis liberos ſuſcipit, qua etiam ratione temperatum ſemen pluribus vteris ſuſceptum fœcundatur. Eius verba 5. Aph. ita iacent; *Quæcunq; frigidos & ſpiſſos vteros habent, non concipiunt, & quæcunque præhumidos vteros habent, non concipiunt, exſtinguitur enim in iis genitura; & quæcunque ſiccos multum & præcalidos, nam ex defectu alimenti corrumpitur ſemen: quæcunque vero ex viriſque mediocrem habent temperaturam, eæ fœcundæ ſunt:* Ex quibus Galenus in comment. colligit, tam mulieres quam viros ſi temperate quatuor qualitatum potiantur, generare, quamuis temperie illa priuatis commiſceantur, intemperatos vero cum iis ſolum, quæ contrario ſunt temperamento, copulatos gignere, nimirum calidos frigidis; humidos ſiccis: & ſic de cæteris: Quæ tamen Galeni ſententia repugnantiam videtur inuoluere, nam ſi intemperatæ ſolis contrariis naturis iunctæ generare valent, vt in vltima ſententiæ parte legitur, non poterunt profecto temperatis iunctæ generare, vt initio eiuſdem ſententiæ Galenus prodiderat. Reſpondet Mercurialis, & cum eo Mercatus, vterq; viri doctiſſimi, temperatos ſi temperatis miſceantur ſemper gignere, intemperatos vero tunc ſolum, quando contrariis ſuæ temperiei copulantur; ſed non aduertunt, Galenum dixiſſe, temperatas naturas, quantumuis temperie illa priuatis commiſceantur, omnino gignere; potius ergo arbitror temperatas naturas intem-

Dub.

Calidumne ſemen an temperatum fœcundius ſit.

Fœcundum ſemen dupliciter dici.

Galeni ſententia examinatur.

Mercati & Mercurialis interpretatio.

Mercuriall. li. var. lect. Mercat. li. 3. cap. 2.

peratis quibuſuis collatas contrariarum vicem gerere: & quemadmodum anodina dicta medicamenta non ſolum à calida cauſa, verum etiam à frigida ſubortos dolores mitigant, ita etiam muliebre ſemen temperatum calidam pariter ac frigidiuſculam viri genituram contemperare, fouere, ac fœcundam reddere; quamobrem adhuc minus

Braſſauolæ interpretatio reiicitur.

probo Braſſauolæ ibi interpretationem, qui per temperatas naturas non multum diſtemperatas intelligit, quæ vtriſque extremis iunctæ valeant generare; etenim frigidiuſculam fœminam frigidiſſimo viro iunctam poſſe gignere minime puto, neq; vnquam vidi, aliud tamen erit, ſi calidiuſcula calido viro coniuncta ſit, quia calor præſertimq; moderatus ad hominis procreationem non parum momenti habet, frigiditas vero nocet.

Dirimitur controuerſia.

Sit igitur concluſio, non ſolum temperatam vtriuſq; coniugis naturam fœcundiſſimam eſſe; & intemperatam vtriusq; contrariam, dummodo non ſit intemperantia maxima, ſed etiam temperatam ſi intemperatæ copuletur eidem, quæ cum ſuo contrario non admodum gignere apta erat. Infœcundos vero eos eſſe iudico, qui ſimilem obtinent intemperiem, frigidam potiſſimum, quamuis non intenſam: ſunt etiam infœcundi, qui intemperiem nimis immoderatam ſortiuntur quibuſuis coniungantur, hi enim prolificum ſemen haudquaquam gignunt.

Obiectio.

Obtrudes, temperata corpora eſſe ſimilia, & ob id infœcunda eſſe oportere, quia nullam inter ſe præſtare poſſunt actionem, quæ ad generationem requiritur, non enim vnum ex altero generare poteſt, niſi mutua eorum actio fiat.

Solutio.

Memineris tamen iuſtitiale (vt vocant) temperamentum vtriusque ſexus à temperamento iuſtitiali alterius plurimum diſſidere; quare ob hanc diuerſitatem, quæ ad agendum ſat eſt, generare optime quidem poterunt. Quæ vero de ſeminis temperie dicta ſunt, eadem vteri conſtitutioni pulchre eodem tenore quadrant, in quib. longiore aliquantulum fui, quia, vt Platonem meminiſſe conſtat, non mediocris ars eſt noſſe, & viros & fœminas temperamento ad gignendam prolem inter ſe conuenientes coniungere, atque hoc fuit olim maximum obſtetricum opus; de quo etiam ita cecinit Lucretius:

Obſtetricis munus quod nam olim.

Vſq; adeo id magni refert, vt ſemina poſſint
Seminibus commiſceri generaliter apta,
Craſſaq; conueniant liquidis, & liquida craſſis.

Ex dictis omnes diſſolues nodos, facileque compones vulgatiſſimum illud diſſidium, quo quæritur, vtrum temperati an intemperati melius generent.

Semen mulierem habere, & quid in fœtus conſtitutione opis id conferat.

CAP. III.

An fœmina ſemen habeat.

QVia de ſolis mulieribus contemplationem decreuimus, & an hæ ſemen habeant auctores non adeo ſunt concordes, fruſtra hæc de ſemine tractatio inſtituta foret, ſi hæc res indiſcuſſa maneret. Præcedit quæſtio, an ſit, quæſtionem quid ſit, ſcio, at hic non abſolute an ſit, ſed an fœmineum ſit, quærimus; quæ autem huc vſque diximus, tam fœmineo quam virili facile poſſunt accommodari; Enimuero conueniunt medici in eo, quod etiam mulier præter menſtrua quid aliud emittat, de hoc tamen dubitant, ſemenne ſit, id eſt, an facultatem habeat formatricem, vel vt ipſi loquuntur, an actione ad generationem concurrat, ſicut viri ſemen. Ariſt. naturæ alioqui ſcientiſſimus in libr. *de generat. animal.* fœminas neque ſemen habere, neque emittere multis rationibus confirmat, in cuius etiam ſententiam pedibus diſcedunt Auerroes & Auicennas. Athenæus, referente Galeno ſecundo de ſemine, eius fuit opinionis, vt crederet, fœminas ſemen quidem promere, ſed inutile; quia, inquit, emittitur extra matricem per foramina, quæ à lateribus ſeminariis meatibus iuxta vteri cornua extrinſecus adſunt. E conuerſo Galenus cit. lib. de ſemine ex Hippocrate validiſſimis rationibus contendit, fœminas non ſolum ſemen excernere, verum id etiam magno eſſe vſui vniuerſo fœtui conſtituendo.

Ariſt. ſententia. *Lib.1.c.20.* *Lib.2.c.4.* *Gal.cap. 1.* *Athen. ſententia.*

1. Ratio.

Rei veritas ſenſuum fide comprobatur, cui repugnare debilitas eſt intellectus: nam diſſectis fœminis, quæ diutius à coitu temperarunt, vaſa ſeminaria, teſtes, & vteri cornua albo craſſoque ſemine referta eſſe apparent; quod ſi tenuis humor, lachrymæ ſimilis ab oculo frictione excuſſæ eſſet, quod contrarii putant, cur quæſo craſſum eſt, album ſpumeſcens? mora, inquiunt, illud fit; at cur illo excreto vterina ceſſant accidentia? cur non exſtinguitur libido antequam excernatur? niſi quod antea ad coitum excitabat; cur gonorrhæam patiuntur? cur turgens fœmina ſtatuto tempore ad marem properat? ſi enim à ſolo menſtruo, non ceſſarent hæc omnia maris acceſſu, in quo ſanguinis excernitur nihil. Inſuper fœminæ non minus quam viri nocturnis pollu-

2. Ratio.

tionibus infeſtantur,& viduis,ac iis, quæ Hyſtericis vexantur ſymptomatibus,copioſiſſimum,craſſiſſimumque ſemen obſcænarum partium titillatione erumpit: quæ excretio ſi non imaginationem, ſed tantum frictionis vim,vt oculi lachryma ſequeretur,qui fieri poſſet,vt quæ ſomniat cum nulla rarefactione proritetur, ſolaque ducatur imaginatione,ſemen excernat album & craſſum, quod quia in acceſſu ſternutat fœmina,ſignum eſt à cerebro delabi. Idipſum declarant ſubuentanea oua,& molæ,quas mulieres ex proprio duntaxat ſemine,abſque vllo virilis ſeminis acceſſu,ſæpiſſime concipiunt. Ad hoc quia fœminæ in coitu non minus quam viri delectantur; at viri delectatio ex ſemine eſt: ergo etiam mulieris. Hanc voluptatem ab ſpiritibus,& motu fieri Ariſtotelici contendunt:ſed contra eſt, quod ſentiunt,aliquid emitti,quo emiſſo voluptas atque libido ceſſat. Quod ſi ad hominem argumentum texere liceat,ipſe profecto Ariſtoteles eſt, qui naturam vtrumque ſexum in fruticibus commiſcuiſſe propterea putat, quod ſola vis maſcula non ſatis eſſet ad procreationem, etſi terra alimentum adminiſtret: multo ergo magis in animantibus, quæ præſtantiori ſunt ordine, neceſſum fuerit maris & fœminæ vires coniungi, non modo vt fœmina materiam ſuppeditet, ſed vt copulatis amborum viribus vnum quippiam procreationi aptum proferant.

3. Ratio. Prolificum eſſe fœmineum ſemen. Aduerſariorum ſententia.

His rationibus planum fit, fœminas ſemen habere; Prolificum vero id eſſe,apertiſſime concluditur ex ſimilitudine filiorum ad matres,non ſolum ſecundum ſexum,ſed & ſecundum plurima alia accidentia, vt verrucam,& cicatricem: Non tamen hac ratione contrariæ opinionis fautores quicquam mouentur,quia quemadmodum terræ vitio linum in lolium, triticum in typham degenerat; ita menſtrui culpa filium in matrem degenerare arbitrantur; ſed vim rationis non infringunt: Nam quemadmodum quando vis ſeminis obtinere,quod primo nititur,non poteſt, in proximam formam fingendam labitur,ſic viri ſemen,cum patris ſimilitudinem efformare nequit,in alterius hominis formam decideret,at cicatricem ſeu verrucam dextri humeri, qua ſola mater inſignita erat, fœtus repræſentare non poſſet, niſi mater ei ſemine ſuo idolum ſuæ compoſitionis impreſſerit;non ergo ex alimento tantum ſimilis infans matri euadit, nam perſica arbor in Ægyptum translata ex eodem genita ſemine,ſed mutato pabulo,bonitatem alimenti mutauit, non ſpeciem; neque opinandum eſt Polycletum ſtatuam fingere,quod vero oculi cæ-

ſii,na-

ſii, naſus ſimus ſit, à luto eſſe. Adhæc ſi aſini ſemen equa exceperit, 2. *Ratio.*
fœtus non patris tantum, ſed ex vtrisque mixtam ſpeciem præ ſe fert,
ex vulpe & cane hybridæ, hoc eſt, canina vulpis, aut vulpinus canis
generatur: cum igitur aſſimilatio æque fiat ad patrem, & ad matrem,
neceſſum eſt, vt à principio aliquo maris & fœminæ communi profi-
ciſcatur. Ad generationem concurrunt ſolum ſemen, & menſtruus
ſanguis: hæc vis non poteſt eſſe in menſtruo, quia hoc mari non eſt
commune, & ideo nunquam aſſimilaretur fœtus patri: ergo neceſſum
eſt, vt ſit in ſemine, ſemen igitur eſt illud, quod fœmina emittit. Faciunt
quidem hæ validiſſimæ rationes, vt cum Galeno credamus, non à mare
ſolum, ſed ab vtroque parente ſemen prodire, cui formatiua vis inſit:
Illud tamen ſupereſt vt videamus, quam ſint penetrantia Ariſtotelis, *Ariſt. &*
Auicennæ, Auerrois, Athenæi, ac ſuæ phalangis autorum tela. In o- *al. argumē-*
mnium, inquiunt, procreatione aliud materiam, aliud efficientem cau- *ta proponū-*
ſam præbere oportet: fœmina dat materiam, non poteſt ergo efficiens *tur ac ſol-*
eſſe. Solutio eſt, vtrumque ſemen ſecundum diuerſas ſui partes ma- *uuntur.*
teriam & efficientiam præbere. Secundo; ſi præſtans, & integre co- 2.
ctum virile ſemen ſufficiens eſt generationi, quorſum adiiciet natura
muliebre? Dic, ſemen viri non ideo prolificum eſſe, quod ex ſanguine
quippiam generare poſſit, ſed quod muliebri commixtum ad generan-
dum ſit aptum; diſponens enim omnia benigne & ſuauiter Deus, non
vni ſexui, ſed vtriq; generationis opus commiſit, vt fœmina voluntaria
congrederetur, nō ſolum oblectamento, & delectatione illecta, ſed etiā
vt ſui indiuidui ſubſtitutio, & ſimilitudo quoad fieri poſſet, duraret: Ob
hoc igitur ſemen habere oportuit, & vt auctius prodeat virile ſemē, ac
gignendis mēbranis, quib. contegitur fœtus, ſit ſufficiens: nā etſi exiguū
virile ſemen fingendis ſolidis membris ſatis eſſet, membranæ tamen
bullas & ſpiritum incluſuræ ante formationem fœtus, & alimenti 3.
tractionem, quæ die ſeptimo fieri incipit, viri ſemen non ſufficeret; id-
eo fœmineo ſuppletur, & integrum redditur. Tertio, quo tempore
mas pubeſcit, & ſemen fundit, pubeſcit etiam fœmina, & menſtrua
apparent; reſpondet igitur ſemini virili, menſtruum muliebre, non
ſemen alterum: Non tamen vident matrem & gignere cum mare, &
alere ſine mare fœtum: ideo mas non ſolum ſemen: fœmina & ſemen 4.
& menſes habet. Hoc tamen penes ipſos præcipuum eſt, & ineuita-
bile telum, ſi ſemen muliebre materiam & efficientiam habet (nam

vtrumque ſemen materiam generationis ſolidorum membrorum præbere omnes vno ore cum Galeno medici confirmant) poſſet fœmina ſine ſemine virili concipere: contorquetur tamen facile, ſi reſpondeas, concipere quidem ſed ſterile, aues ſubuentanea oua, terreſtria animalia molas: Infirmioris enim virtutis eſt ſemen muliebre, quam *Obiectio.* vt ſolum ſufficiat ad conceptum, eamque integram virtutis perfectionem à mare exſpectat. Si obtrudas, contrarium prodidiſſe Hippocr. qui libr. de genitura, ſemen fœmineum fortius aliquando eſſe retulit, *Solutio.* ac virile fieri, & econtra: Nos iam tradidimus, neutrum illorum quantumuis validiſſimum ad generationem ſufficere ſi alteri non copuletur, *Notatur Valleſius 2. controu. 7.* quamobrem acute magis, quam appoſite reſpondet Valleſius, fœminam non magni caloris ſemen habere inualidum, calidiſſimam menſtruis non abundare atq; ideo non concipere ſolam; quia aut debilius principium actiuum ſortita eſt, aut materia caret; at conſideraſſe oportuit, menſtruum ſanguinem fœtus materiam non eſſe, ſed pabulũ poſt ſeptimum diem; quare potius ſi fœmineum ſemen completum haberet actiuum principium, conciperet quidem perfecte, ſed non aleret: quod nequaquam admittimus, neuter enim parentum, quantumcunq; *Auerrois arg. 2. colig. 10.* validum habeat ſemen, completum habet principium. Violentius hic vrget Auerroes, ſi ſingula ſemina per ſe prolifica non ſunt ante commixtionem, poſt eam vnde aduenit illis illa virtus, quæ in neutro præerat? *Solutio.* Reſpondeo fuiſſe in vtroque, incompletam tamen; at à quo vniuntur? ipſa inter ſe in itinere commiſcentur, aut in ipſa vulua, quæ valide & auidiſſime amplectens, facit vt vniantur, adiuuante ad hoc, non ſolum actiua vtriusque ſeminis virtute, ſed etiam actuali virtute ipſius *5. Aduerſar argum. 1. de ſem. 13* matris, quam Galeni decreto, mediantibus venis, & arteriis per vteri conceptacula eo tranſmittit. Quinta Ariſtotel. ratio: grauida fit interdum fœmina, nulla humiditatis ſuæ excretione, nunquam vero citra menſes: menſes igitur, non ſemen fœmineum, ad conceptum ſunt neceſſarii. Reſpondeo, Ariſtotelem aliam in muliere non cognouiſſe humiditatem, præter ſaliualem, quam guttam vocat, hanc, quam in vteri ceruice mares ſentiunt, etſi fœminæ non emittant interdum, tamen in prolifico concubitu ſemen per vaſa in vteri ſinus ſemper eiiciunt, quod non perſentitur, quia neque viri penem attingit, neque tantum fœminam delectat, vtpote quod ad ſinum vteri demandatur,

datùr, cuius ſenſus hebetior eſt, quam oris ipſius; Neq; placet quod qui..am arbitrantur, exquiſitiori maris ſemine fœmineum interdum excuſari, exemplo mulieris ducti, quæ concepit ex ſemine in balneo recepto, vt de Gedelia, & Auerrois vicina proditur; quod vltimum, ſi verum fuit, potius exiſtimo, per id temporis ad ſolam delectationem attractionis illius ſeminis virilis ſubſequutum etiam fuiſſe muliebre, accedente præſertim imaginatione, ſicuti in ſomniis per pollutiones ſolet contingere. *Sextum.* Puer, addit Ariſtoteles, eunuchus, & fœmina habitu ſimiles ſunt voce, pilis, carne, & viribus: ergo & ſeminis inopia: concedimus, hos omnes non gignere exacte coctum ſemen, in quo virile robur conſiſtat. Adiungit (ne quid eorum, quæ aduerſus hanc ſententiam congerit, prætermittamus) *Septimum.* menſtruum lac repræſentat, ſemen virile coagulum; ſicuti igitur lac ſola materia eſt, ita & menſtruum: Similitudinem menſtrui cum lacte non improbamus, coagulum dicimus eſſe in vtroque ſemine incompletum, ideo commixta coagulari. *Octauum.* Addit libidinoſas fœminas crebro partu temperari; & nonnullas ex ſalaci conſpectu ter intra menſem ſanguinis menſtrui profluuium pati, quaſi conante natura id pellere, à quo irritatur. Vera tamen huius euentus cauſa eſt, quoniam ex euacuatione quauis, maxime ſanguinis; ſeminis proxima materia, ac perinde libido ipſa imminuitur. *Nonum argumentū.* His Ariſtotelicorum telis & hoc addi poteſt, quod prægnans fœmina in coitu delectatur, & aliquid emittit, *Fœminei ſeminis vſus.* quod cum in vtero maneat quia clauſus is eſt, & ſemen tunc temporis nullius eſſet vſus, ſequitur menſtruum emittere, quod ibi ad fœtus pabulum detinetur: Dic, fœminam aut ad vteri latera tunc excernere; aut ſi ad fundum, ipſum aperiri, cogente ita neceſſitate, vt, quod ſuperuacaneum eſt, egrediatur. Vides itaque eorum rationes, quantumuis ex Philoſophiæ intimis deromptæ videantur, corruere: perſpicis maximos fœminei ſeminis vſus, & vtilitates, vt nimirum virile nutriat, & adiuuet, quod delectet in coitu, quod ex eo Allantoides membrana generetur, & ſaliuali viri humore: ſed ita, ne ſola Allantoides ex eo generetur, vt reliqua membra non attingat: minime imo poſtquam ſuas vires cum virili ſemine commiſcuit ad formationem fœtus; ex materia illius fit Allantoides. Adhuc tamen facit ambiguitatem quod Leuit. 15. Viri ſeminiflui, fœminæ ſanguiniſluæ expiatio ponitur, quaſi huic menſtruum ſolum, illi ſemen inſit. *Decimum argumentū.*

Dic,

Scriptura locus. Dic, fieri mentionem illius fluxus, qui in vtroque ſexu eſt magis conſpicuus, lege vero ſeminiflui viri mulierem etiam comprehendi: imo ſi ſacræ paginæ, quæ ſupra omnem naturam eſt, locis in naturalibus ſpeculationibus liceat contendere, legimus 3. Geneſeos, ſerpenti dictum: Inimicitias ponam inter ſemen tuum, & ſemen mulieris; ſed hæc alio pertinent.

Semen non ſolum vt opificem, ſed etiam vt materiam fœtum attingere, & cur partes ſeminariæ non regenerentur.

Cap. IV.

Ariſt. & Peripat. ſententia. Mulierem non aliud continere ſemen præter ſanguinem menſtruum Ariſtotelem ſibi perſuaſiſſe iam ſupra memorauimus, & exploſimus, ad cuius opinionem digitum attollunt non Auicenna ſolum, & Gentilis, ſed omnes vno ore Arabicæ doctrinæ ſectatores: Verum & illud addit Ariſtoteles, hoc ita conſtitutum muliebre ſemen ſeu potius menſtruum ſolam materiam in conceptu: virile nudam efficientiam exhibere: ex illo omnia tam ſolida, quam cætera membra effici: hoc poſtquam vim generatricem menſtruo impreſſit, & motionis principium dedit foras excerni, vt plerique omnes interpretantur Peripatetici, aut in auras euaneſcere, aut in flatus diſcuti, vt eorum etiam nonnulli arbitrantur. *Dubitemus* inquit 2. de gener. animal. 3. *Si proiecta in fœminam genituræ nihil concepti fœtus pars efficitur, quo abeat corpulenta eius ſubſtantia: ſi modo facultate, quæ in ipſa eſt, operatur:* Et non multo poſt: *Corpus genituræ in quo vna ſemen animalis principium, abſcedit, partim eſt ſeparabile ex corpore, cuiuſmodi eſt, quæ appellatur mens ſiue intellectus, partim inſeparabile, quod eſt genituræ ſemen, quod cum humidæ ſit natura & aquoſæ, diſſoluitur, ac in ſpiritum difflatur.* Hoc autem quam ſit ipſi rei veritati contrarium, multis Galenus palam fecit in lib. de ſemine, & primo ſemen virile in vulua contineri, ſi fœmina conceptura ſit, ex eo concludit, quod ſi capram, ouem, aut aliam quampiam fœminam diſſecueris, nullam ex iis, quæ ſemen excreuerant, concepiſſe, omnes, quæ retinuerant, grauidas fieri deprehendas. Secundo ex ipſo relatu

Galeni rationes aduerſus Ariſtotelẽ, qui probat ſemen in vtero retineri.

relatu fœminarum, quæ vbi conceperint, quandam in vulua motionẽ ſentire dicunt, quæ quaſi conuellat, ac paulatim in ſe illam contrahat, quod idem plena fide conceptionis etymon, id eſt, ſeminis in vtero comprehenſio, indicat. Tertio ex auctoritate omnium fere quos perlegerat medicorum, præſertim grauiſſimi Hippocratis: verum enimuero non ſolum in vulua retineri, ſed etiam in pangendo fœtu materiæ; non tantum opificis rationem habere, & ex illo nouem ſeminaria appellata membra venam, arteriam, neruum, os, cartilaginem, membranam, tendines, ligamina, & cutem generari, magnis euidentiis ex ſenſuum fide experientiaque depromptis confirmatur. Nam ſi ſemen fœtus pars non efficeretur, aut efflueret, aut in flatus euaneſceret, aut computreſceret: non putreſcit, quia ſic grauiſſima, & veneno ſimilia excitaret ſymptomata: tantum vero abeſt vt effluat, quin potius poſt conceptum os vteri clauſum ſit, nec ſpecillum admittat; *quæcunque vtero gerunt*, inquit Hippocrates, *his vteri os clauſum eſt*: Neque aliter pſaltrix puella ſe concepiſſe cognouit, ex qua vidit Hippocrates, tenui pellicula contentum ſexto à conceptu die ſemen excidere: Ita fœminæ quæcunque partus peritæ ſunt, quo die genituram non excidere obſeruant, eodem ſeſe concepiſſe ſciunt. Non etiam in halitus vertitur, ita enim à conceptu vterus inflatus, ac maxime elatus ſentiretur, contra quam fit, & tempore partus cum crepitu erumperet, quod non obſeruatur: Concoquitur igitur ſemen, & in fœtus ſeminales partes conuertitur, quarum profecto exanguis, ſicuti ſeminis, & non ſanguinea, ſicuti ſanguinis ſubſtantia eſt, quæ ſeminis omnino, vnde manarunt, ſpeciem, ac naturam referunt. Adde, quod & perforari, & extendi vel longiſſimis ſpatiis, ſine ruptionis periculo, poſſunt, ad quod multo quam ſanguinis accommodatior erat ſeminis materia lenta, & tenax; è conuerſo neque albus eſt, neque adeo lentus & craſſus ſanguinis ſuccus, vt ſi intendatur aut fiſtulæ in modum perforetur, in ſua continuitate valeat perſeuerare. Obtrudes, à ſanguine ipſo partes confici, verum à natura immutato è rubro in album; è tenui in craſſum, aliquando in lentum atque tenacem: At ſi ſanguis eas partes gignendi ex ſe facultatem haberet, ſemine profecto non eſſet opus, ſi ex ſemine, memineris naturam nunquam obliuiſci inſitorum motuum, & fruſtra per ambages fieri, quod per compendium commodius præſtari poteſt; fruſtra igitur in hoc laboraret, cum iam rei principium haberet, quod non

Libr. de genitura & lib. de natura pueri.

Semen materiam etiam generationis eſſe.

Seminaria partes nouem.

5. Aph. 51.

Obiectio.

Solutio.

ſolum eſt principium totius; vt vult Ariſtoteles ipſe, verum etiam facultate totum eſſe Plato exiſtimauerat; vt cum habeat album, craſſum, & lentum humorem, ex quo ſeminaria membra efficere poſſit, hunc eiiciat, alterumque ſimilem ex ſanguine gignat; non itaque oportuit vim ſuam menſtruo ſanguini tribuere, qua in ſuccum album, craſſum, & lentum conuerteretur (quod Ariſtoteles putat) ac protinus foras eiectum in ſpiritum diſſolui: cum ipſum ſemen eandem vim & talem quandam ſubſtantiam poſſideat, quæ primarum partium procreatrix commodiſſima eſſet, quod quidem, etſi alii non ſciuiſſent, diligentiſſimum tamen naturæ ſcrutatorem Ariſtotelem ignoraſſe nefas eſt. Magna hic contentione inueſtigatur, cur prædictæ ſeminales partes, ſi deficiant, non queant regenerari: vera namque cutis vulnerata cicatrice, os callo vnitur, arteriæ, ac reliqua membra ſpermatica nunquam, vena difficulter reſtauratur. Contra ſi carnoſæ, & adipoſæ partes à noſtro corpore excidantur, pro carne, caro, & pro adipe, adeps, rurſus facilmo negotio reſtituuntur. Auget difficultatem, quod eadem eſt materia generationis, & nutritionis: Si ergo venæ, vt locupletiſſimus teſtis mille in locis Galenus eſt vim habent conficiendi ſimilem quandam ſubſtantiam pro nutritione & incremento iſtarum partium, ex eadem etiam ſubſtantia poterunt eædem partes regenerari. Vt obiter illi conuellantur, qui pulchre reſponſum putant, cum dicunt, genito iam integro animali, materiam generationis non amplius ſuppetere: Si enim per totum vitæ curſum pro nutritione ſubeſt, pro generatione quidem non deerit, quum eadem ſit; quod enim pro alimento reponitur, ſimile eſſe debet omnino ei, quod digeſtum eſt, ſiquidem nutritio eſt particularis generatio, id eſt, effluentis ſubſtantiæ redintegratio. Sunt alii qui reſpondent, ſuppetere quidem materiam, ſed deſiderari facultatem formatricem & generantem, quæ, vt ipſi autumant, vt abiit completo formationis tempore, ita nutriens ſucceſſit: Sed hoc etiam, mea quidem ſententia, vitio non vacat, quia videmus, & carnem, & adipem in grandioribus corporibus regenerari, ſi ergo permanet in partibus carnoſis pro carnis generatione, cur quæſo non permanebit in ſeminariis pro earundem reſtauratione? Adhæc in humidioribus & delicatoribus naturis, vt in pueris, ac fœminis, non exiguæ procreantur venæ, & ſatis magnæ ac permultæ quotidie in vlceribus renaſcuntur, carne enim,

Quæſt. *An partes ſeminariæ regenerari poſſint.*

3. meth 5. art. med. 81

1. de ſemine 13.

2. de ſemine 12.

Conuellitur quorũdam ſententia.

Nutritio quid.

Aliorum ſententia reprobatur

ne enim noua replentur, quæ multis venis, & arteriis capillaribus referta eſt, anteriores etiam dentes non ſolum in infantia, & pueritia, ſed & in adoleſcentia poſteriores. Quidam videntes materiam & virtutem ſupereſſe, propterea tamen non regenerari affirmant, quia vbi hæc membra deficiunt, ſoluta eſt vnitas, & caro etiam deeſt, cuius regeneratio anticipat, quia facilius & promptius ſupercreſcit, vtpote molliſſima, & quæ minori indigeat elaboratione, ita Galenum intelligunt primo de ſemine dicentem ſolida membra non reſtaurari, quia quod mora temporis paulatim erat colligendum, carne iam increſcente ſupprimatur. Hoc tamen, & à veritate, & à Galeni mente plurimum diſſidet: ſi enim materia pro membri ſeminarii regeneratione accuratius elaborata ſit: non poterit profectò ex ea caro fieri, quæ ex ſolo ſanguine minus elaborato conficitur. Vidimus auulſo dente materiam ſolitam pro ipſius incremento ad partem mandari, iuxta proximam gingiuam in portiunculam euadere, non gingiuæ quidem ſed albæ cuiuſdam ſubſtantiæ inſtar calli; Meo etiam ex ſorore nepoti, cui à prima infantia dens vnus deficit, iuxta eiuſdem lateris auriculam, cuticularem quendam proceſſum propendentem natura efformauit: Itaque redundante materia ſeminali in aliis partibus calloſa; in cute cuticularis ſubſtantia gignitur non carnoſa; neque is eo loci Galeni animus fuit, ſed carne ſupercreſcente materiam membri ſpermatici ſupprimi ac ſuffocari, alioqui neque etiam hæ partes nutrirentur, quia anticiparet nutritio carnoſarum. Quatuor igitur ſunt, quæ obſtant, quo minus ſeminaria membra reſtaurentur; materiæ inopia, quæ, quamuis ſuppeditat pro nutritione, nunquam tamen in tanta copia colligitur, quæ ad vniuscuiusque quod interiit, regenerationem ſufficiat: ſecundo debilitas facultatis formatiuæ, quæ quamuis per totum vitæ curriculum perduret, vt latiſſime Ioubertus ſuis paradoxis prodidit, tamen aut in membris eam pro futura neceſſitate natura conſeruet, aut eadem cum naturali ſit, non adeo valida vehemensque exiſtit, vt in vtero erat, vbi à conceptaculorum & ipſius vteri fabricatrice vi fouebatur, & intra ſemen ipſum continebatur, agensque per ſe totam occupabat materiam: Tertio, carnis ſupercretio, quæ quicquid paulatim pro membrorum reſtitutione colligitur, ſupprimit, contra quam in prima ex ſemine generatione factum fuerat, cum & vniuerſus humor vna collectus, & multus

Tertia ſententia quorundam.

Ne reſtaurentur ſeminales partes quatuor obſtant.

1.Paral. 7.

erat, & virtus fabricatrix non valida tantum, ſed duplicata; quod ſi medicamentum apponas, quod carnis ſupercretionem impediat, eadem opera arteriæ generationem inhibeas, non quod ſua natura arteriæ generationi renitatur, ſed quod impedimentum obſtet: Quarto, ſiccitas membrorum in adultis, quæ cauſa eſt, vt difficulter coaleſcant, & ob id etiam non niſi in pueris, & molliuſculis corporibus hæc membra regenerantur, in adultioribus vena ſolum, & illa quidem raro; arteria vero quia ſextuplo craſſior eſt, nunquam, & multo minus os, cartilago, neruus, tendo, & cætera.

Obiectio. At dices, plantæ abſciſſæ partes in totum poſſunt reponi, multo ergo magis hominis, animalis nimirum perfectiſſimi, in cuius ſuperiori forma omnes inferiorum vires, ſicuti trigonum in tetragono, continentur.

Solutio. Reſpondeo: merito naturam hanc vim opido languidiorem in animalibus poſuiſſe perfectis, quæ motu ac ſenſu vitam partium tueantur: adde plantas excrementitio viuere humore & paratu facili, cum terræ affixæ ſint, & exigua elaboratione eſſe contentas, & iniuriis patere, decidunt enim hyeme folia & fructus, per æſtatem exuruntur, ideo vim generantem validam ſortitas eſſe, cuius interuentu partes neceſſario caſuræ ſubſtituerentur.

Diluitur alia obiectio. Efficacius tamen vrget dentium regeneratio, quorum etſi demus præcoces, & anteriores, qui in pueritia propter anguſtam baſim, & debiles ac pauciores radices decidunt, regenerari poſſe, quia tam cito cadunt, vt ſecundum generationis tempus inueniat adhuc mandibulam creſcentem, ex cuius ſuperfluo alimento, & generantur & poſſunt regigni, quia coaceruatur adhuc ſufficiens materia, & caro gingiuarum circumſcripta manet, ita vt non impediat: *Præcoces dẽtes cur regenerentur.* tamen molares vigeſimo anno multis, & omnium vltimi nonnullis ſeneſcentibus renaſcuntur, & trigeſimo anno vnus in extremo vtriusque mandibulæ, qui ideo vocantur dentes ſapientiæ ſiue intellectus, quia frequentius in ætate intellectus, quæ eſt triginta annorum, pullulant, *Dentes ſapientiæ.* Imo Albertus Magnus ſenem ſe vidiſſe teſtatur, cui in ætate octogenaria dens natus fuerit.

Auicennæ lapſus. Reſpondet Auicenna, dentes ex ſanguine generari, & ad naturam carnis proxime accedere, quod vanum eſt, & rationi minime conſentaneum, cum dentes ſint de numero oſſium.

Dentes ab excremẽtis generãtur. Alii putant dentes, ſicuti vngues, & capillos, ex corporis excrementis generari, ideoque ſemper accreſcere, quia per ætatem indies minor eſt concoctio, & maior excrementorum copia: Quod ſi ſemper generantur, nil mirum, ſi abſciſſi renaſcuntur,

quorum

quorum ego ſententiæ libentius adhæreo; ſed contra eſt, quod ſentiunt: ergo viuunt: Neque nos id quidem negamus, ſed ex excrementis nutriri profitemur vera nutritione, non autem, per iuxtapoſitionem, ſicuti vngues, & pili. Qui vero gigni dicunt, quia ex ampliori baſi naſcuntur, & alimenti habent maiorem copiam, minus ſufficientem afferunt rationem; quia ſic oſſa fœmoris & ſimilia, quæ lata ſunt, & multam habent medullam pro alimento, promptius renaſcerentur, cuius tamen contrarium experimur; neque maiori iure vitiligantur, qui aiunt, partes eſſe extremas, in quas natura vltimum ponit conatum: quia eadem ratione, & auris, digitus, cutis, quæ etiam extrema ſunt, renaſcerentur.

Semen non mole tantum, ſed etiam viribus à toto emanare, ac vbi ſubſtantialem accipiat formam.

CAP. V.

DIſſolui à concubitu corpus vniuerſum arguere profectò videtur, ab omni corpore genituram emanare: perinde atque maxima nos etiam perfrui in ipſo congreſſu voluptate omnium membrorum; venæ item poſt aures ſunt, quibus inciſis ſteriles homines reddi plerique credunt, quod fieri non poſſet niſi ex capite deflueret etiam ſemen: Filii non ſolum ſimiles parentibus generantur, & in ſpecie, & in habitudine, ſed & ſi manci ſint parentes, manci plerumque fiunt, & ſi quæ cicatrix in facie eſt, aut in alio parentis membro, hanc quoque recipit filius; Æthiopum alba genitura nigrum ſecundum cutem producit fœtum; Scythæ macrocephali dicti, à longis capitibus, faſciis quibuſdam in longum obductis, deinceps communiter macrocephalos generabant. In Calcedonia vidit Ariſtoteles ex patre, cui brachium compunctum erat, filium natum cum eadem nota confuſa tamen: Salmanticæ vidimus ex nobili patre dicto Godſcalco Flores, cui fiſſum erat labium, cum eadem fiſſura progenitum filium. Quibus tot ac tantis rationibus, depromptis è ſenſuum fide, quæ vna omnes alias euertere potis eſt, Hipp. ductus ſemen ab omnibus corporis mem- *Hipp. ſententia.*

 bris pro-

lib. de aere aquis & locis. *lib. de genitura.*

bris procedere teſtatum reliquit, à ſanis, ſanum, à morbidis, morboſum, quin etiam à ſolidis, & morbidis partibus, & ab humido omni totius corporis: cui etiam conſentiunt Plato, & Empedocles, ac inſuper ipſa ratio; nam vt totius eſt aliquod ſemen efficiens, ita cuiusque partis eſſe oportet, alioquin membra ſine ſemine generarentur, nque vlla eſt ratio, quod ex hac ſeminis parte crus, ex illa brachium generetur, niſi quia hæc ex crure, illa ex brachio decidatur, ab omnibus igitur defluit, quod omnia generat. *Polybii ſententia.* *2. cap. huius libr.* Hanc ita confirmatam Hipp. ſententiam quidam, ductore Polybio, ita intelligunt, vt ex toto corpore ſecretionem in ſolo concubitu fieri ſentiant, ſeu colliquamentum aliquod motu agitationeque diffluens, quod quam ſit abſonum, ſuperius iam monſtrauimus, & ex eo planum fit, quia fœminæ viroue, qui à coitu diutius abſtinuit, copioſum, craſſumque ſemen in teſtibus, ac vaſis ſpermaticis congeritur; contra libidinoſi, & ii qui ſupra modum rei Venereæ indulgent, tandem pro ſemine ſanguinem emittunt, & ſi conſectionem illorum fieri contingat, nihil ſeminis contineri deprehenduntur: *Secretio ſeminis non fit in concubitu.* Colliquamentum vero non eſſe, iam ſupra multis oſtenſum eſt. *Aliorum opinio.* Sunt etiam, qui putent, ſeminis materiam ex toto ſecerni, non ita quidem vt ex vnoquoque oſſe vel neruo, ſed ex aliquo oſſe, neruo, membrana, vel cartilagine quidpiam ad ſeminis materiam confluat, quod non illius tantum, à quo profluxit, ſed omnis nerui vel oſſis in conceptu materia fiat: proinde ex tantulo ſemine ſeminales omnes partes effici poſſe. *Quarta ſententia nonnullorum.* Multi dicunt, vltimi quidem alimenti ſeminis materiam ſuperantem partem eſſe, non quæ à toto decedat, ſed quæ ad totum proxime eſſet acceſſura. *Qua ratione plerique interpretentur Hip. dictũ* Plures ita interpretantur Hippocrat. ſententiam, vt ſibi perſuadeant, ſeminis materiam in ſingulis partibus progigni, & ab his, quotquot ſunt, in teſtes confluere; ac ita explicatum Hippocratis placitum multis confutat Ariſtoteles rationibus, in primo de generatione animalium. *Cap. 18.* *Ariſt. aduerſus illã interpret. argumenta* 1. Prima, Si materia ſeminis hominis & animalium ab omnibus partibus emanaret, etiam materia ſeminis arborum, ſed videmus arbores abſciſſis tamis, ſemen progignere, ex quo tamen integræ poſtea enaſcuntur arbores; Ergo neque in animantibus ex omnibus membris proueniunt. 2. Secunda Aut ſemen deciditur ab omnibus partibus organicis, vt facie, & manu: aut à ſimilaribus, vt carne, & oſſe; non ab illis, niſi ſimilarium interuentu fieri videtur: ſi à ſimilaribus, nulla procul dubio ratio eſt de

ſimili

ſimilitudine parentum,cum hac ratione ſolo temperamento ſimiles euadant. 3. Et qua plurimum nititur Ariſtot. cum ab vtroque parente ſemen decidatur, & vir ac fœmina reliquis partibus ſimiles ſint, genitalium forma differant, neceſſum eſſet, vt perpetuo duo progignerentur fœtus,mas & fœmina, aut ſaltem Hermaphroditus, cum ſemen oporteat efficere membra omnia, à quibus decidit, & decidat etiam ab illis quæ ſunt mari, & fœminæ peculiaria. 4. Si à ſingulis corporis partibus ſeminis aliquid efflueret,ingentem profecto ſeminis copiam toti corporeæ moli reſpondere omnino oporteret: contra tamen conſtat,perexiguam ſeminis molem in concubitu ſecerni: non igitur à toto decidi ac dimanari neceſſe eſt. Ad rationes vero pro Hipp. ſententia propoſitas reſpondet,voluptatem, & extenuationem totius fieri,non quod ex toto aliquid decedat, ſed quod prurigo vehemens accedat,ex calore & ſpiritibus ab agitatione excitatis, vbi vero pruritus,ibi voluptas fit: extenuationem ex nimio coitu contingere, tum propter vehementem & aſſiduam exercitationem, tum quia ſolida membra priuantur alimento, eſt enim ſemen medullis, & arteriarum, venarumque alimento, ſimilis ſubſtantia: ſimilitudinem nullum eſſe indicium,ſiquidem & voce, & vnguibus, & pilis ſimiles procreanrur filii, à quibus tamen partibus nullum ſemen deciditur; auis inſuper & proauis nonnunquam ſimiles euadere, ex quibus ſubinde nihil ſeceſſit, vt de muliere ipſemet Ariſtoteles refert, quæ alba cum Æthiope concubuit,& albam filiam peperit, ex qua poſtea & albo viro Ætdiops auo ſimilis genitus fuit: cumque non ſemper ex mancis manci proueniant, caſu id fieri poſſe arbitratur, ſiue etiam propter vteri anguſtiam ea in parte, qna mutilus infans euaſit, ſicuti arbores, quæ in terra non habent locum ſatis amplum, aut à lapide vel ab alia quapiam re, ne in hanc aut illam partem radices iaciant, præpediuntur: homines ad generandum impotentes reddi abſciſſione arteriarum, quæ ſunt retro aures, quod priuatum cerebrum influxu ſpirituum vitalium imbecillum redditur, neque potens eſt coitus labores ſuſtinere, in quo maxime illud ipſum laborat, aut quia forte cum illis venis præſcinditur neruus, qui à ſexto neruorum pari in teſtes deſcendit & ſeminaria vaſa, vt optime Veſal. animaduertit. His tam multis Hippoc. ſententiam Ariſtoteles explodit, qui tamen pro illa aliam nobis meliorem non ſuppoſuit; Exiſtimat n. duo gene-

Ariſtotelis opinio abſurda quæ ſexta eſt.

ratio-

rationis principia ſemen viri,& menſtruum fœminæ,in corde gigni, à quo priuſquam deſcendant ad partes ſeminarias, diſtribuantur per vaſa in corpus,vt à membris permutationem alterationemque ſuſcipiant, qua tandem ornata confluant ad ſeminarios meatus. Priorem huius opinationis partem confirmare ſe putat, quia ſemen producturum ſimile toti parenti oportuit vel prodire ab omnibus partibus, vel ab vna, quæ totius vicem gerat,quale eſt cor. Præterea quia vtrumque horum principiorum, excrementum eſt ſanguis, idem ergo agens gignens ſanguinem, hæc etiam excrementa producit, ac ſanguinem gignit,(ſic enim ille putauerat) ergo & ſemen,ac menſtruum. Sed enim in membra diſtribui contendit,quæ ſecunda aſſertionis pars erat, quia ſemen magis,quam ſanguis elaboratum eſt, eam elaborationem non accepit à corde,quod ſolum generat ſanguinem,recepit igitur à membris: & ſi ad ſingulas partes non accederet, qui, inquit, fieri poſſet,vt ſeruaretur ſimilitudo ad membra parentum: ſic itaque explicat verbum, *accedere ac ſingula membra* quod aliter eſſe intelligendum mox oſtendemus. Non eſt tamen quod immoremur in confutanda Ariſtotelis opinione,cum non receptis, & iam ante multa ſæcula exautoratis nitatur fundamentis,quod nimirum cor ſanguinem gignat, & fœmina ſemen non habeat.

Galeni ſententia 7. Galenus in ea fuit ſententia,vt crederet, ſemen ex ſanguine cum multo ſpiritu arteriali,hoc eſt,vitali ſolum in teſtibus gigni, & in flexibus vaſorum ſeminariorum; hoc ex anatome argumento deſumpto, quod venam,& arteriam non recto tramite, ſed pluribus factis gyris deſcendere videamus, in quibus paulatim albeſcit ſanguis, & tam demum,vbi teſtes attigerit,ſeminis ſubſtantia in ipſis conſpiciatur; atque adeo materiam genituræ ex vena caua potiſſimum renibus, & lumbis aſſiſtente ad vaſa ſeminaria confluere,quinetiam omnes venas, & arterias gignendi ſemen facultatem habere fatetur; ſeminis enim vaſa inter venas habentur,& ſimilem cum iis ſubſtantiam acceperunt, hæc ſemen generare palam eſt; non igitur aliis venis per corpus diſperſis *Mora requiritur.* deerit ſeminis generandi vis,ſi modo flexuoſa etiam, & anfractuoſa adeo eſſent, vt mora & cunctatione concoctionis perfectionem ſanguis in illis acquireret,ſicut in capreolaribus & varicoſis vaſis. *Ros ſemini aſſimilatur* Addit in omnibus venis talem quendam ineſſe humorem,quem rorem vocant,quique ſeminali omnino aſſimilatur, & proximum eſt venis alimentum,

mentum,paulatim albeſcens,dum amplius commoratur: manare autem à toto ſemen (quod Hippoc. ait) ita intelligendum, vt omnium membrorum vi ac poteſtate ſemen decidat,ab omnibusque ipſum partibus notas aliquot referat; Atq; illud eſſe,quod vulgo dicitur,virtute non mole ſemen à toto defluere,non quod materia à toto decedat,quæ potius ad totum accedere potis erat,in qua quidem locutione cum Ariſtotele videtur ab Hippocrate præuaricari.

Sententia Auicennæ.

Alia eſt opinio,quam Auicennæ acceptam ferunt,quæ tradit,ſemen gigni quidem in teſtibus,confluente eius fermento,hoc eſt, corpulenta parte,& ſpiritibus à tribus membris principalibus ſemper; à reliquis autem in hos fontes etiam aliquid reſudare, cuius rei euidens indicium ſit,fœtum in principalibus perpetuo parentibus reſpondere, in reliquis non ſemper,ſed modo in vno,modo in alio membro; atque quemadmodum ex partibus craſſis trium principiorum fit ſeminis materia,ita ex conflatis tribus ſpiritibus fieri vnum genitiuum: Hanc infringunt ſententiam neoterici, quod non appareant meatus à tribus principiis ad teſtes,per quos prædictus fiat confluxus. Cæterum ſi quæ alia hæc certe ad mentem Hippocratis proxime videtur accedere, quod fermentum ſeu virtutem quandam à tribus principiis ſemen habeat. Exiſtimant alii ſemen non ab omnibus decidi partibus,ſed à quauis indifferenter,inſtar ſeminis plantarum; ſed contra eſt, quod vis ſeminalis non in quauis promiſcue parte plantæ conſiſtit, ſed quibuſdam ineſt radici: aliis ſemini,nonnullis nodo, cortici, vel ramo: Præterea plantarum partes,ſicuti abſciſſæ viuunt, ita ſeparatæ germinant. Hæc ſunt de hac re ſcriptorum dogmata, ex quibus nos tum demum,quid verum ſit,eliciemus,cum quidquid in ſingulis præclare dictum fuerit,amplexi fuerimus,reiecerimus vero ea,à quibus incommoda ſubſequuntur. Quamuis autem Auicenna huiuſcemodi rerum ignorantiam medico non nocere dicat,mutila tamen, & prorſus manca contemplatio videretur, ſi hæc res indiſcuſſa maneret; ideo in ſemine duo comprehendi,materiam, & facultatem,id eſt,corpulentam partem,& ſpirituoſam concluſio ſit, illam, quæ patiendi vim habeat, hanc vero quæ penitus ſit efficiens; ſpirituoſam ex præcipuis partibus potiſſimum confluere, per arterias enim ſpiritus vitalis à corde: per venas naturalis (ſi quis eſt) à iecore; per neruos animalis à cerebro, & dorſali medulla,in ſeminis materiam concidunt,ex quorum confuſio-

Aliorum opinio.

Concluſio.

Controuerſia deciditur.

ne, & commixtione genitiuus procreatur ſpiritus, qui ſeminis materiæ inſidens, procreationis potiſſimum inſtrumentum euadit; præſertim autem à vitali genitiuum fieri, cum de ipſo conſtet, & ab eius fonte ad teſtes aditus pateat ampliſſimus.

Seminis materia à toto.

Seminis etiam molem atque materiam à toto decidi, & portionem eſſe totius materiæ, quæ iam aut ad totum acceſſerat, aut proxime ad omnes ſeminarias partes acceſſura erat, non tamen, quæ concubitus tempore decidat, ſed quæ, vbi abūdat, à natura in vaſa ſpermatica deponatur, & ab ipſis proliciatur, ibique cum prædictis commixta ſpiritibus vim quandam ex maiori elaboratione, ac ſeminis formam acquirat, præſertim autem ſemen continetur in quibuſdam additamentis, poſitis ſub oſſe pubis inter rectum inteſtinum & veſicam; vaſa enim deferentia, quæ ſemen præparatum à teſticulis recipiunt, antequam in collum perueniant, coeunt in paraſtatis adenibus, ex quibus duæ pendent vacuæ appendices, quæ ſemen iam præparatum ac confectum continent, vt tempore coitus in vuluam eiaculetur: coitus tamen tempore nonnihil ſpiritus atq; facultatis valida agitatione derepente in teſtes irruere, indicium ſit voluptas, quæ tūc per vniuerſum corpus perſentitur maxima:

Veneris exceſſus cur debilitet.

Hinc Veneris exceſſus debilitat, quia non ſolum reſiduum, ſed etiam nonnunquam quod actu erat, vel futurum partium alimentum, ſucceſſiue trahitur.

Cerebrum in coitu imprimis patitur.

Inprimis autem cerebrum patitur, tum quia extremum eſt, vbi ceſſat vis teſtium attractiua, tum propter mollitiem ipſius, & dorſalis medullæ, quæ magis quam ſolidiora membra concedunt trahentibus teſtibus, tum præſertim quia eius ſubſtantiam teſtes auidius proliciunt, vtpote ſemini non abſimilem, quam propterea Plato in Dialogo de natura ſemen appellauit; & in Timeo dorſalem medullam genitalem vocat, quia ab ea multum genituræ deſcendit, magiſque exhauritur, ideoq; vulgo libidinoſi medullis exhauſti creduntur: & Albertus Magnus cuiuſdam mentionem facit, qui ex immodica ſalacitate occubuit, & fuit inuentus ſine cerebro.

2. de animal. 8.

Ita Hipp. ſententiam interpretandam eſſe cenſeo, neq; Auicennam ab eo multum diſſidere, &, quod magis mirabile, Galenum in eadem propemodum fuiſſe: *contra igitur* inquit, *quam antiqui cenſebant dicendum eſt: illi enim quod ab omnibus ſecedere, nos quod ad omnia accedere natura comparatum eſt ſemen, appellabimus, & partem eſſe ſemen vltimi alimenti, ex quo iam vnumquodque membrum perficitur:* vbi etſi non admittit ſemen portionem eſſe eius humoris, qui ad partes iam acceſſerat, plane tamen conſi-

confitetur, partem illius eſſe qui in venis proxime ad partes acceſſurus continetur, & quem iecur, ac venæ pro nutritione ſingularũ partium, quaſi adhibito earundem ſigillo, elaborauerunt, quique, etſi ab omnib. membris non decidat, vim tñ habeat omniũ membrorum effectricem, & quia aptus erat ſingula nutrire membra, aptus etiam eſt eadem generare, quippe cum ex iiſdem procreatio fiat, ex quibus nutritio. Quamobrem mirari ſatis nequeo eos, qui cum vires ſeminis à toto profluere non diffiteantur, & alioquin ſemen vltimi alimenti excrementum eſſe definiant, tamen, quaſi ſui immemores, ſemen vi, & mole à toto decidere contentioſe refragantur, quia ſcilicet formaliter ſemen non eſt illud quod decidit, quod nos ingenue fatemur: Neque ſomniandum eſt, Hippocratem exiſtimaſſe, ſemen cum albedine, ſpumoſitate ſpirituum abundantia, ac denique cum ipſa ſeminis forma à ſingulis membris decidi; ſed naturam doctam probe nouiſſe, quid vnicuique membro, pro ſui nutritione conueniat, illud in iecore, ac venis genuiſſe, addidiſſeq; quoddam quaſi nutriendæ partis ſigillum, & mediante virtute regulatiua ad illas transmiſiſſe, adiuuante adhoc attractiua membrorũ; quidquid vero ex ipſa nutritione ſupererit, teſtes trahere, quod etſi verum adhuc ſemen non ſit, propius tamen, quam ſanguinem, ad ſeminis vim & naturam accedere dubitandum non eſt.

Nutritio & procreatio ex iiſdem fit.

Virtus regulatiua.

Cur tamen, inquies, excrementum appellatur quartæ concoctionis, quæ enim in venis fit, tertia eſt? quia excrementum eſt non qualitate, ſed quantitate ſuperfluum, quod vero tale eſt, non in ipſa parte, ſed in præcedenti officina generatur.

Obiectio.

Solutio.

Quod ſi ab Ariſtotele, quamuis ab aduerſario, hac in parte petita ſimilitudine noſtram ſententiam confirmare liceat, poterimus quod ipſe cordi acceptum fert, nos iecori ac venis aptare: Oportuit enim (vt ille ait) ſemen producturum ſimile toti parenti, vel prodire ab vniuerſis partibus; vel ab vna, quæ omnium vices gereret, quales venæ ſunt, & iecur totius corporei alimenti officina. Præterea idem agens vltimum alimentum gignit, & excrementum ipſius, illud non in partibus, ſed in venis gignitur, in iiſdem igitur ſeminis materia generatur.

Cicatrix & verruca parentis cur in filio appareat.

Sed cur cicatrix & verruca, quæ erat in parente, apparet etiam in filio, & cur non ſemper, ſed aliquando? quia ex venis etiam capillaribus, quæ vnicuiq; vel minimæ parti inſunt, aliquid aliquando, ſed non ſemper, ad vaſa ſpermatica confluit. Nõne hoc præſtabit virtus formatiua, quæ reſidens in membris parentis, non indigeat materia,

à ſingulis partibus accedente, ſed ſemini in teſtibus imprimat formam agentem, conſciam eius ſimilitudinis? nequaquam profecto, quia ita formatrix vis ageret pro voluntate, cum modo imprimat notam, modo non imprimat, cum tamen ſit naturalis; quare potius ſi materiam habet, ab illo membro deciſam, ſimile format, alioqui minime: Vt obiter colligas, ſimilitudinem non prodire ab agente ſolo, vt quidam putant, ſed ab agente in tali materia; quis, dices, natiuo ſitu tam multas partes collocauit? eadem, quæ eas effinxit, formatiua virtus, vt mox patebit. Quid? quod in auulſione (ita appellant rei ruſticæ ſcriptores portiunculæ corticis quæ alteri arbori inſeritur) cortex arboris vnius totam aliam plantam commutat, ſic, vt fructus, & folia, & flores, ſimiles iis, producat, vnde prodiit, & tamen à ſola portiuncula arboris fuit exciſa; Quædam inſuper animalia gignunt alia à ſe ſpecie diſtantia, quæ non ex partibus in ſemine contentis. In inſectis plurimorum fœminæ partiunculam quandam inſerunt in marem, & ita ex ſolo maris calore fœcundantur euaneſcente ſemine: At de hominis generatione hic perſcrutamur, non de imperfectis animalibus, quæ imperfectiori modo generant, vt viuunt. Particula autem plantæ nil mirum ſi per ſe generet, cum per ſe viuat, quare hæc nihil vrgent: ſimiliter enim multa abſurda conficies, vt ſi ita ratiocineris; multa animalia citra epar concoquunt alimentum, ergo epar non habet virtutem chylificandi: Nihil concluditur, quia natura per pauciora exercet imperfectiorem operationem, perfectam per plura; ſed forte iam hoc caput nimis excreuit.

Similitudo vnde proueniat.

Auulſio.

Inſectorum generandi ratio.

De teſtium vſu, quidque ipſi ad ſeminis generationem conferant.

CAP. VI.

QVidquid à nutritione ſupereſt, teſtes ad ſe trahere ſuperius iam retulimus; quid autem teſtes ipſi materiæ impertiant, nunc ſupereſt contemplandum: Atque vt iecur ab inteſtinis ſuccum per meſenterii venas raptum in ſanguinem vertit, qui poſtea à reliquis venis perficitur: ita profecto teſtes efficiendi ſeminis primi ſunt aucto-

Teſtes quid conferant materiæ.

auctores, vaſa deferentia id quodammodo præparant, iaculantia perficiunt. Solet enim ſagaciſſima natura meatibus diſtributoriis, ne pereat, & otioſum ſit delationis tempus, indere etiam coctionis vim, vt inteſtinis chylificandi, venis ſanguificandi, & his, de quibus loquimur, ſpermaticis vaſis, ſeminis conficiendi. Quemadmodum igitur ſumma ſanguinis cum hepate affinitas, hepar ſanguinis officinam eſſe conuincit: ita ſeminis ad teſtes ſimilitudo maxima; neque alius vſus in corpore teſtibus tribui poteſt; natura vero nihil fruſtra fecit; capreolaria etiam ſiue hederaria vaſa ſeminis conficiendi vim habere, ex anfractibus & ſinuoſitatibus horum apparet; quæ non ob aliam cauſam fuerunt facti, niſi vt mora ipſa ſemen præpararent. Inſuper in diſſectione eorum animalium, quæ diutius à coitu temperarunt, euidenter conſpicitur, ſemen in iiſdem vaſis contineri, quod certe non inueniretur, niſi hanc vim poſſiderent, quemadmodum in ventriculo, & inteſtinis ſanguis nullus reperitur, propterea, quod nihil prorſus ea ad ſanguinis generationem faciunt. Porro vt materia, quam è ſingulis partibus, & venis teſtes magna vi traxerunt, in flexuoſis illis anfractibus diutius cunctatur: ita in arteriis, quæ illis ſubſtratæ ſunt, ſpiritus moram trahunt, qua mora cunctationeque vaſa hæc nituntur, quidquid continent, tanquam alimentum in ſimilem ſibi ſpeciem mutare, & illius colorem atque ſubſtantiam plane conuertere, cumque ita præparatus humor in poſtremos anfractus, qui iam teſticulos inuoluunt, tractus delatus que fuerit, concoquitur, aptusque perficitur procreationi; idque tum robore & calore vaſorum, tum ipſorum teſtium ingenita vi. Hæc quamuis veriſſima ſint, Ariſtoteles tamen non recipit, ſed aliter ſentit, ſola vaſa ſeminaria ſemen gignere, teſtes vero, vt cordis virtutem intenderent, fuiſſe genitos, & vt ſuo pondere inſtar planarum in textrinis rectum conſtituerent meatum ſeminarium, natura ſua flexuoſum: ne moroſa reflexione, refrigeraretur ſemen, & generationi inutile redderetur: hoc tamen argumento videtur potiſſimum niti, quod multa animalia vt piſces & ſerpentes ſemen fœcundum emittant, quæ tamen teſtibus carent. Quod ſi ex illo quæras, cur refrigerati teſtes ſteriles fiant, quantumcunque adhuc deorſum, ſicuti textorum pondera, contendantur? ſeminariorum conceptaculorum refrigerationem, quæ vna accidit, non ipſorum teſtium, ſterilitatis cauſam eſſe reſpondebit: cur ſi colliſi fuerint? quia vaſa etiam ſeminaria

Teſtes efficiendi ſemen primi auctores ſunt.

Semen vbi perficitur.

Capreolaria vaſa ſemen conficiunt.

Ariſt. ſent. 1. de gen. animal. 5. de gen. animal c. 7.

naria colliduntur: Cur ſi induruerint? quia etiam illa indureſcunt, & quocunque teſtes vitio, eodem vaſa ſeminaria mutua contagione afficiuntur: cur caſtrata animalia in imbecilliora mutantur? quia efficitur vt cor, ex quo contentio omnis corpori erat, ablatis ponderibus, quæ ipſum intendebant, reſoluatur atque laxetur, & ceſſet reflexio caloris à teſtibus ad cor: Sic enim putabat ille teſtes ſpeculo ſeu denſo opacoque corpori aſſimilari, ad quod illabens ex corde calor, & ſpiritus in vniuerſum corpus radios virtutemque ſuam iterum refundant.

Ariſtotelis ſententia confutatur.

Hæc tamen, ſi penſiculatius euoluantur, ingenioſè potius, quam concinne dicta reperientur, & præſtantiſſimum Philoſophum in iiſdem, ſicuti in vniuerſa fere hac de ſemine contemplatione ceſpitaſſe; nam

Robur mẽbri vnde proueniat.

robur ex calore, ſpiritibus, & temperatura, non ex annexis ponderibus membris accidere vnanimis eſt Philoſophorum ſententia, quibus etiam Ariſtoteles ipſe ſæpiſſime ſubſcribit: præterea tentio præter naturam eſt, vt in fidibus conſtat, quæ ſi paulo longiori tempore intentæ permaneant, abrumpuntur: ideoque cithariſtæ lyras deponentes remittere ipſas ſolent. Neque maiorem cum teſtibus conſenſum cor habet, quam cum reliquis membris, à quibus cauſarius poſſet ſperare illam reflexionem. Neque ſolum ſinuoſe procedit meatus ſeminarius ſed multis ſpatiis circumuoluitur; ita vt tendi niſi longiſſimo queat interuallo; ad hoc flexus tentionem non admittit, cum vndique hæreat; tantus vero eſt ante teſtes vaſorum anfractus, vt ſi dirigantur, ad media vſque femora pertingere poſſint; quid inſuper de animalibus diceremus, qui ventri adhærentes neque penſiles ſed planos teſtes habent, cuiuſmodi ſunt fœminæ, & in

Aues & ſues ventri adhærentes teſtes habent.

maribus ſues ac vniuerſum auium genus; quid? quod ſi ab annexis membris deorſum trahitur cor; multo magis à liene, renibus & epate vtpote vicinioribus, & ad quæ, venæ arteriæque abſque vlla reuolutione demandantur; quarum vero in medio reuolutio aliqua eſt, ea ab altera parte intendi minime eſt veroſimile. Adhæc ſi cui teſtes ea moderatione fuerint amputati, vt Epididymis membrana illæſa relinquatur, ſeminarium vas non læditur, & tamen animal non ſolum ſeminis gignendi facultate, ſed etiam virilitate omni, & maſculo ingenio priuatur, fœmina fœmineam naturam amittit, & in Venerem amplius non ruit, quod euidentiſſimum eſt argumentum, teſtes conficiendi ſeminis præcipuum eſſe inſtrumentum; vim tamen,

men, qua fœcundum eſt, non à teſtibus ſed à toto, è præcipuis potiſſimum membris ſemini communicari ſuperius iam diximus: quod vero inter præcipuas partes connumerentur, cauſa eſt, quia ex ſe propriaque facultate robur obtinent, & vires, quas in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum ſentiendi & mouendi, cor pulſandi facultatem impertit; adde quod materiam ſeminis concoquunt, & in alteram ſpeciem conuertunt, ſpiritusque cum ea commiſcent, & eorum vires ac facultates illi inſerunt. Hinc fit, vt qui eos amiſerint, quales ſunt Eunuchi, quibus exſecantur, priuati altera caloris origine, frigeſcant, & omne ipſis corporis robur collabatur, neque latæ venæ neque ſanguis eorum floridus ſit; arteriæ imbecilliter ſicuti ſenibus pulſent, acuatur vox, depiles non modo mento ſed toto etiam corpore euadant, paruas, ſicuti mulieres, venas habeant, nulla Venereorum libidine afficiantur: Vt & hoc vel corde ipſo amplius habeant teſtes, quod, præterquam quod caliditatem & robur animalibus exhibent, generis etiam perpetuitatis ſunt auctores, quod profecto cor præſtare minime poteſt; vnde Galenus ipſum viuendi, teſtes vero bene viuendi principium eſſe prodit. At quoniam de Eunuchis ſermo incidit, oportune hic meminiſſe oportet, tres fuiſſe apud veteres Eunuchorum ordines: primus eorum eſt qui ſpadones dicuntur, quique, etſi membris genitalibus non deſtituantur, impotentes tamen ad Venerem ſunt: qua ratione Hippocrates *lib. de aere aquis & locis*, Scythas natura Eunuchos eſſe ſcribit, quia ob nimiam corporis humiditatem ventrisque mollitiem & frigiditatem, nec probe coctum ſemen conficiunt, nec ſpiritus vitalis ad intentionem eiſdem ſuppetit, ideoque in virilitate reliquis nationibus ſunt inferiores, de quibus etiam Iureconſultorum titulus de frigidis & maleficiatis intelligendus venit, quo etiam ordine vocabulo (frigidis) comprehenduntur ii, quibus pudendi meatus contortus eſt, aut pudendum admodum breue, & virilia tabida: adde etiam hermaphroditos, quos propterea neque generare, neque concipere poſſe arbitramur, nam ad impotentiam frigiditatis reducitur omne naturę vitium, ad maleficium ſeu faſcinationem omne vitium accidentale, vt abſciſſio, caſtratio, ligatio. Ita dicunt Iuriſperiti duplicem eſſe impotentiam, naturalem, & accidentalem, ac vtramque contingere poſſe vtrique coniugum tam fœminæ quam viro. Secundo, Eunuchi dicuntur, quibus teſtes in ma-

Fœcunditas vnde prouenıat.

Teſtes cur inter partes præcipuas connumerentur.

Eunuchorum conditio qualis. Galeno auctore 1. lib. de ſemine.

Teſtes perpetuitatis & bene viuendi auctores.

Eunuchorum tres ordines.

Iureconſul. titulus de frig. & maleſ.

Thlibiæ.

Eunuchi qui ad Venerem potentes.

in manu imperitæ obſtetricis, aut iuſſu parentum attriti, colliſiue fuerunt, & hi peculiari nomine Thlibiæ nuncupantur. Tertio, Eunuchi caſtrati, quibus aut exſecti ſunt ſoli teſtes, (ſicuti olim fiebat) & ii quidem, etſi fœcundi non ſunt, ad Venerem nihilomines potentes remanent, qui etſi ſemen non emittunt, ſaliuali tamen humore non priuantur, qui ad voluptatem ac libidinem plurimum confert; aut non ſolum teſticuli atteruntur exſcinduntur ue, ſed membrum ſcrotum ac virilia omnia adimuntur: ſicuti iis accidit, quos hodie Imperator Turcarum cubicularios eſſe vult, atque hi non ſolum infœcundi, ſed etiam ad Venerem omnino inhabiles exiſtunt. Cum igitur tria ſint ad coitum neceſſaria, membrum cum ſuis partibus, materia, & iaculator ſpiritus, tria etiam reperiuntur eunuchorum genera, quidam enim ob virilium priuationem: alii ob vitium in illis, quo fit vt materia minus libere permeet; multi ob ſpiritus & naturæ impotentiam ſemen non generantis aut flatum non tranſmittentis; vt enim priuatio aut corruptio teſtium cauſa eſt frigiditatis in toto, ita viciſſim frigiditas cauſa eſt impotentiæ ad Venerem. Vt hinc obiter Auenzoarem aſſequaris affirmantem, nullum vnquam fuiſſe caſtratum virum intellectu, aut moribus præſtantem; quod perinde eſt, ac ſi diceret, caſtrationem hominem reddere frigidiorem, humidiorem, ac proinde quadantenus ſtupidum: & cum illa maxime appetant mortales, quibus potiri nequeunt, *Nitimur enim in vetitum, & quod non licet acrius vrit*, hinc fit, vt qui, præſertim grandiores iam, caſtrati fuerint, memoria anteactæ voluptatis ſæpius refricata libidinoſiores euadant: Neque enim Auenzoaris placitis eatenus inſiſto, vt credam eos, quibus antea intellectus, ingenii, iudicii & virtutum vigor inerat à natura, eaſdem non poſſe in poſterum animi dotes retinere, imo vero aſſiduo vſu meditationeque augere, cum præſertim omnis ætas eunuchos habuerit, qui iudicio atque virtute cæteros homines non æquarent modo, verumetiam multis paraſangis anteirent. Qua ratione (vt reliquos omittam) apud Ioſephum de antiquitatibus Iudæorum legimus, iuſſu Darii Perſarum Regis tres pueros Hebræos, & cum illis Danielem Prophetam factos fuiſſe eunuchos, qui tamen quantum virtutibus, ſingulariq; intellectu fuerint conſpicui, penes alios iudicium eſto: quamobrem præcipitanter Auenzoar, & poſt eum Mercurialis omnes vno ordine eunuchos lacerant: Nos inſtituto ordine cætera deinceps proſequamur.

Cubicularii.

Turcæ eunuchi quales.

Tria ad coitum neceſſaria.

2. Theis. Ar. 3. c. 1.

Eunuchi vt plurimũ morib. ſunt corruptis.

Eunuchi cur libidinoſi.

Semen

Semen qua ratione animatum ſit.

CAP. VII.

VT igitur reuertamur ad ſuſceptam de ſemine contemplationem; de eo inueſtigemus, animatumne ſit, an prorſus inanimatum. Autor libri de ſpermate Galeno adſcripti ſemen ab homine animatum exire putat, non tamen ſemper, ſed tunc ſolum, quando à Deo ſtatutum eſt hominem gigni. Galenus libr. de Maraſmo animatum eſſe ſcribit, dicens viuorum tria eſſe genera, animalia, plantas, ſemina.

Tria viuorum genera.

Ariſtoteles animam quidem vegetabilem habere cenſet, non actu, ſed potentia actui propinquiſſima; ſed habeatne ſemen animam (inquit ille) necne? ratio eadem atque de partibus reddenda eſt, neque enim anima vlla eſſe poteſt in alio, niſi in eo cuius eſt, neque pars vlla eſſe poteſt, quæ particeps animæ non eſt, niſi æquiuoce vt mortui oculus: ſemen igitur & habere animam, & eſſe potentia animatum palam eſt.

2. de gen. anim. c. 1.

Porro agnoſcunt Ariſtotelici tres potentiæ gradus ſiue ſpecies, remotam vnam, qua omnes formæ, quæ de potentia materiæ educi poſſunt, in ea potentialiter exiſtunt, & eam vocant potentiam materialem, qualem infans nunc natus ad ſcribendum habet, & ſeminis materia cum adhuc in fontibus membrorum ſepulta iacet; propinquam alteram, quam in materia præexiſtere dicunt iam diſpoſita, & inclinata per qualitates ad ipſam formam, vocant potentiam potentionalem, ſicuti pueri potentiam ad ſcribendum, cum inſtrumenta iam ſcriptoria cognouerit: & ſeminis in vaſis ac teſtibus iam exiſtentis. Tertiam vocant vltimam perfectionem, ſicuti ſcriptoris, qui actu nondum ſcribit, poteſt tamen, cum velit, & ſeminis in vterum reiecti, & à generante concitati, alteriusue materiæ, in qua præexiſtit iam aliquod ſaltem principium actiuum ad formam, qualis eſt in ſemine complantatus ſpiritus, & formatiua virtus, quæ etſi actu modo non operetur, vbi primum tamen obtinuerit commodum locum, & materiam, ad operationem inſurgit; ac tandem ſuas vires exequitur; quod ſecunda adhuc ſimilitudine amplius illuſtratur: Nam quemadmodum dormiens remotius quam vigilans geometra eſt, isque remotius adhuc, qui iam contemplatur; ita ſemini ſubſtantia formatiuæ virtutis tota

Tres potentiæ gradus

Potentia materialis.

Potentia potentionalis.

Vltima perfectio.

Pulchra ſimilitudo.

Vis formatiua à quatuor motoribus concitatur.

inſidet, ſed imperfectiori modo, dum in teſtibus ac ſeminariis vaſis continetur, quam dum iam à quatuor quibus ſolet concitari motoribus, propria nimirum natura; calore, ſpiritu, & generantis anima in vtero concluſum agitatur, & adhuc multo imperfectiori, dum in membrorum fontibus reſideret, cum tamen ſimilis ſemper ſibi ſit, & æque perfecta, ſed clariori modo apparens, cum in actum prorupit, aut ipſi propinquior eſt.

Ariſtotelis ſententia.

Vis formatiua pars eſt animæ vegetantis.

Itaque cum formatiua virtus pars ſit animæ vegetantis (vt proximo ſermone conſtabit) ſequitur vegetabilem animam in ſemine præextitiſſe, quaſi dormientem tamen & conſopitam.

Animam in ſemine præextitiſſe confirmatur.

Inſuper quia quorum principiorum actio eſt corporea, ea ſine corpore eſſe non poſſunt, neque extrinſecus aduenire aut per ſe accedere: atqui cum ſint omnes formæ præter rationalem (quam extrinſecus aduenire, & à Deo in temporis momento creari dubium eſſe non debet) corporeæ cœlitus aut extrinſecus venire non poterunt.

Ariſtotelis dictum explicatur.

Ariſtotelis enim dictum, *Quicquid fit, ab eo, quod actu eſt, fieri*, perinde eſt, ac ſi diceret, ex ſubiecto ſiue ſemine, in quo potentia ineſt, efficitur ab eo, quod actu iam eſt, nempe à generante, non quod generans actum impertiat; ſed cum ſemine potentiam conferat: Nec illos commouet, quod ſit actus corporis organici; ſemen autem organicum non ſit, nam ſicuti ſemen potentia eſt animatum, ita potentia organicum eſſe dicunt, hoc eſt, animam quæ actu ineſt, organicũ corpus exigere, ei vero quæ ſola potentia etiam organicum potentia corpus ſatis eſſe, neq; mirũ, ſi ſemen à propria virtute ſe præparet ad ſuſcipiendam alteram formam, quaſi agat ad ſui interitum.

Duplex in ſemine virtus.

Duplex enim eſt in ſemine virtus, paſſiua vna quæ in craſſa, & materiali ſubſtantia conſiſtit, actiua altera, quæ in ſpirituoſa viget, quæq; illam ex lege æterna, ac Dei præcepto in perfectiorem commutare contendit.

Vegetatiua potentia vndenam ſemini communicetur

Si adhuc quæras, vndenam vegetatiua potentia ſemini communicetur? ab ipſa natura nonnulli reſpondent, quid autem per naturam intelligant, an generantis formam, an ſubſtratam materiam, an vero aliam ſuperiorem cauſam, non ſatis declarant, nobis tantum notiſſimum naturæ nomen obtrudentes, planeq; ignorata eius ſubſtantia; quare potius à ſubſtantiali forma generantis, & temperamento tum partium totius corporis, tum etiam teſtium, ac denique à quatuor illis, quibus antea moueri diximus, pendere dicendum eſt; vt ſuperius etiam monſtrauimus, cum de ſeminis deciſione ſermo erat. Sed interrogabis cum ex eodem

ſemine

ſemine alias vnum, alias plures naſci fœtus videamus, vnica ne in toto, quod emittitur ſemen, anima fuit, an ſua cuiuſque ſeminis particulæ? vnicam tantum potentiam præextitiſſe cenſendum eſt, qua iuxta materiæ copiam & loci capacitatem vnus vel plures fœtus generantur.

Menſtruũ animatum non eſt.

Si ru rſus obtrudas, ſicuti ex ſemine generantur ſolida membra, ita ex mẽſtruo carnoſa, oportere igitur menſtruum animatũ eſſe? Solutio eſt ſanguinem in carnem non commutari ante ſeminis aduentum, cuius ac membrorum inſitæ virtuti tribuenda eſt carnis generatio. Quod ſi mẽſtruo vim effectiuam ineſſe dixeris, piaculum non erit, nam & Galenus menſtruo eandem tribuit facultatem, ſic ſcribens: *Nam neque ſemen facultas tantum ineſt, ſed materia etiam quædam: neque menſtruum materia ſolum ſed etiam facultas.* qua ratione videtur intelligendus Leuit. locus 17. vbi eſus ſanguinis interdicitur, propterea quod anima carnis in ſanguine ſit, quod tamen ſaluo Theologorum iudicio dictum volumus, vel dic, animam in ſanguine eſſe nõ quidem informatiue, ſed perinde ac in ſubiecto, hanc tamen facultatẽ non diffitemur à ſeminis virtute intendi, quemadmodum & ſeminis materia à menſtruo augetur.

2.de ſem.2.

Quorundã ac Fernelij opinio.

Hæc etſi conſtanter Ariſtotelici tueantur, non tñ deſunt, qui ſemen anima prorſus carere contendant, neq; minimum quidem vegetatiuæ, aut ſenſitiuæ animæ ſemini inſidere, ſed ſolum ſpiritum genitiuum, ac complantatum, qui præter temperamentum, & conformationem, vltimam etiam, ac tertiam ſemini præparationem addat, quam potentiam ad formam ab Ariſtotele nuncupari exiſtimant, qua potentia materia ſenſim perficiatur conſummeturq; ac vegetantis ſentientiſque formæ capax euadat, quam formam tunc repente de cœlo immitti dicunt: itaq; vt potentia perfectionem antecedit, ita perfectio formam; perfectionem à potentia fieri, formã extrinſecus omnino aduenire: ac proinde omnium vegetabilium ſenſitiuorumq; formas de cœlo duci à Deoque creari in ipſo temporis articulo, quo materia perfectionẽ conſequitur, &, quod magis mirabere, imperfectorũ animalium, vt phalangiorum, culicum, muſcarum, vermium, lumbricorum, viperarumq; formas à Deo creari; idq; de mente Ariſt. & Plat. ſupra naturã philoſophantium, qui ſane ſermo non improbabilis videtur, imo ſacræ paginæ magis conſentiens, quam ſuperior, vt ſequenti oratione planum fiet.

Dyotimæ opinio.

Sic interpretatur Fernelius verba Dyotimæ fatidicæ mulieris & Socratis magiſtræ apud Platonem in ſympoſio dicentis; *Omnium, ô Socrates, prægnans hominum, & grauidum eſt*

corpus, prægnans & anima, & inprimis cum ad certam ætatem peruenerimus parere noſtra natura cupit: non quaſi anima animab. prægnans ſit, & homo homine, ſed amore & deſiderio immortalitatis grauidam eſſe, & dici, quod generandi ſit auida: neque iaculatis ſuperius telis perterrentur, quia vt verum fateamur, non admodum ſauciant. Quare cum multos videamus vtriuſque partis fautores, ac ponderantes rationes, fatendum omnino eſt, huiuſce difficultatis veritatem in occulto latere, *Auctoris ſententia.* eamque ſolum nouiſſe Deum creatorem. Quod ſi nobis non quid verum, ſed quid vero ſimilimum ſit, pronuntiare ſtatuereq; liceat, ſemen exiſtimamus, quamdiu in parente eſt, nondum viuere, deciſum vero ac ſeparatum à generante, vteroque exceptum ſpiritibus fulcitum, & ab informatiua virtute poſſeſſum non ſolum potentia, ſed actu viuere vita plantæ: illico enim incipit diſtendi ſeminis humida ſubſtantia, pulſat & ferit complantatus ſpiritus, formatiua virtus opus aggreditur, ac tandem ſeparantur ipſius ſpiritus, & ſanguinis viæ: qui ſunt *Quatuor primi generationis actus.* quatuor primi in generatione actus: viuere autem potentia, non viuere eſt, ſed potentiam habere ad viuendum. Num vero ipſa anima vegetatiua, ibi ad perfectionem materiæ ſequatur conſequutione, & neceſſitate quadam de potentia ipſius, quia ſcilicet quæ antea latitabat, & materiæ imperfectione præpediebatur, iam iſtis adminiculis, & materiæ elaboratione prodit, ac operationes ſuas exequitur, an vero à Deo creetur, & extrinſecus adueniat, iſtud eſt quod affirmare neque velim, neque auſim, neque id hominibus, quantumuis crucientur, cognitum arbitror. De his enim & ſimilibus Eccleſiaſtæ locum intelligo: *Mundum tradidit diſputationibus eorum, vt non inueniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio vſque ad finem*, ac ſimilium Dei operum non poſſe hominem rationem perueſtigare, & Sap. 9. *Quis poterit ſcire conſilium Dei cum ſint cogitationes mortalium miſeræ, periculoſaque noſtra commenta*, Eccleſiaſt. 3. *Altiora ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, nec in pluribus operibus Dei fueris curioſus.* Vt igitur prætercam Platonem, Ariſtotelem & Galenum, alios mirari ſatis nequeo, qui cum hæc legant, adeo tamen logicis diſputationibus delectantur, vt omnia Philoſophiæ & demonſtrationum cancellis nimia ſua curioſitate arctari velint, & logicis ſyllogiſmis acerrimis altiſſimarum rerum cognitionis hoſtibus & inſidiatoribus omnia concludere.

De facultate formatrice.
CAP. VIII.

SEd quoniam in toto hoc de ſemine ſermone facultatis formatricis ſæpiuſcule facta eſt mentio, de eadem nunc cominus atque penſiculatius perſcrutemur, de qua quidem Philoſophi multa ſubobſcure, & oſcitanter percurrunt, alia penitus omittunt, quædam præter rem & auctorum mentem interpretantur: nos breuiter priſcorum opinionibus recitatis quid; in re adeo perdifficili, & ſcopuloſa ſtatuendum ſit, Deo opt. Max. auſpice breuiter aperiemus. Epicurus fœtus formationem ad caſum & fortunam præter omnem rationem referebat; conuincitur, quia fortuna eundem finem non ſemper aſſequitur, & parum credibile eſt, nullum in tanta partium multitudine errorem à fortuita motione committi; dextra ſiniſtris perpetuo reſpondere, & trecentarum particularum, ducentorumque oſſium ſtructuram, cum ſcopis vnicuique decem, forma, figura, magnitudine, inſertione, ſitu, principio, fine, colligantia, conſenſu, & temperamento, ſemper eandem fortuito fieri; quis ſanæ mentis ſibi perſuadeat? Plato animæ mundi id acceptum ferebat; quod etiam impugnat Galen. libr. de fœtus formatione, quia etſi potentiam & artem, quæ in fœtuum formatione elucent, tanto artifice digna exiſtimet, non tamen adduci poteſt, vt credat, imperfecta ac minutiſſima animalcula ab eodē fingi atque efformari; Addit Gen. fœtum non Deo, ſed parentibus aſſimilari, atque ideo ab ipſis non à Deo ortum habere. Ariſtot. in lib. de anima aſſerebat, facultatem formatricem animam vegetantem in ſemine potentia contentam eſſe, vt de eiuſdem ſententia cap. præcedenti retulimus, eius duo conſtituens munera nutrire, & generare, generationem autem eſſe perfectiſſimam omnium operationum, quæ vegetatiuæ conueniunt, quia omnia viuentia maxime appetunt perpetuo eſſe, quod quidem per indiuiduorum generationes procul dubio conſequuntur: non tamen deſunt Ariſtotelici nonnulli, qui virtutem generantem à nutriente non differre exiſtiment, ſed vnā eandemq; eſſe, quæ cum integram conformationem operatur, generans, cum eandem conſeruat & auget, nutriens nuncupetur; hæc etiam ſententia (quam nihilominus omnes recipiunt) parum ex eo redditur probabilis, quod

300. particulæ in corpore ſunt.

Oſſa 200. Scopi dec.

An nutrire & generare ſint duo munera vegetantis potentiæ.

Reiicitur etiam hæc opinio.

non videtur facultas prorſus irrationalis in fœtus formationem tam mira præſtare poſſe; ſummum nimirum artificium, eximium partium conſenſum, admirabilem ordinem, debitam figuram, & exactiſſimam compoſitionem, quæ ſummam ſapientiam, admirandam potentiam, & infinitam bonitatem prorſus redolent; vtpote inter ſe ita cohærentia, vt in nullo humani corporis membro, aut ſubſtantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut ſitus citra læſionem poſſit commutari.

Anima rationalis nõ eſt noſtræ generationis auctor.

Anima rationalis à Deo in temporis momẽto creatur.

Animam vero rationalem non eſſe noſtræ generationis autorem hinc colligere licet, quod non differunt formationes reliquorum animalium à formatione corporis humani; quas tamen anima rationalis non conficit, imo ipſa poſt formationem Embryonis à Deo de nouo ac in temporis momento procreatur vt ſuo loco planum fiet. Hæc cum aduertiſſet Galenus, & nulla philoſophorum demonſtratio, nec de hac re opinio à reprehenſione immunis ſibi videretur, nuſquam auſus eſt quicquam pronuntiare, de eſſentia animæ illius, ſeu facultatis, quæ ſemini fœcunditatis auctor exiſtit; cum præſertim res ſit, quæ neque ſenſu percipi, neque ratione inueniri poſſit; ideo poſtquam maximo dolore affectus ſedulo inueſtigauit, neque potuit philoſophum reperire, qui hoc doceret, neque aliam de ſtructura animalium validam rationem (id quod ipſe candide fatetur:) Philoſophos hortatur, vt in hanc rem diligenter incumbant, & ſi quid pro ſua ſapientia inuenerint, ſibi velint ſine inuidia communicare.

Galeni candor.

Galeni ſententia.

Lib. de fœt. form. c. 6.

Alioqui ipſemet ſibi parum conſtanti & nutabunda aſſenſione, quo fluctus impellit, modo cum Hippoc. & Stoicis hanc facultatem naturam vocat: modo cum Ariſtotele animam vegetantem: nonnunquam cum Platone mundi animam; ſæpe etiam cum eodem Deum, ſummum ſcilicet opificem, & architectum noſtræ formationis cauſam eſſe ſuſpicatur.

Recentiorũ opiniones.

Non igitur mirum, ſi eorum qui noſtro ſæculo præſtantiſſimi Philoſophi habiti ſunt, alii intellectiuam potentiam hanc eſſe dixerint, alii vegetatiuam ſed meliori inſtrumento conductam; alii mixtam ex naturali & animali, quia etiam in mixto ſpiritu genitiuo viget, omnes certe argute, ac pro ſui quiſque ingenii felicitate rem fere palpant, ſed omnino non comprehendunt, neque mirum cum res ſit tenebris adeo inuoluta, & tot diuerticulis diſſectus labyrinthus, vt qui ſemel ingreſſus ſit, exitum habeat perdifficilem, niſi ipſius facultatis definitione ductus id rimetur, qua tum Galeni tum iuniorum ſcripta me poſſe hac in parte non parum

Auctoris

rum illuſtrare arbitror. Dicimus igitur facultatem formatricem non aliud eſſe, quam potentiam animæ vegetantis, quæ ex mente diuina, ſeu præcepto Dei, ac lege æterna admirandam vbique habet & ſapientiam & potentiam, vegetans ac naturalis ac proinde irrationalis facultas dicitur, quia non libere operatur, neque intelligit, quæ operetur; vnde igitur tam mira præſtare poteſt? Hoc eſt, quod neq; Ariſtot. neq; Galenus potuit philoſophum inuenire, qui doceret, ab illo nimirum præcepto Dei ac lege æterna, quam nonnunquam naturalem inſtinctum, nõnunquam vero diuinum influxũ nuncupamus. Quemadmodũ n. horologia nihil temporum momenta ipſa intelligẽtia nos humano artificio certas temporum menſuras edocent; ita facultas formatrix diuino artificio conſtans præſtantiſſima & ſapientiſſima opera exercet, ipſa ſui operis inſcia: hanc igitur facultatem diuino influxu conductam, Platonem Iuſtitiam ac legem nuncupaſſe exiſtimo, & ex opinione Anaxagoræ mentem, imperatricem, reginam, ac principem, quæ omnia creat, per omnia commeans, vt cecinit Poeta

ſententia. Facultat. format. definitio.

Naturalis inſtinctus. Diuinus influxus.

Similitudo.

Aeneid. 6.

Deum namque ire per omnes
Terras tractuſque maris, cœlumque profundum
Inde hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.

Lib. 2. c. 18.

Hanc etiam altius philoſophatus Ariſtoteles in opere metaphyſico intelligentia præditam eſſe dixerat, quod procul dubio voluit ſignificare Hippocrates, vocans naturam iuſtam, & ſine doctore doctam, innumeriſque aliis encomiis illam celebrans; Galenuſq; concludens tantum ſe habere, quod de cauſa animalium formatrice aſſerere poſſit, quod ſumma in ea ars, ſummaque ſapientia inſit; nec niſi à ſapientiſſimo potentiſſimoque artifice tot vſuum myriadas in noſtri corporis particulis factas eſſe crediderit; idem cum aliis conſpiranter profitetur Auicen. *virtus* inquit, *formatiua eſt illa ex qua præcepto ſui creatoris procedit membrorum lineatio, & ipſorum figuratio*; & alibi de ſeparatrice virtute ait, *eſt natura docta obedire creatori ſublimi, & glorioſo, & virtus quæ hoc agit eſt anima vel natura præcepto Dei.* Atque idipſum eſt, quod voluit Virgilius, dum *Iouis omnia plena* eſſe cecinit. Et alibi

2. cant. tr. 1. c. 4.

Principio cœlum, ac terras, campoſque liquentes,
Lucentemque globum lunæ, Titaniaque aſtra
Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus

Mens

Mens agitat molem & magno ſe corpore miſcet,
Inde hominum pecudumq́ʒ genus.

Ex quibus planum fit non ſolum formatricem, ſed etiam reliquas omnes facultates, ſuas functiones exercere ex eadem doctrina mentis Diuinæ, ſeu legis æternæ, & inſtinctus naturalis, ſiue influxus diuini.

Inanimatorum ordo.

Hinc enim non animata vacuum fugiunt, grauia & leuia extrema norunt, plantarum radices interdum per rupes, & duriſſima ſaxa permeant, vt ex ſucculenta terra alimentum poſſint attrahere, mutuam inter ſe ſeruantes amicitiam aut inimicitiam;

Brutorum inſtinctus.

bruta animalia agnoſcunt ſuos paſtus, ſuas domos, ſuorum morborum remedia, & herbas etiam nobis ignotas, cæteraſque perficiunt functiones, vitulus cornu petit, priuſquam cornua produxerit, pullus equinus nondum ſolidis vnguibus calcitrat, catulus licet dentes nondum validos habeat, ad mordendum incitatur; & vt Lucretius cecinit, hæc cauſa eſt.

Cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur: vulpes dolus & fuga ceruos,

Et de apibus Virgil. *His quidam ſignis atq́ʒ hæc exempla ſecuti*
Eſſe apibus partem diuinæ mentis & hauſtus
Æthereos dixere. &cæt.

Naturaliũ facultatũ ordo.

Naturales etiam facultates ſua tempora in variis membris norunt nec agente attractrice retentrix, nec toto coctionis tempore, aut attractrix agit aut expultrix, & cum contraria operentur, non pugnant; hæmodia ad acida excitatur, ad turpem conſpectum nauſea; inuitis nobis conſpectu noxiæ rei retrahuntur ſpiritus, diffunduntur ad læta,

Animi affectus.

recolliguntur ad ſomnum, & rurſus ſuo tempore emittuntur ad expergefactionem, & in animi affectibus varie commutantur; totque ſunt rerum naturalium vires & facultates, vt qui eas interpretatur, perinde ſit, ac ſi faciat encomium Dei creatoris: Ideo affirmat Galenus in lib. de vſu partium, ſe in illo opere verum Dei hymnum condere quibuſuis hecatombis, & holocauſtis gratiorem, in eoque ſitam eſſe veram pietatem exiſtimat, ſi nouerit primus, deinde & aliis expoſuerit, quæ ſit ipſius creatoris ſapientia, quæ virtus, quæ bonitas.

3. lib. c. 10.

Definitio explicatur.

Nunc definitionem accuratius explicemus, cuius ac formatiuæ virtutis eſſentiam iam omnino innoteſcere arbitror, nam quia ſpiritus & ſemen, in quo operatur vegetabilis anima, à parentibus communicantur, idcirco eorundem ſimilitudinem fœtus referunt; quia vero vegetatiua potentia à

Deo

Deo creatore legem, & modum ſuarum actionum participat; ideo in omnibus creaturis ſimilitudo Dei eſt, in homine tamen per modum imaginis:

In creatura ſimilitudo Dei eſt.

Exemplumque Dei quiſque eſt in imagine parua.

In aliis vero per modum veſtigii, quoniam in ipſis oſtenditur ſumma ſapientia, ſumma potentia, & ineffabilis bonitas ipſius creatoris; Et quia ſine iudicio ac ratione operatur, nonnunquam monſtra committit, non quod erret influxus ille, aut lex æterna, ſed propter defectum aut ineptitudinem materiæ, ac ita intelligatur Ariſtoteles, dum inquit: *Sol & homo generant hominem*: ac ſi diceret, cauſa ſuperior, & ipſius influxus dirigens ſpiritum genitiuum, & ſemen ab homine deciſum, hominem generat; nunc tandem aſſequeris, Ariſtot. ipſum in illa toties celebrata, ſed à nemine (quod ſciam) adhuc explicata ſententia nihil aliud ſignificare voluiſſe, quam virtutis formatiuæ impulſum à cœlo pendere; ſic eius verba iacent in lib. de generat. animal. *Eſt in ſemine omnium, quod facit, vt fœcunda ſint ſemina, videlicet, quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine ſpumoſoque corpore coercetur, & natura, quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemento ſtellarum*: quæ verba, vt explicant nonnulli, triplicem in nobis conſtituunt calorem, igneum ſeu elementarem; attemperatum naturalem, ſiue inſitum; & extrinſecus aduenientem ſiue cœleſtem, qui illum gubernet, & vitæ procreationis ac incrementi ſit auctor: Alii non niſi elementarem ponunt, atque cœleſtem, ad nos volantem ibique ſubſiſtentem; quibus ita conſtitutis, de calore naturali explicat Leonicenu lib. *de facultate formatrice*, Ariſtotelis ſententiam: Fernelius de cœleſti, Auicenna lib. *de medicinis cordialibus* de ſpiritu dicens: *Et ſpiritus eſt res generata ex commixtione elementorum vergens in ſimilitudinem cœleſtium corporum*: addit Fernelius ſtellas elementa ab Ariſtotele dici, quod ſuas etiam vires rebus omnibus impertiant, perinde ac quatuor prima rerum omnium elementa; ab his igitur ſeminis materiam, ab illis vero formatricem facultatem, genitiuum ſpiritum, calorem & ſeminis ipſius naturam ipſi ſemini impertiri, ſic vt in materia, & denſo corpore ſpiritus, in ſpiritu calor innatus, in his duobus natura, & facultas ſeminis contineatur, atque adeo partium humani corporis ſubiectam materiam ab elementis fieri, quod vero iam animal, aut ſtirps, & hæc pars caro, illa os ſit, citra appulſum genitiuæ virtutis in ſemine

Monſtra vnde.

Ariſtotelis dictum enarratur.

Ariſtotelis locus alius obſcurus explicatur. *Lib. 2 c. 3.*

Triplex in nobis calor iuxta aliquorũ ſententiam.

1. cap. 2.

Fernelii interpretatio mutila.

contentæ haudquaquam fieri poſſe: In qua ita præclare ac magnifice à Fernelio explicata Ariſtotelis ſententia illud vnum deſidero, vt quo pacto calor ille cœleſtis atque adeo extraneus in nos commigrare poſſit luculentius expediat; plerique reſpondent, non plane cœleſtem ab Ariſtotele fuiſſe nuncupatum, ſed proportione reſpondentem elemento ſtellarum, & per illum non alium quam inſitum noſtrum calorem attemperatum, & frigidi participem (vt vult Galenus) intellexiſſe, qui plane ſalutaris, ac pene diuinus ſit: Sed hæc parum concinne dicta videntur, quia neque igneum eſſe, neque ab igne originem ducere dixit Philoſophus: noſter autem calor quantumuis attemperatus, eſt aut igneus vt febrientium, aut ex igne originem ducit, vt elementaris ſanorum. Potius igitur per calorem in præfata Ariſtotelis ſententia facultatem ipſam formatricem, ſeu illam, de qua agimus, vegetantem animam ſemini potentia exiſtentem intelligimus, hæc enim facit, vt fœcunda ſint ſemina, hæc nec ignis eſt, neque ex igne originem ducit, verba autem *videlicet quod calor vocatur*, iuxta eorum opinionem poſita ſunt, qui veram facultatis eſſentiam ignorantes calorem ipſum nuncupabant, quem loquendi modum antiquioribus fuiſſe in vſu, ex Galeno conſtat, qui animam vocat natiuum calorem libr. *de morb. vulg.* Hippocrates temperamentum in eiuſdem numeri ſententia & libr. *de diæta.* Hæc itaque eſt quæ in ſpiritu ſpumoſoque corpore continetur proportione reſpondens elemento ſtellarum, quia ſicuti virtus aſtrorum non conſtat ex his elementis, ſic nec virtus facultatis formatricis, & ſicuti virtus cœli, & aſtrorum, eſt cauſa vniuerſalis generationis rerum, quæ determinantur ad particulares generationes ex peculiari natura loci, & ex aliis cauſis infernis; ita facultas formatiua ex ſe vniuerſalis eſt (non enim differunt generationes animalium à generatione plantarum) quæ tamen determinatur ad particularem generationem ex loco, ex quo deciditur, & in quem ſuſcipitur ſemen: adhæc quemadmodum vis cœli aliquando ſuperatur à cauſis infernis, & monſtra prodeunt, ſic facultas formatrix ab iiſdem cauſis ſuperata monſtra generat; Eſt igitur de facultate formatrice intelligenda Philoſophi ſeries, non de ſpiritu caloreue natiuo, aut cœleſti, quibus nulla ratione poſſunt aptari, vt pluribus fortaſſe, quam par erat, planum fecimus: ſed quoniam de ſemine, & formatiua vi iam nimis multa, ad menſtruum nos tandem conferamus.

Calor naturalis frigidi eſt particeps

Auctoris interpretatio.

Sect.5.com.5.

Galenus 1.de ſem.7.

De men-

De menſtruo ſanguine.
CAP. IX.

DE altero noſtræ generationis principio, hoc eſt, de menſtruo ſanguine tempeſtiuum iam erit, ſedula diſquiſitione perſcrutari, quid illud ſit; quæ eius qualitas: quis generationis modus: quæ fluendi ratio; cur fœminis potius quam maribus inſit: qualitate ne an ſola quantitate peccet; quo tempore incipiat, ac deſinat; quamdiu duret: in qua menſura, & per quæ loca expurgetur: ſitne fœminarum ſanguis virorum ſanguine frigidior; & num mulier concipere poſſit menſtruis ſuppreſſis, aut nondum fluentibus. Eſt menſtruum, ſanguis in muliere, ſuperfluus, crudus, ſed tamen vtilis ordinate, & ſecundum naturam profluens, vt colligere eſt ex Ariſtot. lib. *de generat. animal.* Et ex Galeno in opere *de vſu partium.* Dicitur crudus ad differentiam ſeminis, quod excrementum concoctum eſt, vtilis vero, ad differentiam cæterorum fluxuum vteri, in quibus inutilis ſanguis prodit: ordinate profluere dicitur, quia ſunt alii humores, qui etiam à matrice ſed abſque vllo ordine excluduntur: Additur, ſecundum naturam, quia omnis ſanguinis fluxus, præterquam menſtruus, præter naturã eſt. Porro autem vt intelligas, qua ratione ſuperfluus ſit, ſcire licet fœminam frigidiorem humidioremq; mare eſſe, idcirco ſanguine magis abundare, quippe quæ alimentum quidem, quantum expedit, concoquit, verũ propter caloris imbecillitatem, id, quod redundat, per halitum digerere nequit, proinde plus ſanguinis, quam illi pro nutritione partium ſit ex vſu, accumulat, cuius partem cum ſibi concoxerit & ſimilauerit, reliquam tanquam ſuperfluam per vterum excernit. Menſtrui vero nomen non à propria ſubſtantia, ſed ab accidenti inditum eſt, quod ſingulis menſibus eius excretionem natura moliatur, neq; tamen ſi aliquando naturaliter, aut præter naturam aberret, aut remoretur, aut anticipet, ob id deſinit menſtruus appellari eius fluxus. Huius autem periodi cauſam non ad vitioſam qualitatem, nec ad redundantiam ſanguinis referendã eſſe arbitreris, ſed aut ad vim naturæ, quæ omnia certis legib. adminiſtrat, aut ad ſempiternos & immutabiles Lunæ curſus, quæ vt luminis varietate tum creſcens, tum decreſcens, menſem demetitur, ita omnium maximeque hominum, & adhuc magis fœminarum

Menſtruũ quid.

Ariſt. lib. 1. cap. 20.
Gal. lib. 14. cap. 8.

Menſtrui generandi ratio.

Fæmina mare frigidior.

Menſtrui nomen vnde.

Periodi mẽſtruorum cauſa.

Menſes naturam & lunam ſequuntur.

narum humores rata ordinis conſtantia regit, atque moderatur. Ita ſapientiorum plures per ſingulas Lunæ quadraturas purgari mulieres exiſtimant, iuniores per primam, ſeniores per poſtremam; ætate medias per alias, vt in hoc vulgatiſſimo diſticho continetur:

Luna vetus veteres, iuuenes noua Luna repurgat.

Ariſt. lib. 2. cap. 4.

Sed & hoc lubricum eſt, & minime conſtans; nam pituitoſi menſes ſæpe cunctantur, bilioſi anticipant, vnde fit, vt qui modo in nouilunio prodeunt, poſt menſes aliquot in plenilunio moueantur: quamobrem perpetuum non eſt, quod Ariſtot. ſcribit lib. *de generat. animal.* decreſcente luna menſes magis moueri, cuius ratio eſſe videtur, quia fines menſium frigidiores ſunt, ſubindeque mulierum corpora, ideoque hoc potiſſimum tempore ſanguinem natura conuertere non potens, in vterum transfundit, videmus enim mulieres expurgari plerunque in nouilunio.

Menſtrui ſanguinis diuerſæ appellationes.

Cæterum hunc ſanguinem mulieres vocant menſes, menſtruas purgationes, ſiue lunares, tempora, conſuetudinem, aliæ etiam malam ſeptimanam, quod hæ fluxiones ſeptem numero dies fieri ſoleant; item flores, quoniam, vt flos fructum antecedit, ita vt plurimum non niſi poſt huiuſmodi purgationem fœmina concipit, vocant etiam per translationem cardinalem propter colorem.

Menſtrua cur habeãt ſolæ mulieres.

Propterea vero menſtrua fœminis, & non viris contingunt, quia mulier ad procreandos liberos facta eſt, quorum generatio atque nutritio fieri non poteſt absque alimento, quo conceptum ſemen nutriat, fœtum conformet, augeat, foueat; & ob id oportuit in muliere longe copioſiorem ſanguinem generari, quam in viris, vt non ſolum alendo conſeruandoque proprio corpori ſufficeret, verum etiam nutriendo fœtui, donec ad integram perueniret perfectionem, imo poſt exitum in lucem ex eodem in lac conuerſo ſanguine nutriretur.

Viri cur menſes non habeant.

Maribus autem, quia non in ſeipſis ſed in alio generant, neceſſaria non fuit productio menſtrui; ideoque calore robuſtiori præditi ſunt, qui haud permittit ſimilem ſuperfluitatem aggregari; ſi quid redundet, multis exercitiis ac validiſſimis abſumitur; adde quod mulier frigidior cũ ſit, plus appetit, & minus concoquit, ac proinde frigidiori ſanguine redundat; His accedit corporis habitus, & vitæ inſtitutum, in quiete enim magis, & otio degunt, vbi mirari licet, quam ſapienter à ſummo opifice fuit factum, vt fœminæ frigiditas in prolis commoditatem redundaret; quantaque

Mira opifi.

prouidentia tot fœminæ imperfectiones in eximiam vtilitatem, ſeminis ni-

nis nimirum & fœtus alimentum conuerteret; verum enim vero non, quemadmodum ſemen vltimi alimenti, ſed ſanguinei portionem, id eſt, excrementum non eius coctionis, quæ fit in membris, ſed illius, quæ in iecinore, ac venis celebratur, mẽſtruum eſſe indicium eſt, tum quod non refert naturam, aut colorem partium ſolidarum, ſed ipſius ſanguinis, tum quod neque mariſcæ neque fluxus ſanguinis è naribus, neque varices, neque tale quicquam mulieribus accidit quamdiu menſes profluunt, & ſi quid horum erumpat, deterior fit menſtrua purgatio. Iam vero quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtum intra ſe viuum continent, ea quidem menſibus non purgantur; earum vero fœminarum, quæ viuum fœtum edunt, mulier maxime ſanguine abundat, & menſtruæ purgationis plurimum emittit, tum quod victu largiori, humidiori, & magis excrementoſo vtitur, tum quod vitam inertem otioſamque traducit, neque adeo frigida eſt, ſicuti piſcis, neque adeo ſicca, vt auis, ſed calidam & humidam habet conſtitutionem, caretque munimentis illis, in quæ reliqua animalia, huiuſcemodi excrementa abſumunt, pilis nimirum, cornibus, vngulis, ſquamis, cortice & pennis, ob quam cauſam hæc purgatio mulieribus inter fœminas plurima euenit, equabus parcior, ſicuti & vaccis, atque canibus, ac inſuper, quia bruta vno victus genere vtuntur, valideque laborant, ac exercentur. Cum his tamen mulieres reperies, quibus nunquam menſes, vel aliud quippiam fluxit ex vtero, quæ nihilominus bene habitæ prorſusque incolumes ad ſenectutem vſque vixerunt; quod vt diſcas, qua ratione poſſit contingere, ſciendum eſt; duplicem eſſe defectus menſtruorum cauſam, alteram toti corpori communem, quæ accidit illis, quæ inculpate viuunt, vtpote naturalis temperies, ſubſtantia partiumq; omnium conſiguratio, quæ ſi ad amuſſim inter ſe conueniant, neceſſum eſt trahant, concoquant & expellant, quod proficuum eſſe nouerunt, ideoque ſuperabundanti ſanguine carent, præſertim ſi adſit exercitium, ſolidæ ſint carnis, & calore abundantes; eas propterea viragines appellamus, quales etiam ſunt ruſticæ mulieres quas vrbanis ſteriliores eſſe experientia conſtat, quia ob continuos motus & labores conſumitur in eis materia conceptionis & menſtrui ſanguinis, iis tamen ſenectute aduenientc articulares morbi, paraplexiæ, & alii affectus ſuperueniunt, nam conſtitutio hæc, etſi fœminæ, cui ineſt, optima eſt, ſexui tamen & ſpeciei morboſa exiſtit, vt vel hinc innoteſcat, quam ſit conducibilis

cis prouidentia.

Menſtruū tertia coctionis excremẽtum eſt.

Menſtruata ab aliis fluxibus immunis.

Menſtruis quæ animalia carent.

Mulier inter reliqua animalia maxime abundat menſtruis.

Mulieres menſes non habentes.

Menſtruorum defectus duplex cauſa.

Viragines ſunt valetudinariæ.

ad fœminæ in ſuo ſexu perfectionem, illa concoquendi imperfectio, ideo Iuriſconſultus *ff. de Ædilitio, l.15.§. quæ incipit, quæ,* inquit, *bis in menſe purgatur, ſana non eſt; item quæ non purgatur niſi per ætatem id accidat.* Altera deficientis menſtrui cauſa eſt vtero propria, quia etſi corpus ſanguine menſtruo abundet, vterus tamen à natura male conſtitutus ob deprauatam temperiem, conformationem, aut ſitum, ipſum ſuſcipere & expurgare nequit; quæ cauſa tum indiuiduo tum ſexui morboſa exiſtit, hæ igitur valetudinariæ degunt, priores ſine nocumento vitam tranſigunt.

Sola copia menſtruum ſanguinem peccare, eodemque infantem in vtero nutriri.

CAP. X.

Contr. agitatur. *Plinii ſententia.* *Lib.18. nat hiſt.* *Morbi qui ex manifeſta qualitate menſtrui ſanguinis oriuntur.* *Ex occulta qualitate affectus.*

MEnſtruum ſanguinem non ſola quantitate ſuperfluum eſſe, verum etiam qualitate, & illa quidem non manifeſta ſolum, ſed etiam occulta, Plinius exiſtimauit eo ductus argumento, quod non ſine moleſtia viarumque mordicatione profluat, ac per id tempus non ſolum vniuerſum fœminæ corpus male coloratum appareat, verum imbecillius, & ſi, quamdiu menſtrua purgatio duret, coitus contingat, virile membrum ruborem excoriationemque contrahat, innumeræq; aliæ ægritudines hominib. inde contrahantur, quæ excedentis caloris manifeſtæq; vitiatæ qualitatis indicia ſunt: Occulta etiam pernicie inquinari inde palam eſſe, quod eo excidente ſi nouella vitis tangatur, in perpetuum læditur, ſteriles fiunt tactu fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina, muſtum aceſcit; æs quoque & ferrum rubigine corripiuntur, prægnans mulier, ſi alterius menſtrua ſupergrediatur, aut illis circumlinatur, abortit, ei vero, quæ vterum non gerit, concipiendi ſpem adimit, menſtruatæ mulieris habitus ſpeculi ac eboris nitorem obſcurat, guſtatus hic ſanguis canem in rabiem agit, homines affligit miris cruciatibus, comitialem morbum, pilorum effluuium, aliaque elephanticorum vitia infert, & vt auctor eſt Conciliator, homines menſtruus epotus obliuioſos, Lunaticos, ac veluti præ-

2.Phyſ.c.7 ſtigiatos, maleficiatosq; reddit. His omnino ſuum addit calculum Fernelius, ac propterea à veteribus inter venena relatum fuiſſe putat, neque mi-

que minorẽ perniciem inferre,quã potus ſanguinis elephantici, ideoque dum in muliere ſupprimitur,neq; ſtatis temporibus emanat, ei etiam,cui proprius eſt,grauiſſima,quæ indies videmus, afferre mala, viſcerum obſtructiones, tabem, cancrum , morbum comitialem,vteri ſtrangulatum, grauidis vero corporis grauitatem , fœdum colorem, varices,malaciam , ac tandem procliuitatem quandam ad omnes fere ęgritudines; quapropter adduci non poteſt,vt credat,eo fœtum in vtero nutriri,ſed ab alio puriori totius corporis ſanguine , menſtrui tantiſper parte,vna circa vterum hærente ; altera priori illi ſanguini permixta,ex qua præfata ſymptomata grauidis ſuboriantur; quin imo, inquit,quia tunc vterus mundus redditur,propterea mulier optime concipit,quando repurgata eſt ab hac fœda illuuie. Subſcribunt huic opinioni Ariſtoteles,Columella, Solinus, Ælianus, & Gentilis qui 39. extrauagantium dupliciter accipit menſtruum ſanguinem ; vno modo pro illo,qui ſingulis menſibus à corpore mulieris effluit ;altero pro ſanguine conuenienti fœtus nutritioni, illum quantitate , & qualitate vitioſum eſſe: hunc ſola quantitate, quem etiam ſperma mulieris vocat, qua in re cum Ariſtotele, Auicenna; eorumque interpretibus multipliciter ludificatur; Eius tamen ac reliquorum de hac re ſententia poteſt etiam ex Zabrorum legibus comprobari,vbi mulier , cui menſes fluerent,ſola domi manere præcipiebatur , loca cremabantur , in quibus pedem poſuerat,neque ſolum pollutus erat,qui eam alloquebatur , ſed ſuper quem ventus ab ea parte, vbi illa foret,tranſiiſſet. Nota eſt Leuitici lex de hac re,ad cuius normam hæc lata videtur. Eadem ratione nobiles Indi,quos Naires vocant , pollutos ſe putant ex contactu hominis alterius ſortis. Alii ſunt,qui licet non negent, menſtruum ſanguinem aliquando eſſe pernicioſum, nonnunquam tamen multorum morborum remedium eſſe affirmant; ita referunt podagram, ſtrumas, paroditas, panos , ſacros ignes , furunculos tactu menſtruatæ mulieris leniri; geſtatione vero portiunculæ veſtis mulieris ita infectæ tertianas quartanasque febres curari , illitu comitiales morbos , ac rabie percitos omnino ſanari. Hæc tamen omnia parum firma ſunt , ſi ita intelligantur,quaſi Ariſtotel. Plin. Fernel. & huius opinionis aſſertores,ſanguinem illum , quem natura ad vterum tranſmittit , ex propria conditione pernicioſum, ac peſtiferum eſſe arbitrentur,ideoque ex eo fœtum in vtero alimentum non capeſſere, neque eum ſed alium ex

Fernelii opinio.

Ariſt. 3. de hiſt. animal. 19.

Col. 11. rei ruſt. c. 3.

Solin. Poly. hiſt. 14.

Ælian. 6. de animal. cap. 36.

Auer. alleg

Zabrorum lex de menſtruatis.

Aliorum opinio de menſtruo ſanguine.

Menſtrui illitu qui morbi curentur.

corpore

[illegible] & Fernelii opinio confutatur.

corpore pro alimento allicere: Si enim non alia de cauſa niſi propter fœtus nutritionem natura in fœminis maiorem ſanguinis vbertatem excogitauit, id quod exuperat, vitioſum eſſe non eſt credendum, cum pro alimento ſit à natura inſtitutum, & per eaſdem vias tranſmiſſum, per quas fœtus alitur; inſuper lactis ac menſtrui eadem eſt natura, ſi igitur illud alimenti habet rationem, hoc etiam fœtum nutrit; adhæc ſi veneficus eſſet, fieri profecto nullo modo poſſet, vt per id tempus, quo naturaliter aggregatur, non officiat, & illius auctione ſymptomata quoque terribilia augeantur; parua quidem copia alterius humoris præter naturam, nauſeam, vomitum, alui fluxiones, dolores, febres, vigilias, & ſimiles calamitates ſolet excitare, cur igitur, ſi venenoſus hic humor eſt vehementiora non facit, qui maiori copia accumulatur, & diutius cohibetur? At dices, propter conſuetudinem perniciem hanc à fœminis facilius tolerari; ſed quid de iuuenculis, quibus primum menſtrua erumpunt, nulla præhabita conſuetudine? quid de prægnantibus, in quibus naturaliter ſupprimitur? quicquid autem ſecundum naturam detinetur in ſanis, non potuerat per ſe nocere corpori, cui inerat; adde quod ſaltem nondum aſſuetum fœtum enecaret, generationemque prohiberet, vel lac conſpurcaret, contrarium vero experientia comprobatur; videmus enim toto geſtationis, lactationisque tempore menſes ſupprimi, neque tamen id fœtui aut matri per ſe officere: quid? quod grauidæ difficilius profecto ægrotarent, quam non prægnantes, quoniam in his iuxta eorundem ſententiam ſanguinis praui pernicies boni alterius commixtione (quem illi dicunt fœtui deſtinari) corrigeretur, in prægnantibus vero nullo frœno cohibitus lethalia ſemper ſymptomata excitaret, cuius tamen contrarium euentus docet: Iam vero ſi ſanguis menſtruus pernicioſus eſſet, quanto in maiori copia aggregaretur, tanto acquireret efficaciorem corrumpendi vim, atq; ita in vltimis menſibus, in quibus maior eiuſdem copia accumulata eſt, fœmina deterius omnino ſe haberet, quod tamen contraria ratione contingere cernimus: ſed quem quæſo locum in corpore aſſignabunt, in quo tam copioſe contineri poſſit ille ſanguis, cum per biennium, & diutius nulla illius expurgatio in lactantibus appareat? nam

Contr. deciditur.

ſi dicas, ex eo lac generari, inde inferre licet, ergo alimentalis eſt materia, atque adeo benigna, laudabilis, ſalutifera, non ferox, pernicioſa neque venefica. Quæ cum ita ſint, & ex altera parte videamus, menſtruum

ſtruum ſanguinem plurimarum ægritudinum ſæpiſſime cauſam eſſe, potius cenſendum eſt, ſanguinem in fœmina redundantem dupliciter eſſe conſiderandum, non quidem de menſtruo & ſeminali (quod putauit Gentilis) ſed primo modo de ea ſanguinis portione, quam natura ſingulis diebus ab vniuerſo ſanguine ſegregat, & paulatim in vtero collectam menſtrualem efficit purgationem, quæ quidem portio redundat ex nutritione partium ſingularum, ita vt ex ſingula concoctione ſanguis qui ſupereſt, non grauidis neque lactantibus, in vaſis vteri reponatur, vt poſtea ſingulis menſibus erumpat, grauidis vero in fœtus alimoniam cedat, lactantibus per vlteriorem elaborationem à propria mammillarum ſubſtantia in lac conuertatur, vnde palam eſt, humorem hunc ex propria natura partem eſſe ſanguinis purioris illius, quem pro fœminarum alitione natura ſeiungit, quamobrem hunc dicimus eſſe eiuſdem ſubſtantiæ, & qualitatis cum eo, quem ſibi fœmina reſeruauit, & ad ſui nutritionem vſurpauit, vtpote ab iiſdem alimentis, & facultate eodemque natiuo calore genitum ac gubernatum, & ſuis vſque ad excretionem venis locisq; contentum, quibus vnumquodq; commode conſeruari ſolet; ideoque cum ſanguis iſte ſuperfluus aut excrementoſus dicitur, non ad qualitatem manifeſtam vel occultam, ſed ad quantitatem referendum eſt, nam ſi quod vitium illi ineſt, idem & reliquo toto ſanguini commune exiſtit, proprium vero & peculiare nullum poſſidet, hunc inſuper aſſeueramus benignum eſſe fœtus in vtero alimentum, atque ſincerum; infantis vero in lucem editi gratia à prouida natura in mammas deferri, vt ibi lac iucundiſſimum fiat alimentum; & quemadmodum ſemen alterum noſtræ generationis principium puriſſima eſt ſubſtantia, ita menſtruus ſanguis; neque ob aliam cauſam infantes & pueri plus habent natiui caloris, & humidi ſubſtantifici, quam quia his duobus puriſſimis & laudabiliſſimis generationis principiis proximi ſunt; quin etiam ideo natura ſagax ex menſtruali ſanguine lac conficere decreuit, vt ſimile haberet fœtus alimentum ſuis principiis, quem ſi craſſiori, aut minus benigno nutrimento alas, ob diſſimilitudinem contabeſcit, ac propterea lactanti fœminæ menſes denegauit natura, vt eorum materia ferretur ad mammas, & lac fieret, nec illico, poſtquam in lucem editus eſt, deſtitueretur infans aſſueto ac ſibi familiari alimento. Et quænam cauſa fuerit, cur infantes quam matres præſtantioris, laudabiliorisque caloris, ac ſubſtantiæ ori-

Sanguis redundans dupliciter conſideratur.

Sanguis futurus menſtruus ſola quantitate peccat.

Sanguine futuro mẽſtruo fœtus alitur.

Pueri quare plus habent caloris natiui.

Gal. lib. 14. cap. 6.
Au. lib. 9. cap. 3.

ri videas? niſi quia, vt Galen. auctor eſt lib. *de vſu partium.* Et Auicenna lib. *de animal.* ex puriori totius ſanguinis parte alimentum intra vterum ſumpſerunt; & quod magis fortaſſe mirabere, hunc etiam ſanguinem dicimus facultatem, perinde ac ſemen, poſſidere, ſed tanto minorem, quanto plus materiæ informando fœtui ſubminiſtrat: Nam cũ ex materia, & facultate vnumquodq; animal gignatur, & in ſemine, & in mẽſtruo vtrumq; principiũ continetur effectiuum, & materiale ea moderatione, quã infra trademus, ab eo igitur carnoſæ partes materiã & formam accipiunt, eodẽ attracto ſemen fruitur, conceptus in vtero nutrimentũ capeſſit, in lucem editus alitur. Secundo modo conſideratur ſanguis menſtruus, qua ratione in mulieribus non lactantibus, nec vterum gerentibus congeritur, & in corpore præſertim circa vterum tanquam otioſus, ac nullius vſus detinetur, ac circa vterum coaceruatur, vbi longa facta mora ſenſim ẽt alienam acquirit qualitatem ab alimenti ſinceritate longe diſtantem; quin etiam niſi conſuetis temporib. expellatur, ſuperius allata ſymptomata, ac innumera pene mala producere conſueuit; certum n. eſt vteri in mulieribus permagnam eſſe vim, vt qui non modo grauiſſimorum morborũ cauſa ſit, ſed etiam corporis totius temperamentum immutare poſſit: Is igitur ſi à ſuo temperamento receſſerit, ſi vitioſos humores aut in acetabulis aut in cornibus, aut inter tunicas, aut ſinu ſuo collegerit, ſanguinem menſtruum, eiuſq; maxime partem, quæ primum ad eum peruenerit, & in eo diutius reſederit eodem vitio inficit, atq; deprauat: vnde ſupra ab aduerſariis commemorata maleficia: Verum vitium hoc ex accidenti potius quã natura ineſt huiuſmodi ſanguini, quia alias in muliere bene conſtituta omnis vitii expers gignitur. Vnde planũ fit, non in omnibus vitiari, ſed in iis, in quib. præter conſuetudinem immoratur; plus enim afficit, ſi vna die vltra menſem detinetur, quam toto menſis ſpatio, tantum conſuetudo valet & naturæ lex illa æterna, à qua in vaſis per menſem regulatur; itaq; non omnes menſtruantes fœminæ ſpeculum maculant, ſegetes exurunt, aut prædicta inferunt mala, ſed illæ tantum, quibus deterimum ineſt vteri vel totius corporis temperamentũ, aut morbus aliquis, aut improſpere procedunt menſes, reliquis purus ac integer ſanguis in vteri vaſis aceruatur, quem Hip. rubentem ac victimæ iugulatæ ſimilem ex interuallis à fœmina exire prodidit; Neque propterea, quod fecit Gentilis, ſanguinis menſtrui duas conſtituimus partes, ſpecies & differentias, purio-

Et in ſemine, & in mẽſt: vtrũque principium continetur effectiuum & materiale.

Mẽſtrua remorata alienam acquirunt qualitatẽ.

Vteri vis magna.

Menſtruorum maleficia vnde proueniãt.

Conſuetudinis magna vis, & naturæ legis.

1. de morb. mul.

puriorem,cui beneficia præfata accepta ferantur,fœculentam, cui maleficia; ſed eundem duobus modis variisq; temporibus conſideramus, quamdiu nimirum integer incorruptusque manet, aut contra. Ex his iam patere arbitror,quam parum appoſite de menſtrui ſanguinis prauitate cum Plinio & Ariſtotele Fernelius iudicauerit,quamq; hi omnes cum Polybio , ſiue quis alius fuerit auctor libri de fœtus formatione, minus concinne tradiderint , fœtum menſtruo ſanguine non nutriri, niſi ea,qua diximus, ratione interpretentur , quod equidem malim, quam erroris ab iiſdem forte non commiſſi præſtantiſſimos viros maleuole inſimulari. At dices , magna eſt pernicies variolarum & morbillorum,hanc vero non aliunde contraxiſſe quam à menſtruo ſummus eſt philoſophorum conſenſus:cuius teli impetus ex dictis iam facile repellitur; nam,vt & nos innuimus,& ex Auicenna cap. *de generat. embryonis* etiam diſces , ſanguis in fœmina redundans in tres diuiditur partes,quarum prima toto geſtationis tempore , materia fit generationis,& nutritionis conceptus , eam enim quia purior ac ſincerior exiſtit , fœtus per acetabula pro alimento trahit; 2. vltimis menſibus ad mammas recurrere incipit,cum fœtus iam mouetur, vt naturæ mutationibus in lac conuerſa , recenter nato infanti familiare & conueniens ſuppeditet alimentum,ſitque materia lactis : tertia eſt ea, quæ in venis vteri aſſeruatur vſque ad tempus partus;quæq, ab alimento redũdans inter tunicas depoſita ac mora contaminata , & infecta in ipſo partu,& aliquandiu poſt copioſe dimanat, quæ vltima cum deterioris ſit conditionis,ſanguinem,qui defertur ad vterum pro fœtus nutritione,ſua qualitate in tranſitu inficit, qui deinde iecur fœtus & illius membra ſimili qualitate afficit,nec mirũ,ſi cum fœtus nouẽ menſiũ ſpatio in vtero contineatur,propter contactum imbibat qualitatẽ illius ſanguinis retardati;quæ qualitas ſiue fermentum inpoſterũ quibuſdã temporius,aliis ſerius cauſa eſt ebullitionis in ſanguine,vnde effloreſcentiæ illæ atq; variolæ:ſed cur ſanguis hic nouẽ menſib.citra euidens vitium in vtero gerentibus detinetur? dic,incolumẽ ibi aſſeruari,quod partim repleat vaſa,partim fœtui præſtet alimentum,pars vero illa , de qua agimus,in ſecundina colligatur,quam ob id familiariſſimã ſanguinis ſubſtantiæ natura fabrefecit, vt ibidẽ citra euidentem corruptionem toto geſtationis tempore contineri tuto poſſet. Ex quibus iam plane aſſequitur Gal.1. *de ſympt. cauſis* aſſerens,fœtum non ſolum nutriri optimo,

Variolarũ & morbil. pernicies à menſtruo fit.

Sanguis in fœmina redundans in tres partes diuiditur.

Obiectio.

Solutio.

C. 5. & laudabili ſanguine;ſed impuro & vitioſo ; Et aduerſus Eraſiſtratum dicens,fœtum in vtero nutriri eo ſanguine,qui ad vterum ſolebat fluere,qualis eſt menſtruus,quem ſecundo de ſemine ſalutarem vocat euacuationem in fœminis,quæ non concipiunt, in grauidis vero materiã, ex qua fœtus generatur;cauſa etiam aſſequitur , ob quam fœmina maiori ex parte cum à menſtruis fuerit expurgata concipiat , collectus enim ante purgationem in vtero ſanguis vitium acquirit propter moram , ac genituram inficit ineptumque fit ac pernicioſum alimentum, tantoque magis,quanto purior,& præſtantior ſubſtantia fuerat , quia quo res aliqua perfectioris eſt naturæ,eo,dum corrumpitur, grauiorem concipit labem , vt in putreſcenti ouo,in hominis cadauere , & in ſemine corrupto euidentiſſime apparet;ideo quæ vitia,fluenti iam menſtruo,aut inquinato alterius opinionis aſſertores ſuboriri viderant , ea in futurum vocatum menſtruum reiicere minime debuerant , quin potius ex illis, ſi penſiculatius rem perpendiſſent , maiorem ſanguinis menſtrui perfectionem poſſent arguere. Si autem ſcire aues, cur ſanguis,& ſemen, quæ perfectiſſimæ ſunt ſubſtantiæ , citius ac deterius corrumpantur,bilis eiſdem multo deterior non ſolum in veſica fellis, ſed prope cutem in morbo regio : & pituita in articulis per articulares morbos incorrupta maneant ? in mentem reuoca Ariſtotelis ſententiam lib. *de longit. & breuitate vitæ* dicentis,pura omnia , & impermixta, vt quæ magis à contrarietate recedant, diuturniora eſſe ; contra cito vitiari , quorum eſſentia multa oppoſitione conſtat: abi ad elementa, lapides,metalla,quæ ſimplicia cum ſint,aut eis proxime accedant, fere incorruptibilia creduntur,contra ea , de quibus ſermo antea erat, lac,ſanguis,ſemen,quæ manifeſta, ac varia compoſitione conſtant,ſeruari diu minime ſolent; teſtatur ſanguinis grumus , lac in ventre infantis coagulatum , ſemen retentum,quæ vel ab aeris contactu vitiantur,quia variam & perfectiſſimam nacta ſunt elaborationem ; Teſtatur homo , qui crebrius ob eandem cauſam ægrotat ; vides igitur cur citius vitientur præſtantiora quæque ,cur item ſordidiorem & deteriorem putredinem acquirant,vt de hominis cadauere conſtat, de ouis putreſcentibus,& pomis,quæ quanto odora ſunt magis, deterius corrumpuntur: duplex eſt ratio, 1. quod præſtantiſſima ſubſtantia nequit ſuperari niſi à cauſa vehementiſſima ac ſpurciſſima. 2. quod ex pluribus & maxime diuerſis perfectiores mixtiones euadant,calore natiuo

Fœmina à menſtruo purgata facilius concipit.

Præſtantioris naturæ res deterius putreſcunt.

Cur quæ perfectiora ſunt, ſordidiorem labem contrahunt.

veluti

veluti vinculo omnia colligante, quo diſſoluto diſperſiſque omnibus prodit fœdus ſapor, odor, & color, quæ horridæ putredinis ſunt indicia, idcirco quod ſemen adhuc deterius putreſcat, quam ſanguis, seminis probitas facit, & maior quam in ſanguine coctio, proinde in emiſſione ſanguinis menſtrui mulieres debilitantur minus, quam in ſeminis emiſſione, & quia cum ſemine multi ſpiritus exeunt, cum menſtruo ſanguine pauciores, adeo vt ſcriptum ab Auicenna reperiam 3. *de animal.* 3. emiſſum ſemen multo plus inferre damni, quam ſi quadragies tantum ſanguinis emitteretur.

In emiſſione mẽſtrui quam ſeminis mulieres minus debilitantur.

Per quos ductus menſtruus ſanguis expurgetur.

CAP. XI.

NOn eſt autem ſilentio inuoluendum illud, quod à pleriſq; probatæ fidei auctoribus ſcriptum reperio, vterum in menſtrua purgatione nullam peculiarem operationem edere, ſed vſum: neque enim fieri poſſet, vt ſi menſtruum traheret, vtilem etiam fœminæ ſanguinem non allicerct, quod ſi in grauidis fœtus alendi gratia ſanguis ad vterum trahitur, attractio quidem illa non vteri munus eſt, ſed fœtus ipſius: Ideo autẽ reliquis temporibus per hanc partem potius fluit, quam per aliam, quia tempore, quo conformatur nutriturque fœtus, in hanc ipſam fluere pro eiuſdem alimento oportuerat. Cæterum per quos ductus ab vniuerſo corpore ad vteri vſque regionem confluat, priori iam libro à nobis proditum eſt; nunc per quam partem ab vtero foras expurgetur, erit compendioſe delibandum, de qua re anceps & ſubobſcura controuerſia Anatomes profeſſorum animos diſtrahere ſolet; aliis ad venas per vteri fundum tendentes, aliis per eas quæ ad vteri ceruicem veniunt, non corruptis ſolum, ſed etiam virginibus & prægnantibus perpetuo expurgari contendentibus. Vallant priores ſuam ſententiam non rationibus ſolum, ſed experimentis, nam mulieres ſe vidiſſe teſtantur, vteri procidentia laborantes, quibus ex vteri oſculo ſanguis euidentiſſime promanabat, neque alia de cauſa mulieri vtero gerenti ſi purgationes procedant impoſſibile eſſe fœtum ſanum permanere, dixiſſe magnum medicinæ dictatorem, niſi quia, præterquam quod fœtus priuatur alimento, portendit illud quidem

Vterus ſanguinẽ menſtruum nõ trahit.

Fœtus ſanguinem trahit.

Per fundi an ceruicis venas menſes expurgentur.

Veſal. 5. de fab. 15.

5. Aph. 60.

 imbe-

Menſtrua purgatio in prægnantibus vnde.

imbecillitatem vteri ſeſe aperientis, quo tempore debuerat occludi. Si autem ab illis quæras, qui fiat, vt ſalubertime aliquando in prægnantibus videamus menſtruam purgationem profluere, dicunt chorio membranam ac fœtũ ipſum non omnibus vteri vaſis, ſed lateralibus tantum adhærere, vt reliqua vaſa ſuperſint, tum ad menſium purgationẽ, ſi neceſſaria ſit, (quam tamen non niſi perexiguam eo tempore ſalubriter poſſe contingere arbitrantur) tum vt noua inuolucra generari poſſint, ſi ſuperfœtatio accedat. Hæc ſane diſerte ac concinne prodita ſunt: ſed in eo ceſpitare videtur huius placiti auctores, quod omnem ſanguinis fluxum in grauidis fœtui funeſtũ eſſe dicant; illud prætereuntes, quod pleriq;, ac nos ſæpiſſime obſeruauimus, ſanguineis & ſucculentis fœminis toto fere geſtationis tempore menſes periodis ſolidis abſq; vlla noxa prodire, imo plerasque fœtũ nõ ſeruare, niſi præter has euacuationes ſingulis menſibus ſanguis mittatur; quamobrem diſertiſſimus Gal. merito ex verbo (*purgationes*) in plurali dicto, & (*procedant*) colligit, Hippocratem de immoderatis ſolum, & quæ diu ac multum fluunt, purgationibus eſſe intelligendum.

Hip. textus elucidatur

Alii vero per ceruicem vteri omnibus fœminis hunc ſanguinem expurgari non minus acriter perſuadere moliuntur, quod primũ de prægnantibus exploratum eſſe rentur, nam eiſdem os vteri concluſum eſt, ideo prodidiſſe Gal. *in com. citat. aph.* excretionem, quæ in grauidis fit, ex venis, quæ in collo ſunt exiſtere: virginibus vero conueniens non fuiſſe per vteri interiores venas expurgari: ex concreto n. ſanguine hymenem non penetrante, aut membrana intra vteri ſinus diſrumperetur, aut grauiſſima alia excitarentur accidentia; alias etiam fœminas per eandem partem ſanguinem excernere fuiſſe conſentaneum; quorſum n. propagines illas venarum, quæ iuxta os illi à diuiſione venæ cauæ exoriuntur, & in vteri ceruicem vtrinq; implantantur, natura fabrefeciſſet? niſi vt per eas menſtruus ſanguis expurgaretur, ſicuti per alias ad vteri ſinum tendentes fœtus & ipſius vteri ſubſtantia alitur: Verum & hi etiam mea quidem ſententia ludificantur, nam quod de virginibus aſſeruut, ex ignorata hymenis fabrica euenit, quem pleriq; falſo imperuium arbitrantur, de prægnantibus vero quid ſit ſentiendum, paulo ſupra iam explicauimus.

Poſitio auctoris.

Quare vt inter grauiſſimos viros tandem lites componantur, ita de tota hac diſputatione pronunciandum eſſe iudico; fœminis quidem tum corruptis, & non prægnantibus, tum etiam virginibus, & vtero gerentibus interdum per venas,

nas,quæ ad vteri ſinum,nõnunquã per eas, quæ ad ipſius ceruicem deducuntur,expurgari,ſæpe ẽt per vtraſque,illa nihilominus adhibita deſtinctione,quod virginib. & grauidis pleriſq; omnibus per colli venas, ſicuti Gal.eſt ſententia citato,reliquis,tum per has,tum per alias indifferẽter ſanguinẽ effluere poſſe intelligas:quod planum omnino euadit, quia ſi natura duplices haſce propagines fabricauit in ſuos vſus, & vterus toto geſtationis tempore occluditur, credibile profectò eſt, ſi ſanguis eo tempore redundet,per ceruicis potius venas euacuari, ſicuti & in virginibus,vt vitet ſuperius cõmemorata incommoda,vel quod magis crediderim,quia ſanguis ad expeditiores ac patentiores vias agilius tendit, in aliis verò fœminis ſuo munere vtraſque fungi credibile eſt. Porro illud etiam obſeruatione dignum apparet,ſanguinem iſtum neq; in fundi ſinu,neq; in ipſa ceruice toto menſis interuallo ſenſim coaceruari,ac menſis periodo turgentibus his partibus promanare, ita enim nequaquam tenuis,floridus,& iugulatæ victimæ ſanguini, vt inquit Hippocrates, ſimilis proflueret, quin potius concretus fruſtulatimque educeretur, ſicuti paulo poſt partum ab aliquibus exire cernimus,perinde ac ſanguis per venæ ſectionem extractus, & in vaſe aliquot horis aſſeruatus atque in partes cultro diuiſus: quod certè non alia de cauſa obuenit,niſi quia venæ quæ ſecundinis innaſcuntur, in vteri ſinum per id temporis laxę ſanguinem effundunt:Quamobrem potius credendum eſt,in ſanis mulieribus,venas ad fundum ceruicemque vteri pertinentes ſanguinem hunc paulatim in ſe reponere, eumq; tantiſper gubernare;quouſq; illum ſingulis menſibus apertis earum oſculis guttatim emittant; non enim, quod præcipitanter Ariſtot. adſtruit ſanguinem hunc per vaſorum reſudationem,quam diapedeſin vocant, ſed potius per anaſtomoſin ſiue per eorundem reſerationem expurgari exiſtimes, & ad ipſius vteri ſiue capacitatem ſiue ceruicem deuenire;qui enim fieri poſſet, vt tanta ſanguinis eiuſque craſſi copia breui temporis ſpatio non ſeclusis venis ad illum veniret? in ægrotantibus vero fœminis,quibus aut obſtructio aliqua ineſt,aut naturalis locus obſtaculo quouis eſt denegatus,aut ipſa natura turgens errabunda vagatur quibuſdã per nares,aliis per os menſes agit,per cauam n. venam & ſtelecheiam, & ex ea per meſenterii venas in ieiunum inteſtinum, ac tandem in pylorum,& ventriculum peruenit, à quo vomitu reiicitur: Nonnullis etiam per mammas,quod licet Galenus non viderit, cum

Sanguis redundans non in vtero aut ceruice, ſed in vaſis toto menſis ſpatio aſſeruatur.

1. de morb. mul.

Floridus eſt.

Sanguis extra venas in grumũ concreſcit.

2. de gen. animal. 4.

Menſes non per reſudationem, ſed per anaſtomoſin expurgantur.

Menſes per varias partes erumpentes.

Hippo-

Hippocrate tamen Luſitanus Amatus in duabus nobilibus lactantibus ſeſe vidiſſe teſtatur, & Muſa Braſauolus refert à ſe viſam mulierem, cui ſanguis per vbera flueret, quæ gemellos nutriebat, qui cum vehementer ſugerent, ſanguinem in lac conuerti non patiebantur, perinde atque iis qui nimio vtuntur coitu, ſanguis pro ſemine excernitur, quia moram, vt in ſemen conuerteretur, non obtinuit: Sed (quod forte magis mirabere) viſæ iam ſunt quibus per minimum digitum, & per annularem ſingulis menſibus ſanguis profundebatur, quibus per vterum menſtruam purgationem natura denegauerat, altera cui per maiorem oculi ſiniſtri angulum fluebat, aliis per ſanguinis ſputum, aliis in ruborem faciei ſingulis menſibus exortum cedebat, vt ſcribit Mercatus; quin etiam virum ſe vidiſſe teſtatur Veſal. qui ordinatis vicibus, vt mulieres, ſuis menſibus ſanguinis fluxu per hæmorrhoidales venas vexari conſueuerat.

Hæmorroidum fluxus menſtruus.

De tempore, quantitate, & duratione atque ſubſtantia menſtruorum.

Cap. XII.

Ingens circa pubertatis annos hominis mutatio. Fratrare quid.

VT maribus ſic etiam fœminis, circa annos pubertatis ingens corporis accidit mutatio, pubes erumpit, ſemen generatur, vbera tumeſcunt, quod peculiari vocabulo Fratrare dicitur, corpus libidine accenditur, vox in grauiorem mutatur, maribus ſanguinis narium profuſiones, puellis menſtruorum eruptiones contingunt, tum temporis enim illis venæ, quæ ad nares pertingunt, his illæ, quæ ad vterum, & eius ceruicem ſunt conſtitutæ, facilius reſerantur, quæ omnia ab increſcente iam per id temporis, & vegetiore facto natiuo calore, contingunt, vnde etiam viæ ampliores redduntur. Tunc igitur puellæ nubiles ſunt, & ad generandum aptæ, nam & viri acceſſum amare incipiunt, & citra damnum perferunt, ideoque hoc potiſſimum tempore magna indigent cuſtodia. Quo vero ætatis anno id fieri incipiat, non eſt ita certum definire, ac plerique exiſtimarunt totam rem hoc verſiculo comprehendi:

Adde decem ternis, mulierum menſtrua cernis,
Ad quinquaginta durat purgatio tota,

Verum

Verum Hippocrate dicente, differt ætas ab ætate, & natura vna ab alia natura, & id tempus, quod vni eſt pueritia, alteri adoleſcentiam eſſe apparet, ita illis quæ carnes habent molles, laxos meatus, laſciuæque ſunt, & Veneris imaginibus deditæ, temporius prorumpunt menſes quam hirſutis, gracilibus, & iis, quæ pauci ſunt ſanguinis, & carnis, ac meatuum adſtrictiorum, caſtis, pudicis, & à virorum conſortio ſemotis; hinc fit, vt ſeptentrionalibus fœminis rariſſime ante decimum quartum, ſæpius poſt decimum quintum ac decimum ſextum menſtrua purgatio incipiat; commune autem vt plurimum eſt mediis regionibus, ac temperaturis, vt prorumpat circa 14. ætatis annum, tuncque vbera ad duos digitos prominent, & vox grauior efficitur, quibuſdam tamen duodecimo & vndecimo anno prouenit, ſed hæ vitæ ſunt breuioris, quibus vero ſerius prorumpunt, diutius viuunt, proptereaque ſecundum iura publica duodecimus annus in fœminis, quartus decimus in viris conſtituunt pubertatis ætatem, vt autor eſt Macrobius. Quod ſi ſcriptoribus fides adhibenda ſit, fœminæ viſæ iam ſunt, quæ nouem annorum ætate vtero geſtarunt, quod & Sauanorola & Syluius tradiderunt, his tamen credendum eſt ætatem maturius prouenire, vt quæ decimo, vndecimo & nono anno circumſcriberetur; cum tamen è conuerſo aliis 15. annorum curriculum non ſufficiat. Plinius refert apud quoſdam populos in India quos Mandros & Calingas vocat, fœminas quinquennes, ſeptennesque concipere, ſed illas octauum vitæ annum, has quadrageſimum non excedere: ſed quia noſtri Luſitani (qui forti præpotentique animo, & bellica virtute totas illas regiones peragrarunt, & ad earum intima penetrarunt, quæque rariora ſibi viſa ſunt, inclytis literarum monumentis ſedulo conſecrarunt) huiuſce rei nullibi (quod ſciam) meminerint, figmentum potius, & ad forum excogitatum videtur, quippe cum in illa ætate anguſtiores viæ ſint, quam vt per eas ſanguis poſſit ad conceptum libere permeare. Non minus autem incertum eſt tempus, quo naturaliter deſinat hæc fluxio, frequenter tamen occultatur, 45. anno, quem ſi præterierit, mirum videri non debet, ſi ſexageſimum attingat; pleraque vero exempla fœminarum, quæ in vltima ſenectute menſes ordinatos habuere octogenariæ, & nonagenariæ, vide in conſiliis Solenandri Iuliacenſis medici, & apud Schenkium vbi de quinqenni, & octenni puella facit mentionem, quæ in menſibus laborabat; ego quidem aliam vidi no-

Menſes quando incipiant.

Pubertatis ætas quo anno conſtituitur.

Lib. 7. c. 2.

Luſitanorum laus.

Mēſes quo tempore deſinant.

4. obſ. 23

di nouem annorum, quæ fluxu vteri vexabatur fœdo, & ſanioſo, non tamen menſtruo, ſed continuo. Porro à 45. raro fœminas naturaliter fœcundas eſſe contingit, (naturaliter dixi, quoniam diuina virtute multa in ſacra pagina reperies, quæ quoniam ſupra naturæ vires facta ſunt, nec ſub medicam, nec ſub philoſophicam cadunt contemplationem) nam etſi principium & finis mulieribus recipiendæ, & viris præbendæ prolis eſt menſtruorum, & ſeminis emiſſio, non tamen cum incipiunt, ſtatim prolifica ſunt, neque cum deſinunt, quia in vtroque tempore pauciora, & infirmiora contingunt; in ſenioribus, quia ſufficiens calor in corporibus amplius non reperitur, imo oſſa incipiunt dureſcere, atque humido carere radicali: neque imbecillus calor iam conficit ſanguinem niſi admodum pituitoſum, denique expultrix ad vterum facultas valde languet ob ipſius natiui caloris imbecillitatem: in iunioribus vero, quæ cauſa ſit, cur generationis illa principia ſint imbecilla, diſſidium eſt; quidam caloris paucitatem fœtui efformando in illa ætate impedimento eſſe arbitrantur, qui tamen ab Hipp. deſciſcere videntur, dicente: *qui creſcant, plurimum habent caloris innati*, quid autem illi de intenſiuo atq; extenſiuo calore comminiſcantur in promptu eſt, illum iuuenibus, hunc pueris tribuentes, quod plures in his reperiantur partes calidæ, vtpote quibus ne os quidem multi caloris expers ſit: iuuenibus autem pauciores, ſed acriori præditæ calore, ac vehementiori: quæ tñ vim argumenti non infringunt, quoniam ſuauis ille qualem eſſe affirmat Galen. puerorum calor, & à primordiis generationis proxime deductum, atque benignum ad generationem potius facere debuiſſet. Hanc charybdin vitare cupiens Mercurialis in ſcyllam incidit, exiſtimans, in ſecundo ſeptenario corpora eſſe valde calida, ita vt vehementer conſumens calor, nil quicquam ſupereſſe ſinat, poſt ſecundum vero remiſſo calore, materiam ſupereſſe atq; excludi, ſed non aduertit ſpiritum, & ſanguinem, quæ præcipua appellantur caloris ſubſtantia, quod in iis natiuus calor inhabitet, in iuuenibus copioſa reperiri, eorundemque calorem non intenſiorem, & acriorem ſolummodo eſſe, ſed à puerorum calore non abſimilem, conuenit enim in eo citato, atq; vbiq; Galenus, quod calor puerorum atq; iuuenum eiuſdem ordinis exiſtat; Non igitur exuperantia, & defectus caloris cauſa eſt, cur iunioribus generationis principia ſint inualida, ſed operum naturæ firmiſſimus ordo, à quo fit, vt ipſa toto fere adoleſcentiæ tempore corporis in-

An caloris inopia ſit cauſa cur iuniores nõ concipiant.

1. *Aphoriſ.*

tris incremento incumbens, minus adhuc generationi intenta ſit; quare miror præſtantes viros, quem puluerem ob oculos effuſum habuerint, qui ad hãc, vel pueris perſpicuam rationem, animum non intenderint: ſed ne à propoſito digrediamur, colliges ex dictis, eis, qui vxorem ducunt prolis ſuſcipiẽdæ gratia, ab extremis ætatibus cauendum eſſe, quia infœcundæ ſunt, qui autẽ eam ſuſcipiunt ne vrantur fere ad extremum vſq; ſenium fœminas venerem amplecti ſciant. Diuidit Ariſt. menſtruam purgationem in albam & rubram; illam fœmellis, hanc perfectis iam fœminis propriam eſſe dicit: nam ſi ſanguis probe concoctus eſt, ruber erit, ſi crudus, albus: ſicuti in paruis puellis, & iis præſertim quæ cibo vtũtur humidiori, ac crudiori qui, ſi frequenter & immodice procedat, puellam extenuat, & incrementum prohibet. Cæterũ huic Ariſt. ſententiæ contrarius videtur Hip. 2. *de morb. mul.* dicens, *fluxus albus in ſenioribus mulieribus magis fit, quam in iunioribus fluxus, fuluus in vtriſque, fluxus ruber in iunioribus*, qua quidem ſententia ductus Baptiſta Mont. lib. *de vterin affect.* credit virginibus alba menſtrua nunquam contingere, & ſi accidant, puellam concubuiſſe ac virginem non eſſe; addit auctoritati rationem, quia, inquit, in illis non ea eſt latitudo viarum, per quam poſſit pituitoſus craſſusque humor expurgari Verum non video, cur temere ſint condemnandæ, cum experientia conſtet, honeſtiſſimas virgines, & haud dubiæ pudicitiæ iuuenculas alba deſtillatione ſæpe vexari, qua quidem vel contabeſcunt: vel ingrate degunt, eaſdemque aliquando excernere calculum pituitoſo humore multo craſſiorem, quod quidem Hip. innuit cit. loco, quoniam iiſdem hunc fluxum non denegat, ſed ſeniorib. frequentius fieri dicit, ex quibus hoc ſolum Montan. merito deducere potuiſſet, fluxũ illum album, qui fœminis contingit, pituitoſum magis eſſe, & deprauati humoris, qui vero virginib. ſeroſiore, & incocti ſanguinis quod & Hip. inſinuaſſe conſtat, & Ariſt. quaſi eius Paraphraſt. apertius explicuiſſe citato, ac exemplo illius puellæ, quam hoc malo laborare vidiſſe ſuperius diximus, probatur facile, ideoque quæ alba vocantur mẽſtrua, paruis adhuc puellis prouenire dixit Ariſt. *de gener. animal.* Porro neq; etiam determinatum durationis tempus videtur habere menſtrua purgatio, nam quibuſdam biduo, aut triduo tantum terminatur, quod etiam ſpatium Hippoc. tempore, raro excedebat, aliis ad ſex, ſeptemue dies protrahitur, quod præcipue accidit eis, quæ genio nimis indulgent, & in otio viuunt, venoſæue

1. de gen. anim. 20.

Duplex purgatio menſtrua.

Menſtrua alba quibus.

Lib. 4. c. 2.

Menſtruorum duratio.

ſunt,humidæ,ac magnum hepar habentes,ac vt vno verbo dicam, iis, quibus citius apparere menſtruam purgationem ſuperius dictum eſt, quibus etiam vteri ſtrangulatio facilius contingit atque frequentius ex immodicis retentis menſtruis,donec erumpant,quæ vero ab his deficit purgatio aut excedit,morboſa iudicatur,niſi quod feliciores cenſentur fœminæ,quibus affatim,& breui tempore profluit, dummodo iuſta ſit quantitas, quam quibus paulatim,& in longum tempus protrahitur,quia quamdiu fluit humor, omnes laborant,& habent corporis grauitatem,floridumque colorem magna ex parte amittunt.

Menſtrua purgatio morboſa.

Quamdiu menſes fluunt laborant fœminæ.

Sed quænam illa fuerit iuſta huius ſanguinis quantitas atque menſura? Hipp.1.*morb.mul.* affirmat,moderatos eſſe menſes,prodeuntes in muliere ſana, ſi ad duas heminas Atticas quæ libris noſtris propemodum ſunt æquales ſecedant,aut paulo plures,vel pauciores.

Quantitas menſtruorum.

Qua in re conſiderandum eſt,multa eſſe quæ faciunt,vt menſes largius, & frequentius,aut contra,rarius & parcius fluant; plures enim & frequentiores illis proueniunt,quibus diutius durare ſuperius diximus: quibus etiam ſomnus longior,aer pluuioſus,& auſtrinus,ac iis,quæ modicis frictionibus & balneis vtuntur,quæque iuuenes ſunt,ac debiles,ſi modo impinguante victu ſaginentur, & Veneri aſſueſcant,ac in vere aut æſtate ſint conſtitutæ,quia tunc ſanguis magis in corpore redundat,ipſiusque motus à natura fieri ſolet. A contrariis vero cauſis rariores, & pauciores fiunt,præſertim ſi craſſus ſit ſanguis, lentus, aut mulieres calidiores ſiccioresque,in quibus ſuperfluitas fere omnis abſumitur,fiunt etiam pauci menſes illis,quæ febre diuturna corripiuntur; aut ſanguinis per alias partes euacuatio contingit, vt per nares, ſedem, gulam, aſperam arteriam,inguina, aut per venam à medico ſectam,vel aliter diuiſam,vel ſi alia larga fiat euacuatio per ſudorem,alui fluorem, puris vomicam,per vomitum,ſputum,aut vrinarium meatum,vel per ruborem alicuius partis,aut per efflorecentias,& puſtulas; corpulentis inſuper mulieribus,multum ſanguinis in corporis alimentũ tranſit, & in coitu candidæ plus euaporant, quam fuſcæ, parciores igitur illis hac ratione menſes fiunt,præſertim ſi adſit labor,cura,aut triſtitia; corpulentas vero cum Aetio appellamus,quæ plane viriles ſunt, fuſcæ, compactæ,robuſtæ,piloſæ, venoſæ,lumbis & natibus ampliores, humeris latiores,quæ etiam quadratæ dicuntur,quippe hæ, etſi plurimum ſanguinem generant, eundem tamen in corpus abſumunt & pilorum genera-

Cauſa vberioris ſanguinis menſtrui aut parcioris.

Lib.7.c.5. lib.16.c.51

Corpulētæ mulieres quæ dicantur.

nerationem, ſi præſertim victu vtantur parciore & ſicciore: Pauci etiam menſes proueniunt iis, quæ natura ſunt admodum obeſæ, quia venas habent anguſtas, paucum ſanguinem continentes, & qui in adipe fere abſumitur, ob idque raro nec niſi imbecillos fœtus concipiunt; hæ cauſæ ſunt à quibus intra ſanitatis limites vberiores vel parciores fieri menſes contingit, quæ quanto plures coniungentur, tanto etiam copioſiores, vel parciores erunt, qua etiam in re multum conſuetudini tribuendum, vt ſi hac vel illa quantitate purgari ſoleat mulier, ſi antea morboſa erat ob nimiam vel paucam quantitatem, & nunc mutatione facta ad ſalubriorem ſtatum transmutetur, quod optimum erit: cum itaque tot ſint, à quibus poſſit immutari ſanguinis menſura, à conferentia potius, ac tolerantia, quam à copia metiendam eſſe dicimus. A quibus autem cauſis detineantur aut immodici fiant menſes præter naturam, poſtea, Deo bene iuuante, inueſtigandum ſuo loco erit, nunc de colore perſcrutemur, de quo jam ſupra prodidimus, oportere, vt ſit ſanguis veluti à victima recenter iugulata procedens, in modo etiam exeundi medium tenere oportet, ita vt neque confertim nimis fiat, quia periculoſum exiſtit, neque admodum lente, & guttatim, quia hoc commune omnibus eſt, vt quamdiu fluxerint menſes aliqua moleſtia afficiantur, præſertim ſi in qualitate mordacitatem aut calorem participent. Ex dictis planum fit, illam eſſe naturalem menſtruorum excretionem, quæ quatuor potiſſimum conditionibus donata fuerit: Prima vt ſeruet periodos ſuas naturales, id eſt, vt ſingulis menſibus excernatur, quando vero ſerius vel temporius prorumpit, periodus naturalis non dicitur: Secunda, vt duret debito tempore, tribus nimirum vel quatuor diebus, quem terminum ſi citra tolerantiam pertranſeat, non eſt naturalis: Tertia, vt ſit in debita quantitate, id eſt, ad duas ferme cotylas Atticas, pendit autem cotyla vncias nouem, ita ſit oportet tota menſura octodecim vnciarum: Quarta, vt præter quantitatem ſit etiam naturalis color, ac ſubſtantia ſanguinis, id eſt, neque admodum ſubtilis, & tenuis, neque craſſa aut viſcida; quin etiam odor nullus eſſe oportet, quia ſanguis optimus expers eſt odoris. Quod igitur menſtruum his præditum fuerit conditionibus, naturale erit, quanto vero per plures ab hac perfectione defecerit, tanto plura ſuboriantur mala neceſſum eſt. Illud præterea ſilendum non fuit, menſtruam purgationem ad ætatis vſque vigorem augeri,

Vnde metienda ſanguinis menſtrui copia.

Color menſtruorum.

Exeundi modus.

Menſtruorum naturalis excretio quatuor conditiones habet.

Menſtrui ſubſtantia.

Odor.

Seniorum menſes quales.

Mulieres quæ probe purgantur, immuniores à morbis ſunt.

florente ætate qualem perſeuerare, parumue auctam, aut diminutam, declinante vero paulatim minui, donec omnino deſinat, & rurſus, vt admodum puellis ſanies tantum fluit aut ſeroſus ſanguis, ſed copioſior, ita ſenioribus craſſum, nigrum, paucumque exire, & facile concreſcentem, ætate media medium tenere. Quæ inſuper mulieres pro multitudine ſanguinis menſtrui tempeſtiue purgantur, cæteris à morbis immuniores, fœcundiores, caſtioresque viuunt, quibus autem parcius fluunt, his imbecillitas, ſalacitas, infœcunditas, aut concipiendi ineptitudo contingit; Adhæc paucis mulieribus varices, aut profuſio ſanguinis narium accidit, neq; etiam hæmorrhoides, niſi iis, quæ ſæpius & cum difficultate pepererunt, quia quæ viris per has partes prodeunt excrementa, fœminis per menſes excernuntur; quamobrem ſi probe repurgentur, cæteris ſanguineis morbis minus quam viri infeſtari compertum eſt.

Sanguineis morbis mulieres quã viri minus infeſtantur.

Menſtruum ſanguinem natura ſua calidiorem non eſſe virili: & qua ratione fœmina abſque vel ante menſium præſentiam poſſit concipere.

CAP. XIII.

Contr. agitur.

PArmenides & Demetrius vt auctor eſt Ariſt. 2. *de part. animal.* mulieres viris eſſe calidiores exiſtimarunt, quod etiam plerisque aliis placuit, copia ſanguinis ductis, qua menſtrua fiunt, cui ſententiæ patrocinari videtur Hippocrates ſiue Polybius ſiue quis alius fuerit autor primi libri *de morb. muli.* ſub his verbis; *habet enim* inquit, *mulier ſanguinem calidiorem, & propterea calidior eſt quam vir.* Macrobius etiam idem omnino ſentit, ita ſcribens; *neque hoc tacebo, quod cum calor ſemper generationis cauſa ſit, fœminæ ideo celerius, quam viri fiunt idoneæ ad generandum, quia calent amplius.* Huiuſce autem rei indicium eſſe putant, quod quædam mulieres quibuſdam viris proceriores ſunt, imo omnes fere citius ad incrementum veniunt, accretio autem à natiua fit caliditate, qui enim creſcunt, plurimum caloris natiui habere Hipp. dixerat, ſuperiori capite cit. ſententia; Addunt autem audaciam & iracundiam à calore prouenire, plurimas vero mulieres viris eſſe iracundiores; quin etiam in ge-

Accretio à calore fit.

in genere rapacium auium fœmellas maribus præpollere, & fortiores eſſe & ad quærendũ alimentũ ac repellendas iniurias promptiores, & venatorum omniũ ſummus eſt conſenſus, leænã quoq; leone eſſe ferociorem & vrſam vrſo. *Poſitio.* Quæ tamen omnia infirmiora ſunt, quam vt ſanæ mentis quemquã eo impellant, vt dubitet de exuperantia natiui caloris in maribus, in quibus procul dubio cæteris partib. ſemper excellit, vt auctor eſt Hipp. 1. *de Diæta*, cui ſummis aſſenſionibus omnes adhærent tum medici, tum etiam Philoſophi; ſed videamus, quæ ſit aduerſariorum tam firma, conſtansq; ratio; Mulieres dicunt menſtruis abundare idq; non alia de cauſa, niſi quia, cum vehementer calidæ ſint, ſanguinem gignunt acrem, & feruidum, qui vbi excreſcit, acrimonia ſua irritat ad excretionem; Hæc tamen ſi paululum inuertantur, facile in ipſos argumentum torquebitur, nam in fœmina redundat quidem ſanguis, ſed non propter vehementiam, imo propter inertiam caloris, qui ſuperfluum diſcutere non potens, in menſtruam purgationem conuertit: ideo enim frigidiorem cõceſſit natura fœminis temperaturam, quo plus appeterent, quam concoquerent, vt fœtui ſupereſſet alimentũ, *Fœmina plus appetit quam concoquit.* aucta vero ſanguinis quantitate, non niſi ex accidenti incrementum capit natiuus calor, imo muliebris ſanguis ex ſe frigidior, non antequam in vteri vaſis ad periodicam aſſeruetur excretionem, ex ſuppreſſione incaleſcit, & ſanguis ipſe & corpus vniuerſum, quamdiu n. vteri venarum oſcula minus patent, ex remorato ſanguine incaleſcit vterus, & reliquo corpori calorem immittit, vt lib. *de nat. puer.* auctor eſt Hipp. tantoq; maiorem, quanto propinquius inſtat menſtruorum tempus, vt in iis fœminis videre eſt, quibus per id temporis, & manuum, & pedum plantæ, perinde ac febrientium, calent. *Calor pedũ & manuũ fœminis vnde.* Hinc illud eſt, quod plerique affirmant ſanguinis virilis paruam quantitatem nutriendo augendoq; efficaciorem eſſe, quam muliebris multo maiorem, quia ille perfectior eſt, magis coctus, elaboratus, & maiori ſpirituum copia refertus, quo fit, vt quidquid ingeſſerint in corporis alimentum facile conuertant, ſuperfluum per inſenſilem tranſpirationem facilius digerant atque diſcutiant. *Sanguis viri perfectior & plus nutriens.* Locum vero primi *morb. mul.* quidam ab Hippocrat. operibus exterminandum eſſe cenſent, imo propterea exiſtimant totum librum non Hippocrat. eſſe ſed alicuius ſectatoris Democriti, aut Parmenidis, quia in eo hæc virorum ſententia reperiatur, Hippocrat. placitis plane aduerſa; alii per calidiorem ſanguinem legunt ibi corruptiorem, & putredinoſiorem, ſed neque hoc placet, quia ſequentibus Hippocratis verbis pa-

rum quadrat, & quia fœminarum ſanguinem incorruptum, & ex ſe minime putredinoſum eſſe, iam ſuperius accuratius retulimus, neque

Hipp. locus reſtituitur & enarratur.

illud vim teli propulſat, nam etſi donemus Hippoc. lib. non eſſe, omnes tamen in eo conueniunt, vt ſaltem vel à Theſſalo eius filio vel à Polybio diſcipulo conſcriptus fuerit, qui ſane viri ſui temporis magni nominis medici extiterunt, & non ſolum diſcipuli verum etiam Hippocraticæ doctrinæ diſertiſſimi aſſertores, quorum propterea dicta amice potius interpretanda, quam temere reiicienda putamus, atque ideo mendum ibi ſubeſſe arbitramur, & per calidiorem vberiorem potius legendum, quæ ſane lectio toti ſeriei conuenientiſſima eſt, imo ex eadem apertiſſime colligitur, addit enim illico autor hæc verba; *Si vero amplior accedens ſanguis ceſſerit, dolor non fit à ſanguine neque calor*, ac ſi dixiſſet, habet mulier ſanguinem abundantiorem, ac propterea ex accidẽti calidior eſt, quam vir, ſi vero copia ſanguinis ceſſerit, quia reſiduum ex ſe admodum non eſt calidum, dolor à ſanguine non fit neque calor quippe, vt ſupra iam prodidimus, mulier quæ ordinatas habet menſium purgationes, ſanguineis morbis minus affligitur, quorũ ſoboles eſt dolor & calor, quam eſſe omnino congruam, & à nemine (quod ſciam) animaduerſam huius loci lectionem aſſeueranter confirmo, & ab omni-

Fœmina aliquã viro aliquo calidior eſſe poteſt.

bus recte ſentientibus approbandam iri confido. Hæc cum ita ſint, nihil tamen prohibet fœminam aliquam aliquo viro fieri calidiorem, ſunt enim quædam viragines, quæ firmiſſimos habent artus, neque plus viris ſunt excrementoſæ, quis enim dubitet bilioſam fœminam pituitoſo mare calidiorem eſſe, iracundiorem, potentiorem, ac promptiorem?

Rapacium auium tẽperatura.

rapaces vero aues igneo calore prædita ſunt, vehementi, ac ſicco, qui in fœmina frigiditate, & humiditate attemperatus ad operationes obeundas commodior redditur, in mare vero auctus igneus ille calor immodica ſua intemperie debilitat ac operationibus officit, vt plurimum tamen imo fere ſemper teſtibus ac membris genitalibus fœminæ maribus frigidiores exiſtunt, præſertim in humana ſpecie, mulier enim quantumuis calidiſſima tamen ſecundum illas partes frigidiſſimo viro eſt frigidior; quod ſi citius ad incrementi ſtatum perueniunt fœminæ, minus tamen creſcunt, atque illud propter humiditatem temperamenti fit, quæ magis cedit atque extenditur; hoc propter caloris penuriam, proindeque minores habent ætates, & breuiores periodos, quæ etiam cauſa eſt, cur mulierum corpora candidiora ſint, molliora, glabra magis, ac

gis, ac

gis, ac leuore perpolita præter caput ac verticem, in quo capilli affatim erumpunt, quia vapores in ſublime affluenter aſſiliunt, in cæteris vero partibus pilis nudata cutis eſt, quod humor calorem ſuperet; illis enim vſu venit quod in ſolo paluſtri, & vliginoſo, in quo ob immodicam humiditatem nulli naſcuntur frutices, nec viteſcunt gramina: vbi enim humiditas affluentior eſt, impotentior redditur calor ac minus efficax, quam vt humorem in crines elaborare poſſit, præterquam in capite, vbi capilli ob humiditatem longiores naſcuntur quam in maribus, & in abditis partibus iis, quæ fratrare virique congreſſum optare incipiunt.

Mulier toto corpore depilis cur in capite longiores habeat crines.

7. Aph 43.

Cæterum mulierem ambidextram non fieri ſcribit Hipp. ratio eſt quia non mediocris, ſed qui ſupra communem hominum ſtatum ſanguine & ſpiritu pollet ambidexter naſcitur, qualem in lib. Iudicum Aoth inclitum filium Gera fuiſſe legimus, qui, vt in ſacris literis eſt, vtraque manu pro dextra vtebatur: cum igitur mulier etſi calidiſſima ad illum caloris gradum venire non poſſit, ambidextram non vidit, Aponenſis tamen ſe vidiſſe memorat, ſed inſuper non calueſcere mulieres neque Eunuchos ſcribunt Hippoc. Galenus, Ariſtoteles & Plinius, vt antea diximus, propter temperaturæ frigiditatem, tametſi Albertus Magnus libr. *de animal.* & Argent. *in libr. artis medicæ* falſum id putant: exemplo vetularum quæ nudatum habeant caput, & alieno crine tectum, imo Albert. duas vidiſſe teſtatur: Inſuper neq; podagra mulierem laborare, niſi menſtrua deficiant, idem Hippoc. ſcribit, quanquam enim omnia, quæ ad id faciũt, in ea videantur concurrere, imbecillitas articulorum, crapula, & Venus: tamen duo poſteriora imbecillius, paucum enim ſemen edit, ideo Venere minus exſoluitur, rariusque crapula oneratur, nec ſicci adeo ſunt eius articuli, quæ quidem ſiccitas ad articulorum eneruationem facit; ſed & menſibus expurgatur, ideo humores non adeo ſuperabundant. Cæterum hoc olim verum eſſe potuit, vbi tamen non omnino menſtrua defeciſſent, quia parua delicta ſuperioris ætatis mulieres committebant, nunc tamen ob eorum magnitudinẽ nonnullę podagra laborare viſæ ſunt, antequã menſes deficiant.

Mulier raro ambidextra.

12 Proble.

6. Aph. 28.

Ariſt. 5. de gen. anim. 3

Pl. 11. c. 31.

Al. 19. c. 6.

Arg. lib. 2.

Mulier & eunuchus non calueſcit, neque podagra laborat.

Obiectio.

At dices, ſi menſtruus ſanguis profluit, quia non poteſt confici, & in membra conuerti, cur mulieres pinguiores viris apparent, potius enim emaciari debuiſſent debito priuatæ nutrimento?

Solutio.

Reſpondeo, mulieres etſi totum alimentum non perficiant, atque aſſimilent, aſſimilare tamen, quantum ſat eſt, ad reſtaurandum deperditum, & ad augmentum pinguedinis,

quæ pinguedo augetur propter adipoſam mulieris humiditatem facile concreſcententem, non quidem à frigiditate poſitiua, ſed à moderato calore: Facit enim, vt mulieres menſtrua habeant, & obeſiores ſint, non multitudo caloris generantis, ſed paucitas caloris diſcutientis. Si rurſus interroges, cur natura non quotidie excernit paulatim hunc ſanguinem, quod facilius videretur, & mulieribus minus operoſum? rationem reddimus, quia ſi ſingulis diebus purgatio illa fieret, conceptionem procul dubio prohiberet, nam vna cum ſanguine ſemen ob vteri lubricitatem prolaberetur; mulier præterea vniuerſam vitam cum tædio atque moleſtia tranſigeret, adhæc ſordidum atque abominabile viris foret, cum huiuſmodi mulieribus Venerem exercere, quibus vterus tali excremento madeſceret. Superius quidem retulimus, nubiles, & ad generandum aptas eſſe mulieres, poſtquam menſtruæ purgationes eis contingunt, quod placitum occaſionem nobis nunc ſuggerit, vt antequam huic de menſtruo tractationi finem imponamus, prius vocemus in examen, fieri ne poſſit, vt fœmina concipiat citra menſtruorum profluuium; dubitandi ratio eſt, quia ſi menſtrua purgatio in fœtus vſum à natura potiſſimum dirigitur, cum deeſt, fœtus fieri non poteſt, quia deficit ea ſanguinis copia, quæ fœtui alimentum futura erat: Ad quam tamen dubitationem, ne multis lectorem remoremur; non menſtruantem mulierem dupliciter concipere poſſe dicimus; vno modo, quia, vt auctor eſt Ariſtoteles, fœmina natu grandior menſibus carere poteſt, cui nihilominus tantum ſanguinis in vteri vaſa coaceruetur, quantum iis, quæ purgantur, poſt purgationem reſtare ſolet, qua etiam ratione, quæ pepererunt, ſiue lactarunt, ſiue non, concipere poſſunt, priuſquam menſtrua purgatio recurrat; ſed prioribus illud raro contingit, quia mulieres illæ neque habent debitam ſanguinis quantitatem in vaſis, neq; ora vaſorum patentia. Altero modo concipere poſſunt iuuenculæ, quibus nondum menſes fluxerunt, ſi paulo ante debitum menſtruationis tempus à viro compreſſæ ſint: Iam enim in iis aſſeruata erat debita ſanguinis quantitas, quæ conceptui nutriendo abundantiſſime ſuppeteret. Sed enim nonnullæ, dum profluunt menſes, concipiunt, poſtea concipere nequeunt, quibus nimirum vteri os ſtatim à purgatione comprimitur; ſunt inſuper, quibus prægnantibus menſtrua vſque adpo-

Fœmina citra mēſtruorum profluuium an poſſit concipere.

Dupliciter non menſtruantem mulierem poſſe concipere.

Mulieres aliqua non concipiunt niſi fluentibus menſtruis.

ad poſtremum geſtationis tempus proueniant,ſed hæ vt plurimūm paruos pariunt fœtus,aut inualidos,& minus vitales, niſi admodum ſanguineæ fuerint; denique viſæ etiam ſunt,quæ ad iuſtum tempus fœtum geſtare non poterant,niſi præter has euacuationes per ſectionem quoque venæ cubiti ſanguinem minuerent,à cuius copia fœtus alioqui ſuffocabatur,ſicuti nos contingere vidimus illuſtri D. Ioannæ Villæ Francæ Comitiſſæ,ac dominæ inſulæ ſancti Michaelis; multis præterea nutricibus,quæ valde ſanguineæ ſunt & victu vtuntur pleniori, quamdiu lactant,menſes etiam procedunt,ſed hæc omnia perpaucis, & raro accidunt,quæ vero magna ex parte fiunt, maxime ſunt ſecundum naturam.

Pragnantibus menſtrua fluūt aliquando.

Pragnantibus venā incidere ſæpe oportet.

Menſes nutricibus & lactantib. nōnunquā fluunt.

FINIS LIBRI SECVNDI.

RODERICI A CASTRO LVSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De natura mulierum LIBER TERTIVS

De Coitu, & conceptu.

Quid coitus, & quibus de cauſis excitetur.

Cap. I.

Propagationis deſiderium.

CVnctis animalibus, vt ſuperius iam commemorauimus, ingenitum à natura eſt ſui propagandi deſiderium, ideo concipiendi organa ſeminiſque genitalis proferendi animantibus natura dedit, ipſiſque genitalibus mirificam procreãdi virtutem, & ineffabilem quendam concumbendi appetitum, cui eximiæ delectationis voluptatiſque illecebras copulauit, vt blando hoc naturæ ſtimulo in Venerem prona generis propagandi cauſa forent, quo nullum animalis genus deficeret. Hanc maris, & fœminæ coniunctionem ex communi ſeſe copulandi deſiderio concubitum atque congreſſum nuncupamus: Coitus aliis dicitur, Venus, res Venerea, ſiue Venereus amplexus; de quo nobis in priori huius libri parte futura indagatio eſt, quænam eius cauſa ſit? cur mas & fœmina alter alterius coniunctionem deſideret? vnde proueniat voluptas, quæ cum illa coniuncta eſt? cur tanta percipiatur? & num maior fœminæ quam viro contingat? quiſnam ſit illius finis? cui ætati, temperamento, atque naturæ magis conueniat? quis modus tenendus, vt fœcun-

Concubitum.

dus con-

dus congreſſus ſit ? quæue ſalubris congrediendi ratio ? Hæc omnia vt accuratius percipiantur, ſcire inprimis licet, quatuor eſſe ad fœcundum coitum neceſſaria inter ſe inuicem coordinata. Primum ſalacitas eſt ſiue appetitus ad Venerem: 2. ſeminis copia. 3. protuberatio partium in fœminis, erectio membri in viris: 4. & vltimum fœcunditas. Porro excitatur appetitus duplicis illius humoris, prolifici, & ſeroſi titillatu, qui ad ſui excretionem turgens in vaſis animal vehementer impellit, præſertim ætate florente, & virtute valida; quippe continetur in locellis muliebribus, & virorum partibus genitalibus ſeroſa quædam humidas (vt ſupra iam dictum eſt) acris & mordax, quæ motu ſuo ad vſum & delectationem opido excitare potis eſt; perinde ac iis, quibus ſub cute acris & mordax ſuccus deliteſcens ad ſcalptum ſtimulat, & vellicatu pungit, motuque ſuo ac pruritu ſcalpendi excitat deſiderium: qua plane ratione humor ille copia redundans, natura acris, & pungens, ſpiritu multo calidoq; refertus, ad ſui excretionem animal prouocat, quo ſane in motu ob iucundum titillatum, blandumque genitalium partium ſenſum mira naſcitur ad concumbendum tentigo, & incredibilis voluptas: hinc ſuauiſſima res cenſetur concubitus, in eoq; corpus geſtit vniuerſum, aut quod (vt in problematis Ariſt. eſt auctor) è toto corpore ſemen profluit, aut quia per eam partem ſe promit, in quam meatus omnes venæque applicantur, multo cute ſenſibiliores, adde ſeminis celerem expulſionem, à qua fit ſubitus reditus ad naturalem ſtatum, quem Galenus 1. *de cauſis ſympt.* maxime voluptuoſum eſſe cenſet; his accedit, quod partes in eo actu propriam deprehendunt perfectionem, qua antea priuatæ erant, quod maximam etiam parit voluptatem: & multo maiorem in expulſione ſeminis, quam in expulſione cæterorum excrementorum, quia materia eſt temperata, & vnitur membris temperatis, ſicuti conueniens conuenienti: quæ quidem omnia ſapientiſſima natura ex induſtria machinata eſt, vt propagandi generis cauſa prona in Venerem animalia vltro ferrentur, ne faſtidio ſuperueniente periret animalium generatio: Vt enim Ouidius cecinit:

Quatuor neceſſaria ad fœcundum coitũ.

Salacitas ſiue appetitus concumbendi vnde

Saliualis humoris natura.

Voluptas vnde.

In coitu vniuerſum corpus geſtit.

Reditus ad naturalem ſtatum voluptuoſus eſt.

Naturæ induſtria.

Quid creat omne genus volucrum niſi blanda voluptas?
Nec coeunt pecudes, ni leuis adſit amor.

Quibus adhuc fauet pinguedo, & vnctura ſeminis, per quam membra ad propriam veniunt integritatem; ac denique motus ſpiritus, qui per omnia interiora diſcurrit, & intima ſubtiliter tangens corpus exten-

Seminis vnctura & pinguedo.

Protuberatio partiũ.

extendit ac oſcitare facit. Cauſa vero erectionis aut protuberationis partium eſt valida imaginandi vis, quæ cogit cor impellere ſpiritum flatuoſum,& caliditas renum validorum,& pinguium,trahentium, & tranſmittentium: De ſemine, & quid illud ad generationem conferat, fuſius iam ſupra explicatum eſt:

Seminis fœcunditas vnde.

Fœcunditatem efficiunt ea, quæ etiam appetitum augent ſpiritus,humor & ventoſitas,quorum (ſi fides Conſtantino ſit adhibenda) appetitus ab hepate potiſſimum eſt, ſpiritus à corde,ventoſitas à calore humidum diſſoluente,& ad membra genitalia dirigente,humor à cerebro (vt quidam aiunt) ſed nos aliter cenſemus,hunc potius à toto promanare.

Cauſa cur mas & fœmina alter alterius opem requirat.

His ita conſtitutis, ſi in memoriam adducas,quæ 1.c. primi libri huius operis tradidimus, facile perſpicies, quænam ſit cauſa cur fœmina marem tantopere deſideret, & alter alterius ope ad congreſſum indigeat,quia nimirum vterq; generationem appetit,& ſui perpetuitatem,vterq; etiam motum, & originem generationis in ſe continet, neque tamen poteſt alter ſine altero generare,

Vterq; principium generationis incompletũ continet.

Prima ratio ex diſſidio partiũ.

quia mas in alio gignit,fœmina in ſeipſa, ideo non facultate duntaxat, ſed partibus corporis quibuſdam diſſident, quæ quidem illi ad ſemen emittendum inſunt,huic ad recipiendum, & alendum fœtum. Fuit igitur conuenientiſſimum,ad procreationem partes aliquot eſſe accõmodatas,easq; inter ſe diuerſas,quibus mas à fœmina differret; nam ſi de toto animali mas,& fœmina dicitur, non tamen quauis ſua parte potentiaq; idem mas,& fœmina eſt,ſed certa quadam virtute, & parte, vt docta eſt Ariſt. ſententia;

1.de gen. animal. 2.

haud immerito Empedocles dixiſſe videtur,maris & fœminæ quaſi ſymbolum eſſe, totum vero à neutro proficiſci,neq; ex utroque eadem ſecedere, ſi quando enim generatio fieri debet,commiſceantur coeantq; neceſſum eſt, vt ex ambobus ſic copulatis vnum tandem animal fiat: Vt enim ſacræ teſtantur literæ, *erunt duo in carne vna*,ideoque ibi fœmina adiutorium viri ſimile à diuino vate nuncupatur.

Secunda ratio à principio effectiuo.

Altera etiam cauſa eſt,cur alter alterius opem requirat; quod cum vterque habeat incompletum principium effectiuum,neceſſum omnino fuit,fœminam cum viro conuenire, vt quidquid vni deeſſet,alter ſubminiſtraret.

Tertia cauſa.

Tertia & vltima cauſa eſt, quia oportuit ab vtroq; parente materiam immitti,in qua amborum vis ac poteſtas contineretur,& tanquam confluentibus principiorum, & facultatum igniculis tertium quippiam inde gigneretur.

Dub. Vir an fœ-

Sed vir an fœmina in coitu magis delectetur,quærunt noſtri ſeculi ple-

li pleriq;,& quæſitum iam olim fuerat Tyreſia arbitro, qui quidem fœminis maiorem voluptatem adiudicauerat, conſiderans fortaſſis ipſam diutius immorari, ac vt auctor eſt Auicenna, tres in coitu percipere delectationes, primam cum proiicit proprium ſemen, & tunc toties delectari, quoties proiicit. 2. deglutiendo virile ſemen. 3. cum matrix commouetur; quæ tametſi ita ſint, ſanior videtur illorum opinio, qui putant virum maiorem percipere delectationem, quoniam ex prima conformatione calidior eſt, proinde latiores habet vias, & in coitu moratur minus, quia plerumque citius effundit, imo (vt ſcribit lib. *de genit.* Hipp.) de repente ſeceruit fortiori agitatione, ac turbatione, quam mulieres, quæ etſi longiori tempore delectentur, non tamen ab intenſiori voluptate id fit, ſed quia propter viarum ſtructuram lentius emittunt, imo nonnunquam omnino emittere nequeunt, quod eiſdem vehemẽtem, & difficilem irritationem indit, ac multis imponit, exiſtimantibus à calore id fieri, cum potius ideo contingat, quia cum viri citius emittant, deſtituuntur ipſæ re inconfecta; quod non aliter euenit, quam dum in flammam vinum infunderet, primo n. contingit flammam exilire, & per modicum tempus augeri ad vini infuſionem; poſtmodum deſinere.

mina in coitu magis oblectetur.

In coitu fœmina tres percipit delectationes.

Poſitio.

Fœmina longiori tempore, viri intenſiori voluptate delectantur.

Similitudo.

Quin etiam vehementia delectationis mares excedere, indicio eſt maxima virorum exſolutio, quæ non niſi à voluptate fit, diſſertante Galeno: ad hoc eiaculatum à mare ſemen copioſius, & craſſius, ac calidius, & tanto per plures inuolutiones velocius exiens, quanto expultrix virorum quam fœminarum validior eſt: Quæ cauſa cenſetur, cur in fœmina habeatur libido criminoſior, & minus excuſabilis, quia minus intenſe oblectantur; eſt & alia huiuſce rei non infima ratio, quod quia mulieres alia virtutum gloria non adeo præſtant, nec ad præclara alia facta aptæ videantur, cum igitur eius potiſſima, ac propria operatio ſit, procreatio prolis, quæ vaga Venere præpeditur, vt pudore, atque infamiæ timore, hanc maxime conſeruarent, ideo leges humanæ dedecus & infamiam, natura vero verecundiam fœminis ingenerauit, quæ cuſtos eſſet atque tutela pudicitiæ, vt quæ alias virtutes nequeunt exercere, & quibus earum defectus facile condonatur, hanc omnium pulcherrimam omni molimine, induſtria, & circumſpectione tuerentur.

1 de ſem. 7.

Semen viri copioſius & craſſius.

In fœmina libido criminoſior & minus excuſabilis.

Coitus

Coitus finis, & quod ſola prægnans mulier virum admittat.

Cap. II.

SI quæreres ab Epicuro viro alioqui modeſtiſſimo, atque optimo, & ſui temporis philoſopho ſummo, ecquiſnam eſſet coitus vſus in ſanitate? nullum profecto reſponderet; neque is ſua deſtituebatur ratione, quia exiſtimabat, Veneris etiam moderato vſu, & corporis & animi vires labefactari: Et haud multum ab hac opinione diuerſus fuerat Pythagoras, qui interrogatus, quando congrediendum cum fœmina foret? cum voles, inquit, teipſo fieri debilior. Diogenes Cynicus in ea fuit ſententia, vt crederet, modeſtis hominibus Venere vtendum eſſe, non ob copulatam illi voluptatem, ſed vt noxam vitarent, quæ à retento ſemine naſci ſolet, vt de eo ſcribit Galenus, vbi in eandem ſententiam inclinat. Aliis præſertimque mulierculis ac ſenſualibus, libidinoſisque hominibus videtur Venerei coitus oblectamentum à natura mortalibus datum, ad humanæ vitæ miſerias, voluptatis illius tanquam blandimentis leniendas, demulcendasque. Verumenim vero moderatæ Veneris ſalutarem ſæpiſſime eſſe vſum, & ſuadet ratio, & docet in arte medica Galenus, & nos iamiam demonſtrabimus, non tamen in illum potiſſimum finem, quem voluptuarii, & in Venerem putres homines putant, neque ſolum ad depellendum nocumentum humanæ ſpeciei, de qua agimus, ſed ad ſobolis potius propagationem, & ſui conſeruationem coitus fuiſſe conceſſus videtur; cui tamen inſignes illecebras, ac ſuperflui excernendi cupiditatem copulatam eſſe voluit induſtria natura, vt tanto libentius imo auidius inter ſe inuicem coniungerentur. Si enim ſola voluptate, quæ omnium eſt eſca malorum ad congreſſum, non ductu naturæ, impellamur, futurum omnino eſſet, quod Epicurus dicebat, vt non corporis modo ſed animi vires frangerentur, & vna cum vita perirent, quod etiam ita Poeta ſignificauit:

6 de locis.

Coitus vſus moderatus ſalutaris eſt.

Coitus finis eſt ſobolis propagatio.

Voluptas eſca malorum.

Corporis & animi vires ab immoderato coitu franguntur.

Vina ſitim ſedant, natis Venus alma creandis,
Sed fines horum tranſiliiſſe nocet.

At vt rectiſſime animaduertit Conſtantinus Africanus; pauci (pro do-

(pro dolor) coeũt hodie propter prolem, plures propter ſanitatem, plurimi propter luxum ac delectationem; ideoque non mirum, ſi coitus vt plurimum ſuperfluus eſt. *Obiectio.* At fortaſſe Epicurei mulum in medium afferrent, qui ob acceſſus abſtinentiam multo eſt parentibus, aſino, & equa viuacior, mares itidem paſſeres, qui citius fœminis ob Veneris aſſuetudinem ſeneſcunt. *Solutio.* Meminerint tamen aliud eſſe in totum abſtinere, quod corporis ſanitati procul dubio officit; aliud temperantem eſſe, quod perpetuo confert, mulum autem non in totum abſtinere, ſed minus parentibus ſalacem eſſe, ſic fœminas paſſerum maribus collatas; *Coitus abſtinentia quo pacto noceat.* nam ſi retinetur calidum humidum in loco calido humido, putreſcat neceſſum eſt, & non quauis ſed peſſima putredine, qualis corripere ſolet optimas quaſque ſubſtantias, vt ſanguinem, lac, ſemen, quod quidem in frigidum venenum abit, cuius vapor cordi accedens minuit reſpirandi vſum, ad cerebrum vero permeans ſpirituum vias obſepit, & hyſtericam immotam reddit.

Mulorum genus ſterile. Quoniam autem de mulis ſermo incidit, obiter excutiendum erit, quænam ſit cauſa, propter quam genus hoc animalium ſterile omnino cenſeatur; Ariſtot. frigiditatem cauſatur, quia, inquit, aſini ſemen frigidum eſt, equi calidius, cum igitur mixtum vtrumque, vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido eſt, conceptus euenit, at quod ex iis prouenit infœcundum exiſtit, quia in exiguo iam continetur generandi vis corporis aſinini. Si obtrudas ſaltem mulam ex equo hac ratione poſſe concipere, idipſum inficias ire videtur, quia tota fere illa vis equina eſt, aſini perexigua, aſinus igitur gigni non poteſt, quia exilis ibidem reperitur eiuſdem facultas, neque etiam equus vbi aſini materia reperitur, neque mulus, quia is ex æquis vtriuſque portionibus fit; addit mulam non concipere ſolum ſed enutrire opus eſſe, quod nequit, quia menſtruis caret, vtpote quæ ſuperfluam menſtruorum materiam vna cum vrinæ excrementis expellat; *Mula grauida iam viſa.* quare etſi dicamus grauidam fieri poſſe, quod ipſe iam viſum fuiſſe teſtatur, non tamen poterit perficere, & edere prolem; marem autem mulum aſinum generare poſſe non negat, quoniam & calidior eſt, & nihil præter ſemen generationi confert. Cæterum Empedocles, & Democritus, quibus hac in re libentius adhæreo, aliam huiuſce rei ex ſenſuum fide depromptam rationem prodiderunt, quod è duobus diuerſis generibus nata tertii generis fieri obſeruatum eſt, & neutri parentum aſſimilari, eaque ipſa, *Diuerſa ſpecie terti-*

am gignũt ſpeciem.

quæ ſunt ita nata, non gignere in omnium animalium genere, quia ex his alia quædam natura procrearetur, & alia ex ea, atq; ita in infinitum procederent ſpecies, quod (vel ipſo Ariſtotel. dicente 1. *de gener. animal.*) natura, quæ ſemper finem quærit, pro virili vitare contendit. Quod ſi in Cappadocia, & in Syria, vt Theophraſt. & Ariſt. ſunt auctores, mulæ coeunt, & pariunt, non mulæ quidem illæ ſunt, ſed diuerſum ac ſui generis animal, alteri tamen ſimilimum.

Cappadociæ & Syriæ mulæ concipiunt.

Illud autem ſilentii velariis inuoluendum non erit, quænam ſit cauſa, cur in animalium genere ſola mulier grauida admittat marem? de qua re iam olim interrogata Populea Agrippæ filia, & cur beſtiæ non coeunt, niſi cum volunt concipere, cauſam eſſe reſpondit laſciua fœmina, quia illæ beſtiæ ſunt. Lactantius lib. *de vero cultu*, duas huiuſce rei morales adducit rationes 1. eſt, Deum immortalem hoc humano generi conceſſiſſe, vt fœminæ grauidæ ſine noxa virum ſuſtinerent, ne alienas mulieres calcare cogerentur; altera, vt mulier grauida renuens virum poſſet mereri continentiæ laudem; quo potiſſimum nomine inter alias conſpicabiles animi ſui dotes integerrima matrona Zenobia Palmerinorum Regina laudanda venit, quæ Obedenatum maritum grauida nullatenus admittebat, modeſtam mulierem non propter voluptatem, ſed prolis cauſa matrimonium celebrare dicens. Sed illius etiam rei naturales cauſæ ſunt, quod brutorum vterus grauidus valde extuberet, & propinquus eſt foramini exteriori, ideo mares qui alioqui genitalia magna habent, facile quatiunt, & impellunt plenum vterum, quas moleſtas, & doloroſas percuſſiones brutorum fœminæ ferre nequeunt, ideoque reſiſtunt; Mulieri vero, quæ locos circa vterum habet craſſos, plenus vterus non extuberat, neque genitale humanum adeo eſt durum, & oblongum, vt ab ipſo vterus moleſte percutiatur. Præterea beſtiæ ſenſu tantum mouentur ad id, quod adeſt, ideoque elapſæ voluptatis, poſtquam conceperint, immemores à coitu abhorrent, Veneris enim ſenſus illis ſolum ad prolis generationem datus eſt, minime ad voluptatem, & delectationem, quamobrem ſentiunt tunc temporis noxiam ſine delectatione, quod ſi materia abundet, tranſit in pilos, cornua, & vngues, ac reliqua integumenta: atque hinc eſt quod ſomnium coitus nulli animalium niſi homini tantummodo accidat: nam, vt ſentiunt Dinus ac Thuriſanus ſupra caput *de generat. embryonis*, delitia pollutionis nocturnæ ſiue ſomnii coitus, ſicuti &

In animaliũ genere ſola mulier grauida virum admittit.

Morales cauſa.

Zenobiæ cõtinentia.

Naturales cauſa.

Soli homini ſomniũ coitus, & no-

-uti & quodvis aliud gaudium in ſomnio apparens, vtpote cum ſomniamus gratulari cum amicis, ad cogitatiuam, & imaginatiuam potentiam potiſſimum pertinet, quare nil mirum ſi brutis non contingat, quæ cogitatiua carent, ac viros infeſtet, quibus illa per ſomnium liberius operatur, etiamſi ſenſus externi ligati ſint. Illud tamen probe intelligendũ erit, apprehenſionem iſtius, aut illius obiecti etiamſi non præſentis, ſed actualiter mouentis, vtpote quod homo ſit cum hac, vel illa fœmina, ad internam potentiam pertinere, cui famulatur expulſiua virtus genitalium, ad quam expulſionem ſequitur actualis delectatio in ſenſu tactus realis; ſenſus quippe exteriores non ſemper per ſomnum priuantur omnino ſpiritu ſenſitiuo, neque ita ſunt ligati, vt forte ſenſibile non ſentiant aliquando aut delectans aut contriſtans, vt in propatulo eſt in quibuſdam dormientibus, quorum membra, ſi pungas, contrahuntur, & dolent, neque tamen excitantur à ſomno, quare mirandum non eſt, ſi ſemen, quod vehementiſſimum eſt ſenſibile, per genitalia membra tranſiens, quæ ſubinde exactiſſimo ſenſu prædita ſunt, etiam dormientibus delectationem inferat. Si vero quæras, an ſit conſultum mulieri prægnanti viro vti? Reſpondemus, ſi non appetat, ſatius eſſe carere vſu Veneris, ne fiat ſuperfœtatio, aut prouocentur menſes qui cauſa abortus ſint: ſi vero appetat, & ſit in mediis menſibus, vti poterit, quia grauida nil debet deſiderare; ſi in primis, nequaquam, quia eo tempore ſunt fœtus quaſi recentes fructus, qui quolibet vento decutiuntur, vt ſcribit Galenus; In poſtremis, eſt omnino abſtinendum, quoniam, dicente Ariſtotele, ſi eo tempore mulier concubuerit, ſolent exire fœtus muco oppleti.

-cturna pollutio contingit.

Pollutio nocturna qua ratione contingat.

Senſus externi per ſomnum nõ ligantur omnino.

Notabilia nonnulla circa coitum.

CAP. III.

MEdicorum princeps Hippocrates coitum partem quandam comitialis morbi appellauit, propter ſpirituum ni fallor conturbationem indeque concuſſionem, quæ à cerebro pręſertim fit, in quo epilepſia ſedem habere cõſueuit. Hominem autem primi coitus duntaxat pœnitet, augurium calamitoſæ vitæ à pœnitenda origine. Scitum eſt, Demoſthenem fœminæ, quam amabat, poſtulanti ab eodem, vt ſui copiam faceret, centum talenta, tanti reſpondiſſe, pœnitere non

Coitus eſt quidã morbus comitialis.

Primi coitus hominem pœnitet.

Melancholici libidinoſi.

Problema.

emam. Libidinoſiores melancholici ſunt, quia plurima ventoſitate oppleti. Illud non fuerit omnino præter rem dicere, quod etiam Ariſtoteles in problematibus quærit, cur iuuenes mulierem, quam primo ineunt, coitu peracto, odio vt plurimum proſequantur, cuius rei permutationem magnam, qua noſtra tunc corrumpuntur corpora cauſam eſſe putant: ideoque ſequentis triſtitiæ ex amiſſa virginitate, & corporis ac animi operationum permutationis memores, eam fugiunt tanquam huius rei fontem. Sed hac ratione etiam fœmina virum odio habuiſſet, contra quam videmus, illam marem, cum quo prius fuit congreſſa, incredibili amore proſequi. Conciliator ductus eorum auctoritate, qui fœminam viro imperfectiorem eſſe arbitrantur, ideo id fieri putat, quia perfectior vir fœminæ coniunctus imperficitur, fœmina perficitur, aut quia materia, cuius vices gerit fœmina, formam appetit, quam aſſequuta quieſcit, hæc vero à materia nihil accipit. Coitum porro mulieres æſtate magis appetunt, quia ſemen earum frigidum tunc calore temporis contemperatur, ac mouetur, in viris autem fit exhalatio, conſumptio, ac debilitas à calore adaucto: hyemis vero frigore vigoratur, & vegetior ac fortior redditur, ideoq; magis appetunt viri hyeme, quam mulieres. Sed enim aſſuetudo rei Venereæ homines reddit libidinoſiores, tum ex memoria blandimenti, tum quia corpus lubricum fit, & meatus latiores maxime adoleſcentibus, quorum membra nondum conſtiterunt; ideo per pubertatem mares ac fœminas ſummopere reſeruandas eſſe monet Ariſtoteles quo per totam vitam continentiores degant: nam & in ventriculo aſſuefactio multi alimenti hominem edacem reddit; quibus accedit, quod per exercitium tractrix roboratur, & valida fit. Hinc teſte Tertulliano lib. ad vxorem facilius eſt virginitatem ſeruare, quam caſtitatem, nam facilius eſt non optare, quod nunquam habuimus, quam quo aliquando fruimus potiti, ideoque virgines quæ nunquam coitu vſæ fuerunt, non tantopere optant, quia ſolum ad deponendam moleſtiam, reliquæ fœminæ tum hac de cauſa, tum quia præteritæ voluptatis reminiſcuntur, optant exercitium illud, imo quædam, quæ tribades dicuntur ſeu fricatrices, ſolam fricationem inter ſe amant, & ita infamem actum mutuo inter ſe exercent, cuius flagitii aliquot iam accuſari, & conuictas in exilium miſſas fuiſſe diximus; inſuper virgines, etſi appetant, timent illius naturæ ornamenti amiſſionem, quod hymen vocauimus, ſimulque anne-

Vir primo ſibi cognitã fœminam odit, cõtra fœmina virum incredibili amore proſequitur.

Coitũ mulieres æſtate magis: viri hyeme appetunt.

Aſſuetudo rei Venereæ cur homines reddit libidinoſiores.

Subpubertatẽ mares & fœminæ potiſſimum ſeruari debent.

Virginitatẽ ſeruare facilius eſt quam caſtitatem.

Tribades ſeu fricatrices mulieres quæ.

annexum voluptati dolorem,quem tamen fœminæ iam prætererunt. Cur autem coitus cerebrum lædat,pituitoſos ſanet morbos, cauſa eſt quia caput,cum ſit extremum, vbi ceſſat vis tractoria, Veneris exceſſum plus ſentit,adiuuat cerebri mollities, & dorſalis medullæ concedentium trahentibus teſtibus,quorum tractoriç virtuti ſolidiora membra non tam facile cedunt,ideo magis euitantur,exhauriunturque, & ideo voluptuarii exhauſti creduntur, vt ſupra diximus, dorſali humore & medullis; quia vero Venus motu excalefacit corporis habitum,vacuatione vero & reſolutione ſiccat,quæ duo ſunt potiſſima pituitæ remedia,idcirco morbis pituitoſis medetur; qua in re ſciendum eſt, illis etiam affectionibus,quas fœmina patitur ex retento ſemine,aut menſtruo ſanguine,coitum eſſe præſidium non contemnendum, quoniam hac via,expurgatur vterus,& immunis fit,qua etiam diſſenteriam coitu,aut ſuperueniente partu ſanari, auctor eſt Hippocrates,quoniam fortaſſis fit humoris diuerſio,non tamen adduci poſſum, vt credam, quod Amatus ait, ante partum diſſenteriam omnino ſalubrem eſſe, ductus illa Hippocratis ſententia, *Epicharmi vxori ante partum diſſenteria,dolor alui,egeſtiones ſubcruentæ, mucoſæ,vbi peperit ſtatim ſana erat, diuerſionis forte ratione*: Et quod duæ à ſe fœminæ viſæ ſunt, quæ diſſenteria incurabili laborantes partu ſuperueniente fuerunt liberatæ,nam & nos contrarium ſæpe ſumus experti, & ratio dictat, vt ſuo loco dicendum erit,nam etſi diuerſionis cauſa aliquando partus ſit vtilis, quia lochiorum viæ & ſanguinis liberæ manent,quibus antea à fœtu compreſſus ſanguis nec ad vterum penetrare pro alimento poterat, nec ad ceruicem,vt foras expelleretur,tunc vero libere permeat, tamen illud eſt vbi vires ſunt ſatis conſtantes, alioquin non potens mulier tolerare duas euacuationes lochiorum, & ventris, ac duas etiam affectiones, partus,ſeu abortus,& vlceris inteſtinorum facile ſuccumbit, Maior tamen & à priſcis iam orta de melancholicis, præſertimq; hypochondriacis dubitatio eſt,an ſcilicet eis vſus Veneris ſit ſalutaris,qui, vti Galenus & Ariſtoteles perhibent libidinoſi ſunt,quia in ipſorum præcordiis flatuum copia excitatur, atque adeo eiuſcemodi vitia præcordialia,ſpirituoſa,ſeu flatuoſa nominantur: flatuum vero pars pudendorum meatus diſtendit,& ſemen facit pruriens. Quod autem vſu Veneris iuuentur,tribus potiſſimum rationibus confirmari videtur. Prima,quia Galeno auctore, in opere *de locis affect.* ex retentione ſeminis

Coitus cerebrum lædit.

Coitus pituitoſis prodeſt morbis.

Aliis etiam morbus prodeſt.

Coitu vel partu diſſenteria ſanatur.

7.Epid.

Dub. An Venus competat melancholicis.

G.6.Epid. 3.2.

Ariſt. in li. probl.

1.Ratio.

Gal.6.de locis c.5.

fiunt multi melancholici, qui ſeminis excretione neceſſario alleuantur
quando enim retentio alicuius ſubſtantiæ eſt cauſa morbi, euacuatio
illius eſt medela; exemplo eſt quidam, cuius eo loci meminit, dicens:
*Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu quo antea creberrime fuerat v-
ſus, abſtinens, cibi cupiditatem amiſit, vbi vero ſeipſum cogendo plus cibi in-
gerebat, protinus ad vomitum excitabatur, mœſtus etiam apparebat: verum
2. *hic ad priſtinam conſuetudinem rediens quam celerrime liberatus fuit.* Se-
cunda ratio eſt, quia per Venerem flatus cum ſemine excernuntur, &
ipſo congreſſus calore diſcutiuntur, detruduntur que ex hypochon-
driis; ſubleuantur ergo hanc ob cauſam, vt etiam ructibus ſubleuari
3. certum eſt. Tertia ratio ex voluptate Venerea deſumitur; cum enim
melancholici metu, & mœſtitia maxime affligantur, euenit, vt volupta-
te reddantur alacriores, atque adeo melius habeant. Ex altera tamen
parte eſt, quod Venus refrigerat & exſiccat, exhauritque ſpiritus, id-
circo aduerſiſſima melancholicis eſſe videtur; Nam melancholici
Poſitio. frigidi ſunt & ſicci, jhoroſi, & flatuoſi, ac ſpirituum bonorum inopes.
Quocica ſic ſtatuendum videtur, eis quidem, qui ob retentionem
corrupti ſeminis, facti ſunt melancholici ſiue Hypochondriaci, ſiue
non, dummodo non ſint adhuc admodum debiles in eſſentia, haud
dubie Veneris vſum eſſe conuenientem; nam vti antea diximus, affe-
ctus ex repletione ſanat euacuatio, cum qualia oportet excernuntur,
hoc eſt, propria cuiuſque morbi materia & cauſa: Aliis vero omni-
bus melancholicis noxia eſt Venus, niſi forte admodum moderata,
& rara nondum debilibus: his enim, non quod propriæ materiæ fit
euacuatio, ſed ob flatus diſcuſſionem, & alacritatem aliquam, leuamen
quoddam affert, ſed neque id magnum neque firmum, imo ſi quis le-
uiuſculo illo ſolatio allectus Venere vlterius vtatur, recidet in longe
maiorem noxam, ob refrigerationem, exſiccationem, & ſpirituum re-
ſolutionem: etſi qui ſint iam per eſſentiam debiles, quales eorum mul-
ti exiſtunt, non à longa duntaxat & multa, ſed à quantulacunque
Venere maxime lædentur, neque id ſolum paulo poſt, ſed mox ab ipſo
congreſſu deterius ſe habere ſentient. Denique cum varia anima-
lium genera variis ſuæ ætatis temporibus coitum appetere incipiant,
nam ouis, & capra ad primum ætatis annum, vacca, & equus cum duos
habent dentes, quod vt plurimum fit ad annum ſecundum cum dimi-
dio, porcæ circa ſextum menſem, canis ad octauum, homo eo tempo-
re ge-

Varia animalia diuerſis temporibus coire incipiāt.

regenerare incipit, quo antea pubeſcere diximus viros, fratrare mulieres quod á 14. ad 60. vſque plus minuſue durat, tametſi vt à pleriſque ſcribitur, Phares viuebat annum nonum cum genuit Ezron, & Salomon 11. annos natus genuit Roboam. Nam Roboam annum 40. vitæ agens patri Salomoni ſucceſſit, Salomon autem cum vitam & regnum deſeruit, erat annorum 52. cum anno ætatis 12. regnum ſuſceperit; Achaz etiam decennis procreauit Ezechiam, vt colligere eſt 4. Regum 16. quomodo vero gignendi periodus in mare & fœmina finiatur infra patebit.

Homo quãdo incipit generare. *2. Reg. 14.* *3. Reg. 11.* *Lib. 4. c. 8.*

Quibus, quo tempore, ætate & temperamento coitus conueniat, aut noceat.

CAP. IV.

FRequens & inordiatata Venus habitum corporis diſſoluit, ſenectutem accelerat, canos maturat, neruorum incontinentiam, podagram, arthritidem, tremores, ſenſuum hebetudinem, intellectus ac mentis torporem; malum corporis habitum, ſuccorum cruditatem, viſus, auditus, cerebri, ac ventriculi debilitatem, mejendi difficultatem, conſumpto nimirum humore oleoſo, quo natura proſtatas reſperſit ad vrinæ vias lubricandas parit, vires reſoluit, imbecillioresque reddit, quia plurimi ſpiritus vitales vna excernuntur, pallorem inducit, ſenſuum etiam internorum imbecillitatem, obliuionem, artuum tremorem, prauum halitum, renum, & veſicæ dolores, dentium cruciatum, ac denique omnes corporis ac animi infirmitates parit: præterea multus adoleſcentiæ coitus reliquis ætatibus ſemen imbecillum, aut corruptum efficit, ob vaſorum ſpermaticorum cœptam imbecillitatem, neque ſolum læditur à prædictis corpus quod voluptate multa Veneris motus acrius intenditur, & ſubinde corpus diſſoluitur, ſed quod à crebro concubitu multa fit natiui ſpiritus atque caloris diſſolutio, in eo n. plurimum ſeminis excernitur, in quo iſta continentur, & tandem continuato tractationis motu non ſolum quidquid in teſtibus & vaſis ſeminariis continetur, ſed quidquid in proximis erat venis teſtes trahunt, & hæ rurſus ab aliis, donec nutrimentum partibus ſolidis aufertur, & tandé pro ſemine verus cruor excernitur, ac repentina mors nonnunquam

Inordinata Veneris nocumenta.

Sanguis pro ſemine excernitur

Venere conſumpti.

quam ſequitur,qua ratione Cor.Gallum & Q. Ætherium equites Romanos in Venereo actu expiraſſe,Plinius lib.7.auctor eſt, & Bertrandum Fererium Barchinonenſem Hiſpanum, vt ſcribit Iouianus Pontanus in opuſculo de obedientia, quod pariter cuidam ſtudioſo Salmanticæ paucos ante annos contigit: inde etiam macies, pallor corporis,& virium defectio: potiſſimum autem nocet refrigeratis, inanitis,exſiccatiſque corporibus,imbecillibus,ſenibus, aut adhuc iunioribus: quin etiã coitus,ſi cum puella nimis puſilla exerceatur,proprietate quadam ſemen corrumpit, vti & ſi quis morbo cerebri laboret, cordis,hepatis,lienis,renum,vaſorumue ſpermaticorum aut teſtium, quæ fere omnia Galeno 2. *de ſanit. tuend.* ferimus accepta: Hinc Democritus Veneris raritatem commendabat,& Celſus concubitum frequentem diſſoluere dicebat; Et Ariſtot. plurimum coeuntes parum viuere,ac cito ſeneſcere,ideoque mulus longioris eſt vitæ,equa, & aſino,à quibus genitus eſt; ſic caſtrati plus viuunt,quam non caſtrati, & fœmina ex accidenti plus quam maſculus, cum tamen ex natura maſculus non caſtratus ſit longioris vitæ,quam fœmina, quia calidior, in calore vero ſtat vita hominis:de quo quidem immodico atq; effrænato coitu Claudianus ita cecinit:

Quibus potiſſimũ nocet Venus.

Lib.1.c.7.

Semen à quibus corrumpatur.

Luxuries prædulce malum,quæ dedita ſemper
Corporis arbitriis,hebetat caligine ſenſum,
Membraque Circæis effœminat acrius herbis,
Blanda quidem vultu: ſed qua non tetrior vlla.

E conuerſo moderata Venus plurimas ſecum affert commoditates,quia corpus recrementis plenum inanit, excitat,& auget ſeminis inſtrumenta,indurata mollit,meatus dilatat,pituitam expurgat, impeditam mentis vim explicat,iras remittit,vnde melancholicis, mœſtis, furioſiſque conuenit, interdum comitiali morbo laborantes ſanat,capitis grauitatem & dolorem emendat,emaciatos recreat, ægre ſpirantibus opitulatur & cibi cupiditatem amiſſam reſtituit, ac nocturnas pollutiones depellit; præſertim autem pituitoſis morbis ſuccurrit, itaque vt læditur natura nimio alimento,& nimis modico, mediocri ſeruatur,vt etiam offenditur nimio motu & nimis modico, mediocri recreatur;ſic nimia Venus nocet homini, moderata conducit,ſicuti demum *Omnibus in rebus modus eſt pulcherrima virtus*: quamobrem ſaluberrima Venus cenſetur,ſi iuſtis interuallis moderate exerceatur eatenus,

Venus qui-

tenus,

bus ſalutha-rus.

venus, dum corporis vires non lædat, & leuitatem corpori inferat, ac alacritatem, & meliorem illi habitum conciliet, potiſſimumque ætate florentibus, iisque, qui calido, & humido ſunt temperamento, ſucculento, ac optimo corporis habitu conſtantes (quos quadratos vocant) iis enim teſte Celſo præallegato, rara Venus corpus excitat, imo animam exhilarat, iram ingentem remittit, & plurimas pituitoſas melancholicasque ægritudines aufert, vertiginem tollit, ſeminis fumoſitates ac vapores à cerebro diuertendo. Ideoque ſalubrius cæteris indulgere Veneri poterunt modo interuallo tam longo repetita ſit Venus, vt neque (vti diximus) reſolutio aliqua inde ſentiatur, neque languor, aut dolor, ſed homo ſeipſo quodam modo leuior ſibi factus ac melius reſpirare videatur; quod vt plurimum fiet, ſi bis in ſeptimata celebretur: frequentior enim languorem imbecillitatemque afferre ſolet non ſolum viro, ſed etiam fœminæ, vt videre fuit in coniuge illius Tarraconenſis, quæ vt in hiſtoriis eſt, apud Arragoniæ reginam marito litem intendens atque conqueſta, quod cum illa decies in die congredi ſolitus eſſet, effecit, vt capitali ſupplicio impoſito, hoc imposterum nè faceret, prohiberetur: neque ſatis video, an magis hanc mirari poſſimus, quæ, cum fœmina ſit alioqui inſatiabilis, vt refert Salomon, tamen de hac re queremoniam excitauerit; an iuuenculam illam germanicam, quæ, vt refert Mizaldus, vna nocte triginta quinque ſeriatim militibus proſtitit, aut Proculum Cæſarem, è quo centum germanicas virgines intra quindecim dies concepiſſe ferunt, decemque ex virginibus vna nocte fœminas reddidiſſe, aptus omnino Imperatrici Meſſalinæ vir, quæ etſi centies à viro calcaretur, vt erat proſtitutæ libidinis mulier, defatigari ſe dicebat, non ſatiari, quæque hanc plane regiam exiſtimans victoriam, eligit in id certamen nobiliſſimam è proſtitutis ancillam, eamque die ac nocte quinto ac vigeſimo concubitu ſuperaſſe, auctor eſt Plinius; narrant Herculem quinquaginta virgines vna nocte oēs mulieres reddidiſſe, & herbam aiunt Indicā tantæ virtutis eſſe vt ea comeſta quidā ad 70. coitus proceſſerit: ſed iſthæc inauditæ libidinis exempla inſectari, huius loci non eſt, crederem equidem hos ſemen non emittere, ſed quandam duntaxat exhalationem: Eſt etiam raræ libidinis exemplum, ac pene inauditum, vt Cœlius narrat cuiuſdam, qui quo pluribus afficeretur plagis, eo impetuoſius, ac ardentius in concubitum præceps ferebatur, proinde precibus flagellari expo-

Moderatæ Ven. vtilitates.

Interuallū.

Veneris terminus.

Effrenatæ libidinis exempla.

Iuuen. Sat. 6.

Tacit. libr. 11.

Plin. lib. 10 c. 62.

10. lib. c. 63

10. Anti. lect. c. 15.

P ſcebat,

ſcebat,nec ſcires vtrum affectaret auidius verbera an coitum, niſi quod illorum menſura libidinis voluptas conſtabat, vnus mortalium, qui eorum impetu in ſupplicium ferretur ac delicias: contraxerat aſſuetudinem deprauam, quod ita à puero aſſueſceret, communicata ſtupri fœditate inter æquales, poſtea ſibi infeſtus vitium improbabat & ſequebatur. Redeo nunc vnde digreſſus fui ad præcepta, quæ in Venere ſunt obſeruanda; qui concubitu ſperatæ prolis deſiderio vtuntur, iis frequentior rariorue eſſe non debet, quam res exigit, vtrumque enim fœcunditatem impedit, quippe ſemẽ profundere immoderatius, vires exhaurit, & ſpiritus depopulatur, diutius vero, quam par eſt, cohibere; & à congreſſu deſueſcere, ſeminis efficaciam, virilitatemque minuit; neq; etiam oportet, vt exerceatur, niſi quando omnium exceſſuum mediocritate corpus fuerit conſtitutum, quando ſcilicet, nec ſupra modum plenum neque vacuum extiterit, nec nimio calore aut frigore, nec nimia ſiccitate aut humiditate affectum, nam repleto nocet Venus agitatione multa, quæ cruditatum cauſa eſt; inanito vacuatione officit; calefactum motu inflammat, refrigeratum ſequenti refrigerio offendit; Quod ſi in his peccare contigerit, tolerabilior erit exceſſus, ſi calefacto potius quam refrigerato, humectato quam exſiccato, pleno quam vacuo corpore contingat. Nam ex Galeni decreto cruditas, & repletio, facilius emendantur, quam arefactio, & maraſmus; ſed vtrumque periculoſum, quidam enim repleto ac diſtento corpore rem habuit cum meretrice, ac repente expirauit, vt refert Alexandrinus. In die etiam purgationis à re Venerea cauendum omnino eſt, non enim fert natura duplicem vehementemque reſolutionem, Pinciæ leuiſſimo morbo affectus alius imprudens coiuit, & eadem die obiit, eſſet igitur optandum, vt medici de hac etiam re eos, qui cathariticum ſumunt, admonerent. Qua vero diei hora coeundum ſit, non ſatis concordes ſunt auctores, nam Hippoc. & Galenus præſcribunt auroræ tempus, quoniam peracta concoctione oportune excrementis omnibus purgatur corpus, quam cauſam præter foraminum apertionem eſſe puto, cur ieiuni celerius cõcumbunt; quod etiam inſinuaſſe videtur diuina vir ſcientia Hippoc. in ea ſententia, in qua luculenter, & argute humani victus ordinem diſponit; *Labor, cibus, potus, ſomnus, Venus, omnia moderata*, vbi apertiſſime iubet, vt labor cibum, cibus potionem, potio ſomnum, ſomnus Venerem præcedat: Aliter tamen Paulo & Ætio viſum

Coitum quæ impediant.

Repletio quam arefactio facilius emendatur.

Repletus à re Venerea abſtineat.

Qua diei hora concũbendum.

Ieiuni celerius concũbunt.

Lib. 1. c. 35.
Lib. 3. c. 8.
Victus ordo

ſum

ſum fuit,ante ſomnum concumbendum, & poſt cibum, vt ſuccedens ſomnus abſumptas reparet viri vires, fœmina vero ſemen genitale illapſum facilius ac fortius retineat,& quiete ad conceptum paret. Oribaſius timens non minus inanitionem,quam repletionem, vult expergefactos primum aluum veſicamq; purgare, purgatos leui ientaculo muniri, ita mutuo congredi;quod ſi quis à prandio prurire inceperit, & in Venerem ferri,ceſſare tantiſper oportere, quoad alimentum conſtiterit,ſi vero à cœna,paululum prædormire: Auicenna ex conſuetudine petendum docet quo tempore corpus cuiusq; leuius redditur. Nobis ita de tota re ſtatuendum videtur,vt ſalutarius commodiusq; quis congrediatur à ſomno,& poſt cibi confectionem;quam ante ſomnum, & à cibo,vel ſaltem vbi aliquantulum ſomni acceſſerit, & leuiorem ventriculum ſenſerit homo,quod fere ſub auroram fieri expertum eſt, & tunc ſecure concũbi poſſe,ſi præſertim,quod reliquũ eſt antelucani tẽporis,ſomno iterũ & quiete tranſigatur,ſic nec cruditas noxã, nec laſſitudo languorẽ afferet;ſed adhuc ſalubrior, & ad generandũ prolem aptior concumbendi ratio erit,& multo vtilior,ſi aluus, veſicaque prius exonerentur,ſed maxime veſica, ea n. intenta parum probe concubitus procedit: non proinde exiſtimes ſemen à proxima cœna,ſed multo antea,& confectum,& paratum in vaſis fuiſſe,alioqui oporteret homines poſt quamuis cibationẽ coire,non minus quam excernere;interdiu vero deterior eſt coitus,nocturno aut matutino tutior. Porro tempus anni ad prolificum concubitum idoneum eſt ver,potiſſimum vero ceſſantibus aut incipientibus menſtruis,tunc enim & ſi qua opus,vt ſemen adhæreat,aſperitas adeſt, nec ab influentis ſanguinis copia ſemen eluitur,quia paulatim iam effluit, nec tamen quod ſatis eſt ad alendum deeſt: Qui vero in menſium fluxu concubitus exercetur, exitialis omnino,& peſtifer eſt,tum iis qui commiſcentur, tum fœtui, & ſi forte in menſtruis poſita mulier conceperit,plerumq; inualidus,impurus, morboſus,minimeq; vitalis,vel ſordidus,tetraq; lue madẽs fœtus, qui ſic generatus eſt,prodeat oportet;Fieri enim non poteſt, vt qui ſanguine iam vitiato gignitur,non etiam vitioſus aut vlceribus plenus naſcatur,vnde pſoræ,lepræ,elephantiaſes,impetigines,alphi,cutis, & faciei decolorationes apparent, quamobrem toto menſtruationis tempore, coitum in lege interdictum fuiſſe credibile eſt.Sciẽdum præterea,quod tametſi ex retento ſemine noxa non exigua corpori accedere poſſet,

Propoſitio auctoris.

Sub auroræ concumbendum.

Coitus veſica intẽta parum probe procedit.

Coitus interdius nociuus.

Tempus anni.

In menſiũ fluxu coitus exitialis fœtui & parentibus.

Ex coitu menſtruata incommoda.

Plura incommoda ex immedica Venere quam ex dimiſſa.

nam viduis maioribusque natu virginibus religioſis, & caſte viuentibus in vtero concluſum refrigeratur, & in peſſimam qualitatem conuerſum intolerabiles generat cruciatus, & quam plurimas ægritudines; tamen ex venereorum vſu, grauius ac ſæpius, quam ex eius intermiſſione corpus læditur, quoniam ad intemperatæ cupiditatis libidinem plerique omnes ſunt procliues, qua ratione ad vitam præferimus vinum aquæ, ſed quia plus in vino peccatur, pluribus vinum quam aqua obfuit. Illud inſuper requiritur, ne corpore nimium commoto, aut laboribus & vigiliis fatigato, aut animi perturbationibus affecto Veneri operam demus, ex his enim aut virtus plurimum exſoluitur, aut cruditas generatur: Sunt, qui referant mulierem, ſi in coitu ploret, non poſſe concipere, quod etiam facit timor, mœror, & immodica ira, eſt etiam ſterilis, & inanis inuitus coitus; nam vt auctor eſt Ætius conciliat amor genituram, amare igitur mulier debet, & prolis deſiderio affici, vt concipiat: Impeditur etiam conceptus, ſi mulier clunes niminum retractet atque agitet, vt notauit Lucretius. Immodicus etiam coitus, aut nimis ardens infœcundus eſt, quia in illo ſemen non emittitur, ideoque meretrices non concipiunt, in hoc prius effluit, quam oporteat, ideo laſciuus Poeta expetens in coitu tarditatem, inquit, *Crede mihi Veneris non eſt properanda voluptas*, & alibi: *odi concubitus qui non vtrinque reſoluunt*. Et vt vno faſce multa complectar, omnes animi paſſiones ſunt omnino auertendæ hora coitus, non enim ſolum ad concipiendum confert tranquillus animus, ſed etiam ad bonos edendos conceptus: quapropter ſpurii magna ex parte ſunt prauis moribus, quia concipiuntur, parentibus vel timentibus, vel animo male affectis: qua ratione etiam in Germania viliſſimo in pretio habentur, vt principum ſpurii ad nulla publica munia admittantur, niſi gratia aut priuilegio particulari; hinc etiam fit, vt ſapientum filii vt plurimum rudes, ſtupidoque ingenio nati ſint, vt in prouerbio eſt, quia viri docti dum concumbunt, magnas fere ſemper curas gerunt, neque animo ſunt tranquillo, vnde mulieres vel non concipiunt, vel conceptus hebetes ac prauos edunt. Sunt etiam quædam vinorum genera, quæ ſterilem coitum faciunt, qual[illegible]tricænium creditur.

Similitudo.

Affectiones aut perturbationes in coitu conceptum impediunt.

Inuitus coitus ſterilis.

Meretrices cur non cõcipiant.

Spurii prauis ſunt moribus.

Spurii in Germania admodum viles ſunt.

Sapientum filii cur plerumque rudes.

Quæ in ipſo coitu obſeruanda.

CAP. V.

Congrediendi ratio. *Quatuor libidinem mouent.* *Cupiditas vt excitatur.* *Cupidinis ſpiritus.*

QVæcunque hactenus prodidimus, in eum finem diriguntur, vt publicis perſonis ac probis viris rite conſultum ſit, ſi quando poſteritatis auidi de recta ad tuendam valetudinem, & prolem generandam congrediēdi ratione medicos interrogauerint; quod quia frequenter vſu venit, ne irritus congreſſus ſit, obſeruare oportet, vt vir, cum in amplexum coniugis venerit, omni illam deliciarum, omni blandimentorum genere excipiat, molli etiam complexu fouebit, demulcebit, titillabit, nec ex abrupto in agrum naturæ irrumpet, ſed ſenſim irrepat potius, laſciuis, quantum coniugalis modeſtia tolerat, verbis, laſciuiora oſcula commiſcendo, genitalia, & mammas contrectando vt flammam ipſa accipiat, & ad Venerem intendatur, ſic enim demum proprii ſeminis excernendi, & virilis vna concipiendi deſiderio fremit, & ardet vterus, hæc ſi inflammandæ mulieri non ſufficiant, adhibeantur, quæ ſuo loco dicenda ſunt, fuerit tamen multo vtilius, ſi non imaginatione, viſu, aut laſciuiis appetitus ad coitum generetur, ſed vrgente copia ſeminis ad Veneris vſum impellamur: Tu autem ex ſupra dictis iam facile colligere potuiſti, qua ratione ad coitum appetitus excitetur, & quatuor ad grande hoc opus requiri, imaginariam cupiditatem, affluentem ſuccum, ſpiritualem ſubſtantiam, & flatuoſam materiam; quorum cupiditas ex deprehenſo rei delectabilis, & concupitæ ſimulacro excitatur, qua quidem percepta in ſpongioſitatem, quæ in medio glandis colis apparet, cupidinis ſpiritus confeſtim ſubit, ac 3. alia vis, quæ huic obtemperat, genitalis ſeminis materiam à ſeminariis meatibus peculiari titillatione concitatis mouet, cuius portio à calore agente in flatum vertitur, à quo præterquam quod ad eiaculationem facit, genitalia extenduntur, virorum nimirum rigeſcunt intumeſcuntque, fœminarum fatiſcunt, & tunc, ſi quod à parente ſemen prolificum excidat, vterus vndique complectatur, & ita auide retineat, atque adſtringat, vt ne minimum ſeminis exire permittat, conceptus dici meretur, de quo ſequenti tractatione ſcrupuloſius perſcrutabimur.

Situs in co-

Qui tamen vt felicius procedat, dum inuicem congrediuntur, po-

itu obſeruandus.

natur mulier in dorſo, cruribus bene diuaricaris, & accliuibus, vt os vuluæ eleuetur ad illam, quæ ibi eſt concauitas vteri, quia tunc directe in ipſum proiicitur ſemen; quando enim diſponitur in latus non fit conceptus quia in colli matricis latus ſemen proiicitur, neque etiam quando ſtat mulier, quia extenditur vterus, & conſtringitur os eius, ſic ut non recipiat, & ſi recipit, effunditur propter extenſionem; caput vero paululum dimiſſum mulier habeat, omniaq; ſecundum naturam fiant, donec vir ſemen ante oſtium vuluæ emittat, non enim intus, vt quidam opinantur, ſed ante oſtiolum magna ex parte vtrorumq; oblectamento excernitur, vnde ab vtero auidiſſime trahitur, ſi calidum & modice temperatum eſt. Cum vero fœmina inſtare proprii ſeminis effluxum ex titillante voluptate perceperit, virum ea de re admonebit, vt eodem ſi fieri poſſit temporis articulo, & ipſe ſemen ſuum eiaculetur, & ex ſeminis concurſu conceptus fiat, fœtusque tandem prodeat, quod felicius adhuc ſuccedet, ſi non ſtatim ab opere peracto ſeſe à complexu muliebri vir ſeparet, ne aer in vterum adhuc hiantem ſubeat, ſeminaque corrumpat, antequam plane commixta coierint; quieta digreſſo viro ſe continebit mulier, cruribus decuſſatis, & molliter in altum ſublatis, ne motu decliuiq; ſitu ſemen prolabatur; contineat ſe tum temporis à ſermone, præſertim contentioſo, tuſſi, & ſternutatione, ac, ſi fieri poſſit, ſomno ſe tradat. Rationi, experientiæ, ac pudicitiæ penitus aduerſatur Lucretii ſententia dicentis:

Semen non intus, ſed ante os vteri eiicitur.

A concubitu mulier qua ratione ſe gerere debeat.

Abſtinendum à tuſſi & ſternutatione.

Nam more ferarum
Quadrupedumq; magis ritu plerumq; putantur
Concipere vxores.

Quoniam mulier poſterius inita, præterquam quod indecens ac impudicum id eſſet, non recipit ſemen niſi inter labia vuluæ, quia ſpiſſitudo natium impedit membri ad os matricis porrectionem, vt mirari ſatis non poſſim Mercurialem, qui cum Paulo in eadem omnino fuit ſententia. Multo tamen æquius atque probius modeſtiam, & vtilitatem reſpiciens Ariſtot. *in œconomicis* iubet vxori appropinquandum eſſe cum magna modeſtia, & temperantia; *ſit*, inquit, *pudor in verbis, in operibus vero fas, atque honeſtas, nec partes quatiant ſine verecundia ac pudore, hæc enim meretrices ad mœchos pati decet*; quæ ſententia digna profecto viſa eſt, vt ea tractationi huic finem imponamus, in qua, quoniam modeſtis auribus fortaſſe parum grata quantumuis neceſſaria fuerit, hactenus tentaſſe

Modeſtia, & pudicitia in coitu ſeruanda.

tentaſſe ſit ſatis; ſi quid tamen minus pudice dictum ineſſe videatur, haud minus tamen ob id ſeriæ & perneceſſariæ tractationis vim retinere debet, ſiquidem non ad laſciuiam, ſed vtiliſſimę rei dilucidationem vrgente neceſſitate & rerum ſerie dicta ſunt.

Poſſintne diuerſa genere coire.

CAP. VI.

BRuta ex hominibus, & viciſſim homines à brutis poſſe concipere plerique omnes difficilius non putant quàm ex diuerſis brutorum ſpeciebus (quod ſæpe euenit) conceptum fieri, ita ex tauro, & Paſiphae Minotaurum natum fabulantur, & Plutarchus in Parallelis refert, ex Ariſtonimo, Demoſtrati filio, cum odiſſet mulieres, & cum aſina rem haberet, formoſiſſimam puellam nomine Onoſcelim natã; pariter ex Fuluio Stello, & equa aliam puellam pulcherrimam, quam Eponam ſiue Hipponam nominarunt, neq; id mirum exiſtimant, ſiquidem in homine, & brutis naturalis appetitus idem eſt, naturæ ex delectatione eadem prouocatio; virtus attractiua vteri ſubinde in hominibus, & brutis omnino ſimilis. Illa tamen accliuior ac ſcopuloſior ſemper ſapientiæ ſtudioſis viſa controuerſia eſt, poſſintne dæmones cum hominibus rem habere, de qua re maximam apud ſcriptores reperio diſſenſionem; nam Pſellus apud Pium voluptatem ac corpus dæmonibus tribuit, imo valde pati poſſe retur, adeo vt nonnulli ſemen iaciant, à quo puſilla animalia generentur, habeantquè excrementa, & membra genitalia, ac ſubinde nutriantur, alii inſpiratione per arterias, alii humorem non ore, ſed ſicuti ſpongiæ, & oſtreæ exugentes extrinſecus adiacentẽ; ſex inſuper dæmonum genera numerat, igneum, aereum, terrenum, aquatile, ſubterraneum, ac lucifugum ſeu tenebroſum. Non multo diuerſa ſunt, quæ diſertiſſimus Lactantius 2. diuinarum inſtitutionum prodidit, ſic ſcribens; *Cum numerus hominum cœpiſſet increſcere, prouidens Deus ne fraudibus ſuis Diabolus, cui ab initio dederat terræ poteſtatem, vel corrumperet vel diſperderet homines (quod in exordio fecerat) miſit angelos ad tutelam cultumque generis humani, quibus ante omnia præcepit ne terræ contagione maculati amitterent dignitatem ſubſtantiæ cœleſtis, ſcilicet id eos facere prohibuit, quod ſciebat eſſe facturos, vt veniam ſperare non poſſent: Itaque illos cum hominibus commorantes dominator ille terræ fallaciſſimus conſue-*

Bruta ex hominibus concipere poſſe.

Naturalis appetitus idem in homine & brutis.

Dub.

Dæmones cum hominibus an poſſint coire.

Sex dæmonũ genera.

Lactantii ſententia.

De dæmon. vide Card. 19. de ſubtilitate inſi. Et 16. de variet. rer. cap 103.

tudine

tudine ipſa paulatim ad vitia pellexit, & mulierum congreſſibus inquinauit, tum in cœlum ob peccata non recepti ceciderunt, ſic eos Diabolus ex angelis Dei ſuos fecit ſatellites: ita videtur interpretari Lactant. Locum Geneſis: *videntes filii Dei filias hominum quod eſſent valde pulchræ, acceperunt ſibi vxores ex omnibus quas elegerant*, intelligens ibi per filios Dei angelos cuſtodes. In quam

Athenagoras philoſophus.

etiam ſententiam pedibus diſcedunt Athenagoras Philoſophus, & Tertullianus, tametſi alii ibi per filios Dei Dæmones incubos intelligunt, propter naturam ſpiritualem, vnde & primo Iob dicitur, Satan fuiſſe inter filios Dei; Alii intelligunt filios iudicum vel potentum, quia dictio Elohim, quæ ibi ponitur, interdum accipitur pro Deo apud Hebræos, interdum pro Diis in plurali, & pro iudicibus, vt Lyra notauit,

Dæmones ſylphes, pygmæi, ſiue lemures.

ex qua coniunctione angelorum cum filiabus hominum non ſolum gigantes, vt ex eodem loco colligitur ſcripturæ, ſed etiam Dæmones ſylphes, qui etiam vocantur heroes, lemures, penates, lares, genii, laruæ, paruæ perſonæ ſiue pygmæi, genitos fuiſſe putant, ac demum ſex illa dæmonum genera, quæ ſupra connumerauimus, qui non potentes in cœlum ire, iuxta cœlum commorentur, quorum vim putat Plato traiicere

Platonis placitum.

Platonis & Lactantii ſententia improbatur.

humana ad Deos, & diuina ad homines quaſi delatores hinc precum inde donorum, eisque ſingularum mundi regionum gubernacula diſtributa eſſe, neque vero gentibus duntaxat aut prouinciis, ſed ſingulis nobis addictos eſſe curatores dæmones, qua ratione Socratis Dæmon celebratur ab eodem; quæ quidem quamuis ad ſacrorum imitationem Plato ediſſerit, in hoc peccare videntur, quod nuſquam bonos dæmones à malignis ſeiungat, quos etiam vocant gnomos, & terrenos

Inter gnomos & diabolum differentia.

ſpiritus, non quod veri ſpiritus exiſtant (quia ſanguinem, & carnem illis tribuunt, ac poſt longam vitam morti obnoxios eſſe dicunt) ſed quia illis comparantur propter ſimiles artes, & induſtriam, quam cum illis communem habeant, & ſunt qui credant magnos theſauros ſub terra habere, & ſeruare; aliquando iis, quibus apparent infeſtos eſſe, quos laruas dicunt, alios bonæ fortunæ præſagos, vt plurimum honeſtos, bonosque homines mirifice diligere, improbos vehementer odiſſe gentilitas credidit, & lares vocabat, inter quos & Diabolum, hanc putant differentiam, quod iſte non moriatur, quod vero ſanguinem & carnem habet ſemel mori neceſſum ſit, ex quorum etiam ſpirituum ſemine gigantes natos eſſe dicunt, qui in terra fuerunt. His accommodant elegantiſſima illa Virgilii carmina.

Igneus

Igneus eſt illis vigor & cœleſtis origo *Æneid. 6.*
Seminibus,quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus,moribundaque membra,
Hinc metuunt,cupiuntque,dolent,gaudentque,nec auras
Reſpiciunt,clauſæ tenebris,& carcere cæco,

Loci ſcripturæ enarrantur. Illa tamen opinio prorſus eſt reiicienda, nam etſi ſacra ſcriptura Michaelem Hebræorum principem conſtituat alioſque angelos aliarũ gentium præſides Danielis 10. ſubindeque hiſtoriis proditum ſit, primi parentis cuſtodem angelum dictum fuiſſe Razielem, Iſaaci Raphaelem, Iacobi Pelielem, Moyſis Metraton, qui & ipſe inferioris mundi præfectus dicitur, & ita reliquis hominibus angelos cuſtodes conceſſos, tamen ſpiritus incorporei, de quibus Lactantii ſermo eſt, fœminarum amore non tenentur, nec ex illis generare poſſunt, cupiditas enim ſuam originem ac radicem inferiorem habet, vbi enim non ſunt partes generantes, nec etiam Venereus appetitus eſſe poteſt; vbi neque cibus, neque potus eſt, ibi nec etiam ſemen; vbi deniq; nulla eſt neceſſitas perpetuandi, aut regenerandi, ibi natura neque poſuit deſiderium coeundi. *Spiritus fœminarum amore non tenentur.* Quare potius ibi per filios Dei intelligendi ſunt homines, qui Deum cognoſcebant, & deſcendentes de Seth, qui à patre ſuo fuerant inſtituti in cultu diuino, & veram profitebantur religionem, tales enim ſacræ literæ ſolent appellare filios Dei; vt: vocaui filium meum ex Ægypto; Iſrael filius meus; Ego dixi, vos eſtis filii Dei, & omnes filii altiſſimi, ſed ſicuti homines moriemini: Per filias vero hominum, filias gentium, & fœminas corruptas intelligere oportet præſertim filias Cain, quæ erant curioſæ, diſſolutæ & lubricæ, & cum illis præceperat Seth filiis ſuis ne contraherent matrimonia, ſicut præcepit dominus filiis Iſrael vt non contraherent cum mulieribus Cananæis. *Aliorum opinio.* Alii inter Dæmones ſuccubos, & incubos eſſe arbitrantur, ſuccubos igitur ex viro poſſe genituram concipere, & mox in incubum mutatum eandem genituram in vterum mulieris proiicere, ac ita ex ea hominem generare, quod etiam vanum, & anicularum fabulis omnino ſimile eſt: Si enim poſſibile id eſſet, quot ferarum monſtris tanto tempore humanum genus, ſeminum permixtione per dæmones in brutis & hominibus facta infeſtatum eſſe à tanto ſui hoſte vidiſſemus; Adde illud, quod ſupra iam prodidimus, ſemen ſtatim extra vaſa corrumpi, & infœcundum reddi; nemo itaque poteſt concipi, aut originem capere abſque copula

Poſitio auctoris.

viri cum fœmina, contrarium enim repugnat non veritati duntaxat, ſed etiam vniuerſali rerum naturæ. Si igitur de his, quæ fortaſſe curioſa nimis, & præcipiti indagatione viri ſapientes perquiſiverunt, nobis liceat pronuntiare, crediderim equidem, æquius multo cenſere eos, qui

Dæmones etſi coire, tamen generare non poſſent.

putant dæmones nullo pacto cum homine generare poſſe, aut concipere; Si vero donemus, permittente Deo formam aſſumere humanam, & coire ſaltem poſſe, quoniam id multis, & variis hiſtoriis tum hominum confirmatur, tum mulierum, quæ inſciæ cum dæmone coeuntes in genitalium gangrænam, & vteri inflammationem deuenerũt, vnde eſſe ſpiritus quoſdam dæmones, qui mulieres aliquando ſollicitauerint, & compreſſerint non ſolum olim, ſed etiam noſtris temporibus,

Satyri & Syluani.

à quibus non admodum differunt Satyri atque Syluani, nunquam tamen concepiſſe affirmamus, ſed plenum vterum deueniſſe aliquoties, & cum inſtaret hora partus, diris cruciatibus ſtupas, crines, lapides, oſſa, ferreos clauos, & ſimilia per vterum excreuiſſe innumera, quæ malus ille dæmon ſubdole ſuppoſuerat: quod ſi aliquando ex hoc congreſſu pariunt filios, ſuppoſititios, & aliunde furto ſublatos eſſe credimus ab illo dæmone qui præſtigiis vterum inflauerat; nam ſine vtro-

De Merlini fabula quid ſentiendum.

que ſemine viri ac fœminæ conceptum fieri non poſſe, ſuperius iam planum fecimus. Quod vero Merlinum ferunt ex dæmone natum ac Anglicana fœmina fabulam ac merum præſtigium cenſemus, & veneficam (vt proditum hiſtoriis eſt) eius matrem in dæmonis cui addicta erat, gratiam tantum mendacium protuliſſe ad præſtigandas hominum mentes: quæcunque etiam hiſtoriæ (quarum magnum aceruum inue-

Vana perſuaſio vnde.

nies in malleo maleficarum, & in Vincentii ſpeculo hiſtoriali atque aliis in locis) aliud commonſtrant, & vana omnia videntur, nec aliunde originem ſuſcepiſſe, quam ex humana vanitate, & nouitatis deſiderio, ac ignorantia euentuum naturalium, aut negligentia eorum, qui ha-

Dirimitur controuerſia.

rum inquiſitioni præfecti fuerunt; ſicuti de nauicula cygni, de muliere crinibus apprehenſa à iuuene in mari natante, de Magdalena ancilla Germanica à dæmone grauida, de Merlini matre, & alias quam plurimas. Itaque vix credimus dæmonem concubuiſſe poſſe, hominem vero ex illo concipi, fieri non poſſe aſſeueramus; nam & ſine concubitu præſtigiis vterum inflare potuit, vt ſe ex illo grauidam eſſe putauerit (quod credibilius eſt) & exacto tanto tempore, quanto vterum geſtare ſolent mulieres, dolores graues in vtero concitare, & aliunde ſublatum

tum infantem aut aliter doloſe ſupponere, tumoremq; ventoſitate concitatum illico ſoluere & reprimere.

His finitimum eſt, poſſit ne coitus per maleficium impediri, quod fere omnes ſummis aſſenſionibus concedunt, idque diuerſimode fieri credunt. Primo ſi vir priuetur generatiua potentia cum propria vxore, cum aliis tamen vim obtineat & efficaciam. Secundo, cum vxorem habet exoſam, nec poteſt ipſam cognoſcere. Tertio, ſi non habeat exoſam, imo poteſt ipſam cognoſcere, membri tamen vigore careat. Quarto, ſi vigorem habet membri, non tamen poſſit ſemen excernere, quod qua ratione fiat non eſt huius loci diſſertare; hoc ſolum determinamus, non nudis characteribus, ſuſpenſionibus, imaginibus, aut coniurationibus veneficarum mulierum illud fieri, ſicuti ipſæ à dæmone deceptæ exiſtimant, ſed ab ipſo immundo ſpiritu, qui neruos, & partes genitales retrahit, aut infrigidat, cum hac, & non cum illa. De ſpiritibus vero, quorum hoc capite facta eſt mentio, & quid inter ipſos & bonos interſit Fernel. multa in lib. *de abditis rerum cauſis*, quorum pleraque ex Platone, ad quos auctores lectorem relegamus.

Coitus per maleficiũ impeditur.

De Conceptu.

CAP. VII.

SI quæcunque ſuperius dicta ſunt probe obſeruentur, ſeminisque ac menſtrui ſanguinis bonitas accedat, nec non partium principalium temperies, ac ſanitas, virium integritas, & vteri apta commoderatio, conceptus fit Deo auxiliante, ad quem reliqua omnia naturæ ductu conſtituta, & coordinata fuerant. Cæterum conceptionis nomen à comprehenſione ſeminis deductum, & hinc à mulieribus compoſitum eſſe ſcribit Galenus 1. *de ſemine*, vnde colliges conceptionem nihil omnino aliud eſſe, quam genitalis ſeminis in vtero mulieris ad fœtus generationem, comprehenſionem; fœminæ n. quæ concepturæ ſunt intus contineant ſemen oportet, & quandam ſentire in vulua motionem, quæ contrahitur, & quaſi conuellitur, vt triplici via nimirum mulierum relatione, brutorum conciſione, & priſcorum auctorum omnium ſuffragiis Galenus citato comperit. Ex dictis fere iam conſtare arbitror, quænam ſint conceptionis cauſæ, proba nempe vteri commoderatio, recens menſium purgatio, idonea ætas, appoſitus congreſſus;

Notio.
Definitio. conceptus.
Cauſa ex partu fœmina.

Cauſa ex parte maris.

In viro etiam præcedat oportet bonus corporis habitus, ad calidum præſertim, & humidum inclinans, ſeminis prolifici copia valida, & virilis ætas cum robore virium coniuncta, membri genitalis optima ſtructura, concubitus moderatus, & plena victus ratio. *Signa conceptus.* Concepiſſe vero mulieres cognoſcemus, ſi vir pudendo diſcedat à coitu nimis exſiccato, ſi ſuctionis ſenſum perceperit; ſi fœmina nihil, aut parum ſeminis effluere ſenſerit, & gratiſſimam conſequuta ſit delectationem, tunc deinde ceſſent purgationes menſtruæ, neque febris aut rigor ſuperueniat, ſed paruus quidam horror, ſeſe vtero colligente, & ſeminis nouitate alterato; faſtidia inſuper incidant, vomitus, animi deliquia, & deprauatus appetitus, quos picaceos vocant; ſubinde, ſi decimo à conceptu die dolores capitis, oculorum vertigines, tenebræque, ſputatio, inquietudo accedat; id etiam cognoſces, ſi pupillæ imminuantur, ſi candida pars oculi amplior fiat, ſi flaueſcat, ſi venæ cruore turgeant, cauentur oculi, molliantur palpebræ, panus, & rufæ lenticulæ præter ſolitum fœminæ faciem deforment, ſi venæ inter oculorum angulos & nares ſitæ magis conſpicuæ appareant, ſi ſub lingua vena vireſcat, ſi ceruix calidior, dorſum algidius ſit, ſi colli venæ, arteriæque extendantur, ſi pectoris venæ liueſcant, & nigreſcant, mammæ obdureſcant, extuberent, prædoleant, ſi papillarum color in rubeum mutetur, ſi cuiuſuis potus calor, aut frigiditas recto tramite in mammas ſentiatur, ſi malacia apprehendat, aut pigritia, ſi dum bibit languida fiat mulier, ſi acida eructet, ſi cordis pulſus perturbetur, ſi ocyſſime lætetur, triſteturue, aut tormina iuxta vmbilicum fatigent, & renum aut coxendicum grauitas, ſi coitum renuat, aut ſolito ardentius cupiat, ſi venter præſertim circa ilia intumuerit, inguina torqueantur, vteri os arctiſſime conniueat, dummodo tamen molle ac naturale extiterit, maximum enim hoc conceptus indicium fuerit, ſi modo obſtetrix immiſſo digito vterorum os tangere potuerit; Adhæc ſi dolores, tumores, extuberationesque carnis ſæpe etiam liuiditates in cruribus ſuccreſcant, ac vniuerſum corpus grauetur. *Signum ex pulſu.* Præterea prægnantium pulſus à principio vehemens, & magnus eſt, procedente tempore paruus, & velox, quæ fere omnia indicia 5. Aphoriſmorum, & libr. *de genitura* Hippoc. accepta ferimus. *Quaſt. An ex lotio conceptus poſſit cognoſci. 21.3 c.3.* Ex lotio autem fieri etiam poſſe de vteri geſtatione iudicium, ſunt, qui credant, ductore Auicenna, qui tradit, vrinam prægnantium citreo, aut ſubliuido eſſe colore præditam, craſſiuſculam,

aut ſub-

aut ſubturbidam, & in qua leuiter concuſſa granula ſiue atomi aſcendentes, & deſcendētes, ac ſtellati lapidis colorē præ ſe ferentes, aut etiam candicantia corpuſcula inter craſſioris farinæ, è ſumma corona viſuntur, in qua inſuper quod per quietem ſubſidet, innatatue craſſiuſculum ſit, & male cohærens, lanæ aut carminato bombaci non abſimile; quæ ſubinde vini albi permixtione ſimilis euadat elixarum fabarum, aut cicerum iuſculo. Horum cauſam & rationem videtur adduxiſſe Galenus, cum inquit, melancholicum eſſe ſanguinem, qui in grauidis detinetur, & à puerperio euacuatur, ideo conſpici vrinas omnibus prægnantibus infectas ac ſi foligo quæpiam in eas incidiſſet. Quod ſi mota vrina turbetur imprægnationis finem præmonere; ſi non turbetur principium: in fine conceptionis ibi ruborem apparere, vbi primum albedo inerat: ita ſunt, qui tradunt, vrinam prægnantium in primis tribus menſibus ſanguinis colorem referre, & in ſe quaſdam quaſi nebulas, & ſedimentum album habere, à quarto menſe viridis eſſe coloris cum liuido ſedimento: Alii exiſtimant vana hæc, & commentitia plane eſſe, ſi enim certa atque firma ex vrina imprægnationis ſigna forent, Hippoc. & Galen. *de vrinar. indiciis*, & vtero gerentium ſignis multa ſcribentes non latuiſſent, ſed neque Hippocrat. in Aph. & lib. *de genitur.* vbi plurima imprægnationis ſigna docuit, neque Galen. lib. *de criſib.* aut de iudiciis vrinarum vllum tale ſignum vnquam attulerunt, addunt vrinam eorum tantum ſignum eſſe, quæ continentur in iecore, venis, renibus, ac veſica. Cæterum cum ſuperius proditum ſit, in venis & ſanguine mulieris magnas etiam permutationes per conceptum fieri, aliquando nos certi aliquid ex earundem lotio elicere poſſe, non eſt omnino rationi diſſentaneum: Quod ſi Hippocrates, & Galenus præterierunt, illud fortaſſe factum, quia hæc ſigna fallacia, & parum firma iudicarunt; imo neque reliqua inchoati hominis indicia admodum firma ſunt. Quamobrem fœminam concepiſſe caute pronuntiandum erit, alioquin periculum eſt, ne in dedecus incurrant medici, ſi ſemel prædicto conceptu, aut menſes fluant, aut excreto flatu venter ſubſideat, quod Agyrtis plerumque, doctis non raro accidit, ideo, quæ dicta ſunt, ex eorum numero cenſentur, quæ plerumque contingunt, perinde ac ea quæ nunc de ſexus indiciis breuiter cudemus.

Auicenna opinio.

2. Epid. 3. 73.

Aliorum ſententia.

Auctoris poſitio.

Inchoati hominis ſigna firma non ſunt.

Igitur ætate florentes fœminæ vtplurimum mares geſtant, nouellæ aut ſeneſcentes fœmellas, propter deiectum in his, vegetiorem calo-

Signa maris & fœ.

rem in illis, quæ inſuper maſculum geſtat coloratior eſt, ac moderati vultus,læta,agilis,velox,& vtero gerentium ſymptomatibus minus affligitur,quod adhuc minus certum eſt,quia ſunt robuſtæ mulieres,quæ melius ſe habent dum fœmellam geſtant,quam aliæ delicatiores geſtantes mares,quare potius de muliere ad ſe ipſam collata,non ad aliam,hęc veniunt intelligenda,nigricãtes etiam ac tumeſcentes in dextro inguine venæ marem portendunt,in ſiniſtro fœmellam,quod quidem collegarum relatu diſci honeſte poteſt. Ad hoc ſi mulier ſtans ambulare velit,ac primum dextrum pedem moueat,maris indicium eſt,item oculus eius dexter lætus magis & velocioris motus, aluus rotunda, & in dextra parte magis elata,mamma dextra tumidior, & eius papilla coloratior,grauedo,pondus,ac ſæpe motus ſentitur in latere dextro: Nam vt eſt apud Hipp. mares plerumq; in dextris,fœminæ in ſiniſtris concipiuntur, qua etiam ratione è dextro teſte auulſum ſemen maſculinum magis: ex ſiniſtro fœmineum eſt,pulſus item dexter maior,manumque dextram porrigit primum; E conuerſo autem quæ mulier fœminam concepit,minus ſe ipſa colorata apparet, quoniam fœmina mare frigidior eſt,nunquam vero talem concepiſſet, niſi viri ſemen aut mulieris vterus frigidior eo tempore fuiſſet, reliqua etiam ſigna ob eandem cauſam perinde contraria apparebunt, nullum autem fœminei fœtus ſignum reperies firmius ac certius, quam ſi fœmina vltimis menſibus labores aut morbum paſſa,tamen abortum non fecit, nam mares vltimis menſibus ob ſiccitatem ligamentorum magnos non ſuſtinent labores. Quod alibi explicabitur.

De ſimilitudine in ſexu: & an fœmina viro imperfectior ſit.

Cap. VIII.

Prima opinio Anaxa. & Hippoc.

POſtulat iam tractationis filum,vt quænam ſit potiſſima ratio, cur alterum mas,alterum fœmina generetur articulate diſſeremus; de qua re varias admodũ reperies auctorum ſententias. Anaxagoras in ſemine ſitam hanc differentiam eſſe exiſtimauit,ita vt ſemẽ, quod à teſtium dextro exciditur,ſi præualeat ei, quod à ſiniſtro, marem gignat,contrarium ſi accidat,fœminam,atque ita marem à parte dextra, fœmi-

fœminam à ſiniſtra proficiſci, idq; propter hepatis rectitudinem, ſic ad mares gignendos ſumme facere, ſi mas in acceſſu eleuet dextrum crus: & rurſus vteri lateie dextro marem contineri, fœminam ſiniſtro. Priorem huius opinionis partem infirmam experimentum reddit, quoniam non minus viſi ſunt, qui dextro teſte carerent filios generare quam reliqui. *Conuellitur Anaxag. opinio.* Secundam vero (cuius fuiſſe creditur Hippoc. dicens, mares in dextris „ fœminam in ſiniſtris magis) parum etiam conſtans videtur, *5. Aph. 48.* quia id opus acceptum eidem potentiæ ferendum eſt, cui fœtus conformatio; quæ potentia quoniam in ſemine eſt, vt paulo infra planum erit, ab ipſo non ab alio ſexus differentia pendet, neque inſuper tam eſt diſtincta ſinus dextri aut ſiniſtri natura, vt tantæ differentiæ cauſa eſſe videatur, fœminam inſuper parte vteri dextra contineri vidit Ariſtoteles, & marem læua, & vtrumque eadem in parte, idque non ſemel, ſed ſæpius, atque etiam cum gemini, mas, & fœmina geſtarentur, marem in læua, fœminam in dextra ſitos eſſe. Neque multo diuerſa ratione exploditur Empedoclis opinio, qui vteri caliditati id adſcripſerat, ita vt quod *Secunda Empedoclis* ſemen calidum ſubierit vterum, mas, quod vero frigidum, fœmina efficeretur. Democritus maſculos fieri aſſeruit ex prædominio maſculini ſeminis, fœminas ex prædominio fœminei; ſed tenetur aſſerere, *3. Democriti.* fœminam matri non ſolum in ſexu ſimilem eſſe, ſed in aliis, at contra videmus multas filias prodire patri ſimiles, filios matri, vt plane perſpiciatur, non hunc à patris, illam à matris ſemine prodiiſſe. Sed enim quædam fœminæ ex multis viris mares ſemper ediderunt, quarum viri aliis mixti fœminas genuerunt, vt negari non poſſit, eſſe in fœmineo ſemine nonnunquam virilem vim, & in virili fœmineam. Ariſtoteles multo abiit diuerſius, nam totam huius rei cauſam, ad actionem & paſſionem refert, *cum enim* (inquit) *principium non ſuperat, neque concoquere poteſt propter caloris inopiam, nec ducit in ſuam formam, ſed ſuperatur, mutari in oppoſitum neceſſe eſt, oppoſitum autem mari fœmina eſt, quatenus nimirum alterum mas, alterum fœmina dicitur*: Solet autem facultatibus ſua *4 de gen. anim. 1* inſtrumenta natura prudens concedere, oculos viſuro, pedes progreſſuro animali; colem fœtui, cui craſſi conſtantiſque ſeminis ac maſculini gignendi, & in alterum effundendi vis ineſt; ſi igitur exordia prima inualida ſunt, nec potentia fœtui communicare, prolificum ſemen, ſed aqueum, tenuemque hunc fœtum vtero donat, vt quia ob innatam frigiditatem perfectum ſemen effundere non poterat ſanguinis

non

Ariſt. ſententia improbatur. non exhauſti copia aleret, quod in vtero geſtaret. His fere concludit Ariſtoteles mares generari ſuperante principio paterno, hoc eſt, actiuo fœminas ſuperante materno, hoc eſt, paſſiuo; fuit enim eius opinionis, vt crederet, vim à patre tantummodo, materiam à matre tribui, quæ inter ſe opponerentur, ſicuti agens, & patiens. Quæ tamen Ariſtotelis ſententia in eo deficit, quod non explicet, cui agenti ſit tribuenda diuerſa partium configuratio, non enim ex eo ſolum quod materia reſiſtat agenti differentes conformationes, & connexiones fieri poſſe credibile eſt. *Galeni ſententia.* Galenus maris cauſam eſſe prodidit calidiorem, & ſicciorem ſeminis temperaturam; frigidiorem vero, & humidiorem fœminæ, cui tamen non parum faueat eiuſdem vteri temperamentum, & ſitus, imo conſentaneum eſſe fœtum maſculum in dextra, fœmineum in ſiniſtra parte generari, quod ſi contingat vt ſiniſtri teſtium ſemen in dextrum matricis ſinum cadat, aut è conuerſo, plus efficaciæ habere matricem ad fœtum ſibi aſſimilandum, vt quæ diutius cum eo conuerſetur, ita vnam, & eandem rem confirmat, dum caliditati, aut frigiditati maris, aut fœmellæ generationem tribuit; ac dum dextras partes maſculorum, ſiniſtras fœminarum genetrices eſſe ediſſerit, quia vt ipſe explicat, quæcunque ſecundum epatis rectitudinem ſunt locata, calidiora exiſtunt; neque vero diffitetur, primum naturæ inſtrumentum propterea quod non potuit animal omnium perfectiſſimum, id eſt, virum generare, ideo imperfectius fœminam nimirum, at non ſine maxima generis totius vtilitate genuiſſe, ita caute, more ſuo, ex Anaxagoræ, *Galeni ſententia mutila.* Empedoclis, Democriti, & Ariſtotelis opinionibus ſuam conflauit, ex ſingulis illud ſupplens, in quo deficiens videbatur. Verum enimuero neque ipſe explicat, cuinam opifici tam mira partium fabrica ſit tribuenda; non enim ſolus calor tam maxima hæc poſſe videtur, vt eidem ſoli ſexus differentiam acceptam feramus, ſi enim conditi ſunt vteri *Similitudo in ſexu vnde.* mulieris ob caloris debilitatem, cur veſica & renes, & aliæ internæ partes in viris, quibus calor exuperat, pariter non prominent? Etſi igitur negandum non ſit, ſemen calidius optimeq; concoctum mares gignere, frigidius, & male elaboratum fœminas, & ad hoc plurimum conferre, ſi ſemen à dextro ſiue calidiore teſtium excidat: ſi in dextro ſiue calidiore etiam vteri ſinu recipiatur, quæ quidem concauſæ ſunt ſeminis vtriusque calorem adiuuantes in quibus procul dubio marium generationem quodammodo ſitam eſſe arbitramur; Haud tamen hanc eſſe

eſſe putamus præcipuam ſexus differentiæ cauſam ſed formatricem illam virtutem,de qua ſupra luculentius diſputauimus ,quæ calore ſeminis teſtium,& vteri,quaſi inſtrumentis & concauſis vtitur , quæque in ſemine ſita eſt;ad eandem enim potentiam hoc opus pertinet ad quam conformatio totius fœtus ; Et quia non ſtatim vbi ſemen in vterum coniectum eſt hæc facultas in opus inſurgit; ideo neq, ſtatim hoc mas, illud fœmina eſt,ſed aliquandiu poſt alterutrum pudendorum conformatur.

Concluſio auctoru.

At ſciſcitaberis ſi facultas formatrix pro materiæ varietate, & totius ex vtroq; ſemine compoſiti qualitate modo marem modo fœminam effingit,quæ vbi ad calidum inclinauerit marem , vbi ad frigidum fœminam efformat,qui fieri poteſt vt multæ fœminæ viris multis calidiores ſint? manus dare omnino fuit compulſus Mercatus hoc telo traiectus,quod tamen plumbeum atq; ficulneum mihi videtur,quippe non à principiis generationis , ſed poſt generationem ipſam exercitio,cibis,& aliis ſuperuenientibus,tales euaſiſſe credibile eſt ; vel ſi largiamur (quod ipſe ac plerique putant) calidas poſt generationem non deueniſſe,ſaltem fatendum eſt , illum calorem illis poſt primam ex ſemine conformationem accidiſſe ex menſtruo,quo carnoſæ partes, intra vterum generantur,& ex alimento , quo mater per totum geſtationis tempus vſa fuerat,quam facilem , & parum laborioſam teli huius contorſionem virum præclarum,& alios ,qui ante nos fuere,non perſpexiſſe miror , Marem vero fœmina calidiorem eſſe ſecundo huius operis libro abundantiſſime diſſertauimus.

Obiectio.

Deciditur tota controuerſia.

Ex dictis plane iam conſtare arbitror,ſexus ſimilitudinem ex ſeminis efficacia proficiſci , qua vtitur facultas formatrix , quæ quidem vbi caloris vberiorem copiam in ſemine inuenit,maſculum,vbi minus abundantem, fœminam effingit. Corruit ſubinde Priſciani ſententia,qui exiſtimat , ſi prius fœmineum ſemen in vaſculis concidit , maſculum ex eo naſci ſuperueniente ſemine virili : ſi vero anteceſſerit maris ſemen , & in vaſculis ceciderit prius,ſuperueniente fœmineo,fœminam naſci , vnde concludit virili ſemine puellas,fœmineo pueros naſci, ſi vero vtrumq; ſemen permixtum obuiando ſibi in vaſculorum cauitatem ceciderit; hos viragines euadere,ex vno conſenſu prudentes atque pulchros naſci, nil in ſe retinẽtes iracundiæ,ſi vero ex vno cõſenſu permixtio nõ fuerit ſed vacante vno,incitatum alterum in vaſculis ceciderit , debiles atque ſine intellectu naſci, eo quod ipſum ſemen minutim moueatur non pingue ra-

tionabiliter,ſed aut aquoſum,bilioſum,cænoſum, aut corruptum, ſæpiusq; mutos,ſurdos, aut raræ contexturæ, eo quod non ſit integrum ſemen nec tempore competenti, ſed hanc opinionem, quia nullis nititur pedamentis,contempſiſſe expeditius erit,quam refellere.

Dub. An fœmina ſit viro imperfectior.

Porro vti homo animal eſt perfectiſſimum,ita in eo genere virum muliere perfectiorem eſſe exiſtimauit Ariſtot. cui conſentiens Galen. in frigiditatem fœminæ imperfectionis cauſam reiicit, quia tanto imperfectiorem mare eſſe putat, quanto eſt frigidior, calorem enim omnium actionum potiſſimum eſſe inſtrumentum,qui vbi defecerit, nō poſſit partes extra emittere,ſicuti in viris, ideoque intus reconditæ maneant: Hinc barbari referēte eodem Ariſt.fœminis,& coniugib.ſuis pro ſeruis vtebantur. Attamen ſi conſideremus nullum eorum, quæ ſupereminent,membrorum intus prius imperfectius formatum fuiſſe, non manus,non pedes,non nares,non aliquid aliud; ſi inſuper meminerimus fœminam oſſa ilii habere ampliora, craſſioraq; ad fœtus geſtationem,vteri ceruicem meatu colis ampliorem,& cum reliqua ſuperiora habeat mulier minora multo,vberius eſſe longe amplioribus;palam omnino erit fœminam à natura non per quandam reſultationem,& primarii finis fruſtrationem,ſed primario fuiſſe tentatam, & viros ſapientiſſimos(quod pace ipſorum dixerim) minus naturæ tribuere, quam mereatur;Non n. credibile eſt, voluiſſe ſapientiſſimum opificem, partē totius generis noſtri dimidiam imperfectam eſſe,neq; inſuper ex qualitatibus,& partium ſituatione,ſed ex fine naturæ, & communis agentis intento quærenda eſt,rerum naturalium perfectio,atq; generationis & propagationis ſpeciei gratia fœmina fuit viro coniuncta, ad has operationes partes habet,& temperaturā conuenientiſſimam,eſt igitur viro æque perfecta,imo perfectionis ſuæ initium ſumit ab ipſa frigiditate, quæ facit,vt fœmina minus alimenti conſumat, ac ſubinde pro fœtus alimento redundet,tantum abeſt,vt imperfectionis cauſa ſit.

Poſitio.

Ex fine naturæ rerū perfectio eſt quærenda.

Fœmina viro eſt æque perfecta.

Obiectio.

Quod ſi fœminam præter inſtitutū generantis fieri dicas, ac propterea aliquid deficiens,& occaſionatum eſſe,ideoq; imperfectam; ſcias oportet fœminā fieri quidem præter inſtitutū agentis particularis,ſed iuxta intentionē vniuerſalis naturæ,ad opus generationis ordinatam,ideo omnes partes,& inſtrumenta æquales viris ſortitam eſſe, niſi quod ad generationem attinentes diuerſum ſeruant ſitum, qua ratione ductus Plato 7. *de leg.* recte quidem exiſtimat,ad eadem animi ſtudia,& eaſdē operationes

Fœmina habet eaſdem partes quas vir.

nes

Fœmina ad eadem munia nata ad quæ vir.

nes æque mulieres atq; viros natos eſſe; cuius viri auctoritati altera adhuc ratio firmamentũ addit,nam quæ animi operationibus inſeruiunt, neq; plura neq; pauciora in mulierib.reperiuntur quam in viris. Ex his iam omnino corruit Chryſippi ſententia, qui virilem ſexũ ſic exornaſſe naturã cenſuit, vt adiungeret muliebrem quaſi appendicẽ ſeu caudã pauoni,vnde nugatorum pleriq; ac peſſimi noſtro hoc ſeculo homines intemperanter calamo abutentes,probare ex ſacris literis, mulierẽ hominem non eſſe petulanter fanaticeq; contendunt,quia (inquiunt) viri adiutoriũ nuncupatur,& procreationis eſt inſtrumentum, malleus autem faber non eſt,nec acus ſartor; ideoque publica officia mulieribus eſſe interdicta,quia ratione careant,nec anima rationali à Deo donatã eſſe fœminam vſpiam ſcriptum putent; multis præterea conſimilibus contumeliis,& ſpurciſſimis conuitiis muliebrem ſexũ conſpuunt, bruti quidem potius quam homines dicendi iſti,qui quauis beſtia deteriores in elegantiſſimã Dei creaturam ſcripturarum ignari debacchantur; nam creauit Deus hominẽ in imagine ſua,in imagine, inquam, Dei creauit eos marem,& fœminam, item virgines tantum ex hominibus ſeruantur bello contra Midianitas iuſſu Dei geſto; agnoſce, inquit Machabæa mater ad filium,Deum omnia feciſſe ex his, quæ non erant, & nos homines ita factos eſſe: Dicitur autem mulier auxilium viri, quaſi alter ipſe,quæ cum ipſo ſemper conuerſetur,à publicis officiis aũt ſexus pudor reſilit;& nihilominus in Græciæ locis morem fuiſſe,vt etiam fœminæ publicis conſultationibus intereſſent ſcribit D. Auguſtinus, idque etiam in Galliis olim celebre erat ac Debora populo Iſrael aliquandiu præfuit: Animam tamen rationalem primo homini Deum inſpiraſſe legimus, à cuius hominis coſta facta eſt mulier in animam viuentem,non ad ornatum ſolum,ſed ad ſocietatem generis, vitæq; humanæ perfectionẽ.Quamobrem eorum monſtroſas, & diſtortas naturas reiiciamus,qui ducunt ingenii decus,falſas opiniones nouitatis amore, & ſtudio contradicendi ſophiſtice tueri, ſiue igitur fœminarum vim in propaganda ſobole intueamur, ſiue vtilitatem mulierum ad bene beateque viuendum ſpectemus; ſiue copiam ipſarum conſideremus; ſiue formam,hoc eſt,animam rationalem,ſiue materiam, non monſtrum ſane,vt plerique falſo rentur,neq; reſultatione natam,aut quippiam deficiens,ſed potius primo à natura ſpectatam, & alteram naturæ humanæ partem fœminam eſſe palam intelligamus.

Vide epiſt. Scalig. ad Fennam.

Vide Merulam in Gal.

De ſimilitudine ſpecifica & indiuiduali.

Cap. IX.

Similitudo in ſpecie ad materiam refertur.

Natura cõmunis contrahitur per ſignatã materiam.

Sanguis in iecore ſigillationem accipit.

Similitudo

Vterus efformandi vim habet.

QVum duplex adhuc in fœtu conſpiciatur ſimilitudo, in ſpecie nimirum, & in indiuiduo; ſimilitudinem in ſpecie, ſiue in genere (vtroque enim modo hominem, equum, bouem, appellare conſueuimus) ad materiam referendam eſſe veterum monumentis proditum eſt, quippe quæ ex ſpecifica naſcitur ſeminis varietate, in quo facultas ipſa formatrix determinatur ad certam ſpeciem. Et hoc eſt quod vulgariter dicitur, naturam communem contrahi per ſignatam materiam ad determinatum gradumentis, nam quod producitur leonem eſſe, equum aut hominem à matre, & ex ſubſtrata materia fieri fatendum eſt, quia vt non contemnendæ auctoritatis viri cenſent ſanguis menſtruus, & ille, ex quo fit ſemen, ſigillationem quandam in iecore accipit, tanquam ab opifice naturam particularium membrorum, & commodum reſpiciente, ideo talem ſanguinem generat, quo poſſit homo nutriri, non aliud animal, hinc quod ex animalium diuerſi generis concurſu progignitur, propius ad fœminæ quam ad maris ſpeciem accedit: ex oue & hirco ouis gignitur, pilis durioribus; ex capra & ariete capra fit pilis mollioribus, quo in opere formatiua virtus quamuis inferior, vtpote vegetabilis potentia, tamen ex præcepto Dei fit tanquam rude inſtrumentum in manu peritiſſimi artificis, ac ita organizationem parat conuenientem introducendæ formæ hominis, hoc eſt, animæ rationali, ita vt aliquatenus vltra ſui naturam, & propter finem agere videatur: quibus accedit vteri etiam vis, cui efformandi virtutem nonnulli concedunt peritiſſimi viri; neque tamen, aut parti continenti, id eſt, vtero; aut agenti virtuti, id eſt, facultati formatrici primam huius operis rationem omnino ineſſe putamus, ſed materiæ, ſemini nimirum à quo prouenit, vt formatiua virtus hanc potius organizationem, ad quam erat in eodem ſemine potentia, fabricetur, ac vterus eidem ſeſe accommodet, quæ omnia ex infra dicendis luculentius innoteſcent.

Similitudo indiuiduus.

Accliuior ac maiori controuerſia plena eſt de ſimilitudine indiuiduali ſeu in effigie diſputatio, quam veritatis cognoſcendæ ſtudio paucis perſtringam. Eam igitur Galenus, ad victoriam & motionem

ſeminis

ſeminis alterutrius parentis refert; ideo ſimilitudinem, quæ in indiuidualibus conſiſtit, non tam matrem, quam patrem repræſentare, quia vt plurimum prædominium, & efficacia paterni ſeminis maior eſt. *2. de ſem 5.* At, inquies, hac ratione oporteret fœtum patri ſimilem ſemper gigni, quia patris ſemen validius eſt materno? *Obiectio.* Vel ſaltem fieret, vt ſuperante principio materno fœtus in omnibus ſimilaretur matri, & paterno, patri? Cuius oppoſitum docet experientia, nam conſtat eundem fœtum in quibuſdam patri, in aliis matri aſſimilari. Reſpondet Galenus, fœmineum ſemen aliquando ſuperare, propterea quod nouem menſium ſpatio vim plurimam ſumit ex menſtruo; *Galeni ſententia.* Et mora in vtero materno tanto inualeſcit, & ſuperat, quanto in primo congreſſu fuerat ſuperatum, hinc fieri, vt ſpecies animalis matrem, effigies patrem magis repræſentet, quia illa ex materiali fœtus principio, cuius maior pars à matre eſt: hæc ex efficacia, & efficientia, cuius plurimum eſt à patris ſemine, quamuis & in ſemine, & in menſtruo, vtraque hæc principia materialia, & effectiua habeantur, non tamen æqualia, quia vti ſupra iam diximus in ſemine effectiuum validiſſimum eſt, quod ad materiam ſpectat, pauciſſimum; contra in ſanguine materiale plurimum, quod autem ad vim ſpectat, imbecillimum: *Sanguis menſtruus vim etiam habet effectiuam.* Quam tamen ſententiam vix ſibi conſtare credunt, quia ſanguini menſtruo facultatem etiam formatricem tribuere arbitrantur; Probabilius que eſſe putant, ſimilitudinem hanc tribuendam eſſe vehementi comprehenſioni aut firmæ cogitationi viri, aut fœminæ in coitu, à qua vim, quę fœtum conformat, quodammodo duci, ac gubernari omnino ſibi perſuadent, argumento ducti, quod fœminæ, quæ nuper concepit, ſi ceraſum vel roſam, vel fragrum in ſinum effundas, quod grauiter ferens vehementer apprehendat, infanti inuritur nota eiuſdem rei; ſubinde ſi grauida eo, cuius flagrat deſiderio, minime potiatur, infans illius ſignum geret; *Fernelii opinio.* Addunt albam fœminam ex albo viro Æthiopem ediidiſſe, quia pictura erat nigri hominis in cubiculo, in quo conuenerant; aliam fœtum piloſum, & vnguibus vrſinis, quia aduerſus paries vrſum habebat effigiatum; quibus perterritæ fœminæ pleræque ſeptentrionales, Belgæ præſertim ac Germanæ, ſimilem timentes caſum æthiopes videre aut domi habere, dum vtero gerunt, reformidant. *Septentrionales fœminæ grauidæ æthiopes aſpicere nō ſunt.* Sed illud etiam ſancti patriarchæ de virgis decorticatis exemplum afferunt, ideoque plures humano generi, quam cæteris animalibus ſimilitudinum differentias accidere, quia cogitationum

Humano generi quã cæteris animalib. plures accidũt ſimilitudines.

velocitas,animi celeritas , ingenii varietas multiformes notas imprimere neceſſum ſit,vt non ſine magna admiratione duos videas , quos vix quiſquam diſcernere inter ſe queat,quod de Artemone,& Antigono rege ſcribitur , de Alexandro , & alio ex infima plebe homine: quales etiam duos gemellos Eboræ vidi Aluari Vaeſii celeberrimi iuriſconſulti ex ſorore nepotes,quos vix ipſa mater , & non niſi ex voce diſcernebat, qui ambo viuunt monachi , & theologiam profitentur,in ſuo conuentu.

Deciſio controuerſiæ. 2. de ſem.

Solutio obiectionis.

Sanguini vero menſtruo vim effectiuam tribui, piaculum non eſſe,ſuperius prodidimus , & Galenus latiſſime confirmat; Sed hæc reſponſio plus videtur tribuere imaginationi quam par ſit. Quare potius ad obiectionem dicendum , quod quamuis ſemen ſimilarem naturam habeat,& eiuſmodi ſit, vt omnia ex omnibus eius partibus animalis membra fabricari queant , tamen illam ſeminis partem,quæ primo excidit,craſſiorem eſſe ; quæ vero ſecunda vel tertia eiaculatione emittitur,tenuiorem,frigidiorem,ac imbecilliorem, ſubſtantiæque inſiti caloris minus participem. Cum igitur non ſimul totum,ſed per partes eiaculetur ſemen, fieri poſſe , vt idem ſecundum diuerſas partes,& ſuperet, & ſuperetur, & ob hanc rationem eundem fœtum in quibuſdam patri, in aliis matri aſſimilari.

Obiectio.

Seminis portio effigiem partis qua ratione imprimit.

Sed qua ratione potuit ſeminis portiuncula imprimere fœtui notam aut effigiem illius partis, à qua deciſa fuerat ? Hoc vt accurate intelligas , præmittere oportet,facultatem formatricem vti tanquam inſtrumentis temperamento ſeminalis ſubſtantiæ,& genitiuo ſpiritu ſeminis ipſius, ſcitum enim eſt,temperamentum omnium noſtri corporis actionum immediatum eſſe inſtrumentum : hoc autem duplex exiſtit, peculiare , & cuique parti proprium vnum, quod cuiuſque partis forma eſt : commune ſeu totale alterum , quod ex omnibus particularibus conflatur, & energia quadam omnium noſtri corporis partium temperamentorum vim ac rationem in ſe continet : vt igitur totale hoc temperamentum virtualiter continet reliqua omnia; ita ſemen quod ex materia totius corporis conficitur, quæ totali illo temperamento fruitur, eodem etiam temperamento præditum eſt , veluti corpus à quo decidit; quod quidem ſemen cum in generatione materiam præſtet, facile commigrat in ſimiles partes eis, à quibus deciſum fuerat: ſubindeque ſpiritus genitiuus, qui ex animali , vitali , & ex conſequente temperamento influente potiſſimum conficitur, ſimili energia in ſe continet o-

Temperamentum facultatis eſt inſtrumentum.

Temperamentum duplex.

net omnium membrorum, à quibus decidit, proprietates. Nam formatiua omnium membrorum vis ad teſtes, & ſemen in iiſdem contentum mediis his ſpiritibus vim formatiuam ſui ſimilem tranſmittit, teſtibus coctionem huic operi miniſtrantibus: & in hoc differt ſemen, quod vaſa ſpermatica conficiunt, ab eo quod teſtes, quod illud infœcundum, hoc hac ratione prolificum iam eſt. His ſi accedat vehemens comprehenſio, & illa ſigillatio, quam in iecore ſanguinem ſuſcipere prodidimus, nulli profecto mirum eſſe debet, cuiuslibet partis vel minimam notam fœtui imprimi poſſe. Neque vero huic ſigillationi tantum tribuas, vt putes, iecur agnoſcere verrucam, aut maculam corporis, ac propterea ſanguinem illi alendæ commodum progignere, ſed partem ipſam habere vim, ſanguinem ad ſe delatum in ſui ſimilem ſubſtantiam tranſmutandi, neque rurſus imaginationi aut temperamento totum hoc opus acceptum ferimus, ſed ſeminis prædominio, quod reliqua haud mediocriter coadiuuare credimus. Vt igitur, quæ fuſo ſermone prodita ſunt, in pauca redigamus, triplex in fœtu conſideratur ſimilitudo; Prima, in ſpecie ſiue in genere, cum homo ex homine, equus ex equo procreatur, cuius maiorem partem mater exhibet, & à materia eſt: Altera in effigie ſeu proprietatibus indiuidualibus, qua hominis ad hominem, & equi ad equum fit differentia, in qua ſeminis prædominium, & temperamentum ſubſtantiale vim obtinet, maioremque ſi valida accedat comprehenſio & imaginatio. Tertia ſimilitudo eſt, qua maris ad fœminam, fœminæ ad marem diuerſitas conſideratur, de qua primo loco capite ſuperiori egimus, quæ ex vtrorumque principiorum temperamento qualitatiuo ſuboritur, ex maiore nimirum vel minore calore totius compoſiti ex vtroque ſemine, ad quod etiam multum iuuat, ſi è teſtium dextro ſemen decidatur, & in dextro vteri ſinu ſit receptum. Facultas tamen formatrix harum omnium ſimilitudinum præcipua cauſa eſt, quæ ad hoc vel illud animal generandum materia vtitur; ad hanc potius quam alteram effigiem & notam ſeminis prædominio, & temperamento ſubſtantiali; ad hunc potius quam alium ſexum, qualitatiuo temperamento.

Semen continet omnium membrorum vires.

Semē quod vaſa ſpermatica conficiunt, ab eo quod teſtes, differt.

Hæc Fernelii fuit opinio.

Hæc Mercati.

Epilogus.

Triplex in fœtu ſimilitudo.

Species.

Effigies.

Sexus.

Deſi-

De ſimilitudine ad maiores, & conſanguineos.
CAP. X.

Similitudo ad maiores.

QVod autem auis, proauis, atauis, patruis, vel aliis conſanguineis, qui iam diu perierunt, neque quicquam ad generationem contulerunt, fœtus interdum ſimiletur potius quam parentibus & hos aut illos voce, riſu, ac geſtu referant, *4. de gener. anim. 3.* Ariſtotelis decreto, motionibus ſeu actionibus facultatis formatricis in ſemine exiſtentibus tribuendum eſt; quarum quædam inſunt actu ſeu proxima potentia; aliæ potentia, & illa quidem remota, *Ad auos. Ad patruos & auunculos.* cum igitur formatrix virtus patris à formatrice membrorum aui producta fuerit, iuxta ſimilitudinem aui recipit ſpecies, quia in ſemine erat non ſola imago oculi paterni, ſed etiam oculi auiti, à quo intercedente patre vim excepit, qua ratione *Ad quatuor progenies ſimilitudines extendi & vlterius.* euenit iam, vt quam quidam in brachio notam haberet, hanc non filius ſed nepos ea præciſe corporis parte proderet: Patrui vero ſimilitudinem fœtus repræſentat eo, quod præ ſe fert auum, cui patrui oculus ſimilis erat, & ita longius proceditur, quouſque vetuſtate obſcuratur; & deliteſcit imago, *Ariſtotelis ſententia.* quod ad quatuor progenies extendi quidam arbitrantur, & ideo neque vlterius conſanguineitatis gradus numerari. Non tamen video, cur ad multo plures ſimilitudo extendi nequeat; nam ſi quartus ſimilis fuit primo, ac filius illius patrem referat, poterit profecto quinto & ſexto ſimilari, cui quartus ſimilis erat. Sentit igitur Ariſtoteles naturam ſiue facultatem formatricem ſemper tendi ad illud, quod ſibi ſimilius eſt, nimirum ad patrem, quod ſi hunc motum non aſſequatur, ſolui in propinquum, & ſimilem auo generare, atauo, aut aliis conſanguineis; quod ſi neque hoc quidem obtinebit, in remotiorem adhuc motum ſolui, & generare animal, atque hinc monſtra, *Monſtra cur generentur.* & tandem, ſi neque hoc aſſequi poſſit, molam, & informem carnem, de quibus proximo capite ſermo erit. Neque mirandum eſt, proximiores motus facultatis formatricis ſolui ſeu fruſtrari, ipſamque per remotiores operari, *Facultas formatrix non ſolum à temperamento, ſed ab anima* ſiquidem & in facultate imaginatrice ſæpe experimur, inſomnia fieri ex imaginibus multo ante prægreſſis, quod euidentiſſimum eſt argumentum, facultatem formatricem ſemini communicari, non ſolum ex certo teſtium temperamento, ſed etiam ab anima totius, ſicut reliquas facultates, quæ in illa

emi-

eminentia continentur. Cæterum vox, riſus, geſtus, ad poſteros, tranſeunt, quia organa, à quibus ipſa eduntur, ſimilia euadunt, à ſimilibus autem organis, ſimiles omnino eduntur operationes. Proceritas autem corporis ad naturam ſeminis paterni; amplitudo ſolidarum partium ad ipſius copiam referenda eſt; at vero moles ad alimenti ſanguinis que materni bonitatem, & vbertatem, ac inſuper ad vteri capacitatem: quemadmodum enim ſi quis cucumerem, qui iam defloruit, & adhuc in cucumerario adhæret, immittat in vas anguſtum, æqualis ac ſimilis euadet cauitati ipſius, ſi vero in vas pro cucumeris natura amplum, æqualis itidem ac ſimilis erit, dummodo materiæ vbertas adueniat, ita etiam in maiori vteri capacitate, maiores fœtus, in anguſtiori minores procreantur, quo ducti exemplo, qui catellos paruos habere volunt, ipſos ſtatim poſt ortum vaſis anguſtioribus concludunt, atque ita prohibetur augmentum. Ex dictis liquido conſtat, traduci quidem ad prolem motus virtutis naturalis; non tamen facultatis animalis; aut animæ rationalis; ideoque non communicantur fœtibus artes parentum, neq; ſcientiæ, neque virtutes, neque vitia; quantumuis interdum facultas ipſa formatrix ab imaginatione, & cogitatione ſoleat immutari.

totius ſemini communicatur. Similitudo in voce, riſu, & geſtu. Proceritas, amplitudo & moles Similitudo

Facultatis naturalis motus ad fœtum traduci, animalis non ita, nec rationalis.

Sic intelligendum illud Horatii:

Fortes creantur fortibus, & bonis
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Et Mantuanus Poeta:

Qui viget in foliis, venit à radicibus humor,
Sic patrum in natos abeunt cum ſemine mores.

De cauſa diſſimilitudinis ad parentes, & cur monſtra & mola generentur.

CAP. XI.

HOminem, cuius cauſa videtur natura cuncta animalia genuiſſe, paruum dici mundum veterum monumentis celebratum eſt, quia omnia, quibus mundus conſtat perfectione continet; quip-

Homo continet in ſe omnia quæ mundus.

pe qui eſſentiam cum elementis habet, vitam cum plantis, ſenſum cum animalibus, & ſibi peculiarem animam rationalem, per quæ omnia vtpote ſimpliciora hominem efformando ſeruato ordine natura tranſit: Hæc autem ſi aut vitio materiæ, aut facultatis formatiuæ defectu in itinere intercipiatur, genitum fit diſſimile generanti, tendente natura ad id, quod melius eſt atque perfectius, ſubſiſtente vero in eo, quod poteſt.

Tripliciter cōtingit diſſimilitudo.

Tripliciter autem hæc diſſimilitudo contingit: Primo quia formatrix facultas conata aſſimilare, impeditur in opere, quia ſimilitudo diuerſa in altero ſemine potentior, euertit remiſſiorem ſimilitudinem alterius, qua ratione in altero brachio, aut crure, aut oculo patrem altero matrem refert. Secundo modo deformitas contingit, ſi formatrix facultas licet habeat omnium membrorum ſimulacrum, non tamen æqualiter ab omnibus excitetur, ex qua cauſa prodit diſſimilitudo natorum ad parentes in accidentibus, quas profecto duas diſſimilitudinis rationes omnino monſtroſas eſſe non crediderim;

Prima mōſtroſa ſpecies ex inordinato motu ſeminis.

niſi forte non æqualiter duntaxat, ſed etiam inordinate facultas per ſemen moueatur, quia tunc partes in diuerſo ſitu collocat, vt oculos in humeris, aut in fronte, quod monſtroſum eſſe, nemo eſt, qui dubitet.

Secunda monſtroſa ſpecies ex non regulata materia

Tertio modo diſſimilitudo contingit, quia materia ſeminis vel menſtrui non potuit à formatrice regulari, neque quoad ſimilitudinem, neq; quoad ſpeciem, qua potiſſimum ratione, quia ſeruato in generatione vniuerſali, perit omnino ſingulare, gignuntur monſtra, quæ Plato clam nutrienda eſſe voluit, Ariſtot. vero ne nutrienda quidem.

Monſtra clam nutrienda. 5. de leg. 7. Polit. 10.

Ex his in propatulo eſt: cur in fœtu humano ſimilitudo ad parentes minima ſit, maior in brutis, maxima in plantis; quia nimirum in his ſola ineptitudo terræ ſimilitudinem euertere poteſt; in brutis etiam locum habet diuerſitas formatricis duorum ſeminum, rariſſime vero imaginatio; in homine tamen tres omnes cauſæ reperiuntur, & ſimilitudinis in ſemine diuerſitas & inepta materia, & imaginatio varia.

Mōſtra ex materiæ defectu.

Porro non poteſt materia regulari ad ſimilitudinem proferendam; aut ex defectu ſufficientis copiæ in toto, vel habito reſpectu ad partem aliquam, qua ratione pumiliones generantur, vel partes progignuntur aliquot longe minores, quam toti corpori conueniat;

Mōſtra ex materia vbertate.

aut ex materiæ vbertate, cuius copiam ſi rite gubernare poteſt facultas, gigantes, vel deformes magnitudine homines procreantur; ſin autem gubernare nequit, mille monſtra generat, aut informem illam carnem, quam molam vocamus;

Ex inæqua

aut etiam inepta materia fit ex inæqualitate, & effuſione ipſius per vterum, veluti

accidit liquido plumbo, quod inæqualiter fuſum inæqualia efficit ſimulacra; ex quo vitio deformes, & inæquales ſuboriuntur partes, vt caput craſſius, & membra reliqua minus eleganter, ac ſpecioſe efformata, ac ſine proportione; quod perinde accidere poteſt, ex duritie, craſſitie, fluxibilitate, aut corruptione ſeminis vel menſtrui, aut denique ex varia, & vehementer diſtracta imaginatione, aut inter concipiendum, aut toto formationis tempore; quoniam imaginatio ad facultatem formatricem ita ſe habet, vt potentia ſuperior ad inferiorem, ideo ad ſpeciem imaginatione conceptam mutatur ſpiritus corporeus, in quo inerat vis formatiua, atq; ita mutatio fit in prole, ex imaginatione parentis in ipſo coitu, ſi vehemens ſit, imaginationique repræſentatæ rei accidentia potius, quam idolum imprimitur; accidentia dico, quoniam ex imaginatione ſolummodo conceptum fruſtrari forma hominis, fieriq; ſenſitiuum ſiue animal eius ſpeciei, cuius erat animal imaginatione cõceptum aut ad cuius occurſum fœmina conturbata fuerat (quod aliqui autumarunt) vix aut ne vix quidem adduci poſſum vt exiſtimem; neq; n. vehementer apprehenſo ceraſo, roſa, aut fragro, quippiam horum concipitur, ſed eorum accidentia fœtui imprimuntur; multo igitur minus perfecta animalia, vt canis, vitulus, ouis; quæ nõ niſi ab vniuoco agente generari poſſunt; quamobrem ſi quippiam ſimile aliquando contingat, haud libera omnino mulier erit de ſuſpicione bruti alicuius acceſſus. Neque etiam impudici concubitus nota carebit alba fœmina, quæ Æthiopem peperit, ſi plane Æthiopico colore præditus erat, vel ſaltem ex eo ſolum, quod depictum Æthiopem intuita fuerat, ſubnigrum hominẽ peperiſſe credẽdum eſt, quantum illa natio pateretur, non tamen colore penitus Æthiopico, qui ipſis purum accidens nõ eſt, ſed inſeparabile quarto modo, quod à ſola imaginatione induci poſſe veroſimile non eſt; poſſunt tamen corpus deformare, varias alienasq; ſpecies, & abſurdas ſexui imprimere non ſolum defectus, vbertas, & inæqualis ſeminis fuſio, ſed etiam metus, conſternatio, influxus ſiderum, variaq; ſimulacra, quæ mulier mente concepit tempore cõceptionis, & geſtationis. Ex dictis iam in propatulo eſt, monſtrum nil aliud eſſe quam vitioſum, & præter naturæ inſtitutum conceptum, quod etiam ex Ariſtotele colligitur; fieri autem vitioſum, aut ex vitio materiæ, ſeminis nimirum & menſtrui ſanguinis; quia multa, pauca, intemperata valde, vitioſa, corrupta aut inæqualiter fuſa facultatem

li fuſione ſeminu.

Similitudo.

Imaginatio ſuperior potentia eſt, collata ad facultatem formatricẽ

Imaginatio quid poſſit in conceptu

Accidentia mutare poteſt, ſpeciẽ non poteſt.

Perfecta animalia ab vniuoco agente generantur.

Monſtrum quid.

Vitioſi conceptus cauſa.

4. de gener. anim. 5.

impedit; aut ex ipſius facultatis formatiuæ vitio ab imaginatiua diſtracta: aut à calore, & ſpiritu genitiuo, qui tametſi ſui domicilii architectus merito nuncupatur, ſi debita deſtituatur temperatura, fit facultati ineptum inſtrumentum.

Quinque monſtrorũ genera.

Cæterum cum nomine naturæ tum materia, tum etiam forma comprehendantur, quinque reperies monſtrorum genera, quorum tria per materiam, duo per formam à natura deficiunt;

Conceptus qui defectu inſigniuntur.

Primum comprehendit omnes nationes, quæ defectu inſigniuntur, quales apud Plinium Arimaſpi vno oculo in media fronte inſignes: & alii ſine ceruice oculos in humeris habentes, & in Ponto Thybiorum gens multiq; alii geminam pupillam, & in altera equi effigiem habentes, Et Anthropophagi Scythæ auerſis poſt crura plantis miræ velocitatis; nec non Sciopodæ ſingulis cruribus miræ ad ſaltum pernicitatis, ita dicti, quod maiori æſtu humi iacentes reſupini vmbra ſe pedũ protegant; Et Aſtomorum gens ſine ore halitu viuens: ſubindeque Choramandæ, ſine voce ſtridoris horrendi, Et præter hos Nomadæ narium loco foramina tantum habentes, quorum etiam meminit Beniaminus in ſuo itinerario ab Aria Montano translato, vbi eos Copher Althorec vocat.

Magnitudinẽ ſuperanses iuſtam aut ab illa deficientes.

Secundum genus eorum eſt, quorum corpora magnitudine ſuperant, ac paruitate deficiunt, à debita hominum commoderatione, vt pumiliones, & gigantes, quales in quibuſdam Indiæ locis, vbi vmbræ non ſint cubitorum quinum, & binorum palmorum, annos viuere 130. idem Plinius auctor eſt; quin etiam Pygmæorum gentem iuxta paludes Nili habitare prodidit, & alios iuxta Gangem ternos dodrantes non excedentes, quorum hodie pleroſque etiam apud nos naſci videmus.

Quibus membra deficiunt, aut ſuperabundant.

Tertium ea continet corpora, quibus aliquod membrum deeſt, vel ſuperabundat, quo genere comprehenduntur, quæ forma prodeunt multimembria, ſcilicet multis pedibus manibus aut capitibus, vt ille qui Amiterni noſtris temporibus natus eſt, brachio vno, pedibus tribus, & alter pedibus tribus reliqua probe efformatus, & non procul ab Oxonio in Anglia alius capitibus duobus, brachiis quatuor, manibus totidem, ventre vno, membro muliebri, ac ſede vna, ex vna parte pedibus tranſuerſis, ex altera vnus rite exporrectus.

Androgyni ſeu hermaphroditi.

Hoc etiam genere complectuntur Androgynos ſiue Hermaphroditos, quorum nec exiguus eſt hodiernus numerus; & ſupra Naſamonas pleroſque eſſe Plinius refert inter ſe vicibus coeuntes: Illi præterea quibus aut brachia, aut membrum aliquod deficit, qualem

nos vi-

nos vidimus adoleſcentem anno 1577. ſine brachiis natum ac gibboſum, qui nihilominus pedum digitis ad ſcribendum, nendum, ac reliqua munia obeunda exacte, & expedite vtebatur, ac in Eborenſi academia literis incumbebat; cui ſimilis alter ille eſt, ab oppido Daguarda oriundus, qui cum hæc ſcriberemus Salmanticæ ſtudiis operam nauat. Quartum ea monſtra comprehendit, quæ partim humano corpore fruuntur, aliqua tamen particula, aut pluribus bruti ſpeciem referunt, quale genus illud hominum, quod fertur capitibus caninis pro voce latratum edere, & vnguibus armatos, venatu, & aucupio veſci: Huc illud referendum erit quod Rauennæ anno 1512. natum traditum eſt, quod habebat cornu in capite, alas duas, brachia nulla, pedem vnum, vt auis rapax, oculum in genu, ſexum vtrumque, in medio pectore Y & crucis effigiem; qui conceptus etſi à cauſis illis naturalibus contingant, tamen haud ſine Dei prouidentia fieri credendum eſt, pro puniendis, & monendis hominibus, iiſdemque arcendis ab effrænata & turpi libidine: Horum pleraque varia, & mirabilia exempla, quæ noſtro æuo edita ſunt, apud Rufum extant, ad quem lectorem relegamus. Quintum & vltimum monſtrorum genus eorum eſt, quæ bruti alicuius animalis, vel plurium ſimul ſpeciem ac figuram repræſentant, vt Elephantis, quem Alcypes peperiſſe hiſtoriis traditum eſt, & ſerpens quem initio Marcici belli ancillam enixam eſſe Plinius ſcripſit *matremq; ſuus conterruit infans*, vt Lucanus cecinit, quorum etiam pleraque apud eundem auctorem reperies; Et hac ratione quaſdam mulieres regionibus nonnullis meridionalibus, animal viuens (quod feram vocant) genuiſſe ferunt: Verum non ſolum dicuntur monſtra, quæ diuerſorum animalium ſpeciem gerunt, quæ forma prodeunt multimembri, ſed etiam, qui numeroſi vna fœtura prodeunt: maxima enim ex parte mulieres vnum duoſue pariunt, iuxta mammillarum numerum. Plures licet forma, & natura totali genitoribus ſimiles ſint, numero tamen, & naturæ ordine ac inſtituto à natura diſſident, hæc vero eſt differentia, quod iis, qui ex hominibus ſunt prognati, & in quibus viget aliqua rationis vis naturæque legibus ducuntur, animam rationalem ineſſe ſapientes ſtatuunt, nam tametſi dignam homine venuſtatem non conſequantur, ſed membra habeant diſtorta, hiulca, incurua, mutila, ac deformia, tamen loquuntur, ratiocinantur, iudicant, reminiſcuntur aliaque animæ munia obeunt; quod ſi rationis vigor in iis mi-

Bruti ſpeciem vna aut plurib. partibus referentes.

Monſtra ſine Dei prouidentia non fiunt.

Qui bruta plane referunt.

Fera, quid.

nus elucet,id propter organi ineptitudinem fit, vt in pueris, ſenibus, ebriis,delirantibus: Ex qua tamen claſſe reiiciendi ſunt Fauni, Satyri, Centauri,Lemures,Tritones,Sirenes,Harpyæ,& quæ ex alterius animalis commixtione conflata eſſe fabulæ comminiſcuntur ; quicunque tamen enormi corpore,aſpectuque tetro atque horrido, vt roſtro ſuillo,vel capite canino naſcuntur,hi adhuc in hominum numerum referuntur.

Mola quid.

Haud multo diſſimili ratione generatur mola, quæ tradente Hipp. lib. *de morb. mulierum, & de ſterilitate*, & Ariſtot. ci ato , caro quædam eſt in formis in ipſa vteri capacitate genita , inarticulata,ac variarum figurarum,quæq; abortione editur ſicuti fœtus, & ſine oſſibus,ſine inteſtinis,ſine viſceribus.

Mola natura.

Huic aliqui ſubobſcurum extenſionis , & contractionis motũ concedunt; maiori tamen ex parte plurimis venarũ ramificationib. intercepta eſt,quibuſdam albis ductibus,viridibus,aut ſubnigri coloris permixtis ſine ſenſu neq; motu , quæ nonnunquam etiam viſa eſt in membranaceam ſubſtantiam degeneraſſe, aquoſis plerisque bullis,ac pellucidis plenam plerumque cum ſanie fœtida ac diluta.

Mola vnde dicta.

Dicitur autem mola,à molon quod rotundum Græcis eſt , aut à Perſica voce moly,quod eſt informe,vel etiam vocatur mola à mole , quod vt Moſchioni & Aetio placet,tanquam moles,&pondus grauat mulieres; Auicenna,Paulus,& Aetius,nomine molæ comprehendunt etiam vteri tumorem,inſtar lapidis adeo induratũ,vt ferri acie vix tranſigi queat; quam tamen affectionem,qui rerum naturas penitius rimantur,non ad molam ſed ad tumorum ſpeciem merito reducunt; quod ſi aliquando adeo induretur mola,illud ex diuturna mora in vtero fieri cenſendum eſt,

Quandiu geſtatur mola.

viſæ n. iam ſunt quæ ad ſextum ſeptimumque annum molam geſtauerint,quin & malum in tota vita plerumq; durat, ita vt cum eo fœminæ & conſeneſcant, & commoriantur, ſed plerumque leuius adhæreſcens tertio quartoue menſe excidit nondum ad iuſtam magnitudinem perducta.

Omnium animaliũ ſola mulier molam concipit.

At cur omnium animalium ſola mulier molam concipiat, quæſitum etiam olim iam fuit , & cauſa reddita ab Ariſtotele citato, quod menſtrua huic concoquere non potenti affluentiora ſint, ex quibus conſtat menſtruorum copiam ad molæ generationem neceſſariam eſſe ,

Dub. An mola ſine viro cõcipiatur.

viri etiam ſemen prærequiri Galenus apertiſſime teſtatur, 14. *de vſu partium.* dicens: *non enim ſicut gallinæ oua pariunt ſine maribus ita mulierem aliquando viderunt ſine viro vel molam , vel huiuſmodi quippiam aliud*

Galeni ſententia.

Mola cauſa

aliud concepiſſe: itaque ex ſententia Ariſtotelis atque Galeni duplex eſt molæ cauſa, altera menſtruorum copia, altera defectus virtutis formatricis in virili ſemine, quibus accedat vteri frigiditas (quæ facultas deuita contendens aſſequi non poſſit) prouenit autem imbecillitas facultatis, ob morboſum ac exiguum virile ſemen, quod principium præſtat pauciſſimum, & imbecillum, quod facile à copioſis menſibus obruitur, ideoque potiſſimum mola contingit, ſi inſtantibus, fluentibus, aut nondum omnino purgatis menſibus fœminam coire accidat, quibus Auerroes mea quidem ſententia ſubſcribit, qui molam fieri confirmat ob defectum formatricis facultatis, quem morboſo ſemini ineſſe procul dubio certum eſt. Hæc cum ita ſint, tamen Auicenna, & cum eo Mercurialis acerrime contendunt, ſine viri ſemine molam generari; eamque potius fieri, vbi copioſa mulieris genitura, quod aut concubitu aut ſomnio proruperit, menſtruis augeatur: & matricis calore coaguletur. Itaque quod Ariſtoteles & Galenus vteri frigiditati tribuunt; ipſi calori adſcribunt, quo videntur ſupplere exiguum illum motum imbecillis ſeminis virilis, quem Galenus requirit, ita vt huius carnis generatio non differat ab alterius cuiuſque carnis generatione; ſed in eo differt Mercurialis ab Auicenna, quod hic ſine viri acceſſu, ille non niſi coeuntibus contingere poſſe arbitrantur, non quod requiratur virile ſemen, ſed quod ex concubitu vterus amplius concaleſcat, calorem enim ad ampliorem menſtruorum tractionem, & carnis generationem ipſam plurimum conferre; quæ quidem omnia adeo mihi videntur veroſimilia, vt cogar exiſtimare, ab vtraque cauſa molam poſſe prouenire, nimirum aut ab exiguo, & debiliſſimo principio maſculino, aut à nullo, ſi modo eius vices ſuppleat caliditas vteri cum muliebri ſemine; quod rariſſime tamen contingere poſſe autumauerim, atque ita ſi tale quippiam virginibus aliquando accidat, potius ad lumbricos, aut tumores matricis reuocandum erit; nuſquam enim viſa fuit mulier, quæ molam ſine mare conceperit, nec mihi eorum ſententia omnino improbatur, qui molam etiam fieri credunt præter dictas cauſas ab exurentis ſeminis conditione, cum defectu, & reſolutione ſpiritus genitiui à morboſo calore depopulati, ſæpe enim à diuerſis cauſis idem effectus diuerſimode poteſt prouenire. Multæ præterea ſunt falſæ, irritæ, & inutiles conceptiones, nam quædam quaſi prægnantes turgent, nunquam tamen infantes emittunt; aliæ vento,

Auicenna & Mercurialis opinio.

Deciſio autoris.

Mercati ſententia.

Falſa grauidationes.

aliæ

aliæ aqũa tument, qui certe hydrops eſt vterinus, de quo ac reliquis tumoribus vteri ſuo loco copioſius dicendum erit.

De hermaphroditis.

Cap. XII.

INter reliqua monſtrorum genera hermaphroditi frequentius enaſcuntur, de quibus tamen exigua, aut fere nulla, & parum ſufficiens in libr. Hippocrat. Galeni, ac in ipſis gynæciorum voluminibus facta eſt mentio; ideo de his ſermonem hic ſubnectere haud præter ordinem viſum fuit. Eſt autem hermaphroditus complexus vtriusque ſexus maſculini ſcilicet ac fœminei, ſeu qui gemina habet genitalia alterum maris, alterum fœminæ, vt ex auctore definit. med. colligitur, & ex Ariſtot. licet Ariſtot. ſententia alterum genitale ratum, alterum irritum ſit, cum per alimentum ſubinde deliteſcat, quoniam præter naturam eſt, & in modum abſceſſus. Dicitur autem hermaphroditus quaſi compoſitus ex Mercurio & Venere: ſiue Androgynus ex viro & fœmina, plerumque tamen à ſuperabundanti vel mares, vel fœminæ nuncupantur, vt vel plantandis hominibus, vel homini ſuſcipiendo ſunt aptiores. Clarioris tamen doctrinæ gratia quatuor Androgynorum conſtituuntur claſſes ſiue ordines. Prima eſt hermaphroditus mas, ſeu qui virilem ſexum perfectum ac potentem habet, in perineo tamen id eſt inter anum, & teſtes, quo loco ſectio fit pro extrahendo veſicæ lapide, foramen perſtat, minime tamen peruium, vt ex quo neq; lotium prodeat, neque genitura, quod genus plerique cum hippoſpadiis confundunt, ſed male, ſunt enim hippospadii, qui ex generatione vrinæ iter inferius ſubcanale habent, qua præputium alligatur glandi, vt apud Paulum eſt & auctorem lib. *introductorii Galeno adſcripti*, qualem vidimus Anglum. Secunda eſt hermaphroditi fœminæ, quæ præter vuluam naturaliter conſtitutam, ſeminali, & menſtruo excremento manantem, ſupra ad os pectinis membri virilis carneam, & cutaceam quandam ſimilitudinem habet, profuſionis ſeminis impotentem, & teſtibus carentem, quam ſupra nymphæam nominari diximus, & quibuſdam mulieribus ineſſe. Tertia eſt eorum Hermaphroditorum, qui etſi vtriusque ſexus expreſſas habeant notas, inefficaces tamen ad ſeminis profuſionem, & generationem exiſtunt, alterutra tamen parte ad mi-

2. de gener. anim.

Epigra. de hermaphr. vide eod. H f. 133.

Hermaphroditi 1. claſſis.

Hippoſpadii.

P. libr. 6. c. 54. G. e 18.

Secunda claſſis hermaphroditus fœmina

ad mictionem conferente. Quarta eorum, qui vtroque ſexu pollent mariſque & fœminæ munera potenter obeunt, quia vtraque genitalia completa perfectaque habent, quin etiam mammam dextram virilem, muliebrem læuam. Paulus citato ex Leonide hermaphroditi differentias aliter diſtinguit, & tres quidem in viris, vnam in mulieribus conſtituit, prima virorum eſt, cum iter ſcrotum & anum, ſecunda cum in medio ſcroto pudendi muliebris pilis obſiti forma apparet, tertia cum ibidem, hoc eſt, in eodem ſcroto foramen adeſt, per quod lotium egreditur, mulieribus ſupra pudendum, iuxta pubem virile genitale inuenitur tribus extantibus corporibus vno tanquam cole, duobus veluti teſticulis. Cæterum qui gemina habent genitalia, fere nunquam contingit, vt vtrumque completum poſſideant, nam vt ex Ariſtotele retulimus, alterum firmum, alterum debile ac inutile redditur. Porro hermaphroditis, qui vtraque genitalia notatu digna poſſident, leges ſexus in quo manere ac viuere velint, optionem faciunt, pœna tamen capitali impoſita, ſi ab electo ſemel ſexu diſceſſiſſe comprehendantur, ne promiſcue vtroque abutantur; reliqui autem fœminis an viris annumerandi ſint ſumptis ſignis ex genitalibus, & facie cognoſcitur, nam fœminei ſexus hermaphroditus erit, ſi vulua omnibus ſuis dimenſionibus exacta ſit, & adeo peruia, vt virile membrum admittere poſſit, ſi menſes illac profluant, ſi glabri ſint, ſi promiſſi ſint tenues ac molles capilli, ſi toto corpore effœminati, animi fracti, timidi, voce acuta, & mammis elatioribus, & iuxta anum crines nulli. E conuerſo autem ſi perinæum & anum pilis obſitum habet, ſi penem iuſtæ magnitudinis alacriter arrigentem, & ſemine manantem, in virorum potius numero cenſendus erit, tandem quicunque plus viri quam fœminæ habebit, vir erit, fœmina vero, qui plura cum fœminis communia habuerit; qui vero vtrumque æque participat, vir fœmina dicitur, qui neutrum, neutris adſcribitur. Galenus refert ſententiam quorundam, qui dicebant fœminam nullam eſſe hermaphroditum, deque his intelligebant ſententiam Hippocratis, *mulier ambidextra non fit*, quaſi diceret; mari muliebre pudendum adnaſci poſſe, mulieri autem virile nequaquam. In cauſa, propter quam hermaphroditus generetur, variatum eſt; nam aliqui ſcribunt, ſi mulier viro congrediatur, à primo qua eſt menſtruis purgata die, vſque ad quintum, mare producit, à quinto ad octauum fœmellam, ab octauo ad duodecimum rurſus maſculum: poſt illum

Lex hermaphroditi.

Qui cognoſcatur ſexus.

7. aph. 44.

Cauſa hermaphroditi.

dierum numerum hermaphroditum: conatur Lemnius hanc ſententiã ratione vallare, quia inquit, *Primis diebus ſordido humore repurgata vulua plus concipit caloris, quo virile ſemen coaleſcit, & in dextrum vteri ſinum dirigitur, hepatis dextrique renis vi attractoria, è quibus etiam ſanguis calidus in alimentum futuri fœtus deriuatur: ſiniſtræ vero partes, vtpote frigidiores & ſanguinis inopes ſtatim à purgatis menſibus aliquid conferre non poſſunt, ſed poſt quintum diem vſque ad octauum ex illis, liene & ſiniſtro rene aliquid ſanguinis confluit, quo fœtus alendus eſt, ita cum iſtæ partes vices ſuas obeant, ceſſentq; dextræ ex ſitu loci & alimenti frigidi ratione fœmella effingitur. Poſt octauum dextræ rurſum operantur, maſculusque progignitur, poſt quod dierum curriculum, quia ex omni parte promiſcue ſanguis prorumpit, & ſemen neutri parti aſſociatur, ſed in medio vuluæ fluctuat hermaphroditum confuſa inter ſe ſemina moliuntur.* Hanc ſententiam perperam Lemnius, & alii non ſine crimine Auicennæ adſcribunt, quoniam ipſi eandem omnino reiicit, ſeu forte quia auctorem habere voluerunt eorum, quibus nec ratio nec experimentum ſuffragatur, eademque, qua dicuntur, facilitate refelli poſſunt: nam fœtus maſculus aut fœmineus ex dierum diſcrimine non naſcitur, vt ſuo loco cudimus. Et certe ſi hermaphroditi omnes eſſent, qui poſt 12. à repurgata muliere diem concipiuntur, copioſior eorum numerus naſceretur: ideoque alii aſtris vitioſum conceptum potius acceptum referunt, iis præſertim bicorporea ſigna occupantibus: Alii ex vitioſo indecoroque concubitu naſci putant, cum præter vſum vir ſupinus, mulier prona decumbit non ſine magno dedecore, & valetudinis diſpendio, quippe qui hernioſi plerumque fiant. Tertia fuit ſententia eorum, qui plures cellulas in vtero conſtituunt, hi namq; hermaphroditum gigni tradunt, cum ſemen in media colligitur. Quarta adſcribitur Hippocrati, quod nimirum quando duo ſemina, virile, ac fœmineum æqualia ſunt viribus, & copia, ex quibus virtus formatiua ex vnoquoque contendit effingere id, cui aptum eſt, fit vt in vno eodemq; corpore vtrumque effingat. Tandem quidam non toti ſemini ſed cuilibet parti id tribuunt quæ virtutem habeat duo hæc membra efformandi.

C.lib.7.c. 33. Porro non ſolum in hominum, ſed etiam in brutorum genere her-
L.thom.1. maphroditi reperiuntur, equum & canem hermaphroditum vidit Car-
Epiſt 70. danus, de ceruis Androgynis ſcribit Langius, Venatores communiter
M.in 2.Di- credunt, id quod etiam Archelaus confirmat, lepori vtrumque ſexum,
oſc.c.18. & vtramq; gignendi vim ineſſe, quod naturam pati non poſſe Matthio-

lus

Lepus an hermaphroditus. *A. 6. de hiſt. anim. 33.*

lus arbitratur, & commento anſam præbuiſſe leporum fœcunditatem eximiam; non ſolum enim crebro ſuperfætant, auctore Ariſtot. ſed ſtatim à partu iterum concipiunt. Itaq; ſingulis menſibus generant, & interpoſitis diebus pariunt, vnde tam innumera fœcunditas, vt quamuis plurimi quotidie capiantur, fœcundius procreent, qui tamen eorum mares, quiue fœminæ ſint cognitu perdifficile eſt.

Qui ſuperfœtatio contingat, & concipiantur gemelli.

Cap. XIII.

Superfœtatio quid. *Superfœtatio ſoli mulieri contingit.*

AGE igitur indeſinenter pergamus, & de ſuperfœtatione, & gemellorum conceptione perueſtigemus: Eſt autem ſuperfœtatio, ſecunda quædam conceptio, cum grauida iam mulier iterum viri concubitu vſa concipit; nam, vt ſuperius iam diximus, ſola mulier grauida virum admittit, ideoque huic ſoli ſuperfœtatio contingit. Si quod tamen à viro eiaculatum ſemen ſtatim dilapſum vteri ſinus ambos ex æquo ſubeat, hisque concluſum foueatur affluente muliebri ſemine vno eodemq; concubitu gemelli procreantur, autore Hip. quãuis Ariſt. ſeminis multitudini, & copiæ idipſum tribuat.

Gemelli vnico fiunt concubitu. *An plures fætus pluribus contineantur membranis*

Plures autem fœtus ſingulis ſeorſim membranis in hominib. ſicuti in brutis contineri plerique exiſtimant, mulieremq; cum alias non cognatos aut monſtroſos gemellos habet, plures ſi geſtat fœtus, ſingulos propriis inuolucris ſingulis fœtibus peculiaribus continere; Alii gemellos vnius ſexus iiſdem inuolui ſecundinis, diuerſi autem ſexus, diuerſas obtinere ſecundas arbitrantur. Nonnulli eos qui iiſdem tunicis inuoluuntur, vno & eodem concubitu fuiſſe genitos, qui vero ſecundinis diſcreti ſunt ex ſuperfœtatione, & alio concubitu interpoſitis aliquot à conceptu diebus.

Poſitio auctoris.

Potius tamen exiſtimo, mulierem cnm gemellos geſtat, vnica tantum ſecundina, chorion dicta, id eſt, farciminali ſimul cum chorio (quod complexum nomine ſecundinæ intelligi diximus) eos continere, quãuis vterq; ſuum habet amiculum, argumento eſt, quod, quæ duos geſtat fœtus, nunquam ſecundum cum primo emittit, niſi poſt ſecundi fœtus exitum, ideoq; cum primus infans in lucem venit, prudentiores obſtetrices vrinaculum præſcindunt, & ipſius reſiduum, cuius ſuperior pars

T 2 ſecun-

ſecundæ intra vterum hæret, parturientis fœmori alligant, quoad alterius infantis intus manentis vmbilicus ab vtero diuellatur, & ſola, ſi alius non ſubeſt, cum ſecundo fœtu ſecundina etiam excernatur: nec deeſt experimento auctoritas grauiſſimi viri Hippoc. qui lib. *de ſuperfœtatione* ita inquit; *quæ gemellos geſtat eadem die parit veluti concepit, habet autem vtroſque pueros in vna ſecundina.*

Obiectio. Superfœtatio tertio geſtationis menſe.

Sed quid ſi contingat mulierem tertio geſtationis menſe ſuperfœtari, vt Ariſtot. vidiſſe refert, & Mercatus fœminas eſſe tradit, quæ tertio ſuperfœtarint, dum tamen iuſtum pariendi tempus inſtaret, primos vitales edidiſſe, ſecundum quinto menſe mortuum eliſiſſe; & alteram, quæ primum vitalem menſe ſeptimo peperit, mox geminos nono menſe vitæ etiam compotes; nam quæ octauo menſe concumbunt, plerumque partus edunt mucore plenos, vt ſæpe vidi?

Octaui mẽſis concubitus mucore partum opplet.

Solutio.

Sunt qui reſpondeant, vtrumque etiam fœtum eadem contineri, ego vero, quia in hoc caſu non video qua ratione non ſolum os vteri ſed etiam Allantoides & chorion aperiantur, potius exiſtimo, diuerſos iſtiuſmodi fœtus diuerſis ſecundinis contineri.

Superfœtatio raro contingit.

Porro ſuperfœtationes, & raro ſunt, & nihil quicquam proficere poſſunt, præter dolorem, quo vterque fœtus pereat, niſi paulùlum temporis inter illos interceſſerit, ſic enim viſi plerique ſunt qui vitales exierint: Sed enim & geminos diuerſi ſexus in genere hominum raro ſeruari contendit Ariſtotel. & Auicenna etiamſi ex eodem concubitu geniti ſint, quod etiam Plinius confirmat, ac plerique omnes, qui poſt eum ſcripſerunt, & rationem reddunt, quia concurſus fit præter naturam, cum non pari tempore mas, & fœmina in vtero perficiantur, ſed aut marem cunctari aut fœminam præuenire neceſſum ſit.

Gemini diuerſi ſexus raro ſeruantur.

Auctoris frater, & ſoror gemelli.

Attamen amantiſſimus frater meus Franciſcus à Coſta gemellus eſt cum chariſſima ſorore Leonora Paez, quorum vterque ſummo Dei beneficio quadrageſimum fere agit annum, atque ille non ſolum viribus corporis, verum etiam (quod citra inuidiã dictum velim) animi ornamentis, virtute, prudentia, & morum integritate conſpicuus: ſoror vero, quæ illum vno die tantum præuenit numeroſam habet prolem (vt vel hinc etiam, quam parum valeat vis horoſcopi, intelligas, nam cum ipſi adhuc ſummo Dei beneficio viuant, & ambo ætate vigeant inter ſe perſimiles, corporum ſpecie haud admodum pares, quamuis voluntatibus non diſtent, tamen inſtituto propoſitoque vitæ ita ſunt diſpares, vt ille longe à patria peregrinetur, illa domi maneat, ille cœlebs, nec vnquam vxorem du-

xerit

xerit, illa maritata) quibus alios ſimiles geminos D. Auguſtinus vidiſſe refert, vt etiam contra Ariſtot. 2. colligas, multum intereſſe ex libris an ab experientia loqui. *5. de ciuit. Dei cap. 1.*

Obiectiones duæ.

At non iniuria ſciſcitaberis, ſi grauidarum vterus toto grauidationis tempore adeo clauditur, vt neque acus cuſpidem admittat, qui fiet vt poſt conceptum reſeretur? Subinde ſi vaſa omnia primi fœtus chorio, & inuolucris aliis ita adhærent, vt ob id menſtrui ſanguinis nihil profluere poſſit, ac ſi profluat, abortionis periculum portendat, quia vincula & vaſa abrupta eſſe indicium eſt, qui fieri poteſt vt ſuperfœtatio fiat, ſi neque ſunt vaſa quibus coagmentetur nouum chorium, neq; per quæ nouus fœtus alimentum ſuſcipiat? *Solutio.* primæ obiectioni ſunt qui reſpondent, grauidarum vterum in coitu perpetuo aperiri, veteres tamen docuiſſe ſponte ſua non hiare; alii vterum poſt conceptionem certis temporum interuallis aperiri rentur, vt excrementitiis humoribus, qui in ipſo accumulari ſolent, exitus pateat, ideoque concipere grauidam, quæ tum temporis in viri amplexum venerit. Qui tamen rem accuratius conſiderant, vterum tantummodo aperiri tradunt, cum auidior eſt, & libidine efferatus, aut iucundam nimis ſentit viri titillationem, perinde ac ventriculi orificium à paſtu clauſum, oblatis delicatioribus cupediis reſeratur, non tamen quibuſuis hominibus ſed edacioribus; hoc tamen rariſſime contingere, atque adeo rariſſime fieri ſuperfœtationem. *Prægnãtis vterus aperitur.* Secundæ obiectioni dicendum eſt, id perpetuo ſagaciſſimæ naturæ curæ eſſe, ne omnia vaſa pro ſui nutritione vnico fœtui implantentur; ſed ſemper aliqua ſeruari vel ad menſium purgationem, ſi forte ſanguis redundet, ne copia fœtura ſuffocetur, vel ad nouos conceptus alendos, ſi forte concubuerit fœmina, & ſemen concipiatur, vt per dicta vaſa, quæ maioris vtilitatis gratia otioſa huic vſui relicta ſunt, nouum fœtum fabrefaciat. *Vaſa omnia non implantantur vnico fœtui.* Si adhuc quæras, cur nonnulla animalia, eaque parua, vt mus, cuniculus, canis, ſus, multipara ſint, alia vnipara, ſicuti mulier, & biſulca fere omnia magni corporis, cum præſertim maiora animalia plures fœtus generare poſſe videantur? *Parua animalia cur multipara, magna vnipara.* Cauſam reddit Ariſtoteles, quia in magnis cibus abſumitur in corporis incrementum; minoribus natura demendo de magnitudine auget exuperantiam ſeminalis excrementi, ideoque numeroſiorem quam duorum fœtuum in muliere ſobolem ſuperiori capite monſtroſam eſſe prodidimus; Et ex eo apparet, quia duos tantum ſinus *4. de gener. animal. 4.*

vterus habet muliebris, ac duæ duntaxat mammæ ſint à natura eiſdem conceſſæ.

De fœtus formatione, & uteri geſtatione.

CAP. XIV.

Vteri geſtatio quid.

Fœtus formatio quomodo differat à conceptu.

Mas citius quam fœmina intra vterum efformatur.

Temporis formationis ad motum & huius ad partum proportio.

Formationis ordo & ratio.

VTeri geſtationem totum id tempus dici volunt, quod à genito intus infante ad eius exitum intereſt, in quo quidem quid intra vterũ peragi ſcriptores prodiderint, poſtulat rerum ordo, vt altius repetito principio ſuperioribus annectamus. Cum igitur ſemen vtrunque in vtero conſtiterit, neque intra ſeptem poſt eiaculationem horas fuerit effuſum, ſed vteri calore conſeruatum, ſœminam concepiſſe credendum eſt, & tunc geſtationem ac fœtus formationem incipere; quæ quidem differt à conceptu, quod hic vteri calore fit, formatio vero fœtus ab ſpiritu genitiuo, & formatiua vi. Cæterum totum conformationis ordinem varii varie deſcribunt, in hoc tamen conſentientes, quod mas citius quam fœmina intra vterum efformetur, ob vehementem calorem, quod inſuper in vtroque ſexu alii temporius, alii ſerius ad perfectionem perueniant: Porro hoc etiam mari, fœmellæq; commune eſt, vt duplicato à conceptu ad formationem tẽpore moueatur, ſubindeque triplicati dies motus, indicent diem partus, nimirum ſi fœtus formatus ſit 45. die, mouetur nonageſimo, quo triplicato reſultat nonus menſis, in quo partus vt plurimum in lucem prodit. Sex itaque ſeptemue primis diebus, vt egregie Bonacciolus, & poſt illum Mercatus ſcripſerunt, ideoq; eorum fere ſerie vtar, ſemina duo otioſa non ſunt, ſed quaſi vtrumque bulliens ſpiritu genitiuo, & vteri calore caleſiunt, quo fit vt craſſeſcant, ſpiſſenturque, & ex calore flatuoſus ſpiritus generetur, quo flatu commixta ſemina turgent, & intumeſcunt, mox minutiſſimæ bullæ, ſpiritu repletæ aſſurgunt, ex quibus iunctis vna fit cauitas vberem ſpiritus copiam comprehendens, qui intro concluſus calidior factus refrigerationem quærens ad ſui cuſtodiam, ſibi peruium iter parat, vt per expirationem temperatus ſpiritus ad feruorem contemperandũ eadem via ſubingrediatur, quo ſpirituum ingreſſu, egreſſuq; atque vi ſpiritus poteſtate vitalis, animalis, ac naturalis, ad proportionata loca mouente facultate formatiua diſcedit, ibique tres generantur bullæ, pro corde vna, altera pro cerebro, tertia pro iecore:

Tres bullæ.

prior

Cordis, cerebri, ac iecoris generatio.

prior enim puriorque ſeminis pars.in cordis,craſſior & pinguior, in iecoris: frigidior, & crudior in cerebri materiam cedit; tametſi Galenus cerebrum tantummodo ortum ex ſolo ſemine obtinere confirmat: cor autem & iecur ex ſanguine attracto augeri: quod minus placet,quia hæc omnia ſpermatica ſunt membra, quæ prima ſui conformatione à ſemine fieri fatendum omnino eſt, quod ſi à ſanguine attracto poſtea augentur, vt de corde,& iecore ipſe teſtatur,id procul dubio omnibus tribus commune eſt: nec inſuper ea videtur accedere poſſe ſeminis copia, quæ valeat cerebrum ad tantam magnitudinem augere. Porro tota maſſa ſeminalis externa parte terrena reſiccente membranula obducitur,quemadmodũ in pane,dum coquitur, tenue quiddam pelliculæ ſpecie in ſuperficiem abſcedit, quam tunicam chorion nuncupauimus,eamq; poſtea aliæ duæ in generatione ſequuntur, ſicuti iam dictum eſt, quæ ſane tunica ſumma opificis prouidentia illico fuit obducta,tum ne minime conſtans ſemen difflueret,tum vt tres primorum principiorum bullulæ,molles adhuc & exiles,vteri duritie minime oblæderentur,aut ſpiritus exhalarent: quod quidem ad eximii architecti exemplum factum fuit, qui prius tectum parat, ſub quo poſtea ab iniuriis munitus egregium ædificium poſſi fabricare. Cum igitur hæc membranula per vteri acetabula dicta vtero committantur contenta ſemina eidem annectit: Et in ea membrana meatus ad ſpiritus euentationem permanet,inter quem venæ arteriæq; procreantur, quarum ora exteram tuniculam penetrantia vuluæ, venarum, arteriarumque oris committuntur, ex quibus venæ non pulſantes in vnum coeuntes ſimilique modo arteriæ, venas duas, totidemque arterias conſtituunt,quas cuticulare putamen ambit, ex quibus conflatur vmbilicus, per quem ex vuluæ acetabulis cruentus ſuccus reſudans fœtum poſtea nutrit. Quæ omnia intra ſeptem dierum ſpatium fiunt, & hunc terminum ſpumificationis tempus vocant, ac tunc adhuc genitura vocatur,quod in vtero eſt,& ſi abortus contingat,effluxio nuncupatur & apparet,vt vidit Hipp. perinde ac ſi quis crudi oui exterius putamen detrahat,& per interiorem membranam interior humiditas pelluceat; rubrum etiam liquorem fuiſſe incluſum ipſe prodidit: in pellicula vero fibras quaſdam albas & craſſas,cum cruore craſſo, & rubro obuolutas; circa pelliculam foris cruenta veſtigia ſugillationum inſtar, iuxta medium tenue quid eminere,quod vmbilicum fuiſſe iudicat, Galen. ie-

Membrana quæ prius obducitur.

Similitudo

Vaſa vmbilicalia.

Primum tempus ſpumificatio vel lactatio

cur,al.

cur, albas & craſſas fibras cum ſanie delineationem venarum, arteriarumque fuiſſe, itaque primis hiſce diebus tota hæc ſubſtantia rudem quandam ſortitur primorum principiorum adumbrationem; & hoc eſt primum formationis tempus, quod, vt diximus, ſpumificatio, ſiue lactatio nuncupatur.

Formatiua virtus fœtus repuerаſcens eſt.

Principiorum ſeparatio.

Poſt id tempus operante iam vegetatiua facultate ipſius fœturæ (quæ non propterea vegetior eſt, quod noua quædam ſit, vt Auicennæ & Mercato placet, deperdita iam ea, quæ à parente defluxit, ſed quod repueraſcens perpetua ſit, & nouas vires reſumit, non ſecus ac in ſtirpium ſeminibus videmus) primum inchoata principia, & adhuc rudia, cor, iecur, cerebrum in propria loca ſeiunguntur, propriaque figura, & ſpecie exornantur, & incipit reliquorum membrorum conſtitutio, tunc enim è iecore primum vena porta, quæ continua eſt venæ vmbilicali; deinde vena caua, ex qua poſtea per ramificationes ſuas vniuerſum ſemen nutriri queat, multiplici ſobole diſperguntur, è corde arteriæ, è cerebro ſpinalis medulla, è qua nerui tenuioribus aranearum filis ſimiles emergunt; ventriculus, inteſtina, veſica, cordis inuolucrum, peritoneum, meninges, ac reliquæ membranæ obtenduntur, quamuis adhuc partium inferiorum, ventris præſertim, obſcura nimis diſtinctio ſit, cutis etiam concreſcit, omniaque contegit ex ipſo quoque ſemine, ex quo oſſa ſubſtantiam conquirunt atque figuram, etſi mollia ſatis, quæ omnia nouem dierum interuallo peraguntur interdum octo, qui additi ſeptem ſpumificationis quindecim efficiunt, & hoc tempus lineationis ſiue ramificationis dicitur, in quo adhuc ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex ſolo ſemine: Sunt tamen, qui putent, ex virili ſemine principalia membra, ex fœmineo cætera produci. Cæterum adhuc quamdiu lineamenta ſuæ ſpeciei non accepit, quod in vtero continetur, Embryo dicitur, quod Græce intrinſecum germen ſonat, ſi vero deperditur, deperditio proprie vocatur nondum abortus. Tertium ſequitur formationis tempus, in quo ſanguis vberius ex vtero prolicitur, qui primum circum iecoris ſpermaticas fibras & membranam concreſcens totam reliquam illius molem, & ſubſtantiam conſtituit, tunque conformatæ partes ſolidæ nutriri incipiunt, & carne fulciri iecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit, & miniſtrat, ac ex eo natura ſenſim carne implet eas capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interciderant, pictoris exemplo, qui primo imaginem,

Vena porta
Vena caua

Secundum tempus lineationis vel ramificationis.

Qui Embryo.

Deperditio

nem rudibus lineis adumbrat, mox vario pigmentorum genere illuſtrat ac perficit; hoc itaque tempus quod carnificationis appellatur duodecim ſequentibus ſolis terminatur, ac ita iam 27. conficiuntur, quo tempore iam fœtus ſiue fœtura nuncupatur, nec amplius genitura dicitur, ſed adhuc inſtar plantæ vitam poſſidet. Vbi notandum eſt ex ipſo ſemine, ſicuti cæterarum partium ſeminalium, ita etiam iecoris tunicam generari, quæ omnia poſtea à menſtruo ſanguine vegetantur per vmbilici venas attracto, quæ ex venarum orificiis in matricem tendentibus obſeruantur, vnde cum Galenus, Rufus & Mercatus dicunt, hepar concretum, & coagulatum eſſe ſanguinem, ſeu potius ſanguinis quandam affuſionem, non exiſtimes ipſum à menſtruo gigni, & ſubinde ſpermaticum non eſſe, ſed à ſanguine menſtruo carnificationem ſicuti cor, & reliqua ſeptem membra, quæ nigra à Macrobio dicuntur, nempe lingua, cor, iecur, pulmo, lien, & renes duo, ſortiri poſt primam conformationem; hoc ſolum diſtans, quod ipſius parenchyma magnum ſit, & minus elaboratum, qua etiam ratione interpretatur Ilac dicens, de ſanguine menſtruo hepar, & præter cor omnia membra carnoſa generari, cor autem de ſanguine arteriali. Quarto conformationis tempore non ſolum interiora membra conſpicua ſunt, ſed crura & brachia diſtincte, abſoluteque delineata cernuntur; tuncque primo, vt auctor eſt Hippocrates lib. *de natura pueri*, caput ab humeris diſtantiam ſumit, brachia à lateribus, crura diſparantur; os per ſe deducitur, naſus, & aures eminent ac perforantur, oculi implentur humore puro, pudendum conſpicuum fit, vtrum tandem ſit, venter, & inteſtina inflantur, ab hisque foras in podicem via fit, & omnia ab ſpiritu coarticulantur, & iam non amplius fœtus aut cyema, ſed infans appellatur, id quod in vtero eſt. Hæc autem decem, & octo diebus ſequentibus fieri à probatiſſimis auctoribus teſtatum reperio, ita vt totũ conformationis tempus ſit quadraginta quinque dies ſi partus maior ſiue nonimeſtris futurus eſt: nam ſeptimeſtrem, quem partum minorem vocant, breuiori tempore conformari prodiderunt, & antecedere prædicta formationis tempora vno atque altero die. Cæterum fœtus vſque ad perfectam formationem plantæ modo diſpenſatur, poſtea adminiſtratur vt animal. Nec multo aliter hæc quatuor tempora diſtinguunt, qui ita de iis decidunt, vt in primo ſpumificatio fiat, in ſecundo opera vegetatiuæ, in tertio opera ſenſitiuæ, in quarto opera ani-

Sanguine ex vtero quando primum prolicit fœtus ad carnificationem.

Tertium tempus carnificationis.

Iecur à ſemine generatur.

3. theor. 34.

4 formationis tempus articulationis.

Infans quando primum dicatur id quod in vtero eſt.

Minor partus vocatur ſeptimeſtris.

animæ rationalis apparere incipiant, quæ tamen propter humoris redundantiam nondum eluceant; ac in primo ſolum gubernatur à virtute ſibi à parentibus tributa quam formatiuam appellant; in reliquis hæc ipſa noua iam ſiue repueraſcens fit, & ſibi propria. Porro per ſingula tempora diuerſos ſortiri entis gradus, & diuerſam conformationem frequenti ſapientiſſimorum experientia confirmatur; qui obſeruarunt id quod intra ſex ſeptemue primos dies abortiebatur, lacteum plane eſſe & hoc genituram vocarunt, quale illud quod Hippocrates vidit, quod poſtea vſque ad decimum quintum lineamenta rudia habet, Embryonem dixerunt, ſi ita mauis quam genituram diſtinctionis gratia appellare; atque deinceps ſanguineum vſque ad 27. fœtum eſſe ſiue cyema, tandemque, inquit Hippocrates, plurimas mulieres puerum perdidiſſe paulo ante trigeſimum diem, & inarticulatum apparuiſſe, quicunque vero poſterius perditi ſunt, aut in ipſo trigeſimo aqua frigida exceptos, articulatos, coactos, conſiſtentesque viſos fuiſſe, ſi modo mares erant, nam fœminæ, vt mox apparebit, hoc tempore perditæ in aqua diſſoluuntur, nec articulatæ conſpiciuntur, quia maiora requirunt ſuæ formationis interualla. Putat tamen Fernelius totam fœtus conformationem vſque ad quadrageſimum diem ex ſolo ſemine fieri, nullo adueniente ſanguine, nec ad prædictum tempus conformatas partes aut ſanguine nutriri, aut carne fulciri, fœtus illius exemplo ductus quem ſeſe vidiſſe refert quadrageſimo die eiectum ſemidigiti aut maiuſculæ formicæ magnitudine, prorſusque conformatum, cuius tamen partes omnes excepto iecore albæ ac ſpermaticæ cernebantur; At vt vna hirundo non facit ver, neque vnum exemplum experientiam facit, cum præſertim plurima habeat repugnantia à priſcis ſapientiſſimis obſeruata; Potius ergo fœtum illum penuria alimenti eiectum fuiſſe credendum eſt, ſiquidem conſtat, conceptionem facilius procedere, quamdiu vaſorum oſcula penitus clauſa non ſunt, ſed aliquid ſanguinis ſtillat ad fœturæ alimentum: proinde exiſtimo ad ſeptimum vſque diem membra tantummodo formari ſeu lactari à ſolo ſemine, menſtrui ſanguinis nondum indiga, tunc iam exhauſta tota ſeminis materia, maiori corpuſculum indigere nutrimento, quod ex vmbilico poſtea quæritur, qui tunc propterea inchoatur, ac reliquæ duæ ſecundinæ Amnium, & Allantoides.

Fætus ſingulis temporibus diuerſos ſortitur entis gradus.

7. Phyſ. 10.

Dub. An ad 40. vſque diem tota conformatio fiat ex ſemine.

Ad 7. vſq; diem membra ex ſolo ſemine lactantur potius quam formantur

De fœmineo conceptu, ac quo tempore fœtus ſentiat, & moueatur.

Cap. XV.

Ex dictis palam iam eſt, ſex ſoles ſpumificationi dicari, nouē lineationi, ſex ipſius repletioni, duodecim carnificationi, octodecim configurationi, ſeu efformationi: hæc porro hoc diſticho comprehenduntur:

Sex in lacte dies, ter ſunt in ſanguine trini,
Bis ſeni carnem, ter ſeni membra figurant.

Quod ſi ſecundum tempus in duo diuidant, ſic vt tres dies tribuant lineationi ſex lineationis repletioni, perinde erit, eodem enim pacto erunt 45. formationis dies plus minuſue. Quæ quidem de partu maiori ſeu nonimeſtri intelligantur, nam ſi partus minor futurus ſit, tunc ſex ſoles ſpumificationi tribuuntur, octo lineationi, ac repletioni, nouem carnificationi, & huic parem dierum numerum configurationi, vt plurimum enim hiſce temporibus, paulo breuioribus longioribuſue tota articulatio fit: quæ omnia de maſculi generatione veniunt intelligenda, nam fœmina longioribus temporum impendiis intra vterum abſoluitur; quod tamen decem dierum interuallum vltra maſculi tempus ad ſui generationem fœminæ nonnulli tribuunt, ludificari mihi videntur; hac enim ratione ſemper fœmellæ geſtationis tempus duobus menſibus tempus geſtationis maſculi ſuperaret, decem enim duplicati vſque ad tempus motionis viginti efficiunt, & hi rurſus ad partum triplicati 60. ſi itaque conſtituas tempus maris nonum menſem, oportebit omnino fœminam non ante vndecimū in lucem prodire; ſi vero hanc dicas nono menſe exire, tunc maſculus perpetuo erit ſeptimeſtris. Hinc comprehendes eruditi Mercati lapſum decem dierum numerum vltra maſculi ſpatia pro fœminæ efformatione expoſtulantis; hac etiam difficultate circumuenti nonnulli triplicandos cenſent dies formationis, vt inueniatur motionis tempus, cuius opinionis fuit Bonacciolus, ſed hic etiam à vero deuiat, nam tunc fœtus qui formatur quadrageſimo quinto die, partus (quod plane eſt ridiculum) contingeret menſe decimo tertio, cum dimidio, nam

Hip. lib. de nat. puer. tex. 10.

Partus ſeptimeſtris tempora.

Hipp. cit.

Fœminei fœtus conformatio.

Quæſt. An fœmina ad ſui conformationē 10. dierum ſpatium vltra maſculi tempus requirat.

Mercati lapſus & Bonaccioli.

V 2 triplices

triplices quadraginta quinque dies, centum & triginta quinque inuenies, qui numerus etiam triplicatus efficit 405. qui certe conſtituunt prædictos 13. menſes, eosque ſolares cum dimidio. Potius igitur dicendum, fœmellam tardius maſculo efformari non quidem tam longo quo interuallo, ſed tribus duntaxat, quatuorue diebus ita vt pro vnoquoque ſuæ formationis tempore vno die vel aliquot horis amplius, quam mas indigeat. Sed nulla iniuria ſciſcitaberis, cur fœmina in vtero tardius, extra velocius adoleſcat, quod Hippoc. Ariſtot. & Galen. ſummis aſſenſionibus confirmarunt, anne citius extra vterum ſuſcipit incrementum, vt ſugillatores maleuoli dicunt, quia arbor mala cito creſcit? minime; ſed propter caloris copiam mares intra vterum citius efformantur, quam fœminæ, à debiliori enim calore tardior fit articulatio, poſtquam vero ſemel formata eſt fœmina, & intra, & extra vterum velocius incrementum capeſſit, propter humiditatem, quippe humidiora corpora, ſicuti fœminarum, prompte extenduntur, & augentur; qua etiam de cauſa pubeſcunt, ſapiunt, ſeneſcuntque citius, ſed propter facultatis imbecillitatem deſinit in ipſis celerius incrementum, & vitæ terminus breuior eſt, quam maribus, vnde ipſe Ariſtot. dicebat, *Et pubes, & vigor, & ſenectus fœminis prius venit, quam maribus.* Reſpondent alii, fœminas extra vterum citius pubeſcere; quod ſint viris debiliores, ſicut horarii ac teneriores fructus citius matureſcunt, quam ſolidi & durabiliores, & communiter, quæcunque infirmiora ſunt, temporius perficiuntur, vnde prouerbium, quæ cito fiunt, cito pereunt: at hæc ratio cum ſuperiori eadem eſt, nam quia fœminæ humidæ ſunt, ac frigidæ, ideo debiliores.

Poſitio.

Hipp. lib. de nat. pueri. A.7. de hiſt animal.3. G.6. Epid. 2. 44.

A.4 de gen. animal.1.

Fœmina citius pubeſcit, ſapit, & ſeneſcit.

At ſi vir longioris eſt vitæ qui quæſo fit vt plures communiter viduas fœminas, quam viduos viros conſpiciamus? Multiplicem id habet cauſam. Prima eſt, quia viri pluribus ſeſe periculis exponunt in conquirenda re familiari: quin etiam naufragio, & bello plerique pereunt, & ſalaciores ſunt, idcirco ex accidenti plus in illis deperditur de calido & humido, in quo vita conſiſtit. Secunda cauſa eſt, quia viduatæ ſemel fœminæ in plerisque regionibus rarius quam viri ſecundas nuptias celebrant. Tertia, quia vt plurimum fœminæ iuniores nubunt, ideoque nil mirum, ſi maritis natu maioribus ſuperuiuant. Hoc tamen telum declinandum reſtat Hippoc. cit. fœminam vt longiſſime 42. efformari prodidit, maſculum 30. hunc numerum ſi vſque ad motum.

tum duplices,duos menſes efficies,qui triplicati usque ad partum, ſex tantum menſes tibi dabunt,quod ſi primum numerum perinde ac ſecundum triplicaueris,reperies nouē fere menſes, eſt igitur Bonaccioli computandi ratio rationi magis conſentanea. Huius violentiam infringes,dicendo,Hippocratem de minori partu ibi eſſe intelligendum, ſemperque primum numerum duplicandum, vt optime animaduertit Auicenna cap. *de generat. Embryonis.* Iam vero vt ad inſtitutam fœtus formationem redeam, vbi ad menſem tertium mas peruenerit,fœmina ad quartum,firmatis iam vtcunque oſſiculis,& paulo duriuſculis factis moueri incipiunt, ſenſus autem facultate prius quam motu illuſtrantur,nimirum circiter diem ſextum & trigeſimum, ſenſu tamen hebeti admodum & obtuſo, quæ quidem actio prior editur, quia interioris partium dearticulationis, motus vero certioris, & firmioris indiget, ad illum inſuper minus validum robur ſatis eſt, cum ſit paſſio, hic validius exigit,quia eſt actio, qua ratione in lib. *de locis patientibus* Galenus prodidit partis reſolutæ motum aboliri poſſe relicto ſenſu. Neque obtrudas,hac ratione perfectiorem formam,qualis eſt ſenſus, qui non niſi perfectioribus animalibus conuenit,prius acquiri, quam minus perfectam,motum nimirum,quo etiam donantur minus perfecta, quoniam loquimur non de dilatationis, aut contractionis motu,ſed exacto, & voluntario,quod non niſi perfectis conuenit animalibus. Cum enim eo vſque vegetabilis fuerit ſubſtantia, & vitam plantæ vixerit, iam circa quadrageſimum diem incipit animal eſſe quoniam ſentit, ac non multo poſt mouetur; Ac indies poſt tertium quartumue menſem magis ac magis vegetatur,quoniam vberiori iam vtitur alimento, maiusq; ſuſcipit incrementum, & vterus indies magis magisque diſtenditur, quæ cauſa eſt,cur tunc fœminæ ſæpiuſcule coactæ meiunt, quia tota veſica à tumente vtero comprimitur. Verum contrarius huic dogmati videtur difficilis Ariſtotelis locus, vbi in hunc modum ſcripſit, *ſed cum fœtus magis magisque perficitur;plus excrementi ſupereſt, minus enim abſumitur idque dulcius eſt, cum non bene trahatur, quod bene coctum ſit, non enim inſuper ad fœtus formationem conſumitur, ſed ad incrementum mediocre quaſi iam fœtus conſtet adeptus finem ſuum*: qua quidem ſerie minus alimenti abſumere fœtum conformatum apertiſſime ſentit; quod tamen non ſolum innumero pene ſapientum numero contrarium eſt, ſed ipſimet Ariſtoteli qui ſexto capite præcedenti fœtum in principio præ ſui exi-

Infantis motus & ſenſus.

Fœtus prius ſentit quã moueatur.

Animal fœtus quando incipit eſſe.

Ar. locus 4 de gen. ani. elucidatur.

 guita-

Ar. contraria loca conciliantur.

Vltimis mẽſib. minus alimẽti ad proportionẽ corporis conſumit fœtus

Lac prægnantib. 7. menſe incipit apparere.

1. Cauſa.

2. Cauſa.

guitate copiam alimenti abſumere non poſſe prodiderat, ideoque grauidas initio grauidationis perturbari, eaſdemq; poſtea, vbi iam plenius abſumitur alimentum alleuari. Cæterum tantam hanc in eiuſdem viri verbis primo intuitu contrarietatem ſic conciliabis facile: Nam minus alimenti abſumere fœtus maiores ea ratione intelligendum eſt, ac ſi dixerit, minus quidem ad proportionem corporis, quam vbi erant quatuor, quinqueue menſium, aut ſex, nam his menſibus non ſolum aluntur, ſed etiam magis integrantur omnes partes, vegetantur, ac perficiuntur, licet antea primam articulationem ac conformationem habuerint; poſtea vero iam fere perfectus, ac integre conformatus minori augmento, & minori alimento indiget ad proportionem ſuæ molis. Et cum iam non æque trahatur, incipit natura illud dulcorare, & dulciſſimam pinguioremque illius partem ad mammas trudere per communia vaſa, vt fœtui, quem iam conformatum eſſe præuidet, quique eouſque per vmbilicum nutriebatur, iam per os nutritionem paret, ideoque hoc tempore, à ſeptimo nimirum vſque ad nonum menſem incipiunt intumeſcere ac grandiores fieri mammæ, & lac apparere, vt infra conſtabit, fœtus itidem pro mole ſua incipit defectum nutrimenti ſentire, & ſeſe mouere, quouſque tandem in lucem veniat, qua ratione fit vt illud, quod dulcius eſt ac bene coctum iam non æque trahatur ad vterum, quia fertur ad mammas, cuius difficilimi loci vltima verba explicuit, quod ſciam, ante nos nemo, ac licet priora tentauerint plurimi, nullam tamen cauſam aſſignant, cur cum maior ſit fœtus, plus tamen alimenti ſuperſit, quod inextricabile ac indiſſolubile videbatur, ea autem eſt naturæ egregia, & optime ordinata œconomia, quæ eo plus trudit, vbi maiorem prænoſcit futuram indigentiam ad vterum, dum fœtus nutritur ac conformatur: ad mammas, cum iam externo alimento incipit indigere; adde quod, vt ſupra iam prodidimus, à grandiori fœtu magis premuntur vaſa, ideo alimentum libere non permeat ſubindeque plus ſupereſt.

Vtrum viſcerum prius generetur, cor, an hepar.

Cap. XVI.

Agitatur controuerſia.

DIfficilimæ illæ ſunt tractationes, in quibus Galenus, & Ariſtoteles pugnant, è quarum numero hæc etiam non minima exiſtit, qua

Ariſt. ſententia. *Ariſt. 3. de part. ani. 3.*

qua de ordine generationis partium principalium ſumma contentione diſceptatur. Ariſt. quia putauit non arteriarum duntaxat, ſed etiam venarum, & tum mouendi, tum nutriendi principium cor exiſtere, neque tres principes animæ facultates naturalem, ſenſitiuam, atq; vitalem ſedibus diſcludi, ſed omnium membrorum nobiliſſimum membrum cor omnium facultatum originem eſſe, ac ſedem primariam, cerebrum atque hepar illius ſolummodo inſtrumenta; ideo cor contendit primum effingi, *quia*, inquit, *id primum conſtare neceſſum eſt, ex quo incrementum ac motus cæteris accedit: & inſuper quia quod per obitum vita vltimo deficit, primum id effici atque viuere neceſſum eſt.* Huc accedit, quod nutriri membrum nullum animalis poſſit, in quo non ſit ſuſtentatio vitæ, vt n. nutriatur, in viuis eſſe oportet, ſiquidem quæ vita priuata ſunt, ea ali non poſſunt; cor igitur primo creari neceſſum eſt, vtpote vitalis facultatis principium & origo, à quo natiuus calor, & vita tanquam à fonte enaſcuntur. In hanc ſententiam Auicenna pedibus omnino diſcedit, eamque adhuc altera ratione in hunc fere modum confirmat; facultas formatrix cum fœtum effingit, nutritione partium, quas format non indiget, quia tunc reſolutio effatu digna nulla accedit, cuius cauſa refici ipſa alimento oporteat, quod quidem alimentum ad id ſolum exigitur, vt quod de ſubſtantia membrorum effluxit, reſtituatur ac reſtauretur; ſi igitur tunc alimento opus non eſt, neque hepar quod ſolum, vt alimentum ſuppeditaret partibus, fuit animalibus tributum, primum gigni oportebit. Hæc eſt philoſophi, ac peripateticorum ſententia: contra tamen ſentiunt Hippocrates, Plato, & poſt eos Galenus libro *de fœtus formatione*, iecur prius generari, quamuis nonnulli Hippocratis mentem fuiſſe cenſeant, cerebrum, & oculos primum in fœtibus efformari, vt in pullis ab ouo genitis fieri cernitur, ſed Galeni rationes audiamus: Prius ali fœtum oportet vſque ad perfectam effigiationem iecoris beneficio, quam reſpirare, quod per vmbilicum intra vterum fit, aut ſentire ac moueri, quorum nulla ad vitam ſimpliciter neceſſitas vrget. Inſuper fœtus primum viuit altrice virtute, deinde vitali, tandem animali; igitur qui ordo virtutum eſt idem generationis membrorum, quæ cauſa eſt, cur infantes altricis animæ functiones validiſſimas habeant, imbecilliores vitalem, & pulſificam, quæ à corde: imbecillimas quæ à cerebro proueniunt. At ſi obtrudas, hepar hac ratione extincto corde poſſe alere vtpote

A. 21. 31. tract. 1. c. 2.

3. & 4. Galeni ſententia.

Galeni ſententia roboratur.

quod

quod ante eius formationem etiam alebat, id quidem negat, quia pereunte corde hepar extra vterum deſtituitur materna pulſatione, qua intra ipſum fouebatur, nec ſequitur, ſi antecedit in fœtu efformando iecoris generatio, vt poſtremo iecur pereat, quoniam & immixti generatione materia formam præit, & tamen formæ abolitio mixti eſt corruptio; huc accedit facilitas generationis hepatis, quod quidem præter prima lineamenta, nil plane aliud, quam coagulatus ſanguis videtur: præterea experientia, quæ ſola omnium rationes omnes vna euertere potis eſt, idipſum teſtatur, in ipſius pſaltriæ genitura, quam Hipp. viderat, rubrum quiddam erat ac rotundum, quod procul dubio hepar fuiſſe ex eo apparet, quia fœtus in vtero per vmbilicum recipit alimentum vaſa vero vmbilicalia recta ad illud rubeum corpuſculum tendebant, corde aut cerebro nondum efformatis. Cum igitur partes corporis non creentur, antequam earum ſit vſus aliqua ratione neceſſarius; & fœtus, dum planta eſt, nullatenus corde indigeat, aut cerebro, vt capite ſequenti palam fiet; reliquum eſt, vt iecur primum generetur, cuius operatione primum indiget: idcirco vuluæ prægnantis iecur, quam cor propius conſtitutũ fuit; cerebrum corde etiam lõgius, quippe quod poſterius etiam fabricetur, vtpote non ad viuendum, ſed ad bene viuendum neceſſarium. Eius profecto ſunt efficaciæ vtriuſque partis rationes, vt eas ſequantur neotericorum phalanges numeroſæ atque præcipuæ; Idcirco ſi de his, quæ diſcam potius, quam dicam, ne docere videar quod ingenii acie percipi non poteſt, aliquid proferendum ſit, fœtus partes omnes æque ſui adumbrationem, & rudimentum nanciſci crediderim, niſi quod ſuperiora inferioribus, interiora externis, ſpermatica ſanguineis prius orta apparent: quæ vero præſtantiora ſunt, priora cæteris initium capiunt, licet ſæpe poſterius perficiantur, qua ratione tria præcipua membra, cor, iecur, & cerebrum, prius, quam vmbilicus, aut quicquam cæterorum, primordia ſumunt, quæ illico in totum, quod ſubinde efformatur corpus, germina effundunt, cerebrum ſpinalem medullam: cor arterias: venas iecur, omnium tamen primus vmbilicus perfecte conſiſtit: cuius etiam ſententiæ ipſemet fuerat Galenus lib. *de ſemine*, vbi hæc tria principia ſimul conformata apparere prodidit, licet poſtea citato palinodiam cecinerit, quod omnibus tum medicis, tum philoſophis probabilius viſum fuiſſe compererit, cor ob prædictas rationes poſt iecur efformari: quæ etiam cauſa nos mouet, vt

Iecur vuluæ prægnãtis propius accedit quam cor aut cerebrum fœtus

Cerebrum non ad viuendũ, ſed ad bene viuendũ neceſſarium.

Poſitio auctoris.

Cor, cerebrum & iecur ſimul formantur

Vmbilicus omniũ primus perfecte conſiſtit

1. de ſem. 8.

Et cui tit. animal eſſe quod in vtero eſt.

vet, vt eidem potius (ſicuipiam adhærendum ſit) hac in re cooperemur, quam Ariſtot. cuius & Auicennæ rationes ſoluere non eſt animus, & quia quatenus cor prius efformari contendunt, plane inutiles non ſunt, & quia iam hæc nimis multa eſſe videntur in re, quæ ad philoſophum potius, quam ad medicum ſpectant, eaque admodum ambigua, & ſalebroſa: quis enim exacte agnoſcet, quid fiat in tenebris illis, & quiſnam ibi ſit ineffabilis atque reconditus, longeq; noſtra cogitatione profundior naturæ ordo? Quamobrem non poſſum non vehementer mirari imo irridere ſciolos quoſdam, qui non ſolum de his principiis, verum etiam de minimis quibuſque particulis, & venarum portiunculis longa diſſerunt oratione, & tempora quibus ſingula effinguntur non minus temere quam fruſtra ſomniant potius, quam aſſignant: Non legerunt profecto hi aut certe oſcitanter verba illa concionatoris, *Quomodo ignoras quæ ſit via ſpiritus, & qua ratione compingantur oſſa in ventre prægnantis, ſic neſcis opera Dei, qui fabricator eſt omnium.* At ſicuti honeſtus ille labor eſt, qui ad poſſibilia comparatur, ita profecto furor cenſetur, id quærere, quod ſuperat noſtram mentem. Sed vt eo, vnde digreſſa eſt oratio redeat, conſtat fœtum prima ſui conformatione ex ſolo ſemine effingi, eundem vero ex menſtruo ſanguine poſtea ali, non ſecus quam ex albo oui pullus progignitur, ex luteo alimentum ſuſcipit, quamdiu teſta includitur; nam etſi de hoc etiam repugnantes ſint Hippocritis, Ariſtotelis, ac Plinii ſententiæ, omnes tamen qui recte iudicant, & experientia ipſa teſtantur, album oui ſemen humanum, luteum menſtruum repræſentare.

Ecclеſ. 11.

Ex albo oui pullus gignitur ex luteo alimentum capeſſit.

Album oui ſemen, luteum mẽſtruum repræſentat.

De operationibus, quibus in vtero infans caret, quibuſue vtitur.

CAP. XVII.

NVmquid vero quemadmodum in vtero infans ſudores, & vrinam eiicit (quod ſupra monſtrauimus) ita etiam egeſtiones emittit? minime: neque id immerito, quia egeſtio excrementum eſt primæ concoctionis, quæ incipit in ore, & in ventriculo perficitur; at fœtus in vtero alimentum per os non ſumit, ſed ſanguine nutritur iam elaborato, qui per vmbilicum permeãs recta tendit ad hepar, vbi ſecunda concoctio celebratur, merito igitur lotium emittit, ſudorem ac ſor-

Infans in vtero egeſtiones non emittit.

Lotium ſudor, ſordes.

Craſſa, & varia bilis in inteſtinis fœtus reperitur.

ac ſordes, quæ ſunt excrementa ſecundæ ac tertiæ concoctionis, egeſtiones vero, quæ primæ ſuperfluitatis exiſtunt, nullas habet; cum hoc tamen etſi non ſtercus, craſſa ſaltem, & varia bilis in ipſius inteſtinis colligitur, quæ inter diſſecandum apparet, & alias mox à partu illam fœtus excernit, *colloſtrum* Itali vocant, Hiſpani *ferrado*, quæ ſi non expellatur, retrocedere ad præcipua membra ſolet, & vel mortem, vel epilepticum morbum aliaq; pernicioſiſſima ſymptomata inferre, ideo peritiores fœminæ aliquid deglutiendum exhibent, antequam lac guſtent ad expurgandum teterrimum excrementum, ne cum lacte permixtum ad venas permeet, & corpus vniuerſum inficiat; ex eo autem quod hunc humorem viderint autor libr. cui titulus, animal eſſe id quod in vtero continetur, & autor libr. de carnibus, ludificatos fuiſſe conſtat, infantes in vtero ore nutrimentum ſumere exiſtimantes, quod ille ex mammæ appetitione colligit, neq; enim, vti ipſe ait, niſi antea ore ſugere fuiſſet aſſuetus, tam cito ad mammas ferretur. Poſterior tamen excremento hoc ducitur, quod à partu nullo adhuc lacte accepto infantes emittunt, qui quidem ſiue Polybius fuerit, ſiue alius à rationis orbita aberrat. Conſtat enim priorem librum Galeni non fuiſſe ex pluribus erroribus quibus ſcatet, & ſententiis Galeni dogmatis contrariis, qualis hæc eſt, cuius contrarium in lib. *de fœtus formatione*, *de vſu partium*, & mille aliis in locis Galenus protulit: Liber etiam de carnibus Hippocrati falſo eſt adſcriptus, nam is in lib. *de natura pueri*, quem Galenus veluti germanum recipit, per vmbilicum infantem in vtero nutriri aſſeueranter confirmat, *iuxta mediam autem carnem*, inquit, *vmbilicus diſtat, per quem alimentum ac incrementum puer capit*. idemque repetit libr. *de ſeptimeſtri partu*, quod ad ſi aduertiſſent Veſalius, Columbus, & Cenſorinus libr. *de die natali*, adeo inſolenter inſontem Hippocratem non ſugillaſſent, ſed hi nihil antiquius habuiſſe videntur, quam contra ſapientiſſimum ſenem, ac diſertiſſimum Galenum vitilitigare. At quæres, quonam igitur modo infantuli illud habent excrementum, ſi per os nihil aſſumunt? ex ſanguinis quo nutriuntur fœculentia, quæ quidem à natura critica quadam expulſione ab epate ad inteſtina, & ventrem, per meſaraicas venas exploditur, ne nimirum retrocederet ad membra præcipua, & mortem induceret, quod neque Veſalius perſpexit, nec à quopiam alio notatum reperio. Si adhuc quæras, num infans in vtero dormiat aut vigilet? Reſpondeo, Gentilem ex mente Auicennæ experge-

An infantes in vtero ore nutriantur.

Vnde illud excrementum.

An infantes in vtero

perge-

pergefactionem aut ſomnum ſaltem manifeſtum in infantibus non agnoſcere; contrarium tamen fœminæ experiuntur, fœtum manifeſte in ventre nonnunquam dormire nonnunquam vigilare, quia vt illæ aiunt ſæpe ſentiunt in vtero quietem veluti dormientis, aliquando motum inſtar vigilantis. *dormiant aut vigilēt*

Fœtus parentis pars non eſt. Porro fœtus parentis pars non eſt, nam pereunte illo, neceſſum eſſet, hunc quoque emori, vel ſaltem edito functionum offenſam capere tanquam deficiente partis alicuius operatione. *Quæſt. An ſit animal illud quod in vtero eſt.* Quidam animal eſſe dixerunt id, quod in vtero eſt, alii minime: qui animal eſſe credunt, ex motu ipſo illud coniectant, nam mouetur ac delectari videtur, & ad matris gaudium affici, ac ſubſultare, eademque affecta contrahi, & vt ſenſibile animal cogi, quæ ſenſibilitas non niſi animali ineſt, plerique tamen nondum animal eſſe dicunt, ſed nutriri, & augeri, vt ſtirpes, & arbores, neque motum edere voluntarium, ſed vibrationis, vt plantæ. *Aſclepiadis ſententia.* Aſclepiades vero neque animal eſſe, neq; non animal fœtum in vtero autumauit, ſed dormientibus ſimile quippiam ac ſopitis, qui ſenſus habent, ſed non vtuntur, ſed hos omnes profundius dormitare conuincit citatus lib. Galeno adſcriptus, & quidem ſi de toto geſtationis tempore id intelligunt, prorſus commentitia tradunt, nam antequam fœtus in lucem veniat, introducitur rationalis, anima, vt mox dicetur, ad quam vegetabilem ac ſenſitiuam præceſſiſſe neceſſum erat. *Pœna illata illis, qui abortum mouent.* Idipſum facile colligitur ex pœnis legibus illatis iis, qui aborſus cauſa extiterint, ſubinde quod in ventre conſtitutos fœtus leges hæredes legitimos conſtituunt, haud quaquam id effecturæ, niſi animal eſſet, quod in vtero eſt. *Actiones voluntaria.* Actiones tamen voluntarias fœtus in vtero non edit, &, quod magis mirabere, neq; oculis vtitur, neq; auribus, neq; odoratus inſtrumento, aut guſtus, neque pulmonibus, ventriculo, aut inteſtinis, neque ano, neque pene, neq; manibus, pedibuſue; non n. erat, quo iret in illis materni vteri tenebris, neq; quo oculos flecteret, neq; cordis vſu tum eget, nam vitales ſpiritus per arterias vmbilicales ad fœtum deferuntur, quarum auxilio reſpirat, ſed neq; etiam vocalibus vtitur inſtrumentis, non enim ante loquitur, aut plorat, quam in lucem veniat, tunc vero etſi ploret, lachrimas tamen non emittit: ſicuti neque ridet, vt plurimum niſi poſt trigeſimum ſolem, quod ſi ante riſus eruperit, ominoſum ac timoris plenum vulgo iudicatur, Riſus filioli mei tertio à partu die mihi nono ſequenti in fletum, ac in ſummum mœrorem fuit conuerſus: *Cordis vſus in vtero qualis. Vox. Riſus & ploratus. Riſus ante 30. diem ominoſus.*

nam in eodem puerperio coniux chariſſima obiit: Alias infans cum primum plorat, vigilat, cum ante ridet, dormit indicans vitæ huius infelicitates, futuræ autem iucundam ac lætam conuerſationem. Adhæc neque dentes in vtero naſcuntur, ſed poſt editum in lucem infantem ſeptimo menſe naſci incipiunt primores, fereque prius parte ſupera, quod tamen perpetuum non eſt, quia nonnullis inferiores prius pullulant. Cæterum priores ſeptimo anno decidere ſolent, & alii ſuffici. Cum dentibus vero naſci, quemadmodum Marco Curtio Dentato ob id appellato, & Cn. Papirio Carboni præſtantibus viris contigiſſe ſcriptis proditum eſt, viris quidem non malum fuiſſe auſpicium priſci crediderunt, at in mulieribus infauſtum inauſpicatumq; ſemper extitiſſe. Imponuntur nomina vt plurimum ſeptimo die, cuius conſuetudinis ratio eſt, quia comitiali morbo plerique ante ſeptimum ſolem pereunt, ob id igitur die ſeptimo, tanquam eorum ſaluti magis credamus, nomibus inſigniuntur.

Dentes.

Cum dentibus naſci viris auſpicatius, fœminis infauſtum cēſetur.

Nominis impoſitio.

Quo tempore rationalis anima corpori infundatur.

Cap. XVIII.

PRincipem vero illam animæ partem, ac rationis participem, quam mentem appellamus, eo tempore, quo fœtus incipit moueri, in præparatum iam ac inſtructum infantis corpuſculum commigrare ſapientes omnes aſſeuerarunt; verum cum in fœtu duplicem ex libr. Hippocratis & Ariſtotelis motum agnoſcant, alterum vitæ manifeſtatiuum, quem circa quadrageſimum quintum diem fieri arbitrantur: alterum partus præſagum, quem ſeptuageſimo, aut nonageſimo die euenire certum eſt, prout partus ſeptimeſtris, aut nonimeſtris futurus eſt, quidam à 35. vſque ad 45. rationalem animam aduolare putant, & ſimul cum vita infundi, ſed quæ veluti igniculus immerſa materiæ ſupra modum humidæ nondum queat exercere vires ſuas, quia (inquiunt) completa organizatione, & conformatione mox anima actus eius corporis eſt, cuius organizatio completa eſt. Huic opinioni cooperatur Mercatus, & omnis fere Peripateticorum ſchola; Plurimi tamen eorum qui ſapientiſſimi habentur, non ante tertium, quartumue menſem, quo tempore cor, cerebrum, iecur, nō ſolum inchoata, ſed abſoluta iam conſummataque ſunt, commigrare in corpus autumant, talem enim,

Agitatur controuerſia.

Duplex motus in fœtu.

Quorundā ſententia.

enim , & non qualemcunque conformationem perfectiſſimæ formæ conuenientem eſſe: Ita quidem ſentit Ocha doctor dictus Angelicanus, cui adhæret Fernelius, & Luſitanus, id quod iidem nobis probabilius videtur, nam vt docta eſt Ariſtot. ſententia, non idem ſimul animal, & homo fit, ſed prius animal, poſtmodum vero homo; igitur etſi viuat fœtus 45. die, non propterea credendum eſt, perfectam illam formam rudi adhuc, & imperfecto corpori, neque plane conformato infuſam eſſe, Cæterum vt nec ſunt alia metalla à natura inſtituta, vt ex iis fiat aurum, ſicuti Chymici nugantur; ita nec cæteræ animantes, vt ex iis homo fiat, ideo cum in fœtu ſolitaria inerat anima vegetabilis, etſi fruticis inſtar viuebat, frutex vtique non erat, neque cum anima ſentiens acceſſit, brutum is certe fuit, nō enim bos, aut leo, aut eorum quidpiam, ſed perfectiori modo, & vegetabat, & ſentiebat, inſunt enim hæ vires illi in ordinem ad rationalem, & quamuis per gradus ſiue partes ingrediantur, tamen abſoluto iam homine nulla poteſt perire, reliquis ſaluis, tanta fit earum connexio: quæ cauſa eſt, vt illi, quorum ſupra mentionem fecimus, primo conformationis tempore crediderint, fuiſſe rationalem animam introductam, quæ cæterarum virtutes contineret, & primo vegetatiuæ opera edidiſſet, ſecundo ſenſitiuæ, tandem rationalis pro maiori vel minore fœtus organizatione, & ſubiecti amplitudine: Quocirca, hi fortaſſis minus ſubibunt vituperationem, quam Auerroes, qui in errorem multo intolerabiliorem ſe coniecit, quippe qui non prius mentem copulari corpori arbitratur, quam infantes omnes fœminas matres, viros patres appellare conſueuerint, itaque ex mente illius in vtero hominis generatio non fuit abſoluta, quia ſolæ genitæ fuerunt vegetatiua, & ſenſitiua, ſed quis credat mentem illum habuiſſe, cum hanc de mente opinationem effudit, & ſeipſo indignam, & à mente philoſophica adeo alienam, vt eam attuliſſe, ſit refutaſſe? nam, vt dictum iam eſt, etſi rationalis anima, antequam fœtus in lucem veniat, & loqui, velle, ac intelligere incipiat, nullam ſui proferat actionem, illud quidem fit, quia humoris redundantia, veluti in lethargo aut ebrietate ſopita nondum poteſt, quæ ſua ſunt munia exercere. Porro quamuis extrinſecus illa adueniat, neque poteſtate inhæſerit in ſeminis materia, non propterea negandum eſt in humano fœtu quandam corporis præparationem, partium temperaturam, & compoſitionem à vi effectrice produci, quæ diuinam illam mentem quodammodo elicit, atque

A2. de gen. anim. 3.

Autoris iudicium

Chymicorum nugatio.

Forma rerum non permutantur.

Facultatū connexio.

Auerrois error.

Anima rationalis in infantibus ob humorū redundantiam ſua munia non exercet.

Anima rationalis extrinſecus aduenit.

Anima humana humanum corpus requirit.

Animæ facultates eſſentia diſtinctæ ſunt & realiter.

Diſtinctis ſedibus ſua munia exercent.

que conſeruat: requirit enim anima humana humanum corpus, & figuram; vtrum vero appellente ſentiendi anima, pereat vegetatiua, & cum rationis particeps acceſſerit, quæ omnium vim habeat, cæteræ intercidant; an vero eſſentia ſedibusq; diſtinctæ manentes, eidem famulentur & aſſideant, quod quidam minus appoſite exiſtimarunt, neque virtualiter duntaxat, eminenter, aut formaliter eidem inſint, ſed realiter diſtinctæ ſeparatæq; maneant, non eſt præſentis operis definire, ſi modo hoc attentiuſcule expendas, cæteras ſiue partes animæ, ſiue ſpecies, ſiue facultates ipſius nuncupaueris, ſiue eidem qualibet prædictarum ratione ineſſe putaueris, diſtinctis ſedibus ſua obire munia vegetabilem ab Ariſtot. dictam, à Stoicis naturalem, à Platone concupiſcibilem, in iecore: animoſam, iraſcibilem, ſeu vitalem in corde; eam vero qua ſentimus, ratiocinamur, & mouemur in cerebro.

Anima rationalis à Deo ne an ab angelo creetur.

A Deo ſolo creatur.

Occuritur obiectioni.

Dub. An rationalis anima ex traduce ſit.

Iam vero rationalem animam iuſſu Dei ab Angelo creari arbitrãtur nonnulli; Nam Hebræi nouem angelorum ordines conſtituentes, per quos Deus vniuerſa, quæ ſunt in mundo, producat, in nono Cherubim collocant, per quos homines procreentur; alii non niſi ab ipſo ſolo ſummo Deo produci, quia ſolam eam vnam virtutem, quæ nullam plane ad alias vires proportionem habeat, quæq; fine careat, creationis opus, quo nullum aliud maius poteſt excogitari, poſtulare cenſendum eſt, vtpote in quo ex nihilo aliquid fiat ſine vlla ſubſtrata materia. Quod ſi dicas Deum primum eſſe animæ artificem, angelum vero inſtrumentum, neque hoc quidem admittunt, quia creatio ſubiecto non indiget, neq; motu, neq; temporis impẽdiis; igitur neq; inſtrumento, neq; concauſſa, ſed agente totali; agens vero totale in creatione angelum eſſe non poſſe, cuius natura terminata ſit, inſuper quia creatura eſt, quarum nulla poteſt eſſe ita agens, vt nullius agentis ad productionem indigeat; ideoque ſine medio à ſolo ſummo ac immenſo Deo animam creari. Ex dictis corruit eorum ſententia, qui animam ex traduce eſſe, vt ipſi loquuntur, confidenter diſputarunt, & vt caro ex carne, ſic animam ex anima parentum propagari, non aliter atque ex vno lumine plura alia luminaria accendi ſolent; his ducti argumentis, quia non minorem virtutem videatur habere homo ad producendam ſuam formam, quam reliqua animalia minus perfecta; & quod ſi adhuc de nouo nouæ indies fierent creationes, mundus videretur imperfectus, nec eius opus abſolutum ſeptem diebus, quod tamen habetur Geneſis 2. vbi ſcriptura ſa-

ra ſacra docet, Deum creaſſe omnia ſimul, & ceſſaſſe die ſeptimo ab omni opere, ex quo effici, omnes animas hominum poſtea creatas, fuiſſe aliquo modo in anima primi hominis. Non aduertentes, formam aliquam eſſe ex traduce nil aliud eſſe, quam produci dependenter à potentia naturali materiæ, ita vt nec fieri, nec conſeruari poſſit extra materiam, at animam rationalem à corpore ſeparatam permanere; & fuiſſe etiam antequam corpus ingrederetur, *formauit*, inquit ſacra pagina, *Deus hominem ex limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*, vt oſtenderet animam extrinſecus per diuinam creationem infuſam eſſe: Quod vero rationalis anima non educatur de materiæ potentia, non propterea eſt, quia homo minorem habeat virtutem, quam cætera animalia, ſed quia rationalis anima, ad quam ordinantur diſpoſitiones, quas homo in materia inducit, eſt longe præſtantior cæteris formis rerum naturalium: homo tamen vere dicitur generare, non quod animam generet, nec enim ad rationem generationis pertinet productio partium, ſed totius compoſiti, quod hoc ipſo fit, quod partes inuicem copulentur, & quia homo attingit hanc vnionem partium, introductionemque formæ, alium hominem generare vere dicitur. Et ſine vlla hæſitatione credendum eſt, totum opus mundi inferioris, ſeptem diebus completum fuiſſe & abſolutum; Et certe cum ſcriptura ait, Deum inſpiraſſe in corpus hominis animam rationalem, non obſcure indicauit eam extrinſecus aduenire homini, & à ſolo Deo creari, neque ex materia vlla, neque ab alio efficiente generari. Cum enim memoraret generationem animalium, refert iuſſiſſe, ac dixiſſe Deum, vt terra & aqua producerent animas terreſtrium, & aquatilium animantium; ea ratione ſignificans animas cæterorum animalium ex materia elementari eſſe productas: de anima vero hominis dixit eſſe à Deo inſufflatam ſeu inſpiratam, vt intelligatur eam diuerſæ conditionis eſſe, cuius non ex re aliqua corporea, ſed ex ſolo Deo ſit origo. Verum hæc & pleraque alia, quæ in hoc negotio mentis acie percipi non poſſunt, theologis diſcutienda relinquamus; quia multa inuoluũt, quæ nõ huius ſũt loci: hic ſatis ſit, dicere animam rationalem, quia incorporea eſt & indiuiſibilis, ideo non poſſe ex alia anima propagari & quia immaterialis, ideo non poſſe ex vlla materia procreari, aut multiplicari.

Humanam ſiue rationalem mentem mortis expertem eſſe.

Cap. XIX.

Priſci animæ rationalis eſſentiā ignorarūt.

Hipp. ſent. l. diet. tex. 8

6. epid. p. 5. tex. 5.

Anima à natura qui differat ſecundū philoſophos.

Liberatur Galen. à calūnia Petri Vaetii.

c. 2. mod. comment.

Galen. fatetur ſe ignorare animæ eſſentiam.

HAud tamen inauſpicate huic libello colophonem impoſiturum me puto, ſi de animæ rationalis immortalitate pauca addidero, qua in re cum pleriſque omnibus priſci ſeculi philoſophis Hip. ét ceſpitauit animā noſtram mortalem eſſe, & modo temperamentū modo ſanguinem, & ſpiritum eſſe fœdiſſime ſibi perſuadens, *irrepit* (inquit) *in hominem anima, ignis, & aquæ temperamentum habens.* Et 21. tex. l. de dieta: *Si autem quis non credat animam animæ admiſceri demens eſt, & hominis anima ſemper producitur, vſque ad mortem, ſi autem igneſcat ſimul cum morbo & anima corpus depaſcitur.* Hanc tamen Stoici aſſignabant differentiam, inter naturam & animam, quod naturam vocabant, qua ſtirpes reguntur, animam vero qua animalia, vtriusque vero ſubſtantiam ingenitum ſpiritum ſtatuebant; quo in loco liberandus venit Galenus à multorum calumnia, præſertim Petri Vaetii Luſitani popularis noſtri viri alioqui docti atque diſerti, is enim illum taxat, imo inſolenter execratur quod in commentariis præfati Hippocratis loci mortalem itidem animam rationalem eſſe profiteretur, quo tamen commentario nihil minus, ſi diligenter inſpexeris, aſſeueratum reperies; vt vero veritas amplius inclareat, præter conſuetudinem meam eiuſdem Galeni verba adiungam, quæ ita iacent; *Neque animæ ſubſtantiam me firmiter ſcire, mihi perſuadeo, ſiue tota cerebri natura ex quatuor elementorum temperatione ad eam ſubſtantiam vel proprietatem redacta ſit, per quam ſenſus motusque voluntarii in animali primus auctor habeatur, & memoriæ & intelligentiæ ſiue quædam alia vis corpore vacans à noſtro conditore cerebro indita fuerit, & morientibus animalibus recedat, nullam hac de re firmam rationem habeo, quin & eos, qui de hoc quippiam affirmarunt, audacia magis quam ſapientia nobis antecedere exiſtimamus.* Hæc Galenus, quibus equidem non video, qua ratione animæ immortalitatem deneget, quin potius in contrariam ſententiam propenſus videtur. Autor vero libelli de ſpermate, ſiue is Galenus, ſiue quis alius extiterit, palam concludit cum Porphyrio, animæ differentias firmas & immortales eſſe, differentias vero corporis mortales,

Porphyrii ſententia.

tales, ac in homine incorpoream ſubſtantiam & immortalem in ſubſtantia mortali reperiri: Quare non erat, quod Vaetius nimis petulanter litem adeo iniquam Galeno intenderet. Cæterum multo deteſtabilius execrabiliusque, quam Hippocr. & Stoici, Epicurus ſummus philoſophus, & poſt eum Lucretius Epicurearum opinationum pertinax ſectator, animam mortis lege ſolutam non eſſe mordicus credidit, & ſcriptum reliquit, ita poſt pleraque lemmata & nugas varias concludens:

Epicuri opinio execrãda.

Lucretius.

Quapropter neque natali priuata videtur
Eſſe die natura animæ; nec funeris expers.

Cuius cauillationibus, quia ſua futilitate corruunt, ſatisfacere haudquaquam immoraremur, niſi hanc de animarum interitu vanam opinionem improbi, ac infeliciter nati atheiſtæ fœdiſſime vſurpauerint, ideoque non mirum ſi ſceleſtiſſimi euadant, vix enim, aut ne vix quidem quiſquam poteſt rite ac pie vitam inſtituere, niſi & Deum eſſe ſentiat, & animam immortalem; quicunq; enim ſine Deo fuerunt, & animam putarunt cum corpore interire, omnes fere perditiſſimis fuiſſe moribus, memoriæ proditum eſt, quippe qui ſubinde de omni bono futuræ vitæ deſperantes, & nihil poſt mortem mali timentes, omni ſcelerum generi ſemetipſos tradiderunt; *erimus*, dicunt, *tanquam ſi non fuerimus, venite ergo, & fruamur bonis quæ ſunt in terra*; cui conſimile Sardanapali ium illud eſt: *Ede, bibe, lude, & cum te mortalem noueris, mortalibus exple delitiis animum, poſt mortem nulla voluptas.* Valeant tamen inſipientes, qui non pluris fieri ſunt digni, quam ipſi faciunt animam ſuam. Ex his vero, qui naturalibus rationibus de hoc negotio penſiculatius, imo profundius philoſophati ſunt, Heraclitus incorpoream, Alcmæon immortalem: Plato plane diuinam eſſe animam noſtram diſputarunt, cuius ratio in ſumma eſt hæc: anima ex ſe mouetur, quod autem ex ſe mouetur ſemper mouetur, quod ſemper mouetur, immortale eſt: quibus Ariſtoteles digitum attollens, hanc alteram rationem addit, corruptibilia tempore ſeneſcunt, intellectus tempore non ſeneſcit, imo procedente ætate, ſcientiæ ac ſapientiæ incumbentibus melior euadit, eſt igitur incorruptibilis, neque enim ſenectus eſt, quia anima quicquam paſſa eſt, ſed quia id, in quo eſt, aliquid paſſum eſt, etenim ſi ſenex talem reciperet oculum, qualem iuuenis habet, videret procul dubio, ſicuti iuuenis: Inſuper confirmatur id ipſum, quia non inuenitur cor-

Epicureorum & atheiſtarum confutatio.

Epicureorum dictũ.

Aliorum ſententia.

Plato qua ratione probet animæ immortalitatem.

1 Ratio. Ariſtotelis.

2. Ratio.

3. De anima immortalj

Y

tate rationes probabiles.

tur corruptio,niſi vbi ſunt contrariæ qualitates corrumpentes, ideoque
cœleſtia corpora corruptionis expertia cenſentur , has igitur cum
4. anima non habeat,incorruptibilem eſſe fatendum eſt : Quid? quod
appetitus naturalis fruſtra non eſt , & homo naturaliter appetit per-
petuo manere; nam ab omnibus expetitur eſſe*, ſecundum quod co-
5. gnoſcitur , homo autem agnoſcit , non ſolum ſicuti bruta ſecundum
hoc tempus,ſed ſecundum omne tempus : Adhæc ſi generabilis eſſet &
corruptibilis anima,omnes eius operationes forent pure naturales , ita
vt poſito obiecto,ſecluſoque impedimento neceſſario intelligeret, ſed
operationes eius ſunt mere liberæ ac voluntariæ, neque poſito obiecto
obit operationem ſuam,quia magis aut minus intendit ad rem , pro
voluntatis imperio; eſt igitur immortalis. Hæc breuiter ſunt,quibus
ſine fidei radio naturales philoſophi animæ immortalitatē artificioſiſ-
ſime collegerunt,ſed omnium profecto rationum, quæ in hoc negotio
formari poſſunt.Sanctiſſimus domini timor ſit complementum,& ba-

Dei opt. Max. timor immortalitatem docet.

ſis;enim vero ſi quis Deum opt. Max. reuereatur , timeat & animo ſe-
cum poſito profunda & abſcondita eius attentius rimetur , ſui animi
diuinitatem facile percipiet, è conuerſo quicunque quolibet Thireſia
cæciores animam immortalem eſſe negant,negent neceſſum eſt Deum
humanarum rerum eſſe procuratorem , ac iudicem, ſi enim iuſti mi-
grant,affecti iniuriis,& laboribus; improbi vero gaudiis,& rerum om-
nium abundantia ſaturi; neq; poſt mortem aut beneficium eſt aut ſup-
plicium,quæ nam eſſet in cœlo pietas, quæ iuſtitia , quæ & malos pu-
niat,& præmiis bonos afficiat? quamobrem , ad defendendam ineffa-
bilem bonitatem,& iuſtitiam Dei,fateri neceſſe eſt, animam immorta-

Animam eſſe immortalem ex ſacris literis comprobatur.

lem eſſe: *non mortui laudabunt te Domine*, ſcribit Propheta, ex quo con-
ſtat, Deum celebrantes in nihilum reducendos non eſſe , ſed præmia
habituros, Ideo Sapientiæ 2. *Creauit DEVS hominem inexterminabilem
ad imaginem , & ſimilitudinem ſuam fecit illum*; vbi de homine differit
iuxta animam,non autem iuxta corpus , vt ex litera patet,& per inex-
terminabilem immortalem legunt plerique omnes , iuxta quam ani-
mam in homine imago ſita DEI eſt,ſic enim ait, *iudicarunt honorem ani-
marum ſuarum, & non vidiſtis imaginem mei*, quod de imagine incorpo-
rea,ac diuina,quæ oculis corporeis videri nequit,intelligitur , & cla-
rius c.3.ſequenti: *Iuſtorum*,inquit,*animæ in manu DEI ſunt, & non tanget
illos tormentum mortis*,Sed multo apertius Eſaiæ 26. *Viuent mortui , inter-*

fecti

ſecti mei reſurgent, expergiſcimini: & laudate, qui habitatis in puluere. Daniel: *Daniel. 12.* *Multi de iis qui dormiunt in terræ puluere reſurgent alii, in vitam æternam, alii in opprobrium ſempiternum.* *Baruch. 3.* Ac Baruch. 3. *Qui argentum fabricant, & ſolliciti ſunt, neque eſt inuentio operum illorum, exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alii loco eorum ſurrexerunt.* Veriſſima igitur ac certo certior de animarum immortalitate ratio eſt iis, qui ratio veræ lucis deſtituti non ſunt, cum hoc tamen euidens demonſtratio ad id probandum formari minime poteſt, quia quod ſub fidem cadit, etſi veriſſimum ſit, aperta ratione vallari nequit, eſt enim fides habitus verus, & certus, ſed non euidens; Eſt tamen ſimplicitatis fides multo præſtantior, quam curioſitatis perſuaſiua ratio, nec enim humano intellectu capiuntur, niſi quæ prius in hominis ſenſu fuerant, & quæ intellectus non capit, ea nec ratio diſcutit, nec rationis diſcurſus iudicat, nec valent naturalia, qualia demonſtrationis præmiſſæ ſunt, dirigere diuina, aut ea vlla ratione poſſunt demonſtrare humanitus ſcibilia; Cui rei recte accommodari poteſt illud Ariſt. Stultum eſſe æqualē omnib. rebus euidentiam exigere, in naturalibus *Primo eth.* quippe diſciplinis minor eſt, quam in mathematicis, & in moralibus minor adhuc, quam in naturalibus; à nobis vero adductæ morales ſunt, nam quæ naturæ vires excedunt, ea demonſtrationum cancellis coarctari minime queunt; triumphent hæc, ſi fas eſt, ſyllogiſmorum artificia in natura, & humanis inuentionibus, atque figmentis; In diuinis magis ſunt contemplationibus detrimento, quam lucro; Furor enim eſt quærere quæ noſtris mentibus excellunt, ſiquidem & in ipſa natura multa ſine controuerſia veriſſima reperies, quorum rationem reddere non poſſis, vt quod magnes ferrum alliciat, ſtruthiocamelus idem concoquat; veratrum, & cicuta ſit homini venenum, coturnicibus, & ſturnis alimentum, quorum quidem, & ſimilium qui rationem quæritant, ſimul cum ratione ſcientiam tollunt. Hæc autem, etſi præter inſtitutum adnotaſſe libuit, vt ſiquidem de hominis conformatione ſermo eſt, de alterius illius partis, & eius quidem præcipue excellentia non ambigatur, & vt obiter execrabiles Atheiſtarum errores funditus euertantur, quibus breuiter appunctis ad penſum redeo.

FINIS LIBRI TERTII.

RODERICI A CASTRO LVSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De natura mulierum

LIBER QVARTVS

De partu & lacte.

Quid partus, & cur ſola mulier incertum habeat pariendi tempus.

Cap. I.

Quæ de partu hoc libro cudenda.

POſtquam abunde explicuimus, qua ratione hominis generatio contingat, fœtus in vtero conformetur; & ad partum moueatur, iam tempeſtiuum eſt, vt de ipſo partu, & de lacte quo fœtus in lucem editus enutritur, ſedula diſquiſitione conſequenter perſcrutemur. Ac de primo quidem multa ſeſe offerunt conſideranda, quid nimirum nomine partus intelligamus? & cur, cum cæteris animantibus conſtitutum à natura ſit pariendi tempus, nullum tamen ſit certum mulieribus definitum? cur ſeptimeſtres, & octimeſtres non raro edantur? cur illi vitales ſint, hi vero minime? qua tandem ratione dies, menſesque in vteri geſtatione dinumerari debeant? Et num ad vndecimum vſque menſem geſtari fœtus in vtero ſalubriter poſſit? Quia vero, quicunque cum demonſtratione quippiam perquirunt, ab ipſius rei eſſentia ordiantur neceſſum eſt, partum eſſe primo ſtatuimus geniti in vtero infantis, atque iam perfecti in lu-

Partus definitio.

cem

cem editionem: non me latet aliquando pro ipſa geſtatione vſurpari, qua ratione Plinius, *cæteris* inquit *animantibus, ſtatutum pariendi, & partus gerendi tempus eſt.* Et Ariſtot. *cætera animalia omnia ſingulari ac ſimplici modo partum ſuum perficiunt.* Accipitur etiam pro edito in lucem infante, vt apud Hippocratem innumeris in locis videre eſt. Nos vero pro ipſo potiſſimum pariendi actu partus nomen vſurpamus, tum & de edito in lucem infante, cum quærimus, cur ſeptimeſtres, octimeſtresq; naſcantur, & quinam eorum vitales ſint. Porro partus actio eſt partim quidem vteri, partim vero ipſius fœtus, vteri quidem quoniam ille offenſus grauitate adaucti fœtus, & excrementorum redundantia propria vi expultrice fœtum in lucem eiicit, fœtus vero, tum quod auctior ſatis alimenti à matre non accipit, tum quod plus calidi natiui iam habens magis quoque refrigerari poſtulat, quamobrem cum non ſufficiat ſpiritus maternus, qui per arterias illi ſubminiſtratur, concitatur ad exitum, vt auctor eſt Hippocrates lib. *de natura pueri.* Ex quibus liquido conſtat, naturalis partus triplicem eſſe cauſam, primam reſpirationis defectum, quia calor cordis adeo creuit, vt diutius ſine ampliori ventilatione viuere non poſſit: alteram defectum alimenti, quia id, quod à matre ſumit, iam ei ſatis non eſt, ideoque cogitur quod deeſt, aliunde diſquirere, atque ita calcitrat, acetabula diſrumpit, & matri pariendi initium affert: Tertia cauſa eſt loci anguſtia, quoniam vterus ipſum fœtum iam grandiorem factum non capit: qua identidem ratione volucris pullus non habens ſufficienter, vnde viuat, fortiter mouetur, in quo vberius alimentum quæritans, ac pelliculas diſrumpens, quod vbi mater ſentit, putamen ſcalpens, pullum vehementer motũ exedit: ſic ẽt in humano vtero ruptis membranis, ichor prodit multus & cruenta quædam; ac dum vincula diſrumpuntur, dolores varii parturientes diuexant, maiores, ſi primiparæ ſint ob dolorum inſuetudinem, & viarum maiorem coarctationem Hippocrat. cit. Quo in loco dubitare occurrit, cur ſola mulier in partu maximos ſuſtineat labores, reliqua animalia partus cruciatibus non premantur, (hoc enim præter experientiam teſtatur Ariſtoteles). Quod theologi aſſcribunt peccato primæ mulieris, nam extat ſcripturæ locus, *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios*, ex quo conſtat, voluiſſe Deum eum ſexum; qui fuit mortis cauſa, huiuſcemodi ſubiici calamitatibus; tres inſuper naturales cauſæ poſſunt aſſignari eiuſdem euentus: Prima eſt, debili-

P.7. naturalis hiſt 5.

A.7 de hiſt anim.4.

Pariendi ratio.

Partus cauſa tres.

Partus dolores vnde fiant.

Dub. cur ſola mulier in partu maximos ſuſtinet dolores.

7. de hiſt. anim.9.

Geneſ.3.

Doloris in partu cauſæ naturales tres.

5. aph. 55.

debilitas fæminarum humani generis, nam in genere brutorum fæminæ plerumque maribus robuſtiores ſunt, at in humana ſpecie contra ſe res habet, ideo enim mulier magis timet, iraſcitur, mæſta redditur, ac dolore afficitur, quia facilius patitur, partus autem, teſte Hippoc. tum infantis, tum etiam prægnantis vigorem exigit. Altera ratio eſt, quia bruta animalia ſunt laborioſa, mulier ſedentariam vitam degit, & otioſam ac delitiis deditam; quamobrem magis in partu quam bruta laborat, quod inde planum fit, quia inter mulieres eæ, quæ laboribus, & exercitiis magis aſſueuerunt, vt Belgæ, & Germanæ facilius pariunt. Tertia ac præcipua cauſa eſt magnitudo capitis fætus humani, nam teſte Alberto Magno, homo fere in vtero habet totam capitis magnitudinem, quod ex Ariſtotele ſuſcepit, qui pueros omnes nanos vocat, eo, quod habeant pergrande caput proportione ſui corporis, præſertim in vtero, extra quem parum aut nihil creſcit, bruta vero in vtero caput non habent adeo magnum, ſi ad ſuum corpus conferatur; quia vero caput eſt, quod primo exit, ideo fit, vt magna difficultas inſit mulieri, & quamuis Ariſt. cit. bruta etiam pumiliones eſſe ſcribat, & habere ſupernas partes inferioribus multo maiores, tamen in vtero non tanta eſt capitis ad reliquas partes magnitudinis differentia, quanta in homine, nam adhuc extra vterum caput illis multum augetur, cuius rei ratio eſt, quia cum caput ſit ſedes animæ præcipua, vt recte ſentientes confirmant, & tota anima ſimul ingrediatur, æquum omnino erat, vt præcipuum eius domicilium illico vel perficeretur, vel parum à perfectione ſua abeſſet.

Caput in vtero homo ad ſui proportionem habet maius quam bruta.

Pueri nani cur dicantur.

10. de an. 4 a. de gen. anim. 4.

Caput in vtero homini cur pergrande.

Partus non morbus ſed criſis eſt.

Geſtatio eſt veluti morbus.

Mulier ſola non habet ſtatutũ pariendi tempus.

Conſiderant plerique omnes partum veluti quendam morbum, id quod ex Hippoc. colligunt lib. de ſeptimeſtri part. dicente, *Mulieribus & fætuum conceptus, & abortiones, & partus, eodem tempore iudicantur, quo & morbi, & ſanitas, & mors cunctis mortalibus, ſed omnium iſtorum alia quidem diebus, alia menſibus, alia dierum quadragenariis, alia vero annuo ſpacio euenire videntur*, quo tamen in loco Hippoc. potius geſtationem ipſam morbum vocare eumq; longinquum mihi videtur, partum vero criſin, quod qui attentiuſcule collimauerint, perſpicere haud difficulter poterunt, ſed qua ratione idipſum intelligendum ſit, fuſius inferius explicabitur. Nunc cur homo ſolus, non vno, ſed incerto ac vario gignatur ſpatio perueſtigemus, quamuis enim controuerſum adhuc ſit, an etiam aliis menſibus ſalubriter naſci poſſit, ſexto nimirum, vndecimo, & duo-

& duodecimo, tamen ſeptimo, decimo, &, quod vt plurimum euenit, nono vitalem in lucem exire inter medicos omnes atque philoſophos conuenit. At vero capra, & ouis, quinto menſe ſemper; ſus quarto; aſina, & equa vndecimo; elephas ſecundo anno, & ita reliquorum animalium ſingula certis temporibus pariunt, quod multis in locis ſcriptum reliquit Ariſtot. præſertim vero vndecima ſectione problemat. vbi hæc iacent verba; *Et cum cætera animalia omnia ſingulari ac ſimplici modo partum ſuum perficiant (vnum enim pariendi tempus conſtitutum omnibus eſt) homini vni multiplex datum, nam & ſeptimo, & octauo, & nono parere poteſt, & quod plurimum eſt decimo, nonnullæ etiam vndecimum tangunt*, quod etiam Plinius confirmat; & ipſe Ariſtoteles de natura animalium per totum, quanto tempore ſingula animalia fœtum geſtare ſoleant abundantiſſime explicat.

Brutis varia pariẽdi tempora.

41. & 7. de hiſt. an. 4.

Huius autem in muliere varietatis, à variis variæ traduntur cauſæ; quidam enim id referunt ad primum infantis motum qui fit in vtero, iuxta quem cætera geſtationis tempora regulari autumant; nonnulli ad formationem ipſius, quæ quibuſdam celerius, quibuſdam tardius accidit, & prout tempeſtiuus aut ſerius conformatur, celerius etiam aut tardius mouetur, ac tandem (vti diximus) triplicato tempore motus in lucem venit: ſi vero cauſam quæras, cur hi ſerius, illi temporius conformentur ad ſeminis genitalis naturam, aliam atque aliam id referunt, nec immerito, nam quemadmodum in genere tritici eſt quoddam ſemen quod tribus menſibus fructificat, vnde & trimeſtre vocant, alii ſetaneum, quoddam vero quod menſibus pluribus, vt docta eſt Fracaſtorii ſententia lib. De ſimp. & antipat. ita in genere humani ſeminis quoddam eſſe credibile eſt, quod temporius proueniat, aliud quod ſerius, cuius quidem rei argumentum eſt, quod plurimæ fœminæ, ex diuerſis maritis variis temporib. partus ſuos ediderunt, quod de Veſtilia Plinius memoriæ prodidit, quæ ex Herdicio, Pōponio, & Orſito fœtū aliū octauo, alium ſeptimo, alium vndecimo menſe peperit.

Varia huius euentus cauſa.

Varii infantis motus primi.

9. de hiſt.

Optima ſimilitudo.

Seminis humani varia natura.

Tertia ab aliis cauſa aſſignatur, quod cæteris animantibus ſtatuto tempore inſit ad generandum appetitus, quo prolis amore ad Venerem concitentur, alioqui quieta, homo vero ad concumbendum nullum certum habeat tempus ac deſignatum, ſed toto anno, & ex incertis ſpatiis non ſolo naturæ iuſtiſſimæ motu, atque impulſu prolis gratia in Venerem feratur, ſed explendæ magis cupiditatis cauſa incertos habeat, & inordinatos ad Venerem motus, pro ſeminis genitalis

Incerti & inordinati ad Venerẽ motus.

in va-

in vaſis collecta copia, vel ſucculentiori corporis habitu, & pleniori victus ratione: vel deprauata inferiori animæ parte (quam concupiſcibilem vocamus) vnde fit vt cuius generationis initia tam incerta inordinataque fuerint: ipſa quoque tum geſtatio, tum editio, non vniuſmodi ſit, ſed incerta, varia, & inconſtans. Quarta adhuc cauſa eſt, quod perquam varia ſit victus inſtitutio, variaque imaginatiua virtus, ac tandem variæ animæ paſſiones, quibus mulieres toto geſtationis tempore afficiuntur; Brutorum vero ſimplex, & vniuſmodi eſt victus, ac vitæ ratio, nec animi perturbationibus, & imaginationibus, perinde ac homines, obnoxia ſunt, ideo & geſtationis, & editionis ſua habent tempora præfinita, intra quæ fœtum perficiunt, & in lucem edunt, qua ratione ductus Gentilis 40. extrauag. ſpeciem humanam ſortiri magnam diuerſitatem in indiuiduis prodidit, propter diuerſum temperamentum, cibum, ac viuendi modum, adeo vt ex mente Algazelis plerique hominum ex præſtantia intellectus perueniant ad intellectionem ſubſtantiarum angelicarum, alii ex hac diuerſitate cum brutis participent. Quintam etiam eamque non minimam adiungimus cauſam, quod coitu (quem mulierem ſolam prægnantem inter reliqua animalia tolerare diximus) tempore geſtationis idem quod ſatis, & vinearum gemmis accidit, quæ ſi quis, dum in terræ gremio fouentur, aratro proſcindat, ſemẽtem aut gemmas, aut diſperdet, aut ſaltem fructificationis tempus variabitur, quo eodem modo mulier, ſi grauida cõcubitu agitetur, tẽpora conturbat, ideo natura ſolicita propagationis, & conſeruationis humani fœtus voluit, vt non vnum ſolum tempus haberet, ne forte periret ſi tardius aut temporius exiret. In cuius rei explicatione ſolito placuit paululum immorari diutius, quia non parum afferet emolumenti, ad elucidationem eorum, quæ de legitimis partus temporibus cudenda erunt.

Variæ animæ paſſiones.

Concubitus per geſtationem agitatio.

Quo tempore contingat naturalis partus, & à quo legitima computatio ſit ineunda.

Cap. II.

Computatio à quo.

Computatio communis partus à die conceptionis auſpicanda erit, dummodo is poſſit accurate cognoſci; huius autem certiſſimum

mum indicium erit, ſi ex vnico cum viro congreſſu concepit mulier; quod ſi pluries congreſſa fuerit, & partus perita, ac cognouerit quando genitura non exciderit, certo etiam ſcire poterit, qua die intra ſe conceperit, Hippocrates libro de genitura. Adhæc mulier, cum conceperit, ſtatim horret, calor, & dentium ſtridor conſequitur, conuulſio occupat tum articulos, tum totum corpus, & alia adſunt ſigna, quæ lib. huius operis 3, cap. 10. luculentius adduximus; quibus ſi expiſcari poſſumus conceptionis præciſum diem, ab illo incipi debet computatio, ſin minus à menſtruis, non quidem ab iis, quæ vltimo fluxerunt, ſed ab eo die, quo primum defecerunt, cum tamen fluere debuiſſent, ac expectarentur; quia vero perrarum eſt, diem conceptionis eſſe ipſummet diem, quo menſes fluxerunt, ſiue primum ſiue vltimum intelligas, ideo ſi computatio fiat à menſtruis fluentibus, ſemper fere producetur partus vltra nouẽ menſes, hoc eſt vltra 200. & ſeptuageſimum diem; ſi autem fiat à menſtruis deficientibus, ſemper quidem attinget nonum menſem, parietque poſt 270. dies, ſed nonnunquam exceptis tot, quot præceſſerunt à die conceptionis vſque ad diem deficientium menſtruorum. Porro dicimus mulierem, ſi recens purgata conceperit, parituram initio noni menſis: ſi cum iam menſtrua imminerent, in fine: ſi inter hæc, medio menſe, quia vt ſtatim poſt nouilunium ſata temporius ad maturitatem perueniunt, poſt plenilunium ſerius, ſic etiam fœtus ob maiorem vel minorem vteri vigorem, vt plurimum tamen intra nonum, & raro vltra 270. aut ad ſummum 280. diem ex Hippoc. mente producitur, nam legitimum pariendi tempus in communi hominum natura nonum menſem eſſe conſtat, ſecundum obtinere locum decimum, & poſt hunc ſeptimum. Hi enim tres ex natura & iudicandi ratione efficaciſſimi ſunt, & maxime potentes, ita tamen vt qui initio noni menſis editus fuerit, id eſt, à decem vltimis diebus octaui ad decimum vſque noni, vix profecto viuere queat, aut ſi vitalis exiſtat væſanus; & valetudinarius ſit? at vero à decimo die noni ad decimum vſque decimi menſis vitalis, & bene valens prodeat, nam quanto magis de complemento noni participauerit, tanto perfectior erit; Et de ſeptimo quidem extat lex ſeptimo menſe ff. de ſtatu hominum, vbi à Paulo ita ſancitum legimus, *Septimo menſe naſci perfectum partum iam acceptum eſt propter autoritatem doctiſſimi viri Hip. & ideo credendum eum, qui ex iuſtis nuptiis ſeptimo menſe natus eſt; iuſtum*

die: auſpicãda.

Conceptus nota.

Legitimum pariendi tempus.

Nonus mẽ. ſis.

Quanto magis de cõplemento noni participat partus, tanto perfectior

Septimus.

Decimus.

Z *eſſe*

eſſe filium. De decimo vero eſt etiam Hippocratis teſtimonium lib. de octimeſt. partu, & Ariſtot. cit. Et Sapientiæ 7. *Decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine, & ſemine hominis*, qua ratione Virgilius inquit:

Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.

Octauus.

Dub.

An vndecimo ac duodecimo mẽſe vitalis partus ac legitimus ſit. 7. de nat anim. 4.

Adriani decretum de vndecimi menſis partu.

Poſthumus

Proculus.

Opiter

Vopiſcus.

Duodecimus.

Comicus etiam Plautus: *Tunc illa quam compreſſerat, decimo poſt exacto menſe hanc peperit filiam.* Porro de tribus ſupra memoratis menſibus, nono, decimo & ſeptimo, ſententia omniũ calculis comprobatur, an vero aliis etiam vitales partus naſci poſſint, magna cõtrouerſia eſt, nã potior ſcriptorum pars octauo vitalem non edi conſpiranter profitetur, præterquam in Ægypto, & Hiſpania, atque aliis in locis, vbi mulieres fertiliores eſſe, Auicenna autor eſt, in lib. de natura animalium. De vndecimo vero, ac duodecimo pugnaciter contenditur, non inter philoſophos modo, ac medicos, ſed inter peritiores iuriſconſultos; nam Hippoc. pugnantia reperiuntur loca, quia lib. de natura pueri, longiſſimum terminum ponit decimum menſem, & lib. de octimeſtri partu vndecimeſtres admittit; Ariſtoteles vero nonnullos vndecimo contingere aſſeuerantius dicit, cui cooperatur Plinius, qui Veſtiliam vt ſupra memoratum eſt, ex Caio He. dicio, Suilium Rufum vndecimo peperiſſe menſe, memoriæ mandauit; quinetiam à Gellio ſcriptum eſt fœminam bonis, ac honeſtis moribus, nec ambigua pudicitia vndecimo menſe poſt mariti mortẽ peperiſſe, delata cauſa ad imperatorem Adrianum, decreuiſſe vndecimi queque menſis poſthumum (ſic enim appellat partum à morte patris editum: vt proculus dicitur qui patre peregre abſente editus eſt, & opiter, cui ſuperſtes eſt auus mortuo patre, vopiſcus vero è geminis, qui retentus vtero naſceretur, altero interempto ab ortu) legitimum iudicandum eſſe, cui tamen decreto contrarium aliud factum eſt à Iuſtiniano; & Vlpianus, lege, inteſtato ff. de ſuis, & leg. hæred. poſt decem menſes natum ad legitimam hæreditatem non admittit, & quod omnes pene negant, ad duodecimum vſque peruenire poſſe. Homerus ſummus non Poeta duntaxat; ſed etiam philoſophus innuit, qui Neptunum puellam à ſe recens compreſſam, ſic alloquentem introducit:

Gaude hoc amplexu, nam cum ſe voluerit annus,
Formoſum puerum paries.

Decimus tertius.

Sed enim, ſi Deo placet, Plinius ſecundus ſcriptis mandauit, poſſeſſionem datam eſſe contra ſecundum hæredem puero, qui natus fuerat

decimo

decimo tertio menſe. Et Mercatus ex ſententia aliorum addit, quinto etiam aliquando robuſtum infantem prodiiſſe, cum potius vix ſexto quidem vitam retinere poſſit, quia nondum iuſtæ eſt perfectionis, vt planum iam iam fiet. Porro qui fœtus tardius poſt nonum menſem naſcuntur cordi dicuntur à Plinio. Septimo vero natus viuit, quia ſatis perfectus exiſtit: octimeſtres raro ſuperſunt, cuius rei ratio eſt, quia ſeptimo mouetur infans ad partum, quo tempore ſi validior fuerit, prodit; ſin minus, ex motu debilior redditus, in vtero manet, donec per duos ſequentes menſes ſatis inualuerit; quod ſi ita debilis, ſequenti, hoc eſt, octauo menſe ad partum procedat, viuere omnino nequit, tum propter eum motum, ac proximum laborem, quo nimirum debilitatur, tum quia octauus menſis, Saturno proprius eſt, hoſti eorum omnium, quæ vitam accipiunt.

Quintus et ſextus.

Cur ſeptimo vitales, octauo non ita.

Variæ menſis acceptiones; enarratur etiam de legitimo partu Hippocratis ſententia.

CAP. III.

HÆc tamen pinguiori Minerua ſic pronuntiata, quia ambigua omnino ſunt & multis tenebris ſubmerſa, altius, & à prima ſua origine fuſiori oratione explicanda erunt; & quia grauiſſimorum ſcriptorum, atque adeo ſapientiſſimi ſenis Hippo. pugnantes locos reperiri diximus de menſe, in quo legitimus partus eueniat, illud inprimis cudendum venit, menſis nomine aliquando intelligi ſolarem menſem, id eſt, ſpatium illud temporis; quo ſol in vnoquoque ſigno zodiaci detinetur, & triginta dies complectitur: Nonnunquam vero lunares, qui triplices ſtatuuntur, ſinguli dierum numero inter ſe differentes. Primus eſt menſis coitus Lunæ, qui etiam dicitur ciuilis, ſeu congreſſionis, & eſt ſpatium illud temporis, quod habetur ab vno lunæ cum ſole congreſſu ad alterum vſq;, quod quidem conſtat viginti nouem dierum ac dimidii ſpatio; alter, qui proprie lunaris dicitur, definitur lunæ ab vno zodiaci puncto in idem punctum profectione, & reditu, in quo certe luna viginti ſeptem dies cũ horis octo inſumit, & is vulgo progreſſionis, peragrationis, & à Ptolomæo longitudinis menſis nuncupatur. Tertius dicitur menſis illuminationis, impreſſionis, ſeu apparitionis, vt vocat Gal. quod tum luna à ſole ſeiuncta eſt, ſpatio tanto, vt acceptũ ab ipſo lumen

Menſis nomine quod nam ſpatiũ intelligatur Menſis ſolaris.

Menſis lunaris triplex.

Menſis coitus vel ciuilis.

Menſis peragrationis.

Menſis illuminationis

impartiri ſubditis corporibus poſſit, eaque vehementer afficiat, vimque ſuam imprimat, quod ſane interuallum cæteris breuius eſſe apertiſſimum eſt, continet enim ſex ac viginti dies, & horas 12. & fit à 1. (quod viginti nouem dierum cum dimidio eſſe diximus) ſi ſubtrahamus tres circiter dies, quibus ſub ſole deliteſcens atque abdita luna lumen nobis ſuum communicare nequit, ideoque hi tres dies à Galcit. occultationis, à ſcriptoribus, illunes dicuntur; quaſi ſine lunæ ſplendore.

Dies illunes

Decas & hebdomada quot diebus constant.

Illud inſuper prætereundum non eſt, quod plurimum facit ad huius rei elucidationem, Hippocr. partus tempus per hebdomadarum decadas computare, conſtat autem vnaquæque decas 70. diebus, hebdomada vero ſeptem totos integros dies complectitur. Cum igitur Hippocrates lib. de carnibus affirmat, ſeptimeſtrem puerum legitime natum eſſe, & continere tres hebdomadarum decadas, quæ vt è proxime dictis conſtat, conficiunt ducentos ac decem dies, fatendum omnino eſt, geſtationem in vtero matris ſolaribus menſibus eo loci metiendam, quorum ſingulis triginta dies tam in ſeptimeſtri, quam in nonimeſtri partu reſpondeant, vel ſaltem lunaribus ciuilibus, ſi forte dicas, antiquos præſertim græcos (quæ multorum ſententia eſt) annum totum ad lunæ rationem ſubduxiſſe, & alios menſes non habuiſſe, quam lunares, nondum redacto anno in eam formam, quæ nobis vſui eſt. Hos igitur ducentos ac decem dies, ſi ſeptenario numero partiaris arithmetica computatione triginta conſtabunt, aut ſi triginta dies ſeptenario ducas, ducentos ac decem conficies, ſepties enim triginta hunc dierum numerum complent, vt nouies triginta ducentos & ſeptuaginta, Hanc quidem menſium ſupputationem ſequitur Auicenna, Iacobus de partibus, & Fuchſius, & deducitur ex eodem Hippocrate libr. de alimento, vbi ita ſcribit, *Cumque triginta ſoles fœtum formant ſeptuaginta mouent, decem & ducenti perficiunt*, quæ ſi diligenter perpendas, eundem Hippocratem per ſeipſum facile conciliari videbis, ex quo loco obiter notandum, ſolis etiam circuitus Hippocratem conſideraſſe.

Hipp. locus elucidatur lib. de carnibus.

Hipp. locus lib. de octimeſtri partu enarratur.

Iam vero cum ipſe lib. de octimeſtri partu, decimeſtres & vndecimeſtres partus ex ſeptem quadragenariis fieri prodidit, etſi prima facie ſui immemor atque contrarius videatur, nihil ſane contradictionis eſt, quia ibi menſes intelligit proprie lunares ſeu progreſſiones, quorum decem, vndecimque, haud multo plures dies conficiunt, quam nouem ſolares, nam ex ſolaribus ſeptem quadragenariis nouem

uem

uem tantum conficiuntur menſes, & decem dies, quorum vnusquisque conſtet 30. diebus; dies vero 24. horis, vt ſubducenti facile patebit, ſepties enim quadraginta conficiunt ducentos, & octoginta, qui ſi per triginta diuidantur, nouem menſes emergent, & dies decem ſi vero eundem numerum 280. per 27. & tertiam vnius partem, id eſt, horas octo diſtribuas, qui quidem eſt numerus dierum menſis peragrationis, decem menſes reperies, & ſex dies cum dimidio, decies enim 27$\frac{1}{3}$. conficiunt 273$\frac{1}{3}$. Quia igitur partus, qui ducenteſimo octuageſimo die eduntur, non multum ſuperant decimum menſem, decimeſtres vocat, & quia iam ſeptimum fere diem vndecimi attingunt, vocat etiam vndecimeſtres, cuilibet igitur Leberide cæciori iam in propatulo eſt, eundem dierum numerum, qui efficit nouem menſes ſolares, decem, vndecimque lunares conficere, neque apud Hippocratem hos partus decimeſtres, & vndecimeſtres, quorum meminit lib. de octimeſt. partu, diuerſos eſſe ab illis, quos libro de carnibus dicit nouem menſium, & decem dierum partus eſſe, & habere ad hebdomadas quadraginta numerum exactum, fere enim idem numerus dierum, qui continetur in nouem menſibus ſolaribus, aut ciuilibus additis decem diebus continetur, in decem, vndecimq; menſibus progreſſionis, quos loco, quem hic enarramus, ab Hippocrate, intelligi luce meridiana clarius eſt, quia inquit, ex dimidio anno ſeptimeſtres fieri; at vero medietas anni ſex tantum menſes continet ſolares; ſeptem lunares progreſſionis, hos ergo intelligit, & non illos, continet enim media anni pars 182. dies cum dimidio, qui numerus ſeptimum lunarem menſem fere conficit, eſt enim 182. dies ſeptimi menſis lunaris decimus octauus; quod ſi tertiam menſis lunaris differentiam accipias ſeu illuminationis, iam propemodum abſolutos eſſe 182. diebus ſeptem comperies menſes. Hanc eſſe germanam huius loci explicationem adhuc comprobatur, quia inferius ſcribit, ducentos, & octuaginta dies vndecimum menſem apprehendere, quod ſolum de lunari progreſſionis intelligi poteſt, merito igitur, ac iuxta Hippocratis placita c. ſuperiori à decimo die noni menſis qui fere quinquageſimus ſupra ducenteſimum à conceptione vſque ad decimum diem decimi, qui eſt 280. legitimum ac maxime vitalem partum fieri pronunciauimus, quia is numerus nonum menſem, & initium vndecimi lunaris attingit, de quo quidem menſe intelligendi veniunt Ariſtoteles, & Plinius, ſupra

Decimeſtres & vndecimeſtres lunares eundem numerum dierum cōtinent ac nonimeſtres ſolares

Media anni parte nati 7. menſe naſcentur.

cit. di-

cit. dicentes legitimos partus ad decimum,& vndecimum menſem peruenire.

Partus terminus latitudinem habet.

Quod vero partus terminus latitudinem habeat, à decimo noni menſis die vſque ad decimum decimi,ex eo diſces, quia ſicuti laudabilis criſis dicitur,quæ in toto critico contingit, die,etiamſi anticipetur, aut poſtponatur, per quatuor,quinqueue hoeas,& ſicuti fructus arborum, quibus fætus in vtero aſſimilatur, conſtitutum habent tempus ſuæ perfectionis,& quidam nihilominus ſerius,quidam temporius perficiuntur,ita etiam partus citius, aut tardius in lucem veniunt; cum præſertim aut calida ipſius natura,aut exiguum matris alimentũ ipſum fætum cogat,& aerem quærere, & alimentum externum; ad hoc ſi latitudinem habent tempora conformationis fætus in vtero, & tempus introductionis animæ rationalis (non quod per partes introducatur aut per temporis ſpatia,ſed quod non præciſe hoc vel illo die) quid mirum ſi latitudinem ſimiliter habeant tempora partus? cum maior ſit mutatio diſpoſitionis,& formæ,quæ in illis contingit, quam loci,quæ in partu fit. Præterea per ætates homo quaſi à generatione in corruptionem tendit,quia ad iuuentutem vſque, dicente Auerroe, homo quaſi generatur, à iuuentute ad ſenectutem incipit corrumpi; & tamen hæc tranſmutatio omnibus non eſt æqualis, quia aliqui trigeſimo anno,alii 35. nonnulli quadrageſimo ad iuuentutem perueniunt, non eſt ergo, quod difficile videatur, præciſum non eſſe partus terminum. Impendio maiorem ingerit difficultatem partus,qui decimo ante nonum menſem die, hoc eſt vigeſimo die octaui in lucem prodit, nam hic procul dubio octimeſtris eſſe videtur, quemadmodum tempus partus nonimeſtris latitudinem habet, ita etiam octimeſtris non ſolum dicendus erit,qui in principio, aut medio octaui menſis oritur, ſed qui vſque ad finem ipſius excluditur. Cum igitur ſuperius illum vitalem conſtituerimus; & ex dicendis octimeſtrem inanem eſſe conſtet,contraria omnino hæc dogmata videntur. Et quidem ſi tempora conformationis latitudinem habent,vt mox planum fiet; demus ergo fœtum qui 45. diebus conformatur,non his ſed 43. cum horis octo articulari,is profecto mouebitur octuageſimo ſexto, & ſedecim horis, & qui in triplo naſcitur, veniet in auras 260. qui numerus conficit menſes octo. & 20. dies. Reſpondet Gentilis cit. rationem de duplicatione temporis conformationis ad tempus motus, & huius triplicatione

4. Aph. 1.

Maior eſt mutatio diſpoſitionis & formæ, quam loci.

In cõment. 2. de generatione.

Ad iuuentutem vſq; homo generatur. deinde incipit corrumpi.

An partus, qui decimo die ante nonum menſem oritur, ſit vitalis.

Gentilis ſententia.

tione ad tempus partus, tunc ſolum veritatem obtinere, cum ex ea ad legitimũ partus tempus peruenimus, alioqui augeri, aut imminui poſſe numerum dierum vtriuſq; termini; Poſſumus etiam dicere illũ partũ, qui decem diebus ante nonum menſem contingit, vere nonimeſtrẽ eſſe, ſi lunares menſes ſpectes, ſed quid, ſi à vigeſimo vſq; ad trigeſimum octaui lunaris partus accidat? Reſpondeo, decem illos octaui menſis vltimos dies iam redolere naturã noni menſis, ſed adhuc vix vitales in eiſdem partus contingere, quia ſi nonimeſtres futuri erant, nondum perfecti exiſtunt, ſi ſeptimeſtres, nondum ſatis temporis habuerunt, vt à præhabito in ſeptimo labore reficerentur. Vt igitur quæ prolixiori fortaſſis, quam par erat, oratione diximus, ſummatim, ac breuiter in pauca contrahantur, ex dictis facile colliges, vltra decimum decimi menſis ſolaris aut ciuilis diem legitimum partũ in lucem non edi; neque fæminam vltra decem menſes vterum ferre poſſe, id pluribus ration. Hipp. concludit lib. de nat. pueri, & nos ſequenti c. demonſtrabimus vlterius; quod ſi probati ſcriptores vndecimo menſi partum adſcribant, lunarem intelligunt longitudinis ſiue progreſſionis. Si vero nonnunquam ex alimenti vbertate, qua fætus gaudet ad integram perfectionem adipiſcendam, vel ex matris labore ſiue impotentia in duodecimum menſem partus protrahatur, id quidem fieri poterit, ſed rarum & monſtroſum erit; Ac ſi mulieres arbitrentur, ſeſe vterum diutius quam decem menſibus tuliſſe, ſi circumſpecte ac ſeueriuſcule rem iudicare velimus, eas deceptas eſſe credendum eſt, dum ex flatu aut menſibus retentis vteris eleuatis ſi poſtea concipiant à falſa grauidatione initium ſumunt; partum vero, qui maturius quam ſeptimo lunari menſe prodierit, vitalem nulla ratione cum Ariſtotele arbitramur, quin potius vt plurimum ad decimum ſupra ducenteſimum diem, hoc eſt, ad tres hebdomadarum decadas peruenire oportere, aut ſaltem, ſi ratione proprii roboris magis quã legitimi temporis exeat, plane valetudinarium ac debilem futurũ eſſe, quemadmodum etiam vt plurimum ad 5. duntaxat diem vltra decimũ lunarem menſem partum ſe extendere, neque totos vndecim menſes conſiſtere in vtero fœtũ naturæ ratio admittit. Quæ tamen omnia contingere poſſunt diebus pluribus aut paucioribus, haud multo tamen pluribus, vel paucioribus vt ſentit Hipp. Quod autem Ariſtoteles inquit, mares magis, quam fœminas fieri ſeptimeſtres, & has quidem decimeſtres magis, perpetuum non eſt, quia contrarium contingere ſæpiſſime videmus.

Autoris ſententia.

Epilogus.

Vltra decimum diem decimi mẽſis legitimus partus non eſt.

Mulieres in tempore partus ſæpe falluntur.

Ante ſeptimum menſem lunarẽ vitalis non eſt.

Ar. lapſus.

7. De hiſt. anim. 4.

Hippo-

Hippocratis de partu hominis ſententia vlterius elucidatur; totamque dierum ac hebdomadarum vim in partu à ſolis ac lunæ actione pendere oſtenditur.

Cap. IV.

SEd cur his dierum, ac menſium numeris potius quam aliis partus ſalubriter in lucem veniant, inquiſitione digniſſimum arbitror, id autem duplex habet principium experimentum, & rationem. Experimentum ſane, quod non in omnibus ſimiliter menſibus legitimus, & vitalis partus contingat euidens affert teſtimonium, quodque ſeptimus atque nonus validiſſima ſint virtute præditi; rationem vt prompte aſſequaris, ex omnium rite philoſophantium mente, potiſſimum ex Galeno, aduertere licet, hunc orbem inferiorem, à ſuperioribus corporibus moueri ac dirigi, & cunctas, quæ hic contingunt mutationes, à cœleſtibus pendere maxime à ſole, ac luna, ab illo, quidem per ſe, & primario; ab hac vero, quatenus à ſole aſpicitur, & illuceſcit, cuius acceſſione vel, receſſione vt diuerſas ſuſtinet mutationes, ita profecto varia in noſtro orbe operatur, ſuntque eius opera tanto, quam reliquorum planetarum, magis conſpicua, quando ipſa huic inferiori mundo vicinior eſt; Quatuor vero mutationibus Luna à ſole afficitur; coniunctione, plenilunio, & duabus intermediis, cum media eſt ad augmentum ſeptem diebus, & media ad decrementum totidem finitura, ita ſeptimo quoque die momenta eueniunt mutationis eius, quæ quatuor ſunt ab vno ad aliud cum ſole congreſſu, nam poſt ſeptimum à primo apparitionis die per medium ſecta apparet, qui aſpectus dicitur tetragonus, & ſeptem poſt dies pleno orbe vehitur, qui aſpectus diameter nuncupatur, & contingit die decimo quarto; ac ſi quemadmodum aucta eſt ita minui intelligas, duas pariter habebis ſeptimanas: Sed quia vim omnem lunæ à ſole pendere diximus, nemo certe dubitabit, quin inſignes etiam ab eo mutationes pendeant, ambo igitur vires magnas poſſident, & exercent, non in morbis tantum, ſed in omnibus corporibus inferioribus, quod ab Ægyptiis aſtronomis ſe veriſſime comperiſſe ſcribit Galenus; & magnum quidem virtu-

Inferior orbis à ſuperioribus gubernatur.

Solis ac Lunæ magna poteſtas in hæc inferiora.

Lunæ mutationes quatuor.

Tetragonus aſpectus

Diameter.

Vis Lunæ à

virtutis ſolis indicium eſt, quod ex terreſtri limo animalia generare poteſt, fruges maturare, ad coitum, & generis propagationem animantia prouocare; magnam etiam Lunæ eſſe vim, vel in marinis animalibus apparet, & menſibus, quos ipſa perpetuo diſponit, ſed hoc ipſum ſolis beneficio habere ex eo liquet, quod tanta eius portio ſemper illuminata appareat, quantam Sol aſpicit. In illis ergo mutationibus, quæ breues ſunt, & paucis diebus finiuntur, rem totam ad lunam deferri, in aliis, quæ nonniſi longo tempore iudicari poſſunt, ſolis curſum potius eſſe conſiderandum, cum Hipp. Gal. conſpiranter profitetur. Atque adeo acuti morbi, quia breues ſunt, quatuordecim diebus iudicantur, quartanæ febres quia longæ, non diebus ſed menſibus ſex; rerum enim circuitus, qui diebus aliquot concludi poſſunt, ſeptimani ſunt, & Lunæ modo geruntur, qui vero menſibus, ad ſolem referuntur, eandemque, quam ſeptimanæ, rationem ſortiuntur. Vt enim à menſis principio vſque ad plenilunium quatuordecim propemodum dies ſunt, qui lunaris circuitus dimidium complent, ita profectò ab initio veris ad æſtatis finem, quæ ſunt duæ anni totius mutationes, ſex menſes ſunt anni dimidium; ei autem menſis medietati, quæ eſt à plenilunio vſque ad occultationis tempus, ſex alij menſes reſpondent, ab ęſtate quidem ad hyemem; nam quemadmodum lunæ curſus per ſeptimanas diuiſus, quatuor mutationes habet, ita ſi ſolis iter diſtribuas in quatuor ſtationes, ſingula anni tempora ſeptimanis ſingulis proportione reſpondebunt. Igitur vt dies ſeptima, quæ pars quarta eſt totius menſis lunaris morbos acutos indicat, ita anni temporis mutatio diſcutit diuturnos affectus: hyeme genitum morbum ver ſoluit, vere excitatum æſtas, in æſtate autumnus, in autumno hyems. Cum igitur ex Hippocrate ſuperius proditum ſit, partum eſſe criſin, vteri geſtationem morbum non quidem acutum, ſed diuturnum; palam omnino eſt, in tempore ipſius definiendo ſolis curſum, & menſium maxime obſeruandum eſſe; ſed lunæ ac dierum rationem interim non negligendam; Ex diebus primus ſeptenarius decernendi vim habet maximam: huic diximus antea tempus vnum anni, hoc eſt, menſes tres reſpondere, ſubit igitur fætus tertio menſe manifeſtam mutationem, tunc enim excitatur moueturque, ſed non, vt ſeptimus dies morbum iudicat, ita tertius menſis fætum vitalem in lucem emittit; quia vt ad criſin optimam, & perfectam cocti humoris obedientia requiritur, ac faci-

ſole dependet.

In breuibus motionib. luna, in lõgioribus ſolis curſus conſiderãdus.

3. De diebus decret. 7.

2. Aph. 23.

Quatuor anni tẽpora totidem lunæ mutationibus correſpondent.

In partu ſolis curſus cõſiderãdus, lunæ tamẽ ratio nõ negligenda.

Pri. ſolaris ſeptimana.

Cur 1. ſolis mutatio fætũ nõ exclu

dit, ſicuti 1. luna mutatio morbũ ſæpe iudicat.

litas, & virium robur: ſic in edendo partu diſpoſitio ipſius fœtus, & firmitas, ac robur, quæ trimeſtri interuallo obtinere non potuit. Rurſus vt à ſeptimo ad decimum quartum, dies nullam vel perexiguam habent ad iudicandum poteſtatem, ita neque ad partum edendũ quartus, quintuſve menſis, qui diebus illis aſſimilantur: quamobrem ſi qua occaſione, vel potius infortunio illis menſibus fœtus eiectio contingat, violẽta cenſenda eſt, haud aliter quam diebus non decretoriis excretiones ſymptomaticæ, non criticæ proueniunt. Itaque erit primum pariendi tempus, & in quo dies legitimus, ac fœtus diſpoſitio, & robur concurrunt, illud, quod ſuperius recenſuimus, poſuiſſe Hipp. lib. de ſeptimeſtri partu dicentem, *Septimeſtres dimidia anni parte naſcuntur*; eſt autem ille centeſimus octogeſimus ſecundus; nam annus integer 365. diebus, cum horis ſex componitur, quos ſi in duas partes diuiſeris, habedis 182. cum horis quindecim, qui quidem dierum numerus ſex menſes ſolares efficit, ſeptem vero lunares, qui lunarium ſeptimanarum fere tres decadas conſtituunt; & tunc certè ſecunda eſt ſolaris ſeptimana ſeu mutatio, in qua vterus mulieris mole ac pondere iam grauatur, & fœtus perfectionem habet, & tantum virium, quantum ad tolerandos partus labores ſat eſt, & ad vitam poſtea ſalubriter tranſigendam: potiſſimum ſi ex valentiori ſemine procreatus eſt. Vides quo pacto denuo inclaret, pugnantiam nullam eſſe in Hip. verbis, dum ſeptimeſtres dimidia anni parte naſci dixit, nam, vt nos ſuperius iam tetigimus, & ſex menſes ſolares, & ſeptem lunares, & tres hebdomadarum decades, & dies 182. in vnum & idem propemodum coincidunt, ſubinde ſolaris menſis nonus, decimus lunaris, & quatuor hebdomadarum decades, ab vno eodemque numero, hoc eſt, à ducentis ſeptuaginta diebus ſolaribus efficiuntur vſque ad 280. Nos enim iam tradidimus, decẽ diebus plus minus ſalubriter partum poſſe contingere, de quo quidem Hipp. explicandus venit lib. de nat. pueri, dicens: decimo menſe fœtum exitum affectare, & membranas diſrumpere; eſt n. hæc tertia ſolaris ſeptimana, qua tertia mutationum periodus fit; ſeptenarion. numero rotam humanam finiri ſcripſerant Solon, & Hebręi, ac Hetroſcorum libri rituales idem videntur indicare, & Hipp. lib. de carnibus, à quibus non eſt diuerſus Galenus. Vt igitur partus minoris ſeu ſeptimeſtris origo in ſex diebus eſt, ita maioris, id eſt, nonimeſtris in ſeptem, poſt quos ſemen in ſanguinem vertitur; & vt ibi 35. diebus infans efformatur, ita hic diebus fere quadragin-

Dierũ anni ad dies decretorios ſimilitudo.

Primũ pariendi tẽpus.

Secũda ſolaris ſeptimana.

Hipp. in ſuis placitis conſenſus.

Tertia ſolaris ſeptimana.

Septenario numero finiter humana rota.

Quadrageſimi diei energia.

draginta; qui dies etiam inſignis habetur, tot enim paruulos ſine riſu, nec ſine periculo eſſe experientia docet; ob quam cauſam, cum is præterierat, diem feſtum ſolebant Græci agitare; quadraginta porro dies per ſeptem illos initiales, vti diximus, multiplicati ducentos & octoginta efficiunt, ac hebdomadas quadraginta, qui numerus dierum ad tetragonum Chaldæorum aſpectum ſubtiliter congruit; dempta enim quarta dierum parte totius anni, id eſt, ſeptuaginta duobus diebus, & aliquot horis; tres quadræ ſeuſtationes ſuperſunt reliquis 274. diebus, qui fere quadraginta efficiunt ſeptimanas, nec procul abſunt à 280. die, in quo partus emergunt frequentiſſimi, & maxime vitales.

Ex dictis iam aliquot corollaria eliciemus. Primum, non Lunæ ſolum, verum etiam ſolis mutationes in partu agere, & conſiderandas proinde eſſe, ludificarique eos, qui ſibi perſuadent, ſolis duntaxat circuitibus ſupputationem faciendam eſſe, cum vtriuſque ratio ſit habenda; imo propterea, qui dimidio anno in lucem venit, ſeptimo menſe natus dicitur ab Hippocrate, quia veteres omnes tam medici quàm aſtrologi annum ex menſibus lunaribus potiſſimum, quorum tredecim cum aliquot adhuc decimi quarti diebus ſolarem annum conſtituunt, ſolares quidem cognouerant, ſed annum, & menſem ad lunæ non ſolis rationem ſubducebant, Conſtat ſecundo partus temporis ſupputationem non integris diebus aut hebdomadis fieri, ſed additis quibuſdam temporis momentis (quas fracturas vocamus) qua ratione Hippocrates lib. de iudicationib. & Galenus, dies decretorios numerare docent, quia (inquit Galen⁹) *neque annus neque menſis ipſi integris diebus numerantur, ſed quemadmodum annus ad trecentos, ſexaginta quinque dies particulam diei maiorem quarta adiectam habet; & menſis ad triginta dies abſoluendos vnius dimidium deſiderat, ita ſeptimana ſexta maxime diei parte indiget, vt ſeptem integros habeat dies, nulla igitur ſupputatio per dies integros fieri poteſt, & citra fracturam; neque ſeptimana, neque quaternio, neque menſis, neque annus, neque alius numerus.* Sed non iniuria poteris obtrudere Hipp. lib. de carnib. per integros dies atque hebdomadas geſtationis tempus numerare, ſolaremque menſem triginta dierum numero exacte conflatum conſtituere; quia ſeptimeſtrem puerum legitime natum, & vitalem eſſe affirmat, quod rationem, & numerum habet, ad hebdomadas exactũ, nempe tres hebdomadarum decadas, quarum ſingulæ ſeptuaginta dies complectantur; quod ſimiliter de nonimeſtri prodidit, facta ſupputa-

Non lunæ ſolũ ſed ſol etiã in partu agit.

Dub.

An temporis ſupputatio integris diebus ſit facienda.

3. crit. 9.

Obiectio.

tione ad hebdomadas quatuor. quod ſi ita eſt, hebdomadam ſeptem totos integros exactè dies complecti, neceſſe procul dubio erit, nam more arithmetico denario per ſeptenarium ducto ſeptuaginta conſurgunt: Igitur cum ſeptimeſtris partus ſupra ducentos decem dies integros contineat, ſeu tres decadas hebdomadarum, fit, vt ſi eos per ſeptenarium diuiſeris, triginta ſingulis menſibus dies integri conueniant. Hoc primo aſpectu validiſſimo telo coacti nonnulli arena cedunt, & non ſicuti iudicatorios dies per fracturas, ſed integris plane diebus geſtationis tempus numerandum eſſe cenſent.

Solutio.

Hipp. locus elucidatur.

Sed non aduertunt, Hipp. eo loco voluiſſe perſuadere, vitam hominis dierũ ſeptenario conſtare, & ideo legitimum partum eſſe ſeptimeſtrem, propterea quod in tribus hebdomadarum decadibus perficiatur, quarum ſingulæ ſeptuaginta dies contineant, eſt enim partus ſeptimeſtris dierum numerus decẽ ſupra ducentos, quod de mẽſibus lunaribus intelligit, quorum ſeptem ad eum numerum dierũ proueniunt, exceptis tribus cum dimidio, quod parum refert, neq; enim tã exacte ibi dies, menſeſque numerari præcipit, vt parum vltra citraue partus conſiſtere nequeat optimus; nam lib. de alimento poſteaquam fœtus conformationem, & partus tempora diſtinxit, ſubiungit; *fiunt vero hæc diebus pluribus paucioribuſue*, quod nos ſuperius iam fuſius demonſtrauimus; libuit ergo numerum illum abſolutum trium hebdomadarum decadum potius adſcribere, quã illum alium, qui demptis fracturis tribus fere diebus cum dimidio minor eſt, vt ad ſeptenarium deueniret, quod intenderat;

Decretoriorum dierũ & dierum partus, eadẽ eſt ratio.

cæteroquin idem autor decretoriorum dierum eandem eſſe, quæ dierum, partus rationem lib. de ſeptimeſt. partu latiſſime confirmat. Nobis autem viſum fuit in re abdita & admodũ inuia paululum immorari, vt quos inueneris poſthac pugnantes locos non ſolum apud ſapientiſſimum Hippo. ſed etiam apud reliquos ſcriptores, & de partus tẽpore contradictiones, ex his quæ diximus facile poſſis conciliare.

Mulieres fere ſemper pariũt eadẽ hora qua concipiũt.

Porro parere mulieres eadem ſemper diei hora qua conceperunt, diligentiores obſtetrices obſeruaſſe adſtruunt, quod etſi à nemine ſcriptum reperio, tamen experientia confirmari videtur, quia certum eſt, vt plurimum noctu aut diluculo infantes in lucẽ prodire, quibus etiã tẽporibus plerumq; feminæ viris ſuis coniunguntur, interdiu, quo tẽpore raro etiam partum accidere; quod ſi ita eſt, non ſolum dierum, verum etiam horarum certus ac præfinitus numerus ad partum legitimum requiritur.

Aſtrolo-

Aſtrologorum, Arithmeticorumque de tempore partus opiniones.

CAP. V.

NVnc reliquorum de partus tempore ſententias, ne quid deſideres, recenſere erit operæ pretium. Aſtrologi, vt in eorum libris copioſius ſcriptum iacet, corpora inferiora à ſuperioribus affici loco axiomatis habent, ſeptemque planetas in hominem non modo iam natum, ſed etiam, quam diu in vtero eſt, imperium obtinere, non ſimul quidem, ſed ſuo quemque ordine, ita vt vnuſquiſque peculiari menſi dominetur: ſic Saturnus (vt eorum fert ſententia) primus ex ſua natura genituræ dominatur, humida enim cum ſit, & liquida, coagulari, & inſpiſſari oportet, antequam hominem queat generare, quod illi frigidus, & ſiccus Planeta ſuppeditat, ſiccitate ſua retentiones in vtero autor, ideoque primum menſem Saturno tribuunt: Deinde vim ſuā Iupiter in ſemen exerit calidus, & humidus, quibus qualitatibus augmentum incrementumque præbet, iiſdem ſpiritus viuificantur, & membra vigorem recipiunt, quæ opera ſecundo menſe fieri dicunt: Poſt Iouem Mars puerum veluti in vlnas accipit, qui caliditate, & ſiccitate ſua fætui motionis autor eſt, & tria præcipua membra ſuo calore format, crura, brachia, caput à cæteris membris ſeparat, ideo tertio menſe infantem moueri ſolitum: Quarto loco ſuccedit Sol, cuius beneficio tum oſſa excauantur, tum meatus corporis euadunt ampliores, & ſingulis membris ſua perfectio accedit; eſt enim calor ſolis, qui hoc menſe dominatur, inprimis viuificans: A Sole Venus fætum inuiſit, quæ frigida, & humida de eo tam bene meretur, vt calorem ſiccitatemque à ſuperioribus Planetis impreſſam mitiget, membrorum externorum lineamenta perficiat, virorum mulierumque pudenda efformet, ac inſuper, naribus, ori, manibus, digitis, & reliquis membris venuſtatem decorumque conciliet: ad prolem ſextus prodit Mercurius, qui operi ab aliis inchoato vltimam imponit manum, vocis inſtrumenta perficit, ſupercilia, oculos, atque vngues auget, ac motionis initia, & inſtrumenta, quæ reliqui dederunt, firmiora reddit, accuratiuſque abſoluit: tandem ſeptimo menſi luna præeſt, quæ quia frigida, & humida eſt, adipem præbet, & pluribus in partibus reponit, ac inſuper

Septem planeta in homine dominātur iuxta aſtrologos.

Planetarū ordo in fœtu gubernando.

Septimo menſe cur ſalubriter fit partus.

matricem humore ſuo relaxat, & , quo facilius fœtus prodeat , diſtendit. Sic igitur fœtus numeris omnibus abſolutus exitum affectat, & ſi exeat, ſalubriter degit, exit autem , ſi robore polleat : Et hæc eſt cauſa , quare ſeptimeſtres partus vitales apud philoſophos cenſeantur; ſi vero octauum menſem fœtus expectare cogatur , iterum reuertentem Saturnum ſentit, ſed non ita mitem atque placidum , quemadmodum primo conceptionis menſe, nam multam in eum inſpirat frigiditatem, quo non modo natiuum pueri calorem imminuit, ſed etiam ad motum tardiorem reddit , & ſua ſiccitate os vteri conſtringit, quo tempore laxari oportuerat , quare ſi eo menſe pariendi aliqua externa cauſa contingat, tam mater quam fœtus in diſcrimine verſabuntur; & aut non viuet partus , aut vitam deget plane laborioſam, & ærumnarum plenam; ideoque ob huius planetæ inclementiam octauus menſis infelix habetur ac minime vitalis; at ſi nihil eo menſe præter naturam fœtui accidat , quod partum in lucem prodire cogat, nono menſe iam multo ſereniorem Iupiter, qui iterum redit, faciem oſtendit , qui ſuo calore , & humiditate vitam (quæ duobus iſtis potiſſimum conſiſtit) puero inſtaurat atque conſeruat , ac Saturni maleficia delens nonum menſem efficit ſaluberrimum; quia vero Mars qui Ioui ſuccedit, & decimi menſis dominium habet , altera qualitate vitæ amicus eſt ideo ſi quis decimo naſcatur menſe, vitalis etiam eſt; Sol vndecimo præeſt, beneficus etiam planeta, ac viuificans , ideo in ipſo natus vitalis quidem eſt; & ſi ad duodecimum partus protendatur menſem, quamuis id rariſſimum ſit, viuit puer, quia tunc Venus vitę amica dominium reſumpſit. Proclus philoſophus autor eſt , non infantibus duntaxat in vtero præfici planetarum vultus, ſed etiam ætates vniuerſi ordinem ſequi, vtrumque tamen diſpari ratione , nam quæ vires ſuas poſtrema in partum exerit luna, eadem natum infantem haud deſerit, ſed primam eius ætatem moderatur, humiditatem impartiens, qua nutriens ac vegetabilis potentia perficitur , poſt lunam Mercurius puerum gubernat, eoque fit vt literarum, citharæ, arithmetices, ac conſimilium nobis ſtudium ea ætate ingeneretur, & quemadmodum inconſtans Mercurij ſidus eſt, & omnino eiuſmodi, quale id, cui adhæſerit , nempe cum benignis benignum, & exitiale cum exitialibus, ſic puerilis ætas facile eos ſequitur, quibuſcum conſuetudinem habuerit; vt vero ille ſecundæ ætati præficitur ; ſic Venus tertiæ ; Sol quartæ ; Mars quintæ ; Iupiter ſextæ ac po-

Octauus mẽſis: infelix.

Vita in calido & humido potiſſimum cõſiſtit.

Noni & decimi menſis partus vitales.

Aetates à planetis etiam gubernari.

ac poſtremæ Saturnus, qui frigiditate ſiccitateque vitam finit. Porro etiam quid Arithmetici de hoc negotio prodiderint, raptim perluſtremus. Hi ſupponunt numerum parem fœminæ, imparem maris rationem obtinere, illum imperfectum eſſe, hunc vero perfectum, illum materiam, hunc formam: adducunt illud Vergilij: *numero Deus impare gaudet*, ideoque imparem patris; & parem matris appellatione venerantur, vt refert Macrobius in ſom. Sci. atque ex illis maximum eſſe ſeptimum, ideoque nodum omnium rerum ſeptimum numerum appellaſſe Ciceronem in ſomnio Scipionis, Cœlius etiam Rodiginus lib. 12. lectionum antiquarum, in confirmationem præſtantiæ huius numeri adducit illud ſcripturæ; *Septies in die cadit iuſtus*; Et; *Septies in die laudabo te*, hoc eſt, ſemper, & omnibus modis, illud etiam poëtæ: *O terque quaterque beati*, per quod perpetuam deſignat felicitatem: eundem numerum extollunt ſeptem planetæ, & quod ſeptimo quoque zodiaci ſigno annus immutetur; & quod dentes tam ſuperi quam inferni, quatuor ſeptenaris concluduntur, quos infantes ſeptimo anno complent: & homines ad ſummam inediam ſufferunt per ſeptem dies, totque ſint liberales diſciplinæ, tot etiam nigra, & præcipua membra à nobis numerata, cor, pulmo, lingua, iecur, lien, & renes duo, & ſemen in vtero ſeptem horis contentum prolificum eſt, vnde Plutarchus docet homines primo ſeptenario dentes habere, ſecundo pubeſcere, tertio præceptis ſubiici, & Hipp. lib. de carnibus, ſeptenarium mirabilem vim obtinere confirmat, & idcirco numerus plenus perfectuſque vocatur, vnde illud Lini vetuſtiſſimi poëtę:

Arithmeticorũ de partu ſententia. *Numerus impar maris & perfectus, par fœmina & imperfectus.* *Septenarius omnium numerorũ nodus.* *Septenarij numeri laudes.* *5 de placit. philoſophor c. 18.* *Septimus numerus plenus.*

Septima cum venit lux, cuncta abſoluere cœpit
Omnipotens pater, atque bonis, & ſeptima, & ipſa,
Eſt etiam rerum cunctarum ſeptima origo,
Septima prima eadem perfecta, & ſeptima ſeptem
Vnde etiam cœlum ſtellis errantibus aptum
Voluitur, & circlis totidem circum vndique fertur.

Adducunt etiam ſeptem pleiades, ſeptem oſtia Nili, ſeptem metalla, quæ huius numeri excellentiam confirmare videntur: ideo Cenſorinus affirmat in lib. de die natali, per omnem vitam ſeptimum annum criſimum eſſe, cuius numeri præſtantiam ſequitur nouenarius, qui etiam impar eſt, & ſubinde perfectus, quo fit, vt in eo menſe etiam vitalis perfectuſque fœtus prodeat, nonus autem dies morbos iudicet; annus rerum vitæque rationem, ac grauia pericula inuehat,

Septimus quiſq; annus criticus eſt. *Noni præſtantia.* *Climactericus annus cur ſit 63.*

quo fit

quo fit vt ſexageſimus terrius annus, qui vtriuſque numeri ſeptimi & noni multiplicatam ſummam continet, non ſine periculo ingruat, nouies enim ſeptem, & ſepties nouem ſexaginta tria conficiunt, atque ob id climactericus is annus appellatur. His rationibus Pythagorici numeris efficientiam maximam concedunt, & ideo in ſeptimo & nono natos vitales eſſe confirmant, quia impares ſunt, atque perfecti, in octauo vero non viuere, quia par eſt & imperfectus; Si illis obtrudas denarium menſem parem eſſe, & tamen vitalem in eo naſci; reſpondent, denarium ex paribus ſolum perfectum eſſe, quia numerorum omnium perfectio, & complementum eſt; neque enim omnes, qui antecedunt numeri, denario maiorem efficere poterunt, ſed qui denario ſuccedunt omnes ex decem, & præcedentium aliquo conſtituuntur;

Denarius ex paribus ſolus perfectus.

15. probl. 3.

Omnes nationes numerãt ſtatuto termino denarij.

Thracũ imbecilla memoria.

& ob id omnes tam Barbari quam Græci, dicente Ariſtotele, numerant ſtatuto termino denarii numeri, excepta vna Thracum gente, quæ ad quatuor numerandi ſeriem terminat, eo quod amplius meminiſſe modo puerorum non poteſt; quod ideo fieri dicunt, quia perfectus numerus denarius ſit, continet enim omnia numerandi genera, vt par, impar, quadratum, longum, primum, compoſitũ, & ſi quæ ſunt alia.

Denarius omnia numerãdi genera habet.

Obiectio.

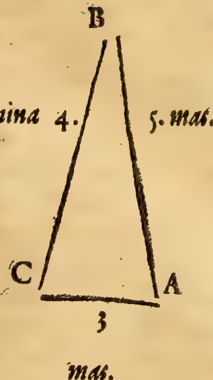
Sed cur de octonario tã ſiniſtre ſentiunt, ex quo, ipſis Pythagoricis autoribus, ſolidum ac perfectũ componitur, corpus quippe qui ex illis cõponitur qui neque generantur, neque generant, ſcilicet ex monade & ſeptẽ, aut ex eo, qui tum generatur, tũ generat, nempe quaternario duplato; qui etiã iuſtitia vocatur, quia primus omniũ ſoluitur in numeros pariter pares, id eſt, in bis quaterna, vt nihilominus in numeros æque pariter pares diuiſio ſoluatur in bis bina, & tandem reſolutio æqualiter redeat vſque ad vnitatem, qui ergo tam iuſtus eſt, non conuenit profecto fætui iniquum eſſe? Sed etiam ſphæræ octo ſunt mobiles ad ipſam cœli harmoniam firmandam; quæ cum ita ſint, parem numerum non ſemper imperfectum eſſe apparet? Hoc vt ſoluant

Pythagoraeorum ſolutio.

Pythagorici, ex ipſa arithmetica aliam demonſtrationem afferunt, Sit, inquiunt, triangulum ſcalenum, id eſt, ex tribus lineis inæqualibus conſtitutum, A, B, C, cuius latus B, C, ſit vnitatum 4. latus autem A, B, ſit vnitatum 5. perſpicuum eſt ex diſciplina Pythagoreorum 3. & 5. eſſe mares, vt ſupra dictum eſt, vtpote impares, 4. fæminam vt parem; multiplicentur itaque 4. per 5. fient 20. 5. per ſe multiplicentur fient 25. ſimul iuncti numeri conficient 45. hæc per

medi-

medium ſpatium trianguli, id eſt, per ſex, (conſtat enim totum 12.) multiplices, fient 270. quæ nouem menſes conſtituunt. Rurſus multiplices 4. per 5. fient 20. & ſimiliter 3. per 5. fient 15. ſimul iuncta erunt 35. hæc per medium ſpatij trigoni multiplices, hoc eſt, per ſex, fient 210. quæ ſeptimum menſem componunt, in quo minor partus educitur. Iterum ducas tres per 5. fient 15. ducito 5. in ſe emergunt 225. ſimul componas erunt 40. hæc per medium ſpatium, vt ſupra multiplica, fiunt 240. qui octauum menſem componunt, quia igitur in ſeptimo & nono menſe duntaxat maſculi & fœminæ (quæ numeris 3. 4. 5. ſignificantur) coniunctio reperitur, merito qui iſtis menſibus eduntur partus, ſunt vitales, in menſe autem octauo non eſt vlla maſculi cum fæmina copulatio, quia non ducuntur 3. aut 5. per 4. quod fœminam repræſentat, ideo coniunctio præter naturam eſt. ex qua partus vitales non ſunt. Quæ autem dicta ſunt, etſi in numeris aliquid reconditum eſſe atteſtari videantur, à Galeno nugæ cenſentur, atque adeò magnopere miratur Pythagoram illum tam ſapientem virum numeris tantum tribuiſſe, de quibus tamen eius placita plane incerta ſint, ac luxatis ſubſiſtant pedamentis: cur enim monadem formam, dualitatem materiam? cur parem fœminam, imparem maſculum ſtatuant? adhæc volenti perfacile videtur, quemcunque numerum magis minuſve laudare aut vituperare. Nam Ariſtoteles decimum extollit, Plato in Timæo octonarium plenum facit, quia abſoluit numerum cælorum mobilium; Philo in lib. de opificio DEI ſenarium eſſe perfectiſſimum cenſet, ideo in eo mundum perfeciſſe Deum Opt. Max. cui cooperatur S. Auguſtinus. Agrippa quartum, Verderius tertium, alij centeſimum euehunt, multarum rerum, quæ hoc comprehenduntur numero, in medium adductis exemplis. Vt cumque tamen conſtat, rationem numeri contemnendam omnino non eſſe, quæ in multis ſanctarum ſcripturarum locis, quam magni æſtimanda ſit, elucet diligenter intuentibus, nec fruſtra in laudibus Dei dictum eſt: *Omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti.*

Reconditũ aliquid in numeris eſt Gal. de numeris ſententia.

11. *de ciuit. Dei.* 30.

Cur ſeptimeſtres, octimeſtreſque non raro edantur: & cur ſeptimo menſe nati vitales ſint, octauo vero minime.

CAP. VI.

NVnc qua ratione ſeptimeſtres, octimeſtreſque partus edantur perſcrutandum erit, quod quidem non Hippocratis ſolum, Galenique teſtimoniis conſtat, ſed etiam experientia, quæ normæ vice ſemper eſt habenda, & omnis demonſtrationis initium.

Septimeſtres cur edantur.

Cur igitur ſeptimeſtres naſcantur, cauſam aſſignat Hippocrates lib. de carnibus quod per id temporis fœtus, & matureſcere, & robore augeri incipiat, magiſque quam aliis perficiatur temporibus, & velamina, in quibus ab initio nutritus fuerat, ad id coacta laxentur, aut ex fœtus naturæque inſtituto, quod pleniſſimus iam ſit vterus, & fœtus fortiſſimus;

Septimeſtres ex duabus cauſis diuerſis.

aut ex occaſione aliqua, quæ debitum tempus anteuertat, antequam perfecte matureſcat;

Septimeſtres aliquot cur valetudinarij, & imbecilles.

quo fit vt ex ſeptimeſtribus quidam pereant aut valetudinarij viuant, qui nimirum ex cauſa præter naturam expelluntur, niſi robuſti ſint, atque validi, & firmi exiſtant, qui operante natura prodeunt, Cur vero talia infanti ſeptimo menſe potius quam aliis contingant.

Septimeſtres cur vitales.

Hippocrates nonnunquam cum Pythagora ſeptenarij numeri arcanæ naturæ acceptum fert; alias à nobis ſuperius propoſitam rationem aſſignat, quia nimirum dimidiam iam compleuerunt anni partem, decadas ſeptimanarum tres, & dies lunares 210. ſolares 182. quo tempore ſolis motio ſecunda perficitur, & Lunæ ſeptima.

Cur potius hoc quam alio tẽpore.

Hæ tamen rationes, cur hi fœtus vitales ſint, duntaxat mihi demonſtrare videntur, cur vero hoc potius quam alio tempore excludantur, in cauſa eſt maturitatis perfectio, propter quam celer fœtus violentuſq; fit motus, quo nimio calcitratu membranas laxans atque diſrumpens viam ſibi ad exitum aperit, quin etiam vulua per id tempus expletur,

Vterus ſeptimo menſe cur expletur.

& maturo fœtu iam diſtenta laxari incipit, expletur autem ſeptimo menſe nonnunquam ob locellorum anguſtiam, quæ fætum grandiorem continere non poteſt, plerumque propter validiſſimam vim in vulua informatricem vtilemque, ac moderatum ſanguinem fœtum celerius explicantem; ſed ſumma, & maxime naturæ conſentiens ratio mihi videtur, cur ſeptimo menſe vulua expleatur, genitalis ſeminis natura alia atque alia, vt ſupra iam prodidimus,

Ante pleniluniumge-

Porro genitos in ipſo

ipſo interlunio, aut ante plenilunium temporius ad maturitatem peruenire, fœcundiuſque in vtero creſcere, & ideo celerius vuluam explere veriſimile eſt, atque hanc fuiſſe exiſtimo Plinij ſententiam, quæ etſi à nonnullis ineptia iudicetur, eorum contra hoc ſapientiſſimum decretum ineptiores mihi videntur futiles nugationes; vuluam, aiunt, expleri, partus per id tempus conſummatio atque perfectio, & tunicarum diſruptio, cauſæ ſunt cur ſeptimo menſe partus contingat; non igitur interlunium, aut plenilunium, nam quantumcunque creſcente luna generetur, ſi tamen vulua non expleatur, ſeptimo menſe naturaliter non prodibit. Nos tamen non imus inficias, neque Plinius negat, partus conſummationem, & vuluæ expletionem cauſam eſſe ſeptimeſtris partus, ſed citius expleri conceptu facto interlunio aut ante plenilunium, rationi maxime cohæret, cum videamus ſata, & arbores eo tempore conſitas, nec non vngues capilloſque cæſos temporius repullulare quia tunc partes ſucculentiores ſunt & magis excitata in radicibus ac ſeminibus genitiua virtus, quare non mirum ſi eo tempore humanum etiam ſemen vegetius ſit fœtus pabulum, hoc eſt, menſtrua defæcatiora, & abundantioris alimenti, virtuſque vteri efficacior atque præſtantior; & quam quæſo poteris inuenire cauſam cur citius aut temporius vulua expleatur? niſi aut vteri virtutem aut ſeminis naturam, aut pabuli abundantiam, aut tempora conceptus, cumque tres primæ inferiores ſint ac ſecundariæ, ſi ad ſuperiorem aliquam cauſam prioremque ſit recurrendum, vt certe eſt, ad lunæ procul dubio incrementum deueniendum erit. At dicunt; Hippocrates & Galenus, atque alij veteres illuſtreſque ſcriptores, qui aſtrorum aſpectus poteſtateſque diligenter notarunt, & de ſeptimeſtri partu exactiſſime ſcripſerunt, cauſæ huius nullam fecerunt mentionem; quaſi vero valeat quicquam hoc argumentum, priſci illi ſapientes Rhabarbari nullam fecerunt mentionem, ergo bilem non purgat, nec morbis opitulatur: atqui ipſi oſcitanter percurrerunt Hippocratis locum lib. de octimeſtri partu, vbi ita ſcripſit, *Nam cum vltra plenilunium mulier concipit, neceſſum eſt eum conceptum vndecimum menſem apprehendere*, quo nihil ad hanc ſententiam fulciendam apertius dici potuit. Exiſtimo tamen mendum ſubeſſe in Plinij litera, ſic enim legimus apud ipſum; *ſeptimo non niſi pridie poſterone plenilunij die, aut interlunio concepti naſcuntur*; vbi dempta voce, poſte-

niti temporius matureſcunt.

7. naturalis hiſt. 5.

Quorundã aduerſus Plin. ſententia.

Cur ſerius aut temporius partus fiat.

Cauſa cur citius aut temporius vulua expleatur quadruplex.

Occurritur obiectioni.

Plinij locus reſtituitur.

Cauſa celerioris partus.

poſtero, legerem potius *ſeptimo non niſi pridie plenilunij die aut interlunio conceptinaſcuntur*, vt comprehendat tantummodo illud tempus quod eſt ab interlunio ad plenilunium vſque tum plenilunij ſpacium à quo partus tardiores gigni certum eſt, quippe qui nonum decimumque attingant menſem. Vt autem receptui canamus, &, quæ fuſius dicta ſunt, in pauca contrahamus, celerioris ſiue ſeptimeſtris partus cauſæ ſunt ipſius perfectio, celerque motus, (de naturali loquor) vuluæque expletio: cur vero ita expleatur, facit vis genitiua vteri, ſeminis natura, pabuli abundantia, & Lunæ poſitura, tempore conceptionis.

Octimeſtris infelicitas vnde proueniat.

Octimeſtris vero infelicitas, ex fætus imbecillitate, & tempore minus oportuno, quo nimirum nulla conſpicabilis fit ſolis commutatio, potiſſimum pendet, quare cum nulla eius poſſit aſſignari naturalis cauſa, vitalis eſſe non poteſt, non enim ex natura ſua prodit, neque ex temporis efficacia; ideo ſimilis cenſetur octauo

Dies ſextus & menſis octauus tyranno aſſimilantur.

diei in morbis, qui quoniam neque index eſt, neque decretorius, ſi quando in eo criſis contingat difficilis plane eſt, & pernicioſa. Præterea contingit: 240. (qui ſextum efficit quadragenarium, de quo conſimile iudicium faciunt ſcriptores atque de die ſexto, quem tyranno omnino infideli, & proditori aſſimilant) quo tempore nulla eſt ſolis mutatio, quæ fœtum deiicere poſſit, & in lucem proferre; quod ſi tanta illi commutatio accidat, à Lunæ mutatione, quæ ſingulis menſibus fit, vt prodeat, admodum imbecillum eſſe neceſſarium eſt: nam etſi temporis ratione perfectus eſt, quodammodo tamen recruduit, & imbecillus euaſit propter colluctationem; & motum ſeptimi reiteratum in octauo nondum viribus refectis, ſicuti ſecundo huius libri capit. iam prodidimus; quod ſi ita fatigatus, & imbecillus, quo tempore maxime laborat, exeat in lucem, aeris perturbationes locique, admodum diuerſi ab eo, in quo erat, ſuſtinere non poteſt, & intermoritur.

Octaui geſtatio oneroſa.

Fœminis in ſuis affectibus fides omnino non eſt derogāda.

Præterea, autore Hippocrate, octaui menſis geſtatio oneroſa eſt, & perdifficilis tum matris ratione; affectæ ob pueri intus conditi perturbatos motus, tum vteri incommodius ſe habentis; quare ſi ſe tum temporis partio oſtendat, dupliciter læditur fœtus, & à proprio motu, quo ſe imbecillus præcipitat, & à matris vterique, in quo continetur, affectu. Huc accedit experientia ab ipſis fœminis concepta, (quibus fidem non omnino derogari vult Hippocrates lib. de ſeptimeſtri partu) hæ vero ex eo, quod cognouerunt in corporibus

Qui manci aut claudi

ſuis,

ſuis, dicunt octimeſtres ſuperſtites haudquaquam manere. Imo quicunque partus manci, claudiue, aut cæci in lucem veniunt, hos in ventre octauo menſe laboraſſe multorum fert opinio, quicunque autem ſexto menſe nati fuerint, vitam naturaliter ſuſtinere non poſſe, eo quod, licet diſtincte formati ſint, nondum tamen iuſtæ perfectionis exiſtunt.

in lucē veniunt, octauo menſe laborarūt.

Non eſt tamen octimeſtris aborſus dicendus, connumerant enim illum ſcriptores inter partus, vt videre eſt apud Hippocratem, Ariſtotelem, & Galenum locis cit: & inſuper quia alicubi, vt in Aegypto, & Hiſpania viuunt ob matris robur, temperiem probam, ſucculentum habitum, regionum fertilitatem, & pariendi facilitatem, qua minus fœtus offenduntur, quod tametſi ab autoribus ſcriptum reperiam (vt hoc obiter appungam) tamen hodierna experientia contrarium teſtatur, nam fœminæ Hiſpanæ debiliores ſunt, & partus difficultate ſæpius diuexantur, quinetiam quantumcumque calore abundent: qui ad generationem facit, tamen infœcundiores ſunt, quam ſeptentrionales, cuius rei cauſam eſſe puto, quia ſimul cum calore ſiccitatem habent coniunctam, quæ generationi aduerſatur, ac inſuper quia mulieres ibi aquam bibunt, quæ ſterilitatem inducere ſolet: ob quas quidem cauſas Hiſpaniam minus populoſam eſſe reor, adde meretricum numerum, à quibus homines exhauſti, & infœcundi redduntur, & illa fœminarum pars ob ſeminum commixtionem, & crebram coitus agitationem generationi inepta ſit.

Octimeſtris plane aborſus nō eſt dicēdus, neq; legitimus partus.

Octimeſtres alicubi cur viuāt & ſeruentur.

Sed ad penſum redeuntes, neque etiam legitimus partus dici meretur octimeſtris, cum in cæteris regionibus & vitalis non ſit, & matri exitium afferat, quamobrem accommodate cum additamento, ac ſecundum quid, vti aiunt, octimeſtris partus nuncupatur. Ex dictis iam aperte colliges, quid ſibi Hippocrates velit in illo obſcuriſſimo ænigmate, quouis Herculeo nodo inextricabiliori, quod nobis lib. de alimento propoſuit dicens: *Eſt & non eſt octimeſtris generatio*, quibus verbis indicat eum, qui natus eſt menſe octauo aliquo quidem modo eſſe, & natum videri, reuera tamen non eſſe, quia palo poſt interiturus eſt.

Hipp. locus explicatur.

De partus exeundi modo ac debita figura.

Capvt VII.

Naturalis partus qui fiat.

SVupereſt vt eadem, qua ſumus ingreſſi ianua, profecti ex ſupradictis iam eruamus, naturalem partum tum maxime fieri, cum puero, & alimenti, & loci inopia oppreſſo motus validus accidit, quo manibus, pedibuſque calcitrante tunicæ ſeu velamenta fœtus diſrumpuntur ac dehiſcunt, quod appoſitiſſimo ſpicarum exemplo comprobat Hippocrates; nam ſicuti in illis, malis granatis, & amygdalis ob molis intus increſcentis violentum impetum ligneus ille cortex dehiſcit ac interrumpitur; ſic quæ fœtum cooperiunt inuolucra; tuncque à vinculis exſoluitur, & agitatus foras procedit, & iam virtus retentrix non poteſt onus ſuſtinere, quo fit, vt exurgat expultrix; dilaceratis autem membranis, ichores prodeunt multi, & cruenta multa, doloreſque tunc validi parturientes excrutiant, dum vincula rumpuntur, & fortiter calcitrat fœtus exitum ſibi parans; tuncque naturalis dicitur partus, ſi ordinem naturæ ſeruet, hoc eſt, ſi in caput procedat puer, brachiis ſubſequentibus ſuper coxas extentis. fiunt vero dolores parturitionis quantumuis naturalis tempore, propter ſeparationem fœtus à vaſis; velamentorum diſruptionem, & ſpiritus confertum impetum ad embryonis excurſum excitatum vt definitionum med. autor prodidit: Quibus adde tres alias cauſas quas c. 1. huius lib. quarti poſuimus, ac tandem propter exitum per tam anguſtas vias, vteri enim os (qui antea clauſum arctiſſimè fuerat) aperitur in hoc opere, quantum ſufficiat infanti exitum præbere, & qui nouem continenter menſibus connixerat fœtum auide comprehendens, tum paulatim reſeratur, vt obſtetricibus minimum in id digitum immittere liceat. Quod autem ſola mulier maximos in partu ſuſtineat labores, ſuperius iam diximus, & eius euentus cauſas attulimus. c. 1. huius libri: nunc ad penſum. Ad fœtus igitur prolapſionem ſatis iam patente vtero, vniuerſus eius fundus quam proxime poteſt ad os conuertit, fœtumque foras propellit, cui & aliæ circumiacentes partes ſuppetias ferunt, ipſaque mulier non mediocriter ſibi opitulatur, viribuſque ad fœtum expellendum connititur, contractis intentiſque iis, qui in abdomine ſunt muſculis: multa igitur in tam difficili arduoque opere conue-

Ichores in partu.

Doloris cauſa in partu.

Tria ad partũ concurrunt.

conueniunt, fœtus, mulier, vterus; in quo certe opere quinque potiſſimum requiruntur conditiones, prima vt fiat perfecto iam fœtu, 2. vt debito tempore, tertia vt debita figura, 4. vt leuibus accidentibus. 5. vt lochia, & ſecundinæ rite expurgentur. Ex quibus liquet, naturalem partum eſſe conſummati ac perfecti fœtus iuſto tempore & figura in lucem emiſſio; quæ definitio non ſolum abortum, ſicuti prima, ſed etiam illegitimum partum excludit; nam ibi partum definiuimus, hic naturalem partum, quo autem pacto os vteri tantopere dehiſcat, vt per id fœtus elabatur, ſe ignorare confitetur Galenus, neque aliud quam mirari poſſe; Auicennas exiſtimat, pubis oſſa neceſſario ſeiungi, commiſſura quaſi diſſoluta, diſſociataque, quod tamen fieri non poſſe primo libro demonſtrauimus, valentiſſimis enim firmiſſimiſq; vinculis natura muniuit partes eas; potius igitur id ipſum accidit oſſi ſacro; à quo aliquantulum abducuntur pubis oſſa, quæ illi colligata circumiacent, aut etiam aliquantulum cedit cauda, & oſſis ſacri cum ipſa cauda articulatio, nam cum os ſacrum in caudam deſinat, ita cum eo articulantur ipſius oſſa, vt reflecti poſſit in partem exteriorem; quia quantum cunque poſteriora dilatentur, non adhuc video, quid illud faciat ad ceruicis apertionem & exitum infantis à corpore, etſi à matrice ea ratione educi facilius poſſit, propterea anteriora etiam & oſſa pubis aliquo modo non quidem diſſociari, ſed dilatari ac cedere putarim; partibus tamen poſt eis, quibus vulua parturiendo multum innititur, magna vis infertur, rectum enim inteſtinum, & podicem grauiſſime premi conſtat, plerumque enim poſt partum acerbior aliquis ibi remanet affectus, qui curationem poſtulat: cæterum ne in exitu offenderetur crena, quam diximus cauitatem quandam eſſe, ſub medio oſſis pubis conſiſtentem, vreterem capit, & in tuto tantiſper tenet, eximia & admirabili naturæ prouidentia. Porro in partu plurimum laborant primiparæ ob inexperientiam laborum, autore Hippocrate libri de natura, pueri: quod ſi fœtus valetudinarius eſt, & mater imbecilla, non ſine periculo res eſt, id autem potiſſimum contingit, ſi hyems auſtralis præceſſerit, & pluuioſa, ver autem ſiccum, & ſeptentrionale, cuius rei cauſam eſſe dicunt, quia tenelli fœtus ab inæquali intemperie admodum offenduntur; atque adeo à contrariis tempeſtatibus percuſſi in vtero, priuſquam excludantur, ſæpe pereunt; aut qui

Quinq; ad naturalem partum requiruntur cõditiones.

Naturalis partus definitio.

Qua ratione vterus tantopere in partu aperiatur.

Non poſteriora ſolum ſed etiam anteriora in partu cedũt aliquo modo.

Dolor poſt partum.

Crena vſus.

Primiparæ in partu plus laborant.

Contraria temporum mutationes fœtum corrumpunt.

antea debilis fuerat in ipſo enixu ſuccumbit, vel ſaltem tenuis, & valetudinarius viuit, quia corpora rara, mollia, ac humida, qualia mulierum, humidiora per illam conſtitutionem tepidam reddita ac rariora, ad intimas ſui partes aëris ambientis qualis ſicci & aquilonaris veris acutam frigiditatem facile admittunt.

Septētrionales venti fœtum firmant, auſtrales laxant.

Cur autem ſeptentrionales venti conceptum firment, auſtrales abortus cauſę ſint, neque ab Hipp. neque à Galeno ſcriptum reperio, cauſa tamen ex Democrito deſumitur, quia ventrem ferentibus corpora auſtro laxantur, & diſſoluuntur, & idcirco receptaculo dilatato, & longe lateque diffuſo ac male compacto, partus errare, & vagari, eoſdemque calefactos huc & illuc dilabi, & diffluere, ac iam locis diſcluſis & remiſſis facilius excidere coguntur: contra ſi tempeſtas ſit frigida & ſeptentrionales venti ſint, locorum adſtrictione fœtus contrahi, & comprimi vt de locis dimoueri, ac depelli non queant, neq; ſane diſſolutione, & laxitate, quaſi tempeſtate quati, præſertim cum à perturbatione conquieſcant, & firmiſſima ſede diſtringantur, ita vt facile ad pariendi tempus durare poſſint, quamobrem frigida conſtitutione (dicebat Democritus Abderites) fœtus manent, calore verò, vt plurimum excidunt, hoc enim ſuperante fieri non poſſe, quin artus, & nerui laxentur, & fatiſcant.

Cur capite prius fœtus exeunt.

Sed cur capite prius fœtus exeunt? Hippocrates cauſam eſſe dicit, ipſius capitis pondus, quod eſt omnium partium grauiſſimum, ideo primum ad foramen deſcendere; exiſtimandum tamen eſt prudentiſſimam naturam iuſſu magni & excelſi Dei ſtuduiſſe, vt fœtus exeant quam tutiſſimè, & ſibi & matri, quod hac figura fit, nam ſi in pedes egrediantur diſrumpuntur brachia, ſi in reliquas figuras, quas mox recenſebimus, mater omnino periclitatur: id tamen ſilentij velo non contegam, quòd Plinius ſcribit, mortuos pedibus efferri, eo quod mors ſit vitæ contraria; ideo ſicuti in vita exit homo capite, ita etiam in morte debeat ritu naturæ pedibus efferri.

Mortui cur pedibus efferuntur, & naſcentes capite exeunt.

Exeundi modus.

Egreditur igitur mas quidem facie ad matris podicem: fœmina vero ad partes obſcænas conuerſa, quoniam in vtero illis quoque contrarius ſitus erat; quamuis hoc alij vanum putent, & tum mares, tum fœminas ſemper pronos exire prodiderint.

Plinij & priſcorum querela.

Conqueritur Plinius, reliquis animantibus varia tegumenta naturam tribuiſſe, teſtas, cortices, coria, ſpinas, vilos, ſetas, pilos, plumam, pennas, ſquamas, vellera: homini cuius cauſa

cauſa videtur cuncta omnia animalia genuiſſe , nouercam potius, quam parentem extitiſſe naturam ; quem quidem inopem , nudum, querulum , eiulantem , & ad lachrymas proiectum , quaſi humanæ miſeriæ præſagum in lucem proiicit ; quod ante ipſum ita cecinerat Lucretius:

Tum porro puer, vt ſæuis proiectus ab vndis
Nauita, nudus, humi iacet infans, indigus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex aluo matris natura profundit:
Vagituque locum lugubri complet, vt æquum eſt:
Cui tantum in vita reſtet tranſire malorum.

Thraces infantiũ natalitia deplorant, exequias celebrant.

Hinc Thraces ac finitimi populi , autore Valerio Maximo in infantium natalitiis conuocatis conſanguineis , quantum miſeriarum eis tranſeundum reſtaret , deplorabant , exequias vero cum hilaritate celebrabant. Verum enim vero ſi exactius ac emiſſitiis oculis ad naturæ opera collimemus , & rem æqua lance penſitemus , immerito quidem naturam pro matre nouercam ab illis fuiſſe appellatam comperiemus , atque hoc conuitium , etſi verbotenus naturam feriat , reuera tamen in eum redundare , qui naturam condidit, cuius potius omnipotentiam, ſapientiam , ac bonitatem in hoc potiſſimum opere admirari collaudareque debemus, qui tam benignam matrem naturam hominibus præfecerit. Nullum enim animal à natura armatum valet exercere alia arma quam ſua propria , ideo homo caruit illis , vt omnes habere poſſet ; nam cum intellectu omnes artes , & cum manibus omnia arma valet exercere ; quod ſi nudus obnoxius erat periculis , & minus firmus, tribus illum natura armauit præſidiis, ingenio ad inuentionem neceſſariorum , ſermone ad auxilium , manibus ad perfectionem eorum omnium, quæ vel ingenio excogitaſſet, vel ſermone ab aliis dediciſſet. Ploratus vero cauſam ſapientum plerique perquiſiverunt ; & alij cœleſtium orbium motiones , quibus tenella corpuſcula commoueantur : Soranus Epheſius cauſam dicit, quod inſuetam tangit terram , & tenellus ſpiritus à luce concutitur ; alij & hoc addunt, quod à lumine exterretur , non , vt quidam aiunt , quod anima cœleſtium regionum extorris terrenum corpus prius inhabitet , atque ideo flere infantes cogantur : Alij terræ reuolutiones cauſam eſſe ridicule credi-

Natura hominib. benigna eſt mater, non nouerca.

Ploratus infantium egredientiũ cauſa.

C.17.

crediderunt, hinc putabat, eos qui in nauibus naſcuntur, non plorare, cuius contrarium quotidianæ experientiæ teſtimonio comprobatur: eſt enim infantium naſcentium eiulatus potiſſima cauſa ambientis aeris alteratio, diuerſa ab ea, qua intra vterum afficiebantur: adiuuat cohibitus ſpiritus, propter quem vox, quam intra vterum nullam infans adhuc emiſerat, maiori impetu prorumpit.

Partus non naturales figuræ.
Agrippæ.

Porro fœtuum in naſcendo quatuor ſunt non naturales figuræ; prima quando non in caput, ſed in pedes egreditur, quos Agrippas, quaſi ægre partos appellamus, quo pacto Marcum Agrippam natum eſſe ferunt, ac Agrippinas vtraſque, & Neronem illum generis humani hoſtem: Altera, quando manicus exit, quem ego vitalem ſæpe vidi; vbi notandum has figuras duplicatas eſſe, quia interdum duos pedes effert infans, interdum vnum duntaxat. Tertia figura eſt, quãdo in latus fœtus progreditur, qui item partus difficilimus habetur. Quarta, quando duplicatus exit, idque aut natibus primo oblatis, aut cum manibus pedibuſque ſimul ad partum inclinat infans; quod ſi in pectus aliquando procidat, retro manibus, pedibuſque coniectis omnium periculoſiſſimus habendus erit; has vero figuras omnes Eucharius, Rhodion, & Iacobus Rufus diligenter depinxerunt.

Ex naturali & nō naturali compoſita figura.
Vopiſci.
Cæſares vel Cæſones auſpicati naſcuntur.

Quæ autem in ſimplici partu dicta ſunt, eadem in gemino & trino perinde obſeruantur, niſi quod aliquando contingit, alterum infantem in caput, alterum in pedes demiſſum ſeſe exhibere; quæ quidem ex naturali, & non naturali partus genere compoſita figura eſt: ita Vopiſcos appellat Plinius, cum è geminis vnus vitalis naſceretur, altero interempto abortu; quemadmodum qui enecta parente, cæſa vitales naſcuntur Cæſares, & Cæſones nominabantur à cæſo matris ventre, auſpicatiuſque gigni crediti erant, quo pacto Scipionem Africanum, Iulium Cæſarem, & Manlium natos eſſe ſcribit.

Fœtus viui è viua matre productio.

Sæpe etiam, quod miſerum, & lamentabile eſt, ferramentis, vt vncinis, roſtro anatis, & terſa forcipe, prout neceſſitas vrget, fœtus viui, à viua, & integra matre educuntur: de quo opere & modo extrahendi fœtum ex vtero materno abſque vel matris vel fœtus periculo, aut fœcunditatis abolitione, quatuor extant Franciſci Rouſſeti integri commentarij.

Quibus

Quibus ſignis partus cognoſcatur, & de lochiorum expurgatione.

CAPVT VIII.

IGitur inſtante iam partu, acrior ſub vmbilico, & ad inguina dolor premit, inde ſe ad lumborum vertebras reflectens, genitalia cum dolore tument, febrilis horror corpus inuadit ex naturæ ad excretionem conatu, facies rubet, venter incaleſcit, cum vero magis inſtat parturitionis tempus, vrinæ adeſt incontinentia, vterus ſolui, & laxari ſentitur, tormina vexant, partes ſuperiores graciles fiunt, & extenduntur loca, ſuper pectinem & inguina; immiſſoque digito, quid ad magnitudinem oui in orificio inuenitur, conuoluto nimirum fœtu ea ratione, qua libro primo diximus: ac tunc ruptis membranis, quibus continebatur, aquæ ex vtero defluunt (ſic enim vocant obſtetrices fœtus ſudorem, & innominatam aliam ſordem, quæ inter amnion, & fœtum continetur, quæque innatat) is autem humor primo paucus effertur, poſtmodum plurimus, ac demum ſanguis aquoſus, ſi fœmina naſcitura eſt, ruber, & purus ſi maſculus; quo tempore, & non antea in ſede conſtituenda eſt mulier, quia iam obſtetrices os vteri tangentes aperiri ſentiunt, & dehiſcentis vteri modum augeri, ideoque in ſella collocant, aut ſurgere iubent, & ad expellendum fœtum ſtrenue ſe pareret, adhortantur, ad quam quidem rem in quibuſdam regionibus obſtetrices peculiaria ſedilia habent, quæ ab humo non alte diſtant, ita vt mulier neque ſtare neque prorſus iacere videatur, & excauata ita ſunt, vt facile, quæ debent, tranſmittant, ac reclinantem tergo accipiant, quorum formam idem Eucharius depinxit: Cum itaque iam iã partus inſtat, os vteri directum apparet, quod perpetuo in partu ſit, perinde ac in conceptu, tunc ſi partus naturalis eſt, quod cognoſcitur ex eo, quia in caput naſcitur, totum opus ſoli Deo, & ipſius parturientis diligentiæ; & viribus committitur, ipſa enim abdominis muſculis, puer propriis viribus partum facilem parant; vterus vero otiante iam retentrice, & proritata expultrice, tanto interdum impetu operatur, vt ſimul foras excidere viſus iam ſit: Poſtea vero acetabula dicta diſſoluuntur, ab acetabulis ſecundinæ euelluntur, ac tandẽ fœtus viarũ anguſtia ſecundas exuit, & in lucẽ prodit, quem prudens obſtetrix apte, & mol-

Partus inſtantis ſigna.

Aqua profluuium.

In ſede mulier quãdo conſtituenda.

Sedilia.

Partus naturalis in quo cognoſcatur.

Acetabulorũ diſſolutio.

Secundinæ euulſio.

Illico à partu quid faciendum.

Vmbilici reſecatio.

& molliſſimis linteis excipit, ſtatimque aliquæ obſtetrices vmbilicum, qui poſtremus omnium in lucem prodit, relicta quatuor digitorum circiter longitudine ſecant; ſecurius tamen eſt, & in Hiſpania vſitatum, non illico vmbilicum præſcindere, & à ſecundinis diuellere, ne ſine inuolucris fœtus exeat; quæ quidem, ne diutius intus maneant,

Vmbilici ligaturam qualem eſſe oporteat.

ab vmbilico ſecanda non ſunt, ſed per quatuor aut quinque horas expectandum, remediis interea ad id adhibitis, quæ ſuo loco ponenda ſunt; ac ſi non proficiant, ita ſentiente Hipp. lib. de ſuperfl. & 1. de morb. mul. tunc ſecandus vmbilicus erit, duploq; filo conſtringendus, quam proxime ad ventrem infantis, quod pollicis ab abdomine latitudine fit. Non tamen arctior fiat ſtrictura, ne quæ vltra ipſum vmbilici pars eſt, citius, quam oportet, excidat, nec etiam laxius ne

Vulneris curatio.

funeſta hæmorragia per vaſa vmbilicalia ſequatur, aut aër frigidus intro in puerum ſubeat; ſectio vero fiat nouacula peracuta, vulneri imponendus pannus linteus duplex, oleo roſ. & amigd. dul. madidus ad doloris ſedationem; ita paucis poſt diebus vna cum vinculo ex-

Fœtus ablutio.

cidet, quod intra nexum eſt, conſtricta enim vena, & arteria nutritione & vita deſtituitur; loto vero puero, & ſordibus abſterſo, quod vino calenti fit, in quo roſarum, & mirthi folia incoxerint, ſiccus iam

A partu vmbilici nullus eſt vſus.

vmbilicus puluere ex Bolo Armeniæ, ſanguine draconis, & mirrha conſpergi ſolet, vt qui nullius amplius ſit vſus, & goſſipio potius inuoluas, quam abdomini incumbere ſinas; nam calore vitali deſtitutus

Lochia.

frigiditate ſua dolorifica tormina infanti excitat, ſed hæc in praxi copioſius inuenies. Reliqua vmbilici pars, quæ cum ſecundinis intus remanſerat, eiſdem connexa poſtea excernitur: tuncque tertia illa menſtrui portio, quam circa vterum toto geſtationis tempore accumulari

Quot dieb. puerpera expurgetur.

diximus, per ipſum dimanat copioſe primum ad heminam fere cum dimidia; deinde paulatim, quouſque quæ marem peperit, triginta diebus expurgatur, eſtque longiſſima huiuſmodi purgatio plena perfectaque, quæ tamen ſi ad 20. dies duret, nihil prorſus habet periculi: ſi vero filiam genuit, duobus, & quadraginta dieb. repurgatur, quæ certe purgatio vt maxime eſt diuturna, ita perfecta eſt: attamen periculo vacauerit, ſi 25. diebus peragatur, Hipp. decreto lib. de morb. mulierum, qui tamen terminus in noſtra praxi moderandus: hoc nunc intelligatur oportet, quod iuniores diebus paucioribus, ſeniores pluribus expurgan-

Lochiorũ cauſa.

tur. Purgantur autem à partu mulieres eam ob cauſam, quod antea

ad 40.

ad 40. vſque diem, ſi vtero puella geſtaretur, aut vſque ad trigeſimum, ſi maſculus, pauciſſimus ſanguis ad incrementum fœtus delabitur (namque hoc dierum numero infantium membra articulantur) deinde copioſior, donec in lucem infans prodeat, reſiduo ſemper ibidem depoſito: ideoque purgationes has, quæ lochia nuncupantur, à partu manare ad portionem dierum neceſſum eſt, quamuis robuſtis, & exercitio deditis non tamdiu ſæpe fluant. Oportet autem vt lochia ſint inſtar ſanguinis à victima exeuntis, quæ ſi retineantur aut immodicè fluant, vel ſecundinæ non expellantur, in innumeras ac periculoſiſſimas calamitates incurrunt puerperæ, quas Hippo. commemorat lib. de morb. mul. & nos ſuo loco recenſebimus. Vnde conſtat lochia nihil aliud eſſe, quam ſuperfluum alimenti, quo fœtus nutriebatur in vtero, quod toto geſtationis tempore retentum fuit, ne apertis matricis venis vna cum illo laudabilis ſanguis expelleretur, neue acetabula in ipſa reſeratione laxarentur, aut etiam vterus lubricus redderetur, vnde etiam aborſus facilis foret. Iam vero quia excrementum piceum, de quo Ariſt. & nos ſupra egimus, quodque, ſi ante editum in lucem infantem egrediatur, mortui fœtus indicium fœminæ eſſe dicunt, ſi intus maneret, perirent infantes, aut ſaltem toto pueritiæ tempore, epilepſiæ, & periculoſioribus variolis obnoxij manerent, ideo ex conſilio Auicennæ, non ante lactandus infans eſt, quam ei butyrum, & mel virgineum, aut ſirupum violaceum cum ſeſamo, aut ſimile quidpiam adhibeatur, quo egeſtionem prius emittat, cum quo etiam palatum perungitur, vt infantis ventriculus ab omni pituita, & recremento mundus euadat, quo etiam in caſu aut ſirupus violaceus ſimplex, aut tantillum theriacæ exhibetur, quamuis cum Galeno in lib. de theriaca putem eandem ſuperare vires tenellorum infantium, niſi ſeptentrionalibus, vt Belgis, & Germanis, qui vt referunt parentum naturam, ita medicamenta fortiora facilius, ſanguinis miſſiones difficulter tolerant. Poſtquam vero egeſſerit, tunc primum lactandus erit infans, dummodo lac primis duobus diebus matris ipſius non ſit. quia nondum ſanguis eius ita purificatus eſt, vt poſſit in laudabile lac conuerti, ideo ab eo afficiuntur pueri, & malum dicitur coloſtrum Auicenna cit. & Plinius: Lac ex papilla ſæpius in os infantis exprimatur, vt ita ſenſim aſſueſcant ventriculi fibræ attrahendo, de quo quidem lacte in reſiduo huius operis Deo Opt. Max. auſpice, pauca cudere conſilium eſt, ſi prius de periodo, qua tum in

Robuſtis pauciora lochia.

Lochia quid.

Et 1. pro. 45

7. de hiſt. nat. 10.

Quid puero ante primam lactationem exhibendum.

3. 1. d. 3. c. 2.

Theriaca non omnib. infantibus conuenit.

Septentrionales cathartica facilius ſang. miſſ. difficilius ferunt.

lib. 11. c. 41.

Lac primis duobus diebus matris non ſit.

Coloſtrum quid. Lactandi ratio. Gignendi periodus in mare & fœmina.

mare, tum in fœmina generandi ac pariendi tempus finiatur, breuiſſime diſſertavero. Igitur mulier poſt 50. annum non gignit vt plurimum, maioriq; parti quinto & quadrageſimo profluuium ſiſtitur, amiſſæ fœcunditatis teſtimonium. Mares ad ſeptuageſimum annũ generare poſſunt, ſed nullo certo præfixo termino, nam in vtroq; ſexu, alij aliis temporius, aut tardius generandi tempora aut finiunt aut producunt prout corporis, & vitæ, & ſuccorum, & temperamenti, & cœli bonitas, atque habitudo, quemque in meliorem aut deteriorem naturam prouexerit. Maſſiniſſam poſt 86. annum filium genuiſſe, proditum eſt, Catonem Cenſorinum octogeſimo exacto; inter mulieres Corneliam è Scipionũ gente Voluſſium Saturninum poſt 62. annũ, & Valeſſus in ſuo Filonio ſcribit, puerperam ſe vidiſſe, quæ 67. ætatis ſuæ anno filium peperiſſet: ſed magna ex parte maribus 65. annus finis progenerandi eſt, fœminis quintus, & quadrageſimus, vt autor eſt Ariſtoteles; quando autem incipiant homines generare iam prodidimus.

5. de hiſt. anim. 14. lib. 3. c. 3.

De lacte, quid illud, generationis modus, partes, conditiones, ac qualitates.

Cap. IX.

Lactis materia.

SOlers, & ſapientiſſima natura à ſummo Deo erudita infantis, quem in vtero fabrefecerat, extra vterum conſtituti non obliuiſcitur, imo ſanguinis portionem, qua intra ipſum nutriebatur, ad mammas per communes venas, quarum ſæpe meminimus, extrudens, candore modificans, ne cruore delibuta vbera oculos alumni auerterent, aut mater ſanguinis metu expaueſceret, commodiſſimum parat puerulis alimentum in ea parte, qua facilime ſimul & citiſſime elaborari lactis copia poſſet, & ab alumno facile ſugi, qui viciſſim poſſet à matre foueri, amplecti, oſculari, & amorem eius promereri. Poſteaquam igitur reliqua quæ priora ſunt natura prius, vt par erat, forſitan fuſius, ſed quam potui lucidiſſime expoſui, poſtulat ſeries rerum, vt de hoc etiam naturam imitando nonnulla annectam. Empedocles apud Ari; lac pus eſſe dicebat, fortaſſis, quia veteribus ſolitum fuit, concoctionem per corruptionem intelligere. Eſt tamen lac nil profecto aliud quam benignum corporis excrementum, ſanguine è rubro in candidum mutato, ad fœtus nutritionem: cæterum non ſolum poſt editum infan-

Mamma cur in pectore ſita. 4. de gener. anim. 8. Lac quid.

infantem lac apparet, ſed, cum iam partus inſtat, ſcaturire incipit, quo ſcilicet, cum iam eo vti infantem oporteat, maturius, concoctius, ac veluti paulatim paratum lac fiat, ideo incipit aliquibus prius, plerumque autem ſeptimo octauoque menſe; quod quidem lib. de nat. pueri Hipp. accidere putauit, quia retentis per conceptum menſtruis alimenti abundantia omentum pingueſcat, & recente adipe albo, necdũ concreto abundans, ceu oleo corium illitum, à turgido vtero compreſſum, & ſurſum & deorſum deſtillat, deorſum quidem in Embrij alimentum, quamdiu in vtero eſt, ſurſum in mammas recipiatur, & id lac vocemus; ſed hęc ſententia quia nullam veritatis ſimilitudinem capit, repudianda omnino eſt, quinetiam quia ipſius Hipp. placitis contrariatur, aliunde eiuſdem lib. inſerta videtur, nam ipſe in aphoriſmis, & Galen. in comment. aliam veriorem, & magis accommodatum innuunt; nimirum, quia iuſtiſſima natura in vltimis menſibus ſanguinem in fœmina redũdantem, nec tamen aliter quam copia ſuperfluum, deponit apud mammarum glandulas, tum per communes mammarum, & vteri venas, tum per eas, quæ à propaginibus venæ cauæ deſcendunt, vbi glandularum vi (quibus propriè conficiendi lactis facultas tribuitur) in album è rubro vertitur, & lactis naturam nomenque ſortitur: nõ diſſimili modo, ac idem ſanguis in ſpumoſam vertitur humiditatem in pulmonis carne, & teſtium facultate in ſperma appellatum tranſmutatur, in lingua ſaliuæ nomen accipit; dum enim glandulæ illum ſibi aſſimilare conantur, non ſolum dealbant, ſed frigidiuſculum etiam reddunt, ita tamen, vt facile à tenello fœtu, ad cuius nutritionem comparatum eſt, concoqui poſſit. Quod porro ſeptimo octauoque menſe mammæ magis attolli incipiant, papillæque gliſcere, & turgere, cauſam eſſe conſtat, quod vltimis menſibus multum iam craſſioris ſanguinis congeſtum eſt in venis, & arteriis vteri, per quas fœtus alimentum tranſit, quod quidem ſanguini influenti impedimento eſt, fœtus enim iam grandior multo indiget, & multum trahit, multus autem ſanguis penetrare non potens recurrit per communes venas ad mammas; vnde etiam vlterius elucidatur difficilis locus Ariſt. quem 3. lib. c. 14. explicuimus, vbi fœtum vltimis menſibus minus conſumere alimenti confirmare videtur, quod quidem fit nõ quod minori indiget alimẽto, ſed quod minus ad ipſum iã penetrare poteſt, ideoque recurrit ad mammas, qui certe recurſus, & ad lactis, cuius vſus iam imminet, præparationem vtilis eſt, & vt fœtus penuriam

Lactis temp.

Hipp. lib. de lacte inſerta falſa ſententia.

5 aph. 39.

Vera lactis ratio.

Mãma 7. menſe cur incipiant attolli.

ſenti-

ſentiens exitum paret, ita enim æquiſſima natura. & eius omnipotens, & ſapientiſſimus conditor Deus omnia menſurauit, vt neceſſarias cauſas iis, quæ fieri expedit artificioſiſſime aptauerit; ſic quamdiu in vtero alendus fœtus erat, ad vterum vniuerſus ſanguis colligebatur, lactanti mulieri ad mammas.

Cauſa lactis quatuor.

Palam iam ex dictis eſt, ſanguinem materialem eſſe lactis cauſam; (ſanguinem inquam dulciſſimum, & pinguiſſimum Hip. teſte lib. de nat. pueri, & 1. de mul. morb.) glandulas mammarum efficientem fœtus nutritionem, & conſeruationem finalem: formalem vero concoctionis modum, quo acquiritur ipſa lactis forma, qui quidem modus à calore influente cordis, & natiuo mammillarum dependere autor eſt Dinus ſuper lib. de nat. pueri:

Cauſa multitudinis lactis.

ſed enim multitudinis, vel paucitatis lactis cauſa ſæpe regiones eſſe temperatas cenſet Ariſt. cit. potius tamen in humidis regionibus copioſius lac fieri crediderim, vt de Epiro, Friſia, & Hollandia Albertus ſcribit, in ſiccis minus abundans, ſed craſſius.

3. de an. 9.

Lactis partes.

Iam vero lac etſi ſimilare videatur, partes tamen diſſimiles habet; conſtat enim tribus potiſſimum ſubſtantiis craſſa, ſeu caſeoſa: pingui, hoc eſt, butyracea: & aquea, quam dicimus ſerum. Pars caſeoſa frigida, & ſicca eſt, ſi caſeus recens ſit (vetus enim ad caliditatem tendit) butyroſa temperata exiſtit.

Dub.

An ſerũ lactis ſit calidũ vel frigidum.

De ſero prima inter antiquos medicinæ profeſſores reperitur quæſtio: nam Galenus lactis ſeroſam partem calidam, & acrem eſſe iudicare videtur, cui ſententiæ patrocinatur Auicenna c. de lacte, & Meſues c. de aqua lactis, quibus in locis ſapientiſſimi viri ex eo videntur colligere, ſerum calidum eſſe & ſiccum, quia vim habet ſubducendi ex ſententia Dioſc. quin etiam extenuat, abſtergit, & nitroſam poſſidet facultatem, vt ſuper eundem Lacuna notauit, ideoque iecoris obſtructiones aperit; quod idem perſuaderi poteſt, quia quod ſudor, ſiue lotium in ſanguine eſt, idem ſerum in lacte, ſed illud refragante nemine calidum eſt, ergo etiam ſerum.

3. de alim. fac. 16.

lib. 2. c. 63.

4. de ſimpl. med. fac. 17

Autoris ſẽtẽtia de ſeri temperamento.

Ex altera tamen parte idem Galenus, in alium flectitur ſenſum, ac ſerum eſſe frigidum, & humidum aſſeuerantius dicit, cui cooperatur Andr. Lacuna, & communis practicantium vſus, qui ad reprimendos febris æſtus, & bilis furorem, & pruriginoſas puſtulas maxima cum vtilitate ſerum exhibent, cui ego ſententiæ libentius acquieſco: etſi aliquem calorem ſero ineſſe non diffiteor, eum tamen ex herbis calidis, aut coagulo quo fuit extractum contraxiſſe reor potius, quam à natura ſua, illum tamen calorem

lorem non talem tantumue eſſe, quin à frigidioribus partibus ſuperetur; ratione igitur caliditatis, & acredinis vires in ipſo ſunt ſubducendi, attenuandi, & abſtergendi, ſuapte vero natura vim habet refrigerandi, & ardores ac bilem compeſcendi, & pruriginoſis puſtulis ſuccurrendi, quia frigidum & humidum eſt, ideo illud lac frigidius cenſetur, cui plus ineſt ſeri, qua ratione Galenus, Meſues, & Auicenna ſuperioribus locis ſi explicentur, omnis omnino controuerſia dirimetur: Nunc ad propoſitum redeo.

Boni lactis conditiones

Optimum itaque lac cenſetur, quod purum ſincerumque eſt, nec amaritudinis, nec acrimoniæ, nec aciditatis, nec ſalſedinis particeps, non graueolens, ſed modice odorum, guſtu ſuaue, & parum dulce, album & æquale, ac mediæ conſiſtentiæ inter liquidum & ſpiſſum, ita vt in vnguem inſtillatum non diffluat, quod tale fuerit, boni ſucci eſt, corpus alit, aluum emollit, ac facilis concoctionis exiſtit, præſertim vero humanum huic mediocritati accedit; quod autem lac pituitoſum eſt, ex vngue facile defluit, & in ſapore ad aciditatem vergit: bilioſum, ſubtilius cum ſit, amarorem aliquem præ ſe fert: melancholicum craſſius, & tenax eſt, colore liuidum aut ſubnigrum; nihilominus Ariſtoteles, lac liuidum, & fuſcas nutrices laudat, quod idem à Belgicis fœminis fieri video, cuius rei ratio eſſe poteſt, quia lac melius concoquunt propter vegetum ac validum calorem; quod iis in mentem non venit, qui hanc Ariſtotelis ſententiam reſpuunt, quam nos infra elucidabimus: Plinius in Ponto capras reperiri ſcribit, quæ lac nigrum generent, qua in re damus, quæ accepimus.

Pituitoſi lactis ſigno, Bilioſi. Melancholici.

3 de hiſt. animal. 21.

Lactis albedo qualis.

Inſuper lactis albedo non tranſparens eſt, nec imagines reddit, ſicuti vinum, & aqua, & alia pellucida corpora, propterea quod in lacte plurimum eſt terrenæ, & craſſæ ſubſtantiæ, quæ, dicente Ariſtotele, & Plutarcho, ipſius colorem obtuſum reddit. Cæterum ſi infans aliqua ratione cogatur alio quam humano lacte vti, caprinum præferendum eſt, craſſius ouinum, craſſiſſimum, & pinguiſſimum bubulum, tenuiſſimum cameli, mox equæ, tum aſinæ, ſus plane crudum, & aqueum lac habet, ita vt ex iis caſeus confici non poſſit, ſicuti nec ex vllo eorum animalium, quæ vtrinque dentata ſunt, quæ etiam plures, quam ternas mammas habent, caſeo inutilia, vtiliora, quæ binas; tot præterea dedit natura mammas cuique animalium,

A. 4 meteorum.

P. 6. ſympoſ. 8.

Brutorum lac quodnã præferendũ

E lacte animalium vtrinq; dentatorũ caſeus non fit.

Volatilia lac non habent. *Lactis penuriam amore compenſant 11. de hiſt. animal. 41.* *Lac generant calida, & humida.* *5. ſimpl.*

quot ad ſuos fœtus a'endos neceſſarias eſſe duxit; Porro volatilia propter corporis ſiccitatem lac non habent, & quia pondere grauia volare non poſſent, ideo etiam veſica deſtituuntur, ſed lactis penuriam maiori in filios amore natura compenſat; omne autem lac igne ſpiſſari, frigore ſereſcere, Plinius teſtis eſt, quod ex Ariſtotele ſuſcepit infra citato. Gigni lactis abundantiam à calidis, & humidis rebus ſcribit Gal. minuitur autem ab omnibus impenſe calidis, frigidis ac ſiccis, quod ſi nonnunquam ea, quæ ſunt calida, & ſicca, vti fœniculum, & apium, aut nimis frigida, vt lactuca ad lactis generationem exhibentur, illa quidem, quatenus aperiunt, & mouent ſanguinem ad mammas, hæc vero in quantum tẽperaturam calidam, & exſiccatam corrigunt, lac generare per accidens dicuntur, quæ enim proprie & per ſe lac producunt, calida procul dubio, & humida eſſe oportet.

Dub. *An ſalita lactis copiã efficiant.* *Mercurialis ſententia explodi tur.* *3. de morb. mul. 1.* *2. in Dioſc. lib. c. 65.* *Qua ratione ſalita lac efficiũt.*

Vterum vero ſalita lactis copiam efficiant inter ſcriptores controuerſum eſt; nam Arabes plerique Aetius, Moſchio, & Albertus Magnus, laudant capita ſalitorum piſcium: Hippocrates 1. de mulierum morbis, Galenus, & Auicenna à rebus ſalitis omnino abſtinere iubent, ea potiſſimum ratione, quia ſal impendio exſiccat, & conſumit omnia, ergo etiam lac; qua quidem ductus ratione Mercurialis ſalita nullo pacto ad lactis generationem conducere exiſtimat, niſi quatenus reliqua modice condiendo ad ſaporem, & penetrationem facit, quod ſi alia virtute id efficiat, illam plane ſe ignorare fatetur: Eſt tamen in promptu alia non contemnenda ratio, quæ ex Lacuna deſumitur, referente, Romæ caprarios, & opiliones tempore æſtatis, quo paſcua areſcunt, & lac perpaucum generatur, hac arte plurimum lactis prouocare; ſalitis rebus, oues, & capras paſcunt, ita ob ingentem ſitim magnam hauriunt aquæ copiam, quæ continua mulſione ad mammas trahitur, & in lac conuertitur, aquoſum tamen & ſalitum, cuius ſerum febrientibus perniciosum eſt, & vitæ inimicum; nec diſſimili ratione ſeptentrionales nutrices halecibus veſcuntur, niſi vt excitata ſiti maiorem hauriant cereuiſiæ copiam: non igitur mirum ſi in Barduana regione de qua Moſchio, & Albertus loquuntur, vbi paſcua ſalſa nitroſaque ſunt, eadem de cauſa magna proueniat lactis abundantia. Galenus quæcunque admodum calefaciunt, non tamen valenter deſiccant lactis prouentum prohibere retulit; cum autem talia ſint, quæ menſibus eliciendis congrua ſunt, plane ſequitur, ea quæ prouocant menſtrua.

5 ſimpl. 21. *Menſes ciẽtia lac deſtruunt.*

ſtrua, deſtruere lac; cuius rei ratio eſt, quia ſanguis ad vbera non tantum mittitur, ſed trahitur, ac proinde cum lac deficit, ad illud promouendum ſufficiunt quæcunque leniter aperiunt, & mouent, contra vterus nihil confert ad delationem ſanguinis, qui ſolum ad illum pellitur, quocirca quæ menſes mouent maiores vires obtinere oportet, aut in maiori copia exhiberi, nam quando in ea copia aut qualitate exhibentur, quæ euocare menſes valeant, valent etiam lac non mouere ſolum, ſed exſiccare, quoniam non deſiccantia, & modice excalefacientia lac gignunt; quæ vero plus excalefaciunt, nec valenter exſiccant, menſes proliciunt, aliquando tamen pro varia naturæ inclinatione accidit, vt ea ipſa, quæ menſes euocare apta ſunt, lac prouocent, & è conuerſo, qua ratione quæ prouocant ſudorem, validiora ſunt iis, quæ vrinas mouent, quia multo difficilius eſt, humores in halitus tranſmutare, quam eoſdem extenuare, & à ſanguine partem ſeroſam ſecernere, quod diureticum medicamentum inſtar coaguli facit; Et quia materia vrinæ trahitur à renibus, ſudoris vero materia ſolum impellitur verſus cutem: ſæpe tamen vna pro altera operatio contingit; Illa autem quæ lotium cient, non ſolum lac, ſed menſes etiam auertere nata ſunt, quia impenſius exſiccant, ſed dicens: ſi menſes exſiccant cur non vrinas, cum præſertim minori vi opus eſſe videatur, ad vrinam ciendam, quæ trahitur ad renes, quam ad menſes, qui non proliciuntur? Solutio eſt, menſes prouocantia calorem, qui ad motum facit æqualem cum diureticis obtinere; diuretica vero excellere ſiccitate, quæ quidem ad ſeri ſeparationem facit, ideo reliquum ſanguinem craſſiorem reddunt, & magis tenacem; ac proinde menſes ſupprimunt, vrinam vero ſeroſumque humorem promouent: quia tamen hæc huius loci non ſunt, ad propoſitum redeamus.

Sanguis ad vbera trahitur, ad vterum mittitur.

Quæ prouocant ſudorem validiora ſũt, quam quæ vrinas mouent.

Lotium prouocãtia lac & menſes auertunt.

Obiectio.

Solutio.

Cur lacti albedinem natura tribuat, & an illud per concoctionem fiat, aliaque ſcitu digna.

CAPVT X.

SEd forſitan ſciſcitaberis, cur lacte, & non ſanguine nutritur infans? cuius rei cauſam ex ſupradictis quodammodo iam colligere po-

Cur lacte non ſangui ne nutriatur puer.

tuiſti, voluit enim natura illud dealbare, ne puer, aut mater, ſiue nutrix cruore exhorreſcant; & inſuper, quia extra vterum debuerat pueri cibus ad ventriculum permeare, ibi concoctus ad iecur vti ſanguinis officinam, ſi ergo ſanguis exſugeretur à puero, nec concoqueretur à ventriculo, neque eſſet quod rurſus fieret in iecore; fuit ergo conuenientiſſimum, vt ex ſanguine lac fieret in mammis, & ex lacte in ventriculo concocto, & ad iecur infantis delato alius puriſſimus, & defæcatiſſimus ſanguis, qui eſſet pabulum caloris ipſius natiui, & humidi primigenij, quod in illa ætate perfectiſſimum reperitur. His ſic compendioſe appunctis, alia ſe offert illuſtranda controuerſia multorum animos diſtrahere ſolita, vtrum lac per concoctionem ex ſanguine fiat, an per ſolam coloris mutationem? concoqui vlterius ſanguinem Ariſtoteles ſentit lib. de hominis ſtructura, vbi lac eodem modo, quo ſemen genitale ex ſanguine generari prodidit, in cuius ſententiam Galenus pedibus omnino diſcedit; at ita lac, ſanguinem, & mammæ venas calore ſuperarent, ſiquidem concoctio à calido fit, & calidiorem rem ipſam reddit; ideo putant aliqui non concoqui ſed dealbari à parte; alij concoqui quidem reſpondent, non tamen impenſe ſed competenter, hoc eſt, ad æquabilitatem reddi, nam beneficio tepidi mammarum caloris igneas, & acriores partes diſſipari, crudiores attenuari, & concoqui, neque vero quæcunque concoquuntur, calidiora fieri, ſed quæ à calido intenſiſſimo, hinc fit, vt dicente Galeno, lac mediũ quoddam ſit inter pituitam, & ſanguinem, quia pituita calidius eſt, ſanguine autem tanto frigidius, quanto iecoris parenchyma glanduloſa mammarum corpora calore ſuperat, longius tamen abeſt à pituita, propius ad ſanguinem accedit: iam cum ſimilimum nutrimentum lac ſit ei, quod fœtus in vtero ſumebat, pauciſſimam mutationem adeptum fuiſſe credibile eſt, quod ſi conſideres inſtrumenti frigiditatem, nil profecto mirum, ſi quantumuis à calido fiat hæc actio, tamen ratione inſtrumenti lac ſanguine frigidius euadat; adde etiam mammarum laxitatem, cuius ratione plus ſolent recipere, quam per frigidam temperaturam, etſi à corde, & partibus pectoris concalefiat, concoquere valeant. Non tamen inferas, in illis mulieribus quæ lactare renuunt, & lac ad venas regurgitat, ac rurſus in ſanguinem conuertitur, idem ſemel coctum recrudeſcere; nam iuxta priorem dubij ſolutionem nil plane vetat aliquam concepiſſe in venis concoctionem, maiorem in mammis ſimul cum co-

Dub. An lac per concoctionẽ fiat ex ſanguine, an per ſolã coloris mutationem.

Ar. & Gal. ſententia.

7. de vſu part. 22.

Aliorum opiniones.

5 ſympl. 21.

Non omnia quæ concoquũtur calidiora fiũt.

Lac mediũ inter pituitam & ſanguinem.

Lac ſanguine eſt frigidius.

Occurritur obiectioni.

cum coloris mutatione, & adhuc vlteriorem rurſus in venis cum reductione ad ruborem, quia color variat pro ratione partis. Porro ſæpiſſime accidit, vt, quæ ſemel vterum geſſerunt, ſemper aliquid lactis continerent, & exprimere poſſint, donec iterum conceperint, quæ rurſus tertio à conceptionis menſe iterum lac oſtenderent; quibuſdam etiam natu maioribus ſuctu frequentiori lac prodiit, & copia tanta, vt infantem enutrire potuerint; quin etiam aliæ vrtica perfricant vehementer vbera, vt dolorem excitent, ac ita primo cruentum humorem eliciunt, poſtmodum lac vt tradit Ariſt: quod ſæpius ſe vidiſſe teſtatur Albertus Magnus, pleriſque autem totis mammis atque etiam alarum ſinibus fluere ſcribit Plinius, aliquando tamen ſanguis ob impedimentum aliquod eo aſcendit, qua ratione, & virginibus, atque corruptis, etſi nondum matribus, vbera diſtenduntur, & prodit lac atque etiam maribus, vt autor eſt Ariſtoteles citato: Communiter tamen mares lac non producunt, quoniam beneficio natiui caloris, ac laboris adeo concoquunt, & abſumunt nutrimentum, vt perexiguum ſuperſit excrementi; adhoc quia non habent mammas adeo ſpongioſas, vt poſſint ſufficere materiæ proprij nutrimenti, & lactis. Quod vero de apro Ariſtot: refert, ex quo tantum lactis indies emulgeretur, vt colloſtra inde efficerentur, vanum omnino, & fabuloſum videtur. E conuerſo autem aliæ ſunt fœminæ, quæ natura ſua lacte carent, & aliæ, quibus lac deficit ante tempus, quæ quidem natura ſolidæ ſunt, & denſæ carnis, quamobrem ſufficiens humor à ventre in mammas non penetrat; aliæ ſunt, quæ mammas quidem habent ſatis capaces, ad quas lactis ſufficiens quantitas fluit, ſed papillis omnino & fonticulis deſtituuntur externis, quibus ni lac exſiccetur, ab eodem ibidem remorato perdifficiles cruciatus excitantur: non tamen lacte vbera nutriuntur, alioqui in virginibus etiam ac viris perpetuo lac appareret, ſed per diuerſas venas lac, & nutrimentum illis diſpenſatur, vt ſuo loco dictum eſt; nec etiam ſtatim menſes aſcendunt, vbi vbera turgeſcunt, pleriſque enim idipſum ob ſolam carnis multitudinem euenit, quibus nunquam vbera plurimo lacte turgent, quia capacitas deeſt.

Color variat pro ratione partis.

Lactantiū diuerſa natura.

Lac virgines aliquādo habent.

Lac mares habent non nulli.

Lac mares cur communiter non habent.

Papillis carentes mulieres.

Vbera lacte non nutriuntur.

Cæterum quibus menſtruæ vacuationes contingunt, raro fit lac, & vice verſa, quia eadem eſt materia vtriuſque, ideo mulieri vtero gerenti ſi lac ex mammis fluxerit copioſum, fætus redditur imbecillus, nempe quia alimentum omne ſurſum aſcendit ad mammas, quod fœ-

Quibus mēſtrua fiunt lac non fit, & è conuer[illegible]

tus in venis reliquerat, quia ipſe præ imbecillitate, quantum ſibi ad moderatam nutricionem ſatis eſſet, attrahere nequiret, & conſecutionis mutato ordine; ſi grauidis mammæ repente extenuentur, abortus ſequitur, quia etſi fætus validus fuerit, copioſum tamen ei alimentum deeſſe ſignificat, ideoque primum ex venis matricis communibus ſanguinem trahere, vnde mammæ gracileſcant prius, & non multo poſt, cum nutrimentum omnino deficit, abortus fiat, nam ſicuti lac in mammis fœtus debilitatem, ita gracilitas earundem alimenti penuriam arguit:

Mammarũ extenuatio, abortũ præſagit.

Dub. An fœminæ quæ lac habent, interimdũ habent, menſibus perpetuo careãt, & ſteriles cenſeantur

5. Aph. 39.

1. de morb. mul. 10.

Mercati lapſus.

Aduerſus Mercatum rationes.

quod vero Hippocrates, & poſt ipſum Mercatus, menſes licet fluant, ſuppreſſos omnino putant, ſi lac in mammis apparuerit, plerumque quidem ita fit, ſed non perpetuo; vidimus enim fœminas (quarum vna erat Iacobi Zueri Iuriſconſulti coniux) quæ quantumuis infantes prægrandes lactarent, menſtrua tamen toto lactationis tempore ordinata, & copioſa habebant, nec id ſemel, ſed quoties pariebant; Mercatus refert, fœminas, quæ lac habent, interim, dum habuerint, ſteriles cenſeri, & ad conceptum ineptas; quod non experientiæ ſolum, ſed clariſſimorum virorum placitis, & rationi diſſentaneum eſt: nam plerique omnes, qui eligendæ nutricis præcepta tradiderunt, huius non fuerunt obliti, nec ipſe ſilentio prætermiſit, quod non ſit prægnans; igitur quæ lac habet, grauidari poteſt, quod quotidie videmus. Euentis ratio adſtipulatur, quia ſi aliquando contingat, vt mulier ſimul lactet, & menſtrua habeat, quod fieri poſſe docuimus, alimenti penuria quæ in illo caſu poteſt eſſe cauſa quo minus conceptus fieret, nulla omnino eſſet, atq; adeo fœminam concipere nil obſtaret: adhæc mulier gemellos ſanguine in vtero nutrit, in lucem editos eoſdem lactat, nil ergo vetat, vt quæ ſanguinea corpulentaque fuerit vnum vberibus, alterum in vtero, quamdiu ſaltem pauco indiget alimento, foueat;

Natura variis modis in ſuis operibus ludit.

Quæ quidem commemorare libuit, non quidem animo criminandi ſapientes viros, quod ego ingenium natura horreo, ſed tuendæ veritatis ſtudio illectus, quo nihil ab initio habeo antiquius, & vt cuncti, quam varijs modis natura ſoleat in ſuis operibus ludere, perſpiciant, nec tyrones ex lactis præſentia menſium aut grauidationis defectum in vniuerſum vaticinentur, quod in praxi fœdus error, præpoſteræque morborum curationis cauſa foret, cum iis neque purgatio neq; ſanguis miſſio ſit adhibenda:

Lactans vterũ ad ali-

eſto enim quod communiter lactans non poſſit ad nonum vſque menſem alterum fœtum enutrire, poteſt tamen conci-

pere,

pere, & ad aliquod ſaltem tempus vtrique præbere alimentum: ſed neque etiam lac, fœminam eſſe corruptam, ſemper arguit.

quod tēpus geſtare poteſt.

De craſſamento, grumefactione, & caſeatione lactis.

CAPVT XI.

PRimum nouiſſimumque lac inutile eſt, quod ſi craſſum efficiatur, pleraque mala infantibus, & matribus ipſis infligit: craſſeſcit autem duobus modis, vno ſecundum omnes ſui partes cum ſubſtantia caſeoſa, butyroſa, & feroſa vna concreſcunt, & dicitur affectus græce tronboſis, latine grumefactio, Arabibus congelatio: Altero ſecundum duas tantum partes, caſeoſam, & butyraceam; qui affectus caſeatio nuncupatur: vtrum tamen ſeroſa pars vere poſſit craſſeſcere, controuerſum eſt, nam plerique id negant, eo ducti argumento, quod dum ſanguis extra vaſa craſſeſcit, ſerum integ um ſeparatum, ac liquidum manet, non tamen aduertunt, ſerum, etſi omnino non craſſeſcat eo modo quo reliquæ ſanguinis partes, tamen aliquantiſper craſſius euadere, cuius rei indicium eſt; quod ſi ſerum vrinæ recenter mictæ conferatur, craſſius eſſe apparet, cum tamen vna eademque ſubſtantia ſit, quinetiam ipſa vrina ſæpiſſime interpoſito tempore craſſior redditur. Nunc de grumefactione, & caſeatione indeſinenter agere pergam: illam à frigido fieri, compertum exploratumque eſt, nam extrauaſatus ſanguis non niſi à frigido grumefit, & accidentia frigida ex grumo ſanguinis excitata, animi defectus, exſolutio, pulſus paruus idipſum atteſtantur; quod tamen Mercurialis non recipit, quia, inquit, in pectore, & ventriculo ſanguis grumefit, nec tamen à frigido, paruus pulſus febrem ſequitur hecticam, exſolutio, & animi deliquium, ardentes febres, quæ quidem calidæ ſunt affectiones: ſed meminiſſe oportuerat, in pectore, & ventriculo ſanguinem, etſi in calido ſit, non tamen à poſitiuo, ſed à diminuto calore grumefieri, deſtituitur enim copia ſpirituum, quibus in venis refertus erat, per febres autem hecticas calorem intenſum quidem eſſe, ſed extenſiue diminutum, quia ſanguine, & ſpiritu hectici carent, in quo potiſſimum natiui caloris robur conſiſtit; in reliquis nō tam à calore, quam à venenatis qualitatibus, quæ fere putridos humores comitantur, animi deliquia excitari; vbi ad ſemē, & menſtruū putri-

A vitiato lacte nocumenta.
Lactis craſsities.
Grumefactio.
Caſeatio.
Dub. Serum an poſsit concreſcere.
Dub. An grumefactio lactis à frigiditate fiat.
3. de mul. morb. c. 5.

Aquea à frigido, terrea à calido concreſcunt.

putridum, à quibus videas eadem ſymptomata ſuboriri: Neque quicquam vrget Ariſtotelis auctoritas, quam affert ex 4. meteororum 5. dicentis, aquea à frigido, terrea à calido concreſcere, quæ ſimul terrea, & aquea ſunt, à calido, & à frigido, vt lac: nam paulo poſt Ariſtoteles addit, à calore rem concreſcere exhauſto humore: & ita quidem lapides in renibus fiunt: neque nos negamus, ſi lac igni adhibeatur, concreſcere, & incraſſari, exhauſta parte aquea: ſed grumefactionem in mammis haud ita fieri cenſemus, non enim abſque magnis febribus, & ſymptomatibus tantum caloris poſſet fœmina concipere, at ſæpe ſine illis ſanguis grumefit in mammis: potius igitur ab oppreſſo ſpiritu, qui à frigore cogitur, & ſuffocatur: Minus adhuc opis ab Auicenna conſequitur: quem de grumefactione à cauſa calida, & de grumefactione, à cauſa frigida 21.3. verba facere arbitratur: quia eo loci non quidem de grumefactione, ſed de caſeatione ſermo eſt, vt legenti perſpicuum erit. Quod ſi c. 5. de congelatione differens, medicamentis vtitur frigidis, vel certe anodinis, non video profecto, qua ratione ea congelationi conuenire poſſint: niſi quatenus ea, quæ moderate ſunt frigida, ſi cum frigidis intenſis conferantur, vicem obtinent contrarij, & anodini, quo pacto à viris fide dignis accepi, in Moſcouitarum regione, Sarmatia olim dicta, per magnos hyemis rigores aqua plenas tonnas ad diuerſorij fores paratas haberi, quibus aduentantes hoſpites pene congelatos immergant, atque ita paulatim incaleſcere, ne rigidi, vt erant, hypocauſta ingredientes ab vno ad aliud contrarium ſubita facta mutatione periclitentur: ſed quid multis moror in ea confutanda opinione, quæ nullam omnino capit probabilitatem, nec in Ariſtot. aut Auicen. mentem vnquam incidiſſe palam iam feci, cum ex ipſa voce eius inſtabilitas conuincatur, non enim aliud eſſet rem à calido congelari, quam à frigido comburi.

Grumefactio lactis qui fiat.

Auic. locus perperam à Mercuriali citatus. C. 4.

Frigida medicamenta quo pacto congelationi conueniant.

Moſcouitarum mos.

Dub. An caſeatio lactis à calido ſemper ſit.

ſimpli. 13. Coaguli natura ignea eſt. 4. de hiſt. animal. 3. 3. eiuſdem tit. 21.

Porro lactis caſeationem tam internam quam externam à calido ſemper fieri nemini dubium eſſe debet: nam vt vrinam cientia prius fundunt ſanguinem deinde partes craſſas, ac ſeroſas ſeparant, Galen. auctore, ita coagulum in lacte prius ſeparat caſeoſam partem à feroſa, deinde eandem craſſam reddit, Ariſtot. decreto, dicentis, frigidum non proprie lac ad caſeationem reddere, ſed potius à calore id fieri: quin etiam ipſius coaguli natura idipſum palam facit, quod, vt ſcribit Ariſt. igneam habet facultatem, cui Gal. & Auerroes plane ſuffragantur: ad

tur; adde ſedimentum in vrinis non niſi à calore ſecerni, & quæcunque ad ſeri extractionem, & caſei ſeparationem faciunt, cinaram, cnycum, guttur galinæ, vinum, & reliqua calida eſſe omnia; vt mirari ſatis nequeam, quid venerit in mentem eruditiſſimo viro, qui loco allegato ſcribit, horum pleraque frigida eſſe, quæ tamen cuncta tertium aut ſaltem ſecundum attingunt caliditatis gradum.

Serum extrahentia calida ſunt

De aceto, quo ſolo aliquando lactis ſerum extraximus, etſi eius nullam fecerit mentionem, difficilior poſſet ſuboriri controuerſia: ſed neque hoc quidem frigidis ſuis partibus id efficit, verum ſubtilioribus calidiuſculis, & admodum ſiccis, quibus primum penetrat, deinde caſeoſam partem cogit atque conſtringit, qua ratione ab eodem quamuis à prædominio frigidum ſit, tamen propter has partes acredinem ſero ineſſe, & quandam ſubducendi abſtergendique vim ſuperius iam prodidimus. Sed vt à Galeno te explicare poſſis, qui 3. de alimentorum fac. c. de oxigalate, lac interdum vſu vaſis aquæ frigidæ ſpiſſari pro comperto affirmat, ruſticos conſule Hiſpanos, qui probe norunt illam ſpiſſationem non ab aqua, ſed à calore ignis fieri, cum enim volunt lac ſpiſſare, pro ſapidiſſimo illo cibo, quem ipſi Luſitane *Atabeſe* vocant, prius leuiter bulliunt, interim tamen, ne fiat caſeatio, aquam infundunt, qua tantum abeſt vt ſpiſſetur, vt potius alioqui futura caſeatio impediatur.

Acetum calidas habet partes.

Lactis ſpiſſatio qui fiat.

Cæterum putat Mercurialis duas eſſe caſeationis ſpecies; propriam, quæ à ſolo coagulo fiat, & impropriam, quæ ab aliis rebus; illam ſemper à calido: hanc tum à calido, tum à frigido poſſe contingere in mammis: Sed vt illi hac via ſubterfugienti iter occludamus, reducamus ei in memoriam, impropriam hanc caſeationem tunc fieri duntaxat, cum præternaturalis calor in mammis augetur, quod ipſe paulo inferius affirmat, nullam aliam cognoſcens huius caſeationis cauſam, quare volens nolens ſui fortaſſe parum recordatus rem, vt eſt, profert.

Duplex caſeatio.

Impropria caſeatio nō à frigido ſed calore fit præter naturali.

Noſtræ huic ſententiæ patrocinatur Dioſcorides, vbi ad diſſoluendum lac in ventriculis puerorum coagulatum, acetum exhibet, at quæcunque à frigido diſſoluuntur, à calido concreſcunt, vt tritiſſimum eſt philoſophorum dictum: quid? quod non inuenies lac coagulatum niſi in locis calidis, in ventriculo, & ad ignem: nam in aere potius corrumpitur, & grumeſit: quod ſi opera caloris contempleris, cuius proprium eſt, homogenea coniungere, heterogenea vero diſgregare, eadem profecto in caſeatione fieri plane comperies.

Lib. 2. 46.

Quæ à frigido diſſoluũtur à calido concreſcunt.

Lac nonniſi in locis calidis coagulatur.

Caloris opus.

Non igitur eſt, quod de caſeationis cauſa deinceps quiſquam dubitet cum ex euentis, autoritatibus, & firmis rationibus calorem eſſe in propatulo ſit.

Coagulum quid.

Verum quoniam de coagulo ſermo incidit, ſciendum eſt, illud quidem nihil aliud eſſe, quam albam illam ſubſtantiam, quæ reperitur in animalium ventriculis, vna tantum parte dentatorum, & quæ nondum vſa ſunt alio nutrimento, quam lacte; cum primum enim herbis paſci incipiunt, corrumpitur coagulum, ideo in grandioribus non inuenitur; *[Ruminantia quatuor habent ventriculos.]* quatuor porro habent ventriculos animalia hæc, quibus poſſint haud bene ob dentium defectum inciſum in ore alimentum, alioqui aſperum, & durum exacte concoquere, ideo ruminãt, dum ex vno ad aliud transferunt; Eſt enim ruminatio reductio ad os, *[Ruminatio quid.]* & vlterior præmanſi alimenti maſticatio, quæ omnia ferimus accepta Ariſtoteli, & Galeno, *[A. 3. De part. anim. 14.]* ventriculis autem hæc nomina indita ſunt, venter, reticulum, omaſum, & obomaſum, germanice Mage / Pangen / Roden / Pſalter. In illo vero, quem omaſum Græci vocant, germani, Roden / *[Ventriculorũ nomina.]* materia hæc ſiue fermentatum lac reperitur, quod coagulum dicitur; nam ſicuti mulieres crudam maſſam ſeruant, quæ acorem *[G. de adminiſt. ànat. 3]* caliditatemque contrahens cauſa eſt, vt melior panis, cui commiſcetur, euadat, ita lac in hoc ventriculo aſſeruatum fermenti concipit qualitates igneam, & acrem, quibus lac commixtum caſeationem efficit, *[Coagulum liquida agglutinat, congelata diſſoluit.]* iiſdemque valet liquida coagulare; congelata diſſoluere, ideo contra lac in puerorum ventriculis congelatum, Dioſcorides citato exhibet. Si interroges, vnde lac in mammis coaguletur, ſi nullum ibi huiuſcemodi coagulum reperitur? Reſpondet Mercurialis, *[Cur lac in mammis ſine coagulo coaguletur]* à quadam caſeatoria vi lacti intrinſeca id fieri; cum tamen, qualis illa ſit, non appareat, nec alia ibi reperiatur, quam concoctiua, quæ à calore natiuo fit, ac reliquæ naturales, Potius equidem puto, id calore fieri præter naturam, ſi eo lac perducat, vt calorem acoremque concipiat, ac ſimilem coaguli naturam, quod forſitan & ipſe ſignificare voluit.

Matrem

Matrem ipſam infantem lactare conuenientiſſimum eſſe, ſin minus id fieri poſſit, qualis ſit nutrix eligenda.

CAPVT XII.

EDito in lucem infante, tranſactiſque illis diebus, quibus antea diximus, lac maternum rectificari, ac benignum reddi; ipſa quæ peperit mater, eademque ſui partus fidiſſima nutrix ſit, eſt enim Galeni teſtimonio lac maternum iam edito infanti ſaluberrimum, quoniam qui eo aluntur pueri, ij non ſolum conſueto, verum etiam maxime proprio vtuntur alimento; nam cum infantes, dum adhuc in vtero ſunt, ſanguine matris ali ſupradictum ſit, ex ſanguine vero lac gigni exiguam in mammis adepto mutationem, conſtat profecto feliciorem procedere nutritionem, quæ lacte matris conficitur. Præterea quia matres longe vigilantiores ſunt in liberis ſuis educandis, quam ſtipendiariæ nutrices, quæ lucrum potius quam fœtum reſpiciunt, ac vix vlla reperitur, quæ nutricationis omne tædium perinde, ac mater poſſit tolerare, ſordes, vagitus, morbos, ac ſeruandi nunquam ſatis diligentem curam, & vt numero dicam, quia nulla eſt, quæ pariter amet vt mater, nulla procul dubio erit, quæ pariter curet; ſic vidimus hoc eodem anno duos infantes à nutricibus ſomno profundo ſtertentib. ſuffocatos, vnum Belgæ filiolum, alterum Luſitani. Tertio quia permittendum non eſt, vt alieni lactis contagio inficiatur puer (ſi modo bene temperata ſit mater, ſalubreque corpus nacta) nam & indoles ex lactis natura vitiatur, quocirca non temere vulgo dicitur, hunc aut illum cum lacte nutricis malitiam imbibiſſe, ſi quidem vna cum lacte vel vitioſi, vel ingenui non ſolum addiſcuntur mores, ſed imbibuntur ita vt ad fingendas tam animi quam corporis dotes, non tam ſeminis naturam, quam lactis & alimenti valere, exiſtimauerint ſapientes, & Galeni liber cui tit. eſt, quod animi mores corporis temperaturam ſequantur, apertiſſime perſonat; puero ægrotante nutricem purgamus, ſicque ſanitatem cõſequitur infans, itaq; vt vna & eadem eſt ſalus, ſic idem corpus, & humores iidem ſubindeq; propenſiones eædem, vnde merito hæ ipſæ propenſiones hiſpanice *Humores* appellantur,

Rationes ob quas mater puerum lactare debeat.

1. De valetudine tuenda.

Lac maternum ſaluberrimum, & cõſuetũ alimentum eſt infanti.

Mater vigilantior eſt quã nutrix

Lacte alieno alieni mores imbibuntur.

Lac ad fingendos animi mores multum valet.

ob maximam quam cum illis habent cognationẽ, ſic triticum in aliud ſolum iactum degenerat in auenam, aut ſiliginem, vitis in alium collem translata mutat ingenium, planta reuulſa à parente terra flacceſcit, ac veluti emoritur, non tamen inficias imus, ſemini etiam magnam vim ineſſe, vt iam ſuperius expoſuimus. Quarto ſatius multo erit, ſi maternam pietatem exercentes mulieres, & ſui officij memores, filios alant, quos pepererunt, quia quæ matres filios non nutriunt, integras non eſſe, ſed ſemimatres, nec materno officio liberos demereri dicebat M. Aurelius Rom. Imp. apud Gellium. Et certe qui fieri poteſt, vt filij matris ratione illam dignentur, quæ eos tot ac tantis periculis expoſuerunt, & quæ materfamilias debuerat pietatem erga domeſticos omnes exercere, talem erga liberos exercet crudelitatem, vt tradat viſcerum ſuorum fructum & imaginem virtutis à natura in eo effigiatam coinquinandam nutrici atque alendam; merito qui ita nutriuntur, ſemiſpurios dicendos eſſe quidam exiſtimarunt, & matres ſemiadulteras; ſi enim mater ſanguine fœtum nutriuit per nouem menſes, certe nutrix per biennium lacte, quod idem ſanguinem dealbatum eſſe iam ſuperius tradidimus hanc eſſe dixerunt differentiam, quod in vere dicto adulterio mater filium alterius patris marito ſupponit, in hoc vero filium alterius matris. Hinc eſt, quod nobilis Romanus iuuenis ex Gracchorum familia è bello redux diues, ac cum victoria occurrentibus vna matre & nutrice cum gaudio, & alacritate, ſic inter eas ſpolia diuiſit, vt matri daret annulum argenteum, nutrici torquem aureum, de qua re condolente matre, tu, inquit, me ſolos 9. menſes in vtero, hæc vero per integros duos annos vberibus ſuis aluit, corpus à te habeo, & illud quidem medio parum honeſto, hæc vero candida ac ſincera voluntate mores dedit, tu me natum primum à te procul reieciſti, hæc à te deſpectum ſuis vlnis recepit, & ad hunc vſque ſtatum perduxit; Quod aqua gignit, in aquis educatur, terra ſuo ſucco alit, quidquid in ea naſcitur; neque eſt tam ferum vllum animantis genus, quod non alat ſuos fœtus, tygrides ſanguinis ſitientes proprium ſanguinem & lac ſuis catulis non denegant, vlulæ, leones, viperæ, educant partus ſuos, & homines ſuos fœtus abiiciunt, exponuntque: ô delirationem incredibilem, & execrabilem, quod enim poteſt eſſe crudelius expoſitionis genus, quam peperiſſe, & ſtatim abieciſſe, aluiſſe in vtero ſanguine ſuo, neſcio quid, quod nondum viderat,

Lib.3.C.10.

Matres quæ filios nō nutriũt integræ matres non ſunt.

Lib.12.C.1.

iam ve.

iam vero perfectum, iam in lucem editum, iam filium factum, tenerum infantem, adhuc rubentem, & matris opem implorantem, ea voce, quæ mouere dicitur & feras, reieciſſe, ac proprij, & conſueti lactis alimonia priuare, & mulieri conductitiæ, ruſticæ, nec moribus integris, ſæpe etiam meretriculæ, & lue venerea infectæ tradere; ſed tanta hæc crudelitas ſumma Dei prouidentia ſæpe punitur, Etenim coagulatus eiſdem lac in mammillis grauiſſimos, ac diros excitat cruciatus, ita vt ſæpe cogantur canibus ſugendis præbere eaſdem papillas, quas filiolis denegarunt, neque ibi punitiones conſiſtunt, imo plerumque inflammantur ſuppuranturque mammillæ, & nouaculis præciſæ, & ignitis cauteriis aut cancro corruptæ per fruſta decidunt. Obtrudunt aliqui parcendum eſſe teneræ ætati imbecillæque valetudini: non aduertentes, naturam, quæ dedit ad concipiendum vires, haud dubie dediſſe & ad lactandum; neque aliud in pectore duos illos veluti fonticulos turgidos, & lacteo liquore ſua ſponte manantes admonere, nec putent matris officium eſſe concipere, & parere, in quorum vno oblectamentum ſecutæ in altero naturæ neceſſitatem, nil hactenus de puero ſunt bene meritæ, ſed quod ſequitur poſt partum, eſſe verum matris munus: hoc tamen permittimus, vt ſi fœmina fuerit tenella, iuuencula, aut imbecilla, & pauci lactis, quod reſpectu infantis in lucem editi non tantum ſuppeditet alimentum, quantum ſanguis in vtero materno, coadiutricem ſibi aſſociet, nec propterea filiolum penitus exponat; quibus de cauſis ſi nutrix infanti ſit adhibenda, vel quia mariti delicatioribus vxoribus ſuis parcendum eſſe volunt, propter mollitiem, vel morbum, vel lactis vitium, deligenda probata aliqua mulier erit, quæ corpore bene temperata ſit, ingenuis moribus prædita, quæ vigeſimum circiter annum ætatis agat, vt Galeno placet, & Paulo, & Aetio aut ſaltem trigeſimum non excedat, quia iam tunc permultis menſes ordinem non ſeruant, lato etiam ſit pectore, corpore firmo, colore ſuaui, & viuido, mediocribus mammis: hilaris præterea ſit, caſta, ſobria, alumno aſſidue arridens, & cantillans, diligens circa pueri mundiciem, articulate etiam loquatur, quia hanc præcipue habet puer loquendi magiſtram; eius caput inſpiciatur, ne tinea, aut achoribus affecta ſit, nec rubiginoſis aut carioſis dentibus, nec oris fœtore, arthritico, elephanticoq; morbo, neue venerea lue, qua plerumq; inficiuntur, nullo denique ſit affecta morbo nec etiam facile iraſcatur, nam

Obiectioni occurritur.

Nutrix qualis.

Gal. primo de ſanit. tuenda. Paul. lib. 1. c. 1. A. lib. 4. c. 4.

Animi paſſiones.

hoc fer-

hoc feruidam,& bilioſam naturam arguit, non ſit primipara, quia lac nondum ſatis purgatum habet, ideo ſaltem bis peperiſſe oportet, quippe quæ mammæ olim plenæ fuerunt, & impleri conſueuerunt, venas arteriaſque habent craſſiores, & capaciores; enixa autem ſit duorum tantum menſium,& non vltra decimum à partu, conſtituta, quæ inſuper legitimo tempore maſculum pepererit, quia hæ vt plurimũ melius coloratæ ſunt, ſanguinemque habent laudabiliorem, luſca non ſit, quia non niſi tranſuerſim intuetur puerum, qui propterea eandẽ inſpiciendi conſuetudinem plerumque contrahit; abſtineat à concubitu, etenim coitus ſanguinem,& lac ipſum conturbat, lactis etiam copiam minuit, quia menſes ciet, quæ vero menſes habent, lac non habent, vt ſupra enarrauimus, præterea viroſam quandam qualitatem coitus lacti conciliat; adde quod inde non raro grauidæ fiunt, quod & alumno, & conceptui nociuum eſt, neuter enim ſatis alimenti habere poteſt, ſubinde purus ſanguis circa vterum ſubſiſtit, impurus ad mammas conſcendit, ac demum quantum accedit fætui, tantum decedit alumno: quo in loco illud mirari ſubit, quod plurimi retulerunt, non corrũpi lac fœminæ, ſi ex eodem viro rurſus conceperit: talis itaque nutrix probatis cibariis veſcatur, à ſalſis, acutis, & adſtringentibus abſtineat; & primis diebus ſingulis vicibus ante lactationem puerulo tantillum mellis lingendum exhibeat, deinde mammillæ preſſione lactis pauxillum mulgeat, ac ita pueri ſuctionem iuuet, ne vehementi ſuctu gulæ inſtrumenta aut palati lædantur, neue malarum articulationes laxentur, nec inſuper ſingulis lactationibus vberem lactis copiam exhibeat, ſed parcam. Ex quibus iam colliges decem in nutrice conſideranda eſſe, ætatem nimirum, habitum corporis, mammarum & papillarum formam, tempus à partu, vltimi infantis ſexum, vt ſana ſit, & non grauida, demum lactis conditiones quas nos c. 9. huius libri iam tradidimus, & ad quatuor reduci poſſunt, dulcedinem, candorem, odorem, & conſiſtentiam.

Coitus lactanti nocet.

Lac fœminæ nõ corrũpitur, ſi ex eodem viro concipiat.

Victus ratio.

Lactandi ratio.

Decem in nutrice cõditiones.

Optimi lactis cõditiones ad 4. re ducuntur.

Par-

Paruæne an magnæ mammæ ad conficiendum lac commodiores ſint, & an liuidæ nutrices eligendæ.

CAPVT XIII.

DE magnitudine mammarum apud maiores noſtros verſata fuit controuerſia, iam inde à Pauli & Auicennæ temporibus, qui eas laudant, quia plus ibi ſanguinis generetur: Aetius reprobat, eo quod grandiores mammæ ſuſcipiendis cancris ſint expoſitæ, qua ratione Moſchio & Athamantius ſcribunt eas, quæ habent grandes mammas, vinoſas, libidinoſáſque eſſe, quia vtrumque proficiſcitur à calore vteri, & pectoris: Mercurialis conciliare nititur hos autores, atque ita Aetij locum intelligit de magnis mammis ſecundum carnem, quas quidem vituperat, commendat vero eas, quæ ſecundum capacitatem magnæ ſunt, de quibus Paulum, & Auicennam intelligi vult, atque hac interpretatione quaſi ex tripode dicta totam dirimi controuerſiam arbitratur; Sed quoniam quæ magnæ ſunt ſecundum capacitatem, plus lactis conficiunt, quam conueniat, vnde retentum lac putreſcit, & moleſtiam infert, quæ autem ſecundum carnem magnæ exiſtunt, ſat lactis generare nequeunt, potius mediocres commendandas eſſe puto; Paulum vero, & Auicennam magnas commendaſſe non quidem ſecundum carnem, neque ſecundum capacitatem, ſed ſecundum venas per eaſdem diffuſas, quæ multum faciunt ad lactis bonitatem, nam & cauitas moderata, & debita portio carnis eſt, quare tum ad decentiam corporis tum ad lactis elaborationem præferuntur reliquis quæ ad vtrumque extremum recedunt, quarum aliæ ſufficientẽ lactis copiam non progignunt, aliæ haud probe complectuntur, ac inſuper rugoſæ ſunt, laxæ, ac pendentes, quod deformitatem inducit; præterea quia in mediocribus temperatus eſt calor, & magis coactus, cuius rei non ſolum cõtractus fidem facit, ſed quod permulti venarum riuuli liuentes per eaſdem circumſpiciuntur, qui tamen latent in laxis, quia ſubſident. Igitur mediocriter carnoſa nutricis vbera papillas habeãt, nõ conniuentes, nec curuitate auerſas, nõ valde graciles, aut breues nimiſue tẽſas; illas n. non facile apprehendit puellus, harũ cõtactu offenditur,

Mercurialis ſentẽtia.

Autoris poſitio.

Mediocres mammæ præferendæ.

In mediocribus temperatus eſt calor.

Papillæ quales.

quæ

quæ inſuper ſi craſſiores ſint, totum eius os implentes ſuctum impediunt, neque porro ad pallidum, aut liuidum vergant, hoc enim ſi citra manifeſtam cauſam fiat, corpus, & vterum laborare indicium eſſe ſcripſit Hippocrates: Sit inſuper nutrix denſa ſolidaque carne prædita, vigiliarúm, & laborum, quæ circa alumnum contingunt tolerantiſſima, non nimis albas ſubpallida, aut lentiginoſa, ſed pulchra & candida, rubore perfuſo; qualem Auicenna citato eligit. Sed iam video ſophiſtarum potius quam Ariſtotelicorum turbam hic obſtrepere, fuſcas potius eligendas eſſe, qua ratione ducti, ſeu potius ſeducti Hiſpani hybridas eligunt, quas *Mulatas* vocant, ex parente Hiſpano, & matre Æthiopiſſa ortas, calore Numidico, ſæpe etiam ipſas Æthiopiſſas atro colore: quænam autem eſt eorum tam firma conſtanſque ratio? quia, inquiunt Pareus, & Bonacciolus, quemadmodum terra fuſca fertilior eſt alba, ſic fuſca mulier lacte eſt pinguiori, alimentum facilius concoquit, & excrementa digerit perfectius; addunt, quia, quæ nigra ſunt calidiora, & validiora exiſtunt, ac eorum carnes iucundiores, quia magis mixtæ, & elaboratæ Aetio autore, ideo Auicenna carnem nigri animalis incolumiorem, & ſuauiorem eſſe prodidiſſe, nigredinem vero ſignum eſſe caliditatis, & roboris, vt cum Hippocrate dicebat Galenus, idcirco in praxi lac capræ nigræ commendari receptum eſſe, ideoque Ariſtotelem lac liuidum prætuliſſe; quæ tamen omnia facile corruunt, ſi periti ſſimis viris in mentẽ reducamus, non ſicuti in brutis nigra, etiam in hominibus, ſed alba rubro ſuffuſa magis laudari, cuius rei ratio eſt, quia cum homo ſit vltimum mixtorum, & eius forma perfectior, ac magis eleuata in ſuo eſſe, maiorem requirebat mixtionem, & elementorum refractionem; ideoque illi conueniens eſſe non potuit caloris magna exuperantia, ſed abundantia ſolum naturalis, quæ in temperata natura potiſſimum reperitur, cuius ſobolis color roſeus eſt: in brutis vero quia non eam habent elementorum refractionem, & quorum moles craſſior eſt, conueniens fuit exuperans caliditas, à qua nigredo prouenit, vt molem illam poſſit conficere; Ariſtotelis vero ſententia de lacte brutorum intelligatur, aut certe non de liuido poſitiue, ſed de candidiſſimo lacte, intelligenda eſt, quod vt plurimum liuiditatem quandam præ ſe fert, qua ratione Angli, & Belgæ amylo, quo dealbare, & indurare ſolent collaria, tantillum liuidi coloris commiſcent, quo magis candor eleuetur,

teſta-

An liuidæ nutrices ſint eligẽdæ.

Hybridæ quæ dicantur.

Quæ nigra ſunt calidiora.

6. Epid.

Lac capræ nigræ laudatur.

In hominibus alba potius quam nigra commendãtur.

In brutis cur nigra laudentur.

teſtatur vaſtiſſima maris planicies, & convexa aeris ſuperficies, quæ in magna ſerenitate, quo tempore albiſſima ſunt, cærulea apparent: quin etiam ut eundem per ſe ipſum Ariſtotelem explicemus, ipſe ea quæ ſunt alba, calidiora, & ſuaviora eſſe prodidit, quod ſi ad hominem, non ad bruta animalia aptaveris, veritatem obtinebit. Videant igitur quam fœdè ludificentur eæ, quæ filios ſuos tradunt Æthyopiſſis & hybridis illis, quæ præter hoc, quod calore ſunt intenſiſſimo, moribus ut plurimum corruptiſſimis inquinantur, hoc ſolum nomine laudatæ, quod ſuaviſſimè modulentur.

Hybridæ ſuaviter modulantur.

Cæterum Pauli decreto lacte pueruli ad biennium uſque nutriri debent, quod ſi id abunde non ſupererit ad nutritionem, & incrementum, pulticula exhibeatur, ex tenuiſſimâ panis raſurâ, cum butyro, & ſaccharo, aut etiam cum oleo & melle, cum pulvere ſeſami aut aniſi; tamdiu vero lactentur, quamdiu dentibus nōdum inſtructi ſunt, quorum præſentia ſolidius quoddam lacte, & pulticula alimentum natura videtur expoſcere, ante hoc tempus nutriendi haud ſunt ſolidiori alimento, offis, aut intritis, quia inde ob exiguam adhuc concoquendi facultatem, & imperfectam maſticationem multi à cruditate morbi contrahuntur, extinguitur enim calor à multis cibis. Cum his tamē ſeptentrionales fœminæ tamdiu lactare non ſolent, & pulticulam citius infantibus exhibent. Cæterum ubi jam ablactati infantes fuerint, ſenſim ad pleniora cibaria traduci debent, tuncque liberiori modo vivere ſinendi ſunt, & ſuo ingenio, hilaritate, relaxato animi fræno, exercitia ludicra & luſus illis permittendus, nam animorum ſecuritas, relaxatioque haud parùm ad vegetam corporis educationem momenti affert. Verum ſimulatquè ſextum, ſeptimumve annum attigerint, mitioribus magiſtris tradātur, duodecimo altioribus diſciplinis imbuendi iam ſunt; ad vigeſimum uſque mathematicis, & philoſophiæ ſtudiis exornandi, deinde graviora exercitia imperanda, ut otio carentes à Veneris ſtimulis coerceantur, quibus ea ætas tentari plurimum ſolet, ideo in ea potiſſimum corycæis, & inſpectoribus indigent, nec ſine pædagogis, ſi fieri poſſit, à parentibus ablegentur. Vini etiam uſus per totam pueritiam, & adoleſcentiam interdicendus, nam ut Plato, & Galenus præcipiunt, præterquam quod ſit ignem addere igni, caput etiam halitibus replet; quare nil mirum, ſi hoc ęvi, ut ſunt corruptiſſimi inſtituentium mores, puerorum ingenia

Quamdiu lactandi pueri.

Pulticula qua ratione conficienda.

Educandi ratio.

Magiſtri.

Diſciplinæ.

A vini uſu abſtinendũ quamdiu.

Puerorum ingenia cur refractaria fiant.

aſpera, indomita, refractaria, ſuperbaque plerumque cernamus, dum vino oppreſſi, ac in mollitiem, & luxuriam ſoluti pueri, & adoleſcentes inſaniunt, & hebetiores fiunt, pudorem, obſervantiam, & officiũ poſthabentes. Sed egò dum ea perſequor, quæ cognoſcere potius, quam permutare licet, ac communem ſeculi calamitatem deploro, fortè orationis impetu meos limites videbor excedere; quare hic jam emenſus totam de hominis procreatione hiſtoriam, pueri animum magiſtrorum curæ perpoliendum relinquo; & quia de corporis ægritudinibus, quæ viris cum fœminis communes ſunt, alibi traditur, modò ad fœminas reflectentes noſtri inſtituti memores, quæcunque per eas quatuor ſtationes obveniant iis, quæ naturaliter fieri tradidimus, quot ſint earum languores, & quâ ratione reficiendi (quæ medicis plane utilis tractatio erit, reliquis non injocunda) DEO auſpice cudere exactiuſque perpendere ſecundâ huius operis parte, ne quippiam deſideretur, totis viribus adlaborabimus.

Nunc adepti huius laboris finem orationi quoque noſtræ hic finem imponamus.

* * *

FINIS LIBRI QUARTI, ET primæ partis hujus operis.

INDEX.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM MEMORABILIVM, QUÆ IN HAC PRIMA DE UNIVERSA MULIERUM Medicina parte continentur.

A. Pag. Lin.

Abgas quid. 27.16.
Aborſum ſeptem dierum qualem viderit Hipp. 151.31. & 160.9.
Aborſum promoventibus pœnæ illata 163.22.
Abortum 40. dierũ qualem vidit Fer. 154.21.
Ablactandi pueri quando 225.10.
Acetabula uteri ſive cotylidones 13.31.
Acetabulis fœtus per umbilici radices in utero committitur 13.33.
Acetabula uteri unde ſic dicta 29.16.
Acetabula an in humano utero reperiantur ibid. 13.
Inter acetabula humani uteri, & brutorum differentia 16.18.
Acetabula in muliebri utero dicũtur vaſorum ora non vaſa ipſa ibid. 26.
Accretio à calore fit 94 30.
Acetum calidas habet partes 217.6.
Acetabulorum diſſolutio in partu 203.34.
Adoleſcens ſine brachiis digitis pedum munia exactè perficiens Eboræ 141.2.
Adoleſcẽs alius ſuperiori ſimilis Salmãtica ib.5.
Adriani Imp. decretum de partu undecimeſtri 178.21.
Adoleſcentes inſpectoribus indigent 88.29.
Ætas pubertatis 12. in fœminis, 14. anno in viris conſtituitur 89.14.
Ætates à planetis qua ratione gubernentur 190.26.
Ægritudinibus pituitoſis coitus prodeſt 109.8
Ætas apta ad concubitum tum viro, tum fœminæ 111.2. & 113.3.

Pag. Lin.

Ætate adoleſcentiæ magnæ fiunt mutationes 88.18.
Æthiopum ſemen nigrum non eſt 39.31.
Æſtate mulieres: hyeme viri coitum magis appetunt 108.15.
Æthyopiſſæ non eligantur pro nutricib⁹ 225.6
Aëtius 116.13.
Affectus animi 72.24.
Affectus animi concubitus tempore conceptum impediunt aut vitiant 116.9.
Agrippæ qui dicantur 202.8.
Allantoides membrana ſive inteſtinalis 26.30
Allantoidis nomina diverſa ibid. 31.
Allantoides ex uracho initium ſumit ib. 32.
Allantoides ſolum fœtum non comprehendit ibid. 34.
Allantoides ex tenui muliebri ſemine & ſalivali viri humore coaleſcit 27.10.
Allantoidis uſus 27.50.
Alcypes elephantum peperiſſe fertur 141.20.
Alba calidiora, & ſuaviora eſſe quomodo intelligendum 225.4.
Alba potius quam nigra in hominibus commendantur 224.23.
Albertus Magnus 58.28.
Amnium tertium eſt fœtus involucrum 27.12.
Amnij ſubſtantia ibid. 13.
Amnij uſus ibid. 17.
Amare mulier debet ut concipiat 116.14.
Amiterni quale monſtrum natum 140.28.
Anatomiæ ad geographiam ſimilitudo 34.20.

 Anima-

Pag. Lin.

Animalia ſexibus ſeiuncta ſunt 2.24.
Animalia in individuis diſſolubilia ſunt in ſpecie perpetua 1.4.
Animam prægnantem eſſe qua ratione intelligendum 68.2.
Anima rationalis non eſt noſtræ generationis autor 70.8.
Anima rationalis à Deo in temporis momento creatur ibid.10.
Anima vegetativa an ſequatur ad perfectionẽ formæ: an vero extrinſecus adveniat 66.28
Animæ vegetantis munia ſunt nutrire & generare 69.16.
De anima Galeni ſententia nutabunda 70.22
Animalia quæ à diverſis ſpecie ſunt nata non gignunt 106.1.
Animalia diverſa congredientia tertiam gignunt ſpeciem 105.35.
Animus tranquillus facit ad bonos conceptus edendos 116.10.
Animalia perfecta non niſi ab agente univoco fiunt 139.19.
Androgyni ſeu hermaphroditi 140.33.
Ancilla quæ ſerpentem peperit 41.20.
Animalia cur parva multipara, magna unipara ſint 146.29.
Animal illud eſt quod in utero continetur 157.24.
Animã in ſemine præextitiſſe cõfirmatur 66.9
Anima rationalis quo tempore corpori infundatur variæ opiniones 164.19.
Anima rationalis circa tertium quartumve menſem corpori infunditur ibid.32.
Animal & homo idem ſimul non eſt 165.4.
Anima rationalis vegetativæ & ſenſitivæ vires continet ibid.18.
Anima rationalis cur in infantibus ſua munia non exercet ibid.31.
Anima rationalis extrinſecus advenit ib.33.
Ad animam humanam in corpore præparatio eſt ibid 35.
Anima humana humanũ corp⁹ requirit 166.1
Animæ vires, & facultates an realiter diſtinctæ ſint ibid.4.
Animæ facultates in rationali anima virtute continentur ibid.5.
Animæ facultates diſtinctis ſedibus ſua munia exercent ibid.10.
Anima rationalis, non ab angelo ſed à ſolo DEO creatur ibid.14.
Anima rationalis an ſit ex traduco 166.29.
Anima qui differat à natura 168.15.
Animæ eſſentiam ſe ignorare fatetur Galenus ibid.21.
Animam eſſe immortalem Galenum ſenſiſſe contra quam quidam illi imponunt ib.30.
De anima Porphyrii ſententia ibid.32.
De animæ eſſentia ſententiæ variæ 169.4.
Anima rationalis immortalis eſt ib.27.
Animam eſſe immortalem quibus rationibus probarint Plato & Ariſtoteles ibid.
De animæ rationalis immortalitate rationes Philoſophorum probabiles ſunt non demõſtrativæ 269.34.
De animæ immortalitate ſententia vera, & certa eſt non evidens, ideo fide potius quam demonſtratione cognoſcitur 170.11.
Animæ immortalitatẽ arguit timor Dei ib.14.
Animam eſſe immortalem ex locis ſcripturæ comprobatur ibid. 25.
Anima tota ſimul ingreditur 104.18.
Animalia bruta pumiliões cur dicatur 174.17

Anodinæ

Pag. Lin.

Anodina medicamenta utriuſq; exceſſus contrarij vicem habent 216.16.

Animi ſecuritas ad vegetam corporis educationem convenit 225.24.

Anatome ad medicam tractatiōem ut geographia ad hiſtoriæ fidem facit 34.22.

Anaxagoræ ſententia de ſexus ſimilitudine 126.30.

Animæ vegetantis pars ſive facultas eſt facultas formatrix 74.13.

Animalia varia quam diu uterū gerunt 175.3

In Anglia quale monſtrum natum 140.30.

Annus 63. climactericus 192.1.

Appetitus naturalis idem in homine & brutis 119.15.

Aquas vocant obſtetrices ſudorem fœtus, & ſordem innominatam 103.14.

Aquea à frigido, terrea à calido concreſcunt 216.31.

Aquatilia lac non habent communiter 23.1.

Aquatilia quæ lac & mammas habent ib.3.

Arbores quando dicantur concipere & parturire 3.15.

Arteriæ regenerari nequeunt 50.12.

Artemon Antigono regi ſimilimus fuit 134.3.

Arimaſpi populi uno oculo inſignes 14[illegible].8.

Articulationis tempus 153.18.

Ariſtot. in plantis ſexus diverſitatem admittit 3.11.

Areteus uterum animal eſſe cum Platone ſentit 17.27.

Ariſtotelis ſententia circa præcipuum mammarum uſum 22.13.

Ariſtotelis de muliebri ſemine ſententia 43.13.

Ariſtoteles, Avicenna, & Gentilis menſtruum ſanguinē fœmineum ſemen eſſe putarūt 45.12.

Ariſtotelis de teſtiū vi & uſu ſententia 61.25

Ariſtotelis ſententia de ſemine qua ratione ſit animarum 65.9

Ariſtotelis dictum, quidquid ſit ab eo quod actu eſt fieri, qua ratione intelligendū 66.15

Ariſtotelis dictum, ſol & homo generant hominem, qua ratione explicandum 73.10.

Ariſtotelis de concumbendi ratione egregia ſententia 118.31.

Ariſtotelis difficilis loci de tempore quo minus alimenti fœtus abſumit explicatio 157.29

Ariſtotelis loca contraria conciliantur 158.3.

Ariſtotelis & Avicennæ de principatu membrorum ſententia 158.33. & 159.15.

Ariſtoteles lac lividum commendat 224.21.

Ariſtoteles cor primum efformari contendit 159.2.

Ariſtoteles interdum in rerum divinarum cognitione elatus 35.10.

Aſtomorū gētes ſine ore halitu vivunt 140.14

Athenæi ſententia de muliebri ſemine 43.16.

Athenagoræ ſententia de dæmonibus 120.7.

Anthropophagæ Scythæ everſis poſt crura pedibus incedunt 140.11.

Autoris inſtitutum 1.13.

Averrois urgens argumentum quod ſemen fœmina non ſit prolivum 46.20.

Avicennæ de ſeminis deciſione pulchra ſententia 57.8.

Avulſio apud agricolas quid 60.9.

Averrois de tempore quo anima rationalis introducitur ridicula ſententia 165.22

Aves lac non habent neq; mammas 22.36. & 210.1.

Avium rapacium temperatura 96.25

Pag. Lin.

Aves defectum lactis amore erga pullos ſuos cõpenſant 210.4.
Auſtrinæ conſtitutiones utero gerentibus incommodæ 200.6.
Avicennæ loca 52.31.
& 124.35.

B.

IN *Barduana regione pecora lacte abundant* 210.31.
In balneo ex projecto ſemine mulierem concepiſſe, 47.3.
Bilis varia in infantium inteſtinis 205.16.
Braſavolæ ad locũ Galeni interpretatio 42.6.
Brutorum diverſorum varia pariendi tempora 175.3.
Bruta menſtruis non laborant 77 9.
Bruta certum habent pariendi tempus 175.3.
Bruta qua ratione ad coitũ concitentur 175.31
Brutorum inſtinctus 72.9.
Brutorũ fœminæ gravidæ marẽ renuũt 106.8.
Brutorum fœminæ pleraque maribus robuſtiores 95.1.
Bruta ab hominibus concipere ne poßint 119.7
Bullæ tres pro cerebro, corde, & jecore quando prius generentur 150.33.
Butyri temperamentum 208.19.

C.

CEllulas 7. *alias* 10. *in humano utero reperiri crediderunt Mundinus & Albertus Magnus* 6.24.
Cartilagines coſtarum in mulieribus non ſemper cartilaginoſæ perſiſtunt 24 33.
Calor moderatus ad hominis generationem confert, frigiditas noces 41.19.
Carnoſæ & adipoſæ partes facile regenerantur 50.15.

Pag. Lin.

Capreolaria vaſa mora materiam in ſemen convertunt 61.9.
Calorem in nobis triplicem ponũt aliqui 73.19
Calor naturalis frigidi eſt particeps 74.7.
Calor nativus mixtionis vinculum eſt 85.1.
Calingarum fœminæ ſeptennes uterum geſtant 89.22.
Caloris inopia cauſa ne ſit cur juniores non cõcipiant 90.15.
Calor pedum, & manuum fœminis familiaris & unde 95.25.
Catellos parvos qui volunt habere, anguſtioribus vaſis poſt ortum includunt 137.12.
Carnificatio tertiũ eſt formationis tẽp⁹ 153.12.
Caput in utero homines ad ſui proportionem habent maius quam bruta 174.10.
Caput in utero homini cur pergrande 174.20.
Cæſares ſive cæſones dicuntur qui cæſo matris ventre ſunt nati 202.25.
Cato Cenſorinus 80. *anno filiũ genuit* 206.9
Calor ativus & humidum primigeninum perfectißima in pueris reperiuntur 212.8.
Calidiora non fiunt omnia quæ concoquantur ibid.21.
Caſeationis ſpecies duæ 217.21.
Caſeatio impropria quæ fit in mammis à calido eſt ibid.25.
Caſeatio à calido ſemper fit 216.29.
Caloris opus homogenea congregare, heterogenea diſgregare 217.35.
Calida lãc generant 210.6.
Calefacientia impenſe aut refrigerantia lactis generationem impediunt ibid.7.
Caput hominibus magnum præ brutis 174.11.
Caput eſt animæ ſedes ibid.21.
Capiti uterus qua ratione conſentit 15.32.

Cadavera

Pag. Lin.

Cadavera mulierum cur pronæ fluitent 11.25.
Cerebrum in cõcubitu potiſſimũ patitur 58. 21.
Cerebrum è ſolo ſemine ortum habere putavit Galenus 151.2.
Cerebrum, cor, & jecur, membra ſunt ſpermatica 160.28.
Cerebrũ, & oculos, prius formari Hippocrates ſentit 159. 26.
Cerebrum non ad vivendum, ſed ad bene vivendum eſt neceſſarium 160.19.
Certitudo in naturalibus ſcientiis minor, quã in mathematicis, in moralibus adhuc minor 117.18.
Choriõ membrana venarũ context⁹ eſt 25.32.
Chorion placenta etiam dicitur 26.5.
Chorij uſus 26.7.
Chorion dicitur nonnunquam prima membrana non ſolum, ſed tota involucrorum compago 26. 18.
Chorij exortus & origo 26.9.
Choriõ in part. cũ allatoide implexa exit 26.11
Chorij nomina diverſa 26. 25.
Chymicorum error 165.9.
Chryſippi impia ſententia de fœmina 131. 4.
Cicatrix & verruca parentis cur apparent nõnunquam in filio, & non ſemper 57.32.
Cletoris quæ corporis pars 10. 2
Cor dicitur plantarum interior pars 3. 14.
Colli veſicæ ſitus 8. 11
Concubitum primum acerrimum eſſe fœminæ aiunt 9. 17.
Cotyledones, vide acetabula
Coſta una caruit primus ſolummodo vir 25.10
Conceptus non ſolum incipientibus aut deſinentibus menſibus, ſed etiam medio tempore fieri poteſt 30.3.
Conceptionis ratio ib. 33.

Pag. Lin.

Colliquamentum quid 38 3.
In concubitu cur tot voluptatum illecebras natura poſuerit 101. 29.
Concepiſſe fœminas ex ſemine in balneo ſuſcepto an fieri poſſit 47.3.
Ex cõcubitu nimio ſequitur extenuatio 101.13
Ad coitum tria ſunt neceſſaria 64.
Conſuetudinis vis magna 82.28
Corpora pura & impermixta ſunt diuturniora 84.21.
Coitu nimio utentes ſanguinem pro ſemine excernunt 101.34.
Cõcubit⁹ eſt maris, & fœminæ coniũctio 100.18
Concubitus cur res ſuaviſſima ib. 16.
Concubitus, vide Coitus, Venus ib. 20.
Ad concubitũ fœcundũ quatuor neceſſaria 101.2
Concumbendi appetitus unde proveniat ib. 6.
In concubitu univerſum corpus geſtit ib. 19.
Concumbendi appetitus ab epate eſt 102.7.
In cõcubitu vir maiorem percipit volupt. 103.3
In concubitu vir maiorem percipit delectationem quam fœmina ibid. 7.
In concubitu fœmina longiori tempore, vir intentius delectatur ibid. 11.
Concubitus finis non eſt noxam vitare, nec vitæ miſerias demulcere 104.12. & 16.
Concubitus finis eſt ſobolis propagatio ib. 23.
Concubitu nimio corporis & animæ vires franguntur ib. 29.
Cõcubitus hodiern⁹ ut plur. ſuperfluus 105. 3.
Concubitu an poſſint uti prægnantes, & quo menſe ſecurius 107.20.
Coitus eſt quidam morbus comitialis ib. 28.
Coitus primi hominem duntaxat pœnitet ib. 31
Coitum mulieres æſtate, viri hyeme magis appetunt 108.15.

Con-

Pag. Lin.

Concubitus cerebrum lædit 109. 2.
Concubitus morbis pituitoſis prodeſt ib. 8.
Concubitus morbis ex retento ſemine aut menſtruo prodeſt ib. 11.
Coitus uſus moderatus ſalutaris eſt 104. 19
Coitus abſtinentia quo pacto noceat 105. 7.
Concubitus per geſtationem uteri nocet agitatione fœtus 176. 19.
Concubitus ſanat dyſenteriam 109. 13.
Concumbendi animaliũ varia tempora 110. 32
Concubitu crebro multa fit caloris & ſpiritus diſſolutio 101. 21.
Concubitus cum puella nimis puſilla ſemen corrumpit 112. 8.
Concubitus terminus 113. 11.
In concubitu prolifico obſervãda præcepta 116.
Concubitum quæ impediant ib. 15.
Concubitus calefacto potius quam refrigerato, & pleno quam vacuo corpori convenit ib 18
Concubitus qua diei hora conveniat ibid. 28.
Concumbentium victus ratio obſervanda 115. 1
Coitus veſicæ intenta non probe procedit ib. 5.
Cõcumbitur ſecurius ſub aurore & poſt cici coctionem ibid. 11.
Concubitus viroſam qualitatem lacti conciliat 222. 12.
Concubitus interdiu nocivus 115. 22.
Ad concubitum prolificum idoneum annitẽpus ib. 23.
Concubitus in menſium fluxu proli & parentibus exitialis ib. 27.
Concubitus octavi menſis mucore fœtum opplet 148. 12.
Ex concubitu menſtruatæ fœtus impurus fit & morboſus ibid. 30
Coitus invitus ſterilis eſt ib. 13.

Pag. Lin.

In concubitu fœmina ſi ploret, nõ concipit 116. 1
Concubitus immodicus, & ardens nimis infœcundus ibid. 16.
Concumbendi ratio, & quæ in ipſo concubitu obſervanda 117. 8.
In concubitu modeſtia ac pudicitia ſervanda 117. 11. & 118. 30.
Cupiditas Veneris unde ib. 22
In concubitu ſervandus ſitus 118. 1.
A concubitu mulier qua ratione ſe gerere debeat ib. 15.
Quæ concubuit à ſermone, contẽtione; motu, & ſternutamento ſe contineat ib. 20.
Coitus an per maleficia impediri poſſit 123. 3
Coitus lactanti nocet 222. 10.
Conceptus vitioſi cauſa 139. 34.
Conceptus qui defectu inſignuntur 140. 7.
Conceptus computatio à quo die auſpicanda 176. 33.
Coitꝰ nõ impẽditur nudis Characteribꝰ 123. 11.
Coitũ impedire poteſt Dæmon cum una muliere & non cum aliis ibid.
Conceptus quando fiat 117. 30.
Concipere poſſunt bruta ex hominibus, & vice verſa 119. 7.
Ad conceptum quæ neceſſaria 123. 20
Conceptionis nomen à comprehenſione deductum ib. 24.
Conceptus definitio ib. 26
Conceptus cauſæ in viro, & fœmina ib. 33.
Cõceptus ſigna ex corpore mul. 124. 4 & 177. 4
Conceptus ſigna ex mammis & utero 124. 19.
Conceptionis ſignum maximum occluſio oris uteri cum mollitie 12. 26.
Conceptus ſigna ex pulſu 124. 31.
Conceptus poſſitne ex lotio cognoſci 24. 34.

Concep-

Pag. Lin.

Conceptus ſigna ex lotio non deſumpſit Hippoc. nec Galenus 125.18.
Per conceptum magnæ in venis fiunt mutationes & in ſanguine mulieris ibid.23.
Conceptus ſignum ex lotio deſumi poteſt, ſed nō firmum ibi.25.
Conceptus ſigna firma non ſunt ibid.27.
Concepiſſe fœminam caute prognoſticandum, ne in dedecus incurrant medici ib.30.
Conformatio ad 40. *vſque diem an ex ſolo ſemine* 154.19.
Conformatio ex ſolo ſemine ad 7. *vſque diem* ibid.30.
Cordis, cerebri ac jecoris generatio 151.1.
Cor naturalis ſenſitiuæ ac vitalis facultatis principium eſſe Ariſtoteles exiſtimauit 159.3.
Cor an hepar prius generetur 158.31.
Cor, cerebrum, & jecur ſimul formantur, ſed vltimo perficiuntur 160.18.
Corruptio non eſt, niſi vbi contrariæ qualitates 170.1.
Cordi dicuntur qui ſerotina fœtura nati ſunt 179.5.
Cornelia è Scipionum gente 62. anno ætatis Voluſium peperit 206.10.
Color ſucci pro ratione partis in qua continetur variat 207.19. & 213.2.
Concreſcunt aquea à frigido, terrea à calido 216.3.
Concreſcunt à calido, quæ à frigido diſſoluuntur 217.31.
Congelationi qua ratione frigida medicamenta conueniant 216.15.
Conſtantini Africani animaduerſio de coitu 1. 104.34.

Pag. Lin.

Coagulum caſeoſam partem prius ſeparat, demum eandem craſſam reddit 216.32.
Coaguli natura, ibid.35.
Coagulum quid 218.4.
Coagulum in grandioribus animalibus non reperitur ibi.8.
Coagulum fermento aſſimilatur ibi.20.
Coagulum liquida conglutinat, coagulata diſſoluit ibid.22.
Coagulum lac congelatum in ventriculis puerorum diſſoluit ib.23.
Coitus nimius medullam exhaurit 58.28.
Conceptus an poſſit fieri ſine vel ante menſtruorum præſentiam 84.5.
Cordis à mammis tutela 22.9.
Coloſtrum quid 205.33.
Collum matricis 7.28.
Conceptus, partus, abortus, tempus idem, quod morbi ſanitatis, & mortis 174.27.
Coitus tentigo confertur cum pruritu in cute 101.11.
In coitu quid emittant ſpadones 39.5.
Ad coitum cur Scytæ omnium hominum minus ſint valentes 63.22.
Concupiſcibilis anima, & altrix eadem 159.31.
Concupiſcibilis facultas in jecore 160.6.
Concipiendi organa cur fœminis data 1.7.
Crena cauitas eſt ſub media parte oſſis pubis 24.20. & 199.26.
Crenæ vſus eximius 24.21. & 199.27.

D.

DEI ſimilitudo in creatura 73.2.
Dei opificis mira prouidentia 76.34.

INDEX.

Pag. Lin.

Dæmones cum hominibus coire an poßint 119.18.

Dæmonum genera ſex ſecundum Pſellum ibid.20.

De dæmonibus Pſelli ſententia; quod corpore & voluptate præditi ſint ibid.20.

De dæmonum concubitu Lactantij opinio ibid.27.

Dæmonum varia nomina 120.14.

De dæmonibus ſuccubis, & incubis aliorum opinio 121.27.

Dæmones etſi concumberere poſſent generare tamen non poſſent 122.6.

Dæmones filios aliunde ſurreptos ſupponunt ibid.17.

Dentes præcoces regenerantur 52.19.

Dentes molares quo tempore generentur ibid.25.

Dentes ſapientiæ qui dicantur ibid.28.

Dentes ex ſanguine gigni putat Auicenna ibid.31.

Dentes ſicuti vngues, & pili ex excrementis generantur ideo ſemper accreſcunt ibid.33.

De dentium regeneratione ſententiæ variæ ibid.30.

Delectationem tantam cur poſuerit in coitu natura 106.15.

Demoſthenis dictum ad meretricem 107.33.

Decas hebdomadarum conſtat 70. diebus 180.11.

Denarius numerus ex paribus ſolus perfectus 192.9.

Decimus menſis ſecundum arithmeticos cur vitalis 192.30.

Denarij termino conſtituto omnes nationes numerant 192.13.

Pag. Lin.

Denarius omnia numerandi genera continet ibid.17.

Demonſtrationis initium eſt experientia 184.8.

Democriti ſententia de ſimilitudine ſexus in fœtus 127.18.

Dentitionis tempus 154.5.

Cum dentibus naſci viris auſpicabile, fœminis ominoſum eſt ibid.10.

Dentes in ſuperiori maxilla ruminantia non habent 218.6.

Deformitas in partu vnde 138.11.

Delineationis tempus 152.23.

Decimeſtris partus 178.1.

Diſſimilitudo in fœtu triplex 138.7.

Diſſimilitudo in partibus corporis ibid.10.

Diſſimilitudo in accidentibus ib.14.

Diſſimilitudo in tota ſpecie ibid.20.

Dies illunes qui dicantur 180.7.

Dimidio anno nati ſeptimeſtres ſunt 181.22.

Dierum anni ad dies decretorios comparatio 186.3.

Dies ſextus in morbis, & menſis octauus in partu tyranno aßimilantur 196.18.

Diuerſa ſpecie tertiam gignunt ſpeciem 105.35.

Dierum decretoriorum, & dierum partus eadem eſt ratio 188.24.

Diei ſeptimi encomia à Lino dicta 191.22.

Dioſcorides 2.36.

Doloris in partu cauſa à theologis aßignata 173.22.

Doloris in partu cauſæ naturales tres 198.18.

Doloris in partu tres cauſæ aliæ ibid.21.

Dolores poſt partum in partibus poſterioribus cur fiant 199.25.

Dolores in partu primiparis grauiores ibid.24.

Dormientes

Pag. Lin.

Dormientes quare nonnunquam obſcure ſentiant 107.13.
Dyotimæ fatidicæ mulieris verba interpretantur 67.35.
Domina Ioanna Villæ Francæ comitiſſa ſanguinea valde 99.6.
Diogenis Cynici de Venere opinio 104.10.
Diſſenteriam concubitu ſanari ſcribit Hipp. 109.13.
Diſſenteria ante partum non ſemper eſt ſalubris vt quidam putant ib.16.
Diuretica menſes ſiccant 211.23.
Dorſalis medulla nimio coitu exſiccatur 58.22. & 109.4.
Dorſum mulieris 24.24.

E.

EBrij ſemen infœcundum 41.6.
Elementa maris & fœminæ vicem obtinent 2.31.
Empedoclis dictum egregium 102.23.
Empedoclis & Democriti ſententia de ſexus ſimilitudine 127.16.
Embrio quamdiu vocetur id quod in vtero eſt 152.28.
Eugion, vide Hymen
Epicurus fœtus formationem ad caſum referebat & fortunam 69.9.
Epicuri de Venere opinio 104.4.
Epicuri & Lucretij ac atheiſtarum ſententia execranda de animæ immortalitate 196.4.
Epicureorum dictum commune ibid.
Equæ pariendi tempus 175.4.
Erectionis membri virilis cauſſæ 102.1.

Pag. Lin.

Eunuchorum natura qualis 63.9.
Eunuchorum tres ordines ſiue modi ibid.19.
Eunuchi quibus ſoli teſtes ſunt execti ad Venerem ſunt potentes, ſi reliqua virilia eximantur, inhabiles ſunt 64.3.
Eunuchi cubicularij Turcarum Imp. quales ibid.8.
Eunuchi vt plurimum ſunt moribus corruptis ibid.18.
Eunuchi cur libidinoſi ibi.23.
Eunuchos præſtantes ingenio extitiſſe ibi.28.
Excrementum quid 38.3.
Excrementis naturalibus locus eſt deſtinatus 37.26.
Exemplum vnum non facit experientiam 154.25.
Experientia omnes rationes euertit 160.8.
Excrementum quod in infantum inteſtinis reperitur vnde oriatur 162.5.
Experimentum & ratio duo potiſſima demonſtrationis principia 184.8.
Exitus fœtus varij 198.1.
Excrementum duplex vtile & inutile 37.28.
In excretione ſeminis cur delectatio 101.18.
Expultrix facultas vteri quando inſurgit 173.11.
Exemplum vtero parturienti accommodatum 198.7.
Exemplum fœtui accommodatum 151.18.
Exercitiis deditæ mulieres 77.32.

F.

FAcultates noſtri corporis functiones ſuas exercent ex doctrina mentis diuinæ 72.4.

Pag.Lin.

Facultas formatrix in ſpecifica ſeminis varietate determinatur ad certam ſpeciem. 71.1.
Facultas formatrix ex præcepto Dei eſt tanquam rude inſtrumentum in manu artificis. 132.20.
Facultatis formatricis inſtrumenta ſunt temperamentum & ſpiritus genitiuus 134.22.
Facultas formatrix quando primum motum non aſſequitur, ſoluitur in propinquum. 136.24.
Facultas formatrix ſicuti reliquæ à temperamento & ab anima totius ſemini communicatur. 136.32.
Facultatis naturalis motus, non autem animalis aut rationalis ad fœtum traducuntur. 137.15.
Facultatis formatricis debilitas vnde 140.1.
Facultatum noſtri corporis connexio 165.16.
Feram quid vocent mulieres 141.24.
Fernelij ſententia de ſemine quod animatum non ſit 67.19.
Fernelij ad locum Ariſtotelis de ſemine interpretatio inutilis. 74.2.
Fernelij & Plinij de menſtrui malignitate opinio 78.32.
Fernelij de ſimilitudine indiuiduali opinio. 133.20.
Fernelius totam fœtus conformationem ad 40. vſque diem ex ſolo ſemine fieri putat, 154.18.
Fernelij & Platonis ſententia de vteri aſcenſu exploditur 18.32.
Fides eſt habitus verus, & certus, ſed non euidens. 171.9.
Foraminum ſeu cotylidonum ora ſunt quæ in vtero apparent non cellulæ. 6.32.

Pag.Lin.

Fœminas in viros verti qua ratione intelligendum. 11.5.
Fœminæ in virum mutatio cur potius nuptiarum die ibid.7.
Fœmina quibus à viro diſſidet 3.19.
Fœminæ ſeptentrionales Cathartica facilitus, ſanguinis miſſionem difficilius ferunt 205.27.
Formatrix facultas. 69.1.
Fœtus in vtero forma. 33.1.
Fœtus per vmbilicum vtero alligatur ibid.5.
Fœminarum partium ad partes virorum conferentia. 33.26.
Fœminæ plures citra libidinis ſenſum concipiunt. 38.27.
Fœminæ non minus quam viri nocturnis pollutionibus infeſtantur. 43.33.44.5.
Fœminæ in coitu perinde ac viri delectantur ibid.10.
Fœmina ſine concubitu ſola nequit concipere, quamuis in eius ſemine materia ſit & efficientia 46.5.
Fœminæ libidinoſæ crebro partu temperantur. 47.16.
Formatrix facultas in animalibus languidior eſt, quam in plantis. 52.13.
Fœcunditas ſeminis non à teſtibus ſed à toto. 63.1.
Formatiua virtus à quatuor motoribus concitatur propria natura, calore, ſpiritu, & anima generantis. 66.2.
Formatiua virtus pars eſt animæ vegetantis ibid.7.
Formatiua virtus in ſemine eſt, dormiens tamen & conſopita. ibid.9.

Formæ

Pag. Lin.

Formæ omnes præter rationalem corporeæ ſunt 100.24.
Formæ rerum non mutantur 165.8.
Fœtus plures ab vna potentia generantur 67.11.
Formas omnes de cœlo duci putat Fernelius ibid. 34.
Formatiua virtus ex autoris ſententia quid ſit 71.1.
Formatiua virtus irrationalis potentia eſt ibid. 4.
Formatiuæ virtutis varia nomina & encomia ibid. 8.
Fœmina à menſtruo purgata facilius concipit 82.5.
Fœmina quam mas frigidior, & humidior eſt 95.16.
Fœminæ frigiditas in prolis commoditatem redundat 76.35.
Fœmina an in virum mutari poſſit 11.6.
Fœmina aliqua viro aliquo calidior eſſe poteſt 96.21.
Fœmina citra menſtruorum profluuiũ an poſſit concipere 98.17.
Fœtus in vtero ſanguinem trahit 85.17.
& quando trahere incipiat 152.33.
Fœminæ quibus citius menſes apparent breuioris, quibus tardius diuturnioris vitæ ſunt 89.12.
Fœminas vtero geſtaſſe 9. ætatis anno ſcribunt aliqui ibid. 17.
Fœminæ vſque ad extremum ſenium Venerem amplectuntur 93.7.
Fœminæ plurimæ maribus ſunt iracundiores 69.24.
Fœminæ rapacium animalium maribus ſunt fortiores ibid. 25.

Pag. Lin.

Fœminam natura cur fecerit frigidiorem mare 76.35.
Fœmina plus appetit quam concoquit 95.17.
Fœminæ ſanguis ex accidenti calidior eſt quam viri 96.13.
Fœmina citra menſtruam purgationem dupliciter poteſt concipere 98.21.
Fœcunditas ab ſpiritu, humore, & ventoſitate fit 102.6.
Fœmina vide mulier.
Fœmina marem cum quo primo fuit congreſſa incredibili amore proſequitur
Fœminæ prima ſua ex ſemine compoſitione nunquam ſunt viris calidiores 96.30.
Fœminam viro eſſe imperfectiorem exiſtimauit Ariſtoteles 130.6.
Fœmina à natura primo tentata eſt non per reſultationem facta ibid. 18.
Fœmina eſt viro æque perfecta ibid. 26.
Fœmina monſtrum non eſt 131.6.
Fœmina etſi facta eſt præter inſtitutum agentis particularis, non tamen præter inſtitutum agentis vniuerſalis ib. 31.
Fœmina tot partes habet quot vir ib. 33.
Fœmina & vir ad eadem ſtudia nati ib. 36.
Fœmina neque plura, neque pauciora habet inſtrumenta, quæ animi operationibus inſeruiunt quam vir 131.2.
Fœmoris oſſa in fœmina 24.29.
Fœtus piloſus, & vnguibus vrſinis 133.30.
Fœminæ ſeptentrionales Æthyopes conſpicere verentur ibid. 32.
Fœmina alba ex albo viro Æthyopem genuit 133.28.
Fœtui non communicantur à parentibus artes, ſcientiæ, neque virtutes 137.16.

Pag.Lin.

Fœmina alba Æthyopem parere non potuit ex ſolo conſpectu depicti 139.24.
Fœtus mucore oppletus exit ſi mater octauo menſe concubuerit 148.12.
Formatio fœtus quando incipiat 150.11.
Fœtus formatio à conceptu qui differat ibid.12.
Formationis fœtus ordo, & ratio vniuerſa ibid.21.
Formationis tempore duplicato mouetur fœtus & hoc triplicato in lucem venit ibid.17.
Fœtus per vmbilicum nutritur 151.26.
Fœtus per vmbilicum vtero alligatur 33.5.
Formationis tempora quatuor 151.28.
Fœtus deperditio quid ſit 152.29.
Formatiua fœtus virtus repueraſcens eſt non noua 152.9.
Fœtus quando incipiat dici, quod in vtero eſt 153.4.
Formatio tota 45. diebus perficitur ibid.29.
Formationis tempora, qua ratione diſtinguantur 151.28. & 153.34.
Formationis temporibus ſingulis ſingulos entis gradus ſortitur fœtus 154.5.
Fœmina ad ſui formationem decem dierum ſpatium vltra maris tempus non requirit 155.20.
Fœmina tardius efformatur quam mas tribus quatuorue diebus 156.4.
Fœmina intra vterum tardius, extra velocius adoleſcit ibid.8.
Fœminæ pubeſcunt, ſapiunt, & ſeneſcunt temporius quam mares ibid.20.
Fœminæ vita breuior, quam maris ibid.24.
Fœtus quando primum incipiat moueri ac ſentire 157.10.
Fœtus 40. die animal eſſe incipit ibid.23.

Pag.Lin.

Fœtus vltimis menſibus alimenti minus conſumit ad proportionem ſui corporis 158.6.
Fœtus vide infans
Fœtus parentis pars non eſt 163.6.
Fœtus in vtero animal eſt ibid.9.
& quando 157.23.
Fœtus in vtero afficitur ad matris affectiones ibid.10.
Fœtus in vtero dormienti ſimilis eſt, vt credit Aſclepiades ibi.15.
Fœtus in vtero conſtituti legitimi hæredes ſunt ibid.23.
Fœtus in vtero actiones volũtarias nõ edit ib.25.
Fœtus in vtero per arterias vmbilicales reſpirat ibid.30.
Fœtus in vtero nunquam vere planta, aut brutum eſt, ſed perfectiori modo viuit 163.13.
Fœtus inuolucra triplicia 25.26.
Fœtus plures an pluribus contineantur membranis 147.18.
Fœtus ſingulis temporibus diuerſos ſortitur entis gradus 154.4.
Fœtus conformatio tota an ad 40. vſque diem ex ſemine fiat ibid.18.
Fœtus membra ad 7. vſque diem è ſolo ſemine lactantur potius quam formantur ib.30.
Fœtus in vtero arborum fructibus aſſimilatur 107.22. & 182.6.
Fœminas magis, quam viros fieri decimeſtres ſcribit Ariſtoteles 183.35.
Fœtus qui in nouilunio, aut ante plenilunium geniti ſunt, temporius matureſcunt 195.1.
Fœtus iuxta ſeminis naturam temporius, aut ſerius matureſcunt 194.35.
Fœminis in ſuis affectionibus non eſt omnino deroganda fides 196.34.

Fœtus

Pag.Lin.

Fœtus quando incipit calcitrare 198.5.

Fœtum corrumpunt contrariæ temporum mutationes 199.31.

Fœtum firmant ſeptentrionales venti, auſtrales laxant, & cur 200.6.

Fœtus in vtero ſitus, 32.32.

Fœtuum in naſcendo non naturales figuræ quatuor 202.7.

Fœtus in naſcendo figura compoſita ex naturali & non naturali ibid.22.

Fœtus viui è viua matre quibus ferramentis educantur ibid.29.

Fœminis quo anno vt plurimum incipiant mēſes 89.8.

Fœminæ ſunt morbis quam plurimis obnoxiæ in præf.

Fœtus qui manci aut claudi in lucem veniunt, octauo menſe laborarunt 192.2.

Fœtus exeundi modus 200.30.

Fœminæ reperiuntur in omnibus quæ natura conſtant 2.29.

Fœminæ temperamentum ſanguinis generationi idoneum 75.20.

Fœmina an in virum conuertit poßit 11.6.

Fœminarum cadauera cur prona fluitent virorum ſupina 11.13.

Fœmina ſanguinem menſtruum quare colligat 75.23.

Fœminis pro ancilla vtuntur barbari 130.11.

Fœminæ perfectio à fine deſumenda ibid.30.

Fœtus cur in vtero octauo menſe laboret 196.10.

Fœtui exeunti aqua viam parat 203.14.

Fœtus grandiuſculus qua ratione per exiguum meatum exeat 7.5.

Fœtui quæ per os exhibenda antequam papillæ admoueatur 205,21.

Pag.Lin.

Fœtus proceritas vnde 157.5.

Fœtui in menſtruis genito quæ accidant 155.27.

Fœtui deeſſe quippiam aut ſupereſſe monſtroſum 138.30.

Formatricem fœtuum artem Dei Opt. Max. potentiæ ac maieſtati non naturæ tribuendum 71.3.

Fœtus maturus inopia alimenti foras egreditur 173.12.

Fœtus ſeptimo die eiecti deſcriptio 154.7.

Fœtus quadrageſimo die eiecti deſcriptio ib. 14.

Fœtus cur in vtero variis ſignis aliquando notatur 141.6.

Frænum poſuit natura in lingua & pudendis 9.24.

Fœmina libidinoſa minus quam vir excuſabilis 103.24.

Fruitio duplex nutritoria, & refocillatoria 16.31.

Fratrare dicuntur puellæ cum vbera primo tumeſcunt, & pubes erumpit 88.20.

Franciſcus à Coſta autoris frater gemellus cum ſorore Leonora Paez 148.26.

Frigida medicamenta quo pacto congelationi conueniant 216.15.

G.

Galeni ſententia de temperatura congredientium examinatur 41.19.

Galenus ſemen in teſtibus ſolum, & vaſorum flexibus generari exiſtimat 56.21.

Galenus omnes venas & arterias gignendi ſeminis facultatem habere credit 58.31.

Galeni de anima nutabunda ſententia 70.22.

Galeni ſententia de prima membrorum origine

Galeni de numeris ſententia 193.20.

Galenus

Pag.Lin.

Fœmina alba Æthyopem parere non potuit ex ſolo conſpectu depicti 139.24.
Fœtus mucore oppletus exit ſi mater octauo menſe concubuerit 148.12.
Formatio fœtus quando incipiat 150 11.
Fœtus formatio à conceptu qui differat ibid.12.
Formationis fœtus ordo, & ratio vniuerſa ibid.21.
Formationis tempore duplicato mouetur fœtus & hoc triplicato in lucem venit ibid.17.
Fœtus per vmbilicum nutritur 151.26.
Fœtus per vmbilicum vtero alligatur 33.5.
Formationis tempora quatuor 151.28.
Fœtus deperditio quid ſit 152.29.
Formatiua fœtus virtus repueraſcens eſt non noua 152.9.
Fœtus quando incipiat dici, quod in vtero eſt 153.4.
Formatio tota 45. diebus perficitur ibid.29.
Formationis tempora, qua ratione diſtinguantur 151.28 & 153.34.
Formationis temporibus ſingulis ſingulos entis gradus ſortitur fœtus 154.5.
Fœmina ad ſui formationem decem dierum ſpatium vltra maris tempus non requirit 155.20.
Fœmina tardius efformatur quam mas tribus quatuorue diebus 156.4.
Fœmina intra vterum tardius, extra velocius adoleſcit ibid.8.
Fœminæ pubeſcunt, ſapiunt, & ſeneſcunt temporius quam mares ibid.20.
Fœminæ vita breuior, quam maris ibid.24.
Fœtus quando primum incipiat moueri ac ſentire 157.10.
Fœtus 40. die animal eſſe incipit ibid.23.

Pag.Lin.

Fœtus vltimis menſibus alimenti minus conſumit ad proportionem ſui corporis 158.6.
Fœtus vide infans
Fœtus parentis pars non eſt 163.6.
Fœtus in vtero animal eſt ibid.9.
& quando 157.23.
Fœtus in vtero afficitur ad matris affectiones ibid.10.
Fœtus in vtero dormienti ſimilis eſt, vt credit Aſclepiades ibi.15.
Fœtus in vtero conſtituti legitimi hæredes ſunt ibid.23.
Fœtus in vtero actiones volūtarias nō edit ib.25.
Fœtus in vtero per arterias vmbilicales reſpirat ibid.30.
Fœtus in vtero nunquam vere planta, aut brutum eſt, ſed perfectiori modo viuit 163.13.
Fœtus inuolucra triplicia 25.26.
Fœtus plures an pluribus contineantur membranis 147.18.
Fœtus ſingulis temporibus diuerſos ſortitur entis gradus 154.4.
Fœtus conformatio tota an ad 40. vſque diem ex ſemine fiat ibid.18.
Fœtus membra ad 7. vſque diem è ſolo ſemine lactantur potius quam formantur ib.30.
Fœtus in vtero arborum fructibus aſſimilatur 107.22. & 182.6.
Fœminas magis, quam viros fieri decimeſtres ſcribit Ariſtoteles 183.35.
Fœtus qui in nouilunio, aut ante plenilunium geniti ſunt, temporius matureſcunt 195.1.
Fœtus iuxta ſeminis naturam temporius, aut ſerius matureſcunt 194.35.
Fœminis in ſuis affectionibus non eſt omnino deroganda fides 196.34.

Fœtus

Pag. Lin.

Fœtus quando incipit calcitrare 198.5.
Fœtum corrumpunt contrariæ temporum mutationes 199.31.
Fœtum firmant ſeptentrionales venti, auſtrales laxant, & cur 200.6.
Fœtus in vtero ſitus, 32.32.
Fœtuum in naſcendo non naturales figuræ quatuor 202.7.
Fœtus in naſcendo figura compoſita ex naturali & non naturali ibid.22.
Fœtus viui è viua matre quibus ferramentis educantur ibid.29.
Fœminis quo anno vt plurimum incipiant mẽſes 89.8.
Fœminæ ſunt morbis quam plurimis obnoxiæ in præf.
Fœtus qui manci aut claudi in lucem veniunt, octauo menſe laborarunt 192.2.
Fœtus exeundi modus 200.30.
Fœminæ reperiuntur in omnibus quæ natura conſtant 2.29.
Fœminæ temperamentum ſanguinis generationi idoneum 75.20.
Fœmina an in virum conuertit poßit 11.6.
Fœminarum cadauera cur prona fluitent virorum ſupina 11.13.
Fœmina ſanguinem menſtruum quare colligat 75.23.
Fœminis pro ancilla vtuntur barbari 130.11.
Fœminæ perfectio à fine deſumenda ibid. 30.
Fœtus cur in vtero octauo menſe laboret 196.10.
Fœtui exeunti aqua viam parat 203.14.
Fœtus grandiuſculus qua ratione per exiguum meatum exeat 7.5.
Fœtui quæ per os exhibenda antequam papillæ admoueatur 205,21.

Pag. Lin.

Fœtus proceritas vnde 157.3.
Fœtui in menſtruis genito quæ accidant 155.27.
Fœtui deeſſe quippiam aut ſupereſſe monſtroſum 138.30.
Formatricem fœtuum artem Dei Opt. Max. potentiæ ac maieſtati non naturæ tribuendum 71.3.
Fœtus maturus inopia alimenti foras egreditur 173.12.
Fœtus ſeptimo die eiecti deſcriptio 154.7.
Fœtus quadrageſimo die eiecti deſcriptio ib. 14.
Fœtus cur in vtero variis ſignis aliquando notatur 141.6.
Frænum poſuit natura in lingua & pudendis 9.24.
Fœmina libidinoſa minus quam vir excuſabilis 103.24.
Fruitio duplex nutritoria, & refocillatoria 16.31.
Fratrare dicuntur puellæ cum vbera primo tumeſcunt, & pubes erumpit 88 20.
Franciſcus à Coſta autoris frater gemellus cum ſorore Leonora Paez 148.26.
Frigida medicamenta quo pacto congelationi conueniant 216.15.

G.

Galeni ſententia de temperatura congredientium examinatur 41.19.
Galenus ſemen in teſtibus ſolum, & vaſorum flexibus generari exiſtimat 56.21.
Galenus omnes venas & arterias gignendi ſeminis facultatem habere credit 58.31.
Galeni de anima nutabunda ſententia 70.22.
Galeni ſententia de prima membrorum origine
Galeni de numeris ſententia 193.20.

Galenus

Pag. Lin.

Galenus in principatu generationis cordis & epatis ſatis ſibi non conſtat. 159.25. & 160.32.
Generationis quatuor primi actus 68.16.
Generatio perfectiſsima eſt omnium operationum quæ vegetatiuæ conueniunt 69.27.
Generantem & nutrientem potentiam diuerſas non eſſe quidam exiſtimant ibid.30.
Gemelli Eborenſes inter ſe ſimillimi 134.5.
Gemelli qua ratione concipiantur 147.15.
Gemelli vna ne an pluribus ſecundinis contineantur ibid.21.
Gemellorum vterque ſuum habet amiculum ibid.29.
Gemelli ex ſuperfœtatione diuerſis ſecundinis continentur ibid.25.
Gemellos quæ geſtat eadem die parit vt concepit 148.5.
Gemelli diuerſi ſexus frater & ſoror autoris ibid.25.
Geſtatio vteri quid 150.5.
Genitura quid 37.9.
Genitura vide ſemen
Generationis principia ſemen, & menſtruum 36.10.
Generationis principia ſordida 4.13. & 38.34.
Generandi principium in homine 101.1.
Generationis appetitus vnde 100.10.
Genitalium vtriuſque ſexus partium diſcrimen 34.11.
Genij dæmones 120.15.
Genitura perfectioribus tantum conuenit animalibus 37.7.
Genituram pellicula ambiens inſtar oui internæ tunicula 151.10.
Generatio & nutritio iiſdem fit 50.24.
Gignunt tam fœminæ, quam viri temperati, etiamſi intemperatis iungantur 41.24.
Gignendi periodus in mare, & fœmina quo ætatis anno claudatur 206.2.
Glandularum proſtatarum vſus 14.17.
Glandulæ proſtatæ in fœminis non reperiuntur ibid.21.
Graueolentibus naribus adhibitis reliquæ etiam partes contrahuntur 19.14.
Grauida cur ſuperiora corporis retrorſum inclinat 24.25.
Gradus conſanguinitatis cur ad quatuor progenies numerantur 136.18.
Grauidationes falſæ. 143.35.
Grauidæ ſæpiuſcule vrinam reddunt quia veſica ab vtero comprimitur, 157.27.
Grauida mulier ſi concumbat, fœtus agitatur, & variat pariendi tempus 176.19.
Grauidationis tempora 151.28.
Grauidis cur menſtrua non fluant 85.32.
Grauidis menſes ſi fiant vnde profluant 86.2.
Grauidis vteri oſculum occluditur 7.18.
Grauidationis ſigna 124.4.
Grumefactio lactis quid 215.10.
Grumefactionis cauſæ ibid.21.
Gutta vocatur ab Ariſtotele ſalitualis humiditas 46.31.
Gigantes ſiue deformi magnitudine viri vnde oriantur 138.34.
In Gynæciorum tribus voluminibus plurima figmenta continentur 19.25.

H.

HÆmorroidum fluxus in viris menſtruus aliquando fit 88.12.
Hæmorroides & varices raro contingunt fœminis 94.10.

Pag.Lin.

Hepar humanum ſanguinem gignit, ex quo poteſt homo nutriri non aliud animal 132.15.
Hepar infantis vtero prægnantis propius accedit quam cerebrum, & cor, 160.17.
Heminæ duæ atticæ ſunt menſtruorum menſura 92.12.
Hemina dimidium eſt prima lochiorum profuſio 204.27.
Hepar quo tempore generatur 150.34.
Hepar à ſemine generatur 153.10.
Hepar licet primum generetur non poſtremo perit 160.4.
Hepar cur licet ante cordis generationem fœtum aleret, tamen extincto corde non ſimiliter alat 159.36.
Hermaphroditi eunuchi etiam ſunt 144.32.
Hebdomadarum decas quid 180.11.
Hebdomada ſeptem complectitur dies ibi.12.
Hermaphroditi qui dicantur 144.9.
Hermaphroditi vbi gignantur 146.25.
Hermaphroditorum 4 claſſes ibid.18.
Hermaphroditi lex 145.14.
Hermaphroditorum ſexus qui cognoſcatur ibid.17.
Hermaphroditi cauſæ ibid.33.
Hominis abiecta conditio ex loco in quo gignitur deprehenditur 4.14.
Homo naſcitur inter excrementa ex materia vili ſoluitur in terram ibid.15.
Homo cæterarum rerum perfectio eſt 137.33.
Homo naturaliter appetit perpetuo eſſe 170.4.
Homo ad concumbendum nullum habet certum tempus, vt bruta 175.33.
Homines iuxta intellectus diuerſitatem aut cum brutis participant, aut cum angelis ad intellectionem ſubſtantiarum ſeparatarum 176.14.

Pag.Lin.

Hominis origo fragilis 36.12.
Hominis ingens mutatio circa annos pubertatis 88.18.
Homo continet in ſe omnia quæ mundus 137.31.
Homo per ætates à generatione tendit in corruptionem 182.17.
Horarum certus numerus ad partum requiritur 188.30.
Homo nudus, inops, querulus, & ad lachrymas proiectus naſcitur 201.2.
Homo armis caret, & integumentis, quia manibus omnia valet conquirere, & exercere, ibid.24.
Homines ſuos fœtus exponunt, feræ nutriunt ac fouent 220.33.
Homo magnam requirit elementorum refractionem 224.25.
Homini non conuenit exuperans, ſed naturalis caliditas ibid.27.
Hominis generatio 150.21.
Homo qua ratione dicatur factus ad ſimilitudinem Dei 73.2.
Homini natura benigna parens fuit: non nouerca vt Plinius putat 201.17.
Homo vltimum eſt mixtorum 138.5.
Hominis cadauer tetrum concipit fœtorem 84.11.
Humana ſpecies in indiuiduis magnam ſortitur diuerſitatem 80.20.
Humidum radicale pueris abundantiſſimum quare 83.16.
Hymen ſiue Eugion 8.23.
Hippoſpadij 144.23.

Pag. Lin.
Lactis cauſa 4. materialis, formalis, efficiens, & finalis 208.5.
Lactis multitudinis & paucitatis cauſæ ibid 12.
Lac in Hollandia, Friſia, & Epyro copioſum ibid.14.
Lactis partes diſsimilares ſunt ibid.15.
Lac tribus conſtat ſubſtantiis ibid.16.
Lac frigidius eſt cui plus ineſt ſeri 209.8.
Lactis boni conditiones & probatio ibid.10.
Lactis boni vires ibid.15.
Lactis pituitoſi, bilioſi, & melancholici ſigna ibid.17.
Lac liuidum & fuſcas nutrices Belgæ laudant ibid.20.
Lactis albedo cur non tranſparens ibid.26.
Lac diuerſorum animalium quale ibid.
Lac brutorum quodnam præferendum. ibid.31.
ex Lacte vtrinque dentatorum animalium non fit caſeus ibid.34.
Lac diuerſorum animalium quale ibid.
Lac non habent volatilia, nec vrinam 210.1.
Lactis penuriam in auibus maiore erga pullos amore natura compenſat ibid.4.
Lactis abundantia fit à calidis & humidis, impeditur à ſiccis, & nimium frigidis ibid.6.
Lac frigida & ſicca per accidens generant ibid.8.
Lac multum ac bonum quæ vult habere, abſtineat à ſalitis ibid.17.
Lactis copia à ſalitis qua ratione capris Romæ à caprarijs excitetur ibid.26.
Lactis ſerum Romæ pernitioſum ibi.29.
Lac deſtruunt menſes cientia 210.36.
Lac & menſtrua auertunt lotium prouocantia 211.18.
Pag. Lin.
Lac cur dealbauerit natura 212.1.
Lacte cur potius quam ſanguine nutriatur infans ibid.2.
Lac fiatne per concoctionem an per ſolam caloris mutationem ibid.11.
Lac medium eſt inter pituitam & ſanguinem ibi.22.
Lac ſanguine eſt frigidius ibid.23.
Lac ad venas recurrens, & in ſanguinem conuerſum non recrudeſcit ibi.33.
Lactis aliquid ſemper continent multæ earum, quæ ſemel vterum geſſerunt 213.3.
Lac quibus modis pleræque mulieres prouocant ibid.6.
Lac quibuſdam totis mammis, & alarum ſinibus fluit ibid.10.
Lac virginibus, & aliis, quæ nondum matres ſunt vt contingat ibid.12.
Lac habent mares nonnulli ibid.14.
Lac communiter mares non habent ibid.15.
Lac natura ſua carent fœminæ nonnullæ ibid.21.
Lac quibuſdam ante tempus deficit ibid.22.
Lacte vbera non nutriuntur ibid.27.
Lac raro fit quibus menſtrua fluunt & è conuerſo ibid.33.
Lactis & menſtrui eadem eſt materia ibid.34.
Lac ex mammis ſi fluat copioſum, fœtus redditur imbecillus ibid.35.
Lac dum habent mulieres non perpetuo menſibus deſtituuntur 214.9.
Lactans fœmina vterum ad aliquod tempus geſtare poteſt & vtrique fœtui alimentum præbere ibid.35.
ex Lacte vitiato nocumenta 215.6.
Lac duobus modis craſſeſcit. ibid.8.

Lactis

INDEX.

Pag. Lin.

Lactis grumefactio quid ibid.10.
Lac primis duobus diebus à partu matris non ſit 205.30.
Lactis grumefactio an à frigiditate fiat ibid. 21.
Lactis muliebris grumefactio qui fiat 216.7.
Lactis caſeatio qui fiat ibi.12. & 216.29. & 217.21.
Lactis ſpiſſatio qua ratione fiat 217.17.
Lac craſſum (atabeſe à Luſitanis dictum) vt fiat ibid.18.
Lac in ventriculis puerorum coagulatum acetũ diſſoluit ibid.30.
Lac non niſi in calidis locis coagulatur ibid.33.
Lac in aere non coagulatur ſed corrumpitur ibid.34.
Lac in mammis qua ratione ſine coagulo coaguletur 218.24.
Lactare debet mater ipſa 219.7.
Lac maternum ſaluberrimum alimentum eſt infanti ibid.8.
Lacte alieno, alieni mores imbibuntur ibid.25.
Lac ad fingendos animi mores plurimum valet ibid.30.
Lac retentum grauiſsimos excitat cruciatus 221.7.
Lac nigræ capræ optimum eſt 224.20.
Lac liuidum commendat Ariſtoteles, & qua ratione intelligendum 224.21.
Lac fœminæ non corrumpitur ſi ex eodem viro concipiat 222.18.
Lactis boni conditiones ad 4. reducuntur, albedinem, dulcedinem, odorem, conſiſtentiam ibi.30.
Lactãdi infantes ſunt ad bienniũ vſq; 225.10.
Lactandi infantes quandiu dentibus carent ibid.14.

Pag. Lin.

Lactis ſeroſa pars, an poſſit craſſeſcere 215.15.
Lactandi infantis ratio 205.31. & 222.21.
Lac primum quod colloſtrum dicitur infantibus non eſt exhibendum 205.32.
Leonora Paez autoris ſoror gemella cum fratre Franciſco à Coſta 148.26.
Lepus an Hermaphroditus 147.1.
Lemures 120.14.
Libidinoſæ fœminæ crebro partu temperantur 47.16.
Libidinoſi medullis exhauſti creduntur 109.7.
Libido in fœminis cur criminoſior, & minus excuſabilis, quam in viris 103.23.
Libidinoſi ſunt melancholici 109.31.
Libidinis effrænatæ exempla 113.14.
Libido quomodo excitetur 117.20.
Libidinoſi ſanguinem pro ſemine emittunt 101.34.
Libidine effrænata extincti 112.1.
Liuida & cærulea apparent quæ albiſsima ſunt 224.33.
Lochia, & eorum expurgatio 204.25. & 205.7.
Lochia qua quantitate, & quo dierum ſpacio fluere oporteat ibid.27.
à Lochiis iuniores diebus paucioribus, ſeniores pluribus expurgantur ibid.35.
Lochiorum cauſa 205.1.
Lochia fluunt ad proportionem dierum conformationis fœtus ibid.6.
Lochia robuſtis & exercitatis fœminis pauciora fluunt ibid. 7.
Loci mulierum quid ibid.

Pag. Lin.

Lotium, ſudor, ſordes excrementa ſecundæ ac tertiæ concoctionis 161.33. & 162.1.
Luna humores hominum, maximeque fœminarum gubernat 75.32.
Lunæ mutationes ſeu ſtationes quatuor 184.20.
Lunæ vis à ſole dependet ibid. 29.
Lunæ portio tanta illuminata apparet quantam ſol aſpicit 185.5.
Lunæ curſus in breuibus mutationibus, ſolis in longioribus conſiderandus ibid. 7.
Lunæ quadraturis quatuor anni tempora correſpondent ibid. 20.
Luna creſcente ſata vberius creſcunt 195.13.
Luna creſcente geniti fœtus temporius matureſcunt ibid. 11.
Luna creſcente vngues & pili ſciſsi citius repullulant ibid. 14.
Luna creſcente ſemina ac radices genitiua virtute magis abundant ibid. 16.
Luna creſcente vteri virtus efficacior atque præſtantior ibid. 18.
Lunares menſes in partu non ſolum conſiderandi, ſed etiam ſolares 179.24.
Lunaris menſis quis ibid. 26.
Lunaris menſis triplex, ciuilis, peragrationis, & illuminationis ibid. 27.
Luna creſcente puellæ, decreſcente maiores natu, medio tempore ætate media expurgantur 76.2.
Lucretij de anima impia opinio 169.5.
Luſitanorum fortitudo bellica 89.24.

M.

Mamma eſt altera pars generationi dicata 20.4.
Mammæ definitio 20.5.
Mammæ gignendi lactis vim habent 20.10.
Mãmarũ ſitus in pectore cõmodiſsimus 20.7.
Mammæ reciprocum calorem cordi retribuunt 23.11.
Mammas vtrinque recedi pulchrius ducitur quam coniungi 20.14.
Mammarum glandulæ 20.16.
Mammarum glandulæ in viris & puellis fere nullæ 20.20.
Mammæ iuuenculis quales 20.21.
Mammæ vetulis flaccidæ ſunt ibid.
Mammeales mulieres quæ dicantur 20.23.
Mammarum venæ deſcendẽtes à iugulo 20.27.
Mammarum venæ aſcendentes ab vtero & earum ortus 20.34.
Mammarum cum vtero conſenſus 21.2.
Mammæ ſolidæ validum eſſe fœtum indicant 21.3.
Mammæ gratiles futurum abortum portendũt 21.5.
ex Mammis lac fluens fœtus debilitatem ſignificat 21.6.
Mammarum nerui & arteriæ 21.8.
Mammarum papillis ſenſum tribuit exquiſitum neruus è quinto coſtarum interuallo 21.10.
Mammarum forma ſemicircularis vt capacior ſit 21.12.
Mammarum circulus diuerſi coloris eſt diuerſis fœminis 21.18.
Mammarum vſus triplex 21.36.
Mammarum vſus in viris 22.13.
Mammæ viris perforatæ non ſunt 22.19.
Mammillarum contactu cur prouocentur mulieres ad Venerem 22.25.
Mammæ cur duæ à natura factæ 22.35.

Mammas

Pag. Lin.

Mammas non habent aues neque piſces 23.1.

Mammas habent cete, Delphinus, balena & vitulus marinus 23.3.

Mammarũ extenuatio aborſum præſagit 21.5.

Mammæ cur ſeptimo menſe incipiant attolli 207.25.

Mammæ paruæne an magnæ meliores ad lactãdum 223.5.

Mammarum magnitudo duplex ibid.13.

Mammæ mediocres tum ad decentiam corporis tum ad lactis generationem commodiores ibid.25.

Mammæ paruæ ſufficientem lactis copiam non gignunt 223.20.

Mammarum extenuatio abortum præſagit 214.3.

Mas & fœmina in omnibus natura conſtantibus reperitur 2.28.

Maris & fœminæ ad procreationem neceſſitas 2.24.

Mas in vtero ad anteriora reſpicit, fœmina ad poſteriora 33.3.

Maſcula vis ſola ſatis non eſt ad procreationem

Mas & fœmina cur alter alterius opem requirit 102.12.

Mas an fœmina in vtero geratur dignoſcendum 125.35.

Mares in dextra parte, fœminæ in ſiniſtra non ſemper concipiuntur 126.13.

Mas citius quam fœmina intra vterum efformatur 150.15.

Mares poſt 30. diem deperditi aqua frigida excepti articulati apparent. fœminæ diſſoluuntur 154.12.

Mares magis quam fœminas ſeptimeſtres fieri 183.35.

Pag. Lin.

Maris formatio 35. diebus fœminæ 45. perficitur 155.13.

Mas an fœmina calidior 96.20.

in Maris ſemine non ſolum effectiua virtus eſt ſed etiam materialis 49.6.

Mala ſeptimana quid 76.16.

Matrix dicitur interior plantarum pars 3.14.

Mater cum ſemine ſuo idolum ſuæ compoſitionis fœtui imprimit

Matris virtus mediis venis & arteriis per vteri conceptacula ad fœtum tranſmittitur

Materia pro partis ſeminariæ quam pro carnoſæ generatione accuratius elaborata ſit oportet 50.11.

Mater ipſa ſui ſit partus nutrix 219.10.

Matres quæ filios non nutriunt, veræ matres non ſunt 220.6.

Matrix vide vterus.

Maſsiniſſa Rex poſt 86. ætatis annum filium genuit 206.9.

Mandrorum fœminæ quinquennes concipere ſolent 89.21.

Medici ægrotantes admoneant ne die purgationis concumbant 114.28.

Mel infantibus recenter natis eſt exhibendum 205.21.

Melancholici libidinoſi 108.1.

Membranæ fœtum inuoluentes tres ſunt 25.28.

Membranæ fœtus cur tenues factæ 28.31.

Membranæ tenues cur non diſrumpantur, ſi fœmina currat, aut ſaltet ibid.33.

Membra animalis omnia ex omnibus ſeminis partibus fabricantur 134.12.

Membranula obducitur ſemini vt pani dum coquitur 151.10.

Menſtruum

Pag.Lin.

Menſtruus ſanguis an ſit animatus 67.6.
Menſtruum quid 75.10.
Menſtruus ſanguis vt generetur ibid.19.
Menſtruus ſanguis excremētum vtile eſt ibi.14.
Menſtrui nomenclatura ibid.6.
Menſtruorum periodi cauſa ibid.30.
Menſes naturam & lunam ſequuntur ibid.32.
Menſtruæ purgationis appellationes variæ 76.14.
Menſtrua contingunt ſolis fœminis ibid.20.
Menſtruum tertiæ coctionis excrementum eſt 77.4.
Menſtruatæ mulieres ab aliis fluxionibus ſunt immunes ibid.6.
Menſtruis quæ animalia careant ibi.14.
Menſtrua mulieribus inter fœminas plurima ibid.18.
Menſtruorum defectus cauſæ duplex ibi.24.
Menſtruis quæ mulieres ſalubriter carent ibid.26.
Menſtruorum defectus quibus ſit pernitioſus ibid.33.
de Menſtrui ſanguinis malignitate opinio Plinij 78.15.
& Fernelij ibid.32.
Confutatur 79.31.
à Menſtrui manifeſta qualitate qui morbi ibid.18.
à Menſtrui occulta qualitate nocumenta ib.21.
Menſtruorum tempore fœmina imbecilla, & male colorata eſt ibid.17.
Menſtruo ſanguine fœtum non nutriri Fernelius putat 79.17.
Menſtruum ſanguinem dupliciter accipit Gentilis ibid.13.
Menſtruum multorum morborum remedium eſſe ibid.28.

Pag.Lin.

Menſtrui illitu curantur aliqui morbi ibid.29.
Menſtruus ſanguis ex ſe pernitioſus non eſt ibid.35.
Menſtruati lintei geſtatione morbos aliquot curari ibid.30.
Menſtruus ſanguis per eaſdem vias tranſmittitur per quas fœtus alitur 80.4.
Menſtrui & lactis natura eadem ibid.5.
Menſtruus ſanguis dupliciter conſiderandus 81.2.
Menſtrui ſanguinis portio ex ſingulis coctionibus ſupereſt ibid.7.
de menſtrui natura quid ſentiendum ſit ibid.2.
Menſtruus ſanguis ex propria natura eſt pars purioris ſanguinis quo fœmina alitur ibid.12.
Menſtruus futurus ſanguis ſola quantitate peccat ibid.20.
Menſtruus futurus ſanguis benignum eſt fœtus alimentum ibid.22.
Menſtruus futurus ſanguis idem eſt qui in mămis in lac conuertitur ibid.24.
in Menſtruo plus materiæ, efficientiæ minus ineſt 82.5.
Menſtruus ſanguis effectiuam etiam vim habet ibid.7.
Menſtrui futuri ſanguinis vtilitates & vſus ibid.8.
Menſtruus ſanguis remoratus acquirit alienam qualitatem & peſſima infert ſymptomata ibid.14.
Menſtruorum maleficia vnde ibid.24.
Menſtruus ſanguis ſi vna die vltra menſem detineatur, plus afficit quam toto menſis ſpacio ibid.27.

Pag.Lin.

Menſtruus ſanguis per menſem inuaſis à natura regulatur ibid.29.
Menſtruus ſanguis nouem geſtationis menſibus detentus cur non noceat 83.30.
Menſtruis repurgata fœmina facilius concipit 84.5.
Menſtrua per quas vias ab vtero profluant ibid.23.
Menſtruis fluentibus fœtum ſanum non eſſe dixit Hippocrates 85.32.
Menſtrua prægnantibus vnde fluant 86.3.
Menſtrua purgatio non omnibus prægnantibus funeſta ibid.
Menſtrua multis fœminis toto geſtationis tempore periodice fluunt ibid.12.
Menſtrua tam per venas fundi vteri, quam per ceruicis expurgari poſſunt ibid.35.
Menſtrua virginibus & prægnantibus per quas vias expurgentur 87.3.
à Menſtruo fit variolarum & morbillorum pernicies 83.10.
Menſtruationis ſanguis floridus eſt & iugulatæ victimæ ſimilis 87.15.
Menſtrua non per diapedeſin ſed per anaſtomoſin expurgantur ibid.26.
Menſtrua per nares & os ibid.33.
Menſtrua per mammas ibid.36.
Menſtrua per minimum digitum 88.7.
Menſtrua per maiorem oculi angulum ibid.10.
Menſtrua per ſputum, & in ruborem faciei conuerſa. ibid.11.
Menſtrua purgatio duplex 91.8.
Menſtrua alba quibus ibid.10.
Menſtruorum duratio ibid.32.
Menſtrua purgatio excedens aut deficiens morboſa eſt 92.5.

Pag.Lin.

Menſtruorum quantitas ibid.10.
Menſtruorum quantitas non à copia, ſed à conferentia, & tolerantia metienda 93.12.
Menſtruorum color ibid.15.
Menſtruorum exeuntium modus ibi.17.
Menſtruorum ſubſtantia & odor ib.30.
Menſtruorum naturalis excretio ibi.21.
conditiones ibid.23.
Menſtrua ad ætatis vſque vigorem augentur ibi.36.
Menſtruorum puellarum, & ſeniorum differentia 94.3.
Menſtruis fluentibus cauendum à concubitu 114.24.
Menſtrua purgatio viro per hæmorrhoides 88.13.
Mſtëruus ſanguis in grauidis in tres partes diſtribuitur 83.14.
Menſtruis fluentibus fœminæ laborant 92.8.
Menſtrui vberioris aut paucioris cauſæ ibid.14.
Menſtrua alba virginibus an contingant 91.10.
Menſes equabus, vaccis, & canibus pauci 77.19.
Menſes non habent aliquæ mulieres ibid.21.
Menſes quo ætatis tempore fœminis incipiant 89.4.
Menſes auſtralibus citius, ſeptetrionalibus tardius apparent ibid.7.
Menſes quo ætatis tempore deſinant ibid.30.
Menſes nutricibus & lactantibus ſæpe fluunt 99.8.
Menſe 13. nato hæreditas data contra ſecundum hæredem 179.24.

Pag. Lin.

Menſis ſolaris & lunaris quot diebus conſtet 179.24.
Menſis ſolaris ſpacium eſt temporis quo Sol in vnoquoque ſigno detinetur ibid.25.
Menſis lunaris triplex, congreßionis, peragrationis, & illuminationis ibid.26.
Menſis coitus Lunæ ſiue Ciuilis ibid.28.
Menſis peragrationis ſiue lunaris proprie ibid.31.
Menſis illuminationis ibid.35.
Menſes decem aut 11. lunares eundem continent dierum numerum, ac nouem ſolares 181.20.
Menſes cientia quam lac prouocantia maiores vires obtinere oportet 211.5.
Menſis octauus vteri gerentibus laborioſus 190.5.
Merlini fabula 122.20.
Mercati lapſus de inteſtinali tunica 23.55.
Mercati ſententia de humore intra amnium contento excutitur 27.28.
Mercati & Mercurialis interpretatio ad locum Galeni de temperamento congredientium excutitur 41.31.
Mercati opinio de tempore formationis fœminei fœtus reiicitur 155.27.
Meretrices quibus vtantur ad fucatam virginitatem 9.21.
Meretrices cur non concipiant 116.18.
Monſtra non propter errorem influxus diuini à formatiua virtute fiũt ſed propter defectum materiæ 73.7.
Monſtra & molæ cur generentur 136.27.
Monſtra clam nutrienda ſunt 138.22.
Monſtra ex materiæ copia aut defectu ibid.30.
Monſtra ex inæquali fuſione ſeminis per vterum 139.2.
Monſtra ex vehementi diſtracta imaginatione ibid.6.
Monſtrum quid ibid.32.
Monſtrorum cauſæ ibid. 34. & 139.34.
Monſtrorum quinque genera 140.5.
Monſtrorum tria genera à per materiam, duo per formam à natura deficiunt ibid.6.
Monſtra iuſtam magnitudinem ſuperantia aut ab illa deficientia ibid.18.
Monſtra quibus membra deficiunt aut ſuperant ibi.25.
Monſtra quæ bruti ſpeciẽ vna aut pluribus partibus referunt 141.6.
Monſtra quæ bruta plane referunt ibid.18.
Monſtroſa eſt numeroſa proles ibid.27.
Monſtra Dei iudicio adſcribenda ibi.14.
Monſtra ſæpe effrenatæ libidinis ſupplicium ibi.15.
Monſtrorum exempla varia ibid.1.
Monſtra non ſolum dicuntur quæ diuerſorum animalium ſpeciem gerunt, ſed quæ formæ prodeunt multi membri 141.26.
Mola quid 142.8.
Molæ natura & figura ibid.10.
Mola vnde dicta ibid.17.
Molam geſtant mulieres ad 6.7. annum, & per totam vitam ibid.26.
Mola tertio quartoue menſe plerumque excidit ibid.29.
Molam concipit ſola mulier ibid.30.
Mola non concipitur ſine menſtruorum copia ibid.32.
Mola abſq; viri concubitu an cõcipi poßit ib.33.
Molæ cauſa duplex 143.1.
Molam à calore matricis, non à frigiditate fieri dicit Mercurialis ibid.11.

de Mola

Pag.Lin.

De Mola Auicennæ & Mercur. ſententia ibid.12.
Mola à monſtro qui differat 138.35.
Morbi acuti 14. diebus iudicantur 185.10.
Mortuus ex immodica ſalacitate ſine xerebro inuentus 58.30.
Mortui pedibus efferuntur 200.28.
Moſcouitarum gens frigore rigidos aqua frigida immergit, antequam ad hypocauſta admittat 216.19.
Motus in fœtu duplex 164.22.
Mulier quid & cur 2.10.
Mulieris natura ibid.13.
Mulier à viro ſexu diſiungitur ibid.14.
Mulierum diuerſi ſtatus ibid.15.
Mulier propter generationem genita ibid.23.
Mulierum lotium inter mingendum cur magis quam virorum perſtrepit 8.19.
Mulier viro quare à Deo data 3.20.
Mulieres per vteri collum non mingunt vt credunt idiotæ 8.12.
Mulieres corpulentæ ſiue quadratæ quæ dicantur 92.32.
Mulieres quæ probe purgantur immuniores viuunt à morbis 94.5.
Mulieres cur viris ſunt obeſiores
Mulieres quædam non concipiũt niſi menſtruationis tempore 98.33.
Mulier ſola inter fœminas grauida virum admittit & eius rei cauſæ naturales ac morales 106.9.
Mulier ſtans, aut in latus poſita non concipit 118.3.
Mulier ſine matrice viuere poteſt 17.2.
Mulieres menſes non habentes 77.21.
Mulieres in emißione menſtrui quam ſeminis minus debilitantur 85.5.

Pag.Lin.

Mulieres ſanguineis morbis minus quam viri infeſtantur 94.9.
Mulier toto corpore depilis cur in capite longiores habeat crines 97.1.
Mulier inter reliqua animalia maxime abundat menſtruis 77.11.
Mulier quæ brutũ peperit non eſt libera à ſuſpicione bruti acceſſus 139.21.
Mulier cur ſola incertum habet pariendi tempus. 174.34.
Mulier cur magis in partu doleat quam bruta 173.30.
Mulieris poſt partum clauſæ reddita 9.20.
Mulieres Hiſpanæ hodie infœcundiores 197.15.
Mulieres craſſæ cur minus concipiant 7.17.
Mulierum cadauera contra quam vriorum prona fluitant 11.25.
Mulier raro eſt ambidextra 97.10.
Mulieres & Eunuchos non calueſcere ibid.17.
Nec podagra laborare ibid.21.
Mulier vide fœmina
Mulorum genus cur ſterile 105.16.
Mulorum ſterilitatis mutilam cauſam affert Ariſt. ibid.18.
De mulorum ſterilitate Empedoclis ac Democriti ſententia ibi.33.
Mulæ Cappadociæ coeunt, & pariunt 106.5.
Mucoſi fœtus, qui egrediantur 107.25.
Mundi anima 69.17.

N.

Natura ars mira & plane diuina prouida & ſolicita eſt 1.1.
Natura hominibus benigna eſt mater, non nouerca 201.17.

Pag. Lin.

Natura ſolers ex vno opere multas commoditates ſolet impertire 28.11.
Naturæ mirum artificium & cognitio mira 9.23.
Natura non obliuiſcitur inſitorum motuum, nec per ambages facit quod poteſt per compendium 49.34.
Natura per pauciora exercet imperfectiorem operationem: perfectam per plura 60.22.
Natura diſtributoriis vaſis vim coctricem indere ſolet 61.3.
Naturalis inſtinctus & diuinus influxus quid ſint 71.8.
Natura iuſta dicitur & ſine doctore docta ibid.23.
Naturalis inſtinctus, lex æterna, & doctrina mentis diuinæ idem ibid.9. & 72.4.
Naturalium facultatum ordo 72.20.
Naturalium rerum facultates variæ ibid.
Naturæ induſtria tot illecebræ Veneri inſunt 101.29.
Natura communem trahi per ſignatam materiam ad determinatum gradum entis quid ſignet 132.9.
Natura tendens ſemper ad melius ſubſiſtit in eo quod poteſt 136.24.
Natura priora, præmittenda ſunt 206.30.
Natura æquiſsima & eius conditor Deus omnia in iuſtitia menſurauit 208.1.
Natura variis modis ſolet ludere in ſuis operibus 214.31.
Naſcendi tempus quod legitimum & naturale 177.19.
Naturam, quæ in ſpiritu eſt reſpondere elemento ſtellarum qua ratione interpretandum 73.9.

Pag. Lin.

Naturæ ritu capite homo gignitur, pedibus effertur 200.28.
Nationes quæ variis affectibus inſigniuntur 140.7.
Neruus qui exquiſitiſsimum papillis tribuit ſenſum 21.31.
Nigra membra quæ dicantur 153.13.
Nigra animalia albis ſunt calidiora 224.16.
Nigra in brutis, alba rubore ſuffuſa in hominibus commendantur ibid.23. & 29.
Nodi vmbilici & eorum vſus 32.13.
De nodis vmbilici Zirbi & Albumazaris commentum ab obſtetricibus vſurpatum ibid.15.
Nomen infanti cur octauo die imponatur 164.12.
Noni menſis præſtantia ſecundum arithmeticos 191.32.
Nonimeſtres & decimeſtres ſecundum Aſtrologos vitales 190.15.
Numerus impar mas, & perfectius par fœmina dicitur, & imperfectus 191.3.
Numerus impar formæ, par materiæ rationem habet ibid.5
In numeris reconditum aliquid reperiri 193.19.
Numerorum quemlibet laudare aut vituperare facile eſt ibi.25.
Numeros diuerſos, diuerſi extollunt ſcriptores ibid.26.
In numero, menſura, & pondere Deus omnia diſpoſuit 193.35.
Numerus ſeptenarius perfectus 191.22.
Numeris multum tribuunt Pythagorici 192.5.
Nutritio particularis generatio eſt 50.24.

Nutritio

Pag.Lin.
Nutritio & Procreatio ex iiſdem fit 57.6.
Nutrix vt nulla eſt quæ pariter vt mater amet, ita nulla pariter curat 219.20.
Nutricum incommoda ibid.22.
Nutricibus quibus tuto tradi poſſint infantes 222.23.
Nutrix hilaris, ſit caſta, ſobria, & à morbis libera ibid.30.
Nutrix vitet animæ paſſiones ibid.36.
Nutricem bis ſaltem peperiſſe oportet 222.1.
Nutrix laudatur quæ maſculum peperit ibid.6.
Nutrix à concubitu abſtineat ibid.10.
Nutricis victus ratio ibid.19.
In nutrice decem ſunt conſideranda ibid.26.
Nutrices liuidæ an albis præferendæ 224.9.
Nutritio fœtus quo pacto fiat 50.19.
Nutritio eſt effluentis ſubſtantiæ redintegratio ibid.26.
Nympha ſiue cletoris quæ pars 10.2.
Nymphæ dicuntur vteri alæ 9.33.
Nymphæ vſus 9.35.
Nympha vuluæ propugnaculum eſt vt vuapharingi 10.1.
Nymphea quæ pars & vt differat à Nympha 10.34.
Nymphea exiguo peni aſſimilatur 10.5.
Nympheæ ſubſtantia qualis 10.6.
Nymphea eſt præcipua delectationis ſedes ſiue proceſſus in Nymphea deſinentes 10.9.
Nymphea naturæ modum excedens deformitatem inducit 10.14.
Nymphea ad libidinem proritat 10.17.
Per Nympheam mulieres inuicem coeuntes 10.18.
Nympheam Ægyptij virginibus præſcindunt 10.25.

Pag.lin.
Nympheam non Nympham abſcindendam eſſe 11.1.
Nymphotomia Nympheæ curatio eſt 11.2.
Nymphea ſymptoma turpitudinis eſt 11.4.
Nymphea eſt affectio illa in qua fœminas in viros conuerti ſcribunt autores 11.7.

O.

Obeſitas ad conceptum nocet 7.17.
Obſtetrices imperitæ eunuchos reddunt pueros 64.1.
Obſtetricum ſuperſtitio 32.17.
Obſtetricum munus quod fuerit olim 42.31.
Octaui menſis geſtatio oneroſa 190.5. & 196.29.
Octimeſtres partus communiter vitales nō ſunt ibid.13.
Octimeſtres in Ægypto & Hiſpania viuere 178.10. & 197.9.
Octimeſtres cur infelices ſecundum aſtrologos 190.5.
Octimeſtris infelicitas vnde 196.10.
Octauus menſis & dies ſextus tyrāno aſſimilatur ibid.17.
Octimeſtris nec plane aborſus eſt, nec legitimus partus 197.6.
Odores fœtidi, qua ratione vterum deprimunt 18.23.
Odoribus cur membra recreentur 18.15.
Onoſcelis puella ex Ariſtonimo Etaſina nata 119.12.
Omaſus quid
Operis ordo 1.13.
Opiter dicitur cui ſuperſtite auo mortuus eſt pater 178.24.

Pag. Lin.

Optima quæ ſunt cito ac deterius putreſcunt 84.10.
Orbis inferior à ſuperiori gubernatur 184.13.
Origo humana fragilis 36.12.
Os vteri canini oris imaginem refert 7.2.
Oſſa quæ vterum vtrinque tutantur 4.21.
Oſſa multa in fœminis diuerſam ac in viris conſtitutionem accipiunt 23.5.
Os ſacrum in fœminis ad exteriora magis recuruatum eſt 23.11.
Os coccygis in partu mouetur 23.18.
Oſſa pubis tam in viris quam in fœminis cartilagine committuntur 24.3.
Oſſa pubis parturientibus non disiunguntur cõtra multorum opinionem 24.4.
Oſſa ilium ampliora habent mulieres quam viri 24.22.
Oſſa pubis inuicem ſeiuncta ſunt magis in fœminis 24.21.
Oſſa in corpore ducenta 69.14.
Qui album ſemen, luteum menſtruum repræſentat 161.23.
Oſſa coxendicis magis in mulieribus diſtant 24.22.
Os thoracis in fœminis anterius nonnihil depreſſum eſt 24.31.
Os ſternon in fœminis perforatum non eſt vt quidam putant 25.

P.

Papillæ ſubſtantia conſtat ad penem accedente 21.21.
Papillæ meatus à venarum ſurculis fiũt 21.25.
Papillæ vſus duplex 21.17.
Papillæ color & magnitudo diuerſa 21.18.
Papillæ 7. menſe gliſcere & turgere incipiunt 207.25.
Papillæ mammarum quales eſſe debeant 223.33.
Papillis nonnullæ mulieres carent 213.25.
Partus ratio 33.9.
Partus tempore arcana ratione os vteri reſeratur ibid.11.
Partus in lucem venit vmbilico adhuc nexus ibid.15.
Partus maiores, & minores qui dicantur 153.29.
Partus ſeptimeſtris & nonimeſtris diuerſa tempora 155.13.
Partus definitio, & acceptiones 172.24.
Partus actio partim ad vterum partim ad fœtum pertinet 173.8.
Partus naturalis triplex cauſa reſpirationis defectus, inopia alimenti & anguſtia loci ibid.16.
Partus non morbus ſed criſis eſt 174.25.
Pariendi legitimum tempus 177.24.
De Partus tẽpore mulieres ſæpe fallũtur 183.21
In partu cur ſola mulier maximos ſuſtinet dolores 173.30.
Partus dolores vnde fiant ib.27. & 164.1.
Partus computatio à quo die auſpicãda 176.33
Partus quanto magis de complemento noni mẽſis participat, tanto perfectior 177.31.
Partus vndecim & duodecim menſium an ſint vitales & legitimi 178.12.
Partus ſeptimeſtris cur vitalis ſit, cum tamen octimeſtris pereat 179.6. & 190.4.
Partus tempus per hebdomadarum decadas numerat Hippocrat. 180.10.
Partus terminus latitudinem habet 182.3.

Pag. Lin.

Partus legitimus vltra decimum diem decimi menſis non prorogatur 183.12.
Partus qui decē dies ante nonum mēſem oritur vitalis & nonimeſtris iudicatur 182.23.
Partus ad menſem 12. prorogari monſtroſum eſt 178.29.
Partus qui ante 7. menſem lunarem prodit vitalis non eſt 183.25.
In partu ſolis curſus conſiderandus, ſed lunæ ratio non negligenda 185.29. & 187.11.
Pariendi primum tempus in quo dies legitimus, fœtus diſpoſitio, & robur concurrunt 186.8.
Partus minoris origo in 6. diebus eſt, maioris in ſeptem 153.31.
Partus noni & decimi Menſis cur ſecundum Aſtrologos vitalis 190.15.
de Partu ſententia Arithmeticorum 191.2.
Partus temporis ſupputatio non fit integris diebus ſicut nec dierum criſimorum 187.20.
Pariunt mulieres fere ſemper eadem diei hora qua concipiunt 188.29.
Partus celerioris cauſæ 195.10. & 196.6.
Partus qui cum læſione egrediuntur octauo mēſe laboraſſe credibile eſt 196.10.
Partus naturalis qua ratione fiat 198.14.
In partu os vteri qua ratione tantopere dehiſcat 199 9.
In Partu oſſa pubis ab oſſe ſacro aliquantulum deducuntur 199.14.
In partu fundus vteri ad ipſius os contrahitur 198.30.
In partu tria concurrunt fœtus, mulier, & vterus 199,1.

Pag. Lin.

In partu naturali quinque requiruntur conditiones ibid. 2.
Partus naturalis definitio ibid. 5.
In partu oſſa pubis inuicem à ſe non disiunguntur ibid. 12.
In partu aliquantulum cedit cauda, & oßis ſacri articulatio ibid. 14.
In partu anteriora oſſa omnia aliquantulum dilatantur ibid. 20.
In partu poſteriora omnia magnam vim patiuntur ibid. 22.
In partu primiparæ plus laborant ibid. 29.
Partus inſtantis ſigna 203.4.
Parturiens in ſella quando primum conſtituenda ibid. 20.
Parturientibus peculiaria ſedilia ibid. 24.
Partus non naturalis figura 202.7.
Partus figura ex naturali & non naturali compoſita ibid. 21.
à Partu illico quid faciendum 204.1.
Partus naturalis ſigna 202.28.
Partus vide fœtus, infans.
Partus ſemeſtris num ſit vitalis 179.2.
Partes tot ſunt in fœminis, quot in viris & quo differant 33.26.
Partium pudendarum mulieris ad oculos talpæ ſimilitudo 34.12.
Partes in fœminis ob caloris infirmitatem recōdita ibid. 17.
Partes ſecundum epatis rectitudinem locata calidiores ſunt 128.19.
Partes principes quando formētur ac perficiantur 160.26.
Partes ſeminariæ non regenerantur & quare 50.12.

Parmenidis

Pag. Lin.

Parmenidis & Democriti de calore fœminei ſanguinis ſententia 94.20.
Pauli ſententia 144.26.
Perfectio vltima quæ dicatur 65.24.
Perfectio rerum ex naturæ fine quærenda eſt 130.23.
Philautia errorum cauſa eſt 34.36.
Pinguedo ab adipoſa humiditate fit 98.1.
Piſces mammas non habent nec lac 23.5.
In plantis vterque ſexus reperitur 2.36.
Plantæ excrementitio viuunt humore 52.14.
Planetas in homine dominari ſcribunt aſtrologi 189.5.
Planetarum in gubernando fœtu ordo ibid. 10.
Ploratus infantium in lucem venientium cauſæ 201.29.
Non plorare crediderunt priſci eos qui in mari naſcuntur 202.1.
Plateary lapſus 26.12.
Plato dorſalem medullam ſemen appellat 58.25.
Platonis placitum de Dæmonibus 120.18.
Plinij & priſcorum querela de hominis naſcentis nuditate 200.34.
Platonis ſententia de animæ immortalitate 169.27.
Plinij de menſtruo ſententia 78.15.
Plinij locus de partu octimeſtri reſtituitur 195.34.
Platonis, Aretei & aliorum de vtero ſententia, quod animal ſit & ſedem mutet 17.17.
Polybij interpretatio ad locum Hippocrat. de deciſione ſeminis 54.8.
Polybius in ſolo concubitu ſecretionem fieri ſentit ibid. 9.
Pollutio nocturna quo pacto contingat 107.6.

Pag. Lin.

Populeæ Agrippæ filiæ reſponſio laſciua 106.10.
Porphyrij de animæ immortalitate ſententia 168.32.
Poſthumus eſt partus à morte patris editus 178.22.
Potentiæ tres gradus, remota, propinqua, & vltima perfectio. 65.15.
Potentia materialis quæ ſit ibid. 18.
Potentia potentialis ibid. 21.
Potentia perfectionem, perfectio formam antecedit ibi. 24.
Potentia animatum eſſe ſemen qua ratione ſit intelligendum 68.16.
Potentia expulſiua genitalium externis potentiis famulatur 107.8.
Præſtantiſſima corpora ſuperari nequeunt niſi à cauſa ſpurciſſima 84.34.
Prægnantibus venam incidere ſæpe oportet 99.5.
Prægnantes menſtrua ordinata habentes 99.1.
Prægnantibus menſtrua fluunt aliquando 98.35.
Prodigioſi partus 140.8.
Prægnantis vterus quando aperitur 149.17.
Prolis ſuſcipiendæ cauſa qui vxorem ducunt caueant ab extremis ætatibus 91.5.
Propagationis deſiderium habent cuncta animalia 100.11.
Protuberatio genitalium ab imaginatione fit 102.1.
Proculus Cæſar 100. virgines ſpatio 15. dierum grauidas reddidit 113.22.
Proculus Cæſar decem virgines vna nocte fœminas reddidit ibi. 23.
Proceritas, amplitudo & moles fœtus vnde proueniat 137.3.

Pag. Lin.

Proculus dicitur qui patre abſente naſcitur 178.23.

Procidit aliquibus vterus ex partus impetu 203.34.

Proſtatas an habeant mulieres 14.17.

Pſaltriæ hiſtoria apud Hippocratem 160.9.

Pſelli de dæmonibus ſententia, quod corpore & voluptate ſint donati 119.20.

Pubertatis tempore mares & fœminæ potiſſimum ſeruari debent 108.22.

Pubertatis anni hominem valde mutant 88.18.

Pudendi muliebris nomina 9.27.

Pudendum muliebre maris præputio correſpondet 9.27.

Pudore fœminæ morbos ſuos celant in præf.

Pueri plurimum habent coloris natiui 81.27.

Pueri cur dicantur nani 174.12.

Pueri quo ætatis anno magiſtris tradendi 225.26.

Puerorum ingenia refractaria cur 226.1.

Puerorum an iuuenum calor maior 90.23.

Puellæ nubiles quando primum 88.23.

Puellæ pubertatis tempore magna indigent cuſtodia ibi.28.

Puerpera quæ marem peperit 30. diebus, quæ fœminam 42. expurgatur 204.28.

Puerpera primis duobus diebus infantem non lactet 205.30.

Putreſcunt deterius quæ præſtantioris ſunt naturæ 84.10.

Putreſcunt deterius quæ magis permixta ſunt & perfecta ibid.26.

Putredinis indicia ſunt prauus odor, ſapor & color 85.2.

Pag. Lin.

Pullus gallinaceus ex albo oui gignitur, è luteo alimentum capeſſit 161.20.

Pulticula infanti vt conficienda 225.12.

Pueris vini vſus interdicendus ibid.33.

Pythagoreorum de numeris ſententia 192.4.

Pythagoreorum definitio de legitimis partus temporibus ibid.30.

Pythagoræ de veneris vſu ſententia 104.9.

Q.

Quadrageſimi diei energia 187.1.

Quadraginta diebus ſine riſu manent infantes ibid.

Quadrageſimus dies vbi præterierat diem feſtum græci agitabant ibid.3.

Quadratæ mulieres quæ dicantur 92.34.

Quæſtiones de nominibus & logicæ vitandæ 29.33.

Quartanæ febres ſex menſibus iudicantur 185.11.

Quartus & quintus menſis fœtum non excludit, vt etiam nec 4 aut 5 dies morbum iudicat 186.4.

Quieti ſe det mulier poſt coitum 118.17.

Quinto menſe infantem robuſtum prodiiſſe retulerunt aliqui 179.1.

R.

Repletio & cruditas facilius quam arefactio emendantur 114.20.

Repletus à Venere abſtineat ibid.22.

Reſpiratio infanti in vtero per quas fiat arterias 163.30.

Riſus infantibus quando incipiat ibi.33.

Robur membris, ex calore, ſpiritu, & bona temperatura accidit 62.12.

Pag.Lin.
Ros ſemini aſſimilatur 56.35.
Roſæ in ſinum prægnantis iniectæ nota infanti imprimitur 139.17.
Ruminantia animalia 218.6.
Ruminantia quatuor habent ventriculos & eorum nomina ibid.9.
Ruminatio quid ibid.12.
Rusticæ mulieres vrbanis ſunt ſteriliores 77.31.
Ramificationis ſiue lineationis tempus in fœtus formatione 152.23.

S.

SAliualis humor 14.18. & 101.10.
Salualis humor æquiuoce ſemen dicitur 38.9.
Salualis humor prolificus non eſt ibid.20.
Saliualis humoris vſus ibid.25.
Saliualis humor mordax & acris eſt 101.10.
Saliualis humor per quas vias expellitur 14.24.
Salíualis humor mira effunditur voluptate 38.25.
Saliualem humiditatem guttam vocat Ariſtot. 46.31.
Saliualem ſuccum fœminis ineſſe comprobatur 39.3.
Saliualis fœminarum humor poſt coitum reiicitur, virilis retinetur ibid. 19.
Salacitas vnde 101.6.
Salitorum vſus, qua ratione lactis abundantiam faciat 210.30.
Salmanticæ ex nobili parente cui fiſſum erat labium, filius cum eadem fiſſura natus 53.30.
Sanguis in fœmina redundans dupliciter conſideratur 81.2.

Pag.Lin.
Sanguis futurus menſtruus ſola quantitate peccat ibi.18.
Sanguis in fœmina redundans in tres diuiditur partes 83.14.
Sanguis & ſemen deterrime putrent 84.17.
Sanguis non in vtero, ſed in vaſis per menſem conſeruatur 87.12.
Sanguis extra venas in grumum concreſcit ibid.18.
Sanguis per nares adoleſcentibus cur familiaris 88.21.
Sanguineis morbis mulieres, quam viri rarius infeſtantur 94.6.
Sanguis in fœmina non propter vehementiam ſed propter inertiam caloris abundat 95.14.
Sanguis viri perfectior & plus nutriens quam fœminæ ibi. 22.
Sanguis menſtruus cur non quotidie excernitur 98.7.
Sanguis ſigillationem concipit in iecore 132.13.
Sanguis mẽſtruus vim etiam habet effectiuam, ſed imbecillem 133.15.
Sanguis menſtruus, vide menſes, & menſtrua.
Sanguis trahitur ad vbera, mittitur ad vterum 211.1.
Sanguis eſt lacte calidior 212.22.
Sanguinis in lac conuerſio, an ſit coctio 211.30.
Sanguinis menſtrui, & ſeminis diſcrimen 133.18.
Sapientum filij plerumque rudes 116.28.
Sauromatæ frigore rigidos aqua ſubmergunt 216 20.

Satyri

Pag. Lin.

Satyri & Syluani 122.12.
Scopi particulares corporis decem 69.15.
Scythæ cur ab Hippocrate eunuchi dicantur 63.22.
S. Scripturæ locus 120.3. & 121.8.
Sciopodæ quænam gentes 140.12.
Scipio Africanus prior cæſa parente natus 202.27.
Scientiæ & artes parentum cur filiis non communicentur 137.17.
Secundinæ quid ſint, & earum nomina 26.25.
Secundinarum exitus 33.16.
Secundinas exurunt mulieres aut defodiunt 33.18.
Secundinarum ab acetabulis auulſio 203.35.
Seminales arteriæ non ſolum ſpiritu, ſed etiam ſpirituoſo ſanguine ſunt repletæ 13.8.
Semen quid 36.22.
Seminis definitiones variæ ibid. 23.
Semen à genitura quid differat 37.6.
Semen excrementum eſſe comprobatur ibid. 20.
Semen quale ſit excrementum ibid. 33.
Semen conſtat materia & facultate 48.16. & 67.10.
Seminis materia quæ 38.10.
Seminis facultas eſt pars animæ vegetantis 38.12.
Semen duplex tum maribus tum fœminis ibid. 17.
Seminis temperamentum 39.27.
Seminis color, odor, & ſubſtantia ibi. 29.
Semen nigrum habere Æthyopes Herodotus putauit ibid. 30.
Semen bonum eſt ad quod plures confluunt ſpiritus 39.33.

Pag. Lin.

Semen non à frigore ſed à calore concreſcit 40.19.
Semen à quibus morbis corrumpatur 112.9.
Semen cur eſt ſpumoſum 39.8.
Semen egreſſum cur liqueſcit, non congelatur ibid. 13.
Semen qua ætate maturum 40.26.
Semen elephantorum inſtar electri ſolidari dixit Theſſeus 40.24.
Semine plus albi abundāt quam nigri aut fuſci ibid. 31.
Semen viri multum coeuntis, ſenis, pueri ægroti inualidum eſt ibid. 35.
Semen materiam etiam generationis eſſe 49.6.
Seminis infœcundi indicia 40.34.
Semen calidum ne, an temperatum fœcundius ſit 41.8.
Semen corruptum in frigidum venenum abit 105.13.
Semen fœcundum dupliciter dicitur, & quod faciat ad plurium generationem, & quod pluribus commixtum generet 40.9.
Semen fœmina an habeat 43.4.
Semen viri copioſius & craſſius eſt 103.21.
Semen fœmineum nō vt oculi lachryma ad frictionem ſolam ſequitur 44.4.
Semen fœmineum prolificum eſſe comprobatur 44.21.
Semen vtrumque materiam & efficientiam præſtat 49.6.
Semine fœmineo auctius redditur maſculinum 45.25.
Semen fœmineum à maſculo perfectionem ſuſcepit 46.6.

Pag. Lin.

Semen quantumcunque validum alterutrius parentis completum tamen non eſt 45.17.

Semine maris etſi exquiſito fœmineum non excuſatur ibid.20.

Semen in omni concubitu ad vteri ſaltem ſinum emittunt fœminæ, etſi ſine voluptate id fiat 46.33.

Seminis fœminei vſus 47.22.

Semen prægnantes dum coeunt per quas vias immittant ibid.25.

Seminaria membra nouem & quæ illa ſint 49.7.

Seminariæ partes regenerari cur non poſſint 50.12.

Seminariæ partes ne regenerentur quatuor obſtant 51.23.

Seminariæ partes in pueris & mollibus corporibus regenerari poſſunt 92.18.

Semen ab omni corpore emanare comprobatur 53.17.

de Seminis deciſione variæ opiniones & interpretationes ad locum Hippocratis ibid.32.

de Seminis deciſione ſententiam Hippocratis confutat Ariſtoteles 54.28.

de Seminis deciſione Galeni ſententia 56.28.

Semen à toto manare qua ratione intelligendū 58.5.

Seminis materia à toto nō recedit ſed ad totum accedere apta eſt ibid.20.

de Seminis deciſione pulchra Auicennæ ſententia 57.8.

Semen in teſtibus fit confluente eius fermento à membris præcipuis ibid.9.

Seminalis virtus non promiſcue in quauis plantæ parte conſiſtit 60.9.

de Seminis deciſione autoris ſententia 57.31.

Pag. Lin.

Seminis materia concubitus tempore non decidit, ſed vbi abundat in vaſa reponitur 58.7.

Semen ex præcedenti proxime cibo non conficitur 56.31.

Semen cum forma ſeminis & qualitatibus à toto non decidit 59.7.

Seminis ſecretio non fit in concubitu 5[illegible].9.

Seminis materia à toto 58.4.

Seminis vnctura & pinguedo 101.34.

Seminis fœcunditas vnde 102.5.

Seminis humani varia natura 175.25.

Semen excrementum quartæ coctionis vt dicatur 59.21.

Semen vbi perficitur 61.7.

Semen an ſit animatum 65.4.

Semen duplicem habet virtutem paſſiuam & actiuam 66.24.

Seminis materia à qua virtute mouetur vt foras expellatur 117.16.

Semen quando primo actu animatum ex autoris ſententia 68.9.

Semē non intra vuluam, ſed iuxta oſtium ipſius immittitur 118.8.

Semen ab vtero auidiſſime trahitur ibid.10.

Semen vir & fœmina eodem tempore emittant, vt concubitus prolificus ſit ibid.12.

Semen non ſimul totum ſed per partes eiaculatur 134.16.

Semen ſecundum diuerſas ſui partes ſuperat & ſuperatur ibid.18.

Semen continet omnium membrorum vires & proprietates ibid.28.

Semen quod conficitur in vaſis, ab eo, quod in teſtibus fit, qui differat 135.5.

Semen

Pag.Lin.

Semen & menſtruationis ſanguis duo generationis principia 1.7.
Semen, à quo mas generatur, quale 128.30.
Semen, quo gignitur fœmina, quale ibid.31.
ex Semine proiecto in balneo mulierem concepiſſe ferunt 47.3.
Semen non magis continet formam viri quam fœminæ 66.18.
& 128.10.
Semen morboſum & paucum molæ cauſa 143.5.
Semen mulieris aliquando validum eſt & virile 127.24.
Semen multum à cerebro 58.21.
Semen in vtero conceptum ſtatim vita fruitur & vegetatur 68.11.
Semen à ſanis parentibus ſanum à morboſis morboſum 54.1.
Semen non emittere fœminas dixit Ariſtoteles 43.13.
Seminis, quam genituræ latior eſt acceptio 37.6.
Semivulpa animal duos habet vteros 17.10.
Senſus externi per ſomnum non omnino ligantur 107.10.
Septenarius decernendi vim magnam habet 185.31.
Septenario numero rota humana finitur 186.31.
Septenario conſtare vitam hominis ſcribit Hipp. 188.10.
Septenarius omnium numerorum nodus 191.8.
Septenarij encomia, & quæ per eum mutationes variæ fiant ibid.10.
Septenarius plenus numerus eſt ibid.22.

Pàg.Lin.

Septimana ſolaris quæ dicatur 105.21.
Solaris prima ſeptimana in fœtu ibid.31.
Solaris ſecunda ſeptimana 186.16.
Solaris tertia ſeptimana ibid.30.
Septimus quiſque annus per totam vitam criſimus eſt 191.32.
Septimo menſe cur potius quam aliis partus cõtingat 194.19.
Septimo menſe cur vterus expletur ibid.30.
vt Septimo menſe vterus expleatur facit ſeminis natura, & congreſſus ante plenilunum ibid.35.
Septimeſtris partus minor vocatur 153.30.
& 155.14.
Septimeſtres cur ſeruentur ſecundum aſtrologos 190.4.
Septimeſtris partus cauſæ 194.10.
Septimeſtris partus duplex, naturalis & non naturalis ibid.12.
Septimeſtrium aliquot cur valetudinarij & imbecilles ibid.16.
Septimeſtres vitales cur ſint ibid.22.
Serum lactis calidum ne ſit an frigidum 208.20.
Seri virtutes medicæ ibid.24.
Serum nitroſam poßidet facultatem ibid.25.
Serum aperit iecoris obſtructiones ibid.26.
Seri temperamentum quale ibid.30.
Serum quos morbos curat ibid.32.
Serum lactis an poßit craſſeſcere 215.12.
Serum extrahentia calida ſunt omnia 217.3.
Sexus vterque reperitur in omnib. natura conſtantib. 2.28.
Sexus in fœminis non mutatur ſed detegitur 11.6.

Pag.Lin.

Similitudo horologij ad virtutem formatiuam 71.9.
Similitudo pueri & dormientis geometræ ad potentiarum gradus 65.31.
Similitudo non prouenit à ſolo agente ſed ab agente in tali materia 60.6.
Similitudo Dei in creaturis eſt 73.2.
Similitudo vini in flammam proiecti ad ſemen viri in vtero caleſcente 103.16.
Similitudo ſexuum vnde proueniat, & variæ de ea re opiniones 126.30.
ad Similitudinem in ſexu plus efficaciæ habet vterus, quam teſtes 128.11.
Similitudo in ſexu non pendet à calore, aut ſitu partium ibid.30.
Similitudinis in ſexu cauſa præcipua eſt virtus formatiua 129.24.
Similitudinis in ſexu cauſa eſt ſemen elaboratius & dextra parte exceptum 128.31
Similitudo ſpecifica à materia eſt 132.6.
Similitudo indiuidualis ad victoriam alterutrius ſeminis refertur ibid.34.
Similitudinem indiuidualem quidam imaginationi tribuunt 133.11.
Similitudinis differentiæ plures humano generi quam cæteris animalibus cur accidunt 133.35.
Similitudo partis qua ratione à ſemine imprimitur 135.2.
Similitudinis indiuidualis cauſa 132.32.
Similitudo natorum ad parentes triplex, in ſpecie, in ſexu, & in effigie 135.16.
Similitudo ad patruos, auos & auunculos vnde proueniat 60.5.
Similitudo in voce, riſu, & geſtu, motionibus facultatis formatricis tribuitur 136.6. & 137.1.

Pag.Lin.

Similitudo ad quatuor generationes extenditur & ad plures 136.17.
Similitudo ad parentes in fœtu humano minima, in bruto maior, maxima in plantis 138.24.
Similitudo genitalis ſeminis ad tritici naturam 175.22.
Solem & hominem generare hominem quo pacto intelligendum 73.10.
Solis etiam circuitus Hippocrates in partu conſiderauit 185.27.
Solis prima mutatio cur fœtum non excludit cum tamen prima lunæ mutatio morbum ſæpe indicet ibid.32.
Solis ac lunæ magna eſt poteſtas in corpora inferiora 184.20.
Somnium coitus & nocturna pollutio ſoli homini contingit 106.34.
Spadones cur in coitu delectentur 39.5.
Spiritus genitiuus ex vitali & animali conficitur 57.32.
Spiritus genitiuus procreationis eſt præcipuum inſtrumentum 58.1.
Spiritus fœminarum amore non tenentur 121.12.
Spiritus genitiuus ſui domicilij eſt architectus 140.2.
Spiritus genitiuus ſi debita temperatura deſtituatur, fit ineptum inſtrumentum facultati ibid.9.
Spiritus genitiuus & complantatus quid ſit 58.3.
Species animalis matrem effigies patrem magis repræſentat 133.12.
Spurij vt plurimum ſunt prauis moribus 115.24.

Pag.Lin.

Spurij in Germania ad munia non admittuntur ibid.26.
Spumificationis ſiue lactationis tempus ſeptem diebus continetur 151.28.
Sudor fœtus 27.22.
Sudoris vſus in fœtu ibid.25.
Sudorem an fœtus emittat ibid.28.
Sudorem prouocantia validiora ſunt quam quæ vrinas mouent 211.12.
Sudorificum medicamentum inſtar coaguli eſt ibid.15.
Superfœtatio quid 147.11.
Superfœtatio ſoli mulieri contigit ibi.13.
Superfœtatio tertio geſtationis menſe facta 148.7.
Superfœtatio rara eſt, & vtrique fœtui periculoſa ibid.17.
ex Superfœtatione paulo poſt conceptionem facta vitales fœtus fiunt ibi.19.

T.

Theriaca non omnibus infantibus conuenit 205.26.
Thlibiæ dicuntur quibus teſtes in manu obſtetricis attriti ſunt 64.2.
Thibiorum gens geminam habet pupillam 140.10.
Thraces infantium natalitia plorant, exequias hilaritate celebrant 201.12.
Thracum imbecilla memoria 192.14.
Teſtes mulierum 12.3.
Teſtium mulieris ſubſtantia, ſitus & forma 12.4.
Teſtes muliebres minores, & imperfectiores quã marium 12.8.
Teſtes mulierum aqueo & tenui humore pleni 12.12.

Pag.Lin.

Teſtium muliebrium facultas 12.14.
Teſtium mulieris membrana 12.20.
Trecentæ particulæ in corpore 69.14.
Teſtes quid conferant materiæ ſeminis 60.32.
Teſtes conficiendi ſeminis primi ſunt autores 61.4.
Teſtes & vaſa varicoſa ſemen efficere comprobatur ibid.7.
Teſtes comparauit Ariſtoteles textrinarum planis 61.25.
Teſtes ſpeculo, ſeu denſo & opaco corpori comparant aliqui, à quibus virtus cordis reflecteret 62.6.
Teſtes ventri adhærentes habent aues & ſues ibid.24.
Teſtibus amputatis virilitas adimitur & generandi facultas ibid.30.
Teſtes cur inter præcipuas partes connumerentur 63.3.
Teſtium priuatio cauſa eſt frigiditatis in toto ibid.9.
Teſtes bene viuendi & propagationis autores ſunt ibid.18.
Temperamentum eſt omnium noſtri corporis actionum inſtrumentum 134.24.
Temperamentum duplex peculiare & commune ibid.25.
Temperamentum totale virtualiter continet præcipua temperamenta ibid.27.
Tempus partus humani varium 174.34.
Tempus conceptui oportunum 115.10.
Temperata vtriuſque coniugis natura fœcundiſſima eſt 42.12.
Theſſei medici opinio de ſemine Elephantorum 40.23.

Thoracis

	Pag.Lin.
Thoracis forma in fœmina	24.31.
Tria ad fœcunditatem neceſſaria	64.10.
Tribades fœminæ quæ dicantur	108.32.
Turpitudinis ſymptoma quodnam ſit	11.4.

V.

Variolarum & morbillorum pernicies à menſtruo fit	83.10.
Vaſa ſeminaria mulieribus 4. ſunt, vt in maribus	12.29.
Vaſorum ſeminariorum in fœminis origo eadem quæ in maribus	12.24.
Vaſa ſeminaria inter ſe anaſtomoſin quandam efficiunt	13.13.
Vaſa ſeminaria magis anfractuoſa ſunt fœminis quam viris	13.18.
Vaſa ſeminaria deferentia, & præparantia eorumque vſus	13.20.
Vaſa alia quatuor ſeminalia Herophilus ponit	14.28.
Vaſa deferentia ſemen præparant, iaculantia perficiunt	61.21.
Vaſa vteri in vnius fœtus nutritionem omnia non diſpenduntur	149.23.
Vaſa vteri per menſem ſanguinem redundantem gubernant	87.12.
&	151.21.
Vaſa vmbilicalia	31.4.
Vaſorum vmbilicalium implantatio	32.3.
Valeſis ſententia de orbore fœminei ſeminis reiicitur	46.11.
Vana perſuaſio ex euentuum ignorantia, & nouitatis deſiderio oritur	122.27.
Vena ſeminalis dextra à caua, ſiniſtra ab emulgente cur oriatur	12.31.
Venæ per quas vterus nutritur	13.31.

	Pag.Lin.
Venæ per quas menſtrua expurgantur in vteri fundum à venis ſeminalibus originem habēt	ibid.29.
Venæ per quas virginibus, & prægnantibus mēſes ad vteri collum demandantur, à vena caua oriuntur	ibid.34.
Venæ ad mammas recurrentes	14.9.
Venæ vmbilicales ſtatim poſt vmbilicum in vnū coeunt, arteriæ diuiſæ manent, & cur illud	151.24.
Venæ in adultioribus regenerari poſſunt, ſed raro	50.14.
Venæ & arteriæ omnes gignendi ſeminis vim habent	56.28.
Venarum & arteriarum ortus	152.13.
Vegetatiua potentia vndenam ſemini communicetur	66.28.
Vegetantis animæ munia ſunt nutrire & generare	69.26.
Veneris exceſſus cur debilitet	58.18.
Venus, vide Concubitus	
de Veneris vſu variæ ſententiæ	104.4.
Veneris moderatus vſus ſalutaris eſt	113.5.
Veneris ſenſus brutis ſolum ad prolis generationem datus	106.28.
Veneris aſſuetudo reddit homines libidinoſiores	108.19.
Veneris inordinatæ nocumenta pleraque	101.13.
Venus quare dicta Aphrodite	40.11.
ad Venerem in homine motus incerti & inordinati	175.33.
Venus inordinata corporis & animi vires debilitat	111.13.
Venerem immoderate exercentes cruorem pro ſemine excernunt	ibid.34.

Pag. Lin.

Venere immodica quibus mors ſequuta ſit. 112.1
Venus immodica quibus potiſſimum nociua. 112.6
Veneris raritas ſemper commendatur. Ibid.12
Venus quibus ſalutaris. 109.30
Veneris moderata vtilitas. 112.24.113.5
Venus calidis & humidis potiſſimum conuenit. 113.3
Venus iram remittit. ibid.6
Venus per quæ interualla coniugatis repetenda. ibid.8
Veneris terminus. 113.12
Venus calefacto potius quam refrigerato corpore conuenit, & pleno quã vacuo. 114.18
à Venere abſtineat repletus. ibid.22
à Venere abſtineat qui catharticum ſumpſit. ibid.24
Veneri indulgendum à ſomnone ſit, & poſt cubitum, an contra. ibid.28
Venus quare proſit morbis pituitoſis. 109.8
Veneris quantitas moderata ex leuitate corporis, & facilitate reſpirationis metienda. 113.11
Venereæ voluptatis cauſæ. 101.14
Venus an melancholicis ſit ſalutaris. 109.29
Vergilij locus. 71.17.& 34.121.1.178.4
Verecundia & modeſtia in Venere exercenda ſeruetur. 117.11.& 118.32
Veſalij in Galenum liuor. 14.14
Veſtiliæ partus varij à diuerſis maritis. 175.28
Veſica vtraque fellea, & vrinaria excremento attracto non alitur. 16.33
Vir per ſe ſolus generare non poteſt. 2.14. 102.13
Vir generationi eſt aptus. 3.25.& 102

Pag. Lin.

Viri cur menſes non habeant. 76.27
Virum fœmina calidiorem eſſe contra Parmenidem comprobatur. 94.20
Vir primo ſibi cognitam fœminam odit, contra fœmina primum cognitum virum mirifice diligit. 108.3
Vir quamdiu generare poſſit. 206.4
Viri ebrioſi ſemen habent infœcundum. 41.6
Viri quibus diſſideant à fœminis. 3.6
Viri quatuor rebus indigent ad fœcunditatem. 101.2
Viris quare ſterilitatem inducat ſectio retro aures. 53.19
Via communis à fundo vteri ad ipſius os. 6.34
de Viis per quas menſes expurgantur. 85.10
Viragines ſunt ſteriliores & valetudinariæ. 77.33
Viragines quibuſdam viris calidiores ſunt. 96.22
Virtus generatiua incompleta eſt in vtriuſque parentis ſemine. 46.22.& 102.13
Virtus regulatiua. 57.16
Viuentia omnia maxime appetunt perpetuo eſſe. 69.28
Viuorum tria genera. 65.8
Virtus in ſemine duplex. 66.4
Virtus cœli & aſtrorum eſt cauſa naturalis generationis rerum. 74.22
Viragines in ſenectute valetudinariæ ſunt. 77.33
Virginitatem quam caſtitatem ſeruare facilius eſt. 108.27
Victus ordo humanæ vitæ. 114.34
Vita in calido & humido maxime conſiſtit. 190.17
Vini vſus quamdiu adoleſcentibus interdicendus.

Pag.Lin.
cendus. 225.33
Vigilet ne puer in vtero an dormiat. 162.35
Vmbilicus quid. 31.15
Vmbilicus omnium primus perfecte conſiſtit. 160.30.
Vmbilici nodi. 32.11
Vmbilici longitudo. 16.19
Vmbilici ſectio. 33.15.& 204.2
Vmbilici ligaturam qualem eſſe oporteat. ib.9
Vmbilici à partu nullius eſt vſus. ibid.21
Voluptas eſt eſca malorum. 104.27
Vopiſcus qui dicatur. 178.25.202.23
Vrina eorum eſt ſignum, quæ continentur in iecore, venis, renibus, & veſica. 125.22
Vrachus lotij ductor ab Auicenna ſumen dicitur. 31.15
Vrinam pueri an emittant in vtero. ibid.3.23
Vteri nomina & definitio. 3.4.& 16.22
Vterus diuiditur in collum & fundum. 4.7
Vteri ſitus. 4.8
Vteri ſitus in prægnantibus. 4.23
Vteri figura rotunda. 4.26
Vteri magnitudo. 4.33
Vteri longitudo exacte non poteſt deſcribi. 5.5
Vteri latitudo duos tranſuerſos digitos non excedit. 5.20
Vteri venæ per quas menſes purgantur. 13.17
Vtero adnaſcentes nerui. 14.35
Vterus cur mulieri datus. 16.18
Vteri geſtatio quid. 174.30
Vterus exiguus, qui alioquin manibus non cedit, mire à natura in prægnantibus ampliatur. 5.22
Vteri ſubſtantia ſolius naturæ viribus cedit. ibid.25
Vteri ſubſtantia neruea eſt & membranoſa. ibid.29

Pag.Lin.
Vteri tunica duplex. 6.1
de Vteri tunicis diuerſitas apud autores. 5.35
Vteri interna membrana omnes corporis membranas craſſitudine vincit. 6.4
Vterus habet tria fibrarum genera. 6.6
Vteri cornua. 6.15
Vteri ſuperfities interna. 6.17
Vteri duo ſinus qui matrices vocantur ſutura diſcreti ſunt. 6.18
Vteri ſinus fabam maiuſculam vix capit. 6.23
Vterus cellulas non habet vt Mundinus, Gentilis, & alii putarunt. 6.25
Vteri os non ſicuti ceruicis orificium ex arbitrio mulieris aperitur. 7.11
Vteri os in prægnantibus clauditur ſicut nec ſpecillum admittat. 7.8
Vteri orificium virginibus inutile, & otioſum. 7.14
Vteri oris & ceruicis ſagina conceptioni nouica. 7.17
Vteri os prægnantibus non aperiri vt intelligendum. 7.20
Vteri geſtatio quid. 150.5
Vteri geſtatio eſt veluti morbus. 174.30
Vteri os prægnantibus ſi coeant ſemper recluditur. 149.17
Vteri os prægnantibus non niſi in ſuperfœtatatione reſerari quidam exiſtimarunt. 7.20.
Vteri ceruix maſculino peni correſpondet. 7.28
Vteri ceruix vnicum cum fundo corpus efficit. 7.32
Vteri ceruix diuerſam ſortitur à fundo ſubſtantiam. 7.32

Vtero

Pag.Lin.

Vtero adnaſcentes nerui. 14.35
Vteri alæ. 9.34
Vter ceruix muſculoſa, & membranoſa eſt. 7.33
Vteri ceruix calloſior eſt iis quæ frequentius pepererunt, aut crebrius congreſſæ ſunt. 7.35
Vteri ceruix quare fungoſa, & duriuſcula. 8.2
Vteri connexus. 15.7
Vterus propriam ſedem non mutat. p.15.14. & 17.18
Vterus animal non eſt. 15.13. & 17.18
Vteri conſenſus cum diuerſis partibus. 15.32. & 21.2
Vteri munus triplex, nutritio, excrementorum repurgatio, & ſobolis propagatio. 16.6
Vterus ſemen trahit non tamen commutat ſed conſeruat. 16.24
Vterus etſi ad fundum ventriculi aſcendere videatur, non tamen mutat locum nec aſcendit, ſed retrahitur. 19.36
Vteri aſcenſus fit retractis vaſis ad ſuam originem. 19.8
Vteri contorſio vt fiat. 19.12
Vteri vis magna. 82.17

Pag.Lin.

Vterus deſcendit facilius, quã aſcendit. 19.10
de Vteri mobilitate ridicula opinio. 19.8
Vterus non trahit ſanguinem menſtruum. 85.15
Vterus efformandi vim habet. 132.24
Vterus grauidarum an aperiatur tempore grauidationis. 86.1. & 149.6
Vterus in menſium expurgatione, nullam edit actionem ſed vſum. 16.7
Vteri muliebris acetabula minora ſunt quam in brutis. 29.30
Vtero exciſo mulieres ſanæ ſuperuiuere poſſunt 16.36.
Vterus ſeptimo menſe cur expletur. 194.30
Vulua ſerius aut temporius cur expletur. 195.20
Vulneris ex abſciſſo fœtus vmbilico curatio. 204.14

Z.

Zabrorum lex de muliere menſtruata. 79.20
Zenobiæ Palmerinorum reginæ continentia. 106.18
Zirbi commentum de nodis vmbilici. 32.15

Indicis rerum, & verborum hac prima parte memorabilium.

FINIS.

RODERICI A CASTRO LVSITANI, PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS PER EVROPAM NOTISSIMI,

De vniuerſa muliebrium morborum

MEDICINA

Pars ſecunda, ſiue Praxis.

QVATVOR CONTENTA LIBRIS, IN QVIBVS MVLIERVM MORBI VNIVERSI, TAM, QVI CVNCTIS FOEMINIS SVNT COMMVNES, QVAM, QVI VIR*ginibus, viduis, grauidis, puerperis, & lactantibus peculiares, ſingulari ordine traduntur, ſubindeque variæ ſterilitatis ſpecies, earumq; naturæ, cauſæ, ſigna, & curationes, diſtincta & accurata methodo edocentur.*

ADDITIS INSVPER SINGVLIS FERE CAPITIBVS, Eiuſdem autoris ſcholiis, quibus, quæcunque circa fœmineos morbos curandos dubia, aut controuerſa hactenus apud medicos fuerant, breuiſſime deciduntur, ab eiſque non parua lux cunctis aliis morbis profligandis acceſſit, vtpote quibus pleraque Hippocratis & Galeni difficilima loca vniuerſaq; fere ars medica illuſtratur.

CVM TRIPLICI INDICE.

HAMBVRGI, ex Bibliopolio FROBENIANO,

ANNO M. DC. XXVIII.

IN SECVNDAM OPERIS PARTEM SIVE PRAXIN AD LECTOREM,

PRÆFATIO.

DE Anatome, & natura mulieris; deque ſemine, menſtruo, congreſſu, conceptu, partu, & lacte abunde, vti arbitror, à nobis quatuor præcedentibus libris dictum eſt, Nunc, lector amice, rationem curandi ſiue praxin familiariſſimam ordine facili & pellucido hac ſecunda de muliebrium medicina parte comprehendimus: In qua omnes affectus, qui fœminis contingere ſolent, eorumque cauſas morborum, ſigna, prognoſtica, ſpecies & curationem exponemus. His veluti appendicis loco ad calcem omnium fere capitum Scholia adiecimus, quibus ſuccincte dubitationes, quæ circa hoſce affectus poſſent occurrere, breuiſſime decidimus. Sic quæcunque hactenus à variis ſcripta diſperſe fuerant, collegimus: quæ vero deeſſe videbantur ſuppleuimus. Neque id feci quod cupiam clariſſimorum virorum laudes, & ſcripta obſcurare: Sed vt præſenti labore conſulerem iis, quibus hactenus operoſum, & perdifficile fuerat, apud diuerſos autores non ſine magna ambiguitate ea perueſtigare: in quibus ſi quædam inueneris familiariſſima, & quaſi præmanſe tradita, ſcias nos huiuſmodi laborem impendiſſe non doctis tantum & exercitatis, ſed reliquis etiam medicis, ac præcipue tyronibus, quibus per multa in hac re ignota, & prorſus fortaſſe inaudita eſſent, quæ tibi forſan, cæteriſque tui ſimilibus iam dudum fuerant luce meridiana lariora: proinde quidquid à nobis hac in parte deſudatum eſt, boni conſule & noſtrum ſaltem conatum amplectere, ac tutare ab eorum leuiſſimis ingeniis; qui plane otioſi ac deſides contactu omnia fœdant, polluunt ore dapes, & veſtigia fœda relinquunt: Vale.

INDEX DVBIORVM QVÆ SECVNDA PARTE CONTINENTVR.

LIBRO PRIMO.

PAG.

AN ſanguinis miſſio conueniat in cauſa frigida 18

An menſes poſſint ſupprimi à caliditate, quæ potius facit ad expulſionem 33

An ad euocandos menſes ſit facienda venæ ſectio ex pede, an ex brachio. Ibid.

An debeant menſes mouentia medicamenta præcedere euacuationes, 35

An menſes mouentia differant à diureticis. ibid.

An coctio humorum attenuando procedat. 71

An ſiruporum vſus in praxi vtilis ſit 73

An in fluxu muliebri vterus afficiatur. 96

Calidane, an frigida medicamenta in gonorrhæa conueniant. 109

An mentha, & ruta ad Venerem conducant. 110

Quiſnam humor ſit cācri materia. 148

An cancer ſit morbus contagioſus. 149

LIB. SECVNDO.

AN ſemen in vtero deleteriam qualitatem poſſit concipere. 170

An ſine reſpiratione homo viuere poſſit. 171

An acetum ſtrangulatis conueniat. 173

An vinum hyſtericis ſit vtile. ibid.

An ſtrangulatis competat ſanguinis miſſio. 174

Melancholia cuius morbi ſymptoma ſit. 186

An flatus in melancholia excitentur vigente calore. 196

An frigida & ſicca intemperies poſſit generare melancholiam. ibid.

Melancholicæ cur rideant. 198

Sitne chalybs frigidus an calidus? 221

Adſtringatne chalybs an liquet. 222

An oxyrodinum in capitis affectibus conueniat. 232

Frigidiſne, an calidis affectibus narcotica magis conueniant. 241

Ex qua parte vena ſecanda ſit in inflammatione vteri, & partium inferiorum. 297

An hæmorrhoides fiant in pudendo mulieris. 315

An ſanies & ichor idem ſint. 333

LIB. TERTIO.

AN ſterilitas naturalis curationem ſuſcipiat. 352

An liceat ſterilitatem inducere conceptum impediendo, aut abortum prouocando. 366

An ad molæ generationem ſemen virile requiratur. 403
An in molæ curatione exercitium competat. 407
An grauidationis primis menſibus vomitus, vltimis crurum tumores fiant 416
An grauidis morbo acuto correptis conuuenit victus tenuis. 434
An grauidis morbo acuto correptis ſanguinis miſſio competat. ibid.
An grauidis morbo acuto correptis catharticum ſit exhibendum. 435
An periculoſior ſit in grauidis purgatio, quam ſanguinis miſſio. 438
An prægnanti morbo acuto correptæ liceat ad abortum prouocandum catharticum propinare. 439

LIB. QVARTO.

AN Epigaſtrii ſectio tuto poſſit adminiſtrari. 460
A quo die computandum ſit initium morbi in puerpera. 491
An puerperæ morbo acuto correptæ in medio tempore, ex coaceruata in loco materia, ſanguis ſit mittendus ex pede, an ex brachio. 492
In puerperis morbo acuto correptis à quo die ſit facienda criticorum computatio. 494
An euacuationes ſymptomaticæ ſemper ſint malæ. 501
An euacuationes ſymptomaticæ ſint promouendæ. 502
An euacuationes ſymptomaticæ ſtatim ab initio ſint cohibendæ. 505
An menſtrua lac corrumpant. 518
An ſuctio conueniat ad minuendum lac. 525
An pilo hauſto lac concreſcat, & mammæ doleant. 530
An catharticum conueniat ad expurgationem vitioſi lactis. 533

SERIES MORBORRM MVLIEBRIVM QVÆ ETIAM CONTINET INDICEM capitum ſecundæ partis.

- Morbi mulierum
  - Cunctis fœminis communes
    - Circa menſtruum
      - In retentione
        - Atretæ, ſiue clauſæ fæminæ lib. 1. c. 1.
        - Fœminæ quibus menſes nunquam fluxere l. 1. c. 2.
        - Menſes locis non naturalibus erumpent. l. 1. c. 3.
        - Menſes ſuppreſſi l. 1. c. 4.
        - Imminuti menſes l. 1. c. 6.
        - Difficiles, & cum grauiſſimis ſymptomatibus l. 1. c. 7.
      - In immoderata fluxione
        - Immodici menſes. l. 1. c. 5.
          - Menſes remorati l. 1. c. 9.
          - Menſes aduſti l 1. c. 11.
          - Menſes ſtillantes quo ad copiam.
        - Anteuertentes l. 1. c. 8.
        - Corrupti & ſupurat. l. 1. c. 10.
        - Menſes ſanioſi, fului, lutei l. 1. c. 12.
        - Stillantes quoad tempus
        - Menſes cum morbis complicati l. 1. c. 13.
        - Fluor muliebris l. 1. c. 14.
        - Gonorrhæa mulierum l. 1. c. 15.
    - Circa mammas.
      - Inflammatio l. 1. c 16.
      - Flatuoſus tumor l. 1. c 17.
      - Oedematoſus tumor l. 1. c. 18.
      - Mammarum glandulæ l. 1. c. 19.
      - Scyrrhus exquiſit. l. 1. c. 20.
      - Scyrrhus non exquiſit. l. 1. c. 21.
      - Cancer l. 1. c. 22.
      - Flacciditas mammarum l. 1. c. 23.
  - Viduis ac virginibus peculiares
    - Vterini ſiue hyſterici affectus
      - Strangulatio vteri l. 2. c. 1
      - Epilepſia ex vtero l. 2 c. 2.
      - Melanchol. virginum & viduarum l. 2. c. 3.
      - Pulſ tio in arteriis dorſi l. 2. c. 4.
      - Morb. virgineus, feb. alba l. 2. c. 5.
      - Ventriculi accid. ex vtero l. 2. c. 6.
      - Capitis, ac totius corporis dolores ex vtero l. 2. c. 7.
      - Vteri cruciatus l 2. c. 8.
      - Vteri pruritus l. 2. c. 9.
      - Furor vterinus l. 2. c. 10.
    - debilitas
      - In propria ſubſtantia l. 2. c. 11.
      - In intemperie frigida l. 2. c. 12.
      - In intemperie humida l. 2. c. 13.
      - In intemperie ſicca l. 2. c. 14.
      - In intemperie calida l. 2. c. 15.
    - In ſitu vteri
      - Vteri prouidentia l. 2. c. 16.
      - Aſcenſus vteri, & recurſus ad varias partes l. 2. c 17.
    - In magnitudine
      - Nymphæa ſiue ſymptoma turpitudinis l. 2. c. 18
      - Vteri hydrops l. 2. c. 19.
      - Vteri inflatio l. 2. c. 20.
      - Inflammatio vteri l. 2. c. 21.
      - Vteri eryſipelas l. 2. c. 22.
      - Scyrrhus vteri l. 2. c. 23.
      - Vteri cancer l. 2. c. 24.
      - Vteri condyloma l. 2 c. 25.
      - Vteri hæmorrhoides l. 2. c. 26.
      - Verrucæ, thymi, acrocordones, ficus l. 2. c. 27.
      - Scabiæ vteri puſtulæ l. 2. c. 28.
      - Vteri vlcera l. 2. c. 29.
      - Vteri fiſtulæ l. 2. c. 30.
      - Vteri rhagadiæ, ſiue fiſſuræ l. 2. c. 31.
      - Vteri gangræna l 2. c. 32.
      - Vteri vermes l. 2. c. 33.
      - Vteri calculus l. 2. c. 34.
  - Circa generationem
    - Circa conceptum.
      - Quia impeditur
        - Sterilitas naturalis l. 3. c. 1
        - Ster. per collationẽl 3. c. 2
        - Sterilitas morboſa l. 3. c. 3
        - Sterilitas ad tẽpus l. 3. c 4
        - Sterilitas ex viro l. 3. c. 5.
      - Quia deprauate fit
        - Monſtroſus conceptus l. 3. c. 6.
        - Mola l. 3. c. 7.
        - Falſa grauidatio l. 3. c. 8.
    - Circa grauidationem
      - Picaceus appetitus l. 3. c. 9.
      - Cibi faſtidium prægnantis l. 3. c. 10.
      - Vomitus & nauſea l. 3 c. 11.
      - Ventris dolor l. 3. c. 12.
      - Cordis palpitatio & ſyncope l. 3. c. 13.
      - Tuſſis prægnantium l. 3. c. 14.
      - Aluus & vrina ſupp. eſſ. l. 3. c. 15.
      - Aluifluxus prægnantium l. 3 c. 16.
      - Inflata prægnantium crura l. 3. c. 17.
      - Sanguinis fluor ex vtero prægnantis l. 3 c. 18.
      - Aqua ex vtero prægnantis profluens l. 3. c. 19.
      - Dentium dolores l. 3 c. 20.
      - Morbi acuti prægnantium l. 3. c. 21.
      - Prægnantium moderamen & cuſtodia l. 3. c. 22
  - Circa partum & in puerperio
    - Proprii
      - Partus natural. & puerp. tutela l. 4. c. 1.
      - Fœtus mortuus l. 4. c. 2.
      - Partus cæſareus l. 4. c. 3.
      - Abortus l. 4. c. 4.
      - Partus vitioſus l. 4. c. 5.
      - Partus difficilis & laborioſus l. 4. c. 6.
      - Secunda relicta l. 4. c. 7.
      - Mola poſt partum l. 4. c. 8.
      - Tormina poſt partum l. 4. c 9.
      - Immoderatus ſanguinis fluor poſt partũ l. 4. c. 10.
      - Imminutus l. 4. c. 11.
    - Communes
      - Omnes morbi acuti in genere l. 4. c. 12.
      - Febris puerperæ l 4. c. 13.
      - Alui fluor puerperæ l. 4. c. 14.
      - Puerperæ vomitus l. 4. c. 15.
      - Pleuritis, iecoris inflammatio &c. l. 4. c. 16.
      - Melancholia, delirium, epilepſia l. 4. c. 17.
      - Pedum, ventris ac corporis inflatio l. 4. c. 18.
      - Inflammatio vteri poſt partum l. 4. c. 19.
      - Vteri vlcera poſt partum l. 4. c. 20.
      - Rugæ poſt partum in ventre relictæ l. 4. c. 21.
      - Virginalis adſtrictio à partu comparanda l. 4. c. 22.
    - Circa alitionem fœtus
      - Nutricis electio, ac moderamen l. 4. c. 23.
      - Lactis defectus l. 4. c. 24.
      - Lactis redundantia l. 4. c. 25.
      - Lactis concretio, pilaris morbus febris lact. l. 4. c. 26.
      - Lactis vitium l. 4. c. 27.
      - Ratio tractandi recenter natos infantes l. 4. c. 28.
      - Quandiu lactandus infans & parandæ pulticulæ ratio l. 4. c. 29.
      - Morbi recenter natis contingentes, eorumque medela l. 4. c. 30.

RODERICI A CASTRO LUSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

DE

Univerſa Mulierum Medicina.

PARS SECUNDA SIVE PRAXIS.

Liber primus de morbis cunctis fœminis communibus.

SECTIO PRIMA

De affectibus circa menſtrua contingentibus.

De uteri clauſura.

CAP. I.

CUM MULIERIS Pars Genitalis Clauditur, & quoquo modo pervia, aut debite perforata non eſt, affectus oritur, qui latinis dicitur uteri clauſura, Arabibus Ratica, ſive Alratica, græcis Phymoſis, qua etiam appellatione inſignitur ille virorum morbus huic proportione reſpondens, in quo glandem nudare nequeunt, quia ei præputium per partem frœnum dictam coaleſcit, adhæretque. Martinus Akakia vocavit agglutinationem, ſeu mutuum uteri contactum, & complicationem. Mulieres autem quæ hoc malo vexantur, dicuntur atretæ, ſive velatæ, id eſt, non perforatæ vitium hoc non ſolum uſus commoditatem interdicit, ſed graviſſimis morbis occaſionem præſtat, quoniam menſtruis non habentibus liberum exitum, virgines jam viſæ, quarum ventres adeo intumuerunt,

Natura morbi.

Nomenclatura.

Lib.1.C. 11.

ut non abſque famæ diſpendio prægnantes crederentur, quæ poſtea *Differētia.* curatæ à morte ſimul,& dedecore liberæ evaſerunt.

Accidit hoc malum tripliciter,quibuſdam enim obſepta eſt pars anterior: ut ſexquianni puellæ,quam hoc menſe curavimus: aliis media: nonnullis os uteri profundius; quod autem foramen,intercipit, *Cauſa.* intercluditque, vel caro,vel membrana eſt. Cauſa duplex,altera naturalis, cum à nativitate membrana, ſive carnoſa ſubſtantia coaluit; altera accidentalis,utpote ulcera prædictarum partium, quibus ſupercrevit caro,quæ obturat,tumoreſvè alii indurati, qui meatum occludunt; vel etiam quando ſine callo ſupercreſcentevè carne ulcerum labia coaluerunt: adde etiam medicamentorum conſtringentium ni-*Hiſtoria.* mium uſum; qua ratione Nicolus refert à ſe viſam mulierem,quæ poſt partum cum obſtetrices nimis adſtringentia adhibuiſſent, ita clauſa fuit reddita,ut non potuerit coitum, exercere.

Signa. Cognoſcimus cauſam fuiſſe ſolutam unitatem, cuius extrema coaluerint,aut callum contraxerint, ex præcedente vulnere, ictu vel caſu: tumorem præter naturam,vel ſupercreſcentem carnem, ex ſenſu partis,ſentitur enim in ea, tanquam quid extraneum, & à natura alienum: ſi vero nativum fuerit vitium, ex privatione prædictorum ſignorum percipitur; quæ tandem ex tribus particulis ſuperius numeratis ſit affecta,& an membrana an caro ſupercreverit, oculorum inſpectione ex membranæ candore, & carnis rubore diiudicatur, ſubinde,& tactu indicis digiti extremitate; potiſſimum vero in virginibus, & fœminis viro orbatis perdiſcitur adhibito ſpeculo matricis dioptra dicto, quo medici vtuntur ex defectu illius actionis, quæ parti affectæ debetur, nam ſi pudendi labia connivent, nec coire poteſt fœmina,nec menſtrua purgare, neque concipere, quia vel aditu carent accommodato, vel perpuſillum perque anguſtum habent foramen, vix ad urinæ uſum pervium; ſi vero uti viro poteſt, & menſes non purgantur, & ſemen eiaculatum illico decidit, neque concipit, clauſa eſt pudendi pars media: ſi denique coeat, ac menſtrua tempeſtivè fluant,nec tamen concipiat, in ipſo uteri oſtiolo vitium exiſtere *Prognoſt.* indicium eſt. Malum hoc ſi eſt in anteriori, mediave parte, aut à cauſis adventitiis ortum,facilius curatur, ſi vero à naturâ ſit aut in parte interiori, difficilius.

Cura-

Curatio.

Curatio ut plurimum chirurgia perficitur; ſi igitur ex præcedenti ulcere proveniat, cuius ratione partes coaluerunt, novare ulcus oportebit, ut ſeparatæ partes ſeorſim coaleſcant, inſperſo utrinque diapaſmate ſeu pulviſculo, qui vim habeat cicatrizandi; deinde immiſſo inſtrumento argenteo, vel ſtanneo ad formam virilis membri, aut etiam efformato ex linteis, & filamentis, quo exitus excrementis pateat, & partes ſeſe non contingant. Quod ſi calloſa ſubſtantia adſit, prius ſcalpello eſt abſcindenda: ſi tumor, mollientibus, ac reſolventibus medicamentis inprimis utendum, paratis ex hydræleo, decocto fœnigræci, ſeminis lini, additis violis, althea, camomilla, parietaria, ex quibus peſſi, lotiones, balnea, injectiones, & alia confici poterunt, quæ c. de uteri ſcirrho copioſius dicenda ſunt. Subinde pars reſeretur, dilateturque quantum propriis miniſteriis opus.

Curatio ſi à natura vitium ſit.

Secundo ſi à natura, & neſcio qua naſcendi lege vitium ineſt, fomentis prius, peſſariis, inceſſionibus, & iniectionibus ſupra dictis, partibus humectatis ſectionem per chirurgum expertum fieri hoc modo curabis; patiens in loco lucido ſupino ferè decubitu collocetur, tibiiſque ad coxas reflexis, manus utrinque inverſas per poſteriorem partem idoneis vinculis ad cervicem alligabis, niſi fœmina cordata ſit, & animoſa adeò ut velit ſectionem conſtanter tolerare, tunc ad claram lucem membrana novaculâ vel lanceolâ diſſecabitur, donec figura putendi ad naturalem dimenſionem deveniat; curandum autem, ut non oblique, ſed ſecundum rectitudinem ſectio fiat; poſtea erecta mulier diductus cruribus ſtatuatur, ut humor in utero collectus commodè profluat, quod ubi ſufficienter factum fuerit, mulierem ad priorem decubitus formam reducemus. Si vero orificiũ aliquod, ſed exiguum appareat, minimo digito intromiſſo locus dilatabitur, dilacerabiturque, poſtea torunda loco applicabitur ſuppurante medicamento madida, quod parabitur ex vitello ovi, uncia una terebintinæ & olei ros. ℥ ß. aut in oleo, & vino imbuta, idque ſi nullus ſequatur ſanguinis fluxus; qui ſi timeatur aut adſit, pulvere adſtringente utendum ex bolo armeno, thure, ſanguine draconis, ac pilis leporis, ex quibus cum albumine ovorum mixtura etiam fiat; ſequentibus diebus locus aqua mulſa eluatur, tandem cicatrizantibus utendum, ut unguento de tutia, diachylone parvo, diapalma, emplaſtro geminis.

Suppurans medicamentum.

Pulvis adſtringens.

nis Conſultum etiam fuerit ſi toto curationis tempore mulier habeat intra fœmora pulvinar; ubi vero jam cicatricem obducere animus eſt, tubulus argenteus, vel ſtanneus pervius locis indatur, aut etiam radix gentianæ, aut ſpongiola in hydræleo madida, aliòvè cõvenienti liquore; Ac ſi mulier nupta fuerit, mariti congreſſum innoxie tolerabit, lenta enim venus, & minime violenta non nocebit.

Medicamẽ conſumens membranam obtentam.

Hippocrates lib. de ſterilibus, & 2. de morbis mulierum docet, membranam obtentam medicamentis conſumendam liquandamq; eſſe, componit ad id medicamen ex ærugine æris, felle tauri, ac ſerpentis, cum adipe, quod lana exceptum applicare jubet in formam peſſarii. Hæc tamen curatio hodie non eſt in uſu, quia raro ſuccedit, niſi forte eam uſurpemus, quando os uteri interius concluſum eſt, nam quando media, anteriorvè occluditur, utilior eſt ſectio, niſi ſufficiat fomentatio, ut colligitur ex Paulo & Aëtio.

P. lib 3. ca. 73.
A. lib. 4. ſer. 4. c. 86.

Admonitiones.

Nonnulla ſunt in hac curatione ſummopere advertenda: primum, ut pulvis adſtringens ſemper ſit in promptu, ſi forte hœmorragia ſequatur. Secundum ut quæcunque iniiciuntur tepida ſint, nam frigida nervoſis, membranoſiſq; partibus ſunt maxime adverſa. Tertium ne, dum inciſio fit, collum veſicæ lædatur, minori enim cum periculo erratur deorſum ad inteſtinum rectum, quam ſurſum ad veſicam. Quartum, ut poſt inciſionem carnis aut membranæ ſtudium omne eo convertatur, ut conglutinationem impedias; nam hæc pars promptiſſima à naturâ eſt, ut coaleſcat. Quintum, ut ſit expertus in hac re chirurgus, qui ad hoc opus accerſitur. Sextum, ut ſæpiuſcule dioptra pars inſpiciatur, ne caro, aut membrana ſupercreſcat. Sciendum etiam, ex membranæ exanguis non tantum, quantum ex carnis, pertuſione periculum impendere. Septimum, ut localibus prius curationem tentes, quam chirurgia.

Scholium.

Scribunt de hac affectione Hippoc. *lib. de ſterilib. text.* 13. *&* 2. *de morb. mulierum, Galen.* 3. *de ſymptom. cauſis* 4. *Avicenna vigeſima prima tertii tract.* 4. *cap.*1. *Paulus. & Aetius locis citatis, Priſcianus lib.* 3. *ſuæ medicinæ cap.*14. *Autor introductorij cap.* 18. *Albucaſis cap.*72. *Ariſtot.* 4. *de generat. animal. primo. Plinius lib.* 7. *cap.* 16. *Celſus lib.*7. *cap.* 28. *inter quos*

Avicen-

Avicen. citato inquit: quibus os uteri concluſum eſt, aut non concipiunt aut in Partu moriuntur. Sed interrogabit aliquis qui fieri poteſt, ut concluſo utero mulieres concipiant? dupliciter reſpondet idem Arabs, **Quæſitum.** *aut quia membrana raræ contexturæ eſt,* **Solutio.** *per quam tenue ſemen tranſcolatur; aut quia in eadem eſt foramen perpuſillum, per quod uterus ſemen trahit, ſed infans egredi non poteſt.*

De fœminis, quibus menſes nunquam fluxerunt.

CAP. II.

MEnſtruorum fluxus indubitatum ſignum eſt fœminam viro eſſe maturam, ut ſcribit Galenus lib. de vulvæ diſſectione; ſunt tamen nonnullæ fœminæ, quibus menſes, etſi conſueverint, nunquam fluxerunt, ex quibus alias concepiſſe conſtat, alias ſteriles permanſiſſe, *Cauſæ in genere.* quod qua ratione contingat 2. lib. de natura mul. iam tradidimus. Sed & aliæ integra & inculpata fruuntur valetudine, nonnullæ variis morbis divexantur, huius defectus mẽſtruorum duplex *Prima.* in genere cauſa eſt: prima toti corpori communis, quia nimirum fœmina carnoſa eſt, laborioſa, talique partium configuratione, & temperie prædita, ut quodvis membrum trahat, conficiat & expellat, quod ſibi proficuũ eſt, ideoque menſtrua purgatione caret, & hæ calore ſunt abundãtiores, ac viragines dicuntur, quia omnino viriles exiſtunt, *Viragines.* coloris fuſci, corporis compacti, venoſæ, lumbos, & natet ampliores habent, pectore, & humeris ſunt latiores, mammis ſolidis voce gravi, fortes & hirſutæ, quæ quidem conſtitutio, etſi cauſa ſit, ut fœminæ inculpatè vivant, tamen ſexui vitioſa, & præter naturæ inſtitutum eſt, ideoque utcunque menſes non fluant, vitioſum cenſetur, agnoſcitur tamen hæc differentia, inter vitia toti communia, & parti propria, quod illa ſalubritatem impedire nequeunt, hæc morboſa ſane exiſtunt, exemplum eſt corpus proportionale infra mediocre parvum, aut ſupra id magnum: Et corpus cui aliquod membrum magnitudine, aut parvitate ab aliis nulla ſervata proportione diſſidet, morboſum enim hoc eſt, illud vero minimè. Secundo modo menſes deficiunt, ex cauſa utero peculiari, quia etſi corpus debito mulieris temperamento frigido, *Secunda.* & humido præditum ſit, uterus tamen temperie, conformatione, aut ſitu, à naturali conſtitutione recedit, quo

quo fit, ut proprio officio uti non valeat, atque adeo redundans in corpore ſanguis per eum non expurgetur, ac de his ſermo hic inſtitutus eſt, quia hæc ſuppreſſio tum ſexui, tum fœminæ morboſa exiſtit, de primis autem, quia raro remedia exigunt, verba non facimus, nam ut inquit Gradius c. de menſt. ſuppreſſ. quocirca ſi mulier nulla inde moleſtia corporis, aut uteri afficitur, curatio tentanda non eſt. Morboſæ menſtruorum privationis triplex eſt cauſa. Prima, nimis calida uteri intemperies, quæ aridum ibidem ſanguinem ineptum fluxioni reddit, atq; remoratum in uteri ſcyrrhum, cancrum, aut alios tumores convertit, vel ſi ſanguis aliunde calorem contraxerit, cum tamen uterus plus ſuſceptare nequeat, quod ſupereſt, per univerſum corpus inundat ac vitioſum factum mille mala generat, cutis nimirum fœditates, articulorum dolores, Epilepſiam, capitis cruciatus, cordis palpitationes, tuſſim, phthiſin, & ventriculi affectus varios. Secunda cauſa eſt, ſicca uteri ipſius intemperies unde & vitæ ſicciores, arctioreſque redditæ facile corrugantur, collabuntur, obturanturque, hæc quidem conſtitutio ad febres, aut obſtructiones in pueritia, ſequuta eſt. Tertia cauſa eſt, uteri depravata figura, quæ aut vaſis aut meatibus caret, aut ea malè configurata averſavè habet, aut contorta, ita ut ſanguis in uterum prorumpere non poſſit, quod aut à natura fit, aut ex diuturna obſtructione, caſu, ictu, vel alio accidenti, ut ex Galleno colligitur 3. de ſympt. cauſis 4. Prima cauſæ fere ex parte materiæ eſt; ſecunda ex parte viarum, tertia ex parte ipſiuſmet uteri.

Cauſæ morboſæ privant menſtru.

Signa.

Si à calida uteri intemperie affectio contingat, dignoſcitur quia fœmina graviſſimis uteri doloribus, & totius ventris ardore cruciatur, ex genitalium etiam ſqualore, cum gracilitate, tentione, & duritie, quibus ineſt pilorum nigrorum, & craſſorum maxima copia, ſi quid autem ex utero fluere contingat, rubræ ac fœtidæ colliquationi ſimilimum eſt, & erodens. Ex ſicca intemperie ortum trahere indicium eſt, ſi in pueritia diuturnæ præceſſerunt febres, ſi graciles ſint partes pudendæ, quæ alioqui in virginibus craſſæ, prominentes, carnoſæ, eſſe ſolent, ac procedente tempore univerſum corpus gracile redditur; inſuper quia nil quicquam per uterum excernunt, & tamen imbecilles ſunt, languidæ, & à leviſſimis laboribus defatigantur procedente vero adhuc ulterius morbo, externæ partes craſſiores fiunt

unt

unt veluti cachexia, & malo habitu affectæ, utero præ conſtrictione nihil ſuſcipiente. Demum ſi ex depravata contingat figura, ex privatione cæterarum cauſarum deprehenditur, ſi præſertim, cum fœmina in cæteris ſana appareat, & optimi ſit habitus, graviſſimis tamē accidentibus infeſtetur, uti ventris tumore, dolore, gravitate: obſtructionem vero demonſtrat propria obſtructorum viſcerum ſigna, quæ reperies c. de ſuppreſſione menſtruorum, & de febre alba. Si à calida intemperie ortum ducat, quod plerumque fit, curatur quatuor remediorum generibus; Primo victu infrigidante; aut aëre temperato frigidiori, cibo ex pullorum, vituli, aut arietis carne, vel iuſculo, in quo cocta fuerint frigida olera, endivia, acetoſa, lactuca, ſpinachia, & ſimilia, conducunt etiam mala granata, aurantia, ptiſana, poma aſſa, pruna cocta. Potus eſto hordeatum, aut mediocris cereviſia, ſomnus moderatus, & moderatum exercitium, nam valida exercitia, & frequentes deambulationes planè nocent, ut etiam animi perturbationes

Curatio à calida intemperie.

Victus frigidus.

Secundo evacuatione factâ, bis, aut ter in anno per ſanguinis miſſionem ex venis pedis, tum ut uterus nitatur ſucceſſione ad id, quod evacuatur, aliquid etiam expellere, tum ut ventilatis illis partibus ſanguis minus exuratur, tum etiam ut menſtruum provoces ſi fœmina ſit adhuc iuvenis infra 25. annos conſtituta, nam quod Mercatus affirmat, menſes in his movere tentandum non eſſe, de ſenioribus intelligendum eſt, aut de iis q̄bus affectus aliquis in utero exiſtit ut ulcus aut tumor, quibus ſi naturam diſſueſcere ab utero animus ſit, ex dextra, aut ſiniſtra ſalvatella, aut ex utraque, prout copia exigit, ſanguinem detrahes; aut ſi ſanguis fœculentus appareat, hæmorrhoides provocabis, ineunte vere, aut Autumno; fiet etiam ab utero diverſio mollib. frictionibus, partium ſuperiorum ligaturis, & balneis aquæ dulcis, quibus ſi quid fortè in uterum tranſcolaverat, placidè per halitum digeritur, & uteri ardor temperatur; Deinde per dies aliquot exhibitis ſyrupis, qui vim habeant præparandi, & contemperādi calidos, & bilioſos humores, ut roſaceo, de portulaca, de cichoreo, de ēdivia, violarum cum aquis earundem herbarum, ſequēs medicamentum cholagogum propinetur. ℞. *rhabarbari optimi* ℈ *ij. infundantur per noctem in* ℥ *iiij. aqua endiviæ, coletur manè, & adde mannæ electæ aut pulpæ caſsiæ* ℥ *j. ſir. roſati ſolutivi unciam j. miſce.*

Sanguis miſſio.

Quibus natura ab utero diſſueſcit.

Frictiones.

Purgatio.

Tertiò

Tertiò per plures dies utendum iis, quæ paulatim contemperent humoris, & partis fervorem, ut conſerva roſarum, aut viol. cum aqua endiviæ, aut ptiſana, ante cibum ſumpta, aut ſero caprino matutino tempore addito ſaccharo, in quo flores viol. & borraginis maduerint, potiſſimum autem in hunc finem laudatur uſus apozematum infrigidantium ut: *Apozema infrigidãs.* ℞. *Hordei mundi p. iij. radicis borraginis, cichorei, an.* ℥*j. foliorum borraginis, cichorei, endiviæ, ſcolopendriæ, fumariæ acetoſæ, an. m. j floram cordialium ſeminum frigidorum, an. p. j. ſeminis aniſi* ʒ*j. prunorum numero xij. paſſularum* ℥*j. coquantur in 5. q. aquæ ad lib. 1. ß. colaturæ adde ſacchari albißimi q. ſ. fiat apozema clarum aromatizetur* ʒ*j. ſpecierum triaſandali*: quod ſi animus ſit, adhuc nonnihil purgare, addatur in ultima decoctione *foliorum ſenæ, pulpæ tamarindorum an.* ℥*j. & poſt coctionem* ℥ *iij. ſyrupi roſati ſolutivi aut de cichoreo cum rhabarbaro.*

Localia. Quarto utendum localibus medicamentis, quæ eandem habeant facultatem, veluti inũctione in inferiori parte ventris ex oleo violarum ſepties loto in aqua roſarum, & addito lacte muliebri, vel cum oleo cucurbitino, aut roſarum, vel cum hoc linimento ℞. *olei amygdalarum dulcium aqua hordei loti, cucurbitini, roſarum an.* ℥*j. axungiæ gallinæ, butyri vaccini, lactis caprini an.* ℥ *ß. ſucci cucurbitæ, endiviæ, aut violarum an.* ℥ *vj. cum cera, fiat linimentum, unguentũ, aut ceretum* prout magis fœminæ placuerit; quod utilius fuerit ſi præcedat fomentatio ex aqua dulci *Balneum.* mediocriter calida, aut balneum ex decocto lactucæ, violarum, altheæ, fumariæ, malvæ, ex quo etiam evaporationes fiant: additis ſemper, ſi velis uteri vias reſerare, foliis capillorum veneris, mercurialis, arthemiſiæ; clyſteres etiam nocturni, quos Luſitani vocant (*de meioada*) uterum & univerſum corpus mirificè refrigerant; *Clyſter nocturnus.* parantur autem ſic; ℞. *iuris gallinæ alterati cum herbis ſupradictis* ℥ *vj. olei amygdalarum dulcium, viol. an.* ℥ *ij. ſacchari* ℥*j. vitella ovorum numero ij. miſce*, retineat, ſi poteſt, per totam noctem, & quando fervor eſt magnus, gallina aut pullus pro hac decoctione repletur roſarum conſerva.

Curatio ſi ex ſiccitate proveniat. Si à ſiccitate malum proveniat, curabitur cibis, & potibus humectantibus, ac optimi nutrimenti, dicendis infra c. de ſicca uteri intemperie, ſubinde frequentioribus deambulationibus, quæ tamen laſſitudinem non pariant, ſed ſanguinem ad uterum evocent, item frictio-

friɫionibus ſuper uteri regionem, ut partes dilatentur, ac menſtruus ſanguis, & alimentum in uterum prolabatur, ita enim humeɫior fit, & purgatio interdum ſequitur; adhæc balneis ex aqua dulci, ſupra diɫis inunɫionibus, aut ex oleo ſeſamino, ex quibus cum muſcilaginibus pſilii, ſeminis cydoniorum, & cera linimentum fiat; confert etiam inunɫio ex decoɫo limaciarum addito oleo viol. & liliorum, aut ex unguento reſumptivo; ſed & clyſteres proſunt ex prædiɫis oleis, cum juſculo aliquo pingui, aut cum decoɫo limaciarum, extremitatum hædi, aut vervecis, aut ℞. *decocti althea, malvæ, viol.* ℥ *vj. butyri recentis* ℥ *iij. miſce fiat clyſter:* vacuationes omnino vitentur ſicuti in heɫicis, ne partes, quæ iam exaruerunt, per venenæ ſeɫionem, aut purgationem ulterius exſiccentur.

Vacuationes hectičis, & ſiccis temp. vitandæ.

Si tandem ex depravatâ uteri configuratione malum ſit, medicamenta ſunt ferè inutilia; ideoque in id omnino incumbendum, ut redundans ſanguis minuatur, aut alio transferatur, antequam vitietur, morbum generet, quod conſequitur, ſanguine ter aut quater ſingulis annis miſſo ex brachiis, vel ex pedibus, ſi ſanguinem iam in utero redundare ſuſcipiemur: quod ſi vires fœminæ phlebotomiam non tolerent, tunc viɫu tenui utendum, & frequentiori exercitio ac friɫionibus per univerſum corpus, præſertim ſummo mane, ſic enim ſanguis avertitur ab internis ad extima, & pars eius diſcutitur: idem præſtant balnea modicè calida, & hæc beneficia maritatis ſufficient, quæ quia viris utuntur, reſolvuntur amplius. At virginibus, & viduis ſat non erunt, ideoque hæmorrhoides provocare, aut fonticulos aperire oportebit, quâ vero ratione aperiantur, ſcriptum reperies c. de Epilepſia ex utero; hæmorrhoides provocabis uti c. de melancholia. Si vero ex inveteratâ obſtruɫione malum oriatur, curationem ex capite, de ſuppreſſione menſtruorum mutabis, eademque ratione medeberis juvenculis, quibus inſtantibus, aut incipientibus primitus menſtruis ex irâ, timore aut gravi aliquo ſymptomate ſuppreſſa fuerunt. De hoc affeɫu conſulendus Galenus 3. de ſympt. cauſ. 4. Avicenna vigeſimâ primâ tertii traɫ. 4. c. 25. Aëtius lib. 4. ſ. 4. c. 51. Gradius c. de retentione menſium.

Ex deprava-ta figura uteri.

Hæmorrhoides.

Fôticulus.

Curatio ſi ex inveterata obſtructione.

De menſtruis per loca non naturalia erumpentibus.

C A P. III.

Differentia.

MEnſtrualem ſanguinem per loca aliena erumpere dupliciter contingit; aut enim natura provida fœminei corporis curam gerens, quando in utero, & eius venis, aliquod novit impedimentum, propter quod ſanguis nequit commodè expurgari, aliam quærit regionem, per quam ſeſe poſſit exonerare, & fœminæ ſanitatem incolumem tueri: aut eadem natura loci naturalis oblita, alteri aſſueſcit, vel quaſi errabunda modo hunc, modo illum locum quærit, ita quibuſdã per os, aliis per nares, per oculos, & cruentas lachrymas, per ubera, per hæmorrhoides, per ſedem impetum faciunt; ſed &, per digitos, & urinas ſingulis menſibus ſanguis menſtruus erumpere viſus jam eſt, interdum etiam rubore facto in altera maxillarum; quarum hiſtorias Schenckius refert ex Hipp. Galeno, Areteo, Braſſavola, Amato, & aliis, ac nos curavimus illuſtrem D. Johannam comitiſſam Villæfrancæ, quæ niſi ſingulis menſibus ſufficientem ſanguinis copiam per os rejectaret, in febrem, & graviſſima ſymptomata incidebat: nec mirum, facilis enim eſt via ex utero ad os per cavam in ſtelechejam, inde per venas meſeraicas in duodenum, ac jejunum inteſtinum, à quo tandem in pylorum, & ventriculum ſanguis aſcendit; ſed enim per alia loca efflореſcere menſtrua credibile eſt, quoniam naturæ potenti nihil eſt impoſſibile, quæ, ut Guido ſcribit, humorem vel per medium os expellere ſæpiſſimè ſolet. Per quamcunque partem mẽſtrua erumpant, ſymptoma eſt, pertinens ad excretricem vitiatam; ac ſi in utero impedimentum ſit, provenit ſymptoma hoc, à morbo in via, nam tum facultatem robuſtam eſſe conſtat, imo quia gnara, & valida natura melioris rei gratia tum id molitur, putant aliqui curandam affectionem non eſſe, ſi ab hac cauſa proveniat, nam, dicente Galeno, ubi menſes defecerunt, non ſolum per nares vacuatio bona eſt, ſed etiam per ſedem, vel quampiam aliam partem: melius enim eſt menſtruum ſanguinem quacunque parte foras erumpere, quam morbum intus alere, in cuius rei confirmationem Hippocratem citat, dicentem,

Menſtrua per loca diverſa.

Natura morbi.

5. aph. 33.

rem, menſtruis deficientibus ſanguinem è naribus erumpere bonum; nam quod menſtruis deficientibus corpora fœminarum morboſa evadant, ut ſcripſit idem autor lib. *de genitura*, niſi aliunde ſanguis prorumpat, intelligendum venit, quibus tamen non obſtantibus, ſi affectio non ſit inveterata, curandam eſſe præſertim in juvenculis planè cenſeo, nè in poſterum infœcunda fiat mulier, alioqui nefas, & periculoſum eſſet tentare naturæ conſuetudinem jam inveteratam pervertere; curatio vero non admodum diverſa erit ab eâ, quam poſtulat affectio à naturâ turgente, & errabunda proveniens, cui potiſſimum hoc caput dicatum eſt.

Cauſa. Huius affectionis cauſa ſæpiſſime eſt vehementiſſimum aliquod animi pathema, aut mentis conturbatio, præſertim ſi inſtantibus vel fluentibus menſtruis contingat; fit etiam ex uteri & vaſorum ejus obſtructionibus, aut vehementiſſimis partium ſuperiorum doloribus, & graviſſimis affectibus; inſuper ex earundem partium ſuperiorum imbecillitate, cum uteri & partium inferiorum robore, nam conſueverunt debiliores partes ſemper recipere, quæ à fortioribus tranſmittuntur, aut recuſantur, ut enim recte cecinit Mantuanus.

Sic flumina rurſum
Se exonerant, pelaguſque onerant, hominum quoq; mos eſt
Quæ nos cunq; premunt alieno imponere tergo.

Cauſa externa. Provenit etiam malum ab aliquâ cauſa externâ, ut mentis conturbatione, de qua ſuprà, intempeſtivo frigidæ potu, à quo clauſis meatibus cogitur natura petere ſuperiora; inſuper ex crurum aut capitis lotione intempeſtiva, vel uſu aceti inſtantibus menſtruis; illud lotricibus ſæpe obvenit; hoc reliquis fœminis haud raro, iis præſertim, quæ obæſitatis pertæſæ, ut gracileſcant, quod elegantius putant, acetum ingurgitant.

Signa. Cognoſces melioris rei gratiâ id fieri, ſi fœmina ſit boni habitus, adſit conferentia, & tolerantia, vacuationeque abſoluta, ſi quid mali fœmina fuerat perpeſſa, libera ab eo evadit, & uterus ſingulis menſibus quodammodo turbatur, ſignificat enim naturam uterum petere, quem cum ſentiat præpeditum, ad conſuetum locum regreditur. Turgentem vero & oberrantem naturam dignoſces ex fida

laborantis relatione, quia præceſſerunt aliquot ex prædictis ſymptomatibus, aut cauſis, aut etiam ex ſignis obſtructionis uteri ca. de ſuppreſſione menſtruorum infra ponendis, quarum curationem audacius quidem aggredieris, tametſi id quidem cum formidine, & vbi gravius periculum impendet, quam ex violentia naturæ illata, quæ ſemper oppido commovetur, dum eam ad contrarium inſtitutum compellimus. Si per hæmorrhoides aut urinas natura menſtruum purget, etſi conceptui obſtet minus, tamen vitioſum cenſetur, omnium minimè, ſi per nares.

Curatio. *Sanguinis ad uterum evocatio.* *Sanguinis miſſio.*

Curandi ſcopus duplex, primus ſanguinis redundantis evacuatio; alter eiuſdem ſanguinis ad partes imas evocatio; quod imprimis fit, ſi partes ſuperiores refrigerentur ac denſentur, infimæ calefiant, humectentur, & aperiantur. Uterque tamen ſcopus rite completur ſanguinis miſſione ex talo facta, triduo aut biduo antequam ſanguis prorumpat, cucurbitulis fœmoribus, ſuris & coxis adhibitis, interdum ſiccis, ſæpe etiam cum ſcarificatione, inſuper provocatione hæmorrhoidum, frictionibus, de ambulationibus, balneis calidis, naturalibus, aut arte paratis, fomentis, inceſſionibus ex herbis aperientibus, inunctionibus, peſſariis, clyſteriis uterinis, quorum omnium materiam ſupplebis ex capite de ſuppreſſione menſtruorum. Duo tamen huic malo peculiaria præſidia ſunt; ſectio venæ tali pluribus menſibus facta, eo, quo diximus, tempore iterata, & uſus balnei imprimis ſulphurei, quod fœmina ſummo manè ingrediatur, & ibi debito tempore commoretur, juxta regulas à nobis tradendas c. de ſicca uteri intemperie, ubi de balneis luculentius, Deo annuente, agendum eſt: Hoc interea animadvertendum, ut balnei aqua uteri, & iecoris regionem duntaxat pertingat, quo etiam tempore fœminæ ſuperiores partes flabellare, & attemperare oportet, ne balneo dilatentur.

Duo ſequētia capita aliquantulum lōgiora eſſe oportuit quia ad ea ex aliis ſæpiuſcule recurrēdum eſt: ſuppreſſio enim & fluor menſtruorum duo quaſi cardines; cunctarum muliebriū affectionuū exiſtunt.

De

De ſuppreſſione menſtruorum.

C A P. IIII.

MEnſtruorum evacuatio, ſicuti & cæteræ actiones aut ex toto aufertur, aut imminuitur, aut vitiatur, de reliquis paulo infra dicturi ſumus, de ablata ſolum hoc capite agendum. Fit igitur menſtruorum ablatio, quando ex toto ſupprimuntur; cum hoc quod fœmina, nec admodum annoſa ſit, nec infra 14. annum conſtituta, aut ex nativa ſtructura inepta, aut gravida, lactans, vel laboribus, & validis exercitiis aſſueta: ſymptoma eſt de genere eorum, quæ retinentur, pertinens ad retentricem validam, vel expultricem diminutam, aut otiantem; ſequitur autem morbum intemperamento, aut obſtructione viarum, quas natura huic uſui deſtinavit, otiatur vero facultas ob defectum materiæ, propter morbum per conſenſum totius aut alicuius membri.

Natura morbi.

Si inverteris, quæ de fluxu menſtruorum inferius relaturi ſumus, facile invenies cauſas, ſigna, & curationem ſuppreſſionis eorundem. Verum clarioris doctrinæ gratia ſciendum, ex cauſis huius affectus alias internas eſſe, alias externas, ſeu primitivas. Internas Galenus reduxit ad duo genera, alterum ex parte humoris: alterum ex parte vaſorum, quibus nos addimus tertium ex parte facultatis. Porro ex parte humoris menſes ſupprimuntur, quia craſſus, viſcidus, lentus, qualis generatur in ſplenis, iecoris aut meſerei obſtructionibus, aut quia paucus in iecore, & in venis eſt; fit autem paucus ſanguis, vel ob cibi paucitatē, vel ob diverſionem ꝑ copioſos ſudores, ſāguinem per nares, vel hæmorrhoides, aut per aliam regionem, aut ſanguificandi iecoris impotentiam: nimia etiam copia facit ut ſanguis à natura ad expulſionem non reguletur, uti videmus in doliis admodum plenis, præſertim ſi craſſities coniungatur. Vitioſus etiam ſanguis ſuppreſſionem parit, quia, etſi abundet, tamen ſolers natura ſæpe eius nihil ad uterum tranſmittit. Ex parte vaſorum ſeu inſtrumentorum cauſa eſt ſtrictura, & anguſtia vaſorum, anguſta autem redduntur vaſa ſex potiſſimum modis, Primò, ex compreſſione à pinguedinis multitudine in cavitate venarum, aut in omento, aut in o-

Cauſa. *5. aph. 21.* *Ex parte humoru.* *Ex parte vaſorum.*

Sex modi quibus uteri vaſa anguſta redduntur tate venarum, aut in omento, aut etiam ex tumore præter naturam, circa partes veſicæ, aut in utero ipſo, ut autor eſt Hippocrat. 1. *de natura mulierum.* Secundò, ex vaſorum obſeratione à membrana, aut carnoſitate aliqua ibi nata. Tertiò, ex cicatrice indurata, aut cruſta derelicta, ex cauſtico imprudenter utero applicato, Quartò, ex contorſione, aut depravato ſitu uteri & colli eiuſdem. Quinto, ex denſatione ſubſtantiæ, ipſius uteri, & anguſtia vaſorum, quæ denſitas fit à frigiditate contrahente corpus uteri, & vaſa in eo contenta, ita ut ſanguis non flat, aut tenuis, & aquoſus exeat, ideo dicebat Hippocrates mulieres frigidos, & ſpiſſos uteros habentes non conci- *5. aph. 25.* pere. Sextò, ex coaleſcentia, nam poſt abortum ſæpe venæ, quibus colligebantur ſecundinæ, ita coaleſcunt, ut poſtea ſeparari nequeant. Cæterum non ſolum conſtrictio, quæ fit, in internis uteri venis, verum illa etiam quæ in venis cervicis advenit, ſuppreſſionem gignere apta eſt, utræque enim venæ à frigore denſantur, à calore adiuncta *Lib 3 c.58.* ſiccitate contrahuntur: ut prudẽter Paulus notavit. *Ex parte facultatis.* Ex parte facultatis debilitas quidem virtutis expulſivæ potiſſimum ſequitur intemperiem frigidam, & ſiccam, nam frigiditas inſpiſſat, & immobilitatem inducit, ac debilitat calorem: ſiccitas conſtringit meatum, ſubindeque virtus debilitatur, quin etiam excellens caliditas humidum exſiccando facit ad conſtrictionem meatuum, nam exhalantibus humoris partibus tenuioribus, reſiduum craſſius redditur, & ad expulſionem ineptum: quæcunque porro expultricem debilitant, eadem retentricem roborant, nec in utero duntaxat frigiditas, & ſiccitas, aut calor immodicus virtutis debilitatem inducunt, ſed in reliquis etiam membris, ita infrigidato, exſiccatoque iecore ſanguinis generatio minus bene procedit, ſubindeque iecoris ipſius expulſiva infringitur, ita nec generat ſufficiẽtem ſanguinis copiam nec genitam debite ad uterum tranſmittit.

Cauſæ externæ ſeu primitivæ ſunt, quæcunque ſuperiores *Externa cauſa.* promovere poſſunt, utpote aër, vel cibus frigidus, & ſiccus, medicamentum interius aſſumptum, exteriuſve applicatum circa uterum, quod ſæpe imprudenter in uteri fluxionibus accidit, quæcunque præterea impenſius calefaciunt, aduruntque humores, & meatus con-

conſtringunt, ut laborioſum exercitium, qua ratione ſaltatrices, cantatrices, & virgines menſes non habent, paucitas etiam cibi, & eius medicamentivè qualitas impenſe calefaciens, dolores, vigiliæ, mœrores, timor, & animi perturbationes, ob quas viduæ ſæpe non purgantur, febres inſuper ardentes, & hecticæ, & alii morbi acuti, quia & corpus hæc omnia calefaciunt, & cum per ea fœmina non bene nutriatur, deficit materia in generatione ſanguinis. Adhæc quæcunque ſanguinem craſſum viſcoſumque reddunt, ut nauſeativa ſatietas, uſus ciborum viſcoſorum, & conſtringentium, fructuum infrigidantium, potus aquæ frigidæ. Quæ etiam nimiam copiam ſanguinis generare valent, ut vita ſedentaria in muliere, quæ validam habet iecoris ſanguificam vim, quæcunque etiam ſanguinem fluentem, aut paratum fluere circa venas uteri congelare nata ſunt, ut lotio pedum, aut intromiſſio eorum in aquam frigidam, quod lotricibus non raro accidit, & mulierculis ſervituti deditis, præſertim ſi quando inſtantibus menſtruis aquam ingrediuntur. Ex dictis conſtat, cauſas huius mali vel ex utero eſſe, vel ex toto; ex utero quidem, quia ſanguinem non ſuſcipit, aut quia ſuſceptum non expellit, ex toto vero, quia ad uterum non pellit, aut penuria, aut craſſitie, aut averſione ad alias partes.

Signa morbi in communi hæc ſunt; ſi mulier, quæ neque *Signa.* concepit, neque peperit, lac habet, menſes ei defecerunt ex Hippocrat. menſium ſuppreſſionem ſequuntur omnia fere hyſterica ſymptomata, corporis inſuper inſolita gravitas, ſterilitas, ma- *5. aph. 39.* nia, epilepſia, uteri ſuffocatio, ac ipſius inverſio propter redundantem ſanguinem, qui replet magis in una parte quam in altera, horror inæqualis, dolores circa lumbos, collum, ſynciput, & oculorum radices, ac fœmora, ſæpe etiam circa uteri regionem, pravus color, debilitas concoctionis, cibi faſtidium, nauſea, ructus, tuſſis, difficultas reſpirationis, urinæ ſuppreſſæ, nigricantes, tumores in ilibus cum inflammatione, & ardore, triſtitia, tumor lienis cum aqua fluctuante, melancholia dicta hypochondriaca, inflammatio, eryſipelas, ſcirrhus, cancer, ſæpe etiam podagra, ac tandem hydrops, febris præſertim alba, quæ virginibus eſt peculiaris, non tamen aſſiduè febris hunc affectum

comita-

Febris non ſemper concomitatur menſium ſuppreſſionem.

Diſtinguẽda ſigna inter menſium ſupp. & uteri geſtationem.

Suppuratorum menſium ſigna.

comitatur, ut Aëtius autumat, nam plures menſium retentione ſine febre laborare experientia conſtat; ſolent tamen plerumque hoc, nonnunquam alio, atque alio ex numeratis ſymptomatibus conflictari. Quoniam autem plurima ex his ſignis utero gerentibus ſunt communia, diſtinguere diligenter oportet, nam utero gerenti color hilaris, & vividus ſæpe eſt, animi conditiones non mutantur, & accidentia primis menſibus duntaxat durant, nec menſes ſuppurantur, cuius ſuppurationis ſigna ſunt, dolor in pectine, fortes pulſationes, & contactum non ſuſtinent, *Hippocrates primo de morbis mulierum.* In menſium ſuppreſſione contra omnia fiunt, nam primis menſibus leviſſima ſunt accidentia, procedente ſuppreſſione affectus fit difficilior; Potiſſimum autem diſtinguuntur à prægnantibus, quia eis, aut os uteri non occluditur, aut cum quadam duritie occluſio adeſt, atque hæc ſunt ſigna morbi in communi.

Signa cauſarum & humorum.

Pituitoſi humoris ſigna.

Externas cauſas ex relatu dignoſces, ſigna vero, quibus reliqua ſigna diſtinguuntur, ſic accipe, humorem quidem lentum, craſſum ac pituitoſum cauſam eſſe, coniicies ex victu præcedenti frigido; & corporis colore albo, vel plumbeo, tactu frigido, molli, ſubtumido, cum venit in partibus inferioribus nigricantibus, & ſomno profundo, pigritia, cibi faſtidio, præterea quia tarde incipit purgatio, & cum multo labore vix quicquam proficit, pulſus rarus, urina multa, ſed tempore purgationis pauca, aut nulla, ac tenuis, abſentia ſitis, & ex utero humiditates quædam prodeunt craſſæ, mucoribus ſimiles, quæ eadem ſigna meatuum obſtructioni ferè communia ſunt, ſæpe enim hæ cauſæ coincidunt, ut & humor craſſus ſit, & ideo obſtructionem pariat: aliæ tamen obſtruentes cauſæ, ut membrana, carnoſa ſubſtantia, converſio uteri, & eiuſdem cicatrix oculari inſpectione, aut obſtetticis relatione deprehenduntur, aut ex defectu cæterarum, quæ tamen nos hic non admodum curamus, quia raro poſſunt impedire menſium evacuationem, quæ ſi per os uteri non fiat, per venas cervicis procedere poteſt. Verum ſi adhuc frigidior pituitoſiorqe ſit humor, frigus ad fundum uteri ab ipſa fœmina perſentitur, ſtupor membrorum, tardus menſium albicantium deſcenſus, Veneris inappetentia, delectatio nulla, urina craſſa, pallida, multa, pinguedinis multitudo, color albi-

albidior, venarum major viriditas, ac raritas pulſus, & mollities quæ etiam in debilitate expultricis, & melancholico redundante humore reperiuntur; niſi fuerit atra bilis, quia tunc Veneris appetentia adeſt, velox ſeminis excretio, uteri labra ſicca, ac ſciſſa, menſium ſeu potius humiditatum fluor, cum morſu, & eroſione; ſed enim ſanguinis multitudinem ſignificat tentio, & dolor cum gravitate totius ventris, ac lumborum, cum dolore capitis, ſplendore juxta oculos, ſanguinis vomitu vel fluxu per nares; demum humoris natura, ſi ſanguis linteo, aut arena excipiatur, dignoſcetur, ut c. de fluxu menſtruorum ſcriptum reperies. Siccitatem, & paucitatem ſanguinis ſignificat extenuatio corporis, venarum inanitio, pulſus durus, & color lividus, vel pallidus, & præceſſerunt ægritudines acutæ, vel ardentes febres, jeiunia, vigiliæ, nulla tamen ventris gravitas, nullus dolor, aut tumor. *Melancholici.*

Si menſtrua plura fiant, accidunt morbi, ſi non fiant ex utero morbi contingunt 5. aph. 57. menſtruis deficientibus ſanguis ex naribus fluens bonum eiuſdem lib. aph. 33. quia etſi retentionem augere videatur, tamen ex accidenti iuvat, quatenus & deobſtruit, & à multis morbis alioqui impendentibus liberat: Retentis menſtruis mulieres ſæpe deformentur, & hirſutæ fiunt, & barbam ac virilem habitum contrahunt: retentio menſium, quæ ſequitur ad cicatricem, aut coalitionem venarum, fere curationem non ſuſcipit, ut Gradius refert, ut autem Hipp. lib. 1. de morb. mulierum ſcribit, fœminæ quibus menſes ſuppreſſi ſunt, tertio menſe poſt ſuffocationem incipiunt ſentire horrores, & obdureſcit venter, urina copioſior, vigilia, dentium ſtridor, quinto doloribus gravioribus infeſtantur, ſexto menſe inſanabilis redditur, & anxia fit, & animo linquitur, pituitam vomit, ſitis maxima, partes ventris, & pectinis dolent, febris accenditur, ſupprimitur alvus, & veſica, dolet ſpina dorſi, balbutit, intumeſcunt crura, pedes, & venter, urina rubra, ſanguinea, dolor totius corporis, ac tandem hydrope moriuntur. Hæc Hippocrat. ibi, ubi tamen legitur ſexto menſe inſanabilem reddi affectionem, potius difficilem curatu legerem. *Prognoſtica.*

Ad curationem accedentes cavere medici debent, ne menſtrua *Curatio.*

Menſtrua quibus non debent provocari.

evocare tentent iis, quibus non debent, aut quibus fieri nequit, ut evocentur, neque iis quæ lactant, aut utero geſtant, nec laborioſis, & admodum tenuiter viventibus, aut morbo confectis, nec viraginibus, & iis, quæ nullum inde ſentiunt incommodum, & ſi diu ſuppreſſa habuerint menſtrua, nec iis, quibus malum ex cicatrice originem traxit, quia, uti diximus, curationem non recipit; quo tamen in caſu ſi iis, quæ mala inde ſentiunt, curatio non procedat, medici conſilium converti debet ad ſanguinem minuendum per alias vias, & per intervalla, ſanguinis miſſione per infernas partes, quia mulieres felicius ſemper purgantur per eas partes, in quas natura incumbere conſuevit, item exercitio, frictionibus, & frequenti purgatione. Verum ſi humor ſit multus, omni arte minuatur, ita ſi eius copia uterum diſtendat, ſic, ut comprimi ad expulſionem nequeat, ſanguinem copioſe ex utroque pede detrahes: ſi paucus, adiectione curatio perficitur per alimenta, & victus rationem reficientem; corruptio ac vitium contemperetur; ſi per alteram partem ſanguis fluere aſſuevit, omni ſtudio ad uterum evocetur frictionibus, vinculis, lavacris, balneis, cucurbitulis ſuris applicitis, & coxis, aut frequenti ſanguinis miſſione ex pede.

Si à cauſis externis ſupprimantur menſes, plerumque earum remotione evocantur, quæ enim calore reſolutæ ſunt, aut frigore denſatæ, contrariis attemperandæ, ſpecialius tamen, ſi à frigore uteri os durius ſit factum, calorificis utendum, ſuffitibus, evaporationibus, balneis, & inunctionibus, denique unaquæque uteri intemperatura curanda ut libr. ſecundo, proprio *de uteri intemperaturis*. Si averſio fiat propter dolorem, ſedandus procul dubio dolor erit, vel ſi id fieri nequeat, purgare corpus convenit, & menſes provocare, ut infrà.

Si ex uteri diſtortione affectio fiat, noſcitur, & curatur, ut lib. 2. cap. proprio dicendum eſt; Si ex cicatrice, emollientia uſurpanda ſunt; Si ex tumore, petenda curatio eſt ex capite *de uteri inflammatione*; Si ex carne, aut membrana ſupercreſcente, ex capite *de uteri clauſura*, poſteà menſes evocandi; ante affectus curationem nequaquam.

Si ex ſanguine pituitoſo curatio.

Si ex ſanguine pituitoſo, viſcido, & craſſo, facultatem expultricem retundente, & vias obſtruente contingat, uti maiori ex parte

fit,

ſit, ferè communis eſt curatio, frigido, & craſſo ſanguini, atque obſtructioni, nam etſi ſæpe obſtructio reperiatur ex aliis cauſis, unquam tamen ſanguis craſſus ſine obſtructione, Galeno teſte libr. *de venæ ſectione*; conſtabit igitur curatio ſex remediorum generibus, primo victu tenui attenuante, & aperiente, ut pane optimè fermentato, & condito cimino, & aniſo, carne avicularum montanarum, aut lactantiam animalium, piſculis ſolidioris carnis ac ſale modicè conditis, ſorbitionibus ex petroſelino, pulegio, ſatureia, nepita, ſerpillo, aſparago, cum aromate, aromata enim omnia deobſtruunt, & menſes provocant; ſed & allia, ac porri aſſuetis conveniunt; ex fructibus caricæ, amygdalæ, paſſulæ, pineæ, dactyli; imprimis vero commendatur jus cicerum rubeorum cum multo croco ac petroſelino. Exercitium, & ſomnus ſint moderata; potus eſto vinum album, tenue, ætate medium, aut ſi febris adſit, aqua cocta, cum cinamomo, corticibus citri, coriandro vel ſaſafraſia.

Aromata deobſtruũt & menſes cient.

Secundo ijs, quæ ſanguinem minuunt, mobiliorem, ac fluxibiliorem reddunt, & deorſum trahunt, quod perficitur ſanguinis detractione, nam hoc remedii genus in omni ſuppreſſione menſium à quacunque cauſa proveniat convenit, etiam in cauſa frigida, quia ſanguine detracto hoc ſemper conſequitur, quod natura, ut vacuum repleat, undique ſanguinem movet, ideoque fluxibilior redditur; Cæterum detrahendus eſt, non quando menſes jam fluunt, ut rectè Paulus notavit, idque duplici de cauſa; prima, quia, ſi quo tempore menſes erumpunt, ſanguis mitteretur, natura aliò diſtraheretur, ac derivatio fieret.

Sanguinis miſſio.

Secunda quia, ſi fœmina ex ſanguinis miſſione animi deliquium incurrat, evacuatio ſuppimeretur. Eſt igitur mittendus in medio menſe ex brachio, & iterum biduo triduovè, antequam fluant, ex pede, ſi fœmina plethorica ſit; ſin minus ſat erit biduo ante tempus fluxionis venam pedis tundere, idque ſi mulier ſit nigra, robuſta, & magnas habuerit venas; aut per crurum ſcarificationes, ſi fœmina ſit candida, & obœſa, quia hæ exiguas habent venas, & facile reſolvuntur, ideoque per ſanguinis miſſionem, aut non evacuantur, aut multorum ſpirituum fit reſolutio, quam cauſam eſſe exiſtimo, cur Hiſpani hoc remedii genere potiſſimum utantur in pueris,

Scarificationes cur magis quã phlebotomia conveniant pueris, & fœminis tenellis.

pueris, & fœminis debilioribus, & Galenus in peſte correptis, in his enim omnibus ſpirituum reſolutionem veremur, quæ per ſcarificationem non tanta fit, quanta aperta vena. E converſo verò nigræ fœminæ, ſanguinem habent craſſum, qui per ſcarificata loca, haud commode evacuatur, ut autor eſt Galenus. *lib. de ſang. miſſ. c. 11.* Porro vena ex pede ſecari debet, non quidem ſub talo, ut plerique faciunt chirurgi, ac ſæpe fruſtra, quia ſanguis non fluit propter venæ exilitatem, ſed circa talum, ea nimirum, quæ pedem perreptat, quia & magna eſt, & facile tunditur, *Vena qua parte pedis ſecanda.* vitanda tamen ſunt loca tendinum, & phlebotomo potius, quo Saxones utuntur, quam lanceola utendum in hac ſanguinis miſſione, cuius quantitas habitu fœminæ, viribus uſuque menſuretur. Modum autem ſcarificandi crura ab Oribaſio traditum, *7. collect. 18. & 19.* & à Luſitanis potiſſimum hodierna die uſitatum nos jam poſuimus noſtro de peſte tractatu. *Cucurbitæ & frictiones.* Cæterum minuitur etiam ſanguis ac deorſum trahitur, fœmorum interiori parti, ac ſuris cucurbitulis adhibitis, cum ſcarificatione, aut ſine illa, ligaturis etiam, frictionibus, pedum lotionibus, & fomentationibus ventris inferioris hanc complebis intentionem.

Pituitæ coctio. Tertio pituitam apparantibus, & extenuantibus, ac iis quæ obſtructiones tum univerſi corporis, tum etiam uteri tollere valeant, ut oxymelite ſimplici, & compoſito ſirupo de duabus radicibus bizantino, de liquiritia capill. veneris, de arthemiſia, de hiſſopo, de abſynthio, cum aquis apii, betonicæ, petroſelini, cuſcutæ, nepitæ, fœniculi, pulegii, hiſſopi, aut decocto earundem herbarum ut ℞. *ſirupi bizantini, & de hiſſopo an.* ℥ j. ß. *aquæ fœniculi, pulegij an.* ℥ ij. ß. quibus mane & veſperi, potiſſimum ad ingreſſum lecti utendum eſt, idque per dies decem aut quindecim continuatos, antequam menſes fluere debeant, ut eſt ſententia Galeni lib. de ſang. miſſ. & in magna quantitate ut ad ℥ viij, aut x. quia longa eſt via à ventriculo ad uterum. *Sirupi ad movẽdos menſes in quantitate magna exhibeantur.*

Quarto evacuantibus, quod imprimis fit iterata venæ ſectione bis ex pede, quoniam proxime partem reſpicit, idque biduo uti diximus, triduove, antequam fluere incipiant menſes, ſingulis vicibus partum detrahendo, *Hirudines.* ut à ſupernis ad inferiora maior fiat attractio, in quem etiam uſum hirudines ſunt utiles ſuris, & pedibus applicitæ, præſertim quando vena nequit inveniri, neque cucurbitulæ com-

Purgatio.

commodè applicari. Subinde purgatione utendum, in qua ſemper primas habere debet hiera picra quia abſtergit, attenuat, & obſtructiones tollit, laudant etiam aliqui hermodactylos; concinnetur igitur purgans medicamentum hac ratione: ℞ *ſpecierum hieræ* ʒ *ij. trochiſchorum de myrrha* ʒ *j.* ß. *diaphœnici, & pulpæ caſſiæ an.* ʒ *iij. cum rhodomelite, aut ſirupo capillior. Ven. fiant boli, qui bis aut ter ſunt iterandi illis* 12. *diebus ultimis; vel* ℞. *agarici, aut turpeti* ℈ *iiij. pulpæ caſſiæ* ℥ *j. aut diaphœnici,* ℥ ß. *cum ſaccharo, fiant boli.* Verum ſi magis potione delectatur, hæc paretur: ℞. *agarici trochiſcati* ʒ *j.* ß. *diſſolvatur in ſeri caprini aut decoctionis pituitoſæ* ℥ *iij.* ß. *cui adde oxymelitis ſimplicis* ʒ *j. hieræ ſimplicis* ʒ *j.* ß; Quia tamen quædam ſunt fœminæ vino aſſuetæ, aut quæ difficulter catharticis utuntur, hoc vinum ſoleo parare, quod mitiſſimè purgat: ℞. *turpeti electi, rhabarbari, mechoacanæ, agarici optimi an.* ʒ *j.* ß. *epithimi, foliorum ſenæ, ſcolopendriæ capill. Ven. an. p.* I. *ſeminis aniſi, cardamomi, galangæ, carthami, an.* ʒ ß. *cinnamomi* ℈ *ij. terantur craſſo modo, & cuncta ſacculo includantur, qui madeat, in lib. iij. vini Rhenani, aut albi tenuioris per xxiiij. horas, poſtea in vino diſſolve* ℥ *ij. mannæ calabrinæ ex quo patiens per horas duas ante prandium capiat* ℥ *v.* ac ſi primis diebus minus copioſe purgaverit, ſequentibus fiat levis ſacculi expreſſio.

Vinum purgativum.

Pro iis vero, quæ pilulis magis capiuntur, formentur *ex* ℈ *iiij. agarici, &* ʒ *j. hieræ cum ſirupo de arthemiſia;* vel uſurpentur pilulæ de hiera cum colochintide, quia mirifice colochintis menſes ciet, item alephanginæ, de agarico, fœtidæ, cochiæ, de ſagapeno, aggregativæ, de hermodactylis: hæ etiam rotulæ placide purgant, ℞. *Roſarum rub. Zinziberis, cinamomi an.* ʒ *ij. ſandalorum alb. & rub. an.* ʒ *j. hermodactylorum* ʒ *iiij. turpeti iij.* ß *diagridij* ʒ *j. maſticis* ʒ ß. *ſacchari lib. j. diſſolvantur omnia in aqua arthemiſiæ, & fiant rotulæ, doſis* ʒ *iij. ſummo mane, aut* ℞. *tabellarum de ſucco roſarum* ℥ *j.*

Pilulæ.

Rotulæ purgativæ.

Quinto validius menſes provocantibus, & ad locum convenientem cientibus, ut uſu melicrati confecti ex ſabina, diptamo, pulegio, aut hoc alio; ℞. *cinamomi, corticis caſſiæ fiſtulæ, radicis ariſtolochiæ calami aromatici, an.* ℥ ß. *radicis capparorum, coſti, diptami, tormentillæ, eringij an.* ℥ *j. foliorum lauri, origani, pulegij, an.*

Validius menſes cientia.

Melicratũ menſes ciens.

m. j. calamintæ, thymi, ſmirnij an. m. ß. ſeminis rutæ, dauci, naſturtii, hiſſopi, melantii, aniſi, baccarum lauri, Zinziberis an. ʒ ß. *coquantur in ſ. q. aquæ ad lib. iiij. colaturæ adde mellis deſpumati octavam partem, fiat melicratum, aut cum ſyrupi bizantini, de quinque radicibus an.* ℥ *iiij. mellis, & ſachari an. q. ſ.*

Apozema. *fiat apozema clarum aromatizetur* ʒ *j. ſpecierum diairoes.* Aut ℞. *Radicis aſparagi, bruſci, apij, petroſelini an. m. ß. faſelorum rub. cicerum rub. an. p. 1. rubeæ tinctorum* ʒ *1. macerentur per noctem in ſ. quantitate aquæ, bulliant manè quouſque faſeoli ſint cocti, & adde mellis, ſacchari, aut convenientis alicuius ſyrupi q. ſ. croci* ℈ ij. de quo accipiat fœmina mane ℥ v. aut vj. quo tempore menſtrua expectat, & ieiunet, per iij. horas, ac ſit in lecto bene cooperta. Mercurialis terit ciceres, quod non probo, quia eorum pars interior eſt terreſtris, & craſſarum partium. Summæ eſſe utilitatis crebra experientia comprobavi hoc medicamentũ, *foliorum matricariæ, capil. Ven. nepitæ, pulegii an. m. 1. radicis apij, aſparagi, fœniculi, an.* ℥ *j. coquantur in ſ. q. aquæ ad libr. ij. cuius decocti* ℥ *iiij. adde ſyrupi de arthemiſia, capil. Ven. an.* ℥ 1. ß. calidum bibat fœmina bis in die, mane ieiuna, & ad ingreſſum lecti tum antequam menſes prorumpant, tum etiam poſteaquam fluore cœperint, ſi lentè procedant, ex iis quæ facile parantur eſt *cicerum rubeorum p. iij. radicis petroſelini* ℥ *ij. coquãtur in ſ. q. aquæ ad libr. 1. ß. colaturæ, adde pulveris cinamomi* ʒ *j. croci* ʒ ß. *mellis q. ſ. miſc*, de quo calido bibat fœmina ſæpiuſcule ℥ vj. Valet etiam ſæpius aſſumere ʒ j *trochiſcorum, de myrrha in vino aut decocto ſabinæ, & pimpinellæ, aut fermenti magnitudine avellanæ cum ſaccharo, & croci* ℈

Dactyli. *1. aut dactylos numero vj. extractis oſsiculis, & repletis croci febris, aut* ʒ ß. *hieræ ſ. Galeni ex qua formentur pilulæ, v.* quæ ſumantur tertio quoque die, cum prædicto decocto, egregiè tamen menſes provocant ſequentes pilulæ, & ventriculum corroborando purgant, ideoque maxime conveniunt, ubi in ventriculo pituita redundat, quo in caſu vomitus etiam utilis exiſtit. ℞. *opoponacis* ʒ *ij. galangæ, myrrhæ, an.* ʒ 1 ß. *ſpecierum hieræ ſ.* ʒ *iij. maſticis* ʒ 1 *cinamomi electi,* ʒ 1. ß. *calami aromatici, rubeæ tinct. ſeminis citri an.* ʒ 1. *omnia in pulverem redigantur, & cum ſyrupo de arthemiſia fiat maſſa doſis* ʒ *iiij. bis in menſe, aut* ℈ *j. alternis diebus.* Hæc etiam confectio valenter menſes prolicit ℞. *diacurcumæ, dialaccæ, an*

Confectio. ℥ 1. *trochiſcorum de myrrha, de cappar. an.* ʒ *iij. pulveris ſpicæ, croci, cinamo-*

cinamomi an. an. ʒ I. ß. *ſyrupi de arthemiſia q. ſ. miſce, fiat confectio, doſis cochleare, cum* ℥ *iiij. decoct. capil. Ven. nepitæ, arthemiſiæ, ſabinæ,* eſt tamen maioris efficaciæ altera, quæ *Recipit trochiſcorum de abſynthio, de rhabarbaro an.* ʒ I. *antidoti hæmagogi* ʒ I. ß. *pulveris arthemiſiæ, cinamomi an.* ʒ I. *limaturæ ferri præparati* ℥ I. *cum ſyrupo capil. Ven. fiat confectio, cuius exhibetur* ℥ I. *cum felici ſucceſſ.* cum enim limatura ſit craſſarum partium, nec in cauſa eſt, ut reliqua medicamenta immorentur, & reddantur anaſtomotica, quam ob cauſam proſunt omnia ſerapia, & confectiones, quæ c. *de febre alba* ex chalybe parata recitabuntur, valet etiam *theriacæ aut mithridatii, aut tripheriæ magnæ* ʒ I. *ſæpius ſumpta cum vino, aut decocto ſæpius repetito, vel etiam tabellæ diaphraſi aut diacalaminthæ ſine opio.* Hæc etiam tragæa, quibus magis arridet hæc forma, utilis eſt, *ſpecierum diamargaritionis* ʒ ß. *trochiſcorum de myrrha* ʒ *j. ſabinæ* ℈ *ij. pulegij, baccarum lauri, caſſiæ ligneæ, ariſtolochiæ rotundæ, & longæ an.* ℈ *j. cinnamomi electi* ʒ *ij. ſacchari pulverizati* ℥ *ij. miſce, aut cum eodem ſacharo diſſoluto in aqua arthemiſiæ fiant tabellæ vel cum ſyrupo de arthemiſia confectio.*

Altera confectio.

Tragæa.

Sextò localibus, quæ humores attenuare valeant, vias ampliare, & expultricem facultatem excitare, in quem uſum ℞. *pulegij calamenthi, origani, ſabinæ, ſatureiæ, arthemiſiæ an. m. j. rubeæ tinctorum, radicum apii, petroſelini, aſparagi, aut fuſtium eorundem an.* ℥ *j. bulliant omnia in 5. q. aquæ ad tertias,* deinde cum ſpongia, philtro, vel ſacculo, præſertim ex lino canabino, in quo pars herbarum includatur, fomententur partes ventris, & circa pubem, & inguina, aut habeat mulier pedes, uſque ad genua, in eodem decocto calido, vel etiam ſumatur earundem herbarum major quantitas, & fiat balneum in quo ſedeat mulier uſque ad umbilicum per ſemihoram, ac interim, dum ibi eſt, aſſumat per os aliquod ex ſupradictis medicamentis, aut etiam fiat evaporatio decoctionis earundem herbarum per infundibulum, nihil tamen præſtantius reperies, quam ſi mulier ſedens in balneo ex prædictis herbis parato, bibat decoctum aliquot ex iis, quæ menſes movere diximus, per aliquod dies, poſtea evaporationem accipiat ex filiis cannabinis cum cinere coctis, ut ſolent mulieres antequam telam confi-

Localia.

Fœtus & balneum.

Filamenta canabina.

conficiant, eademque fila calida, & madida ventris regioni ac pubi applicentur. Poſſunt etiam in ſupra dicto balneo addi *cammemalum, malva, parietaria, mercurialis, præſertim autem fovendus uterus eſt odoratis, ut maiorana, ſerpillo, calamintha, camomila, thymo, pulegio, radice iridis,* ac ſimilibus, & mox à balneo totus venter ab umbilico usque ad

Inunctio. pectinem, & renes ungatur *oleo liliorum alb. anethino, rutaceo, de ſpica, de ſabina, quæ olea utiliora fuerint, ſi in eiſdem incoxerint pulegium, menthraſtum, ſabina, calamintha, iuncus odoratus, addita quarta parte vini, & bulliant ad vini conſumptionem,* aut hoc applicetur

Vnguentũ. unguentum *olei ſeſamini, ſcorpionum, liliorum alb. an. ℥ j. axungiæ gallinæ, cuniculi an ℥ ij. pulveris croci, ſpicæ, ſabinæ an ℥ j. ceræ q. ſ. fiat unguentum,*

Emplaſtrũ *aut emplaſtrum paretur ex farina lupinorum, cicerum rub. an lib. ß. herbarum abſynthij, pulegij, diptami an. m. ß. nigellæ, hellebori albi, myrrhæ an. ℥ j. herbæ prius coquantur, poſtea contundantur omnia, & ad ignem fiat emplaſtrum.*

Vterinus clyſter. Poſteaquam à balneo lecto ſe fœmina compoſuerit, & inuncta fuerit, utatur hoc aut ſimili uterino clyſtere, *iunci odorati diptami, menthraſti, ſabinæ, pulegij, ſingulorum ℥ v. fiat decoctio in aqua, ad mediæ partis conſumptionem, colaturæ libræ adde olei liliorum, nardini an. ℥ ß. caſtorei, croci an. ℈ ij. miſce,* ac tepidum per methencritam in uterum coniiciatur, ſubindeque apponantur

Peſſaria. peſſaria, quæ variæ conficiuntur, ut *ex ſucco mercurialis cum theriaca commixto, ac lana excepto, au ex radice gentianæ, vel rubæ, tinctorum, in eodem ſucco madida, & felle taurino, ac oleo liliorum,* mitiſſimum etiam illud eſt quod paratur ſic, *pulveris caſtorei ℥ j. ß. muſci. g. iiij. olei ſambucini, therebinthinæ an. q. ſ. miſce, & cum lana, aut goßipio, fiat peſſus longus,* aut ℞. *medullæ caricarum ℥ ß. ſucci mercurialis ℥ j. pulveris radicis gentianæ, pulegij, an. ℥ ij. pulveris nigellæ, ℥ j. cum therebentina, & lana fiant peßi duo oblongi, aut ſine therebentina goßipio in iiſdem intincto fiant naſcalia:* Eiuſdem fere virtutis eſt aliud quod *Recipit olei moſcelini, liliorum an. ℥ iij. pulveris gentianæ ℥ ij miſce* goſſipio excipiantur, efficacior tamen eſt ille peſſus, qui conficitur ex æquis portionibus *galbani, ammoniaci, ſagapeni, & euphorbij, ſerico incluſis*; fortiſſimus, ſi addas *radicem ciclaminis, allia horenſia cum oleo de ſpica trita* & linteo excepta ad formam peſſarii utero indita, ipſũ mira voluptate reficiunt, menſes valenter movent, & conceptum in

Suffitus aromatum. longo tempore deſperatis mirifice iuvant. Suffitus aromatum etiam muliebria ducit, quo potiſſimum utendum in cauſa frigida ne

ne ignis, & qualitas acris in calida noceat, fiunt autem ex *baccis lauri, juniperi, caſſia lignea, gariophyllis, Xylo aloës, nuce muſcata, junco odorato, & ex herbis ſiccis, ut pulegio, tanaceto, origano, capill. Ven. calamintha, arthemiſia, & ex trochiſcis de gallia, & alipta moſcata*; validior tamen ſuffitus ſic paratur: *pulveris colochintidis ʒ j. cinnamomi, aſſari, coſti, calami odorati, an. ʒ ij. myrrhæ ℈ iiij. ex omnibus tritis fiat pulvis pro ſuffitu*: verùm ſi ex ſuffitu, aut ex peſſariis, & aliis medicamentis utero inditis ſymptomata ſuboriantur, corrigenda omninò erunt, ut ſi ardor aut caliditas excitetur, mitigabitur lacte commixto cum albumine ovi, & oleo roſar. & viol. cum aqua roſacea, vel ptiſanæ cremore, aut certè ſi calor non fuerit magnus, vino, in quo bullierint meliſſa, & pulegium.

Symptom. mitigatio.

Si atra bilis ſuppreſſionis menſtruorum cauſa ſit, utendum frictionibus, vinculis, & aliis mediis, quæ deorſum trahunt, tundenda vena pedis, præſertim ſiniſtri: hirudines hæmorrhoidibus applicandæ, abundant enim hæ venæ melancholico humore, & promptius per eas ab utero ſanguis evacuatur; ſi tamen à liene retentio originem ducat, & ipſe obſtructus fuerit, ſalvatella aperiatur præmiſſa purgatione, & humore prius parato, *ſirupo de pomis, de ſucco borraginis, de Epithimo, aut de fumaria, cum aquis earundem herbarum, aut cum decocto prunorum, paſſularum, radicis ſcorſoneræ, cinnamomi, florum violarum, & borraginis, epithymi, & foliorum ſenæ.* Purgatio concinnabitur ex ʒ x. *caſſiæ cum ʒ v. prædicti decocti, aut cum ʒ iij. pulveris foliorum ſenæ & ſaccharo fiant boli, aut ex uncia una diacatholici, vel confectionis hamech ſine ſcammonio, & colochintide in pari quantitate eiuſdem decocti, vel ſeri caprini, quibus addi poteſt ʒ j. agarici trochiſcati, aut ℞. corticum myrobalanorum Indorum ʒ iij. luteorum ʒ ij. epithymi ʒ ij. ß. infundantur per horas 12. in ʒ v. ſeri caprini factâ colaturâ, & expreſſione adde mannæ electæ ʒ ij. mellis roſati ʒ j. fiat potio.*

Curatio ſi fiat ab atrabile.

Purgatio.

Undentum etiam apozematibus ex ſupradictis confectis additis, quæ melancholiam purgant, ut *foliorum adianti, camedrios, lupulorum, meliſſæ, ſing. m. j. florum borraginis, bugloſſæ, viol. ſtœchados, an. p. j. polypodii ʒ iij. glycirrizæ, uvarum paſſarum an. ʒ ß. omnia leviter contuſa coquantur in ſ. q. aquæ lento igne, & vaſe obturato ad ℔ ii. in fine adde epithymi ʒ ß, coletur, & cum ſacchari ſ. q. fiat apozema doſis ʒ vi.* Deinde utendum pulveribus, & electuariis ſupradictis, adjunctis quæ contra melan-

Apozemata.

Confectiones.

choliam pugnant, præſertim *theriaca, confectione alkermes, conſerva ſcorſoneræ, bugloſſæ, violar.* quo potiſſimum in caſu locum tenere arbitror id, quod plerique ſine diſcrimine, mirificè prodeſſe ſcribunt in omni menſium retentione ℥ j. *conſervæ borraginis, in vino albo ſæpius ſumptæ.* In balneis & inceſſionibus admiſceri debent *folia malvæ, violarum, altheæ, flores borraginis, bugloſſæ, ſemen pſilii, lini, fœnigræci,* ex quibus inſuper uterini clyſteres concinnentur, *adiunctis muſcilaginibus, & ſucco borraginis.* Pro inunctione utile erit *oleum amygdalarum, & ſeſaminum.* Suffitus hic raro uſurpandi, quia deſiccant, at eorum loco evaporationes uſui erunt.

A flava bile curatio.

A flava bile licet rarò ſuppreſſio contingat, fieri tamen poteſt calore incraſſante totam maſſam; cognoſcitur ex colore pallido vultus, ac totius corporis, ſiti, oris amaritudine, pruritu, & inquietudine. Curatur victu, & aëre frigido, & humido, potu largiori, inciditur prius baſilica in medio tempore, deinde vena pedis inſtantibus jam menſtruis, tandem ſi affectio duret, ſalvatella dextra in medio alterius menſis.

Purgatio.

Purgatio perficitur *uncia una caſſiæ cum* ℈ *iiij. rhabarbari in unciis ſ. decocti florum cord. aut corticum myrobalanorum citrin.* ℥ *j. ß. mannæ electæ* ℥ *j ſirupi ex 9. infuſ. roſ. aut violar.* ℥ *j. in pari quantitate prædicti decocti, aut ſeri caprini, fiat potio, præmiſſa ſemper humoris concoctione, per ſirupos de cichoreo, roſarum, violarum, bugloſſæ cum dupla quantitate aquarum hordei, violarum, adianthi, cichorei, ſcorſoneræ, Eupatorii, aut per ſirupum, de muſculaginibus, cum aqua ſtillatitia, malvarum, altheæ, cucurbitæ, lactucæ, papaveris.*

Concoctio.

Paulatina purgatio.

Factâ ſemel aut bis confertâ purgatione Paulatinâ, utilis erit, ex *diluti rhabarbari* ℈ *ij. aut ſero lactis cum ſacharo, aut devoretur* ℥ *ß. rhabarbari, cum uncia conſerva roſarum tertio quoque die.* Utendum etiam frictionibus, vinculis, cucurbitulis, lavacris, ut ſupra dictum eſt 6. remediorum genere. Ex conſervis verò tragæis, & electuariis, frigidiora uſurpanda, aut trochiſci confecti ex ſeminibus frigidis cum ſacharo.

Balneum.

Pro balneis, & inceſſionibus frigidiores, humidioreſque herbæ, ut folia malvæ, altheæ, violarum, Flores camomillæ, viol. Utile etiam eſt balneum aquæ dulcis.

Peſſi

Peſſi, & methencritæ in hac cauſa conficiuntur ex radice malvæ, altheæ, ſacharo rubeo, & adipe gallinaceo, aut anſerino, ſerico rubeo involutis, quod inungatur oleo amygdalarum dulci lacte, aut emulſione ſeminum frigidorum. Uterinus clyſter paratur ex cremore eorundem ſeminum cum decocto hordei,

hordei, malvarum, viol. & ſaccharo. Inunctiones fiunt ex oleo amygdalarum dulc. violarum, ſeſamino, de cucurbita, cum muſcilagine malvarum, & pauco croco; utiliſſimum tamen eſt id linimentum, quod habet *olei amygdalarum dulc. amararum, de cucurbita an.* ℥ *j. adipis anſeris, butyri recentis an.* ʒ *iij. ceræ alb. & ladani an.* ʒ *j. fiat unguentum*, quibus non proficientibus adhibenda ſunt, quæ moderatè menſes movere poſſint.

Inunctiones.

Adverſiones.

Ex dictis facilè erit jam colligere, quâ methodo antea dictis medicamentis in ſex illis remediorum generibus utendum ſit, prius enim à principio menſis, uſque ad decimumquartum, decimumve quintum diem tenui, & inſcindente victu inſiſtendum, tunc ſi plenitudo adſit, vena brachii aperienda, mox ſerapiis res agenda, ita, ut purgatione fœmina uti poſſit circa octavum, decimumve diem ante aſſuetum menſium tempus, tandem triduo ſeu biduo ante idipſum tempus ſecanda vena pedis, ut ſanguis jam attenuatus & paratior redditus deorſum proliciatur, & à loco evacuetur; tunc localia uſui erunt, & per os validiora medicamenta, potiſſimum dum fœmina in balneo eſt, ita enim in calidum adhuc, & ſolutum corpus illabens medicina vires ſuas efficacius exercet; ſunt etiam efficacia hora ſomni ſumpta, à levioribus tamen ſemper incipiendo, univerſalia paticularibus præmittendo, ne ſi menſtrua validè provocantibus utamur, dùm adhuc venæ ſunt obſtructæ, ſecum ductis humoribus obſtructiones impenſius augeantur.

Porro ubi cauſa calida aut melancholica ſuffitu minus, balneis, & inceſſionibus magis utendum. Præſertim autem ſi nimia plenitudo adſit, in medio menſe cubiti venam ſecare poteris, ut revellendo minuatur ſanguis, qui obſtructionem fovet, ac ne pedis vena ſciſſa fluor ſequatur maior, quam ut ſiſtere poſſis; inſtantibus verò iam menſtruis in utroque pede vena aperietur: nec deſunt qui ſolent & in medio menſis, & in fine hanc venam aperire, quod tunc ſequi poteſt, cum plenitudo eſt exigua aut nulla. Ad hæc medicamenta menſes cientia in maiori copia quam reliquæ potiones exhiberi debent, quia eorum virtus retunditur in longo itinere à ventriculo ad uterum. Suppoſitoria, & iniectiones ſomni tempore potiſſimum ſunt adhibenda, idque cum maxima cautione, quia ſolent uterum inflammare, exulcerare, & ardorẽ excitare, quam ob cauſam diu

in corpore non immorentur præſertim validiora, ſed alligatam filium peſſariis appendatur, ut extrahi commodè poſſint, cum volumus, poſtea uterino clyſtere locus abluatur, iis præterea, quæ in uterum intromittuntur, quidpiam odoratum admiſcere oportet, cuiuſmodi eſt gallia, muſcus, vel ambra, ut uterus reficiatur. Tandem peſſaria, & uterini clyſtères nuptis, & corruptis duntaxat conveniunt, naſcalia verò, balnea, & inceſſiones tùm his tùm etiam virginibus.

Tametſi autem, quæ ſuperius dicta ſunt, ſatis eſſe videantur, uberiorem nihilominus ſegetem auxiliorum menſes ducentium adjungere, erit operæ prætium, quia non ſolum menſes, verum etiam fœtum, molam, ſecundinaſque proliciunt, & uteri ſuffocationi eorum pleraque utilia ſunt, ideoque ſæpius lector ad hoc caput ex ſequentibus relegandus erit.

Simplicia menſes ducentia.

Igitur ſimplicia quæ menſes movent ſunt ſemina, radices, fòlia, flores, fructus, ſucci, ligna, fungi, cortices. In univerſum autem ſunt in triplici differentia debilia, media, valida, omnia quidem calida, at debilia, moderatè ſicca, reliqua ordine ſicciora.

Debilia.

Ac debilia ſunt ſemen ruſci, aſparagi, pentaphylli, adianthi, cichorei, intybi, & radices earundem herbarum vel graminis, folia eupatorii, braſſicæ, malvæ, hyperici, adianthi, pentaphylli, lactucæ agreſtis: Ex leguminibus cicer, orobus, lupinus, phaſeolus, ex fructibus caricæ, oleæ, nuces juglandes, paſſulæ, amygdalæ amaræ, inter quæ ſunt quædam minimè ſicca, quæ tamen non cogunt, ſed reſerant, aperiunt, emolliunt, & attenuant.

Media.

Media ſunt ſemen raphani, lolii, melanthii, lauri, iuniperi, apii, cerefolii, alii, cepæ, porri, petroſelini, aniſi, anethi, ameos, carvi, dauci, fœniculi, leviſtici, ſeſeleos, ſaxifragiæ, erucæ, naſturtii, & radices, folia, ac flores eorum, ac bunii, quæ napi ſylveſtris ſpecies eſt, betonicæ, valerianæ; inſuper radices paſtinacæ, peoniæ, cappar. ireos, rubeæ, ariſtolachiæ, gentianæ, enulæ aſphodeli, eringii, abſinthii, cum foliis earundem, ac abrotani, arthemiſiæ, capill. Vener. calaminthæ, matricariæ, pulegii, origani, aſſari, ſatureiæ, hyſſopi, ſerpilli, helenii, majoranæ, ſcordii, marrubii, camedrios, camepithis, mercurialis, rutæ ſiccæ, inter quas herbas ſium etiam adnumeratur, hiſpanicè (*rabacas*) thymus, ſmirnium, peucedanum, melliſophillum, hypericon, betonica, flores ſampſuci, camemali, ſtœchadis, croci-

croci. Ad hæc juncus odoratus, calamus odoratus, amomum, cinamomum, cardamomum, caſſia, Xylobalſamum, ſpicanardi, cuſtos, cyperus, zinziber, galanga, nux muſcata, piper, cubebæ, moſcus, ambra, caſtoreum, unguis odoratus, æſipus, bitumen, ſal, nitrum, ſulphur, aloes; Ex gummis ſtirax, opoponacum, ammoniacum, ſagapenum, galbanum. Valida ſunt elleborus, hermodactyli, turbith, colochintis, timelæa, ac titimalorum genera omnia, ſcamonium, cantharides, fella animalium, radix ciclaminis, piretrum, ſtaphiſagria, brionia, ſabina, ſiliquaſtrum, cucumis agreſtis. *Valida.*

Ex quibus parari poſſunt ſirupi, apozemata, electuaria, tabellæ, trochiſci, pulveres, fomenta, inceſſiones, balnea, iniectiones, ſuffitus, peſſaria, linimenta, unguenta, emplaſtra, cataplaſmata. *Composita menſes moventia.* Itaque conveniunt *ſirupi capill. Ven, de arthemiſia, de duabus, & quinque radicibus, de calamyntha, de ſtœchade, de hyſſopo, adianto, de eupatorio, de abſynthio, de betonica: cum aquis earundem herbarum, aut graminis, fœniculi, pulegii, matricariæ, raphani, apii, enulæ, valerianæ, marrubii, maioranæ, pentaphilli, ut ſirupi de arthemiſia capill. Ven. an.* ℥ *i. cum* ℥ *iij. decoctionis rubeæ, aſſari, pulegii, diptami miſce, pro doſi:* aut ℞. *calaminthæ, arthemiſiæ. pulegii, thymi an. m.j. acori* ℥ *j. bulliant in* ℔ *vi. aquæ ad medias in fine adde croci* ʒ *j. colaturæ admiſce mellis optimi deſpumati* ℥ *iiij. iterum leviter bulliat, deſpumetur, & fiat apozema doſis* ℥ *vj.* *Sirupi.* *Apozemata.* Eſt etiam præſentaneum aliud, quod recipit *radicum fœniculi, acori, an. numero iii. rubeæ tinctorum, ſabinæ an.* ℥ *iii. foliorum arthemiſiæ, pulegii, meliſſæ, bugloſſæ, fœniculi, mercurialis an. m. j. ſquinanthi, cyperi, calami aromatici an.* ʒ *ii. ſeminis aniſi, fœniculi, galangæ, an.* ʒ *ii. medullæ paſſularum* ℥ ß *fiat decoctio ſecundum artem ad* ℔ *. ii. ß. colaturæ adde mellis deſpumati, ſachari albiſſimi an.* ℥ *iii. cinnamomi electi* ʒ*. ij.* Eiuſdem virtutis eſt hic ſtillatitius liquor; accipe *panem*, qui mediocriter, & ad fermenti ferè naturam aceſcerit, & in furno moderatè coxerit, cui ablato cortice adde *mellis* ℥ *xii. pulveris ſeminis urticæ, dauci, ameos, aniſi, fœniculi an.* ʒ *i ß. trochiſcorum, galliæ moſcatæ, myrrhæ, rubeæ an.* ʒ *ß. cotulæ fœtidæ* ℈ *ii. infundantur in* ℔ *. iii. vini, aut ſequentis decoctionis, & omnia in balneo Mariæ deſtillentur:* cuius deſtillationis, ſumat fœmina *uncias tres cum* ℥ *ii. ſirupi capill. Ven. aut de duabus radicibus ſine aceto, recipit autem decoctio faſelorum rub. cicerum rub. an. p. i. ſeminis iuniperi* ℥ *i. radicis rubeæ, ruſci, raphani ſylveſtris, aſparagi, petroſelini an.* ℥ *ß. camedrios recentis m. i. ſeminis ameos, aniſi, fœniculi an.* ʒ *ii. ſecundum artem fiat de-* *Liquor ſtillatitius.*

 coctio.

coctio. Hæc etiam aquæ vitæ, ſeu potius theriacalis, & menſes mirificè movet, & ventriculum roborat, *accipe vini hiſpanici optimi ℔ centum ſeu canadas* xxv. *herbarum meliſſæ, centaurij, betonicæ, veronicæ, capil. Ven. pulegij, arthemiſiæ, nepitæ, an. m. vj. deſtillentur omnia ſimul ſecundum artem prima vice, ſecunda vice liquori extracto adde prædictarum herbarum an. m iij. & iterum deſtilla, ut primo, tertia vice adde herbarum earundem an. m. j. ß quartam. j, quintam. ß. ſexta ac poſtrema adde theriacæ Andromachi ℔ j. deſtilletur ſine herbis, poſt ultimam hoc eſt, ſextam deſtillationem adde auri laminati folia* xxiv. *ſervetur diligenter doſis cochleare j.*

Aqua theriacalis.

Vtilis etiam eſt liquor deſtillatus ex *arthemiſia, vino, & mulſa ſimul, aut potus concinnatus ex ℔ ij. decocti pulegij, & calaminthæ cum ℥ iij. mellis, vel caſtorei ʒ j. trochiſcorum de myrrha ʒ ß. croci ℈ j. vini albi optimi ℥ iij. aut opoponacis, vel ſagapeni ʒ j. cum eodem vino, vel decocto, aut trochiſcorum de Gallia ʒ ß. cum vino*: ſed mirificè attenuat, & obſtructiones reſerat id, quod habet *de coctionis ſabinæ ℥ iiij. ſirupi de quinque radicibus, aut capill. Vener. ℥ ij. miſce* pro doſi ſingulo manè, quoad menſes procedat, valet etiam ſirupꝰ, qui exprimitur *ex conſerva florum, vel corticum aurantiorum cum pulvere cinamomi, aut corticis caſſiæ fiſtulæ.*

Alius liquor.

Ne tamen uno ſemper remedii genere defatigentur patientes, quibus magis arriſerint conſervę, ſic parentur; *foliorum eupatorij, ſpicæ Romanæ, corticum caſſiæ ligneæ, croci, ſeminis apij, liquiritiæ, ſquinanti, ſeminis leviſtici an. ʒ iiij. rhapontici ʒ iij. maſticis, ſacæ non ablutæ, ſpodij, roſarum rub. ariſtolochiæ an. ʒ j. cuncta in tenuiſſimum pulverem redigantur, & cum melle deſpumato fiat conſerva, doſis an. ʒ ij. ad ℥ ß.*

Conſerva.

Eiuſdem eſt efficaciæ altera, quæ habet *ſpicæ Indicæ, ac Romanæ, corticum caſſiæ ligneæ, rubeæ tinct. aſſari, aniſi an. ʒ j. ß. ſeminis mellionis cucumeris, phaſeolorum, apij, rutæ, ciceris nigri, ſeminis endiviæ, verbenæ, ſpicæ Romanæ an. ʒ j. fiat ex his pulvis, qui oleo amygdalarum aſpergatur, poſtea cum melle deſpumato fiat conſerva doſis ut ſupra cum unciis ſeptem decocti faſeolorum aut cicerum rub.*

Altera conſerva.

Tertia confectio habet *myrrhæ calaminthæ montanæ an. ʒ iiij. medullæ paſſularum ℥ ij. rutæ viridis ʒ ij. ſabinæ ʒ j. contundantur, & cum melle fiat confectio doſis an. ʒ j. ß. ad ʒ iij. cum aqua pimpinellæ*, eſt etiam utiliſſima paſtinaca condita cum *melle, zinzibere, cariophillis, pipere, & croco, de quo inſuper ſirupo accipiat fœmina unc. ij. cum ʒ j. cinamomi*: valent præterea omnia electuaria ex chalybe quartum deſcriptiones reperies c. de febre alba, ſed & in eundem uſum conficiun-

Tertia.

ficiuntur pilulæ, quæ recipiunt *muſci, myrrhæ an.* ℈ *ij. ſtœchados, rubeæ tinctorum, pulegij, corticum citri, caſſiæ, piperis longi, granorum pæonicæ, calami aromatici an.* ʒ *iij. ſpicæ nardi* ℈ *j. cum ſucco vel aqua arthemiſiæ, fiat maſſa, ex cuius* ℈ *ij. formentur vij. tertio quoque die aſſumendæ.* ***Pilulæ.***

De decoctionibus, balneis, fomentis, & inceſſionibus plus ſatis ſuperius dictum eſt; ***Suffitus.*** ſuffitus, ſi eis utendum ſit; conficiuntur, ex ligno aloës, laſerpitio, ſeu bejoino, ariſtolochia, caſtoreo, adianto, peucedano, ſemine apii, fœniculi, rutæ, cipero, iunco adorato, calamo aromatico, nigella, ſizimbrio, cinamomo, myrrha, ſtyrace galbano, thure, bdellio, cariophyllis, zibeto, moſco, ſabina, trochiſcis de gallia, de opoponace, de ſagapeno, de myrrha, raro tamen ſuffitus uſurpandi, & non niſi in obſtructionibus à craſſis humoribus, quia exſiccando conſtringunt.

Ex iiſdē medicamentis varia parari poſſunt peſſaria ut ℞. *radicis gētianæ, pulegij an.* ʒ *ij. ſeminis melantii* ʒ *j. carnis caricarum q. ſ. terantur terenda & cum ſucco mercurialis fiat maſſa,* ***Peſſi & naſcalia.*** quæ cum goſſipio aut lana ſecurè applicetur, quia ardorem non inducit, & mirificum eſt. Simile eſt id, quod habet, *mellis cocti* ℥ *j. circum adde hieræ picræ,* ʒ *ij. pulveris Euphorbij* g. iij. *miſce, vel accipe, mellis, & ceræ an.* ℥ *ß. trochiſcorum de myrrha* ʒ *j. muſci, zibeti, vel ambræ* g. *iiij.* Aliud ſic conficitur; *medullæ cervinæ, therebinthinæ an.* ℥ *ß. ſucci mercurialis* ℥ *ß. aut pulveris eiuſdem, agarici an.* ʒ ß. probè commixta linteo mundo involvantur. Parantur etiā peſſaria ex pari quantitate ſtyracis, ladani, galbani, bdellii, additis pulveribus radicis ireos, arthemiſiæ, abſynthii, hyſſopi, cyperi, capparorum, ariſtolochiæ, rubeæ, melantii, aniſi, urticæ, ac ſi fortioribus uti ſit animus, additur ℈ j. aut g. x. pulpæ colochintidis, ſcamonii, aut fellis vaccini, ſeu hircini ℥ j. Alia mediocris efficaciæ ſic concinnantur *accipito aſſari, cinamomi an.* ʒ *j. ſucci mercurialis decocti cum melle,* ℥ *j.* incorporentur, & linteo excipiantur, aut excipiantur goſſipio, vel fiunt ex *herba mercuriali, arthemiſia, maiorana, cum hiera ſimplici, theriaca, mithridato, &* g. *iiij. moſci, aut ex radice malvæ, altheæ iridis, apij fœniculi, illitis oleo liliorum, rutaceo, iaſminorum, coſtino, aut irino cum pulvere hieræ,* conſimile paratur ex *reſinæ* ʒ *ß. myrrhæ,* ʒ *j. croci* ℈ *ß. ſtyracis, & galbani an.* ʒ *ij. mellis uncia ij.* cum goſſipio, vel lana carminata fiant peſſaria ſeu naſcalia, quibus addere licet adipem anſerinum, & gallinaceum.

Jam

Vteri clyſteres. Jam vero uteri clyſteres conficiuntur *ex ℥ iij. decocti radicum, & herbarum ſupradictarum addita ʒ j. pulveris ſeminis alicuius convenientis, & uncia olei, veluti ſi ſumas quinque rad. aperientium an. ℥ j. foliorum matricariæ, nepitæ, pulegij, roriſmarini, thymi, valerianæ, anethi, an. m. ß. ſabinæ parum coquantur in debita quantitate aqua ad medias, decocti ℥ iij. adde olei liliacei, camomilini vel laurini ℥ j. pulveris melantij, trochiſcorum de myrrha, croci an. ℈ j. fortior hic erit roriſmarini, ſampſuci, ſmirnij, fœniculi an. m. j. radicis ʒ j. diſſolve, & tempore ſomni infundito.* Adhuc tamen maioris erit efficaciæ hæc alia *injectio radicum apperitivarum rubeæ an ℥ j. radicis eringij, ciclaminis an. ℥ ß. mercurialis m. j. ſabinæ parum, ſpicæ, aſſari, an. ʒ ij. ß fiat decoctio cuius colaturæ ℥ iiij. cum uncia vini in uterum infundantur, ſi vis abſtergere in decoctione, addito lupinorum, vel fabarum an. ʒ ij.* Inunctiones ex oleo liliorum, rutaceo, anethino, de baccis lauri, de croco, de napha, de vitellis ovorum, de capparibus, de ſucco angelicæ; ex quibus etiam cum cera, & croco ac aliquo ex prædictis pulveribus, & ſi opus ſit muſcilaginibus unguenta parantur; ut *olei liliorum, irim an. ℥ j. olei amygdalarum amararum, cappar. an. ℥ ß. ſucci rutæ, aut arthemiſiæ, vel ſabinæ ℥ iiij. coquantur ad conſumptionem ſuccorum, & adde ladani, & ceræ q. ſ. fiat unguentum.* Aut accipe *ſucci mercurialis, vini optimi an. ℥ j. olei anethini, de baccis laurini an. ℥ ij. ceræ q. ſ. croci parum, fiat unguentum.* Inungitur etiam imus venter, & inguina unguento, deopilativo ſuccorum & oleorum, cuius deſcriptiones ſuo loco recenſebimus, aut etiam oleo de ſtyrace, de bezoino, laurino, anethino, addita myrrha, & galbano, quibus lumbi etiam perfunduntur.

Inunctiões.

Scholium.

Nimia etiam copia] *autumat Mercurialis multum ſanguinem retentionem non efficere, cum potius multitudine ipſa vaſa ſponte hiare ſoleant, ideoque non ſupprimi, niſi quando ex accidenti craſſities multitudini iungitur. Specioſa duntaxat eius ratio eſt, non tamen cogit, nam ob nimiam plenitudinem vaſa ita diſtenduntur, ut comprimi ad humoris expulſionem non poſſint, viis præſertim obcæcatis, & natura gravata à multitudine, neque potente regulare humores ad expulſionem à venis communibus ad Venas uteri, nec vacua ulla exiſtente parte, per quam fluat: ita videmus vinum quantumcunque tenue*

tenue, aut alium liquorem ex dolio admodum pleno unico tantum foramine non fluere, merito igitur à Gradio, ac reliquis ſcriptoribus multitudo inter cauſas cõnumeratur.

Excellens caliditas] *Qui fieri poteſt ut caliditas menſes ſupprimat, tũ caloris ſit aperire, & rarefacere, quæ ad expulſionẽ conducunt? Reſpondeo, robur quidẽ expultricis in calido, & humido conſiſtit, caliditas enim affective juvat ad expulſionem; humiditas fundendo ac liquefaciendo humorẽ. Cæterum caliditas impedire poteſt per accidens expulſionem, primo, quia qualibet exuperans qualitas ſive intemperies virtutem debilitat; Secundo, quia diſſipat, & exſiccat tenuem, & acrem tenuem, & acrem ſubſtantiam, quæ facit ad penetrationem. Tertio, quia immoderatus calor plus aſſumit, quam attrahit. Vt autem hoc obiter advertas calor alterando, & concoquendo ad nixum facit, & retentionem, humiditas vero ad expulſionem, & nutritionem, quod ſi calor ſiccitati conjungitur attractionem iuvat, nam frigus nulli functioni eſt uſui, ut Galenus autor eſt, quod ſi frigus ad retentionem facit, per accidens id eſt, dum incraſſat, & gelat, calor vero ex pulſioni potiſſimum conducit cum humiditati coniungitur, vide cap. de uteri debilitate, & Avicennam prima primi d. 6. c. 3*

Naturales facultates à quibus primis qualitatibus inventur ſingulæ.

3. de ſympt. cauſ. c. 3.

Inſanabilis redditur] *Quod Hippocrates ſcribit primo de morb. mulierum, ſuppreſſionem ultra ſex menſes perſiſtentem eſſe incurabilem, non, ſicut iacet, accipiendum videtur, nam & nos multas vidimus reſtitutas, quibus diutius menſes fuerant ſuppreſſi, & ipſe* Hippoc. *4. pop. & 5. eiuſdem tit. ancillæ mentionem facit, & Gorgiæ uxoris, quarum altera per quadriennium, altera per ſeptennium menſes ſuppreſſos habuere, ac tandem curatæ ſunt, dicendum ergo curationem quidem poſt ſex menſes eſſe difficiliorem, aut ibi loquutum fuiſſe de ſuppreſſione ex inverſione colli uteri, ut ex ſerie colligi poteſt, quæ certe poſt ſex menſes incurabilis redditur, quia non facilè reducitur uterus.*

Cæterum detrahendus eſt ſanguis] *Pauca quædam de ſanguinis detractione hic diſcutienda ſunt. Primo Galenus lib. de ſanguinis miſſione venam ſecat triduo, quatriduove, ante conſuetum tempus muliebris circuitus. Paulus vero non niſi decem diebus poſteaquam conſtitutum tempus præterierit: conciliantur hæc loca facilè, ſi Galenum intelligas de ſectione venæ pedis, ut legenti patet, Paulum de ſectione venæ cubiti, aut ſi Paulum interpreteris de venæ ſectione, quæ plenitudinem deponit, Galenum de ea quæ ad locum conferens trahit: Demum ſi Paulum de revulſiva, Galenum de evacuativa. Sed contra eſt quod Galeno autore 4. de valetudine tuend. c. 4. crurum. ſacrificatio ſolvit etiam plenitudinem, & eodem teſte 2. ad Glauc. 2. Sectio venæ pedis ab utero derivat, idem ſentit 13. meth. ubi in uteri inflammatione hanc veram ad derivandam ſecat*

Quæſt. celebris de ſanguinis miſſione in menſtr. ſuppreſſ.

Gal. c. 18.

P. l. 3. c. 60

cat, quod etiam experientia confirmare videtur, vidimus enim ſæpe menſes fluentes vulnerata hac vena cohiberi, & iſchiadem ex ſanguinis abundãtia facta ex crure evacuatione Galenus curavit allegato. Non igitur ad revellendum, aut plenitudinem deponendam brachij venam tundere oportet, cum id ex pede fieri poßit, nec rurſus ſecta vena pedis menſes moventur, quia derivare eſt ab utero evocare, menſes autem movere, eſt ad illud ſanguinem trahere, ac eius venas replere. Dicendum ad primum crurum ſcarificationem ſolvere quidem plenitudinem non tamen magnam, qualis in hypotheſi erat, hæc enim promptius, commodiuſque per venam amplam baſilicam dictam deponitur. Ad ſecundum dicimus vena in pede ſecta à ſupernis ad inferna ſanguinem evocari, ſi igitur in utero ſanguis redundet, ab ipſo derivatur ad pedes, ſin minus à ſuperioribus locis ad ipſum tranſit, aut certe ad venas ſedis prout huic aut illi parti natura pronior eſt, ſic Galenus cap. 19 ſequenti hæmorrhoidas provocat ſectis venis, quæ in cruribus ſunt, in fœminis vero potiſsimum ad uterum trahit, quia ex ipſa natura per eum locum expurgantur & hoc ſemper conſequimur, ut hæc ſanguinis miſsio obſtructione liberet, ſubindeque ad expulſionem iuvet. Ex dictis patet, aliud eſſe ex utero, aliud per uterum evacuare, per uterum ſecta inferius vena commodè evacuamus, ex utero facta prius revulſione ex brachio. Verum neque hæc omnia difficultatem penitus exhauriunt, nam illud ſolum concludunt quod diximus, initio curationis venam cubiti, poſtmodum venam poplitis tundendam eſſe. At Galenus cit. quem ſequi-
Fuchſius 5. aph. 32. Mer. c. prop. *tur Fuchſius, Mercurialis, & alii viri in arte præſtantes, nunquam licere venam cubiti ſecare in menſium ſuppreßione aſſeverantiſsimè confirmat, licet plenitudo adſit, eò quod & purgationem menſtruam comprimat, & ſanguinem ad ſuperiores corporis partes retrahat. & libr. de ſanguin. miſsion. adverſus Eraſiſtratum Hippocratem vehementer laudat, qui 2. Epid. 4. in fine, Sthimargai famulæ ſuppreßis menſibus cum plenitudine occupante univerſum corpus, ut lib. de tremore c. 7. ipſe declarat, venam talo proximam ſecuit. In contrarium eſt Aetius lib. 4. 5. 4. cap. 57. ubi cubiti, ac tali venas ſecare iubet, quam ſequitur Gradius*
Avic. 21. 3. tract. 2. c. 12 *cap. proprio. Avicenna, & acerrimi iudicij vir, ac de medica materia bene & præclare meritus Mercatus: Eorum ratio eſt, quia ubi plenitudo ſuperiora obſidet*
Prima rat. *ſanguis minuta detractio ex brachio non tam ſupprimit, quam iuvat ad earum evacuationum provocationem impediendo, ne ſuperiorum plenitudo deorſum irrepat, ſi tali venas protinus incidas, & aut obturet vaſaque obſtruat uteri, aut ſanguine copioſius ad uterum evocato immodicum ſequatur menſium profluvium*
Secunda. *quod cohibere nequeas. Pro qua ſententia eſt etiam Paulus l. 3. c. de uteri inflammatione, & Galenus lib. 11. meth. c. 13. ac communis practicantium uſus, qui in inflammatione partium inferiorum, & pudendarum prius venam cubiti*

tundunt

tundunt, deinde venam pedis, nam cum prædictæ partes propendeant, & pondere gravent, ſi initio vena poplitis ſcarificetur, periculum eſt, ne accurrente humore in deſperatam incurrant inflammationem. Eſt & tertia ratio, quia omnium medicorum conſenſu ſemper initio morbi revellendum eſt, quod ad diſtantiſſima loca fieri debet. Verum ut ab eo, quod ultimum eſt, incipiamus, diſtantiam ab utero ad pedem ſufficientem ad revulſionem eſſe dicimus, ſanguinis præterea miſſionem ex pede plenitudinem etiam deponere ex Galeno ſuperius allegato, quod ſi magna ſit plenitudo, copioſa etiam evacuatio medebitur. At ſi confertam vacuationem mulier ferre nequeat, non erit abs re, Baſilicam prius tundere, quod propterea plerumque fit, ac fieri debet, quia copioſiſſimæ illæ evacuationes, quibus Hippocrates & Galenus utebantur, in uſu iam non ſunt. Præſertim autem vena Gyberi tundenda infeſtante cum ſuppreſſione febre, & longiſſime ab eo tempore, quo purgationem mulier expectat fatemur autem Hippocratis & Galeni ſententiam ſecuriorem eſſe, alteram non niſi ab exercitatiſſimo peritiſſimoque medico cum magna præmeditatione uſurpandam.

Tertia.

Deciditur controverſia.

Autoris ſententia.

Quin ò. Validius menſes provocantibus] *Galenus ſæpius allegato poſtponit venæ ſectionem iis medicamentis, quæ menſes proliciunt: Mercurialis anteponit, & vult ſanguinis miſſionem, aut purgatiunculam præmitti, Galeni ſententia hac nititur ratione, quia ſanguis obſtruens ab exiguis uteri venis evacuari nequit, niſi attenuatus ac inciſus, ablataque obſtructione. Mercurialis ratio eſt, quia ſi, quæ impenſe menſes movent, ante venæ ſectionem adhibeantur, cum venæ adhuc ſint obſtructæ, & ſanguis impactus, calida medicamenta univerſi corporis humores ſecum ducent, & obſtructiones magis augebunt. Conciliatio tamen ex methodo nobis propoſita patet, quippe ante evacuationes non niſi mitioribus utendum, poſt evacuationes validioribus, aut diſtinguendum de ſanguinis miſſione ex brachio aut crure deponente plenitudinem, & de provocativa menſtruorum ex pede.*

Quæſtio. An venæ ſectio debeat præcedere medicamenta mēſes cientia.

Simplicia quæ menſes ducunt] *Galenus 5. ſimpl. 22. menſes cientia in hoc à diureticis diſtare ſcribit, quod quæ urinas movent, impenſius exſiccant ſubindeq; tametſi tenue ſeroſum ſegregant; reliquum nihilominus ſanguinem cogunt, craſſioremque reddunt, qua ratione menſium purgationes impediunt, qui igitur fit, ut pleraque hic in eodem gradu cum diureticis ſicca ad menſium provocationem ānumerentur? Et Galenus cit. quamquam diuretica talia nonnulla dici fatetur, non quia ſola moveant urinas, ſed quia ſolas, & non menſes: tamen c. 13. præcedenti multa poſuit, quæ propriè urinas ducere affirmat, ea tamen poſtea menſes movere dixit, veluti aſarum, & meum.*

Menſes moventia in duplici ſunt differentia.

Reſpondetur, menſes moventia in duplici eſſe differentia, quædam enim ſanguinem fundunt, & liquant, tenuioremque reddunt, & hæc propriè talia calida ſunt, & moderatè ſicca conveniuntque imprimis menſtruis imminutis: alia præter hæc obſtructiones inſuper aperiunt, quæ tenuium ſunt partium, ac propriè attenuantia, & cum diureticis ferè coincidunt, & ex accidenti menſes movent, quatenus vias liberant ab infarctu. At contra eſt, quod ſanguinem cogunt, immobilioremque reddunt. Reſpondet Iachinus, id efficere ſi quis multis utatur, potius tamen puto, quando his menſes proliciendi ſunt, ea ſemper admiſcenda, quæ una colliquant, & attenuãt, & quæ uterum reſpiciunt, & ad eius vias humores deducunt. Non eſt autem dubium pleraque eſſe, quæ particularibus membris tertia quadam facultate conveniunt, nam & Galenus 5. ſimpl. 13. eadem plane concedit contra Theſſalum, & medicamentum dari, quod proprie epaticum, nephriticum aut pleuriticum ſit; hinc fit, ut idem medicamentum, pro diverſitate eorum, cum quibus commiſcetur, modo menſes moveat, modo urinas, aut etiam ſudorem, lac, vel ſemen. Is enim eſt (ut hoc obiter intelligas) horum medicamentorum ordo, ut omnia calida ſint, quæ lac, & ſemen augent, humida eſſe debeant, idque vel in tenui, vel in craſſa materia, quæ urinas movẽt, ſudoreſque proliciunt, ſicca ſint, & tenuis materiæ, talia enim humores diſſolvunt, atque halitu digerunt, cutem rarefaciunt, & poros eius, aut imi corporis, prout in hanc aut illam partem natura inclinat: At quæ proprie menſes evocant, in medio horum conſiſtunt ſicca quidem, ſed moderatè.

Tertia facultas in medicamẽtis, quæ partem hãc aut illam reſpiciunt.

Differentia inter medicamenta lac, ſemen, urinam, ſudorem & menſes ſcientia.

De immodico menſtruorum fluxu.

CAP. V.

Deſcriptio.

IMmodicus menſtruorum fluor tunc fit, quando menſes plures, copioſioreſvè fuerint, quam ſolebant autore Galeno 6. popul. primo com. 7. aut quando ultra conſuetum purgationis tempus fluxerint præter modum; aut naturæ ætatis, vivendique inſtitutum: aut tandem quando ſtatas periodos non ſervaverit ut ſibi bis in menſe repetat. In cunctis tamen reſpectu ad conſuetudinem mulieris habito, quod potius metiendum erit ex natura, & viribus cuiuſque, quam ex termino dierum, & quantitate humoris, quam priſci in biduo, aut triduovè conſtituerunt heminas duas atticas, cum noſtris temporibus magna ſit diverſitas, aliæ enim longiori tempore, & in maiori quantitate, aliæ breviori, & minori, ſalubriter expurgantur. Symptoma eſt de genere immodice excretorum, quanquam enim ex ſanguino-

Natura.

guinolentis evacuationibus ſola menſtrua mulierum præter naturam non ſit, ut ſcribit Galenus, id quidem intelligendum, dummodo non excedat, quamvis ſi excedat, nec adhuc certe toto genere præter naturam eſt, ſed multitudine & qualitate. *3. de Sympt. cauſ. c. 2.* Sequitur hoc Symptoma ad morbum in depravata figura, meatuum ſcilicet dilatationem, quæ tripliciter contingit, *Tripliciter vaſa aperiuntur.* aut enim vaſa rumpuntur, dilaceranturve contuſione, ſeu ruptione, & tunc dicitur diæreſis, quo caſu confertim ſanguis fluit, aut aperiuntur propria foramina, & extremitates venarum & dicitur anaſtomoſis, aut exeduntur tunicæ, quod diapedeſis nuncupatur. Porro vaſa hæc aut ſunt interna uteri, & tunc proprie fluxꝰ menſtruus nuncupatur: aut ſunt externa illa, quæ terminantur in uteri cervice, & tunc fluxus fit quaſi hæmorrhoidalis: rurſus aut ſanguis, qui fluit ſimplex, & impermixtus eſt, & tunc uteri fit profluvium menſtruum exquiſitum, aut alteri materiæ permiſcetur, & tunc vel menſtruus ſanguis prædictum humorem ſuperat, & fit profluvium menſium notum, ſeu menſes decolores, aut ab illo ſuperatur, & fit profluvium muliebre notum, de quo infra.

Cauſa externa. Provenit hæc affectio interdum à cauſis externis, utpote ictu, caſu, curſu, ſaltu, aut choreis, immodico exercitio, nimio calore, balneorum uſu, maxime crurum frequenti ligatura, frictionibus, aut vehementi animi commotione, hæc enim omnia aut ſolent ſanguinem concitare, fluxibilioremque reddere, & ad uteri partes deferre, aut certe vaſa rūpere, aperire, dilatare. Accidit præterea ex uteri rhagadiis, ulcere, virilis membri excedente magnitudine, laborioſo partu, vel abortu, inſuper ex aromatum, aut vini albi fortioris uſu, aut ſuppreſſis ani hæmorrhoidibus.

Interna. Internæ cauſæ triplices numerantur; aut enim ſunt ex parte virtutis, aut ex parte humoris, aur ex parte uteri, & vaſorum eius, & quidem ex parte virtutis ſanguis fluit quadrupliciter, val expultricis robore & efficacia, qua ratione à nocuis humoribus expurgetur. *Ex parte virtutis.* *6. de locis*: aut virtutis retentricis impotentia, quæ humorem ſibi commiſſum retinere non poteſt *2. de morbis mulierum*: aut robore alteratricis iecoris, quia plurimum ſanguinem conficit, cuius pars per uteri venas expurgatur *primo de morbis mulierum*, aut debilitate eiuſdem alteratricis membrorum, quando ipſæ partes in ſe convertere nequeunt debitam ſibi commiſſam humoris copiam, licet plus ab epate ge-

nitum non fuerit, quam conveniebat, quia tunc reſiduum ſuo põdere deorſum fertur, aut à natura pellitur, quod tametſi ad omnem ſequatur intemperiem, præſertim tamen ab humida fit: Demum ob fortitudinem attractivæ uteri, quæ ut plurimum à cauſis externis cõcitatur, vel quia uterus concaleſit, vel quia vaſa aperiuntur. Ex parte humoris cauſa etiam multiplex, aut n. humor quantitate peccat, & tanquam onus à natura deponitur 1. *de morbis mul. cit.* aut qualitate alienus ab eadem natura reiicitur, utpote ſeroſa aut biliosa 6. popul. aut nec qualitate quidem alienus eſt, & debita quantitate à iecore generatur, ſed à debili mẽbrorum alteratrice virtute non conficitur, quę cauſa ſuperius comprehenſa fuit. Cæterum humoris ſubſtantia ut plurimum liquida, ac ſubtilis eſt, utpote ſeroſa, aut bilioſa, qualitas calida, acris & mordax, à qua orificia venarum dilatantur, ideoq; nihil mirum, ſi initio ſanguis fluat floridus, ac ſubtilis, poſtea etiam craſſus ac fœculentus, dilatatis iam poris, & meatibus, ut Avicenna & Gradius propriis capitib. annotarunt, plures etiam menſes vidimus craſſos, ac nigros, ob lienis obſtructiones, eius potiſſimum vaſis, quod iecur à melancholia repurgat, quinetiam pituitoſi menſes ſuperfluè fluunt, ſi corpus, & caput pituita repleantur, quæ nec per nares, ſedem aut urinas excernatur, ſed ad uterum cum menſtrua purgatione deturbetur, ut placuit Hippocrati 1. *de morb mul.* 22. Non igitur audiẽdus Paræda, qui hoſce humores menſium potius ſuppreſſionem ſemper efficere credit, quia ſanguinem craſſum reddunt, nam etſi initio obſtruunt, poſt modum gravata natura maiori impetu prorumpunt quanquam hoc forte concedendum, hos humores non tam ſuperfluum fluxum menſtruum, quam nothum profluvium muliebre concitare ut colligitur ex Paulo, & Gradio. Tertia cauſa ex parte uteri eſt, quia rarus, laxus, mollis, patentior, hians, aut levigatus, aut quia aſperitatem continet, qua nequit claudi, aut quia eius vaſa rupta ſunt dilacerатave, ut dictum eſt, quod etiam ex cauſis primitivis ſuperius annotatis potuit contingere, præſertim ex laborioſo partu, & imperitia obſtetricis, ſecundinas à cotylidonib. dilacerantis.

Ex parte humoris. — *p. 5. text. 6.* — *Paræda lapſus.* — *P. lib. 3 c 63 G c proprio* — *Ex parte uteri.*

Signa. Cognoſcitur immodicus menſtruorum fluxus ex patientis aut adſtantium relatione quemadmodum etiã externæ cauſæ. At ſi dilatatione tunicæ vaſorum ſanguis profluat, paulatim inſtillat, & tenuior eſt; uberior, & cum ſenſu quodam doloris, ſi ora vẽarum ſint aperta; ſin

tà; ſin autem per apertionem vaſis rupti dilacerativè contingat, repentino quodam impetu proſilit: Si ex humoris acrimonia, & mordacitate, comperies id ex dolore, levi illo quidem, ſed moleſto, circa lumbos, uterum, ac pudenda; ex ſanguine & virulentia ſanguini commixta, & graviter olente, & quia lentus eſt fluxus initiò, maior in proceſſu, qui ob concretum ſanguinem interdum cum dolore ſupprimitur, ac denuo copioſius prorumpit, deniq; ex labiorum & gingivarũ ſciſſuris, quæ à vaporibus inde aſcendentibus fiũt. Sanguinis copia dignoſcitur ex conferentia, ac tolerantia, corporis conſiſtentia, & habitudine bona, & quia vividior, caloratiorq; redditur fœmina, & ab aliis affectionibus liberatur, ac fluẽs ſanguis ruber omnino eſt, ab adſtringentibus læditur patiens, & ſi fluxio ſupprimatur, intumeſcit vẽter, quaſi mulier prægnans ſit, membra laxa fiunt, & fœmina valetudinaria evadit, quæ eadem ſigna iecoris robur, & ſanguificãdi efficaciam demonſtrant, quo in caſu diſſenteria epatica ſæpe toto iuventutis tempore circa nocumentum contingit. Iam vero peccans humor dignoſcitur, quia in corpore effloreſcit color eidem ſimilis, ex calore præterea aut frigiditate, colore, conſiſtentia, ſubſtantia, & odore, & quia ſanguine linteo excepto, exſiccatoq; in media rubra eſt macula, in circuitu vero humoris redundantis notæ apparent; ſubinde ſi fluẽs ſanguis colligatur ſuper arenam ſiccam ac minutam, & in ferventiſſimo ſole exſiccari ſinatur, ſibi biloſus fuerit, pallidus aut viridis arenæ color evadet ſi pituitoſus, albus, & veluti muceus erit, ſi melancholicus nigreſcit, quas notas poſuit Hippocrates. Vteri vitia ex fœminæ habitudine dignoſcuntur, nam decolor, marcida, vieta, faſtidiens, confracta, & imbecilla redditur, aliaq; poſtea peiora ſequuntur ſymptomata. Facultatis vitium ex defectu reliquarum cauſarum deprehenditur, ulcus ex ſanie cum fœtore, dolore, & aliis, quæ ulcera concomitantur. Demum ſi ex utero ipſo prodeat ſanguis niger, graveolentior & grumoſior eſt; ſi ex venis cervicis, rubicundior, fluidior, nec adeò malè olens. Conſideranda igitur ſanguinis quantitas, qualitas, fluxionis duratio, ac delationis modus, amplioribus namq; vaſis ruptis magna ſanguinis copia confertim profluit: eroſis vero & apertis parva, ſed ab eroſione cum dolore, ab apertione citra illum.

Sanguinis indicia.

1. de morbis mul. 37. & 11.

Sequuntur hanc affectionem ſæpe graviſſima mala, fœdus nimirũ color, pedes molli tumore attolluntur, virium debilitas, vitiatur ciborum tum concoctio, tum cupiditas, tabes, ſyncope, hydrops, ac reliqua

Progneſt.

reliqua omnia quæ quamlibet immoderatam ſanguinis evacuatio-
6. de locis. nem ſequi conſueverunt ſymptomata, teſte Galeno, fœminas haſce
5. aph. 57. infeſtant, nam &, Hippocrate dicente, ſi menſtrua plura fiunt, accidunt morbi, totius corporis præſertim, ſuppreſſis autem menſtruis ex utero morbi contingunt, nimius vero fluxus, ut declarat Gordonius, ducit ad ægritudines vel conſumptivas, vel cacheticas, aut ad paſſiones ventriculi; ſi ad immodicam evacuationem animi defect⁹ ſequa-
5. aph. 56. tur, malum ait Hippocrates. Porro immoderata ſanguinis fluxio in ſeneſcente muliere lethalis ut plurimum: in iuvencula admodum periculoſa, ſi perſeverat, quia ad hydropem terminatur. At ſi per ſolis, ac Lunæ Eclipſin menſes profluant, raro, inquit Apulejus, cu-
Apulei ſententia. rantur, quia ora vaſorum occalluerunt, quod ego potius de conſueto & antiquo fluxu dicendum puto, quia in eo venarum, uteri ora diu aperta occalluerunt, & ſi ſupprimatur antiquus fluxus, periculoſum ducit Galenus ſæpius. Omnium difficilimè curatur fluor, qui provenit ex mala uteri diſpotione, quia pars hæc facilè excrementa ſuſcipit, tum ratione ſitus, tum etiam ratione multarum venarum, quæ eò confluunt, tum denique ratione aſſuetudinis naturæ, quæ ſingulis menſibus per eam partem ſeſe exonerare ſolet; Præterea à profluvio
7. aph. 9. ſanguinis deſipientia, ac convulſio malum. Si menſes decolores fu-
5. aph. 36. erint nec per idem tempus ſemper venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam.

Fluxus menſtruus per viam criſis in corpore pleno aut vitioſis humoribus redundante, ac eum patientis tolerantia cohiberi non debet; quod ſi ex partu, aut abortu proveniat, curatio petenda ex capitibus de partu, & abortu laborioſis, ſi ex ictu, caſu, medicamento exedenti, calore, vel frigore, aliavè cauſa dilacerante, curatur victu parco, quiete, ſanguinis miſſione ex brachio, frictionibus, ac ligaturis partium ſuperiorum, & iis, quæ adſtringunt, atque conglutinant infra dicendis. Si à ſanguinis ubertatn, victus ſit frigidus, & parcus, fiat ſanguinis miſſio cōveniens, vitentur balnea, reliquum opus naturæ committendum, nec eius motus aliter præpediatur, niſi magna impendeat ſpiritus reſolutio. Verum ſi ex ſuppreſſa aliqua evacuatione ſuboriatur, veluti fluxu ſanguinis per nares, aut hæmorrhoidas, aut per meatum urinarium, aut per manuum, & pedum fiſſuras, aut ex abſciſione ſudoris, tota curandi ratio poſt ſan-

guinis

guinis miſſionem, & purgationem in provocatione ejus evacuationis conſiſtit. At ſi (quod plerumque fit) ex humoris aliena qualitate accidat, ſi quidem à bilioſo, & calido ſanguine fiat, quinque remediorum generibus utendum erit. Primo victu refrigerante ex extremitatibus animalium, vituli præſertim, vel arietis, aut ex pullorum carne aſſa, vel cocta cum lactuca, ſcariola, cucurbita, acetoſa, portulaca, quibus ſine carne in cibo veſcendum erit, aut pulticula, ex duabus partibus cremoris hordei parata, & una lactis amygdalini cum ſacharo, & aqua roſacea, vel ex amylo, aut etiam panatella ex panis medulla abraſa, cum butyro, ſacharo & aqua roſacea, Luſitani vocant *caldo demiolo depam*; ex fructibus conveniunt pyra, cotonea, mala granata, meſpila, fructu berberis cõditi, aut ribes. Potus eſto aqua chalybeata, aut ex ignito auro, vel cocta cum maſtice, hordeo, vel coriandro præparato, cui immiſceri poteſt rob. de ribes vel ſirupus de berberis: exercitium vitetur, & omnis laborioſus motus, aut violentus; ſomnus ſit moderatus vel paulò longior, aër ſubfrigidus, citra exceſſum tamen, quia excedens frigiditas humores ad interiora impellendo fluxum auget, nimius enim calor internus ac externus attenuando nocet: fugiat vinum & aromata omnia, ac diuretica, aquoſoſque cibos, quales fructus horarii, & inter olera ea, quæ valde humida ſunt, & flatulenta.

Curatio à bilioſo ſanguine ſi fiat.

Panatella Luſitana.

Excedens frigiditas fluxũ auget.

Secundo avertentibus, ut ſanguinis miſſione facta ſemel & bis, aut quoties neceſſitas poſtulat, & vires tolerant, paulatim tamen ac per intervalla digito foramini applicato, tundenda autem primò baſilica vena, deinde ſalvatella dextræ manus, ſubinde cucurbitula jecori, & nonnunquam lieni aut ſub mammis affigenda, ut monuit Hippocrates, ſi tamen fluxus diu perſeveraverit, hirudines hæmorrhoidibus applicentur, ut altero excitato fluxu prior ſubſiſtat.

Averſio.

Sanguinis miſſ. paulatina.

5. aph. 5.

Tertio refrigerantibus, incraſſantibuſque ſerapiis, & apozematibus, contemperetur ſanguis, utpote ſirupo roſar. granatorum, de portulaca, de roſis ſiccis, myrtino, de acetoſa, de ribes, de berberis, cum aquis portulacæ, roſarum, acetoſæ, capitum roſ. plantaginis, ſanguinariæ, cichorei, endiviæ, ac ſimilium, ut ſi pluribus diebus capiat patiens ℥ ij. *ſirupi myrtini vel granatorum, cum ℥ iij. aquæ capitum roſ. vel portulacæ, vel ℥ v. huius apozematis, hordei mundi leviter toſti p. ij. foliorum portulaceæ, acetoſæ, polygonij, plantaginis, ſanguinariæ, an. m.* j.

Contemperantia.

capitum roſ.p.j. coquantur in ſ. q. aquæ pluvialis ad ℔ ij. ß. colaturæ adde ſirupi cydoniorum, myrtini an. ℥ ij. fiat apozema clarum aromatizetur ʒj. ß. ſpecierum diarrhod. abb. frigidæ etiam potio, aut dilutiores ſirupi hoc in caſu conceduntur, ſi modo fœmina carnoſa ſit, ac boni habitus nec aliud ſubſit, quod impediat.

Frigida potio.

Purgatio.

Quarto, ſi his fluor non detineatur, bilioſum humorem ſubeſſe conjectandum eſt, quem purgare tentabimus pharmaco, quod habet *rhabarbari electi, cort. mirob. citr. an. ℈ ij. infundantur per noctem in ℥ iiij. aquæ portulacæ colaturæ adde mane ſirupi ex 9. infuſ. roſ. ſiccarum ℥ j. pulpæ caſſiæ, & tamarindorum an. ℥ ß. miſce, capiat in aurora*: aut ℞. *decoctionis bilioſæ vel ſeri caprini, aut decocti capitum roſar. florum cord. & tamarind. ℥ iij. in quibus infunde parem quantitatem rhab. & myrobal. & adde ſirupi ex 9. infuſ. roſ. ſiccarum ℥ ij.* mirificè etiam prodeſt ſumere ſingulis diebus manè & veſperi *℥ iiij. aut v. ſequentis decocti, foliorum cichorei, ſcariolæ, lupulorum, fumariæ, borraginis, ſanguinariæ, portulacæ an. m. paſſularum ℥ j. ß. prunorum numero xv. flor. cord. an. p. j. aniſi ʒ j. quatuor ſeminum frigid. major. an. p. j. fiat decoctio ſecundum artem in ſero caprino, vel aqua pluviali ad ℔ ij. in fine adde foliorum ſenæ ℥ j. ß. medullæ carthami ʒ iij. colaturæ miſce ſucci roſar. ℔. ß. ſucci intybi ℥ iij. ſachari q. ſ. fiat apozema clarum aromatizetur ʒ j. ſpec. tria ſandali: vel cum ulteriori decoctione fiat ad formam ſirupi cui addi poſſunt ℥ ij. rhabarb.* quod ſi vitellina bilis commiſceatur admiſcenda ſunt, quæ pituitam purgant, de quibus infra. Eſt etiam ex uſu ter, quaterve citra dierum intervalla hunc bolum exhibere, *ſachari roſ. ℥ j. pulveris rhabarb. ʒ ß. aut ℈ ij. miſce. Plura vide c. de uteri intemperie calida.*

Decoctum.

Bilis vitellina.

Bolus.

Fervorem ſedantia.

Aſſumenda.

Potiones.

Quinto iis, quæ flavæ bilis fervorem compeſcant, ac frenent, qualia ſunt refrigerantia, & adſtringentia, quæ per os aſſumpta ebibuntur, aut devorantur, aut utero admota, induntur, vel extrinſecus applicantur. Intus quidem aſſumuntur potiones, pilulæ, & opiatæ: offeratur itaque poſt univerſales evacuationes ſerum caprinum, aut lac ipſum, ſi febris non adſit, ptiſanæ cremor, farrum cum iure pulli, ſirupus de agreſta, de berberis, de ribes roſ. borraginis, acetoſæ, de ſucco plantaginis, de ſucco acetoſæ, de roſis ſiccis, de muſcilaginibus, de portulaca, de papavere, cum decocto hordei, plantaginis, lactucæ, ſolani, ſymphyti, burſæ paſtoris, capitum roſar. ex quibus etiam ſtillatitiæ aquæ probantur; ac minus faſtidioſæ ſunt, aut aqua in qua ſæpius extinctum

extinctum ſit aurum ignitum, ad ſiſtendum fluxum, & ſomnum conciliandum mihi expertus eſt potus, qui habet *ſirupi, papaveris, myrtillorum an. ℥ iiij. aquæ ſymphyti, plantaginis an. ℥ ix. pulveris diamargaritionis frigidi ʒ j. boli armeni ʒ ß miſce ſæpius, capiat ℥ iv. aut v.* quo tempore ſe componit ad ſomnum. Inter devoranda hæc mixtura ſive opiata valde probatur, *conſervæ roſar. antiquæ, conſervæ ſymphyti an. ℥ j pulveris trochiſcorum de Karabe, tragacanti, ſpodii, boli arm. præp. corall. rub. præpar. maſticis, balauſtiarum, acaciæ, gum. arab. an. ʒ ß. cum ſirupo myrtino fiat confectio, cui addi poſſunt ʒ iij. micletæ.* eſt etiam magnæ utilitatis altera, quæ recipit *carnis Cydoniorum conditæ ℥ j. ß. trochiſcorum de ſpodio, terræ ſigillatæ, pulveris diamargaritonis frigidi, ſpecierum diapapaveris albi, diatragacanti an. ʒ j. cum ſirupo cydoniorum, fiat opiata, cuius doſis magnitudo majuſculæ avellanæ cum ℥ iij. aquæ plantaginis, vel burſæ paſtoris.* Prodeſt triphæra minor, ſed mirum in modum valet aſſumere ſingulo mane chocleare unum conſervæ de ſcoria ferri, quæ ex Raſio ſic paratur; *myrobalan. Emblicorum, belliricorum an. ʒ v. ſpicæ, ſquinanti, cyperi, zinziberis, piperis nigri, ameos, olibani, ſive thuris an. ʒ ij. ſcoriæ ferri præparati per hebdomadam in aceto, deinde extractæ & torrefactæ ʒ xv. omnia ſubtiliter pulverizentur, & cum melle deſpumato, vel cum ſacharo fiat conſerva,* curat fluxum uteri, ventris, hæmorrhoidum, & omnem aliam. Scoriam tamen exacte præparare docet Quiritus de Auguſtis in luminaria apothecariorum.

Opiata, ſive conſerva.

9. ad Almanſ. c. de hæmorrho.

Conſerva de ſcoria ferri.

Diſtinct 2. deſcript. 24

Pilulæ.

Pilulæ hæ ſunt etiam utiliſſimæ, *olibani, maſticis, myrrhæ, an. ʒ j. boli armeni ʒ ß. pulverizentur ſubtiliter, & cum ſucco cydoniorum fiat maſſa,* cuius decima pars accipiatur veſperi ante cibum; conveniunt etiam pilulæ de bdellio. Quod ſi nec his quidem fluxus ſedetur, ad narcotica veniendum, qualia ſunt *requies magna, Athanaſia, Philonium Romanum, Perſicum, vel Tarſenſe, quorum doſis ℈ iiij. pro fortioribus, pro aliis ℈ ij. aut ʒ ß. in ℥ ij. vini adſtringentis, & una aquæ roſar.* In eundem uſum pilulæ hæ conficiuntur, quæ mitioris ſunt facultatis, ℞. *calchanti, opii, thuris, maſticis, coriandri toſti an. g. j. ß. terantur diligenter, & cum ſirupo de ribes fiant pilulæ v.* vel ſeptem accipiendæ noctu quatuor quinqueve horis poſt cœnam, quæ tamen omnia, quia ſanguinem quaſi congelant, cum præmeditatione & non niſi urgente neceſſitate ſunt exhibenda.

Narcotica.

Admonitio.

Vtero immittenda. Porro, quæ utero immittuntur, aut iniectiones ſunt per methencritem, ſive uterini clyſteres dicti, aut peſſi; iniectiones commodè fiunt ex iis, quæ adſtringunt, & ora venarum conſolidant, ac re- *Clyſter uterinus.* tundunt acrimoniam humoris, nam ad hos tres ſcopos medicus collimare debet, ut ex aqua vel ſucco plantaginis, ſolani, portulacæ, ſanguinariæ, & ſimilium, aut ex decoctione earundem herbarum, roſarum, & myrtillorum, aut ex cremore ptiſanæ, vel decocto hordei, & orizæ torrefactæ cum muſcilagine tragacanti, & pulvere adſtringenti, & ſi accipias *ſucci polygonii ℥ iiij. muſcilaginis tragachanti extractæ in eodem ſucco ℥ j. amyli ʒ j. aquæ capitum roſ. ℥ iij. miſce, infundatur per* *Peſſi.* *methencritem.* Ex quibus etiam herbis, ſuccis, & aquis cum jam dictis pulveribus, & albumine ovi peſſarii conficiuntur, ut ℞. *ſucci plantaginis vel centinodiæ ℥ ij. pulveris trochiſ. Karabe, acaciæ an. ʒ j. cum albumine ovi unius miſceantur, & involvantur ſerico panno*, maioris virtutis eſt alius, qui habet *pulveris hypociſtidis, acaciæ, boli armeni, ſanguinis draconis, radicis conſolidæ, arnogloſſæ, gallarum an. ʒ ß. ſucci portulacæ vel ſirupi de roſis ſiccis aut myrtillorum q. ſ. excipiantur bombace*: facilius paratur ex ſemimanipulo portulacæ, plantaginis, aut polygonii, vel alterius herbæ convenientis contuſæ, & linteo involutæ aut ex unguento comitiſſæ lana excepto, & utero indito, commode etiam conficitur ex *ovi albumine agitato cum pulveris tragacanti, farinæ volatilis an. ʒ j. amyli ʒ ij. ſucci burſæ paſtoris ℥ ß.* Verum, ſi patiens virgo ſit, naſcalia potius ex uſu erunt, quæ ex eadem materia conficiuntur lana, aut bombace excepta, at non intus immittuntur, ſed oſculo pu- *Admonitio.* dendi adhibentur, quo differunt à peſſariis. His tamen remediis cum prudentia utendum, & non niſi re prius communicata cum matre ægrotantis, aut aſſiſtente ſeniori, alioqui fœminæ, præſertim nobiles, præcipuæ, aut iuniores ſolent ea ægre tolerare, & medicis iraſci; utuntur quidam ſuffitu roſ. aut myrtillorum, quod minimè *Suffitus. Encatiſma* probo, quia uſta materia bilem exaſperet. Exterius fiunt encatiſmata ſeu inceſſiones *ex decocto foliorum pirorum, quercus, prunorum, balauſtiarum, corticum granatorum, granorum myrti, ſumach; quarum rerum partes æquales bulliant ad tertias in 5. q. aquæ pluvialis addito in fine modico aceto*, ex decocto tepido aut frigido fiat, inceſſio, ex fecibus emplaſtrum ventri, & poſteriori etiam parti applicandum, quod in omnibus quæ utero applicantur, obſervandum eſt. Quod ſi materia frigida ſit,

da ſit, addes in decoctione *foliorum abſinthij, menthæ, ſpicæ, an. m.j.* ab inceſſione venter inungatur hoc aut ſimili linimento, *olei myrtini, cydoniorum, maſticis an. ℥j. Pulveris boli armeni præp. ſanguinis draconis, trochiſcorum de Karabe an. ʒj. aceti cochleare j. ceræ q.ſ. fiat linimentum, aut unguentum*: aut adhibeatur unguentum comitiſſæ, quo renes, umbilicus, & prope os pubis inungatur, vel iiſdem partibus applicetur emplaſtrum contra rupturam, aut hoc aliud, quod mirificè ſiſtit omnem fluxum non ſolum uteri, ſed etiam ſanguinis per nares, ex pectore, ventriculo, aut aliis partibus, habet autem *gummi tragacanti torrefacti ℥ß. corallij albi, & rubei, oſſis dactylorum combuſt. hypociſtidis an ʒ. j. balauſtiarum, ſcoriæ ferri præp. mumiæ, ſanguinis draconis, boli armeni, terræ ſigillatæ, maſticis an. ʒij. pomorum cupreſſi, corticum thuris an. ℥ß. bdellij torrefacti, ſtyracis, calaminthæ, trochiſcorum de terra ſigillata an. ʒj. foliginis camini, plumbi uſti an. ℈j. picis coloſoniæ, glutinis piſcium aceto macerati an. ℥j. ſecundum artem fiat emplaſtrum, panno coccineo applicetur.* Eiuſdem eſt efficaciæ hoc cerotum *boli armeni, terræ ſigillatæ, ſanguinis draconis, thuris, maſticis, myrrhæ an. ʒij. pilorum leporis combuſtorum ʒiij. acaciæ, hypociſtidos an. ʒj. ſeminis acetoſæ, plantaginis. portulacæ, cydoniorum an. ʒij. ß. ſubtiliter pulverizentur, ac cum oleo roſar. omphancino incorporentur, & additis pice & cera, fiat magdaleon*, cuius portio ſuper corium extendatur, & dictis iam partibus adhibeatur. Poſſunt præterea inungi eædem partes unguento roſar. vel refrigerante Galeni admixto aliquo ex prædictis pulveribus, ſemper caventes, ne frequenter actu frigida utero admoveantur, ſolent enim tranſpiramenta cutis obſerare, ac ſubinde maiorem fluxum concitare, exemplo ſunt menſtruatæ mulieres, quibus uberius menſes profluunt, ſi, cum iam ſiſti incipiebant, munda induſia accipiant. Si pituita huic malo initium præbeat, ſyrupi conficiantur ex decocto corticum granatorum, balauſtiarum, ſymphiti, burſæ paſtoris addito ſyrupo de Ribes, de roſis ſiccis, & pauco melle roſ. Purgatio vero ſic concinnetur, ℞. *agarici trochiſcati ℈ iiij. diacatholici ℥j miſce, fiant boli, aut eadem agarici quantitas infundatur in ℥ iiij. aquæ capitum roſ. per noctem, manè facta colatura, & expreſſione adde ſyrupi ex 9. inf. roſ. ſicc. ℥. j. diaphanici, aut electuarij Indi, vel confectionis hamech.* (ſi melancholia abundet) ℥ iij. *miſce, fiat hauſtus.*

Linimentū

Emplaſtrū

Cerotum.

Admonitio

Curatio ex pituita.

Quod ſi ex ſeroſo ſanguine affectio concitetur, inveſtigandum

Curatio ſi ex ſeroſo ſanguine fiat.

prius ob iecoris invalidam virtutem, an quia ſanguis à renibus haud debitè expurgetur id fiat, reductoque iecoris temperamento, & renibus de obſtructis, & præpurgatis, primo craſſior victus ac tenacioris ſubſtantiæ conſtituendus, utpote caro perdicis, & extremitates vituli, aut arietis, amylum, oryza, ova ſorbilia, potus parcus ex aqua chalybeata, aut cocta cum maſtice, & coriandris, vel vino rubro adſtringente, præſertim ſi humor ſit admodum frigidus, & vires collapſæ, ſomnus eſto longior, aër temperatus; exercitium moderatum per intervalla, aut eius loco leves fiant frictiones, & ligaturæ partium ſuperiorum.

Vinum in quo profluvio concedatur.

Paulus & Aëtius taxantur.

P. lib. 3. c. 61.

Al. 16 c. 64.

Reiicienda enim eſt Pauli & Aëtii ſententia, qui femorum frictiones in hoc caſu fieri iubent, cum potius hæ à ſuperioribus deorſum trahant, & contra præceptum ſit diverſionis, quæ ad contraria fieri debet, infernis etiam laborantibus ſuperna vincire, exercere & fricare convenit; itaque conſtare eorum ſententia non poteſt dum magnus eſt impetus, & copia magna; ubi tamen ſenſim fluit, humor, locum tenere poteſt, quia crure ab utero derivant, ut ſuperiori cap. diximus, ſecurius tamen cucurbitulæ mammarum radicibus affigentur;

Purgatio.

Purgatio exercenda ex ʒj. *pulveris rhabarbari toſti cum uncia conſervæ roſar. aut corticis mirobal. citrin.* ʒj. *agarici* ʒß. *diſſolvantur in* ℥. *iv. ſeri lactis, vel cum eadem conſerva roſ. fiat bolus*; excitandus deinde fluxus ſanguinis narium aut vomitus:

Sudor.

præter cætera tamen ſudores movere utiliſſimum eſt, quod Avicenna fieri iubet decocto Aſari, apii, & rubeæ, nos decoctum radicis chinæ, aut ſarſæ uſurpamus, quæ qua ratione parentur videre eſt infra cap. *de humida uteri intemperie*, vomitum vero cientia c. *de uteri ſtrangulatu*.

Curatio. ſi ex venarũ apertione.

Si fluxus proveniat ex eo, quod uteri venæ ut ipſius cervicis ſunt apertæ, aut ruptæ reliquis non neglectis, præcipua curandi ratio in iis ſita eſt, quæ in uterũ immittuntur, adhibita tamen diſtinctione, nam ſi venæ uteri ſint læſæ, iis quæ per metenchriten iniiciuntur, ſin autẽ eæ, quæ ad cervicem terminantur, peſſariis potius utendum eſt.

Si fiat ab arrodente humore.

Si tandem propter arrodentem humorem vena ſit exeſa, uſurpandus erit ſyrupus de muſcilaginibus, & purgatio per Epichraſim facienda, ne conferta acuti humoris ad inteſtina effluxio diſſenteriam provocet, & ut paulatim benignior ſanguis reponatur Vtendum igitur manna, caſſia, ſyrupo ex infuſ. roſ. infuſo rhabarbari, aut myrobalano-

lanorum in ſucco granati, vel portulacæ, conveniunt etiam cucurbitæ ſine ſacrificatione, ne ſanguine miſſo humor magis effrænetur, poſt hæc exhibeatur ſæpius radicis filipendulæ ℥ j. in ovo ſorbili, quæ mirè omnem ſanguinis effluvium ſiſtit, aut ſyrupus cõficiatur ex ſucco eiuſdem cum ſaccharo.

Catalogus eorum quæ ſang. ſiſtũt.

Erit tamen operæ pretium pauca quædam adiicere, ut ſi tyronibus catalogus omnium ferè medicamentorum, quæ ſanguinem ſiſtunt: Ea vero in genere aut ſimplicia ſunt, aut compoſita: & rurſus aut intus aſſumuntur, & ſunt potanda devorandaq;, aut exterius applicantur, ut ſunt inceſſiones, balnea, fomentationes, olea, linimenta unguenta, emplaſtra, cerota, naſcalia, aut ſinui muliebri induntur, ut peſſi, & uterini clyſteres. Inter ſimplicia connumeranda veniunt, aut aqua pluvialis, amylum, hordeum uſtum, farina volatilis, albumen ovi, lac vel aqua extinctionis chalybis, lapidum, vel auri, oryza, Polygonium, myrtus, plãtago, burſa paſtoris, ſymphitum, portulaca acetoſa, urtica; ſive galiopſis, radix, ſymphyti, nympheæ, chelidoniæ, ſandali omnes, flores cydoniorum, & roſ. pirorum, cortices granatorum, glandium, aut capuli earum vel roſarum capita, caſtanearum cortices, fabarum, lentium, balauſtia, hypociſtidis, cydonia pira acerba, & auſtera, meſpila, ſorbæ, nuces, cupreſſi, gallæ immaturæ glandes, ſumach, uva omphancitis, fructus ribes, berberis, ſemen uvæ, plantaginis, portulacæ, acetoſæ, pulveres margaritarum, boli armeni, terræ ſigillatæ, ſpodii, cornu cervini, lapidis hæmatitis, corallus ſanguis draconis, gypſum, acacia, gummi arabicum, tragacantum, thus, maſtix, colofonia, Karabe, mumia, coagulum leporis, hædi, cervi, cinis oſſium cruris bovis, ſcoria ferri, ſtercus aſininum, ſpongia uſta, caſeꝰ lactis capræ, nec dum ab hœdo ſuctæ: Inter quæ calida ſtiptica, ſunt aniſum, ciminum, naſturtium torrefactum, coriandrum, thus, & cortex ipſius, maſtix, poma, & folia cupreſſi, ſtyrax calamita, alumẽ, myrrha; ſalvia vero ebibita aut appoſita menſes evocat ſuffita ſiſtit.

Simplicium.

Calida ſtiptica.

Potiones.

Ex quibus componi varia poſſunt; aſſumenda quidem, ut *boli armeni ℥ ij. coquito in aqua chalibeata colaturæ porrige ℥ ij. vel ſumito ſcoriæ ferri crematæ, & in aceto extinctæ, ac ſubtiliter pulverizatæ, lapidis hæmatitis an. ℈ ß. Syrupi myrtillorum, & roſarum an. ℥ ß. aquæ plantaginis ℥ iij, miſce, aut præbetur ℥ j. trochiſcarum de Karabe, de ſpodio, vel de terra Lemnia cum modico vino auſtero, & duplo aquæ plantaginis,*

valet

valet etiam ſuccus milleſolii cum ſaccharo, vel ʒ j. pulveris corticis radicis mori, & capulorum, glandium cum vino nigro, aut par quantitas gummi arabici, aqua plantaginis diſſoluti, additis guttulis vini auſteri. Sequens medicamentum ſæpius exhibitum tantæ eſt efficaciæ, ut affirmet Gainerius, in eo errorem inveniri nunquam, niſi fluxus ab ulcere proveniat, recipit autem *ſucci ſtercoris aſinini, ſyrupi myrtillorum an. ℥ ß. aquæ plantaginis* ℥ j. quod tamen neſciente muliere exhibeatur. Memini quidem expertiſſimum virum Emanuelem Vaezium avunculum meum, qui ob conſumatiſſimum in arte medica judicium, & peritiam non vulgarem, fuit ſucceſſivè quatuor Luſitaniæ regum, Johannis tertii, Sebaſtiani, Henrici, & Philippi ſecundi cubicularius medicus, quique ſanguinis fluore per nares iam Septuagenarius ſæpe divexabatur, ſtercus aſininum modicè exſiccatum in capſula ſemper ad man⁹ habuiſſe, cui medicamento nullum aliud ſimile reperiſſe, ſæpiſſime referebat, præſertim ſi ſucco urticæ commixtum, cum ſiccum iam erat, aut recens per ſe naribus adhiberetur: probata eſt etiam potio, quæ recipit *aquæ portulacæ, ℥ iij. ſyrupi portulacæ ℥ j. ß. trochiſcorum de Kanabe, de terra ſigillata an. ʒ j. lapidis hæmatitis ʒ ß. miſce, detur ſingulis diebus cochleare j. aut ij. aut ſucci urticæ depurati ℥ iiij. ſyrupi portulacæ ℥ j. ß.* Serenus laudat pulverem ſuberis in aqua calida epotum; conficitur inſuper ſyrupus ex ſucco radicis phylipendulæ, plantaginis, myrti, papaveris, capitum roſarum, de roſis ſiccis, acetoſæ, portulacæ, ſymphiti, ex quibus etiam poſſunt fieri, aquæ ſtillatitia, minoris quidem efficaciæ, ſed guſtui gratiores, hic tamen ſtillatitius liquor primum obtinet locum: *℞. panem ex amylo, farina hordei, & orizæ recenter coctum, projice in ℔ vij. aquæ chalybeatæ, & adde roſ. rub. ſiccarum p. iij. ſucci plantaginis ℔ j. conſolidæ maioris virentis leviter contuſæ ℥ iij. caudæ equinæ, m. j. medullæ pyrorum agreſtium & cydoniorum an. ℥ ij. portulacæ m. j. boli armeni ℥ j. balauſtiarum, & ſandalorum omnium an. ℥ ß. cuncta per alembicum ſtillentur, & accipiat mulier liquoris huius ℥ j. ß. ſyrupi portulacæ aut roſati ℥ ß. miſce, valet inſuper ſæpius aßumere corallij rub. g. xv. cum vino rubro.*

Medicamentum egregium.

Emanuel Vaez, autoris avũculus.

Stercus aſininum.

Stillatitius liquor.

Devorãda

Devoranda ſic parantur: *℞. conſervæ roſ. antiquæ ℥ j. boli armeni, margarit. præp. pulveris ſuccini, corallij an. ʒ ß. omnia cum ſyrupo plantaginis excipiantur, & detur,* aut *℞. conſervæ roſ. ℥ ij. ſeminis plantaginis ʒ ij. pulveris coralli rub. præp. ʒ j. ß. lapidis hæmatitis, gummi arab. an. ℈ j. miſce*

miſce, fiat bolus: vel cum ſirupo myrtino, & trochiſcorum de Karabe ʒ j. fiat conſerva: ſcoria ferri tenuiſſimè trituratur, & aqua roſ. per horas xxiiij. maceratur, ad ignem exſiccatur, eiuſque præbetur ʒ j. cum uncia conſervæ roſ. Ovorum recentium aduſtorum, thuris, maſticis, an. ʒ i. margarit. corallii rub. præp. Karabes an. ʒ ij. lapidis hæmatitis, ſmaragdi præp. an. ʒ ß. farinæ hordei ſine furfure p. ij. albumina quatuor ovorum, aquæ chalybeatæ q. ſ. fiant duo panes, coquantur donec in pulverem poſſint redigi, cuius porrigitur ʒ ß, aut ʒ j. probatum eſt electuarium, quod recipit ovorum recentium albumina duo, thuris maſculi, boli armeni, terræ ſigillatæ an ʒ ß miſce, vel accipito carnis cydoniorum vino rub. decoctæ ℥ iiij. pulv. ſpodii, ſanguinis draconis, cornu cervi uſti, thuris acaciæ, gummi tragacanti an, ʒ ß. lapidis hæmatitis præp. ℈ ß miſce doſis ʒ iij. ſummo mane, ac ſuperbibatur ſucci polygonii ℥ ß aquæ pluvialis ℥ j. utilis eſt etiam alia mixtura, quæ ſic paratur: ℞ *converſæ roſ. ℥ j. ſirupi papaveris ℥ ß pulveris corallii ʒ j. marg. præp. trochiſcorum de Karabe an. ʒ ß terræ lemniæ ℈ ij. miſce, fiant boli deaurati;* eiuſdem fere virtutis ſunt rotulæ hæ: accipe *coriandrorum præparat. ſeminis acetoſæ plantaginis, an. ʒ ij. terræ ſigillatæ, boli armeni an. ʒ ß. ſpecierum aromatici roſ. gummi tragacanti an. ʒ j. ß. ſubtiliter omnia pulverizentur, & cum ſaccharo in aqua plantaginis diſſoluto fiant rotulæ ſingulæ ponderantes ʒ j. ß quarum una cum vino nigro exhibeantur.*

Laudantur etiam pilulæ, quæ recipiunt *pellicularum interiorum, quæ ad-* Pilulæ.
hærent nucleis avellanarum ſylveſtrium ʒ ij. terræ ſigillatæ, Trochiſcorum de Karabe, pulveris pilorum leporis uſtorum, conchularum uſtarum, thuris, maſticis, an. ʒ ß. ſucci millefolii q. ſ. fiat maſſa pilularis cuius doſis ℈ iiij. fiant etiam aliæ quas ſcio eſſe magnæ utilitatis ex *folliculis, & floribus galeopſis herbæ, quæ alias dicitur urtica mortua, inter manus cum ſale commixtis, formatiſque pilulis ad ℈ iiij.* valet præterea coagulum leporis correctum abſynthio, mentha, myrto, Aut loch quod hac ratione paratur: *vini* Loch.
nigri chalybeati ℥ iiij. gummi arabici, tragacanti, boli armeni, corallii rubei, pulv. myrth. coriandrorum præp. an. ℈ j. miſce. Conſimilis efficaciæ eſt pulvis hic: ℞. *Lapidis hæmatitis torrefacti, cornu cervi uſti, corallii rub. an. ʒ* Pulveris.
j. ß irrorentur cuncta aqua roſ. aut chalybeata, ac ſole exſiccentur, doſis, à ʒ. ß. ad ʒ j, alius paratur ex oſſium dactylorum ʒ ß ſanguinis draconis ʒ j. & amyli ℈ ij, aut præbentur ʒ ij. pulveris capulorum glandium, vel ʒ ij. thuris cum ℥ j granorum granatorum torrefactorum : mirifice tamen ſiſtit omnem ſanguinis fluorem pulvis, qui recipit *ſpongiæ lotæ, & uſtæ, ac ſecundo in aqua plantaginis ablutæ ʒ ij. raſuræ eboris, cornu cervi an. ʒ j. ß. roſ.*

rub. corticum citri an. ʒ *j. gallitrici, cyperi an.* ʒ *ij. ſacchari roſ. tabulati* ℥ *ij. miſce fiat pulvis*: valet etiam portulaca ſæpius commanducata; aut pulvis, & vinum reſtrictivum, quorum deſcriptiones reperies cap. *de Nymphæa.*

Quæ utero induntur. Clyſteres, qui in uterum induntur, parantur ex eodem vino adſtringente, aut cocto cum ſolo cortice mali granati: aut ex ſucco ſanguinariæ, plantaginis, conſolidæ maioris, burſæ paſtoris, & ſupradictarum herbarum, vel ex decocto earundem cum pulvere boli armeni, & ſanguinis draconis, ac reliquis addito ſucco ſtercoris aſinini. Aut accipito *muſcilaginis, gummi arabici, tragacanti, extractæ in aqua plantaginis* ʒ *ij. ſucci plantag.* ℥ *ij. vel* ℞. *ſucci polygonii* ℥ *iij. aquæ capitum roſar. chalybeatæ* ℥ *iij, amyli* ʒ *j. muſcilaginis gummi tragacanti* ʒ *iij. miſce, aut foliorum plantaginis, abſynthii, tapſibarbati, roſ rub. an. m. j. balauſtiarum, caliculorum glandium querci an. p. j. fiat decoctio in ſ. q. aquæ pulvialis, colaturæ* ℥ *iij. adde pulveris maſticis trochiſcorum de Karabe an.* ʒ *j. per uterinum clyſterem infundantur.*

Suffitus. Suffumigia (ſi in hoc caſu admittenda ſunt) fiant ex maſtice, pice, thure, ladano, ranis combuſtis, ungula mulæ, ſegmentis coriorum, ungula odorata, gallis, roſis, uvarum granulis ſtercore aſinino, ex quibus trochiſci parari poſſunt. Singulariter tamen contra hunc fluxum

Peſſaria. peſſaria faciunt, quæ communiter conficiuntur ex prædictis pulveribus, admixtis ſuccis, albumine ovorum, & farina volatili, ut ℞. *pulveris radicis conſolidæ, arnogloſſæ, ſeu plantaginis, gallarum, ſanguinis draconis, boli armeni, an.* ʒ ß. *ſucci portulacæ, aut ſirupi de roſis ſiccis q. ſ. miſce excipiantur bombace: vel balauſtiarum, olibani, acaciæ, aluminis uſti, terræ ſigillatæ an.* ʒ *j. cum ſtercore aſinino, ſucco plantaginis, aut quinquenerviæ, aut vino ſtiptico incorporentur, & cum goſſypio ſupponantur.* Aliud, *aluminis ſciſſi, acaciæ, gallarum, thuris, an* ʒ *j. pulverizata incorporentur, cum ſucco plantaginis;* aut ℞. *cytinorum, foliorum cupreſſi, oleæ an. partes æquales cum aliquo ex prædictis pulverib. fiat peſſus*: Utiliſſimus alius eſt, qui recipit *aluminis, ſpodii, lapidis hæmatitis an.* ʒ *j. cumini toſti* ℈ *j. florum roſarum rub. nucum cupreſſi, foliorum myrti an.* ʒ *j.* ß. *terantur omnia diligenter*, & panno excipiantur ad formam digiti; quibus urgente neceſſitate commiſceri poteſt *trifera, micleta, vel athanaſia* ʒ *j.*

Forinſecus applicantur inprimis naſcalia, quæ ex molliori lana,

vel

Extrinſecus admovenda. *Naſcalia.* *Encatiſmata.*

vel goſſypio conficiuntur, ſimilibus, quibus peſſaria, medicamentis madefactis, & oſculo uterorum appoſitis, quia virgines, ac mulieres pleræque peſſaria non admittunt. Encatiſmata ſeu inceſſiones uſque ad umbiculum fiunt ex prædictarum herbarum decocto, in quo mulier detineatur non quidem calido, ſed tepido, aut actu frigido, quantum citra uteri læſionem tolerari poſſit, fiat autem decoctum in cauſa frigida, ex *abſinthii, menthæ, ſpicæ an. m. j. pomorum cupreſſi, foliorum myrti an.* ℥ ß. In calida verò cauſa ℞. *foliorum pyri, quercus, prunorum, balauſtiarum, corticum granorum myrti, ſumach. an. partes æquales, bulliant in aqua pluviali ad tertias, in fine addito modicum aceti, ex decocto fiat inceſſio, ex fece vero cataplaſma,* quod ventri, & poſteriori parti applicetur.

In cauſa frigida. *In calida.*

Vnguenta & emplaſtra.

Aut unguentum ex *olei myrrhæ, nenupharis, cydoniorum an ℥ ii. ſucci plantaginis, linguæ paſſerinæ, caudæ equinæ an. ℥ j. coquantur ad conſumptionem ſuccorum & adde corallii rubei, ſeminis plantaginis, myrtillorum, ceruſſæ, boli armeni, pulveris conchularum an. ʒ ij. ceræ q. ſ. fiat unguentum.* Aut hac ratione emplaſtrum paretur, ℞. *cytinorum, gallarum, hypocyſtidos, boli armeni, ſtercoris caprini, an. partes æquales, colæ, quæ fit ex pellibus bovis diſſolutæ in poſca ℥ j. olei cydoniorum, myrtini an. ℥ i. ß. tento igne fiat emplaſtrum molle*; conficitur etiam aliud ex albumine ovi conquaſſato cum gypſo, pulvere thuris, maſticis, balauſtiarum, aut cum pulvere reſtrictivo, vel ex carne cydoniorum, ex pyrorum agreſtium, coctis in vino rub. auſtero cum pulveribus conchularum, boli armeni, cornu cervi uſti, gummi arabici, & farina orizæ: magnificè etiam ſiſtit aliud, quod habet *maſticis, olibani, mumiæ, ſanguinis draconis an. ʒ i. albumina duorum ovorum, ſucci arthemiſiæ ℥ ß. caudæ equinæ ℥ iij. fiat cataplaſma. Papyri combuſtæ, cornu cervi uſti, limituræ ferri præparat. an. ℥ j. pulveris corticum glandium ℥ ij. cum aceto, & ovi albuminibus fiat emplaſtrum* Aut cerotum hoc, *boli armeni, terræ ſigillatæ, ſanginis draconis an. ʒ ij. thuris, maſticis, myrrhæ an. ʒ j. pilorum leporis combuſt. ʒ ij. acaciæ, hypocyſtidos an. ʒ ß. ſeminis acetoſæ, plantaginis, portulacæ, cydoniorum an. ʒ i. ß. olei omphancini, ſucci plantaginis an. ℥ vi. lentè bulliant ad ſucci conſumptionem, & adde ceræ q. ſ. fiat cerotum.*

Emplaſtrum. *Cerotum.*

Reliquum eſt ut in applicatione præcedentium medicamentorum hos canones ſive admonitiones diligenter obſerves. Prima, Fluxionibus quæ ex vaſorum diſruptione fiunt convenientiora eſſe

2. glutinantia, aliis adſtringentia. Secunda, Topica utero conuenien-
tia non pubi duntaxat, verum etiam lumbis, & renibus adhibenda,
quia ibi etiam uterus incumbit, & venæ per eas partes in uterum de-
3. rivantur. Tertia extrinſecus utero frequenter frigida non adhibean-
tur, quia ſolent plerumque maiorem concitare fluxionem ob ratio-
4. nem ſuperius recenſitam. Quarta, Nec etiam in uterum frigida crebro
immittantur niſi calidorum aliquid per intervalla admiſcueris, ne u-
5. teri virtus debilitetur. Quinta, Quæ adſtringunt frigida actu appli-
canda eſſe, præſertim in cauſa calida, ideo balnea, & fomenta calida
in ſuperfluo menſium fluxu ſunt vitanda, referente enim Hippocrate; *quæcunque refrigerata ſunt excalefacere oportet, exceptis iis, quibus ſanguis fluit,*
6. *aut fluxurus eſt.* Sexta, In corroſione, aut apertione venarum localia
præſtantiora eſſe iis, quæ per os aſſumuntur, quorum virtus eo non
pervenit niſi admodum refracta.

Scholium.

Pessus quid. P. lib. 3. c. 60. Sect. 5 c. 3. *Quatuor ſunt præſidia, quibus frequenter in affectibus uterinis utimur, peſſus, naſcale, methenchrita, & encatiſma; ideo quid quodlibet eorum ſit, meritò hic explicandum venit. Igitur peſſarium ſive peſſus, qui etiam nodulus dicitur ſive glans, autore Paulo, quem etiam lemniſcum vocare, & emotum quibuſdam placuit, ut refert Rouſſetus, eſt lana concepta, & ad digiti figuram rotunda facta in qua pharmaca concipiuntur ac retinentur; verum non ex lana ſola, ſed ex panno etiam aut bombace, aut linimentis, & ex conducibilium herbarum radicibus hodie fiunt, quæ primum demerguntur in medicamentum morbo conducens, deinde involvuntur ſerico, & mulierum locis admoventur filo appenſo, ut tempeſtive extrahi poßint. Porro*
Differētia peſſ. ex figura. *non omnes peſſarii eiuſdem ſunt figuræ, aut conſiſtentiæ, nam quadruplicem eorum formam apud ſcriptores reperio, & eorum cuilibet peculiaria indita*
1. *ſunt nomina. Primus, quem iam ferè deſcripſimus, quatuor, aut quinque digitorum, ut intrinſecus loca attingere poßit, colopus dicitur ſive tyridon quaſi collirium medicinale, & ad eas confert, quæ aborſum facere conſueve-*
2. *runt. Secundus vocatur, Splendonius à Cleopatra, qui ex lana factus, aut*
C. 35. Harmonia gynaciorum. *goſſypio in modicam deducitur latitudinem, lateribus deinde collectis medicamento parte utraque linitur, & cum ſubiectum fuerit duplicatur, ita ut*
3. *caput eius dependeat quo facilius, auferri queat. Tertius balneum dicitur*
4. *aut ſcianus Ægyptius olivæ maiuſculæ magnitudinem habens. Quartus ovatus nuncupatur, & eſt peſſus debitæ craßitiei longitudinis octo, aut*

novem

norem digitorum ex metallo vel ſubere cera tecto, ovatâ figurâ, funiculo quo revocari poßit, ad alterum extremum alligato; intruditur locellis, poſt revocatum procidentem uterum, ut rectius contineatur. Alterius peſſarij prolixam facit mentionem Rouſſetus in prolapſu matricis convenientis, quem affirmat etiamſi mulier intra uterum ferat, non impedire, quo minus concipiat, uterum gerat ad juſtum tempus, aptè recipiatur genitura, utero adhæreat totoque gravidationis tempore geſtetur, quin etiam cum proprio viro congrediatur ipſo neſciente quod peſſariũ geſtet, ni ipſa velit, eumq; proprium eſſe adſtruit, ad indẽdum, & retinendũ in propria ipſius uteri concavitate, non abſimilem ei quem de- C. 60. *pingit Paræus multis foraminibus extremo ſuo pervium, quo materiebus pateat effluvium, & uterus perſpiret liberius, niſi quod hic ex metallo, ille ex linteo, aut ex candela cerea perforata in modum penicilli fiſtulati paratur linteo aut bombace obducto butyro recenti, pinguedine gallinæ, oleo roſato, ac vitello ovi iuncto; communis tamen peſſus, & pluribus uſibus utilis figura conſtat tereti longitudine quinq; digitorum, craßitudine unius poplitis, ac qui tutiores fiunt linteo vel ſerico tenui indui debent, ut uterus vires medicamenti ſuſcipiat, acrimoniam non guſtet. Ex parte materiæ, tres maxime generales peſſariorum exiſtunt differentiæ*

Differẽtia ex parte materiæ.

ut ex Antillo, Oribaſius refert, alij ſiquidem emolliunt: alii adſtringunt, alii aperiunt, & uterum purgant. Emollientes, uteri inflammationibus, tumoribus duris, ſtrãgulatui, exulcerationibus, & aliis ſimilibus affectibus conveniunt, fiuntq; ex cera tyrrena, oleo cyprino, amydal. dulc. pinguedine anſeris, aut gallinæ, butyro inſulſo, reſina, medulla cervina, fœnugræco, & conſimilibus, in quem uſum etiam peſſus, qui à colore, & utilitate aureus dicitur, in hunc modum paratur, croci, æſipi an. ʒj. medullæ cervinæ ʒij. reſinæ, terebentinæ, ceræ, dipis anſerini an. ʒiij. ovorum toſtorum lutea xvj. *olei irini, & roſacei ex æquo q. ſ. valet ad duricies, dolores, & inflammationes uteri, ſæpiusq; nobis impoſterum ex uſu erit.*

Emollientes.

Peſſus aureus.

Aperientibus utimur, cum purgationem ſuppreßam promovere conſilium eſt, fiunt ex melle, arthemiſia, mercuriali, diptamo, braſicca, porro, ſucco rutæ, ſcammonio, & radice rubiæ, iridis, apii, enulæ, fœniculi, ſuperficie deraſa, & illitæ oleo, liliorum Ibaſminorum, coſti Euphorbii, theriaca, & aliis iam dictis cap. de ſuppreßione menſtruorum; hi vero nocte nõ dimittendi in utero, aut ipſius collo ne phlegmonem aut febrem excitent, aut exulcerent, quod ſi contingat, uterũ diluere oportet decocto malvæ cum oleo roſato, & butyro recenti inſulſo, cremori hordei, vel lacte, ut concitatus ardor mitigetur.

Aperientes peſſi.

Adſtringentes in contrarium uſum adhibentur, nam fluxum cohibent & apertum contrahunt uterum, prolapſumq; reprimunt, de quibus hoc capite poſita ſunt exempla, iis tamen, quæ uterũ purgant, ſemper aliquid odoratum admiſcendum, ita tamen uterus reficitur, &

Adſtringẽtes peſſi.

Naſcale. *promptius attrahuntur humores purgandi. Naſcale medicamentum eſt ex iiſdem fere paratum oleis aut linimentis, non tamen herbarum radicibibus, aut ſolida alia re, ſed goſſypio, lana, cera, reſina, aut ficu exceptis, quia pudendi oſculo duntaxat adhibetur, muliebria non ingreditur, atq; adeo forma fit molliori, ut melius adhæreat. Eſt enim differentia ſola inter peſſum, & naſcale, quod ille duriori teretiq; forma muliebribus inditur, hoc molliori ſubſtantia pudendi oſculo* *Methen-crita.* *tantummodo applicatur. Porro methencrita eſt inſtrumentum quo iniectiones fiunt, & uterini clyſteres adhibentur. Peſſariis & methencritis in fœminis utendum, quia uterum diſtemperare, inflammare, & exulcerare ſolent, in vir-* *Encatiſma* *ginibus autem nequaquam uſurpanda. Encatiſma græcis, inceſſio latinis eſt, quæ ex decocto herbarum morbo convenienti parari ſolet, & nihil differt à fotu in materia ſed in forma, cum balneo autem convenit, ut ſit quaſi balneum ventris, & partium inferiorum.*

Ad narcotica veniendum] *Narcotica, opiata, & ſtupefacientia medicamenta tribus de cauſis adhibentur propter dolores ingentes, propter longas vigilias, propter rebelles fluxiones, & deſtillationes contumaces, ut Galenus notavit 12 meth. cap. 1. tria etiam in eorum propinatione obſervanda. Primo ut ſenſus ſtupefiat. Secundum ut nullum in pare nocumentum promoveant. Tertio ut affectio inde maximè iuvetur eodem autore 9. ſecundum locos.*

De menſtruis diminutis ac de eorundem ſtillicidio.

CAP. VI.

Natura. CUm menſes guttatim fluunt affectio fit quam nomine à ſymptomate deſumpto, menſium ſtillicidium vocat Aëtius, qui ſolus inter antiquos eius mentionem facit, & uteri ploratus etiam dici- *Species* tur à Mercuriali, Hiſpanis dicitur (*ſangrelluvia*) præſertim quando ultra menſtruationis tempus affectus procedit in grandioribus fœminis, ac duplex eſt, aut enim cum dolore infeſtat (de quo ſequenti capite) aut ſine illo; & rurſus, aut tempore menſtruationis duntaxat contingit, & tunc ſymptoma eſt, de genere eorum, quæ pertinent ad *Affectus.* excrementa diminutè prodeuntia, aut toto ferè menſe, & tunc quidem in genere excrementorum immodicè fluentium conſtituendum eſt, quia fluit id, quod non debuerat, ſaltem ſi tempus excretionis intuearis, nam etſi, quod guttatim ſtillet, diminuti, tamẽ, quid diutius fluat,

fluat, aucti fluxus rationem ſubit, denique aut iunioribus, & mediæ ætatis fœminis accidit, & tunc fit aut ex anguſtia vaſorum, aut multitudine obſtruente, non tamen omnimodè, aut à frigidis, impactis & *Cauſa* pituitoſis humoribus qui ubertim fluere non poſſunt, quique ſolum id, quod tenue eſt, tranſcolari ſinunt, nam cum craſſum fluere nequeat, neque tenue omnino detineri, ſtillatim prodeunt, quod idem facit ſanguinis fæculentia, aut acrimonia, tenuitaſque eiuſdem, quæ facultatem expultricem perpetuo ſtimulat, quo in caſu conatu doloreque irritante menſes inſtillant, aut ex debilitate provenit eiuſdem expultricis virtutis. Aut certe quadragenariis accidit fœminis, & quibus iam menſtrua incipiunt ſiſti, vel in totum defecêre, & tunc fit à debilitate retentricis, aut alteratricis, aut à ſeroſo humore nequeunte iam natura in illa ætate humorem ad integram perfectionem deducere, præ debilitate, & languore caloris, aut in vaſis continere, præ eorundem infirmitate, & tunc quidem ſine conatu, doloreve aut irritatione, imo plerumque citra mulieris ſenſum menſes hi aſſidue dilabuntur, quæ omnes cauſæ poſſunt etiam in omnibus fœminis concurrere. Hic affectus non ſolum fœminis circa 45. annum, verum etiam ætate iam confectis ſolet accidere, quibus etſi ſanguis is per uterum interdum inſtillet, non propterea ætatem ſimulent, ſi quidem hæc purgamenta potius ex uteri, corporiſve totius, aut partis alicuius vitio fit, quam ex naturali conſuetudine.

Signa. Signa morbi facile ex patientis relatione, & fluendi modo deprehenditur, ideoque cauſarum tantum indicia proponemus. *Plenitudinis indicia.* Plenitudo igitur dignoſcetur ex fœminæ habitu, ac totius corporis gravitate, laſſitudine, lumborum, ac renum dolore gravi, caput dolet, manus torpent, crura ſtupore corripiuntur, præſertim inſtantibus menſtruis, & ſi plus ſolito excernatur, levamen ſentiuntur, ſanguis autem, qui excernitur, purus eſt, & inculpatus, tenuis, ac ruber. *Pituitoſus ſang.* Sanguinem eſſe pituitoſum, atteſtatur eius color, albicans enim fluit, craſſus, mucoſus, ac lente mobilis, fœmina etiam mollieris carnis eſt, alba, vitæ ſedentariæ, ac crapulis dedita, eius muliebres loci iugiter madent, pigræ admodum ſunt, ſomnolētiæ, tædioſæ. *Melancholicus.* Fœculentiæ indiciũ fuerit, ſi craſſus admodum ſanguis exeat, inæqualis

tamen

tamen ex craſſis, & tenuibus partibus conſtans, colore niger; ſi inſuper fœmina, hirſuta ſit, ſubnigra, pravis dedita alimentis, mœſta, cogitabunda, male morigerata, & tandem ſanguis potiſſimum inſtillat, per alvum excrementa vi depellere nititur.

Bilioſus. Porro tenuis, & acris ſanguis, ex mordacitate, conſiſtentia, dolore, & exulceratione partium muliebrium dignoſcitur; ex natura præterea, & colore excreti, & fœminæ habitu, & vitæ inſtituto, pruritu partium genitalium, ac doloris natura, qui quaſi ulceroſus eſt, & maior efficitur ſanguine adhuc fluente, ex oris inſuper amaritudine, & ſalſuginis ſenſu, denique quia os uteri acri madore, muſcilaginoſo ſanioſoque plerumque abundat. *Seroſus.* Si vero tenuis ſine mordacitate, & acrimonia ſanguis fluat, ſeroſus eſt. Facultatem ſecernentem invalidam eſſe demonſtrat excreti citra moleſtiam, & quia plerumque citra fœminæ ſenſum, uti diximus, per ædes paſſim fluit, ac exercitio calidiſque auxiliis maior profuſio ſequitur, quia à calore adiuta natura apertiſque viis, & humore ab exercitio commoto ſanguis uberius fluit. Demum vaſorum anguſtiam ex privatione reliquorum ſignorum facile deprehendes.

Prognoſt. Affectio periculo non vacat; nam humoribus abundantibus conſuetam evacuationem deficere grave eſt, facultate autem imbecilla paulatim augetur plenitudo, & corpus ad propellendum, reſiſtendumque impotentius indies redditur. A pituitoſa vero cachochymia malus corporis habitus, hydrops, diuturnæ febres, graves, & importuni capitis dolores deſtillationeſque exoriuntur. A fœculento humore depravati appetitus, puſtulæ per univerſum corpus, melancholici affectus, & concalefacto humore furores fiunt.

Curatio. Recentiores fere omnes curant hunc affectum ut menſium ſuppreſſionem, & Aëtium ſequuti, lectorem ad illud caput relegantes, in hoc dolorem, qui ſtillicidio coniungitur, ſedare contendunt, quos nos fere imitabimur, nam quia ab iiſdem cauſis fit, ſed minus intenſis, iiſdem utendum remediis, ſed debilioribus, quæ inde petenda in curatione ſeorſim poſita à ſingulis cauſarum generibus. Verum quia nos de mitigatione doloris cap. ſequenti pertractabimus, nunc hæc pauca admonitione digna duximus. *Peſſus ex aloë.* Peſſaria ex aloë ſingulari quadam ratione vias reſerare & ſanguinem fundere; *Si à plenitudine.* Inter reliqua autem præſidia huic affectioni apta quando ex plenitudi-

tudi-

Sanguinis miſſio.

tudinẽ oritur præter ſanguinis miſſionem ex pede, unctiones maximæ eſſe utilitatis, eas potiſſimum, quæ ex emollientibus attenuantibus fiunt, veluti ex oleo ſeſamino, liliorum alborum, de croco, vino albo fervefactis ad vini conſumptionem interdum etiam theriacâ additâ. Cùm vero pituita abundant, aliis prædicto capite appunctis non proficientibus, ad ea confugiendum, quæ humores attenuant & urinas cient, vel ad ſudores per lignum, ſarſam aut radicem chinæ excitatos, qui qua ratione promoveantur cap. *de uteri intemperie humidâ*, Deo bene iuvante, exponemus. Prodeſt inſuper multis diebus aſſumere ℥ iij. alicuius aperientis decocti cum ℥ ij. oxymelitis, & Paulatina purgatio, ac tandem ſi reliquis malum non obediat, balnea ſulphurea utilia erunt, vel fontanella in altero crure aperiatur. Si ex ſanguinis acrimonia, & mordacitate fiat, curatur, ut difficultas urinæ, purgato prius humore per ea, quæ dicenda ſunt cap. *de calida uteri intemp*.3. remed. genere. deinde reſiduo contemperato ſirupis refrigerantibus ibi poſitis aut decocto malvarum altheæ, & portulacæ, vel ſtillatitiis aquis earundem herb. cucurbitæ, ſeminis papaveris, & melonum cum ſacharo, & ſirupo de muſcilaginibus, cuius hæc eſt deſcriptio ex Gradio c. de urinæ acrimonia; *ſeminis althea, malv. cydon. an.* ℥ *j. tragacanti* ʒ *iij. infundantur in aquâ tepidâ decoctionis malvarum, ſeminis papaveris albi, granorum alchechengi q.ſ. poſtea fiat fortis expreſſio, & ℞. prædict. muſcilaginum* ℥ j. ß *eiuſdem decocti malva* ℥ *iii. ſachari opt. vel ſirupi de portulaca q.ſ. miſce pro una doſi.* Reliqua petenda ex nuper dicto capite.

Curatio ſi à pituita.

Sirupus de muſcilaginibus.

Curatio à debili expultrice.

Si à facultatis expultricis languore affectio fiat, ipſa irritabitur, ac eius motus ſupplebitur clyſteriis uterinis acrioribus quidem ut; ℞. *Fermenti diſſoluti in ſucco mercurialis cum modico aloë* ʒ *j.* eandem intentionem præſtant peſſaria ibidem poſita, ac reliqua, quæ valentius menſes provocare diximus per os aſſumpta, & utero admota, niſi quod nec ſanguinis miſſio, nec frequens purgatio hoc in caſu ex uſu eſt, ſuffitus tamen proſunt. At ſi ex retentricis impotentia proveniat affectio (quod tamen raro accidit) corroborantibus utendum, & iis, quæ intemperamentum quod imbecillitatis autor eſt, corrigere valeant, quæ ſicca eſſe debent, & adſtringentia, hæc enim ad retentionem faciunt, cui humiditas contraria eſt. Tandem viarum anguſtiam emendare oportet, cognita cauſa coarctante, quæ ſi inflammatio fuerit propriam petes curationem ex cap. *de uteri inflammatione*;

Curatio ſi à retentricis infirmitate.

Si à viarũ anguſtia.

ne; ſi dislocatio, membri reductio ad priſtinum ſtatum medela erit; ſi ſiccitas, humectatio. Denique ſumma curationis erit, ut multitudinem evacues, facultates firmes, & meatus dilates. Reliqua ex c. *allegato*, & ex ſequenti mutuanda ſunt.

De menſtruis difficilimis, & cum graviſſimis ſymptomatibus.

Cap. VII.

Natura. SImilis eſt hæc affectio dyſuriæ ſeu urinæ difficultati, quæ ſane cum dolore moleſtiaque fit, non enim ſatis eſt difficulter, ſed cum his accidentibus evenire; eveniunt autem accidentia hæc ſæpe inſtante purgatione, interdum etiam jam fluente, itaque per menſes difficiles affectionem intelligimus, in qua ſanguis, non ſolum guttatim, ſed *Species.* etiam cum graviſſimo dolore prodit. Symptoma quidem pertinens ad depravatam diminutamque actionem facultatis expultricis, ſequens morbum in via, id eſt, obſtructionem, nonnunquam continui ſolutionem, ut ulcus, aut eroſionem; aut deniq; affectionem aliquam *Differentia.* doloroſam alicuius vicini membri. Prodeunt menſes per hunc affectum interdum guttatim, nonnunquam etiam affatim, alias per intervalla, alias etiam continuè; & interdum citra ordinem, interdum ordinate.

Cauſa. Fit ab iiſdem ferè cauſis, à quibus menſium ſuppreſſio, ſed levioribus; non enim omnimoda obturatio adeſt, ſed inæquales vaſorum uteri obſtructio à ſanguine denſo, concreto, grumoſo, ac fœculento, qui vaſa diſtendit, & dum valida expultrix virtus excretioni nititur, eumque movet, craſſi, caliginoſi, ac denſi flatus elevantur, qui vaſa, & partes vicinas diſtendētes graves excitant cruciatus, quoad grumus extruditur, aut ſanguis ſtillatim profluit, aut certè affatim, quod etſi contingat, difficiles adhuc, ac diminuti cenſentur menſes, quia indicium eſt copiam tantam exiſtere, ut id quod excernitur, etſi plurimum videatur, reſpectivè tamen parum ſit, quia multitudini non reſpondet. Secunda cauſa eſt ulcus aut tumor aliquis præter naturam in utero, & partibus vicinis, quæ à commoto ſanguine læſæ exacerbatæque

tæque dolent. Tertia eſt humorum acrimonia, & mordacitas viſcidis humorib. inhærens, unde redditur eorum ſubſtantia inæqualis, & quia viſcidi difficulter prodeunt, quia vero calidi acres, & mordaces cruciatus, & dolores inferunt, quo ad tandem manente, quod craſſum erat, tenue ſibi viam parat, & inſtillat.

Signa. Cognoſcitur affectio, quia inſtante menſium purgatione, aut per octiduum ante, mulier ſentit capitis dolores, ventriculi morſus, inquietudines, confractiones lumborum, & infimi ventris inſtar parturientis cruciatus intolerabiles, ſæpè cum animi deliquio, convulſione, aut cordis ſaltu. *Cauſarum ſigna.* Hæc in genere: grumum ſanguinis, & eius craſſitiem peculiariter viſu dignoſces. *Grumi ſigna.* Et quia in inguine altero vel utroque, ut refert Hippocrates, exiguus tumor perſentitur à grumo incluſo, quo excreto ſanguineve fœculento dolores leniuntur, ſed paulò pòſt iterum redeunt: prætereà quia dolores multo ante excretionis tempus exacerbantur, naturâ quaſi parturiente, nitenteque concretum ſanguinem per anguſtas vias propellere, *Flatus.* ex qua commotione aut aliunde ſi eleventur flatus, dolor fit tenſivus, & ad tempus exacerbatur, ceſſatque excreto flatu per uterum, aut ſedem, menſes cum ſtrepitu, ſonitu, & murmure ventris inferioris profluunt, & undique dolores vagi fiunt, ac lumbis, & ilibus incumbunt. Si ulcus adſit ex prægreſſis cauſis, & notis particularibus dignoſcitur; ſanie vel pure cum ſanguine mixto, & cum dolore fixo menſes diutius durabunt, ulcere laceſſente facultatem ad expulſionem: ſi ex acrimonia humoris ſigna petenda ex cap. ſuperiori.

Prognoſticum. Vehementius affligit hæc affectio ſteriles ac virgines, minus vehementer eas, quæ iam pepererunt; rei cauſam affert Hippocrates, *Primo de morb. mulierum.* quia iis quæ pepererunt, venulæ fluidores ſunt ad menſes, fluidas autem ipſas fecit purgatio illa, quæ fit à partu.

Curatio. Duplex curandi ratio; prima, quæ cauſam reſpicit; altera, quæ dolorem mitigat. Si igitur à fœculento, craſſo, ac grumoſo ſanguine fiat, inſtituta victus ratione tenui moderotoque exercitio, *Revulſio.* curatur primo revellentibus ſimul, ac vacuantibus remediis; itaque mittendus ſanguis ex brachio, ut remeet ad ſuperiora, ſi magna fuerit plenitudo; aut ex pede, ſi non adeo magna, quod tutius fuerit, *C de ſuppreſ menſt.* quia etiam evacuat ab utero, & derivat, ut ſuo loco dictum eſt; quod vero concretum jam ibi eſt, & evacuari nequit, per os uteri evocetur,

cucurbitulis ſuris, & fœmoribus cum ſcarificatione adhibitis, & crurum ligaturis, derivatur etiam humor, ſi hæmorrhoidibus hirudines affigantur, idque ceſſante iam omnino menſtruo, & infeſtantibus doloribus; ſi enim antea applicentur, periculoſum eſt, quia derivatione facta impeditur purgatio, ni magna ſit copia.

Evacuatio Secundo vacuantibus, hac adhibita diſtinctione, ut in grumoſo fœculentoq; ſanguine phlebotomiam; in ulcere, flatuoſa ve, vel acri materia purgationem magis uſurpemus, igitur præparato humore per convenientes ſirupos, ut ℞. *ſirupi de muſcilaginibus ℥ ii. aquæ malv. ℥ iij. purgatio fiat, quæ bis, aut ter iteretur ex ʒ j. rhab. aut pulveris myrob. citr. cum ℥ j. caſſiæ aut mannæ, & tantundem ſirupi roſ. ſolut. diſſolutis in ſero lactis, vel in aqua ſtillatitia malvarum, aut altheæ,* ſi materia calida, & acris ſit; ſin minus in decoctionis ſenæ pari quantitate additis loco caſſiæ ℥ iij. diaphœniconis.

Dolorem ſedantia. Tertio, ac præcipuè vias aperientibus, laxantibus, & dolorem lenientibus, ac modicè diſcutientibus, quæ omnes intentiones iiſdem ferè remediis, quæ mixtas habeant facultates, præſtari poterunt: imò ab his ſæpe initio ſumpto ad reliqua venire non fuit opus. Ergo ſi materia craſſa, flatuoſa, fœculenta, aut tenax ſit, miva paſtinacæ ex melle convenit ad ℥ ij. ſingulo mane ſumpta: aut ad ingreſſum lecti, aut ʒ j. theriacæ, ſeu mithridatii, cum ℥ iij. aquæ melliſſæ, hæc enim præter jam dictas utilitates ſanguinem attenuant, & fundunt, quod concretum eſt: ad idem valet *decocti chelidoniæ, & capillorum veneris ℥ iiij. cum ℥ ij. mellis aut ʒ j. coaguli leporis, cum ʒ iij. aquæ graminis, aut radicum diureticorum, & liquiritiæ ſingul. ℥ j. paſſularum ℥ j. ß. coquantur in ſ. q. aquæ fontanæ ad libram, colaturæ ℥ iiij. adde ſirupi de quinque rad. capill. veneris, vel arthemiſiæ ſing. ℥ j.* tepidum bibat fœmina mane, *Externa.* & veſperi. Subinde fiant inceſſiones, & crurum lotiones ex decocto altheæ, ſeminis lini, fœnugræci, anethi, rutæ, arthemiſiæ, in quo calido pedes aliquantiſper detineantur, & evaporationem recipiat, ac ſpongiis in eodem madidis muliebres loci madefiant, ac venter inferior poſtea lana ſuccida vino, & oleo roſ. imbuta foveantur, vel veſica tepido oleo ſemiplena; utilius tamen fuerit umbilicum ac inferiorem eius regionem inungere oleo de croco, liliorum alborum, ſeſamino, de ſemine lini, caparorum, de vitellis ovorum, amygdalarum dulcium, in quibus vel aliquo eorum diſ-

ſolva-

ſolvatur dragma theriacæ. Quod ſi peſſus in eadem intinctus muliebri ſinui imponatur magnæ eſſe ſolet utilitatis, aut prædictas partes *Peſſus.* inungere axungia gallinæ cum butyro, vel butyrum, & aliquod ex qrædictis oleis commiſcere cum ſuperiori decocto herbarum, ex quibus etiam ſacculus parari poteſt. Eſt inſuper utiliſſimum unguentum quod habet *ſucci angelicæ ʒ j. olei capparor. liliorum alborum an. ℥ j. ß. vini* *Sacculus. Vnguentū.* *albi ℥ ß. cum cera ſecundum artem fiat unguentum*, Paratur etiam cataplaſma ex æquis portionibus medullæ panis, ac ſemine lini in aqua mulſa, *Cataplaſma.* ſed maioris efficaciæ eſt aliud, quod ſic conficitur, *olei communis, vini dulcis, butyri recentis an. ℥ ij. furfurum medianorum* (quas Luſitani *ſemeas* vocant) *℥ iij. bulliant leviter, & calidum applicetur, ac frequenter iteretur.*

At ſi materia acris, & erodens fuerit, levioribus inunctionibus *Si à materia acri.* fomentis, & infuſis utendum erit, qualia parantur ex ſola aqua tepida, vel ex aqua portulacæ, aut lactucæ cum emulſionibus ſeminum frigidorum. Inunctiones autem fiant ex oleo amygdalarum dulcium, violarum, roſ. de ſemine melonum, cucurbitæ, aut ex unguento roſ. & reſumptivo.

Si tandem ex ulcere dolor ſuboriatur, ulceris curationem reperies c. proprio *de ulceribus*, dolor autem mitigatur infuſis per uterinos *Si ab ulcere* clyſteres ex *aqua mulſa ℥ iiij. vel ſi calor ſit magnus, ſaccharata cum ʒ j. trochiſcorum alborum Raſis*, vel ex *℥ iij. aquæ aluminoſæ*, quæ mirabiliter prodeſt, *vel tandundem decocti hordei cum ℥ j. ſirupi roſ. aut aquæ lactis cum ſaccharo, aut ex lacte ipſo ad ℥ j. ß. cum pari quantitate decocti foliorū vel ſeminis plantaginis, quibus addi licet ℥ ß. emulſionem ſeminum frigidorum*, ac ſi dolor vel ardor ſit vehemens, infundantur ℥ ij. *decocti Ihoſchiami vel papaveris* *Narcotica.* *albi*, denique aliis non proficientibus, prædictis decoctis opiatorum aliquid miſceatur, ut g. v. opii thebaici, quibus tamen cautius utendum ne nimis infrigidato utero, ſterilis fiat mulier. Porro ulcere præſente à vaporationib. & fomentis abſtinendum, quia ulcus humectāt *Admonitio* & conſolidationem impediunt, unde difficilior redditur in virginibus curatio, quia infuſiones non ferunt. Poſtremo aliis remediis non proficientibus, fontanellam in crure aperire utiliſſimum fuerit, dum nimia corruptorum humorum copia, ex toto aut membro aliquo ad uterum fluit.

***

Scholium.

Plerique uteri affectus, veſicæ affectionibus ſimiles ſunt, nam urinæ continentiæ, ſeu profluvio (quam diabeten, ſeu dipſacon, & hydropem matellæ pleri-
c.de locis 3. *que vocant, ut refert Galenus) menſium fluor quadantenus correſpondet, Iſchuriæ, quæ eodem autore eſt urinæ omnimoda retentio, menſium ſuppreſſio ſimilis eſt; dyſuriæ vero, quam Galenus difficultatem urinæ vertit, in qua urina magno cum cruciatu, & dolore interdum ſtillatim, interdum affatim redditur, menſes*
6.aph. 36. & 7.aph. 48. *difficiles, & cum graviſſimis ſymptomatibus correſpondent; Ita profecto certum eſt, menſium ſtillicidium ſtranguriam æmulari, hoc eſt, urinæ ſtillicidium, quod cum quodam conatu fit, dolore vero alias magno, & irritante, alias vero nullo, ut enim dyſuriæ ratio in dolore conſiſtit, ſic ſtranguriæ in exigua quantitate, hæc enim ſymptoma eſt in actione imminutâ, illa in actione vitiatâ, diabetes in auctâ, Iſchuria in ablata.*

De menſtruis, quæ debitum tempus antevertunt.

CAP. VIII.

Natura. IN pleriſque fœminis menſtrua purgatio aliquando conſuetum terminum anticipat, aliquando vero remoratur, in quâ quidem anticipatione, remoratione ve interdum inordinatè procedit, inter-
Species. dum proportionaliter: meminit huius affectionis Hippocrates 1. *de natura mulierum*, & 5. *aph.* dicens, menſes decolores nec per idem ſemper tempus venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam. Eſt de genere ſymptomatum in actione naturaliter vitiata videlicet retentricis uteri debilis, aut expultricis irritatæ, unde menſtruus ſanguis in naturæ uſum non adſervatur, quia aut temporius fluit, aut ut par eſt contineri nequit, idque interdum ex proprio uteri vitio, ut intemperamento, deformi figura, aut ſolutâ unitate; interdum nocumento aliunde illato, utpote ex vitioſo humore ante tempus facultatem laceſſente.

Cauſæ omnis actionis, quæ debitum tempus præveniunt, de-
Cauſa. ſumuntur ex Galeno 3. *de ſymptomatum cauſis cap.* 2. exemplo poſito in imi ventris evacuationibus; aut igitur menſtrua purgatio antevertit ob materiam, vel ob facultatem, vel ob cauſam ſine qua non. Prima

ſubdivi

ſubdividitur adhuc in plures, copiam, alienam ſubſtantiam, tenuitate, humiditatem, calorem, acrimoniam, aut mordacitatem humoris. Secunda in retentricis impotentiam, expultricis robur, & irritamentum ob maximum uteri calorem: cauſa vero ſine qua non eſt ipſius ſenſus acuties ac perſpicuitas.

Signa. Affectus per ſe patet; ideo ſupereſt cauſaram dignotionem docere, à quibus varia deſumitur curandi ratio. *Plenitudo.* Humorum itaque copia deprehenditur ex gravitate totius corporis, ponderoſitate, pigritia admotum, ex fœminæ habitu ſanguineo, vita ſedentaria, otioſa, & crapulæ dedita; ex ſuppreſſa, vel diminuta alia evacuatione, pulſu magno, cui accidat ex intervallis parvitas propter aggravationem, urina rubra, craſſa, & multa, ex ſanguine excreto minimè vitioſo, ſed ſola copia peccante, *Humoris acris & biliosi indicia.* acrimonia, & mordacitas deprehenditur ex calore, eroſione, & dolore præſertim ante excretionem, vel dum excernitur, ex vitioſo fœminæ habitu ac præcedente vita, & alimentis, quibus veſci ſolita fuerat, acribus & calidis, præterea ex ſanguinis excreti natura, tenuis enim apparet, dilutus, aquoſus, decolor, aut colore aliquo præter naturam infectus, & multa bile commixtus, quæ omnia ſi deſint, & ſanguis impetu prorumpat, excretricem virtutem fuiſſe laceſſitam coniectandum eſt; At ſi abſque impetu, & citra læſionis ſenſum fluat, retentricem debilem ſignificat: an vero ex temperamenti vel figuræ vitio debilitas proveniat, diſtingues ex ſenſu excedentis qualitatis, qui ſi nullus fuerit, vitium figuræ ſubeſſe indicat. Depravatum uteri ſtructuram ex ictu, caſu, aut præcedenti laborioſo partu coniicies ulcus, cicatricem, aut tumorem, ex propriis notis. *Prognoſt.* Porro ex hac anticipatione nimium aliquando ſanguinis profluvium ſuboritur, quod conceptui, & fœcunditati obeſſe ſolet.

Curatio. Si ex retentricis vitio, aut laxitate inſtrumentorum proveniat, robori providendum per ea, quæ adverſa ſunt diſtemperamento, de quibus peculiaria capita inferius ſcribemus. Si vero ex plenitudine inſtituto victu parco, exercitio moderato maiori, & parco potu, ſanguinem detrahes ex utraque baſilica in ea quantitate, quæ viribus reſpondeat in medio menſe, vel paulo antequam fœmina fluxum expectat; frictiones etiam fiant in brachiis, & in tota ſuperio-

ſuperiori corporis regione; abſtinendum à vino, & aqua cinamomi, cuius loco chalybeata, aut cocta cum mica panis leviter toſta utilis fuerit, quibus non proficientib. dextra ſalvatella tundenda erit.

Ex humoris vitio curatio.

Si vero (quod ſæpe accidit) ex humoris vitio contingat, qui aut acrimonia, aut mordacitate expultricem retundere. Quod fiet primo, copioſiori ac optimi nutrimenti cibo, & exercitio parco. Secundo attemperetur humor ſirupis, apozematibus & aliis ſupradictis cap. *de menſium fluore* ab hac eadem cauſa, & infra cap. *de calida uteri intemperaturâ.* Tertio confertim corpus purgandum, quo maior cachochymiæ pars deponatur, ut ibidem dictum eſt, deinde paulatine per ℈ ij. aut ʒ ß. rhabarb. optimi infuſi in ℥ iiij. decocti myrobolanorum, vel foliorum ſenæ, idque bis, terve, in ſeptimana. Quarto contemperantibus uterinis clyſteriis ex oleo violar. roſ. Nympheæ ad ℥ ij. cum ℥ iiij. decocti malvarum, hordei, violarum, ac florum cordialium addito ſaccharo, aut ex ℥ iiij. expreſſionis ſeminũ frigid. deinde fiant inunctiones pubis, & partium infra umbilicum ſitarum cum eiſdem oleis, caventes ſemper, ne, dum hæc fiunt, menſium ſuppreſſio ſequatur, quia periculoſum eſt ſanguinem vitioſum detinere: refrigerii etiam gratia, ſi iecoris adſit caliditas, ſalvatella, ſecanda erit, & ſupra iecoris regionem applicandum hoc unguentum ℞. *emplaſtri ſandalini, unguenti roſ. an.* ʒ *j. acetoſi roſ.* ʒ. ß. *miſce*: at ſi calor in utero ſit, loco ſalvatellæ ſaphena vulneretur, & intemperies ſupra dictis encatiſmatis, & inunctionibus corrigitur.

Admonitio

Ex ſalvatella ſanguinis miſſio.

A frigido humore curatio.

At ſi ex humore frigido fieri contingat, quod tamen rariſſimè accidit, purgatio erit *ex agarico trochiſcato ad* ʒ *j. diacatolicone, vel electuario Indo ad* ʒ *iij. cum* ℥ *j. ſirupi ex 9. infuſ. roſ. in* ℥ *iiij. aquæ fœniculi, vel decoctionis pituitoſæ.* Vterus inungatur oleo liliaceo, camomillino, anethino, rutaceo, aut balſamo, addita theriaca, aut cerotum ex iiſdem paretur cum modico ladano, ſtyrace, bezonio, aut apponatur emplaſtrum pro matrice, vel de gallia, vel ſacculus ex millio, furfure, camomilla, anetho, ruta, pulegio, thymo, angelica, & ſimilibus.

Si à procatarctica.

Tandem ſi ictus, caſus, aut laborioſus partus, huic malo anſam præbuerit, præter ea, quæ propriis capitibus hoc opere reperies, utero &

& vicinis partibus applicandum eſt cataplaſma,quod habet; *pulveris ſanguinis draconis, thuris,maſticis, conſolidæ maioris an.℥j. terebintinæ q.ſ. fiat cataplaſma*; vel ſi fœmina calidior ſit,aliud ſic paretur; *pulveris roſarum, myrtillorum, balauſtiarum,maſticis an ℥j. farinæ volatilis ℥j. cum albumine ovorum fiat emplaſtrum*; aliud etiam fit ex melle cum pulvere coralli,tragacanti,& aliis ſupra dictis, ex quibus etiam addito ladano,& cera cerota conficiantur.

De menſtruis, quæ debitum tempus remorantur.

CAP. IX.

REmorantur menſes vel ætatis cauſa, cum jam deſinere incipiunt, *Differētia* vel vitio totius corporis,aut ſolius uteri. Si ætatis cauſa vitium fiat, curatione non indiget,ſed præcautione,ut vitentur incommoda, quæ excohibito fluxu pullulare ſolent, podagra præſertim, & coxendicis dolor, quod fiet victu parco, exercitio valido,& annuatim ſanguine miſſo, donec ex toto natura à menſtrua purgatione diſſueſcat. At ſi ex vitio totius fiat,curationem mutuabis ex cap. *de ſuppreſſ. menſtruorum*. Si vero ex peculiari uteri nocumento, peculiarem requirit *Species.* curationem. Et eſt ſymptoma de genere vitiatæ,ac diminutæ actionis ex creticis,idque per ſe in proprio temperamento, vel quia impedita eſt à malâ figurâ, aut craſſo humore obſtruente. Vnde patet, cauſas *Cauſa.* mali eſſe tres,cauſis anticipationis menſtruorum contrarias; facultatis nimirum impotentiam, humoris vitium, & ſenſus hebetudinem, *3.de ſympt. cap.2.* quas etiam Galenus tetigit. Rurſus facultatis impotentia fit vitio temperamenti in frigiditate, & humiditate, aut inſtrumenti in depravatâ figurâ; humoris vero vitium craſſities eſſe ſolet, acerbitas, viſciditas, aut ſiccitas; ſenſus hebes ut plurimum redditur ex abundante humiditate.

Imbecilla ob frigiditatem facultas dignoſcitur, ſi tranſacto *Signa.* menſtruationis tempore fœmina moleſtiam, & gravitatem ſentit, detento enim ſanguine facultas languida ad expulſionem ſeſe accingere nequit,donec validius proritetur. Inſtrumentum vitiatum ex præcedentibus dignoſcitur,ut ex laborioſo partu, tumore, cicatri-

ce, ſaltu, aut caſu, à quibus uterus vel pars ei ſubſerviens ſit disſlocata, aut prava figura affecta. Humoris vitium ex iis quæ cum ſanguine excernuntur patefit, albidior quippe viſui apparet, craſſus, viſcidus; item ex præcedenti ſedentaria vita, victu craſſo, & pituitoſo; fœminæ habitu molli, ac ſubalbido, aut plumbeo, & obæſo, demum quia ſanguis lente effluit, ſubindeq; menſes diu durant, & deſinunt in quoſdam mucores. Qui ſi diu remorentur, nec fœmina in utero aut vici-
Curatio nis locis moleſtiam ſentiat, ſenſus hebitis indicium eſt. Si affectio oriatur vitio humoris craſſi, ac viſcidi (quod maiori ex parte fit) cura-
5. aph. 36. tur ex Galeno quatuor remediorum generibus. Primò, victu extenuante, & calefaciente, exercitio moderato, ac crurum frictionibus. Secundò, potionibus etiam attenuantibus, calefacientibuſque, ex ra-
Admonitio dicibus aperitivis, calamintha, fœniculo, ſaxifragia, pimpinella, adiantho, hyſſopo, & ſimilibus, addito croco, & cinamomo; auſpicanda vero curatio eſt mox, à facta menſium purgatione, quippe quæ plenitudinem deponit, ac ſic purgantia, inſcindentiaque remedia, ſecurius adhibentur, quam collecta aut inſtante purgatione menſtrua, & corpore pleno exiſtente. Accipiat igitur fœmina ſingulo mane ℥ v. aut vj. huius apozematis ℞. *radicis apii, fœniculi, petroſelini an.* ℥ *ij. ſiliorum matricariæ, nepitæ, pulegij, capill ven. an. m. j.* ß *ſeminis aniſi, fœniculi an.* ʒ *j.* ß. *coquantur in ſ. q. aquæ ad lib. ij. colaturæ adde ſirupi de arthemiſia, capill. ven. an* ℥ *iij. miſce*; valet etiam ſirupus de Endivia, de liquiritia, de hyſſopo, de duab. & quinque radicibus ſine aceto cum aquis fœniculi, nepitæ, pulegii, petroſelini, & reliqua cap. *de ſuppreſſ. menſt.* iam deſcripta.

Purgatio. Tertiò, purgatio exercenda agarico trochiſcato, electuario Indo, diaphœnicone, ſirupo ex 9. infuſ. roſarum, ut *ſi Agarici trochiſcati* ℈ *iiij. diaphœnici* ℈ *iij. ſirupi roſ. ſolut.* ℥ j. ß *diſſolvantur in* ℥ *iiij. decoctionis pituitoſæ*; aut ſi pilulas magis amat, maſtichinæ erunt ex uſu, de agarico alephanginæ, ut maſſæ pilul. de agarico, alephanginarum an. ℈ ij. cum ſirupo de arthemiſia formentur viiij.

Derivatio. Quartò iis, quæ ſanguinem ad inferiores partes valeant evocare, ut ſanguine ex pede miſſo triduo, quatriduovè ante conſuetum menſtruationis tempus, reliquis etiam iam peractis crurum balnea fiant, & fomenta inferioris ventris, ex decocto fœnugræci, camomillæ, anethi, meliloti, fœniculi, petroſelini, dauci, ac interea, dum in balneo

balneo eſt, capiat tabellam unam diacalaminthi, poſtea fiant ſuffitus aromatum, & frictiones ac ligaturæ crurum, quibus inſuper & ſuris cucurbitulæ applicentur ſine ſcarificatione ad partem anteriorem. At ſi nec dum menſtrua ſequantur, per Epicraſin corpus purgetur tribus aut quinque pilulis ex prædictis tertio quoque die aſſumptis, aut inſuſo agarici, turpeti, & ſeminis carthami ſingulorum ad ʒ ß in ℥. iiij. vini vel prædicti apozematis, aut aquæ graminis, calamintæ, vel fœniculi, aut ℥ ß. tabellarum de ſucco roſarum, vel de diaturbit, quæ citra moleſtiam purgant. Ab his inferior venter inungendus oleo capparorum, liliorum alb. anethino, de cinnamomo, de croco, de angelica, vel balſamo, fiant etiam uterini clyſteres, ex ℥ iiij. decocti origani, pulegii, menthaſtri, ſyclæ, thymi, naſturtii, cum ℥ ij. olei rutæ, aut anethi, qui mirificè ſopitum uteri ſenſum proritant. Denique menſes omni arte ſolicitandi, ut ſupra allegato cap. ſcriptum reperies. Eadem ferè ratione curabitur ſi ex imbecilla facultate fiat ob intemperiem frigidam, & humidam, aut ſenſum hebetem, quæ enim dicta ſunt calefaciunt, & corrigunt exceſſum humiditatis, qua ſenſus obruitur; quo in caſu victus acris, & mordax inſtituendus eſt. Exſiccantium vero uberiorem ſegetem reperies c. *de humida uteri intemperie*. Cæterum ſi ex vitio figuræ accidat, emplaſtris potius, cerotis, & cataplaſmatis ſuperiori cap. jam dictis utendum erit.

Curatio per Epicraſin.

Curatio ſi ab imbecilla expultrice: Et ſenſu hebete fiat.

De menſtruis corruptis, aut ſuppuratis.

Cap. X.

PAulus, Aëtius, Avicenna, ac reliqui fere omnes præcipui ſcriptores hunc affectum ab uteri albis purgamentis, non diſtingunt, quia tamen in illo humores, quanquam labe affecti, nondum tamen corrupti, in hoc vero corrupti jam, putrefacti, aut ſuppurati expurgantur, merito diſcriminari videntur, & Hippocrates de iiſdem ſeorſim egit, nam de menſtruis corruptis, primo *de morbis mulierum*, de albis vero ſecundo eiuſdem tit. Porro, ut in menſtruis vitia fiunt, tum in quantitate aucta, aut diminuta, tum in profluendi ordine, quibus ſuperiora capita dicavimus; ita etiam vitium hoc ſymptoma eſt pertinens ad exiens mutatum non quidem in aliquo

Species.

ſupradictorum, ſed in ſubſtantia ipſa ſanguinis vitioſa facta. Id quod *Differentia.* quadrupliciter contingere poteſt; Primo, quia putredinoſam qualitatẽ à toto iam deduxit. Secundo, ob mixtionẽ putridi alicuius humoris in viis adiuncti. Tertiò, ob ſuppreſſionem, cui accedens impedita ventilatio putredinem induxit. Quarto, ob uteri ipſius vitium in intemperie, compoſitione, aut ob abundantiam putridorum humorum, qui interdum in tunicis, uteri cavitate, cornibus, cotylidonibus, aut vaſis ſpermaticis eiuſdem continebantur, quique menſtruum dum per menſem ibi aſſervabatur corruperunt, ac ſui ſimili labe contaminarunt, unde fit, ut iuxta ipſorum naturam, aut vitium aliunde contractum menſes decolores fiant, albi, pallidi, lividi, virides, nigri, pelliculoſi, fibroſi, membranoſi, arenulenti, flatulenti, fœtidi, aut verminoſi.

Cauſa. Albicantium cauſa eſt inundans pituita in utero, aut ventriculo: pallidorum exurens iecoris caliditas: nigrorum melancholia in toto vel in liene; viridium, lividorum aut variegati coloris, membrorum nutrimentalium valida intemperies; eſt inſuper huius mali cauſa depravata victus ratio, aut potus ſubſtantia, ut autor eſt Hippocrates lib. *de aëre, aquis,* & locis; cruda enim aqua in frigidis fœminis non coquitur, ideoque ſanguis craſſior redditus non bene expurgatur, *1. de morb. mul. tra 8.* ac ſubinde ſuppreſſus corrumpitur, vel ſuppuratur, ſi præſertim per duos, aut tres menſes moram traxerit, teſte Hippocrate, idque maxime ſi à febre aut ſuppoſito igne fuerint combuſti, de quo ſequenti cap.

Signa. Cognoſcuntur humores corrupti tum præcedentibus notis, tum etiam experimentis cap. *de fluxu menſtruorum ſuperfluo* præſcriptis, *Humorum nota.* linteo nimirum excepti, aut arena. Præterea, quia pituitoſi, plerunque fiunt pelliculoſi, ac veluti aranearum caſſes diſtenduntur, cognoſcitur etiam pituita ex ſtupore, mucore, frigiditate, flatu, uteri tenſione, & quia menſes remorantur niſi ſeroſi ſint: bilis vero ex acrimonia, calore, partium muliebrium exulceratione, cibi faſtidio, anxietate, vigilia, & quia feſtinanter prodeunt menſes, ac fœmina ſegnis eſt, puſillanima, anxia, ſibi diſplicens, & ſubtriſtis, præſer- *Lib. de nat. mul.* tim ſi melancholia admiſcetur: ac ſi mordaces ſint, & exulcerent, ex ventre, ſin minus, ex cerebro fluxio eſt, ut idem Hippocrates notat. Porro incipiente morbo ſolito modo purgatur mulier: ſi pluribus

ribus diebus infeſtet, febres adveniunt erraticæ, acutæ cum horrore, anorexia, ſtomachi dolore, infra umbilicum in unguibus, & lumbis, nonnunquam etiam purgatione ſurſum repente ſtrangulatio accidit caligo, & vertigo: quod ſi ſuppurati fiant, ſigna erunt dolores pectinis, pulſationes validæ, & contactum non ſuſtinent, ac ſi ſuppurati tripliciter terminātur, aut enim erumpunt in pudendum, & egreditur ſanguis, & pus graveolens, quæ terminatio optima erit, nam ſi ulcus in utero non fiat, & ad ſeptem, octo, novemque dies perpurgetur mulier, liberatur, ſi vero ulcera magna in uteris relinquantur, etiamſi melius habebit, tamen ſterilis fiet mulier. Quod ſi iu pudendum non procedant, ſuppurati facti ad partes ſupra inguē erumpent citra tumorem, & iuxta hypochondria foras prodeunt, quo caſu fœmina aut ſuperſtes non manet, aut ſterilis ſaltem evadet, ut idem refert autor. Aliis (quæ tertia terminatio eſt) poſt duos, treſve, aut plures menſes ſupra inguen elevantur in tumorem magnum, rubeum, ſine capite, quia caro ibi impletur, & aſſurgit ac eminet, eſtque talis œdematodes tumor ſoboles pituitoſi ſanguinis, qui per univerſam carnem eſt diſperſus, quem tumorem ignarum medicorum vulgus interdum ſecat, ſed non circa periculum, melius enim fuerit ſi os uteri eo incumbens ad pudendum convertatur, & menſes prodeant, ſic enim id quod eminebat facile ſedatur, attamen ſi non convertatur os uteri, & ibi menſes ſuppurentur, ſuperius relata pericula fiunt.

Suppuratorum Signa

Prognoſt.

Vlcus magnum in utero ſterile reddit mulierem.

Curatur eodem ferè modo, quo alba uteri purgamenta, de quibus infra, nam ordinata prius optima victus ratione, ſanguinis miſſio vitanda erit, aut quidem parcior exercenda, quam dum ſanguis citra corruptionem vitiatur, præparandus etiam humor iuxta uniuſcuiuſque naturam, ut ibi dicendum eſt, craſſum attenuando, ac tenuem incraſſando, ac compeſcendo, quanquam ſunt, qui iubeant attenuare etiam bilem, quod minime probo, nam quæ amplius attenuantur, ulterius concalefiunt, atque putreſcunt, ſubindeque maiora concitant mala, quin potius, putridæ pituitæ interdum ſola coctio ſufficit, ut iam domata melius educatur. Si igitur bilioſus ſit humor per ea præparandus, quæ calorem putredinemque compeſcant, de quibus cap. *de calida uteri intemperie*: ſi autem craſſus ac pituitoſus, à quo maxime conſuetum eſt hunc fieri affectum per attenuantia, ideo

Curatio.

Brachelii 5. aph. 30. lapſus.

Galenus

5. aph. 36. Galenus horum duntaxat meminit; Attenuant vero acria omnia, *Attenuantia qualia.* mordacia, calida, aromatica, ſalſa, nitroſa, amara, præſertim ſicca; acidis tamen, & iis quæ validius menſtrua proliciunt caute utendum, nam illa uterum debilitant, hæc multitudinem in vaſorum anguſtiis, putredinemque augent; conducunt itaque allium hortenſe, naſturtium, ſmirnium, piretrum, origanum, calamintha, ſiſimbrium, pulegium, ſatureia, thymus, cappares, fructus terebinthi, eruca, ſyum, apium, petroſelinum, aniſum, fœniculum, meliſſa, raphanus, braſſica, beta, ex quibus, & ex iis, quæ mitius provocant menſtrua (de quibus cap. *de ſuppreſſ. menſt.* dictum iam eſt) apozemata poteris conficere, nam fortiora, febres, & fluxiones augent: aut fiat hic ſirupus. ℞. *Sirupi de ſtœchade, de thymo, an. ℥j. aquæ pulegij, calaminthæ an. ℥j.ß. miſce,* At ſi bilis abundat, *ſirupi eupatorij, & cichorei pares accipe portiones cum aquis intybi, ac cichorei.*

Secundo purgatione, quæ ſi pituitoſus humor abundet, ſic con- *Purgatio pituitæ.* cinnabitur; *Agarici trochiſcati, turpeti, aut mechoacanæ ℈ iij. electuarij Indi, vel diaphænici ʒ iij. aut diacatholici ʒ vj. ſirup. roſ. ſolut. ℥ j. aquæ graminis ℥ iiij. miſce,* quod ſi potio faſtidioſa ſit *bolus fiat ex ℥j. agarici, vel mechoacanæ, cum ℥j. diacatholici, & ſaccharo:* vel ſi pilulis magis capitur, ex uſu erunt *maſtichinæ, de agarico, alephanginæ, aggregativæ, aut de hiera doſis ℈ iiij. aut ʒj. ß. formentur viiij.* Verum ſi biliosi ſint humores, purga- *Bilis.* tio erit *rhabarbari optimi ℈ iiij. aut myrobal. citrin. ʒj. ß. infundantur per noctem in ℥ iij, aquæ cichor. facta colatura, & expreßione adde ſirup. viol. aut roſ. ſol. ℥j. mannæ, aut pulpæ caſſiæ ℥j. aut ſi fœmina ſit robuſta electuarij roſati Meſſues. ʒ ß. miſce:* vel capiat *℥j. tabellarum de ſucco roſ.* demum ſi humores fuerint melancholici *℥ j. foliorum ſenæ cum ʒ j. ſeminis aniſi in ℥ iiij. aquæ fumariæ infundantur ac leniter bulliant, cuius colaturæ, & expreßioni adde confectionis hamech ſine ſcammonio aut confectionis pſilii ℥ ß. aut pulpæ caßiæ* *Purgatio per epicraſin* *℥j. ſirup. roſ ſol. ℥j.* facta ſemel conferta evacuatione per Epicraſin poſtea vitioſi humores purgentur apozemate aliquo ex prædictis ſimplicibus parato, addito convenienti purgante medicamento, ut *℥j. folio-* *Si menſes ſuppurati ſunt.* *rum ſenæ, aut Epithymi, ac ſirup. roſ. ſolutivi, vel de cichoreo cum rhab. ʒ iij. vel iiij.* tandem ſi ſuppurati fuerint menſes, iis promiſcue utendum, quæ aduſtos, & bilioſos humores evacuare nata ſunt, quæ facile parabuntur ex agarico, rhabarbaro, ſena ſimul mixtis; ſummè etiam prodeſt, paulatina purgatio ex decocto mercurialis, aut glandes ex eadem herba

herba, interdum tamen clyſteribus utendum, & modico exercitio, quæ corpus, ac uterum purgent, & ſi ventriculus redundantis pituitæ cauſa ſit, vomitus per intervalla utilis erit, ut, quod ibi indies congeritur, antequam venas ingrediatur, præpurgetur.

Tertio reliquias diſſipantibus, ac iis, quæ malum valeant radicibus extirpare, qualia ſunt ſi humores frigidi, & craſſi exiſtunt, ea, quæ ſudores proliciunt, quos maximi eſſe momenti certum eſt, provocantur autem decocto pentaphylli, camemali, florum papaveris erratici, ſarſæ parellæ, ligni ſancti, radicis chynæ, de quibus ſuo loco aut ℈j. theriacæ, vel mithridatii cum ℥iij. decocti angelicæ, vel ſaſifraziæ ſed quia hæc flavam bilem acuunt, & exaſperant, ſi ea redundet, potius balneis aquæ dulcis diſcutienda, contemperandaque erit, uti etiam melancholia; frictiones tamen molles utriſque conveniunt, & peſſaria cap. *de ſuppreſſ. menſtr. conſcripta*, inungendus venter oleo amygdalarum dulc. viol. quæ etiam in uterum immittenda ſunt, at ſi neq; cuncta hæc proſint, fontanella, in altero, vel ambobus brachiis aperienda, quippe humores, qui à pharmaco læduntur, ab hoc ſaluberrimo medicamento præſidium ſentiunt longè maximum.

Sudorifica. *Balneum.*

Scholium.

Præparandus enim humor] *Qui ſe Galenicæ doctrinæ conſtantiſſimos aſſertores profitentur, concoctionem humorum extenuationem appellant, ea omnes morboſos humores indigere arbitrantur pituitam, melancholiam, atq; etiã bilem, quod hæc, dum morbum facit, ſe ipſa integra craſſior exiſtat, gloriantur ſe in hoc Galenum imitari, qui ad concoquendos humores etiam turgẽtes melicratum exhibet in quo decoctum ſit aliquid hyſſopi, vel origani, vel tragorigani vel thymi, vel pulegij. Adiungit Manardus, quia humores coquendi privilegium calori duntaxat debetur, nullis utendum eſſe ſirupis, cum pleriq; frigida præditi ſint facultate, ſubindeq; nihil faciant ad concoctionem, alijs potius, ijſq; calidis tentandam medijs. His tamen ſic magnificè pronunciatis bifariam peccant, primo quod cunctos abſq; diſtinctione humores attenuandos autumant; Secundo quia ſirupos relegant à numero medicamentorum; quod quam ſit devium, & à Galeni mente alienum, perſpicuum fiet, ſi prius mente concipias, triplicem coctionem à medicis conſiderari, primam naturalem dicunt, quia circa alimenta verſatur & eſt alteratio alimenti in proprias nutriti qualitates, Galeno autore 3. de nat facult. 7. & lib. de differentiis ſympt. c. 4.*

Quæſt. An coctio humorum procedat attenuando. 1 aph. 24. Ac de iis quos purgare oport. *Menardri error. 3. Epiſt. 1.* *Triplex coctio.*

Secunda eſt humoris putreſcentis, & eſt alteratio, qua evincuntur humores & reducuntur ad benignitatem quam poſſunt acquirere; ſeu eſt alteratio, in qua natura cauſis fortior evadit, permutatque eas pro ſuo robore. Et hoc eſt apud Galenum & Hippoc. coctionis univerſalius ſignificatum, ſic bilis, & ſalſa pituita, ac reliqui inutiles humores crudi dicuntur, cum putreſcunt, non quod ulteriore coctiõe nutrire poſſint, aut ad ſanguinis naturam redire, ſed quia in modo ſubſtantiæ, & qualitatibus acquirunt diſſimilitudinem quandam, cuius ratione nequeunt nutrire, nec à partibus trahi, adhunc modum bilem crudam flavam admodum eſſe, acrem, & maleolentem, ſcribit Galenus cit. coctam mitiorem fieri, palleſcere, ac minus fœtere: ſic ſanguis cum inflammationem committit, crudus dicitur, quia putreſcit, deinde cum tranſmutatur in pus, coctus, tametſi pars nulla ex pure alimoniam accipiat, ſed quia ſuperatur à natura, ſimilitudinem contrahit cum partibus ſolidis in colore, & aliis qualitatibus, unde fit, ut hæc coctio ſive naturæ victoria in venis per febres, & in pectore ac capite per catharros, & corizam maturatio; in tuberculis ſuppuratio dicatur.

2 acut. 44.

Tertia coctio eſt alteratio, quæ facit ceſſare putredinem manente ſubſtantia, de qua idem Galenus art. med. 89. ac debetur humori ſemiputreſcenti, qui ſi plus iuſto incaluit, ac ſemitam putredinis duntaxat contraxit, ſola alteratione corrigitur, ſi iam ſaltem ſecundum exiguas ſui partes putreſcit, non ſolum indiget alteratione, verumetiam ſecundo illo concoctionis modo, quo evincatur à natura, ſeparetur, ac denique evacuetur: ideo autem tertia hæc coctio dicitur facere ceſſare putredinem manente ſubſtantia, quia incipientem putredinem reprimit, & manent in corpore res, quæ alteratur, benigna, & utilis nutritioni. Haſce omnes coctionis ſpecies unica generali definitione Ariſtoteles comprehendit, dum ait: coctio eſt perfectio à naturali, & proprio calore ex oppoſitis paſſivis, quæ ſunt unicuique rei, quæ coquitur, materia. At vero Galeno ſola prima coctio dicitur Primo Epid. & locis primo citatis, quia in ea ſola mutatio fit eius quod cõcoquitur, in ſubſtantiam aliti, atque hanc iuvari ſcribit ſomno, exercitio, modica frictione ex calefactione calidioris vini potu, balneis, ſacculis, fomentis, oleorum modicè calentium inanctionibus, ac boni ſucci ciborum moderato eſu, quia hæc omnia nativum calorem iuvant. Secunda vero concoctionis ſpeciem, ſi ob craſſitiem, lentorem, frigiditatem humor ſit crudus, ut pituita, tum iis, quæ diximus, tum calefacientibus, inſcindentibus, extenuantibuſque ſerapijs promovetur; at ſi ob caliditatem, acrimoniam, & mordacitatem incoctus ſit, refrigerantibus, & humectantibus, & abſtergentibus, tum ſirupis, tam etiam edulijs, ut ptiſanæ cremore, farre, ſero, mulſa, loco obſcuro, & quieto, hæc enim ad bilis concoctionẽ imprimis

Coctionis definitio.

4 meteor. 2.

Sect. 2. 44.

Lib. de conſt. art. med. 21.

Naturales cõcoctiones quæ iuuãt.

Humores peccantis coctio à quibus fiat.

imprimis faciunt, quia calorem nativum attemperando iuvant, & reducunt, ad ſymmetriam, deinde retundunt humoris acrimoniam, tertio, ſi quid eius partibus imbibitum eſt, abſtergunt. Tertia coctionis ſpecies frigidis, ac ſiccis procuranda, quia hæc potiſſimum putredinem inhibere valent, ſubindeque calorem præter naturam coctioni contrarium coërcere. Iuvant itaque nativum calorem præcipuum coctionis inſtrumentum, alia ipſum fovendo, ut quæ primo loco retulimus; alia ventilando, ac prohibitam ventilationem prohibendo, ut quæ ſecundo; alia impedimenta removendo; hoc eſt putredinem, ut quæ tertio: quocirca omne ſiruporum genus coctionem iuvat, quia aliquid eorum, quæ diximus, præſtat. Non igitur ut Manardus quibuſdam imponit, medici exiſtimarunt ſirupos vim habere concoquendi, ſed alterandi, & reducendi calorem innatum ad temperamentum, quo melius ac facilius concoquat, & ſeparet utile ab inutili, eſt enim eius caloris proprium, homogenea conjungere, diſgregare heterogenea. Ac tametſi iulepi inventum Arabum ſit, ut ex ipſa barbara appellatione manifeſto conſtat, ante annos plus minus trecentos uſurpatum, longo tamen antè tempore veteres tàm Græci quàm Latini ex eadem materia, & in eoſdem uſus ſua habuerunt apozemata, præparandis ad purgationem corporibus & humoribus accommodata; ſic Galenus ſuperius dictas herbas in mulſa incoquit; & Celſus; antiqui, *inquit,* medicamentis quibuſdam datis concoctiones moliebantur. *Si quæras qua ratione facilioris cibi moderatus eſus coctioni opituletur? Reſpondeo, id facere, quia facili negotio à natura ſuperatur, minimeque excrementoſus eſt, ac ſuperatus noſtri caloris ſubſtantiam auget, ac fovet, utpote in quam converſus eſt: adhæc quia parciori victu detracta de conſueto cibo portione nativus calor crudos humores concoquit, abſumitque frigidos, craſſos, viſcidos, ac glutinoſos, viſceribuſque & venis impactos partim abſumit, partim extenuat, ita ut vel ſponte interdum criticè fluant, cumque inedia corpus exhauſtum excrementis vacat, medicamentum purgans facilè in omnia ſubit, ac integris viribus omnia penetrat. Ex quibus iam liquet quid medici intelligant, quidve interſit inter hæc quatuor vocabula, coctio, maturatio, præparatio, digeſtio; nam coctio, & maturatio à calore fiunt nativo, illa tamen in materia benigna, hæc in vitiata: in illa maior pars convertitur in aliti ſubſtantiam, in hac quod aſſimilatur, paucum eſt, quod ſemicoctum ac ſuperfluum relinquitur multum; præparatio vero eſt reductio ad benignum, ſimul cum ſeparatione boni à malo, ac ferè cum maturatione accidit, at digeſtionis nomen tam coctioni alimenti, quam maturationi, & præparationi humorum barbari accommodarunt.*

Putredo quibus inhibetur.

Siruporum uſus utilis.

Nativi caloris quid proprium.

Lib. 3. c. 4.

Victus tenuis, qua ratione coctioni opituletur.

Coctio, maturatio, præparatio, digeſtio quid.

Liquet etiam, cur iubeat Hippocrates concocta medicare, ſcilicet ad coctio-

nem. Sequitur ſeparatio, ſolet enim natura poſt coctionem humores diſcernere, & ſuperfluitates expellere, ideò tunc potiſſimum, cum cocti ſunt, evacuationi adminiculatur cuius rei cauſa eſt, quia prius humorem quemlibet curat ſibi ſimilem reddere, quod cum ob materiæ ineptitudinẽ non poteſt, & materia aſſequuta eſt elaborationem, quam poteſt, optimam, tunc natura deſiſtens à concoctione ad expulſionem ſe convertit, & hæc ratio eſt, cur bilem tenuem ac fluidam initio non expellat, quia prius eam conatur concoquere, ut ſcribit Galenus 2. de differ. febr. per coctionem autem cuncta domantur, & ad temperamenti mediocritatem rediguntur eodem autore, quo fit, ut eadem calidiſſimam, ac tenuiſſimam bilem aliquantulum refrigeret, & ad teporem reducat, vitream pituitam calefaciat, unde evenit, ut illam refrigerando nonnihil incraſſet, hanc calefaciendo, quemadmodum Sol glaciem ac mel, liquefaciat, neque id mirum: fiunt etiam hæc à calore nativo ac benigno, qui moderatus eſt, non fervidus neque intenſus, non ſecus ac per anodina, quæ hoc calore pollent, frigida caleſiunt, calida refrigerium ſentiunt. Neq; vero bilis, quod craſſeſcat, idcirco coquitur, nec cocta idcirco purgari aptior eſt, quod craſſior evaſerit, ut quidam exiſtimarunt exemplo ducti eorum, quæ ex pectore educuntur; ſed quod ſit à reliquis humoribus ſecreta, eamque tunc natura evacuare contendat, ut partibus diſſimilem; ut enim ſimilitudo ad permutationem facit, ſic ſequeſtratus humor ideo facilius expelletur, quia nullam habet ſimilitudinem propter quam à partibus retineatur. Refrigerio igitur, & non incraſſatione bilis indiget ut evacuetur, nec rurſus attenuatione, niſi pituitæ permiſceatur, cuiuſmodi eſt, quæ ſpuriam gignit tertianam, quæ quidem attenuanda eſt, & inſcindenda, quæ vero vitellina dicitur, quia per aſſationem craſſa redditur, diluenda potius, & medicamentis attemperanda quam inſcindenda eſt.

Bilis tenuis initio cur non expellitur 6 Epid p.5 tract.6.

Dupliciter enim craſſa attenuantur, aut liquidis diluta, ut lutum aqua mixtum, aut inſcindentibus & calefacientibus liquata, ut quæ viſcida ſunt, & lenta. Si obtrudas Galenum de ijs, quos purgare oportet, dicentem, inter initia morbi, tenues & aquoſos humores purgabis, ubi craſſi, & tenaces fuerint, quales pituita & nigra bilis ſunt, coctionem expectabis, *ergo tenuem bilem nulla expectata coctione evacuandam. Reſpondeo, quoſdam legene non inter initia, ſed ante initia morbi, dum adhuc non putrent, nec febrem committũt; alij reſpondent ſeroſos, & aquoſos humores expreſſiſſe, qui nullam præparationem admittunt, & craſſos ac pituitoſos qui maiori molimine conco-*

Craſſa dupliciter attenuantur

Obiectio.

concoquuntur, bilioſos verò qui concoqui valent, non tamen multo negotio non excluſiſſe, ſed inter initia digeſtos, ut addit Coquilatus, evacuari poſſe principii vocabulo non pro primo morbi inſultu, nec pro cruditatis tempore accepto, ſed pro ſpacio trium dierum aut plurium, in quo ſigna coctionis tenuis humoris apparere ſolent, ſicuti ſputum apparens eo tempore morbum facit breviorem ut Galeno placuit primo aph. 12. Porro non defuerunt, qui priori è diametro contrariam opinionem defenderent, exiſtimantes, humores purgandos ſemper incraſſandos eſſe, idque hiſce ducti rationibus, prima quia dicente Hippocrate, coquendi ſunt prius, quæ autem concoquuntur autore Ariſt. & Galeno, craſsiora evadunt, coctio enim dimanat à calore permiſcente oppoſita paſsibilia; ideò neceſſariò caloris vi, id quod tenue eſt, diſſolvitur, & humidum cum ſicco permiſcetur, ex qua miſcella, & defectu humidi, quod exhalavit, id quod ſupereſt, craſsius, ſiccius, ac calidius redditur. Secundam rationem deſumunt ex Galeno 2. progn. 43. ubi tenuem materiam à pectore expelli non poſſe affirmat, quia circiter ſpiritum circumfluit, ideo humorem in fiſtulis pulmonis reconditum modicè craſſum eſſe oportere ut excreetur. Reſpondet primæ rationi Gentilis, per coctionem, ſicuti in mixtionibus, ſiccum terreum agere in humidum aqueum; ſi igitur plus amittatur de humido aqueo, totum remanere craſsius, ſi vero plus de terreo ſicco, tunc tenuius evadere, quæ tamen ſolutio anilis omnino eſt, nam caloris vi non terreum, ſed aqueum exhalat. Vgo Senenſis diſtinguit de coctione in materia benigna, & in materia vitioſa; in benigna, quia tendit ad retentionem, & nutritionem incraſſando ſemper procedere; in vitiata verò, quia eſt præparatio ad expulſionem, modò attenuando modo incraſſando fieri. Alii dicunt per coctionem, etiamſi humor craſſus evadat, acquirere tamen quandam fluendi facultatem, quod idem eſſe arbitror, ac ſi dicerent, ſeparari, æquabiliorem reddi, ac expultrici facultati obedientiorem, unde dicebat Avicenna, coctionem in materia craſſa, æquationem eſſe eius cum ſubtiliatione: in ſubtili æquationem cum inſpiſſatione. Nobis quidem ſic ſentiendum videtur, cocta quidem ſemper evadere craſsiora, at humores qui coctionem veram, ac naturalem ſubterfugiunt, non ſemper craſſos, ſed ſemper peracta coctione permutatos, domatos, & obſecundantiores reddi, id quod concoqui vocavit Hippocrates coctionis nomine in ſuo univerſaliori ſignificato accepto, cuius evictionis permutationiſque variæ differentiæ ſunt, nam & craſſa dum extenuantur, aut lenta inſcinduntur, aut tenuia incraſſantur, aut putria in pus vertuntur, à natura vinci, & concoqui dicuntur, coctione omnem ad mediocre temperamentum adductionem ſignificante.

Altera opinio.

Primo aph. 22.

Ar. 4. met. 4. Gal. de *totius mor. temp. 3.*

Gentilis *ſolutio primæ primid. 6. c. 3.*

Ibidem.

Aliorum.

Prima 4. *tract. 2. c. 7*

Autoris ſolutio.

Primo aph. & 2. acut.

Et hinc eſt, quod illico incipiat apparere eorum humorum portio in urinis, tuncque ſigna coctionis adeſſe dicimus, ac naturæ victoriam, ſi modo morbus ſalubris futurus eſt, quod ſi natura ab illis oppreſſa, neque hos evincat neque alimentios concoquat, tunc ſuccumbit, & æger in deterius ruit, maleficum ſit morbi iudicium, aut ſaltem difficilior, diuturniorque afflictio. Vides quo pacto ſola pituita dulcis, & acida, quando citra ſanguinis temperamentum ſunt, verè cruda dicuntur, & concoqui valent, & in bonum ſanguinem ac membrorum ſubſtantiam converti, quid etiam Galenus aſſeruit; reliqui humores, utraque bilis, & ſalſa pituita, quoniam per ulteriorem concoctionem à moderato ſanguine receſſerunt, nunquam perfectè concoquuntur, ſatiſque cocti humores videbuntur, quando à natura apti redditi ſunt, ut per ſe aut artis adminiculo expellantur. Ad ſecundam rationem dicendum minimè idoneum eſſe exemplum eorum, quæ ex pectore educuntur; purgatio enim medicamento trahente, & natura expellente fit, non ergo ſpiritu excipiuntur, quæ purgantur aut ſua ſubtilitate excluſionem naturæ fruſtrari poſſunt, quin potius ſubtilia facilius trahuntur à medicamento, & expultrici promptius cedunt, ſi modo, uti diximus, cocta jam ſunt.

Pituita dulcis, & acida duntaxat verè cruda dicitur.

4. de ſanit. tuend. 4.

Purgatio qui fiat.

De menſtruis aduſtis.

Cap. XI.

SOlet interdum ſanguis concaleſieri, & exareſcere, idque ſæpiuſculè contingit ex incenſis carbonibus inferius ſubditis, quod incautæ fœminæ vigente hyemis rigore faciunt, unde uterus exuritur, menſtrua arefacta, ſiccioraque reddita detinentur, & ſtrangulatum uteri ac pleraque alia mala concitant, ſicco utero ad ſuperiora recurſante, aut menſtruis ipſis, quanquam citra putredinem calorem quendam concipientibus, à quo uterus facile excandeſcit. Cauſam hanc fuiſſe ex fœminæ relatu percipies. Signa ſunt, quod fœmina huc illuc ſe iactat, animo deficit, pituitam cum bile vomit, ſitit vehementer, dum nimirum venter æſtuat, ad contactum dolet, febricitat interdum, urina ſupprimitur, & alvus, dolet ſpina, & dorſum, turbatur lingua, ac voce aliquando privatur, ventriculi morſus adeſt, & ſpiritus offendens ex flavâ bile, quæ caloris eſt ſoboles, unde etiam poſtmodum

Cauſa. Signa.

modum urinam habent rubram, dolet univerſum corpus, maxime collum, ſabina, lumbi, & inguina.

In huius affectus curatione duplex erit proponendus ſcopus, primus ſanguinem, & uterum contemperare, ſecundus defectum evacuationis ſupplere. Eſto igitur cibus frigidus, & humectans, aut lactuca, cucurbita, ſonchus, iuſcula pullorum, cremor ptiſanæ, potus, aqua hordei, aut cereviſia mediocris. Secundò utendum potionibus contemperantibus frigidis & humidis, vel hoc ſirupo. ℞. *ſirupi borraginis, cichores, violar. an.* ℥ *ij. ß. aquæ endiviæ, violar. bugloſſæ an.* ℥ *iv. miſce pro quatuor doſibus*, ſirupi granatorum, & acetoſæ omittendi propter adſtrictionem. Tertio evacuatibus, quod primo ſtatim initio fiet, ſanguine copiosè ex utroque pede miſſo, deinde ſalvatella diſtante iam menſium ſtatuto tempore, deinde præmiſſa per ſirupos attemperatione leviter purgetur mulier ſic: ℞. *mannæ electæ* ℥ *ij. diſſolvantur in iure pulli aut in* ℥ *iv. decoctionis florum cord. cum ſirupi roſar. ſolutivi. ſeſquiuncia*, vel, ſi à potione abhorreret, boli fiant ex ℥ x. *caſſiæ cum ſacharo*, vel capiat per plures dies ſingulo mane ℥ vj. *ſeri caprini, aut vaccini in quo per noctem maduerint* ℥ *ß. foliorum ſenæ, & p. ij. florum cord. mane facta colatura adde ſachari q. ſ.* Hic etiam clyſter alvum lenit, partes utero vicinas contemperat, & humectat, *foliorum malv. lactucæ an. m. j. hordei p. iij. prunorum numero* xx. *coquantur in ſ. q. aquæ, colaturæ* ℥ x. *adde olei viol. roſ. ſachari an.* ℥ *j. ß. fiat clyſter*, ſubinde inungenda inguina, & loca muliebria, ac totus inferior venter oleo roſar. viol. amygd. dulcium, de ſemine cucurbitæ, melonum, addito etiam unguento roſato. Conſiderandum diligenter, ne uos cauſa decipiat, nam aliis ex cauſis ſuppreſſis menſtruis, aut corruptis frigida ut plurimum nocent, quia magis impinguntur materiæ ex illis, omnibus tamen ſanguinem per hirudines ex hæmorrhoidibus detrahere mirificum ſemper præſidium fuit.

Curatio. *Evacuatio* *Clyſter.* *Admonitio*

De mẽſtruorũ fluxu rubro, ſanioſo, fulvo & luteo.

CAP. XII.

TAmetſi ex iis, quæ cap. *de menſtruis corruptis*, *de fluxu menſtr. immoderato, & de fluore muliebri* tradita ſunt, facile poſſunt ſuppleri quæ-

cunque hoc cap. ſunt dicenda; tamen, quia Hippocrates olim, & nuper Martinus Akakia de fluxu rubro, fulvo; & luteo peculiariter diſſeruerunt, iiſdem etiam fluxionibus ſingulare caput deſtinavimus. Fluxus itaque ruber fit, cũ ſanguis ex utero fluit, qualis ex victimâ recens mactatâ, & grumi pellucentes. Huius rei cauſæ ſunt, febris, a-
Deſcriptio. bortus, partus laborioſus, & à menſtruorum interceptione ſubita e-
Cauſa. ruptio, febris enim ſanguinem inflammat, & ad motum reddit agilliorem, venas uteri & totius corporis reſerat: in abortu & partu laborioſo cotylidones violenter abrumpuntur: in ſubito vero fluore menſtrua, quæ ſuppreſſa de repente erumpant, tanto impetu interdũ natura ſuperfluum expellit, ut una laudabile profundat.

Signa. Signa ſunt, quia mulier impotens fit, & attenuatur, venter imus attollitur, indureſcit, & ad contactum dolet, veluti ulcere præſente: dolor etiam ipſa pudenda pertingit, & pubem, & hypochondria, & lumbos, quin etiam in pectus & ſcapulus irruit: & febris adeſt, quia bilis ſuo fręno deſtituitur & putreſcit: & dentium fremitus fit: quinetiam purgatio excitatur à bilioſo humore per partes ſentientes delato: & ſudor multus diffunditur: ventriculi morſus vexat: & eâdem die ſæpe rigent, & rurſus ſubinde ſudant: & ſitis premit: & lingua aſpera eſt: & interdum per nares ſanguinem fundunt. Quin & procedente morbo puſillanimis mulier fit & magis debilitatur, ac pedes intumeſcunt; & cavitates oculorum, & color corporis imutatur. Sed
Prognoſt. adhuc magis ingraveſcẽte malo urinæ adeſt ſtillicidium, irritatâ veſi-
5. aph. 6. ca à bilioſo humore: aut certe retracta à partibus, quæ iam ob ſiccitatem convelluntur: quo cum pervenerit affectio, pericula plena eſt, & fere intra quatriduum perimit, non tolerante natura longiori tempore tentionis laborem, ut Hipp. & Galenus *in opere aphoriſmor.* ſcripſe-
lib 2. text6 runt. Hæc affectio iunioribus quam ſenioribus magis accidit, quia
Curatio. plus ſanguine abundant. Egit de hoc affectu Hippoc. *in lib. de morbis mul.* Curatio ferè eadem, quam deſcripſimus ſupra cap. *de menſtr. corruptis*, aut certè cap. *de fluxu menſtr. ſuperfluo à ſanguine ſeroſo*: contemperato enim prius humore cibis refrigerantibus, & glutinoſis, atque iis quæ citra magnam adſtrictionem putredinem inhibeant, poſtea expurgetur, & adhibeantur ea, quæ ſanguinem omnino ſiſtant, de quibus citatis locis abundantiſſimè dictum eſt.

Fluxus fulvus. Porro eſt alius fluxus in quo veluti à carnibus aſſatis humor & veluti

veluti muria fluit: quem magnus Hippocrates, & poſt eum prædi- *2 de morbi*
ctus Akakia ſanioſum vocant; nos ſanioſum ſub rubro comprehen- *mul. 13.15*
dimus, & hunc alterum fulvum nuncupamus. Oritur ex partu,
aut ex abortu laborioſo quoties de fœtu aut de utero ipſo quippe di- *Cauſa.*
laniatum fuerit, aut intus computruerit, aut cum plurimo evacua-
to ſanguine reſiduum bileſcit, nec expurgatur, ſed potius à calore ex
traneo exaſſatur.

Indicia ſunt horror, rigor, febris acuta, dolores in laterum mol- *Signa.*
litudine, lumbis & fœmoribus: uterus exulceratur circumcirca, &
fœmora, & aliæ partes, & ſi humorem linteo excipias, fulvum refert
colorem, & ægrè elui poteſt: inſuper impotentia adeſt, viaium debi-
litas, ac procedente morbo tota intumeſcit infra umbilicum & in
cruribus, & color fit morbi arcuati ex effuſa bile

Denique eſt alius fluxus, in quo, quod expurgatur, ſubluteum *Fluxus luteus.*
eſt, & viſcoſum veluti ex ovo, & fit ab iiſdem ferè cauſis, à quibus ſu-
perior, niſi quod humor non ita eſt exaſſatus. Notæ ſunt, quia cum
fœmina mingit, morſum percipit, & lancinationes: uterus ulcera- *Signa.*
tur, & febris corripit acuta, calor magnus, ſitis, vigilia ac mentis per-
turbatio, & ſi incedat feſtinanter, anhelatio, & membra exſolvuntur
ac temporis progreſſu, uti Hippoc. refert, venter imus intumeſcit, ac *2 de morbis*
durus fit, & ſi contingas, dolet, & dentibus ſtridet: animi deliquium, *mulier. 13.*
anxietas, & perfrigerationes adſunt; pulſus celer, ac debilis, ſudor
multus. Morbus eſt acutus, & ex quo plures cito, præſertim ſeniores
ſuccumbunt: iunioribus ſic contingant, diuturnæ ut plurimum ſunt
hæ duæ affectiones. Curantur ut cap. *de menſtruis corruptis* dictum eſt, *Curatio.*
& *de ſanguinis fluore immodico à bilioſo humore.* Videre etiam non pigeat
caput *de ſuperfluo ſanguinis fluore poſt partum, & de fluore muliebri*, ut inte-
gram habeas & morbi cognitionem, & curandi methodum.

De menſtruorum cum morbis complicatione.

CAP. XIII.

VIx quicquã reperies, quod cordatos, & exercitatiſſimos medicos
magis anxios, & ſollicitos reddat, & in quo parũ exercitati & im-
periti

periti ſæpius errores committant exitiales, quam menſtruorum cum morbis complicationem. Ea autem ſex potiſſimum modis contingit, primo cum morbus invadit menſtruis imminentibus. 2. ſi ob morbi invaſionem menſes debitum tempus antevertunt, & inopinato irruunt. 3. ſi menſtruationis, & morbi tempora complicantur, ita ut menſtrua purgatio coincidat cum morbo. 4. ſi menſtruis ſuppreſſis, remoratis, aut diminutè ſtillantibus affectio aliunde ſuperveniat. 5. ſi præexiſtente morbo ſuppreſſio, aut remoratio menſtruorum cauſam præſtet, qua affectio, & ſymptomata augeantur. 6. ſi exiſtente morbo menſes deſtillent.

Differētia.

Si igitur menſes immineant incipiente, vel procedente morbo, conſiderandum eſt, ſitne affectus ex iis, qui ex utero enaſcuntur, quo in caſu ſi morbus ſanguinis detractionem poſtulat, citra ullam cunctationem ex talo mittendus eſt, minime vero ex brachio, ut per convenientem regionem evocatur, & evacuetur uteri redundantia, & mali cauſa. Verum ſi ex corpore univerſo vel aliquo ex præcipuis membris affectio ortum ducat, eam brachii venam tundendam eſſe plerique affirmant, quæ partem primario affectam reſpicit, quæ tamen ſententia, ſi in univerſum accipiatur, mihi quidem periculoſa videtur, potiuſque diſtinguendum de numero dierum, de acutie morbi, & corporis plenitudine; nam ſi morbus non ſit acutus, ex pede ſanguinem detrahendum eſſe cenſeo, idque ipſum faciendum, ſi fœmina per triduum, aut quatriduum duntaxat à menſtrua purgatione diſtet, etiamſi morbus ex acutorum numero ſit, idque tum ratio probat, tum exercitationis confirmat experimentum, quoniā natura iā eo inclinare incipit, & per locum quo natura vergit, ſi conveniens ſit, evacuandum eſt. E converſo vidimus ſæpius ſanguine gybero detracto raptum fieri ad ſuperiores partes, unde deliria, vigiliæ, ſopores, difficultates anhelitus, & tandem mors ipſa ſecuta eſt. Cæterum ſi per octiduum, aut circiter adhuc conſuetum menſtruationis tempus diſtet, & plenitudo maxima ſit, nec fœmina poſſit tolerare ex pede cōfertam evacuationem, quam morbus poſtulat, tum ſtat eorum ſententia, ſanguiſque è brachio detrahendus eſt prius revulſionis gratia, præſertim ſi morbus fuerit acutus. Purgantia tamen medicamenta vomitum, aut ſudorem prolicientia in poſterum ſuſpendenda, donec menſtrua purgatio prætereat, ne natura diſtrahatur, & præ-

Curatio primi complic. mod.

Morbo invadente menſtruis imminētibus ex qua parte mittendus ſanguis.

Purgantia menſt. tempore non adhibenda

& præpediatur ab opere, aut ſaltem leviſſimis utendum, quibus nec corpus commoveatur, nec menſes ſupprimantur, ne motui paratus ſanguis intempeſtivè detentus, aut aliò evocatus in partem principem inopinato irruat, & malum augeat, aut aliud gravius accerſat; quod intelligendum, niſi fœmina ſit ex iis, quibus menſes procraſtinari contingit, in his enim urgente neceſſitate purgare licet, quippe non rarò vidimus adhibita purgatione menſes prorumpi, & morbum ſolvi, dummodo quatriduo ſaltem ante 29. à menſtruatione præterita diem id fiat, in quibus etiam per id temporis ſudoriferis aut vomitum cientibus uti liberum erit, prout affectio poſtulaverit, cucurbitulæ autem, & crurum ſcarificationes ſemper locum habent. At ſi morbus chronicus ſit, utilius erit purgationem exercere octiduum aut circiter poſt tranſactum menſtruationis tempus.

Curatio ſecundi modi.

Verùm ſi debitum tempus menſes in morbis antevertant, qui ſecundus erat complicationis modus, nihil profectò in curandis fœminarum morbis gravius, acclivius, ac periculoſius reperies, præſertim initio morbi, dum adhuc univerſalia remedia non ſunt adhibita; in aliis enim temporibus, cum alias nihil agendum fuerat, minor perplexio: initio verò ſanguinem demis aut carthartico uteris impedis menſtruam purgationem: neutrum præſtas augmentum morbus capeſſit, quippe auxilia morbo proficua menſes renuunt, quia inde remorantur, & nihilo ſecius ſi fluant, parum de morbo ſublevant, quia tunc menſes evacuationis ſymptomaticæ rationem habent, quæ ferè ſemper pernitioſa eſt initio morbi, in quo natura rarò utilem ullam evacuationem ſolet promovere: quocirca diligenter conſiderandum eſt, quid boni vel mali ſecum afferat, & à quibus cauſis menſtruorum in morbis anticipatio proficiſcatur; nam initio, uti diximus, & in augmento periculo plena res eſt, propter adductas cauſas, in ſtatu vero, & declinatione ſi cum tolerantia menſtruorum irruptio fiat, utilis eſſe ſolet ob temporum ad evacuationes aptitudinem dummodo non complicetur cum alia naturæ evacuatione, tunc enim magnam copiam ſignificat, & naturam nimis proritatam, & ob diſtractionem nullam evacuationem perfecturam, ideoque ſubverendum, ne ab irritamento, & duplicato labore ſuccumbat. Porrò menſtruorum anticipatio cauſas habet quatuor; prima eſt materia copioſa, acris, mordax, tenax, & à natura aliena; ſecunda efficiens, id eſt,

Cauſa anticipationis.

L expul-

expultrix facultas irritata aut retentrix collaſa; tertia inſtrumentum ſeu vaſa laxa, aperta vel rupta; quarta & ultima eſt, ſine qua non, exquiſitior nimirum ſenſus partium, qui à rebus etiamſi ſecundum naturam exarcebatur. Igitur ex quacunque cauſa fiat, ſi copia adeſt, aut affectio ex iis eſt, quæ ſanguinis miſſionem deſiderãt, curatio inchoãda eſt à ſanguinis miſſione ex pede, inſpecto tamen fluentis ſanguinis impetu; nam ſi cacochymia adſit, & menſtrua purgatio conſuetam quantitatem adæquare videatur, aliâ ſanguinis miſſione non erit opus; ſin minus, naturæ partes ſupplebis, ſanguine, ut dictum eſt, prius ex pede miſſo, id quod Gale. 9. met. diſertiſſimè docuit, quamvis ſunt, qui illum eo loci tacitè calumnientur, quod expectet, quoad evacuatio naturæ abſolvatur: verum ſi eius verba accuratè perpendas, non expectat quidem, ſed fluentis impetum animadvertit, quod ſi ſatis fore videtur, totum opus naturæ permittit, ſi minus illicò tantum ſanguinem detrahit, ut ex coniunctis ambabus evacuationib. perficiatur id, quod expedimus.

Quorundã opinio reiicitur in praxi.

Sunt qui deinde venam brachii tundendam ſentiunt præſente plenitudine, quod quidem nunquam fui auſus, neque ſuadeo, niſi maxima fuerit plenitudo, & affectio urgentiſſima, ut apoplexia, angina, pleuritis, phreneſis ob alibi jam dictas cauſas, potiſſimũ vero, ſi redundantia in utero extiterit, ſanguinis miſſionib. ex pede innitendum pro redundantiæ quantitate, non ter duntaxat, ſed pluries præſertim ſi affectio ſit ex iis, quæ caput invadere ſolent, ut febris ardens. Quod ſubinde in mediocri plenitudine faciendum cenſeo, licet affectio inter alas & inguina exiſtens ſanguinis miſſionem ex brachio poſtulare videatur, ut ardentiſſima febris, nam ſciſſa vena pedis, aut cruribus ſcarificatis, quod adhuc magis probo, plenitudo etiam deponitur, ut cap. *de menſt. ſuppr.* probatum relinquimus; morbo inſuper ſubvenimus, & raptum humorum ad ſuperiora præcavemus; ſecus de reliquis evacuationib. ſentiendum, pro quibus expectare oportet, do-

Menſtruis albidioribus iam fluentibus purgatio exerceri poteſt.

nec natura quieverit, vel remiſſius egerit, quo tempore ſtillantib. aut fluentibus ſanguinolentis, ſed albidiorib. jam uteri purgamentis cathartico medicamento utendum erit, quod laceſſentes humores contemperet, ac propellat, ſed id non niſi maxima impellente affectus urgentia, & pronunciato prius nocumento ex pharmaco, & periculo ex dilatione; quod ſi morbus inducias præſtiterit, differre purgationem tutius fuerit. At ſi menſtrua purgatio fuit diminuta, & morbus magnum calorem coniunctum non habet, ea etiam medicamenta uſurpanda,

panda, quæ menſes ulterius moveant maximè ſi anticipatio fuit procedente morbo; nam ſi in principio, magis ſanguinis miſſionibus quã aliis pugnandum, quia iuxta medicorum dogmata ſanguinis miſſio initio morbi, purgatio in ſtatu, aut declinatione magis convenit, niſi etiam iis temporibus ſanguis redundet, vel incuria medici, aut ægrotantis negligentia prætermiſſa initio fuerit, quæ tamen omnia cum magna præmeditatione ſunt exequenda.

Sanguinis miſſ. initio morbi, purgatio in ſtatu & declinatione magis convenit.

Si verò menſes ſtata periodo fluant, & cum aliquo ex morbi tẽporib. coincidant, ſi quidem id in morbi principio contigerit, expectato primo naturæ impetu, hoc eſt; tranſactis 12. horis, ſi fluxus in pręſentia non ſit, vel in poſterum fore nõ videatur ſufficiens, ex pede ſanguis mittendus erit ad complendam naturalem eius fœminæ evacuationem, ac id inſuper evacuandum, quod morbus exigit, quippe & conſuetudini, & morbo ſatisfaciendum eſt. Quanquam autem id de urgentiſſimis morbis intelligi etiam poſſit, tamen in levioribus potiſſimum locum tenet, per quos ne graviores fiant, menſtruationi omnino providendum lavacris, ligaturis, frictionibus, ſuppoſitoriis, clyſteriis, atque aliis, quæ partes utero vicinas valeant proritare, ac ſi morbus à cauſa frigida ortum ducat, potiunculis præterea, quæ menſes proliciant, & ſubinde morbum reſpiciant, de quibus cap. *de menſtruorum ſuppreſſ.* purgationem tamen per pharmacum ſi fortè neceſſaria ſit ſuſpendentes, quoad menſes deſierint, ne turbato, commotoque ſanguine graviora pullulent mala.

Curatio tertii modi

Verùm ſi affectio ſit ex magnis veluti angina, phreneſis, pleuritis, aut acuta febris, prima vice ex pede, aut crurum ſcarificatione ſanguine detracto, poſtea eadem die, ſi menſes non procedant, gyberi vena aperiatur, ligatis interea fortiter cruribus dum ſanguis fluit: hoc in bona praxi ſequendum eſſe ratio omnino convincit, urgentioris enim mali indicatio illam, quæ à menſtruatione ſumitur, perpetuo ſuperat. Eadem ratione in reliquis morbi temporibus te geres, in quibus etiam purgationem, vomitum, ac ſudorem, ſi forſan hæc morbus requirat, ſuſpendere oportet, quoad menſtruorum præſentia non impediat, eorum ſiquidem indicatio illorum auxiliorum indicationes antecellit, niſi ultra ſtatutos dies ſanioſa purgamenta duraverint, quæ non tam plenitudinis ac naturæ actionis, quam irritamenti indicia tunc temporis cenſenda ſunt, & hoc in caſu urgente purgandi indicatione pharmacum porrigere licet ad-

Sanguinis miſſio bis in die.

Indicatio à menſtruis antecellit indicationes ad purgationem, vomitum & ſudores.

expurgandos humores mordentes ac proritantes. Cum his tamen, ubi menſes in morbis conſueta periodo fluunt, cautè, & non niſi iam iam deſinentib. inſtillantibuſve opus aliquod prudens medicus tentabit, præſertim ſanguinis miſſionem, aut purgationem, ut enim Hiſpanicum fert proverbium, Feriata dies eſt cum hoſpites adſunt, & periculoſum admodũ fuerit à conſueto, & utili fluxu, ac debito tempore commodo naturam divertere, ſiquidem, quæ judicantur & judicata ſunt, movere aut novare tutum non eſt. At quoniam qui methodum in omnibus nimis pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerumque hominem de medio tollit, ideoque præcepta artis interdum urgente neceſſitate evertere utile ſit, hæc omnia diligenter rimari, & exequi oportet, in quibus medici prudentia imprimis requiritur, ut id aſſequatur, quod Avicenna ultra ſcriptæ, & traditæ artis præcepta incomprehenſibile eſſe dixit.

Proverbiũ

1. Aph. 20.

In Procemio.

Quarti modi curatio.

Quartus erat caſus, quando menſtruis ſuppreſſis morbus aggreditur, qua in re ſciendum eſt, unâ è quatuor cauſis menſes ſicuti alias evacuationes remorari, ac detineri à materia, à facultate, ab inſtrumento; & à cauſa ſine qua non; à materia nimirum craſſa, vel copioſa, facultate debili, vel oppreſſa, inſtrumento impedito; & ſenſu partis hebetiori, ab eorum contrariis anticipari, uti antea diximus.

Igitur penſitandum priùs erit, an natura nunc primum menſes remoretur, an vero ſuppreſſi diu jam fuerint; & ulterius, an à prædicta ſuppreſſione morbus ortum ducat, ſi enim inde ſuboriatur, à ſanguinis detractione ex pede procul dubio auſpicanda curatio eſt, neque antea purgandum, vomendum aut ſudandum, ſed ſanguine ex pede miſſo, pro conſuetæ menſtruationis copia ad ſciſſionem venæ gyberi aut eius loci veniendum erit, quæ morbum reſpiciat, potiſſimum, ſi à conſueto tempore per quatriduum diſtet, tametſi menſes etiam remediis provocati non fluxerint. Verum ſi recentes fuerint ſuppreſſiones, & morbus non urgens, priuſquam ad alia auxilia devenias, eorum fluor expectandus erit, maximè ſi de natura morbi nondum conſtet, quippe ſecurius eſt, menſtruis ſuppreſſis ſanguinem mittere ex pede, quàm purgare, vomere, aut ſudare, nam ſanguinis miſſio cuilibet ferè morbo conducit, reliqua non niſi à frigida cauſa ortis, aut urgentibus. Si tamen menſtrua purgatio lentè procedat ſanguine ex pede detracto, ea medicamenta exhibere opor-

oportet, quæ menſes moveant, idque etiam antequam prorumpant exequi abs re non erit, ſi ſuſpicio ſit, naturam ſuam opus non completuram, aut tardius aggreſſuram, veluti ſi fœmina de more habeat, ut debitum tempus purgatio prætergrediatur, aut ſi iam prætergreſſum ſit, & non fluxerint, quo in caſu ſanguinem ex ea vena practici mittunt, quæ è directo affectionem reſpicit, nulla, vel levi de menſtruo facta conſideratione: Ego vero tranſacto quatriduo id exequendum cenſeo, cum iam natura alio retenta eſt: intra quatriduum ex pede mittendum, & menſtruorum habendam omnino rationem, in levioribus affectibus, de quibus hypotheſis eſt. quam quidem diſtinctionem ſemper ante oculos habere oportet, ne errores committas exitiales.

In levioribus affectibus non ab ipſa duntaxat, ſed etiam à menſtruis indicatio ſumenda.

Quinti modi curatio.

At dum menſes remorantur, & affectus ex alia cauſa ingraveſcit, quod quintum erat, plerique aſſeverantiſſimè confirmant, curationem ab eo auxilio eſſe auſpicandam, quod morbus & eius cauſa poſtulat, citra reſpectum ad venas pedis, quibus ego accedere nunquam potui, in levioribus enim affectionibus, & qui inducias præbent, venam pedis potius ſcindere diutina experientia me docuit (nā indicatio à menſtruis remoratis, levem affectionem, uti diximus, ſuperat) deinde frictionibus, lavacris, ligaturis, cucurbitulis, & iis potiunculis utendum, quæ menſtrua proliciant, poſtea morbo providendum, quia ſemper eo tempore cauſa morbifica per eum locum convenienter evacuatur, nam quantumcunque menſtrua ſint ſuppreſſa, ſemper tamen natura eo tendit. Verum ſi morbus ſit urgens, veluti angina, pleuritis, aut ſimilis alius, tunc certe ea remedia adhibenda, quæ morbus exigit citra conſiderationem venarum pedis; quippe eorum indicatio eam, quæ à menſtruis deſumitur, ſuperare ſolet, tametſi venas pedis reſpicere etiamnum tutiſſimum ſemper fuerit.

In menſtruis vero tempore morbi venturis ſed deficientibus, ita ut vero ſimile ſit, eorum retentionem morbum, & cauſam fovere, nil dubium eſt, ſanguinem ex pede eſſe detrahendum; quantum uteri plenitudo poſtulat, vel quoad menſes prorumpant, deinde, ſi opus ſit, blandè purgare concedimus, iis tamen medicamentis, quæ naturæ motum non evertant, & utilem moliantur evacuationem.

 Deni-

Sexti modi curatio. Denique ſi præſente morbo menſes inſtillent, ſi id quidem ante tempus ſtatutum fuerit, te geres, ut ſupra in ſecundo caſu de menſtruorum in morbis anticipatione, aut ſi debito id fiat tempore, ut in tertio, quando menſtrua cum morbi temporibus coincidunt, niſi quod ſtillantes menſes maiorem ſignificant naturæ oppreſſionem, & maiorem requirunt ſanguinis miſſionem.

De fluore muliebri.

Cap. XIV.

Nomina. Varias ſortitus eſt appellationes hic affectus nam muliebris fluxus dicitur, quod mulieribus ſit peculiaris, & proprius, & fluxus humiditatum albarum, & alba menſtrua, ſeu alba uteri purgamenta, vel albi flores, & profluvium muliebre, ſive uterinum nuncupatur, tunc autem fit, cum univerſum corpus per uterum à noxiis, & inutilibus humoribus expurgatur autore Galeno, qua ratione interdum etiam, ut ipſe ait per renes evacuatur, unde fit, ut ſæpe longo tempore citra interitum duret. *Definitio. 6. de locis 5. & 3 ſympt. cauſis 4.* *Diſtinctio ab aliis morbis.* Diſtinguitur à gonorrhæa præſertim venerea cum qua maximam habet ſimilitudinẽ, quod per hanc ſeminalis materia non ab utero, ſed à ſeminariis vaſculis, & poteſtatis carnib. profluit, ac diminantibus menſtruis non ceſſat: muliebre autem profluvium ſiſtitur, quando menſtrua profluunt, & inſuper quia ferè ſemper coniuncta habet Venereæ luis ſigna; At ſi ex impura Venere gonorrhæa non generetur, tamen in ea ſemper cum quodam licet exiguo voluptatis ſenſu ſemen profunditur, quod albis menſtruis non contingit. Ab immodico vero menſtruorum fluxu differt, quod in hoc ſanguis etſi inquinatus integer tamen evacuatur, & grumeſcere poteſt, in muliebri fluxu non quidem integer, ſed corruptus & in alteram naturam converſus cernitur, neque grumeſcit unquam aut certe ita crud9 ut nondum ruborem contraxerit. Fluit porro humor modo continenter: modo nullo ordine certave periodo. Vanum eſt n. quod *Differentiæ* Mercurialis ſcribit, hunc fluxum continuum ſemper eſſe, argumẽto ductus, quod loci muliebres madeant ſemper; quippe id perpetuum non eſt, neque ſi eſſet, propterea fluxus continuus dici poſſet, aliud ſiquidem eſt loca madere, aliud humorẽ fluere, qui per intervalla ple-

cumque

rumque repetit, ſi n. materia acris & irritans eſt, continuo fluit, ſi non ita acris, accumulatur, quoad humoris copia gravata natura illum extrudat, unde fit ut quibuſdam quotidie, aliis ſtatutis temporibus, aliis bis tervè in menſe citra ordinem inter duas purgationes profluat: ſæpiſſimè tamen poſt menſium purgationem, contingit vero inter duas purgationes, aut poſt menſtrua, quia ſemimutata illa excrementa, aut citius evocantur, aut facilius poſt debitum tempus conſecutione ad menſes excernuntur: ſed n. fluit nonnunquam per venas uteri, ſæpe etiam per eas, quæ ad cervicem terminãtur: Cæterum humor ipſe albus ſæpiſſime eſt ac pituitoſus, ſero lactis aut ptiſanæ cremori perſimilis, nonnunquam palleſcit, flavæ bilis ſoboles: ſæpe aquoſus à feroſorum humorũ ſuperfluitate: raro niger, quoniã melãcholicus humor ſuâ naturâ torpidus eſt, quanquam & ipſius fluxus interdum contingat: quod ſi ruber ſit, haud exquiſite ruber, ſed veluti ſanioſus, aut loturæ carnis ſimilis exiſtit, nonnunquam etiam ſub viridis, ac fuliginoſus, ſubindeque acris, & erodens, ita ut partes, quas attigerit, adurat & exulceret. Atque is rurſus modo graveolens eſt, modo odore nullo moleſtus, plerumque citra dolorem prodit, interdum vero utero iam exulcerato cum dolore promanat, neque ætate maturas duntaxat affectus invadit, verumetiam virgines: nullatenus igitur Montano accedendũm eſt, qui virginibus hunc fluorẽ nunquam accidere contendit, & cauſam inducit viarũ adſtrictionem: quod ſi contingat, ex eo corruptam eſſe incautè pronunciat, cum tamen illa cauſa ſit, quod rarò, at non quod nunquam virgines hoc malo excernantur, viſa n. iam eſt puella octo añorum hoc morbo affecta, & ego honeſtiſſimas, ac integerrimæ famæ virgines tum in Hiſpaniâ, tum in Germaniâ vidi & curavi, quæ per triennium, antequam mẽſes prorumperent, hũc affectum paſſæ ſunt, vel ob caloris debilitatẽ, vel qa cruditatib. abundabant. Symptoma eſt in exeũte mutato, vel ab intemperie & morbo totius corporis, & paris alicuius præcipuæ, veluti iecoris, lienis, capitis, ventriculi, maximè uteri ipſius, qui inprimis afficitur, ac debilitatur.

Montani lapſus lib. de uteri affect.

Species morbi.

Cauſæ huius affectus ſunt internæ vel externæ, interna eſt copia vel malitia vitioſi humoris, quæ citra nullum ordinem facultatem ad expulſionem laceſſit, generatur autem is humor (ut dictũ eſt) vel utero vel univerſo corpore, vel particulari aliquo membro malè affecto. Vtero quidem bifariam, aut quia proprium alimentum commutare

Cauſæ.

Ex utero.

nequit

nequit ob debilitatem retentricis, aut alteratricis, ideoque reſiduum expellit: vel quia pravè conficit, vel potius corrumpit propter in- *Alteratrix à frigido debilitatur* temperiem ſuiipſius. Debilitas alteratricis à frigido temperamento naſcitur, ideo tunc tenuia, cruda, vel ſeroſa excernuntur, cumque uterus non alatur, & trahere nunquam deſinat, fit, ut aſſidua ſit ex- *Retentrix ab humido.* purgatio, & univerſum corpus extenuetur: retentricis robur à cauſis etiam externis enervatur, nempe fœtus geſtatione, contuſione, caſu, eroſione, ulcere, inflammatione, vel abſceſſu, dolore, calore, mordicatione, & frequenti coitu, potiſſimum vero ab humiditate, quæ lubricitatem inducit. Intemperies quælibet eſſe poteſt aut putredinoſa qualitas, ob quam uterus alimentum corrumpit, & tunc *A toto corpore.* eius purgamenta pallida putrida ac fœculenta promanant. Si à toto corpore profluit, aut ex alimento depravato id fit, aut ex vitioſo, & habituali totius corporis temperamento, aut quia partes, quos aliunde recipiunt humores, per uterum excernunt, quod fit vitio expellentis irritatæ, aut retentricis languidæ. Particularia membra, quo- *A parte aliqua.* rum conſenſu uterus in hoc morbo plerumque afficitur, ſunt iecur, lien, ventriculus, veſica, aut caput, quæ excrementa progignunt, per ſentinam ſeſe exoneret, ſunt enim hæ publicæ corporis officinæ quæ ſi vitioſos humores conficiant, facile toti corpori, & utero communicatur, perinde ac boni, ideoque ſi membra hæc calida intemperie laborent, bilioſa gignunt excrementa; ſi frigida, pituitoſa, fluida, ac tenuia, quæ pro varietate materiæ commixtæ acria, nitroſa, ſalſave exiſtunt. *Externa cauſa.* Externas cauſas ex dictis facile colligere eſt, quibus adde aërem frigidum, mœrorem, eduliorum varia genera, præſertim herbarum, & leguminum, ac fructuum: partum difficilem, potiſſimum autem cruditates.

Signa. Vt affectus dignoſcatur, conſideranda tria, affectus natura, pars primario, aut per conſenſum affecta, & humoris conditio. Affectus dignoſcitur, quia uteri purgamenta à menſtruis diverſa ſunt colore, ſubſtantia, odore, ac profluendi tempore, & ordine: Menſtruus quippe ſanguis ſincerus eſt, hic autem humor diverſorum colorum pro humoris redundantis natura, & inſuper imbecillitatem fœminis inducit, decolorationem, impotentiam, maciem, mœrorem, pedum ac manuum tumorem, difficilem reſpirationem, os uteri

uteri perpetuo hiat, madet, quibuſdam excidit uterus ipſe, ita ut uſque ad muliebre pudendum progrediatur; fœminæ ſic affectæ ingratæ ſibi, & viris ſuis redduntur; interdum uteri exulceratio accidit, & tunc puris fœtidi nonnihil permiſcetur, aut ſanies, & fœminæ viri congreſſum non patiuntur, præſertim ſi ulcus in uteri collo ſit, doltét, quæ tamen ulcus non habent, etſi viri congreſſu minimè delectenur haud tamen effunduntur; Pulſus fere in hoc affectu vermicularis eſt, ut ſcribit Galenus; urina veluti aſinina, ut ſenex notavit. Vitio totius corpori fieri deprehenditur ex laſſitudine gravativa, à qua levatur mulier copiâ excretâ, & rurſus gravari incipit; inſuper ex venarum plenitudine, tenſione, corpore pedum, manuum ac crurum, ſi vero non quantitas ſed humoris vitium in toto lædat, laſſitudo ulceroſa adeſt, cum pruritu, mordacitate, & calore univerſi corporis. At ſi cacochymia melancholia ſit, mœſtitiam, terrores, taciturnitatem, & alia ſimilia mala inducit, ſi bilioſa, iracundiam, amarulentiam, anxietatem, ſitim, inquietudinem: ſi pituitoſa, fœmina pigra, & ſomnolentia fit, oculi ſine dolore tument, omnes tamen ut plurimum carnes habent candidas, & laxas.

2. de praſag. expul.
Hipp. 2. de morb. mul.
Signa ſi à toto.
Humorum Signa.

Si peculiare aliquod membrum afficiatur, peculiaria eiuſdem membri ſymptomata id monſtrabunt, ita dolor, calor, tumor, bilioſa excrementa iecur malè habere indicant, inappetentia vero vel ingens fames, ciborum corruptio, acidi, & crebri ructus, pituitoſa excrementa ventriculum affici declarent. Quæ omnia ſi deſunt, & lumborum, ac partium circa veſicam moleſtiam ſenſerit, conſenſus à veſica, & vicinis partibus erit, præſertim ſi urina craſſa, alba, & mucoſa ſit, qualem ſæpe vidimus. Quod ſi à capite contingat, cum dolore capitis, & ſpuma in excrementis fluxus fit, & per nares, & os ſuppreſſa evacuatio aliqua fuit. Si tandem à liene, plerumque rugitus ipſius adeſt, & aqua ſub ſiniſtro hypochondrio fluctuat, ac fœmina mœſta eſt. Ab utero provenire indicium fuerit, ſi cuncta hæc deſint, & fœmina boni coloris appareat, & nihil præter imbecillitatem perſentiat. Præterea in profluvio ab utero ſolo provenienti materia pauca eſt, cum ſolius uteri ſit excrementum, à toto autem, aut parte, quæ totius eſt officina, copioſior, dignoſcitur etiã ab utero fieri, ſi difficilis præceſſit partus, caſus ſupra ventrem, aut dorſum, ulcus vel tumor præter naturam in ipſo utero, aut medicamentum validum intus aut

Si à parte aliqua affecta.

extra uterum adhibitum, vel alia uterina accidentia, præſertim ſi fœmina adhuc nimis juvenis coniugio tradita fuit, & venerem exercuit.

Signa humoris. Humoris natura dignoſcitur ex iis, quæ cap. *de fluxu menſtr.* dictæ ſunt, & ex corporis conditione, ac præcedente vita, præſertim vero ex humoris calore, nam bilioſus flavus exiit, aut pallidus cum acrimonia: Pituitoſus albus multus; & citra acrimoniam; ſeroſus, ſive ſanioſus loturam carnis repræſentat: melancholicus fluxus hic (ut *2. de morb. mul.* diximus) rarò accidit, quia melancholia humor eſt ſua natura torpidus, nec facile fluens: meminit tamen Hipp. cuiuſdam fluoris, in quo humor veluti à carnibus aſſatis exit, & pudendum exulcerari dixit; inſuper alterius graveolentis fulvi veluti ex ovo vitioſo; hunc à vitellina bile, illum ab atra fieri certum eſt, & utrumque admodum periculoſum eſſe. De quibus jam dictum eſt cap. proprio.

Prognoſtic. Malum eſt cunctis ætatibus commune, maximè corruptis jam fœminis, & iis, quæ pepererunt; licet etiam virginibus ſæpe accidat, præſertim iis quibus præ humiditate vaſa ureri laxa ſunt; ſalacibus enim potius accidit gonorrhæa. Porro ætate vigente magis rubra fluxio infeſtat, declinante verò, aut admodum puſilla alba; fulva tùm in juventute, tùm etiam in ſenectute, utraque tamen ſi ſuæ ætati acciderit facile curatura, ſi alienæ difficulter, quia tunc fit morbus inproportionalis. Malum periculoſum ſemper eſt, quippe quod uterum exulcerat, & cogit procidere, tabem inducit, hydropem, & mortem, conceptum plerumque impedit, quia ſemen vel corrumpit vel lubricando elabi compellit, vidimus tamen prægnantes albo fluore affectas, quæ nihilominus ad juſtum tempus fœtus geſtarunt, & vitales pepererunt, ſed puellas. Deterius fluxus lividus, cruentus, fœtidus, aut luteus; minus periculoſus, pallidus, albus, purulentus, convulſio aut animi defectio ſi in fluore muliebri advenerit, malum. 5. aph. 56. Fluor hic in ſenioribus prope incurabilis eſt, & eas ad *2. de morb. mul.* mortem uſque comitatur, ut ſapientiſſimus refert ſenex; quod ſi *Rondeletius.* purgatio fiat à melancholia, tandem cancer excitatur, ut ait quidam.

Curatio ſi fiat à ſeroſo humore. Si à bile fiat curatur, ut menſtruorum profluvium ortum à calido, & fervido ſanguine. Si verò à ſeroſo humore, aut pituitoſa materia, à quibus muliebris fluxus plerumque fit, tria illa revocanda in memo-

memoriam ſuprà commemorata, à quibus triplex oritur curandi ratio; prima à toto, vel particulari aliquo membro] ſumpta. Secunda à natura humoris. Tertia ab utero. Si igitur ſeroſum humorem à toto corpore fluere comperias, curatur 4. remediorum generibus. Primo optima victus ratione; ut tenui, ſicco, & adſtringenti cibo ex cydoniis, piris, agreſtâ, acetosâ, amylo, & orizâ, cum lacte chalybeato, carnibus coctis in aqua pluviali, vel chalybeatâ addito ſucco granatorum, berberis, de ribes, quæ ſummè commendantur. Potus eſto pro occidentalibus aqua, in qua ferrum vel ignitum aurum ſæpius fuerit extinctum additis prædictis ſuccis. Pro vino aſſuetis, & ſeptentrionalibus vinum craſſum, & auſterum. Aër eligatur ſiccus; ſomnus ſit paulò longior, corporis motus, animi accidentia vitanda, mulier collocetur acclivibus coxis.

Cibus. *Potus.*

Secundo vacuantibus ac imprimis ſanguinis miſſione (præſertim ſi ſanguinem permiſceri cognoveris) ex media, aut axillari cubiti vena, aut cucurbitulis ſcapulis adhibitis cum ſcarificatione; deinde iis, quæ ſerum ſanguinis educere valeant, parato prius humore hoc aut ſimili ſirupo ℞. *Sirupi roſ. ſimpl. de ſtechade an.* ℥ *j.* ß. *aquæ fœniculi, meliſſæ, arthemiſiæ, an.* ℥ *ij.* ß. *miſce pro duabus doſibus*: hoc poſtquam per dies circiter octo uſa fuerit purgetur hiera, caſſia fiſtula, myrobalanis citrin. ſero lactis cum rhab. ſirupo de cichoreo cum rhab. aut roſato ſolutivo, ut ℞. *Pulpæ caſſiæ* ℥ *j. ſpecierum hieræ* ʒ *j. cum ſacharo fiant boli, aut* ℞ *rhab. electi, corticum myrobalanorum citrinorum an.* ʒ *j. infundantur per noctem in* ℥ *iiij. ſeri caprini, colatura mane adde ſirupi roſ. ſolut.* ℥ *j.* Prodeſt etiam ℥ j. conſervæ roſ. cum ʒ j. pulveris rhab. & g. iiij. maſticis, quibus ac ſimilibus purgandum paulatine poſt unam confertam purgationem, aut convenienti apozemate, quale capite *de fluxu menſtruorum* ſcriptum reperies, aut his pilulis, quæ confortando purgant ac recipiunt *rhab. electi, ſucco roſ. irrorati* ʒ *ij. myrobalanorum citrinorum, chebulorum, indorum infuſorum in ſucco roſ. an.* ʒ *j. maſticis* ℈ *j. ſpicæ* ℈ ß. *cum ſirupo ex pluribus infuſ. roſ. fiat maſſa*, cui addere poteris *myrrhæ* ʒ ß. *croci* ℈ *j. doſis.* ℈ *iiij. una vice, aut* ℈ *j. alternis diebus*, aut capiat pro una conferta evacuatione ℥ j. vel pro paulatina unicam mediam paſtæ electuarii de ſucco roſ. quæ ſic paratur, ℞. *prædicti electuarii* ʒ. *iiij. ſacchari diſſoluti in aqua morbo convenienti* ℥ *iiij. fiat paſta, ſive rotulæ.*

Vacuatio. *Sanguinis miſſio.* *Purgatio.* *Pilulæ.* *Paſta de ſucco roſ.*

Diverſio. Tertio divertentibus ad alias partes, cum evacuatione tamen ne humor decumbat in partem principem, in quem uſum, ſi vires tolerent, iteranda ſanguinis miſſio partita tamen, & per intervalla digito foramini adhibito, uti fieri ſolet in iis, qui ſanguinem ex qualibet parte reiectant, mollibus deinde frictionibus, ac vinculis brachiorum, exercitio, cucurbitulis parvis, & frequentibus. *Balneum* Præſertim vero prodeſt balnei ſulphurei uſus, & provocatio ſudoris per decoctum *Sudor.* ligni guajaci, radicis chinæ, aut ſarſæ parellæ de quibus cap. *de humida uteri intemperie* abunde ſcriptum reperies, potiſſimum tamen hæc ſudorifica in vere, & autumno conveniunt: aut ſi fœmina ſudare renuat, ſirupus pluribus diebus exhibeatur ax aliqua prædictarum dococtionum confectus. Derivatur etiam humor, ad vias urinæ, in quem *Diureticā.* uſum confert mirificè hoc decoctum ℞. *aſſari, apii, calaminthi, ſoldanellæ an. m. j. ß. polypodij, ſeminis carthami an. ℥ ß. coquantur in 5. q. aquæ ad lib. j. ß. cuius doſis ℥* v. ac ſi volueris adhuc purgare, decocto adde *agarici, vel turpeti in ligatura ʒ j.*

Quarto adſtringentibus, in quem finem pecten, venter, & *Adſtrictio.* lumbi ſpongia in poſca madida fomententur, aut lana ſuccida in vino adſtringenti, & oleo roſ. vel myrthino imbuta aut inceſſiones fiant ex decocto myrti, mali corii, cytinorum, roſis rubeis, rore marino, demum extrinſecus adhibeantur, & mulierum locis indantur quæ c. *de fluxu menſt.* 5. remed. genere dicta ſunt, quibus tamen non utendum ante totius corporis evacuationem per ea, quæ ſimul revellant, & derivent; tunc enim à retentis excrementis læſio nulla immminet.

Curatio ſi à pituita fiat. Si à pituita malum originem ducat, victus ratio eadem eſto, humorem deinde, ac corpus præparabis, rhodomelitæ, ſirupo de hiſſopo, de duabus radicibus, de praſſio, de arthemiſia, de bethonica, *Purgatio.* cum aquis aut decocto earundem herbarum. Secundo purgabis ſic: ℞. *Turpeti, ſeminis carthami, mechoacanæ an. ʒ ß. coquantur in ℥ vj. aquæ ad tertiæ partis conſumptionem, colaturæ adde agarici trochiſcati ʒ j. mellis roſacei ℥ j. vel accipe diaphœnici ʒ iij. agrici trochiſcati ℈ iiij. ſirupi de hiſſopo ℥ j. aquæ fœniculi ℥ iiij. miſce fiat potus*; aut ſi pilulis magis capiatur ℞. *maſſæ pilularum de hiera, maſtichinarum, vel alephanginarum ʒ ij. agarici trochiſcati ʒ j. ß. cum melle roſ fiant pilulæ ex ſingulis dragmis* viiij. quarum prima vice capiat xiij. poſtea ut paulatine purgetur humor pituitoſus, capiat

capiat bis in ſeptimana iij. ex iiſdem pilulis aut ℥ iiij. vini purgativi à nobis deſcripti cap. *de ſuppreſſ. menſt. 4. remed. genere*; At ſi melancholicus humor redundet, prædictis potionibus admiſceantur ʒ iij. confectionis hamech, ex quo etiam aut convenienti alio electuario cum ſacharo diſſoluto in aqua morbo appropriata tabellæ fiant ſive paſta. Tertio reliquias diſcutientibus, in quem uſum confert ſirupus ex decocto ligni cum hermodactylis, carthamo, & foliis ſenæ cuius deſcriptionem habes cap. *de uteri intemperie humida*, aut ſudores provocentur cum decocto ſarcæ, radicis chinæ, ligni indici, aut utendum ſimplici eorũdem decocto pro quotidiano uſu; conveniunt etiam aſperiores frictiones, exercitium, balnea, aquæ aluminoſæ, bituminoſæ, ſulphureæ; evaporationes ex decocto herbarum calidarum ut nepitæ, calaminthæ, fœniculi, hyſſopi, enulæ, camemali, anethi, & ſimilium, in quo etiam decocto balneum fiat: à balneo, corpus inungatur, oleo ex decoctione piperis, enulæ, camemeli, ſquinanthi, vel radicis angelicæ, diſcutit etiam ʒ j. theriacæ optimæ, aut mithridatii, ex vino ebibita, aut ſuffumigia ex his trochiſcis, qui ſupra ignitos carbones iniiciantur ℞. *galliæ moſcatæ, aliptæ moſcatæ an.* ʒ j. *ladani, ſtyracis, ligni aloës, bezoini an.* ʒ ß. *gummi arabici, vini optimi q. ſ.* ſecundum artem fiant *trochiſci*, quorum ſuffitum mulier bene cooperta inferius capiat, ſubinde frictionibus primo levioribus quibus ab internis ad ex imas partes humor revocetur, deinde aſperioribus, quibus per cutim, quod inutile eſt, reſolvatur. Quarto corroborantibus, & adſtringentibus ut ℈ j. cornu cervi uſti, acaciæ, aut ʒ ß. ſpec. diatragacanti ſæpius in vtno ſumptis, aut ʒ j. ſeminis uvæ ſeu coaguli leporis, vel trochiſcorum de terra lemnia, de ſpodio, de Karabe in vino auſtero, aut in aqua chalybeata; hoc etiam conditum mirificè vires roborat ad diſcutiendas reliquias humoris, *conſervæ roſarum, anthos an.* ℥ ß. *ſpecierum diarrod. alb. aromatici roſ. an.* ʒ j. ß. *cornu cervi uſti, coralli rubei præp. an.* ℈ ij. *ſirupi de corticibus citri q. ſ. fiat conditum*, cui addere poteris pulverem eboris, ac roſarum rub. vel ſine ſirupo tragæam parare, tandem applicanda utero emplaſtra, quæ confortare valeant pro matrice dicta, quorum deſcriptiones reperies cap. *de uteri debilitate.*

Balnea.

Suffitus.

Si vitio alicuius membri fiat, quod excrementa gignit, & in uterum tranſmittit, curatio fiet per ea, quæ generationem excrementi

A vitio ventriculi curatio.

prohibeant, & genitum ab utero divertant, ita ſi accidat per conſenſum ventriculi, curatur primo vomitu tertio quoque die provocato.

Paulatina purgatio.

Secundò paulatina purgatione per ʒ ß. pilularum maſtichin. de rhab. de agarico, de aloë, parato prius humore ſirupo de mentha, de abſynthio, de corticibus citri, cum aquis menthæ, fœniculi, betonicæ.

Diſcutientia.

Tertiò iis, quæ reliquias humoris conterant, ventriculum tamen roborando, ut rhabarbaro maſticato; aut ʒ j. ſpecierum diarrod. aut aromatici roſati, cum ℥ ij. vini, aut alicui⁹ ex prædictis ſirupis ſingulo mane ſumpta, aut ſerapii radicis chinæ ℥ iiij. Quarto externis, quæ eaſdem habeant vires diſcutiendi, & roborandi, ut fomentationibus ex oleis de abſynthio, de mentha, nardino, de ſemine angelicæ, cinamomi, naphæ, aut balſamo indico, ex quibus emplaſtrum fieri poteſt, addito gummi tacamacca, caranna, dyaphœnicone calido, vel frigido, aut aliquo ex ſtomaticis medicamentis, capite *de vitiis ventriculi ex utero* conceptis, aut etiam cum cera ac pulveribus immediatè poſt recenſendis, & prædictis oleis unguenta concinnantur.

Sacculus ſtomaticus.

Fit inſuper ſacculus ſtomaticus ex equis potionibus coralli, galangæ, cariophyllorum, nardi, cinamomi, roſarum, abſynthii, menthæ. Si à capite originem trahat, inſtituta bona victus ratione illud

Curatio ſi à capite fiat.

Pileus.

purgabis paulatine per pilulas cochias, arabicas, fœtidas, aureas, aggregativas, poſtea capiti ſi frigidum ſit, pileus imponatur ex æqualibus partibus camemali, coriandri præp. ſtœchadis, maioranæ, roſarum ſiccarum, thuris, maſticis; cunctis inter duas ſyndones incluſis cum baſtituris: prodeſt etiam ad ingreſſum lecti noctu ſumere ʒ j. pulveris ſarſæ parellæ in ℥ iij. aquæ maioranæ aut in ovo ſorbili, quod ſi caput calore infeſtetur à purgatione abſtinendum, utendumque potius embrocha ex aqua dulci, lacte, vel decocto hordei, papaveris roſ. viol. papaveris, poſtea capiti inſperges pulverem roſarum myrthillorum, coriandri, coralli, aut pileus paretur ex iiſdem pulveribus addito bolo armeno, pulvere cornu cervi uſti, vel hora ſomni in ovo ſorbili capiat pulveris cornu cervi uſti, roſ. myrthillorum an ʒ ß. Maxime etiam ſudores conveniunt, quibus non proficientibus ad fontanellas veniendum, in altero, vel ambobus brachiis, quod utiliſſimum remedium eſt, quia diverſione factâ, & caput purgat, & uterum

terum à fluxione vindicat.

Si vero vitio iecoris obveniat, curatur ſicuti quando à toto provenit, additis duntaxat, quæ jecur reſpiciant, ſi uterus primario afficiatur, & illud ex intemperamento, medebitur, ut cap. *de uteri intemperie*; ſi ex figura, aut complectendi, retinendique vitio, per ea, quæ denſant, comprimunt, & corroborant, ac prohibent, ne excrementa ad uterum tranſmittantur, quorum materia cap. *de menſtruorum profluvio* ad calcem poſita, præter cætera tamen laudantur ſemper in his caſibus balnea, ſudores, & fontanellæ, de quibus ſeorſim ſuis locis tractationes reperies.

Si ex vitio iecoris.

Scholium.

Oculi ſine dolore tument] *Avicenna, & Altomarius putant, oculorum tumorem in hoc affectu interdum eſſe cum dolore, interdum ſine illo, decepti Pauli verbis lib. 3. c. 63. ubi ſic ſcribit*: loci continuè madent humoribus colore variantibus, *& cæt. & addit*, laborans oculos habet prætumidos nunc cum dolore, nunc citra illum; aut cum exulceratione, aut ſine illa; *ubi quidem dolor affectui potius, aut fluori matricis, quam tumori oculorum tribuendus eſt; itaq; oculi tument, fluor autem, inquit, nunc cum dolore eſt, nunc citra illum, nunc cum exulceratione, nunc ſine illa; quemadmodum enim in hydrope, & cachexia oculi ſine dolore tument, ita etiam in hoc affectu. Porro inveſtigatione dignum eſt, cur in pleriſque uteri affectibus magis, quam in morbis alterius partis, oculorum fiant dolores, ac tumores, cum tamen adeo diſſitæ ſint partes, nam inſtantes & præſentes iam menſes vel hoc ſolo ſigno interdum pronunciabis, quod per ea tempore alterentur, tumeant, ac livida appareant radices oculorum. Huius tamen rei cauſam dicunt, quia oculorum radices cum utero mirificum habent conſenſum per ſpinalem medullam, à qua etiam opticos nervos oriri Mercurialis Varolum ſequutus autumavit. Potius tamen cenſeo in hiſce morbis potiſſimum pituitoſos ac crudos humores redundare, & multos vapores, qui in partibus mollioribus ac tenuiori cute obtectis facile recipiuntur, ac ſe produnt, qua ratione per morbos acutos oculi cavi fiunt 1. prog. 7.*

Av. 21. 3. tract. 3. c. 23.
Alt. c. proprio.

Quarto adſtringentibus] *An adſtringentia in hoc affectu conveniant quæſtionis eſt, cum præſertim Galenus lib. de prænotione ad Poſthumum uxori Boëthij nociva fuiſſe ſcripſerit, quia retentis humoribus ægra tumuit, &*

peſſimè

peſſimè habuit: Reſpondendum, convenire ſi tempeſtivè adhibeantur, evacuato nimirum prius corpore, per ea, quæ ſimul revellunt, & derivant, tunc enim retenta minimè lædunt. Inter inita vero non convenire, quia retinetur id, quod per convenientem regionem natura ſolebat expurgare.

Diuretica menſes eohibent.

Diuretica obſtructiones ſolvunt

Derivatur etiam humor ad vias urinæ] *Ac dices, quæ urinas movent eadem menſes; reſpondeo, quæ proprie urinas ducunt, menſes non proliciũt, imo cohibant, quia ſanguinem ſiccant, & incraſſant, quod ſi iiſdem ad commovendos menſes interdum utimur, id quidem fit, quia obſtructiones ſolvunt, quæ menſes remorabantur. Si quis urgeat, pleraque urinas ciere non quidem ſiccando, ſed liquando, & ſeparando aquoſum, liquatum autem ſanguinem ad uterum ferri poſſe, ſicuti ad veſicam: dic talia vere diuretica non eſſe, nec nos de illis loqui; adhæc humorem non ferri ad renes, ſed trahi, & eo magis, quo liquidior, ad uterum vero nec ſponte ferri, nec trahi, ſed trudi à natura, ideo facile averti poſſe ad alias partes. Vide quæ copioſius de his diſſeruimus in ſcholio capitis de ſupp. menſt. & lib. 4. de natura mulieris cap. 9.*

Quæſt. an in fluxu muliebri totum corpus afficiatur, an uterus ipſe

6 de locis 1.

Lib. 3. c 63.

De loco affecto in fluore muliebri varij ſunt ſcriptores, & in duas diſtributi factiones, quarum utraque eadem Galeni loca in ſui ſubſidium affert, ut nullibi verius ſit, argumentum ab autoritate cereum eſſe atque tornatile. Altomarius affici univerſum corpus contendit, & Galenum citat autorem, qui ſi ſcribit. Sed accidit interdum fœminis muliebre vocatum profluvium, vel utero nequaquam affecto, cum univerſum corpus per ipſum expurgatur. *Et inſuper quia Paulus vulvæ fluorem appellat deſtillationem totius corporis, quod expurgatur. His ductus Altomarius in hoc malo (licet eius multiplicem originem agnoſcat, quia interdum totum corpus: interdum iecur, aut lien: ſæpe etiam ventriculus male habent) haud quaquam tamen uterum affectum eſſe affirmat, cui Alexander Maſſaria plane ſubſcribit, ut ſerie ipſius apparet non alia de cauſa quam ut ſolita æmulatione Mercurialem inſectetur, in quem finem ſuperiora Galeni loca non tam vertit quam pervertit. Poterant adiicere ad ſui dogmatis confirmationem, quod ex evacuatione morbi ad corpus univerſum attinere videntur ex retentione ad uterum, quod ſignificavit Hippoc. dicens;* menſtruis largius fluentibus morbi eveniunt: non fluentibus autem ex utero morbi contingunt. *Vbi largius quidem fluentibus ſimpliciter dixit fieri morbos, neque locum adiecit: non fluentibus autem adiunxit ex utero. Neque id immerito; ſi enim ibi morbus conſtituitur, unde vel neceſſarium demitur, vel inutile adiicitur; in evacuatione ſæpe corpus univerſum à quo ſangus aufertur ægrotabit: in retentione uterus, cui non ſuum adiicitur. Verum his non obſtantibus, tam Altomarius, quam Maſſaria mihi videntur*

5. aph. 57.

videntur peſſimè deducere, tametſi enim notum eſt, & iam alibi à nobis proditum, non quæcunque per uterum expurgatur, ab utero expurgari; tamen non ſequitur, quia Galenus priori loco dixit, fluxum fieri cùm univerſum corpus per uterum expurgatur, propterea fieri numquam poſſe, utero malè habente, neque illud, vel utero nequaquam affecto, uterum planè excludit, ſed fieri affectionem admittit illæſo utero, qui tamen rudioribus potiſſimum læſus videretur, quod particula, vel, *apertè innuit, quam Maſſaria artificioſe dimiſit. Nam indefinita propoſitio in materia non neceſſaria particulari æquipollet, non univerſali, ut norunt Dialectici: non ergo quia ex corpore dixit, ideo ſemper ex corpore fit, ſed plerumque, qua etiam ratione Hippocrates indefinitè dixit, menſtruis largius fluentibus morbus evenire, qui tamen fluunt toto corpore, aut aliquo ex viſceribus, vel etiam utero malè affecto, ut ſuo loco diximus. His accedit quod ipſe Galenus in lib. de ſympt. cauſis eandem affectionem exoriri ſcribit, propter affectum in utero exortum, & in lib. de locis dixerat, quemadmodum interdum per renes quoque evacuatur. Quibus affectis nemini, dubium eſt, quin ſimilis aliquis humor educi poſſit, idipſum Avicenna ſentit, & Matthæus de Gradiis, uterque ſolidæ doctrinæ viri, qui ob imbecillitatem reſolutivæ uteri, & venarum eius albas humiditates interdum per circuitus, nonnunquam etiam citra certas periodos expelli affirmant. Vt igitur à toto corpore ſemper fluere non recipimus: ita ſæpe ab eodem emanare confitemur, addimus pronunciato firmamentum, quod crudus humor non ſolum ex ſecunda coctione redundat, verumetiam in tertia, quæ uti in venis totius fit, ita etiam in venis uteri.*

Avicē. 20. 3. cap. 32. Matth. c. de fluxu menſt. De cauſis mēſt. alb.

De Gonorrhæâ.

CAP. XV.

GOnorrhæa, definiente Galeno, eſt involuntaria, & aſſidua ſeminis profuſio citra Veneris imagines, citra genitalium tentiginem, & cum nullo, aut levi quodam oblectationis ſenſu. Aëtius definitionem muliebri gonorrhææ accommodans, eſt, inquit, ſeminis citra contentionem ac tentionem veneream profluvium, ad quod uteri laxatio, & debilitas ac totius corporis tabefactio conſequitur. Dicitur Gonorrhæa à γόνη, quod eſt genitale ſemen, & ῥεῖν, quod fluere ſignificat,

Definitio. 6. de locis 6.

Optima definitio, nam ſic experientia fœminæ comprobãt.

Paul. lib. 3. cap. 55.
Diſtinctio.

ficat, perinde autem fuerit, ſi profluvium dicas, profuſionem, aut excretionem. Paulus, Rondelitius, ac Mercurialis confundunt hunc affectum, cum veneris inſomniis, ſeu pollutione nocturnâ, ſed malè: nam pollutio nocturna ab exuperante ſemine fit, vel à calore, & acrimonia eiuſdem naturam proritante, vel ingenti vaſorum ſeminalium robore, ideoque cum voluptate proſiliendo affatim procidit; in vera gonorrhæa crudum, aquoſum, ac tenue promanat, ut plurimum citra appetentiam coëundi, quia cum debito tempore in capreolaribus vaſis ſemen non retineatur ſpiritib. privatum, nec confertim, nec ſubitò movetur, ſed paulatim & lentè fluit; ſubinde fœminæ, quæ ea affliguntur, decolores ſunt, & dolores circa lumbos ſentiunt, neq; verò gonorrhæa affici dicuntur fœminæ, quæ per uteri ſuffocationem, aut ex levi altera cauſa, ut clyſteris perfuſione, aut ex concuſſione membrorum, ut in epilepſia ſemen ejaculantur; quia in his non aſſiduè, nec ſine oblectamento, crudum, ſed craſſum, copioſum, & cum ſenſu voluptatis, ac tentione partium, genitura ſaliẽdo potius prorumpit, quã effluit. Porro gonorrhæa communis eſt affectus, & viris & mulieribus, ſed his quodammodo peculiaris ob ſeminis tenuitatem, & viarũ amplitudinem; licet propter verecundiam ſæpiſſimè cælent, ideo ſecuti viros in arte præſtantes Aëtium, Priſcanum, Moſchionem, Jachinum & alios de ea inter morbos mulierum ſcribendum duximus, ac ut facilius diſtingueretur ab uteri albis purgamentis, cum quibus maximam habet ſimilitudinem; diſcriminatur, tamen, ut ſcribit Gradius, colore, quia ſemen pellucidum eſt, clarum, glutinoſum, & magis concoctum; quantitate, quia minus in gonorrhæa prodit, ni alius fluxus commiſceatur, quam pituitæ in albo fluore, ac ſemen fœtidum non eſt, & per intervalla fluit licet non magna, ideo os uteri non ſemper madet, veluti in albo fluore: Inſuper in gonorrhæa corpus citius, & magis contabeſcit, ſi fluxus durat; & præſentibus menſtruis fluxus albus ceſſat, quia ex eadem materia fit, gonorrhæa tamen perſeverat; contingit affectio omnibus ferè fœminarum conditionibus intra 14. & 40. annum conſtitutis, tametſi Mercurialis gonorrhæam prægnãtibus non contingere aſſeuerantius confirmet, quia ſemen in uterum ſemper ejaculari arbitratur, & inde foras effluere, ſed quoniam prægnantes dum congrediuntur ad uteri cervicis latera emittere 2. phyſiologiæ luculentius diſſertavimus, per quas vias ſemen emittunt

Semen per gonorrhæã ſpiritibus orbatum eſt.

G. de fluxu menſt.
Diſtinctio à fluore mul.

per

per eaſdem gonorrhæam fieri nemini dubium eſſe debet. Cæterum eſt alia gonorrhæa, quæ ex venerea ſpurcitie contrahitur, in qua corrupti, ac fœtidi humoris defluxus apparet, qui ſæpe interni meatus exulcerationem concitat, quo à ſimplici differt gonorrhæa, potiuſque corruptos menſes repræſentat, ni & cauſa procatarctica, & colore diſtinguatur, quia magis ruffeſcit; cum igitur diverſæ ſint cauſæ, ac diverſa ſymptomata; diverſa etiam eſt curandi ratio, quocirca non de ea, quæ impropriè ſic dicitur, ſed de ſimplici gonorrhæa ſermo hic inſtitutus eſt; quæ quidem, ut viſum fuit Galeno, ſymptoma eſt præter naturam de genere excrementorum immodicè fluentium: nam ut excernere tempeſtivè, ita continere naturæ officium eſt. Pars affecta inſtrumenta ſeminis ſunt, ſeu ſpermatica vaſa, in quibus generatur, & naturaliter continetur genitale ſemen, non vero pudenda, quæ viæ ſolummodo cenſentur, unde gonorrhæa involuntario urinæ fluori proportione reſpondet.

Altera ſpecies gonorrh.

3. de ſympt. cauſis.

Pars affecta

Ex dictis palàm eſt, præcipuam huius mali cauſam eſſe vaſorum ſeminariorum, ac retentricis facultatis infirmitatem, & mollificationem, quam facultatem imbecillē reddere poſſunt omnes excedentes intemperaturæ, præſertim humida; lædunt etiam vaſa externæ cauſæ, ut caſus vel ictus in renum regione, nimis frigida linimenta, & balnea earundem partium, & lumborũ, ſeſſio ſuper frigidũ lapidē, lumborũ arcta ſtrictura, & linteorum calefacientium ſuper lumbos nimis uſus. Fit etiã ex vaſorũ reſolutione aut muſculorũ convulſ. ubi ex Avic. notandum, quod ſicut cõvulſio muſculi ani feces retinet, quia ad retinēdum genitus eſt; ita convulſio muſculorũ genitalium fluorē generat, quia expellere eſt eius munus, ſed n. ex parte ſeminis etiã ubertas aut qualitas gonorr. excitat, ubertas quidē, ut in viduis, quæ antea veneri aſſuetæ, nunc continenter vivunt, & iis quæ nuptias protrahunt, ſpõſis tamen frequentius adhærent, ac cum eis luſitant: qualitas vero, ut acrimonia ac tenuitas, quæ ex calore renum vaſis ſpermaticis communicato, proveniunt, & faciunt, ut vel non concoqui vel nõ retineri ſemen poſſit tantiſper, dũ concoquatur, craſſeſcat, & ſpiritus acquirat, ſed crudum & incoctum excidat, ita qui acrioribus utuntur cibis, & crudis, ut multo aromate, oſtreis, bulbis, cæpis, ſcolimo, nucleis pini, aut meracioris vini copia, & qui intēpeſtivè equitant, ac ſe exercent, hoc malo laborãt ſæpius, illi etiã qui impuberes, nec dũ matura ætate

Cauſa, vaſorum imbecillitas, intemperatura, &c.

Convulſio.

Gonorrhea qui afficiantur.

veneri petulantius ſe mancipârunt, nam imbecilles partes evadunt, in quas tamen longa conſuetudine humores uberius confluunt, ſic etiam illi, qui in adoleſcentia, (pudet dicere) nefariè manu pudendis admota ſemen proiiciunt, maſturbatores propterea dicti. Quicunq; verò præter has cauſas ſcriptores aſſignant, pollutionem potius gignunt quam gonorrhæam.

Signa. Signa morbi, & quibus ab aliis, cum quibus ſimilitudinem habet, internoſcatur, ex dictis cumulatè patent; cauſarum indicia hæc ſunt: vaſorum imbecillitas ex intemperierum ſignis deprehenditur, ſimul cum corporis natura humida, ac ex præcedenti victus ratione non abſimili, ex laſſitudine inſuper, & debilitate, & quia in coitu ante tempus excernunt, ac demum ex cæterarum cauſarum abſentia; ſeminis abundantia proditur, quia ſic affectæ, nec oppido pallent, nec adeo emaciantur, inſuper ex anteacta vita, ut ſi mulier ſedentariam degat, bene nutrita ſit, & corpore carnoſo, calido & humido, ac continens cum ſit, cibis utatur, quæ Venerem excitent. Acrimonia, & cruditas ex ſeminis colore, & ſubſtantia dignoſcitur; acre n. billioſum ac tenue in induſio apparet; crudum, album & tenue, ita ut vix maculam relinquat; Caliditas ſeminis colligitur ex genitalium calore, pruritu, & mordacitate, ac ex nonnullo voluptatis ſenſu dum excernitur; quæ ſi ex renibus proveniat, in iiſdem percipitur calor, & debilitas, & in urina pinguedo quædam ſupernatat à fervore liquata, ideo Hippocrates dicebat, ſi pinguedo ſupernatans aranearum ſpeciem refert, damnandum eſt, indicat enim conſumptionem. *2. prædic. 35.*

Prognoſtica. Gonorrhæa licet cunctis ætatibus accidere poſſit, plerumq; tamen iunioribus circa pubertatem accidit, ſæpe autem diuturna eſt affectio, adhuc tamen recentem reprimere & ſedare, enitendum eſt, nã ſi interpoſito ſpatio diligenter non curetur, *uteri ſequitur laxatio & debilitas*, ac tandem tabe conſumit, à toto enim corpore ad uterum paulatim materia confluit, & quia excrementum eſt utile, quod natura ob generationem reſarcire properat, ſemper eò ſanguinem tranſmittit, ac ſeminaria vaſa humore deſtituta, id quod membra nutrire deberet, ſubinde ad ſe rapiunt; ſalaces etiam fœminæ, & illæ, quibus præ humiditate ſeminaria vaſa laxa fiunt, hoc malo ſæpius exercentur.

Si à cauſis procatarcticis ortum ducat, curatur earundem remotione, & affectuum ab iis derelictorum: ſin autem ex ſeminis copia, & va-

& vaſorum imbecillitate, quod frequentius contingit, curatur in ſumma iis, quæ ſeminis generationem prohibeant, genitum minuant vaſa conſtringant, ac roborent, id quod ſex remediorum generibus fit. Primo victu exſiccante, ut aëre ſicco, & temperato in activis, ſomno odorato, vel breviori ſolito ſupra culcitram factam ex lana, & foliis agni caſti, ſalicis, portulacæ, lactucæ, ac ſimilibus arefactis, lectus ſit aſper, non delicatus, in alterum laterum non in dorſum decumbat, ne arteriæ concaleſiant, quieſcat præſertim initio morbi, alvus ſingulis diebus naturæ reſpondeat, ſin minus levi clyſtere ſolicitetur; caveat à ſpectaculis, cogitationibus & lectionibus laſcivis, præſertim à conſpectu viri elegantis formæ; potiuſque tetrica utatur vivendi ratione, lectionibus, & colloquiis ſeveris, ambulare pedibus nudis Venerem etiam reprimit. Cibus ſit paucus, qui ægre corrumpatur, *Cibus.* difficulter permutetur, & exſiccandi vim obtineat, ita cum omnibus cibariis permiſcenda ſemen viticis, cannabis, rutæ, & folia Nympheæ, plantaginis, briti, atriplicis. Pyra etiam conveniunt, & meſpila, cucumeres, lentes, cucurbita, morus, panis triticeus eſto, carnes non humidæ, ſed montanæ, ferinæ, præſertim aceto maceratæ, & aſſatæ, aviculæ, cum quibus omnibus infra ſcriptus pulvis permiſceatur conveniunt etiam emplaſtica, ut pultes ex farre, hordeo, oriza, milio, piſces, gallinarum cerebella, potiſſimum in debilitate vaſorum. Potus ſit aqua chalybeata, aut cocta cum prædictis ſeminibus, vel ſi vi- *Potus.* no ſit aſſueta, adſtringenti utatur. Fugiendi cibi flatuoſi, ut oſtreæ, bulbi, fabæ, acres & multum nutrientes, ut aromata, eruca, nuclei pini, amygdalæ, dactyli, piſtacia, ova, ſiligo, alica, & omnis caro glutinoſa, ac cibi ſorbiles, vini nimius potus, & lectus plumaceus.

Secundo divertentibus, ut vomitu ex decocto ſeminis raphani, *Diverſio.* anethi, agarici, cum oxymelite, frictionibus brachiorum, & exercitio partium ſuperiorum.

Tertio evacuantibus, præſertim autem, ſi ſemen redundet, ſan- *Evacuatio* guinis miſſione ex utraq; baſilica in ea quantitate, quæ plenitudini & viribus correſpondeat. Si vero humores aliena qualitate inquinetur, minus ſanguinis miſſioni inſiſtendum, niſi iuvenis ſit, & ſalax mulier, in aliis purgatione potius utendum, aſſumpto prius per aliquot dies hoc ſirupo, quo humores attemperentur & corrigantur: ℞. *ſucci fœniculi, menthæ, calaminthæ an.* ℔ *ß. decoctionis myrthi, ſeminis lactucæ, Nym-*

phea, raphontici ℥ iv. cum ſ. q. ſacchari roſarum colati, fiat ſirupus mediæ conſiſtentiæ doſis ℥ ij. cum ℥ iij. decoctionis myrthi, foliorum viticis, nenupharis, capulorum galndium. Purgatio talis erit, ℞. *prunorum damaſcenorum, jujubarum, ſebeſten an. num. x. flor. viol. nenupharis an. p. j. pulpæ tamarindorum ℥ j. fiat decoctio in ſ. q. aquæ ad ℔ in colaturæ ℥ iv. infunde rhabarb. optimi ℨ j. ß. aut corticum myrobalanorum citrinorum ℨ ij. ſandali citrini ℈ ij. in expreſſione diſſolvæ ſirupi ex g. infuſionibus roſarum ſiccarum ℥ j. fiat potus ſumendus in aurora.* Cœterum conferta purgatio hic raro locum tenet, quia ſemen in vaſis, & iuxta proſtratas contentum non purgat, ſed potius commovet, & gonorrhæam auget, quamobrem paulatina potius, & per intervalla utendum, qua citra commotionem quæ utero vicina ſunt, expurgentur, eorumque ſucceſſione à vaſis aliquid diſcutiatur, vel divertatur, id fiet ſirupo ex infuſ. roſ. aut ſucco mercurialis, pilulis maſtichinis, de aloë, de agarico, de rhabarb. ad ℨ j. ß. aut ℨ. *terebintinæ abietis ℨ iij. agarici trochiſcati ℨ j. ſeminis dauci, cannabis, pulveris ligni aloes an. g. viij. cum ſaccharo fiant boli,* qui ſingulis menſibus capiuntur, & ſunt maximæ efficaciæ.

Purgatio.

Semen. diſcutientia. Quartò iis, quæ peculiariter ſemen gigni non permittunt, aut genitum diſcutiunt, cuius ſortis multa circumferuntur, nos ſelectiora appendemus. Galenus *6. de valetud. tuend. cap.* 4. inter reliqua commendat ſeminis viticis, & rutæ aſſiduum uſum: idem autor 6. *ſimp* lactucæ ſemen potum geniture profluvium cohiberi ſcribit. Porphyrius, ut refert Stobœus, ſalicis fructum cum vino propinatum libidinis impetum coërcere meminit, idē affirmat Plinius de foliis ſalicis è vino epotis, Nymphæam, & Eracleam Venerem in totum abolere Marcellus teſtis eſt: idem ſentit de ruta & coriandro. Avicenna tum haſce herbas, tum mentham & lactucam Veneri contrarias eſſe prodidit, & quidem de lactuca Galenus, ut ſupra dictum eſt, & Athenæus quoque ſubſcribit, ideò à Pythagoricis, Eunuchion appellabatur, quod ineptos faciat ad Venerem, mentha autem, etſi calida eſt, in ſecundo, tamen exſiccando ſemen extinguit, ac diſſolvit, quin etiam de ruta Macer ſuffragatur dicens:

Sermon. 98

Plin. lib 24 c. 9. & lib. 26. cap. 1.

cap. 33.

Expellit partus potu Veneremq; coercet.

& de mentha ſimiliter, dum inquit:

Matri-

Matrici ſuccus ſi ſubditur illius, ante
Quam fiat coitus, mulier non concipit inde.

Mercurialis ſummis encomiis laudat acetoſitatem citri, & limonum ad exſiccandum ſemen, triphæram Meſues ad incraſſandum Rondeletius cinerem inteſtinorum gallinæ, Crato mandibulæ lucii piſcis pulverem, electuariis admixtum; Raſes ſerum lactis valde acetoſum; *M*ercatus ʒ ß caſtorei, quod quibuſdam pro ſecreto eſt, maxime, quando virtus retentrix debilis exiſtit, ſumitur autem in vino rubro, aut cum ſeminibus prædictis pilulæ fiunt, camphora à multis imprimis commendatur; ex omnibus tamen ſupradictis hæc paratur tragæa pro uſu quotidiano, ℞. *ſeminis rutæ, urticæ, agni caſti an.* ℈ ß. *ſeminis lactucæ, portulacæ, plantaginis, papaveris albi an.* ℈ j. *ſeminis coriandri torrefacti, cannabis an. g. iv. ſpecierum diacalaminthæ* ʒ ij. *cornu cervi uſti, ſeminis roſar. ſandali, corallij an g. v. ſeminis melonum* ʒ iij. *omnia pulverizentur ac miſceantur, quibus adde, ſi velis, tertiam partem ſacchari, &* ʒ j. *pulveris mandibulæ lucij piſcis.* Sunt etiam quædam alia compoſita, quæ ſeminis generationem prohibeant, ac genitum reſolvunt, & minuunt, ut diacyminum, diatrion pipereon, diacalamintha quæ etiam reliquis admiſceri poſſunt.

Pulvis eximius.

Quinto ac potiſſimum iis, quæ fluxum ſiſtere valeāt, & adſtringere, ea autem ut plurimum frigida, & ſicca eſſe debent; quippe quæ frigida ſunt, incraſſant, & immobile reddunt ſemen, ac proinde ſupprimunt, quæ vero ſicca, ipſum ſperma deſtruunt, ſeu potius gigni non permittunt. Vtiliter igitur aſſumitur *lactis vaccini vel ovini* ℥ *iij. aquæ plantaginis* ℥ *j. pulveris boli armeni, terræ ſigillatæ, trochiſcorum de roſis, & de Karabe* ʒ j. *miſce*: aut, *lactis vaccini* ℥ *iv. pulveris pilorum leporis combuſtorum* ℥ j. *bis in die diutius accipiatur*: aut ℞. *ſeminis rutæ, nymphææ, agni caſti an.* ʒ ß. *aquæ endiviæ,* ℥ *iij. miſce.* Valde etiam commendatur hic ſirupus: *ſeminis agni caſti, portulacæ, coriandri præparati an.* ʒ j. *raſuræ eboris* ℈ j. *menthæ ſiccæ* ʒ ß. *contundantur, & per noctem infundantur in* ℥ *iv. aquæ plantag. colatura & expreſſione facta per filtrum aut craſſum linteum, adde ſirupi de mentha* ℥ *ij. capiat ſingulo mane*: ſi fervor ſit magnus, ℞. *aquæ myrthi, portul. an.* ℥ *vj. ſir. Nymphææ, cichor. an.* ℥ *ij. pro 4. doſibus,* utiliſſimum etiam eſt hoc apozema ℞. *fol. ſanguinariæ, acetoſæ plan-*

Gonorrhæa ſiſtentia.

Potiones.

plantaginis an. m. j. ß. baccarum myrthi, ſeminis coriandri præpar. ſeminis papaveris albi an. ℥ *ß. florum nenupharis, borraginis, violarum an. p. ß. foliorum rutæ, menthæ, calaminthæ, ficcorum an.* ʒ *iij. ß. bulliant ſecundum artem in aqua pluviali ad* ℔ *iij. colaturæ adde ſucci roſarum rubearum, granatorum, pomorum acidorum, limonis, aut citri, vel aceti optimi an.* ℔ *ß. cum ſacchari ſ. q. fiat apozema*, cuius patiens ſingulis diebus deglutiat per vices ℥ iv.

Conſerva. Mirificè etiam opitulatur hæc confectio, ℞. *ſeminis melonum mundatorum* ℥ *ij. ſeminis cucurb.* ℥ *j. ſeminis viticis* ℥ *ß. acaciæ, corall. rub. an.* ʒ *j. been albi & rubei an.* ℈ *ij. cum ſaccharo, fiat velut opiata, quæ mordacitatem ſeminis imprimis temperat, doſis* ℥ *ß. cum* ℥ *iij. aquæ plantaginis*: eiuſdem & adhuc maioris eſt efficaciæ altera, quæ recipit *ſirupi de acetoſitate citri* ℥ *ij. camphoræ* ℈ *ij. ſeminis Nympheæ, agni caſti, rutæ, cannabis an.* ℈ *ſ. pulv. inteſtinorum gallinæ combuſtor.* ʒ *ß. in pulverem cuncta redigantur, & cum ſaccharo fiat mixtura*, hanc enim compoſitionem ingrediũtur ferè omnia

Trochiſcos. quæ à proprietate ſemen extinguũt, Eſt etiam egregium remedium ſumere ſingulo mane unum ex his trochiſcis ℞. *trochiſcorum de roſis* ʒ *ij. ſeminis lactucæ, cucumeris, coriandri ſicci an.* ʒ *ß. portulacæ* ℈ *ij. cum muſcilagine ſeminis tragacanti fiant trochiſci*, ſed quia guſtui ingrati ſunt, poterit cum ſirupo de mentha loco muſcilaginis fieri opiata, aut cum ſaccharo diſſoluto in aqua menthæ fiant rotulæ;

Pilulæ. pilulæ inſuper probatiſſimæ in hunc modum parantur, *gum. arab. tragacanti, Karabes, mumiæ, boli armeni, mandibulæ lucij piſcis an.* ʒ *ß. in pulverem ſubtilem redigantur, & cum ſirupo myrthino vel de roſis ſiccis fiant pilulæ ſingulæ ponderantes* ℈ j. capiat prima vice tres, deinde ſingulis diebus unam.

Rotulæ. Eiuſdem virtutis rotulæ ſic conficiuntur, ℞. *ſeminis rutæ, agni caſti, urticæ an.* ℈ *ß. ſeminis lactucæ, portulacæ, plantaginis, papaveris albi an.* ℈ *j. ſeminis coriandri præpar. ſeminis cannabis torrefactis an. g. iiij. ſpecierum diacalaminthæ* ʒ *ij. cornu cervi uſti, ſeminis roſar. ſandalorum, coralliorum rub. an. g. vij. ſeminis meloni* ʒ *iij. ſacchari diſſoluti in aqua roſar. q. ſ. fiant tabellæ ſingulæ ponderantes* ʒ *ij. doſis* una ſingulo mane cum vino adſtringenti, aut aqua chalybeata.

Topica. Sexto externis, quæ potiſſimum conducunt in mollitudine, ſeu laxitate, debilitateque vaſorum, & ubi in viris teſtes ob eam cauſam penduli ſunt, quod deforme ducitur. At in mulieribus topica hæc ſuper ventrem, vel circa renes, & maximè ad latera, quo loco teſtes iacent, apponi debent, in hunc uſum paratur fotus, vel balneum

balneum uſque ad umbilicum ex decocto *roſarum, foliorum myrti, mali cotonei, lentiſci, roris marini an. m. ij. nucum cupreſſi, hypocyſtidis, acaciæ an. ℥ ij. coquantur ad tertias in aqua pluviali,* in qua ſedeat mulier ad umbilicum uſque, ac ſacculus iis herbis repletus, renibus, pubi, & lumbis interim, dum eſt in balneo, applicetur, nec fuerit abs re balneis aquæ dulcis uti, ubi calor & acrimonia adeſt, ac ſæpius ſpongia poſca delibuta, aut vino rubro, & oleo roſarum eaſdem partes madefacere, lumbos, & ſpinam dorſi, cui etiam laminam plumbeam ac tenuem alligare laudat Aëtius, crebris tamen foraminibus perviam, caventes ne nimium frigidis renes, & vaſa debilitentur, aut nimis calidis, ac diureticis humores ad eas partes uberius confluant. *Tet. 4. ſ. 4. c. 72.* A balneo loca prædicta ungantur oleo maſtichino, myrtino, melino, aut enanthino, vel hoc unguento *thuris electi ℥ ij. acaciæ, hypociſtidos an. ℥ ij. olei maſticis, de ſpica, myrtini an. ℥ j. ß. cum cerâ, fiat unguentum, cui adde camphoræ ʒ ß,* valet præſertim in cauſa frigida: ubi autem calida fuerit, hoc aliud utiliter paratur, ℞. *olei roſ. myrtini, nenupharini an.* ℥ j. *ſeminis lactucæ, portulacæ, cucumeris an. ʒ ß roſarum rubearum, myrtillorum, raſuræ eboris an. ℈ j. ſeminis agni caſti ʒ ß. cum cerâ fiat unguentum.* *Vnguenta.* Tertium cæteris adhuc efficacius hac ratione concinnabitur: ℞. *ſandali utriuſque, terræ ſigillatæ, capulorum glandium, gallarum, omphancitidis, acaciæ, myrti, lapidis hæmatitis, coriandri ſicci an. ʒ j. caphuræ ʒ j. ß. olei roſ. myrtini, de cannabe, an. ℥ ij. aceti ℥ j. bulliant ſimul ad aceti conſumptionem, & cum cera alba q. ſ. fiat unguentum, cui ſi addas ſucci Iſochiami, ſolatri, lactucæ an.* ℥ j. fortiſſimum efficies: Mirificum etiam eſt, ſi Aëtio credimus, emplaſtrum ex palmulis, malis cydoniis, acacia, hypociſtide, myrti baccis, lentiſco, ſimul coctis, & contuſis addito oleo roſ. & vino adſtringente. *Emplaſtrũ.* Quibus adhuc non proficientibus illud unguentum, quod cap. *de fluxu menſtruorum* ad finem deſcripſimus efficaciſſimum erit; imo etiam reliqua ferè, quæ eodem cap. ad fluxum ſiſtendum retulimus, huc debent accommodari, ideoque ad illud recurrere non pigeat.

Septimò iis, quæ malo iam curato maciem ac debilitatem relictam, ac debiles vires reficere valeant, reſtaurantia dicta, cui uſui huic electuario nullum medicamentum æquiparandum reperies, ℞. *Reſtaurantia.* *Been albi, & rubei, doronici, zedoariæ, macis, cinamomi, cariophillarum, croci, cardamomi an. ʒ ß. ligni aloes, ſeminis ocymi, cariophylatæ, margaritarum ambarum, fragmentorum Hyacinthi, Saphiri, Smaragdi an. ℈ j.*

corallii rubei, gummi arabici, tragacanti an. ʒ *j. ſerici crudi, corticum citri Karabes, limaturæ eboris an.* ℈ *j. trochiſcorum diarrod. abb.* ʒ *j. pinearum, fiſticorum, paſſularum an.* ℥ *ß. ſacchari diſſoluti in aqua roſar. q.ſ. fiat electuarium,* per morſellos aromatizetur moſcho doſis ʒ ii. ante cibum cum vino; eiuſdem ferè virtutis eſt, ſed paratur facilius aliud, ſic: ℞. *pulveris margaritarum* ʒ j *ß. nucleorum pini* ℥ *ß. pulpæ pectoris caponis cocti* ℥ *ij. ſachari optimi* ℥ *iv. ſecundum artem fiant morſelli;* in cauſa tamen calida tertium hoc commodius erit: ℞. *ſeminum maiorum frigid. ſeminis papaveris albi an.* ℥ *j. amygdal. dulcium mundatarum, ſebeſten, piſtaciorum an.* ʒ j *ß. paſſularum minorum aquâ calidâ lotarum* ℥ *ij. conſervæ borraginis, endiviæ an.* ℥. *ij. ſpecierum diarrod. abb. diamargariti frigidi an.* ʒ *j. ſacchari candi, & penidiati an* ʒ *j ſacchari albiſſimi* ℔. *j. ß. carnis caponis,* ℥ *vj. ad ignem fiat confectio per morſellos,* aromatizetur ut ſupra citat. confert etiam electuarium ſeu paſta regia. non ſolum in pulmonis pectoriſque affectibus opti-

Paſta regia mus cibus, ſed omnibus extenuatis, eius hæc eſt deſcriptio. ℞. *amygdalarum dulcium excortic. ſtrobilorum, piſtaciorum recent. excorticat. an.* ℥ *ß. pulpæ dactilorum mixariorum, uvarum paſſarum an.* ʒ *vj. gummi tragacanti arabici an.* ʒ *j. amyli* ℥ *ij. pulpæ capi elixi* ℥ *iv. fructus aqua roſarum per horas iv. macerentur, deinde cum cæteris contundantur, & ſaccharo paulatim ſubigantur in maſſam,* ex qua fiant boli, ſeu panes dulciarii cuiuſcunque figuræ, auri foliis cooperiantur, quibus adde, ſi velis, & patientis diſpoſitio poſtulet, ſemina frigida, cinnamomum, moſchum, ambram, pulpam cancrorum. Pleraque inſuper ab autoribus huic uſui ſcripta reperies, ſe legi tamen utiliora, & mihi uſu diuturno probata.

Curatio ſi ex acrimonia. Denique ſi ex acrimonia, aut tenuitate, ſeroſitateque ſeminis malum ortum ducat, curationem mutuabis ex capite ſuperiori *de albis uteri purgamentis*, quia tum parum ab ea differt, ſemper tamen iis, quæ ibi ſcripta ſunt, commiſcenda, quæ ſemen extinguant, ac eius generationem prohibeant, quorum ſegetem ex hoc capite repetes.

Scholium.

Text 56. Tabes dorſalis. *Hippocrates 2. de morb. cuiuſdam meminit affectionis, quam vocat tabem dorſalem, huic per omnia ferè ſimilem, quippe ut ipſe ſcribit, ea frequenter corripiuntur ſponſi, & veneri dediti, & prodit ſic affectis genitale ſemen multum,*

tum, ac liquidum, & genitura in utero non manet, & cum iter fecerit, aut cucurrerit, tum alias, tum in acclivem locum, anhelatio, ac debilitas, benè tamen cibum capiunt, ſed conſumuntur, & ſi interroges ſic affectum, dicet ſibi ſupernè de capite in ſpinam, veluti formicas deſcendere; hæc Hippocrates: *Quæ penè omnia gonorrhæâ affectis obveniunt, niſi quod ille frigidis ſemper, & humectantibus curat, affectum fortaſſe magis, & tabitudinem, quam cauſas reſpiciens.*

Tabis dorſalis ſpecies quatuor.

Cæterum cum quatuor ſint tabis dorſalis differentiæ, quarum prima ex nimia Venere: altera ex ſanguine copioſiore in ſpinalem medullam irruente: tertia ex eiuſdem medullæ reſiccatione: quarta ex prava deſtillatione in eadem decumbente ortum ducunt, quoniam in his omnibus ea ſpinalis medullæ pars, quæ intra dorſi vertebras continetur, malè afficitur, & ex eius pravo affectu reliquum corpus contabeſcit; Prima, ac tertia ex his Hippoc. curationem potiſſimum adhibuiſſe videtur citato loco: Nam & hæ duæ ferè coincidunt ſimul, niſi quod reſiccatio fieri interdum poteſt occluſis venis, ad medullam tendentibus; ambæ tamen ex profuſione ſeminis ſi proveniant, re ipſa à gonorrhæa non differunt, niſi quod hæc à cauſa interna ortum trahit; illa ab externa, & procatarctica, nempe à nimio Veneris uſu, à quo etiam temporis proceſſu cauſa interna efficitur ſi nimirum juniores Veneri, uti diximus, aſſueſcant.

Obſ. med. 41 Hiſt. prima.

Signa morbi] *Duas reperio hiſtorias, quæ tum ad cognitionem, tum ad curationem huius affectus non parum faciunt, ideo præter conſuetudinem meam eas recitabo. Prima eſt Dodonæi, qui generoſum virum noviſſe ſcribit, decem & octo annis hoc profluvio laborantem, is increſcente indies malo ad fontem, qui haud procul Leodio jacet, profectus, quamdiu aqua eius uſus eſt, dolores, ac ſymptoma remiſerit, multiſque annis ibi ſuavius, quam alibi, vixit, eius ſiquidem fontis ea eſt proprietas, ut veſicæ, ac renum dolores leniat, rarò tamen affectum perſanet, illinc reverſus, peius indies habuit, quoad ex morbo obiit, diſſecto corpore repertus eſt ren uterque maior, & durior, quam ſecundum naturam, concreti, ac indurati puris calorem ac ſimilitudinem referens, ureteres ambo interius ulcerati, veſica ſic rigida, ut nec extendi nec contrahi poſſet, una membrana eius ab altera divulſa copioſa intermedio pure, in exteriori tubercula livida, interior multis foraminibus pertuſa, colis in totum exulceratus, & concreto ſanguine plenus, quippe cereis candelis crebrius uſus fuerat. Altera hiſtoria eſt Rondeletij, is nobilem vidiſſe ſcribit, qui ex abſceſſu frigido renum gonorrhæâ laboravit, & ſemper habuit deterius cum ſemen extinguentibus frigidis, vel calidis uteretur, inſtituta contraria victus ratione,* iuſ-

Hiſt. ſecunda.

juſſuſque bibere vinum generoſum, alimentiſque veſci optimis exſiccantibus ac minimè flatulentis curatus fuit: Hanc partes illas imbecillas habuiſſe autumat, ex coitu frequentiori, & ob tumorem renum frigidum, multos humores frigidos collegiſſe, à quibus copioſi flatus generarentur, qui meatus ſpermaticos dilatarent, diſtenderent & ſemen irritarent, quod noctu ejaculabatur, poſt quam eiaculationem adeò erat imbecillis, ut ſeſe continere erectus non poſſet, aut ambu- Hiſt.3. *lare, ſed cogeretur in lecto decumbere, vel crurib. elevatis ſedere.* Nos *etiam juvenem primatem vidimus, & curavimus; qui in adoleſcentia circa decimum quartum annum incautus, & ab aliis deceptus aſſiduis maſturbationibus, ut dolens ac pœnitens referebat, uſus fuerat, indeque tantam contraxerat vaſorum ſeminalium, & teſticulorum debilitatem, ut tametſi poſtea continenter viveret, gonorrhæâ tamen vexaretur, teſticulis præter modum pendulis ob vaſorum relaxationem, & pene in medio verſus partem ſuperiorem contorto, cumque antea vividi eſſet coloris ac robuſtus, poſtea pallidus, emaciatus, & imbecillis evaſerat, hecticum diceres, reliqua omnia ad unguem quæ* Rondeletius *ſcribit patiebatur nullo diſcrimine facto, niſi quod maximis, & aſſiduis alvi conſtipationibus vexabatur; non autem illico malum ſenſerat, ſed poſteaquam in venatione perpeſſus pluviam ingentem & frigidiſſimam, refrigeratis lumbis malum increvit, & vaſa amplius fuere debilitata.*

Maſturbatores] *Inter varia genera eorum quæ nefandas libidines exer-* 2.epig.97 *cent, quidam maſturbatores appellantur, h.e. qui, ut* Martialis *loquitur, fiunt ſine fœmina mariti, vel ut clarius dicā qui ducendo præputia genitale ſemen eliciunt, maſturbare enim ſive manu turbare, ut ſcholiaſtes Ariſtophanis, &* Suidas *ſcribūt, eſt virilia tangere; ſæpe autem huius turpitudinis fit mentio apud Poëtam, &* Lib 11. ant. lect. c. 14. *præcipue apud Martialem. Cælius* Rodiginus *tradit hoc genus libidinis* Lydis *eſſe peculiare, eoſq; meridianis horis eo uti ſolere cuius etiam fecit mentionem Cælius* Aurelianus, *&* Galenus 6. *de locis* 5. Diogenē *Cynicum manu pudendis admota ſe-* Lib.5.c.9. *men proieciſſe refert, ac venientem ad ſe deinde meretricē remiſiſſe eiq; dixiſſe: manus hymenæum celebrando te prævenit, quia in re non malus duntaxat* Philoſophus *fuiſſe apparet, qui Venere, qua ad generationem omnium bonorum conſenſu utendum eſt, ipſe ad noxam vitandam utebatur, ſed etiam peſſimus homo: Neque verò ſolùm viri ſibiipſis pudenda contrectare ſolebant, ſed etiam ab impudicis fœminis ſibi id fieri nefarij homines patiebantur, ut* Feſtus *tradit &* Catullus, *præſertim vero* Auſonius Epigrammate 70. *quorū verba omitto, ne turpiſſimis in rebus, quæ ſalvo pudore proferri nequeūt, diutius morer. Illud tamē velim meminerint ij, qui hac fœditate ſe pollunt, quiq; ſemen, quod* Deus *cuique rei ad generis*

propaga-

propagationem conſervationemq; indidit, ſic laſcivè effundunt, ſe, etſi re ipſa homicidium non committant, non longè tamen ab homicidio abeſſe, ſiquidem fructus potentia ſalutem in ſemine continentur, ideo vel ipſe laſcivus Martialis contra Ponticum quendam ſic ſcribit:

Ipſam crede tibi naturam dicere rerum 9. epig. 41.
Iſtud, quod digitis, Pontice, perdis, homo eſt.

Licet autem leges civiles, quæ iſtam laſciviam coërceant, nullæ, quod ſciam, extent, facta tamen eius tamen mentio eſt in decretis Burcardi. Lib.17 c 56 *In ſacra vero pagina Geneſis 38. ſic ſcriptum eſt: nam introiens ad uxorem fratris ſui ſemen fundebat in terram, idcirco percuſſit eum Dominus, eo quod rem deteſtabilem faceret: Theologi, ut autor eſt Angelus de Gervaſiis, D. Thomas in ſecunda q. 145. art. 11. & Pererius ſuper allegatum Geneſis cap. ver. 7. inter nefanda connumerant, nam huius peccati quatuor ſunt ſpecies ſive gradus, prima hæc eſt in qua omittitur concubitus ad alterum, & dicitur mollities: 2. quando non ſervatur debitum vas: 3. ubi non ſervatur debitus ſexus: 4. ubi non ſeruatur debita ſpecies. Hæc doctis duntaxat ſcripta velim, planè omittenda, ſi quis hanc praxin vernaculo transferat ſermone, ne levioribus ingeniis, & depravatis mentibus fœdiſſimi ſceleris via monſtretur. Atque idcirco ſcholium hoc, quoad fieri potuit, contraxi, non tam de inopia, aut ſterilitate materiæ, quam de pudoris magnitudine.*

Victu exſiccante] *Præcipuus ſcopus curativus exſiccare eſt, ita enim ſemen non gignitur, ſed extinguitur, ideo Alexander, & Paulus frigidis & ſiccis curant, quibus Aëtius accedit dicens; & cavendum ne affectæ partes inungantur, aut calefiant: quorum ſententiæ ferè omnes recentiores ut Iachinus Altomarius, & Mercurialis ſuum addunt calculum. De calore tamen, & frigiditate variatum eſt; quippe Celſus frigidiſſimis utitur, alij temperatis potius, aut calidiuſculis. Solvit difficultatem Avic. dicens, mollificationem vaſorum, & tenuitatem, ſeroſitatem, ſeu cruditatem ſeminis curandam ſiccis, quæ ſimul calida ſunt, & ſtiptica, nec id immerito. Tunc enim malum frigiditatis, & humiditatis germen eſt, contra ac pollutio, quæ à calore & acrimonia provenit, ideoque ſiccare cum modicè calidis, vel ſaltem temperatis ſcopus erit, ut rectè Iachinus notavit: ſic Rondeletius nobilem illum, non frigidis quidem, ſed calidis & ſiccis curavit. At expulſivæ virtutis robur, & copiam ſeminis coërcendam inquit Avic. frigidis & ſtupefacientibus, mixtis ſtipticis, & emplaſticis, uti retulimus, idcirco in 5. remed. genere, ea non in univerſum, ſed ut plurimum frigida & ſicca eſſe oportere diximus.*

Dub. Calidane an frigidis in gonorrhæa conveniant 20.3 tract.1.32.

Quæſt. An mentha & ruta Veneri cõducant.

Quartò iis quæ peculiariter] *id quod plerique de mentha in quæſtionem trahunt, de ruta etiam diſcutiendum venit; nam mentham Marcellus Veneri contrariam ſcribit, cui ſuffragatur Ariſtot. adducens tritum illud,* mentham in bello neque edito, neque ſerito, *quia inquit, refrigerat, ac ſemen genitale corrumpit, ſubindeque robori, & audaciæ adverſatur, Gal: etiam conceptum impedire teſtis eſt, & Macer verſiculis citatis, de ruta, & mentha: quibus tamen contrarium eſt, quod mentha vim calidam, & ſiccam poßidet in gradu ſecundo, rutæ vero virtutem fervidam eſſe ſcribit, idem Macer: cui adſtipulatur Dioſcorides, dicens, eam herbam calefaciendi vim habere ac Venerem ſtimulare, & Paulus mentham conſtituit calidam in 3. gradu acrem, & tenuem, ideoque in Venerem incitare.* Communis ſolutio eſt *mentham per ſe calidam eſſe, ex accidenti frigidam, quia exſiccando, ac conſumendo humorem, facit, ut corpus alimento fraudetur, ac proinde calore, & ſemine deſtituatur: ideo mentham, & rutam, quia (ut Galenus ſcribit, & Avicen. confirmat) excrementitiam habent humiditatem, tenuißimis partibus admixtis, virides quidem flatus, & Veneris ſtimulos concitare, ſiccatas vero haſce herbas vel frixas, & præcipue earum ſemina torrefacta, flatus diſcutere; Veneris impetus coërcere, ac proinde ſeminis profluvium, ita* Mercatus; *quæ tamen reſponſio difficultatem penitus non exhaurit, quia ſic quæcunque intensè calida, & ſicca ſunt, ſemen ſiſterent, quod nihilominus in aromatibus, & pleriſque herbis non apparet, quare potius ad ſubſtantiæ proprietates confugiendum, quæ remotis impedimentis, hoc eſt, humiditatibus libere vires ſuas exercent.*

2 prople. 2. G. 6. ſimpl. Dioſ. lib. 3. cap. 37. Communis ſolutio. Av. lib. 2. cap. 94. Galenus 6. ſimpl.

SECTIO SECVNDA.
De mammillarum tumoribus.

De mammillarum inflammatione.
Cap. XVI.

COnſequens eſt ut ſervato ordine ad mammillarum tumores orationem convertamus, qui & cunctis fœminis ſunt communes, & à menſium retenta purgatione plerumq; obveniunt, ideo hunc locum in hac praxi ſummo iure ſibi vendicant; cum autem plures ſint eorum differentiæ, nos ab inflammatione, quæ omnium eſt communiſſima ſermonem auſpicabimur. Eſt igitur inflammatio mammillarum,

Definitio.

larum, tumor durus, cum dolore pulſatili, rubore, & renitentia. Differt à grumefactione, & abundantia lactis (de quibus lib. 4. Deo bene iuvante) pulſu, & calore, nam dolor etiam in abundantia adeſt ob diſtenſionem. Cauſa coniuncta unica eſt, copia ſanguinis attracti, *Cauſa.* ſuppreſſi; vel aliunde tranſmiſſi, quanquam ex lactis ubertate fieri id etiam poſſit, quippe nomine inflammationis ſæpe apoſtema omne calidum comprehenditur, nec aliud quicquam lac eſt, quam dealbatus ſanguis, idcirco quando concaleſit in capillaribus venis, inflammationem parit; eſt tamen differentia, quod ex ſanguine quovis tempore excitari poteſt, ex lactis copia plerumque puerperis, ac utero gerentibus contingit. Fit etiam tanquam à cauſis prægreſſis ex ſuppreſſione menſium, hæmorrhoidum, ex mammarum percuſſione earundemve ſtricta ligatura. Signa facile ad ſenſum patent, tumor *Signa.* nimirum, rubedo, calor igneus, ſæpe cum febre: quod ſi ex lactis copia fiat, cognoſcitur, quia fœmina prægnans eſt, aut puerpera, aut præceſſit magna lactis ubertas, ex quorum abſentia, & ſanguinis aliqua ſuppreſſione, à ſanguine provenire deprehenditur. A quacunq; *Prognoſt.* tamen cauſa fiat non eſt aſpernanda mammillarum inflammatio, cum enim earum ſubſtantia lata ſit, & adenoſa, ac diminuti coloris, verendum ſemper, ne primum in ſcyrrhum, deinde in cancrum degeneret: cum maximam recipiant mammæ humoris copiam, quam ob caloris paucitatem nec commutare, nec in pus vertere queant: ſanguinem etiam ad mammas collectum in mulieribus furorem ſignificare ſcribit Hippocrat. *5. aph. 40.* unde Avicenna inter ſigna maniam portendentia cõnumerat ſanguinis ad mammas converſionem.

Curatur 4. remediorum generibus, ac prima quidem victu te- *Curatio.* nui infrigidante, & humectante, utpote iuſculo pulli, in quo endivia, borrago, portulaca, lactuca, & acetoſa incoxerint. Fotus eſto vinum granatorum, aut aqua hordeo, & aniſo cocta, vel mediocris cerevi-ſia, à vino, & aromate penitus abſtineat, alvus, ſi natura lubrica non ſit, lenientibus clyſteriis proritetur, concilietur ſomnus, ac vitentur animi pathemata.

Secundò divertentibus, ut crurum frictionibus, ligaturis, cly- *Diverſio.* ſteriis, ſanguinis miſſione ex talo, aut ſcarificatione crurum, vel cucurbitulis ibidem appoſitis, ſi menſes ſuppreſſi ſint, aut, circa tempus menſtruationis fœmina fuerit conſtituta, ſin minus ex brachio.

Tertiò

Evacuatio

Tertiò evacuantibus, & primo quidem ſanguinis miſſione ex eiuſdem lateris venâ interna, aut mediâ, aut etiam ex ſaphenâ, iuxta id, quod nuper de diverſione diximus, quæ ſi opus ſit, non ſemel duntaxat ſed bis, ac ter vulnerentur. A venæ ſectione catharticis utendum eſt, quæ tamen lenia ſint, ut caſſia, manna, tamarindi, ſirup. roſ. aut violar. ſolutivus vel conſerva roſarum præmiſſis etiam ſirupis, qui per dies aliquot humores contemperent, & conpeſcant, ut: ℞. *Sirupi roſ. de portulaca an. ℥ j. aquæ endiviæ, plantaginis an. ℥ j. ß. miſce*, conveniunt etiam oxiſacchara, ſirupus de cichoreo, de endivia, ac reliqui refrigerantes cum aquis plantaginis, ſonchi, poligonii, endiviæ, aut cum decoctione earundem herbarum. Paratus humor hoc medicamento leviter educatur, *pulpæ caſſiæ, & tamarindorum an. ℥ vj. cum ſaccharo fiant boli*, aut ſi potione magis delectatur. ℞. *pulpæ caſſiæ ℥ j. aut mannæ electæ ℥ ij. ſirup. roſ. aut viol. ſolutivi ℥ j. ß. decocti florum cord. & tamarind. ℥ iij. miſce*, capiat per horam ante prandium, aliqui rhabarbaratum, & diacatholicon exhibent, quod cum præmeditatione faciẽdum, ne humores amplius concaleſiant.

Prep.

Topica.

Quartò topicis utendum priusque repellentibus reprimentibuſque, minimè tamen validis, ne cor nimis infrigidetur, aut ad ipſũ humor retrocedat, ſed temperatis, quibus etiam admixta ſint ea, quæ digerendi, ac diſcutiendi vim obtineant; in quem uſum conveniunt lintea madida in poſca, hoc eſt, in aceto forti vini albi, & aqua frigida, quæ ſæpius mammis imponantur, ac iterentur, aut certe madefiant in decocto florum camomillæ, & violarum cum pari quantitate olei roſarum, & guttis aceti: proſunt inſuper folia lactucæ, vel vitis, aut albumen ovi cum ſucco plantaginis, vel hoc, *ſucci ſolani, olei roſ. an. ℥ j. ß. decoctionis fœnugræci, camæmali, ſeminis lini, ℥ ij. aceti ℥ j. miſce*, ex quo cum ſpongia, vel linteo foveatur mamma. Eiuſdem utilitatis eſt cataplaſma, quod recipit *foliorum ſolani, meliloti an. m. ß coquantur & extrahantur per cetaceum, tunc additis farinæ fabarum ℥ ij. oxymelitis, oleo amygdalarum dulcium, ſingulorum ℥ j. ad ignem fiat cataplaſma.* At in augmento, & ſtatu adhibeantur ea, quæ magis diſcutiunt, in quem finẽ ſeptentrionales fœminæ, cum fructu utuntur cerevifia præſertim Hamburgenſi cocta cum butyro, cuius loco decoctio furfurum cum eodem butyro, utilis etiam eſt, ſi madida in eodem butyro, utilis etiam eſt, ſi madida in ea linteamina mammæ apponantur; aut fiat hæc fomenta-

Diſcutientia in augmento & ſtatu.

fomentatio: ℞. *foliorum malvarum, violarum, anethi, ſingulorum m. j. florum camomillæ, meliloti an. p. j. hordei mundi p. j. ß. coquantur ſimul, & addito pauco vino, oleo anethino, aut ſeſamino, foveatur mamma, deinde inungatur linimento, ex æquis portionibus butyri recentis, olei violar. & pinguedinis gallinæ.* Quibus & aliis ſimilibus ſæpius admotis ſi inflammatio haud quaquam diſcutiatur (quod tamen optandum foret, quia ea terminatio ſemper præfertur) videndum, tendat ne humor ad indurationem an ſuppurationem; ac ſi ad indurationem, id profecto omni arte præpediendum emollientibus, inter quæ hoc potiſſimum commendatur, *medullæ cruris vituli ℥ ij. aſypi ℥ j croci ℈ iv. cumini triti ℈ ij. miſce*, fiat linimentum. Aëtius plura in hunc uſum laudat, inter quæ ſunt ſemen lini, & fœnugræci, aceto mulſo coctum, ac ſeſamum toſtum cum melle, & ſtercus caninum album cum terebinthina, & emplaſtrum dictum Dionyſium, quo mammarum inflammationes jam in pus converſas frequenter à ſe fuiſſe diſcuſſas affirmat, ac parari dicit ex terebinthina, thuris manna, ſpuma nitri, oleo antiquo, & cera, plura ibi videre licet.

Indurationem prohibentia.

Lib. 16. cap. 38.

Si tamen inflammatio & tumor non induretur, ſed ſpe omni diſcutiendi ſublatâ ad ſuppurationem, ac maturationem tendant, eius rei ſigna ex Hippocrate & Avicenna erunt, tumoris prolongatio, pulſus, calor intenſus, & dolor magnus, ſic ut contactum non ſuſtineat; juvanda autem omninò ſuppuratio erit calidis, & humidis medicamentis, quæ ſimul emplaſticam vim habeant, quorum materiam reperies apud Galenum 5. ſimplicium, & Guidonem: communiter autem laudatur hoc, *foliorum malv. m. j. radicis altheæ vel brioniæ ℥ j. coquantur ſimul, contuſa extrahantur, & adde farinæ fabarum, fœnugræci an. ℥ j. vitellos ovorum numero iij. myrrhæ, aſſæ fœtidæ an. ʒ j. croci ℈. j. miſce*, eiuſdem eſt utilitatis aliud, quod conficitur ex *malvis, & radice altheæ ſimiliter contuſis, addendo farinæ tritici, & hordei an. ℥ j. butyri recentis maialis, ſi inveniri poſſit ℥ iij. pinguedinis ſuillæ ℥ ij. vitelli ovorum numero ij. croci ℈ j. fiat cataplaſma, quibus addere licet fermenti acris ℥ j. vel ſi dolor & fervor ingens ſit, lactis ℥ ij. Violariæ etiam & altheæ folia in hydraleo coquuntur cum adipe vituli conteruntur, & ovorum vitelli duo cum pauco croco commiſcentur, aut hœdina capita, vervecini pedes cum althea, & violis ſimiliter percoquuntur, & in expreſſo ſucco bulliat farina orizæ bene munda addito butyro*

Suppurantia.

Hipp. 1. de mor. mul. & Avicen. 3. 4 tract. 1.

Suppurantibus ſigna.

Tract. 7. d. 3 cap. 15. Tit. de maturativis.

tyro recenti, & in fine cum iam pulticula craſsior eſt, vitellis ovorum duobus cum croco: vel farina fabacea, cum decocto caricarum ſubigitur adiecto oleo violarum, & aceti momento. Verum ſi neque his neque ſuperioribus tumor ex ſe aperiatur, cochleæ contuſæ admiſceantur vel earundem concrematarum cinis emplaſtris apponatur, ſic ut cinis partem contingat acuminatam, & quæ pus præ ſe fert. Quibus necdum proficientibus, aperiendum erit lanceolâ, aut phlebotomo apoſtema in parte tamẽ inferiori vulnere facto, ne venæ lacte priventur, idque quando iam puris confecti notæ apparent, quæ teſte Avic. & Guid. ſunt; ceſſatio, pulſus, declinatio febris, doloris, & caloris partis; inundatio quæ digitus percipitur, acumen loci & quia eius color ad albedinem vergit.

Nota confecti puris. Tract. 1. d. 1. cap. 1.

Vlceris curatio.

Apertus tumor curatur primò digeſtivo confecto *ex therebinthina ℥j. olei roſ. ℥ß. & vitello ovi,* poſtea mundificatur *melle roſ. terebinthina, & farina hordei, aut mundificativo apii addito ſucco nicoſianæ,* ſi ulcus ſit mali moris, aut unguento Apoſtolorum, ſi multæ ſint ſordes; fortius adhuc erit Ægyptiacum, exterius vero unguentum baſilicon vel emplaſtrum Paracelſi ſuo loco deſcripti, quod mirifice digerit, mundificat, incarnat, & cicatrizat, ſed & prædictis mundificativis ad incarnandum additur nonnihil myrrhæ, tandem cicatricem inducit idem baſilicon, aut Paracelſicum vel diapalma. Hic diligenter advertendum, mammillam ſpongioſam & cavernoſam eſſe propterea humorem in ipſa contentum, neque à natura plane evictum, haud facile ad unum locum dirigi, hinc fieri ut plerumque variis in locis aperiatur, & uno curato foramine per alterum materia erumpat, variiſque in locis, duobus tribuſve, ſæpe etiam quinque ad ſupurationem veniat, ut rectè quidam dixerit, adverſus eas, quæ in eam fortunam inciderint, pleroſque medicos ſe medicos non invenire, quo in caſu candenti ferro ſæpè uti oportet. Illud præterea ſciendum, mammillam affectam raro ad ſanitatem perduci, ni alterius ſanæ lac exſiccetur, quoniam æque ſanguis ex venis ad utramque dicitur; Exſiccabitur autem ſi infans nõ ſugat, linteamina gelida aqua madefacta ſuperponantur, vel pulticula ex farina fabarum, & aceto, & aliis quæ cap. *de lactis redundantia* lib. 4. reperies; neque porro timenda eſt lactis exſiccatio, facile enim poſtea muliere iam reſtituta vel ſolo infantis ſuctu revocabitur.

Admonitio altera.

Scholium.

Furorem ſignificare] *Celſus ſuffuſas ſanguine mammas furorem venturum atteſtari affirmat. Suſcepit ex* Hippocrate *5. aph. ubi ita ſcribit:* quibuſcunq; mulieribus ad mammas ſanguis colligitur furorem ſignificat; *per furorem ibi Iacobus* Forolivienſis *quamlibet maniam intelligit, per verbum* colligitur *antiquus codex legit, convertitur, quod Galeno conſonum eſt, qui ſentit, hunc ſanguinem per totum corpus ferventem deferri. Eſt autem ſanguinem ad mammas converti vel colligi, per venas duci, & non tranſmutari, quod potiſsimum contingit; quum mulieribus menſes ſupprimuntur, quippe tunc ad mammas ſanguis recurrit, & ad ſuperiora, ac quod eò tendat naturale eſt, quod lac non fiat præter naturam, id vero provenit, vel quia copioſior, vel quia malignus, potiſsimum autem quia ferventiſsimus; quovis enim modo peccet, à debili mammarum virtute, & exiguo calore, vel non alteratur vel corrumpitur, at ex ipſo acuti vapores in cerebrum mittuntur à quibus ſubinde cerebrum pervertitur, at non ſanguis, qui inflammationem facit, furorem excitat, is enim loco circumſcribitur, ſed ille qui adhuc per corpus fertur, quem veroſimile eſt adhuc redundare, ideo non omnes, quibus ſanguis ad mammas colligitur, mania corripiuntur, ſed aliquot, quibus nempe adhuc in corpore redundat. Verum dices, nonne commune eſt* [Obiectio.] *reliquis affectibus calidis, ut tetros ad caput tranſmittant vapores, cur igitur de mammis inflammatis duntaxat* Hippocrat. *id protulit? quia de mammis* [Solutio.] *ibi ſermo erat, & poſuit id, quod rarum, ſed animadverſione dignum videbatur, quodque tamen fieri obſervaverat. Vnde Galenus, Braſavola, & Guido ſe nunquam vidiſſe ſcribunt.* [Galenus & B. in com. Guid tra. 2.d. 2.c.3.] *Vidit tamen Lanfrancus, Brachelius & Andreas Valcacer inſignis medicus, ac chirurgus, olim in Salmaticenſi Academia ſumma cum laude publicus chirurgiæ profeſſor, nec pœnitendus in eadem arte præceptor meus, quo de vulneribus capitis, & pectoris nemo melius ſcripſit: vidi etiam ego nuper inepti Simonis de Konig Belgæ, vnde dicere merito illud poſſumus, pueri ſumus in collo gygantis, quia videmus, quæ ipſe videt, nonnihil plus. Cæterum fiunt etiam tubercula quædam dura in mammis à menſtruo ſuppreſſo, quæ teſte* Hippocrate *libr. de morb. mul. certiſsima ſunt cancri initia, & ſi non curentur à ſanguine per corpus univerſum dilabente, mulieres mente percelluntur, ac maniâ corripiuntur, vel quia pars ſanguinis ad cerebrum pervenit, vel quia vapores eò mittuntur.*

De flatuoſo mammarum tumore.
Cap. XVII.

Natura. FLatuoſus mammarum tumor fit ex craſſo halitu à ſuppreſſis, corruptiſvè in utero, aut vicinis partibus menſibus elevato, & ad mãmas ob ſympathiam aſcendente, qui neque ab ipſius mammæ, neque aliarum partium diminuto calore, evinci, ac diſcuti potuit. Solet enim fieri flatuum generatio ex humore craſſo per mediocrem calorem reſoluto; ſumma quippe frigiditas vaporem non elevat, quia nihil attenuat, neque exuperans calor, quia quidquid elevat, diſcutit, mediocris verò, minoris exiſtens efficaciæ, humorem diſſolvit, non tamen perfectè conſumit. *Cauſa.* Sunt coordinatæ cauſæ huius affectus quatuor, prima menſium ſuppreſſio; ſecunda eorundem aut ſeminis excretionis privatio; tertia excrementorum corruptio; ex qua fuliginum ſive vaporum copia gignitur, quæ quarta cauſa eſt, & ea quidem coniuncta; ex his enim in mammis receptis tentio elevatur, quæ tumoris naturam æmulatur: *Signa.* & cognoſcitur, quia dolor adeſt acutus, atque tenſivus, ut eſt flatus conditio, cor dolitat communicato etiam flatu, mamma præſertim ſiniſtra turget, ſimul cum brachii, & totius lateris, coſtarum, & ſcapularum cruciatu, cum hiſce enim partib. mammæ colligantiam habent, his vero ſymptomatibus plerique decepti tumorem hunc cancroſum eſſe ſæpiſſime judicarunt. *Diſtinctio à reliquis.* Diſtinguitur tamen à cancro, & aliis eiuſdem partis tumoribus, quia pars cum albedine nonnihil ſplendet ob tenſionem, & ſi tangitur ſonitum edit in modum tympani, ac ſi quis mammam manibus comprimat, reperiet univerſam eſſe in tumorem elatam, tenſam, ac dolentem, & non unam duntaxat eius partem: deinde glandulas eiuſdem citra dolorem attrectare licet, ac ſi doleant, extenſione potius fit, quàm ex duritie præter naturam, quæ vera ibi nulla reperitur, ſed tenſio, & turgor. Præterea in reliquis tumoribus ſemper aliquid durum remanet doloroſum, & ſine dolore diu perſeverans; at in hoc per intervalla id totum, quod tenſus eſt, evaneſcit, rurſumque redit tempore præſertim menſtruationis, vel lunaris circuitus, quibus temporibus fœmina mœſtior eſt, & animo deficit, & uteri, hypochondriorum,

driorum, lienis, ac cordis dolores ſentit, eiuſdemque ſaltum, ac palpitationem; nam dum in utero aliquid putreſcit, vel movetur, magis ac magis confli[c]tatur, quibus tamen occaſionibus ceſſantibus ſponte, vel quovis levi remedio mammæ ſubſident, & cruciatu levantur. Verendum tamen eſt, ne ſubinde ob dolorem humores aſcendentes ſcyrrhoſum gignant tumorem, ideo difficilis ſemper eſt iudicii, & quia malignitate flatus ille nō caret, & quia plerumque cum aliis tumoribus complicatur, aut mox alter generatur effectus, ſubſequente humore alio. *Prognoſticum.*

Curatur quinque remediorum generibus, primo bona victus ratione, ut cibo parco, & ex quo crudum quicquam non ſuperſit, quod obſtructiones augeat, & flatibus materiam præbeat, ideo potus etiam parcus eſto, vinum nimirum, aut cerevisia, vel aqua cocta, cum cinamomo, aniſo, aut corticibus citri. *Curatio.*

Secundò, iis, quæ menſes omni arte evocare valeant, quorum ubertimam copiam reperies cap. *de menſ. ſuppreſſ.* ad quod recurrere omnino oportet, in his enim curationis præcipua ratio ſita eſt, potiſſimum autem utendum ſanguinis miſſione per vices facta in pedibus ter, quaterve in anno circa menſtruationis tempus, ita etiam fiet ut menſes evocētur, vel eorum defectus ſuppleatur, &, ne tumor ex flatuoſo in ſcyrrhoſum aut cancroſum degeneret, præcaveatur, in quem inſuper uſum conveniunt crurum ligaturæ, frictiones, lavacra, & inceſſiones ibi deſcriptæ aut cucurbitæ ſuris & coxis adhibitæ aut chalybis præparati uſus, de quo cap. *de febre alba*. *Menſtruorum evocatio.*

Tertia facta humorum in utero & venis cauſam foventium præparatione, per ſirupos pituitam, & melancholiam reſpicientes, ut cap. *de virginum, & viduarum melancholia* copioſè ſcriptum invenies, purgetur ſic: ℞. *foliorum ſenæ ℥ vij. ſeminis aniſi ℥ j. infundantur, & bulliant in ℥ iiij. aquæ borraginis, colaturæ, & expreſſioni adde confectionis hamech ſine ſcammonio, & colochyntide, diacatolici an. ℥ ß. ſirupi roſ. ſolutivi ℥ j. ß. pulveris corticum aut ſeminis citri ℈ j. miſce*, aut utatur apozemate, quod recipit *radicis tamariſci, capparor. borraginis an. ℥ j. foliorum borraginis, epithymi, ſenæ an. m. ß. florum cordialium an. p. paſſularum min. ℥ j. prunorum numero xij. coquantur in ſ. q. aquæ ℔ ij. ad colaturæ adde ſirupi de ſucco borraginis ℥ iiij. ſacchari q. ſ. lapidis lazuli ℈ ij. pro libr. fiat apozema, doſis ℥.* *Præparatio* *Purgatio.* *Apozema.*

ſis ℥ *iiij. vel* v. conveniunt etiam reliqua lenitiva, ut pruna, ſenæ, manna in iuſculo pulli, tabellæ de ſucco roſ. vinum purgans, ſirupus roſ. aut viol, ex pluribus infuſionibus.

Quarto topicis calidis ſubtiliantibus, & reſolventibus, ita fomentatur tota mamma ſpongia lixivio imbuta, vel apponitur linteum in aqua vitæ madefactum, & in umbra exſiccatum, aut ſaponis ſpuma delibutum; aut philtrum in butyro, quod diu coxerit madefactū, aut oleum liliorum de ſambuco, de napha, de ſemine & radice angelicæ. Præſtat tamem prius partem hac decoctione fovere: ℞. *Furfuris tritici p. ij. foliorum anethi, meliloti an. m. ß. ſeminis aniſi, fœniculi, cumini an.* ℥ *ij. florum camomilæ p. j. coquantur in 5. q. lixivij, ac vini albi ad tertiæ partis conſumptionem*, in quo ſpongia madida ac leviter expreſſa locus fomentetur, deinde hoc apponatur unguentum, *olei liliorum de ſambuco an.* ℥ *j. ß. balſami optimi* ℥ *ß. pulveris plumbi uſti non loti* ℥ *ij. ſeminis rutæ, aut aniſi* ℥ *j. cum cera, fiat unguentum.* Eſt etiam utiliſſimum hoc emplaſtrum in omni rebelli inflatione ad reſolvendam incluſam ventoſitatem, *ſtercoris vaccini, columbini, caprini an. p j. pulveris cumini, carvi, aniſi, baccarum lauri, origani ſicci, rutæ ſilveſtris, floris roris marini an.* ℥ *ß. ſapæ, aut mellis q. ſ. aquæ vitæ optimæ* ℥ *ij. miſce*, ſi tamē verearis ne calidiſſimis hiſce tenella mammarum ſubſtantia offendatur, ſequens ſacculus poſt fomentationem applicetur: ℞ *milij* ℥ *j. ß. ſalis* ℥ *j. furfuris maiuſculi p. ij. foliorum arthemiſiæ, maioranæ ſingul. m. j. ſeminis fœnugræci, cumini, carvi an.* ℥ *ß. florum camomælæ, meliloti, ſtœchados, roris marini an. p. ß.* cuncta in ſarragine leviter calefiant, & exſiccentur, ac duobus linteis cum baſtituris includantur, apponuntur etiam utiliter ſtupæ, calidæ ſuffumigatæ, rore marino, lavendula, thure, vel anime. Quod ſi dolor ſit magnus, mitigatur hoc unguento, *æſipi humidæ* ℥ *ij. therebinthinæ, olei nardini an. q. ſ.* Expertum eſt, panem calidum, ut ex furno extrahitur, oleo nardino, & rutaceo madidum applicare.

Topica. Potus. Vnguentū. Emplaſtrū. Sacculus. Ad colorē.

Quintò & ultimo cordi providendum per ea, quæ ipſum roborent, ac flatus diſcutiant, de quibus libr. 3. cap. *de cordis ſaltu in prægnantibus.*

Scholium

Scholium.

Sex præter inflammationem ſunt tumorum differentiæ in mammis, de quarum natura non ſatis concordant ſcriptores, & fœminis ſupervenire compertum eſt, iis potiſſimum, quæ ſteriles ſunt, aut parere ante tempus deſiere, aut viro carent, aut virgines iam grandiores exiſtunt. **Sex tumorum differentiæ in mammis.** *Prima ex craſſo, & caliginoſo flatu provenit, ex quo univerſa mamma diſtenditur, ac turget, diciturq; tumor flatulentus.* **Prima.** *Altera ex pituita, craſſove quopiam humore, à capite aut alio loco tranſmiſſo, qui citra collectionem mammis imbibitur, quo differt à vero œdemate, unde duræ apparent mammæ, ſine dolore, vel etiam dolentes ſi bilis flavæ aut aduſtæ nonnihil acceſſerit, in quo affectu tota mamma augetur, quia humor in aliqua parte collectus non eſt, ut in aliis tumoribus præter naturam, ſed imbibitus ut in ſpongia; ex quo affectu ligaturis arctiſſimis, & aliis præpoſteris remediis tractata ab* Empirico *coniux Davidis Lomelij Belgæ, cõtra quam conſuluerã, in abſceſſum devenit, unde paulo poſt obijt.* **Secunda.** *Tertia tumorum ſpecies fit cum glandulæ tument, aut citra dolorem turgent ex humore abunde fluente, aut ibidem concreto, cui dicatum eſt caput* de glandulis mammarum. **Tertia.** *Quarta, eſt cum ſcrofula mammis adnaſcitur, quam eodem capite comprehendimus.* **Quarta.** *Quinta, Scyrrhoſus eſt tumor, qui ex aliis affectibus male curatis plerumque fit.* **Quinta.** *Sexta, cum ſcyrrhoſus aut quivis alius cæterorum tuberculorum in cancrum migrare incipit, aut iam mutatus, exulceratuſque eſt, de quibus omnibus tumoribus videndus Guido: de Eriſypelate caput non fecimus, quia mammis raro accidit & ſi contingat, ut inflammatio fere curatur, intentioribus tamen topicis, evacuationibus paucioribus.* **Sexta.** **tract.2.d.1.**

Solet enim fieri flatuum generatio] *Qua ratione extrinſecus frigidiſſimæ, & ſeptentrionales per hyemem conſtitutiones, & calidiſſimæ æſtatis tempore purum aërem reddunt, quæ vero inter haſce mediæ exiſtunt nebulas gignunt: eodem penitus modo in animalium corporibus neque in extrema caloris debilitate, neque cum vehementer calor invaleſcit, ſed cum inter hos exceſſus medio modo ſe habent, magis tamen ad frigiditatem tendunt flatus gignitur, qui ubi per ventriculum erumpit, ructum facit, per ſedem ſtrepentem aut ſine ſtrepitu flatum: cum autem neque per ſedem neque per os excernitur, inflationem producit.*

De

De Oedematoſo mammarum tumore.

CAP. XVIII.

VT à ſanguine, aut lacte in mammis, coacervato inflammatio, & à flatu flatuoſus tumor ſuboritur, ita à craſſa, vel aquoſa pituita ibidem collecta œdema, quod barbari *undimiam* vocant, à non collecta vero, ſed diffuſa, & expanſa, alius tumor, quo tota mamma æqualiter intumeſcit, rectè dixeris cum Mercato mammas humore turgidas, aut cum Fernelio œdematoſum tumorem, qualem modò in pedibus, & cruribus eorum, qui leucophlegmatia, aut cachexia laborant, modo per univerſum corpus fieri Galenus teſtatur, *2 ad glau. 3* & nos quotidiana experientia animadvertimus. De utroque igitur tumore in mammis promiſcue ſermonem facimus, ſiquidem curatio eadem eſt, affectibus prædicta duntaxat ratione diſſidentibus. Eſt autem œdema, eodem Galeno autore, *Definitio.* tumor laxus, mollis, doloris expers, digitis cedens, & foveam ſervans. Verum ſi acrimonia, mordacitas, aut à vaporoſo ſpiritu tenſio accedat, doloroſus ſubinde tumor fit. *Cauſa.* Porro ut plurimum in mammis hi tumores gignuntur à menſtruorum ſuppreſſione, facto ad ipſas recurſu, vel alias à pituita tenui à capite deſcendente flatibus mixta.

Signa. Cognoſcitur, ac diſtinguitur ab aliis tumoribus, laxitate, mollitie, & mitiori dolore, licet interdum in humero, brachio, & ſub axilis dolor adſit, in pituitoſo autem, & fuſo tumore tota mamma æqualiter; & nulla pars magis, quam altera elevatur, ſed per intervalla certis quibusdam temporibus tumor, ac dolor exacerbatur, nimirum prope menſtruationis tempus, quo tranſacto ſubſidet, ac eo citius, quo uberius mulier fuerit repurgata, ſemper tamen tumoris aliquid remanet, *Prognoſt.* quod in inflatione non accidit, quia penitus, quod flatuoſum eſt, reſolvitur, quo maxime hi duo tumores inter ſe differunt, & qui in flatu tentio adeſt, & tenitentia maior. Cæterum pituitoſi tumores cancrum omnino minantur, *Oedematoſi tumoris terminationes.* præſertim ſi minus diligenter tractentur; terminatur tamen, & declinat œdema ut plurimum per reſolutionem, rarius per ſuppurationem, ſæpe per converſionem ad nodos, quæ induratio eſt.

Modo

Modò á capite, modo ex ſuppreſſis menſibus originem ducat, ſex remediorum generibus curatur. Primò victu reſiccante, ut in cibo, pane probè ſubacto, cocto, ac fermentato, paſſulis, amygdalis toſtis, aſparagis, carnibus avicularum aſſis: ante paſtum aſſumat ℥ j. mellis roſar. in foliis, aut in forma ſirupi, potus ſit aqua ex decoctione aniſi, cinamomi, radicis chinæ, ſarſæ parellæ, ſaſafraſiæ, aut vinum defæcatum pellucidum, in menſium tamen retenſione toſta, & aſſa minus conveniunt, carneſque potius coquantur cum ſalvia, hyſſopo, betonica, petroſelino. Semper verò lacticinia vitet, ſomnum pomeridianum, & uſum panis non bene fermentati,

Secundo divertentibus, ut frictionibus, ligaturis, lavacris, & *Diverſio.* inceſſionibus, de quibus cc. ſuperioribus dictum eſt, ac ſi menſes ſuppreſſi ſint, tùm ad divertendum, tùm ad evacuandum cucurbitulæ cruribus applicentur, aut pedis vena tundatur.

Tertio præparato humore per ſirupos de duabus radicibus rho- *Præparatio* domelitem, ſirupum de mentha, de praſſio, de hyſſopo, de liquiritia, capillorum Veneris, cum aquis fœniculi, hyſſopi, maioranæ, roris marini, betonicæ, menthæ, aut cum decoctione earundem: purgetur ℥ j. ß. *Pilularum ſine quibus, cochiarum, aurearum, de hiera, arabicarum, de agarico*, vel ſi ventriculus affectioni conſentiat, *per maſtichinas additū, ſi velis vehementius purgare, g. iij. aut v. diagridij, vel potius trochiſcorum alandaal*; aut, ſi potio magis arrideat ℈ iiij. *agarici trochiſcati cum* ℥ j. ß. *ſirupi roſar. ſolutivi, &* ℥ *iv. decoctionis pituitoſæ*; aut fiat paulatina purgatio ſumpta ſingulis ſeptimanis ʒ ß. prædictarum pilularum.

Quarto topicis calidis reſolventibus, & attenuantibus, in quem *Topica.* ſcopum laudantur fomentationes ſuperiori capite deſcriptæ, aut ex lixivio confecto ex cinere vitis, ficus & tartari, addito modico aceti, *Lixivium.* repercutientia nequaquam adhibenda, quia magis indurant. Poſt fomentationes liniatur mamma hoc unguento, *olei amygdalarum dulcium, de ſemine lini, liliorum ſingulorum* ℥ *j. axungiæ gallinæ, anſeris an.* ℥ *Vnguentū.* *ß. cum modico diachylone, loco ceræ, fiat unguentum, aut cerotum*; prodeſt inſuper emplaſtrum filii Zachariæ, quod communiter diachylon magnum dicitur, & ſi mammæ doleant, ac caleant, adhibetur unguentum roſar. cum modico plumbi uſti, & cera alba, & idem unguentum in mortario plumbeo agitatum, aut oleum omphancinum

cum pinguedine gallinæ, & oleo amygdalarum dulcium in eodem mortario ſæpius ducto; diſcutiunt etiam balnea ſulphurea, & aluminoſa, aut ex decoctione hyſſopi, ſalviæ, menthæ, poſt balnea unguenta applicentur eiuſdem virtutis aut reliqua topica *ſuperiori capite* deſcripta, quorum etiam ſeges uberrima eſt apud chirurgicos ſcriptores, quæ tamen maxima cum conſideratione mammis ſunt applicanda, ſelectis ſemper mitioribus, à quibus tenella eorum ſubſtantia minimè offendatur.

Quinto ſi tumor ad maturationem tendat, ſuppurantibus, de quibus cap. *de inflammatione mammarum* 4. remediorum genere. Ex quibus, quia materia hic tenacior eſt, fortiora ſunt eligenda, & reliquis admiſcenda, ut radix brioniæ, liliorum, farina camomilæ, caricæ diachylon ireatum, axungia anſeris, ſuilla pinguedo, ruptus deinde abſceſſus methodicè curandus, ut ibidem dictum eſt.

Ventriculum roborantia.

Sexto iis, quæ ventriculum pituitæ receptaculum conferent, ac roborent, ſumptis & admotis, cui uſui commodiſſimum eſt capere ſingulo mane cochleare unum conſervæ ſtœchados, roriſmarini, aurantiorum, aut tabellam aromatici, roſ. diagalangæ, diacymini, vel diatrion pipereon, vel fiant aliæ tabellæ hac ratione, ℞. *ſpecierum aromatici roſar. ʒ j. diagalangæ ℈ j. pulveris corallij, & ſandali citrini an. ℈ ß. corticis citri conditi, conſervæ roſar. veteris an. ℥ iij. cum ſacharo diſſoluto in aqua menthæ, & abſinthij, fiant rotulæ ſingulæ ponderantes ʒ ij. aut cum ℥ j. vel altera alicuius ex prædictis conſervis, aut morſelli.* Proſunt etiam ſacharatæ confectiones ſeminis fœniculi, corticum aurantiorum, aniſi, cinnamomi, coriandri præpar. vel ipſum aniſum toſtum, aut ʒ j. theriacæ vel mithridati, aut ʒ j. pulveris ſarſæ parellæ in ovo ſorbili: aut hæ pilulæ, ℞. *pulveris agarici, ſarſæ parellæ an. ʒ ij. cum ſirupo de ſtœchade fiat maſſa, cuius doſis ʒ ß. ſingulis ſeptimanis.* Exterius ventriculo applicetur hoc linimentum, *olei de ſpica, de abſinthio an. ℥ ij. ceræ ℥ j. maſticis ℥ ß. liquefiant in duplici vaſe, & adde pulveris cyperi, macis, cinamomi an. ʒ ß. fiat linimentum*; aut ſequens paretur unguentum, *olei lentiſcini, maſticis, roſacei, ſingulorum ℥ j. ß. pulveris nucis muſcatæ, cariophyllorum an. ʒ j. corticis citri ℈ ij. utriuſque corallii ʒ ß. florum camomillæ, anethi an. ℈ iv. ſpicæ nardi, ſquinanti an. ℈ j. aceti parum, ceræ q. ſ. fiat unguentum*, quod applicatur ventriculo, & dorſo è ventriculi regione, aut emplaſtrum diaphœnicum, vel ſtomaticum, ac reliqua, quę

Exterius admovenda.

capite

capite *de ventriculi debilitate* apud practicos reperies, & infra lib. 2. huius operis cap. *de ventriculi accidentibus ex utero.* Quibus tamen non proficientibus, ſudare utiliſſimum erit ex decocto ſarſæ, ligni ſancti, aut radicis chinæ, quæ ſi adhuc ſat non fuerint, fontanellam in altero vel utroque brachio aperire inſigniter prodeſt. *Sudor.*

De mammarum glandulis, & earundem ſcrofulis.

CAP. XIX.

Glandulæ, ſunt partes corporis ſimplices, ſpongiæ inſtar molles, *Glandulæ induratio.* raræ, friabiles, & in ſe convolutæ, has naturaliter mammis ineſſe alibi iam prodidimus, quæ ſi præter modum induruerint, affluente ſolo pituitoſo humore, vel etiam acri, & bilioſo admixto tumor fit glanduloſus; quem Mercatus ad phlygeton reducit minus fortè aptè, dicente quia Celſo phlygeton puſtulam habet, aut quippiam ſimile, *Lib.5.c.28.* qua puſtula tamen tumor iſte caret. At dum in mamma glanduloſus quidam tumor denuo progignitur, non quidem tumefacta præexiſtente glandula, ſed denuo altera genita, tunc alter fit ſpecies, quæ appoſitè ad ſtrumas, ſive ſcrofulas reducitur; & eſt tumor ex pituita *Struma.* craſſa vehementer indurata; vel ex pure & ſanguine ſubter concreto, ut Celſo placet, ac ſi dolor his tumoribus accedat, medici exiſtimant cancros eſſe, aut minari, quos tamen decipi conſtat, quia in eodem ſtatu pluribus annis ſine ulla exacerbatione perſiſtunt. Cæterum mammis ſcrofulas, ſive ſtrumas adnaſci confirmat Celſus, Mercatus, & Tagautius, ac nobis etiam id pluribus in fœminis experientia compertum eſt.

Tument glandulæ per defluxum, ſtrumæ per paulatinam con- *Cauſa.* geſtionem, utrique tamen tumores fiunt deficientibus potiſſimum menſtruis, ac ipſorum recurſu ad mammas, ut illis fœminis accidit, quæ cantu aut quovis alio ſuperiorum partium exercitio utuntur, ſic enim menſtruis ad mammas revocatis, earum glandulæ grandiores fiunt, ut quas antea difficile erat reperire, iam leviſſimo contactu obtrectes, ſed præter hanc cauſam purulentus etiam, ac ſanguineus humor in mammas decumbens, ſtrumam gignere poteſt.

Signa. Facilius eſt hoſce duos tumores noſcere (quia ſenſui patent) quam eoſdem inter ſe diſtinguere; uterque enim induteſcit, ac dolet, eiuſdemque ferè magnitudinis exiſtit, ſed hæc eſt differẽtia, quod glandula magis dolet, & dolor quidem iuxta affluentis humoris qualitates exacerbatur, & quovis levi præſidio reſolvitur, nonnunquam etiam ſponte ipſa, ac hinc inde movetur, contra verò ſtruma immobilis eſt, nec facile niſi plurimis adhibitis remediis evaneſcit, dolet minus, dureſcit magis, ita ut ſæpe ſcyrrhum referat, à quo tamen, & à verâ ſcrofulâ differt, quia etſi indurata, dolet tamen; inſuper ſcrofula unum obſidet locum, glandula in parvos divaricata tumores intra mammas divagatur.

Curatio. Duplex in curatione ſcopus, alter duritiem emollire, alter cancrum inhibere, utrumque complere poteris victu tenui, modico, calefaciente, exercitatione ante cibum, uſu aquæ ſulphureæ, & aluminoſæ, è converſo ſatietas, quies, otium, craſſi, ac difficilis concoctionis cibi nocent; ſed, ut uno verbo complectar, victus ratio, humorum præparatio, purgatio, ſudores, topica, ac reliqua omnia, talia eſſe debent, qualia iam prodidimus capite *de œdematoſo mammarum tumore.*

Sang. miſſ. Hoc tamen perpetuo ante oculos habere oportet, ut ſi affectio ex mẽſium ſuppreſſione, aut diminutione oriatur, curatio à ſanguinis miſſione inchoetur ex baſilicâ, aut ſaphenâ juxta regulas à nobis c. *de menſtruor. ſuppreſſione* jam poſitas, deinde menſes provocentur, ut ibidẽ dictum eſt. At ſi glandula ex acri, tenuiq; fluxione intumuerit localibus cap. *de œdematoſo tumore* in 4. remediorum genere recitatis: durante fluxione frigidiuſcula addenda ſunt, quæ ex cap. *de inflammatione mammarum* mutuabis, ut poſcam, oleum roſarum & violarum: ceſſante verò fluxione, addere licet oleum camomilæ, liliorum, & alia, quæ citra attractionem, & caloris concitationem diſcutiant, & reſolvant, in quibus diu perſiſtes aut tela iiſdem unguentis delibuta diutius mammæ adhæreat, vel hoc unguentum, quod maximæ eſt utilita-

Vnguẽtum tis, ℞. *emplaſtri oxycrocei* ℥ j. *muſcilaginis, althea, ſeminis lini, fœnugræci an.* ʒ v. *olei camomilæ, liliorum, iridis an.* ℥ j. *coquantur ad conſumptionem muſcilaginum, & adde axungia anſeris, ſuillæ, medullæ cruris vituli, & cervi an.* ℥ j. *ac fiat linimentum.*

Struma curatio. Si vero ex ſupradictis ſignis tumorem ſtrumam eſſe compertum ſit, paulò efficacioribus utendum, ita in purgatione addere convenit

venit *radicis mechoacanæ ʒ j. ß. aut turbith ʒ j. aut ʒ ij. diaturbith*, vel ſingulo manè utatur patiens hæc tragæa ℞. *radicis ariſtolochiæ rotundæ, raphani, ſpatulæ fœtidæ an. ʒ j. foliorum pimpinellæ, piloſellæ, rutæ an. ʒ ij. ſcrofulariæ, filipendulæ, ſeminis aniſi, zinziberis an. ℥ j. turbith optimi, fol. ſenæ orientalis an. ʒ iij. ſacchari albiſſimi ℥ iv. fiat pulvis, doſis ſingulo mane cochleare j. cum vino vel aqua geniſtæ, vel pilulæ, fiant cum ſ. q. ſucci fœniculi, aut cum ſirupo de liquiritia, vel de hyſſopo, fiat opiata.* Valet enim pulvis hic nonſolum manifeſtis qualitatibus, ſed, ut quibuſdam viſum eſt, etiam à proprietate: prodeſt inſuper ſingulo mane ſumere ʒ ij. aureæ alexandrinæ.

Tragæa purgativa.

In topicis duplex eſt curandi ratio; prima, quæ emolliat, ac diſcutiat, ſed vehementius, quam œdematoſo tumore; altera, quæ manus opera tumorem radicitus extirpet. Primo tamen mollitionem & diſcuſſionem omni modo tentabimus, emplaſtro nigro à Galeno deſcripto, quod Recipit *olei veteris ℥ iij viridis æris ʒ iij. picis navalis ℥ j. ß. laudani ʒ vj. lithargyrij ℥ iij. fiat ſecundum artis miniſterium emplaſtrum*, cui utiliter addi poteſt *uncia media diachylonis minoris, aut alterius, qui dicitur Meſvei, aut ʒ ij. pulveris radicis ireos*: aut apponatur *℥ j. emplaſtri de meliloto cum ʒ ß. ammoniaci, uncia olei liliorum, & radicis ireos ʒ j. ß. cunctis juxta artis regulas mixtis*; eſt tamen efficacius aliud, quod ſic paratur: *radicis altheæ ℥ ij. coquantur, contundantur, & per cetaceum extrahantur, & adde olei bufonis pinguedinis gallinæ, anſeris an. ℥ j. pulveris plumbi uſti, radicis ireos an. ʒ j. ß. miſce*; nec eſt minoris virtutis hoc aliud, *nucum cupreſſi paria v. caricarum paria iij. radicis arundinis ℥ ß. coquantur in oxymelite, liquori expreſſo adde ſalis communis, cineris ſpongiæ, calcytidis an. ʒ iij. fiat unguentum.* Valent tandem reliqua fere, quæ infra cap. *de ſcyrrho mammarum* dicenda ſunt. At quæ ſequuntur, quia validiora ſunt, ideo mammis non applicantur, aut certe cum magna cautione adhibenda, præſertim vero delicatioribus fœminis non conveniunt ſed ruſticis aut robuſtis, aut cum tumor eſt in aliis corporis partib. ℞. *radicis brioniæ, cyclaminis, cucumeris agreſtis an. ℥ ij. coquantur exactè in vino albo, terantur, extrahantur per cetaceum, tunc adde ammoniaci aceto ſquillitico diſſolutio, bdellij, opoponacis in oleo ſeſamino diſſoluti an. ℥ j. ſtercoris columbini, & caprini an. ℥ j. ß. ladani, ſtyracis, calaminthæ ſingulorum ℥ ß. picis navalis q. ſ. fiat magdaleon*: impenſè etiam ſequens hoc diſcutit, *radicis ireos ℥ iij. aceti & mellis an. ℥ iv. perfectè ſimul coquantur, contundantur, & adde*

Emollientia & diſcutientia.
Emplaſtrũ nigrum.
5. de comp. mec. ſin. locos.
Fortiora.

adde terebinthinæ, reſinæ, dialthea an. ℥ *iij. pulveris cumini, fœnugræci an.* ℥ *j. fiat emplaſtrum* vel accipe *cineris limacum* ℥ *j. axungiæ ſuillæ, q. ſ. aut fiat emplaſtrum de limacibus,* & alia quæ ad Guidonem c. *de ſtrumis* reperies, *lib. 2. d. c. 3.* ſed quæ retulimus probatiora ſunt.

Quod ſi per hæc tumor non ſubſideat, quin potius durities eo *Duratio ſtruma per manus operam.* perveniat, ut emollitionis ſpe fruſtrata tumoris radices in venas, & arterias inſeri, & augmentari indies videamus, tunc ad manus operam veniendum, quæ tribus modis fit; quorum primus hic eſt: ſciſſa mamma ſcrofula utrinque digitis prius compreſſa acu perforatur, & filo per foramen traiecto, manuq; ſiniſtra comprehenſo hinc inde leviter ſcalpello à mammarum carne ſeparatur, ita ut totam ſcrofulam cum pellicula, quæ includitur, ſimul extrahas, cavens ſedulo ne pelliculæ quicquam intus ſuperſit, ex qua temporis tractu denuo ſcrofula generetur, hac facta operatione ulcus per ſimplicem unionem curabis facta ſutura, quæ ſeparatas partes uniat. Verũ, ſi pelliculæ aliquid intus remanſerit, aut ulcus nimis lacerum ſit, curabitur iis, quæ digerant, ac ſuperfluum exedant, ut unguento Ægyptiaco cum pulvere aluminis, & albumine ovi ſuperpoſitis, aut unguentum Ægyptiacum intromittatur, & ſupra ulcus diachylon appones, quæ quidem cura- *tr. 2. d. 1. c. 4.* tionis ratio multis profuiſſe certum eſt, & à Guidone ponitur. Verum *Secundus modus.* ſi tumor varias in mammas radices inſerat, ſecundo hoc curationis modo utendum: iuxta prædictas radices in ſcrofulæ circuitu fiãt parvæ inciſiones ſcalpello (non enim cãdenti ferro in mammis utendum propter partium principalium viciniam, ut monet Galen.) ac immit- *2. ad Gal. 28* tatur arſenicum inſtar grani tritici minutiſſimi, ſi fœmina ſit robuſta; ſin minus, indatur tantundem pulveris Joannis de Vigo, & deſuper oxycrato madidum linteum, aut unguento pop. appones idq; iterandum, quoad radices exeſas videas. tunc enim facile ſtruma ſecedet, & ulcus digerentib. prius, ac ſuppurantibus, deinde abſtergentib. methodice curabis. Tertio modo non admodum diſſimiliter curatur *Tertius modus.* ſtruma affixo in medio eius candenti ferro, vel, ſi in mamma ſit facta cum ſcalpello ſciſſura, in qua ex cauſticis aliquid immittendum erit, *Cauſticum* donec tota ſtruma excidatur. Paratur autem cauſticum huic uſui accommodum ex tribus partibus fermenti, & una arſenici ex quibus facta maſſa in furnello exſiccatur, eiuſq; inſtar nuclei pini loco immittatur,

tatur, abſcindes etiam ſcrofulam, ſi radicem eius ligaveris filo in aqua arſenici ter quaterve immerſo, donec vim cauſtici acquirat, ſingulisque diebus compreſſis, donec alimenti defectu arefacta decidat, vel faciiius abſcindi poſſit, qua plane ratione curantur ſcrofulæ in aliis corporis partibus, & tumor ille ingentis magnitudinis, qui à chirurgis natta dicitur. His factis curationem, ut ulcus poſtulat, perſequeris, digeſtivis, mundificativis, incarnantibus, & çicatrizantibus, de quibus ad ſatietatem ſæpius iam diximus.

De Scyrrho mammarum.

CAP. XX.

SCyrrhus, qui à barbaris *ſephyros* dicitur, vel *ſchliroticum apoſtema*, eſt tumor præter naturam durus, ac doloris expers, iiſque duplex; exquiſitus, quem ex naturali melancholia, aut fœculento, & craſſo ſanguine fieri Galenus ſcribit, vel etiam à vitrea, gypſea, & craſſa pituita nimis condenſata, ut idem author alibi prodidit, atq; hic omni prorſus dolore caret, eodem teſte *2. a Glauc 4. d* Non exquiſitus, qui dolore non abſolvitur, idq; dupliciter, aut quia incipiens adhuc eſt, nec dum confirmatus, aut quia miſcellam habet alterius humoris, ut ſuperaſſati ſanguinis, vel atri ſucci, quem melancholiam vocant, unde leſum levem acquirit: ſunt tamen, qui exquiſitum ſcyrrhum à ſola melancholia generari affirmant, à permixtione vero alterius humoris cancroſum, œdemateſum, aut eriſypelatoidem, ideoque priori definitioni à Galeno traditæ humoris ſpeciem addunt, definientes ſcyrrhum, tumorem præter naturam ab humore melancholico durũ & inſenſibilem, quibus non invitus ſubſcribam, ſi humor admixtus copioſus non ſit. Omnes porro ſcyrrhi ſpecies mammis contingunt, ſed quoniam non exquiſiti cancroſi tumoris naturam referunt, de illis ſequenti cap. peculiaris fiet ſermo. Exquiſitus tribus potiſſimum de cauſis in mamĩs generatur; Primo, quia obſtructus lien nequit ſanguinem à melancholia expurgare, ſicque in corpore redundat, & ad mammas convertitur, ac tumorem ſcyrrhoſum gignit; Secundo, quia menſtruis ſuppreſſis aut alias diminutè fluentibus fæculentus humor non

Definitio. *5. ſimpl. 9. lib. de tum. prat. 10.* *Scyrrhi altera definitio.* *Cauſa.*

non expurgatur, ſed paulatim ad mammas regurgitat, & in eadem carne ac venis colligitur. Tertiò, quia ex toto corpore humor per paulatinam (ut aiunt) congeſtionem in iiſdem mammarum locis accumulatur; ſæpe etiam medicorum imperitia paratur, cum vehementer eryſipelata, & mammarum inflammationes adſtringunt, & infrigidant; aut induratis mammis, immodicè diſſolventiâ, calefacientia, & exſiccantia adhibent, ſic enim ſubtile digeritur, quod reliquum eſt, magis impingitur, & induratur, & hæc ſcyrrhi quarta cauſa conſtituenda: ex quibus conſtat quatuor has ſpeciales cauſas ad duas generales reduci poſſe; aut enim primò, & per ſe humor craſſus congeritur; aut ab humore alio tenuiore, ac ſubtiliori parte præpoſteris medicamentis exſiccata reſultat, tuncque exſiccatio cauſa eſt efficiciens, materialis vero lentus craſſuſque humor, qui inania partis ſpatia ſubit, ac replet nervos, nervoſaque corpora, ſic ut viam intercludat ſpiritui animali, à quo eſt vis ſentiendi.

Signa. Cognoſcitur, ex duritie ſine dolore, ex inæquali corpulentia, colore ſubnigro, vel fuſco, hoc eſt, ex rubro nigricante, quanquã qui ex pituita fit, coloris eſt albi, aut ex alvo lividi, qui adhuc incipiens eſt, ad contactum dolet, minimum tamen, qua ratione ab incipiente cancro diſtinguitur, cui citra compreſſionem dolor ineſt haud exiguus, & à quavis cauſa excandeſcit, quod ſcyrrho non accidit.

Prognoſt. *2 ad glau 4* Scyrrhus inſenſilis curam non recipit, inquit Galenus, qui vero difficulter ſentitur, nec incurabilis eſt, nec facilem admittit curationem, at inſenſilem dixit eſſe incurabilem medicamentis, nam manus operam admittit, & curatur; ſed & quando ſcyrrho ſuperveniunt pili, curari nequit, neque etiam qui magnus eſt durus, & capparorum colorem refert, ut ſcribit Avicenna, *3.4 tract. 2 cap. 11.* neuter tamen ad maturationem umquam venit, quocirca numquam tentanda, ne abeat in fiſtuloſum, cancroſumve ulcus.

Curatio. Duplex in curatione ſcopus; alter, qui diligenter emolliat; alter, qui extrahat id, quod in mammis durum ſupereſt ac emollitioni ineptum, ideo adhibenda, quæ emolliendo digerere valeant, nam, ſi duntaxat emolliant, non educitur humor; ſi citra emollitionem ſolummodo diſcutiant, tenuiori diſcuſſo humore reſiduum exſiccatum maiorem contrahit duritiem, ſemper tamen univerſalia particularibus præmittenda.

Quo-

Victus ratio.

Quocirca quinq; remediorum generibus utendum eſt. Primò victis ratione extenuante, & humectante, convenit igitur panis triticeus, vinũ ſubſtantia tenue, ova ſorbilia, pulli gallinacei, gallinæ, perdices, capreoli juvenes, vitulina caro, ac vervecina; quæ cum ſpinachiis coquantur, beta, borragine, buglosſa. Abſtinendum omnino à carne caprina, hircina, cervina, bubula, aprina, leporina, omnique leguminum genere, præſertim à lentibus, & fabis: inſuper à pane non feremantato, vino rubro ac fœculento, & caſeo veteri, & ab omnibus ſalitis, ac infumatis cibis: item acribus, ut pipere, ſinapi, cæpe: ac retorridis, vel frixis, quæ aduſtum gignunt ſanguinem: præterea à ſolicitudine, ira, mœſtitia, vigiliis, & immodica exercitatione, curandum etiam ut alvus lubrica ſit.

Menſium provocatio.

Secundo ſi menſes ſint ſuppreſſi, aut diminuti, ablatis obſtructionibus debitè provocentur, quod fiet ſanguine miſſo, & ad inferiora evocato, reſeratiſque viis per ea quæ cap. *de ſuppreſſ. menſt.* dicta jam ſunt: prodeſt etiam hæmorrhoides promovere, & ſanguinem ab iiſdem per hirudines educere, aut ex ſiniſtra ſalvatella, ut Galenus monet, potiſſimum ſi lien fuerit obſtructus. *13. meth. 11.*

Purgatio

Tertiò humorum purgatione, quam ter, quaterve in anno exercere utiliſſimum eſt, facta prius humorum præparatione ſic, ℞. *ſirupi fumariæ, borraginis, capill. vener. de* Epithymo *an.* ℥ ß. *aquarum lupulorum, meliſſæ, ſcolopendriæ, bugloſſæ an.* ℥ j. *miſce, aromatizetur* ʒ ß. *pulveris cinnamomi, aut ſandali moſcati; erit utile addere poſt primam purgationem ſirupum de cichor. cum rhabarb.* Purgatio vero erit hæc aut ſimilis, ℞. *ellebori nigri,* ℈ ij. *rhabarb.* ʒ iij. *zinziberis, cinnamomi, cariophyllorum, nucis moſcatæ an.* ʒ ß. *maſticis, croci, epithymi an.* ℈ ß. *radicis liquiritiæ raſæ* ℥ iij. *macerentur per horas xxiv. in* ſ. *q. vini dulcis, ac leviter bulliant in cineribus calidis ad* ℔. *j.* ß. *colaturæ ſumat patiens* ℥ *iv.* vel fiat ſèquens apozema: *foliorum borraginis, agrimoniæ, ſcolopendriæ an. m. j. florum cord. an. p.* j. *corticum myrobalanorum omnium,* ſi nullæ ſint in viſceribus obſtructiones ℥ ß. *polypodij* ℥ *j. foliorum ſenæ* ℥ ß. *bulliant in* 5. *q. ſeri caprini ad* ℔. 2. *in fine adde epithymi* ℥ j. *ellebori nigri* ℈ *iv. tandem ſachari q.* 5. *fiat apozema clarum aromatizatum* ʒ *ij. ſpecierum diamargar. frig. doſis* ℥ *iij. vel iv.* aut capiat tantundem elleboriſmi Mathioli, quod nos cap. *de virginum & viduarum melancholia* deſcribemus, aut aliis utatur hiſce adhuc levioribus, quæ etiam ibi reperies. Nec deſunt, qui in his difficilimis, & craſſis hu-

Apozema.

moribus, quia communibus medicamentis non cedunt, vehementer laudant, per intervalla exhibere g. v. vel vj. ſtibij præparati, inter quos ſunt Mercatus, & Valeſius, & alii primæ notæ ex noſtris medicis, *Stibii uſus.* quod equidem non diſſuadeo, ſi cum prudentia fiat, nam uſu, & experientia hæc prodeſſe conſtat, levioribus morbum rariſſimè extirpari, ſi tamen horum, & ſimilium medicamentorum uſus hodierna die à peritis medicis interdicitur, id propterea fit, ne à rudioribus, ac inexpertis errandi, & patientes interficiendi januæ aperiantur.

Roborantia. Inter unam, & alteram purgationem roborantibus, & cordialibus uti oportet, qualia ſunt electuarium triaſandalum, de gemmis confectio alkermes, & ſimilia: conſerva radicis ſcorcioneræ, borraginis, florum ac corticum auranciorum, ex quibus cum ſirupo de pomis, & ſpeciebus ſupradictis opiata concinnare facilè erit, atque hæc ſunt univerſalia, quæ prohibent melancholici humoris generationem, genitumque evacuant.

Localia. Quartò ac potiſſimum topicis utendum eſt, quæ dicente Gale- *5.ſimpl.7.* no, quia humor eſt frigidus calefacientia eſſe debent, quia humiditatem ſupervacaneam coniunctam habet, exſiccantia: utramque tamen qualitatem moderatam habeant, nam oppidò calefacientia tenuem humoris partem violenter digerunt, ac eliciunt, reliquum exſiccant, & incurabilem reddunt, quæ vero valdè deſiccant, ex natura ſua ad ſummam duritiem particulæ infixam fluxionem adigunt, quapropter *5.ſimpl.9.* moderatè calefacientia, & exſiccantia uſurpanda, quæ propriè malactica dicuntur, & eodem authore calida ſunt in ſecundo, ſicca in primo gradu: ideoque humida interdum vocat, quia paululum abſunt ab iis, quæ neque deſiccant, neque humectant, eò diſtincta à maturantibus, quòd hæc humidiora ſint, & calorem obtinent humano ſimilem, ac partis humiditatem conſervant, illa nonnihil abſumunt, ut idem refert Galenus, eorumque materiam ponit tum in *5 ſimpl.8.* *libr. ſimpl.* tum 2. *ad Glaucon.*

Malactica. Præcipuè autem inter ſimplicia commendantur æſipus, butyrum, propolis, cera; oleum amygdalarum, camomillæ, anethi, liliorum; adeps gallinæ, anſeris, anatis, aquilæ, vulturis, vulpis, ſuis, taxi, urſi, leonis: medullæ cruris vituli, cervi: muſcilagines omnes: malva, althea, lilium, branca urſina, caricæ pingues. Efficaciora

ciora ſunt ammoniacum, quod thymiama vocatur, aceto diſſolutum, bdellium, ſtyrax liquida, pix liquida, galbanum, reſinæ pingues, ac minimè acres: ſemen apii, cumini, anethi, rutæ, flores geniſtæ, radix ireos, ex quibus compoſita concinnantur, primò fomenta, deinde inunctiones, aut emplaſtra.

Si igitur tumor ex pituita vitrea, vel gypſea fuit genitus (quod cognoſcitur quia non adeo tactui reſiſtit, & quadantenus craſſam præ ſe fert duritiem) ferè adhibenda topica, quæ cap. *de œdematoſo tumore* dicta ſunt. At ſi ex melancholia ortum ducat, hoc præmittatur fomẽtum *foliorum althea, malva an. m. ß. ſeminis lini, fœnugraci an. ℥ ij. cucumeris amari, branca urſina an. ℥ ij. coquantur in ſ. q. aqua* ac cum ſpongia nova foveatur mamma per quatriduum ter quaterve in die, deinde facta etiam fomentatione inungatur ſequenti medicamento: ℞. *radicis althea ℥ j. cocta contuſa & extracta, adde æſipi ℥ ß. axungia gallina, anatis an. ℥ j. cera parum, fiat linimentum*, quo poſtquam per aliquot dies uſa fuerit ad ea, quæ acetum recipiunt veniendum, nam etſi medicamenta cum aceto mirificè hos tumores communiant, nihilo ſecius nec ſæpe, nec inter initia, nec diutius eiſdem utendum eſſe Galeno placet, quippe ſi impenſius his utaris, partes violenter abſumens, reſiduum lapideſcit: ſi diutius perſiſtas, ſubſtantia partis ipſius exſiccata tabeſcit, præſertim hoc in mammis obſervandum; quocirca poſt aliquot dies hoc utitor, *foliorum thymi, anethi, hyſſopi, pulegij an. m. ß. radicis althea ℥ j. ſeminis fœnugraci ℥ ß. coquantur in ſ. q. aceti mulſi ad medias, tunc accipe prædicti aceti, pinguedinis anatis, anſeris, medulla cruris cervi, olei ricini an. ℥ ij. bulliant ad aceti conſumptionem, ac utere bis in die*: erit efficacius, ſi addas *ammoniaci, vel diachylonis gummati ℥ ij. ac fiat ad formam emplaſtri*: idem præſtant emplaſtrum de meliloto, filii Zachariæ, oxycroceum, aut unguentum Agrippæ, ſi in plumbeo mortario agitentur, & addatur tantillum aceti, vel: ℞. *radicum althea ℔. ß. radicis liliorum alborum ℥ iv. coquantur in ſ. q. aqua contundantur, & extrahantur per cetaceum, & adde olei camomila, liliorum ſingulorum ℥ ij. æſipi ℥ ß. diachyl. parvi ℥ iij. cera alb. q. ſ. fiat cerotum*, quod tamdiu adhæreat, quoad ex ſe decidat, cui utiliter additur pinguedo anatis, medulla cruris vituli, oleum ricinum, & ſeſaminum. Confert nonnunquam pinguibus mineralia admiſcere, ut quod calore, & laxativis funditur, &

Fomẽtum. *Vnguẽtum* *Acetum.* *12. meth.* *2. Vnguentum.* *Cerotum.* *Mineralia.*

liquatur, mineralium ſiccitate attritum abſumatur: ſic adhibetur emplaſtrum filii Zachariæ, ceroneum, aut aliud ex prædictis cum pulveribus marchaſitæ, plumbi uſti drachma pro uncia; prædictis conſimile eſt, id quod recipit *caricas pingues xij. coquantur ac contundantur, & adde ammoniaci, bdellij, galbani in aceto diſſoluti an. ℥ ij. ſtyracis liquidæ ℥ j. muſcilaginis, altheæ, ſeminis lini, fœnugræci an. ℥ j. æſipi, butyri maialis, aut recentis, olei ricini, ſeſamini, liliorum an. ℥ j. ceræ q. ſ. fiat emplaſtrum, cui addere poteris plumbi uſti ℥ j.*

Si ex reſolutione nimia fiat. At ſi tumor ex nimia reſolutione fuit genitus, humidis magis utendum, quippe, quæ ſeparant id, quod viſcidum eſt à parte, cui adhæret, & craſſum mixtione attenuant ac liquant; in hunc uſum alimenta ſint copioſiora humectantia, & reficientia, ſomnus commendatur longior, animi tranquillitas, exercitium nullum, aut exiguum, linimenta & inunctiones conficiantur ex muſcilaginibus, oleo amygdalarum dulc. extractis, aut decocto ſeminis malvarum, melonum, fœnugræci, altheæ, & ſimilium, cum quo etiam decocto pars priùs foveatur; aut ℞. *prædictarum muſcilaginum an. ℥ ß. pinguedinis gallinæ ℥ ij, cum jam dicto decocto, bulliant ad decocti ipſius conſumptionem, & utere*, aliud conficies, ex *radicibus altheæ coctis, piſtis & extractis, cum modico unguento roſato reſumptivo, aut ex ceroto refrigerante Galeni cum oleo amygdalarum dulc. aut ex oleo de ſemine melonis, cucurbitæ, pinguedine anatis, cum unguento roſ. & modio ceræ.* Vtiliſſimum hoc eſt, *muſcilaginis phylii, cydoniorum, fœnugræci an. ℥ ß. olei roſar. omphacini ℥ j. ß. diu agitentur in mortario plumbeo, & utere.* *2. ad Gl. 4.* Galenus rebelles ſcyrrhos evaporatione ex aceto acerrimo ſuper lapidem pyritem candentem perfecte ſanaſſe refert, ita ut magici opus videretur, qua etiam evaporatione feliciter utimur ex aceto ſuper lapidem molarem, marchaſitam, aut laterem; quod ſi evaporatio fieri nequeat, linteum madidum in aceto, in quo prædicti lapides igniti extincti fuerint, loco applicetur; verum quia non ſemper acetum mammis conducit, poterit fieri evaporatio aliqua ex antea dictis decoctis.

Curatio per manus operam. Quinto reliquis non proficientibus ad opus manuale veniendum, tumorq; ferro amputandus, niſi tota mamma induruerit, & ita thoraci tumor adhæſerit, ut citra periculum à ſanis partibus avelli nequeat: quod ſi contigerit, chirurgiam nulla ratione tentabimus, ſi vero mammæ ſummitas duntaxat ſcyrrhoſa ſit, aut ultra dimidium

mam-

mammæ affectio non occupaverit, ſecuriſſime amputanda eſt, neque ullum alium ex duris mammarum tumoribus audacius ferro reſcindere licebit; tum quia ſcyrrhus nullum habet, ſicuti cancer ſanguinem prope duritiem in venis congeſtum, cuius occaſione denuo periculoſius recurrat, & concreſcat; tum quia non impendet hæmorrhagia, ſicuti in cancroſis tumoribus, ex qua inter manus chirurgi patientes perire ſæpe viſum eſt: tum demum quia ulcera arte facta ſi debitè curentur, non ita maligna fiunt, & inſanabilia, aut cancroſa, ex quibus ob affluxum vitioſi ſanguinis, quantumvis exactè curentur, maligna fit ulceratio.

Vlcera deinde curantur, aut per primam intentionem, ut per ſimplicem partium coalitum ſuturâ, vel ligaturâ factum, aut inditis linamentis convenienti madidis medicamento. Accidentium curatio, ut fluxus ſanguinis, aut carnis ſuppurationis, ſi contingant, ex Aëtio petenda: ſummopere tamen Galenus monet, ne ferro candenti in mammis unquam utamur, ob maximum periculum, quod impendet, ſi prope partes principes aduſtio fiat, cum præſertim ſanguinis eruptionem, ut in cancro non vereamur. *Serm. 4. s. 45. 46.* *2 ad gl. c 10*

Scholium.

Quarto topicis] *Scyrrhum per defluxum interdum fieri ex Galeno recitavimus: fluxioni autem repercutientia conveniunt, quî ergo fit, ut ea in curatione ſcyrrhi reijciantur, Et idem Gal. 7. ſecundum genera 7. diſcutientia duntaxat, utilia eſſe dicat? An quia humor frigidus eſt, & à frigidis ulterius lapideſcet? at frigido œdemati repellentia tuto adhibemus. An quia ex aliis tumorib. ſcyrrhi gignuntur, inchoantibuſque duntaxat repellentia conveniunt? at incipientes etiam fieri ex Galeno docuimus; craſſum humorem eſſe ſi dicas, qui non facile retrocedit; at cancro, & carbunculo à craſſis genitis humoribus repercutientia utiliter adhibentur. Non igitur harum ulla eſt ſontica ratio, ſed quia humor ſcyrrhi craſſus ſimul & frigidus eſt, ac cineritius, ideo repercuſſionem non admittit: in œdemate vero frigidus eſt, ſed fuſus & liquidus; in cancro & carbunculo craſſus ſed calidus, qui repercuſſionem non renuit: minus igitur aptè Trallianus in ſcyrrho à calidis, & ſiccis medicamentis indurato, frigidis utitur & humidis, ſiquidem ſcyrrhus etſi à calido tanquam à cauſa prægreſſa genitus ſit, affectio tamen frigida eſt, & contrarium poſtulat.*

Scyrrho cur repercutientia non conveniant. *1.* *Solutio.* *2.* *3.* *4.* *Autoris.* *Lib. 7. c. 12. Tralliani lapſus.*

***

De Scyrrho non exquiſito, quem Zaratan vocant.

Cap. XXI.

Definitio. DUplicem eſſe ſcyrrhum ſuperiori cap. monſtravimus, alterum exquiſitum, de quo ibi; alterum per commixtionem alterius humoris, qui ſi atra bilis ſit, tumor generatur cancro finitimus, cancroſum ſcyrrhum rectè dixeras, Hiſpanis *Zaratan* nuncupatur, ac definitur, non exquiſitus tumor melancholicus per admixtionem atræ bilis, qui in cancrum migrare tentat, mediamque retinet duritiem inter ſcyrrhum & cancrum, ſunt tamen, qui exiſtimant, medium eſſe non ſolum inter ſcyrrhum & cancrum, ſed etiam inter ſcyrrhum, & alios tumores ab humore craſſo, ut œdemata, glandula, ſcrofulas, à quibus etiam fieri poſſe autumant, neque abs re, quippe hoc peculiare eſt huic tumori, ut à craſſis, pituitoſis, & melancholicis ſuccis oriatur, ac poſtea aduſto adveniente humore progreſſu temporis, ne diligenter cures, exulcerationem acquirat.

Diſtinctio à reliquis tumoribus. *Av. 2 primi c de æg. com. R c de apoſt ſchlirotico Vig l. 2. c: 8.* *5. ſimpl. 9.* *de mor mul text. 24.*

Differt à ſcyrrho, ut autores ſunt Avicenna, Raſius & Vigo quinq; accidentibus, pulſatione, inflammatione, punctione, dolore acuto, & tumore venarum in circuitu; à cancro vero difficilius diſtingues, nec niſi magnitudine accidentium; minor enim eſt durities, & inæqualitas, dolor, punctio, calor, & inflammatio, nec adeo turgidas, & liveſcẽtes habet venas, & nec ita ſubitò accreſcit, nec indeſinenter vexat, ſed per intervalla, præſertim imminentib. menſtruis: à poſteriori etiam, quia tumor is emollientia localia cum utilitate admittit à quibus cancer omnino exacerbatur, ut Galenus ſcribit. Præterea cancer vix unquam perfectè ſanatur, & ſi uras aut ſeces, gravius, ut ait Celſus, affligit, prædicti tumores ſciſſionem admittunt, nec amplius redeunt, ſi decẽter curentur: atq; hæc ſunt tubercula, quæ Hipp. non ſuppurari dixit, ſed ſemper fieri duriora, deinde ex ipſis cancros naſci occultos.

Cauſa. Cauſam huic malo plerumque præbet menſtruorum omnimoda ſuppreſſio, aut eorundem imminutio, ſi modo, quod tenue eſt, fluat craſſiore, ac fœculento ſanguine intus remanente: inſuper ſterilitas, quia in cauſa eſt, ut mulier neque in puerperio, neque in lactatione

tione à pravis, & melancholicis recrementis expurgetur: ideoq; virginibus, viduis, & nuptiis ſterilibus, aut, quæ præmaturè parere deſierunt, affectio ſupervenire ſolet; cauſam etiam præbet improba victus ratio, ut craſſa, viſcida, & vitiata edulia, quæq; fœculẽtum humorem gignere apta ſunt, epatis ad generandũ tale recrementũ aptitudo, ac imbecillitas ſplenis, qui, quidquid de ea ſuperfluitate generatur, trahere nequit: vita ſedẽtaria, vel curis, vigiliis, & mœrore iactata; quippe cuncta hæc craſſos gignunt humores, aut bonos nimiũ exſiccãt, & in aduſtos commutant, qui immediata exiſtunt huius tumoris cauſa.

Signa.

Signa ſunt tumor aliquantulum maior cancro, conſpicuus, colore cineritius, aut ſubobſcurus, cum duritie, ac venis in circuitu nonnihil liveſcentibus varicum inſtar, quibus ſi adiungas, quæ ſuperius dicta ſunt, tum propria habebis ſigna, tum ea, quibus à reliquis tumoribus diſcernitur, quamobrem ſermonem convertam ad ea, quę futurum cancrum, aut exulcerationem demonſtrant, quæ cum imminent, inquit Hippocrates cit. prius ora amareſcunt, & quæcumque guſtant, amara videntur, & accipere renuunt, ac compeſcenda faciunt, mente percelluntur, oculi duri fiunt, obtusè vident, & ex mãmis dolores ad iugulum tranſſiliunt, & ſub ſcapulas: mammæ graciles fiunt, & ipſæ per totum corpus extenuatæ ſunt, ſitiunt, ſpiritus eſt imminutus, & non olfaciunt, & nares obtuſæ, & non levantur: quorum ſignorum incipientibus hiſce tumoribus ſat eſt quædam apparere, procedentibus plura, in iam perfectis fere omnia.

Curatio.

Curatur 6. remediorum generibus: primo, victus ratione aduſtis humoribus contraria, qualem iam c. præcedenti deſcripſimus.

Evacuatio & diuerſio.

Secundò evacuatione ſimul cum diverſione à mammis; diverſio potiſſimum fiet frictionibus, crurum lavacris, & menſium provocatione, vel alterius evacuationis, ſi quæ ſuppreſſa ſit, evacuationem melãcholici humoris in corpore redundantis feliciter auſpicabimur à ſanguinis miſſione ex brachio, ni menſes prolicere animus ſit, tunc n. ex pede facienda eſt, aut ſi minus comodè id fieri queat, fontanella altero crurum aperienda, qua quidquid craſſum, & mordax, defectu naturalis evacuationis, exuperat, educatur.

Purgatio.

Purgatio deinde poſt attemperationem, & præparationẽ humoris per ſirupos ibi deſcriptos per Epicraſin ſemel aut bis in menſe ſic fiat.

℞. Rha-

℞. *Rhabarbari electi* ʒ *j. infundatur in* ℥ *iv. decocti foliorum ſenæ, & prunorum, colaturæ, & expreſſioni adde confectionis hamech ſine ſcammonio* ℥ *ß. aut ſirupi roſarum ſolutivi, vel de cichoreo cum rhebarbaro* ℥ *j. aut exhibeantur per intervalla* ℥ *iv. alicuius ex prædictis ſirupis purgativis, aut* Elleboriſmi Mathioli, cap. de melancholia à nobis deſcripti, quibus urgente neceſſitate addi poteſt ʒ *j. lapidis lazuli pro* ℔ *ſirupi, vel grana caprini.* Inter unam & alteram purgationem rotula aliqua cordiali utendum eſt, ut triaſandali, diamoſci, lætitiæ Galeni, aut ʒ j. theriacæ optimæ, vel mithridatii; *Admonitio* Quod ſi obſtructio alicuius inſignis viſceris ſimul adſit, eam ante localium applicationem uſu chalybis præparati, vel ſimili aliquo medicamento demollire conabimur.

Topica. Tertio à prima ſtatim purgatione localibus utendum eſt, non quidem adſtringentibus, ſed iis, quæ repellendo humoris acrimoniam ſimul retundant, & maiorem inhibant fluxionem; talia erunt mixta ex mollientibus ſive malacticis, & exſiccantibus, quæ media ſunt inter ea, quæ cancro, & quæ ſcyrrho applicari ſolent: ſic initio, quando tumor mammarum citra cauſam manifeſtam dolere incipit, utendum oleo roſarum, aut omphancino cum ſucco plantaginis vel ſolatri, ac ſi fervor adſit, in plumbeo mortario agitentur, ex quibus etiam addita cera, & pinguedine anatis emplaſtrum fieri poteſt: idem præſtat unguentum de tutia, ſed mirabilis eſt efficaciæ *Lamina plumbea.* lamina plumbea crebris foraminibus pervia, aut autor *Galenus 9. ſimplic.* aut unguentum ſic paratum, quod ab eodem authore commendatur: *Vnguentũ 1. Secundũ locos.* ℞. *oleí roſac. omphancini* ℥ *viij. plumbeo piſtillo in mortario plumbeo agitetur ad ſpiſſitudinem, & coloris mutationem tunc adde pulveris ceruſſæ, lithargyrij an.* ℔ *j. miſceantur diligenter in eodem mortario, & fiat linimentum:* idem præſtat beneficium cerotum Philagrii, emplaſtrum filii Zachariæ, diachylon Raſis, cum pulvere marchaſitarum, plumbi uſti, lithargyrii, aut ſequens unguentum *oleí roſar.* ℥ *iv. ceruſſæ* ℥ *ß. plumbi uſti, tutiæ præparatæ, lithargyrii pulverizati an.* ʒ *j. ſevi caprini, pinguedinis gallinæ, anatis, caponis an.* ℥ *ß. ceræ q. ſ. fiat unguentum:* vel hoc aliud, *amygdalarum dulcium* ʒ *j. ß. pinguedinis gallinæ, caponis an.* ʒ *ij. pinguedinis ſuillæ* ℥ *ß.* ℥ *ß. plumbi uſti* ʒ *iv. ceræ q. ſ fiat admodum telæ ceratæ,* aut ℞. *unguenti de tutia, empl. filii Zach. partes æquales.*

Prodeſt

Repellentia ſine adſtrictione.

Prodeſt etiam unguentum, aut oleum ex bufone, aut oleum de viperis, præſertim cum venenoſa ſubeſt materia; quod ſi magis repellere animus ſit, & fervorem compeſcere: *℞. ſucci ſempervivi lib. ß. olei roſ. ceruſſæ an. ℥ ß. agitentur prius in plumbeo mortario, deinde leviter bulliant, in quo madida linteamina imponantur*; eſt etiam utile *foliorum ſolatri, plantaginis an. m. ij bulliant in ſucco malorum granatorum, contundantur, & adde, limaciarum cum conchulis contuſarum xxxiij. fiat cataplaſma*: vel applicentur folia fraxini, cocta in aquâ fontanâ, & contuſa, & locus decocto foveatur; ſequens linimentum maximæ eſt utilitatis, *ranas virides xx. in aquis puris, vel in herbis degentes vivas adhuc, ſi habere poſſis, ſin minus recenter mortuas butyro recenti vel pinguedine anatis convolatas in ollam vitream multis foraminibus pertuſam proijce, ollam indito in alteram capaciorem bene lutatam, tunc per partem ſuperiorem ignem appones, donec butyrum, & ranas in maiorem ollam ſatis eliquari comperies, ſeparata pinguedine ranas comburito, donec in pulverem redigi poſſint; ex quo pulvere & ranarum pinguedine ſolâ vel additâ cerâ mirificum parabis linimentum,* cui conſimile aliud eſt ex pulveribus cancrorum, vel limaciarum, cum prædicta pinguedine; aut emplaſtrum de carnibus ranarum; vel aliud ex limaciarum carne, & conchulis ſimul piſtis; aut certè hac deſtillatione partem inunges, *terebinthinæ ℥ ij. maſticis, ſarcocolæ, an. ℥ j. ß. ligni aloës, ireos, carpobalſami an. ℥ iij. ſciſſa, & contuſa, plumbeo piſtillo in mortario plumbeo diu ducantur, poſtea in alembico plumbeo vel ſtanneo, lento igne ſublimentur, tandem deſtillentur, & liquor in plumbeo vaſe recipiatur, cuius liquoris ℞. ℥ j. balſami optimi olei de vitellis ovorum an. ℥ ß miſce,* poteris in deſtillatione addere carnes ranarum, limaciarum, ac gallinarum ova ſimul cum teſtis conquaſſata. Conficitur etiam emplaſtrum ex ciceribus coctis in aqua pluviali, & cinere, cum paſſulis mundatis, & foliis rutæ mixtis omnibus & contuſis; emolliunt inſuper cuncta illa, quæ cap. præcedenti dicta ſunt in 4. remed. genere; ſed & pleraque alia in hanc, & reliquas huius tumoris curativas indicationes ſcribunt Aëtius, & Mercatus hoc cap.

Vnguentum de ranis.

Lib. 16. ca. 48.

Anodina.

Quarto ſi dolor ſit vehemens anodinis, in quem uſum laudat Aëtius roſas, melilotum, ac ſemen papaveris, paululum omnia trita, vino paſſo cocta, & vitellis ovorum ſubacta: vel pſilii, quantumvis in cretico maceretur, & cum dactylorum pinguium carne conteratur & adde foliorum plantaginis, capitum roſ. exſiccatarum q. ſ. cum

adipe anſerino, fiat emplaſtrum, apponatur in exigua quantitate, ne gravet; Prodeſt etiam linimentum *ex oleo roſ. omphancino cum pinguedine aliqua, vel ſine illâ, ac ſi dolor ſit adhuc* vehementior ℞. *olei roſ. ʒ iij. ſeminis papaveris albi ʒ j. opii ℈ j. gummi arabici ʒ iij. ceræ q. ſ. fiat linimentum*; cui conſimile aliud paratur *ex muſcilagine ſeminis cydoniorum, phylii extracto ſucco ſolatri, aut plantaginis ſingul. ʒ ij. ceruſſæ, tutiæ, vel lithargyrii ʒ j. agitentur in mortario plumbeo*; vel applicetur ſola muſcilago in prædicto mortario agitata. At ſi dolor vehementiſſimus fuerit, confert fomentum, quod recipit, *ſucci plantaginis, lanceolæ vermicularis, vel conſolidæ maioris ʒ iiij. ovorum albumina ij. aquæ roſ. olei roſ. an. ʒ j. aceti albi ʒ iij.* calefiant, & linteum imbutum apponatur, utilis eſt etiam herba Eriſimon, quæ ab hiſpanis dicitur, *ſaramago*, ſi eius folia applicentur, aut emplaſtrum ex ipſis coctis cum hydromelite concinnetur, quod quidam habent pro mirifico ſecreto; prodeſt præterea ſpuma ſaponis cum aqua roſacea agitata, & appoſita.

Fragoſus.

Cancrum inhibentia.

Quinto iis, quæ malignam exulcerationem impedire valent, & efficere, ne affectus in cancrum commigret; cui rei apta ſunt quæcunque nuper diximus; præter quæ apponitur utiliter ſuccus naſturtij, coriandri, & intybi cum aceto, & farina lentium decorticatarum; aut gallitricum, tormentilla vel agrimonia cum nuce rancida, ac vetuſta piſtata, quas etiam herbas mandere utile fuerit, aut applicatur ranarum pinguedo vel ipſarum unguentum paulò ſupra deſcriptum.

Prima curandi ratio manualis.

Sexto reliquis non proficientibus ad manus opera veniendum, ante tamen utiliſſimum fuerit corpore bene præparato hanc experiri curandi rationem, qua quidam cum laude utuntur, & utilitatis gratia, quam inde capiunt non exiguam, religioſe ſeu potius ſuperſtitioſe cælant. Subtili, aureoque ignito cauteriolo foramen in parte efficiunt, in illum ſublimati granum indunt, ſuperpoſito linteo madido, in vaccino butyro, ſequenti die prorumpit alba quædam, & craſſa materia, & fungoſa, quam radicem vocant, cuius ſi nonnihil remanet, ægyptiaco unguento, aut pulvere Joannis de Vigo extirpant, cui uſui & ad malignitatem cohibendam utilem eſſe comperimus pulverem lapidis bezoartici, aut ſuccum nicoſianæ, Deinceps locum mundificant unguento Apoſtolorum, ac regulariter curant, ita gloriantur cancros curaſſe, cum potius hoſce curaverint tu-

mores,

mores, vel ſcyrrhos exquiſitos Alii ſciſſione utuntur, quæ tamen exequenda non eſt, niſi tumor in ſummitate mammæ conſiſtat, ut antea ex Aëtio monuimus, nam reliquos, qui aut mediam mammam occupant, aut prope coſtas ſunt, vel in pectore, humoris, ſub alis, & inguinibus, ſciſſione avellere non licet, quia perfectè tolli nequeunt, & ſanguinis eruptionis timor incumbit, ex quâ æger inter manus pereat, niſi aut iam adeo induruerint, ut ſoli ſciſſioni cedant, aut ulcerari incipiant, tunc enim licet coſtis adhæreant extirpandi ſunt, quia quo diutius immorantur, eò certiùs perdunt, itaq; eos, qui in ſummitate exiſtunt, quia ſecurè fieri poteſt, ſecabis, hoſce ob periculum præſentaneum, ut Raſius docet. Sciſſionis modus hic eſt à iunioribus utiliter inventus. Corpore, victu, & medicamentis præmunio tertio à purgatione die poſt prandium duo ovi vitella unà cum albumine & roſaceo agitantur magna lychnorum copia ex tenui ſtupa parata, pulvinis etiam, & ligaturis quinque digitos latis, acu conſuendis fœmoribus idonea cum tenaci filo eoque duplo, tunc patiens reſupina collocetur, adſintque utrinque duo homines, qui brachia firmiter contineant, ne ipſa ſibi contranitendo impedimento ſit; aliæ duæ mulieres crura eius contineant, ipſa à cingulo parte ſuperiori nuda eſto, linteum utrinque ſit, quo ſanguis defluat; tunc chirurgus per partem poſticam mammillæ duritiem comprehendat, ut extrà ad papillam promineat, ac prudenter divertat, ne ipſa papilla excidatur, quod ſi verſus axillam fuerit tumor ſitus, divertendus etiam eſt, ne muſculi ab axillaribus orti lædantur.

Lib.4.ſ.4. c.44.

13. continentis.

Secunda curandi ratio.

His conſtitutis, tumoreque manu ſiniſtra firmiter comprehenſo acutiſſima novacula chirurgus tantum cutis longitudinaliter aperiat, quantus tumor ipſe fuerit, deinde ex utroque tumoris latere caro commota exſcindatur, & ſeparetur, ita tamen ut tumor non feriatur, quod ſi ſanguis erumpat, globulo ex bombace facto locus opplendus eſt, quem alter eorum, qui brachia continet digito comprimat, ubi utrinq; tumor detectus fuerit, ac ſeparatus, acu, filoq; medius transfigatur, ipſumq; filum alteri filo alligatum alicui aſtantium committatur, à quo firmiter teneri oportet, atq; hinc inde contra eam partem quâ chirurgus ſecat divertendum, ubi probe

fuerit ab utroque latere tumor ſeparatus per inferiorem partem penitus abſcindatur, idque expeditiſſimè digitis admotis, ut totus tumor abſcindi ſentiatur, nihilque ex eo relinqui; quod ſcarificatorio gladiolo aciem acutam utrinq; habenti, quo tumores aperiuntur, commodè fiet; hanc totam operationem celerrimam eſſe oportet, & adeo expeditam, ut plus in trajiciendo filo, eoquè colligando, quam in tumore penitus eruendo moræ ſit, ob debilem fœminæ naturam, dejectumque animum. Abſciſſo tumore diligenter providendum, ne quid remaneat, quod facile cognoſcetur, ſi nulla ſupereſt durities, tuncque partes leviter comprimendæ fæculentus ſanguis extrahendus, ne poſteà fomentum præſtet.

His expeditis, ſanguis omnis, qui ex vulnere fluxit, abſtergatur, mox lychni ovo intincti indantur, nec tamen multi, ne comprimant, ac dolorem augeant, deinde ſtupæ imponantur eodem ovo madidæ, pulviniquè & ligatura. Poſtero die eadem horâ communi digeſtivo curetur, aut balſamo ex iis, quæ communiter parantur, ad vulnera curanda, quod applicatur plumâ leviter eo intincta, & ſicca filamenta ſuperponuntur, ita enim caro ipſa paulatim coaleſcit, ſuper balſamum emplaſtrum baſilicon applicatur, aut Theophraſti, quo utiliter utimur, ac mirabilem præſtat operationem, tandem ubi jam ſatis ulcus coaluit, filamentis ſiccis cum eodem emplaſtro cicatrix inducitur, emplaſtrum bis in die abſtergatur, ac tum in prima operatione, tum aliquot dies poſt ſit ſemper im promptu pulvis reſtrictivus, ut ſi forte hæmorragia magna contingat, ſiſti tempeſtivè poſſit, aut interim, dum opus ſit, mamma propè radicem ligatura comprimatur; quod ſi tumoris aliquid, aut virulentiæ, ſeu pelliculæ in ulcere remaneat, cauſticis medicamentis potius utendum, quàm uſtione; quippe uſtio in hiſce locis cordi proximis, & partibus vicinis uſurpanda non eſt, ne viſcera exurantur, ut Galenus ſapienter monet: quia autem maximi in praxi momenti eſt, ſæpius commendare oportuit ne uſtio fiat, niſi urgente ſanguinis nimia profuſione, quo in caſu aureum requiritur inſtrumentum ad dactyli formam, eaque duntaxat pars comburenda, quæ ſuperfuit, ſanis illæſis manentibus; ſed & inſuper ad partem poſticam mammæ ea adhibenda, quæ fluxionem, & cauterii calorem valeant compeſcere, ut ſuccum poligonii, equiſeti, ſempervivi, plantaginis, portulacæ, cum

Admonitio.

1. ad Glau. c.10.

Admonitio altera.

cum bolo armeno, & terra Lemnia (quod etiam in ſuperiori curatione advertendum) ac ſi quid adhuc ſuperſit cauſticis potius, quam copioſo igne extirpandum erit.

Scholium.

Mercatus hoc loco ſic diſtinguit inter Scyrrhum exquiſitum, & non exquiſitum tumorem ab Hiſpanis Zaratan dictum, & cancrum; quod exquiſitus ſcyrrhus à melancholico humore generetur, ac dolorem non habeat coniunctum; non exquiſitus ex admixtione alterius humoris, ac leviter doleat: cancer ex humore aduſto atrabiliario cum magno dolore fiat: Inter cancrum vero, & ſcyrrhum Zaratanum illum conſtituit; quem ex quovis alio tumore generari prodidit, iam iam in cancrum tendente, à quo tantum differat, quod curetur, & emollientibus gaudeat; cancer vero acerbiore ſit præditus dolore. Verum, uti mihi quidem videtur, non exquiſitum ſcyrrhum bis nobis deſcribit, & Zaratanum (ita enim libet appellare illum tumorem) ab eo inutiliter diverſum facit, idoq; ut hoc conſtituat diſcrimen conatur interpretari Galenum 5. ſimpl. 9. ubi ſcyrrhum ex atra bile fieri dixit, per atram bilem humorem intelligens melancholicum; cum tamen nihil minus Galenus ibi voluerit, ſiquidem apertè dixit, ex ea fieri cancroſum ſcyrrhum. At inquit Mercatus *humidis curat, quæ cancroſis non conveniunt. Reſpondeo, Galenum non curare humidis cancroſos ſcyrrhos ex melancholia atra bile perfuſa; ſed eos dũtaxat quibus dura pituita cauſam præſtitit; cuius hæc eſt dictio,* Nempe quæ proprie emollientia vocantur, medentur ſcyrrhoſis tumorib. ex pituita reſiccata: *& infra,* at quæ atrabiliario ſucco indurantur, cancroſa ſunt omnia, & ab emollientibus exaſperantur. *Eo tamen tendere videtur* Mercati *mens, ut novam tumoris ſpeciem inveniſſe glorietur, quæ tamen à non exquiſito ſcyrrho nequaquam differt, ut ex Hipp. Raſi, Avicenna, & Vigone monſtravimus, quocirca nos, qui peregrinis opinionibus non applaudimus, nec ingenij decus putamus, abſque neceſſitate nova obtrudere, novam illam tumoris ſpeciem ponere ſupervacaneum omnino duximus. Porro hic eſt ille tumor, quem Italus quidam per Germaniam, Poloniam, & Angliam non citra vulgi admirationem curabat remediis, hoc cap. &c. de ſtruma dictis, fucatis tamen & alia ſpecie indutis, ne dignoſcerentur propter lucrum, quod non exiguum faciebat, cancrum curaſſe prædicans, de quo cap. ſequenti.*

Mercatus Zaratanũ diſtinguit à cancroſo ſcyrrho.

Fuchſius Italus.

Sciſſionis modus hic eſt] *Aëtius lib. 4. 5. 4. c. 45. hanc operationem fieri docet, & ſiſtendi ſanguinis gratia ſubinde urens quoad tota amputatio à*

ſumitate uſque ad ſanam partem ſit peracta; ac primas inuſtiones ſiſtendi ſanguinis gratia facit, poſtremas ad omnes morbi reliquias abolendas; quarum quidem uſtionem, etſi urgente neceßitate uſus ſit ob ſanguinis eruptionis metum, tamen morbi reliquiæ cauſticis medicamentis commodius ac ſecurius extinguuntur, ut à nobis iam dictum eſt.

De mammarum cancro.

CAP. XXII.

Definitio. Cancer, græce carcinos, Celſo carcinoma, Galeno cancroſum tuberculum, eſt tumor malignus, inæqualis, durus, ore prætumido, aſpectu teter, aut lividus, venas tumidas, craſſaſque in circuitu habens, protervus, calidus, & qui potius à curatione efferatur, quam mitigatur. Dicitur cancer ab effigie, quia venas turgidas habet, quemadmodum cancer aquaticus pedes; quidam ita nuncupari autumant, quia ſicuti cancer animal, aſper, & durus eſt, & quidquid forcipibus ſuis ceperit haud facile dimittit, ita tumor iſte difficulter avelli poteſt ab iis partibus, quas ſemel obſederit. Paulus *Gel. lib. 6. 43.* tumorem eſſe ſine dolore ſcribit: Aëtius dolorem ei tribuit; Hunc ſequitur Mercatus, illum Gorrhæus in ſuis definitionibus. Celſus *Fern. 3.4. c. 15.* alium ſine dolore, alium cum dolore eſſe refert; alii inter quos eſt Benedictus Textor dicunt initio eſſe ſine dolore, qui tamen poſtea advenit; ſed melius Avicenna litem componit, dicens alium eſſe vehementis, alium mitioris doloris, quo fortaſſe per indolentem Paulus intellexit. *Differētia.* Porro duæ adhuc ſunt cancri differentiæ celebriores, alii enim occulti dicuntur, alii non occulti; & occulti tam ii qui ſine ulcere ſunt à veteribus fuerũt appellati, quam qui in penitioribus corporis partibus latitant, ut in palato, in inteſtinis, & in ſinu muliebri, quem peculiariter occultum Philoxenus appellavit. Qua in re miror Mercatum ſapientiſſimum virum ulceratum cancrum duntaxat ubicunque ſit, occultum iudicare, inde ſumpta ratione, quod curationem non admittat, non enim quia curationem non admittit occultum vocat Hippoc. *Lib. 6. aph. 38.* ſed quia occultus eſt, curationem dixit non admittere. Ideoque magis concinne, ut mihi quidem videtur, Mattheus de Gradi. *M. conſ 9* & Dinus florentinus non ulceratum cancrum occul-

tum

tum etiam fuiſſe appellatum exiſtimant, illum tamen duntaxat, qui in interioribus partibus latet, aut qui etſi oculis ſit manifeſtus, radices tamen in abditis corporis partibus occultas habet, modo ulceratus ſit, modo non, atque Hippocratis aphoriſmum rectiſſimè utriſque aptari, quia neuter curandus eſt, mitiora enim medicamenta renuũt, ſi vero per inciſionem aut aduſtionem cures, qua ſola via extirpari poſſet, ulcera nunquam conſolidabis, & hominem curationis afflictione ad mortem uſque excarnificabis, qui nulla fortaſſe curatione adhibita longiori tempore vitam, & cum minori moleſtia tranſegiſſet; malunt enim homines ſæpe malum aliquod tolerare, quam certam oppetere mortem, & plerique pro ambigua ancipitique valitudine deformiorem, ſed ſecuram magis vitam degere, meliuſque eſt infantom mucoſum relinquere; quam malum omnino avellere. *Cancer occultus curationem reſpuit.*

Illis vero, qui non ulcerati in ſumma corporis parte hærent, aut qui, etiamſi ulcerati vel occulti ſint, laborantes adeo moleſtant, ut ipſi manum ultro admovere deſiderent, curatio adhibenda, quia maior eſt moleſtia ſine medicamentis, quam quæ à paleativis afferri poteſt, quibus duntaxat verum cancrum tractandum eſſe plerique cenſent. Nam ut Celſus ſcribit, quidam ferro aduſſerũt, quidam ſcalpello exciderunt, neque illi unquam medicina profuit, ſed aduſta concitata ſunt, & increverunt, donec occiderent, exciſa enim redierunt, & cauſam mortis attulerunt. Incertum enim eſt, an ex ſententia Hippoc. & Galeni in com. aphoriſmi eos etiam, qui in ſumma corporis ſine ulcere conſiſtunt profligatoriè curare liceat, & ſane experimentis conſtat, neque hos etiam conſaneſcere, ob ſucci craſſitiem, qui neque repelli, neque diſcuti poteſt; ſi vero ad ſuppurationem perducatur, ulcus ſit cacoëthes, quod curationem ſimiliter reſpuit. *Cancer uerus paleativis duntaxat gaudet.*

Gignitur cancer ab atra bile, id eſt, ex eo humore, qui fœci vinariæ ſimilis à liene expurgatur, ubi tamen calorem conceperit, quem ſi nec per alvum, nec per hæmorrhoidas, nec per menſes natura expellit, aut ad crura decumbit, ubi varices efficit, ut ad univerſam cutem, ubi elephantiaſis naſcitur (quam aliqui univerſalem cancrum appellare conſueverunt) aut alias quidem partes impetit, uti os, oculum, vulvam, pectus, colem, anum, præſertim vero ad mulierum mammillas, quia fungoſæ, & inanes, tum à capite, *Cauſa.* *Mammillæ cãcrũ plurimũ infeſtantur.*

tùm

2. ad Glauc. c. 10. tum ex utero facilis eſt decurſus, qua etiam in parte Galenus ſcribit, cancri animalis effigiem longe evidentiſſime repræſentari; itaque continens, & materialis cancri cauſa humor eſt melancholicus, qui iam ferbuit, & aduſtus eſt, actu tamen fervidus non exiſtit, at ſi iterum referbuerit in exulcerationem duritiem deduci, quo differt ab anthrace, ſive carbunculo, qui ab atrabilario fervidove ſanguine generatur, ut docta eſt Pauli ſententia, ad Galeni, & Avicennæ mentem. *Anthrax, ſive carbunculus.*

Signa. Cognoſcitur ex renitentia tractus, radicibus longè extenſis, venis circum ſitis varicoſis, quibus veluti alligatur, colore cineritio ad rubrum vergente, interdum vel lividum: aſpicientibus mollis apparet, tangentibus duriſſimus eſt, dolore ſæpe per ſcapulas ad claviculam extenſo: interdum eius obſcura ſunt rudimenta, & ciceris magnitudine ſive fabæ uno alterove, aut pluribus etiam annis perſiſtit, deinde nucem juglandem, & ovum æquat, quoad tandem in ampliorem molem attollatur, & increſcat. Vbi vero exesâ cute ulcus efficitur, tum corruptæ carnis ſpeciem tumor exhibet cum fœtore, ſordida illuvie, horido aſpectu, labris præduris & inverſis, ac ſanies tenuis, nigra, aut fulva ex eo manat, vapor inde gravis cordi, cerebro, & ori communicatur, febris aſſidua, & crebra animi defectio adeſt. *Vlcerati ſigna.*

Prognoſt. 6. aph. 38. Prognoſtica ex ſupradictis facilè deſumes; nam occultos habẽtes cancros melius eſt non curare, inquit Hippocrat. curati enim citius pereunt, non curati longiori tempore durant, idque Celſus confirmavit, quam tamen ſententiam, ut ſcribit Galenus, multi magnæ autoritatis medici ad alios etiam cancros dilatârunt: diſcernere autem, an curationem admittat, nemo poteſt niſi tempore, & experimento; ſi enim impoſito medicamento adurente malum leniatur, & eius indicia minuantur; procedere curatio poteſt, ſi vero irritatur, & excandeſcit, removenda ſunt omnia acria & vehementia.

Curatio. In curatione multum, ac diu variatum eſt; quidam enim, iam non ulceratis cancris auxiliares manus non eſſe adhibendas autumant, ut nuper diximus, experimento ducti, quod multæ mulieres cancros in mammis habentes, ſola bona vivendi ratione nullo medicamentorum localium irritamento, perinde ac ſi nullum paterentur morbum, incolumiter, ac proſpere vitam diutiſſimè protraxe-

traxerunt. Verum quia id rarum eſt, & facilè materia ibi colligitur, quæ putrefacta in malignam evadit exulcerationem; aut continuo repercutientium uſu in pectus, & thoracem reſudat, Empiemaque gignit, ut ex continuatione plumbeæ laminæ viſum jam eſt; ideo non proficientibus medicamentis cap. ſuperiori dictis, quibus non ulce- *Roſolutio.* ratus cancer tractandus eſt (demptis tamen malacticis, quæ in cancro haudquaquam uſurpanda ſunt) præordinata victus ratione, quæ minimè generet atram bilem, de qua etiam ibidem diximus: Præpa- *Præparatio* rato inſuper, & præpurgato corpore medicamentis, quæ melancho- *Purgatio.* liam reſpiciant, ut ſirupo borraginis, de pomis, de Epithymo, cum aquis borraginis, fumariæ, meliſſæ; ſubinde ſumptis pilulis fœtidis, de fumaria, de lapide lazuli, de nitro, ac ſimilibus; tertia à purgatio- *Manuo-* ne die ſi inefficacem eſſe viderimus curationem, per reſolutionem, *pera.* uti ſæpe eſt, quam commodiſſimè id fieri poſſit, extrahetur ea ratione, qua dictum eſt capite ſuperiori *de cancroſo ſcyrrho* 6. remed. genere.

At ſi ita profundas abditaſque radices habere comperiamus, ut *Topica pa-* ſciſſionem non admittat, nec reſolutivis cedat, tùm paleativis uten- *leativa in* dum eſſe cenſemus, ac iis, quæ blandiantur duntaxat, in quem uſum *non ulce-* utile eſt certis, quibus commodum videtur, anni temporibus, præſer- *rato.* tim vere, & autumno corpus purgare, deinde ſingulis menſibus duas treſvè pilulas atram bilem reſpicientes deglutire noctu ad ingreſſum lecti, cancro autem nondum ulcerato applicare imprimis convenit ſequens unguentum; *Lithargyrij ℥ j. ducatur in marmorea pilla cum plumbeo piſtillo, & adde donec incorporentur aquæ roſ. olei roſ. an. ℥ iij.* idem præſtat beneficium unguentum pompholigos per ſe, aut ℞. *olei roſ. ℥ iij in* *Vnguentũ.* *pilla plumbea ducantur ſuperaffundendo paulatim ℥ j. ſucci ſolani, deinde adde pulveris lithargyrij ʒ ij. pulveris Ioannis de Vigo ʒ ß. pulveris ceruſſæ lotæ, plumbi uſti loti, an. ʒ iij. ceræ albæ ʒ vj. miſce, fiat unguentum liquidum*, quo pars inungatur aut linimenta madida ulceri indantur, aut ℞. *olei roſ. ℥ x. ducantur ſub ſole in mortario plumbeo ad craſſitudinem, & nigredinem, poſtea adde plumbi uſti loti ℥ j. ceruſſæ, pulveris lithargyrii an. ʒ xij. ducantur ſimul cum ℥ j. ceræ albæ, donec mediocrem acquirat conſiſtentiam, aut tutiæ lotæ ac ceruſſæ partes æquales terantur, & addita ſ. q. ſucci portulacæ, vel cucurbitæ, olei roſ. & muſcilaginis phylii, fiat linimentum*, frequenter applicandum: prodeſt etiam aqua ſolatri, in qua amylum, thus, aloe ac terra lem-

Topica in iam ulcerato cancro.

nia diſſolvantur, in quo etiam cum ulcus adeſt, linimenta madida apponantur, quæ nunquam exſiccari permittes, ne & tenacius ſanguinem eliciant, & dolorem pariant.

Linimentum.

Cum vero ulceratus iam cancer apparet, etſi ſuperiora omnia conducunt, utiliſſimum tamen eſt id, quod recipit *olei roſarum, olei omphanici an. lib. ß. ſevi hircini, vitulini, unguenti roſ. populeonis an. ℥ ij. ß. ſucci ſolatri, plantaginis, acetoſæ an ℥ j. ß. vini granatorum ℥ ij. ß. bulliant lento igne ad conſumptionem ſuccorum, ac vini, coletur, & adde ceruſſæ ℥ ij. ß. lithargyrii ℥ v. plumbi uſti ʒ x. tutiæ alexandrinæ ℥ j. ß. caphuræ ſecundum artem trituratæ ʒ j. ceræ albæ q. s. fiat linimentum liquefactâ cerâ cum oleis, & in colaturâ miſceantur mineralia ducendo per duas horas in mortario plumbeo:* ſunt, qui addunt prædictis unguentis pulverem Stibii præparati, aut arſenici, aut mercurii præcipitati ad ʒ iij. pro ſingulis libris: vel etiam admiſcetur pulvis lapidis bezoartici orientalis, aut Nicoſianæ; Manardus laudat pulverem hordeoli Indici: Andreas Lacuna pulverem ex cancro animali frixo in ſartagine cuprea tempore canicularium, ac poſtea trito, quem etiam pulverem momorſis à cane rabido conferre Dioſcorides ſcripſerat.

Hordeolũ, Lapis bezoarticus. 2. lib in Dioſc. c. de cancro.

Liquor.

Aqua aluminoſa ſuper ignitum laterem affundatur ibique infrigidari ſinatur, colligatur, ac in ea intinctum linteum ulceri applicetur, quia mirifice putridam carnem conterit: vel etiam aqua fortis tenui linteo excepta; aut ſume *aquæ roſ. partes duas, ſucci coriandri partem j. aquæ ardentis partem mediam, mellis roſ. partem etiam mediam, aquæ matris ſylvæ tantundem, aceti quartam partem, viride æris ℥ ß coquantur in ollâ vitreatâ ad quartæ partis conſumptionem factâ reſidentiâ, id, quod purius eſt, aſſervetur in vaſe vitreo, ac filamenta in eo madida ulceri imponantur.* Valleſcus de Tarante extollit pulverem auripigmenti cum ſucco ſolani, & plantaginis, ſi cum penicillo in hoc intincto ulcus tangatur, quo multos curatos fuiſſe à cancroſis ulceribus teſtatur.

Diverſæ alia cancri curadi rationes. Prima.

Alii cum ſanguine alicuius, qui eodem malo fuerit affectus, ulcus inungantur; alii ipſum ulcus lanceola ſcarificant, tunc lavant, exprimunt, & ſuper inſpergunt hunc pulverem: Pulveris bufonis partes tres, viridis æris partes ij. ſublimati partem unam; deinde ſuperimponunt papyrum emporeticam aqua madidam, cruſta exciſa curant ſolo bufonis pulvere, & papyro emporetica. Quidam magnum

Secunda.

gnum nomen adepti ſunt, hac curandi ratione, qua narium præcipue cancri, quos *Noli me tangere* dicunt, feliciter curantur, arſenici, ac lactucæ ſylveſtris menſe Junio collectæ partes æquales in pulverem redigantur, corpore præpurgato pellicula leviter tenacula avellatur, tunc prædicti pulveris ulceri tantum aſpergatur, quantum ulcus facile recipere poteſt ſuperpoſita papyro emporetica, quæ manu detineatur, quoad hæreat, ſic per integros 30. dies maneat, in quibus ulcus non attingitur; prima die nullus adeſt dolor, ſecunda agravativus, tertia dolor plane evaneſcit, in fine prædictorum 30. dierum ſenſim ſcara manu amoveatur, quæ ſi leniter non excidat, linteum butyro delibutum apponatur, & ſi patiens fuerit acutioris ſenſus, & dolor ex motione premat, butyrum etiam ante diem trigeſimum utiliter applicabitur; quod ſi ſcara exciſa caro appareat adhuc nigra, vel pravi coloris, pulvis denuo continuetur, quoad rubeat, at ſi portiunculæ quædam albæ commix æ ſint, quas alii nervos, alii radices mali vocant, ſequenti unguento extirpentur; ℞. *ceræ albæ, ſævi hircini an. partes æquales, myrrhæ, thuris, maſticis, ſingulorum quartam partem cum pauco ſapone molli, fiat unguentum miſcendo*, quoad infrigidetur, quod filamentis ex molli linteo abraſis apponatur, & alterum linteum eodem madidum unguento bis in die apponatur, interea ſingulis curationibus pelliculæ illæ albæ, ſeu mali radices forpicula leviter avellantur ni unguento conterantur, poſtea regulariter curetur ulcus, quod ſi ſanguis fluat, filamenta ſola apponantur.

Noli me tangere.

Pleriq; alii hanc tertiam curandi rationem cum felici ſucceſſu ſunt experti: *radicem ſerpentariæ maioris collectã menſe Iunio tranſverſim ſcindunt filo lineo traijciunt, & ad umbrã exſiccant, ita ſuſpenſam ut parietẽ non attingat, in ſubtiliſſimum pulverem deinde redigunt, cuius accipiunt ℥ j. arſenici non ſplendentis ℥ iij. ſoliginis camini parum, cuncta bene mixta in pixide ſervant lignea*, tunc ſi ulcus ſit putridum, arundineo cultro ſcalpunt, ut parum ſanguinis exeat, ac pulverem ſubtiliter inſpergunt, goſſypiumq; ſaliva madefactum ſuperponunt; prædicendumque eſt, quod per diẽ ac noctẽ unam dolorem patiens ſentiet acerbum, ac pars intumeſcet, ſed quo tumidior evadet, eò melius, nec tamen removendũ eſt medicamentum, ſed ſcarã excitabit, quæ ſponte poſt octavũ diem cadet,

Tertia.

tuncque ſordidum ulcus mundificant melle roſ. ſucco apii & farina hordei, aut cum unguento Iſidis, ſuperpoſito unguento de tutia, ſi vero radix aliqua mali remanet, pulverem repetunt, ad removendam ſcaram nihil omnino addunt, ſed naturæ permittunt, quod opus peragitur corpore antea præpurgato, & hac curandi methodo Crato aliquot curaſſe ſcribit. Verum medicamenta hæc cauſtica, & planè corroſiva mammarum cancris raro ſunt adhibenda, ob cordis vicinitatem, ſicuti neque prope alias partes præcipuas, niſi probè exuſta, aut aliis mixta medicamentis, quæ eorum vim infringant: tale fuit procul dubio medicamentum, quod Fuchſius Italus cancros curare aſſerebat, ideoque medicus cancrorum vocabatur; eius curandi ratio hæc erat; inſpecto loco ſecretum, uti dicebat, ſibi pulverem applicabat, ſi intra triduum tumor non exacerbatur, ſed in melius tendebat, ſanari poſſe prædicebat, idque ex ſibi ſecretis ſignis, quæ ego nulla alia eſſe exiſtimo, quàm quod à medicamento corroſivo non excandeſcere, indicium eſt radices non admodum altè eſſe infixas, nec humorem valdè aduſtum uti diximus, tûc igitur pulvere perſiſtebat, ad 30. uſque diem, quo termino, ut referebat, radices extinctæ, ac attritæ ex ſe cadebãt, ac ſi quid adhuc adhæreret, ſcalpello ſenſim præſcindebat; deinde pulvere incarnante, ex myrrha, thure, & ſimilibus utebatur; ſuperpoſito convenienti unguento puta baſilicone, aut Theophraſtico; tota tamen curandi vis conſiſtebat in eo pulvere, quem mihi oſtendit Stadæ, & erat coloris cineritii, ponderoſus, ſic ut metalla recipere certum ſit, quia vero patientes exiguos ex eo ſentiebant dolores, exuſtum eſſe minerale, & aliis convolutum, quæ acrimoniam compeſcerent, nemini dubium eſſe debet, taleque concinnari poſſe, ex ſupradictis, arſenico, ſtibio præparato, ſublimato lapide bezoartico, Nicoſiana, hordeolo, ſingulis per ſe vel omnibus mixtis cum aliquo ex iis, quæ ſuperius dicta ſunt, quæ quiſpiam pro libitu, & occaſione experiri poterit & medicamentum procul dubio mirificum inveniet.

3 Epiſt. 411

Fuchſii curandi ratio

Pulvis Fuchſii.

Scholium.

Quæſt. Quis humor ſit materia cãcri.

Gignitur cancer ex atra bile] *Illuſtris, & controverſiæ plena eſt de materia cancri apud ſcriptores diſputatio, nam Brachelius ex melancholico ſucco minimè aduſto oriri; ideoque male quoſdam ex fervidá bile gigni dixiſſe pugnaci-* 4

Brachelii opinio, 6. aph. 38.

gnaciter contendit. Placiti anſam Galenus dedit qui cancro cauſam præbere dixerat humorem melancholicum, qui eſt fex ſanguinis, & à liene attrahitur, is autem humor aduſtus non eſt, neque fervidus, ſed pura ſanguinis ſuperfluitas, atque benigna, cum ſit lienis alimentum, rectè dixeris ſanguinem melancholicum cum eodem 6. aph. cit. Huic è directo contrariam tutatur ſententiam cum Paulo Fernelius, qui ex bile atra ſanguineve fervido ac retorrido cancri originem conſtituit, utraque tamen harum opinationum illiminanda. Prima quia ſic cancri materia, à materia ſcyrrhi non differret. Secunda, quia ſi acrior humor eſſet, & actu fervens, procul dubio anthracem, aut exulceratum cancrum faceret, vel ſaltem diu ſine exulceratione permanere non ſineret; quocirca ex melancholico potius ſucco aduſto, & qui iam ferbuerit oriri dicendum eſt, qui ſi denuo acrimoniam concipiat, exulcerationem in cancro efficiet: cum igitur Galenus inquit, ex melancholico ſucco, qui eſt lienis nutrimentum, cancrum fieri, non de eodem ſucco adhuc integro intelligatur, ſed iam aduſto, ita enim ſcribit lib. de atra bile, procedente tempore (*de melancholico humore ſermo erat*) terminatur in cancrum: ubi acrior & contumacior hic ſermo fuerit, cancrum exulceratum: ubi autem mitior latentem, & citra ulcus producit, *ut hinc obiter intelligas occultum cancrum non abditum duntaxat, & in partibus interioribus reconditum, ſed non ulceratum etiam à Galeno nuncupari; At carbunculum à fervendiſſimo, atroque ſanguine oriri, autor eſt idē Galenus libr. de tumoribus præter naturam, ubi hoſce omnes tumores à melancholico humore originem trahere refert, ſed ut à calidiori carbunculum, ita ab eo, qui minus calet, oriri cancrum conſueviſſe.*

2 ad Glauc. cit. — *P. lib. 4. c. 16.* — *F. 7. pat. c. 3.* — *Galen. loc. enodatur.*

Vapor inde gravis] *Mirum, quod cancer contagio careat, præſertim ulceratus, & qui tetrum expirat, eo quo magis mirari ſubit, quod eiuſdem naturæ ſit cum elephantiaſi, quæ tamen contagioſa eſt, niſi dicas contagioſum cancrum non eſſe, quia ſoli morbi corporis univerſi communicantur; non tamen video cur procax humor, & fervens id parte aliqua contentus tetrumque de ſe expirans vaporem, contagionem efficere non poſſit.*

Cancer an ſit contagioſus.

De mammarum magnitudine & flacciditate.

CAP. XXIIII.

QUia grandiores mammæ præter deformitatem, quæ mulieribus ſemper acerba fuit, cancris ſuſcipientis ſunt magis expoſitæ, ideo

de mammarum incremento hic agendum fuit, & quia, cum fœminæ laudum noſtrarum præcones eſſe ſoleant, danda opera eſt ut hui⁹ ſexus aſſequamur gratiam, & cunctis earum malis occurramus, ut de nobis bene ſentiant. Eſt autem hic affectus immoderata quædam & indecora mammarum magnitudo, quæ ſemper turpitudinem inducit, interdum etiam operationes brachiorum impedit, & lactis boni generationem, quia in illis plus conficitur, quam oporteat, ideoque corrumpitur; quæ nocumenta agnoſcentes Amazones dextrā mammam ſibi reſecebant, ne impediretur brachiorum ac manuum motus, aptioresque ferendis armis redderentur, & ut manus dextra robuſtior evaderet, toto nutrimento in eam diſtributo. Sunt enim aliæ mulieres, quæ adeo pendulas habent mammas, ut inde mammoſæ dicantur, ſive mammeales, luſitane *mamudas*; virorum inſuper illi hac indecentia laborant, qui temperamento ſunt humidiori, ac venas habent exiles. Porro parvæne, an magnæ mammæ gignendo lacti commodiores ſint nos iam alibi copioſè diſſertavimus. *4. de nat. mul. c. 12.*

Cauſa. Cauſæ magnitudinis mammarum ſunt, crebra earundem contrectatio, retentio menſium, copia alimentorum, præſertim humidorum, flatulentorum, ut caſtanearum, raparum, & ſimilium, ideo ruſticis mulieribus peculiaris eſt. *Signa.* Signa oculis ſubiiciuntur, ſic affectæ periculo prorſus non vacant, nam quo maiores ſunt mammæ, eo facilius cancris afficiuntur, uti dictum iam eſt.

Curatio. Curatur hæc affectio quatuor remediorum generibus, Primò cibis adſtringentibus, qui tamen minimè ſint flatulenti, à quibus, frequenti balneo, & potu nimio fœmina omnino caveat.

Secundo iis utendum, quæ ſanguinis attractionem impediant, mammarum incrementum prohibeant, ac partes denſas reddere valeant, ne facile influentem humorem ſuſcipiant, in quem uſum commendantur folia, vel ſuccus cicutæ, aqua myrti, capitum roſ. aut deſtillationis pinearum cum pauco aceto, & alumine, in qb⁹ madid⁹ pannus mam̃is applicetur, aut ſequens cataplaſma: ℞. *ſucci cicutæ* ℥ *iij. ceruſſæ acaciæ, thuris an.* ʒ *iij. aceti* ℥ *j. miſce; cui commodè additur bolus armeniæ, farina hordei, pulvis ſpongiæ combuſtæ, cortex granatorum, alumen, plumbum uſtum, ex quibus etiam cum cera, & oleo myrtino unguentum conficitur*; aut *ex* ℥ *j. mica panis cum* ʒ *j. opij, & ſ. q. aceti aliud concinnatur*; *Repercuſſio* *Cataplaſ.*

ova

ova perdicis illita à proprietate mammas conſtringunt, aut pulvis teſtæ eorundem cum cadmia, cera, & oleo maſtichino: valet etiam, ut refert Quintus Serenus, praſſium, laphathum, & papaver, ſi cum fece aceti commiſceantur. Aëtius ad coërcendas virginum, & reliquarum fœminarum mammas laudat æruginem ferri cum oleo omphancino, aut vino ſubactam, ac mammis appoſitam.

Ova perdicis.

Tertiò ſi jam mammæ excreverint, curantur iis, quæ ſanguinem abſumant, humorem fluentem impediant, & iam contentum in mãmis digerant, ſemper tamen adſtringentia ſuperent: quæ enim reſolvunt, mammas emolliunt, & flaccidas reddunt, in hunc uſum confert menſes largius prolicere, præſertim ſi ſuppreſſi ſint; deinde ſequens unguentum admoveatur: ℞. *luti quod reperitur in molis tonſorum* ℥ *ij. olei myrtini* ℥ *j. aceti* ℥ *ß. miſce*, aut aliud, quod paratur ex *eiuſdem luti, boli armeni, vel rubricæ fabrilis* ℥ j. *ceruſſæ* ʒ *ij. olei maſtichini* ℥ *ij. ß. emulſionis ſeminis Ihoſchiami* ʒ *j. ß. ex quibus fiat linimentum*, ſuper quod imponatur linteum madidum in decocto gallarum. Sunt quæ violenter ubera ligaturis comprimunt, quod tamen ſæpè lædit, & inflammationem parit; multis tamen proſunt formæ mammarum plumbeæ interius illitæ oleo ex ſemine Jhoſchiami ac mammæ contineantur intra haſce formas, quæ indies coanguſtentur.

Diſcutientia.

Vnguentũ.

Mammæ ligaturis fortiter nõ comprimantur.

Quartò poſtquam detumuerunt, & flaccidæ, ac pendulæ factæ ſunt adſtringentibus duntaxat utendum, ut cymolia, bolo armeno, rubrica fabrili, unguento comitiſſæ, & aliis ſupra iam deſcriptis: utilia etiam ſunt reliqua, quæ ſolidare valent partes, quorum uberiorem reperies materiam infra lib. 4. cap. *de rugis à partu* 2. remed. genere. De cæteris mammarum affectionibus, & de mammarum pilo eodem etiam lib. 4. oportunius agendum eſt, quæ igitur ibi reperies hiſce connectere haud pigeat.

Adſtringẽtia ſi flaccida ſint, & pendula.

FINIS LIBRI PRIMI
PARTIS SECVNDÆ.

RODE-

RODERICI A CASTRO LUSITANI

De Morbis Mulierum

LIBER SECUNDUS

De affectibus, qui viduis, ac virginibus accidunt.

SECTIO PRIMA

De uterinis propriè dictis affectionibus.

De ſtrangulatu ex utero.

CAP. I.

POSTEAQUAM AFFECTUS CUNCTIS fœminis communes præcedenti lib. curare abundè docuimus; Poſtulat rerum ordo, ut de iis, quæ virginibus grandioribus ac viduis accidunt, continuata ſerie in hoc lib. ſermonem inſtituamus. Inter quos uterini affectus, quos etiam hyſterica ſymptomata medici appellare conſueverunt, præcipuum obtinent locum; & inter hos quidem primus ac communiſſimus uteri ſuffocatio exiſtit, quæ etiam ablatio reſpirationis ex utero vocatur, & vulvæ ſtrangulatus, rectiùs tamen dixeris ſtrangulationem ex utero, videtur enim in ea fœmina ſuffocari ex cauſa ab utero communicata. Eſt autem, definiente Paulo, ſtrangulatio uteri, ad ſuperiora recurſus; vel eſt magna reſpirationis offenſio cum corporis refrigeratione ex uteri vitio.

Nomina. *Definitio.* *Lib. 3. c. 7.*

ri vitio, vel, ut copioſius definiamus, eſt uteri verſus diaphragma aut alterutrum latus retractio, cum emiſſione qualitatis ſive ſubſtantiæ venenatæ ad partem aliquam principem ex retento menſtruo, putrido ſemine, vel quopiam alio humore; menſium enim appellatione alios etiam humores Galenus intelligit. Porrò nec uteri commotio duntaxat, nec retentio ſeminis, aut menſtrui, adeo mira ſymptomata, ut ſæpe in hoc morbo apparent, excitare poſſe videntur, niſi in veneni naturam humores hi in utero tranſmutentur, ut Galenus ipſe 6. de locis copioſe diſputat; cuius tamen veneni vis latet, quo uſque à natura humor ad expulſionem dimoveri incipiat, tunc enim commotus, vel plus imprimit, vel partem aliquam tangit, vel vaporem ex ſe emittit, quem antea non emittebat, unde ſubitò accidentia infert, uteruſque primus malum ſentit, & pellere nititur, ideò violenter contorquetur, ac interim varia excitat ſymptomata veneni qualitate, ſive ſubſtantia ad alias partes immiſſis, quod ſæpe per lienis regionem ad cor, indeque ad guttur transferri, & nos animadvertimus, & mulieres experiuntur.

27. c. lib. de nat. humana.

Morbi conditio & natura. c. 5.

Quod ſi nocumentum cerebro communicatur, aut meningibus, ſæviſſima, ac varia infert deliramenta: ſi cordi, præcordia ſurſum convelluntur, ac ſuppreſſo arteriarum pulſu, & anhelitu veluti exanimes in terram fœminæ concidunt, ac univerſum corpus perfrigeratur, quia obſtructis naturalibus meatibus ſpiritus egredi non poſſunt, ideoque ſanguis corrumpitur, & quodammodo concreſcit, quam ob cauſam ad frigidos affectus hunc educunt Galenus, Avicenna, & alii primæ notæ Scriptores; quos ſequuti dicimus, affectum eſſe in frigida intemperie nuda interdum, nonnunquam cum affluxu ſubſtantiæ, qui ad morbos in ſitu ſive figura etiam reducendus eſt, quando ſimul pervertitur, controqueturque uterus; aut ſurſum, vel in latera retrahitur, ſic ut eius cervix extra naturalem ſitum obſtetricibus appareat. Nil autem mirum, ſi utero affecto, afficiantur etiam reliquæ partes principes, hiſceque mediantibus univerſum corpus; ſiquidem cum illis maximum habet conſenſum, cum cerebro nimirum per ſpinæ membranas ac per nervos; cum iecore mediantibus venis; cum corde mediis arteriis; cum inteſtinis, & veſica vicinitate: cum ventriculo ſepto tranſverſo; liene, ac pulmone partium continuitate, ac etiam per occulta ſpiracula.

Species morbi.

Vteri conſenſus cum variis partibus.

Pars affecta. Pars affecta primò ac præcipue, totuſque morbi focus in hoc malo uterus eſt, in eo enim ſanguis menſtruus, aut ſemen corrumpuntur, & venenatam quandam ex natura loci qualitatem acquirunt, unde poſtea reſpirationis inſtrumentis communicatur, cuius rei argumentum eſt, quod viduis, iis maxime, quæ antea probè purgarentur, ac parerent & virorum concubitu gauderent, quibus dum poſtea privantur, retenta menſtrua, & cohibitum ſemen in utero corrumpitur, & grandioribus ſalacibuſvè virginibus, quibus quicquam in utero præter ætatem, & conſuetudinem detinetur, id accidat: quilibet enim humor in utero hoc modo corruptus eius generis vaporem ex loci natura venenatum exſpirat, ut unde vita, illinc & ſumma veneni pernicies ſæpe etiam mors ipſa exoriatur. *Unde vita illinc etiã mortis cauſa.* Cæterum corruptio illa menſtrui aut ſeminis tum in vaſis uteri, tum in utero ipſo fieri poteſt, ac prope teſtes, quæ tamen diu durant affectiones, & diutinæ virginum febres potius ex cauſa intra uteri vaſa concluſa ortum trahunt; eæ vero, quæ viduis accidunt, & grandioribus virginibus ſalacibus, & virorum colloquiis, & contractui aſſuetis, ex iiſdem ſubſtantiis in uteri cavitatem prolapſis enaſcuntur, neque mirum, humores in propriis & naturalibus locis computreſcere, ſiquidem id etiam per febres continuas contingit, ſanguine intra venas putreſcente. *Humores in propriis vaſis ſæpe putreſcũt.* Nec ſolum viduis, & virginibus grandioribus affectus particularis eſt, verum etiam monialibus, & aliis, quæ ad Venerem proclives cum ſint, tamen viri conſuetudine non utuntur; & iis quæ propter medicamenta ſteriles fiunt; aut quibus poſt abortum vel partum lochia retinentur; *Quibus affectus peculiaris.* Virginibus vero, quæ aut ſalaces non ſunt, aut 20. annum ætatis non præterierunt, rarò ex corrupto ſemine vitium accidit, niſi nimio virorum conſortio aſſueverint. Cum vero ex retentis, aut diminutis menſtruis contingit, fere circa menſtruationis tempora invadit, alias per alios circuitus recurrit, ſicuti epilepſia; plerumque tamen circa hyemem, & autumnum, vulva repleta, aut ſeminali aut alia materia.

Differẽtia. Triplex huius mali differentia, ſpecies ſive gradus, primus cum laborantes ægrè reſpirant, pulſum habent parvum; ſenſu tamen non privantur. Secundus cum pulſu, & reſpiratione privari videntur, niſi quod in medio pectore minimum ſupereſt, & univerſum corpus per-

perfrigeratur; tertius,in quo præter jam dicta brachia etiam,& crura contrahuntur.

Diſtinctio ab aliis morbis.

Magnam habet ſimilitudinem cum ſyncope, catalepſi, apoplexia, & epilepſia; à quibus tamen ſic diſtingues, à ſyncope quidem pulſu,nam in animi defectione ceſſat; in ſuffocatione uteri remanet licet exiguus, rarus, & languidus: in ſyncope ſudor frigidus, & color lividus adeſt; in ſuffocatione color non mutatur, aut certè ruber ſeu pallidus eſt,ſudor nullus: à catalepſi,quia ſic affectæ frigidæ remanent, & oculis apertis neque audiunt, neque vident, quod ſuffocatis non contingit: Ab epilepſia convulſione, quâ carent verè ſuffocatæ ſine complexu alterius affectus, licet convulſivum nonnunquam patiantur motum; præterea, quia in uteri ſuffocatione mulier vocata ſæpe audit, præſertim cum pungitur, aut pili avelluntur, ſentit, & manu collo admota ſe ſuffocari indicat, ac licet non poſſit reſpondere tamen poſt acceſſionem recordatur, & non habet ſpumam, qualis conſpicitur in epilepſia; in Epileptica autem acceſſione neque vocata audit,nec poſtea recordatur, & ſpumam in ore habet: Ab apoplexia, quia ſtertor non adeſt, neque anhelitus, aut ſenſus penitus intercipitur. Inſuper in hyſtericis ſpuma ſignum eſt ſalutis, in aliis lethale. A lethargo etiam febre diſcernitur,qua præfocatæ non vexantur. A venenis denique frigidis aſſumptis, dolor, icteritiâ, vomitu, unguium, & extremitatum lividitate, quæ ſicuti in venenatis non adſunt. Verum,quia pleraque ex his ſymptomatibus communia eſſe ſolent, accuratè omnia intueri oportet, ne turpiter decipiamur.

Cauſæ.

Ex dictis jam conſtare arbitror, cauſas huius mali antecedentes eſſe retentionem menſtrui, ſeminis, aut alterius ſubſtantiæ à quibus diſtentis vaſis uterus retrahitur, aſcendere ſolet, & aliquantulum propria ſede dimoveri, quippe repleta corpora quantum in latum, & profundum extenduntur, tantum in longitudine breviora fiunt, & quo breviora eò magis ad originem retrahuntur, ac ſi æqualiter id fiat, recta erit ipſius tranſmutatio & ſine inclinatione; ſi vero inæqualiter, ad partem vehementiùs trahentem incumbet; non tamen veluti errabundum animal per corpus diſcurrit, ut alibi jam docuimus, ſed ex tenſione retrahitur. Quod autem retentio menſtrui, vel ſeminis huius affectus cauſæ ſint, conſtat, quia

mulieres quæ probe purgantur, & coëunt, raro ſunt hyſtericæ, at frequenter illæ quibus menſes ſupprimuntur, etiamſi viro utantur, ut apparet in nuptis, vel quibus retinetur ſemen, etiamſi probè repurgentur, ut conſtat in viduis, & monialibus, ac libidinoſis virginibus. Avicenna, & Averroes tertiam cauſam addunt, fluxus albi retentionem, & experientia teſtatur, ſi ſupprimatur, fœminas, quæ eo vexebantur, in uteri ſtrangulatum incidere, quæ cauſa ſub ſanguine menſtruo contineri debet, non enim ſolum ſanguinem comprehendit, ſed alios etiam humores. Sunt etiam remotiſſimæ cauſæ, aër frigidus ſpiramenta conſtringens, & impediens evaporationem, quies, ſomnus ſuperfluus, dimiſſio coitus, balnei, aut frictionis, cibi, ac potus multitudo; quippe cuncta hæc humores augent, & eorum reſolutionem impediunt; præterea animi affectus, qui ſanguinem, ſpiritus, ac humores ſolent agitare: boni etiam, ac grati odores, ad quos uterus retrahitur, præſertim vero Zelotypia hunc parit affectum, ut Montanus tradit. Cauſæ vero coniunctæ ſunt, corruptio retenti ſeminis, menſtrui, aut aliorum humorum, à quibus tetri, ac ut plurimum venenati elevantur vapores: omnium tamen communiſſima, & immediata cauſa eſt, vitium inſtrumentorum reſpirationi inſervientium, ab humore vel vapore aſcendente, præpedienteque ſpirituum animalium tranſitum, ita fit, ut tùm in frequentia, tùm in tarditate, & parvitate reſpirationis, nihil maius poſſit excogitari; ac ſi vocis inſtrumenta cauſa pertingat, nil eloqui poſſunt etiamſi velint, tum ob hanc cauſam, tum quia defectus aëris ob reſpirationem impeditam loquelam interdicit; & quia inſtrumenta immota manent, ideoque aërem qui locutionis eſt materia, trahere nequeunt, unde conſtat triplicem eſſe in hoc malo difficilis reſpirationis cauſam; Primam mutatum uteri ſitum; Secundam frigidum ipſius temperamentum, ex ſemine per corruptionem frigefacto, huius halitus reſpirationis inſtrumenta pertingit; Tertiam corruptum, putridum, ac venenoſum halitum, à putrida ſubſtantia elevatum, qui obturatis meatibus reſpirationis vias occludit, ex quo fit, ut ſæpè fœminæ aſcendere à pube, per alvum, & umbilicum, ac lienem aliquid perſentiant ad os ventriculi, & guttur, quò ubi pervenerit, conciduntita, ut animam egiſſe diceres, nec prius ad ſe redeunt, quam flatus, & humiditas ipſa, à qua flatus

Av. 31. 3. tra. 4. c. 16. Aver 3 collig. c. 29.

Triplex difficilis reſpirationis cauſa in uteri ſtrangulatu.

flatus elevatur, ex locis muliebribus profluat. Is igitur halitus, ſi cerebrum pertingat, deliramenta gignit, ac involuntarios motus; nonnunquam ſenſus, ac motus privationem; furore inſuper fœminæ capiuntur vel convelluntur, quæ cauſa eſt cur ſcriptores affectionem hanc ſimilem epilepſiæ eſſe dixerint: ſi cor halitus feriat animi deliquium & ſyncopem infert, ſi ventriculum, morſus ventris, & plurima eructatio accidit.

Signa. Signa quintuplicia ſunt, quædam inſtantem acceſſionem prænuntiant; quædam iam præſentem demonſtrant: alia à ſemine an menſtruo fiat declarant; alia in quem locum uterus incumbat; ultima prognoſtica exiſtunt, & inſtantem quidem prædicunt, mentis tarditas, torpor, virium imbecillitas, refrigeratio, pallor faciei, triſtis aſpectus; præterea manibus comprimunt ventrem, quia ſentiunt aliquid ibi moveri, & aſcendere, adeſt crurum ſegnities, infirmitas, & contractio, ſomnolentia, deſipientia, quibuſdam riſus, aliis lachrimæ, aliiſque utrumque, à quibus etiam monitæ non ceſſant, adhæc morſus oris ventriculi, cibi faſtidium, nauſea, ſitis, tumor ventris, ac dolor, hypochondriorum murmur, ſeu borboriſmus, & quædam veluti rerum omnium oblivio, pulſus debilis, cordis ſaltus, dolor capitis, nonnunquam etiam rubedo labiorum, faciei, & oculorum, qui etiam interdum contrahuntur, aut ita clauduntur, ut aperiri facile nequeant. *Signa inſtantis acceſſionis.* Præſente iam affectione reſpiratio læditur, vox intercipitur, motu & ſenſu privantur, aut convulſivum motum patiuntur, ſtupent, vertigine corripiuntur, delirant, & cum quadam veluti deſperatione clamant; ac licet intelligant, & audiant, reſpondere tamen nequeunt, tandemque in dorſum veluti mortuæ cadunt, aliæ etiam affectionibus integris manentibus difficilem duntaxat reſpirationem habent, unde colligitur, non ſemper circa cor, & ventriculum morſum, ſeu compreſſionem fieri, ſed halitum ad partes reſpirationis elevari. *Signa præſentis affectionis.* Inclinante iam acceſſione quia diſcutiatur cauſa, malæ rubent, ſenſum, & intellectum recuperare incipiunt, oculi poſt multam gravitatem aperiuntur; tunc uterus incipit laxari & humiditas quædam ab eo prodit, cum ventris crepitu, tandem profundis emiſſis ſuſpiriis ad ſe redeunt, ac ſi exſurgunt, & corpus firmari incipit. A ſanguine nè, an ſemine fiat cognoſces, quia omnia ſymptomata à vitiato ſemine quàm à ſanguine tanto vehementiora *Signa ſanguinis aut ſeminis putreſcentis in utero.*

ſunt, quantum vitiatum ſemen, quam menſtruum ad noxam corpori inferendam vim obtinet maiorem; quod Galenus cit. obſervaſſe ſcribit; unde fit ut apnœæ, confulſiones, vocis abſciſſio, anhelitus difficultas, pulſus abolitiones, animi defectiones, ac aſcendens, qui altius fauces invadens, eas quaſi vinculo perſtringere videtur, prorſusque ſpiritum intercipere, magno ſuffocationis metu, morbum arguant à ſeminis corrupti retentione pendere; cuius rei maiorem certitudinem facit, ſi mulier à coitu deſiderato diu abſtinuit, & otioſa fuit, præſertim ſi vidua, vel monialis eſt, & ritè purgatur, ac naturaliter multo abundat ſemine. Sin autem à ſanguine fiat, ipſe ſuppreſſus fuit, mammæ turgent ob ſanguinis ad illas regurgitationem, gravitas in corpore ſentitur, ſenſus hebetatur, dolores adſunt oculorum, colli, fœmorum, & iuxta renes ex calefactoque ſanguine ſuperiores partes rubent. Porro æqualiter uterum verſus ſuperiora retrahi ſuſpirium demonſtrat, vertigo, capitis dolor, cibi faſtidium, nauſea, ructus, & inteſtinorum crepitus; ad anticam vero partem, poſticam, dextram, aut ſiniſtram torqueri indicia fuerint, ſi fœminæ gravantur, dolent, timent, ilia, pecten, veſica, aut rectum inteſtinum, & cervix uteri ab obſtetrice converſa in eam partem ſentitur, ac ſi fœmina viro utatur, ſemen illabitur, quia os uteri perverſum eſt. Specialius tamen ſi verſus veſicam uterus convellatur, urina ſupprimatur; ſi ad ſedem, impediuntur alvi excrementa, dolores occupant lumbos, podicem, imum ventrem, ac rectum inteſtinum: ſi in partem ſiniſtram, dolor acutus ac vehemens habet lumbos, crura, & hypochondria, mulier claudicat; ſi ad cor, ſpiritus adeſt difficultas; ſi ad ſeptum tranſverſum, & præcordia, de repente voce privantur, ipſa præcordia dura fiunt, ſtrangulari videntur, dentes conſerunt, & vocatæ non audiunt.

Signa indicantia in quam partem uterus incumbat.

Prognoſt.

Ex hoc morbo multæ ſe iterum recolligunt, aliæ in ipſis acceſſionibus ſubitò periêre; deterior tamen, ac periculoſior eſt, quæ ex ſeminis retentione, quam quę ex retentis menſtruis ſuffocatio ſit, item ea, in qua animi defectio adeſt, & tum reſpiratio, tum pulſus magis aboletur; ea inſuper, cuius acceſſiones crebro repetunt, ac diu durant; in his enim ſi pulſus fiat inordinatus, & creber; poſtea in totum aboleri ſolet, cum ſyncope, ac tandem exiguo humore faciem irroran-

rorante moriuntur. Minus malum eſt, ſi illæſo ſpiritu reliqua ſymptomata adſint: ſi ſenſus, & motus integri maneant, ſi rarius acceſſio invadat, & breviori tempore duret: ſi ex menſtruis fiat, quæ cum retenta fuerint, iam apparere incipiant. Minus etiam malum, ſi frigidæ mulieri contingat, quam ſi calidæ, ſi prægnanti (nam iis etiam accidere ſcribit Hippoc.) quam ſi viduæ, aut virgini. Cum his tamen gravidas, licet menſes non habeant, raro hæc affectio exercet, niſi ex accidenti, febre nimirum, pravo vitæ inſtituto, aut antiquo uteri temperamento, quibus Hippocrates addit pituitam à capite ad præcordia, defluentem, quæ reſpirationem impediat; rarò quidem gravidas exercet, quia fœtus puriori alitur ſanguine, pars etiam ad replenda ubera regurgitat, reliquus ad lochia ſervatur, & à natura prohibetur, ne putreſcat, quia in chorio conſervatur, non minus quam in ſua veſica bilis. Cæterum grandioribus etiam fœminis ſeminis, & menſium annos iam egreſſis ut ſeptuaginariis, rarò ſuffocatio ex utero contingit, niſi à pituita in ipſo utero putreſcente: frequentius tamen ceſſante menſium purgatione naturali 45. aut 50. anno vel ceſſat morbus, vel ingraveſcens interficit. Quod tamen mulieri, quæ uterinis ſymptomatibus moleſtatur, aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio bonum ſit, liquet ex Hippoc. cuius rei cauſa eſt, quia oſtendit naturam propriam meminiſſe motionum; & quæ prius torpebat, excitari, deinde etiam quia concuſſu ſternutatio naturam excitat, & excernit, quæ partibus infixa hærent. Aut ibi morbus invadere aſſuevit, inſtar comitialis diuturnus efficitur, & per circuitus repetens.

1. de morb. mul.

Suffocatio ex utero raro gravidas exercet.

5. Aph. 31.

Sunt tandem alia ſigna, quæ diſtinguunt inter præfocatam, & mortuam, & vulgariter quidem floccis naribus admotis, clauſis feneſtris, & recedentibus adſtantibus, cyatho aqua pleno pectori impoſito, aut ſpeculo ori, ex eorum motu, infectioneve præſentem reſpirationem, vitamque arguunt. Verum quia hæc parum firma ſunt, ideo pilorum avulſione potius de vita cognoſcendum, & ſternutatoriis, ex pulvere hellebori, ac piretri naribus inſufflato, aut penna intincta in aceto acerrimo ſquillitico, in quo ruta incoxerit. Sed neque hæc certitudinem habent plenam, quia in quibuſdam ſola pulſatio vitam tueri poteſt, quapropter ſuffocati, apoplectici,

Signa diſcernentia inter mortuam, & præfocatã.

ac

ac epileptici merito aliquandiu ſervantur, etiam nullo reſpirationis indicio: fuerunt enim iam pleriſque ex ſarcophago relati, & ex ſepulchro auditi. Cur vero Arabes his, Germani cunctis defunctis triduum definierunt, cauſa videtur, fœtor qui in triduo ab obitu manifeſtatur: addunt alii humorum motum; cum enim ſanguis perpetuò, pituita quotidiè, bilis tertio quoque die, melancholia quarto *Curatio.* moveatur, ad unum horum, ſi ſupereſſet homo, excitandus erat. Ad *Admonitiones.* curationem igitur vocati medici, caveant diligenter, ne incauti mortuæ remedia adhibeant; neve muliercularum communi errore, quidquid affectus illis contigerit, in uterum reiiciant, cum poſſint ex aliis cauſis ſuboriri, ne tandem vulgari ſuperſtitione ſic affectas ab immundo ſpiritu teneri iudicent.

Deinde quia affectus per circuitus repetit, duplicem requirit *In acceſſiõe* curationem, unam in acceſſione, alteram extra acceſſionem: & in acceſſione quidem tria potiſſimum ſymptomata urgent, ſtrangulatio, convulſio, animi defectio, quorum remedia promiſcue fere triplicẽ curandi ſcopum reſpiciunt; Primus eſt, uterum reducere ad propriam ſedem: Secundus prohibere, ne vapores ſurſum ferantur; tertius, humorem in utero contentum, qui eſt evaporationis cauſa, foras pellere; quæ omnia ut compleantur, in exacerbationibus patiens *Situs.* cibum nullum, aut perexiguum capiat, ut Paulus notavit; deinde cervice, & ſcapulis acclivibus collocetur, fœmoribus inguinibusque declivibus, ita enim uterus facilius reducitur, in quem uſum crurum *Ligatura.* ligaturæ dolorificæ frictioneſque conveniunt non ſolum infra, *Frictiones.* ſed etiam ſupra genua, præſertim in interiori parte, tandemque ventris ipſius deorſum verſus, non ſurſum, neque circum circa tunc uterus inferius ducendus ventri admota diſtenta manu madida in oleo laurino, rutaceo, anethino, de ſpica, vel florum auranciorum oleo, ſive unguento quod hiſpanis dicitur (*manteca de azahar*) poſtea ſupra umbilicum præcordia faſciis fortiter ligentur, ita enim vapores non aſcendunt, uterus reducitur, diſcutitur humor, & *Cucurbit.* attenuatus ab excitata expultrice facilius pellitur, cucurbitulæ etiam cum igne copioſo fœmoribus citra ſcarificationem affingendæ ſunt, deinde utrinque in inguinibus, quippe uterum deorſum trahunt ob ligamenta in illis partibus effixa: ſupra umbilicum vero, ut

vt quidam non citra magnum errorem faciunt, minime applicentur, quia aut vterum ſurſum trahent, aut elatum retinebunt, poſſunt tamen inter os pubis, & vmbilicum vtrinque admoueri, deinde alta voce proprio nomine patiens compelletur, & quæcunque ligamenta ac veſtes ſupra cor, & pectus habuerit, ſoluantur, liberumque hauire aerem ſinatur; præſtat nares, & aures vellicare, pilos digitorum, pedum, aut etiam pudendarum partium euellere, aut digitos ipſos contorquere: Ac quia vterus bene olentibus reficitur, & ad ea recurrit, prauum ſpirantibus offenditur, eaque refugit; ideo naribus fœtida ſuffiantur, vt charta leuiter combuſta, auium plumæ, præſertim perdicis, fruſta calceorum, corij, vel pilorum hominis, panni, lanæ, vel cornu caprarum accenſis carbonibus impoſita; vel etiam naribus odoretur, aſſa fœtida, galbanum, ſagapenum, caſtoreum, bitumen, ſulphur, lucernarum recenter extinctarum funiculi, quidam etiam de munditie parum ſoliciti matulam cum lotio veteri, vel deiectione naribus admouent; fuerit tamen commodius ſequentem parare ſuffitum, *galbani aceto diſſoluti, caſtorei an.* ℥ ß, *ſulphuris vini* ℥ ij, *miſce*, ab his tamen quæ iam dictis fortiora ſunt, abſtinendum, ſi fœmina Epileptica fuerit, quia cerebrum Epilepticarum alioqui infirmum fœtidis offenſum agitatur, vnde humores in cerebri ventriculos præcipitantur, ac ſymptomata ingraueſcunt; Prodeſt tamen betonicam, aut rutam viridem manibus contritam naribus admouere, aut pulueremn naſturtij, ſinapi, quæ eadem cum thymo aceto acerrimo incoquantur, & naribus vaporatio fiat, aut inſuffletur hic puluis, ℞ *ſinapi, piperis albi, pyretri, caſtorei an.* ℈ j, *miſce*: vel alius fiat puluis ex verrucis, quæ equorum tibiis adnaſcuntur, in calido furno exſiccatis, deinde contritis, quæ ſi naribus indantur, quaſi momento mulieres reducunt; His omnibus vterus deturbatur, quia ab eis refugit, & excitatur facultas expultrix, quæ noxiam materiam expellendo, paroxiſmum abbreuiat; ac præterea frigiditatem corrigunt, ac digerendi id, quod in vtero eſt, vim poſſident. Methencritæ, ſiue ſyringæ vacuæ ſyphonem collo vteri immiſiſſe, mox internum pulſorium retraxiſſe, deorſum vterum reuellit. Prodeſt etiam brioniam in vino ſæpius in potu dare tempore ſomni, aut quouis alio tempore, ʒ j. agarici in vino, quod remedium eſt Galeni 9. ſecundum locos, vbi etiam commendat acetum ſquilliticum in potu datum, aut exhibetur ʒ j. theriacæ

Aer.

Fœtida quæ vterum deturbare valent.

Admonitio.

Puluis.

Syringa vacua vſus.

riacæ optimæ ; quæ etiam oleo rutaceo diſſoluta ei parti applicatur, per quam halitus aſcendere ſentitur , quo ſolo remedio nobiliſſima Margaretha ab Alefeldt à periculoſiſſima acceſſione aliis non proficientibus liberata fuit. At quod plerique iubent nares claudere,& aerem retinere , vt vnito calore , & ſpiritu , vapores maligni ocyus diſſipentur, mihi nunquam placuit , periculum enim eſt , ne fœmina penitus ſuffocetur , præſertim ſi imbecilla ſit. Iam vero beneolentia naribus nunquam ſunt applicanda , ideoque medici ad ſuffocatas accedentes, chirothecas deponant, poma, ac reliqua odorifera. Patiens vero pannis circumtecta , ac ſupra vmbilicum ligata recipiat in vtero per ſedem perforatam , aut per infundibulum iucundum ſuffitum ex caſſia lignea, myrrha , ſtacte, (quam ſtyracem liquidum vocant) laſerpitio,ligno aloes,cariophyllis,macis,amomo, coſto , ambra, zibeto, diambra, diamoſco, trochiſcis de gallia , & de alipta moſcata; aut aliis ex ſupradictis concinnatis ; nam cuncta hæc laxandi , calefaciendi,& flatus diſcutiendi vires obtinent. Mire vterum reficit, & quam celerrime in propriam ſedem reducit ſuffitus per infundibulum ex verrucis ſeu eminentiis , quæ equorum pedibus adnaſcuntur, quod ſecreti loco haberi poteſt. In quos etiam vſus vteri os perungitur cum oleo Iaſmino, de Napha, de ſpica , vel ſimili alio , in quo granum vnum atque alterum Zibeti , vel moſci diſſoluatur ; aut goſſypium eadem mixtura delibutum locis inditur : tunc (ſi fieri id ſine ſcelere poſſit) obſtetrix collum vteri confricet digitis , indice ac medio perunctis aliquo ex prædictis oleis , in quo diſſoluta ſint odorifera: vt irritatus craſſus humor , qui in vtero hæret, prouocetur, & calefactus excernatur. In ipſum quoque vterum per vterinum clyſterem ſequens liquor iniiciendus , ℞ *aquæ naphæ, vel lavendulæ* ℔ j , *aquæ ocymi* ℥ iv. *galliæ moſcatæ* ʒ ij *galbani* ʒ iij, *muſci* , *& ambræ an. g.* v. *ſirupi de arthemiſia* ℥ iv. *croci pulverizati* , *cinamomi* , *cariophyllorum an.* ʒ ß, *miſce.* Hippocrates, Aetius, Paulus, & Auicenna vomitum commendant, qui tametſi omnibus conueniat , peculiariter tamen iis prodeſt, quibus in ventriculo corruptus cibus , aut pituitoſus alius humor acceſſioni anſam præbuit , quod cognoſcitur ex grauiſſimis ipſius ventriculi doloribus , & quanquam vomitu humor ad ſuperiora trahi videatur, maior tamen eſt vtilitas , quæ in hoc caſu ex eductione materiæ ſequitur: neque vero ciendus , niſi poſt purgationem : ac ſi fœmina

Error quorundam.

Beneolentia vtero ſunt applicanda.

Suffitus.

Eductio humoris.

Methenchrita.

Vomitus.

Hipp. 1. de morb. mul.

mina

mina ad vomendum ſit facilis, idque ſemper cum magna præmeditatione, ne violenter humor ſuperiora petat, vt ipſe monuit Hipp. *2. de morb. mulieb.* Prouocabitur autem titillatione faucium cum pluma madida in oleo liliorum albor. tepido; vel patientis os vi aperiatur, & iniiciatur decoctum ſeminis anethi, & raphani cum oleo liliorum, cauendo ab oxymelite, ac ſirupo acetoſo, quia hæc vterum afficiunt, ſi Hipp. & Galeno credimus. *Hip. 3. ca. 39. Gal. 1. ad Glauc. 14.* At ſi ſuperiora non ſufficiant, totum caput perfundatur oleo laurino, anethino, rutaceo, de ſpica, vel ſequenti ſimiliue alia embrocha, *Capitis ratio habẽda. Embrocha.* ℞ *ſupradictorum oleorum an.* ℥ iv. *aceti ex decoctione rutæ, origani, pulegij* ℥ ij, *miſce*, quippe cerebrum calefacit, humores attenuat, & vapores diſcutit, qui ſemper cum hoc morbo coniunguntur, imo ipſum efficiunt, & ſunt de genere flatuum, vt Serapio, & Valeſcus de Taranta recte notarunt. *Flatus diſſoluentia.* Quo etiam tempore pubi, & ventri pannus calidiſſimus imponatur: aut ſacculi, *Sacculi.* quibus includantur cuminum, aniſum, ſemen dauci, ſal, ruta, arthemiſia, furfur bene calidi, qui ſæpe iterentur, aut ex ſupradictis vnguenta, cerota, & peſſaria conficiantur, de aliis paulo poſt: forma vero peſſarij talis erit: *Peſſus.* *olei napha, vel de ſpica* ℥ j ß, *ladani* ℨ ij, *galliæ muſcatæ* ℨ j, *ligni aloes, & cariophyllor. an.* ℈ j, *miſce*, fiant peſſaria ſerico incluſa, ante hoc tamen quod confortat, vtilis erit alius ſic paratus, ℞ *ſucci mercurialis, vel decocti eiuſdem* ℥ ij, *antidoti hamagogi, theriacæ antiquæ an.* ℨ ii, *pulueris de hiera* ℨ j *miſce*: Valet etiam mirifice inunctio ex oleo Mathioli, quo partes infra vmbilicum liniantur, & bibat patiens cochleare j. aquæ vitæ finiſſimæ ex herbis paratæ ad vterum conducentibus; virginibus tamen ſat fuerit loco peſſarij ventrem ac pudendum inungere, aut ſi ex retentione ſeminis laborent, ſuadendæ ſunt, vt nubant: ſin vitam caſtam potius ducere velint, parco vtantur victu, *Admonitio de virginib.* & abſtineant à vino, ac reliquis, quæ ſemen augent, de quibus ad nauſeam iam ſcripſimus: quod ſi vterus deorſum proceſſerit, curabitur, vt infra c. *de vteri prolapſu.* Atque tota hæc curatio deſumitur ex Hipp. Aetio, Paulo, Auicenna, & Galeno citatis & 9. ſecundum locos in fine. *c. de gonorr.*

Porro conſiderandum inſuper eſt, à menſtruone, an à retento ſemine acceſſio fiat: ac, ſi à menſtruo proueniat, *Curatio cũ fit à menſtruo.* inchoanda curatio erit à ſanguinis miſſione ex pede, deinde ne excrementorum appoſitu vterus prematur ſequens, aut ſimilis clyſter iniiciendus eſt,

foliorum malu. mercur. ſingulorum, m. j. florum camomilæ p. ij. ſeminis an'ſi. fœniculi : fœnugræci an. ʒ *j. coquantur in ſ. q. aquæ ad tertias colaturæ,* ℞ ℥ x *mellis roſati , olei camomilæ , liliorum , aut ſeſamini ſingulorum* ℥ *ij, electuarij lenitiui , aut diaphœnici* ℥ ß*, miſce :* aut, *ex hieræ* ʒ *j, & cumini tantundem cum* xx. *foliis rutæ , & caricis fiant ſuppoſitoria ij , quibus addere licet Agarici , ſalis gemmæ an.* ʒ II. cucurbitulæ ſuris , fœmoribus, & iuxta pubem applicantur, reliqua vt ſupra. At ſi retentum ſemen acceſſionem efficiat, ſanguinis miſſio nequaquam confert, quia vires deiicit , & quod in vtero eſt non educit : potiuſque adhibere conuenit glandes, & clyſteres tum per vterum , tum per ſedem, vt ℞ *aliptæ moſcatæ* ℈ *ij, ligni aloes, cariophyllorum an.* ℈ ß , *muſci, ambræ an. g. iij, excipiantur oleo de ſpica , & cum cera fiat peſſus* , qui ſerico includatur , ne in vtero liquefiat , & Zibeto liniatur , cui conſimilis eſt alius , qui recipit *galliæ moſcatæ , cinamomi , cariophyllorum an.* ℈ j , *ambræ , moſci an. g. iij , ladani , ſtyracis an. q. ſ. vt peſſus conficiatur.* His vbi iam aliquid ex vtero fuerit excretum , apponatur emplaſtrum pro matrice , aut gummi elemi : aut ex carana , vel tacamaca confectum, vel balſamum , aut ſtyrax liquida , vel oleum de ſtyrace , quibus pro calidis , ſalacibuſque virginibus admiſce ſemen agni caſti , corallium rubeum, puluerem roſarum , aut ſeminis plantaginis : Pro frigidioribus autem hoc ſalubriter paratur : ℞ *aliptæ moſcatæ , pulueris cariophyllorum, angelicæ an.* ℈ j , *pulueris roſarum , corallij albi an.* ʒ j , *terebinthinæ, & ceræ q. ſ. adde ambræ g. iij.* aut , ℞ *galliæ moſcatæ , diambræ an. g.* x. *pulueris ſandalorum omnium , corallij , agni caſti , roſarum albarum an.* ℈ j , *ladani depurati q. ſ. fiat emplaſtrum* : longe tamen maioris efficaciæ eſt id, quod recipit *olei naphæ, vel de ſpica* ℥ j , *therriacæ magnæ* ʒ *ij, pulueris galliæ moſcatæ* ʒ ß , *Zibeti* ℈ j , *pulueris ſeminis angelicæ , cinamomi , cariophyllorum an.* ʒ ß , *galbani* ʒ *ij , ladani depurati q. ſ. fiat emplaſtrum :* quo adhuc præſtantius, ac nobilius ſequens cenſetur *olei cinamomi, de ſpica, balſami an.* ʒ *ij , pulueris cinamomi , macis, cariophyllorum, ſeminis angelicæ an.* ʒ j , *galliæ moſcatæ , aliptæ moſcatæ , diambræ an. gr.* v. *diamoſci g.* IV. *ceræ & terebinthinæ q. ſ. fiat emplaſtrum* , aut cum cera duntaxat fiat vnguentum. Aut quia oleum de cinamomo nimis conſtat , ideoque ſolis ditiſſimis ordinandum ; ℞ *olei naphæ, de ſpica, liliorum alborum , laurini an.* ℥ j , *pulueris galliæ moſcatæ* ℈ IV. *ligni aloes, cariophyllorum , ſeminis agni caſti an.* ʒ ß *ladani , & ceræ, parum , miſce , fiat vnguen-*

A ſemine ſi fiat, curatio.

Peſſus.

Emplaſtra pro matrice.

vnguentum: aut ex ſola theriaca, cum oleo de ſpica. Cęterum emplaſtra ad formam ſcuti fiant, & in parte acuta apponenda g. aliquot moſci, vt gratum odorem vtero inſpirent, ac ipſum retrahant; extenduntur vero ſuper pannum coccineum, & vnum ventri; alterum infra renes in parte poſtica apponitur. Quibus ſemper miſcenda quæ ventoſitates diſcutiant ob iam dictam cauſam; ideo clyſteriis additur oleum rutaceum, irinum; fomenta vero & inceſſiones fiunt decocto camemali, anethi, thymi, fœniculi, rutæ, artemiſiæ, aniſi, cumini, baccarum lauri: venter inungendus oleo de cinamomo, de angelica, de aniſo, de piperibus, cariophyllorum, quorum guttas aliquot in conuenienti liquore guſtet. Peſſariis & emplaſtris commiſcetur puluis cumini, aniſi, rutæ, caſſiæ, cinamomi, ligni aloes, coſti, mirifice tamen proſunt cucurbitulæ ſine ſcarificatione cum copioſa flamma inter pubem, & vmbilicum appoſitæ. Errant qui illico ab exacerbatione patientibus ſolent exhibere ſacchari paſtam cum ſandalis, & moſco (quam Hiſpani vocant *Alcorſam*) aut aliud ſimile cordiale cum vino: nam vinum vapores gignit, & penetrat, ſubindeque humores denuo in vtero commouet, aut eo deducit, atque ita ſymptomata recrudeſcunt, præſertim ſi odoriferum eſt, vterum ſurſum trahit; quocirca iis ſolum, quibus cum ſyncope acceſſio inuadit, ſi nimium reſoluuntur, exhiberi poteſt; quia ad id, quod magis vrget, curantis conſilium debet collimare.

Flatus diſcutientia, fomēta, & inceſſiones.

Extra acceſſionem ſi ex menſium ſuppreſſione, aut diminutione patiens ſit aſſueta, in vteri ſtrangulatum incidere, curatio fere petenda ex c. *de ſuppr. menſtruor.* ſi ex retento ſemine, vocetur maritus, & adhibeantur ea, quæ cap. *de gonorrhæa* ad ſemen extinguendum dicta ſunt: ſi ex vteri inflammatione, menſibusue aſſatis, corruptis, aut ſuppuratis, ad propria horum affectuum capita recurrendum; particularius tamen, ſi à menſtruo, quod ſæpe fit, contingat, curatur victus ratione tenui facilis digeſtionis, & boni nutrimenti: aër ſit temperatus, minimeque ventoſus, exercitium mediocre, præſertim matutino tempore conuenit deambulatio, aut lenta equitatio, geſtatio vero in curru, & naui fugienda plane, quia vomitum ciet, & humores agitando ſymptomata excitat, quare non video, cur eas, quæ in naui, & curru fiunt geſtationes laudauerint Aetius, & Altomarius: Porro ſomnus ſolito breuior eſto, excrementa alui reſpon-

Extra acceſſionem curatio.

Si à menſtruis retentis curatio.

Aetij lapſus.

deant natura vel arte, animi accidentia vitentur, & ea omnia, quæ flatus, humoreſque melancholicos gignere poſſunt; cibus primis 12. quindecimue dieb. à menſium purgatione frigidiuſculus ſit, & paucus, haud tamen adſtringens, ſed leniens, aperiens, lubricans, & abſtergens, qualis erit ex pullo cocto cum radice cichorei, petroſelini, fœniculi, ciceribus, & croco, aut cum hordeo, lactuca, cucurbita; ptiſana etiam, aut cremor eius conducit, potus eſto mulſa, aqua hordei, aut ſerum lactis, in quo per noctem maduerint flores borraginis vel aniſum.

Euacuatio. *Venæ ſectio.*

Secundo, euacuantibus vt venæ ſectione circa 15. diem ex brachio ad deponendam plenitudinem; quam ſequatur purgatio, digeſto prius humore per hunc aut ſimilem ſirupum, *foliorum arthemiſiæ, capillor. Vener. an. m. j. ſeminis fœniculi, dauci, aniſi, rubeæ tinctorum an.* ʒ j, *radicis borraginis, petroſelini an.* ℥ j, *fiat decoctio ad tertias, in cuius* ℔ j ß, *adde ſirupi de duabus radicibus ſine aceto, capillor. Veneris, byzantini an.* ℥ ii, *miſce*, capiat mane, & veſperi ℥ v. Conueniunt etiam ſirupus de arthemiſia, de hyſſopo, de quinque rad. cum aquis nepitæ, pulegij, fœniculi, hyſſopi, arthemiſiæ, petaſitis. Vbi per dies

Purgatio.

ſex vſa fuerit ſirupis, ſequenti mane capiat hanc purgatiunculam, ℞ *prædictæ decoctionis* ℥ iv. *rhodomelitis Perſici* ℥ j ß, *Agarici trochiſcati in ligatura, rhabarb. infuſi per noctem in aqua cichor. an.* ℈ ii. *pulueris de hiera* ʒ ß, *aut diaphœnici* ʒ ii, *miſce fiat hauſtus*: vel ſi pilulis magis

Pilulæ.

delectatur, ℞ *maſſæ pilul. alephanginarum, de hiera, an.* ℈ ii. *diagridij g.* iii. *cum ſirupo de arthemiſia formentur* ix. mox à vigeſimo ſecundo die, quo purgationem accipiet vſque ad vigeſimum quintum accipiat ſingulo mane vnam vel alteram tabellam ex rebus paratam, quæ aperiant, calefaciant, & humores diſcutiant, vt diagalangæ, diatrion pipereon, diacalaminthæ, diacimini, diamoſci, diambræ, vel

Humores diſcutiẽtia Rotulæ. *Conſerua.*

℥ i. ſequentis conſeruæ, ℞ *florum auranciorum conditorum* ℥ j. *theriacæ magnæ, vel mithridatij*, ʒ ß, *ſpecierum diamoſci, vel aromatici roſati* ℈ j, *cum ſirupo de arthemiſia, fiat conſerua, cui vtiliter additur pulueris caſtorei* ℈ j, *vel antidoti, hæmagogi* ʒ j, idem præſtat beneficium altera, quæ ſi concinnatur, ℞ *theriacæ antiquæ, mithridatij optimi an.* ʒ ii, *conſeruæ bugloſſæ* ℥ iii, *caſtorei* ʒ j ß, *ſpecierum diamoſci dulcis, diambræ, aromatici roſati an.* ℈ ii. *cum ſirupo de arthemiſia fiat confectio doſis cochleare* j, *ſeu* ℥ j.

Trochiſci Raſii.

Raſius laudat ſequentes trochiſcos, ℞ *ſeminis mentraſti, ſeſeleos, ari-*

Lapis Bezoarticus. Liquor.

ariſtolochiæ rotundæ, rubeæ tinct. foliorum agni caſti, rutæ an. ʒ II; *cum ſirupo de arthemiſia, aut capillor. Veneris, fiant trochiſci doſis* ʒ I, *cum aqua fœniculi, aut ex decoctione ſeminis aniſi, dauci, radicis chinæ, vel ſarſæ.* Prodeſt etiam hiſce diebus ſumere g. VI. lapidis Bezoartici orientalis cum aqua arthemiſiæ, aut duo cochlearia, ſequentis aquæ ſtillatitiæ, *℞ Zedoariæ, ſeminis dauci, radicis leuiſtici recentis, myrrhæ, rubeæ an.* ℥ II, *caſtorei, radicis pæoniæ an.* ℥ ß, *Viſci quercini decreſcente luna collecti, nepitæ recentis an.* ℥ IV. *contundantur omnia, craſſo modo ponantur in alembico, ſuperaffundantur aquæ matricariæ* ℥ XII, *bene cooperiatur, ne quid exhalet, ſtet in infuſione per octiduum, deinde lento igne ſtillentur, ac ſeruetur aqua vaſe vitreo.*

Vena ſectio ex pede. Balneum crurum. Iniectio.

Sequenti die, qui erit fere quartus ante menſtruorum aduentum, fiat copioſa ſanguinis miſſio ex pede, pręmiſſo crurum balneo, ex decoctione florum arthemiſiæ, capill. Veneris, lauri, lauendulæ, pulegij, maioranæ, calaminthæ, florum camomilæ, radicis ac ſeminis angelicæ, dauci, ibique pedes diutius detineantur, ex quo etiam decocto cum oleo de ſpica, & naphæ iniectiones in vterum fiant, addito tantillo maluatici: At ſequentibus quatuor diebus interimque dum menſes fluunt, ſi lente procedant, arte prouocentur potionibus, euaporationibus, & aliis cit. cap. iam dictis: venterque liniatur, vt ſupra dictum eſt: & ſi cor, lien, aut membrum aliud compatiatur, ei per ea proſpiciendum, quæ infra reperies, vbi de eorum affectibus ſermo erit. Quæ ſi non fuerint ſatis, vrina prolíciatur ex decocto lupulorum, pentaphili, camemali, capillorum Veneris, florum papaueris, rubeæ ac bugloſſæ; vel etiam ſudor ex decoctione radicis chinæ, ſarſæ, ligni Indici, vt colligitur ex Hippoc. ſed & in medio menſe poſt ſanguinis miſſionem ex brachio, & purgationem hæmorrhoides prouocentur, affixis hirudinibus, idque ſemel aut bis in anno.

Vrinæ ac ſudoris prouocatio. 1. de morb. mul. Hæmorrhoidum.

Curatio ſi ex ſemine.

Tandem ſi ex ſemine affectio ortum ducat, victus eſto frigidus, vt portulaca, lactuca, cucurbita, ieiunent patientes, laſciuum conſortium, ac loquelas vitent, Veneris apprehenſionem, impudicos ſermones, lectiones, muſicam, virorum elegantis formæ aſpectus, vinum, & carnes, quia hæc omnia ſemen, & ſanguinem augent, ideoque ſanguinis miſſio mirificum eſt remedium, magis tamen conuenit ſuperabundante ſemine, corrupto minus, niſi bene carnoſa ſit iuuencula, aut ſalax fœmina; raro purgationes locum tenent, quia ſemen non educũt,

con-

concitant vero in vtero contentum, quocirca nunquam confertis purgationibus vtendum, ſed iis, quæ paulatine humores eluant, & vias, quas vocant communes abſtergant, ne excrementa in vterum, ſed foras illabantur, & eorum ſucceſſione aliquid etiam ab vtero euacuetur; quod fiet, ſi bis in hebdomada tres capiat pilulas alephanginas, de agarico, de aloe cum rhabarb. maſtichinas, de hiera, aut ſimile aliud medicamentum leniter purgans ex iis, quæ ſupra retulimus, vtendum inſuper clyſteriis, & glandibus iam deſcriptis. Hoc medicamentum ſemini purgando confert, *terebinthinæ abietis* ℥ *iij, agarici trochiſcati* ℥ *j, ſeminis dauci, cannabis, pulueris ligni aloes an. g.* VIII. *cum ſaccharo, fiant boli.*

Boli ad purgandum ſemen.

Secundo vtendum iis, quæ ſemen gigni prohibent, genitumque extinguunt, atque compeſcunt; quorum vberem ſegetem reperies c. *de gonorrhæa.*

Vteri purgatio.

Tertio purgandus eſt vterus iniecto ſuperius deſcripto clyſtere vterino, aut ſimili quopiam, deinde etiam diſcutientibus, ac roborantibus tum emplaſtris, tum vnguentis vtendum; fuit ſemper vtiliſſimum manibus geſtare poma ex caſtoreo, galbano, aſa fœtida, ſagapeno: vel folia rutæ; aliæ cum fructu caſtoreum duntaxat geſtant, reliqua vt ſupra in curatione acceſſionis adminiſtranda ſunt. Monet tamen, ac merito Aetius, mulierem non eſſe omnino negligendam, recuperata tandem ſanitate, ſed præſeruationis gratia per certa interualla ſuſpectis præſertim temporibus medicamentis vtendum, ſicut eorum vſus non plane deſeratur, ſed minuatur quantitas.

Admonitio.

Verum ſi morbus pertinax admodum fuerit, efficaciſſimum præſidium eſt fontanellas aperire in vtroque crure, per quas putores ex corrupto menſtruo, aut ſemine ſpirent ratione venarum, quæ vtero, & cruribus communes exiſtunt. Eſt etiam receptiſſimum, ac non citra magnam rationem, & experimenti confirmationem in affectibus vterinis contumacibus, medicamentis vti ex chalybe concinnatis, quorum deſcriptiones petendæ ex capite *de febre alba.*

Fontanella

Chalybis vſus.

Scholium.

Vterini affectus] *Hyſteram vterum appellari alibi iam docuimus inde hyſterica ſeu vterina ſymptomata, quæ ab vtero: inter ea grauiſſimus eſt ſtran-*

Copia.

eſt ſtrangulatus vteri, cuius excrementa tripliciter peccant, copia, qualitate, putredine: & quidem ſi copia plenitudinis nocumenta adſunt, vt ſanguinis fluxus per nares, per vomitum, per vrinam, aut hæmorrhoides, diſenteria, hydrops, laſſitudines, tumores, & alia:

Intẽperies.

ſi vitium eſt in nuda intemperie calida, æſtuationes parit, ſitim, inquietudinem; interdum fœmina pallorem contrahit, coloremue albidiorem, mœſta eſt, tædioſa, doloribus vexatur;

Putredo.

quod ſi putredo accedat, mirum eſt cum vna è duabus duntaxat vt plurimum ſit materialis cauſa, ſemen, aut menſtruus ſanguis, vna formalis putredo; vna pars affecta vterus, quam varia tamen, & admiranda ſymptomata inde pullulent:

Varietas ſymptomatum, vnde.

quæ tamen varietas prouenit ex varietate copiæ, membrorum compatientium diuerſa natura, vario putredinis modo; diuerſo vteri loco in quo materia putret: & varia natura rei putreſcentis: aut prædominantis humoris in materia putreſcenti; demum ob putreſcentium perfectionem, ac diuerſam cauſam mouentem. Ita fit, exempli gratia, vt copiæ varietate, ſi quantitas exigua ſit, leues & exiguos excitet affectus, qui etiam leuiſſimis auxiliis, aut ſola diſtractione curentur, & breui ab acceſſione fœminæ redeant: maxima vero quantitas ſæuiſſimis affectibus fœminam concutit, ac ſemper veſtigia mali relinquuntur.

Conſenſus.

Conſenſus fit quia aut membra reliqua vtero conſentiunt, aut vterus à reliquis membris affectis compatitur: aut humores ibi putreſcentes redolent naturam partis à qua fuerunt tranſmiſſi: ſunt & aliæ conſentiendi rationes per viciniam partium, qua ratione cum inteſtinis, & veſica conſentit vterus, per colligantiam cum venis, & arteriis, per ſimilitudinem cum neruis, cerebro, & ventriculo: per amandationem cum vniuerſo corpore, quod per cæcos meatus tranſpirabile eſt, & fluxile:

Ventriculi cõſenſu quæ ſymptomata fiant.

Ita ex conſenſu ventriculi, aliæ fameſcunt, aliæ faſtidiunt: aut picaceum appetitum patiuntur, vel ad vomitum propenſionem: cui tamen raro vomitio ſuccedit, quod ex vteri halitu ad os ventriculi prouenit; idque interdum cum murmure, ventriſque rugitu, aut cruciatu.

Cordis conſenſus.

At vbi cor compatitur eiuſdem morſus adeſt, ſaltus, dolor, animi defectio, ſyncope; pulſatio arteriæ, dorſi, ac meſerei, vnde mœror, anxietas, inquietudo, metus, ac deſperatio plerumque tanta, vt ſe mox interituram putet, ac interdum cupiat, nullaque ratione in ſpem erigi recreariue poſſit.

Septi conſenſus.

Ex ſepti tranſuerſi conſenſu, difficilis reſpiratio, ſuffocatio, ſtrangulatio.

Iecoris.

Ex iecore deprauatio ſanguinis, obſtructionis, tumores pedum, cachexia, ac febris alba.

Cerebri.

Vbi vero cerebrum afficitur, & animalis facultas, tremores ſuboriuntur, conuulſiones, epilepſiæ, reſolutiones, ſopores alti, capitis, ac totius corporis cruciatus; vocis, & reſpirationis priuatio, obſtructis carotidibus arteriis, reliquiſque reſpirationis viis, ac muſculis, item ſenſuum tum interio-

riorum, tum exteriorum læſio, præterquam auditus, qui in acceſſione plerumque manet, guſtus tamen, & olfactus ſæpius vitiantur: hinc deliræ, melancholicæ, furibundæ, ac maniacæ redduntur, aliæ veluti congelatæ nihil reſpondentes; aliæ cum garrulitate, iracundia, & inquietudine, aliiſque deſipientiæ generibus ſeſe mouentes. Hiſce omnibus ex vtero accidentibus primam huius ſecundi libri partem ſiue ſectionem dicauimus; in altera de morbis vteri ipſius in compoſitione, Deo bene iuuante, ſcripturi.

Quæſtio. An ſemen in vtero deleteriam concipiat qualitatẽ.

Porro nec vteri commotio duntaxat.] *Semen in vtero deleteriam qualitatem concipere non poſſe pugnaciter contendit Mercurialis, ductus veterum, & Hippocratis ſententia, qua expreſſum eſt, tria ad ſanitatem maxime conuenire: exercitationem: modum in cibo, & potu; & ſeminis conſeruationem. Contrariam ſententiam defendit Galenus 6. de locis cit. Auicenna, Auerroes, Veiga, Fernelius, ac fere omnes medicinæ ſcriptores, quia ſemen excrementum eſt, quod ſi detineatur, copia lædit, & à natiuo calore non regulatum, ab extrario corrumpitur; accedit innati caloris in fœmineo ſexu imbecillitas, putredinis cauſæ non repugnans: & quod ipſe vterus corporis totius eſt ſentina, & putridorum excrementorum conceptaculum; quod autem deterius ſemen putreat, facit probitas ſeminis: vt alibi ex Ariſtotele monſtrauimus; quocirca Hippocratis ac veterum ſententiam debuiſſet potius Mercurialis intelligere, de naturali ſeminis conſeruatione; non de retentione immedica; offenditur enim natura omni nimio; quod autem in animantibus corruptio tanta eſſe poſſit, vt venenum æquet, Galenus pluribus confirmat, Thomas à Veiga, & Fernelius exempla ponit in ſyncope ex grumo ſanguinis: ſphacelo, ex ſeptico humore, epilepſia, & vteri ſtrangulatu.*

Auicen. 1. 5. Auer. 3. co. 19. Veig. 6. de locis 5. Fern. 6. p. 16. 2. de an. 11. lib. de peſte.

Galen. cit. Veig. 4. de locis 3. Fern. cit.

Morbi & veneni ſeminaria cur diu lateant.

Cur autem morbi ac veneni ſeminaria ſæpe diu lateant, cauſæ multæ ſunt; primo quia quandiu venenum intus genitum aut extrorſum accedens imbecilliter agit, intemperamentum non imprimit; quod iam impreſſum, plurimum mouet: ſecunda, quia quamdiu venenum ignobile membrum occupat, non ita lædit, quemadmodum vbi ad nobile migrauerit, quia tum per totum corpus diffunditur: tertia eſt aſſuefactio partis, cauſa non ſolum vt inde non ægrotet, ſed vt ſæpe alatur, quod anus Athenienſis exprimentum docuit, vt apud Galenum eſt, & noſtris temporibus Rex in India prouincia: quarta quia modo retentrix excedit expultricem, & cauſa augetur, ſi calida eſt, aut putrida, modo è conuerſo ſuperat expultrix, cuius opera detruſus humor, aut frigidum venenum alicubi ſe prodit, qui alias humoribus commixtus retunderetur; iis enim quæ frigore noxam inferunt, actionis celeritas ad pernitiem proficit, quæ alioqui ſpatio excalefacta vim ſuam deperderent.

3. ſimpl. 18.

Cor-

Corpus perfrigeratur] *Corporis perfrigerationis in ſuffocatis alteram cauſam affert Aetius : quem ſequitur Altomarius , quia , inquiunt, ſemen aut ſanguis menſtruus in vtero paulatim coaceruata , ac retenta vitantur prius deinde perfrigerantur, & ad cerebrum, ac cor, frigiditatem , tetrumque vaporem tranſmittunt, à quibus deinde vniuerſum corpus alteratur, perfrigeraturque: quæ tamen ratio prima fronte inutilis videtur , neque cauſam aßignare , cur vitiati hi humores perfrigerentur , iidem autem per febres non ita: ea autem eſt, quia in vtero extra vaſa vitiantur , vbi ex natura loci tum natura frigidi , tum excrementis abundantis , & longe à corde dißiti caloris fonte frigiditatem acquirunt, quam concipere non crederem intra vaſa, quantumcunque putreſiant. Hinc refutabis Rondeletij errorem, qui contendit , ſemen intra vaſa ſpermatica non putreſcere , propterea quod inquit , ſubſtantia perfecte cocta benigna, & à recrementis repurgata non putret , ſicuti per febres ſanguis humiditate abundans: ſed aut conſeruatur, aut abſumitur in nutritionem vaſorum , aut certe ſi copia plurimum eſt , inter ſomniandum ad vterum pellitur. Laborat tamen in æquiuoco Rondeletius, & quod de perfrigeratione certum eſt , ad putredinem transfert: nam ſemen quidem in vaſis putrere apud Galenum , & Aetium legimus : ibi autem refrigerari nec legimus, nec recipimus, vt patet in continenti viro, in quo ex dimiſſa Venere accidentia ſuffocatis ſimillima putrente in vaſis ſemine ſæpe viſuntur, perfrigeratio , & apnœa fere nunquam , quia extra naturalem locum non putrent.*

Perfrigerationis cauſa ex Aetio, & Altomario.

Rondeletij lapſus.

Triplex huius mali differentia] *Cum plures ſint vteri ſtrangulationis gradus in eorum aliquo reſpiratio omnino intercidat ; merito quæret aliquis, qui fieri poßit, vt fœmina viuat ſine pulſu ac reſpiratione , ſiquidem hæc cum vita ad conuertentiam dicuntur ? Reſpondent Galen. & Aetius, interdum ſublata penitus oris, ac narium reſpiratione, ſupereſſe adhuc eam, quæ in toto corpore ab arteriis perficitur: id quod etiam in reptilibus venenatis contingere videmus: hæc enim per hyemem in cauernis mortuis ſimilia latent per arterias duntaxat reſpirantia: ſic igitur fieri poſſe vt ſtrangulatis ab vtero, toto corpore perfrigerato, oris, & narium reſpiratio intercludatur, ſuperſit tamen ea, quæ ab arteriis fit, quam tranſpirationem vocamus : in quem etiam ſenſum inquit Ariſtoteles dari viuendi facultatem, etiamſi reſpiratio deſit. Itaque dicere poſſumus perfecta animalia moderate calida, dum ſanitate fruuntur , citra reſpirationem non viuere : quæ tamen ſuapte natura frigida ſunt , vt latentia : aut ex accidenti vniuerſum corpus tale redditum habent , vt hyſterica citra reſpirationem viuere poſſe : dicere enim licet oris & narium reſpirationem adeo in illis paruam eſſe , vt ſenſum lateat ; Hæc tamen*

Quæſtio. An ſine reſpiratione homo viuere poſſit.

2. de natur. al. 11.

Vtero affectæ cur reſpiratione priuentur.

rationem reddunt, cur reſpiratione priuatæ fœminæ non adeo læduntur; at cur reſpiratione priuentur, non aſsignant: id Galenus & Aetius perfrigerationi tribuunt, ac defectui vſus: Iachinus ad voluntarium motum ablatum refert origine neruorum affecta.

Ex hoc morbo multæ ſe iterum recolligunt] *Quod ad hoſce affectus excitandos retentum ſemen maiorem, menſtruum minorem vim obtineat, colligitur facile, quia mulieres non viduæ, neque ſalaces, quibus menſtrua purgatio ſupprimitur, tametſi pleriſque infeſtentur accidentibus, reſpiratione tamen raro priuantur, neque animi deliquio afficiuntur: viduæ licet æque, vt antea, purgentur, ſimilibus nihilominus corripiuntur ſymptomatibus.* *Obiectio.* *At cur fœminæ potius quam viri ea patiuntur, commode ſciſcitaberis, cum cauſa videatur communis, nam in his etiam ſemen retinetur, quod cum acrius ſit, & proritans magis per moram plus vitiari oportet?* *Reſpondeo.* *Reſpondeo, apparere in maribus continentibus ex retentione ſeminis, & intermiſſo Veneris vſu ſymptomata quædam hyſtericis ſimilia, nam & capitis grauitatem, & cibi faſtidium, & deteriorem concoctionem, & febres patiuntur, nonnulli etiam torpidi, pigrique facti ſunt, melancholici, mœſti, timidi, quod & Galenus teſtatur, & verum eſſe confirmat experimentum. In fœminis tamen hæc omnia vehementiora deterioraque fiunt, quia calido virilique ſemini improportionale vitium eſt; & quia in fœmina cacochymia maior, minor ad reſiſtendum innati caloris copia, vnde fit vt frigidum ac humidum ſemen frigidæ corruptioni calido maſculino ſit aptior, præſertim in vtero contentum, qui corporis totius eſt ſentina, & excrementorum conceptaculum.*

Quod autem Galenus prodidit primo ad Glauc. 14. *omnem ex vtero ſtrangulationem animi defectionem procedere, ſi ita eſſet, fieri non poſſet, vt animi defectio diſtingueret inter periculoſiorem, & nimis periculoſam ſuffocationem; inter eam, quæ à ſemine, & eam, quæ à ſanguine fit: quapropter per ſtrangulationem eo loci Stephanus Athenienſis apnœam intelligit: differre autem apnœam vterinam ab vterina ſtrangulatione, quod apnœa ex ſuperfluitate ſeminis putreſcentis, prauaſque & frigidas exhalationes ad cor, & cerebrum mittentis contingat, ſtrangulatio autem ex matricis ſpaſmo ſurſum tractæ, ac per continuitatem inteſtina, ventriculum, ſeptum tranſuerſum, ac reſpiratoria membra comprimentis, illam animi defectionem ſemper præcedere, hanc non ita.*

Ad curationem igitur vocati] *Ab immundo ſpiritu corripi ſuffocatas vulgus exiſtimat, quia ſolent plerumque in illis miranda exaudiri voces, ex imis,*

imis viſceribus, nunc veluti ranarum coaxatus, nunc ſerpentum ſibili, crocitus coruorum, gallorum cucurritus, canum latratus, ita vt haud ineptè poßit eis accommodari illud poetæ.

Tum variæ illudent ſpecies, atque ora ferarum. *4. Georg.*
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tygris,
Squamoſuſque draco, & fulua ceruice leæna:
Aut acrem flammæ ſonitum dabit.

Quæ tamen omnia pro viarum, & erumpentis ſpiritus proportione caſus effingit ex hoc morbo; ideo à curatione non deſiſtendum cum vulgaribus exiſtimantibus, diuinum quicquam ſubeſſe aut ſuper naturam, ſed fortiter remediis perſeuerandum, vt idem cecinit Virgilius dicens:

Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnes,
Tanto, nate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris incepto tegeret cum lumina ſomno.

Si id fieri liceat] *An liceat frictione facta in pudendo ſemen prolicere ſapientibus diſcutiendum relinquo, aduertens ſemen, quod eo tempore excernitur, prolificum iam non eſſe, ſed venenatum, ac corporis excrementum inutile, & multorum malorum, ſæpe etiam mortis cauſam, adhæc fœminis inuitis, aut ſaltem non conſentientibus excerni.*

Cauendo ab oxymelite] *Mulieribus, inquit Hippocrates, magis quam viris aduerſatur acetum, quod Galenus tum ibi, tum multis aliis in locis confirmat, ipſe tamen 9. per loca acetum ſquilliticum abſorptum ſtrangulatis conuenire ſcribit, à quo accepit Altomarius, quod fortaſſe duntaxat intelligendum, vbi ſemen redundat, quia exſiccat & infrigidat, vtcumque tamen ſemper parce aceto vtendum, neruis aut vtero affectis, nam & neruos, ſubindeque vterum, qui & ipſe neruoſus eſt, acetum offendere teſtatur Galenus cit. & lib. de puero epileptico, & 14. method. cap. 5. ratio eſt, quia nerui exangues ſunt, ideoque frigidi, quamobrem facile afficiuntur ab iis rebus, quæ refrigerant, & tenuium ſunt partium, quale eſt acetum, quod in neruorum mergitur profundum, ita vt nec minimum quidem illorum illæſum maneat.*

3. acut. 39.

Quæſt. An acetum hyſtericis conueniat.

Acetum vtero & neruis aduerſatur.

Errant qui illico ab exacerbatione] *Hipp. lib. de nat. mul. vinum odoriferum mulieribus in ſtrangulatione vteri ore aperto infundit; eius vſum Auicenna penitus interdicit. Videtur Hippocrates indicationem ſumere à deficiente virtute, & languore facultatis animalis: Auicenna ex copia ſangui-*

Quæſtio, An vinũ ſtrãgulatis conueniat.

 ſangui-

ſanguinis, & ſeminis, quæ augenda non eſt, nec commouenda. Inutiliter igitur quidam diſtinguunt, de fœmina in acceſſione, & de ipſa extra acceſſionem conſtituta, & iam laboranti conuenire dicunt: nam neque etiam in omni exacerbatione conducit, ſed in ea tantum, quæ cum ſyncope coniungitur, ratione ſyncopes non *Mercati lapſus.* *ſtrangulationis, quocirca miror Mercatum, & Auicennam, interpretari de fœminis extra acceſſionem cum ipſe capit. de curatione acceſſionis dicat:* Et caue ne eis des in potu vinum, *quæ verba Gradius transfert eodem modo, quo Bellunenſis.*

Quæſtio, An ſtrangulatis competat ſanguinis miſſio. Secundo euacuantibus] *Cum omnia ſint diſputationibus peruia, quidam etiam in dubium vertunt, an ſtrangulatis competat ſanguinis miſſio, quantumcunque ex menſium retentione ſtrangulatio oriatur; & quidem non deſunt qui id inficientur, quia, inquiunt, facultas animalis eſt plus iuſto languida, & in conſenſum trahit reliquas, quas ſeruare vitam ipſam conſeruare teſtis eſt Galenus:* *9. de meth. 10.* *Secundo quia magna adeſt vteri frigiditas ob frigidos humores in eo contentos: exiſtente vero horum humorum copia, ſanguinis miſſionem vetant Galen. lib. de* *Gal. 1. ad Gl* *ſang. miſſ. c. 9. &* *Auicenna 4. 1. 20.* *Auicenn. 21. 9. tr. 4. c. 16.* *Tertio, quia animi deliquium coniungitur cum ſtrangulatu ex vtero, vt iidem ſcribunt autores. Quæ tamen nihil aliud conuincunt, quam in acceſſione venam ſecundam non eſſe; quum enim facultas tum temporis plus ſatis ſit reſoluta, ſubita mors accidere poſſet: at extra acceſſionem non eſt, quod id vereamur, & indicationes vrgent, quia morbus magnus exiſtit, & cauſa ſanguinis retentio vt in hypotheſi. Adde, quod, dicente Tralliano, & Areteo ſtrangulatio ex vtero eſt Epilepſia per conſenſum vteri, hæc ſanguinis miſſione curatur, ergo conſultius illa, quæ ex copia ſanguinis fit.*

De Epilepſia ex Vtero.

CAPVT II.

Definitio. EPilepſia, quem morbum comitialem appellant; & comprehenſionem, detentionem, ſeu obturationem ſignificat, eſt totius corporis concuſſio non perpetua, ſicut in vera conuulſione accidit, ſed temporum interuallis repetens, cui accedit principis animæ functionis mentis nimirum ac ſenſus noxa. Symptoma de genere actionis læſæ; fit enim in ea inordinatus motus, à craſſo humore pituitoſo, aut melan-

lancholico obſtruente ſpiritus animalis meatus, qui in cerebri ventriculis ſunt, adeo, vt ſpiritus ipſi in corporis membra diſtribui nequeant; non tamen ea ſolum ratione, qua obſtruit is humor, Epilepſiam excitat, ſic enim non deprauatum, ſed diminutum, aut ablatum motum concitaret, ſubindeque apoplexiam aut certe paralyſin, ſi in neruorum ſubſtantiam, aut ſpinæ medullam immergeretur; ſed qua ſpumoſus, ſpongioſuſque redditus mordacitatem etiam acquiſiuit, acrimoniam, vut venenoſitatem, quæ facultatem ad ſui tuitionem, & cauſæ præter naturam expulſionem proritat: nam vt acrimonia mordet, ita obſtructio ſenſus impedit, vnde duplex fit ſymptomatum genus, deprauatio facultatum ſenſus, & motus ab acrimonia, diminutio, vel ablatio ſenſus, & ſubitus ſupra dorſum caſus ab obſtructione: hinc Epilepſia per conſenſum, vt quæ ſolum ab aura fit, non tam ſenſuum læſionem quam obtenebrationem quandam infert, rite cum Iachino adſtrictionem, ſeu conniuentiam dixeris. At obiicies, ſi obſtructionem adeſſe neceſſe eſt, qui fieri poteſt, vt ab aura excitetur, quæ obſtruere haudquaquam poſſe videtur. Id quidem fit, quia nebuloſa ſubſtantia caput obruens ſpiritus obtenebrat, ac vehementes concitat motus, quibus præſertim cerebrum eſt valde ſenſile: ita fit, vt cum laborat per ſympathiam ſimile quippiam cerebrum patiatur ventriculo à re aliqua infeſtato: vt enim ſingultire hunc cernimus, quoties, aut ciborum mole grauatur, aut putres humores ipſum infeſtant, ita neruorum principium concutitur, vt à ſe expellat, quidquid à parte primo affecta effertur. Ex his conſtat, differre ab apoplexia quod in hac prorſus repleantur, & obſtruantur cerebri ventres, nec ſolum hi, ſed etiam vniuerſum corpus cerebri afficiatur; à paralyſi, quod humor in Epilepſia ſubſtantiam neruorum non penetret, à ſuffocatione vero ex vtero differt, vt infra patebit, ſpuma licet pauca, & maiori motus deprauatione, quæ in ſuffocatis non apparent. His ita breuiter appunctis, relictiſque difficultatum plicatis, quorum explicationes aliunde petendæ erunt, venio ad id quod inſtituti eſt. Morbi comitialis tres ſunt præcipuæ differentiæ, cunctis autem commune cerebrum affici, ſed id aut primario, aut per conſenſum oris ventriculi fit: tertia eſt ſpecies cum ex parte qualibet alia, in qua incepit affectio, ſenſibiliter aliquid etſi exile ac tenuiſſimum quippiam interdum à manuum pedumue digitis, vel crure ad caput aſcendit, quod ſæpiſſime ab vtero fit, & hæc

Duplex ſymptoma in Epilepſia.

Obiectio.

Solutio.

Diſtinctio à reliquis morbis.

eſt,

eſt, de qua nunç agimus Epilepſia, quæ vt reliquæ, duas habet cauſas, auram, & obſtructionem : porro auræ duplex adhuc cauſa , manifeſta , vel occulta ; modo enim venenatus humor à quo ipſa prodit in corpore generetur, modo extrinſecus accedat , vt ex morſu venenati animalis , venas irruens cachexiam excitat ; cor aut arterias , anxietates frigidoſque ſudores: nerueam ſubſtantiam , conuulſionem: cerebrum, Epilepſiam, cui conſimile vitium vterus ex ſemine, & menſtruis corruptis inuenenatamque naturam conuerſis capiti impertitur: quocirca viduis potiſſimum accidit , virginibus , & ſterilibus, interdum etiam grauidis , & iis omnibus quibus vteri ſtrangulatus contingit minus probe ſemine ac menſtruo repurgantur, à quibus ſic corruptis , ſi quid veneni ſimile contrahunt, mille accidentium varietates ſuboriuntur: cum enim cadere , contorqueri, ac mentem intercipi communis Epilepſiæ indicia ſint, earum , quæ ex vtero afficiuntur, quibuſdam totum corpus contremiſcit , aliis vna vel plures partes, vt oculus, lingua, caput, manus , vel crus , aut ſeptum tranſuerſum, vel reliqua reſpirationis inſtrumenta , pleriſque per ordinata interualla ; aliis citra ordinem, ſponte, aut ex leui occaſione, aut ex voce, ſonitu, flatu, muſico conuentu , aut quauis alia re : aliæ apertis oculis non vident; aliæ verbum audire nequeunt , nec potentes loqui, mutæ, ac veluti fatuæ decumbunt, aut ſedent : noui alias, quæ ſedentes, & acu pingentes , vultuque haudquaquam mutato audiebant , intelligebantque colloquentes , verbum tamen proferre non poterant : plures ſe videre , & audire putant, quæ nec audiunt, nec vident, & à ratione ſunt aliena ; aliæ vociferantur, conqueruntur, nec poſſunt proferre, quid ſentiunt ; nonnullæ rident ; aliæ plorant ; fere omnes ſenſu tactus priuantur, ſunt , quæ nihil appetunt; & ſi appetant, deuorare nequeunt , imo ſi id conentur vomunt, à potu abhorrent , ideoque vrinam non reddunt ; quæ omnia à cerebro vtero compatiente prodeunt, quod ita affectum alicui parti ſubinde vitium communicat, ideoque varia hæc accidentia efflореſcunt, varieque complicata , prout vni, aut pluribus partibus vitium impartitur. Quod etiam vice verſa accidit vtero nimirum lædente viſcus aliquod, quod poſtmodum cerebrum in conſenſum trahit : vtcumque tamen fiat Epilepſia ex vtero : habet halitum caput ferientem, aut partem cui caput conſentit ; & quia ſemen ac menſtruum

Aura venenata cauſa.

Quibus morbus familiaris.

Signa.

varie

varie corrumpuntur, diuerſæ etiam naturæ eleuantur halitus; frigidi corrupto ſemine, calidi, mordaces, tenues, penetrantes, fœtidi, craſſi, caliginoſi, & variis modis affecti à vario corruptionis modo: hinc aliis diu durat affectio, aliis breuis eſt; aliæ nihil fuiſſe perpeſſas præ ſe ferunt, quatenus ad corporis ſpecimen attinet, etſi grauia ſuſtinuerint accidentia; itaque varietas accidentium prouenit, aut ex varietate corruptionis ſeminis, ac menſtrui, aut ex varietate membrorum, quæ aut vitium ab vtero ſuſceptum capiti communicant, aut eidem capiti communicatum ab eodem recipiunt, quæ omnia aut ab externa cauſa fiunt, halitus concitante, aut interna fouente. Porro quia ex prædictis ſignis quædam etiam cum indiciis vulgaris Epilepſiæ ſunt communia, ideo alia afferamus, quæ peculiariter ex vteri conſenſu fieri declarant, Et Hipp. plurimas vteri affectiones à flatibus fieri ſcribit, indicia eſſe ructus, ſtrepitus circa ventrem, & lumborum tumores, ac dolores circa renes, & coxas, cum igitur hæc adſunt per conſenſum fieri credibile eſt: adhæc ſpuma pauca, aut nulla circa os apparet, quia concuſſio fit minor, ac minor etiam muſculorum ſolutio, ideo nec vrina nec ſtercus, nec genitura præter voluntatem ſemper excernuntur, quia hæc etiam aſſidentia ſigna cenſentur; menſes ſuppreſſi ſunt, aut imminuti, & in viduis, ac iis, quæ viro vtuntur ſemen, & accidunt nonnullæ aliæ vterinæ affectiones, & varia inordinataque accidentia à communi Epilepſia aliena, & ſi reliquis priuentur ſenſibus, auditus tamen remanet, & ob malignam materiæ qualitatem non vtcunque inſaniunt, ſed nunc furibunde, nunc procaciter, nunc deuouentes ſeſe, nunc loquentes turpia, vt vulgus hominum ſic affectas immundis ſpiritibus diuexari putet, ac ſi pars aliqua vterum primo afficiat, eius partis affectio comes adeſt. An vero Epilepſia fiat ex vitio alicuius membri, quod vterus primo afficit, ſubinde deprehenditur, nam ſi ventriculus ille fuerit, adeſt nauſea, vomitus, cibi faſtidium, ventriculi morſus, oris amaritudo, & fameſcentes potius, quam ſaturas acceſſio inuadit: Si ex liene, rugitus ſentitur in ipſius regione, dolor, mœſtitia, taciturnitas, timor; ſi ex corde, anxietas, coloris mutatio, varietas pulſus, animi languor, palpitatio, ac totius corporis impotentia, ob quæ accidentia, quæ in Epilepſia apparent, putant vulgares Epilepſiam eſſe paſſionem cordis, fiunt tamen per

Semen ac menſtruum varie corrumpuntur.

Varietas accidentium vnde.

Signa quæ ex vtero fieri declarant.

7. ep. pul. 66

Auditus remanet.

Epilepſia ex vtero per conſenſum alterius partis ſigna

eas,quas diximus, compaſſiones. Si vero ex vtero recta caput afficiatur, ſubita fit acceſſio, nec reliqua præcedunt, niſi aut tinnitus aurium, aut vertiginoſæ imagines. Semen corruptum eſſe dignoſces, quia omnia accidentia frigiditatem atteſtantur, ac ſæuiora ſunt.

Prognoſtica. Affectio eſt periculo plena, maxime ſi frequentes fuerint acceſſiones, & cor lædatur, interdum enim corpore pleno aut languida laborante in leuem apoplexiam, aut paralyſin degenerat, at ſi rariores ſint acceſſiones, etſi ſæuæ, non adeo periculoſæ, vtraque tamen ſedulo curanda.

Curatio in acceſſione. Eſt autem curatio duplex, vt ſtrangulationis; prima acceſſionis, altera morbi: in acceſſione ſatagendum, vt fœmina ocyſſime reuocetur, prohibentes ne vulnere aut percuſſione afficiatur, vehementi motu, qui tamen plane prohiberi non debet, vt perperam fieri ſolet vnde acceſſio retardatur, nam concuſſione partium materia diſcutitur, quæ ſane diſcuſſio, omni arte penitus procuranda iis præſidiis, quæ tenuia ſint, & ad cerebri ventriculos permeare valeant, qualia iam retulimus ſuperiori cap. In curatione acceſſionis imprimis commendantur grauia ſuffumigia, hæc enim etſi Epilepſiam concitant, vt ibi diximus, concitatæ tamen proſunt, quia materiam diſcutiunt, & per ea cõmode experitur an malum ſit per conſenſum, nam in primogenea affectione obſunt. *Suffumigia quæ Epilepſiam concitãt, excitatam ſedãt.* Vtero adhibenda bene olentia ibi etiam relata, niſi mulier ſit grauida, cui ſatis erit ſuperiora ſuffire. Proſunt frictiones, vincula extremorum, cucurbitulæ cruribus affixæ, ac medicamenta flatus diſcutientia, de quibus cit. cap. luculenter dictum eſt. Inſuper linimenta ventris ex oleo rutaceo, liliorũ, de baccis lauri, ſuppoſitoria valentiora, voces, ſtrepitus, & in cõſpectu laborantis magna luminaria accendere *Luminaria.* apertis palpebris tandem auulſio pilorũ, ac vellicatio pudendarum partium, &, vt verbo dicam, omnia, quæ ſuperiori cap. dicta iã ſunt. Quod

Si ex menſium ſuppreſſione. Sang. miſſio. ſi acceſſio diu duret, & proueniat ex menſium ſuppreſſione, conuenit ſanguinis miſſio ex pede; cauendum vero à cucurbitulis ſupra vmbilicum, peculiari tamen vtilitate Epilepticis fœminis exhibentur ℥ ij. aquæ Langij infra deſcriptæ, aut aquæ ex deſtillatione ceraſorum, vel hirudinum, quæ ori impoſita mirifice diſcutit; olea quoque intra aures immittuntur, aut capitis ſuturis applicantur, de ſpica, de ſampſuco, de cinamomo, de nuce moſcata, rutaceum, cicionium addita tertia parte aquæ vitæ.

In

In curatione morbi, animaduertendum prius, variam ac multiplicem eſſe naturam, conditionem, & temperaturam mulierum, vt videre eſt apud Hippocratem 2. *de morb. mul.* Si igitur prægnans ſit, omni arte curandum, ne fœtus diſſoluatur: in quem vſum emplaſtrum, cuius pars vna ventri, altera dorſo apponatur, ſic conficies: ℞ *emplaſtri pro matrice, ceronei an. partes æquales, muſci g. vj. miſce, cui poteris addere oleum de ſpica, liliorum*, vtendum etiam trochiſcis de muſco, quos ore teneat, & vmbilico applicanda, quæ cap. *de abortu*, & *de prægnante febre correpta* reperies, demum ab acceſſione quam citiſſime excitetur, periculum enim eſt ne fœtura ſuffocetur. *Curatiõ affectus.* *Epileptica prægnans.* *Emplaſtrũ.*

Reliquæ curantur tribus remediorum generibus, in quibus triplex curandi ratio promiſcue ſeruanda eſt; Prima, quæ vtero; altera, quæ capiti; tertia, quæ illi membro prouideat, cui caput vitium communicat. Primum igitur ſuppoſita optima victus ratione euacuantibus vtendum, ac ſi à menſtruo diminuto vel ablato fiat, omni arte prouocetur frictionibus, ligaturis, ſectione venarum pedis, hæmorrhoidum prouocatione, ac reliquis iam dictis proprio cap. ita vt bis, terue, aut quater in anno iuxta indigentiam ſanguis mittatur, aut hirudines hæmorrhoidibus applicentur, quo facto (quia conferta purgatio raro conuenit) ſanguinem ex recrementis mundare oportebit bis terue in anno leuiſſimis catharticis, quæ vterum reſpiciant, & quæ paulatine ac per Epicraſin humores educant, *vt rhabarbari* ℥ j. ſi iecur compatiatur, *aut agarici* ſi ventriculus, aut *vtriuſque* ℥ ß, ſi vtrumque *in* ℥ *iiij. aquæ lactis, aut decoctionis cordialis, vel melancholicæ cum* ℥ *ij. confectionis hameh ſine ſcammonio, & colochintide aut* ℥ j. *caſsiæ, &* ℥ *ij. ſirupi roſati ſolutiui addita* ℥ ß *pulueris hieræ, aniſi, aromatici roſ. liquiritiæ, vel pæoniæ*, aut ſi pilulæ magis arrident ℞ *maſſæ pilularum de aloe, aut de hiera* ℈ *iiij. cum ſirupo de arthemiſia, formentur* xj. At ſi cruditates in ventriculo redundent, quod ſæpe contingit per hunc morbum, tunc poſthabita vteri ratione cogimur fortioribus vti medicamentis, præparata prius materia ſic: ℞ *mellis roſati, ſirupi de ſtæchade, aut hydromelitis* ℥ *ij. aquæ gallitrici, betæ, rutæ, hyſſopi, aut decoctionis earundem herbarum, & polypodij* ℥ iiij. *miſce pro doſi, capiat per* 5. *aut* 6. *dies*; deinde ſic purgetur: ℞ *maſſæ pilular. aſſaiaret, alephanginarum, de hiera, de maſtice, de agarico, ſine croco, & myrrha, quia caput tentant,* ℥ j. ß *ſarcocollæ, aut ſeminis pæoniæ* ℈ j. *cum ſirupo de mentha,* *Euacuatio* *Purgatio paulatina.* *Ventriculi reſpectus.*

aut de ſtœchade formentur xj. *pilulæ* , quas ſimul capiat poſt primum ſomnum. *Stibium.* Quod ſi his affectus non obediat, laudant doctiſſimi viri Stibij præparati g. iiij. in conſerua roſ. aut ouo ſorbili , quod præſidium in grauioribus Epilepſiis mirificum eſſe affirmant, in leuioribus ſequentem ſirupum, qui paulatine purget, exhibere ſat fuerit, *Apozema.* ℞ *polypodii quercini ℥ iiij. radicis pœoniæ, ſeminis eiuſdem an. ℥ ij fol. gallitrici, viol. mercurialis, ſcolopendriæ an. m. j. ſummitatum rutæ, pulegij, betonicæ, hyſſopi an. m. ß ſeminis carthami contuſi foliorum ſenæ, Epithymi, ſingulorum ℥ j. ß. florum violarum, bugloſſæ, anthos, an. p. j. fiat decoctio in lib.* vj. *hydromelitis ad medias , in colatura facta expreſſione infunde agarici in ligatura ℥ iiij cum ſaccharo, fiat ſirupus, aromatizetur ℥ ij. cinamomi doſis ℥ ij.* cum ſupradicto decocto, aut minore decoctione, fiat opozema, cuius ℥ v. per interualla damus , cum felici ſucceſſu.

Si ex ſemine curatio. Si ex ſemine proficiſcatur affectio, minuendum erit aere, cibis, potionibus & medicamentis dictis cap. *de gonorrhæa* ; quibus non proficientibus, inſtituenda ea, quæ ſenſim per partem aliquam certam , cui natura *Fontanella* aſſueſcat, materiam educant , quod fit fontanella altero vel vtroque crure aperta , prout iecur aut lien compatitur ; at ſi affectus ſit per conſenſum partium inferiorum, aut nouus , ſat fuerit in cruribus; ſin primarius aut antiquus in brachio , & crure ſimul aperiatur ; illud quidem, vt, quod in capite quotidie aggregatur expiret ; hoc , vt ab vtero parum vel nihil aſcendat, quod præſidium expertum ac vtile ſemper fuit.

Flatus diſcutientia. Secundo vtendum iis, quæ flatus diſcutiant , quod imprimis *Galli veteris ius.* fiet decocto galli veteris impleti braſſica marina , polypodio, carthamo, ſcolopendria, paſſulis, foliis ſenæ, ac ſeminis pœoniæ. Venter *Vnctio.* inferior inungendus oleo liliorum, de ruta, de baccis lauri , camo- *Fotus.* milæ, cinamomi, aniſi, piperis, caryophyllorum , facto prius fotu ex decocto camæmali , roris marini, meliloti, adianthi, radicum diureticarum , ſeminis anethi , fœniculi, rutæ, agni caſti, cumini, lauri, *Clyſter.* vtilis eſt etiam vſus ſequentis , aut conſimilis clyſteris , ℞ *foliorum mercurialis, bliti, arthemiſiæ, cuſcutæ, meliſſæ, maioranæ an. m.* ß, *polypodij, carthami ſingul. ℥ ß, epithymi, thymi vtriuſque ℥ v. ſeminis anethi rutæ, agni caſti an. ℥ iij. coquantur ſimul in ſ. q. aquæ ad tertias in ℥* xij. *iuris diſſolue diaſenæ, aut diacatholici an. ℥ ß , olei camomilæ , anethi an. ℥ j. miſce*; vterum præterea mundificare oportet peſſariis , ſuppoſitoriis ac reliquis præſidiis, quæ menſes euocant , de quibus cap. ſuperiori abunde diximus,

ximus, inprimis autem conuenit, per aliquot dies ſudare ex decocto guaiaci, radicis chinæ aut ſarſæ parellæ, additis radicibus pœoniæ, & angelicæ, ita enim non ſolum flatus diſſoluuntur, ſed quæcunque inſuper in capite aut vtero præter naturam continentur; ex capite etiam diſcuties ſi nuper dictis, oleis, & ijs, quæ ſuperius ſcripſimus, perfundatur aſſumptis crebro pilulis, ac reliquis medicamentis leuiuſculis.

Tertio roborantibus tum vterum, tum etiam caput. *Roborantia vterum.* Vtero vtilis eſt, ℥j. theriacæ magnæ, mitridatij, diamuſci dulcis, electuarij de gemmis, lætificantis Raſis, pluribus diebus mane aſſumpta, cum aqua capill. ven. bugloſſæ, borraginis, pœoniæ: mirum in modum prodeſt lapidis bezoartici orientalis g. vj. ſæpiuſcule aſſumere cum ℥j aut altera aquæ ſcorcioneræ vel bugloſſæ, aut halce tabellas *Tabella.* *ſeminis agni caſti, rutæ, aniſi, fœniculi an.* ʒß, *pulueris ligni aloes, corticis citri, menthæ, an.* ℈j. *ſacchari diſſoluti in aqua menthæ q. ſ. fiant rotulæ ſinguli ponderantes* ʒij. vtero extrinſecus applicetur emplaſtrum pro matrice, vel ceroneum per ſe, aut cum prædictis oleis, ac reliqua, quæ cap. *de vteri imbecillitate reperies.* Caput peculiari ratione ſequentia *Caput roborantia.* roborant, ac prohibent, ne denuo mali quicquam ibi generetur, aut aſcendat, ac primo vtilis eſt puluis *ex* ℥j. *coriandri præparati, radicis bugloſſæ* ℥ß, *cinamomi, corticis citri, ſeminis aniſi, agni caſti ſingulorum* ʒiij. *ligni aloes* ʒj. *ſacchari* ℥iiij. *omnibus commixtis fiat puluis*, doſis cochleare. Maioris pretij alius ſic paratur, *Puluis.* *florum violarum* ℥j *cumini, carui, ſeſeleos, ſingulorum* ʒij. *ſeminis pœoniæ, rutæ, agni caſti an.* ʒj. *cineris cranij humani, vel hirudinum, vel meliſſæ, aut muſtelæ* *Rotula.* ʒiij. *fiat puluis, doſis* ℈ij, *additis* ℈iiij *ſaccharicandi cum aqua gallitrici, violarum, aut graminis*; concinnantur inſuper hæ tabellæ. ℞ *myrrhæ, corallij rubri, cornu cerui, eboris an.* ʒß, *ſeminis pœoniæ maris, ſeminis agni caſti, viſci quercini an.* ʒj. *cranij humani* ʒj. ß *cum ſaccharo diſſoluto in aqua roſ. fiant tabellæ*, vt ſupra: odorifera deuorandis non ſunt admiſcenda, quia caput grauant, ac paroxiſmum ſuſcitant. Vtiliſſimæ tamen ſunt *Conſerua.* ſequentes conſeruæ; primo, ℞ *theriacæ ſmaragdinæ* ℥j, ß *diamuſci vtriuſque an.* ʒj. *theriacæ venetæ* ʒj. ß *pulueris ſeminis agni caſti* ʒiij. *cum ſirupo de ſtœchade, fiat confectio doſis cochleare.* Secunda *radicis pœoniæ, & eringij ſufficienter decoctæ lib.* 1. *meliis q. ſ. pulueris cinamomi* ʒij. *ſeminis agni caſti* ʒiij. *miſce*: Tertia ac præſtantiſſima recipit *theriacæ ſmaragdi-*

næ ℥ ij. pulueris radicis pæoniæ maris, ſeminis eiuſdem, agniſcaſti an. ℥ j. *corallij rubei præp.* ℥ ij. *viſci quercini* ℥ j. *pulueris vermium rubi, ſucci rutæ an.* ℈ j. *cornu cerui vſti, ac monocerotis an.* ℈ ij. *pulueris pullorum hirundinis aduſtorum* ℥ ß, *rhodomelitis q. ſ. fiat confectio*, doſis, vt ſupra ſemel aut bis in hebdomada. Quarta, quæ mirifice prodeſt ℞ *oſſis de talo leporis, de talo canis an.* ℥ ß, *cornu cerui, aut vnicorni* ℥ ß, *radicis pæoniæ* ℥ ij. *cum aqua hirundinum fiat mixtura, doſis* ℥ ij. prodeſt etiam conſerua maioranæ, roris

Aqua deſtillata. marini, auranciorum, vel anthos, aut meliſſæ. Ex quibus cum ſupradictis, & hirundinibus vino albo, & aqua boraginis cum mica panis, & melle roſ. exceptis per deſtillationem in balneo Mariæ, extrahatur aqua mirifica, doſis cochleare I. vel pro ditioribus aqua ex theriaca magna. Sequens Langij eſt, & loco ſecreti laudatur ℞ *florum lilij conuallij m.* vj. *infundantur in ſ. q. vini generoſi, aut moſcatelli per* v. *dies, deſtillentur, & adde cinamomi* ℥ vj. *nucis moſcatæ* ℥ iiij. *piperis longi*, ℥ ij. *viſci quercini, radicis pæoniæ maris, diptami albi, ſiue fraxinellæ an.* ℥ ß *omnia trita in prædicto vino deſtillato infundantur per dies* viij. *deinde deſtillentur in loco aprico, doſis cochleare* I. *bis in ſeptimana*, valet etiam in apoplexia, & caro.

Externa capiti admouenda. *Puluis capitalis.* Exterius capitis ſuturis admouetur puluis qui ℞ *granorum myrti, granorum tinctorum, roſarum, coriandri præparati, ſandalorum, violarum, nenupharis, capitum papaueris ſingulorum* ℈ ij. *florum anthos* ℥ j. *fiat puluis capitis ſuturis aſpergendus*: aut ℞ *roſarum, granorum myrti an.* ℥ ß; *ſeminis lactucæ* ℥ j. *granorum tinctorum, ſandali rub. corallij vſti an.* ℥ j. ß, *garyophyllorum, cyperi an.* ℈ ij. *fiat puluis*, ex quibus etiam additis calidioribus, ſi frigidior ſit capitis tem-

Pileus in temperatura frigida. peratura, pileus in hunc modum conficitur, ℞ *coriandri præp. garyophyllorum, cyperi, florum anthos, lauendulæ, ligni aloes, foliorum ſaluiæ ſiccæ, ac roris marini an. partes æquales*, includantur in ſerico pileo cum baſtituris ad formam capitis. His capiti, & vtero ſatis proſpectum eſſe arbitror; qua vero ratione reliquis viſceribus ſi conſentiant ſit proſpiciendum cap. *de febre alba* videndum erit.

Scholium.

Apud neotericos in vſu, à priſcis iam deriuatum eſt, in iis morbis, qui neque victus rationi, neque medicamentis cedunt, fonticulos diuerſis in locis pro morbi

morbi diuerſitate aperire, cauterio actuali & potentiali, ex quibus actualia tutiora ſunt, & quæ ex auro vel argento fiunt mitiora, nam ærea, aut ferrea acrius vrunt; vtraque ſuam habent vtilitatem, nam actualia ad euacuandum magis ſunt apta, vt hydropicis; potentialia ad diuertendum, & intercipiendas fluxiones, quia humores ad ſe magis alliciunt: cæterum potentialia partem affectam magis alterant, intemperiem malignam inducunt, ac debilitant; actualia parti robur addunt. Sunt porro cauteriorum vſus quinque: primus membrum laxum, ac humiditatibus perfuſum exſiccare, & roborare, qua ratione Hippocrat. quibuſcunque, à diuturno coxendicum dolore moleſtatis, coxa excidit, his crus tabeſcit & claudicant, niſi vrantur; vt enim Galenus addit vſtione humiditas exſiccatur. Secundus vſus ad euacuandam materiam aliquam, vt ex apoſtemate: ex pectore in empiematicis, ex ventre in hydropicis 6. aph. 27. Tertius vt membri corruptio impediatur 2. ad Glauc. cap. de gangrana. Quartus vt importunus aliquis fluxus mediante cruſta ignis præpediatur 5. meth. 4. Quintus ad diuerſionem humorum, in quem potiſſimum vſum fontanellæ fiunt in cruribus, aut in ſcapulis in aſmate, paralyſi, epilepſia & ſimilibus morbis, Aetius ſerm. 4. ſicuti etiam in capite ad inhibendum reumatis à capite ad pectus defluxum, vt in phthiſi, in coronaria ſutura: in auribus ad diuertendum fluxionem ad oculos Manard. 6. Epiſt. 6. in morbis coxarum Celſus, Paulus, & Aetius ſuper iſcyæ vertebra vrere ſuadent, quod recentiores quincuſpide ferramento faciunt, vt quinque vna aperiantur fonticuli. Rurſus in brachio fiunt ad internum latus inſertionis muſculi hanc imaginem referentis △: in crure ea ſede, qua fibula, à tibiæ oſſe primum dehiſcit, verſus latus externum tribus, quatuorue digitis ſub genu, quippe ibi minori moleſtia geruntur, aut in cauitate, quæ eſt inter muſculos. In deſtillationibus antiquis à capite ad pectus in brachiis fiunt parte ſylueſtri quatuor digitis ab humero; contra articulorum dolores in curibus parte etiam ſylueſtri quatuor digitis à genu; ſæpe etiam iuxta talos: At in vteri vitiis interna potius cruris parte; In deſperato catharro in ſutura coronali; ſed id quidem, ſi materia plane ſit frigida. Iam vero actualia tenui fiunt ferramento ignito, punctuato, adunco ac breui, appoſita tamen prius ſignato loco, ferrea lamina, frigida perforata in medio, vt per foramen cauterium admoueatur; euulſa ignis cruſta vaccino butyro, pila cerea cum puluere turbit, hermodactylorum, agarici, & camepytheos digitis ſubacta cauterij oſculum apertum aſſeruetur, quæ medicamenta commiſcentur, quando caulis vel hederæ folium ſufficienter non trahunt, alias pila cerea, aut argentea, vel radix gentianæ, aut feſtuca linea, aut etiam ſpongiola cera, ac terebinthina madida ſatis fuerit; quidam præferunt

cicerem

Duplex cauterium.

Vſus quinque.

6. aph. 60.

Loci diuerſi vbi fiunt.

Cel. lib. 4. cap. 22. Paul. lib. 6. cap. 77. Aet. 4. lib. 1. cap. 3.

Actuale cauterium.

ciceremp propter aſperitatem, & quia cuſpide apertum ſeruat vlcus; ſuperponitur vero braſſica, aut betæ folium, vel potius hedera, quia ſemper vireſcit, & ſucculentior eſt, aut vnguentum citrinum, vel baſilicon. Potiſſimum autem aperiendi ſunt

Tempus anni.

verno tempore, vt Celſ. cit. iubet, & ceſſante affectione obſerentur alij ad 30. 40. ve dies, ac tres etiam menſes apertos aſſeruari volunt, Rolandus ad 160. verendum tamen ne diuturniores in fiſtulas euadant, quæ ægre poſtea, & non citra periculum obducantur; quod ſi contingat præcipitatum Vigonis iniicere oportebit, quo ſuperflua caro conteratur, expurgetur & erodatur: ne autem fiſtuloſum vlcus contingat, conſultius fuerit in vna parte obſerare, & in altera aperire.

Potentiale.

Potentialia cauteria, quibus fonticulus aperitur, concinnantur ex cantharidibus, viua calce, fermento acri, addito ſapone, & aceto, ac vt tyrones formulas habeant ℞ cantharidum abſciſſis alis, & capitibus ʒ i. caricarum pinguium numero i. fermenti acris quantitatem duarum caricarum, cum pauco aceto ſquillitico fiat paſta; vel ℞ cantharidum, vt ſupra, numero xv. euphorbij ℈ ij. in mortario redigantur in puluerem ac fermento excipiantur, cuius portione caput cauum glandis, aut auellanæ medietas infarciatur, & loco ſignato infigatur, ac in eius circuitu ceratum diachylon, vel aliud ſimile imponatur, ſed & medicamentum fortiter alligetur, ne hinc inde vacillans loca vicina exulceret; poſt horas viij. vel circiter veſiculam excitat, cui diſruptæ cicer, aut aliud quippiam ex ſupradictis imponatur, & ſuperponatur hederæ folium vel tabaci, ac ter in die innouetur, & abſtergatur, ſic ſine dolore ſeruabitur apertus fonticulus. Et hoc remedij genus abiit fere in conſuetudinem apud Italos, vbi primum pertinaci aliqua fluxione diuexantur. Sunt tamen aliquot ſeruandæ limitationes in aperiendis, & apertis ſeruandis fontanellis, quarum pleræque ex ſupradictis colliguntur.

Admonitiones.

Prima, vt adhibeantur poſt alia remedia fruſtra tentata, idque in frigidis duntaxat affectibus cum humore; in calidis abſtinendum prorſus, tum à ferramentis candentibus, tum à cauſticis medicamentis, quod Trallianus notauit, quia humores calidi tenuiores euadunt, & maior fit fluxus. Secunda non aperiantur, niſi corpore præpurgato, poſtmodum etiam interim dum apertæ ſeruantur, per interualla vniuerſales euacuationes iterentur. Tertia, vicinæ partes muniantur aduerſus vim cauſtici. Quarta, locus cauterij conſcribatur, in potentialibus teſta nucis, vel ſimili re, quæ ſuis marginibus conſtans pateat in medio; in actualibus ferrea lamina. Quinta, potentialibus vtendum ad auerſionem, quia magis trahunt; actualibus in allatione materiæ, quæ influxit, nam hæc roborant locum affectum, illa debilitant. Sexta, cauendum ne vratur vena, aut arteria inſignis, nerui, aut tendines muſculorum. Septima, non ſtatim de-

trahatur

trahatur cruſta, ſed cum mutari incipit, ac veluti maturitate ſuâ excidit. Octaua, locus vlceratus conſeruetur apertus ad 40. dies vel paulò plures, longior enim mora partem debilitat, excrementa accumulat, ac ſinus inducere poteſt. Nona, foramen ciceris grano primo, deindè globulo cereo, vel argenteo ſeruetur apertum. Decima, foramini in auerſione potiſsimam ſuperponatur aliquid humorem trahere potens; ita in aqua agitatur agaricus, euphorbium & colochyntis, ac in eadem linteum madidum applicatur, & folium hederæ ſuperponitur. Vel potius ℞. pulueris turbith, hermodactilorum, agarici, iuæ arthetica. an partes æquales, cum cera fiant globuli magnitudinis ciceris maſculi, quibus ſonticulus apertus conſeruatur, & fluit copioſius. Vndecima, circa vulnus repellentia apponantur, vt defenſiuum de bolo. Duodecima, ne ſuper partes principes applicentur, ideo ſuſpecta vſtio in capite, & quantumuis neceſſitas vrgeat, cauendum à ſuturâ, etſi quidam contrarium jubeant. Decima tertia, cauendum à parte exactioris ſenſus vt oculo. Decima quarta, eligatur ſemper pars inferior, vt expeditius humores expurgentur. Decima quinta, tempus cauterii commodum ver eſt, quia tùm humores omnes funduntur magis, & ad extrema pelluntur. His ſuccinctè cuncta, quæ ad rationem, tempus, locum, & modum aperiendorum fonticulorum attinent, perſtrinxiſſe mihi videor.

De melancholia virginum & viduarum.

CAP. III.

Definitio.

MElancholia virginibus, viduis, & ſterilibus crebriùs quam reliquis fœminis accidit. Definitur ab Areteo animi angor in cogitatione defixus, atque inhærens, ſine febre, furoris, vel maniæ initium; differt tamen ea, quæ communiter viris, & reliquis fœminis contingit, ab eâ, de quâ nunc ſermo eſt, quòd illa ex aliquâ communi causâ proficiſcitur, hæc ex certâ quâdam, & huic fæminarum conditioni duntaxat peculiari, nimirum menſtrui ſanguinis tetra ad cor exhalatione; item quia illa citra manifeſtam intermiſſionem affligit, hæc non niſi per interualla, & ſuſcepto initio à prædicta occaſione: Tertio quia illa nullum fere aliud accidens ſecum affert præter metum, ac mœſtitiam, & ea, quæ melancholiæ ſunt propria; hæc fletum, riſum, varioſque dolores, præſertim ſiniſtri lateris, & è cordis

Melancholia virg. & vid. definitio.

regione vniuerſam mammam interdum occupantes, ſpiritus deficit, & alia accidentia mox dicenda ſe produnt; ideoque ritè definitur hæc virginum, & viduarum melancholia, ex leui occaſione, aut citra illam inſolens, & ſubita triſtitia cùm tacito delirio, ac dolore alicuius partis internæ, anxietate, flendi, vel tacendi deſiderio, hypochondriorum, ac dorſi manifeſta pulſatione, à quibus ſubitò ad priſtinum redeunt ſtatum.

Quaſt. Melancholia cuius morbi ſymptoma.

Haud facile eſt iudicare, cuius morbi hæc ſint ſymptomata; nam Galenus ex Dioclis ſententia melancholiam ex immodico calore venarum meſeraicarum oriri ſcribit; vel vt aliis placet, ex inflammatione earundem venarum, & pylori, ac pancrearum. Quod Iachinus non recipit, quia, vt inquit, adeſſet febris perpetua. Illorum tamen veſtigia ſequutus Mercatus, cauſam melancholiæ huius, de qua agimus, eſſe refert inflamationem arteriæ iuxta dorſum, cui conſentiant cerebrum, & cor, quæ aduſtis fuliginibus obſcurantur. Cæterum cum ab interna inflammatione febrem eſſe inſeparabilem, tum reliqui medici, tùm Galenus paſſim confirmet, qua tamen ſic affectæ mulieres ſæpiſſimè carent:

Autoris ſententia.

Potius cenſeo, meſeraicas, & arteriã dorſi præter naturam incaleſcere duntaxat, vel deteriorem ſubſtantiæ conditionem acquirere ex vitiato in vtero ſanguine, vel ſemine, tumque acrem de ſe vaporem exhalare, qui animum mentemque conturbet; ex quibus liquet cerebrum in hac melancholia non per eſſentiam, ſed per conſenſum lædi.

Cauſa

Ex dictis huius mali cauſas colliges, quæ quidem duæ potiſſimæ ſunt; prima muliebris natura, qui tenuioris eſt ac deiecti animi; ſecunda, craſſus ſanguis ſparſus per meſenterii, & omenti venas, & ibi adeo exuſtus vt frigidus, & ſiccus tandem euadat, eiuſdem etiam vitioſi prope cor ac in prædicta arteria concluſi tetra exhalatio; cum enim vberius ſanguis ætate creſcit, confluit ad vterum, cumque oſculum exitus nondum fuerit ſatis apertum, aut obſtructio effluxum impediuerit, tunc præ multitudine reſilit ad cor, ac ſeptum tranſuerſum, vnde poſtmodũ difficulter refluit, quia venæ obliquæ ſunt, & locus ad inſaniam, & delirium paratus; itaq; cum hæ partes repletæ fuerint, tũc ex repletione (vt Hipp. verb. vtar) cor fatuum fit, ex fatuitate torpedo, ex torpedine delirium apprehendit, & ſi ſimul horror, & febris ingruit, præ acuta inflammatione inſanit, præ putredine clamat, oppreſſo à fuliginibus corde, præ caliginoſitate timet; præ compreſſione

Lib. de virg. morb.

ſtrangula-

ſtrangulationis parat, præ ſanguinis malitiâ animas mœrens, & anxius malum trahit, & ſpiritus cerebri obſcurantur, quæ cuncta augentur, amatorius ſi acceſſerit ardor. Viduis tamen ſæpè accidunt labores, curæ, & aſſidui mœrores, ob conſuetæ vitæ mutationem; ſed & puerperis ſæpiſſimè malum accidit, ex ſuppreſſa purgatione, quia humoris illius vitium æquiualet temporis diuturnitati, ſi indebitè detineatur, virgines etiam viro maturas ſæpe malum exercet ob relatam iam cauſam. At licet ſanguis ille concluſus nec putreſcat, nec ad ſuperiora feratur, dum tamen prædictis in locis incaleſcit, & leui aliqua occaſione agitatur, ſolo halitu afficit, quo halitu quieſcente, aut diſſipato, læta redditur fœmina, ſymptomataque mireſcunt, ſubinde tamen recurſura; habent enim cauſam intra ſe à qua ſucceſſu temporis (vt recte Auerroes notauit) in frigida ſymptomata delabuntur, ob innati calidi reſolutionem, nam ſanguine tenuiori reſoluto, reliqua portio melancholica redditur; quocirca etſi initio affectio calida ſit, quod colligitur ex ingenti illa arteriæ dorſi ſucceſſione pulſationeque, quæ etiam viris hypochondriacis contingit, tamen tractu temporis frigida nonnunquam euadit. *Puerperis melancholia fit.*

Signa ſunt, pulſatio iuxta dorſum, quod ſymptoma fœminis ſic affectis ferè eſt perpetuum; cutis aliquando ſqualida, rugoſa, & aſpera, præcipuè verò, ut Areteus ſcribit, in cubitis, genib. & digitorum articulis, multa cogitatio, commentatio, & ſuſpicio malarum rerum, verecundia, ruſticuſue pudor, ignauia, animi deiectio, mentis, & ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, inſomnia terribilia, peruerſa rerum exiſtimatio, præpoſterum iudicium. Præcordia ingenti ſæpè feruore æſtuant ac pulſant, cumq; vapor excitatus ſurſum euolat, cor palpitat, aut præmitur, animus deficit, plerumque fauces ſiccitate præcluduntur, ſic, vt difficulter tunc poſſit ab vteri ſtrangulatu ſecerni; aluus pleriſque nil reddit, aliis exiguum, acre, bilioſum, lotium flauum; faſtidioſæ ſunt, languentes, tædioſæ, conſilii inopes, ſitibundæ, vigiles, cum ſumma vitæ ac rerum meliorum deſperatione, lachrymoſæ, timentes, mœſtæ; metus enim, ac mœſtitia, ſi longo tempore tenent præcipua ſunt melancholiæ ſymptomata, quæ ipſam tanquam charactere deſignant Hippocratis teſtimonio; nulla re delectantur, neque gaudent, ſolitudinem amãt, à qua magis læduntur, donec halitus euaneſcit, tunc enim ſubito, quod mirum apparet, ad priſtinã conſuetudinem *Signa.* *2. de paſſ. acut. 8.* *6. aph. 23.*

dinem reuertuntur, niſi malum fuerit inueteratum, & iam per eſſentiam. Adhæc verbis exprimere nequeunt, quid ſentiant, ex quibus etiã interdum nil certum colligas, multaque mala perſentire dicunt, & tãetſi melancholia ſit cerebri affectio, tamen de corde magis conqueruntur, quia robore ipſius minus valent, ſemper tamen vniuerſa huius affectus cauſa ab vtero pendet, & propaginibus venarum ipſum circundantibus; multæ etiam malum dicunt non eſſe naturale, ſed diuinum quid præ ſe ferre; aliæ ab ſpiritu vexari ſe putant, quæ perſuaſio apud germanorum vulgus frequens eſt.

Signa ſi in maniam vergat.

Porro hæc ſunt melancholicarum ſymptomata mitiora, ſi tamen ex ea in maniam vergant, tunc animus mœrens horribiliter compellat, & in puteos proſilire, ac ſtrangulari cupiunt, tanquam meliora ſint hæc, & omnem vitæ vtilitatem excedentia, neque poſſunt vlla orationis ſuauitate ad ſpem recuperandæ valetudinis erigi; præſertim autem hæc accidunt, quibus menſtrua purgatio, aut alia vteri purgamenta ob ſubitam occaſionem retroceſſerunt.

Differẽtia inter melãchol. & maniam.

Differunt melancholicæ à maniacis, quod illæ verentur publicè proferre, quæ imaginantur, & ob id cogitabundæ, mœſtæ, & taciturnæ incedunt; hæ ſtatim effutiunt, quæ mente concipiunt, vnde facile deliramentum apparet, ſpectra, phantaſmata, & dæmones videre ſe putant, ſæpè noctu, quandoque interdiu, & aliquando vtroque tempore: ſæpe pactiones præſtigiaſque, vt ipſæ vocant, ab aliis ſibi paratas ſuſpiciantur, ex quib. eliciunt morbum non eſſe naturalem, & idcirco medicamentis non ante placandum, quam illas, quas ſibi fingunt paratas inſidias, penitus amoliantur; quæ tamen omnia erronea ſunt, & à cauſa præter naturam rectrices facultates maximeque imaginationem peruertente ſuboriuntur.

Prognoſticum

Tres morbi ſpecies ſiue gradus.

Tres itaq; ſunt huius morbi ſtationes ſiue gradus, juxta quos maius vel minus periculum ſubeſſe pronunciandum eſt & pro quibus etiam curatio euariat. Primus dum nuper leuiora ſigna apparuerunt, & adhuc ſanguis feruorem continet. Secundus, cum iam diu durauerit affectio, & mores mutauerit fœmina, neq; potuerit imaginationibus, ac mœſtitiæ reſiſtere, fœculentuſque, ac craſſus fuerit iam factus ſanguis, cuius temperamenti rationem, ac conditionem, fœminæ natura inſequitur. Tertius, cum penitus ſubuerſum fuerit viuendi ſtudium, & fœmina nec loquatur neque reſpondeat, nec lætetur etiam cum familiarib. & amicis, tunc enim iam prope maniacum delirium eſt.

Curatio primi gradus.

eſt. Primi gradus curat o complebitur, ſi fœmina parco vtatur victu, corpus exercitio firmet, animum variis, ac iocundis rebus diſtrahat; quod ſi viro non vtatur, tertio aut quarto quoque mēſe in medio eius baſilica tundatur; ſi vero menſtruorum tempore mœſta, ac melancholica magis ſit, duobus tribuſue dieb. ante, vel poſt eorum apparitionem vena ped s vulneretur; in medio autem menſis ſaluatella dextra, aut ſiniſtra, prout iecur, aut lien compatitur; quod ſi meſenterium afficiatur, per hæmorrhoides conuenienter ſanguinem, detrahes.

Secundi gradus curatio.

At ſi morbus fuerit in ſecando gradu, ad cuius potiſſimum curationem medici vocantur, quia primum mulieres contemnunt, tertium curari non poſſe arbitrantur, quatuor præcipuæ erunt intentiones curativæ. Prima, impedire ſanguinis congeſtionem in vtero, cuius gratia menſtrua ciēda per ea, quæ ſuo loco dicta ſunt; ſecūda, quidquid melancholię congeſtū eſt expellere; tertia, flatus diſcutere; quarta, capiti, cordi, vtero, & vniuerſo corpori prouidere. Curabitur ergo quinque remediorum generib. Primo; quia victu ſicco melancholicus humor, & augetur, & exacerbatur, humectante potius vtendum, qui tamen leuiter attenuet, & inſcindat, præſertim ſi menſes ſuppreſſi ſint, eſto igitur prandium ex gallina nouella tenera cocta cum radicibus fœniculi, petriſelini, ciceribus rubeis, & croco, in cœna laudantur oua recentia, poma aſſà, pruna cocta, aut borrago parata cum lacte amygdalino, propter vigilias quibus maxime inſ ſtantur, vel ptiſana cum pauco aniſo, aut cinnamomo propter flatus. Potus ſit vinū Rhenanum vel album tenue, in quo maduerint flores aurancioru, vel potius boraginis, cereuiſia mediocris, enula & meliſſa parata; aut aqua cocta cum herba capillorum Veneris, radice ſcorcioneræ, cortice limonis, ſemine citri. Alvus reſpondeat, aut leui hoc clyſtere ſolicitetur: ℞. *radicis fœniculi, petroſelini an.* ℥ i. *foliorum malv. m.* i. *polpodii quercini* ℥ i. *ſeminis carthami, lini, fœnugraci an.* ʒ i. *coquantur ad lib.* i. *colaturæ adde olei anethini, camomilæ, violar. ſacchari rubei an.* ℥ i. *diacatolici* ℥ ß *miſce.*

Victus ratio.

Euacuatio.

Secundo euacuantibus, & quidem, ſi plenitudo adſit, ſanguinis miſſione iis animaduerſis, quæ aliis capitibus dicta ſunt, quia tamen ſucci iam melancholici facti ſunt, parcè mittendus, purgantiaque medicamenta crebrius exhibenda, præſertim ea quæ leniter, & paulatinè parūm, ſed frequenter educunt. Prius tamen humor præparandus ſe-

quenti vel ſimili ſirupo ℞ *ſirupi borraginis; de pomis, vel epithymo, an. ℥ i aquæ borraginis, meliſſæ an. ℥ ii miſce*, quo ubi per vi. aut viii. dies mulier uſa fuerit, capiat alternis ſeptimanis ʒ j pilularum de aloe, maſtichinarum, vel de agarico; vel potius, quæ pilulæ exſiccant, & calefaciunt, ter, quaterve in anno accipiat ℥ ß *confectionis hamechſine ſcamon, & colochynt. cum ℥ i. ſirupi violar. ſolut. in ℥ iiij. dec. ꝯi melancholici*, aut bolum ſic concinnatum, *pulpæ caſſiæ ℥ i. pulveris foliorum ſenæ ʒ ii miſce, vel ℥ i* harum rotularum: ℞ *confectionis hamech ſine ſcamonio, & coll. diaſenæ, aut confectionis de pſilio ʒ iii. ſacchari diſſoluti in aquá meliſſæ aut viol. q. ſ. miſce fiant rotulæ*; aut capiat iiii, quinqueve pruna ſenæ, quæ ſic parantur; ℞ *prunorum numero xxx. foliorum ſenæ ℥ iii. ſeminis aniſi ʒ ii, folia, & ſemina in ligaturâ, pruna per ſe in lib. ß vini Rhenani, ut albi tenuis per horas xxiiii infundantur, tunc adde aquæ tandundem, coquantur ad conſumptionem vini, capiat à iii uſque ad vi. & ſuperbiat cochlearia tria iuſculi vel dilutum ſenæ*, quod ſic concinnatur: ℞ *ſeri caprini ℥ viij. leviter calefiat in quo infundantur foliorum ſenæ ʒ viij. florum viol. p. ß zinziberis ℈ i. in vaſe vitreo anguſti orificii bene obturato maneat per noctem, coletur manè, & adde ſacchari q. ſ. bibatur tantundem pluribus diebus*: laudatur etiam hoc aliud decoctum: ℞ *aquæ lupulorum, borraginis, aut cichorei lib. i. foliorum ſenæ ℥ i ß bulliant parum & maneant per noctem in infuſione, coletur, & adde ſirupi de ſucco borraginis ℥ ii. ſacchari q. ſ. doſis ℥ iiij*: experientia comprobavit hoc aliud ſerapium: ℞ *aquæ borraginis, cich. lupul. an. ℥ x. ſucci borraginis depurati ℥ viii. ſucci pomorum redolentium ℥ vi, foliorum ſenæ ℥ iii florum cord. an. p. radicum ſcorcioneræ minutim ſciſſæ, aut loco eius angelicæ ℥ ii bulliant lento igne ad conſumptionem vigeſimæ partis colaturæ adde rhab. electi, agarici trochiſcati an. ʒ iiij ß facta levi ebullitione exprimatur, & adde pulveris lapidis lazuli præparati in ligaturâ ʒ ii ſacchari q. ſ. fiat ſirupus mediocris conſiſtentiæ, aromatizetur cinamomo, doſis ab ℥ ii ad iiii.* Principatum tamen obtinet elleboriſmus, quem hac ratione Mathiolus deſcribit in epiſtola ad Nevium, ℞ *foliorum aſpleni, adianti, fumariæ, melliſophili, abſynthii, arthemiſiæ, agrimoniæ, pulegii, thymi, ſenæ an. m i. florum anthemidis, bethonicæ buglossæ, borraginis, roris marini, ſtœchadis, epithymi an. p. ii radicum cichorei, intybi, apii, fœniculi, aſparagi, ruſci, pœoniæ, Anonidis, eringii, angelicæ, buglossæ, borraginis doronici an. ʒ vi; ſeminis aniſi, fœniculi, ocymi, citri an. ʒ iij cinamomi electi ʒ j ſantalorum flavorum ʒ ij, agalloci ʒ j in ſ. q. aquæ ferveant ad tertias ſecundum artem colentur.*

Pilulæ exſiccant, & calefaciũt.

Pruna ſenæ

Dilutum ſenæ.

Sirupus melancholiã educẽs.

Elleboriſmus Mathioli.

coletur, & ℞ prædicti decocti ℥ iij ß. ſirupi de fummaria, de epithymo, byzantini, acetoſi, de quinque rad. an. ℥ iii miſce, pro ſingulo mane capiat 15. diebus continuis pro digeſtivo, 16. vero die purgetur ſic: *℞ prædicti decocti ℥ v rhabarb. optimi ℥ i ß. corticum rad. ellebori nigri, purpureum florem ferentis ℈ v, junci odorati, Zedoariæ, ſeminis pœoniæ decorticatæ an. ℈ ß vini cretici ℥ ii. terenda terantur, ac omnia per diem, ac noctem macerentur, deinde coletur, & facta expreßione adde electuarii lenitivi, ℥ v. confectioni hamech ℥ ij ſirupi ſapor regis ℥ i miſce fiat hauſtus*, qui proprie iam pro quartanariis, epilepticis, & reliquis morbis melancholicis. Ego vero faciliori, & pro melancholicis peculiari ratione hanc ſoleo potionem parare, ex qua maximam percipiunt patientes utilitatem. *℞ fol. aſpleni, pulegii, adianthi, thymi, fumariæ, borraginis, arthemiſiæ, agrimoniæ an. m. ß. radicis cichorei, intybi, angelicæ, apij, fœniculi, aſparagi, eringii an. ℥ i; florum borraginis, ſtœchadis, roris marini, viol. an. p. i. ß, epythimi. fol. ſenæ an. ℥ ß doronici, ſeminis aniſi, fœniculi, ocymi, citri. an. ℥ ii ß. cinnamomi electi ℥ ß ſantalorum omnium an. ℥ ß coquantur in 5. q. aquæ ad lib. ii. in fine adde, corticum radicum ellebori nigri, rhab. elect. an. ℈ iiii lapidis lazuli in ligatura ℥ i junci odorati, Zedoariæ, ſeminis peoniæ decorticatæ an. ℈ ß coletur, & adde ſacchari albiſſ. q. 5. fiat potio clara, aromatizetur ℥ i diamoſci doſis ab ℥ iiij ad ℥ vi.* Quibus non proficientibus grana iiij ſtibij præparati tutò præbentur, facto tamen initio à g. ij aut iii ſic enim nil mali accidit. Quidam etiam in deſperatâ melancholiâ non verentur exhibere iii, iiii vel v. grana pulveris Joannis de Vigo, ſeu præcipitati cum ℥ i vini generoſi, aut tandundem conſervæ roſarum, vel ſub hac forma: *℞ prædicti pulveris g. iii pulv. margarit. præp. g. v. electuarii diamoſci, diambræ an, ℈ ß cum decocto nucis moſcatæ, fiant pilulæ, dentur in aurora*: valet etiam in lue venereâ & podagrâ; dicitur à quibuſdam turbetum minerale; & à ladano Mercuriali, ac medicamento alio, quod ab aliis Hercules dicitur haud multùm diſtat; Bolus Aldereti per Hiſpanias vulgariter nuncupatur, quia hoc remedio primarius ille, ac ſuo tempore celeberrimus Salmanticenſis medicinæ profeſſor mira operatus dicitur; Porro innoxia fœminæ præſertim melancholicæ valida hæc & ſimilia medicamenta fuerunt ob craſſa, & viſcida excrementa.

Aliud.

Stibium.

Præcipitatus pulvis.

Turpetum minerale.

Tertio diſcutientibus flatus, qui nunquam non redundant in hoc affectu,

Diſcutientia.

affectu, quorum materiam tum c. *de œdemate mammarum* 6. remed. genere, tum c. *de febre alba*, ubi de ſplenis rugitu ſermo erit, tum *de epilepſia ex utero* 2. remed. genere luculenter invenies, præter quæ etiam ſequenti aut ſimile clyſtere ſæpius utendum eſt. ℞. *rad. fœniculi, petroſ an.* ℥ *i. ſeminis carthami, aniſi, lini, fœnugræci an.* ℨ *i. fol. malv. m. i. polypodij quercini m.* ß *coquantur in* ſ. *q. aquæ ad tertias iuris lib. i. adde olei camomillæ, anethini an.* ℥ *i.* ß *diacatholici, aut electuarij lenitivi* ℥ *i. ſacchari rubei tantundem, miſce pro clyſtere: in quem inſuper uſum ſumat* ℨ *i. theriacæ optimæ, aut mithridatij in aqua meliſſæ, & vini optimi an.* ℥ *i.*

Clyſter carminativus.

Eſt prætereà utiliſſimum lienem iũgere cum iis, quæ c. *de febre alba* dicenda ſunt, aut cum hoc linimento ℞. *decocti tamariſci, caparor. foliorum ſcolopendriæ* ℥ *ii. olei caparor. liliorum an.* ℥ *i. theriacæ magnæ, mithridatij an.* ℨ *ii. ceræ q.* ſ. *ad ignem fiebat unguentum.*

Linimentum.

Somnum provocantia.

Quarto iis, quæ ſomnum valeant conciliare, cuius tanta in hoc malo penuria adeſt, ut ſæpe ſymptoma hoc totum ad ſe trahat curationem; quod accidit ob cerebri ſiccitatem, idcirco humectantia & affectum curant, & ſymptoma: ſubindeque vires reficiuntur. In hunc igitur uſum fieri ſolet lavacrum pro pedibus & cruribus ex decocto malvarum, roſarum, camomillæ, violarum, florum lactucæ, vel canarum, addito interdum Ihoſchiamo, & capitibus papaveris albi; confert etiam uſus balnei aquæ tepidioris, aut capiti embrocationes fiunt per vas anguſti orificii hac ratione ℞ *prædicti decocti lib. ii. olei papaveris, & roſ an.* ℥ *iii,* miſce, & tepidum ſupra caput paulatim cadere ſinito, abraſis prius crinibus, qua finitâ operatione, capiti imponatur linteum madidũ in oleo roſ. & camomillæ, aut papaveris, ſi ſõni defectus ſit magnus, vel in lacte muliebri ſive caprino; quæ ſi non ſufficiant, nares inũgantur unguento popul. vel ℞ *unguenti roſ.* ℥ *i. opii g.* 4. *miſce,* quo non ſolum naris, verum etiã tempora, pulſus manuum, ac pedum, & pulſus inungantur; vel ℞ *foliorum Ihoſchiami, viol. lactucæ an. m.* ß *capitum papaveris contuſorum numero vi coquantur in aquis portionibus vini, & aquæ ac in hoc decocto madidum ſpongiolam patiens ſæpe olfaciat.* Alii pro ſecreto commendant hoc: ℞. *ſucci foliorum coriandri viridis* ℥ *ii. leviter ferveant in vaſe obturato, & adde tantundem lactis muliebris, ac olei roſacei;* Intus aſſumuntur borraginis folia, quæ prius cocta ſint, deinde minutim ſciſſa, ac ſecundò cocta in lacte amygdalino addito ſaccharo; aut ℞. *amygdalarum*

Embrocha.

minime

minime rancidarum detractis pelliculis ℥ iiij. *ſeminis melonis cucurbitæ an.* ℥ j. *ſeminis lactucæ papaueris an.* ʒ ij. *ſimul contundantur, & extrahatur ex his lac cum aqua violarum, cui adde ſacchari, & aquæ roſarum q. ſ. fiat amygdalatum*; hæc autem in fine cœnæ accipiatur, vt maior fiat ad caput euaporatio; at hora ſomni capiat. ℥ ij. *ſirupi papaueris, cum tantillo aquæ lactucæ vel* ʒ j. *theriacæ, aut mithridatii,* & ſi ingens ſit vigilia, *requieti magnæ, philonii, perſici vel Romani* ʒ j. *in aqua roſ.* ſed hæc per iij. vel quatuor horas à cœna, patienti tamen nec ſic ſoporatæ dentur g. vj. *vſque ad* viij. *pilularum de cynogloſſa in* ℥ ij. *vini vel earundem* ʒ ß *in conuenienti clyſtere iniiciatur*, aut fiant duo naſcalia ex goſſipio quæ madefiant in ℥ ij. lactis muliebris, in quo diſſoluta ſint g. v. opij. & imponantur vtrique narium foramini.

Roborãtia cor, cerebrũ & vterum.

Quinto & vltimo iis, quæ cerebrum, cor, & vterum valeant roborare, & lætitiam inducere; cerebrum nulla ratione melius recreabis, quàm per ea, quæ ſomnum conciliant; deinde per ea, quæ c. *de Epilepſia ex vtero* 3. remed. genere dicta ſunt, vterum per ea, quæ tum ibidem, tùm cap. *de ſtrangulatione ex vtero,* vbi varia emplaſtra matricem roborantia ſcripſimus. Cordi proſpiciendum iis, quæ vires reficiant, & reliquias humoris melancholici contemperare valeant, in quem vſum tale paratur Epithema: ℞. *aquæ meliſſæ, naphæ, borraginis, vel ſcorcioneræ an.* ℥ iij. *vini albi odoriferi* ℥ ij. *ſucci pomorum redolentium, vel loco eius ſirupi de pomis* ℥ j. ß *croci* ℈ ß, *pulueris diamoſci, diambræ, corticis citri, an.* ʒ ß *miſce,* & actu calidum percutiendo prius leuiter cordis regionem ſerico rubro, aut ſimili alio linteo applicetur; aut prædicti pulueris eidem parti aſpergantur, & ſuperponatur ſindon ruber madidus in aqua naphæ, & vino generoſo. Prodeſt ſimiliter inungere cordis regionem vnguento vel oleo confecto ex floribus auranciorum, vel tali linimento, quod Hiſpani vocant (*manteca dazahar*) Luſitani (*mantega de frol.*) ℞. *olei florum auranciorum, vel loco eius de ſpica, viol. an.* ℥. j. *corallij rub. ſandali rub. an.* ʒ ß, *ambræ, & moſci an. g.* vj. *cum cera alba fiat vnguentum*: vtiliter etiam hic ſacculus applicatur; ℞. *flor. roſ. violar. an.* ℥ ß *ſeminis, & corticis citri an.* ʒ ij. *corallij rub. ſcandali rub. an.* ʒ j. ß, *diamoſci, diambræ, diarrod. galliæ moſcatæ, an.* ʒ ß, *omnia in puluerem reducantur, & includantur in ſacculo ex ſerico rubro,* pro corde, qui ſingulis diebus igne vel ſole exſiccetur, ac denuo aſpergatur vino generoſo, & aqua naphæ. Prodeſt inſuper manibus geſtare po-

Epithema.

Vnguẽtum florum auranciorum

Facultas.

Tabellæ.

ma ex rebus odoriferis, ac ſingulo mane vnam, vel alteram tabellam accipere manus Chriſti cum piris, aut ʒ i. conuerſæ Hyacinthorum, vel lectuarii de gemmis, confectionis alkermes, theriacæ ſmaragdinæ, vel de citro, ſupra quæ medicamenta ebibantur ℥ ij. aquæ meliſſæ, in qua etiam diſſolui poſſunt, & addi g. vj. lapidis bezoartici orientalis, vel rotulæ hac ratione concinnentur: ℞. *margarit. præp. corallii rubei an.* ʒ *j. lapidis bezoartici orientalis* ℈ *ij. ambræ griſeæ g.* v. *cum ſaccaro diſſoluto in aqua meliſſæ, fiant tabellæ ſingulæ ponderantes* ʒ *ij.* mirificè inſuper

Conditum. proficit ſingulo mane capere cochlearia ij. ſequentis conditi cum ℥ iij. aquæ meliſſæ, ſcorcioneræ, aut naphæ: ℞. *conſeruæ meliſſæ, borraginis, viol. bugloſſæ an.* ℥ *j. ſpecierum diamargarit. frigid. lætitiæ Galeni, diarrod. diambræ an.* ℥ ß *excipiantur ſirupo de pomis, aut de corticibus citri, & fiat conditum granulatum, cooperiatur folio aureo.* At ſi hæc faſtidium pariant, capiat ℥ j. corticis citri conditi, aut radicis bugloſſæ, vel ſcorcioneræ; & quia morbus longus eſt, & ſæpius purgare cogimur, ideo inter vnam, & alteram purgationem ſemper iis roborantibus vtendum eſt.

Maniæ curatio. Si tandem eò miſeriarum res deuenerit, vt fœmina planè deliret (qui tertius fuerat huius morbi gradus) iiſdem ferè remediis pugnandum eſt, veruntamen ex ſupradictis efficaciora ſunt eligenda, inprimiſque proſpiciendum corpori, & toti capiti, ne habitualis ſicca, & frigida intemperies contrahatur, ideoque minus ſanguinis detrahendum, purgandum validius ʒ j. pilul. de lapide lazuli,

Pilulæ. vel pari quantitate ſequentium: ℞. *Epithimi* ℥ *vj. agarici* ʒ *iiij. corticu ellebori nigri* ʒ *j. ß, ſpecierum hieræ ſimplicis* ℥ *iiij. cum melle roſar. fiat*

Conditum. *maſſa*; vtilius tamen eſt conditum, *quod ſic paratur*: ℞. *lapidis lazuli* ʒ *j. foliorum ſenæ* ʒ *j. ß, agarici optimi* ℥ *ij. ſirupi portulacæ, vel de ſucco fumariæ, aut lupulorum* ℥ *iij. conſeruæ roſarum aut violarum* ℥ *j. ß miſce*

Opiata. capiat ℥ j ſemel in hebdomada; eiuſdem virtutis eſt opiata, quæ ſic conficitur: *ſummitatum thymi* ℥ ß. *epithymi* ʒ *j. ſeminis cuſcutæ* ʒ *iij. lapidis lazuli, decies abluti in aqua roſar. totidemque in aqua portulacæ* ʒ *ij. diagridij* ℈ *ij. cinamomi* ʒ *ß pulueris foliorum ſenæ* ℈ *iiij. margarit. præparat.* ʒ *ij. moſci g.* v. *ſirupi de pomis compoſiti q. ſ. fiat opiata, doſis* ʒ *j.* Ex qui-

Tragæa. bus etiam ſine liquore puluis ſiue tragæa fieri poteſt, aut hic alius

Lib. 1. c. 19. qui à Valleſco de Taranta & multis aliis laudatur vehementer: ℞. *hieræ picræ, Epithymi an.* ʒ *iiij. lapidis lazuli, agarici electi an.* ʒ *ij. ß ſcammonij*

monii g. xv. *cariophyllorum numero* xx. *ſacchari albiſſimi* ℥ *iij. cuncta tenuiſſimè pulueriſentur, doſis an.* ʒ*j. ad* ʒ*ij.* datur etiam ellebori extractum chymica arte, aut pomum ellebori hac ratione medicatum; pomum exenteratur, ellobori corticibus repletur, charta cooperitur, in frigidâ aquâ madefactâ, ac ſic coquitur in calidis cineribus, inde extracto, radicibuſque reiectis fructus cum ſaccharo editur, non ſolum melancholicos curat, ſed menſes prolicit, ſi per trimeſtre ſingulis ſeptimanis iteretur. *3. de locis.*

Ab his corpus omni arte humectetur balneis (quibus ſolis, & victu humido Galenus melancholiam curauit) ex quo vulgaris conuincitur error exſiccantium melancholicos ſtatim initio pilulis, & validioribus catharticis, à quibus magis efferatur morbus, qui potius, vti dixi, balneis, embrochis, ac reliquis ſuo loco ſuperius recenſitis tractandus eſt, nec tamen omittenda, quæ menſes cieant, quibus non ſuccedentibus, mirificè prodeſt hæmorrhoidas per hirudines prouocare, quia reſte Hippocrate, & Galeno, naturæ dictu per eas melancholicus ſanguis educitur (dicant alii *6. Epid. 3.* quid velint, ac cauſentur animalia puriorem extrahere ſanguinem, *37.* deteriorem, & craſſiorem dimittere, non perpendentes ad eas ve- *6. Aph. 11.* nas non niſi fæculentum deferri ſanguinem) dupliciter autem reſe- *Ga. de ven.* rantur eæ venæ, primo podex fricatur aſperiori linteolo, aut folio *ſect. cont.* *Eraſiſtrat.* ficus, ſicque oſcula dehiſcunt; ſin minus hirudines vſurpantur quæ *5. 6.* mediocres ſeligendæ, degentes in fluente nitidaque aquâ, non *Error quo-* virides, pallidæ, neque piloſæ, ſed rubicundæ, captæ nonnihil *rundam.* exprimantur, vt, ſi quid habent veneni, euomant, tunc aſſer- *Hirundi-* uentur in vitreo vaſe aqua nitidiſſima pleno, addito ſaccharo, ea *num vſus.* tamen aqua ſingulis ſeptimanis mutetur; cumque iam applicandæ fuerint, locus foueatur ex decocto camomilæ malv. verbaſci, ros. tum fricetur, vt ſuprà, quippe ſic apparebunt oſcula Venarum, quarum ſingulis ſingulæ applicentur hirudines, quæ ſi adhærere noluerint, locus perungatur ſanguine pulli, vel ſimili alio, hirudo canaliculo plumæ vel arundinis incluſa, altera ſummitate clauſa, altera applicetur; interim vero dum adhæret, ſubſit euaporatio ex decocto camomilæ, anethi, roſarum, malv. calido, ne beſtiunculæ frigiditas noceat; extracta debita ſanguinis quantitate, facilè cadunt, ſi vel caudæ

præſcindantur, vel ſuper oſcula earum aſpergatur cinis, ſal, vel aloës; quod ſi fluxus vltra modum perſeuerauerit, applicentur lintea madida in vino ſtiptico, vel poſca, aut albumen oui cum puluere reſtrictiuo.

Scholium.

Dubitatio prima, flatus qui excitentur in calida affectione.

Nonnulla hic de melancholia in dubium ſunt vocanda; primum, ſi ab inflammatione, vel ſaltem exuperante caliditate meſeraicarum, pylori, & arteriæ dorſi originem trahit melancholia, qui fiunt in ea flatus, qui non niſi à diminuto calore excitari ſolent? Reſpondent communiter medici, flatus non adeſſe initio, dum inflammatio, & calor viget; ſed procedente morbo, & affectione ad frigidum iam inclinante: quæ tamen ſolutio nulla eſt, quia flatus in hac affectione illico à principio comperiuntur, vti cuncti norunt, qui rem medicam ſedulo exercuerunt, quamobrem potius cum Galeno cit. ſic dicendum: Quemadmodum elatc ex ventriculo ad oculos fuliginoſo, fumoſoque halitu, aut craſſis vaporibus, ſimilia ſuffuſioni accidentia contingunt; ita ſublata ad cerebrum ab atra bile euaperatione fuliginoſa, fumoſaque melancholica eueniunt in mente accidentia, ea etiam dum in ventriculo cibus commiſcetur coctionem vitiat, & fumi eleuantur atræ bilis naturam redolentes, ac præcordiorum fluctuationes excitantes, quoad calore vlterius operante ructibus aut aliter leuentur, nec mirum cibos parum proſpera concoqui in ventriculo, qui aut ex morbo languet, aut ſi calor in eo viget præternaturalis, eſt deſtruens non concoquens; Hinc fit vt etſi ſicca ſit affectio, læſa tamen ventriculi coctione ſputum humidum copioſe reiiciant. Hic obiter in memoriam reuocandum eſt à quatuor humoribus ſui temperamenti denominati, nem corpus ſuſcipere, qui quidem forma inter ſe diſtincti non ſunt, ſed ſinguli ſanguineæ maſſæ partem ſibi vendicant, quorum melancholia frigida & ſicca propriè dicitur ſuccus melancholicus, & in ipſa ſanguineæ maſſa fæcis ſeu ſedimenti inſtar reſidet: Merito igitur diximus ſecundam cauſam huius morbi melancholici, cui etiam humoris nomen inditum eſt craſſum eſſe ſanguinem per meſenterii, & omenti venas diſperſum; ac tres ex eo concitari affectionis gradus, in quorum primus ſanguis ipſe craſſus fruorem duntaxat concipit; in ſecundo fæculentus iam fit, & adhuc craſsior: in tertio vero adeo ſuperaſſatur, vt calore tandem euaneſcente quidpiam cineri ſimile relinquatur.

Solutio.

Melancholici cur plurimum expuant.

An ſicca & frigida intemp. delirium excitet.

Secunda dubitatio; qui fieri poteſt, vt frigida, & ſicca intemperies nuda, & citra vllam materiam per ſe, & abſolutè delirii cauſa eſſe poſsit; cum hæc intem-

intemperies, dicente Galeno, potius impediat ſpirituum agitationem, & motum; quæ neceſſaria eſſe videntur ad corruptionem rectricis cujusq; facultatis? Hæc mihi olim opponebat vir peritus Matthias Carnarius, illuſtriſſimi Iohannis Adolphi Holſatiæ ducis medicus? prædictam vero intemperiem melancholiam excitare, ac delirium ex Galeno deprehendi videtur 3. de locis cit. ubi frequentibus duntaxat balneis, victu humido, & parco morbum curaſſe teſtatur. Solutio duplex: Primo enim dicimus, ex Galeno non colligi, intemperiem ſine ullo humore delirium inferre, ibi enim ſcribit affectionem leviorem, nec dum confirmatam fuiſſe, ideo humorem non multum vacuationi reſtitiſſe; ex quibus liquet humorem præextitiſſe, paucum tamen, quem recreata natura, facilè potuit evincere ac protrudere. Secunda reſponſione melancholicam cerebri ſiccitatem, ac frigiditatem delirium inferre poſſe admittimus; nam quemamodum ſpiritum debitum temperamentum calidum, & humidum ad lætitiam parat, ita profecto eorundem ſplendor, atque tenuitas; è contrario vero craſſitudo, turbulentia, & obſcuritas, ſubindeque opacitas per ſe proclives, ad mœſtitiam, & timorem patientes reddunt, nigreſcit enim humor interdum ultra modum calefactus, ſæpe etiam frigefactus; ita carbones dum uruntur lucidiſſimi ob flammam exiſtentes extinctâ flammâ atri evadunt, & tale quippiam circa clarum ſanguinis colorem frigiditas facit, & in externis corpora livida, ac nigra à frigiditate redduntur; ac rurſus exceſſus caloris reſecans, & conſumens humiditatem, à quâ calor nutritur humores atros reddit, ut Sol hominum corpora, & fructus. Porro nigredinem timorem ac mœrorem incutere nil mirum, nam & exterius etiam nihil homines perindè terret, ac tenebræ; cum igitur hæ ratione atri humores vel vaporis rationalis animæ parti ſint circumfuſæ, neceſſum eſt, hominem timere, ut qui ſemper unà cum corpore ſuo timoris cauſam circumferat, Præterea ſciens rationes, quibus Averroes hanc receptam Galeni doctrinam conatur impugnare, quia earum ſolutio difficilis non erat. Eſt & altera ratio cur prædicta conſtitutio delirium faciat; nam frigidum, & ſiccum cerebri temperamentum jam ferè per eſſentiam factum ſpiritus minuit, qui in loco inani amplius, quàm deceat, exagitantur; hinc ritè Fernelius ſolam melancholiam deſipentiam à frigidiori ſucco contrahi, reliquas à calido prodidit: atque idcirco vulgatum illud; melancholici ſapientes, & ſplendor ſiccus animus prudentiſſimus, *in quem uſum illud Platonis in Timæo;* ſumma ſiccitas, ſumma prudentia, *de naturali ſiccitate; quæ intra limites ſanitatis continetur, intelligatur; nam de melancholiâ, in quâ præter naturam cerebrum exſiccatur, commu-*

Margin notes: 1. **Solutio.** — 2. **Solutio.** — 3. coll. 4. — **Melancholia eſt balneum diaboli.**

communiter dici ſolet eſſe balneum diaboli, cuius dicti ratio eſt, quia ad abundantiam atri illius ſucci mens deprimitur, & conturbatur ob relatas cauſas, ad quam conturbationem, & depravatum ratiocinium dæmon ſequitur, quippe cui minimè aptum domicilium ſit pellucida habitatio, lux pura, tranquilla mens, conſtans, & à perturbationibus aliena. Ex dictis detegitur Avicennæ, & Valleſij error, exiſtimantium, nigram bilem per melancholicos affectus à dæmone excitari, cum potius dæmon non quidem præcedat illam melancholiæ agitationem, ſed ſequatur, nec ſemper aut qualemcunque, ſed immoderatam, nec in quibuslibet, ſed in ijs tantum qui demiſſi ſunt animi, perturbati aut inconſtantis, ut vetulis, puellis & viris tumidioribus, cuius dæmonis potiſſima ſigna ſunt, reſponſiones ad recondita, & diverſitas Idiomatum, quæ nunquam didicerunt,

Av. 3-3. tract. 4. c. 18.

Valleſ. c. 28 Sacr. philoſophiæ.

Tertium dub. melãcholiæ cur rideant.

Tertia dubitatio, ſi melancholiæ perpetua ſymptomata ſunt metus, & mœſtitia, quomodo quædam rident, ut nos ſæpe animadvertimus, & extat apud Hippocrat: Democriti exemplum? Sunt qui reſpondent harum riſum eſſe falſum; eſt autem falſus riſus oris geſticulatio contracta ſine interiori lætitiâ, & animi intentione qualis ſæpe morientibus accidit, & ijs qui ſardoniam herbam devorarunt; At verus eſt eadem oris effigies, cum interna animi hilaritate. Verumtamen quoniam riſus, qui multis melancholicorum accidit, verus eſſe diprehenditur, ex tripudijs, cantu, jocis, quibus ſæpe abundant; ideo rectius omni melancholiæ propter iam dictam opacitatem, & tenebras triſtitiam tribuimus; ſed ubi permiſcetur ſanguis triſtitia vehemens non eſt, & per temporum intervalla lætitia ſigna edit ſanguinei humoris genuina; nam (quod Ariſtoteles prodidit) ut vinum potantium natura, & moribus, ita melancholia laborantium conſtitutioni ſeſe accommodat. Sed cur magis cantant, & ſaliunt, quam dum ſani ſanguine abundabant? quia ratione orbantur renitente affectibus humorum, vel quia dum ſanguis uritur, magis ſplendet, unde animo ſpes, vigor, & alacritas oritur.

Solutio.

De pulſatione, quæ fœminis interdum accidit in arteriis dorſi,

CAP. XIV.

PUlſat non rarò nec citra graviſſima ſymptomata fœminis arteria dorſi, quod etiam melancholicis viris interdũ accidit, hoc aliqui prove-

provenire arbitrantur à morbo in figura, dilatatâ nimirum plus juſto parte. Cui ſententiæ Fernelius aſſilit dicens, fieri nonnunquam propter Anevriſma in interiorib. hiſce arteriis genitum; Eſt autem Aneuriſma arteriæ dilatatio ſpirituoſo plena ſanguine. *Aneuriſma quid.* Areteus vero, & Mercatus ex phlogoſi, id eſt, ficcâ inflammatione maioris rami venæ *1. P. 3.* cavæ, quæ cor per ſiniſtram eius partem ingreditur, & adiacenti arteriæ damnum communicat, fieri contendunt, quæ etiam dorſũ per reptat, quâ parte potiſſimũ pulſatio ſentitur; alterius, quæ cor intrat, notæ perobſcuræ ſunt, quia intra pectus vergit, rei nulli adhærens, eam tamen affici, cordis palpitatio declarat; & in hac Zetmata gignuntur, *Zetmata.* hoc eſt, diuturni affectus cordis ex defluxu materiæ, ita n. ſe habet hæc arteria ad cor, ut meſenterii arteriæ ad jecur; ideo Fernelius addit huiuſmodi ſubſultum præ ſe ferre etiã arterias meſenterii dum inflammantur; ſed neque hoc Mercatus recipit, qui meſeraicarũ pulſationem diverſam à pulſatione arteriæ dorſi eſſe autumat, hanc rectâ per dorſum ferri, meſeraicas vero hinc inde in hypochondriis vagari, quod quid ad tantam differentiam faciat, non video, imò nihil peccaveris, ſi de utriuſque Hippocratis ſententiam intelligas, primo prognoſt: *præcordiorum venæ ſi pulſant, aut perturbationem aut delirium protendunt.* Certum tamen eſt, naturam huius morbi ſitam *Natura morbi.* eſſe in calido intemperamento eius venæ, per eſſentiam aut per conſenſum alterius viſceris, cuius ordinis ferè ſemper eſt ea pulſatio, quæ feminas vexat. Porrò affectio aliquando ſubitò fit, & graviſſima infert accidentia, aliquando lentè ut virginibus, & viduis ex viſcerum obſtructionibus, de qua priſci pauca ſcripſere. Eius vero cauſæ tres præcipuæ ſunt; *Cauſa.* Prima, plenitudo venæ cavæ à craſſo & calefacto ſanguine; ac tunc maioris mali præludium pulſatio eſſe ſolet, ut mox apparebit. Secunda, viſceris alicuius calor acris, & mordax, cuius conſenſu arteria incaleſcit, & uſus augetur, ſubindeque maior concitatur motus, quod gracilibus, & melancholicis, ob humorum aduſtionem frequentius evenit, ex meſenterio, & adiacentib. viſceribus. A qua vero ex his duabus cauſis proveniat, diſtingues; ſi n. ſubito pulſatio accidat, à prima cauſa oritur, & ſubitò magno polluant ſymptomata; ſi ſenſum, & paulatim à ſecunda, & affectus eſt quaſi habitualis, quo laborans ſana ſuo modo vivit, indies tamen vel corpore vel moribus adeo mutatur,

ut

ut maximam inferat admirationem; nam viſceribus diſtemperatis corpus indies deterius habet, & contabeſcit, ac citra alicuius membri conſpicuum affectum præter arteriæ pulſationem, & quendam quaſi formicarum ſenſum ibidem perreptantem, cor triſte eſt, timet, exareſcit, delirat, anxia, inquieta, ac tædioſa, mori exoptat. Tertia cauſa eſt viſceris alicuius aut meſerei obſtructio, quod plerumque citra corporis gracilitatem virginibus, ac viduis accidit, ex viſceris enim potiſſimumque meſerei obſtructione aut à re durâ arteria comprimitur, ideoque vehementius pulſat, tum quia debitum ſpacium obſtructione impeditur, tum quia obſtructionis cauſa partes vicinæ debiles reddidæ nequeunt debitè ventilari, idcirco frequentat ea pars, quæ libera permanet, utpote, cui naturalis ſpatii obſtructione aliquid detrahitur, eoque magis uſus adaugetur, eò quòd circumiacentium partium aliqua incaluerit, tuncque quod copiâ deeſt, frequentia compenſat.

Signa. Hinc fit, ut ob ſiccitatem, & auctum calorem cutis earum, quæ ſic afficiuntur, ſqualida ſit, rugoſa aſpera, maximè in partibus prominentibus oſſeiſque, ut in cubitis, genibus, digitorum articulis, & aliis, quæ non ita ſolent humiditate perflui, hirſutæ etiam apparent ob multitudinem craſſatum ſuperfluitatem; adhæc inſomnes ſunt, ac tumultuoſè dormitant; alvus nihil, aut diminutè fluit, & bilioſa nõnunquam egeſtio eſt, lotium mordax, & acrè, mens torpet, anxietas adeſt, inquietudo, tædium, vigilia, cibi faſtidium, ſitis, pulſus in præcordiis, qui ſi augetur, in ſyncopen deducit, maximè ſi cor palpitat, & compatitur etiam iecur, ac ventriculus: calor inſuper per univerſum corpus per intervalla ſuboritur, præſertim in facie; denique, ut verbo comprehendam, omnia ferè ſymptomata apparent, quæ ſuperiori c. in melancholiâ recenſuimus.

Prognoſtica. Gravis eſt affectio, nam ſic calor, & ſiccitas ſingantur, febrem accerſunt hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducit, idcirco neq; cunctanter neque negligenter curanda, neque imprudenter agendũ quicquam, quod maioris mali occaſio ſit. Si à primâ cauſâ ortum trahit, graviter multò eſt, ac periculo plena, quia fœminæ ſic affectæ cauſone laborant orto à plenitudine, ex phlegmone venæ cavæ, quas Aretæus 14. die plerunque mori dixerat, ac ſi diutius durent duplo longiori tempore perire; quidam etiam cum iecoris inflammatione

Cum cauſone & iecoris inflammatione ſæpe confunditur. 2. de curãdis acut. morb. c. 7.

mationeconfundunt, nec præter rationem, ſi à ſecundâ cauſa proueniat: tunc enim ibi calor, & æſtus, & dolor ſentitur, & licet ſit minoris periculi, haud tamen leuis affectio eſt, nam aut citra febrem conſumitur patiens, aut niſi citò præveniatur, in melancholiam, & mentis perturbationem agitur, dicente Hippocrate cit. prognoſtico. Si à terriâ cauſa oriatur, & cognitu, & curatu levior exiſtit: curatâ enim obſtructione, ſaneſcit, niſi remoretur, quippe tum in hydropem, & cachexiam incidunt, crudis ſuccis nutrimentalia membra refrigerantibus.

Curatio ſi à 3. & 1. cauſa.

Vt autem ab hac vltimâ cauſa curationem auſpicemur, ſi morbus ex obſtructione viſceris cuiuſpiam proueniat, curatur per ea, quæ obſtructionem demollire valeant: expendendum igitur, cuiuſnam viſceris ſit obſtructio, & eius curatio ex proximè ſequenti c. *de febre alba* mutuanda, aliquid tamen contemperans admiſcendum, ne arteriarū calor intendatur. verum ſi curatâ obſtructione ſubſultus adhuc maneat, curabitur per ea, quæ infra dicenda ſunt in 3. cap. 6. remediorum genere de contemperantibus: qua eadem ratione curatio perficienda, ſi à ſecunda cauſa ortum ducat, id eſt, ex ſola intemperie citra humorem: contemperabis enim, & non euacuabis, niſi menſes diminuti fuerint, aut ſuppreſſi, nam tunc venam tali inſcindes, aliter refrigerij cauſa ſaluatellam duntaxat, validiora etiam pharmaca fugienda, neque dilutum rhab. aut ſirupum roſatum ſolut. exhibere ſine magna præmeditatione audendum: ex his enim acerbius æſtuare ſic affectas vidimus: breuiter præſcripto victu modico, moderato exercitio, lentè contemperantibus medicamentis potius agere, quàm remediorum farragine patientem opprimere oportet.

Purgatio vitanda.

Curatio ſi à 1. cauſa.

Si à prima cauſa malum originem trahat, curatio eadem, quæ febris ardentis ſiue cauſonis, quam nos dilucidioris doctrinæ gratia, in ſeptem remediorum genera diſtinguemus. Nec mireris quod cum ei potiſſimum, quæ fœminis accidit, ac diuturna ferè ſemper paſſio caput hoc dicauerimus, hanc tamen, quæ eſt acuta affectio, præcipuè curare doceamus, id enim ex profeſſo factum, quia reliquarum medelam ex aliis huius operis capitibus mutuari poteris, huius non niſi hinc, & quia quæcunque remedia huic vtilia ſunt, reliquis quadantenus aptare licebit. Primo itaque conuenit victus tenuis frigidus,

Victus frigidus.

gidus, & humidus, qualis cremor hordei cum ſaccharo, & roſacea, aut cum ſirupo violato; lactuca, cichoreum, acetoſa, borrago cocta in iure pulli, aut gallinæ, aut in aqua, & poſtea expreſſa cui additus ſal, oleum, & acetum, Hiſpani ſic paratas herbas (*eſparragadas*) vocant: conuenit inſuper cucurbita cocta cum ſaccharo, & omphancio, iuſcula pulli quibus incoxerunt prædictæ herbæ Itali (*broeto*) dicunt, & extremitates ipſius pulli, aut farrum ſiue panatella, quæ fit ex panis triticei medulla cribellata, addirio iuſculo pulli ſic parato: noctu ſorbeat amygdalatum ex ſeminibus frigidis, & papaueris, vel lactucæ, non vero ex amygdalis, quæ oleoſæ cum ſint, facilè incenduntur. Ex fructibus ceraſa nigra, pruna optima, melones, mala granata, & aurantia acida, aut medii, ſeu pontici ſaporis, limones cum ſaccharo, poma anethina aſſa, fructus berberis, aut ribes, vel conſerua eorundem, & licet cibum pyro aſſo claudere, reliqui fructus febrientibus ſua ebullitione nocent, quia ventoſitates excitant, & facile corrumpitur aquea humiditas, qua abundant, vt notauit Auicenna, acerbos etiam fructus vitare docuit Galenus, ni vomitus adſit, aut debilitas oris ventriculi, quia aſtringunt; conueniunt præterea cucurbita condita, radices lactucæ, ſcorcioneræ, vel bugloſſæ; potus ſit aqua ex hordei, & ribes decocto, cum paſſulis & pauco aniſo, cui percolato aliquid ſirupi de berberis aut ribes admiſceri poteſt, is porrò victus vſque ad morbi vigorem indies magis attenuetur. Aër natura ſit frigidus, & humidus, aut arte ex doctrina Galeni paretur apertis feneſtris, quæ ſeptentrionem reſpiciant, irrigato conclaui limpidiſſima aqua vel fontib. in eodem cubiculo arte paratis, ſparſiſque per aream floribus, & herbis refrigerantibus, vt roſis, violis, foliis vitis, lactucæ, cannarum, ſalicis, prohibeatur hominum frequentia, quia halitu caleſit aër, lectus ſit amplus non plumaceus, ſed laneus, nec etiam ſtragula ex pluma aut filtro, ſed tenuiora, non tamen nudetur, ne frigiditas poros obſeret, vnde caloris difflatio præpediatur; eſto inſuper conclaue obſcurum, docente Hippocrate, aluus ſingulis diebus reſpondeat, ſi minus hoc aut ſimili clyſtere ſolicitetur ℞. *hordei integri p. ij. prunorum numero xx. foliorum malv. lactucæ, violarum an. m.* j. *coquantur in* 5. *q. aquæ ad tertias, colatura* ℞. *lib.* j. *olei roſ.* ℥ ij. *pulpæ caſſiæ, aut diacatholici* ℥ j. cauendum tamen à benedicta lax. hiera, & aliis acutioribus.

Fructus febrientib. cur noceăt. 1.4.*tract.* 2.*cap.*7. 1.*acut.* 18.*com.*

Aeris præparatio. 10.*meth.* 8

4.*de rat. vict.*48. *Clyſter.*

Secun-

Sang. miſſio.

Secundo, copioſa ſanguinis miſſione ex baſilica dextra, ſi vires adſint, eam tamen partiri ſecurius eſt, nec bis tantum, ſed ter, quater, ac ſæpius, venam aperire, eamque detrahere ſanguinis copiam, quæ plenitudini, & viribus reſpondeat, prius ſemper depoſitis alui ſuperfluitatibus; fœminis vtiliter venam pedis ſecabis, vt menſes prouocentur, aut ex hæmorrhoidibus per hirudines ſanguinẽ demes: conſentiunt enim hæ venæ cum venis dorſi, ac meſeraicis, quod ſi iecur compatiatur, tandem dextram ſaluatellam oportunè tundes.

Præparatio.

Tertio coquentibus, ac contemperantibus ſanguinis, & bilis feruorem, & acrimoniam, ut ſirupo acetoſo, de cichoreo, granat. roſ. violar. acetoſæ, bugloſſæ, borraginis ad ℥ ij. cum dupla quantitate aquarum vel decocti earundem herbarum, quos ſirupos per aliquot dies aſſumat.

Aqua frigida potus.

Quarto, poſteaquam concoctionis ſigna apparauerint, largiori gelidæ aquæ potu vtendum, ſi nihil ſit, quod impediat; impediunt autem cruditas humoris, tumor aut obſtructio viſceris alicuius, nimia corporis extenuatio, aut natiui caloris imbecillitas, virtutis languor, & aquæ inſuetudo; ſed & patiens, quæ gelidam biberit, carnoſa ſit oportet, valida, ac boni habitus, adde etiam, vt non ſit grauida, nec tempus ſit hyemale, aut frigidum. Ut cunque tamen ſatius fuerit, aquam coctam eſſe addito ſaccharo, ac ſubinde refrigeratam, aut ſi aliquid ex dictis impedimentis adſit, loco aquæ fontanæ par quantitas aquæ bugloſſæ vſurpetur, bibatque patiens vno hauſtu quantum voluerit, vt iubent Galenus, & Auicenna; ſic enim domitum, refrigerantumque iam humorem natura expellit per vomitum, ventris fluorem aut ſudorem, ita vt ſæpe nulla alia purgatione opus fuerit.

Gal. lib. 9. meth. 5 & 11. meth. 9. Av. 1. 4. tract. 2. c. 7

Euacuatio bilis.

Quinto, bilis euacuatione raro tamen catharticis vtendum quia viſcera excalefaciunt, verum iam inclinante affectu ſi ſuperſint recidiuæ ſigna, h. e. ventris morſus, oris amaritudo ac cibi faſtidium, tum mannam, caſſiam, ſerum lactis, ſuccum roſarum, aut ſirupum ex infuſ. viol. vel ad ſummum dilutum ſenæ tuto poteris exhibere, vt ℞. *fol. ſenæ* ℥ j. *infundantur per noctem in* ℥ v. *ſeri caprini tepidi, coletur manè, & adde ſirupi ex infuſ. viol.* ℥ ij. *fiat hauſtus*; aut ſequens concinnetur apozema, quo ſecurè vti ſoleo ℞. *rad. cichor. borraginis an.* ℥ j. *foliorum acetoſæ, cichor. violar. agrimoniæ, bugloſſæ an. m.* j. *florum cord.* *ſemi-*

Signa recidiuæ.

Apozoma.

ſeminum frig. an. p. j. prunorum n. xij. *coquatur in q. ſ. aqua ad lib. j. ß in fine adde fol. ſenæ pulpæ tamarind. an.* ℥j. *cum colatura miſce ſirupi ex in fuſ. roſ.* ℥ij. *fiat potio clara, aromatizetur* ʒj. *ſpecierum diarrod. doſis* ℥v. *ſingulo*

Clyſter nocturnus. *manè.* A fortibus abſtinendum, vtendum tamen ſæpiuſculè clyſmate ſupraſcripto, aut nocturnis clyſteriis, qui dicuntur (*de mejoada*) ac ſic parantur: ℞ *juris gallinæ herbis ſupra dictis alterati* ℥viij. *olei roſ. viol. ſingulorum* ℥j. ß *vitellos ouorum n.* ij. *ſacchari* ℥j. *miſce abſque ſale, fiat clyſter*, qui tepidus applicetur, & retineatur, ſi fieri poteſt, per totam noctem, idcircò enim in exigua quantitate, ac ſine medicamento proritante adhibetur.

Refrigerãtia & roborantia. Sexto, cauma in viſceribus extinguentibus, ac refrigerantibus, & cor, iecur, ac vniuerſum corpus corroborantibus, tam internis, quam externis, in quem vſum poſt euacuationes adhibeantur rotulæ diarrod. manus Chriſti, triaſandali, diamargariti frigidi vel conſerua roſ. aut aliqua ex prædictis primo remed. genere cum aquis cichorei, endiuiæ, bugloſſæ, ſcorſioneræ, acetoſæ, vel ſequens conditum
Conditum ℞ *ſpecierum triaſandali, diarrod. diamargarit. frigidi an.* ʒj. *conſerua roſ. viol. an.* ℥j. ß *ſacchari diſſoluti in aqua viol. q. ſ. fiat electuarium per morſellos, aut cum ſirupo viol. fiat opiata.* Dorſo, & cordis regioni ſequens epithema applicetur:
Epithema. ℞ *aquarum roſ. oxalidis, bugloſſæ an* ℥ij. *aceti roſ.* ℥j. *pulueris ſandalorum rubeorum, corallii rubei; aut diamargarit. frig. an.* ʒj. *fiat Epithema* admouendum omni tempore; quod etiam jecori imponatur, additis pro aquis ſuccis earundem herbarum: aut inunguntur prædictæ partes hoc; ℞ *vnguenti roſ. refrigerantis Galeni an.* ℥j. *ſandalini* ℥ß, *aceti parum miſce; tum epithemati, tum etiam vnguento g.* iij. *caphuræ addi poſſunt*, vtrumque tamen tepidum applicetur: mihi aſſiduo vſum comprobatũ eſt deorſum, lumbos, pedum, ac manuum plantas, totumque corpus
Vnguentũ ad febres mirificum. præter caput, & ventriculi regionem hac mixtura perungere ℞ *olei roſ. lactis muliebris, ſucci cucurbitæ, lactucæ, vel endiviæ an. partes æquales miſce*, quo prędicta loca illinantur, ita in lecto contineatur patientes, nec aëri ſe exponat, nam ſæpe in ſudorem prorumpit, quia vti cenſeo, collecta natura, & à frigido temperata vehementius humores nociuos ad cutim extrudit, accepi à vulgaribus, & eo ſolo plures vidi à grauiſſimis, ac periculoſiſſimis ardoribus intra breue ſpatium liberatos, qui-
Balneum. bus alia nihil profuerant. Tandem balneis aquæ dulcis tepidæ vtendum. At fœminis frequentioribus crurum lauacris vtilius mẽſes prouocantur.

Septi-

Septimo iis quæ febrium ſymptomata valeant mitigare; ea autem potiſſima ſunt, vigiliæ, ſitis, ac dolor capitis: *de vigiliis* ſuperiori cap. plus ſatis iam diximus: de dolore capitis infra cap. proprio dicendum eſt. Sitis ac linguæ ardor corriguntur, ſi os ſæpiuſculè abluatur frigidiſſimâ, cui guttæ vini rubelli, aut aceti commixtæ fuerint, vel ſero caprino, aut hordei aquâ, in qua emulſio ſeminum frigidorum ſit diſſoluta, aut ſirupus de ribes, ex quib. etiam emulſionib9 & ſemine cydoniorum, vel pſilii linteo incluſis, & in aqua violar. madidis, os abluitur, aut pruni lapillus vel fruſtum lactucæ ore detinetur, & guttur exterius perungitur roſaceo, aut refrigerante Galeni; inter reliqua autem utiliſſimum eſt, ut patiens os clauſum teneat, & parum loquatur, nam motu, & calore externo lingua exſiccatur, ut Hippocrates autor eſt: ſed enim toto curationis tempore addenda ea, quæ melancholiam reſpiciant, ac domare valeant.

Symptomatum curatio.

Sitis & ardoris linguæ remedia.

3. Epid. 3. text. 33.

De febre alba, ſeu virgineo morbo: vbi etiam de ſingulorum viſcerum obſtructionibus.

CAP. V.

PLeræque ſunt ægritudines, quæ tametſi hactenus nomine, non tamen curâ caruerunt, inter quas affectio illa eſt, quæ recentioribus virgineus morbus, & febris alba, & amatoria febris, & alba ictericia nuncupatur. Virgineus quidem dicitur, quia virginibus peculiaris, ac frequentior; alba vero febris, uti Hippocrates alias febres rubras vocavit, alias præpallidas, alias liuidas; non vero alba febris, quod ſic affectæ ſemper febricitent, ſed quia ſpeciem febrientium præ ſe ferunt; nimirum debilitatem, & pulſus celeritatem, & frequentiam, non ob caloris augmentum, ſed ob ventilationis defectũ; & pallorẽ contrahunt, non tamen propterea amatoria dicitur, ut quibuſdã viſum, quia hic color amantibus aptus, ſiquidem pallet omnis amans, ſed potius quia amantibus, aut amabilibus virginibus, ac pulchrioribus ſæpe accidit, ut mox patebit: alba tandem vocatur ictericia, nam quâ ratione atro vel flavo humore redundantibus flavus, vel niger fit, ita crudo & pituitoſo humore exuperante

Nomina.

Febris alba. 6. Epid.

Amatoria feb.

Alba ictericia.

albus naſcitur icterus, qui nunc ad flavum vergit colorem, nũc ad fuſcum, prout jecur, aut lien compatitur, in quo crura præcipuè iuxta talum ad noctem ædemate tumeſcunt, quia humoris frigidi, & interdum tenuis, qualis fluxilis pituita eſt, non exigua portio ad cutaneas partes permeat.

Definitio. Poterit autem definiri ſic; eſt obſtructio vaſorum circa uterum, ob quam humores ad venas maiores remeantes uniuerſum ſanguinẽ vitiant, ac frigidorem reddunt. Cum n. virgines vero iam maturæ exiſtunt, naturâ duce ſanguis menſtruũs ad matricis loca, ac venas, ab epate defluit, qui ſanguis cum ob illarum venarum anguſta oſcula quæ nondum patent, viſcoſis quoq;, & crudis humorib. obſtructa, ob ſanguinis groſſitiẽ (à quâ ſolâ ſæpe morbus junioribus contingit) erumpere non poſſit, per venæ cavæ maioriſq; arteriæ propagines ad cor, epar, diaphragma, & præcordiorum venas regurgitat, ac circũ viſcera coacervatus obſtructiones efficit, variaq; concitat ſymptomata dyſpnœam; cordis palpitationem, epatis inflationem, cibi faſtidium, cardialgiam, pro ut huic, aut illi parti vitium communicatur, ſicuti iam ſæpe ad ſatietatem dictum eſt: quia oportet ſemper ob oculos habere hanc harum affectionum communem cauſam, & rationem: quin etiam capiti bona pars vitii impartitur, ideo non raro iis amentia accidit, & delirium, ut Hippocrat. ſcribit lib. *de virginum morbis*,

Morb. ſpecies. quem perluſtrare non pigeat. Ex dictis patet, affectum pertinere ad morbum in viâ, hoc eſt, obſtructionem iecoris, lienis, ventriculi, uteri, meſerei, aut alterius partis, quæ frigidam pariat intemperiem; nam frigidorum & craſſorum humorum congeries nativum ſuffocat calorem, non aliter ac lignorum viridum acervus ignem: argumento ſunt ferè omnia accidentia, quæ frigidam naturã atteſtantur.

Quibus familiariũ. Accidit potiſſimũ virginibus, quæ iam viro maturæ ſunt, aut certè viduis, & maritatis ſterilibus, maximeq; pulcrioribus, cuius rei cauſa eſt, quia quo temperatiores, eò elegantioris formæ ſunt: temperatius autem, ac perfectius corpus temperati, ac probè elaborati alimenti plus requirit, ſiquidem alimentum alito ſimile eſſe debet, unde fit, ut laudabilius duntaxat trahant partes, reſiduum redundet

Obiectio. & obſtruat. At dices, ſi hoc ita eſt, cur viri etiam temperati hunc affectum neſciunt? quia habent ſanguinẽ defecatiorem, nec tot ſuper-

Solutio. ſunt in illis excrementitiæ partes, quippe quia natura non habent tẽperamentum, quod plus trahat, quàm concoquat, ſicuti fœmina. Diſ-

ſidet à ſuffocatione ex utero, quòd in hâc, uterus in ſitu vel figurâ vitiatâ oberrat: in virgineo morbo] frequentius obſtructiones extra uterum fiunt in viis, nec ideo diſpnœa accidit, quod uterus ſeptem cōprimat, ſed quod citius ac magis ſeptum dilatari cogatur, & conetur, quod tamen nequit obſtructionis magnitudine impeditum: differt à melancholiâ, quod in ea humor craſſus per aduſtionem fit, in morbo virgineo per cruditatem: ab Epilepſia, quod in hac halitus ex utero aſcendunt ex putrido, vel inquinato ſemine, vel menſtruo: in virgineo morbo non halitus, ſed humor ipſe per corpus univerſum diffunditur: & ſi quando halitus eſt, is quidem nec magnus, nec venenatus, ſed frigidus, & craſſus. *Diſtinctio à reliquis morbis.*

Duplex in hoc affectu cauſa conſideratur, altera morbi, id eſt, obſtructionis: altera ſymptomatum: morbi cauſa eſt ſanguinis multitudo, aut craſſities, plerumq; tamen craſſities, lentor, frigiditas, & viſciditas, quæ ortum traxit, vel ex rerum extranearũ eſu, ut terræ, teſtæ, carbonum, gypſi, ceræ, ſalis, & ſimiliũ: vel ex ſuppreſſis, & inproſperè purgatis menſtruis: cum n. uterus ob uaſorum anguſtiam nequit ſanguinis viſcoſi præſertim, copiam recipere neq; expurgare, neceſſariò ad partes utero proximas remeat, ibique remoratur, vel in venis, vel facta obſtructione in iecore, ventriculo, vel ſplene, in quo etiã ſępe rugitus, & incluſa aqua ſentitur: quarum partium calor à tãta ſanguinis copia quaſi extinctus ipſum neque conficere neq; diſtribuere valet. Partes itaque ſic obſtructę (ut accidentiũ etiã cauſa pateat) cętera mala inferunt, nam ex tumore, & dolore circa hypochondria, diaphragmatiſq; compreſſione crebra fit reſpiratio, cum enim hepar à fœculento menſium ſanguine non expurgatur, & ego præcordiorum venę infarctæ fuerint, hypochondriorum viſcera intumeſcere, & diaphragma (ut in hydrope) coarctari neceſſum eſt: & ulterius quia cor & ventriculus ramorum communitate venæ cavæ, & magnæ arteriæ connectuntur: his ſanguine craſſo & flatuoſo ſpiritu, ac vapore refertis, ut ventriculo, & Epati, ita etiam cordi vitium communicatur, quod extrudere contendit, & ne ſuffocetur frequenti arteriarum motu eluctatur: quod Galenus cenſet, unde fit ut palmo contremiſcat, tandemque frequenti motu defatigato corde, pulſus, & anhelitus intercipitur, & laborans veluti deplorata jacet, ut idem ſcribit autor; quæ etiam cauſa eſt arteriarum temporum pulſationis, earumque, *Cauſa.* *3. de diff. reſp.* *Palmus 4 de ſympt. cauſ. & 4. acu.*

quæ

quæ dorſum perreptant: quia igitur vitioſus humor ad iecur retrocedit, ubi nonnunquam etiam incaleſcit, inde fit, ut univerſus ſan-

Pigritia.

guis vitietur, unde gravitas, pigritia, animi dejectio: & quia ſpiritus ſuffocatur, ac calor minuitur ſubalbidus color effloreſcit: cibos inſuper faſtidiunt, quia ob improſperam diſtributionem ventriculus magnâ redundat excrementorum copiâ unde etiam appetunt extranea, & aduerſa.

Facile morbus dignoſcitur, nam ſic affectis faciei, genarum, & labiorum color palleſcit, plumbeus, vel ſubalidus efficitur, qui anteà roſeus, rubeuſque ſæpe fuerat, prædictæ partes, & oculorum palpebrę quadantenus tumēt, ſicuti crura juxta malleolos, præſertim quia nūc nativus calor oppreſſus externo etiam deſtituitur, unde aqua colligitur circa lienem, & in hypochondriis rugitus fit: pulſant temporū

Rugitus.

ac dorſi arteriæ, ſæpe cum capitis gravitate, & dolore occipitis, ſi uterus compatiatur, vel ſincipitis, ſi reliquæ partes: cor contremiſcit

Difficilis reſp.

maximè, dum nimium mouentur, ſaltant, aut acclivem locum aſcendunt, tuncq; etiā difficilis accidit reſpiratio, ita ut confractæ, anheloſæ, atq; impotentes ſe projiciant: mœſtæ, deiectæ, ac pigræ fiunt, ac cibos faſtidiunt, præſertim carnes, laſſitudine premuntur, & corporis gravitate ob facultatū ab humoribꝰ oppreſſionē, & defectum coloris ac ſpirituum: appetunt nonnunquam extranea: certiſſimum tamen ſignum deſumitur ex menſtruorum ſuppreſſione, vel diminutione, ſi virgo jam menſtruationi ſit matura: licet interdum ante id tempus

Prognoſtica.

ob depravatos, & crudos cibos affectum pati ſoleant. Ex maritatis ſteriles difficilius corripiuntur: virgines promptius liberantur, ſi aut viro cohabitent, aut menſes ſuboriātur: difficulter etiam ſanātur lienis obſtructiones, ob craſſitiē alimenti attracti: ideo diligenter curandæ, ne in melācholicum habitū, nigrum icterū, aut deliriū degenerēt.

Curatio ſi ex utero.

Curandi multiplex eſt ratio, prout uaſis uteri, & obſtructioni, alterius partis obſtructio adiungitur, ubique tamen indicatio duplex, altera quæ communia deobſtruendi præſidia oſtendit; altera, quæ membrum reſpicit. Si igitur uteri obſtructio adſit, dignoſcitur ex priuatione ſignorum, quæ reliqua viſcera obſtructa demonſtrant, ut infra patebit: curatur planè, ut monſtruorum ſuppreſſio. At ſi jecoris

Si ex iecore ſit curatio.

ſit obſtructio, dignoſcitur ex colore flavo ſubalbido mixto: dolore ſub mamillâ & in dextro hypochondrio humeros, claviculamque pertin-

pertingente: ex biloſo vomitu, & difficili reſpiratione maximè ſi in ſiniſtrum latus decumbat. Curatur 5. remediorum generibus. Primo victu parco ac tenuioris ſubſtantiæ, de quo c. *de ſuppreſſione* menſtruorum.

Secundo euacuantibus, maximè ſanguinis miſſione, & primo quidem ex brachiis, quamuis menſtrua ſint ſupreſſa, ſi tamen per aliquot iam menſes nihil fluxerunt: deinde ex pede, ne ſi ſanguine redundante ſtatim ab inferiori parte mittas euocata ad vterum & obſtructas venas, plenitudine obſtructio augeatur, cum exitum humores neſciant. Verum ſi affectus fuerit inueteratus quia corpus frigidius tunc eſt, laudatur magis purgatio, paulatina tamen, quippe conferta obſtructioni non conuenit, nec tamen expectanda perfecta coctio eſt, quia craſſi humores eam non admittunt, quo tamen magis attenuatos humores cognoueris ex craſſiore, & coloratiori vrina, eo frequentius purgabis: initio igitur vtendum hoc, aut ſimili lenitiuo, ne ſi cruditates in primis venis extiterint, ſanguine ſtatim miſſo crudiores fiant, aut ad locum vacuum recurrunt; ℞ *pulpæ caſſiæ* ℥ x. *ſirupi ex 9. infuſ. roſ.* ℥ j.ß *decocti apertiui* ℥ iiij, *miſce; aut mannæ electæ* ℥ ij. *in ſeri, vel prædictæ decoctionis* ℥ iiij. *vel in iure pulli, vel ſirupi de cichoreo, cum rhab.* ℥ ij. *& pilularum de hiera* ℥ i. *in aliquo ex dictis liquoribus diſſoluantur.*

Euacuatio

Sang. miſſio.

Purgatio.

Coctionem perfectam craſſi humores non admittunt

Tertio inſcindentibus, aperientibus, & deobſtruentibus quæ operationes variis iulepiis, & apozematibus perficiuntur, vt ℞. *ſucci cich. clarificati* ℥ x. *aquæ hordei* ℥ viij. *ſucci granat.* ℥ iiij. *mellis lib.* j. *aceti, ad guſtum fiat ſirupus aromatizatus,* ʒ i. *cinamomi doſis ſingulo mane* ℥ ij. *cum* ℥ iij. *aquæ ſumariæ, graminis, aut radicum aperientium, aut cum decocto radicis filicis, & ſecuridicæ*; proſunt etiam oximel ſimplex aut diureticum, ſirupus acetoſus, de duabus, aut v. radicibus. Byzantinus, à quibus iterum purgabitur, ſubindè ad apozemata redeundo, quorum hæc accipe exempla: ℞. *adianti, lapati, lentiſci, rutæ an. m.* ß, *quinque radicum diureticarum, graminis, acori, gladioli an.* ℥ ß. *quatuor ſeminum frigid. maiorum* ℥ ij. *ſeminis apii, fœniculi, petroſelini ſingul.* ℥ ij. *camepitheos, valerianæ an. m. j. ſquinanthi parum, hordei mundi p. ij. radices, & ſemina per noctem in aceto macerentur, omnia ſimul poſteà coquantur in 5. q. aquæ ad lib. i.* ß *colaturæ adde mellis aut ſacchari q* 5. Eſt inſuper mirificum aliud quod recipit *radicis rumicis, acori, aſari, apii, caſſiæ ligneæ, an.* ℥ ß *ſeminis viticis, dauci, lupinorum, cicerum an.* ʒ ß, *florum ſtæchadis, junci odorati, centaureæ an. p.* i. *foliorum abſynthii, hiſſopi an. m.* i. *coquantur in 5. q. aquæ ad lib.* i. *adde*

Inſcindentia, & deobſtruentia iecur.

Apozema.

colaturæ mellis & ſacchari ſingul. q. ſ. vt fiat apozema: quibus etiam addi poſſunt cortices radicis capp. tamariſci, folia adianthi, maratrum, cinamomum, ſpica; inter ea tamen illa ſunt exhibenda quæ iecoris venas abſtergunt, & leuiuſcule purgant, vt rhabarbari dilutum ad ʒ j. ß, vel tantundem medullæ ſeminis carthami in ℥ iiij. ſeri caprini, aut aquæ graminis, ſeu Eupatorij ℥ j. cum ℈ iiij. agarici in eiſdem aquis, aut hæ pilulæ: *℞. rhab. ʒ j. agarici ℈ ij. diagridii optimi g. iiij. cum ſucco eupatorij, vel alio conuenienti liquore formentur pilulæ x v. accipiat v. alternis diebus* quod ſi calor in viſceribus vigeat, ſaluatella tundenda erit, aut ſi interim, dum hæc fiunt, menſes inſtillare cœperint, ſaphæna aperienda.

Leuiter purgantia, & inſcindentia.

Roborantia iecur.

Quarto adhibenda ea, quæ iecur roborare nata ſunt, vt ʒ j. trochiſcorum de eupatorio, de rhab. vel de abſynthio cum aliqua ex prædictis aquis, aut ʒ ij. diacurcumæ, dialaccæ, vel tabellarū diar. alb. idq; per aliquot dies, vel opiata ſic paratur: *℞. cōſeruæ radicis apij, florū acori, & adianthi an. ℥ ß ſpecierū diar. triaſandali an. ʒ j. trochiſcorū de eupatorio ʒ j. cū ſirupo de byzantiis fiat opiata doſis ℥ ij. cum aqua radicis apij, vel graminis.* Sequens etiā conſerua crebrâ experientia eſt comprobata: *conſeruæ capill. ven. cetarach. cich. betonicæ an. ℥ iij. corticū citri conditorū ℥ ß, pulueris radicis rubeæ maior. corticum radicum capp. & tamariſci an. ʒ j. cum ſirupo de cich. vel pro vtero, de arthemiſia fiat opiata; doſis quantitas nucis iuglandis:* ſemper tamen per interualla ſingulis ferè ſeptimanis purgatio exercenda.

Vnguenta de obſtruētia.

Quintò externis inunctionibus, quæ tum iecoris tum vteri meatus valeant deobſtruere, & reſerare, ita iecur, & partes prope vterum ſequenti linimento inungantur, *℞. olei nardini amygdalarum amararum an. ℥ ij. ſucci apij ℥ j. coquantur ad conſumptionem ſucci, & adde ſpicanardi, ſquinanthi, aſſari an. ℥ i. ſeminis apii, petroſ. cyperi, roſ. an. ℈ ij. aceti parum, ceræ q. ſ. fiat linimentum*; vel *℞. ſucci apii, petroſ. fœniculi, ſeneciorum, cich. an. ʒ j. aceti ʒ ij. olei cappar, ℥ iiij. olei abſynthij ℥ j. ß bulliant ad conſumptionem ſuccorum, & adde ſandal. omnium, ſpicæ an. ℥ ß, ceræ q. ſ. fiat vnguentum.* Aut paratur illud, quod vulgò dicitur deopilatiuum oleorum, & magiſtraliter ſic componitur. *℞. olei amygdal. dulc. ℥ j olei camomillæ, cappar. tamariſci, roſ. an. ℥ j. ß, olei viol. anethini an. ℥ ij. ß. Irini, abſynthini an. ℥ iij. ceræ q. ſ. fiat vnguentum*; validius tamen, & efficacius adhuc eſt vnguentum deopilatiuum ſuccorum, quod ſic conficitur: *℞. vnguentum præcedens, & adde ſucci apij, & abſynthij liquidi an. ℥ iij. ſucci fœniculi, petroſelini, menthæ an. ℥ ij. ſucci ireos ʒ j. vini albi optimi ℥ iiij. coquantur ſimul ad conſumptionem ſuccorum, & cum cera fiat vnguentum,* cui

Vnguentū deopilatiuum oleorum.

Vnguentum deopilatiuum ſuccorum.

cui adde dialthea ℥ *iij. axungiæ gallinæ, & anatis an.* ℥ *j. pulueris ſquinanthi, ſpicæ, ſingul.* ʒ *ij.* ß. efficaciſſima ſunt hæc duo vnguenta ad omnes viſcerum obſtructiones, ideo ſic parata reperiuntur in Hiſpaniæ officinis, rectè igitur fecerint Germaniæ ſeplaſiarii, ſic etiam poſt hac ea habuerint. cum in hiſce regionibus potiſſimum obſtructiones vigeant. Prodeſt præterea emplaſtrum *ex farina camomillæ meliloti, abrotani ivæ an.* ℥ *j. ſeminis apij, ameos abſynthij an.* ʒ *ij. ſpicæ* ʒ *j. diſſolvantur in ſucco fœniculi, ac fiat emplaſtrum*, aut ex iiſdem herbis & oleis, cum modice aceto, fomentationes parentur.

Obſtructionum lienis curatio.

At ſi lien obſtructus ſit, quod frequentius accidere diximus, ob alimenti craſſitiem, præſertim ſi hæmorrhoides vel menſes ſuppreſſi fuerint, dignoſcitur id ex oblongo tumore ſiniſtri lateris, dolore eiuſdem partis ſiniſtrum humerum pertingente, difficultate reſpirationis, colore ſubnigro, aut plumbeo, fœtido anhelitu, aluo adſtricta, vel ſubnigra deiectiõe; adhæc quia corpus emaciatur, fœmina triſtis redditur, meditabunda & faſtidioſa, ſudor adeſt nocturnus, ſæpe etiam rugitus, & fluctuatio in latere ſiniſtro, quæ omnia recenſet Hippoc. lib. *de affectibus vterinis*. Curatur iiſdem ferè remediis, quibus iecoris obſtructio. At in cibo vtilis eſt vſus cappar. cum oleo, & aceto: vel ſic parentur: ℞. *cappar. aut baccarum geniſtæ lib. iij. Paſſularum corinthiacarũ lib. j. reponantur in* ſ. *q. ſacchari diſſoluti in aqua borraginis vel naphæ, & adde aceti* ℥ *ij. cinamomi* ʒ *ij. Purgatiuum efficies, ſi in vaſe addas* ʒ ß *ſcammonij.* In reliquis medicinis purgatiuis addenda erit confectio hamech, aut diacatholicon, vel diaſena, vel vtendum elleboriſmo, quem iam deſcripſimus c. *de melancholia*; ſanguinis miſſio parcior ſit, & ex baſilica, vel ſaluatella ſiniſtri lateris, at menſtruationis tempore ex ſiniſtro pede; longè tamen vtilius fœculentus ſanguis per hæmorrhoidas deponitur, per quas & euacuatur, & deriuatur: Veteres ſecabant venas retro aures, & ſanguine inde fluente lienem inungebant, quod vt ſuperſtitioſum ſimul & periculoſum reiiciendum, vtilius multò eſſe expertum eſt, corpore præpurgato, venis ad lienem nigricantibus hirudines applicare, aut cucurbitulas cum ſacrificatione, ac ex iiſdem debitam ſanguinis menſuram detrahere.

Capparee condita.

Superſtitio veterum.

Ad tertium remediorum genus quod attinet, humor etiam leuioribus attenuandus quia validiora reſiccant humorem melancholicum, & aridiorem reddunt affectum, vtendum igitur præter cætera melicrato ſic concinato; ℞. *corticum rad. cappar.* ℥ *iiij. polypodij* ℥ *ij. paſſu-*

Attenuantia.

Melicratum.

larum ſine acinis ʒ j. prunorum numero x. *fiat decoctum ad lib. ii. facta cola-tura adde mellis ℥ iiij.* Aut ℞. *corticum rad. cappar. tamariſci an. ℥ j. corticis ſalicis ℥ ß. ſeminum frigid maior. ſeminis agni caſti an. ℥ ß. foliorum adian-thi m. i. prunorum numero* xij. *paſſularum ſine acinis ʒ j. fiat decoctio in* 5. *q. aquæ ad lib. j. adde ſirupi acetoſi, borrag. de pōis, vel de ſcolopendria ℥ iiij miſc.* Hic notandum ſemper in medicamentis pro liene addenda eſſe folia ſcolopendriæ, & cortices cappar. in iis vero quæ pro iecore conficiun-tur abſynthium, & eupatorium; Nam, vt Gradius inquit, quale eſt abſynthium iecori, tale eſt lieni cortex cappar. & quale eſt iecori eu-patorium, tale eſt ſpleni ſcolopendria Porro ſupra dictis addi etiam poſſunt, quæ magis aperiant, & diſcutiant, qualia ſunt ebulus, brio-nia, cortex hederæ; aut ℞. *ſirupi bizantini, de ſcolopendria, de Epithymo, ſin-gulorum ℥ ij. aquæ graminis, lupulorum, fumariæ vel gallitrici an. ℥ iii. miſce pro tribus doſibus;* Purgationes ſæpius iterandæ, quibus adde Semiunciā Epithymi, aut foliorum ſenæ; vel ℈ iiii. pulu. hieræ; exhibentur et-iam ſtibii præparati g. iiii. cum ʒ j. conſeruæ florum borraginis; in v-niuerſum tamen iiſdem purgantibus medicamentis vtendum, quæ c. *de melancholia*, dicta ſunt, inter quæ expertus laudo apozema deſcriptū in 3. remed. genere.

Localia. Quod ſi in ſcyrrhū degeneret affectio, quod extenſa partis duritie de-prehēdes, aut ſi cachexiæ, hydropiſue præludia appareāt, quod ex pedum crurumq; tumore cognoſces, validiora inſcindētia, ac emollientia ex

Fotus. iis, quæ dicta ſunt, ſeliges; & inſuper hunc fotum parabis: ℞. *radicū cu-cumeris agreſtis, althea, liliorū an. ℥ i. corticū radicū cappar. tamariſci an. ℥ ß. fo-liorū maluæ, bis maluæ, ſcolopēdriæ, abſynthii an. m. j. ſeminis fœniculi, lini, fœnu-græci an. ℥ ß, florum camomillæ, meliloti, geniſtæ an. p. i fiat cōcoctio in aquis por-tionibus aquæ, & vini albi ad tertias, cui adde aceti acerrimi parum,* quo pars

Cataplaſ-ma. foueatur ſingulis diebus, & ſupponatur ſequens cataplaſma: ℞. *farinæ ſeminis lini, fœnugræci an. ʒ i. ß, farinæ lupinorum ℥ i pulueris radicis Ireos aut brioniæ, tamariſci an. ʒ ij. adipis vituli axungiæ cuniculi an. ℥ i. olei cappar q. ſ. cum modico ſuperioris decocti, fiat cataplaſma;* topica in hunc vſum plura reperies apud Practicarū ſcriptores, c. *de ſcirbyro lienis*, inter reliqua ta-

Vnguētum mē ſi affectio in ſcyrrhū degeneret, ſequentia inprimis laudātur. ℞. *o-lei cappar. ℥ ii. medullæ vituli, pinguedinis anatis, ammoniaci in aceto diſſoluti an ʒ ij. aceti ʒ i. ceræ q. ſ. fiat vnguentū;* aut ℞. *ſucci ſummitatum ſampſuci, olei cappar. dialtheæ. an. partes æquales, ceræ parū. fiat linimētū,* aut conficiantur

Emplaſtrū. tale emplaſtrū: ℞. *radicis lilii, maluæ, brācæ vrſinæ, ſcillæ an. ℥ i, coquantur in vino.*

vino albo contundantur; & adde olei rutacei, cap. ſing. ℥ *ij. dialthea* ℥ *i.ß miſce*, quibus addere licet muſcilaginis altheæ ℥ i. pulueris ſcolopendriæ ℥ ij. acetum ſquilliticum, ſuccum braſſicæ, oleum amygdal. amar. liliorum, de cucumere aſinino, ficus pingues, æſypum, emplaſtrum de meliloto, de muſcilaginibus, diachylum armoniacum cum muſcilaginibus altheæ, lini, & fœnugræci, quæ omnia præcedat ſemper fomẽtatio ex ſuperiori decocto; etiam vtilis eſt vapor ex aceto acerrimo, & fuſus ſuper candentem lapidem molarem, ſeu pyritem, aut ſuper laterem, & per infundibulum acceptus; aut linteum madidum in aceto, in quo ſæpius chalybs fuerit extinctus, lieni calidum apponatur. *Aceti vapor.*

Si tamen cum his, flatus, rugitus, & aquæ fluctuationes in ſiniſtro latere perſentiantur, quod ſæpe accidere compertum habeo, quia perfrigidam & humidam intemperiem, humores frigidi, tenuiores, & aquoſiores redditi, facile in frigida parte colliguntur, & cum flatibus commixti rugitum afficiunt, ac fluctationem; malum frequens poſt plenilunia, frigidiori cœlo, poſt vſum aquæ, & frigidorum alimentorum, ac indebitum vitæ inſtitutum; mox tamen renouata luna, calidiori aeris conſtitutione, ac debito vitæ moderamine nonnihil ſubſidet. *Rugitus ſiniſtri hypochondrii.* Curatur frequenti clyſteriorum vſu, ex decocto capitis veruecis, cum iam dictis herbis ac ſeminibus, cuius decocti ℞. ℥ x. *olei irini, & rutacei ſingul.* ℥ *ij ſalis* ʒ *j. ß*, laudantur deinde inunctiones, quæ inſcindant, reſoluant, & parum roborent: vt ℞. *theriacæ optimæ* ʒ *j. diſſoluatur in* ℥ *iij. olei rutacei & anethini, ac cum cera fiat linimentum.* *Curatio rugitus.* *Purgatio.* Neceſſum tamen eſt ante omnia purgationem inſtituere ex ℈ iiij. hieræ ſimpl. aut diacolochyntidis; aut ex ʒ i. ſequentium pilul. ℞. *aloes, rhab. agarici trochiſcati an.* ʒ *ß, ſcolopendriæ, ſeminis agni caſti, endiuiæ an.* ℈ *ß cinnamomi, aſſari, ſpicæ an.* ʒ *ß raſuræ cornu cerui, raſuræ eboris, coralli an. g. viij. cum aceto ſquallitico formentur pillulæ viiij. ex ſingulis* ʒ. aut fiat vinum purgatiuum, nonnihil diuerſum ab illo, quod alibi deſcripſimus: ℞. *turpeti, radicis mechoacanæ, agarici, rhab. ſingulorum* ʒ *j. foliorum ſcolopendriæ m. ß, cinnamomi, aſſari, ſpicæ an.* ʒ *ß, includantur in ſacculo, qui pendeat per horas xxiiij. in lib. ij. vini albi tenuis, in loco calido, de quo ſingulis diebus mane capiat* ℥ *v.* facta maiori aut minori expreſſione, prout magis minuſue fluidam alvum habuerit patiens. *Vinum purgans.* Tandem aqua exſiccanda, quod fiet ſi mane, & veſperi capiat ℥ ij. ſequentis mixturæ: ℞. *piperis, cumini, rutæ an.* ℥ *ij. ß, nitri* ℥ *ij. melle optimo excipiantur:* vel *Aqua exſiccatio.*

℞. nigellæ Romanæ ſeminis aniſi, apij, petroſelini, cumini an. ℥ ij. farinæ optimæ lib. I. miſce ette piſtoria, fiant panes, poſſunt etiam ſpecies in vino dari, aut cum pane ordinario commiſceri, qui utilior fuerit, cum aqua decoctionis fraxini piſtus; ſacculi quoque reſiccantes, aut reſoluentes lienis regioni applicentur ut: *℞. ſeminis milij parum conquaſſati. p. ij. ſalis p. ß. torrefiant in tegula, fiant duo ſacculi cum baſtituro, longitudinis medij palmi, qui ſuffumigati cum vapore aceti acerrimi, in quo lapis molaris ignitus, aut chalybs extinctus ſit, alternis vicibus applicentur;* alter ſic fit; *℞. cumini p. ij. ſeminis agnicaſti, rutæ an. ℥ j. ut ſupra, confringantur, exſiccentur, ac duobus ſacculis includantur.* Vehementer inſuper laudatur linimentum ex adipe ſtrutiocameli, & reliqua quæ hydrope affectis utilia ſunt.

Sacculi pro liene & ventre.

Aut ſi venæ meſeraicæ infartæ fuerint, differt affectus à Melancholia, dicta hypochondriaca, quod in hac ſanguis ibi contentus efferveſcit, & exuritur ex cuius halitibus caput & cor tentantur, in morbo virgineo, licet ſanguis in eodem loco ſit impactus, refrigeratur tamen, ac recrudeſcit, unde ſubalbidus ille color; dignoſce. id ex pituitæ vomitu, nauſea, cibi faſtidio, depravato appetitu, præcordiorum compreſſione præſertim à cibo, animi deiectione, alba urina, & copioſa (quæ melancholicis potius pauca, & ex viridi crocea) falſa ſiti, tumore oculorum, ac totius uultus, & quia minus intenſè, ſed diutius caput pulſat, & dolet.

Meſerei obſtructiones.

Diff. inter meſerei obſtruct. & melancholiam hypochond.

Curatio.

Curatur ſanguinis miſſione, non quidem ex brachio, ſed ex pede, vel potius ex hæmorrhoidibus, hæ namque venæ cum meſeraicis mirificè conſentiunt, & earum ſunt veluti propagines; conveniens eſt etiam vomitus ſemel, aut bis in hebdomada, non tamen inſtantibus menſtruis, purgatio per vices medicamentis ſuperius relatis exercenda, quibus tamen non caſſia, nec ſenæ folia admiſceantur, quia nimis flatulenta, ſubinde redeundum ad julapia, & apozemata attenuantia inſcindentia, & abſtergentia, ac denique ad ea, quæ menſes movere noſti, ventriculum vero, à meſerei totam regionem inunges, prædictis iam linimentis, addito pulvere Diarrod. aut aliquo ex illis, quæ c. *de ventriculi accidentibus ex utero*, mox reperies.

Vomitus.

Purgatio.

Porrò ſunt præter iam dicta auxilia, quædam cunctis obſtructionibus communia, nimirum pilulæ aperiẽtes, de quib. c. *de menſtr. ſuppreſſ.* exercitium, lapis bezoarticus, radix ſcorſioneræ, & uſus chalybis

Obſtructionibus cunctis cõmunia auxilia.

lybis præparati; circa quæ notandum, pilulas & ſolida medicamenta; ventriculo magis convenire, potiones & liquida pharmaca, jecoris, lienis, & uteri obſtructionibus. Exercitium excitat viſcerum calorem, unde feliciores fiunt concoctiones, & pauciores redundant cruditates, deinde etiam ſi ad initium ſudoris deveniat, humores diſtribuit; tertio aperientibus medicamentis viam parat, ideo parum exerceri ante eorum aſſumptionem utile eſt, convenit autem ſummo mane, præcedente alvi deiectione, in loco acclivi & laborioſo; terminus erit ſudoris initium, à quo deinde quieſcendum. *Exercitiũ.*

Lapis Bezoarticus delicatioribus fœminis exhibetur, & iis præſertim, quæ melancholicæ ſunt, quibuſve ſemen corruptũ eſt, vel cordis ſaltu afficiuntur; Præfertur orientalis, levis, pellucidus, laminoſus, coloris ex viridi nigri, inſipidus, cuius pulverem ſi calce & aqua miſceas, colorem refert ex pallido viridem, quique ſuper accenſos carbones iniectus, in auram penitus evaneſcit, aſſumuntur ſingulo mane quinque ſexvè grana eius, in ſubtiliſſimum pulverem redacta, & aquâ aperienti vel convenienti alia diſſoluta, vel admiſcetur conſervæ adianti, ſeu borraginis, & ſuperbibitur parum aquæ eiuſdem herbæ, aut tabellæ ſic concinnantur pro nobilioribus ℞. *ſeminis agni caſti, rubea, cinamomi an.* ℈ *ij. lapidis Bezoartici* ʒ ß, *cum ſaccharo diſſoluto in aqua meliſſæ, vel napha, fiant tabellæ, ſingulæ ponderantes* ʒ *j.* idem etiam lapis utiliter adhibetur alicui ex electuariis, quæ paulò infra ex chalybe conficere docebimus, aut reliquis rotulis cordialibus & aperientibus. *Lapis Bezoarticus.* *Tabella ex lapide Bezoartico.*

Radix ſcorſoneræ abraſa in vino per noctem maceratur, cuius vini mane accipiatur ℥ iij. vel quatuor, aut eadem radix aliqua ex prędictis aquis elixetur, deinde ſaccharo condita devoretur, & ſuperbibatur de eadem aqua, idem etiam ſaccharum ſive ſirupus, in quo radix fuit incocta, addito cinamomo exhibeatur. *Radix ſcorſoneræ.*

Cæterum in demolliendis obſtructionibus primum obtinet locum uſus chalybis, qui ut ex eo varia poſſint confici medicamenta ſic prius paratur, ut docet Manlius: ℞ *chalybis tenuiſſime limati lib. 1. toties aqua fontana lavetur, quoad aqua limpidiſſima appareat, tum in olla vitriata ponatur ſuperaffuſa ea quantitate aceti acerrimi, qua ſatis imbibatur, ſic maneat per dies xxx. agitando ſeptimo quoque die, & affundendo plus aceti, ſi opus ſit, poſtea in vaſe amplo pulvis extendatur, ac in* *Chalybs.* *In Scolio triphœræ maioris.* *Præparãdi chalybis primus modus.*

umbra

umbrâ exſiccari ſinatur, ſubinde in mortario mettallico trituretur diligenter, ac per cribrum adſtrictum, tenuiſſimus pulvis extrahatur, & adhuc in marmore pictoris exactiſſimè trituretur, quo ad viſum effugiat, & intra digitos ferè non ſentiatur, tandem in vaſe vitreo ſervetur, vel cum gummi tragachanti, fiant trochiſci, quod melius eſt. *Secundus.* Secundo modo cõcinnatur chalyps, ſi eius limatura ſæpius igniatur, & ſubinde aquâ aut liquore affectioni conveniente, novies extinguatur, aut quo ad vim chalybis ſuſceperit liquor, quo deinde utendum. *Tertius.* Tertio limatura, poſt macerationem in aceto, igne comburitur ſuper laminam ferream, ut partes ſuperfluas amittat, manentibus utilioribus ac purioribus; habet enim chalybs duplex in ſe ſulphur ac mercurium, *Duplex ſulphur ac mercurius in chalybe.* unum coctum, ac in ferri naturam iam converſum, quod experimus, quia purgativum eſt; alterum crudum ac ſuperfluum, quod inutile ac pernitioſum cenſetur, & his præparationibus admittitur, quæ potiſſimum fieri debent ex limatura acuum aurarmorum, vel alterius chalybis, qui ignem ſæpius iã fuerit expertus; & hoc 3. modo etiam cum gummi tragachanti trochiſci fieri poſſũt, aut aliter ſervetur.

Corporis prep. ante chalybis uſum. Jam vero ante chalybis uſum corpus tripliciter præparandum, primò exercitio, aut (ſi exerceri patiẽs ob debilitatẽ nequeat) potu aquæ calidioris, poſtea lenta deambulatione domi, & non ſub dio ſi tanta debilitas ſit, ſumpto per intervalla calidiſſimæ aquæ hauſtu, ut vi laxiores reddantur ac facilius medicamentum permeet. *Prima viarum.* Secunda præparandi ratio fiet per lenitivam purgatiunculam ex manna, aut vomitorium, ne ad vias obſtructas humores deferantur, id quod potiſſimum convenit in ſcyrrhoſis affectionibus. *Secunda impedimẽtum removendo.* Tertio præparantur humores qui obſtructiones pariunt. extenuantibus, quod fit hac chalybis levi potiunculâ, *Tertia humorum.* ℞ *limaturæ chalybis ℥ iiij in ferreo inſtrumento igni candeſcere ſinito: deinde, aſſunde aquæ lupulorum, graminis, rubeæ, aut borraginis vel fontanæ lib. 2. coletur, & iterum eadem limatura igniatur, ac in eadem aqua extinguatur, idque ſepties fiat; rurſus ſume totidem ℥ novi chalybis donec hac ratione libr. 1. conſumatur, tunc facta colatura, adde ſirupi violarum, borraginis, aut de quinque radicib. vel mellis roſati ℥ iiij, fiat potio, cuius patiens ſingulo mane, facto prius exercitio, capiat ℥ iiij,* quo finito eandem potionem repetes ſed efficaciorem, factis pluries chalybis extinctione; vel fiat ſequens ſirupus (qui in officinis promptus eſſe debet pro huiuſcemodi affectibus) *Sirupus de chalybe ſimplex.* ℞ *ſcoriæ ferri vel* (quod

magis

magis ſemper laudo) *chalybis præparati lib. 1. paſſularum ſine granis lib. 2. infundantur per triduũ in lib. 6. aquæ fontanæ, vel alterius morbo conuenientis, deinde bulliant ad tertias, & adde, origani, ameos, juniperi limati an. p. 1. iterũ parũ bulliant, & ex colatura, cum ſacchari ſufficienti portione fiat ſirupus debitæ conſiſtẽtiæ, cui adde in vltima ebullitione croci in ligatura* ʒ ij. & hic ritè vocabitur ſirupus de chalype ſimplex; cõpoſitus vero fiet, ſi in vltima ebullitione loco croci, addas dialaccæ, rhab. agarici trochiſcati in ligatura, aut in ſubſtantia, prout purgare libuerit an. ʒ ij. aut loco rhabarb. pſeudorhabarb. quod aliter dicitur Rhabarbarũ Monachorum: validius etiã deobſtruet ſi in prima decoctione addas radicis rubeæ ʒ ij. aut alias herbas vel radices partẽ obſtructam reſpicientes, aliter ſirupus ſic concinnatur, ℞. *aquæ borraginis lib. 6. fol. capill. Veneris aſpleni an. m. j. paſſularum ſine granis p. ij. radicis petroſelini, fœniculi, eringij, graminis an. m. ß. ſeminis aniſi p. ij. coquantur ad medias, coletur; & tunc* ℞. *chalybis præparati libr. 1. igniatur, & ſæpius extinguatur in prædicta colatura, & adde ſirupi borraginis, byzantini, capill. Ven. ſingulorum* ʒ *v. theriacæ antiquæ, mitridatij an* ʒ *iij. ſacchari q. ſ. iterum ferueat ac fiat julapium, doſis* ʒ *iiij.* per plures ex ordine dies quouis tempore, quia eſt medicamentum ſecuriſſimum.

Syrupus de chalybe cõpoſitus.

Eadem ratione electuaria ſiue confectiones ex chalybe parari poſſunt, & primò ſi meſeraicæ obſtructæ ſint, ſic: ℞. *ſpecierum diarrod. diacurcumæ, agarici trochiſcati an.* ʒ *j. medullæ carthami* ʒ *ij. corticis radicis rumicis, rubeæ, ſeminis dauci an.* ʒ *j. ß cariophyllorum* ʒ *j. chalybis minutiſſimè vino præparati* ʒ *ij. mellis deſpumati q. ſ. fiat electuarium, doſis a* ʒ *ij. ad iiij.* ſi laborans eo aſſumpto vomuerit, detrahe carthamum, ac agaricum, & fœmina parum vini odorati ſuperbibat, vt os abluat, & nauſeam compeſcat; pro iecore verò obſtructo agaricum detrahe ac carthamum, & eorum loco ſubſtitue ʒ ij. ß. rhab. vel ſic confice: ℞. *limaturæ chalybis vino præparati* ʒ *ij. pulueris ſpicæ, abſynthij pontici, diarrod. abb. an.* ʒ *j. rhab.* ʒ *iij. cum melle, fiat confectio* aut ℞. *limaturæ chalybis præparati lib. ß vini albi* ʒ *viij. in vaſe vitreo lento igni apponantur, agitando diligenter chalybem cum vino, donec ſpumoſum quid ſurſum feratur tunc pinguem hanc partem ſimul cum vino in aliud vas transfunde, & id quater fiat denuo vini parem copiam affundendo, in eandem limaturam, eodemq; modo feruere ſinito, & ſepara: Vinum itaq; cum hac quadruplici ſpuma rurſus igni a*[illegible] *uiter feruens mellis ſpiſſitudinem acquirat, tunc vſui ſerua; & ex eo ſic confice electuarium:* ℞. *ſeminis petroſelini, dauci, ſpecierum diacurcumæ, ac diarrod. an.* ʒ *j. cinnamomi* ℈ *j. chalybis dicto modo parati* ʒ *vj. cum melle diſpumato,*

Confectiones ex chalybe.

Pro meſereo.

Pro iecore.

mato, fiat electuarium, doſis a ʒ iij. ad vi. ſummo mane ut ſuprà, utile etiam eſt puellis, quæ utuntur eſu rerum extranearum. At ſi lien obſtructus ſit ſic conficiatur ℞. *limaturæ chalybis aceto præparati lib.* I. *aceto acerrimo adhuc abluatur, & inſpergito ſuper pannum, & adde pulveris cariophyllorum ʒ ß. tranſacto die & nocte, vaſe vitreo excipiantur cum ʒ x. vini albi, & unica media pulveris ſcolpendriæ, valide phialam concuſſam ſoli exponito ferventi aut in æſtuario per decem dies manere ſinito, ſingulis diebus agitando, & concutiendo, donec in limatura cum vino loquetur, nec quicquam reſideat, cuius porriges ʒ ij.* vel *ij ß.* at ſi nimis craſſum ſit, diluatur ʒ una vel altera aquæ borraginis, vel vini dulcis. Aut ℞. *dialaccæ ʒ. vj. chalybis præp. ʒ viij. mellis deſpumati q. 5. miſce,* doſis ut ſuprà. Quod ſi magis purgare velis, ℞. *diaphœnici ʒ ij. chalybis ʒ iiij.* pro doſi; Alii chalybem conficiunt potabilem, multò tamen ſecurior eſt aqua, quæ excurrit ex lapide, in quo enſes acuuntur, ſi centies in ea chalybis limaturam extinxeris, eſt enim utiliſſima, & magnos lienes mirificè curat, uulgò communiter adhibentur ſingulo mane chalybis præparati ʒ ij. aut iij. cum unica conſervæ roſ. ſatius tamen fuerit incipere à ʒ j addita ſi purgare volueris ʒ ß rhabarb. ſic pleræque fœminæ, quæ infelicius purgantur, aut uteri obſtructiones patiuntur, citra medici conſilium, hoc remedio ut ſibi familiari, communiter utuntur, quod per plures cōtinuatos dies aſſumunt. Tandem pro obſtructionibus vel ſcyrrho uteri, ℞. *limaturæ chalybis, prius vino, deinde aqua vitæ præparati ʒ ij. theriacæ antiquæ, mithridatij, antidoti hæmogogi an. ʒ ij. pulueris agni caſti, diarrod. abb. an. ʒ j. cum melle deſpumato, fiat confectio. doſis a. ʒ ij. ad ʒ iiij.* aut ℞. *limaturæ chalybis præparati ʒ ß. radicis rubeæ maioris fol. ceterach. an. ʒ j. cinnamomi, macis an. ʒ ß. menthæ, ſcolpendriæ an. ℈ j. corticis citri ſicci, vtriuſque coralli an. ʒ ß. ſacchari albiſſimi lib. ß. fiat pulvis ſubtiliſſimus: doſis a. ʒ ß. ad ʒ j.* aut cum ſaccharo diſſoluto in aqua arthemiſiæ fiant rotulæ ſingulæ pouderantes ʒ ij pro doſi.

Pro liene. — *Chalybs potabilis.* — *Pro utero.*

Admonitio *nēq.*

1\. Porro ſunt in uſu chalybis pauca quædam obſervanda: primò ut ſumatur ſervato exercitio, & præcedente purgatione. Secundo ut e-
2\. jus uſus ſit in vere, aut autumno; quippe hæc tempora, temperatiora cum ſint, remediis plus favent, ac inſuper in æſtate timor eſt, ne febricitatur, & ob remedium ipſum, & ob validum exercitium, quod requirit, In hymne meatus tam interni, quam externi obſtructi ſint, unde impeditur medicamenti operatio, quæ eſt, penetrare, reſerare, expurgare, & abſtergere, ac ſubinde febris excitari poſſet, dolor

capi-

capitis, ventris torſiones, ac reliqua chalybis incommoda, quæ Avi- *A.64.tra. 1.cap.8.*
cenna recenſet. Tertio aduertendum, vt quo tempore ſumitur chalybs, *3.*
lybs, victus ſit exquiſitus. Quarto vt ſi aluus ſoluta fuerit ex imbecilli- *4.*
tate, vel ſcyrrho alicuius viſceris, loco purgantium medicamẽtorum
corroborantia miſceantur, vt diarrhod. dialacca, & ſimilia, quæ partẽ
affectam reſpiciant. Quinto vt in lienis obſtructionib. præparetur cũ *5.*
aceto: in frigidis vteri affectibus, aut iecoris vel ventriculi debilitatib.
in vino, in calida vero iecoris conſtitutione in aqua roſar. vel ſero ca-
prino, & ſi adeſt acuties ſenſus ventriculi in lacte, aut oleo amygdalã-
rum dulcium. Sexto ſi obſtructiones fuerint in viis ductuũ, leuiſſima *6.*
chalybis trituratio, & præparatio ſatis erit, ſint autem in penitioribus
venis, & abditis corporis partibus, chalybem minutiſſimè, & aceto a-
cerrimo præparere oportet, & aliis medicamentis, quæ vim habeant
expurgandi, attrahendi, & penetrandi, admiſcere, ita tamen, ne nimis
minuta trituratione (quod aliquando fit) in argentum vivũ degene-
ret, quod cognoſcitur, quia quando vt decet, eſt præparatus, leuis red-
ditur, aliter ponderoſus, fœminæ vomunt, ac alvũ nimis turbatam ha-
bent. Septimo vt primæ extinctiones ſemper rejiciãtur, aut ſaltem eli-
gatur chalybs, qui ignis vires ſæpius fuerit expertus, vt acuũ, ac armo-
rum fruſtra. Demum fœmina chalybem acceptura mane in agrũ mi-
gret, ac paululum ſeſe exerceat, tunc chalybis quantitatem iam dictam
ſumat, ac deſuper bibat tantillum vini, aut aquæ calidæ, & indeſinen-
ter deambulet in locis accliuibus, tametſi defatigetur, nam valido ex-
citatio partes calent, pori aperiuntur, & medicamentum expeditius
diſtribuitur: finito exercitio in lecto ſeſe componat, ac ſi ſponte ſudor
erumpat, ſeruet, ſin minus non prouocetur, vtcunque tamen per du-
as, aut tres horas in lecto maneat, ac dormire licet, poſtea cibum ca-
piat moderatum, ex cocta carne potius quam aſſa, & in cœna aliquid
de pullo cocto, aut recentibus ouis, auſpicetur cœnam à capparibus,
vel aſparagis coctis, aceto deinde reſperſo ac oleo; interdiu capiat
fruſtrum radicis ſcorſoneræ conditæ, aut borraginis, aut flores au-
rantiorum; Terminus quibus chalybs aſſumitur, ad 12. dies extendi-
tur. 15. 20. 30. 40. pro indigentia; completæ eius operationis indi-
cium erit agilitas ad motum, & quod non ita defatigatur fœmina,
nec præterita ſentit ſymptomata; color labiorum, ac totius vultus vi-
vidus, qui antea ſubalbidus fuerat; potiſſimum tamen ſignum eſt mẽ-
ſtruorũ eruptio, ſi antea ſuppreſſa erant, & quod in hypochondriis ac

Chalybis nimis minuta trituratione in argentum viuũ degenerat.

Victus.

Cibus.

Terminus dierum.

Signa completa operationis.

ventre, nulla ad tactum ſentitur obſtructio, nullus dolor quippe his ſic apparentibus remedium profuiſſe certum eſt. Non ſolum autem curationis tempore, verum etiam poſtea per aliquot dies debitum ſeruet viuendi modum, quod ſi (quia fœmina delicata eſt, aut iecur habet calidius) calor vel febris curationis tempore ſuperuenerit, tunc quia exercitium hæc ſymptomata excitare ſolet, moderatum ſit, & aut ſella, aut manu ducatur, vel certè frictionibus ſuppleatur.

Scholium.

Ferrum notiſſimum eſt metallum conſtans argento viuo modico, ponderoſo, immundo, luculento, & ſulphure ſpiſſo, impuro, adurente igne, excoquitur, quo in opere tria ex eo prodeunt, chalybs quod græcis etiam ſtomomma dicitur, ac ferrum idem eſt ſæpius liquefactum, & purgatius redditum; ſquama quæ malleorum ictibus è ferro excutitur, aut ex chalybe, & ſcoria ferri, quæ & ferri ſpuma, aut ferri ſtercus, ſeu excrementum nuncupatur, & reperitur in fabrorum ferrariorum fornacibus, tanquam ſpongia quædam, quæ nequaquam in ferrum poſtea verti poteſt; præter quæ etiam rubigo ferri ſiue ferrugo reperitur, quæ omnia impensè exſiccant, qua potiſſimum facultate, fluxiones ſiſtunt, magnos curant lienes, ac omnem demoliuntur oppilationem; craſſa inſuper, & terreſtris ſubſtantia in ferro multa, qua adſtringit, ratione vero ſulphuris & mercurij, purgandi ac liberandi, ab infarctu vires obtinet, non quidem trahendo, nec ſolo pondere ſed liquando, fundendo, attenuando, quod viſcidum, & craſſum eſt, ac ferri maſſe etiam commouendo, & irritando quemadmodum ſtibium & Mercurius ipſe. Nec nos latet ſtomomma proprie aciem dici, non quidem æris vt Celſ. & Plin. ſentire videntur, ſed ferri aciem ſeu laminam vt declarat Aëtius lib. 8. cap. 11.

Celſ. lib. 6. cap. 6. P. lib. 34. cap. 11.

Porro huius remedij autor fuiſſe dicitur Chriſtophorus de Honeſtis in tract. de trochiſcis, *tametſi ante illum in ſcyrrho lienis, ferri vſum, potiſſimum chalybis commendat Aetius, & Auicenna ferrum habere vim exſiccandi, ſoluendi, ac coitum roborandi affirmat, ac plerique medicorum merito ei plures adhuc aſſignant virtutes, nam & in ſcyrrho vteri, & in obſtructionib. omenti, meſenterii, iecoris, lienis, ac venarum ipſius vteri mirifice confert, ſed & ex aceto illitum autore Dioſcoride, igni ſacro, & papularum eruptionibus prodeſt; ac inſuper ad ſcabrities genarum, reduuias, quas panaritios vocant, pterigia, & condylomata valet, gingiuas firmat, curat alopecias, & fœminarum profluuia, ac hæmorrhoidas, demum vt ipſe Chriſtophorus refert, mane ſumpta ℥j. pulueris chalybis præparati, cum conſerua roſar. ventriculi villos ſeu fibras confortat, appetitum excitat, humiditatem ventriculi abſumit, vnde*

Chalybis virtutes. Quatern. 3. ſ. 2. c. 11. Av. 2. can. cap. 252.

felicior

felicior ſit coctio, cachexiæ medetur, ac incipientem ſanat hydropem, & omnes corporis, ac humorem corruptiones, præſertim partium interiorum emendat, atque rectificat, quæ omnia vera eſſe crebris confirmatur eventibus, ideoque plura ex eo conſtruuntur medicamenta, ſirupi, electuaria, trochiſci, aqua chalybeata, conſerva de ſcoria ferri, & crocus Martis de quo VVeckerus; quæ ad immodicum, & intempeſtivum menſtruorum fluorem valent, menſium ſtillicidium, dyſenteriam, & omne aliud fluxionum genus ſanant. Potiſſimum autem chalybis vſus in obſtructionibus, contumacibus fluxionibus, & internarum partium corruptionibus, vtiliter vſurpatur.

Dubium Chalybs frigidusne an calidus. C. de ſero lactis.

Verumenimvero quibus id viribus præſtet, controverſum apud medicos eſt; neque enim conſtat frigidumne an calidum ſit, cum utriuſq; qualitatis notæ in eo luceant, ſicuti in argento vivo; nam reſerare, attenuare, & expurgare proditum jam eſt. At Galenus 10. ſimpl. & millies alibi fluxus potiſſimum dyſentericos lacte curat, in quo fuerint extincti ferrei cylindri igniti, qui aquoſitatem lactis conſumant, & adſtringentem vim communicent, quibus ſubſcribunt Paulus, & Trallianus.

1. Solutio.

Sunt qui reſpondent (ſuppoſito uti diximus) quod ferrum, ſicuti reliqua metalla, ex duobus conflatur principijs, ſulphure ſicuti patre, ut chymicorum more loquar, & mercurio ſicuti matre; ratione ſulphuris calefacere, exſiccare, abſumere, aperire, confortare, appetitum excitare, & interiores corruptiones ſanare; ratione vero mercurij frigidum eſſe, & ea qualitate ſimul cum terreſtri ſua nativa ſubſtantia, infrigidare, denſare, ac retinere quoſlibet fluxus.

2. Solutio.

Alij, quod ſupra innuimus, duo metallorum principia ſulphur & Mercurium, duplicia chalybi ineſſe adſtruunt; alia cruda, & excrementitia, quæ natura ut ſupervacanea ad ſuperficiem trudit; alia cocta, & utilia, quæ in ſubſtantia, & penitioribus ejus partibus reperiuntur; inde fieri, ut primæ extinctiones ſemper omitti debeant, etiam illis qui contra quaſlibet fluxiones chalybem præparant, ſed neque pro his exactiſſimam triturationem utilem, quia excitatur vis purgativa proritans, & conturbans ſulphuris aut Mercurij, quæ in penitiſſimis partibus deliteſcit, craſſo itaque modo triturandum, ita enim & ſulphuris vires elici, quæ in ſuperficie ſunt fluxionibus accommodæ, exactius, ac minutius pro delendis obſtructionibus, quia utramque vim expetimus, & eam quæ in ſuperficie eſt, & alteram, quæ in partibus medijs, dummodo cocta ſit, & minime recrementitia nec in aliam naturam degeneret, & diſſolvatur metallum, quia hæc ut ſuperius diximus fundit, liquat, & attenuat; Nec deſunt qui Mercurium, & ſulphur coctum in ſuperficie ineſſe credant, ideo contra obſtructiones, primas eligunt extinctiones, contra fluxiones, ultimas, atque pro his chalybem jam tritum vt armorum, aut acuum particulas, pro illis navium ſemper chalybem uſurpant.

Autoris deciſio.

Sane vero ſi rem accuratius expendas chalybis

lybis triturati medicamentis ac trochiſcis obſtructiones magis curari reperies: aqua ex integri chalybis extinctione fluxus, interea tamen conſerva de ſcoria ferri, electuariis ac trochiſcis vtrumque affectum plerumque ſanari, quocirca meâ quidem ſententia idem chalybs, & ex eo confectum medicamentum, ſiccitate & ſubſtantiæ craßitie, fluxus ſanat, & corruptiones emendat, ſub varia forma: Et eadem qualitate, ſulphuris & Mercurii viribus admixtis, ac ponderoſitate quadam penetrans, obſtructiones demolitur. Adminiculatur huic meæ ſententiæ Aetius cit. vbi de ferri, & ſtomommatis ſquamâ inquit, præclare ſplenem liquefacit, vtpote quæ conſumendi facultatem præſtat, & Galenus cit. ferrum, inquit, adſtringentis facultatis etiam eſt particeps. Quod ſi crudus Mercurius alicui parti ineſt certe interiori, indicium eſt quod vomunt, & aluus turbatur, non iis, qui extinctiones, ſed iis qui chalybem in ſubſtantia aſſumunt, etſi diligenter trituratum, quod prouenit ex turbatis ab ipſo humoribus, qui obſtructiones efficiebãt. Sub varia dixi forma quia credibile non eſt, idem medicamentum pro noſtra libidine modò adſtringere modò purgare, & liquare, etiamſi vtramque vim obtineat, nos non poſſumus medicamentis imperare, ita vt vna eius virtus quam expedimus operetur altera ociante, niſi præparationis modo ac forma, vnam magis quam alteram ſuſcitemus, ſic Rhabarbarum leuiter vſtulatum adſtringit, eius dilutum purgat, & eiuſdem rhabarbari tenuiores ac ſuperficiariæ partes bilem educunt, ipſa ſubſtantia fluxiones ſanguinis cohibet, nec aliter chalybis interiora aperiunt, & deobſtruũt, exteriora ſiccant magis, & dyſentericos fluxus ſanant, ac rurſus eius ſuperficariæ extinctiones dyſenteriam ſedant, interior ſubſtantia præſertim in forma ſolidiori exhibita obſtrictiones demolitur.

Chalybs ſub varia forma modo liquet, modo adſtringit.

De variis ventriculi accidentibus & dolore ex vtero.

CAP. VI.

QVia vterus, vt multis aliis partibus, ita etiam ventriculo plurimum conſentit, quod ſuo loco proditum eſt, contingit aliquando, vt â ſemine, vel menſtruo in vtero corrupto vel vitiato, aliquid in ventriculum tranſmittatur, vnde fœminæ vel nil omninò, vel diminutè appetunt, ſæpè etiam deprauatè, quæ affectio citta tum dicitur, latinioribus pica, de qua latius lib. 3. c. 10. ſubinde odio habent cibos, & animus ex ſolo alimenti conſpectu horret; interdum canum more perpetuo appetunt, quæ omnes affectiones ad vitiatam appetentiam pertineant: nam & immodicam cibi, vel potus copiam ingerere, & diminutè

minutè aut nihil appetere, & in alienarum qualitatum deſiderium propendere, à vitioſo prouenit appetendi opere, quod in ore ventriculi reſidere nemo ambigit, in qua certe parte non ſolum naturalis, verum etiam animalis facultatis ſymptomata effloreſcunt, ob magnũ cum vtroq; principio commercium. Porro vitiatur hîc appetentia, ex ipſius oris ventriculi intemperamento ſolo, vel cum affluxu materiæ ab vtero regurgitantis, à qua etiam cauſa plurima alia agminatim ſuccreſcunt accidentia, vt miri ac varii dolores acres interdum, & adeo vehementes, vt ſyncopen inferant cum tædio, ac mæſtitia; adhæc nauſea, vomitus, ſingultus, ructus, prout hanc aut illam ventriculi partem humor, aut vapor impetit; nam quæ euomuntur, in ventris ſpacio natant; nauſeam mouent, quæ adhærent; ſingultum excitãt, quæ ipſis tunicis continentur; ructus tardiorem infelicioremq; arguit concoctionẽ, ac proinde fundi ipſius vẽtriculi, vbi ipſa perficitur imbecillitatẽ.

Varias ventriculi partes affectus, quæ ſigna monſtrent.

Ex dictis patet vnam ac generalem eſſe harum affectionum communiſſimam cauſam, halitum ex putri ſemine, vel ſanguine aſcendente, qui dum os ventriculi pertingit, appetentiam vitiat, dum cauum ipſius vomitum gignit; dum tunicis adhæret, nauſeam; penetrans vero ipſius ſubſtantiam, ac tunicas, ſingultum prouocat, dum concutitur, conuelliturque vt ipſum expellat; at dum diſtentitur, dolorem parit, & ingentem cruciatum, ſæpe etiam cum ſyncope, ob cordis vicinitatem. Rurſus vitiat appetentiam non ſolum quatenus os ventris attingit, ſed quatenus etiam putridus eſt vel calidæ humidæ, & pinguoſæ ſubſtantiæ commixtus, quippe talia tædium, & ſubuerſionem inferunt, neque ſolum cibos auertunt, ſed etiam potum, ſine quo diu degunt. Quod ſi qualitatem aliquam præter naturam halitus præ ſe tulerit, ſiquidem adſcititia, nec dum facta fuerit, contrariis gaudet, ita dum calidus eſt, ſitim excitat, quod ſi naturalis ſit, aut licet tempore contracta, tamen diuturnitate, & fixione in conſuetudinem habitumque abierit, tum rerum eiuſdem naturæ appetitum ſuſcitat, & vitioſo ſimilia recremento; ſic ſi halitus exuſtus eſt, fœmina extinctos appetit carbones; ſi ſiccus terram, teſtas, aut cimoliam; ſi frigidus, & ſiccus gypſum ocramue, vt plurimum tamen acida acerbaq; exoptat, vt limones cum plurimo ſale, & viridia poma, iuxta prauam halitus qualitatem, qui plerumque melancholicus eſt. Quibus accedit vitioſorum ſuccorum copia in corpore præexiſtens, aut halitum occaſione in dies accreſcens, quibus potius humoribus quam vapori duntaxat

Cauſa.

Variarum rerum appetitus vnde.

duntaxat cauſa durationis huius affectus tribuenda venit, qui ventriculo adhærentes ab halitu putredinoſam, deterrimamq; naturam mutantur, & aſſervant.

Signa. Notæ per ſe conſpicuæ ſunt, ſi exactè perpendas, quod nauſeam, vomitum, ſingultum, ventriculum ipſum affici declarant, appetentia vero vitiata, ſincope, anxietas, dolorque ventriculi, os accuſant; extranearum rerum appetitus, habitualem ferè halitus intemperiem, quæ ſibi ſimile quaſi inſitâ, & naturali vi appetit: At ſi fœmina nihil omninò inediâ aut ſiti emacietur, univerſum corporis habitum, nimia humiditate, & craſſorum humorum copia redundare, qui diu tolerant actionem caloris, antequam ad carnis conſumptionem ſit deventum. Porro ructus, & ventriculi flatulenta diſtentio cruditatis eſt ſoboles: dolorem ex flatu eſſe oſtendit tertio, ex humore gravitas cum diſtentione, aut vomitu fit; ſpecies humoris ex ſapore deprehenditur; mordicatio, humorum, aut vaporum acrimoniâ prodit, & tunc propriè cardialgia, ſeu morbus cardiacus ab omnibus dicitur, nam & ventriculi os cor veteres appellarunt, verum ab aliis *Cardiacus morbus.* cauſis communi nomine ventriculi dolor vocitatur, quid autem reliquæ dolorum differentiæ, quæ plurimæ ſunt, præmonſtrent, diſces ex c. *proximè ſequenti.*

Curatio. Uti una eſt communiſſima cauſa, ita una communis, ac generalis curandi ratio, laborare, ut nimium ſemen non generetur, genitum extinguatur, ac menſtrua probè repurgentur, quæ quo pacto fiant capitibus propriis jam didiciſti. Particularius tamen, ut non ſolum uteri, quæ pars eſt mandans, ſed recipienti ventriculo proſpiciatur, curabitur ventriculi dolor quinque remediorum generibus, pri- *Victus.* mò victu optimi ſucci, ac tenuis ſubſtantiæ, potu aquæ cinamomi aniſi vel coctæ cum corticibus citri, radice chinæ, vel modici vini Hiſpanici, aut Italici, quod in hoc caſu Rhenano præfertur.

Diverſio. Secundo divertentibus, ne ab utero humor ſeu vapor aſcendat *Sanguinis miſſio.* quod fiet ſanguinis miſſione ex pede, ſi menſtrua deſint, aut diminutè fluant, nec verendum ventriculo faſtidiente, vel nauſeabundo ſanguinem demere, cauſam enim inprimis abſcindere expedit, quod ſi menſtrua proſpere fluxerint, tunc ex brachio medio menſe fieri poterit: utendum etiam frictionibus crurum ventris, ac corporis univerſi, exercitio matutino, inunctione ventris inferioris, ex oleo anethino, liliorum

liorum alb. camomillæ, de croco, de baccis lauri, in quo ferbuerint radices lilij, angelicæ, aut ſemen agni caſti, addita deinde theriaca, & tertio quartóve quoquo die vmbilico cucurbita cum multa flamma applicetur ſi copia adſit flatuum, inferius autem ſuffumigia ex rebus calidis de quibus cap. *de menſt. ſuppreſſ.*

Tertio iis quæ ventriculum purgare ſint apta, parato prius humore in eo contento hoc aut ſimili ſirupo per aliquot dies: ℞. *ſirupi de mentha, de abſynthio an.* ℥ j. *aquæ fœniculi* ℥ iij. *miſce,* aut ſi ventriculus æſtuet, par exhibeatur quantitas ſirupi acetoſi, granatorum, roſ. cum aquis endiuiæ, fœniculi, deinde ſic purgetur. ℞. *electuarii lenitiui, vel diacatholici* ℥ j. *diaphœnici* ʒ iij. *agarici trochiſcati* ʒ j. *fiat bolus, addito* ℈ j *ſpec. diarrod. aut cum* ℥ j. *ſirupi roſ. ſolut. &* ℥ iij. *decoctionis pituitoſæ. fiat potus,* à quo deinde adhibebis, quæ humores craſſos attenuent, ac inſcindant, de quibus c. *de febre alba* in 3. remed. gen. ſubindeq; redeundum ad ea quæ paulatim purgent, & abſtergant, in quem vſum confert alternis diebus tria capere catapotia, quæ ponderent ℈ i. aut ʒ ß. maſſæ pilul. de agarico, de aloe lota, maſtichinarum, ſtomaticarum, de hiera, vel harum ℞. *rhab. maſticis, agarici, aloes an.* ʒ j. *cum ſucco abſynthij, fiat maſſa,* conferunt inſuper vinum purgatiuum, ac pilulæ, quarum deſcriptiones habes c. *proxime citato.* Sed & clyſteres qui leuiter purgent, quorum exempla habes c. *de febre alba, & de Epilepſia ex vtero*; præſtat ſemel aut bis in ſeptimana vomitum excitare, ſi vitium ſit in ore ventriculi; frequentiori vti purgatione, ſi in fundo; à vomitu natura per aliquot dies reficienda vna ex infra ſcribenda tabellulis, aut ʒ i. theriacæ quæ ventriculum roborent, & reliquias nocentis materiæ elidant.

Purgatio ventriculi. *Pilulæ.* *Vomitus ori ventriculi affecto magis conuenit, purgatio fundo.*

Quarto iis, quæ flatus diſcutiant, & ventriculum firment, vt in vnctione ipſius & oleis, nardino, abſynthij, de ſpica, de cinnamomo, de mentha, naphæ, calidis in duplici vaſe, vel balſamo; ſuper inſperſis pulueribus diarrod, aromatici roſar. abſynthij, menthæ, cinnamomi, corticum citri, ligni aloes, ſeminis angelicæ & pauco diamoſco, vel diambra. Ex quibus vnguenta & linimenta fieri poſſunt, vt ℞. *olei de ſpica, de abſynthio an.* ℥ ij. *ceræ* ℥ j. *maſticis* ʒ ß. *liquefiant in duplici vaſe, & adde cyperi, macis, cinnamomi an.* ʒ ß. *fiat linimentum,* quo vtrinque tum in ore ventriculi, tum retro iuxta collum ac dorſum inungatur patiens, vtramq; enim partem ventriculus pertingit; præcedat inunctionem fomentum ex decocto cyperi, calami aromatici, ſquinanthi, cariophyllorum, abſynthij Romani, menthæ, origani, chamemali, roſ. quo-

Roborãtia & diſcutientia. *Inunctio.* *Vnguẽtum* *Fomẽtum.*

quorum æquæ portiones in pari quantitate vini, & aquæ ad tertias coquantur, & cum ſpongia locus madefiat; roborat etiam ventriculum catulus, vel temperata manus admota, pellis leporis, vel ſtruthiocameli, puluinare è molliſſima pluma anſeris, raſura dibaphi goſſypium vino odorifero, & decoctione menthæ immerſum, expreſſum, & ſiccatum; aut hic ſacculus ℞. *Radicis cyperi, calami aromatici, ſquinnanthi, cariophyllorum, abſynthij, mentæ, origani, camomillæ, roſar. ſingulorum partes æquales in puluerem redacta*, duobus ſacculis cum baſtituris includantur, quorum vnum ſuper ventriculum geſtet patiens, alterum iuxta dorſum; Intus aſſumuntur ℥ *ij. vel iiij. decocti angelicæ, aut diluti abſynthij, cum* ʒ i. *aromatici roſar. vel diarrod. abb.* quod ſi amaritudine ſit infenſum *ex eodem ſucco cum ſaccharo diſſoluto in aqua menthæ, & ſpeciebus recitatis, fiant rotulæ*; aut *capiat* ℥ ß. *aquæ ſtillatitiæ cinnamomi, vel floris eius, aut aquæ vitæ finiſſimæ, aut guttas vj. vel vij. olei cinnamomi, aniſi, cariophyllorum, piperis, vel macis arte chymica parati*, fœminarum vulgus cum fructu communiter vtitur vino Rhenano ex decocto camomillæ, & quatuor ſeminum calidorum aniſi, cumini, carui, fœniculi addito ſaccharo, Horum tamen aſſumptionem præcedat vna, vel altera tabella aromatici roſar. diatrion pipereon; diagalangæ, vel ʒ i. theriacæ, aut mithridatii, vel ℥ ß, huius pulueris: ℞. *agni caſti, cinnamomi, aniſi, cymini, corticum citri, an. partes æquales, fiat puluis*. Pari penſu proficit alius, qui paratur *ex aniſi torrefacti* ℥ *ij. galangæ, cinnamomi an.* ʒ *iij. piperis longi* ℈ *ij. corticis citri* ʒ *j. ſacchari finiſſimi ad pondus omnium*, vel ℞ *galangæ, cinnamomi, ſpicanardi, ſchœnanthi an.* ʒ *iij. cinnamomi, carui in vino macerati, apij, petroſelini ſingul.* ʒ *ij. ſeminis rutæ* ʒ *j. miſce fiat puluis.* At ſi ventriculus ſit admodum calidus ſuperiorum loco intrinſecus conueniunt tabell. diarrod. triaſandali, hauſtus aquæ frigidiſſimæ; exterius emplaſtrum diaphœnicum frigidum, & inunctio ex oleo roſar. vel cydoniorum, ac myrthino, Inferiori ventri apponitur emplaſtrum pro matrice per ſe, aut diſſolutum in oleo nardino, vel de angelica, ſed & cucurbitula cum multa flamma ventriculo appoſita reliquias diſcutit, aut ruta vino cocta ventriculo applicatur, & vas amplum calidis ſarmentorum, vel ilicis cineribus plenum, & aceto irroratum ſuperpoſito linteo. Quibus non proficientibus fontanella in altero vel vtroque crure aperiatur.

Sacculus ſtomachalis.

Pulueres ſtomachales.

Calido ventriculo.

Cucurbita

De va-

De variis totius corporis & capitis doloribus ex vtero.

Cap. VII.

FOeminæ ſæpiſſime de lumborum, crurum & aliarum partium doloribus conqueruntur; nullas tamen frequentius audi s earundẽ, præſertim virginum, ac viduarum querelas, quam de maximis, & ingentiſſimis capitis cruciatibus, quibus reuera acerbiſſime excarnificantur, ideo de his potiſſimum hic agendum, quidquid verò de capitis doloribus dictum fuerit, de aliarum partium cruciatibus dictum intelligatur. Offenditur autem ac dolet maximè Sinciput ob quatuor rationes; Primo quia cerebrum ea parte debilius; Secundo quia ibi maior medullæ copia; Tertiò quia vaporoſa recrementa ad eam partem potiſſimum tendunt per venas, & arterias, quæ vtraque colli parte eo ſeſe recipiunt, quippe caput humano corpori ſuperiacet veluti tectum calenti domicilio; ideoque ibi ſuturæ plures, vt maior fieret difflatio; quocirca falſum videtur, quod Celſus ait, quo ſuturæ pauciores ſunt, eo capitis valetudinem eſſe feliciorem, & id caput firmiſſimum, ac à doloribus tutiſſimum, quod ſuturis caret; quin potius propterea fœminæ magis affliguntur, quia denſiores habent ſuturas. Quarta cauſa eſt, quia partes ibi ſunt magis ſentiẽtes, propter membranas, neruos, & tendines, qui membranam carnoſam cum pericranio coniungunt, Indicium eſt, quod quando cerebrum per eſſentiam, & quando idiopatiam afficitur, dolor præcipue in anteriori parte percipitur, ac per palatum, & nares morbi cauſa expurgatur, Solet tamen occipitium, ſiue poſteriori capitis pars etiam dolore, quia & ipſa ſpinali medullæ conſentit, cui vterus per tendines, ac ligamenta connectitur; Nec ſolum communicatione humorum, vel vaporum fit; verum inſuper ob ſimilitudinem ſubſtantiæ, nam qua ratione venæ, iecori, arteriæ, cordi, conſentiunt, ita membranoſus vterus cerebri membranis. Porro dolor is nonnunquam totum caput detinet, & dicitur cephalæa, ſæpe dimidium eius, & hemicrania appellatur; interdum exiguam partem, & tunc clauus ſiue monopagia nuncupatur. Rurſus aut grauatiuus eſt, aut exulcerans, aut diſrumpẽs, aut lacerans, quicunq; tamen fuerit nõ mor-

Syncipat cur magis quam cætera capitis partes doleat.

Celſi lapſus de capitis ſuturis.

bus eſt, ſed ſymptoma in genere actionis læſæ; nimirum ſenſatio triſtis prouenienſ à morbo in intemperie, aut ſoluta continuitate.

Cauſa. Cauſa huius effectus triplex, prima ac potiſſima ſanguinis menſtrui, aut ſeminis improba repurgatio; vnde aut ſanguis regurgitat in venas totius capitis, aut putres halitus transſmittuntur per venas, & occulta corporis ſpiracula, quæ in partibus muſculoſis, membranoſis, neruoſis, ac ſentientibus reperiuntur; non abs te igitur dixit Hippoc. *4. de morb.* caput quando incaleſcit ex omni parte inſtar cucurbitulæ ad ſe trahere. Porro haud raro in occipitio ſentiuntur dolores, quia plurima tranſpiramenta eam partem adeunt; & tunc dolor refert naturam halitus, vt infra conſtabit. Secunda cauſa eſt vſus fortioris lixiuii, quo ad decorandos capillos incautæ fœminæ ſine delectu vti ſolent, & interdum ita vehementi, vt immedicabilem ferè ac habitualem calorē ac ſiccitatem ex eo caput contrahat. Tertia eſt habitualis cerebri, aut membri alicuius infirmitas, vel acutus eiuſdem partis ſenſus, & tunc ferè reumaticus eſt affectus, & humidus, ac morbo Gallico quā ſimillimus, qui & ipſe eſt, de genere reumatici affectus, de quo Galenus *De ſang. miſſ. 7.* multis in locis, & tunc maximè dolor ſentitur, non tam in antîca, aut poſtîca, ſed in ea capitis parte, quæ ex veteri hæreditarióve morbo, debilis reddita fuit, vt in ſummitate, aut iuxta aures, & tunc illi quidem, qui per tempus quieti fuerant, dolores, aut menſtruorum aut Lunæ vel aeris mutatione facilè recrudeſcunt.

1. Secundum genera 6.

Signa. Affectus clare patet, ab vtero autem prouenire deprehenditur ex ventris murmure, & quia dolor creſcit circa menſtruorum tempus, magis adhuc ſi ſuppreſſa ſint aut diminuta. Ex diuturnitate, & ex eo, quod curationi non cedit, habitualem eſſe cognoſces: ex æquabilitate, & ſymptomatum fixione ſiccam intemperiem: ex tentione citra grauitatem & pulſum, flatum; cum grauitate humoris multitudinem, quæ, ſi ſimplex ſit, ſanguinem; ſi cum acrimonia, & mordacitate bilem: ſi cum conquaſſatione, & oſſium confractione, melancholiam accuſat, ſi cum grauitate, torpore, pigritie, & obtuſo, moleſtoque ſenſu pituitam, vt colligere eſt ex Galeno. Si tentio cum pulſu fiat membranoſi corporis inflammationem arguit: & cum grauitate ſimul ac pulſu, humorum copiam intra membranulas contentam, vt eidem placet Galeno.

Varia doloris natura, varios humores accuſat. Varia partes dolentes ex doloris natura explorantur. 2. Secundum locos 2. 3. Ad glau. 25.

Jam vero quando pars intra caluariam afficiatur, & quando extra, ſic di-

ſic diſtingues; nam ſi internus eſt dolor, in profundo percipitur capitis, quod compreſſum non dolet, ſed melius habet, ac iuuatur, ideo 3. de iis quæ in medicatrina fiunt, quando acerbiſſimo dolore torquẽtur, faſciis alligantur, ſed & frequẽter ſenſus infirmat, adeo ut neque ſonitum, neque lumen ferant: præterea dolor ad radices oculorum extenditur, quia ex cerebro, & eius membranis, & vaſis germina ad oculos derivantur. E converſo ſi partes extra cranium afficiãtur, dolor levior eſt, & augetur quãdo caput comprimitur, nec patiens permittit cutem, aut capillos attingi, nec dolor radices oculorum pertingit, quod tamen ſignum à Gal. & omnibus receptum, Fernelius vanum, & parum firmum eſſe affirmat, eò quod pericranium cui externi dolores inſident, oculorum etiam cavitates ſuccingat, & agnata tunica ex ipſo pericranio originem trahat: conciliat Matthæus de Gadibus, dicens, ex affectu interiori oculorum radices vehementius dolere, quia tunicæ oculorum, quæ à partibus internis oriuntur, acutiori ſenſu præditæ ſint. Scire tandem oportet dolorem capitis neutiquam ſingulas eius partes ſuſpectas facere, ſed membranas potiſſimum, nam corpus cerebri examine eſt omnique ſenſu deſtitutum.

5 Parthol. 1

9. Ad alm. c. de dolore capitis.

Curatio.

Curatur dolor capitis 6. remediorum generibus, ac primo quidem optimo victu, de quo ſępius iam dictum eſt, corporis & animi tranquillitate; ſomno qui omni arte procuretur, præſertim autem compreſſione ſi dolor ſit in intimis partibus, in quem finem obligatur uniuerſum caput, ac tempora tenui linteo, quippe ſic & repelluntur humores, & caput ex continuo arteriarum motu non ita cruciatur, ſuaviſſimi etiam odores cerebrum mirificè recreant, conueniunt crurum lotiones, ac frictiones.

Vacuatio.

4. Aph. 2. & 1. ſecũd. locos. 2.

Secundo ſi intemperies materialis eſt, videndum quiſnam humor redundet, quod explorare docet Gal. quem legere non pigeat, at ſi ſanguis eſt, & ab utero refluit, vena pedis tundenda, primum dextræ partis, aut è regione eius, quæ magis dolet, deinde alterius; ac omninò menſtrua cienda per ea, quæ ſuo loco dicta iam ſunt, at ſi ſanguis ſit melancholicus hæmorrhoidib. hirudines applicentur. Quod ſi altera à ſanguine humor ſuperabundet, purgandus erit per ea, quæ *c. de immodico menſt. fluore, & corruptis menſtruis*, ac ſæpe alibi dicta iam ſunt, potiſſimum tamen catapotiis, quia cum difficiliꝰ diſſolvã-

vantur ac diutius in ventriculo immorentur, à partibus diſtantioribus vehementius trahunt.

Contemperantia. Tertio corrigentibus introductam intemperiem, quæ ſi calida ſit, curationem mutabilis ex cap. *de melanchol. virg. ac viduarum* 4. remed. genere: oportet inſuper, ſi dolor ſit internus, caput perfundere ſucco pampinorum vitis, ſolani, plantaginis, lactucæ, additis oleis nenupharis, roſ. viol. papaveris, & pauco aceto, tametſi acetum mulieribus non adeo conveniat, ob debilitatem, & frigiditatem capitis, nec etiam in reumaticis doloribus, quare potius decocto anodinorum utendum, multo affuſo oleo, & lacte muliebri. *13. meth. c. ultimo.* Si vero frigida ſit intemperatura, quæ autore Galeno ut plurimum caput vitiat, totum caput irrigabitur decoctione maioranæ, ſalviæ, betonicæ, meliſſæ, roſ. rub. ſtœchados, addito oleo laurino, camomillæ, de ſpica, anethino, & ℥ j. pulveris caſtorei, vel diambræ; *Sacculus capitalis.* ex quibus inſuper herbis decoctiones parantur, & evaporatio per nares accipitur, aut ſyndone cum baſtituris incluſis additiſque aromaticis, aut cariophyllis, maſtice, maci, coriandro, pileus fit qui capiti imponitur, in hunc modum ℞. *florum roris marini, lavendulæ, camomillæ, betonicæ, roſar. rub. an. p. j. ß. foliorum ſalviæ, maioranæ, ſerpill. meliloti an. m. ß. fol. ſenæ ſtœchadis an. ℥ ij. cariophyllorum, nucis muſcatæ, macis an. ℈ ij. contuſa in pileo includantur, addita ℥ j. coriandri præp. & maſticis ac thuris tandundem*; conveniunt præterea reliqua quæ mox ad diſcuſſionem flatuum recenſebimus; & hoc duntaxat remediorum genere curatur plerumque dolor ex uſu lixivii proveniens.

Diſcutientia flatus. Quarto iis quæ vapores, & flatus diſcutiant, quæ maxime proſunt, ubi ex halitu dolores oriuntur, in quem uſum præterea, quæ dicta ſūt c. *de œdemate mammarum, de Epilepſia, de febre alba, & ventriculi accidentibus*, crebræ frictiões inſigniter conferunt tum univerſales, tum parti dolenti adhibitæ: exercitium, inunctiones ex balſamo, oleo ſancto, de cinamomo, de aniſo, de ſpica, de rore marino, de caſtoreo; ex quibus addita theriaca & mithridatio unguenta parantur: ut ℞. *olei de ſpica, balſami an. ℥ j. mithridatii, theriacæ an. ʒ. j. fiat unguẽtum, cui ſi addas gummi taccæ maccæ, thuris, aut myrrhæ ʒ ß. utile conficies emplaſtrum, additur inſuper modicum ſucci angelicæ*: *Tacca. macca.* hoc etiam cerotum multum prodeſt appoſitum è regione venæ vel arteriæ, quæ magis dolet ℞. *taccæ maccæ, carannæ an. ʒ ß. olei cinamomi, vel de ſpica ℥ j. miſce*, adhibeatur temporibus, ſi caput dolet. *Utero admovenda.* Iiſdem ferè diſcutientibus parti mandāti, hoc eſt

hoc eſt utero, providendum, ut quidquid vaporum ab eo aſcendit, penitus diſſipetur; aut umbilico frequenter applicetur cucurbita cũ multa flamma, ac per ſedem clyſter carminativus injiciatur: ac balnearum aquæ dulcis, vel ſulphureæ uſus adhibeatur, pubi & ventri inferiori applicentur olea, unguenta, emplaſtra quæ ſuprà, & capite de ſuffocatione ex utero dicta ſunt.

Roborantia cerebrum. Quinto roborantibus, qua ratione potiſſimum medetur doloribus ex nativa & habituali intemperie, ac debilitate: Eorum ſegetem reperies *c. de Epilepſia ex utero* in 3. remed. genere, neque enim libet eadem ſæpius repetere, advertendum tamen in hoc caſu, evacuationes inutiles eſſe, potiuſque omni arte caput humectandum, oleis, perfuſionibus, & embrochis modicè frigidis, ac humidis, additis althea, & malvarum muſcilaginibus. *Diverſio.* Et quoniam propter debilitatem pars ſuſcipit, nec valet tranſmittere, ideo diverſionibus ſæpiuſculè utendum, quæ infernarum partium calefactione exequuntur, crurum, ac ventris frictionibus, ligaturis, lavacris, & parca ſanguinis miſſione ex pede; quibus non proficientibus, fontanella aperienda in utroque crure, aut in brachio, ſi menſes iam diu diſſuenerint, & caput malum habitum contraxit.

Sexto, ac tandem ſi dolores ſint inveterati, reumatici, & ita rebelles, ut nullis aliis remediorum generibus mitigari queant, curatur ut morbus Gallicus validiſſimis medicamentis, ut ſudore per plures dies continuato, ex decocto ſarſæ parellæ, ligni Indici, aut radicis chynæ, addito ligno ſaſaphraſiæ, vel utendum ſirupis ex Guaiaco ac menſes ſumma induſtria provocentur, aut fontanella in utroque iure aperiatur, ſi uterus adhuc tranſmittit; verum ſi dolor, irradiationis modo, caput infeſtat, mirum in modum prodeſt ignito cauteriolo in capite ulcuſculum excitare, maximè ſi dolor fit in parte externa, quod qua ratione & cautione fieri debeat, ſuo loco dictum iam eſt. *C. de Epilepſia.*

Dolor. crurum ac lũborum. Reliquum eſt ſcire dolores in cruribus ac lumbis potiſſimum fieri ex abundantia ſanguinis menſtrui non repurgati, & ibi maximè manifeſtari, quia hæ partes maioribus venis præditæ ſunt, & ex repletione bis appoſitis cum ſacrificatione; inunctionibus ex oleo liliorum viol. amygdalarum dulcium, veſicis plenis decocto anodinorum cum prædictis oleis, ex quibus etiam clyſteres utiliter parantur.

Scholium.

Scholium.

Dub. an. oxyrrhodinum in cap affecto conveniat.
Solutio.
5. meth. 6.

Tertio intemperiem corrigentibus] *Oxyrrhodinum medicamentum quidam ſuſpectum habent, eò quod circa partem principem non liceat adhibere repellentia, ne ex ignobili loco ad nobiliorem humor trudatur, quæ Galeni eſt doctrina. Quibus occurendum Galenum non planè negare uſum repellentium juxta eas partes, niſi ante averſionem, & evacuationem. Inſuper capiti applicandum non eſſe, quando totum tumet, aut externus eſt dolor; ſed quando interiora occupat, quippe tunc, qui pars externis eſt, & paucas ac exiguas habet venas, exiguum eſt quod propellitur; neque id ad partem præcipuam, ſed ad inferiora aut externa; Cæterum ea medicamenta tepida applicari debent præſertim fœminis, nam frigida denſant meatus; ac ſuperfluitates capitis diſcuti non permittunt, & cerebro ſunt inimica. Neq; obſtat Galenus ipſe, qui quam longiſſimè à tentata fluxione parte revellere docet; & Avicenna, qui hæc non ſolum frigida actu, ſed nive refrigerata eſſe jubet, quia eorum placita ſunt intelligenda in principio, quando animus eſt repellere duntaxat, non evaporare, ac in magnis æſtibus, & capitis inflammationibus, ac robuſtioribus naturis alias modicè calefacientia dolorem ſedant, & contenta digerunt. At oxyrrhodinis præſertim frigido minimè utendum, ubi cum colore catharrus conjungitur, quia refrigerat, & obſtruit, ſubindeq; humoris concoctionem, ac diſſolutionem impedit, & dum conſtringit, catharrum auget: neq; etiam procedente iam febre, quia tunc prohibet diſſolutionem vaporum, tametſi initio conveniat, quia aſcendentes halitus trudit. & eorum acrimoniam retundit, quando vero vapores iam in capite congeſti ſunt, potius diſcutientibus utendum eſt.*

Avic. 13. meth. 21 & 9. meth. 17
Av. 1. 3. tract 3. c. 3.

Oxyrr. qua cerebri parte applicandum.

Cæterum quoties volueris, ut medicamenti alicuius vis ad cerebrum perfectè permeet, ſyncipiti applicabis, fronti ac temporibus, nam plures ibi ſuturæ, & tenuiſſimum ac rariſſimum eſt cranium; utile etiam fuerit, ſi tonſis capillis aut abraſis, ex alto fontis in modum illidantur medicamenta, quippe ictu magis intrò impelluntur; ac poſteriori parti ſi ſic applices, parum proficies, quia ob anguſtas ſuturas, & cranij duritiem non penetrat, fortaſſe etiam nocebis, quia minus ea pars exuritur, ac frigidior eſt, ob paucitatem venarum, & arteriarũ, quocirca à refrigerantibus tum ipſa læditur, tum medulla ſpinalis, quæ ab ea exoritur.

Pilulæ ad varios effectus dantur variis tēporibus.

Potiſſimum catapotiis.] *Dantur cathartica in forma pilulari, ut dum in ventriculo diluuntur, hærentia à longioribus partib. validius trahunt. Dantur autem pilulæ, aut ad expurgandum ventriculum, & hæ ſemper cibo præmittuntur una vel altera hora, ac in parva quantitate ſcilicet à ℈ j. ad ʒ ß, ne ſi multum moveant, cibi concoctionem interpellent: aut etiam exhibentur adiuvandam concoctionem ipſam, & hæ ſtatim à cibo deglutiuntur,*

ac ut

ac vt plurimum ſpeciebus aromaticis, & calidiuſculis medicamentis minimè purgantibus conſtant: aut offeruntur ad caput expurgandum, & hæ longè à cibo. Matthæus de Gradibus, & Gentilis duabus aut tribus horis à cœna exhibent, quos ſequuntur medici ferè omnes, & acceperunt ab Auicenna; ſed viri mentem non aſſequuntur, ille enim non duabus horis à cœna, ſed ab hora noctis exhibet, ac ſuperdormiant, quod ſufficiat, vt per ſomnum felicius diluantur, ac maior fiat medicamenti euaporatio ad caput: quidam præſcribunt quatuor horas à cibo, ſed ſatius fuerit exhibere ea hora, qua coniectura artificioſa aſſequimur factam eſſe cibi concoctionem ſiue media nocte id fiat, ſiue tertiâ, aut quartâ horâ; nam cum cibo catharicum non eſt commiſcendum, quia infringitur eius vis, & cibus corrumpitur Hippocratis, Galeni, & Pauli decreto, quocirca ſi ante mediam noctem accipiantur, cœna eſt omittenda, quod ſi experientia oſtendit, interdum purgantia cibo commixta liberalius ſoluere id, quod ſubducitur, peccans humor non ſemper eſt ſed cremoroſa ſubſtantia adhærens in viis ductuum. Porrò quæ pilulæ diagridium aut colochyntidem recipiunt, & ad vniuerſum corpus purgandum exhibentur, mane vt cætera cathartica ventriculo vacuo exhibendæ ſunt, ac vt melius diluantur, oportet vt patiens nonnihil ſuperdormiat, vnde alia differentia ſumitur pilularum exhibendarum, nam quibus medicamenta facilè actuantur, hora 4. matutina, quibus difficile, decima aut vndecima noctis, omiſſa cœna, ac longiori ſomno imperato: Acuuntur granis aliquot diagridij in morbis bilioſis; pari quantitate trochiſcorum alandaal, in pituitoſis, vel lapidis lazuli in melancholicis. Obiter etiam ſubjiciendam duximus cauſam, propter quam vſum iam inoleuit, pilulas ac morſellos in quantitate impari offerre; ac videtur deriuatus mos ex Pythagoreorum doctrinâ, quia medicamentum debet agere, actio vero à forma eſt, non à materia, ac numerus impar induit rationem formæ, vt par materiæ, quod notauit Conciliator different. 49. in med. & Ferrerius.

5. Canones tit. de pil. aggreg.

Pilulæ ad caput purg. qua hora noctis aſſumendæ.

Purgantia cibo non ſunt commiſcenda.

Hippoc. & Gal. l. 2. de vict. rat. 17.

P. li. 7. c. 4.

Pilulæ ad vniuerſum corpus purgandum.

Pilulæ & morſelli cur numero impari exhibeantur.

De variis vteri doloribus.

C A P. IIX.

QUemadmodum Hemicrania, ac reliqui importuni capitis dolores ſæuiſſimi ſæpe excitantur ab exigua humoris vel halitus portione; vel ob malitiam humoris: vel ob acutum partis ſenſum, ita

profectò in utero ſæpiſſimè contingit, quippe cauſæ ibi maligniores & pars non obtuſioris ſenſus, de his uteri doloribus hic agimus, ſine alterius affectus complicatione, nimirum inflammationis, ulceris, inflationis; tumoris, menſtruorum ſuppreſſionis, aut fluxus immodici, quibus peculiaria capita deſtinavimus.

Cauſa.

Horum itaque dolorum cauſæ proximæ duæ, intemperies, ac ſoluta unitas ſubito facta, remotæ plures, ut halitus corrupti malitia ex ſemine, & menſtruo; vel mordacitas, & diſtendens copia eorundem; vel grumoſi ſanguinis corpulentia, vel inæqualis ſanguinis plenitudo vel contentum ſemen ob dimiſſam conſuetam Venerem; aut acriores & erodentes humores cum menſtruo ſanguine dilabentes, aut tandē obſtructio aliqua in uteri collo, atque hæ internæ. Externæ ſunt ingrediens frigiditas ex loco frigido, aut frigida ablutione, præſertim inſtantibus vel fluentibus menſtruis, aut à partu, nam per id temporis uterus apertior eſt; uſus prætereà aceti, rerum acidarum, lactis frigidioris, lactucæ, aut potionis frigidæ maximè poſt exercitium.

Signa.

Si à procatarcticis ac externis oriatur cauſis, ex patientis relatione deprehenditur, curatur contrariis; ſi ex intemperatura aliqua, cognoſcitur & corrigitur, ſicuti capitibus de uteri intemperantiis dicendum eſt, obſtructionis aut tumoris earum partium indiciū eſt, ſi fœmina dolitat dum viro accedit. Dolores ex flatu (à qua potiſſimum cauſa fiunt) dignoſcuntur ex tentione, rugitu inferioris ventris, exacerbationibus per intervalla, exitu flatus cum ſtridore; Inſuper fœmina intumeſcit, virum non admittit, erigi non poteſt, & utero ſentit veluti grave onus, interdum etiam rotunditatem, quæ inſtar globi cuiuſdam in ventriculū effertur; caput dolet, anxia eſt, loqui non poteſt, & in acceſſione clamat, dolent etiā lumbi, pubes, & ſedes, urina ſupprimitur, ſuffocatur venter, mori cupit, diſtenduntur præcordia, acida vomit, pura, meraca, frequenter ructat, à ructu melius habet: Interdum etiam febris adeſt, & ardor, potiſſimum ſi acris humor commiſceatur; & tunc quidem pruritus in utero adeſt; os amarum eſt, mordetur ſtomachus, quod ſi pravam aliquā, ac perniciosam qualitatē flatus imbiberint; id explorabis ex inquietudine, anxietate, iactatione, & exolutione, grumum ſanguinis prodit uteri teneſmus; & quod fœmina frequenter urinā reddit, ob aſſiduū naturæ conatum, ad expellendū q̃ nocivū eſt, dolor fit acutus, veluti

Flatuum indicia.
Hip. lib. de ſteril. lib.
Perniciosa qualitatis ſigna.
Grumi ſāguinis.

ſiſtulo

ſſi ſtilo perforetur, ac inſtar parturientis fixus niſi grumus excernatur; at ſi grumus malitiam conceperit, animi accidentia ſuperius enumerata; & ut verbo comprehendam, cognoſcitur cauſa ex doloris proprietate, duratione, & ſymptomatibus, ut ex Galeno ſuperiori cap. prodidimus.

Curata.

In curatione ſymptomatũ omniũ triplex eſt medẽdi ratio. Prima, quæ cauſam, ſecunda, quæ morbum, tertia quæ ſymptomata ipſa expugnet, dolor vero, qui & ipſe ſymptoma eſt, interdum levis exiſtit, & tunc ſublatâ cauſa miteſcit, ut ſuis locis reperies; interdum ita ſævus eſt & immanis, ut neglectâ cauſa ei quã celerrimè ſit occurrendum, quippe & vires proſternit, & fluxiones auget; talis plerumque ex flatibus, aut grumo ſanguinis oritur, ideoque de dolore ab his cauſis hic ſermo inſtitutus eſt; & univerſo communi medendi ordine uno generali medicamentorum genere curatur anodinis: hæc n. medicamenta è directo contra dolorẽ pugnãt, à quacunq; cauſa proficiſcatur: & ſunt medicamẽta vel temperata, vel primo ordine calida, ſubſtantia vero tenui, ita fit ut familiaritate elementorũ, naturæ partiũ noſtri corporis ſint ſimilima; ideò & doloris cauſã æquabilẽ reddunt, temperant, fovent, & dulci ſenſu, quem excitãt, moleſtam ſenſationem demulcent: Inſuper tenuium partium ſint oportet, & nullius adſtrictionis, ita rarefaciunt, attenuant, digerunt, concoquunt, & evacuant; & tametſi cauſam non tollunt, tamen in medio couſtituta peculiarem ſibi operandi rationem habent omnib. cauſis, & naturis communem, nam & frigida calefaciunt, & calida infrigidant, ut & ipſe calidiſſimæ aquæ fervor tepidioris affuſione miteſcit, unde Galenus frigiditatem primi ordinis quanda tepidã caliditatem eſſe cenſet. Porro anodina nullum circumſcriptum habent tempus, quo magis adhiberi deſiderent, licet tutiora ſint, corpore utcunque vacuo, nam, quia laxant, fundunt, liquant, in pletoria, & cacochymia à materia calore fuſa locus infirmus diſtenditur, & acerbius dolet. Præterea interdum ſolũ ſunt anodina, & cũ ſimilitudine, quã habent cum noſtro calore, dolorem mitigãt, ut natura ipſa noſtra neq; calido contrariatur neq; frigido, & tamẽ demolitur morbos calidos, & frigidos, quatenus naturale opponitur innaturali. Interdũ affectũ etiã ſanant duplici ratione, primò acrimoniam, & qualitatis exceſſum retundendo, ſi nuda ſit intemperies? Secundò diſcutiendo, ſi pauca ſit materia

6. ſimpl. c. de artiplice

Anodina quovis tempore adhibentur.

Natura noſtra neque calido neq; frigido cōtrariatur.

Calefacientia 1. ordinis. commixta, quia calefacientia primo ordine ad id ſufficiunt, qualia ſunt inter ſimplicia altheæ radix & folia, malua, lilium, lini ſemen, fœnugræcum, lac, butyrum, æſypum, adeps omnis, vt porci, vituli, gallinæ, anſeris, cuniculi, & inter compoſita, oleum camæmalinum, liliorum, ſeſaminum, amygdalarum dulcium, anethinum, Irinum, de vitellis ouorum, lumbricorum, ſambucinum, aut dulce oliuarum ætate medium.

Externa. Specialius curatur dolor ex flatu 4. remediorum generibus. Primò quidem externis, externa hic voco, quæcunque per os non aſſumuntur, iis autem carminatiua commiſceantur, adhibito itaque *Clyſter.* victu optimi, ac fluidi nutrimenti, paretur ſic clyſter, ℞. *radicis angelicæ altheæ an.* ℥j. *foliorum anethi, mentaſtri, arthemiſiæ, malu. an. m. j. florum camæmali, ſeminis lini, an. p. ij. coquantur ſecundum artem iuris* ℞. ℥x. *Clyſter vterinus.* *mellis roſacei* ℥j. ß. *olei anethi, liliorum alborum, camomillæ, de baccis lauri, amygdal. dulcium ſingul.* ℥j. *hieræ picræ* ℥ß. *miſce*, per ſedem iniiciatur: in vterum vero hic alter; ℞. *foliorum origani, petroſelini, helenij, anethi, arthemiſiæ an. m.* ß. *ſeminis nigellæ, cumini, dauci, aniſi an.* ʒj. *iuniperi ſpi-* *Euaporatio.* *cænardi, nucis moſcatæ, iunci adorati, cinnamomi an.* ʒß *fiat decoctio in ſ. q. vini optimi ad medias*; poſt clyſterem euaporationibus vtendum ex decocto altheæ, maluæ, viol. camæmali, meliloti, anethi, ſeminis lini, fœnugræci, ex qua etiam decoctione fouendus vterus, & *Veſica.* venter inferior cum ſpongia, poſt fomentationem ipſæ partes inungendæ prædictis oleis, vel ex lib. j. decoctionis & media oleorum *Linimēta.* veſica vaccinna ſemiplena apponatur; aut ex iiſdem oleis addita cera fiant linimenta, vnguenta, & emplaſtra; vt ℞. *olei de ſemine angelicæ, liliorum, ſambucini an.* ℥j. *axungiæ anſeris, cuniculi, gallinæ an.* ʒiij. *muſilaginis altheæ, ſeminis lini, fœnugræci in aqua camomillæ extract. an.* ʒiij. ß *pulueris aniſi, cumini, dauci an.* ʒij. *ceræ q. ſ. fiat vnguentum*, aut cum maiori, minorivè copia ceræ emplaſtrum, aut linimentum; vel ℞. *Placenta ex ouis.* *folior. parietariæ m. ij. contundantur, & adde ſeminis aniſi, cumini, dauci an.* ʒj. *vitellos ovorum numero vij. agitentur omnia, ac cum oleo liliorum ad ignem fiat placenta*, quæ calida ventri admouetur: mirum in modum etiam prodeſt contra dolores, ac flatus vteri, olei anethini lib. 1. ſeminis agni caſti, ſeminis rutæ an. ʒiij. cinnamomi ℥ ij. omnia conquaſſata oleo immergantur, ac dieb. 40. ſub caniculæ ardoribus inſolentur, aut loco tepido ad focum contineantur, quoad oleum

oleum vim materiæ abundè induerit, quo ungatur venter. Aut olei communis dulcis ℥ x. caſtorei, vel euphorbii ℥ j. bulliant leviter, aut inſolentur prædicto modo. Deinde umbilico applicanda emplaſtra pro matrice, de quibus c. *de uteri debilitate & ſuffocat.* vel concinnata ex tacca macca, & coranna cum ſæpius repetitis oleis; & uteri regioni applicanda concurbita magna cum multa flamma, *Concubita magna.* proſunt etiam fomenta ſicca ex laneis, aut lineis pannis concalefactis, & ſacculi calidi pleni furfuribus, milio, ſemine aniſi, dauci, fœniculi, nitro; *Fomenta ſicca.* Aut utero inditur peſſus aureus dictus, qui mirificam ad ſedandos dolores efficaciã habet, & Recipit *croci, æſipi an.* ʒ *j. medullæ cervinæ* ℥ *ij. reſinæ, terebintinæ, ceræ, adipis anſerini an.* ℥ *iij. ovorum toſtorum lutea viij. olei Irini, amygdal. dulc. ſing. q. ſ. miſce*, *Peſſus aureus.* aut allii caput integrum cum nitro & cumino toſtum, & melle ſubacto, locis indito; At ſuffitus ſic paretur ℞. *ladani ouri* ʒ *j. ſtyracis* ℥ ß, *cariophyllorum, agalloci an.* ʒ *j. ambaris (ſi dives ſit)* ℥ ß, *moſci g. iiij. balſami* ℥ *j. ſecundum artem fiant paſtilli*, ex quorum uno atque altero accenſis *Paſtilli.* carbonibus iniecto mulier per infundibulum ſuffiatur. His ipſis evaporationibus, inunctionibus grumoſus ſanguis diſſolvitur, tenuior redditur, ac venter laxatur. *Grumoſi ſanguinis diſſolutio.* Quod inſuper præſtat ruta trita cum melle, ventri ac pubi admota, aut clyſter ex ruta, & anetho, aut theriaca umbilico adhibita cum oleo naphæ, Jaſmino, ſeſamino, aut de croco; Et evaporatio ex iure pingui gallinæ, cum multo croco, & cinnamomo, vel decoctum ſeminis angelicæ. Quibus addere licet quæ cap. *de ſuppreſſ. menſt.* dicta ſunt, quod ſi fœmina gallici morbi quicquã redoleat, herbæ pro clyſteriis, ac fomentationibus in ligni Indi decocto bulliant.

Secundò iis, quæ per os aſſumuntur, in quam uſum laudatur *Intus ſumenda.* hauſtus aquæ ferventiſſimæ, præmiſſa ʒ j. theriacæ optimæ, aut ius cicerum, & Galli veteris, cum multo croco, aut potus vini meracioris, vel decocti cum floribus camomillę, & ſemine aniſi, aut capiat cochlearia tria vini, cum dimidio cochlearis aquæ cinnamomi ex India allatæ, vel chymica arte extractæ; prodeſt inſuper ſingulo mane accipere cochleare aquæ vitæ finiſſimæ extractæ cum aniſo & theriaca; aut ℞. *vini optimi Hiſpanici lib. xvj. foliorum calamenthæ, fœniculi an. m. ij. aniſi* ℥ *iiij. deſtillentur prima vice ſecundùm artem; ſecundà vice liquori extracto adde prædictarum herbarum an. m. j. aniſi* ℥ *ij. tertia vice* *Aqua vitæ ſeu theriacales.*

vice adde herbarum m.ß, aniſi ʒj. quarta vice adde theriacæ finiſſimæ ℥ij. deſtillentur ultimo, ac tandem additis foliis auri, numero vj. *ſervetur uſui.*

2. aqua theriacalis.

Altera aqua vitæ ſeu theriacalis artificioſius ſic paratur, ℞. *foliorum ſalviæ, ebuli, betonicæ, hypericonis, camedrios, ſamphucci, camepitheos, origani, pulegij, hyſſopi, rutæ cariophyllatæ, gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ an. m.j.ß, polypodii, ſchœnanti, ſpicæ, caſſiæ ligneæ, macis an. ʒj. baccarum lauri ʒß, foliorum camomillæ ʒ ij. nucleorum perſicorum, balſamitæ, pimpinellæ, chelidoniæ, agrimoniæ an. ℥ ij. roris marini ℥j. diptami tormentillæ, ſcabioſæ an. ℥ iiij. ſeminis bardanæ ʒj. ß, aniſi, fœniculi, ſerpilli, pomorum alchekengi, granorum juniperi, petroſelini an. ℥ß, ſabinæ, naſturtii an. m. ß. carvi cumini, ſeſeleos an. ʒß, radicis Ireos, tamariſci cum floribus an. ℥ß. ex his omnibus fiat pulvis,* qui dividatur in vj. partes, quarum j. pones in S. quantitate aquæ vitæ ter deſtillatæ per diem naturalem, deinde deſtillabis. Poſtea alteram partem pulveris in aqua ſic deſtillata macerabis, ſimiliterque deſtillabis, ac ſic deinceps, ultimum liquorem ſerva, & adde *nucis moſcatæ, macis, cardamomi, cinnamomi, zedoariæ an. ℥ iij. agalochi, ſandali albi, & rubei, coſti an. ℥ ij. oſſis de corde cervi ℥j. theriacæ antiquæ ʒj zinziberis, amomi, cubebarum, granorum paradiſi, galangæ, piperis an. ʒiiij. moſci* (ſi dives ſit) *℥j. vel amplius, per triduum omnia in prædicta aqua madeſiant, deinde in balneo Mariæ lento igne iterum deſtillentur, tandem adde mellis deſpumati octavam partem, & cum per diem quieverit, deſtilla ut ſuprà, ac ſerva,* nam ſunt eximiæ huius aquæ vires, nec ſolum dolores ſedat, & flatus diſcutit, ſed pleriſque aliis morbis à cauſa frigida aut maligna ortis opitulatur, quidam in ultima deſtillatione addunt olei olivarum quartam partem.

3. aqua theriacalis

Tertia aqua theriacalis, & quamvis minori apparatu, non tamen minus utilis hæc erit, ℞. *cardamomi, piperis albi, & longi an. ℥ß, galangæ, macis, cariophyllorum, granorum paradiſi an. ʒ v. ligni aloes ℥ ij. zinziberis, cinnamomi, cubebarum an. ʒ iiij. foliorum maioranæ, roris marini, mentæ, pulegii. ſalviæ nardi, aſparagi, roſ. rub. an. m. ß, ſeminis cumini agreſtis ʒß, aniſi, fœniculi an. ʒj. ſeminis coriandri ſinapis an. ℥ ij. ſeminis pœoniæ, cumini Romani an. ʒj. ß, radicum Enulæ campanæ, iridis an. ʒj. foliorum angelicæ, pimpinellæ, doronici an ℥j. diptamni ʒ iij. ſacchari candi albi libii, ſingula terantur, & cuncta ſimul in vino generoſo quin-*

quies

quies deſtillato macerentur in fimo, vel aqua calida diebus xiiij. deinde in alembico vitreo ſedulo argilla obturato deſtillentur, quod quinquies facito, poſtea adde croci orientalis ℈ ij. moſci, & ambræ an. ʒ ij. foliorum auri numero viij. *doſis quantum capiat dimidium avellanæ cum aqua bugloſſa, vel vino Rhenano, addi etiam in ultima deſtillatione poteſt ℥ j. theriacæ.*

Tertio, reliquis non proficientibus utendum evacuatione, & ea quidem per venæ ſectionem ſi grumus ſanguinis, aut febris adſit, ex brachio, ſi menſes non inſtant, aut ſi proximi ſunt, ex pede; ſi vero humores acres, & erodentes abundent purgationibus utendum per ea medicamenta, quæ cap. *de calida uteri intemperie* reperies, localibus addendæ muſcilagines altheæ, pſyllii, cydoniorum: peſſaria inſuper adhibenda ex lana intincta in decocto capitum papaveris, vel in ſucco plantaginis, & inthybi, cum unguento roſ. vel in lacte muliebri, & oleo roſ. aut ſi ſanguis exeat cum ſemine lini trito, & adipe anſerino, inprimis laudatur peſſus aureus de quo ſupra: eadem peſſaria cõveniunt, ſi ex viri acceſſu, aut tumore intus recondito dolor oriatur. *Si ab humore acri curatio.*

Quarto & ultimo reliquis non proficientibus ad narcotica veniendum, quæ ſunt medicamenta ſtupefacientia, & quanquam rebellem in corpore frigiditatem interdum relinquãt; tamen ſi patienti ex immani, ac intolerabili dolore, virium diſſolutio, ſyncope, & mortis periculum immineat, eligimus potius læſionem ipſam, quam mortem: At quia his medicamentis extincto calore nativo multi perierũt, ac perpetuò dormiverunt, prudens medicus ea prius exterius applicabit, ita poterit prædictis iam emplaſtris, & unguentis g. v. opii thebaici admiſcere, quæ ſi ſatis non fuerint, tria eiuſdem opij grana uterinus clyſter recipiat, aut paretur ſequens clyſter per ſedem infundendus ℞. *lactis caprini, aut ovini* ℥ vij. *olei papaveris ℥ ij. philonii Romani ʒ ß, vel pilul. de cygnogloſſa ℈ j.* Deinde ſi neque his dolores quieſcant interius aphibenda ʒ ß aut ℈ ij philonii Romani, Perſici, aut Tarſenſis, aut Requiei magnæ, vel Athanaſiæ cum ℥ j. vini Rhenani, & ʒ ß aquæ roſ. vel viol. laudatur etiam ʒ j. theriacæ magnæ, chymici conficiunt ladanum, quod vocant, opiatum; alii pilulas Nicolai contra fluxum, pilularum doſis eſt ℈ j. ladani ℈ ß ac ſic paratur: ℞. *ſpecierum diambræ ℥ ij. infundantur, per xiiij. dies in vino deſtillato, ut latum digitum ſuperemineat, & adde opii ʒ* vj. *mumiæ ʒ ß.* *Narcotica.* *Ladanum opiatum.*

ſucci

ſucci Ihoſchiami ℥ j. corallij rubei, carabe an. ℈ ij. croci ℈ j. moſci g. xvj. *ambræ g.* xij. *affuſo rurſus ſpiritu vini*, ut ſupereemineat latum digitū, digeratur poſt fornacem per menſem, quotidie agitando, doſis ℈ ß, pro ægri conſtitutione, valet non ſolum ad extremos dolores, ſed etiam ad maniam, ac vigiliam, quas inſuper operationes mirificè complet

Pilula probatiſſima.

ſequens pilula ℞. *opij g. j. cinnamomi, caſſiæ ligneæ, croci an. g. iij cum gummi tragacanthi, aut ſirupo affectioni convenienti, fiat pilula*; Cæterum narcoticis compoſitionibus non niſi poſt ſex menſes, vel potius poſt annum à compoſitione utendum eſt, nam tunc tutiora evadunt; quod ſi philonium duorum, trium, quatuorve annorum fuerit, melius erit, nec inutile ſequentibus ad decimum uſque, ſed tanto minus ſtupefacit, quanto eſt vetuſtius.

Scholium.

Narcotica impropriè anodina dicuntur. 12. meth. 1.

Quartò & ultimo] *Narcoticum medicamentum impropriè quidam anodinum appellarunt, ut refert Galenus, nam quæ levant dolorem, in duplici ſunt differentia, quædam temperata, vel ſaltem intra primum ordinem calida, & calori noſtro quam ſimilima, quæ tenuium ſunt partium ſine ulla adſtrictione, & una pariter digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æquabilem reddunt doloris cauſam, & hæc propriè anodina ſunt, alia dolorem ſedant, non æquabilem reddendo cauſam, & ex artis ratione; ſed ſtupore inducto, partis ſenſum obtundunt, torpidioremque reddunt, quia calorem nati-*

Narcotica qua ratione ſenſu privent.

vum, ſpiritumque extinguendo, vel repellendo, partem cui fuerunt admota, ſenſu privant, quippe ſine ſpiritu nihil omnino ſentire poteſt, adhæc comprimunt ſua frigiditate meatus nervorum, & partium ſenſibilium, quæ compreſſio impedit influxum facultatis, & ſpiritus animalis, atque hæc vel quarto exceſſu frigida ſunt, vel ad minimum tertio, & revera talia non ſunt, ſed impropriè, & abuſivè anodina dicuntur, quatenus ſtupefaciendo faciunt, ut dolor non ſentiatur, ac interim dum dolor ceſſat, vires recolliguntur, quæ & morbo reſiſtere, & curationi ſufficere valeant, quæ diſtinctio eſt omnino neceſſaria, ut liquido conſtet, quam ſit periculoſus ſtupefacientium uſus, cum calorem omnino extinguant, partes mortificent, & immedicabiles ſopores inducant,

Narcotica 3 in caſibus adhibenda.

quapropter non niſi maxima urgente neceſſitate, & præſenti mortis periculo iiſdem utendum, quod tribus in caſibus contingit, in immodicis vigiliis, rebellibus fluxionibus, & ingentiſſimis doloribus: tria etiam potiſſimum obſer-

Obſeruanda in eorum exhibitione. Primum vt ſenſus ſtupefiat: Secundum vt nullum inpoſterum nocumentum inde relinquatur: Tertium vt affectio maximè iuuetur, monente Galeno, ita fiet (quod Aſclepiades commendauerat, ac proprium medici officium eſſe dixerat) vt tuto celeriter, ac iucunde curet, neque crudelis videatur, dum ægrum doloribus conficipatitur, & horum vſum prorſus reiicit: neque adulator, ſi eius delicijs nimium indulgens hiſce remedijs minus tempeſtiue vtatur. Iam verò duplex narcoticorum eſt differentia: quippe alia ſimplicia ſunt, vt opium, Ihoſquiamus, mandragora, alterci ſemen: alia calidis admixta: & horum adhuc alia plus, alia minus calidorum continent, ſed quantò eorum plus habent, tantò ſunt minus efficacia, ac tantum in poſterum minus noxia: ſemper tamen tutiora exterius adhibita, quam intus ſumpta: & poſt annum à compoſitione quam antea: ſunt porrò aſſumenda poſt totius corporis euacuationem, & ventriculo vacuo, nec cibus ingerendus eſt, ante quinque aut ſex ab aſſumptione horas, niſi quando ſomnum volumus conciliare, tunc enim vna vel altera hora à cœna propinantur. Galenus 12. meth. 1. de narcoticis ſic ſcripſit. Et talium quidem medicamentorum vſus, eorum qui aduerſus ſymptomata pugnant eſt proprius, potiſsimum vbi ex frigida cauſa dolor eſt excitatus. Ex quibus verbis Meſues, & plures alii magni nominis medici eum ſequuti, opiata & ſtupefacientia ſecurius in frigidis affectionibus quam in calidis exhiberi temere ſunt opinati, nec illis defuit ſpecioſa magis quam firma ratio, quòd antidota hæc calida medicamenta multa recipiant, cuius vires, & qualitates citius exeruntur. At mea quidem ſententia pueriliter hallucinatur, quod ſequentia Galeni verba aut non legerint, aut aliud agendo legerint, nam continuata oratione ſic ſcribit, obſunt enim talia plurimum toti affectui ac curationi, contumacem eum reddunt; ac ſi dixerit narcotica nunquam conuenire ratione affectus, ſed ratione vrgentis ſymptomatis, quando verò ſymptoma à frigida cauſa oritur, tunc potiſsimum ratione ſymptomatis, nequaquam ratione morbi prodeſſe, nam craſsis, glutinoſiſque humoribus inimiciſsima ſunt, quæ torporem inducunt; ſin autem calidus, tenuis, ac mordens ſit humor, tunc & morbum, & ſymptoma curant, eodem Galeno teſte 12. meth. 8. hinc fit, vt licet in vtroque affectu interdum cogamur hiſce medicamentis vti, tamen minori cum noxa, & maiori cum vtilitate in calidis, quam in frigidis affectibus exhibeantur, recipiunt verò plura calida, vt & citius diſtribuantur, ac in profundum permeent, & ſimul intenſa eorum frigiditas corrigatur.

12. meth. 1. 9. ſecundũ locos 4.

Narcoticorum duplex differentia.

Quæſt. Frigidis, an calidis affectibus narcotica magis conueniant.

In antidot. c. de Philonio.

Narcoticis cur calida admiſceantur.

* * *

De vteri pruritu.

CAP. IX.

TRes ſunt affectiones inter ſe admodũ ſimiles, vteri pruritus, eiuſdem furor, & nymphæ magnitudo, ſeu turpitudinis ſymptoma, de quib. promiſcue Mercatus egit, nos clarioris doctrinæ gratia, Aëtium, & Moſchionem ſequuti, diſtinctis capitib. de his pertractabimus ac primum de vteri pruritu, à quo haud valde differt eiuſdem matricis feruor, ac ſatyriaſis, quæ affectio à ſatyris nomen accepit, quos fabuloſa antiquitas procliues in Venerem refert, vt ſcribit Aëtius; *Definitio.* & eſt ardens ſcalpendi, coëundique tentigo, *Lib. 16. ca. 82.* cum maximo deſiderio & dolore; quod ſæuiorem reddit affectionem, cum enim partes affectæ diſtentæ ſint, ac ſemen excerni non poſſit, quia meatus obſtruantur, maior materiæ copia ad locum fruſtrà trahitur.

Cauſa. Fit hæc affectio ex affluentia ſalſi, ſeroſi, nitroſi, aut bilioſi, & aduſti humoris, cum acrimonia, & mordacitate, nonnunquam etiam *Nota.* ex ipſius bilis abundantiâ. Noſcitur facilè, quia mulier locis manus aſſiduè adhibet, ſtimulo ſcalpendi ſeu confricandi partes pudendas, ex quo pars ipſa ad coëundum magis gliſcit, & ipſa intolerabili Veneris appetitu contabaſcit. Etſi autem idipſum viris contingat, differt tamẽ *Priapiſmus.* à priapiſmo, Aureliani decreto, quod licet conueniant in rigida, & inuoluntaria partis tentione, tamen ſatyriaſi acutum eſt malum, breui hominem conſumens, cum immani Veneris libidine, conſequente ſæpe totius corporis conuulſione, dolore, lumborum grauitate, horripilatione, faſtidio, vrinæ, & excrementorum ſuppreſſione. At priapiſmus tarda eſt paſſio ex plurimo flatu, nec facilè diſſolubili, intra *Prognoſticum.* fiſtuloſum neruum contento. Ex vtraque tamen affectione ſæpe ex præcipiti pereunt patientes, niſi confeſtim auxilium feratur, cum vero moriuntur ventre inflantur, & frigidum exſudant ob hauſtum calorem, & flatus copiam; id quod etiam iis euenit, qui aliis conſulſionis modis perimuntur, quando verò ſimplex pruritus eſt, ſolent nonnunquam finiri in vlcera. Symptoma eſt de genere actionis naturalis læſæ, nam immodica Veneris appetentia ad hanc facultatem *Curatio.* ſpectat: Curatur tribus remediorum generibus, primum victu tenui, infrigidanti, parco, pauci nutrimenti, minimè flatulento, aut ſemen generare

generare potenti, vt cremore priſanæ, lactuca, ſcariolæ, cucurbita, & aliis iam dictis cap. *de pulſu arteriæ dorſi*; poto aquæ tepidæ, aut tenuioris cereuiſiæ, oratione, ſolitudine, ſancto & honeſto conſortio, ac omni corporis maceratione, ieiunio, abſtinentia, non à cibis duntaxat, verum à loquelis, & inſpectionibus laſciuis, prodeſt etiam vſus ſeminis lactucæ, aut portulacæ, & conſerua roſ. rub. *Abſtinentia.*

Secundo euacuantibus, ita ſtatim à principio venam ſecare oportet mediam, ſi nihil impediat, ſi minus ſaphænam, & cruribus ac coxis cucurbitulæ cum ſcarificatione applicandæ ſunt, deinde præparentur humores vt cit. cap. ac purgentur, ſiquidem bilioſi ſint, caſſiæ ℥ j. aut ʒ j. rhab. in decoctione florum, & fructuum; vel ℞. *pulpæ tamarindorum ℥ j ſantalorum flau. ʒ j. ß leniter bulliant in aquæ roſ. ſ. q. colaturæ bibat ſæpe ℥ vj. aut tantundem ſeri caprini cum ſaccharo, aut ℥ ij. mannæ, ibi diſſoluantur*; valent inſuper refrigerantes ſirupi, & frigida apozemata quibus vt leuiter expurgent, additur ℥ j. foliorum ſenæ, aut ℥ ß, myrobalanorum, vel etiam epithymi: ſi melancholici ſucci aliquid commiſceatur, aut ʒ ij. agarici in ligatura, ſi ſalſa adſit pituita vel ſeroſus humor. *Venæ ſectio.* *Purgatio.*

Tertiò localibus, quæ pruritum compeſcant, in quem vſum maximè commendantur balnea aquæ dulcis, à quibus lumbi irrigentur ſucco lactucæ, portulacæ, plantaginis, aut decocto earundem herbarum vel ſalicis, viticis, lenticulæ paluſtris; aut roſaceo vnguento perfundantur, & refrigerante Galeni. Utero vero infundendum decoctum florum ſalicis cum ʒ j. trochiſcorum de caphura, vel tantundem collirii albi, Raſis, quæ etiam diſſoluantur in aqua, quæ à vitibus amputatis deſtillat. Valet Ægyptiacum vnguentum in aquâ marinâ aut lixiuio diſſolutum, & per methencritam iniectum: aut peſſus ex ſtupis cannabinis eodem madidis: aut ℞. *à axungiæ procinæ recentis lib. 1. ſaponis nigri, ſalis nigri, aſſari, tartari, ſtaphyſagriæ an. ʒ iij. ſulphuris viui ℥ j. argenti viui ʒ ij. ß, aceti roſ. quartam j. fiat ſecundum artem linimentum*, quod præſertim valet ad pruritum, qui ex pituita ſalſa ſenum ſcrotum, & anum exercet importuno ſcalpendi deſiderio, cui etiam prodeſt vnguentum enulatum cum Mercurio; aut locum ex aqua maluarum balneare, præcedente purgatione per iam dicta apozemata, quod experientia mihi compertum eſt, aut ℞. *aluminis,* *Topica.* *Balneum.* *Linimentum.* *Senes ſcalpendi deſiderio tentantur.* *Vnguẽtum enulatum.*

nitri, ſulphuris viui an. ʒ *vj. ſtaphyſagriæ* ℥ *j. diſſoluantur omnia in aceto roſ.*
Aliud linimentum. *& adda butyri recentis ſ. q. fiat linimentum* naſcale in ſequenti vnguento intinctum ac vuluæ applicitum, vſum comparatum eſt mirum
Naſcale. in modum pruritum ſedare, & mitiſſimum eſt medicamentum, nec admodum differt ab aureo peſſo ℞. *croci* ℈ *j ceræ* ℥ *ß. adipis anſerini, aſypi, medullæ ceruinæ an* ℥ *j. ß, mellis* ℥ *ß, albumina ovorum ij. olei roſar. q. ſ. miſce.* Proſunt reliqua quæ cap. *de gonorrhæa* ad ſemen extinguendum ſcripſimus, & quæ ad infrigidandum cap. *de pulſatione arteriæ dorſi.*

De furore vterino.

CAP. X.

Definitio. VTerinis furor eſt immodica, & effrenis coëundi appetentia, adeo inextinguibilis, vt in furorem & in deliramentum migrare
Species. fœmina videatur, ardore, & feruore vteri ad cerebrum & vniuerſum corpus diſtributo. Symptoma cenſetur in genere actionum læſarum tam naturalium, quam animalium; nam immoderata libido ad na-
Pars affecta. turalem, deprauata Veneris imaginatio ad animalem ſeu rectricem ſpectat, fitque iam malignæ, ac fœdiſſimæ mentis paſſio. Prouenit ex vitiato vteri temperamento, vnde locus primario affectus vterus eſt, ac eius partes, in quibus Veneris viget appetitus, vt ſunt teſtes, & proceſſus ille, quem delectationis ſedem in quibuſdam ſtatuimus, ac præſertim collum vteri, & eius oſculum; ſicuti canina fames, & immodica ſitis in ore ventriculi fiunt; per conſenſum autem communicato feruore, diaphragma, & cerebrum etiam compatiuntur, vtrolibet enim vitiato delirium ſequitur. Ex dictis liquet, differre à
Differentia ab aliis affectibus. pruritu vteri, quia hic in ſui conſenſum cerebrum non trahit, neque rabioſum delirum ad illum ſequitur, ex quo fœminæ depoſitâ omni pudoris verecundia inſatiabili deſiderio viros palam inſe-
Furor vterinus priapiſmo reſpondet. ctantur, aut ſeſe ſuſpendio, flammæ, & in puteos præcipites dant, maioris dedecoris fugiendi gratia; Adhæc vti pruritus ſatyriaſi virorum, ita furor priapiſmo videtur correſpondere, ac in pruritu quia humor turget, partes cum delectatione dolent, in furore non dolent; tandem quia pruritus annoſis, furor virginibus magis contin-

git;

git; nec aliter differt à fervore matricis, niſi quod in hoc uteri ſubſtantia, & vniuerſum eius corpus, eiſdem afficitur ſymptomatibus, quib. partes pudendæ in pruritu, & furore. Differt inſuper ab aliis delirij generibus, quia harum amentia tota in Venere verſatur, & nihil aliud imaginantur, aut loquuntur, quam de coitu; à ſuffocatione vero matricis, quia in hac mulieres manent attonitæ ſine motu, & loquela, ac cum exigua reſpiratione, in furore uterino garrulæ, iracundæ, & inquietæ fiunt; ad ſuffocationem tamen ſæpe furor conſequitur, quando ex inextinguibili ſeminis appetitu provenit; tamen uterus in furore partes ſuperiores non comprimit, ſed eodem loco immotus permanens cerebro, uti dictum eſt, vitium communicat.

Cauſæ externæ.

Sunt huius mali cauſæ externæ, aut internæ; externæ quidē vita otioſa, & Venereorum cogitationibꝰ mancipata, ac loquelis, laſciviis & impudicis inſpectionibus dedita, ſimilibusque, ac verſiculorum lectionibus, & hiſtrionum ſpectaculis; ciborum uſus aſſiduus, ac immodicus, & eorum omnium, quæ ſemen augere valent, qualia ſunt ſcolymi, cynaræ, bulbi, potus meraciores, ſonus in plumis, ac ſuper dorſum; regio & aër calidus, & quod fœmina temporius incepit concumbere, unde nondum adhuc confirmato iudicio libidini habenas laxavit. *Internæ.* Internæ cauſæ ſunt juvenilis ætas, calida & humida, acris, ac bilioſa fœminę temperies, ex qua ſemen genitale in propriis locis copioſum, calidum, & mordax generatur, à quo vapor per medullam ſpinalem, & ſibi inſertas propagines vitioſam qualitatem ad cerebrū mittit, qui ſi mordacitatis tantum particeps eſt, ingentem excitat appetitum, ex quo tamen ut plurimum nondum audent præ pudore affectum proferre, ſed tacitè laſcivientes contabeſcunt, quod ſi putridus inſuper ſit halitus, deſipientia coniungitur ac tum fœminæ pulſo pudore cum audacia, quaſi æſtro percitæ, viros inſectantur, & appetere, imo ſæpe ſollicitare audent, maximè, ſi connaturale temperamentum calidum augeatur; quas plerumque vulgares philtris, hoc eſt amatoriis poculis infectas ac ſeductas exiſtimant, quin & ipſæ non rarò idipſum prætexunt, ut patrata facinora excuſent, aut metu pœnæ, aut rerum cauſas ignorantes. *Philtra.*

Signa.

Prodit affectionem fœminarum garrulitas, & quod inſtar Furiarum agantur inquietæ, oculis ſublimibus & incompoſitis, pruri-

unt,

unt, ac manibus locos ſæpius fricant, quorum attractu inſigniter delectantur, nihilque aliud imaginantur, aut loquuntur, quam de virorum conſortio, de coitu, de reb. laſcivis, & inhoneſtis, quæ omnia etſi pudore fœmineo interdum cælent, gaudent tamen iis auditis, ac ſimilibus, maximè ſi impudicus tactus occultè accedat. Putridum vero ſemen accuſat inquietudo, & inſipientia, quod ſi ab eodem duntaxat excalefacto fiat, geſtum & vultum viris gratum, & amicum præbent, ſi demum ex connaturali temperamento aucto, impudentia adeſt & inſolida audacia. Affectio & multò gravior, & acerbior ſatyriaſi ac pruritu, indecens ac turpis, quæ tamen adhibita diligentia facilè curatur, non adhibita, in inſaniam procumbit & in opprobrium.

Prognoſticum.

Curatio.

Curatur igitur ferè iiſdem medijs, quibus uteri pruritus & fervor, præſertim ſi à ſemine concalefacto tantum proveniat, niſi quod ab Ægyptiaco, & iis quæ acria recipiunt in 3. remediorum genere abſtinendum eſt. Aut ſi ex putri ſuboriatur ſemine, curatur ferè ut epilepſia ex utero, iis præſertim, quæ ibi in 3. remed. genere dicta ſunt, ad caput corroborandum.; quod peculiari ratione oxyrrhodino irrigandum. Exhortentur fœminæ ſic affectæ ad honeſtatem, & opprobrium eis proponatur, niſi reſipiſcant: ſic Mileſias virgines curatas lego, lege promulgata, ut quæcunque ſeſe hoc affectu percitæ necarent per forum nudæ traherentur: cavendum tamen, ne dedecus divulgetur, ne ſpreto pudore & fama, admonitiones non curent; confert coitus iis quibus licet, nam etſi uſus Veneris libidinem augeat, moderatus tamen & modeſtus valet, quatenus mulcetur fœmina, & furor mitigatur, excerniturque titillans ac turgens ſemen. Utero adhibenda peſſaria ex ſucco plantaginis, ſolani, ac portulacæ, cum pauca ruta, & ſucco coriandri; & reliqua quæ c. *de ſuffoc. ex utero* ad ſeminis eductionem conferre diximus; omni inſuper arte ſatagendum ſemen minuere, ut cap *de gonorrhæa* dictum eſt: quod ſi ſemen corruptum ſit, nitri, cardamomi, croci, ſpicænardi, partes æquales in ſucco coriandri coquantur, aut in melle roſ. ac peſſum in eo intinctum ſubdito; aut rutam cum myrthino ceroto commixtam, & ſucco ſolani: vel diacodium in eodem ſucco, & aceto diſſolvatur: quippe hæc omnia ſemen ſalivæ in modum eliciunt, & furorem ſedant. Reliqua quæ ad victum, humoris evacuationē, & partium infrigidationem ſpectant, ex ſuperiori c. petenda ſunt. Nam etſi pa-

Hiſtoria

Topica.

tiens deſipiat, præcipua tamen curatio utero adhibenda, ideo & ſanguinis miſſio diligenter adminiſtranda, & balnea ad umbilicum uſque, ita enim uniuerſus corporis habitus refrigeratur.

De uteri debilitate.

Cap. XI.

Quoniam Nymphæa communia habent cum duabus præcedẽtib. affectionibus ſymptomata, de ea hîc agenduũ videbatur, verum quia ad morbos pertinet, in compoſitione ad ſequentẽ ſectionẽ relegamus. Et cõtinuato ſermone agendũ duximus de debilitate uteri, qui quidẽ multis modis infirmari poteſt, tum quatenus pars eſt ſimplex, tum etiam quatenus organica, & primo naturalib. ei⁹ potentiis vitiatis, ita fit, ut ſi attractrix facultas validior quam decet extiterit, retentrix lãgueat, aut expultrix prorritetur, mẽſes aſſiduè fluant: & ipſa retinente languida, aut ſecernente ſtimulata, vel proprium ſemen profluat, vel virile, vel utrumque; ac inſuper tenuiter efformetur fœtus, & poſtquã pondus aliquod naſcitur primo, ſecundo, aut ad ſummum tertio menſe prolabitur; ſi vero, qua ſibi uterus proprium conficit alimentum concoctrix virtus debilitetur, multis humiditatibus, ac ſuperfluis purgamentis redundet. Ex quibus liquet uteri debilitatem illam appellari, in qua uterus communia vel propria munia debiliter exequitur, vel omnino non operatur: communia voco nutritionem, & quatuor facultates eidem ſubſervientes propria, menſium expurgationem, conceptum, ac partum: peculiari vero ratione de illa hic agimus debilitate, in qua nullo affectu in utero exiſtente facultates naturales corruunt.

Definitio.

Vteri munia propria & communia.

Habet hic affectus cauſas tres, Prima eſt quælibet intemperies ſimplex, vel cum à fluxu materiæ, ab his enim communiter naturales facultates infringuntur, nam nimius calor colliquat, ac, ſi ſiccitati coniungantur, plus trahit, quam poſſit conficere, nec concoquit ſed adurit, frigiditas cruditates parit, nimia ariditas plus retinet, quam oportet: humiditas, ſanguinis, ſeminis ac fœtus retentioni eſt nociva, & fœminam viro ingratam reddit. Secunda debilitatis cauſa eſt ſpirituum vitalium, & innati caloris reſolutio, quod plurimum accidit ex laborioſo, & frequenti partu vel abortu; Tertiam tandem

Cauſa.

Facultates naturales á quibus qualitatibus infringantur.

tandem cauſam ſtatuimus laxiorem, molliorem, & infirmiorem eiuſdem uteri ſubſtantiam.

Signa. Produnt uteri languorem in genere, Veneris faſtidium, excretio flatus per pudendum, inordinata menſtrua, ſeminis effluxus, frequens abortus, & quia menſtruorum tempore pectinis, lumborum, & crurum, gravitas adeſt; ventriculus laborat, & caput ex vaporibus ab eo elatis, ac tunc ſtragulatis ex utero, ſimiles fiunt. Specialius cauſas ſic explorabis, nam ſi ex laborioſo partu, vel abortu ſpiritus ſunt diſſipati, relatione id deprehendes, & quia lumborum & crurum languor adeſt; laxam, & mollem uteri ſubſtantiam accuſant flacciditas partium pudendarum, menſes decolores. & aquoſi, corporis languor, & quod uteri oſculum perpetuo hiat; intemperaturam cognoſcendi & curandi methodum ex proximè ſequentibus capitibus mutuabis, ideoque omiſſis nunc iis, quæ adverſus qualitates pugnant, de quibus ibi; debilitati ex reſolutione ſpirituum; ac nativi caloris, quadruplici remediorum genere ſuccurritur.

Curatio. Primo victu largiori facilis concoctionis, & optimi nutrimenti, ita pro cibo eligatur caro gallinarum, caponis, perdicis, attaginis, phaſianorum, juvenum calumbarum, turdorum, ac reliquarum avicularum, ova recentia, cum multo aromate, amygdalæ, nuces, paſſulæ, uvæ penſiles, dactyli, & in potu vinum generoſum, aqua vitanda, evacuatio nulla molienda.

Calorem & ſpiritum ſuſcitātia. Secundo iis, quæ evocato ſanguine, calorem & ſpiritum ſuſcitare valeant, quod egregiè præſtant exercitium, frictiones partium infernarum, & ventris inferioris; uſus aromatum, ut accipere ſingulo mane rotulam unam vel alteram diacalaminthæ, diacimini, aromatici roſ. diatrion pipereon diagalangæ, roſatæ novellæ, aut ʒ j. theriacæ

Vnguentū. ſive mithridatii, ac inſuper inungantur iam dictæ partes, oleo naphæ, lavendulæ, nardino, liliorum, & laurino, ex quibus, cum gummi aliquo ex iis, quæ apud nos naſcuntur, aut ex India aſportantur, uti ladano, tacca macca, caranna, unguenta parentur, aut iniectiones, ni

Iniectio. virgo ſit, in hunc modum: ℞. *cinnamomi, cyperi, coſti, cariophyllorum, ſalviæ, macis an.* ʒ *j. in* ʒ *q. aquæ naphæ vel florum myrtillorum ſive lavendulæ, fiat decoctum, cui percolato adde vini malvatici quartam partem, ambræ & moſci, ſingulorum* ʒ *iij. miſce.*

Tertio iis, quæ caloris & ſpiritus effluvium impediant, ac ipſam matricis

matricis ſubſtantiam confirment, in quem finem cap. *de ſtrangulatu ex vtero*, varia deſcripſimus emplaſtra pro matrice, quibus ſequentia addere licet. ℞. *olei jaſminorum, aniſi, cinnamomi, cariophyllorum, arte chymica extract. ſingulorum* ℥ j. *ceræ, ladani, reſinæ an. q. ſ. galliæ, & aliptæ, moſcatæ, moſci, ambræ, zibeti an. g. 5. miſce, fiat cerotum*: aut ℞. *pulueris granæ, cariophyllorum an.* ℥ j. ß. *pulueris roſ. coralli, angelicæ an.* ℥ j. *pulueris maſticis, ſanguinis draconis an.* ℈ ij. *ambræ, & moſci an. g. x. ladani depurati & ceræ an. q. ſ. fiat emplaſtrum*, quibus admiſceri poteſt theriacæ ℥ ß, ac non ſolum infra vmbilicum, ac prope inguina ſunt adhibenda, verum etiam renibus. Tertium pretioſius conficies *ex olei laſerpitij, de ſtyrace, balſami an.* ℥ j. *pulueris cariophyllorum, ſeminis angelicæ an* ℥ j. *diamoſchi diambræ* ℈ j. *olei liquidambræ* ℥ ß *gummi tarannæ q. ſ. fiat emplaſtrum*; addit inſuper vtero vigorem hoc aliud: ℞. *ladani depurati* ℥ ij. *thuris, ſtyracis liquidæ an.* ℥ ß, *ſpicanardi cariophyllorum, ambræ griſeæ an.* ℥ ß *ceræ q. ſ. olei liliorum, nardini, balſami an.* ℥ j. *fiat emplaſtrum*. Nec minoris efficaciæ ſequens eſt, ℞. *emplaſtri ceronei* ℥ ij *ladani depurati* ℥ j. ß, *galliæ muſcatæ, aliptæ muſcatæ, pulueris cinnamomi, baccarum lauri an.* ℈ j. *olei de angelica q. ſ. miſce*. Placuit varia hæc deſcribere emplaſtra, quia non in vteri debilitate duntaxat, verum etiam in ſuffocatione, epileſia ex vtero, ſterilitate, & pleriſque aliis affectibus maximus eorum vſus eſt.

Emplaſtra pro matrice.

Emplaſtri pro matrice uſus varii.

Quartò iis, quæ non ſolum reficere, & ſpiritus excitare ac vterum odoris ſuauitate delectare valeant; ſed inſuper ipſum adſtringere, ac firmiorem reddere; quæ præter id, quod molliorem ac laxiorem eius ſubſtantiam emendant, ac in ſolidiorem tranſmutant, eiuſdem etiam hiatum in primis curant, in quem vſum vtilia ſunt localia fere omnia, quæ cap. *de ſiſtendis menſibus deſcripſimus*, & infra cap. *de ſterilitate ex hiatu vteri*.

Adſtringentia.

Hiatus vteri.

De frigida vteri intemperatura.

CAP. XII.

VTeri intemperaturas, ſeruata ſerie, dignoſcere, ac curare nunc docebimus, quippe quælibet earum aliquam vteri facultatem euertere nata eſt, ac tandem eo debilitato, aut rite menſes non per-

gantur, aut conceptus non fit, aut abortus ſequitur; Auſpicabimur *Signa frigidi vteri.* verò à frigiditate, quæ dignoſcitur, quia menſes ſupprimuntur, aut præ nimia craſſitudine commodè non fluunt, muſcoſi ſunt, craſſi, ſubalbidi, pauci, decolores, tardi, interdum etiam aquoſi, ſi venarum oſcula ex parte claudantur, ac tunc ſæpe debitum tempus anteuertunt; inſuper ſtupidus ſenſus circa inguina, lumbos, crura, & prope os ſacrum percipitur; ac crurum ferè ſunt impotentes, mucore & pituita plenum os vteri obſtetrix contactu perſentit; Venerem non appetunt fœminæ, neque concipiunt quæcunque frigidos & ſpiſſos habent *5. Aph.* vteros, teſte Hippoc. & vir in coitu putendum ſentit frigidum, nec fœmina ſemen percepiſſe, animaduertit; faciei color obſcuratur. Cum hac intemperie plerumque ſemper coniungitur frigidi & pituitoſi humoris copia, qui eius germen eſt, ideoque intemperiem cum affluxu materiæ curare monſtrabimus, ex qua, demptis euacuationibus, quæ copiæ debentur ſimplicis medela innoteſcet.

Victus calidus. Curatio igitur quatuor remediorum generibus perficitur. Primò aëre ac victu calido, vt cibo facilius cōcoctionis, & optimi nutrimenti, qualis accipitur ex carne arietina, capreolorum, gallinæ, caponis, perdicis, attagenis, auicularum montanarum, palumborum, accerui iunioris; panis eſto optimus ex bona ſubactus farina *Fercula.* probè fermentatus, cui ſi commiſceatur ſemen aniſi, aut fœniculi vtilior fuerit; fercula iuxta cuiuſque regionis conſuetudinem concinnata, ex caruo, fœniculo, aniſo, apio, ſmyrnio, aſparagis, ciceribus, thymo, mentha, meliſſa, pimpinella, cum multo aromate, vt *Radices.* pipere, cariophyllis, croco, zinzibere, galanga, cinnamomo. Ex radicibus conueniunt radix petroſelini, paſtinacæ, eryngii; ex fructib. *Fructus.* amygdalæ, paſſulæ, dactyli, cappares, uvæ penſiles, nuces iuglandes, avellanæ, nuclei pini; vtiles etiam ſunt confectiones coriandri, piperis, cinnamomi, cariophyllorum, corticum citri: conſeruæ zinziberis, florum ac corticum auranciorum, acori, myrrobalanorum, aut *Vitanda.* nucum Indicarum. Vitentur piſces, legumina, lacticinia, poma, ac pyra cruda, caro pinguis, panis typhaceus, acidus, ponderoſus, aut non benè fermentatus, & recens. Potus ſit vinum generoſum, aut aqua ex decoctione aniſi, cinnamomi, ſmilacis aſperæ, radicis chynæ, ſaſſafraſiæ; conferunt frictiones vniuerſales, præſertim ventris inferioris, exercitium, animi alacritas, ſomnus moderatus.

Secun-

Secundo ijs, quæ pituitoſos ac frigidos humores concoquere, attenuare, & calefacere valeant, vt rhodomelite, ſirupo de mentha, de abſynthio, de hyſſopo, de duabus & quinque radicibus, cum dupla quantitate aquarum hyſſopi, ſaluiæ, menthæ, betonicæ, pulegij, aut pari copia decoctionis pituitoſæ, vel alterius, quæ recipit *quinque radicum aperientium, graminis an. ℥ j. foliorum maioranæ, pulegij, nepitæ, gallicrici, calaminthæ, origani, ſabinæ an. m. ß ſeminis cartami, aniſi, fœniculi, petroſelini an. ʒ j. fiat decoctio in ſ. q. aquæ ad lib. ij. colaturæ ℥ iij adde conuenientis ſirupi ℥ ij. pro doſi.* *Præparatio frigidi humoris.*

Tertio iis, quæ prædictos humores educere valeant vt agarico, ſirupo ex infuſ. roſ. electuario Indo, diacatholicone, diaphœnicone, radice mechoacanæ, pilulis maſtichinis, alephanginis, de agarico; vt ℞. *maſſæ pilul. alephanginarum, de agarico, maſtichinarum an. ʒ ß, trochiſcorum Albandaali g. iij. cum ſirupo de menta, formentur* xj. capiat poſt mediam noctem; vel ſi potione minus offenditur, ℞. *præfatæ coctionis ℥ iiij. agarici trochiſcati ℈ iiij. ſirupi roſati ſolutiui ℥ j. electuarij Indi, aut diaphœnici ℥ ij. ß, fiat hauſtus, cui additur ʒ ß rhabarbari aut tantundem hieræ. Galeni* ſi humor aquoſus ſit, licet etiam humorem per Epicraſin, & paulatim ſequentibus pilulis purgare. ℞. *rhabarb. agarici, maſticis, carthami an. ℥ j. cum ſucco fœniculi, fiat maſſa, cuius ʒ ß.* pro doſi tertio quoque die capiatur, ex qua poſſunt confici v. aut vij. conſimilem vſum præſtabunt hæ aliæ, ℞. *xylobalſami, carpobalſami, cinnamomi, ſileris montani, aſſari, maſticis, ſeminis aniſi, fœniculi, macis croci an. ℈ j. calami aromatici, ſequinanthi, ſpicæ an. g.* x *myrobalanorum emblicorum, turbith. an. ʒ ij. aloes,* ad pondus omnium cum ſucco fœniculi, fiat maſſa. Quod ſi ex ventriculi vitio aut indebitâ viuendi ratione vterus compatitur, vtilis eſt vomitus bis in ſeptimana, cum decocto thymi, & origani ante vel poſt cibum, vel ʒ iij. diaſari Fernelii, cum ℥ vj. mulſæ, aut prædicti decocti, quia humores circa ventriculum exuperantes tuto educit, ac ſic paratur, ℞. *ſirupi de menta, viol. ℥ viij. coquantur ad mellis craßitiem, quibus ſubducto igne inſpergito radicis peponis arefactæ, ſeminis raphani & vrticæ, macerati in aqua roſ. arefacti ac triti an. ℥ j. radicis aſſari contritæ ℥ ij. cinnamomi, ſeminis fœniculi an. ʒ iij. confice electuarium liquidum,* quibus vomitoriis poſt primam confertam purgationem vtendum, deinde paulatinæ adminiſtrandæ. Peculiariter inſuper, ſi quid in vtero frigidi ac pituitoſi humoris redundare *Euacuatio* *Pilulæ* *Vomitus.* *Diaſſarum*

compertum ſit, educendum per ea peſſaria, vel naſcalia, quæ ſimul purgent, calefaciant, & roborent ipſum vterum, vt ℞. *arthemiſiæ, ſabinæ, maioranæ, diptami, abſynthij an.* ʒ j. *aniſi, ameos, rutæ, corticis, thuris an.* ℈. j. *fiat puluis*, excipiatur ſucco mercurialis, ac linteo molliuſculo locis indatur; aut ℞. *macis bdellij, galliæ muſcatæ an.* ʒ j. *pulueris hieræ* ℈ ij. *agarici* ʒ ß, *mellis q. ſ. fiat peſſus ſerico exceptus.* Tertius hic erit ℞. *ſtyracis, theriacæ, agarici, an.* ℈ ij. *aloes* ʒ ß *cum ſucco mercurialis aut melle*, fiat peſſi forma ſerico excepta; ſed & alius ex allio hortenſi trito cum oleo de ſpica linteo exceptus, & in vuluam intruſus maximè celebratur, quia menſes promouet, & vterum mirâ afficit voluptate.

Diſcuſſio humoris. Quarto vtendum iis, quæ contemperent, attenuent, & digerant humoris reliquias, quas operationes complent frictiones, exercitia, vſus aromatum, aut ſingulo mane accipere ʒ j. theriacæ, mithridatii, tryphetæ, pliris ſacroticon, diambræ, vel diaſatyrionis cum vino; vel ℞. *corticum mali citrei conditi, conſeruæ anthos an.* ℥ j. *ramenti eboris, ſeminis mercurialis, coaguli, & matricis leporis an.* ℈ ij. *pulueris pliris ſarcotici, moſci an.* j. *ſacchari diſſoluti in aqua meliſſophylli, & bugloſſæ ſ. q. fiat morſelli, ſinguli ponderantes* ʒ ij. *Morſelli.* quibus conſimiles ſunt tabellæ, quæ recipiunt *pulueris caſtores pulegij, aniſi, cumini, fructuum iuniperi, ligni aloes an.* ʒ ß *cum ſaccharo diſſoluto*, vt ſupra, fiant rotulæ, aut cum melle, & vino albo electuarium; aut cum ſaccharo identidem diſſoluto conficiuntur aliæ ex pulueris corticum citri, auranciorum, cariophyllorum, cinnamomi, vel exhibetur ʒ j. diambræ, ſed diamuſci cum ℥ ij. vini vel aquæ cinnamomi, vel cum ℥ iij. ſequentis

Decoctum. decocti. ℞. *radicis angelicæ* ℥ j. *epithimi* ℥ ß *foliorum pulegij m.* ij. *piperis, caſtorei, ſeminis aniſi, cumini, angelicæ, dauci, petroſelini an.* ʒ j. *coquantur in*

Externa. *ſ. q. aquæ ad lib. j.* Ab his, externis vtendum & primo quidem balneis ſulphureis, aut arte paratis, ex decocto arthemiſiæ, rutæ, ſaluiæ,

Balneum. enulæ campanæ, roris marini, hypericonis, camedrios, camepitheos chelidoniæ, foliorum lauri, maioranæ, pulegij, ſeminis carui, cimini, ſileris montani, anethi, aniſi, lini, cinnamomi, cyperi, origani, acori radicis ac ſeminis angelicæ, anethi, camomillæ; ex quo etiam decocto

Vnctiones. fiant euaporationes, & iniectiones, ac fomentationes inferioris ventris; qui poſtea inungatur oleo calido Irino, liliorum, de angelica, rutaceo, momordicæ, naphæ, de ſtyrace, de baccis lauri, vel macis, aut cinnamomi, piperino, de nuce moſçata, cariophyllorum, de aniſo, præſor-

præſertim autem chymica arte paratis, ex quibus etiam poſtremis fœmina guttas aliquot aſſumat, cum pauco vino. *Olea intus ſumenda.* Deinde ſuffitus adminiſtrentur, fœmina undique cooperta ex his trochiſcis, ℞. *galliæ muſcatæ, aliptæ muſcatæ an.* ℥j. *ladani depurati, ſtyracis ligni aloës, laſerpitij an.* ℥ß, *gummi arabici, vini optimi q. s. fiant trochiſci, quibus addere licet maſticis, thuris an.* ℥j. *baccarum lauri* ℈ iiij. *ambreæ g.* v. *Et balſamum loco vini, aut etiam agallochi, cariophyllorum, ſabinæ an.* ℈ ij. *Suffitus.* Sacculi inſuper parentur ex ſeminibus calidis ſupra dictis, cum milio, ſale, & furfuribus: *Sacculi.* tandem unguenta, & emplaſtra, quæ cap. ſuperiori in 3. remediorum genere dicta ſunt. Animadverſione hic dignum eſt ſuffitus maximè prodeſſe, quibus ob craſſitiem menſtrua deficiunt, aut diminutè profluunt: *Admonitio.* vaporationes, & balnea eis, quibus os uteri ob frigiditatem conſtipatur. Peſſaria quibus in utero pituita, aut aquoſus humor redundat, hiſce tamen neque colochyntidem, nec validiora medicamenta admiſcenda, & inſuper cavendum ne calidorum nimio uſu maior humorum copia attrahatur.

De humida uteri intemperatura.

Cap. XIII.

Humidam uteri intemperiem captabis ex præcedenti victu aquoſo, immodico potu, vita ſedentaria; laxo fœminæ habitu, pilis *Signa.* mollioribus, & quia uterus multis ac liquidis recrementis continenter manat, menſes largiores, aquoſi, ac tenues fiunt, in coitu humore admodum perfunduntur, Venus ſopita eſt, & in ea delectationem non percipiunt, uterus ſemen non concipit, aut illico emovit, vel ſaltem ſi concipiat, in incremento fœtus abortum patitur, quæ ferè ex Hippocrat. *2 De morb. mul.*

Curatur eâdem ferè ratione, qua frigida, ſed rarius balnea conveniunt niſi ſulphurea, frequentius ſuffitus, & ea, quæ ſiccant, ut ſacculi, frictiones. *Curatio* Eſto igitur victus ſiccus ex paſſulis, amygdalis leviter toſtis, pullis aſſis, ac pane bis cocto; *Victus ſiccus.* potu parco vini aut aquæ ex cinnamomi decocto, aniſi, radicis chynæ, aut ſmilacis aſperæ; utantur fœminæ laborioſis exercitiis, ac frictionib. partium ſuperiorum; alvus naturâ reſpondeat, vel levi clyſtere ſollicitetur.

Præp. & purgatus. Secundò utendum præparantibus ſirupis calidis, de quibus dictum eſt cap. ſuperiori, 2. auxiliorum genere; deinde conferta purgatione per pilulas de agarico, de hiera, maſtichinas, de aloë, ut ℞. *maſſæ pilul. de agarico* ʒ j. *maſtichinarum* ʒ ß, *trochiſcorum alandal. g.* v. *cum ſirupo de menta, formentur* xj. poſt hæc refecta nonnihil natura lentus humor per Epicraſin educatur ſumpta ſingulo mane ʒ j. ſequentis *Pulvis catarticus.* pulveris; ℞. *hieræ ſimplicis, radicis chinæ, rubeæ an.* ʒ ß *ſingula per ſe pulverizentur, deinde miſceantur*, ac detur cum vino plures dies, aut conveniens aliquod apozema exhibeatur cuius libr. 2. addantur ʒ ij. aga-*Sirupus de ſarſa.* rici, & ʒ j. foliorum ſenæ; vel hic ſirupus. ℞. *decoctionis maioris ligni Guaiaci, & ſarſæparellæ paratæ*, ut infra dicendum eſt *lib.* ij. *agarici trochiſcati ligati, & expreſſi* ʒ viij. *foliorum ſenæ* ʒ iiij. *ſachari & mellis q. ſ. fiat* *Vomitus.* *ſirupus doſis à* ij. *ad* ʒ iiij. In eundem uſum vomitus convenit bis in ſeptimana, per ea, quæ capit. ſuperiori dicta ſunt, præſertim ſi à ventriculo uterus compatitur, aut ipſe ventriculo humiditatem retribuat.

Externa. Tertio externis exſiccantibus, ut fomentis ſiccis ex arthemiſia, camæmalo, anetho, cinnamomo, hiſſopo, mentaſtro, ſemine, & radice angelicæ, baccis lauri, cariophyllis, quæ omnia ſicca ſacculis includantur, & pubi applicentur, addito enim ſale, & milio; ſed & uteri regio inungatur oleis & unguentis, ſuperiori cap. recenſitis, ac ibi deſcriptus peſſus adhibeatur; peculiariter conveniunt ſuffu-*Suffitus.* migia ex ſequentibus trochiſcis, *ladani puri* ʒ ß, *ſtyracis, calaminthæ* ʒ ij. *ligni aloës, ſabinæ ſiccæ an.* ʒ ß, *ambræ, & moſci an. g.* v. *miſce*, fiat ſuffumigium; aut ℞. *liquidambræ, ſtyracis an.* ʒ iij. *myrrhæ, maſticis, thuris, cariopyllorum, ligni aloes, cinnamomi, nucis moſcatæ, nucum cypreſſi an.* ʒ j. ß, *ſeminis angelicæ* ʒ j. *cum ladano, fiiat maſſa*, ex qua ſuffitus parari poſſunt, aut pro arbitrio peſſus, & emplaſtrum; Pro pauperibus *Methenchrita.* verò ℞. *ligni aloës, biſtortæ, nepetæ, meliſſæ ſiccæ, an. partes æquales, pulverizentur & cum ladano fiat maſſa*, ſubinde adminiſtrentur uteri in clyſteres, maximè ſi ex humiditate lubricitatem uter⁹ contraxerit; fiant autem ex *decocto radicis chinæ, ſmilacis aſperæ, & ligni Indici, cuius* ℞. *lib.* ß, *mellis deſpumati* ʒ j. quo in caſu proficuum eſt, ſingulo mane ʒ j. accipere ſequentis confectionis cum ʒ ij. vini, ℞. *cariophyllorum, cinnamomi, galangæ, Zinziberis, ligni aloes an.* ʒ j. *nucis moſcatæ, Zepoariæ ſeminis ocymi, ſpicæ, croci an.* ℈ j. *oſſis de corde cervi, raſuræ eboris, margaritorum an.* ℈ ij.

℈ ij. *ambræ g. x. moſci g. iij. ſachari diſſoluti in aqua roſarum q. ſ.* fiant tabellæ: aut cum melle deſpumato, loco ſacchari fiat opiata, vel etiam dēpto ſaccharo, & melle, & addita ladani, & ſtyracis q. ſ. fiat emplaſtrū; utiles inſuper ſunt evaporationes è decocto ligni aloes, radicis chinæ, ſarſæ, & ligni Indici, maximè ſi laxus ſit uterus, reliqua vide ſuperiori cap. & *de ſuperfluis mentruis à cauſa frigida.*

Fonticulus.

Quarto potentiſſimè exſiccantibus, in quem uſum reliquis non proficientibus fonticulus aperiatur in altero, vel utroque crure, & patiens ad ſulphurea balnea ſe conferat, vel quod primum obtinet locum ad moleſtas humiditates exſiccandas, & conſumendas, ſudor promoveatur ex decocto radicis chinæ, ſarſæ parellæ, & ligni Indici quod qua ratione exequendum ſit oportunè hic docendum venit: nam hæc præſidia exercitatiores medici, ad omnes omnium partium humiditates conterendas, ſibi compararunt, quippe ipſis adiutus, inſitus calor humores ſuperflui plurimū populatur, ac diſſipat: nā etſi calore liquant, tenuitate tamē incidunt & attenuant, adeò vt exhinc vel ſponte ſua in halitum & vaporem abeant, & facile diſſipētur, vel per vrinas euacuentur; & quanquam multa ſint, quæ idipſum efficiant, vt ramenta iuniperi, fraxini, ebeni, radix apii, perſonariæ, tormentillæ, hippolaphati, rhapontici, ireos, enulæ, & folia pentaphylli, diptami, ſcordii, aſari, hipericonis, ac pleraque alia; tamen exotica hæc tria ut celebriora, ac efficaciora, nos præparare monſtrabimus radicem chinæ, lignum Indicum, & ſarſam parellam, quæ ex utraque India ad nos aſportantur, & eorum in medicina facultates inſignes ipſa experientia, & annorum uſu ſunt comprobata, non contra luem Veneream duntaxat, ſed ad eos etiam quos diximus uſ⁹, & pleroſque alios. Auſpicabimur autem à radice chynæ, utpote fœminis de quibus agimus, & præſertim delicatiorib⁹ convenientiori; optima oriētalis eſt, ſeu, quę ex chyna ad nos affertur regione ampliſſima, & ignota maioribus noſtris, nam quæ ex locis nuper reperti orbis ad nos mittitur, minoris eſt efficacię; ſeligatur etiā ponderoſa, & quantū aridiſſima fert natura ſucculēta, minimeq; teredine, carie aut putredine infecta, nodoſa etiam ſit, talem enim habet ex ſua natura figuram, colore vero ruſeſcit cum quadam albedine inſtar roſæ, odore nonnihil aromatico, guſtu inſipidam quandam præ ſe ferens

Balneum.

Sudorifica.

Sudorem provocātia varia medicamēta.

Radix china.

Electio.

Parandi modus. ferens unctuoſitatem. Mirum eſt, quam perperam exteri ab Hiſpana natione viri huius radicis dotes, ac præparandi modum deſcripſerint, quocirca non ſine cauſa operatione ſæpe fruſtrantur, quippe exiguam quantitatem in magna aquæ copia incoquunt, præſertim Veſalius, & Augerius quorum præparationibus reiectis, hæc radix per tranſverſum inſcindatur in aſſulas, ſive taleolas rotundas ac tenues, quarum unciis tribus, ſex aquæ fontanæ libræ tepidæ affundantur, ac per 24. horas loco calido, vaſe pannis cooperto macerentur in olla figulina, vel vitreata, poſtea lento igne carbonum bulliant ad medias, depoſito vaſe ab igne cineribus calidis conſervetur tepor, *Modus exhibendi.* decocti huius lib. per manicam trajectam apprime calidam, patiens iejuna bibat, ac in lecto ſe contineat, bene cooperta, in cubili calido, ubi accenſus ſit caminus, aut æſtuarium, ſudetque per horas duas aut tres, ſi citra cordis preſſiones, aut palpitationes ferre poſſit, deinde oſtio clauſo calidis linteis ſudor abſtergatur, ac recens induſiū capiat, idemq; repetat à prandio iiij. aut v. interpoſitis horis, niſi admodū languida evadat à matutino ſudore, nam uti in proverbio eſt, *oportet medicum dextro oculo ad virtutem, ſiniſtro ad ægritudinem collimare*, intermedias horas cum gratis familiaribus, aut cognatis bona erecta ſanandi ſpe, jocis, & ſalibus hilariter tranſigat; reſiduum decocti ſit pro potu in prandio, & cœna addito nonnihil ſacchari, ſic enim abſtergit, & alvum lubricam reddit, abſterſo ſudore, vel una hora elapſa ſi tamdiu ferre poſſit, cibum capiat parce quidem ex *Victus.* pane optimè ſubacto, aut bis cocto, carne iunioris gallinæ aſſæ, hædi, aut pulli collumbini, perdicis, caponis, vel phaſiani, aut etiam elixâ in decocto eiuſdem radicis utendum, inſuper amygdalis decorticatis, ac leviter toſtis, paſſulis, & cibum claudat diacythonite, aut confectione coriandri : vinum exterminandum, aut ſaltem decocto lympharum modicè bibat; abſtineat à rebus ſalitis & acidis, quæ-*Vitanda.* cunque vero ſilentio hic prætereuntur plane denegantur, panis ℥ iiij. delicatoribus, validioribus ſex in diem non amplius concedantur; ac ſi plane duntaxat paſſulis, & amygdalis vivere poſſit utilius fuerit : panis bis coctus pro nobilioribus ita conficitur, ℞. *ſeminis cardui benedicti mundati, pimpinellæ, aniſi, fœniculi, an.* ℥ *j. cum ſ. q. paſtæ ex optimæ farinæ flore bene fermentatæ*, miſceantur diligenter, fiant panes bene cocti, qui ubi refixerit, in taleolas ſecentur, ac ſaccharo diſſo-

diſſoluto in aqua roſ. vel florũ aurantiorum obliti, in furno tepido diu ſiccẽtur, quidã addunt vitellos ouorum. Hunc ordinem ſeruet per 24. dies, nonnunquã per 36. aut 40. vti morbus, & accidentia remittere videbuntur. *Numerus dierum.* Quod ſi ſudor facilè nõ erumpat, plantis pedum & alis, ſacculi tritico elixo pleni admoueãtur calidi, aut vaccinæ veſicæ ſemiplenæ decocto calido anethi, pulegii, roris marini, camomillæ, ſcordij, aut lateres calefacti vino albo reſperſi, & linteis inuoluti: quæ ſi non ſufficiãt in Laconico ſicco ſudet, aut certè cõmoretur, quoad ſudor prorũpere incipiat. Porrò quia decoctum hoc aceſcit, vbi vnum aut alterum diẽ tranſcendit, ideò in Hiſpania, ac locis calidis ſingulis diebus recẽs paretur: in ſeptentrionalibus plagis ad tertium diẽ duntaxat incorruptum durat. Si quid igitur remãſerit ad clyſteres parandos, aut exilandas carnes vtiliter vſurpatur. *Clyſter ex decocto chynæ.* Sunt qui filo traiecto coctas taleolas in vmbra ſiccãt, ac ſecundo cõcoquunt in media aquæ copia, at id pauperiores faciant, pro diuitibus prima decoctio vtilior eſt. Jam verò accommodatum tempus ad mouendos ſudores ver eſt aut autumnus, ſemper tamẽ corpore cõpetenter præpurgato; ſi quis pomeridianum ſudorem ad nocturnum tempus differre velit nõ refragabor, dummodo decoctum capiat tribus ſaltẽ horis à cœna, nã per ſomnum felicius ſudores erumpunt, verum habeat aſſiſtentẽ, quamdiu ſudauerit, juxta ſe, & caueat ne in cubiculo clauſo carbones accenſi ſint, ex his enim ſuffocationẽ, ac mortem ſubſequi ſæpe vidimus. Quidam affirmant tẽperatam eſſe hanc radicẽ in primis qualitatibus, nec ſolum hiſce, ſed ſpecifica quadam virtute ſuas edere operationes; *Temperamentum.* Reuera tamẽ calida eſt in 1. ſicca in primo receſſu, quibus facultatibus vias vrinæ aperit, ſudores prolicit, humiditates præter naturam in quacunq; parte cõſumit, ſubindeq; impinguat, quia hiſce demptis corpus felicius nutritur: *Vires.* ventriculum roborat, iecur deobſtruit & matricẽ, bonum efficit colorem, & præter eos morbos, qui ex luis Venereæ cõtagio ꝓueniunt paralyſin curat, tremores, articulorum dolores, coxẽdicum dolores, podogram, ſtrumas, tumores ſcyrroſos, vel œdematoſos: nephreticis, calculoſiſq; opitulatur, hydropi, aſtmati, & diuturnis affectionibus potiſſimum vteri; quocirca fœminis, quæ ob vteri humiditatem nõ concipiũt cum feliciſſimo ſucceſſu exhibetur; ſuccurrit capitis doloribus inueteratis à frigidis humoribus, externis vlceribus, aut veſicæ.

Lignum Indicum. *Deſcriptio.*

Sequitur lignum Indicium, quo maioris eſt efficaciæ, ideò robuſtioribus naturis conuenit, eius duæ ſunt ſpecies, nam vnum Guaia-

cum dicitur, minus efficax; alterum ſanctum ob præſtantiam, vtriuſque vires inſignes; ex nouo orbe affertur, illud ex inſula Dominica, hoc ex portu diuite, ligni huius arbor eſt paulo minor nuce, ſimilis fraxino, cuius aut ebeni ſpecies cenſetur, folia producit ſimilia plantagini, fructus purgantis naturæ oliuæ inſtar, corticem cineritii coloris ad nigredinem declinantis; ligni ſubſtantia pallida eſt, cor nigrum, ſiue matrix, qua tamen caret lignum ſanctum quia homogeneum ferè eſt. Et totum eius corpus ſubflaui coloris, duritie mira, odore graue reſinaceum quid aſpirans, guſtu ſuaue, cũ aliqua amaritudine, & in potu aciditate, calidam & ſiccam naturam in ſecundo gradu, & paulo ſuprà poſſidere videtur, neq; enim placet Valcazeris opinio, qui temperatum eſſe, aſſeuerat, cum ſenſibiliter ſed citra læſionem humanum calefaciat corpus, quod ſecundo calefaciendi gradui adſcribit Galenus. Eligitur recens à ſciſſione, mediæ ætatis, quod cognoſces, ſi linguæ contactu in colorem croceum vertitur; adhæc ſolidũ & craſſum, quia in maiori quantitate maior eſt virtus; ponderoſum, ſine carie, & vermibus, leue, & nodoſitatis expers, vt virtus æqualiter in eo recondatur, colore flavum, niſi quod medium Guaiaci ſubnigro colore donatum eſſe debet, odore & ſapore vti iam diximus, & à quo igni admoto gũmoſitas aliqua ſeu pinguedo effluat. Huius decoctum ſic paratur: *℞. ligni ſancti ferreâ limâ raſpati, vel ſcofinati ℥ xviij. infundantur per horas xxiiij. in aqua electa dulcis, ac limpidæ lib. xij. vaſe terreo, vitriato, nouo, cum ſimili operculo circumcirca maſſa obturato, bulliat deinde lento carbonum igne ad duarum triumue partium conſumptionem, decoctum in aliud vas transferatur,* & accuratè tectum in loco calido vſui aſſeruetur; ligno iam ſemel cocto denuo affunde aquæ tantundem, bulliat ad tertias pro potu ſecundario. Primæ aquæ calidiſſimæ actu ieiuno ventriculo patiens ℥ vij. aut viij. ebibat, ac in lecto ad ſudorem ſe componat. Secunda erit pro potu ordinario, de qua tamen parcè bibat: vbi venit repudiandus vulgarium error exiſtimantium, quanto plus de ea bibitur, vt de reliquis aquis medicatis, tanto eſſe vtilius, ſed & calidam bibat intermediis temporibus, frigidam tempore cibi, qui talis eſſe debet, qualem iam ſupra deſcripſimus cum de radice chinæ ſermo fieret, niſi quod nec coctas carnes admittit, à quibus etiam aſſis in cœna abſtinendum, nec vllo modo vinum; quippe expertum eſt neminem eorum, qui vino vtuntur ligni aut ſarſi curatione reſtitui poſſe, requirit enim exactiorem diætam, reliqua vt in aſſumptione chinæ

Temperamentum.

Li. de mor. galli. 10.c. 8. 5 ſimpl. 1

Electio.

Parandi modus.

Potus ſecundarius.

Error vulgarium.

Victus.

ne chinæ ſeruanda ſunt: Verum iſtum viuendi rigorem vix vnquam
quibuſdam perſuadebis, maximè ſeptentrionalibus, vino cereuiſiæ, *Admonitio*
multiſque epulis ac delitiis, qui tamen vel paulatim aſſueſiant, vel ſi
eorum conſuetudini aliquid condonetur, hoc decoctum cum fructu
uvæ paſſæ, & Glycyrrhiza permiſceatur.

Sarſam parrillam, ſmilacis aſperæ, volubilis, ſeu rubi ſpeciem *Deſcriptio.*
eſſe aiunt, Glycyrrhizæ tenuiſſimæ & viti tam albæ, quam nigræ, aclu-
pulorum ſtaminibus non abſimilis; hæc maiores adhuc vires, quam
reliqua duo poſſidere dicitur, & experimentis comprobatur indies.
Radix eſt tenuis, colore cineritio, dilutiori, interius tamen alba,
rugoſa cùm ſicca eſt, guſtu ſubamaro, & acuto, niſi quod inueterata *Temperatura.*
dulcedinem tritico manſo ſimilem habet, odore vix perceptibili, in-
tus lignoſa, calida in primo gradu, ſicca in ſecundo; eius planta duos
cubitos non excedit, radicibus quibus vtimur alte demiſſis, vt ad *Electio.*
eruendas profunda foſſione opus ſit, affertur ex noua Hiſpania, & il- *Vires.*
la optima cenſetur, quæ ex prouincia *fonduras*; eligitur recens pon-
deroſa, fractu contumax, & quæ fracta puluerem non emittit, mini-
mè carioſa, & quæ ex calore ſubrubro ad cineritium tendit. Confert
non ſolum lue Venerea infectis, verum deflexionibus, flatibus vteri ac
ventriculi, frigidis morbis, pituitæ ſalſæ, & iis, qui antiqua & cruſto-
ſa laborant ſcabie, quod ſæpe ſum expertus, menſtrua prouocat, ſa-
nat dolores capitis, & articulorum, ac citra magnam ſitim cunctas hu-
miditates, ac vniuerſum corpus exſiccat & ſolidius reddit; iis tamen,
qui calida iecoris intemperie laborant, non conuenit. Modus propi- *Propinandi*
nandi talis eſt, ſeruato iam repetito regimine in ſex rebus non natu- *modus.*
ralibus ac corpore præpurgato: ℞. *ſarſæ parillæ per medium ſciſſæ ac contuſæ*
℥ viij. aquæ fontanæ limpidiſſimæ lib. xij. in fictili vitreato diligenter obtu-
rato in loco calido maneant in infuſione per xxiiij. horas, poſtea bulliant ad *Secunda-*
medias decocti hauriat patiens ℥ vij. aut viij. bis in die, aut ſemel ſi *na potio ex*
debilis ſit, & ſudet, vt ſuprà; ex remanentiis ſecundanam confice po- *ſarſa.*
tionem, quæ quaſi lora eſt; vel ad efficiendum hunc ſecundum po-
tum concoque denuo ℥ j. in lib. x. aquæ ad quartæ partis conſump-
tionem. Primum decoctum fortius parabis, ſi radicis conſciſſæ *Alius mod.*
℥ iiij. aquæ lib. vj. maceraueris, dehinc in mortario contuderis, do-
nec in muſcilaginem quandam conuertatur, colaturæ expreſſæ pati-
ens bibat ℥ vj. ingratius eſt, ſed efficacius, ideoque primus modus cõ-
muniter vſurpatur, adminiſtratur per 40. dies, decimo quoque

Numerus dierum. die craſſiores humores purgante medicamento ſequeſtrando; leuiter tamen affectæ xv. aut xx. diebus perfectè ſanantur, aliæ etiam nouem. Sciendum medicos variè parare haſce decoctiones addendo vel minuendo aquæ quantitatem, & ligni ac ſarſæ portionem. Ego vero præferre ſoleo eam, quæ pro qualibet ſeſquiuncia ligni recipit lib. j. aquæ, & pro quaq; ſeſquiuncia ſarſæ, aquæ lib. ij. & coquantur ad conſumptionem mediæ partis; vel ſi placet immiſcere, quod ſæpius fit, & oportet, ℞. *ligni ſcobinati* ℥ *viij. ſarſæ parrillæ* ℥ *iiij.* ß *in lib. xij. aquæ, prædicto modo coquantur.* *Errores quorundã.* Piaculum quidam exiſtimant ad alios affectus, præterquam aduerſus luem Veneream hæc medicamenta exibere, qui certè planè ignorant eorum in iis, quæ iam retulimus malis, eximias vires. Nec minus pernicioſo errori addicti ſunt, qui contendunt haſce decoctiones permixtionem aliorum medicamentorum non ſuſtinere, quod vt ipſi autumant, eorum vires infringantur. Vtiliter enim & cum maximo fructu pro ratione affectionis, ſimplicia alia in decoctione addi poſſunt, ita tamen vt virtus chynæ, ligni aut ſarſæ prædominetur, neque certam aliquam, & occultam habeant repugnantiam cum hiſce tribus, quorum permixtione egregiæ eorum vires hebetentur ac retundantur. *Sirupi ex ſarſa & ligno.* Quin etiam pro iis, qui temporis aut negotiorum ratione ſudare nequeunt, ſirupi conficiuntur, quibus nõ ſudant, ſed lentè humores expurgantur, & inſcinduntur hac ratione: ℞. *decocti ligni aut ſarſæ, vt ſupra parati, lib. vij. foliorum ſenæ lib.* ß *rhab. optimi* ℥ *j. Epithymi* ℥ *x. polypodii quercini contuſi* ℥ *v. radicum borraginis, Glycyrrhicæ an.* ℥ *ij. florum cord. an.* ℥ *j. ſantalorum flauorum, & alborum an.* ℥ *iij. ſeminis aniſi, amei an.* ℥ ß. *coquantur ſimul ſecundum artẽ ad tertias, deinde adde ſacchari q. ſ. fiat apozema, cuius doſis* ℥ *vj.* aut fiat ad conſiſtentiam, ſirupi doſis ℥ iij. cum pari quantitate decocti ligni, aut ſarſæ. *Alius.* Quod ſi inſcindere vel attenuare magis quam purgare animus ſit, hoc aliud confice: ℞. *ſarſæ parrillæ, ligni ſancti an.* ℥ *iiij. jujubarum numero xxxvj. prunorum damaſcenorum xxiiij. florum borraginis viol. an.* ℥ ß. *coquantur in lib. xij. aquæ ad duarum partium conſumptionem, colaturæ adde ſacchari, aut ſirupi viol. q. ſ. vt fiat ſirupus cuius doſis* ℥ *iij. cum pari quantitate decocti hermodactylorum, paſſularum, epithymi, & foliorum ſenæ, vel cum decocto ligni, aut ſarſæ.* *Pulueres ſarſæ.* In quos inſuper vſus ſequens puluis paratur: ℞. *ſarſæ parrillæ* ʒ *j. aloes* ℥ *iiij. ſpicæ, & ligni aloes an.* ʒ *j* ß *fiat puluis, doſis* ʒ *j.* cum decocto ligni, aut ſarſæ, vel ℞. *ligni Indici* ℥ *j. foliorum ſenæ* ℥ ß, *fiat puluis, doſis* ʒ j. ß. qui additur commode ſpicæ & ligni aloes an. ʒ j. Tertius hic erit. *ſmilacis*

lacis aſperæ ℥ ij. aloës ℥ j. ſpicanardi, ligni aloës an. ʒ j. ß dat pulvis, doſis ʒ j. ß cum vino albo, aut decocto ligni, capiat poſtea parum ſacchari ob pulveris ingratum ſaporem, & ſudet ſi poteſt.

Aqua theriacales ex ligno & ſarſa.

Pro delicatioribus aqua theriacalis ad promovendos ſudores hac ratione concinnatur. ℞. *theriacæ optimæ, aut mithridatii ℥ vj. aquæ vitæ finiſſimæ lib. iiij. pulveris ſarſæ ℥ viij. aut ligni Indici lib. j. miſceantur, ac diſtillentur ſimul, doſis ℥ j. vel altera,* & ſtragulis contecta ſudet patiens; alius inſuper deſtillatitius liquor chymica arte ſic elicitur, ℞. *decocti ligni Indici lib. iiij. vini puriſſimi lib. j. theriacæ optimæ ℥ j. ramentorum ligni ſancti, & corticis eiuſdem an. ℥ ij. calami aromatici, radicis aſſari, hermodactylorum polypodii, agarici, cinnamomi an. ʒ vj. trita madeant in vino, & decocto per xxiiij. horas,* poſtea deſtillentur aucto, uti decet, paulatim igne, colliges ſeparatim tres liquores, colore, & viribus diverſos, nam primus aqueus eſt, ultimus igneus, medius extremorum particeps, miſceantur omnes, & detur ex mixtura ℥ iiij. & in lecto, uti decet, expectetur ſudor, frigidis naturis convenit, calidis minimè propinandum: ex ſecundo, aut tertio liquore unctæ puſtulæ, ſi quæ ſunt, ſanantur.

Potus communis.

Conficitur etiam alius potus præſtantiſſimus, qui loco cereviſiæ adminiſtrari poteſt pro potione ordinaria, & confert ex utero affectis, aſthmaticis, catharroſis, defluxiōib⁹ à capite, phthiſicis doloribus iunctuurarum, ſic autem concinnatur. ℞. *ligni ſancti ſcoſinati ℥ viij. corticum ipſius ℥ ij. ligni ſaſafraſiæ ℥ iij. ſarſæ parrillæ, ſciſſæ, & contuſæ, radicis liquiritiæ prunorum ſilveſtrium an. ℥ iiij. coquantur in 50. lib. aquæ ad quartæ partis conſumptionem,* factâ colaturâ, materiæ affunde partem aquæ copiã ac bulliant ut dictum eſt, idque fiat ter vel quater tum omnes hæ decoctiones ſimul miſceantur, vel ſi libet habere unam efficatiorem, & alteram minus efficacem, ſeorſim ſerventur, ab igne ſemotæ etiam dũ calidæ adde cinnamomi ℥ vj. aniſi lib. ß. vel macis, & zinziberis an. ℥ j. ß. & in morbis calidis ſeminum frig. hordei mundi an. p. vj.

De ſicca uteri intemperatura.

CAP. XIV.

Signa.

SIcca uteri intemperies deprehenditur, quia fœmina gracilis eſt, laboribus dedita, corpore ſicco piloſo, aut ſine pilis ſi frigiditas cõiungatur, facilè iraſcitur, coitum appetit, ut ſicca terra rorem, in actu

tamen Venereo tarda eſt mulier, & nihil vel exiguum ſeminis excernit; menſes pauci, craſſi, vteri os ſiccum, labia ſciſſa, præſertim autem inferioris labii fiſſuræ in mulieribus, vteri accuſant ſiccitatem, cuius euentus rationes petendæ ex ſcholio capitis de vteri rhagadiis.

Curatio. *Victus humidus.*

Curatur duplici remediorum genere, internis nempe, ac externis, quorum ſcopus ſit humectare, & impinguare. Primum igitur victus ſit humidus, euchymus, coctu facilis, ac minimè excrementitius, & plurimum nutriens, quod ſuppeditat caro auium aquatilium, aut domeſticarum, quæ ſaginentur hordeo, ac pane in lacte macerato, *maccarroins* vocant, lactuca, ſcariola, intybo; ſimile nutrimentum comparatur ex iuſculis pinguibus pullorum, gallinarum, phaſianorum, vitulinæ, veruecinæ; in quibus etiam panatellæ parentur, aut farrum, & amylum, vel ptiſana cum lacte exhibeatur, oua ſorbilia, ſiue tremula recentia cum ſaccharo, piſces minimè ſaliti, fructus horarii, præſertim uvæ, melones, cucurbita; & ex oleribus lactuca, portulaca, intubus ſativus, ſonchus; lac etiam vtile, *Caſei tremuli.* caſei recentes tremuli quales Uliſiponæ, & in aliis vrbibus toto anno matutinis temporibus communiter diuenduntur, qui potius lac coagulatum cenſendi ſunt, cum maior caſeoſæ ſubſtantiæ pars jam ab eis communiter ſit extracta, eorum ſingulo mane duobus tribuſue aſſumptis, pleraſque nouimus fœminas, quæ elegantem, iuvenilem, ac decoram corporis conſtitutionem acquiſiuerunt, ac diutius conſeruarunt, idemq; præſtant duo ova tremula, ſeu ſorbilia, atque tota hæc humectandi ratio ex Galeno deſumpta eſt. *7. meth. 6. de ſicca ventriculi intēperie.*

Potus.

Potus ſit aqua cocta cum hordeo, aniſo, & paſſulis; vel potius vinum tenue aquoſum; aut careuiſia probè nutriens; vita conuenit ſedentaria, & à curis aliena, ſomnus moderato paulo longior. Ira vero, labor, mœror, vſtio, inſolatio, ſitis, fames, & euacuationes omnes vitentur, ſubinde bellaria, ſeu in ſartagine frixa omnia, aromata, vinum generoſum valde calidum, exercitium immodicum. *Confectiones impinguantes.* Porro vtile fuerit ſingulo mane confectionis alicuius impinguantis portionem ſumere, qualis ſequens erit. ℞. *amygdalarum dulcium, piſtaciorum, nucum mundatarum, ſtrobilorum, ſeminis papaueris albi, ſeſami an. ℥ ij omnia minutiſſimè pulverizentur, & bulliant in pari quantitate butyri recentis, & ſacchari clarificati, ac fiat opiata,* cujus doſis cochleare j. aut cum

cum ſaccharo diſſoluto in aqua violarum fiant morſelli, ſinguli ponderantes ℥ iij. pro doſi? Ejuſdem eſt virtutis altera confectio, quæ recipit *pectus unius caponis, vel gallina cocta cum hordeo decorticato, amygdalarum dulcium ℥ viij. ſtrobilorum recentium ℥ iiij. macerentur ſtrobili in aqua roſ. qua roſ. per horas viij. amygdalæ mundentur, ac omnia contundantur, & extrahantur per ſetaceum, & adde ſpecierum diamargarit. frigidi ℥ ij. electuarii reſumptivi ℈ iiij. cuncta miſceantur, & cum ſaccharo diſſoluto in aqua bugloſſa, fiat confectio* reſtaurans per tabellas magnas, utraque harum confectionem recipere poteſt conſervæ roſarum ℥ iij. vel parentur aliæ quas habes cap. *de gonorrhæa* 7. remediorum genere, vel electuarium regiũ Meſues, quod à Neotericis paſta regia nuncupatur, & ibidem eius reperies concinnandi modum, exempla attulimus, nam multa ſimilia reperies apud practicas ſcribentes. *Morſelli.*

Secundo externis, inter quæ Hippoc. teſte primum obtinet locum balneum aquæ dulcis, aut ex decocto foliorum malvæ, borraginis, viol. bugloſſæ florum roſ. camæmali, ſeminis lini, ac fœnu græci vel arietum duo triave capita, coquantur ad oſſium ſeparationem, in fine decoctionis adde foliorum viol. vitis, ſalicis, meliloti, florum camomillæ an. m. ij. brancæ urſinæ, parietariæ, altheæ cum radice m. ß. fœnugræci, ſeminis lini an. ß iij. radicis Valerianæ lib. 1. adhuc leviter bulliant, & in decocto ſæpius balneetur per horam ſingulis diebus. A medicis tria balnea parantur diſtincta, primum ex qua dulci modicè calida; ſecundum ex aqua tepida, tertium ex frigida; Primo meatus laxantur, & aperiuntur, & ſi quæ fuliginoſa recrementa ſub cute deliteſcunt, evacuantur. Secundo humectantur partes, quia aqua apertis meatibus, & relaxatis partibus penetrat facilius. Tertium cutem denſat ac refrigerat, ut humiditas cohibeatur, & partium diſſolutio præpediatur; quæ ſanè cuncta in uno eodemque balneo præſtari abſque ullo negotio poterunt; ſi patiens primum ingrediatur balneum modicè calidum; quod paulo poſt ex ſe tepefiat, vel addita ea frigidæ copia, quæ tepidum efficiatur, deniq; plus aquæ frigidæ affundatur, ut balnei aqua planè refrigeratur. In calido balneo diu immorandum non eſt; in ſecundo diutius; in tertio minus, quam in reliquis ſolumque per illud tranſeundum, ut Galenus monet; in balneo fomentetur venter, ac tota uteri regio prædicto aut ſimili decocto, deinde inungatur, ac partes pudendæ oleo florum *1. de morb. mul.* *Externa. Balneum.* *Balneorum tria genera* *10. meth. 10.*

ſalicis,

Vnguenta. ſalicis, amygealarum dulcium, viol. de ſemine melonum, cucurbitæ butyro recenti, minimè ſalito, lacte, unguento roſ. reſumptivo, aut ſequēti ℞. *butyri vaccini lotii, unguenti roſ. an.* ℥ *j. olei Nymphea, viol. papaveris an.* ℥ ß. *muſcilaginis tragachanti, ſeminis cydoniorum, althea, pſyllii an.* ℥ *ij. cera albæ lotæ cum aqua roſ. q. ſ.* fiat unguentum aut ℞. *medullæ cruris vaccini, adipis gallinæ an.* ℥ ß *æſydi* ℥ *ij. olei amyd. dulcium q. ſ. miſce* in quibus linimentis ſi lanam & goſſypium intingas peſſos conficies, & ex prædictis decoctis uterinos clyſteres, addito oleo viol. & amygdalarum dulcium, reliqua mutuanda ex capite ſequenti.

De calida uteri intemperatura.

Signa.

Cap. XV.

VTeri caliditas ex reliqui corporis caliditate dignoſcitur, & ex mēſium paucitate, cum dolore interdum prodeuntium genitalium, interdum exulceratione, & quia quæ profluunt atri ſunt coloris, quippe proprium caloris eſt diſcuſſa tenuiori ſubſtantia, reliquam incraſſare, & per aduſtionem denigrare, adhæc quæ prodeunt fœtida ſunt, & ob aſſiduam punctionem nullum ſervant ordinem, ac ſi arena ſubſtrata ſuperfundas, & in ſole exſiccari ſinas, pallidi coloris fiunt, fœmina contabeſcit, & in coitu dolet; ſequitur tamen hanc tēperaturam inſignis ſalacitas, ac genitalium prutitus, ac ſemen acrius ſuo per loca tranſitu percipitur, calor tactu obſtetricis deprehenditur, ſemen in utero contabeſcit, uti alia ſemina ſub cane, & fervido ſole terræ commiſſa; Adiungitur cum hac temperatura ut plurimum bilioſus, ichoroſusque humor.

Calida cur nigriora.

Curatio.

Curatur quinque remediorum generibus, primo victu frigefacienti, ac humectanti, ita conſtituatur patiens in loco natura frigido, aut arte, flabellis, herbis, floribus, & irrigationibus alterato; veſtes inſuper linteamina, & ſtragula tenuiſſima ſunto, minimè aſpera, aut ſordida; quies imperanda, ſomnus longior moderato; labor, ira, vigilia, vina fortia, & aromata vitanda, ſubinde ardor ſolis, longa ſitis, alimenta, quæ calefaciunt, Venus; ſitque potius cibus frigidus ex lactucis, ſcarioſis, borragine, ſoncho, blito, atriplici, por-

Cibus.

Victus.

portulaca, cucurbita, melonibus, cucumeribus, piſcibus ſaxatilibus, extremitatibus animalium, hordei ſorbitiunculis, juſculis pullorum, in quibus etiam panatellæ concinnati poſſunt; Potus eſto aqua hordei, aut vinum, tenue, album, aquoſum, vel cereuiſia mediocris, aut vinum granat. *Clyſter.* Venter ſi conſtipatus eſt mollibus ac refrigerantibus clyſteriis humectetur, ac refrigeretur vt, ℞. *foliorum lactucæ, portulacæ, violar. maluæ an. m. i. florum Nymphea, viol. an. p. i. ß. coquantur in ſ. q. aquæ ad tertias, colaturæ libræ adde olei roſ. viol. Nymphea an.* ℥ *j. ſacchari* ℥ *ij. vitellos ouorum ij. miſce*; at ſi vis etiam vt purget adde pulpæ caſſiæ, aut diacatholici ℥ j.

Præparatio. Secundo apparantibus calidum, ac bilioſum humorem ſi quis ſubſit, quem purgare oporteat, nam is calidæ intemperiei potiſſimum ſoboles eſt, apparatur autem frigidis, & feruorem compeſcentibus ſerapiis vt, acetoſo, oxyſaccharæ, endiuiæ, oxalidis violar. cichorei, roſar. bugloſſa, aut ſirupo de endiuia, compoſito de ſucco acetoſæ, de agreſta, de papauere, de acetoſitate citri aut limonum, cum dupla quantitate aquæ, lupuli ſalictarii, agrimoniæ, fumariæ, borraginis, acetoſæ; aut hoc apozemate. ℞. *radicis cich. borraginis an.* ℥ *j. polypodij quercini* ℥ *j. ß foliorum bugloſſæ, acetoſæ, borraginis, violar. an. m. j. florum cord. ſeminum frigid. maior. an. p. j. ſeminis intybi ſcariolæ an.* ℥ *ß. fiat decoctio in ſ. q. aquæ ſecundum artem ad lib. ij. colaturæ adde, vini granat. ſirupi de ribes aut de berberis lib. ß. ſacchari rarum, lento igne iterum bulliat, clarificetur, & aromatizetur* ℥ *j. ſpecierum triaſandali.*

Euacuatio. Tertio euacuantibus, quibus tamen opus non eſt, vbi ſola adeſt intemperies; at ſi ſanguis redundet venæ ſectio adminiſtranda ex baſilica dextri lateris, vel ex ſaluatella, ſi minor ſit copia, vel etiam ex pede, ſi iuxta regulas à nobis ſæpiſſime traditas id fieri expediat. *Venæ ſectio.* Si vero bilis redundat, purgantibus, ſed clementioribus ne excandeſcat, & magis concaleſiat, medicamentis vtendum, ex manna, caſſia, ſirupo roſato, aut violar. ſolutiuo, tamarindis, myrobalanis, quibus rhabarb. dilutum aut confectionem hamec ſine ſcammonio addere interdum licet; *Purgatio.* vt ℞. *decoctionis adianthi, florum cord. prunorum, tamarind. aut etiam decoctionis bilioſæ, vel ſeri caprini* ℥ *iiij. in quibus diſſolue pulpæ caſſiæ, vel mannæ electæ* ℥ *j. ſirupi roſar. ſolut.* ℥ *j. ß miſce; vel in pari quantitate decocti aut ſeri diſſolue* ℥ *ij. diaphœnici, rhabarb. diluti* ℥ *j. ß. ſirupi ex 9. infuſ. viol.* ℥ *j. ß. miſce.* *Morſelli.* Si tamen buccellas magis amat, ℞. *medullæ caſ-*

ſiæ recenter extractæ, vel diapruni ſimplicis ℥ ß. *electuarii de ſucco roſar. vel confectionis hamec ſine ſcamonio* ℥ *iij*. ß. *ſacchari q. ſ. miſce*, fiant xij. quibus interdum additur ℥ j. pulueris rhabarb. At ſi hæc forma faſtidioſa ſit ſequentibus pilulis vtatur, ℞. *maſſæ pilul. aggregatiuarum, de rhab. vel aurearum* ℈ *iiij. diagridij optimi g. v. cum ſirupo de ſucco endiuiæ, formentur vij*. quod ſi ab his etiam abhorret, exhibeantur g. vij. diagridii optimi in ℥ j. ſirupi roſar. ſolutiui, aut conſeruæ roſ. aut etiam capiat ℥ iiij. vel v. eiuſdem ſirupi roſarum Alexandrinarum, vel mellis roſarum earundem, vel de endiuia Gentilis, aut de cich cum rhab. & foliis ſenæ. Verum ſi medicamenta prorſus reſpuit, clanculum exhibeantur cibis, aut fructibus quibus vti ſolet excepta, quo multis fit modis.

Clanculum purgantia.

Primus modus.

Primus, ℞. medicamentum illud vnum vel plura, quibus patientem purgare vis, in maiori tamen quantitate, & cum pauco cinnamomo, & aniſo, macerabis in ſero caprino, aqua hordei, vel vino, aut liquore patienti grato, per horas 24. coletur ac ponatur vas ſuper calidos cineres, in quem liquorem proiice fructus, quos purgatiuos reddere volueris, cydonia nimirum, pyra, poma, pruna, ceraſa, caricas, perſica aut ſimilia, tantiſper bulliant, quoad liquor omnis imbibatur, ac ſeruentur, nam qui hos fructus comederit placidè purgabitur, at ſi ſapore minus placido infecti fuerint, ſaccharum, & cinnamomum aſpergatur aut ſaccharo incruſtentur.

Secundus.

Alii ligant cathartica in linteo, & aliquo ex ſupradictis liquoribus, bullire ſinunt ſimul cum fructibus ad medias, & addunt ſacchari ſ. q. qui fructus ac iuſculum etiam ſine moleſtia purgant, ac ſic fiunt pruna ſenæ.

Tertius.

Alii iuxta primum modum in liquore, in quo cathariticum maceratum fuit, fructus etiam aliquandiu madefieri permittunt, eoſque ſubinde reſiccant, idque faciunt ter, aut quater ſemper accipiendo noua cathartica, hi fructus reſperſo ſaccharo, quo tempore deuorandi ſunt, gratiſſimè purgant.

Quartus.

Quartus hic erit modus, ℞. *pulueris affectioni conuenientis cathartici* ℥ j. *aut plures ſacchari diſſoluti in aqua viol. pro ſingulis medicamenti drachmis* ℥ j. *ſpecierum diarrod. abb.* ℈ j. *pro* ʒ *fiant rotulæ ſeu tabellæ* ad formam tabellarum diarrod. abb. quæ potiſſimum conueniunt, quando patiens medicamentum retinere nequit, & hac ratione parantur rotulæ electuarii de ſucco roſ. ac diaturbit, quæ communiter in officinis proſtant.

Quin-

Quintus.

Quintus, ac vſitatiſſimus modus præſertim pro nobilioribus, & delicatulis ſequens eſt ℞. *foliorum ſenæ* ℥ *iiij*. ß. *rhab. electi* ℥ j. ß. *ſucci cydoniorum depurati lib. ij. bulliant ſecundum artem, expreßioni fortiter factæ adde pulpæ pomorum redolentium, ſecundum artem coctorum lib. vj. brodii ſeu ſirupi zinziberis, aut citronis lib. j. miuæ cydoniorum lib.* ß *ſacchari lib. 3. coquantur ad formam diacidoniati ſeu mermeladæ, ac ſub finem coctionis adde mannæ calabrinæ diſſolutæ in vino maluatico* ℥ *vj*. diſtribuatur per capſulas, cum voluptate, ac ſine vlla moleſtia euacuat; poteris totam maſſam diſtribuere in duas partes, & alteri pro ſingulis vnciis g. v. diagridii adiicere pro fortioribus, doſis ab ℥ ß. ad ℥ j. ſimiliter poteris diacydoniatū concinnare, conſeruam pyrorum, ac pleraſque alias, tuncquē aptum fiet medicamentum prægnantibus, ac fluxionibus laborantibus, quia confortando purgat. Sexto adhuc modo pro exhauſtis delicatis, nobilibus, aut iis, qui infortunatum ſortitæ ſunt ventriculum, cathartica recentia ac ſucculenta deſtillantur, vel ſi arida ſint, aliquantiſper prius in infuſione dimittuntur, ſi accepimus ab Eduardo Mender orientalis Indiæ protomedico caſſiam fiſtulam viridem ibi deſtillari, eiuſque deſtillatitiam aquam delicatioribus exhiberi, quâ eadem ratione materiam apozematum & catharticarum potionum deſtillari vſui interdum erit.

Prægnātibus vtilia cathartica.

Sextus.

Quartò humoris ac vteri ipſius intemperiem corrigentibus, quod fiet ſanguinis miſſione ex ſaluatella, quæ mirificam iecori, ac corpori vniuerſo ventilationem præſtat, ſimiliter balneo aquæ dulcis, in quo mulier ad medium vſq; ventrem contineatur, vel ℞. *maluæ vtriuſq; cum radicibus an. m. j. ß. foliorum vitis, malorum cydoniorum, viol. an. m. j. flor. viol. ſalicis roſ. Nymphea an. p. iij ſeminis fœnugræci* ℥ *iiij. fiat decoctum* in quo mulier ieiuna ſedeat, præcauens ne ſudet, ex quo etiam fieri poſſunt fomentationes, euaporationes, inceſſiones, & ex iiſdem herbis ſacculus pro vulua; poſtea lecto ſe componens capiat cochleare j. ſequētis, aut ſimilis conſeruæ ℞. *conſeruæ radicum borraginis* ℥ j. *conſeruæ capill. Veneris, acetoſæ an.* ℥ ß. *roſaceæ, florum nymphe æ an.* ʒ *vj. ſpecierum diamargaritionis frigidi, triaſandali, pulueris margaritarum an.* ʒ *j. cum ſirupo viol. fiat conſerua,* aut cum ſaccharo diſſoluto in aqua bugloſſæ fiat conditum per tabellas; aliam ſic conficies. ℞. *conſeruæ viol. florum bugloſſæ, roſ.* (quæ ſemper addenda quia haud facilè vertitur in bilem) *an.* ℥ j. ß. *ſpecierum diarrod. abb. triaſandali an.* ʒ j. ß. *cum ſaccharo clarificato, vel ſirupo adianti,* fiat conditum pannis aureis coopertum,

Alteratio ſeu refrigeratio.

Sanguinis miſſ. ex ſaluatella.

Inceſſio.

Conſerua.

opertum, doſis ℥ j. ante prandium. Quod ſi fœmina ſterilis ſit, adde hiſce confectionibus ſeminis mercurialis ℈ iiij. viſci quercini, pulueris pudendi tauri, & matricis leporis an ℈ ij. inungatur dorſum, & lumbi vnguento roſ. reſumptiuo, refrigeranti addito oleo roſ. nenupharis, viol. & lacte muliebri, ſucco cucurbitæ, endiuiæ, lactucæ, ſolani, vmbilici Veneris, quibus etiam pubes inungi poteſt; hanc mixturam monſtrauit experientia eſſe vtiliſſimam ℞. *olei roſ.* ℥ *iij. ſucci cucurbitæ, vel endiuiæ* ℥ *iiij. lactis muliebris* ℥ *iij.* ß *miſce*, fiat linimentum pro vniuerſo corpore, cauendum tamen ne dorſo nimium frigido adhibeantur. Cum autem quæ diximus vniuerſi corporis calorem compeſcant, peculiariter ipſius vteri feruor mitigabitur; ſi venter inferior ac pudendum liniatur oleo viol. de ſemine cucurbitæ; aut poſt balnea, & inceſſiones vnguentis ſupradictis; aut ſequens emplaſtrum ventri admoueatur. ℞. *foliorum attriplicis, portulacæ, lactucæ an. p. ij. coquantur, piſtentur, & adde olei roſar. viol. cydoniorum an.* ℥ *j. farinæ hordei p. j. cum aqua hordei fiat cataplaſma*; in vterum verò infundatur, aqua portulacæ, cucurbitæ, cremor ptiſanæ, lac caprinum, vel decoctum iam recitatum cum oleo roſ. viol. Nympheæ; aut ſuffiatur ex hoc, ℞. *omnium ſantalorum an.* ℈ *j. roſ. rub. florum Nymphea, & viol. an.* ℥ *j ſtyracis* ℈ *ij. ambræ* ℈ *j. trita omnia aqua roſ. excipiantur, & in paſtillos diſtribuantur*; pudendo ſubditur peſſarius, qui recipit *medulla cruris vituli, cerebri ceruini, butyri vaccini, adipis caprini aqua fontana ſæpius loti, ſeminis mercurialis an.* ℥ ß. *acaciæ, hypociſtidos, ſantali rubei, cornu cerui vſti an.* ℨ *ij. oleo roſaceo, ac lanæ floccis in peſſos excipiantur*; vel ℨ *ij. ceruſſæ aqua diſſolutæ cum muſcilagine maluarum, & cydoniorum liquato*, ac cum lana peſſos confice, aut ſine lana ex eo lumbos inunge, aut certè aqua hordei liquefiant pro clyſtere vterino; horum vero vſum rectè adminiſtrabis, ſi ſemper ſingula multum poſſe cognoſcens, lumborum, & vterorum nimiam perfrigerationem caueris, ex qua ſtupor neruorum, aut etiam ſterilitas ſequitur; reliqua, quæ hanc intemperiem curant ſupplebis ex capite *de pulſatione in arteria dorſi*, & *de fluxu menſtruorum à cauſa calidâ.*

Inunctio.

Vteri ratio.

Cataplaſma Menthencrita.

Peſſus.

Admonitio.

SECTIO

SECTIO SECVNDA.

De morbis uteri in ſitu.

De uteri procidentia.

Cap. XVI.

VTeri procidentia, prolapſus, deſcenſus, ſive exitus, & egreſſus, quem Arabes matricis præcipitationem vocant, tunc fit, cum uteri corpus per fœminæ pudendum ita evertitur, ut inſtar ſtrutiocameli ovi foras promineat iuxta maioris aut minoris differentiam, prout violenta everſio contingit; Agnoſcit Fernelius inter prolapſum, & deſcenſum hanc differentiam, quod in deſcenſu in infimas partes uterus provolatur, prolapſus vero gravior fit, quod everſus uterus foris procedat, ejuſque fundum, uti diximus, inſtar ovi promineat; neque verò ut imperiti putant, â ſuis ſolutus appendicibus ac ligamentis totus decumbit, nam ſi ita procideret, reſtitui minime poſſet, ſed ejus ligamenta fiunt laxiora, præſertim cũ peritonæum aut ipſius vincula diſſolvuntur, aut diſrumpuntur, ut enim variis partibus per diverſas propagines alligatur, ita ilio per tunicam à peritonæo demandatam. Morbus eſt in depravato uteri ſitu cunctas eius actiones lædens, tam proprias quam communes; cuius tres ſunt differentiæ, prima quando collum uteri in pudendum procumbit; ſecunda quãdo ipſius uteri fundum, ac totum corpus in collum prolabitur, & tunc nonnunquam apparet veluti glans viri: Tertia quando membrana eius interna evertitur, ac rugoſa extrà prominet.

Nomina. *Deſcriptio.* *Species morbi.*

Sunt porro huius affectus cauſæ variæ, nam humiditas, & mucoſa ſubſtantia ad uterum fluens vincula laxat, & longa ſeſſio in loco frigido, muſculos refrigerat, ac reſolvit, quod ſeniorib. accidit, & iis quę in frigido loco pedes diu continuerunt, ſicuti lotricib. ſed & multæ aliæ cauſæ huius affectus reperiuntur, ut nimius in partu conatus, aut in

Differẽtia. *Cauſæ.*

teneſmo, vel ſecundinarum expulſione, & in artificioſa fœtus ipſi⁹ vel ſecũdinæ extractio, ſternutatio, frequẽs, ſtrepitus, caſus, ictus, ſaltus, curs⁹ acclivis, aut declivis, choreæ, vociferatio, ſectio lignorũ; & inſup quæ animũ afficiunt, vt filiorum amiſſio, hoſtium incurſus, cõflagratio dom⁹, periculoſa nauigatio; à quib⁹ facilè mulieres exſolvuntur, & vterus ꝓlabitur, adhæc ex ſpiritus cohibitione, oneris eleuatione, ac coeundi deſiderio, aut longiori Veneris abſtinẽtia, putrefactione, corruptione, vel inciſione ligamentorũ.

Signa. Cognoſcitur affectio, q̃a in principio plurim⁹ erumpit ſanguis, deinde cõſequitur dolor partiũ, quib⁹ vterus annectitur, præcipuè lumborũ, pudendorum, imi ventris, ac p̃cordiorũ; ſed & in ipſo pudẽdo grauitas percipitur, ac tumor oui formâ, ſtercus & vrina ſupprimuntur ab vteri tumore veſicã, ac rectũ inteſtinum comprimẽte; febris adeſt, interdum cõuulſio, vel tremor, & grauitas quædam veluti fili glomeratio, hæc plerumq; alias cauſas accuſant, ſi verò ligamenta humore, & muſcoſitate perfuſa ſint, ſine dolore vterus excidit, ac pudendum humore madet, & præceſſit victus ratio humidior, vſus piſcium recentium, fructuum & vita deſes: ſi putrefacta fuerint ligamenta, virulenta ſanies prodit; ſi ſciſſa ſanguis.

Prognoſtica. In principio facilè reducitur vterus, & rectè locatus permanet, præſertim in vigore ætatis, in prouectioribus enim retrahitur quidẽ, ſed ex leui occaſione relabitur; vbi verò temporis progreſſu affectio inualuit, neq; cõvulſionis periculum eſt, neq; dolor infeſtat, minus tamen curationem recipit, nam licet aliquando medicamentis vel aliter reponatur, facilè tamen recidit; jam vero vteri procidẽtia à cauſis primitiuis, ſi idoneis adhibitis remediis nõ curetur, malum, quia ſignificat ligamenta eſſe rupta, quæ ſi putreſcant, aut etiam id quod procidit, putrefiat, curationem non recipit, ideo amputandum, vel vrendum, ꝙ inutile fuerit, citra vllius periculi metum.

Curatio. Curatur quatuor remediorũ generibus, & primo quidem victu calido, & ſicco tenui, ac adſtringenti, de quo cap. *de humida vteri intemperie*, & *de menſium profluvio*.

Victus.

Euacuatio. Secundo euacuatione per ſanguinis miſſionẽ ex brachio, ſi præ humiditate, & ſanguinis copia vterum excidere comperiamus; vel ſi ob mucoſa, & pituitoſa excremẽta ꝓlabitur, purgatione p ea, quæ pituitã educunt, vt ℥ j. pilularum de agarico Alephanginarum, cochiarum, Indarum, addito ℈ j. trochiſcorum de myrrha, aut ℥ ß diaphœnici in ℥ iiij. decoctionis pituitoſæ. At ſi magna humorum copia nõ adſit, prohibet Hippocrat. cathartica, & merito quia cum alvo vterus etiã mouetur,

o. de morb. mul.

Vomitus.

uetur, quapropter præſtat vomitũ ciere bis in hebdomada per ℥j. diaſſari in ℥ vj. decocti ſeminis raphani, & per reliqua c. *de uteri frigida intemperie* iam deſcripta, ita enim reuelluntur humores ab vtero, & pituitoſi facilè expurgantur: duras tamen alui feces in inteſtinis contentas euacuabis per clyſterem, qui vrinas etiam mouere valeat, quippe illis partibus plenis nequit vterus ad ſuum locum remeare, clyſter talis erit, ℞. *foliorum anethi, menthaſtri. an. m. j. florũ camomillæ p. ij. ſeminis dauci, aniſi, cumini an.* ʒ *i. coquantur ſecundũ artem ad tertias iuris* ℞. ℥ *xij. olei camomillæ, & anethi* ℥ *j.* ß. *ſalis* ʒ *j. aut diaphœn.* ʒ *ij. miſce.* *Clyſter.*

Tertio iis, quæ vterũ ad ſuum locum reducere valeãt in quem vsũ mulier collocetur ſupina coxis altiorib⁹, dilatatiſq; & reflexis poplitib⁹, deinde ꝓlapſa vteri pars, ſi frigida tenſaue fuerit oleo tepido, ac butyro foueatur, aut decoctione maluæ, betæ, altheæ, fœnugræci, ſeminis lini, camæmali, & baccarum lauri, vt leuior, tractabiliorq; reddatur, tũc deinde obſtetrix, aut prudens alia mulier præcipitatum vterũ manu intincta oleo maſtychino, aut adipe gallinæ in ꝓprium locũ reponat, ſed priuſquã reducatur vterus muſcilagine cydoniorũ perunctus, puluere reſtrictiuo reſpergatur, aut ſequenti. ℞. *acaciæ* ℥ *ij. baccarũ myrthi, balauſtiarum, roſ. rub. an.* ʒ *j.* ß. *miſce.* Tunc lanã in ſe conuolutã, ſyſtrema Græci vocant, forma & craſſitudine ſinui muliebre reſpõdentem, linteoloq; exceptã, ac vino ſtiptico intinctam, aut decocto acaciæ, & hypociſtidos vtero ſubiicito, atq; ipſum abſq; violentia ſurſum reprimito, donec intra ſinum, & proprium locum regrediatur, tunc pecten ſpõgia madida in poſca, aut adſtringenti vino integatur, & mulier reclinetur extenſis ac coaptatis cruribus, ita vt alteri alterum incumbat, & immediatè poſt ſub vmbilico, aut ſub mammis, & in dorſo è regione cucurbita vna atq; altera ſine ſacrificatione applicetur, vincula brachiorum dolorifica fiant, & mulier ſuperius grata oleat vt ambram, moſcum galliam, & aliptam muſcatã; inferius vero fœtida ſuffiantur, & quæ nigrati ſunt odoris vt galbanum, ſagapenum, aſſa fœtida, caſtoreum, ſoleæ combuſtæ, ac perdicum plumæ. Sic mulier locata maneat nouem dierum ſpatio; aluus tamen reſpondeat, aut interdum clyſter lenitiuus iniiciatur, vt feces egerantur citra nixum. Quibus non proficientibus ouum ſub gallina fractum, agitatũ, & lanis inuolutum, ac vuluæ admotum vterum reducit ad ſuam ſedem, quia malè olentia refugit, aut cucurbitæ domeſticæ vel betæ decoctum mixtum cum vrina graueolenti, aut aceto acerrimo, vel re aliqua fœtida vterus

Vteri reductio.

Puluis reſtrictiuus.

proluatur

Cauterii oſtentatio. pro luatur. Præſtat cauterium actuale ignitum manu oſtentare ac ſimulet medicus, vel obſtetrix velle partem tangere, ita enim natura retrahitur, & cum ea uterꝰ ipſe, aut pars aliqua ſi quæ ſit, quæ extra pmineat, aut rectum inteſtinum, aut alia; vel ſi mulier timidiuſcula ſit, *Mures.* vivi mures filo ligati crurib⁹ repente ſubmittantur. *Andreas Valcacer. Hiſtoria.* Retulit mihi quõdam Andreas Valcacer, exercitatiſſimꝰ chirurgus, ac eiuſdẽ artis in Academia Salmanticenſi profeſſor cuius in iuventute cum maximo fructu auditor fui, vulnꝰ quendam in ventre accepiſſe, per quod inteſtina egrediebantur, quæ ut reducerentur in ſuam ſedem, nullum aliud medicamentum profuiſſe, quod candens ferramentum magnum coram patiente manu geſtans vulneri applicaturum finxit, eius rei ſubito terrore è veſtigio inteſtina in ſuum locum reducta fuêre.

Vteri cõſervatio in ſuo loco. Quarto & ultimo iis, quæ uterum iam repoſitum tutari, & in ſua ſede conſervare valeant, in quem finem illicò poſt operationem iam dictã confert emplaſtrum, quod recipit *ladani depurati* ℥ j. ß. *thuris maſticis an.* ℥ ß. *ligni aloes, cariophyllorum, ſpicæ utriuſq; an.* ʒ j. *ambræ g. aliquot, moſci electi* ℥ ß. fiant duo emplaſtra rotunda ſuper pannum laneum novum, quæ è regione umbilici lateribus applicentur, & die, ac nocte iuxta cutem geſtentur; ſimilem huic uſum præſtat emplaſtrum contra rupturam, unguentum comitiſſæ, vernicis, emplaſtrum de maſtice rubrum, vel diaphœnicon, aut ℞. *galbani* ℥ j. ß, *myrrhæ, thuris an.* ℥ ij. *therebintinæ* ℥ ß. *ſeminis lavendulæ, ſanguinis draconis an.* ʒ j. *pulveris roſar. coralli, myrthillorũ an.* ℈ ij. *moſci* ℈ ß. *miſce*, extendantur in linteo, vel *Zona Hipp.* corio, quæ faſcia aut Zona Hippocratis, ſimili iis, quibꝰ in rupturis utimur, ſubligentur ſi ita opꝰ ſit. Sinui vero muliebri peſſus inditur ex lana, vino adſtringenti madida cum pulvere ſupradicto in 2. remed. genere, aut cum alio qui balauſtiarum, nucum cupreſſi, roſar. cyperi, maſticis, thuris an. partes æquales.

Armilla. Nec incommodè à perito quodam viro excogitata eſt armilla aut circulus ex ære factus, qui in vulvam immiſſus uterum in ſua ſede contineat, vrinæ excrementorumque egreſſum non impediat, cerea tamen candela per ipſum convoluta ne æs carnem contingat; uterum *Inceſſiones.* firmant inceſſiones ex decocto balauſtiarum, nucum cupreſſi, acaciæ, baccarum myrthi, corticum pini, querci, thuris, ac florũ ſtœchados, foliorum meſpillorum, ſymphyti, rubi, malidocii quo etiam aut vino adſtringenti pecten ſæpiuſcule foveatur, aut idem vinum per methécritam in uterum iniiciatur.

At ſi

At ſi prolapſus vterus tempore intumuerit, plurimoque humore turgidus præ tumore reduci nequeat, betæ decocto abluatur, deinde aceto, ſale ſubinde inſperſo, ac ſic imminuto tumore reducatur, quod ſi pars quæ excidit ſit planè corrupta; aut aſſidua vrinæ irrogatione, & adhærentibus ſordibus vlcerata vltimum erit, quod corruptum eſt abſcindere citra vllius periculi formidinem, reliquum reducere, ſi vero corruptio ſerpat, cauſtico vel candenti ferro vtendum ſed rariſſimè ob conuulſionis periculum, ac videre licet varias præciſi omnino vteri citra nocumentum hiſtorias apud Rouzetum, ex quibus mulierem abſque vtero ſanam viuere poſſe concludit. Denique ſi nimius totius corporis aut vteri mador in cauſa ſit, confert ſudare ex decocto radicis chynæ, ſarſæ aut ligni indici, vt ſiccata ligamenta haud facilè denuò laxari, aut relabi poſſint.

Vterus tumidus. *Sciſſio.* *Fol. 336. Gynæcior.* *Sudo es.*

De vteri aſcenſu, & recurſu, ad varias partes.
Cap. XVII.

TRipliciter mutatur vterus ad inferiora, & dicitur procidentia, de qua ſuperiori c. ad ilia ſeu latera, & tunc fit reclinatio ſeu auerſio, & contorſio; quemadmodum vteri aſcenſus ſi ad ſuperiora recurrit; conuulſio etiam, ſiue peruerſio appellatur, cum vel ad ſuperiora vel ad altera retrahitur, aut ad anteriora, id eſt, ad veſicam, vel, ad poſteriora, id eſt ad ſedem: meminit huius affectus Hippocrates; & eſt morbus in deprauata figura vel ſitu, quem pro varietate loci in quem irruit, varia conſequuntur ſymptomata, membrorum, reſpirationis, jecoris, lienis, ventriculi, veſicæ, inteſtinorum, lumborum, in haſce enim partes vterus ſi non aſcendit, ſaltem incumbit. Differt aſcenſus à ſtrāgulatu, quod in aſcenſu premitur mulier duntaxat ſpirandi facultate, & animi defectione, id tamen citra metum, aut euidens delirium ſeu grauiora alia ſtrangulationis ſymptomata.

2. de morb. mul. & lib. de nat. mul. *Species.* *Diſtinctio.*

Fit à cunctis cauſis externis, à quibus vteri procidentiam fieri diximus, vt frigore pedum, aut lumborum, terrore, ſaltatione, lignorum ſectione, curſu per accliuem aut decliuem locum, potiſſimum autem ex ventoſitate, inflammatione, tumore, abſceſſu, ſiccitate, ac corrugatione vteri, & ligamentorum vt Galenus autor eſt; nam labor ten-

2. de cauſis Pulſ. dit; frigus, & ſiccitas & tendunt, & corrugant, ſicque vterus conuellitur; odorata etiam ſuperius adhibita aut fœtida inferius aſcenſus cauſæ ſunt, ſed & vapores ipſum replere ſolent, quod maxime contingit, poſt immodicum menſtruòrum fluxum. Atque hæ numerantur externæ communioreſque cauſæ; ſpeciales verò, & internæ, ac *G. 6. de locis 5.* frequentiores, vti Galenus & Aetius referunt, ſunt menſium ſuppreſſiones; ab his ſiquidem venæ, & arteriæ ad vterum tendentes *A. lib. 16. c. 76.* humore replentur, repletæ turgent, ac vicini vteri appendices ſiue ha- *Signa.* benæ extenduntur, ad quarum extenſionem vterus retrahitur, æqualiter ſi ex vtraque parte æqualis fiat repletio: inæqualiter ſi venæ alterius partis magis repleantur, iecoris præſertim, aut lienis, nam ſi hepaticæ venæ ſuperfluo ſanguine ſunt tumidæ, è dextris, ſi ſplenicæ è ſiniſtris vterus conuellitur, prout hæ aut illæ magis fuerint repletæ; In vtram vero partem vterus declinauerit digitorum admotione dignoſcet obſtetrix, & quod dolor ibi ingens perſenti- *Ad caput.* tur; Adhæc quia ſi ad ſuperiora recurrat, & ad caput, ipſum grauatur, venæ in naſo, & ſub oculis dolent, auditus minuitur, ac leuia fiunt deliramenta; ſoporoſa eſt mulier, & ſpuma adeſt iuxta os. Si ad he- *Ad epar.* par, derepente voce deſtituitur mulier, dentes conſerit, color appa- *Ad latus.* ret liuidus, ſi obliquè ad latus aliquod, vel coxendicem, tuſſis adeſt, dolor in latere acer, acerbiorque in ſiniſtro, vterus ipſe durus eſt, & ad contactum dolet, contabeſcit patiens, & veluti peripneumonia afficitur, conuellitur, ac menſes non apparent, nec puerperia, vel antea conſpecti euaneſcunt; propinqui inſuper fœmoris diſtentio, dolor, perfrigeratio, impedimentum, ac torpor fit, quod prægnantibus ſæpe euenire ſcimus; interdum ad enitendum ac deambulandum *Ad lumbos* impotentia, vnde gibboſa apparet. Si in lumbos incumbit, ſpiritus ſublimis eſt, leuis adeſt ſuffocatio, denſa anhelatio, ac moueri non *Ad ſedem.* vult. Si retro, & infra inclinat, torpor ſequitur, & vtriuſque cruris motus difficilis, aut planè interceptus, ac ingentes dolores qui inter ſedendum acuuntur magis, præſertim ſi verſus anum retractio fiat, flatus retinentur, aluus ſupprimitur, neque clyſterem admittit, niſi geni- *Ad pubem* bus patiens innitatur. Si ad pubem vergit, imus venter ad pecten ex- *Ad inguina.* tenditur, dolores ibidem percipiuntur, interdum etiam ſupprimitur vrinam maximè ſi uterus veſicam contingat. Si ad inguina, dolent vri- *Ad pedes.* næ meatus, & torpent cura. Si ad pedes, magnus pedis digitus conuellitur, dolent crura, & fæmora; quod tamen non ita intelligas, quaſi

vterus

vterus has partes pertingat, ſed quod ipſas in conſenſum trahat, potiſſimum caput, pedes, & longinquiora membra, ac tum propriè non tam conuulſio dicitur, quam matricis oberratio, At ſi os vteri contorquetur, menſes, & lotia ſupprimuntur, aut minuuntur & ſemen fœmina non ſuſcipit. Contingit præcipuè hic affectus virginibus grandioribus, viduis, & iis, quæ poſt partum ſteriles factæ ſunt, ac prægnantibus, frequens quidem, at difficilis eſt affectio.

Vteri oberratio.

Prognoſticum.

Curatio. *Victus.*

Curatur quatuor remediorum generibus, primum victu parco & optimi ſucci, vt carne pulli, perdicis, palumbi, auiũ montanarũ, & ferculis paratis cum aromatibus, & ſalſamentis, vino rubello. Mulier collocetur in aere calido, & ſicco vel certè temperato, frigidus quippe ac ventoſus vtero inimicus, qui ex ſe exiguo calore præd ctus eſt, vitãda igitur frigiditas pedum, ac lumborum; modò ſedeat, modo iaceat, caput & partes pectoris elatiores habeat mulier, ſubinde venter à ventriculo ad vmbilicum vſque faſciis ligetur, quo matrix inferius retrudatur, at infra vmbilicum emplaſtrum aliquod ex gallia, vel ſuaui, alio odore applicetur; quies cõmendatur, ſed & nonnunquam tuſſis, ſternutatio, ſaltus, curſus efficiunt, vt aſcendat vterus ac reſtituatur: animi pathemata vitentur, aluus reſpõdeat, aut clyſtere ſuperiori c. deſcripto proritetur, vrina etiã moueatur nõ quidẽ diureticis, ſed mictione ſæpiuſcule ſponte tẽtata, quippe vacuo inteſtino, ac veſica vterus qui inter haſce partes naturalẽ ſitum obtinet, melius in ſuo loco continetur.

Locatio.

Vacuatio.

Secundò vtendum iis, quæ cauſam retractionis remouent, quocirca præſente plenitudine, ſanguinis miſſione opus erit ex pede, ſi menſes ſint ſuppreſſi, aut vterus ſurſum retractus; ex brachio, ſi totum corpus conſentiat, aut vterus ad latera inclinet, præſertim ſi menſes non inſtiterint. Si tamen cacochymia adſit, per inferiora purgabis conuenienti medicamento, & peccantem humorem reſpiciente, at ſi ad latera vergat non ſolum medicamentis aluum mouebis, verumetiam vomitum prouocabis ℥ iiij. *decocti ſeminis raphani*, & ℥ ij. *oxymelitis aut diaſſaro.*

Sympt. mitigatio.

Tertiò ſi citra plenitudinem, & cacochymiam affectio oriatur, illico vtendum ijs quæ accidentia mitigare valeant, vt capitis perfuſionibus, ac reliquis quorum vberem copiam reperies c. *de Epilepſia*, & *de ſuffocatione ex vtero*, ex quo tota ferè aſcenſus curatio petenda erit; Potiſſimum autem dolori, quia vires deſtruit, & fluxiones excitat ocyſſime ſuccurrendum; id fiet, ſi dolens particula inungatur oleo

Doloris ſedatio.

 lilio-

liliorum, amygdalarum dulcium, de ſemine lini, angelicæ, cum pinguedine gallinæ, medulla curris cerui, aut vituli, erit tamen pars prius fouenda ſpongia madida in decocto altheæ, ſeminis lini, fœnugræci, camæmali, meliloti, arthemiſiæ, & ſimilium, vel ex decocto earundem herbarum balnea fiant, & inceſſiones; ac vt verbo dicam vtendum reliquis, quæ c. *de variis ex vtero doloribus* dicta iam ſunt.

Balneum.

Vteri reductio.

Quartò poſteaquam pars laxa, ac ita emollita, & blanda fuerit, vt obſtetrici vterum tractanti cedat, ea adminiſtranda, quæ vterum ad ſuam ſedem reducere valeant, ita obſtetrix manibus perunctis aliquo ex prædictis oleis, perfricando, & comprimendo ventrem, vterum deorſum trahat, ac in ſuum locum propellat, donec tenſio & dolor quieſcat. Tunc verò appones peſſarium hac ratione confectum. ℞. *theriacæ magnæ ʒ ii. herbæ mercurialis contuſæ, aut ſucci ipſius ℥ i. olei liliorum alborum q. ſ.* miſce & appone, ac è veſtigio cucurbita magna ſine ſcarificatione infra vmbilicum apponatur. At ſi os vteri diſtortum ſit, aut auerſio ipſius vteri verſus podicem fiat, obſtetrici imperabis, vt digito in anum immiſſo vterum propellat, deinde glandem ano ſubdat iiij. digitorum longitudine ex galbano & cera paratam, cuius extremitati filium extractionis gratia ſit annexum, atque ipſa obſtetrix ſpecillo cum digito ſubmiſſo vteri collum dirigat, patiens verò in contrarium parti affectæ latus, aut ſupina decumbat, ac tunc oleum tepidum in vterum ac inteſtina infundatur; & ea applicentur, quæ ipſum vterum ſuo iam repoſitum loco firmare, roborareque ſunt apta, in quem vſum ſub vmbilico, & ſupra caudam duo emplaſtra applicentur ex iis, quæ pro matrice, appellantur, calidiora, ſi ex cauſa frigida malum ortum duxerit; frigidiora, ſi ex calida, aut certe diſcutientia, ſi adhuc abundantia ſuperſit, vel alexipharmaca ſi ſubſit malignitas, ideoque theriaca reliquis admiſcetur; conficiuntur autem emplaſtra, ex ſtyrace, galbano, tacca macca, carenna; conſideretur tamen ſemper, ſpecialis fœminæ conditio, nam aliæ hoc, aliæ illo medicamento magis gaudent; noui quandam cui nulla re promptius vterus recurrebat, quam ſuffitu ad nares ex panno veteri, alia ex plumis.

Peſſus.

Cucurbita.

* * *

SECTIO

SECTIO TERTIA.
De morbis in magnitudine.

De nymphæa, ſive ſymptomate turpitudinis.
Cap. XVIII.

Deſcriptio.

Cuticularis illa Epiphyſis, ſive caruncula, ſupra alarum commiſſuram ſita quam alibi deſcripſimus eiuſque uſus, quæque Nympha dicitur ſive *cletoris*, aliis colliculus, Hippocrati Columella, Avicennæ Virga, vel Albatara virili peni reſpondens; nonnunquam ad tantam magnitudinem creſcit, ut non decentis verecundiæ notam præ ſe ferat, & multis fœminis inſignis quoque impudicitiæ argumẽto ſit; inueniantur que earum quædam, quæ per hanc partem etiam erectæ viris ſimiliter conſiſtant, potiſſimum autem à veſtimentis jugiter pars attrita ad libidinem proritat, tunc igitur ad differentiam partis ipſius, quæ Nympha dicitur, & curationis eius manualis, quam Nymphotomiam propriè appellaveris; affectionem hanc clarioris doctrinæ gratiâ Nymphæam appellandam eſſe ſuo loco concripſimus. Albucaſis tentiginem vocat, Moſchio ſymptoma turpitudinis; Avicenna fruſtum magnum; ſi vero pars ea non augeatur, ſed alia denuò creſcat in orificio uteri, quæ extra per tempora propendeat, Cauda nuncupatur à latinis; ab Avicenna furfus; Albucaſis ægritudinem appellat caudatam, alii ſimpliciter carnem vocant, & meritò quia ſimplex caro eſt, qualem vidi in muliere Hamburgenſi honeſti civis coniuge & in filiola Belgæ unius anni puellula: menſtruorum temporibus accreſcentem, ita ut ne tunc nec antea quidem mariti concubitũ tolleraret. Eſt autem cauda, ut ſcribit Aetius, carnoſa quædam ſubſtantia, ab uteri oſculo exorta, quæ muliebre replet pudendum, & aliquando extra progreditur inſtar caudæ, unde etiam nomen accepit. Ex dictis liquet Nympham, Nymphas, Nymphæam, & Nymphotomiam differre uti partem affectam, affectum & curationem; appello autẽ Nymphas in plurali cuticulares carunculas, quas

1. de nat. mul. c. 3. *Hipp. lib. de nat. mul.* *lib. 2. c. 71.* *Nomina.* *Avic. 21. 3. tractat. 4. t. 23.* *Cauda quid.*

inſtar geminæ linguæ propendulas, & gallorum criſti non diſſimiles, prope os vteri in eius ceruice aſtare ſuo loco diximus. Cauda verò res eſt diuerſa, caro nimirum toto genere præter naturam ab vteri oſculo propendens.

Cauſa. Porrò in Nymphæa pars illa ſiue colliculus, qui naturaliter fœminis ineſt, ex decumbente humore tumet, & accreſcit, vterque tamen affectus à luxuriente fit natura plures humores, ac nimiam carnem in locis naturalibus generante, vnde fit, vt æſtate augeantur, quia aeris calore funduntur, ac dilatantur. *Diſtinctio.* Diſtinguuntur facilè, nam ſi cletoris longius exeratur ac coagmentetur, nimium fit coeundi deſiderium, & *Species.* ad libidinem irritamentum; in cauda fœminæ acceſſum timent, nec tolerare queunt, quia impeditur penis ingreſſus, quem nulla ratione præ dolore admittere queunt: illa affectio eſt in quantitate continua *Nota.* aucta; hæc in diſcreta & inuia. Affectus hi adhibito matricis ſpeculo *Curatio.* ſatis patent. Quicunque curationis mentionem faciunt, manuali præciſione exequendam eſſe prodiderunt, quod mihi oppido inprimis cruentum, deinde etiam valde periculoſum videtur ob cicatricem, quam perinde ac reliqua huius partis vlcera difficulter ſuſcipiunt, idcoque diſtinctione erit opus, & Nymphas quidem ſiue cutilares caruncūlas vtero adſtantes nulla ratione ſcindendas cenſeo, præſertim ſi earum tumor ſiue incrementum verſus ſedem declinauerit, quia ex eorum locorum ſectione facilè fiſtula generetur, vt notauit Aetius. *lib.16.c.10.* *Auicennæ lapſus.* Nec poſſum aſſentire Auicennæ, qui Nymphæam reſcindendam, caudam medicamentis corroſiuis tractandam ſentit; quia expeditior videtur præciſio adnaſcentis carnis toto genere præter naturam; difficilior eius particulæ, quæ & naturalis ex parte eſt, & cuius nerui, muſculi, ac membranulæ aliunde prodeunt.

Quocirca ſi cletoris ſiue Nympha ex vbertate humoris in deformem augeatur magnitudinem, curanda potius erit, ſicuti pruritus, ac furor vterinus, Primo ſanguinis minutione, & aliorum humorum eductione, victu tenuiſſimo, ac refrigerante, & aliis quæ ſemen extinguant, ac materiam in locis naturalibus accumulari prohibeant, totumque corporis habitum refrigerare, & exſiccare valeant.

Attritio ſiue diſcuſſio humoris. Secundo iis, quæ quidquid in parte contentum eſt, atterere, & diſcutere ac exſiccare nata ſint, in quem vſum ℞. *foliorum lentiſci, radicis lapathi, corticum malorum granatorum, foliorum olivæ an. partes æquales,* fiat decoctio in aqua cum qua locus foueatur, & eius pars per ſiphonem iniiciatur.

Tertio

Tertiò cauſticis utendum, præſertim iis, quæ ad ſuperfluam carnem citra dolorem emolliendam faciunt, in quem finem prodeſt totam excreſcentiam ſiccis filamentis involvere ac fortiter ligare, ita enim quidquid ſucci ineſt conſumitur, & pars contabeſcit, potiſſimum ſi filamenta intingantur in hac aqua ac ſubinde exſiccata applicentur. ℞ *ſublimitati ℥ i. aluminis ʒ ii. ß. aquæ roſ. ℥ vi. coquantur ad tertiæ partis conſumptionem*, prodeſt etiam alumen uſtum per ſe, aut vitriolum, aut ægyptiacum unguẽtum applicare: vel ℞ *eiuſdem unguenti, olei roſ. ceræ communis an. ℥ ß. miſce* fortius efficies, & quod non minori efficacia carnem ſine dolore exedit hac ratione, ℞ *vitrioli Romani ℥ i. ß. lixivii ex quo confici ſolet ſapo lib. ß.* coquantur, & incorporentur, in fine decoctionis cum iam inſpiſſatum eſt, remove ab igne, & adde *opii optimi ℈ i, formentur trochiſci*, ac ſeruentur in vaſe æneo, cera obturato, ex quorum puluere caro inſpergatur. *Cauſtica ſine dolore exedentia.*

Quarto reliquis non proficientibus, deformitates haſce, maximè verò caudam opere chirurgico penitus amputandã eſſe cenſeo, quod dupliciter fit, primo prope radicẽ crine equino ligato, vel filo ſerico intincto in aqua ſublimati, ſuperius deſcripta, & quotidie filium adſtringatur. Secundo ferrò hac ratione, fœminæ in ſella competenter locatæ retro aſſideat vir robuſtus, qui manibus ſuis fœminæ poplites ſubiuget, cubitis eius brachia contineat, ac totum corpus regat; Chirurgus ante ipſam ſtans ſpeculo ſive dioptra, quo naturalibus dilatatis latentes in utero morbi conſpiciuntur loco ampliato, forcipe latiori ſuperfluam deformitatem corripiat, ac ſiniſtra manu diſtendat, dextra vero prope forcipis dentes vulſella reſecet, ita ut funditus tota cauda, nympheæ vero ſuperflua dũtaxat pars reſcindatur; propterea vero diximus prope forcipis dentes reſecandam, quia cum pelliculoſa ſit cletoris, plurimum extenditur, & niſi magna diligentia adhibeatur, facilè ultrà quam oportet amputabitur: unde fluidus affectus quem Paulus rhiada vocat, ſuboritur; peractâ chirurgia adſtringente vino, uulnus abluatur, ac pulvere reſtrictivo ſubinde inſperſo linteum mundum, aut poſca madidum imponatur, poſt triduumque emplaſtrum noſtrum ad vulnera applicetur, aut griſeum, ſeu de lapide calaminari, quo ad cicatricem inducat. Porro vini ſtiptici, cum variæ ac multæ circumferantur deſcriptiones, hanc reliquis præfero, ℞ *nucum cupreſſi, foliorum lauri, myrthi, olivæ, centaureæ, maioraneæ, ſtœchados, florum roſarum, roriſmarini, balauſtiarum an. m. i.* *Chirurgia* *Rhiada quid.* *Vinum ſtiptitum.*

omnia

omnia conſcia, & leviter contuſa bulliant in lib. iiii. vini albi ad medias. Pulueris etiam reſtrictivi hanc accipe deſcriptionem præ cæteris uſurpādam. ℞ *maſtichs, thuris, myrrha, ſanguinis draconis. an.* ʒ *ii. ros rub. corticum granatorum, myrtbillorum, balauſtiarum, nucum cupreſsi an.* ʒ *iiii. lapidis hæmatitidis boli armeni an* ℥ *j. biſtortæ* ℥ *ß.* ex quibus omnibus fiat pulvis, qui valet ad ſiſtendum ſanguinem ex quacunque parte profluat, quod ſi inſpergi ob ſitum loci non poſſit, cum ovi albumine applicetur.

De uteri hydrope.
CAP. XIX.

Deſcriptio. QUando uterus aquarum copia tumet, affectus, hydrops uterinus nuncupatur, ac reſpondet tumori œdematoſo, colligitur autem *Pars affecta.* aqua tum in uteri capacitatem, tum inter ipſius tunicas, quod inſinuavit Aetius dicens; ſæpe humoris copiam in uterum confluere, & aliquando corpuſcula quædam veſicæ fellis ſimilia in utero generari, in quibus humor colligitur, quam ſententiam ita accipit Mercatus, quaſi pelliculæ ad oſcula vaſorum uteri ex humore ab ipſis vaſis obſtructis percolato, bullarum inſtar generentur, quæ deinde eodem mucoſo humore repleantur, & uterum, ac imi ventris partem in quā magis veſiculæ incumbunt, elevent. Mercurialis verò ſic Aetiū interpretatur, quaſi aqua ſeſe reſpiciat inter tunicam, & tunicam uteri, non quod tunicæ totæ à ſe invicē disjungantur, ſed quod in aliquib. partibus duntaxat ſeparentur, ita ut fiant in uteri ſubſtantia veſiculæ il- *7. Aph. 55.* læ aqua plenæ; ſicut in iecore fieri ſcribit Galenus; unde Arabes haud ineptè mihi dixiſſe videntur fieri hydropem ex aqua, inter tunicas ipſius uteri contentâ, aut ex tumore pituitoſo in tunica ipſiusmet uteri, ſicut fit in teſtibus aquoſus tumor. *Falſus hydrops.* At ſi craſſus viſcidus, pituitoſuſq; humor, aut in vaſis uteri, aut in rugis ipſius colligatur, ita ut in tumorem uterus elevetur, falſus hydrops generatur; ſed in uteri capacitate rarò aquam hanc colligi poſſe crediderim, cum eius oſtium ſit pervium, per quod foras ſaltem per intervalla tranſcolari poteſt, *Hiſtoria.* niſi forte ab effectu præter naturam ſit obturatum, ſicuti in prægnantibus, aut tumorē aliquo uteri affectis, quod vel hac hiſtoria, quam refert

refert Fernelius, ſcitu digna facilè confirmatur. Mulier, inquit, quædã hoc hydrope correpta, quoties appetebat menſtrua purgatio omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, peluesq́; ſex, vel octo complebat aqua citrina feruentiſſima, dum vterus totus ſubſideret, mox deinde ex præſcripto naturæ menſes ſequebantur; collecta proximo menſe par colluuies, ſtato deinde tempore profluebat. Morbus eſt tum in magnitudine tum etiam in via.

Neq; verò duntaxat ſi varietatem locorum id quibus aqua colligitur inſpectes, verũ ſi generãdi hydropis vterini cauſas intuearis, diſſimillima apud ſcriptores reperies; nã Aëtius longam menſium ſuppreſſionem tandummodo, & imprægnationem impeditam, quia menſiũ retentio, & nimia ſanguinis copia calorem, & ſpiritũ obruit: Fernelius ſicut in cõmuni ventris hydrope in vitiũ iecoris, ac lienis retulerunt, quæ certè ſunt duæ maximę ac generales vterini hydropis cauſæ. Specialius tamẽ dicimꝰ aquã aut gigni in ipſo vtero, aut aliunde eò deferri; gignitur quidem in ipſo, quando debilitatus ex nimio, in partu vel abortu, labore, vel ex occurſante frigore in aquã ſanguinem conuertit, tum ſibi pro nutritione propria demandatum, tum etiã menſtruũ. Defertur verò aut ex iecore ꝙ ob frigidam intemperantiam ſeroſitates gignit, quæ in abdominis capacitatem recipiuntur, aquoſumque hydropem efficiunt, indeq́; per cæcas, & inuſitatas vias aditũ ſibi in vterum parant. Hæc autem iecoris frigiditas contrahitur ex frigido potu immodico, præſertim dum vel æſtu, vel exercitatione corpus incaluit, eiuſq; ductus patientiores fiunt, ex eſu fructuũ, olerumq; frigidorum & acuto morbo ſpiritus diſſipante, aut larga ſanguinis profuſione per nares, vterum, aut hæmorrhoidas. Aut defertur etiam aqua in vterum ex liene, quando & ipſe aqua repletur, quod maximè per febres cõtingit cum fœmina ſiticuloſa plurimum aquæ hauſit, quæ tamẽ neque per vomitum neq; per ſedẽ educta fuit, tunc enim pars vna ad veſicam tendit, & per vrinas expurgatur, altera ex abdomine ad lienem trahitur, qui ſpongioſus molliſq́; exiſtit, ac nõ procul ſitus indeq; per cœcos etiam, quos diximus, meatus in vterum exoneratur, vt ſcripſit Hippocrates; Defertur præterea aquoſus hic humor ex vena caua, ſerũ ſanguinis in vterũ ſtillante, aut eius vaſa, ſicuti ex ſuperiori hiſtoria cõſtare arbitror, reliqua ex Hipp. Aetio, & Auicẽna deſumpta ſunt.

Cognoſcitur affectio, quia circa imum vẽtrem tumor adeſt, amplꝰ, laxus, flatuoſus ex parte, vnde ſæpe medici tyrones, & imperitæ obſte-

Cauſæ.

Hydropis generalis cauſa.

Lien propte aqua repletur.

1. de morb. mul. 37.

Hipp. 4. de morb.

Aet. lib. 16 cap. 19.

Auic. 21. 3 tract. 4. cap. 25.

Signa.

trices decipiuntur, exiſtimantes ſic affectas prægnãtes eſſe, murmura ſentiuntur in ventre veluti in inteſtinis, in ambulando grauitas, & ſpirãdi difficultas, alui excrementa graueolentia ſunt, & cõceptus ac mẽſes impediũtur, vel nullo ſeruato ordine ꝓdeunt, praui, pauci, ac loturæ carnis ſimiles, aut arenoſi, dolet vẽter, lumbi, hypochondria, & inguina, ſemẽ in ſomniis effunditur, adeſt rigor ac ſæpe febris, manus ac pedes tumeſcũt, mãmæ fiunt molles, lac nullum, aut ſi antea adfuerat vitiatur, & aqueum redditur, os vteri gracile eſt, ac humidũ tactui apparet, quibuſdã etiã nares fiunt mucoſæ.

Diſtinctio ab impregnatione.

Differt à grauidatione, quod in hydrope tumor extẽditur juxta vẽtris amplitudinẽ nõ acuminatus vt in vteri geſtatione: A vero ventris hydrope qa in hoc ſemꝑ præceſſit vitium iecoris, & calor faciei mutatur ad pallidum vel liuidum: at in hydrope vterino plerumq; fœmina boni eſt coloris, & ſi aqua per vterum effunditur, venter detumeſcit, ꝙ ſi hydrops vteri ex vitio iecoris etiã oriatur, tamẽ in illo venter primo intumeſcit ſuperiori parte, & ad infimas tumor deſcendit; in vteri hydrope incipit in inferiori, & ad ſuperiora aſcendit; ac primo manus mammæq; tumeſcunt, quàm pedes:

Ab vteri inflammatione.

diſſidet præterea ab vteri iflammatione, quia hanc cõcomitatur febris aſſidua, ac ſæpe rigor adeſt, nõ tamẽ in hydrope in quo aquoſum quippiã ex vtero inſtillat, ſanguine permixtum, aut album, fœtidum, muſcoſumq; & maiorẽ in ambulãdo grauitatẽ hydrops infert, ac reſpirãdi difficultatẽ cordiſq; ac cerebri accidẽtia.

A ſcyrrho, & inflatione

Tumoris laxitate à ſchyrrho diſcriminatur, mollitie vero, & flacciditate ab inflatione, in qua vterus tenſus eſt.

Prognoſticum.

Hydrops conceptum ſequi poteſt, ſed conceptus hydropẽ non ſequitur, quia in aquoſo utero gigni animal nequit, ſicuti neque in aquoſa terra planta, & quia per hydropem ferè ſemper os vteri clauditur. Quod ſi grauida fuerit mulier fœtus corrumpitur, quia aqua illa fœtida, ac citrina intra duos vt plurimum mẽſes fœtum perdit, qui tunc cum ea eiicitur, & mater periclitatur, ac plerumq; moritur, quippe affectus is ferè lethalis eſt, quia hydropem vteri ſequitur hydrops totius corporis; ideoque curatio actutum adhibenda.

Curatio.

Conſiderandum igitur eſt, an fœmina grauida ſit, quo in caſu quãnis exigua adſit ſpes ſeruandi fœtum: tamen quia cõtingunt monſtra in arte, ſicuti in natura, mitius tractanda fœmina. Præſertim ſi comperiamus fœtum iam moueri, ſolis fomentis, vomitu, ac leuioribus purgatiunculis agendum erit.

Victus.

Reliquę curabuntur quatuor remediorum generibus, Primò optimâ victus ratione exſiccante, qualem deſcripſi-

mus

mus *c. de humida vteri intemperie.* Potus inprimis ſit parciſſimus, ex aqua cocta cum cinnamomo, ſemine angelicæ, ſaxifraſiæ, aut ſalſafraſæ. *Euacuatio.* *Sang. miſſio.*

Secundò euacuatione per ſanguinis miſſionem ex pede, ſi menſes ſint ſuppreſſi, quo in caſu ſi fœmina prægnãs nõ eſt, reliqua omnia adminiſtrãda, quæ ad menſium prouocationẽ cap. proprio recenſuimus. Aut fiat phlebotomia ex brachio, ſi plenitudo adſit, ſubindeq; præparetur, expurgeturq; aquoſus humor in toto redundans; præparabitur autẽ oxymelite ſimplici, melle roſaceo, ſirupo de arthemiſia, de duabus, & quinque rad. byzantino cum aqua geniſtæ gentianæ, angelicæ, fœniculi, ſaxifraſiæ, aut ℞. *foliorum arthemiſiæ, hyſſopi, calaminthæ, pulegij an. m. j. radicis apij ℥ j. ſeminis aniſi ʒ j. coquantur ſecundum artem, colaturæ ℥ iij adde ſirupi de duabus radicibus ℥ ij. miſce,* pro vice; purgatio concinnabitur ex manna, caſſia fiſtula, hiera ſimplici, ſirupo ex infuſ. roſ. aut viol. ſi humores in primis venis abundent. Pituitoſum verò ac crudum, & ſeroſum humorem in toto ſuperfluum, agarico trochiſcato educes ac pilulis de hiera, de maſtice, de agarico, diacatholicone, electuario Indo, turbith, hermodactylis, aſſaro, eſula, iride, grano gnidio, vt ℞. *agarici trochiſcati ʒ j. diaphœnici ℥ iij. ſpecierum hieræ ℥ ß. ſirupi roſarum ſolitiui ʒ j. decoctionis pituitoſæ ℥ iiij. miſce;* aut ℞. *maſſæ, pil. de agarico, alephanginarum an. ℈ ij. trochiſcorum alandahal. g. iij. cum ſirupo de hyßopo, formentur viiij.* aut ſi bolos magis amat, ℞. *ſpecierum hieræ ʒ j. ß diaphœnici ʒ ij. diacatholici ℥ ß. cum ſaccharo fiant boli,* aut etiam *rhabarbari ʒ ij. cum ℥ ij. radicis fœniculi, & ℈ iiij. ſpicæ in lib. ij. vini infunduntur per horas xviij.* quo vino mane, & veſperi patiens vtatur vel pro potu ordinario; quibus non proficientibus exhibentor *℥ ij. ſucci Iridis depurati cum ʒ j. ſpecierum diarrod. abb. & ℈ j ſpicæ pluribus diebus, alij g. iij. ſtibii ritè præparati cũ ʒ j. theriacæ, & ʒ ij. conſeruæ roſ.* quod ſi bene ceſſerit, iterent. Vomitum bis in ſeptimana prouocare vtiliſſimum eſt, quia vomitu, cõferta euacuatione, aut valido exercitio veſiculæ rumpuntur, & aqua educitur, aut diſcutitur; quod idem præſtant acriores clyſteres; vt ℞. *foliorum arthemiſiæ, betonicæ, braßicæ marinæ, matricariæ, mercurialis an. m. j. florum camomillæ, geniſtæ an. p. j. coquantur ſecundum artem iuris ℞. ℥ x. in quibus diſſolue ſucci betæ, & mercurialis an. ℥ j. vrinæ pueri ℥ j. ß. hieræ Galeni, fermenti acris, mellis an. ℥ ß. ſalis ʒ j. miſce,* fiat clyſter, & quia morbus ex ſua natura prolixus eſt, cuncta hæc ſæpiuſculè repetenda. *Succus Iridis.* *Vomitus.* *Clyſter.* *Purgatio.*

Tertiò, quia non ſufficiunt ea, quæ per alvum purgant, vtendum iis, quæ ab vtero ipſo aquam educant tum ventri admotis, tũ vtero inditis *Aqua eductio.* *Inceſſio.*

ditis quę vſum præſtanti inceſſiones ex decocto laureolæ, geniſtæ ſaxifraſiæ, pulegii, cucumeris aſinini, & iniectiones, vt ℞. *foliorũ pulegij, hyſſopi, origani an. m. ß. ſpicæ ʒ ij. ſeminis amei, cumini an. ʒ j. coquantur in q. ſ. aquæ ad medias, colaturæ, ℞. ℥ vj. olei Irini ℥ ij. ellebori nigri ʒ j.* mixta omnia in vterũ iniiciantur; valent inſup reliq vterini clyſteres, quos menſes ꝓuocare diximus; poſt hæc ſequens applicetur peſſus, ℞. *ellebori albi ʒ ß. colochyntidis ℈ ij. nitri ℈ ß mellis q. ſ. miſce*, lana excipiãtur, vel ℞. *colochyntidis ʒ j. ſeminis cumini, nitri, mercurialis, myrrhæ an. ℈ j. melle excipe.* Exterius inunctiones adminiſtrentur, ex oleo liliorũ, ebuli, addita ʒ j. *olei cinamomi, aut aniſi arte chymica parati, cuius etiam propinetur ʒ j cũ vino, vel aquæ vitæ, aut aniſi, vel cinnamomi:* Deinde emplaſtra vẽtri inferiori applicentur, ex foliis & radicibus ebuli frixis in oleo laurino; aut vnguentũ ex ſucci ebuli, vel *ſambuci ℥ ij. emplaſtri de baccis lauri ℥ ij. olei laurini ℥ ij. ß. miſce*, vel ex eodẽ ſucco & oleo cum pari quantitate vini albi, & aquæ vitæ ac ℥ iiij, ſtercore canini, caprini, bouini, columbini, quibus aliqui addũt cantharides, fel bovinũ, aut leporinum, ac radicẽ ciclaminis.

Peſſus. *Vnctiones.* *Emplaſtrum.*

Diuretica. Quartò iis, quæ per vrinas aquam educere nata ſint, vterum calefacere, & exſiccare vt ℞. *foliorũ ſabinæ, matricariæ an. an m ß. Aſari ʒ iij. radicis apij, fœniculi an. ℥ ß. bulliãt in ſ. q. aquæ, vel iuris gallinæ,* capiat patiens lib. ß. quia eſt medicamẽtum optimũ, ac præbet vtile nutrimẽtum; vel ℞. *calaminthæ, pulegii, origani, gallitrici, ſaxifraſiæ, rubeæ tinctorum an. m. ß. leuiſtici, arthemiſiæ an. m. j. radicis Ireos ʒ iij. ſeminis dauci, ſmyrnij, ameos an. ʒ j. coquantur in q. ſ. aquæ ad lib. j. ß colaturæ adde ſacchari, & mellis q. ſ.* hic etiã puluis pro ſalſamento vtiliter paratur. ℞. *hyſſopi ſicci ʒ j pulegii ℈ ij. origani, cumini an. ℈ j. ſeminis ammij, ſpicæ nardi an. g. xij. ſalis toſti ℈ j. miſce.* Vẽtri & vtero applicentur veſicæ ſuillæ plenæ decoctione foliorum ebuli, ſambuci, mercurialis radicis Iridis, ſemini cumini, quæ omnia bulliãt in vino albo; aut ſacculi parentur pleni millio, cumino, & ſale, ac furfuribus leuiter toſtis. Denique valent quæcumque ad aquam ſplenis exſiccandam c. *de febre alba ſcripta* reperies. Aqua iam eductâ ea emplaſtra quæ ad confortandam matricem c. *de vteri debilitate* deſcripſimus, ſunt admouenda. Ad quod etiam balnea ſulphurea, vel ſicca proſunt, aut arte parata ex decocto lauri, origani, cardamomi, pulegij, thymi, calaminthæ, cucumeri aſinini, aut ſuffumigia ex myrrha, nitro, & ſale mixtis, quibus necdum propulſato malo, ad ſudores de veniendum per ſarſæ decoctum, aut aperiendus fonticulus in vno vel ambobus cruribus.

Puluis. *Confortãtia.* *Balnea.* *Suffitus.*

De vte-

De uteri inflatione.

Cap. XX.

PRoxima hydropi ſequitur uteri inflatio, tympaniti proportione reſpondens, & eſt eiusdem uteri tumor præter naturam elevatus à flatib. incluſis in vacua uteri capacitate, vel anguſtiis ipſius, hoc eſt in vaſis, & apicibus, ſeu angulis locellorum, vel inter ipſas uteri tunicas. *Definitio.* Diſcrimen habet ab aquoſo hydrope ſigni, ſuperiori c. allatis; à vera ventris tympanite, quod uteri flatu correptæ non ita ſitu premuntur, *Distinctio.* neque earum partes ſuperiores emacientur, vires minꝰ labuntur præſidia magis proſunt, & per intervalla creſcit, ac decreſcit quod in tympania non fit; ab œdemate, quod digitis oppreſſus veſtigiũ non exprimit, ſed percuſſus reddit ſonitum veluti tympanum, morbus eſt in figura, & magnitudine aucta: Porro flatus aut aliunde in uterum irrepſerunt, aut illic geniti coarctantur; *Cauſa.* generantur autem aut externis cauſis, veluti eſu flatulenti cibi, aut raparum, caſtanearum, fungorum, panis ſecalis, aut ſi poſt incommodum partum, vel abortum, vel balneum, frigus uterum infeſtavit, quod menſes tardat, aut ex intempeſtivo frigidæ potu. Vel etiam generantur ab internis cauſis, quarum potiſſima materialis eſt copia crudi pituitoſi humoris; efficiens imbecillus calor, nam neque omnimoda frigiditas neque vehemens calor flatus efficit, ſed quia materiam quadantenus ſolvit, non tamen uſquequaque diſcutit, ut ex Galeni mente c. *de œdemate mammarum* iã *3. de ſympt. cauſis.* prodidimus, debilitatur autem calor, aut ex uteri percuſſione, aut ex crebro partu, vel abortu præſertim laborioſo, aut ex uteri in aliquam partem converſione; aut ex iecoris vitio utero communicato, quippe qua ratione ab eo tympanites fit, eadem uteri inſtatio; aut ex retentis viſcoſis, craſſisque menſtruis, quæ à natura bene regulari nequeunt. Sunt inſuper aliquot concauſæ, quæ potius efficiunt, ut flatus detineantur, quam ut regenerentur, talis eſt flatuum ipſorum denſitas, & craſſities, meatuum ſpiſſitudo, aut ſanguinis exiguꝰ excretusque grumus in uteri oſtiolo cunei modo inſertus. *Flatus quibus de cauſis detinentur.*

Dignoſcitur affectio hæc, quia pecten, imuſque venter inflatur, ac *Signa.*

dolore premitur pungitivo, qualis nervoſis partibus accidere ſolet, qui interdum ad ſeptum tranſverſum, lumbos, & ventriculum excurrit, nõnunquam utrinq; ad latera, & ſæpe ad alterum, ſæpe ad utrumque inguen ſe extendit, umbilicunq; infeſtat, & caput per conſenſum afficit: ac ut ex Hippocrate colligere eſt, pedes tumeſcunt, & canæ faciei partes, color eſt iniucundus, cum ãxietate anhelat, præſertim cum ſurgit, & expergiſcitur; quidquid edit, aut bibit, ipſã moleſtat, gemit ac triſtatur magis, quam antea, quã comederit: ſæpe etiam ſuffocari videtur, occultantur menſes, non concipit, nervi contrahuntur, veſica dolet, & lotium detinetur, ac uter⁹, uti ſcribit Raſius, de loco ad locum videtur moveri, cum tamen flatus ipſi ſint, qui movẽtur; flatus interdum per muliebre pudendum erumpunt, ac uti diximus ad digitorum pulſationẽ ſonus tympani redditur. Cæterum in cavo uteri, ac in eius anguſtiis flatus contineantur, exploratur, quia ſi in cavo, dum volvitur mulier, ſonus & ſtrepitus auditur, qualis in inteſtinis quæ tormina vexãt, & ſi tangatur uterus, pulſat inſtar tympani. Si vero in eius locellis, tantus tumor non adeſt neq; ſonitus, dolores vero graviores fiunt, quia flatus magis coarctantur; tandem à flatib. inteſtinorum diſtinguitur, quia pedes, & cava oculorum in illis non intumeſcunt, neq; menſes, & conceptus præpediuntur, neque reliqua ſigna paulo ſupra ex Hippocrate memorata adſunt. Hoc malum lethale non eſt, neq; diuturnum, niſi tamen curetur, aliorum malorum origo eſſe ſolet, facilius vero curantur flatus, qui in uteri cavo, quam qui in eius anguſtiis coarctantur, illi vero qui continentur in villis, & anguſtiis rugis, ac ipſius uteri contextura vel raritatibus, curationem admittunt reliquis difficiliorem.

1. de nat. mul. *2. de morb. mul.* *A flatibus inteſt.* *Diſtinctio.*

Ut triplex eſt affectus cauſa, occluſio viarum, copia crudorum humorum, & uteri ſeu caloris impotentia: ita triplex curandi ſcopus, uteri vias aperire, crudos humores cõcoquere, inſcindere, ac expurgare, uterum & calorem roborare; ut reliquiæ diſcutiantur. Si igitur morbus proveniat ex uteri imbecillitate aut frigiditate, curatio petenda ex propriis capitibus: ſi ex ſuppreſſis menſtruis omni arte provocandi, ac curatione à ſanguinis miſſione auſpicata, recurrendum ad c. *de menſium ſuppreſſione:* ſi ex frigore uterum poſt partum ſubeunte, venter fœminæ accuratè ligetur, & ſacculi, ac cataplaſmata calefacientia applicentur. Si vero (quod plerumq; fit) ortum trahat ex craſſis, viſ-

Curatio.

ſis, viſcidis, & frigidis humoribus, qui & meatus obtueant, & uteri caloriſque vim infringunt, medela perficitur quatuor remediorum generibus, & primo quidem victu attenuāte, ac diſcutiente, aere odoribus alterato; cibo, & potu, qualem deſcripſimus c. *de mammarum inflatione, & de humida uteri intemperie.*

Victus attenuans ac diſcutiens.

Evacuatio

Secundo evacuatione per ſanguinis miſſionem, ſi nihil obſtat, ac plenitudo adeſt, ex axillari; at ſi ex partu lochia retineantur, ex pede alioqui raro ſanguinis miſſio iuvat, quia calor eſt debilis. Potiuſque purgandus pituitoſus humor, ac crudus in utero aut ventriculo redundans, facta prius præparatione per hunc aut ſimilem ſirupum ℞. *ſeminis aniſi, fœniculi, anethi, ameos, rutæ, an.* ℥ ß. *fiat decoctio in lib. iiij. aquæ vel vini ad medias, colaturæ adde ſirupi de hyſſopo, aut de mentha, mellis roſ. an.* ℥ *iij. miſce,* capiat ſingulo mane ℥ v. deinde purgetur pilulis alephanginis, cochiis, aggregativis, de agarico, maſtichinis, aureis, quarum capiat ℨ j. ſingulis ſeptimanis, ac intermediis temporibus clyſteres carminativi adminiſtrentur, qui communiter ſic parantur: ℞. *foliorum arthemiſiæ, anethi, ruthæ, calaminthæ, pulegii an. m.* j. *ſeminis cumini, carvi, aniſi, an.* ℨ j. *coquantur ſecundum artem in ſ. q aquæ vel potius vini optimi, colatura* ℞. ℥ *x. olei rutacei, anethini, aut macis an.* ℥ j. ß. *hieræ picræ* ℥ ß. *miſce.*

Præparatio

Clyſter.

Tertio ac potiſſimum iis, quæ calorem ſuſcitandi, & flatus diſcutiendi vim habeant, quæ in triplici ſunt differentia, aut enim exterius admoventur, aut utero iniiciuntur, aut per os aſſumūtur, eorum amplam ſegetem reperies c. *de variis ventriculi accidentibus* peculiariter vero utero, ac ſub umbilico applicantur ſacculi pleni milio, furfurib, ſale cumino, aniſo toſtis ac calidis, ſed min⁹ pōderoſi mihi magis probantur; alii qui replentur ſiccis herbis ut parietaria, ruta, abſynthio, arthemiſia, hedera terreſtri, abrotano, nepeta, origano, calamentho, pulegio, ſampſuco, thymo, ſerpillo, angelica, maiorana, ex quib⁹ etiā herbis coctis inceſſiōes, fomētationes, & balnea parari poſſunt, imprimis tamē proſunt ſulphurea, aluminoſa, & ſalſuginoſa, vel applicātur cataplaſmata ex fimo vaccino, ovino, caprino ſeine cūini, rutæ, & nitro cū vino malvatico, vel diſtillato, & oleo laurino. Luſitanę fœminæ utuntur emplaſtro ex oleo laurino, & rutaceo, in quo incoxerint vitellos ovorum agitatos cum pulvere ſeminis cumini, aniſi, pulegio, & origano, cui ſi addas theriacæ ℥ j. & aqua vitæ tantundē efficaciſſimum

Flatus diſcutientia.

Sacculi.

Inceſſiones fomentationes.

Balnea.

Unctiones.

Vnctiones. mum concinnabis. Tota etiam uteri regio inungenda oleo camomil-
læ, liliorum, anethino, rutaceo, hypericonis, in quibus bulliat coſtus
ciñamomum, cariophyli, & adde parem quantitatem aquæ vitæ, pa-
ratæ cum baccis iuniperi, ſabinæ, hederæ, vel lauri; ex quorum oleo-
Vnguentũ rum ac decoctionum ſupra dictarum æquis portionibus veſicæ ſemi-
plenæ ſub umbilico applicentur, aut tale fiat unguentum, ℞. *olei rutæ,*
angelicæ, liliorum an. ℥ *j. cariophyllorum, coſti, cinnamomi an.* ʒ *j. aquæ vitæ fi-*
niſſimæ ℥ *j.* coquantur, parum & addita cera, aut theriaca fiat unguen-
Empla- tum; aut ſequens emplaſtrũ, ℞. *bdellii, gummi arabici an.* ʒ *j. ſeminis rutæ,*
ſtrum. *agni caſti, centaureæ minoris, origani, calaminthæ, abrotani, caſſiæ ligneæ, ameos*
an. ʒ *j. therebinthinæ q. ſ.* fiat emplaſtrum, vel ex tripheræ, ac theriacæ
Cucurbita æquis quantitatibus, aut cucurbita magna cum flamma copioſa ſub
umbilico affixa violenter detrahatur, quia incantamento ſimile eſt.
Suffitus. Suffumigia præterea ex myrrha, ladano, gallia muſcata, euphorbio,
laſere, & ligno aloes parantur, niſi caput ſit læſum.

Peſſus. Utero immittuntur peſſi hac ratione confecti. ℞. *caricarum pingui-*
um exactè contuſarum, ut grana non percipiantur ℥ *ß. cumini* ʒ *ij. ſpumæ*
nitri ʒ *j. mellis parum,* fiant peſſi. Secundus recipit *foliorum rutæ, pul-*
veris cumini, nitri an. ʒ *j. mellis q. ſ.* Tertius *bdellii* ℥ *j. ß. xylobalſami, car-*
pobalſami, coſti an. ʒ *j. origani, cymni an.* ʒ *ß. olei nardini, rutacei an. q. ſ.*
miſce; qui peſſi per noctem integram retineantur, ac ſi acres fue-
Iniectio. rint, lacte immergantur. Cum primis tamen accommodatus eſt
hic uterinus clyſter. ℞. *foliorum origani, viticis, rutæ an. m. ß. aniſi a-*
meos, cinnamomi, coſti an. ℥ *ß. olei, & vini an. lib. ß. fiat decoctio ad vini*
conſumptionem, cui percolatæ adde hieræ picræ, aut Archygenis ℥ *ß.* Sub-
inde obſtetrix illitum digitum inſerat, incumbenteſque ſanguinis
grumos, ſenſim diſſolvat, ac educat, poſteaquam fœmina in balneo,
Intus ſu- aut inceſſione fuerit; fugienda tamen ſemper ſunt ut adverſiſſima,
menda. quæcunque adſtringendi vires poſſident. Intꝰ per os aſſumuntur po-
tiones eiuſdem virtutis; ℞. *malorum Perſicorum nucleos xx. contundan-*
tur cum duobus vitellis ovorum quib. adde galangæ, piperis, cinnamomi, zinzi-
beris, cariophyllorum, croci, nucis myriſticæ an. ℈ *ij. ſacchari, & vini optimi*
q. ſ. ferveant parum, & calidi ℥ *iiij.* muliri propinentur f.cta ſæpius reſi-
dentiu, prodeſt etiã ſtillatitia aqua, aut oleũ ex ligno Guaiaco, ebeno,
ammoniaco, ſuccino ſtirace, aut therebinthina arte chymica parata,
quarũ guttæ iiij. aut v. exhiberi poſſunt in ℥ iij. præcedẽtis decocti, aut
aqua vitæ ſeu theriacalis, cuius varias deſcriptiones reperies ſuprà

c. de

cap. *de vteri doloribus*, & miræ operationis ſunt in hoc caſu; vel ℞. *quatuor ſeminum calidorum an.* ℥ *ij. florum camomillæ p. ij. vini optimi Hiſpanici, aut Maluatici lib. ij. leuiter bulliant, ac colaturæ bibat,* ℥ *vj. aut* ℥ *iiij. Hippocratici.*

Quarto & vltimo iis, quæ ventriculum confirmare, ac ſimul flatus diſſipare valeant, vt tabella vna vel altera, diacimini, diagalangæ, dianiſi, aromatici roſ. diacalamithes, diaſpermaton, diacurcumæ, diamarthæ Auicennæ, & deſuper bibat ℥ j. vel alteram vini generoſi, aut ſupra dicti decocti, vel cochleare j. aquæ theriacalis; vel ſequens concinnetur opiata ℞. *corticis citri, radicis eringij, florum aurantiorum conditorum an.* ℥ *j. ſpecierum aromatici, roſar. diacalaminthes, diaſpermaton, aut diagalangæ, aut* ℥ *j. confectionis ſaccharatæ, aniſi aut cariophyllorum* ℥ *ij. cum ſirupo de corticibus citri, fiat opiata*, cui adde ſi patiens non recuſat, theriacæ ℥ ij. Aut ℞. *diacurcumæ, diagalangæ an.* ℥ *iij. conſeruæ florum aurantiorum* ℥ *ij. ſacchari diſſoluti in ſucco rutæ purificato q. ſ.* fiant morſelli. Aut *quatuor ſeminum calidiorum, baccarum lauri an.* ℥ ß. *galangæ, zinziberis an.* ℥ *ij. aniſi incruſtati* ℥ *ij. ſacchari diſſoluti in aqua rutæ. q. ſ.* fiat confectio per tabellas; vtile eſt aſſumere ſingulo mane ℥ ij. theriacæ vel mithridatii cum ℥ ij. vini, aut cum aqua cinnamomi, aut guttas aliquot aquæ aniſi, cinnamomi, cariophyllorum, vel macis arte chymica paratæ. Aut ſpecies ſeu pulueres ſupra dicti quibus magis ea forma arriſerit exhibentur a. ℥ ß ad ℥ j. cum modico vino. Attamen mirum in modum in hoc genere prodeſt ſudare ex decocto chynæ, ſarſæ, aut ligni Indici, nam & flatus diſſoluit, & ventriculum vterum, ac vniuerſi corporis partes ſtrenuè roborat: plura hic poteris transferre, ex cap. *de flatuoſo mammarum tumore, & de vteri doloribus.*

Vteri roboratio. *Rotulæ.* *Opiatæ.* *Morſelli.* *Sudorifica.*

De uteri inflammatione.

CAP. XXI.

IDem eſt partem aliquam inflammari, ac ſi peruri, ſuccendi, ignique dicas, eſt autem propriè vteri inflammatio, quam Græci phlegmone vocant, tumor præter naturam, ex affluente ſanguine in ali-

Definitio.

qua vteri parte collectus cum dolore, rubore, tenſione, renixu, ac pulſatione, ſi materia creſcit, & pus conficitur, quia tunc omnia ſymptomata excandeſcunt. Scire autem licet in inflãmatione è caua per te- *Pars affecta.* nues non in vteri capacitatem, ſed in illius ſubſtantiam ſanguinem effundi, nec purum ſemper ſanguinem, ſed interdum flaua bile, pituitâ, aut melancholiâ perfuſum: duplicem quoque eſſe inflammationem ſiccam vnam, quando nullo affluente humore calor natiuus efferueſcit, quæ veluti febris eſt membri, ac *phlogoſis* nuncupatur: humidam alteram, quæ ex calida fluxione membrum occupante originem trahit, de qua cumprimis ſermo hîc inſtitutus eſt, in eaque conſiderandum, an humor iam putruerit, an ſolum acris ſit, vitietur in parte, & incaleſcat, vt docet Galenus 2. ad Glauc.

Diſtinctio. *Cauſa.* *lib. de humoribus.* Differt à ſuffocatione ex vtero calore nimio, & febre ardente, quã perpetuò habet comitem: à grauidatione, dolore, duritie, & calore: fit à cauſis externis, vt ex percuſſione, caſu, abortu, partuve ſiniſtro, vt idem Galenus autor eſt; aut etiam ex concubitu rationis metas excedẽte, vnde vterus ardet, ac debilitatur; præterea ex ſeſſione in ſella duriori, ambulatione longa & intẽſa, præſertim in ſtãtibus mẽſtruis; ex frigiditate externa prohibente tranſpirationem, aut flatuum copiâ, vel exulceratione, & dolore, vel cucurbitularũ applicatione ſupra vterum, ab his enim omnibus vteri calor intenditur & ipſe debilior redditur. Internæ cauſæ ſunt multus ſanguis feruidus, qui ex alimento abundat, & ex vena caua per capillares effunditur, aut qui retinetur poſt partum, vel certe dum ad menſtruas purgationes fluit. Arabes, quos ſequitur Valeſcus, & Mercurialis nimiam ſeminis retentionem addunt, quibus aſſentire nequeo, quia quantumuis retineatur ſemen, vteri ſubſtantiam non permeat, ſed intra vaſa, aut in vteri capacitate putreſcit, vbi potius conuulſionem aut ſuffocationem concitat, quam inflammationem, quippe non aliunde quodlibet membrum ſolet inflammari, quam à ſuperfluitate proprii nutrimenti.

Signa. Signa triplicia numerantur, quædam inflammationem oſtendunt, quædam tempora ipſius; alia partem affectam, & inflammationem quidem produnt, dolores ardentes iuxta loca muliebria, & pubem ac imum ventrem, coxas, lumbos, qui etiam ad clauiculam porriguntur, ac ſi magna fuerit ſepti compreſſio, ſuffocatione premuntur fœminæ, ſi minor magna ſaltem adeſt reſpirandi difficultas, vnde Medici pa-

rum

rum exercitati pleuritidem eſſe autumant, non aduertentes intenſo peritoneo, quo vterus ſuperiori parte alligatur, neceſſario ſeptum etiam diſtendi. Hippoc. qui tam vallere, quam falli neſcit, alia addit ſigna, quod nimirum menſes occultantur, aut pauci fiunt, ceruix multis tenuibuſque venulis inſtar aranearum telæ variegatur; venter incenditur *2. de morb. mul.* ac nunc durus nunc mollis eſt, nunc etiam tumidus, vt quodammodo prægnans videatur, vomit poſt cibum, animo linquitur, & dolores ſentit, ac, vt ſcribit exactiſſimus Gal. capitis dolor adeſt, potiſſimũ in parte poſtîca, & in radicib. oculorũ ob vapores putres eò ex vtero aſcendentes, nonnunquã etiam convulſio, & affectiones vẽtriculi *Lib. de humorib. & 6. popul. p. 1. cap. 2.* per conſenſum affecti, ſed & acuta febris perpetuus ei comes exiſtit, ob maximam eum corde per arterias ſympathiam; pulſus initio magnus, celer, deinde parvus, debilis, creber. Quæ omnia ſymptomata in augmento ingraueſcunt, nam dum pus conficitur, dolores *Signa temporum, inflãmationes vteri.* & febres magis accidunt, præſertim exacerbantur dolores ventris pulſatiles, deliria, animi deliquia, ſingultus, extremorum frigiditas, retentio excrementorum, & capitis cruciatus, febris cum horrore, *Febris cum horrore non intermittens.* non quia intermittens, ſed ob retractionem caloris, & ſpiritus ad interiora, quæ magis ſub veſperum accidunt, acceſſiones inordinatæ, dentium ſtridor, quæ omnia indies acerbiora fiunt, donec confecto pure miteſcunt, ac denuo exacerbantur, cum abſceſſus jam jam rumpitur; & tunc pubes intumeſcit, inundatio in vtero percipitur, & vrina ac alui excrementa ſupprimuntur, facto ex pure iuxta partem affectam impedimento. Atque hæc quidem ſi in ſuppurationem deſinat, *Terminationum ſigna.* verum ſi diſcutiatur, quod ſemper optandum (noſti tu enim inflammationes aut reprimi, aut diſcuti, aut in pus verti, aut indurari) ſymptomata quieſcunt, & tumor aboletur, ſin autem in ſcyrrhum conuertatur, febris ac dolor, reliquaque ſymptomata mitiora fiunt, tumor tamen, & renixus, grauitaſque, ac corporis ſegnicies permanent: ſi in hydropem euadat, ventris moles vacua apparet, alvus aqua impletur, vmbilicus prominet, oſculum vteri gracile fit, ſuperiora corporis attenuantur, ſomnus profundus, ac ſenſuum obtuſio, caligo, & ſudor frontis, ſitit, cibum auerſatur, alui excrementa olida fiunt. Adhæc *Signa partis affectæ.* contingit nonnunquam inflammari partem antîcam, quæ veſicæ adhæret, & tunc in pubem dolor inclinat, & vrinæ difficultas adeſt, aut ſtillicidium; parte verò poſteriori, qua recto inteſtino incumbit,

inflammata, dolor lumbus infeſtat, & circa ſpinam magis hæret, & alvus ſupprimitur; quod ſi latera uteri inflammentur, inguina diſtenduntur, & crura gravantur, ægrè moventur, & interdum claudicare coguntur, aliquando in ſuperna fundi parte inflammatio eſt, ac tunc minus dolet, ſed partes umbilico circumiacentes, dolore, pondere cruciantur; demum ſi in uteri oſtiolo, cervice, aut iuxta pudendum inflammatio fit, evidens ſignum ex tactu deſumitur, quia obſtetricis digito immiſſo, oſtiolum durum, rigidum & ardens percipitur maximè ſi ſpeculo matricis locus dilatetur, tumor oculis ſeſe obiicit; ac tandem in ea parte quæ inflammationem patitur magis dolor intenditur; quod ſi univerſa uteri ſubſtantia inflammetur, totus uterus undequaque inflammatione obſeſſus pulſatilem cruciatum ſentit. *Signa humorum.* Iam vero ſi ex fervido tenuique ſanguine fiat, linguâ nigreſcit, ſitit, deliratque fœmina, & urina rubea apparet, vel cum lividitate ſubrubra, pulſus magnus, plenus, undoſus, venæ tument: ſi ex flava bile, oculi flavent, ſitis eſt ingens, inquietudo, anxietas. *Prognoſtica.* Malum hoc, inquit Fernelius, in cervice, quam in utero, frequentius quia carnoſior, at in cervice, & ore ipſius uteri minus periculoſum, quia remediis expoſitum; adhæc maior inflammatio, & quæ plures uteri partes occupat, minore deterior; ſudor gelidus, vocis interceptio, cum animi deliquio peſſimum; potiſſimum ſi reliqua ſymptomata exacerbentur viribus labantibus, ac pulſu inæquali, mortem portendunt; Inflammatio uteri aliquãdo degenerat in Eryſipelatem, œdema, ſcyrrhũ, raro in cancrum, rupto abſceſſu ſi pus exierit album, leve, æquale ac boni odoris, bonum: ſi variegatum ac ſubſtantiæ diverſæ, & pravi odoris, malum, fluxus ventris, & copia urinæ inflammationi ſuperveniens, bonum.

Curatio. Duplex curandi ſcopus, prohibere id quod fit, & auferre, ꝙ factũ eſt; primum completur diverſionibus, ſecundũ repellentibꝰ, diſcutiẽtibus, ac ſuppurantibus. Erunt itaq; quinq; remediorum gẽera opportuna. *Victus tenuis ac frigidus.* Primum victꝰ tenuiſſimus, ac refrigerans; ac primis quidẽ dieb. ſatis erit pro cibo cremorem ptiſanæ exhibere, ac cucurbitam cum ſaccharo bullitam, & omphacion, lactucam, endiviam, ſeu ſcariolam coctam addito oleo, ſale, & aceto, vel brodium ex iiſdem herbis paratum in iure pulli: & panem lotum cum conſerva roſ. à tertio die conceduntur ova ſorbilia, ac pulli gallinacei caro. *Potus.* Potus eſto aqua

aqua hordei, vel cocta cum coriandro præparato, aut ſcorſonera, vel in qua aurum ignitum fuerit ſæpe extinctum aut vinum granatorum, aut aqua hordei, vel ſtillatitia endiviæ, acetoſæ, violar. aut certè ſecundana cereviſia : à vino penitus abſtinendum. Conſtituatur patiens in cubiculo obſcuro, & frigido, quies imperanda, maxime crurum, quæ ab omni motu prohibeantur, vigilet quantum poteſt, quia inflammationes internæ, dicente Galeno, à ſomno augentur, caveat etiam ab animi perturbationibus ac Venere. Alvi excrementa, ſi naturæ compulſu non evacuentur, molli educantur clyſtere.

Inflāmationes internæ á ſomno augentur. *6. Epid. 4. 17.*

Averſio & evacuatio. *Sang. miſſio.*

Secundo iis, quæ ſimul avertere, & evacuare valeant, quod primum fiet ſanguinis miſſione, ex altera, vel utraque baſilica iuxta virium robur; poſtea ex pedibus, ſi ex laborioſo partu, vel abortu, vel ex menſium ſuppreſſione citra plenitudinem, aut poſt largam ſanguinis ex quavis parte perfuſionem, oriatur, quod fieri Galenus iubet. Quippe tunc credibile eſt ſanguinem in toto non redundare, licebitque non ſecunda die duntaxat, verum etiam tertia, & quarta detractionem repetere iuxta vires, ætatem, habitum corporis, & tempus anni, quin etiam cucurbitulæ cum ſacrificatione coxis applicentur, & vomitus provocetur, cathartica vero minimè adhibenda, quantūcunque alius à ſanguine humor redundet, ne ad affectam partem magis trahant, & inflammatio augeatur : exhiberi tamen poteſt lenitivū quod diuretica nequaquam recipiat. Præmiſſis itaque ſirupis viol. acetoſo, endiviæ, portulacæ, cum aquis cich. agrimoniæ, ſonchi, viol. ac ſimilibus, boli conficiantur ex uncia una vel altera caſſiæ, vel tamarindorum, cum ſaccharo, aut eadem lenitiva in ℥ iiij. decocti florum cord. diſſolvantur, vel ℥ ij. mannæ in iure gallinæ : aut apozemata ex ſupra dictis herbis, & radicibus earundem cum tamarindis, & ſaccharo concinnetur.

13. meth. 19. & de ſang. miſſ. 18.

Sirupi.

Topica.

Tertio topicis ac primum iis, quæ repellant, in quem finem ſedeat fœmina uſque ad umbilicum in aqua tepida, cui roſaceum ſit admixtum, & imo ventri ac lumbis lana oxyrrodino imbuta imponatur abſque ligatione : aut ſequens cataplaſma ℞. *foliorum plantaginis, vitis, poligonij, portulacæ an. m.j.* piſtentur diligenter, & panno lineo excepta, prædictis locis applicentur, quibus addi poteſt farina fœnugræci, ſeminis lini, hordei, & fabarum : aut ſi Eriſypelatoſa ſit

inflammatio, quod ex igneo calore percipies, adiunges vmbilicum Veneris, Ihoſchiamum, nymphheæ flores, & papaueris ſemina aut folia; Galenus laudat hoc emplaſtrum. ℞. *balauſtiarum, corticum maligranati an.* ℥ j. *coquantur in vino auſtero aut ſapa, contundantur, & adde ſucci ſemperuiui, ſolani, aut plantaginis* ℥ ij. *farinæ hordei* ℥ j. ß miſce; hoc etiam dolorem ſedat, & digerit, *radicis althææ. malu. an. m. j. ß fol. viol. meliloti an. p. j. coquantur, contundantur, ac per cribrum extrahantur, & adde farinæ hordei q.*

Iniectiões. *j. ſeminis lini q. ß. olei roſ. q. j.* miſce, fiat cataplaſma, ſemper aliquid decoctionis addendo. Ad hæc ex oleo roſ. myrthino, cum ſucco plantaginis, & aceto iniectiones parentur, quia citius ad locum affectum perueniunt; ut ℞. *foliorum plantaginis Nymphea, ſolani, endiuiæ an. m. j. roſ. rub. p. ij. coquantur ad tertias, & adde olei myrthini* ℥ j. *aceti* ℥ ß, in vterum

Peſſi. iniicito. Peſſi inſuper ex iiſdem herbis contuſis, aut ex ſucco earundem cum oleo roſ. & aceto rite parantur; & per ſedem hic clyſter iniiciatur: ℞. *radicis althea* ℥ ij. *foliorum maluarum, viol. lactucæ, florum nymphea an. m. j. ſeminis cucumeris, aut peponis. pug. ij. prunorum numero xij. ſeminis lini, florum viol. an. p. ij. coquantur ad tertias iuris* ℥ vj. *adde olei roſ. viol. an.*

Doloris ſedatio. ℥ ij. miſce, fiat clyſter in pauca quantitate, ne compreſſione dolores concitet. At ſi vehementiſſimus adſit cruciatus, quem omnino mitigare oporteat in vterum proiice *lactis caprini, vel ovilli* ℥ iij. *cum g. iij. opii, vel camphioræ, aut aquæ arnogloſſæ* ℥ iij. *cum* ʒ ij. *collyrii albi Raſis, aut hoc* peſſarium vteri oſculo apponatur; *ceræ albæ* ℈ iiij. *medullæ cerui* ʒ j. *adipis anſerini* ʒ j. ß. *croci g. x.* miſce, ac linteo excipe, aut peſſus aureus à nobis ſæpius inculcatus, qui ferè ex ſuperioribus fit medicamentis, additis ij. vel. iij. vitellis ouorum, & æſypi ʒ ij. aut tria capita papaueris albi, coquantur in lib. j. ſapæ, aut vini auſteri ad tertias, tunc reiectis capitibus reliquum coletur, & adde galbani, myrrhæ, thuris, opii, an. ʒ ß, caſſiæ ʒ iij. ſingula per ſe terantur, & paulatim decocto miſceantur, donec ad mellis ſpiſſitudinem redigantur, tunc adde æſypi, medul-

Lib. 16. c. 83. læ ceruinæ, adipis anſerini an. ʒ iiij. diligenter miſceantur ac ſeruentur, tempore vtendi, eam quantitatem, quam volueris, oleo roſ. dilue, ac ſubdito in peſſarii forma; aut fiant peſſi ex contuſis herbis frigidis, ſupra iam recenſitis, additis axungiis, & oleis, plura alia mutuabis ex Aëtio; ex prædictis cum capitib. papaueris inceſſiones, & euaporationes conficies; vel pubi imponatur mica panis madida in lacte vaccinno, oleo roſ. vel camomillæ, vitellis ouorũ, & croco.

Quarto

Quarto vbi curatio proceſſerit, conſiderandum an ad diſcuſſionem tendat, quod ex declinatione inflammationis, & doloris ſine ponderoſitate cognoſcitur, ac ex deficiente pulſatione, quæ in tumore præerat, dicente Guidone, tunc cibi liberius concedantur, & ea adminiſtrentur medicamenta, quæ laxare, & omnino diſcutere valeant, quod fieri ſupra iam dictis remediis, detrahēdo de frigidis & addendo in balneo, & inceſſionib. rad. & fol malv, altheæ, foliæ ſalviæ, pulegii, anethi, ac florens camomillæ, aut ſequēs cataplaſma *radicū altheæ, lilior an. ℥ j. folior. malv. m. j. arthemiſiæ, m. ß contundātur, & per cetaceum extractis adde farinæ fabarum, hordei an. ℥ j. pinguedinis ſuillæ, butyri maialis an. ℥ ij. olei camomillæ liliorum. an ℥ j.* miſce, quibus addere poteris caricas, & dactylos contuſos, ſemen fœnugræci, ac ſimilia, quæ pubi applicētur, vel emplaſtrum de meliloto, aut diachylon gummatum; locellis vero hic peſſus ſubiiciatur, *medullæ cervinæ, butyri recentis, adipis anſerini, gallinacei an. ℥ j. caricarum contus. num. vi. olei camomillæ q. s.* fiat maſſa pro peſſis, aut loco caricarum ponatur ladani, & ſtyracis an. ℥ ß. At ſi in abceſſum & ſuppurationem inflammatio convertatur, quod in externis inflammationib. melius eſſe quam in internis Hipp. retulit, id deprehendes ex ſuperius iam commemoratis ſignis, & quia dolor internus adeſt, pulſatio, & caloris incrementum. Puris vero iā confecti indicia ſunt, levitas affectæ partis, doloris mitigatio, remiſſus calor, eminentia loci, qui ſæpe in mucronem faſtigiatur; ac ſi digitis premitur, veluti inundatio percipitur, & mucronis illius color albeſcit, ut Paulus, Avicenna, & Guido docent, tunc quidem maturationem ac ruptionem moliri omninò ſtudebis, ne uteri ſubſtantia corrodatur. Fiet id, nuperrimè iam dicto cataplaſmate, ſi maiorem addas farinæ, & caricarum quantitatem, ut vim emplaſticam maiorem ſortiatur, & cutis ſpiraculis obſtructis, ſpiritu, caloreque nativo cohibito, non iam diſſipetur, ſed intro remeans pus conficiat, qua ratione quæcunque diſcutiunt, ſuppurantia reddi poſſunt, aut ℞. *caricarum numero xii. coquantur, contundantur, & adde muſcilaginis altheæ ℥ ß, farinæ ſeminis lini, fœnugræci, tritici an. ℥ j. olei camomillæ ℥ ij. vitellos ovorum num. iij.* miſce, quod ſi nec iis quidem rumpatur, prædictis adde, *fermenti acris ℥ j. aut ſtercoris columbini, ſeu ſeminis ſinapis ℥ ß,* aut ℞. *mellis, fermenti acris an. partes æquales, ſtercoris columbini partem mediam; aut caricarum ℥ j. foliorum rutæ m. ß,* coquan-

Signa diſcuſſionis

Tract. 1. de apoſtem. d. 1 c. 1.

Diſcutientia medicamenta topica.

Hipp. 71. *aph.* 8.

P. *lib.* 4. *c.* 18. *A.* 3. 4. *trac.* 1. *c.* 12 *Guid. cit.*

Maturativa ſive ſuppurātia

coquantur, contundantur, & adde adipis anſerin ℥j. *pulveris radicis Ireos* ʒß. *nitri* ʒß, miſce, fiat peſſus, imperanda etiam tuſſis, ſternutamentum, ac violentus motus, vel ſi abſceſſus fuerit in uteri cervice, idoneo ſcalpello aperiatur, quod fiet, ut monet Aetius, ſi duo habeat crura ſibi occurrentia, cuſpidemque includentia, & parti iam applicitum aperiatur ne in tranſitu lædat, vel ſi cuſpis ipſa intra cannulam continuatur, veluti Guidonis forfex.

Lib. 16. c. 86.

Quinto rupto iam abſceſſu, cuius rei iudicium eſt; excretum pus, & doloris ac tumoris ſubſidentia, ſi per veſicam pus excernatur (quod plerumque fit, ob magnum quem habent invicem uterus & veſica conſenſum, & vicinitatem: ita ut ſæpe etiam urina per uteri cervicem tranſcoletur, & fœminæ exiſtiment ruptam eſſe veſicam) adiuvatur puris excretio potu emulſionum ſeminum frigidorum in lacte aut aqua viol. ſeri caprini cum ſaccharo, aut ſirupi violati, vel exhibetur ℥j. caſſiæ fiſtularis. Aut ſi per rectum inteſtinum tranſfluat clyſteriis utitor, ex aqua mulſa vel hordei cum ſaccharo, aut ex lib. I. aquæ plantaginis cum ℥j aluminis, & ℥ij. ſacchari, vitanda ſemper oleoſa. Verum ſi per ſinum pus erumpit, & laudabile eſt, iidem clyſteres utero iniiciantur, in minori tamen quantitate, aut lentium, & corticum malorum granatorum, ac roſ. decoctum cum ſirupo roſ. Et ſuperius dicta cataplaſmata exterius ſemper adhibeantur. Tandē ulcus curabitur per ea, quæ abluunt, & calorem temperant, ut crebra lactis per uterinum clyſterem infuſione, aut etiam mulſæ, vel aquæ hordei, aut cremoris eiuſdem cum ſaccharo: decocto lentium, & malv. cum ſaccharo: vel aquæ aluminoſæ, & portulacæ, æquis portionibus. Porrò ſi intra uterum abſceſſus rumpitur, & inteſtina, ac peritonæum pus colligitur, exploratur id, quia ſedatis inflammationis ſymptomatibus tumor circa illas partes elevatur, quo in caſu cutis attenuanda, & eruptio ad ſuperficiem tendens, quia parte effluxum commodiorem fore ſperamus, quod etiam natura elevato tumore monſtrabit, in ſummo apice diſſecanda. Interim diureticis purgativiſque apozematibus utendum, ab iis vero quæ menſes provocant, toto curationis tempore abſtinendum. Quod ſi egrediēs pus fœtidum ſit, variegatum aut inæquale, curatio petenda erit, ex cap. *de uteri ulceribus.*

Pus collectum intra inteſtina per peritonæum.

* * *

Scholium.

Scholium.

Galenus lib. de ſang. miſſ. *vteri inflammationes magis quam rerum, à venis in crure ſectis iuuari ſcribit, quod idem confirmat* 13. meth. cap. 11. *quibus in locis ſecandæ venæ rationem præſcribit, tum in ſuperioribus, tum in mediis, tum etiam in infimis corporis partibus; ita autem ſcribit renibus, & veſica, pudendo, & vtero ſic habentibus eas, quæ in cruribus ſitæ ſunt, ac potiſsimum circa poplitem ſin minus eas, quæ ſunt iuxta malleolum, inſcindere oportet. Paulus tamen & Aëtius in vteri inflammatione cubiti venam ſecant. Medias ſe inſerit Auicenna, qui ſentire videtur Galenum vacuandi gratia venam poplitis, Paulum, & Aëtium, reuellendi cauſa baſilicam ſecuiſſe, quod fieri omninò debet in abundantia ſanguinis, & vbi non veremur menſtruorum dentionem, nam ſanguinis miſsio ex baſilica, initio inflammationis fluxum prohibet ad locum inflammatum, deinde miſsione ex ſaphæna, ſanguis in parte ipſa aut proximis cõtentus educitur ratione communitatis, verba Auicennæ ſunt hæc:* Et rectius quidem eſt in principio, vt phlebotometur baſilica, nam prohibet effuſionem materiæ; Subſequenter adhibeatur phlebotomia ſaphænæ, vt eradicetur ſanguis ab apoſtemate. *Cum igitur Galenus lib. de ſanguinis miſſ. dixiſſet, in recentibus inflammationibus renum, & inferiorum partium mittendum eſſe ſanguinem à ſuperioribus, in vetuſtis ab inferioribus, vt legenti planum eſt, poſtea ſubiunxit vteri inflammationes leuari venis in crure ſectis, ac ſi dixerit etiam, ſi vtræque ſecandæ ſint, non tamen auxilium perſentitur, quoad ſeruato ordine inferiores vulnerentur, ac poſt revulſionem ſequatur etiam euacuatio. Cum autem in lib. meth. eandem ſententiam inculcauit, de ea inflammatione, quæ citra plenitudinem fit, intelligendus erit.*

Cap. 18.

Vtra in inflammatione uteri, & partium inferiorũ, vena ſit ſecanda, baſilica an ſaphæna.

P. *li.* 3 *c.* 64

Aet. li. 16. *cap.* 83.

Auic. 4. 3. *tract* 4. *cap.* 2.

De uteri Eriſypelate.

CAP. XXII.

ERiſypelas ſiue ignis ſacer, eſt tumor rubeus, quià bilioſo ſanguine originem obtinet, multò inflammatione calidior, magiſque flauum colorem repræſentans, & ſi tetigeris, facilè ſanguis ſubterfugit, ruſuſque illabitur, & ſi febres interdum, ac dolores inferat,

Definitio.

non tamen dolet veluti inflammatio, neque pulſum inuehit, aut tentionem tantam, vt hinc diſſidium componas inter Galenum, qui non dolere ſcribit, & auctorem definitionum medicinalium, qui dolorificum eſſe tumorem affirmat: nam vt ex eodem ipſo Pergameno colligitur, non ita magnam infert tentionem, pulſum, ac dolorem, ac inflammatio, præſertim, quando exquiſitum eſt Eriſypelas, per ſolam cutem diffuſum, nil inferiorem carnem moleſtans, ad differentiam eius inflammationis, quam ſuperiori c. deſcripſimus, quæ ipſius vteri ſubſtantiam penetrat, & à ſanguine fit ſolo, vel certe perfuſo bile, pituita, aut melancholia; cum Eriſypelas potius à bile fiat, ſanguine tenuiori delibuta: nam cum ſola flaua bilis in vtero ſubſtiterit, herpetem potius excitari certum eſt.

Cauſa. Gignitur Eriſypelas in vtero ab iiſdem cauſis externis, à quibus inflammationem oriri cit. c. prodidimus, à flaua verò bile & ſanguine calidioribus quam oportet, & vna commixtis tanquam à cauſa interna, vel certe à ſanguine efferueſcente & ſecundum ſubſtantiam tenuiſſimo. Quod ſi Galenus lib. *de morb. differentiis* à flaua bile Eriſypelas fieri dixit, ibi procul dubio per bilem flauam ſanguinem calidiſſimum tenuiſſimumque, efferueſcentem intellexit, non verò humorem illũ ſubſtantiâ quidem tenuem, qualitate vero atque potentia calidum ſiccumque ex eo, quod in alimentis aſſum ac veluti vſtum eſt génitum, & quaſi ſanguinis ſpuma apparet, tales enim humor cum à ſanguine ſecretus fuerit, nec iam amplius ei commixtus, pro ſua tenuitate vel craſſitie varia creat herpetis genera, vti iam diximus.

Signa. Cognoſces vterum Eriſypelate infeſtari, quoniam tumor fit à pedibus exorſus, qui ad crura, & lumbos procedit, ac procedente tempore intumeſcit etiam venter, & mammæ ob vteri cognationem, & rigor ac febris fœminam corripit, tumor totum occupat corpus, rapto ſcilicet animali ſpiritu ad vterum vi doloris, dolent genua, & toto corpore fœmina perfrigeratur, quia Eriſypelas vteri, inſtar cucurbitæ ſpiritus & humores vndique trahit, idcirco vti in febre lypiria exteriora frigent; Adeſt etiam debilitas, ac quieſcere non poteſt, ſed iactat ſeipſam præ dolore, qui ex imo ventre & laterum mollitudine aſcendit ad lumbos, poſtea ſurſum vergens ad præcordia, & pectora, & caput, & mori ſibi videtur exhauſtis vtique ſpiritus animalibus, reliquis etiam, ac humoribus vniuerſis reuocatis ad centrum corpo-

corporis. Quum autem remiſerit malum, topor occupat manus, aliquando etiam inguina, & crura, & poplites, & liuida fit & modico quandoque tempore ſibi melius habere videtur; deinde rurſus eadem patitur, & corpus puſtulis impletur, & facies rubet, & ſiti cruciatur ingenti, ac fauces ſiccæ ſunt, & recta ceruice ſpiratio fit; & in poplitibus interdum liuidæ fiunt, at quando amplius tempus fuerit progreſſum, intumeſcit magis, & tota perfrigeratur, & ſpiritus denſus fit & cum animi diliquio, ac debilitate triſtatur, & mente non conſtat, & aſſiſtentes putant aquam intercutem pati.

Hic morbus ſi prægnanti contingat, lethalis eſt, teſte Hipp. plurib. in locis, ſi non prægnanti, curata ſanatur. Pauciſſimæ tamen etiam ex non prægnantibus euadunt: poſſunt tamen nonnunquam & fœtus, & matres ſeruari. *Prognoſtica. 1. de morb. mul. 4. & 12.* Diſtinguitur ab inflammatione vteri, oculorum flauitie, ingentiſſima ſiti, inquietudine, & anxietate, & quia minorem quam inflammatio dolorem infert, præſertim quando Eriſypelatis materia profunda non eſt, ſed inter duas cutes exiſtit, vt verbis vtar Auicennæ; *2. de morb. mul. 18. 5. aph. 43. Diſtinctio.* Quæ quidem ſigna ferè omnia fallacia ſunt ad diſtinguendum, niſi quod mitiora in inflammatione reperiuntur quam in vteri Eriſypelate: idcirco, Mercatus hoſce duos affectus vno, & eodem ca. comprehendiſſe mihi videtur, & quia indicationes fere ſunt eædem, neque curatio admodum diſſimilis.

Eriſypelas quantum ad victum, & totius corporis euacuatione attinet, perinde ac inflammationem curare oportet, *Curatio.* niſi quod ſi impurũ fuerit, ac phlegmonoſum, & à ſanguine non admodum tenui ortum, ſanguinis miſſione occurrendum ei erit: ſi vero exquiſitum fuerit Eriſypelas, à ſanguinis miſſione abſtinendum, potiuſque purganda bilis eſt: nunquam tamen copioſis euacuationibus vtendum, ſi grauida fuerit mulier; quia vena ſecta abortit, præſertim ſi maior ſit fœtus: & vtero gerentes à quarto vſque ad ſeptimũ duntaxat, medicandæ ſunt, idcirco lenitiua potius, & refrigerantia adminiſtrentur; neque vtriq; victus tenuis, qualis conuenit iis, quæ internas patiuntur inflammationes, imperetur, nam teſte Hipp. ijs, quib. non conuenit, eſt periculoſus; *1. aph. 4. & 9.* non conuenit vero grauidæ, febre, & acuto morbo correptæ, quia quoduis peccatum grauius ferunt, quam quæ non ſunt grauidæ; potius igitur clyſteriis refrigerantib. alvus leniatur, ſanguinis miſſio repudietur; victus ſit moderatus, ac refrigerans. Quod ſi mulier vtero

 non

non gerat, victu vtatur tenuiſſimo, ac refrigerante, ſerapiis, qui eandem vim habeant: ſanguinis miſſione conueniente, & medicamento purgant, præſertim vbi Eriſypelatis cauma nonnihil deferbuerit. Syruporum, catharticorum materiam mutuabis ex c. præcedenti.

3.4.c.5. In topicis apud præcipuos ſcriptores variatum eſt, nam Auicenna iis vtitur refrigerantibus, quæ ſimul vehementer adſtringunt *G. 2. ad Glauc.* & exſiccant, ſcoria plumbi, carbonibus è cortice pini cum ſeuo, & oleo myrthino. Galenus vero, & Paulus ex oppoſito omnino ſen- *P. l. 4. c. 12. R. lib. diviſ.* tiunt refrigerantia ac humectantia, abſque vlla adſtrictione conuenire, qualia ſunt lactuca, polygonium, lenticula paluſtris, pſyllium, portulaca, ſeris, vel ſemperuiuum, quibus aſſentitur inter Pœnos Raſius ſummo ſemper in honore habitus; qui videntur ab ipſa morbi natura curationis ſcopum, indicationemque ſumpſiſſe. Nam Eriſypelas à feruentiſſimo humore, eodemque ſicco prouenit, nempe à tenuiſſimo ſanguine, cui flaua bilis ſit admixta: omnis autem morbus per contrarium tolli debet: conſequens igitur eſt calidum, & ſiccum tumorem refrigerantibus, & humectantibus curandum eſſe, quæ tamen tanto ſint frigidiora, quanto eſt maior Eriſypelatis, quam inflammationis feruor. Abdomini igitur, & lumbis applicentur frigida, & humida medicamenta, & quæ partium tenuitate corpus vteri ſubire queant, vt pſyllium conquaſſatum cum aqua citrulorum: raſura cucurbitæ, vel citruli: portulaca tria, & quæ ſuperius recenſita ſunt, ſuccus cich. vmbilicus Veneris. Aut ℞ *ſucci plantaginis* ℥ j *olei roſ.* ℥ *iij. lactis muliebris* ℥ *ij.* miſce, ac frigida applicentur, & ſuperponantur folia lactucæ, aut vitis. Et antequam lintea exſiccentur, denuo madefiant. Reliqua localia ſunt petenda ex ſup. cap. 3. remed. genere.

Quarto, vbi Eriſypelatis fervor mitigatus fuerit frigidis medicamentis ea miſceantur, quæ leuiter diſcutiant, ſolet enim plerumque Eriſypelas per reſolutionem terminari, addatur igitur aqua ſolani, camomillæ, aut ſuccus coriandri viridis ſiue recentis: aut adhibeatur emplaſtrum de oximelite ſeu de farinis, cum farina fœnugræci, nam quamquam initio calorem, & inflammationem fœnugræcum auget, *Lib. 8. c. de Fœnugræco.* tamen in fine depoſito iam feruore ſtrenuè reſoluendo mirificè curat, dicente Galeno in lib. de ſimpl. med. fac.

De

De ſcyrrho uteri.
CAP. XXIIII.

DE communi, ac generali ſcyrrhi natura, generationis modo, & quod alter, Galeno dicente, exquiſitus ſit, alter non exquiſitus, 2. * c. *de mammarum ſcyrrho* plus ſatis ſcripſimus, reliquum eſt nunc dicere, *Clau.* ſcyrrho uterum obnoxium eſſe, tum quia eiuſdem caro craſſa eſt, tum etiam quia ſemel admiſſas fluxiones tenaciter ſeruat. Uterque autem tam exquiſitus, quam non exquiſitus dupliciter fit, nam vel uteri pars reliqua tumorem concipit, vel totus uterus: & rurſus vel in ceruice contingit, vel in fundo uteri, interdum in parte interna, quandoque in extimâ: alii ab initio fiunt, & derepente, ut nulla euidens cauſa præceſſerit; alii ex indurata inflammatione. Morbus eſt in magnitudine, intemperie, & ſoluta continuitate. Fit *Species* à cauſis externis, ut vitæ intemperantia, ac frigidorum ciborum eſu, *morbi.* vel quia fœmina dum calidis humoribus abundat, frigori ſeſe expo- *cauſa.* nit. Internæ cauſæ tres maximæ ſunt atque potiſſimæ. Fit enim primum ex collectione naturalis melancholiæ extra venas, quas exquiſitum generat ſcyrrhum: Secundo ex inflammatione, quæ neque diſſoluta eſt, neque in abſceſſum conuerſa, ſed in lapidoſam naturam mutata, quod propter medici, aut chirurgi imprudentiam crebro accidit, cum inflammationes, aut eriſypelata plus iuſto refrigerant, adſtringuntue repellentium immodico uſu, aut nimis diſcutientia œdemati, ſimilibuſue tumoribus temerè applicant, à quibus tenue, ac vaporoſum digeritur, craſſum ac terreſtre lapidis inſtar concreſcit, aut ſi ipſa fœmina, dum calidis tumoribus vexatur, in frigore ſedet, aut frigida aqua imprudenter utitur. Tertio, ex qualibet materia creſſa indurata, aut pituita viſcida, gypſea, & condenſata. Quarto cum melancholiæ naturali alius permiſcetur humor, maximè pituita, cuius adhæſu craſſior, tenaciorque evadit; ac ſi aſſatus ſanguis attrave bilis commiſceatur, tunc non exquiſitus gignitur. *Sceleroma.* Meminit Aëtius alterius tumoris, qeem Paulus ſceleroma vocat, & *Aet. lib. 16.* eſt induratio, quæ in uteri cervice, potiſſimum obvenit, elevatio- *c. 84.* nem ſcyrrho ſimilem habens, ſed minus renitentem, & cum medio- *P. lib. 3. 86.* cri dolore; quæ ultima verba faciunt, ut mihi perſuadeam nomine

ſceleromatis non exquiſitum ſcyrrhum hoſce autores inſinuaſſe; à Merculiari ſcyrrhoſis dicitur.

Lib. 4. de morb. mul. c. 19.

Signa.

Affectus ſenſui obvius eſt, tactui enim renititur tumor ipſe, durus ac ſine dolore, adeſt crurum totiuſq; corporis ſegnities, menſes initio ſupprimuntur aut diminuti fluunt, aut fœminæ, creſcente malo, ſanguinis magno fluore per intervalla divexantur, apertis nimirum plus iuſto venarum oſculis, aut utero nequeunte conſuetam ſanguinis copiam ſuſcipere ac retinere, ſæpe etiam adiungitur oris fœdus odor, ipſiusque exulceratio, genuum impotentia, ac pedum tumores ſicuti in ſtomachace, & ſceletyrbe, tandem non probè curatas, ſequitur malus corporis habitus hydropem repræſentans, interdum verus hydrops, uti Avicenna ſcribit, ſtantibus grave pondus, quaſi prolapſurũ in pudenda, incumbit, ſedentib. aut decumbentib. rectum inteſtinum ſua gravitate premit (quod aliis etiam uteri tumorib. commune eſt) Paulus ſcribit, ſequi uteri in oppoſita declinationem, quod recipiendum non eſt, quia experientia contrarium docet. Cæterum ſi ex melancholico humore malum oriatur, color totius corporis ad nigrum declinat, ſi ex craſſa pituita, ad ſubalbidum vel plumbeum, ut Galenus notavit, quibus adde humoris redundantis propria indicia à nobis ſupra recenſita, anteactam vitam, ciborum uſum, fœminæ naturam & habitum. Affectionem in uteri fundo eſſe colliges, ſi in coxam & dorſum uterus incumbat, ibidemque dolorem inferat, in cervice vero, quia à viri acceſtu offenditur, & obſtetricis digito tumor ſentitur, veſica læditur, urina ſupprimitur à comprimente tumore, ſi in ſuperiori fit parte; aut rectum inteſtinum offenditur, & fex alvi retinetur, ſi in infima, vel alterutrum inguinum; ſi in altero tantum latere affectus conſiſtat.

21. 3. tract. 4. c. 14.

De tum. prat. c. 10

C. de ſup. prej. menſt.

Diſtinctio ab aliis morbis.

Diſtingues ſcyrrhum à mola, cum qua magnum habet ſimilitudinem, quia in mola, ſi menſes fluant, ſunt inordinati; in ſcyrrho ſi expurgentur, cũ ordine fiunt mola, dum fœmina flat; magis in os pubis incumbit, & mãmæ lacte abundant, in ſcyrrho mamma attenuantur, ac graceſcunt. Ab ſplene indurato differt, quia is corporis colorem plus mutat, vel ſi non mutat mentẽ lædit, aut certè aliũ generat affectum melancholicum. Porro duriries circa os, & collum uteri cõſiſtentes, facile curari Aetius ſcribit, circa fundum difficulter, non tamen quæ in oſculo, & collo exiſtunt, ſimpliciter ſunt facilis curationis, ſed reſpective ad alias: *Scyrrhum, ſi non rectè curetur, ſequitur*

Prognoſtica.

tur hydrops. Quod ſi minus providè tractetur, deſinit in cancrum, ut inquit Avicenna.

Curatio. Curatio fit per ea, quæ tumorem diſcutiant; quoniam vero dura lapidoſaque materia diſſolvi nequit, niſi mollificetur, ideo primo emolliendus erit tumor, deinde diſſolvendus; nam ſi quis, quæ valenter diſcutiunt medicamenta, ſcyrrho admoveat, paucis primis dieb. ſcyrrhus decreviſſe videbitur, quod tamen de affectu reſtat, duriſſimũ ac inſanabile redditur; quocirca quinque remed. generib. utendum erit; Primo quidem victu moderato, humido, boni ſucci, convenit ergo panis mediocriter coctus, ova ſorbilia, pulli gallinacei, capi, vituli lactentes, gallinæ coctæ, & iuscula, brodia, vel panatellæ ex iiſdem paratæ; ex olerib. lupulus, borrago, bugloſſa, ſonchus, aſparagus. Potus eſto aqua ſcorſoneræ, lupulorum, aut chalybeata, aut in qua ignitum aurum fuerit extinctum; vel pro aſſuetis cereviſia mediocris minimè craſſa, defecata, prædictis herbis parata; aut vinum tenue, probeve dilutum.

Præparatio. Secundo apparentibus humorem craſſum, & terreſtrem hâc vel ſimili mixtura ℞. *ſirupi de Epithymo, de ſcolopendria, fumariæ, borraginis an. ℥ ij. decoctionis lupulorum, bugloſſæ, capillorum Veneris, cetarach, radicum tamariſci lib. j.* miſce, doſis ℥. v. aut prædicti ſirupi miſceantur cum aquis earundem herbarum.

Evacuatio Tertio evacuantibus, quod fiet, ſi ater ſanguis abundet, eiuſdem miſſione per ſectam venam axillarem ſiniſtram, vel per ſalvatellam, ſi copia minor eſt, aut ex pede, ſi menſes deficiunt; vel ex hæmorrhoibus, quod mirificum affert præſidium. Conſequenter etiam purgatione per epithymum, folia ſenæ, lapidem lazuli, polypodium, fumariã, caſſiam fiſtulam, myrobal. Indos diaſenam, diacatholicum, hierã rufi; confectionem hamech minorem; ut ℞. *lap. lazuli, g. vi. infundantur in ℥ iiij. decocti epithymi, polipodii, ac fumariæ coletur, & adde ſir. ex 9. infus. viol. ℥ ij. diaſenæ ℥ ß, pulv. cort. cit. ℈ j.* miſce; vel ſi magis amat pilulas, ℞. *maſſæ pilul. Indarum, de fumo terræ an. ʒ ß, diagridii, vel trochiſcor. alandaal. g. v. cum ſyr. de epithymo, formentur viiij.* conceduntur nonnunquam g. iij. ſtibii præparati cum ℥ j. conſervæ roſ. aut florum aurãciorum, exploratis fœminæ virib. *Stibium.* Facta ſemel confertâ evacuatione, paulatim deinde tenacem humorem expurgabis, diluto ſenæ, & epithymi, vel ſirupo de chalybe, cuius plures habes deſcriptiones

c. de

c. *de febre alba*; vel apozemate reſpiciente humorem melancholicum, ſicut i c. *de melancholia Virginum*, *& de ſcyrrho mammarum* dictum abũdè eſt. Imprimis tamen, commendatur Elleborismus ibi deſcriptus.

Topica diſcutientia.

Quarto ac præcipuè topicis, quæ valeant quidquid in parte continetur evacuare, quod cum ſumma attentione fieri debet, quippe cum ſcyrrhus à materia congelata fiat, medicamenta poſtulat diſcutientia permixtis humectantibus & malacticis, quæ tamen ita attemperabis, ut ne ſi temerè reſolventibus utaris, in duritiem maiorem deducas, neve ſi plus quam par eſt tumorem emollias, materia corrumpatur, & ſcyrrhus in cancrum degeneret, quia tamen ſine febre tumor eſt, fortioribus emollientibus uti licet, quam in inflammatione. Convenit itaque Epigaſtrio, aut tumenti loco adhibere linimenta, unguenta, cataplaſmata, & emplaſtra, verum ante horum applicationem fomentationes fiant vel ſemicupia ex hoc aut

Fomẽtatio. ſimili decocto: ℞. *radicis althea, liliorum, cucumeris agreſtis an. m ß. radicis cappar. tamariſci an.* ℥ *ij. foliorum malv. nepita, arthemiſia an. m. ij. florum camomilla p. iij. caricarum pinguium num xx. ſeminis lini, fœnugræci an.* ℥ *ij. fiat decoctum in aqua, addito oleo dulci communi*, in quo fœmina ſedeat uſque ad umbilicum, bis in die, idque diutius: aut ex iisdem decoctis ℥ *x. & olei anethini, ac liliorum a.* ℥ *ij.* fiat clyſter; vel ſpongia madida in eodem, pars bis in die foveatur, deinde inungatur oleo amygdalarum dulcium, liliorum, myrrhæ, de ſtyrace, vel ſequenti

Linimentum. linimento ℞. *butyri recentis, pinguedinis porcina an.* ℥ *ij. axungia gallina, anſeris, anatis an.* ℥ *j. olei jaſmini, cervini an.* ℥ *iij. muſcilaginis fœnugraci vino albo extracta* ℥ *j. cera & terebintina an. q. ſ.* fiat linimentum; cuius

Vnguentũ. etiam virtutis ex hoc unguentum. ℞. *olei ſeſamini, amygdalarum dulcium an* ℥ *j. olei cappar.* ℥ *ß, axungia gallina, anatis, urſi, medulla crurum vituli an.* ℥ *iij. dialthea ſimplicis, & hyſſopi humida an.* ℥ *iij. ammoniaci vi-*

Emplaſtrũ. *no diſſoluti* ℥ *ij. cera q ſ.* fiat unguentum: vel emplaſtrum quod ℞. *opoponacis, bdellij, ammoniaci an.* ℥ *ij. diſſolvantur in oleo liliorum, & vino malvatico, & adde myrrha, thuris, olibani an.* ℥ *j. ſtyracis, propoleos, pinguedinis urſi, axungia anſeris an.* ℥ *ß, croci* ℥ *ß, pulveris radicis Iridis* ℥ *j. cum cera, & terebintina ſ. q.* fiat emplaſtrum; valet inſuper aliud quod dicitur filii Zachariæ cum plumbo uſto, diachilon ireatum, vel magnum, aut ℞. *radicis althea, brionia cocta, ac contuſa an.* ℥ *ij. plumbi uſti,*

pulve-

puluerìs marchaſitarum, & litargyrii an. ʒ *j. olei roſ. ac ceræ an. q. ſ. miſce*, fiat vnguentum, vel addita reſina emplaſtrum. Valet præterea radix mandragoræ; vel cucumeris agreſtis ℥ iij. coquantur in vino, & oleo amygdalarum dulcium, deinde piſtentur, & addita pinguedinis porci ℥ j. opoponacis ʒ ij. miſce. Cataplaſmata commodè parabuntur ex herbis, & caricis remanentibus, ex ſuperiori decocto piſtis, addito butyro, & oleo liliorum. *Cataplaſma.* Quin etiam in vterum, ſi fœmina id tolerare queat, ſequens decoctum iniiciatur, ℞. *foliorum matricariæ, malu. an. m. j. caricarum num. vj. ſeminis lini, fœnugræci an.* ʒ *j. coquantur in aqua ad lib. j. colaturæ adde olei liliorum, Ihaſminorum an.* ℥ *ij. miſce, in quo poteris etiam diſſoluere caſtorei, maſticis, ammoniaci an.* ʒ *ij.* ac ſubdere peſſum aureum, à nobis ſæpius inculcatum, vel alium confectum, *ex therebinthina, ammoniaco, galbano, myrrha an.* ℥ ß *hyſſopi humidæ* ʒ *ij. vitellis ouorum tribus, olei amygdalarum dulcium* ℥ *ij. croci* ℈ *ij. miſce*, fiant peſſaria. *Iniectio.* *Peſſus.*

Quinto in declinatione, quæ valentius diſcutiant, adhibentur ſic vtiliter, in decocto augetur quantitas arthemiſiæ, nepetæ, pulegii, origani, calamenthi, & adduntur flores, anthos, meliloti, ſtœchados, ſambuci, ac radices cucumeris agreſtis, & brioniæ; in vnguentis & emplaſtris maior quantitas gummi, & axungiæ vrſi, & commiſcetur etiam pro vncia vnguenti vel emplaſtri, nitri, & cumini an ʒ j. hæc porro bis terue in die iterentur. *Valētiora.* At ſi ſcyrrhus ex illegitimis fuerit, tum quidem iiſdem ferè vtendum eſt, electis tamen iis quæ magis calefaciant, & fundant, & quod congelatum eſt ſoluant, ſolutum diſcutiant, quæ repetenda ſunt ex cap. *de mammarum ſcyrrho non exquiſito:* fuerit etiam vtile ſequens, ℞. *foliorum caulium m. j. coquantur in melle, & vino piſtentur, & adde foliorum cappar. in aqua macerat. ac contuſorum m.* ß. *butyri, ac ceræ. q. ſ.* fiat vnguentum. *Ad ſcyrrhū illegitimū remedia.* *Vnguētum.* Verum ſi ex admotis medicamentis, impenſe, ac temere digerentibus factus fuit ſcyrrhus, curabitur per ea, quæ emolliant, & humectent, qualia ſunt omnia fere anodina ſuprà recenſita. At ſi fœmina bilioſi fuerit & exuſti temperamenti, neque adſit copia flatus, aquæ dulcis, aut ferreæ balnea erunt ex vſu, aut inceſſiones ex decocto herbarum temperatarum, à ſuffumigiis, & calidis peſſariis cauendum. Quod ſi pituitæ mixtionem ſcyrrhus habeat; aluminoſa ferreaque balnea vtiliſſima ſunt naturalia vel arte parata, & vt ſemel dicam, condu-

cunt quæcunque ad mammarum ſcyrrhum proficere eſſe diximus Tandem reliquis non proficientibus, quia affectus difficilis eſt; ad maiora auxilia confugiendum,& ad vſum chalybis præp. cuius varios exhibendi modus cap. *de febre alba* videre licet, ibi namque eos ſemel luculenter expoſuimus pro cunctis affectibus, quibus conſueuere ſolẽt.

Scholium.

Stomachaces quid. M. cap. 11. P. lib. 25. cap. 13. Scelotyrbes St lib. 16. geographia ad finem.

Stomachace & ſcelotyrbe] *Stomachacis, quam Barbari Stoma*cachexiam *Marcellus* Oſcedinem *vocat, meminerunt Plinius & Strabo, Danis dicitur*Schorbeck,*id eſt,oris deprauatio aliis* Schoermundt, *quod eſt rupta bucca, ac oris affectio exiſtit, in qua gingiuæ nimio prægnantes madore turgeſcunt, deinde etiam vlcerantur cum oris fœtore. Scelotyrbes verò cuius etiam Plinius cit. mentionem fecit definitur ab autore definitionum medicinalium cruris conturbatio, ſeu reſolutionis diminuta ſpecies, qua erectus homo ambulare non poteſt, & latus quandoque ſiniſtrum in dextrum, nonnunquam dextrum in ſiniſtrum circumfert, interdum quoque pedem non attollit, ſed trahit, veluti qui magnos cliuos aſcendunt. Si tamen rectius definire velis, potius confuſam,& interturbatam motionem dicas quam abolitam.*

Magni lienes. 2 prædict. text. 39

Porrò hæc duo mala magnorum lienum potiſſimum ſoboles exiſtunt, & melancholicorum affectuum: ea ſapientiſſimus ſenex prudenter admodum notauit, dicens, gingivæ vitiatæ,& ora graueolentia iis ſunt,quibus ſplenes magni, quicunque vero habent magnos ſplenes, & neque ſanguinis eruptiones ipſis contingunt, neque oris graueolentia, horum tibiæ vlcera praua habent, & cicatrices nigras, *quod idem confirmant Paulus & Aëtius,vnde etiam à liuidis puſtulis* blawſchwit, *Hollandis indigitatur; comitantur igitur hæc duo ſymptomata omnes fere lienis affectus; præſertim eius ſcyrrhos aut alterius viſceris ac cum primis ſcorbutum, quem morbum noſtra ætate communiſſimum ſeptentrionalibus populis ad mare præſertim habitantibus, vt Batauis, Hollandis, Zelandis, Friſiis, Weſtphalis Saxonibus, Danis, Pomeranis,referunt quidam ad prædictos magnos lienes Hippocratis, alij ad nigram ictericitiam, at minus appoſite, cùm non per totum corpus melancholia diſpergatur ſed in vno alteroue loco conſiſtat.*

P li. 3. c. 49. A. lib. 11. c. 7. Scorbutus. Gingipedium.

Quidam à duobus hiſce ſyndromicis accidentibus nomine ficto gingipedium morbum vocant, quoniam gingiuæ, pariter, & pedes malè habent; affectus certè eſt minimè nouus, ſed qui iam olim Strabonis, & Plinii ætate. Endemius fuit in Germania trans Rhenum, nec multò poſtea longius,

longius, latiusque graſſando verſus regiones Germanico Oceano, Belgicoque ſinui adiacentes Epidemius, non tamen peſtilens euaſit: Fons (*inquit Plinius*) erat aquæ dulcis ſolus, quâ potâ intra biennium dentes deciderent, compageſque in genibus ſoluerentur, ſtomachacem medici vocabant, & ſceletyrbem ea mala. *Simile quid contigiſſe legimus noſtris Luſitanis quando primum in Indiam Orientalem nauigarunt, cum aquatum irent, haud procul à promontorio Bonæ ſpei, id quod etiam nuper Hollandis eo nauigantibus accidiſſe fertur. Cæterum eſt ſcorbutus affectio orta ex impuritate viſcerum, & lienis obſtructione, propter quam impeditur attractio lutulenti, melancholicique humoris, qui reliquo ſanguini commixtus inficit corporis partes aliquot, nam quod tenuius eſt, ſurſum elatum gingiuas relaxat, & erodit, ac putrefacit, craſſior autem limoſaque pars ponderoſitate deſcendens puniceis maculis crura deſœdat, aliter tamen quam in prægnantibus quibuſdam, quibus tumeſcentes in cruribus venæ liuidæ apparent, nam liuiditates hæ maiores ac turgẽtiores ſunt, illæ minores diſperſæ ac minus elatæ. Repertam auxilio tum fuiſſe ſcribit* Plinius *herbam Britannicam noſtris ignotam; ideoque eius loco recentiores biſtortam vſurpare ſolent, betonicam adiungentes, naſturtium, thelephium, ſeu cochleariam. Nec deſunt qui ſcorbutum ſic appellari autumant à* Schaurborch, *quæ dictio Danica eſt, à Saxonibus etiam mutuata, & vox non admodum diuerſa eſt, à Schoerbuyck Belgarum, & ſignificat ventris rupturam, ego potius à ſuperius iam dicta dictione* Scorbeck *deductum, vero ſimilius puto; nomine morbo indito, à præcipuo eius ſymptomate.*

Scorbutus Luſitanis accidit.

Cauſa ſcorbuti.

Scorbuti remedia.

De vteri cancro.

Cap. XXIV.

VTeri ſcyrrhus ſi malè curetur ob materiæ ſimilitudinem facile vertitur in cancrum ſiue carcinoma. Ex iis autem, quæ priori lib. ſcripſimus, conſtat, cur ſic dicatur, ac duplicem eſſe, vlceratum, & non vlceratum, quaque ratione vterque generetur. Eſt porrò non vlceratus cancer, tumor inæqualis, durus, colore ſubliuido, venenoſus, calidus, perpetuo dolore affligens. Vlceratus vero eſt vlcus, quod

G. de canc. mam.

Non vlcerati definitio.

Vlcerati.

præter dolorem, ac tumorem, & inæqualitatem labra habet prætumida, dura, aſpectu horrida, ex quo etiam concreta illuvies ſordida, & liuida, interdum etiam ſubrubra & cruenta ſanies emanat, tenuis, nigra, vel etiam fulva, & grauiter olens. Quidam ſcribunt lupum etiam vocari, quia carnes auium ſi illi apponantur abſumit. Ego potius lupum ac lupiam apud Chirurgos Hiſpaniæ vocitari comperio ſcyrrhos vernacula lingua, *lobillos, ſiue louanillos.* Cæterum non vlceratus cancer, vt plurimum fit in vteri corpore, vlceratus in ceruice, & orificio interiore eiuſdem.

Lupia.

Cauſa.

Oritur ex menſtruo ſanguine copioſo ibi detento, ex cuius craſſiori melancholicaque parte ſcyrrhus primo fit, deinde ſi exuratur cancer; ac ſi adhuc acrior reddatur, vlceratum efficit cancrum, vel ſi tenuior ſeroſior, acriorque ſanguinis portio ad ſuperficiem tumidæ partis illabatur, venis circumſtantibus exulcerationem fouentibus. Externæ cauſæ ſunt mœror, timor, cogitationes profundæ, ſollicitudines, vſus carnium piſciumue ſalitorum, & infumatorum, vinorum craſſorum, ac calidorum, & quæcunque alia, humorem gignunt melancholicum & aduſtum; oritur inſuper ex malignis vlceribus.

Nota.

Cognoſcitur ex dolore circa inguina, abdomen, imum ventrem, ac lumbos; & quia ſi locus contrectetur, tumor ſentitur durus, ad tactum retinens, inæqualis, niger, aut liuidus cum rubore, ac dolore, qui ad manus contactum vel medicamentorum applicationem efferatur, & circumcirca quidam ictus quaſi punctim illati perſentiuntur, interdum pars torpet, interdum dolet, venæque quæ in ambitu ſunt tumidæ apparent. Jam vero ſcyrrhum in cancrum degenerare deprehendes, quia cum ante tumor ſine dolore eſſet fœmina dolorem jam ſentit, ob caliditatem, & acrimoniam conceptam; Exulcerati vero indicium eſt, ſi ſymptomata exacerbentur, quibus perſeuerantibus lenta accedit febricula, inquietudo, cibi faſtidium, anxietas, rubor maxillarum, & in mulieribus locis ardor, fœtor, dolor, tumque fœda, ac turpis illuvies ab vtero procedit, & ſi vas magnum exedatur, ſanguis nonnunquam ita copioſe profluit, vt mortem temporius inferat.

Signa ſcyrrhi in cancrum degenerantis.

Prognoſticum.

Difficilis eſt curatio, & præſertim ſi malum excreuerit nullâ ferè medicinâ curatur, maximè in vtero ob loci incommoditatem

nullam

nullam veram curationem admittit, nam cum incipit negligitur,
quia non magnum infert moleſtiam, auctus iam aut ulceratus reſcin-
di nequit. ſed in hoc in primis opem medici deſiderat, ut prohibe-
amus nō ulcerati exulcerationem, & ulcerati incrementum, quippe
ulceratus maiores excitat cruciatus, vehementiuſque quo magis tra-
ctatur, affligit: uterq; mitiora contemnit remedia, vehementioribus
proritatur, & excandeſcit, ira, ut quocunque te vertas, omnia plena
miſeriarum ſint, idcirco merito ab Hippoc. proclamatum eſt, occul- *3. Aph. 38.*
tos cancros non eſſe curandos, quia curati citius interimunt, quæ
ſententia à nobis ſuo loco expoſita fuit.

Triplex curandi ſcopus; primus melancholici, aduſtique ſucci *Curatio.*
generationem prohibere; Secundus genitum minuere; Tertius
quod in parte contentum eſt digerere, vel quo minus augeatur, pro-
curare, ita fiet, ut & mali incrementum præpediatur, & dolores exa-
cerbationeſque mitiores fiant; quæ omnia ſex remediorum generi-
bus conſequeris. Primo victu frigido, & humido, ac boni ſucci, quo- *Victus.*
circa conveniet cremor ptiſanæ, atriplex, blitum, borrago, piſces ſa-
xatiles, carnes pullorum, gallinarum, hœdorum, aviçularum, lutea
ovorum, & ſimilia, potus eſto vinum album tenue; vitanda, quæ me-
lancholicum ac lutulentum ſuccum gignunt, ut caro bubula, cervi- *Melancho-*
na, leporina, porcina, ſaliti omnes, & infumati cibi, aves aquatiles, *liam gig-nentes cibi.*
aromata, caſeus, fabæ, lentes, caules, piſces ſaliti, cetaceorum, &
conchyliorum genera omnia: quies imperanda, ſomnus moderatus,
alvus reſpondeat, animi pathemata vitentur.

Secundo ſi affectio ex ſuppreſſa aliqua evacuatione, veluti hæ- *Sang. miſſ.*
morrhoidum aut menſium, ortum traxerit, ea omnino promovenda
erit, niſi magna ſit plenitudo, quia tunc ex dextra baſilica prius ſan-
guinem detrahes, quo facto menſes evocabis ſecta ſaphæna, vel hæ-
morrhoides hirundinibus iiſdem applicitis, quæ maximæ utilitatis
eſſe ſolent.

Tertio humoris acrimoniam, & aduſtionem reprimentibus ac *Præparatio*
contemperantibus, ut ſirupo borraginis, bugloſſæ portulacæ, de lu-
pulis, de pomis, de epithymo, de fumaria ad ℥ ij. cum ℥ iij. decoctio-
nis lupulorum, ſcolopendriæ, fumariæ, capill. Ven. cuſcutæ, endi-
viæ, borraginis, vel cum pari portione aquæ earundem herbarum,
aut ſeri lactis, in quo per noctem prius manduerint Epithymi, folio-

Purgatio. rum ſenæ, ſingulorum ℥ iij. vel fiat eorundem infuſio in aqua borraginis, tunc deinde ſenſim, ac per intervalla melancholicum ſuccum, qui in venis exiſtens cancrum fovet, bis in ſeptimana expurgabis, quod fiet ſi prædicto diluto addas confectionis hamech ℥ ß, ac ſirupi viol. ſolutivi ℥ j. aut ſi præbeas ℥ iiij. ß Elleboriſmi, aut iiij. vel v. pruna ſenæ, quæ medicamenta iam ſupra deſcripſimus. A pilulis ac reliquis validioribus catharticis, quia nimis calefaciunt, & exſiccant, abſtinendum, fuerit tamen utile intermediis diebus ℥ ij. theriacæ optimæ cum vino exhibere. Proſunt reliqua quæ cap. *de melancholia virginum ac viduarum* dicta iam ſunt.

Topica. Quarto topicis, quæ humorem fluentem repellant, fluxum diſcutiant, & partem confirment, qualia erant moderate refrigerantia, & adſtringentia; locus itaque inungatur oleo roſ. myrthino, omphancino, ex quibus cum ſpongia fomentatio fiat: cum farina emplaſtrum: cum cera unguentum, quæ pubi applicentur, ac uteri regioni, aut ſine farina, & cera peſſus intingatur, quem utero ſubdito; *Peſſus.* vel ℞. *ſucci plantaginis, portulacæ ſempervivi, lactucæ agreſtis, muſcilaginis ſeminis pſyllii an. partes æquales, agitentur in plumbeo mortario ad ſpiſsitudinem, & addita olei roſ. q. ſ.* fiat linimentum pro peſſariis; laudat Ga- *Gal. ad Glauc.* lenus aliud linimentum quod paratur ex æquis portionibus Emplaſtri diapalmæ, ceruſſæ, aut nigri, ſucci ſolani, ac pompholigos; aut ℞. *olei roſ. ℥ ij. ſucci ſolani ℥ j. ß, ceruſſæ lotæ ℥ ij. plumbi uſti loti, tutiæ præp. an.* *Unguenta.* *℥ j. thuris, litargyrii an. ℥ ß, ceræ albæ ℥ v*, lento igne fiat unguentum; ſequens etiam miræ efficaciæ cenſetur: ℞ *olei omphancini, & roſ. an. ℥ iiij. agitentur ſub ſole in mortario plumbeo ad nigredinem, & craſsitudinem, tunc adde litargyrii, ceruſſæ an. ℥ iij. cum cera,* fiat unguentum, quibus locus intrinſecus quotidie liniatur, hoc inſuper utiliſſimum eſt, quia impedit ne ulceretur, & ulcerati augmentum; ℞ *ſucci ſolani depurati, aut aquæ eiuſdem ℥ vi, tutiæ præparatæ, plumbi uſti an. ℥ j. caphuræ ℈ j. cum piſtillo im mortario plumbeo diu agitentur*, & utero cum lana ſupponatur. Mirificum eſt id quod Recipit *ſpumæ argenti lotæ, ℥ vi, thuris maſculi, æſipi, adipis porcelli, butyri recentis, ceræ tyrrhenæ an. ℥ ij. olei roſ. ℥ iiij. ſpuma argenti in ſucco ſolani liquefiat,* & reliqua adiician- *Ad ulceratum.* tur ac ſerventur in pyxide plumbea, valet inſuper ad ſedis vitia. Verum ſi cancri ulcerati ſint, plus de metallis addi poteſt, quippe metallica omnia partim repellendo, partim citra mordicationem dige-

rendo

tendo malũ leniunt: eſt igitur utile unguentum ex olei roſar. ℥ iij lytargyri ʒ ij. aceti ℥ ß, aut ℞. *olei nenupharis, papaveris an. ℥ ij. olei ovorum ℥ ß cineris cancrorum fluviatilium loti in aqua ſolani ʒ ij. caphuræ* ℈ *j. pulveris plumbi uſti, antimonii an.* ℈ *ij.* miſce, vel ſuccus ſolani, & plantaginis cum oleo omphancino in mortario plumbeo ducantur, & ℞. *herbæ ſcabioſæ, caprifolij an. partes æquales urãtur, ac cineris drachmis tribus adde cineris cancri fluviatilis ʒ j. excipiantur ℥ viij. liquoris ſtillatitii ſolani, ac in mortario cum piſtillo plumbeo diu agitentur,* axungiæ hic non conducunt, neque animalium medullæ quia putrefaciunt. *Pinguia cancro exulcerato non conducunt.*

Quinto dolorem ſedantibus, in quem finem ſi cancer non ulceratus ſit oleum roſ. per methencritam iniicitur; ſi ulceratus lac muliebre, vel aſinium tepidum, vel ſequens peſſus utero inditur: ℞. *lactis muliebris ℥ ij. ſucci papaveris ʒ j æſypi ℥ ß, croci* ℈ *j.* miſce, aut malva, & althea in mulſa macerentur, contundantur, & cum oleo roſarum fiat cataplaſma pubi applicandum, vel inceſſiones parentur, ex decocto malvæ, altheæ coriandri viridis, papaveris albi, violarum, & ſeminis pſylii, ex quo etiam decocto ad doloris mitigationem aliquid in uterum iniiciatur, cum emulſione ſeminis papaveris, & pſylii, ac in extremis neceſſitatibus cum g. iij. opii. At ſi dolor ingentiſſimis fuerit; ℞. *foliorum nenupharis m. ß florum roſ. rub. p. j. ſeminis papaveris ʒ j. coquantur in 5. q. aquæ,* decoctum in mortario plumbeo ducatur, ac in uterum iniiciatur, cui nonnihil hioſchyami addere poteris, ne rabioſa evadat mulier ob nimium dolorem, quod ſi ſanguis effluat prædictis adiunge plantaginem, portulacam, & pulverem thuris. *Doloris ſedatio.*

Sexto reliquis non proficientibus, uti experientia monſtratum eſt, magnitudo mali, malignitas, & neceſſitas poſtulant ad chymica auxilia, quæ potentiſſima ſunt, devenire, inter quæ mirabilia ſunt oleum de ſtibio, de auripigmento, de plumbo, quorum guttæ aliquot ſupradictis unguentis utiliter admiſcentur, aut in aliquo ex recenſitis diſſolve ʒ j. trochiſcorũ Andronis, vel de arſenico deſcriptionis Avicennæ, aut aliquid ex iis, quæ ad nomas, & depaſcentia ulcera infra reperies cap. *de ulceribus uteri*; & hæc erit paleativa dicta cancri curatio, à qua non eſt deſiſtendum, quia à pleriſque morbis graviſſimis ſæpe ægrotantes ex inſperato liberari vidimus, reliqua ex cap. *de mammarum cancro* ſunt hic in memoriam reducenda. *Chymica auxilia.*

De

De uteri condylomate.

Cap. XXV.

Definitio. Cel. lib. 6. cap. 18. P. lib. 6. cap. 80. Aet. lib. 16. cap. 106. In definitionibus. Diſtinctio ab aliis tumoribus. Pars affecta

Condyloma eſt eminentia, quæ tum fit quum uteri aut ani ruga aliqua præter naturam intumuerit, cum enim ſinuoſæ ſint hæ partes, rugas coagmentatas duplicataſque habent, quæ ubi amplius tument, condyloma fit. Celſus dixerat eſſe tuberculum ex inflammatione ortum; Paulus exiſtimat eſſe tuberculum obcalleſcens, ſive ex inflammatione, ſive ex fiſſuris: Aëtius quamlibet rugoſam uteri eminentiam condyloma appellat, ſive callum contraxerit, ſive recens ſit, uti Celſus. Porro condyloma interdum citra inflammationem fit, & molle eſt, quandoque cum inflammatione, tumque durum exiſtit, ac dolorificum ut recte Gorræus; dicitur autem condyloma à condylon, quod eſt articulus, quia plicæ prominent ad ſimilitudinem nodorum, qui in digitis apparent pugno clauſo: differt à tymiis, quia tymii ſunt eminentiæ præter naturam, expertes doloris, auctæ, aſperæ, oblongæ, & ubi parvæ ſunt, tymii, ubi magnæ ficus appellantur, de quibus infra, oritur interdum in utero, ſæpe in pudendi collo, & tunc facilius curatur. Ex dictis liquet, condyloma fieri ex inflammatione, aut rimis induratis in plicis, ſeu reduplicatis illis corporibus,

Cauſa.

potiſſimum autem ex craſſis, aduſtis, & fœculentis humoribus, ſed adhuc magis, dum menſes prodeunt, aut poſt partum, attolluntur.

Signa.

Signis opus non eſt quia oculis condylomata apparent ſæpe ſi plura ſint, parvi racemi ſpeciem referentia. At ſi in uteri oſtiolo conſiſtant, tactu dignoſcuntur.

Curatio.

Curantur quatuor remediorum generibus. Primo victu ac purgantibus medicamentis, quæ cauſam antecedentem reſpiciant, & elidant, & quod adhæc quidem attinet eadem obſervari debent, quæ infra cap *de uteri rhagadiis* ſcripta, reperies.

Repercuſſio

Secundo repercutientibus, & exſiccandis topicis medicamentis, ſi callum nuper genitum fuit, ut inceſſionibus, & evaporationibus ex decocto verbenæ, foliorum rubi, malicorii, acaciæ, & foliorum hederæ, additis ob dolorem camemali floribus.

Tertiò

Tertio ſi inflammatum ſit condyloma iis, quæ dolorem valeant mitigare, perfuſionibus, ac inceſſionibus, vt ℞. *foliorum meliloti, maluæ, altheæ an. m. ß. ſeminis lini, fœnugræci an. ℥ iij. florum camomillæ p. ij. coquantur, ac decoctionis lib. 1. adde olei. roſ. ℥ ij. per ſyphonem infundito*, aut lactis tepidi tantundem, vel applicetur pellus aureus, aut conficiatur ex butyro, æſypo, vitello oui aſſo, cum oleo roſ. *Doloris ſedatio.*

Si antiquum condyloma iam induruerit, neque prædictis deſedit, emolliendum prius eſt iam dictis decoctis, & inceſſionibus deinde diſcutiendum in quem vſum, vt ad durandum remedium, laudat Aëtius Miſi aſſatum, & therebinthina exceptum, eſt autem Miſi minerale, cuius vices vitriolum vſtum gerit: Quod etiam vitriolum Romanum vocant, ego expertus ſum *trochiſcos de chalybe, quorum* ℥ j. *in pulucrem redacta cum oleo roſ. ac cera miſce & addita* ℥ ß *ſucci verbaſci*, fiat vnguentum: valet inſuper hoc aliud, ℞. *ceruſſæ* ʒ j. ß. *aluminis ſciſſilis* ʒ j. *ſpumæ argenti loti* ʒ ij. ß. *thuris* ℥ ß. *terentur affundendo aquam roſ. ac vinum, poſtea cum oleo roſ.* fiat vnguentum, vel teſtas ouorum vſtas ac tritas, lauato, & exſiccatas parti inſpergito; hoc etiam celebre eſt ℞. *cadmiæ* (quæ eſt tutia) *ter vſtæ ac lotæ, ceruſſæ lotæ, ſpumæ argenti lotæ an.* ℥ ij. *ouorum aſſatorum vitellos ij. ceræ, ſapæ, & olei roſ. an* ℥ ij. fiat vnguentum, aut iridis illyricæ ʒ j. ℥ ß. terebinthinæ, excipe, cui addi poteſt chartæ combuſtæ ℥ ß. Dux complutenſis alias de Alcala, hoc alio cum maximo iuuamine vtebatur, ℞. *pomum inſanum vnum, in minutiſſimas partes conſciſum, oleo capparorum incoquatur, quoad exſiccentur, iunc adde viride æris* ℥ j. omnia ſimul contundantur, & miſceantur, ac cum cera fit vnguentum. Si plura deſideras huius generis Aëtium conſule; quæ ſi non proſint, ad ſectionem de venire conſulit Paulus, & ſi plura fuerint condylomata aduſtionem candenti ferramento, vel cauſticis vti Celſus, deinde vlcus regulariter curandum; ego verò ſectionem ac vſtionem harum partium periculo plenam eſſe video, vti enim hæmorrhoidas ferro tangere pernitioſum eſt, vt infra patebit, ita condylomata. Verum ſi maxima neceſſitas vrgeat, tunc condyloma volſella diſtentum reſcindatur, & puluis ſanguinem ſiſtens inſpergatur, ſin autem plura fuerint condylomata poſt exciſionem vſtio adhibeatur; ac tunc demum ſuppuratoriis repurgantibus, ac cicatrizantibus medicamentis vtendum, quale eſt emplaſtrum lithargyrium. *Discuſſio.* *Vnguentū de melongena.* *A. lib. 14. cap 13.* *P. lib. 3. cap. 75.*

 Scholium.

Scholium.

Pomum inſanum] *Hoc pomum communiter* melongena,ſeu melanzana,bereng-na,ac cupidinis pomum dicitur,*creſcit in tota Hiſpania familiariter,& inter cucurbitas,ac melones ſeritur, cuius folia lapathi foliis non diſsimilia,planta flores purpureos reddit,fructum inſtar pomi communis oblongi, initio viridis,cum matureſcit punicei coloris, quibuſdam ligamentis inſtar dentium inſertum,quæ ſemper viridia perſeuerant, victui non aſpernandum obſonium,ſi ritè paretur,niſi quod ſuccum gignit Melancholicum; circa Autumnum matureſcit; Gallis & Germanis pene incognita ſunt & planta & fructus.*

De vteri hæmorrhoidibus.

CAP. XXVI.

Deſcriptio. HÆmorrhois ſanguinis euacuationem ſignificat, per quamlibet partem,ſi nominis vim ſpectemus,tamen veteres fluores ſanguinis per venas ani duntaxat propriè hæmorrhoidas appellarunt, & ad earum ſimilitudinem etiam venæ quædā circa muliebres locos eodē nomine à medicis indigitantur, *Pars affecta.* conſiſtunt autem illæ in oſculo vteri, & in collo,aut in ipſo vtero,aut in pudendo,ac ſua incommoda,ſicuti ani hæmorrhoides habent,nam vt ad venas inteſtini ſic ad has craſſior fœculentuſq; ſanguis defertur,à quo replentur,intumeſcunt,& eminentias generant,quas vteri hæmorrhoidas dicunt,quæ ſi fluant ſymptoma ſunt in gener eorum quæ præter naturam excernuntur,ſi non *Species.* fluant,ſed tumeant,morbus eſt inſtrumentarius in via, & cauitate,& *Differētia.* inter tumores præter naturam connumerantur. Harum differentiæ plures ſicuti & hæmorrhoidum ani: nam aut cæcæ ſunt, aut apertæ; cæcæ dicuntur,tum quæ intus latent, neque videri poſſunt,tum quæ nullum emittunt ſanguinem:apertæ è conuerſo,aut in quibus ſanguinis profuſio fit,quanquam oculis non ſint ſubiectæ, ſed in alto poſitæ; aut quæ viſui conſpicuæ,extra tument. Rurſus vel ſine inflammatione ſunt,vel cum inflammatione: differunt inſuper inter ſe magnitudine, numero,

numero, figura; ita aliæ morales dicũtur à mori effigie, aliȩ verrucales, aliæ veſicales, ſeu uvales; loco præterea, quod aliæ in oſculo vteri conſiſtant, aliæ in collo ipſius, aliæ in pudendo, rarò in ipſo vteri ſinu, nam ad haſce omnes partes venas terminari non contemnendas ſuo loco prodidimus. Veruntamen in Harmonia Gynæceorum rarò in vteri ſinu hæmorrhoidas contingere ex Cleopatra, & Moſchione legimus; à quibus Mercurialis ſuſcepit, Aetius, & Paulus idipſum affirmant, ſed Aetius rarius adhuc in pudendo muliebri oriri aſſerit, quod mihi non admodum probatur, quin potius quia ex reliquis partibus menſtruus fluxus fit, ideo cum venæ pudendi muliebris aperiuntur, aut intumeſcunt, tum potiſſimum hæmorrhoidas fieri exiſtimo, alias nulla eſſet differentia inter menſium profuſionem, & fluentes hæmorrhoidas; tandem differunt inter ſe more, quod aliæ mites ſint, aliæ malignæ; milites vt plurimum humidæ ſunt molles, breues, ac lenes: malignæ duræ, aſperæ, grandes, curatu difficiles. Adhuc aliæ perbreuiſſima interualla ſanguinem fundunt, aliæ per longiora, interdum, licet raro, per ſtatuta tempora.

An hæmorrhoides ſiant in pudendo muliebri.

Cauſæ.

Fiunt ex rhagadiis, & condylomate euocato ſanguine ad eas partes, ſed præcipuè ac tanquam ex proxima cauſa ex humore craſſo ac fœculento ad vteri venas decumbente, aut ex inordinato menſtrui ſanguinis defluxu ad eaſdem venas. Quippe ſi ante debitum tempus hæ venæ repleantur, nec ſanguinem profundant, quia nec dum tempus excretioni aptum eſt, fit vt caleat & incraſſeſcat, nec permeare poſſit, ac ſubinde tumorem eleuet, quia caleſcentes venæ ex viciniſ alii ſanguinem trahunt, & vbi replentur, tument, ac capita earum ſupereminent, & cum iam ab humore coaceruato coguntur, ſanguinem eiaculantur, ſin minus dolore infeſtant moleſtiſſimo.

Malum dignoſces, quia fœminæ ſic affectæ laſſæ ſunt, tentionem & imbecillitatem ſentiunt, ac pondus in illis partibus, & colorem habent abundanti humori perſimilem; at ſi in alto conſiſtant nec ſanguinem profundant, dioptriſmo explorabis, nonnunquam ſubrubra adeſt excretio, & in declinatione liuida, ac fœculenta; Porro ſi hæmorrhoides ex ſanguine fiunt fœculento, & craſſo formam habent mori: ſi ex melancholia, verrucæ ſunt, tymii, ſeu ficus,

de quibus infra: ſi ex pituitoſo humore, uvam aut veſicã referunt: ſi ex flaua bile aduſta, & craſſa virulentiam cum fœtore ex ſe effundunt. Inflammationem prodit rubor, tentio, renixus, febris. Nec tamen ex humoris fluxione continuo hæmorrhoidas ſubeſſe colligas, ſæpe enim ex vteri vlceribus, aut ob alias cauſas fluit, reliqua oculis ſunt conſpicua.

Prognoſticum. *3. Epid 3. 37. & 6. Epid. 3.*

Jam verò tam vteri, quam ani hæmorrhoides ſi moderatè fluant, quam plurimos morbos curant, imminentes arcent, vti ſcribit Hippocrates; curant quidem melancholiam, varices, induratos lienes, arthritidem, nephritidem; & quibus hæmorrhoides inſunt hæ, neque pleuritide neque peripneumonia, nec phagedena, nec furunculis, nec theremynthis, neque fortaſſis lepra, nec alphis corripiuntur, adhæc vteri, veſicæ, pudendique affectibus proſunt, quibuſdam etiam prægnantibus vtiliter fluere notauit Hollerius. Intempeſtiue cohibitæ Epilepſiam deterioraque vitiã pariunt. Sic nimium ſanguinem effundentes cachexiam, hydropem, alioſque graues morbos inuehunt.

Curatio.

Curantur ferè vt ani hæmorrhoides, peculiariter tamen quinque remediorum generibus, ad quinque curationis ſcopos collimando quorum primus eſt impedire, ne ſanguis fœculentus generetur: ſecundus dolorem mitigare, tertius tumentes aperire; quartus inflammationem tollere. Quintus apertarum fluxum immodicum compeſcere.

Victus.

Primus ſcopus perficitur alimentis concoctu facilimis, optimum ſanguinem, & minimè fœculentum generantibus, quæ inſuper temperata ſint ac lenientia, non autem adſtringentia, vt quidam volunt etiamſi fluant, quia talia feces indurant, & vrinam ſupprimunt, ita vt poſtea magno molimine ad expellendum ſit opus, ex quo fluxus augetur; vtatur igitur patiens nouellis gallinis, pullis, hœdis, carne vitulorum lactentium, phaſianorum ac perdicum, ouis tremulis, piſcibus ſquamoſis, aquarum mundarum, & fluentium, lacte amygdalino, hordeato, ac ſimilibus, vino albo, aut rubello, cereuiſia defecata, aquaue aniſi, ſatietas vitetur. Vt autem aluus quotidie fluat cum carnibus incoquantur folia mercurialis, maluæ, ſaluiæ, borraginis, fumariæ, betæ, vel pruna damaſcena, & paſſulæ, & fiant brodia, ſiue fercula aſſumenda initio menſæ aut per horam ante prandium capiat

piat ℥ i. caſſiæ cum ſaccharo, vel vj. pruna ſenæ, aut molles clyſteres applicentur, qui commodius in vteri hæmorrhoidibus applicantur; animi pathemata ac nimius coitus vitandus; inprimis autem à tredecim rebus, quæ melancholiam & flatus gignunt, abſtinendum, aceto, fabis, lentibus, orobis ſeu eruis, braſſica, dactylis, piſcibus ſalitis, aut infumatis, carnibus etiam ſic aſſeruatis, & aquatilium auium caſeo capitibus animalium, veteri, pane minus benè fermentato; & acutis ſiue acribus, vt aliis, cœpe, ſinapi, ac ſimilibus. *Melancholiam & flatus gignentes cibi.*

Secundo curatur iis, quæ dolorem mitigant, quod præcipuè fit, per cauſæ diuerſionem, & abſciſſionem, & quando à ſanguine oppido eas venas implente prouenit, conſiderandum an à liene malum ortũ ducat, & tunc baſilica ſiniſtra; an ex toto corpore, ac iecore, & tunc dextra tundenda eſt, copioſeque ſanguis, ſi vires conſtent, detrahendus, ex brachio ſi plenitudo adeſt, deinde ex pede ſi menſes ſint ſuppreſſi, aut hæmorrhoides, cucurbitulæ inſuper hepati, & partibus ſuperioribus affiguntur, & ligamenta fiunt, ac frictiones; & ſi ex humorum impuritate procedat, purgatio exercenda iuxta peccantis humoris naturam. *Doloris ſedatio.*

Deinde anodinis, quibus ſtatim à principio ſæpe vti cogimur, quia dolor grauiſſimum eſt ſymptoma, ac totam ad ſe curationem interdum trahit, nulla habita ratione cauſæ. Fiant ergo fomentationes, ex decocto maluæ, altheæ, meliloti, violarum, parietariæ, florum camomillæ, verbaſci, ſeminis lini, ac fœnugræci, ex quo inceſſiones etiam adminiſtrentur, & ſacculi eiſdem herbis pleni, ac in decocto madidi locis applicentur, deinde pars inungantur butyro vaccino ad ſolem agitato in mortario plumbeo; aut ℞. *olei ſeminis lini, de vitellis ouorum an.* ℥ *ij. agitentur in plumbeo mortario*; eſt etiam mitigatorium, quod paratur *ex oleo roſarum axungia anatis, & gallinæ an.* ℥ *vj. luteis ouorum iij. ceræ* ℥ *j. croci* ʒ *j. ß. miſce*, fiat vnguentum cui adde *muſcilaginis ſeminis cydoniorum, altheæ an.* ʒ *iij.* valeat etiam ſuccus cœpæ cum butyro ſubactus, vitello oui & oleo roſarum, conſimile eſt hoc *olei nenupharis, camomillæ an.* ℥ *j. ſucci lactucæ* ℥ *ij. farinæ hordei* ℥ *j. bulliant, & adde croci* ʒ *j. vitellos ouorum num. iij.* fiat cataplaſma, cui, ſi dolor ſit intenſiſſimus, additur ſeminis jhoſchiami, aut mandragoræ, vel opii ʒ j. peſſus etiam ex ſolo phylonio diſſoluto in vino, & aqua roſacea dolorem lenit. Verum narcotica hæc ſecuriora ſunt in hæmorrhoidibus ani, quam vteri. *Anodina.* *Narcotica.*

Eſt tamen mirificum ſequens cataplaſma ℞. *radicum altheæ lib. ß. radicum liliorum ℥ ij foliorum maluæ ihoſquiami an. m. j. florum camomillæ pug. ij. meliloti m. ß. ſeminis lini fœnugræci hordei an. ℥ j. ſeminis anethi ℥ ß. olei ſeſamini, vel de ſemine lini ℥ iij. opii ʒ j. miſce:* atque hæc ſunt quæ partim refrigerant, partim leniunt, & emolliunt, ideoque conueniunt imprimis, vbi propter ſiccitatem dolor intenditur.

Ad morales remedia

Verum ſi morales ſint, nec tam ex ſanguine, & bile, quam melancholia proueniant, conducunt teſte Arnoldo Villanouano medicamenta leuiter exſiccantia citra mordacitatem; vt puluis radicis iridis, & verbaſci; aut vnguentum ex oleo de fructibus, momordicæ cum ceruſſa, & lithargyrio, cui prædicti puluere addi poſſunt, & fiat linimentum aut peſſarium, aut ℞. *ceruſſa, ſpumæ argenti, plumbi vſti, & loti ſingul. ℥ iij. excipe melle*, & partem prius vino lotam linito; aut applicetur ſacculus calidus repletus ſemine lini, & floribus camomillæ, quæ incoxerint in vino rubello. Eadem ferè remedia vtilia ſunt, ſi dolor procedit ex tentione venarum, ob violentiam qua egreſſæ ſunt, tamen quædam reperiuntur, quæ omnium hæmorrhoidum dolores generaliter ſedant, inter quæ primum tenet locum vnguentum de melongenis ſuperiori à nobis deſcriptum. Secundum vnguentum de ſcarabæis, quod paratur ex ipſis animalculis frixis in oleo violarum, poſtea reiectis ſcarabæis adde axungiæ gallinæ, & ceræ q. ſ. fiat vnguentum in quo peſſaria liniantur. Tertium hoc eſt ℞. *cœpa rubea, radicis liliorum an. ℥ j. coquantur, contundantur, extrahantur & adde, fecis olei communis, olei myrthini an. ℥ j. miſce.* Quartum fit ex æquis portionibus ſucci portulacæ, ac mellis, quæ ſimul ad craſſitiem coquantur, & in mortario plumbeo poſtea trahantur.

Ad tumidas remedia.

Tertio ſi valdè tumidæ ſint, & materia ibi contenta multa, ad euacuandum quod ibi continetur, fiat prius euaporatio ex decocto maluæ, altheæ, viol. meliloti, florum camomillæ, parietariæ, verbaſci, cum ſemine lini, fœnugræci, ac foliis ebuli, vel ipſa folia ebuli cocta, & butyro mixta loco applicentur.

Sanguinis egeſt.

His enim ſi materia pauca eſſe diſcutitur, quod ſi multa ſit, vt nec his humor in eis contentus diſſipari queat, ſanguis ab ipſis extrahendus, quod fiet ſi præmiſſis iam repetitis fomentationibus, hirudines apponantur aut medicamenta quæ eaſdem reſerare valeant, vt ſi locus fricetur folio ficus, vel parietariæ, vel fruſto cœpæ, aut

linteo

linteō canabino, aut calamentho, origāo, ciclamino, pipere, nitro, ſcylla, & lacticiniorum generibus, ſed & oleum è nucleis perſicorum, & fellis genera cuncta hæmorrhoidas aperiunt, ſi rubia minor, aut acre aliquid ex ſupradictis eis miſceatur. Quidam hæmorrhoidas ſacrificant, aut lanceola aperiunt, quod periculo plenum eſt, quia aut ulcera inde fiunt corroſiva, & fiſtuloſa, ob terream & male cohærentem melancholiæ ſubſtantiam, aut incompeſcibilis ſequitur hæmorrhagia, quia hæ venæ univerſi corporis extremæ ſunt, quibus reciſſis, ſanguis ad eas magno impetu undique fertur, ſic vidimus aliquot, ex hac ſciſſione ab inconſideratis chirurgis facta, in extrema pericula cō-iectos, ſic D. Johannes Auſtriacus ex unius hæmorrhoidis ſciſſione ſuperveniente fluxu obiiſſe fertur; minor tamen fluor eſt in hæmorrhoidibus ani. *Quorundam error.*

Quarto ſi inflammatio adeſt, & inde dolor augetur, curatur victus ratione, avertentibus, & evacuantibus, uti in primo, ac ſecundo remediorum genere, ſubinde etiam repellentibus, aut aqua roſarum, portulacæ, plantaginis, cum albumine ovi, & muſcilagine ſeminis lini, ac cydoniorum: vel unguento roſaceo diu agitato in mortario plumbeo: vel ſi dolor ſit ingentiſſimus, ℞. *unguenti populeonis* ℥ j. *croci* ʒ ß. *opii g. v. cum vitello unius ovi miſce*, prodeſt etiam vitellus ovi cum oleo roſarum, in æſtate, cum oleo amygdalarum dulcium in hyeme. Quæ omnia præcedat inceſſio ex decocto malvæ, hordei, camomillæ, violis, & ſimilibus: deinde in augmento addatur prædictis linimentis oleum camomillæ, amygdalarum dulcium. In declinatione vero ex his duntaxat oleis cum farina fab. & fœnugræci, ac pauca cera fiat unguentum. Quibus ſic diſcutiantur, optimum fuerit: ſin ad ſuppurationem tendant, quod ad ſuppurantia, abſtergentia, & cicatrizantia attinet, petenda curatio ex cap. *de uteri inflammatione* in 4. remediorum genere. At ſi in corruptionem, & gangrænam tendant, tunc neceſſarius plane erit uſus ignis, ſeu actualis cauterii. *Si inflammata.*

Quinto ſi apertæ ſint, ac moderate fluant à multis morbis liberent, uti diximus, ſi vero immoderate, multorum malorum cauſa ſunt, ideoque compeſcendæ per ea, quæ capite *de immoderato menſtr. fluxu* dicta ſunt, nam fere omnia hic conveniunt. Adde tamen quod ſirupis adſtringentibus præmiſſis, fiat purgatio per myrabalano- *Fluxus ſedatio.*

balanorum cortices, vel tamarindos vel rhabarbarum, poſt quæ aſſumitur cochleare j. ſequentis conſervæ : ℞. *conſervæ roſarum antiquæ ℥ ij. gummi tragachanti. ſanguninis draconis, boli armeni. trochiſc. de karabe an. ʒ ß. cum ſyrupo myrthino, aut cydoniorum* fiat opiata, interdum etiam ſi fluxus ſit magnus, ad norcotica veniendum; Parti vero applicetur ſacculus repletus tribus partib. roſar. & una mirthyllorum, quæ leviter bulliant in vino rubro, aut fiant fomentationes, & inceſſiones in vino adſtringenti, aut adſtringenti decocto plantaginis, myrthi, florum, & capitum roſarum in aqua pluviali, & vino rubeo; ac peſſaria locellis applicentur ex pilis leporis, cum ovi albumine, aut ex eodem ovi albumine cum aqua roſarum pulveribuſque ſupradictis, quæ actu frigida applicentur, præſertim in tempore æſtatis, vel pulvere adſtringente locus inſpergitur, & renibus ac pubi unguentum comitiſſæ applicentur, Prodeſt etiam terra Lemnia in vino auſtero diſſoluta, & in aceto diluuntur, in uceri affectibus vino diſſolvi debent, pulvis ſarſæ parellæ, & ligni Guajaci, cum melle hæmorrhoidas exſiccant. Item pulvis ex corticis nucis, ſpongiæ, & ariſtolochiæ. Tandem frictiones fiant partium ſuperiorum, cucurbitulæ lumbis, & ſub mammis apponantur. His non proficientibus conſulunt nonnulli uti cauſticis, quæ cruſta generent Hippocrat. potius igne non admoto, ſed iuxta poſito ſiccandas iubet, ut ruges contrahant, & in ſe conſideant, hac ratione clyſteris fiſtula locis inditur, per eam candens ferramentum immittitur, & frequenter eximitur, quo magis calefieri ſuſtineat. Quod ſi tota excreſcentia in fungoſam carnem degeneret, tunc ſolum ſectionem faciendam cenſeo, ſi locus attingi queat, ſin min⁹ medicamentis atterenda, ut ſupra capite de condylomate dictum eſt,

Ignis.

Scholium.

Obiectio. *Obtrudes non differre hæmorrhoidas uteri cæcas à menſtruis ſuppreſſis, fluentes à ſuperfluo menſtruorum fluxu; quoniam eadem venæ videntur eſſe, quæ in hiſce tument, & eæ per quas menſtrua expurgantur.*

Solutio. *Dicimus vero rarò uteri hæmorrhoidas contingere, interdum tamen quia tanta eſt in quibuſdam fœminis repletio, ut non ſolum per cotyledonas, & cervicis venas menſtruis deſtinatas fluat, ſed ad eas etiam copioſe feratur quæ ad pu-*

ad pudendi partes nutriendas genitæ fuerunt. Mercurialis diſtinguit inter fluxum menſtruum, & hæmorrhoidalem; quod menſtruus, quamuis immodicus ſit, periodos habeat, & non ſit cum dolore, nec corpus inde adeo emacietur; quæ omnia in hæmorrhoidali contraria fiunt. Hæc tamen diſtinctio parum ſufficiens videtur; quia etiamſi non habeat periodos, idem etiam menſtruis inordinatis obuenit, & ſtillicidio eorundem, quin etiam dolores menſtruis, cum grauiſſimis ſymptomatibus etiam contingunt, ritè tamen hæmorrhoidæ vocantur, vbi hæc omnia conueniunt, vt ſtillatim ſine periodo, & cum dolore fluant; In quo tamen hæmorrhoidum ratio conſiſtat, nec Mercurialis declarat, neque quiſquam alius, quod ſciam, potiſſimam tamen eſſe puto, quia cum ex aliis venis vteri, ac ceruicis eius fluxus fiat menſtrualis; hæmorrhoides tum potiſſimum exoriuntur, cum muliebris pudendi venæ intumeſcunt, aut aperiuntur, quo in loco hanc affectionem maximè ſuboriri cenſeo. Quod autem Aetius ſcribit rarius in pudendo hæmorrhoidas fieri minus nobis probatur, niſi hæmorrhoidis nomen accipiat, pro quolibet ſanguinis fluxu, quæ altera eſt vocabuli ſignificatio, ac maxime propria; tunc quippe dubium non eſt, rarius accidere ſanguinis fluorem ex venis pudendi, quam ex venis vteri; qui & menſtrualis eſt, & creber. Verum ſi hæmorrhois pro affectu ipſo accipiatur, hoc eſt pro vena dilatata ex fœculentia ſanguinis; tunc affectus proprius pudendi eſt, ſed rariſſimus.

Lib. 4. c. 5. de morb. mul.

Hæmorrhoidum vteri ratio in quo conſiſtat.

Aetii lapſus.

De vteri, & pudendi verrucis, thymiis, acrocordone, & ficu.

CAP. XXVII.

VErrucarum quatuor ſunt differentiæ: Acrocordones, quæ tuberculoſæ ſunt eminentiæ, quaſi ex filo penſiles, & ita dicuntur, quia vertice ſuę reſectæ, chordę iuxta extremitatem ſimiles apparent. Myrmeciæ, ac ſi formicales dicas, talem enim habens pruritum, & in radicibus latiores exiſtunt. Thymus, qui eſt tumor aſper, oblongus, doloris expers formam thymi herbæ referens, vnde nomen habet, non tamen thymi noſtratis, ſed vteri thymi albi candiæ, cuius ſemen paruo continetur capite, vt ſtœchadis. Hic ſi manſuetior eſt, albeſcens conſpicitur, aut ſubruber; ſi malignus liuidus, ac doloroſus; ſanguinem effundens dum auertur amplius, quam pro magnitudine apparente. Ac rurſus ſi paruus eſt, thymius appellatur, ſi magnus, ficus aut mariſca, de qua ſatyricus poeta.

Differentia Acrocordones.

Myrmeciæ.

Thymus.

Ficus & mariſca.

Caduntur tumidæ medico ridente mariſcæ.

Clauus. Cornua. 7. 4. tra 3. cap. 14.

Quocirca decipiuntur, qui mariſcas cum hœmorrhoidibus cōfundunt. Quarta eſt differentia clauus, calloſa eminentia, alba, rotunda, duorum clauorum capitibus aſſimilis, quæ frequens naſcitur circa manus extremitates, & calcaneum, ac plantas pedum. Addunt aliqui cornua dicta, quæ ſunt verrucæ oblongæ, & in cornu figuram conuolutæ naſcuntur potiſſimum in iuncturis, vti Auicēna ſcribit; hi omnes tumores modo ſimplices naſcuntur, modo multiplices in pedibus, talis, manuum digitis, & palmis, mediis fœmoribus, in facie, in ano & perinæo, in glande, præputio, vteri oſculo, in alis pudendi muliebris, & in ipſo pudendo, de quibus vltimis peculiariter hic agimus. Sunt hi tumores de genere ſcyrrhi; fiunt autem ex concubitu, immodica exercitatione, vel attritione, immediatè tamen ex humore melancholico, & craſſo, vel terreſtri pituita, & ex morbo Venereo malignitatem ſæpe acquirunt. Mitiores dignoſces ex colore albo aut rubicundo, & doloris abſentia; maligniores ex duritie, ſorde, colore plumbeo, ac dolore, & quia manuum aut medicamentorum admotione exacerbantur; reliqua ſigna diagnoſtica ex ſupra dictis patent; omnes in curatione maius, quam pro magnitudine, faceſſunt negotium; nam myrmecia non niſi poſt multas euacuationes, ac ſudores curatur; thymius, & clauus etiamſi excidantur, iterum ſæpe radices ſpargunt, acrocordones facilioris ſunt curationis, ac ſi ſemel auellantur, radix nulla relinquitur, manſuetæ verrucæ facilè: malignæ, & exaſperatæ difficilius ſaneſcunt.

Species. Cauſa. Signa. Prognoſticum.

Curatio.

Curantur quatuor remediorum generibus, primo victu, qui craſſos humores minimè generare valeat, catharticiſque ad eoſdem purgandos accommodatis, tandemque ſudoribus ſi rebelles ſint.

Thymi & claui diſcuſſio.

Secundo medicamentis, diſcutientibus, quæ thymiis potiſſimum conueniunt, & clauis, vt ſaluia ſicca, cum caricis pinguibus, aut ſoleas veteramentarias vſtas, & tritas, ac vino exceptas appone, vel ſerpentis exuuias tritas cum caricis ſine granis, ſed & ſoleæ etiam & cucurbita ſicca per ſe teruntur, permiſcentur, & cum vino verrucis applicantur, pro optimo experimento; aut certè origani, & rutæ æquales partes vſtæ, & tritæ; thuris cortex cum vino & aceto, ocymi folia, cum ſutorio atramento; aqua, quæ diſtillat ex amputatis vitibus, cum ſale, vel in ea capita ſalitorum piſcium incoquantur, & decocto pars humectetur, quod mirificum eſt. Item capræ recens iugulatæ oculos

culos acu pungito, & humore inde fluente partem aſſiduè linito, & intra ſex dierum ſpatium, vt ſcribit Aetius, myrmeciæ extirpabantur; *Lib.16.c.5.* cochleam quidam ſuperponunt, quoad tumor humectetur, & ſic cadere ſibi perſuadent, alii ſuper inſpergũt puluerem myrobalanorum, citrinorum, & hermodactylorum, alii tanquam probatiſſimum laudant ſabinæ ſiccæ puluerem. Curantur inſuper claui, ſi partem ſæpius abradas, & tepida aqua ſubinde laues.

Myrmeciæ. arrodentibus curantur.

Tertio medicamentis arrodentibus, & exedentibus & adurentibus quæ maxime myrmeciis conueniũt, & acrocordonibus, prodeſt itáque ſuccus cucumeris agreſtis cum ſale; lac fici arboris illitum: ærugo cum ſulphure viuo; ficus primæ, quæ non matureſcunt, cum farina & nitro, aceto exceptæ ſi in aliis partibus exiſtant, aut vino, ſi in vtero: ſtercus ouillum, aut bubulum calidum cum vino vel aceto: puluis aluminis, & gallæ tritæ: aqua qua argentarii deaurant, ſi mitiori aliquo medicamento commiſceatur, vt aqua ex amputatis vitibus, aut ex ocymi foliis, vel potius aqua roſarum ſeu plantaginis: Hircinium fel cum nitro illitum: Oribaſius hoc laudat, tartari, calcis viuæ, floris æris partes æquales vrina pueri excipiantur: vel floris æris, auripigmenti, ſalis armoniaci ſing. ℥ i. cum ſucco thitymali miſceantur, ſed hæc Oribaſii vtero non conueniunt, quia ſunt cauſtica: ſuperiora etiam ibi diu immorari non ſinas quippe exedunt ac corrodunt, ideo vbi per horam aut circiter applicaueris, partem bis, terue, vino adſtringenti lauare oportet. *Corroſiua applicandi ratio.* At cum in partibus exterioribus verrucæ conſiſtunt, corroſiua hæc in glandium capulis, vel auellanarum medietatibus applicantur: aut circumcirca folia arboris, aut coria imponuntur, ne vicinæ partes offendantur. Sed & loca vicina vnguento ex bolo armeno, terra ſigillata aqua roſ. & aceto muniuntur: vel in mediæ nucis putamine foramine facto, verrucæ per id extractæ medicamento tanguntur, & ſulphure viuo liquefacto, vel aleæ luſoriæ cuſpide eodem ſulphure liquido intincta; cauendum penitus eſt ab humidis, oleoſis, & laxantibus, quæ affectionem refricant, & faciunt vt thymi regenerentur.

Manu opera.

Quartò ſi chirurgiæ hi tumores ſubiici poſſint, reſcindẽdi ſunt, malignorum tamẽ ſectio non admittenda, ob hæmorrhagiæ periculum, ideo manſueti tutius reſecantur, neq; enim in iis eruptionis ſanguinis timor eſt. Muliere igitur rectè collocata, eminentia volſellæ extentæ

dentibus funditus abſcindatur; ſic enim cauetur, ne vterus à ſcalpi acie vulneretur, reſectione facta puluis contra ſanguinem inſpergatur, & vlcus cicatrizantibus curetur; alii pilo equino radicem tumoris ligant ac ſingulis diebus paulatim adſtringunt, quoad deficiente alimento excidat, quod ſecurius fit, & ne denuo pullulent, loca candenti ferro tangunt, quod ſecurius fit, quando malignæ ſunt. Quidam etiam origani, aut roriſmarini ſtilum ad lucernam accendunt, ac tumori ſic admouent, vt inde non incendatur, ſed fumum ſuſcipiat, atque hoc ter faciunt ſingulis diebus, quod cum vtilitate fieri vidimus; Et Aëtius eadem ratione coniugem ſuam curaſſe refert. Alii ſarmento ignito verrucas tangunt quinque diebus, & affirmat Amatus poſt octiduum nec earum veſtigia ſupereſſe.

De Scabris vteri puſtulis.
Cap. XXVIII.

Deſcriptio. IN pudendo vteriue oſculo, earum præſertim fœminarum, quæ lue Venerea ſunt affectæ, vel virorum eodem malo infectorum conſortio vtuntur, puſtulæ exoriuntur, & ſunt eminentiæ, quæ ſchemate leuiter extuberant. quarum varias deſcribit ſpecies Celſus; *Lib. 5. c. 28* in his autem partibus maligniores potiſſimum generantur, quæ *Epinyctides* dicuntur, *Epinyctides.* qualitate magis quam copia moleſtæ, quarum etiam dolor ſupra earum magnitudinem eſt, neq; enim faba maiores vnquam viſuntur, ſæpe multo minores, ſcabræ, pruriginoſæ, ac furfuraceas ſquamas ex ſe proiicientes, quales non rarò conſpiciuntur in volis manuum eorum, qui iecore calidiori ſunt.

Cauſa. Fiunt ex abundantia bilioſi aduſtique humoris cum craſſitie, vel etiam ex humore Venerea labe infecto, qui puſtulas haſce reddit curatu difficiles, rebelles, diuturnas, doloroſas, malignas, ac contagioſas, *Nota.* cognoſcuntur facile dioptrâ, ſeu ſpeculo matricis, quo vteri affectus oculis ſubiici ſolent.

Curatio. Curantur quatuor remed. generibus. Primò cibis boni ſucci, de quibus ſæpius iam dictum eſt, & imprimis c. *de vteri hæmorrhoidibus*, abſtineto ab omnibus acribus, acidis, ſalitis.

Attemperatio. Secundo vniuerſalibus euacuationibus, vt ſanguinis miſſione, & purgatione pro ratione plenitudinis, aut cacochymiæ; Præmiſſa igitur humoris attemperatione per ſirupos borraginis, viol. fumariæ, cichorei,

chorei,cũ aquis vel decocto lupulorũ,ſmilacis aſperę,at ligni guaiaci. *Purgatio.* Purgatio inſtituenta per pilulas fœtidas de fumo terræ ad ℨj.ß: aut ℞. *agarici trochiſcati* ℨj. *pulpæ caßiæ* ℥j. *aut confectionis hamec* ℥ß, *ſiru.roſ. aut viol. ſol.* ℥ij. *in decoctione melancholica*, fiat hauſtus; confert etiam diacatholicon, diaphœnicon, aut apozema deſcriptum infrà c. *de uteri rhagadiis*, quæ ſi non proficiant præſertim adhibitis topicis de quibus ſtatim dicendum eſt, ſudores perneceſſarii ſunt ex decocto ſarſæ vel ligni ſancti, ſepiuſcule tamen tum cathartica, tum etiam ſudorifica repetenda, ob mali contumaciam.

Tertio localibus, quæ valeant humorem diſcutere, & malam eius *Localia.* qualitatem domare. Quocirca ſi manſuetæ puſtulæ ſint, balnea & inceſſiones conveniunt, ac poſtea abluere locum vino calido cum nitro, ac denuò aqua calida, ſubinde puſtulam lenire butyro cum ſulphure aut unguento ex oleo myrthino, & roſat. cum lithargyrio & cera, vel alumine cum melle, & mirrha, aut amurca cũ ſulphure, & argenti ſpuma, vel ovi vitello cum amurca in mortario ad coloris mutationem agitato, vel malicorio cum myrrha, & melle, inprimis autem valet hoc unguentum, quod ad puſtulas, & ſcabiem utiliter uti ſoleo, & paratum ad meos uſus in officinis habere. *Vnguẽtum ad puſtulas & ſcabiem.* ℞. *radicum enulæ campanæ, pimpinellæ, lapathi acuti an.* ℥iij. *aquæ fumariæ* ℥vj. *aceti acerrimi, aut vini optimi, pro affectibus uteri* ℥ij. *probè contuſa infundantur per diem ac noctem, deinde bulliant, & exprimantur fortißimè, expreſſioni adde therebinthinæ lib.ß. olei roſar.* ℥iij. *ceræ* ℥ß, *coquantur rurſus ad medias, & adde ſulphuris citrini* ℥j.ß. *ceruſſæ* ℥v. *aluminis rochæ* ℥ß, *ſalis gemmæ* ℨij. *olei ovorum*, ℨ.vj. *miſce bene agitando, deinde totum lava aquæ fumaria*, demum quando iam eo utendum eſt, pro qualibet unica adde ℥ß. unguenti lithargyrii, tum propter odorem, tum quia opus iuvat. Utilius eſt ſi prius locus madefiat aliqua ex aquis infra ſcriptis.

Quarto ſi malignæ ac rebelles ſint puſtulæ, fortioribus utendum *Si maligna ſint.* deſicativis, & iis, quæ puſtularum malitiam corrigant, quæ dum applicantur, ſirupi ex ligno Indico utiliter exhibentur, aut per eiuſdem decoctum ſudores promoventur, qui diſſipent ac doment eandem malignam qualitatem. Utiliſſimumque eſt locum abluere aqua Lamphranci, quæ conficitur ex vino, aqua roſarum, plantaginis, auripigmento, flore æris, omnibus mixtis ad formam collyrii, mirificè enim confert malignis partium pudendarum ulceribus ac puſtulis, fecit eius mentionem Guido. *Aqua lamphranci. C.7. de ulceribus aucharum.*

Altera aqua. Secũrius tamen nec minus efficax eſt hoc aliud: ℞. *aloes, quantitatem unius ciceris, floris aris, quantitatem dimidij ciceris, pulverizentur, & adde vini albi,* ℥ *j. aquæ plantaginis, capitum roſarum an.* ℥ *j.* ſerventur in phiala vitrea, mire ac ſine ullo nocumento ſanat omnia ulcera, & puſtulas partium pudendarum, ſi ſæpe per clyſterem aut ſiphonem infundantur. *Tertia.* Eiuſdem fere virtutis eſt id, quod ℞. *aquæ plantaginis, & roſ. an.* ℥ *iiij. ſalis gemmæ, nitri, aluminis an.* ʒ *ij. ſublimati* ʒ *j.* ß. *bulliant ad tertias, colaturæ adde viride æris* ℈ *j.* quo poſtquam uſus fueris per biduum aut triduum, ad mitiora te convertito iterum ad id redeundo, quoad puſtuloſa caro evaneſcat, ac nova appareat: quidam ſupra hoc medi- 1
camentum diachylon applicant, & bene, quia ſic non eſt neceſſe ad alia redire; & emplaſtra minus commode in uteri affectibus applicãtur: Hoc inſuper quod ſummæ utilitatis eſt prætereundum non fuit, inceſſionibus factis ex decocto fumariæ, lupulorum, fabarum, cum pauco ſale. Locus inungatur hoc linimento, aut peſſus in eo immerſus indatur. ℞. *Radicis enulæ campanæ minutim ſciſſæ* ℥ *iiij. coquantur exactè in q. s. aquæ cum modico aceto, aut vino* ut ſupra dictum eſt, *deinde piſtentur ac per cribrum excolentur, & adde axungiæ ſuillæ ſine ſale* ℥ *iij. ſucci ebuli, & fumariæ an.* ℥ *j.* ß. *mercurii ſaliva ieiuni aut vitello ovi extincti* ℥ ß. *ceruſſæ, lithargirij an.* ℥ *j. ſulphuris vivi* ʒ *j.* ß. *miſce agitando per horam, ac pulveres* 2
Admonitio *ſenſim commiſcendo.* quia autem puſtulæ diutiſſimè interdum infeſtare ſolent in hiſce partibus, aut externis, Admonendi ſunt tyrones, tutum non eſſe eas omnino ſanare, niſi fonticulus in crure reſeretur, ac diu, ut alibi diximus, apertus ſervetur.

De uteri ulceribus.

CAP. XXIX. 30

Differẽtia. VLcus à vulnere diſtinguitur, quod vulnus extrinſecus ſemper accipitur, ulcus originem plerumq; habet ex interiori vitio. Ulcerum variæ ſunt differentiæ, quarum quædam ex cauſis deſumuntur quædam ex accidentibus: quædam ex iis, quæ in ulcere ſuccreſcunt. Et ex cauſis quidem ulcus, aut corroſivum eſt, aut ſordidum, aut caver-

cavernoſum, aut fiſtuloſum, aut cancroſum; ex iis vero, quæ in ulcere ſuccreſcunt, ſanioſum fit, virulentum, purulentum, ac verminoſum: Ex accidentibus diſtemperatum, doloroſum, tumidum, cum contuſione, vel cacoethes ſive malignum & depaſcens. *In utero* ſordida potiſſimum fiunt ulcera, aut maligna, quod locus excrementis, putredinique patret; maligna, aut in cancroſa degenerant, & non diſtant ab ulcerato cancro, de quo ſupra: aut in depaſcentia quæ *Noma* *Noma.* ab antiquis Græcis fuerunt appellatæ. Sunt autem Nomæ ulcera inæqualia, quæ indies magis magiſque ſerpendo vicinas partes exedunt ac depopulantur, cæteris fœtidiora, ſordidiora, acerbioraque, qualia plurima accidunt per antiquas dyſenterias in inteſtinis. Porro tam ſordida, quam depaſcentia, aut incipiendo fiunt, aut ex diſrupto abſceſſu, & aut in uteri cervice, aut in eius corpore, potiſſimum tamen in cervice, quia carnoſior, carnoſiores verò partes facilius ulcus depaſcitur.

Contingunt ulcera in utero, vel poſt fluxus muliebres acres, vel *Cauſa.* à medicamentis erodentibus, & exulcerantibus appoſitis, ut ſabina, colocynthide, & ſimilibus, aut ab excrementis retentis, & putrefactis in uteri plicis, ex ipſius uteri impotentia ſæpe etiam ex diſrupto abſceſſu, ex qua cauſa, ſi abſceſſus pituitoſus fuerit, ſcordida evadunt ulcera; ſi aduſtus, interdum in cancrum degenerant: non raro etiam eveniunt ex contagine Venereæ luis, & talia ulcera Chironia, vel Thelephia tempore fiunt, & eadem maligna ſunt: frequentius tamen ulceratur locus ob partus difficultatem, cum aut grandior fœtus educitur, aut corrupus miſerabiliter extrahitur. Hæc ex Hipp. & Galeno deſumitur.

Generica ulcerati uteri ſigna ſunt, color in parte punctorius, & *Hipp. 1. de* per intervalla ſanioſi humores, fœtidique ex utero prodeuntes; ac *morb. mul.* conſequuntur peculiaria ſymptomata affecti uteri, ut dolor capitis, *Gal. lib. de* præſertim ſyncipitis, qui ad radices oculorum, manus & digitos ſe *tum. præter* extendit, dolent inſuper lumbi, inguina, & imus venter, febricula ſuc- *nat.* ceſſu temporis ſupervenit lenta cum crebris horroribus, menſtrua *Signa generica.* ſi quæ fluunt, purulenta & olida ſunt, durante affectu tumeſcit venter maximè crura, delirat, animo linquitur, perfrigeratur, & uti Hippocrat. cit. ſcripſit non concipit.

Cæterum ſi ulcus in uteri oreficio, vel collo exiſtat, dioptra, inſtrumento

mento locis inſpiciendis idoneo, exploratur, ſi in profundo uteri, ab excrementis inde emantibuus dignoſcitur. *Specialia.* Specialia ulceris indicia ſunt, quia ex ſordido copioſus humor & ſanies, cum modico cruciatu profluit; ex depaſcente fœtida eluvies, nigra, viridis, livida cum dolorib. acerbiſſimis, & aliis inflammationis ſignis, & quæ laxant medicamenta irritant, contraria leniunt. At ſi ulcus fuerit iam mundum, humor paucus, æqualis, craſſus, minimeque fœtidus cum facilitate promanat, Si ſemplex tãtum excoriatio extiterit, percipitur ardor & punctio, & interdum materia quædam ſubtilis ac ſeroſa emanat. Sed *Excremen-torum exul-cerantium.* & excrementa, quæ uterum exulcerant, ſic dignoſcuntur, nam ſi tenuis ſanguis eſt, aut flava bilis, dolor acerrimus fit, purgẽs, cum ardore, & febre: ſi falſa pituita, prutitas adeſt, intolerabilis, excrementum paucum cum fœtore, & pauca ſanie: ſi ichoroſa humiditas, excremẽta copioſiora fœtida: ſi ex melancholico humore, id quod excernitur eſt inſtar fecis vini: ſi ex menſtruis ſuppuratis, apparet ſicuti lotura carnis. *Signa ſym-ptomatum.* Ulcerum in utero ſymptomata præter cætera conſideranda ſunt tumor & intemperies tumor ut plurimum eſt inflammatio, qua præſente paucus cruentus ac feculentus humor cum magno dolore prodit, diſtemperies autem ſi calida ſit, & ſicca deprehenditur ex defectu excrementorum: ſi frigida & humida ex abundantia eorũdem. Tandem externas cauſas, ut medicamenti erodentis uſum, fluxum muliebrem, & ſimilia, ex patientis aut aſſiſtentinm ſermonibus dignoſces. Per conſenſum vero alicuius partis, an ex proprio uteri vitio ulcus fiat, ſeu potius foveatur, ex partis cuiuſpiam affectione deprehendes; & quia, quæ in utero excrementa generantur, purulẽta ſunt & compactiora, quæ vero aliunde prodeunt, tenuia ac ſanioſa.

Prognoſtica Jam vero cum omnia matricis ulcera difficulter curentur quia pars totius corporis recrementa excipit, quæ conſolidationem impediunt, difficilius tamen quæ in fundo recondita, quam quæ in cervice expoſita, quia uteri fundo medicamenta minus commodè applicantur, & quia totus nervoſus ſerius coaleſcit, adhæc recentiora, & in iuvenculis faciliorem ſuſcipiunt curationem; Inveterata, & in ætate provectis in hydropem vel mortem deducunt, quin etiam pura ſordidis, ac depaſcentibus minus periculoſa.

Animad-verſio. Hic animadvertendum eſt, abſceſſus rumpi nonũnquam ad interiorem

teriorem vteri partem,& tunc foras per vteri capacitatem, & ceruicẽ eius pus effluere,ſicuti menſtrua expurgantur. Interdum in exteriori ſuperficie corporis ipſius vteri intra corpus iuxta inteſtina , & peritonæum,quo caſu ſi inter ea loca pus colligatur apertione opus eſt, vt in hydropicis; aut etiam rumpitur in externa ſuperficie ceruicis,idque vel aqua veſicæ adhæret,& tunc pus effluens per eam egreditur,viciſſimque vrina per vteri ceruicem promanat, ac non rarò ab impacto pure ſupprimitur; vel qua recto inteſtino,& tunc clyſteres per pudendum, vteri vero ablutiones per anum,emittuntur.

Curatio.

Curantur vteri vlcera quinq; remed.generibus,Primò iis,quæ antecedentẽ peccantẽ humorẽ euacuare valeāt,ac morboſum,vti vocāt, apparatum emendare,quod fit laudabili victus ratione,ſanguinis miſſione & purgatione; *Victus.* Eſto igitur aer ſiccus,& in actiuis temperatus, ſomnus cõſueto paulo longior; exercitium vitandum, cuius vices moderatæ ſuppleāt frictiones, repletiones arcendæ, aluus emollienda,animi affectus inhibendi,ac inprimis coitus vt infenſiſſimus. Cibus ſit parcus,ac humori peccāti cõtrarius,vt cremor ptiſanæ,oua recẽtia,tremula,lac, iuſcula gallinarũ,& caro earundẽ, præſertim extremitates, & auiculæ montanæ,paſſulæ,amygdalæ, piſtaceæ. Potus vinũ album dilutũ aut adſtringẽs,vel aqua ex decoctione hordei torrefacti, ac radicis liquiritiæ,tam cibus,quam potus moderatè,& debito ordine ſumantur.Deinde vniuerſales euacuationes topica medicamẽta præcedant, *Sanguinis miſſ.* ac inprimis quidem ſanguinis miſſio ex giberi vena pro virium robore,ſubinde ex pede,deinde purgatio poſt humorũ præparationẽ adminiſtretur pro natura humoris redundantis, ſicuti ſæpe iam repetiuimus, cauendo ſemper ne quicquā miſceatur, quod humores ad vterum deducat. *Vomitus. Sudor.* Auertunt inſuper vomitus,frictiones partiũ ſuperiorũ,ſudor per decoctum ligni ſancti,ſarſæ parellæ, aut radicis chinæ.

Accidentium correctio.

Secundo quia vlcus curari nequit, niſi accidentia, ſi quæ adſunt, corrigantur,conſiderandum an inflammatio coniuncta ſit,intemperies,aut dolor: & ſi quidem cum inflammatione vlcus compoſitum eſt,iis vtendum,quæ ad illam c.proprio ſcripſimus:ſi cum intemperie, iis quæ c. *de vteri intemperaturis*; ſi cum dolore,iis quæ c. *de cancro quinto remed.genere*: *Vlcus cum intemperie.* & ſi dolor partes ſuperiores pertingat, balneis vtendum, habendaque ratione ſemper eius partis,ſi qua ſit, ex qua acres ad vlcus humores confluunt.Peculiariter autem,ſi intemperies ſicca ſit,vlcus ablues infuſa aqua tepida cum ſaccharo,aut aqua vel ſucco portu-

lacæ vel cremore hordei; ſi humida, vino lauabis, aut decocto Guaiaci, vel ſmilacis, in quo incoxerint alumē, malicorium, aut ſimilia, at ſi adiuncta ſit vteri vel vlceris labiorum durities, olea miſcenda, quæ c. *de ſcyrrho vteri* dicta ſunt vel ℞. *radicis althea, liliorum alb. an.* ℥ ß. *pulegii, origani an. m.* ß. *ſeminis lini, fœnugraci an.* ℥ ß. *flor. roſ. p. j. coquantur in pari q. aqua, & vini, colatura adde adipis anſerini* ℥ j. aut ℞. *lactis bubuli, vel aſinini* ℥ iiij. *olei liliorum alb.* ℥ j. ß. *adipis anſerini* ℥ j. *miſce.*

Si ſordidum. Tertio ſi vlcus ſordidum fuerit, detergentibus medicamentis vtendum eſt, veluti hydromelite, aut melle roſ. cum decocto paſſularum, Ireos, & hordei, aut ptiſanæ cremore cū melle, vel cum decoctione furfuris, & lentium decortic. addunt quidam fœnugræcum, & malvam, ſed minus vtiliter, quæ nimis humida ſunt, applicantur, quia vlcus humidum eſt, & abſtergi poſtulat, & natura partis ſicca, quæ conſeruari debet. *Putridum.* Quod ſi vlcus quia ſordidum eſt, aut cum aliqua putredine, quam fœtor accuſat, validioribus indiget detergentibus, diſſoluitur in aliquot ex prædictis liquoribus vnguentum Apoſtolorum, *Mundificatiuum apii.* aut Ægyptiacum, vel mundificativum apii, quod hac ratione paratur, ℞. ſucci apii aut petroſelini ℥ ij, mellis roſacei ℥ j. ß. farinæ hordei q. ſ. ad ignem leui ebullitione fiat pulticula, cui addunt aliqui terrebinthinæ ℥ ß. maximè ſi pars neruoſa ſit: at ſi corruptionis, aut malignitatis timor adſit, adde ſucci abſynthii, aut nicoſianæ ℥ i. ac ſi calor ſit magnus tantundem ſucci plantaginis, in quo etiam peſſaria intingi poſſunt, aut in hoc alio: ℞. *foliorum abſynthii, centaurea, agrimonia an. m.* ß. *radicis ariſtolochia* ℥ ß. *coquantur in ſ. q. hydromelitis, & adde farina orobi, hordei an. q. ſ. pulueris radicis Iridis Illyrica* ℥ ij. *cum melle deſpumato* fiat vnguentum; vel aqua marina ſalitaue, cum aluminoſa ſeu lixiuio vlcus abluatur, aut etiam vino albo aut puluere aluminis vſti, vel ariſtolochiæ, & Iridis, laudat Auicenna id quod ℞. *litargyrij, ceruſſa, ſarcocolla an.* ℨ. ß. *cera, & olei roſ. q. ſ.* fiat vnguentum, in quo madidæ flammulæ vtero applicentur. Verum aluminoſa aqua, & ea quæ metallica recipiunt, non, niſi cum cicatrix iam eſt inducenda, conueniunt. *Cum acrimonia.* Quod ſi in vlcere acrimonia puncturæque perſentiantur, medicamenta detergentia citra mordacitatem eſſe debent, ideoque neque apium, neque abſinthium, neque reliqua calidiora ſunt admiſcenda, ſed iniiciēdum ſerum lactis cum melle, vel ſirupo roſ. aut ℞. *fol. plantaginis, myrthi, oliuarum, capyll. Veneris, agrimonia an. m. j. coquantur ſimul in q. ſ. aqua, colatura adde ſirupi roſ.* ℥ iij. vtero iniiciatur.

At ſi

Trochiſci fuliginem generantes in vlcere.

At ſi medicamenta hæc non ſufficiant, ſuffumigia ſunt adminiſtrã-da, quæ fuliginem generant, vt ℞. *thuris, maſticis, myrrhæ, ſtyracis, ladani, lapidis pyritis, auripigmenti an.* ℨ *ij. therebinthinæ q. ſ.* fiant trochiſci pro ſuffitu.

Depaſcens, & erodens.

Quarto, ſi vlcus depaſcens fuerit, opus erit iis quæ valentiori adſtringendi facultate prædita ſunt, frigidaque ſint ſtiptica, & exſiccantia, quo in caſu primas tenet aqua aluminoſa, quæ repellit & exſicca; vtilis etiam aqua plantaginis, roſarum, chalybeata in qua incoxerint cyperus, myrobalani, nuces cupreſſi, malicorium, balauſtriæ, marrubii, vel centaurium: Fernelius commendat aloen, & abſynthium. Ex harum igitur rerum decoctione fiant fomenta, & inceſſiones, aut mulſa iniiciatur, in qua aliquot ex dictis ſimplicibus incoxerint, additis ℨ *ij.* pulueris Iridis, & ariſtolochiæ, vel in eadem mulſa coquatur lentiſcus, calamus aromaticus, & abſynthium: ac ſi vlcera rebellia exiſtant adde floris æris ℨ iij. aut ex Pauli conſilio chartam combuſtam; vel ſi conſpicua ſint, arſenici ℨ j. tametſi ſcarotica difficulter vterus ſuſtinent, vt Aetius notauit. Si caro ſupereminеat, adiice, quæ exedant, vt alumen vſtum & reliqua mitiora cauſtica, quæ ſine dolore carnem conterant, de quibus c. *de Nymphæa* 3. remed. genere.

Rebelle.

Cum ſupercreſcente carne.

Vlcus ſimplex.

Quinto vlcera ab accidentibus vendicato, ſimplex vbi iam fuerit, leuioribus abſtergentibus curatur, vt melle roſ. cum aqua hordei, & ex decoctione roſ. ſiccarum; ſero lactis cum ſaccharo vel decocto lentium, cum ſirupo roſ. ſic. vel ſucco plantaginis aut polygonii, & portulacæ decocto cum melle roſ. in quibus inſuper liquoribus ſi diſſoluas puluerem aloes, tutiæ, hæmatitis, chartæ combuſtæ cucurbitæ ſiccæ, & aduſtæ optimum paraueris; aut ex iiſdem pulueribus cum oleo roſ. & cera fiat vnguentum, quod eodem liquore diluatur, addes autem pro ℨ j. pulueris ℥ j. olei: In quibus medicamentis flocci madefiant pro peſſariis vel in ſequenti vnguento. ℞. *olei roſarum* ℨ *iiij. ceræ albæ* ℥ *j. ß. liquefiant, & in mortario plumbeo, cum lacte muliebri aut caprino ducantur, donec albeſcant, tunc reiecto priori lacte aliud iniiciatur, idque ter quaterve fiat, tunc adde croci* ℨ *j.* fiat peſſus, qui dolorem mitigat & calorem reſtinguit, cui conſimile hoc aliud cenſetur: ℞. *tutiæ lotæ* ℨ *j. litargyrij, ſarcocollæ, ceruſſæ an.* ℨ *ß. cum oleo roſ. & cera* fiat vnguentum, quæ quidem omnia non ſolum in forma peſſarii ſubiecta verum etiam abdomini,

& coxis

& coxis impoſita proſunt, ac per latentes meatus transferuntur, iiſdē etiam aloe, myrrha, Iris & alia ſarcotica admiſceri poſſunt iiſdemque partibus, aut ſuper vnguenta ſequens emplaſtrum applicetur, quod cuncta vlcera mirifice ſanat, ℞. *galbani ℥ j. ammoniaci, bdellii an. ℥ ij. opoponacis ℥ j.* omnia comminuta imponantur in olla vitreata, & affundatur acetum optimum poſt diem naturalem lento carbonum igne liquefiant, & per ſtramen extrahantur, ac exprimantur, colatura denuo coquatur ad aceti conſumptionem, ſemper miſcendo, quæ per ſe bene obturata ſeruentur; ac ſeorſim, ℞. *olei oliuarum lib. ij. ceræ nouæ lib. ß. liqueſiant ad lentum ignem; quibus ab igne ſeperatis adde litargyrii lib. j. ß. miſceto*, quoad nigreſcant, tunc paulatim affundito prius liquefacta materialia, bene aduertendo, ne virtus exhalet, tunc adde *vtriuſque ariſtolochiæ, calami aromatici, myrrhæ, thuris an. ℥ j. olei laurini ℥ j. ß. ac tandem optimæ terebinthinæ ℥ iij.* miſceantur diligenter, quoad in frigidam iniecta materia poſtea manibus non adhæreat, ſed malaxari poſſit. Atq; eo tempore patiens cibis reficiatur, vt caro copioſius generetur, ſæpe etiam ſatis eſt molliori flocco vlceris labia extergere, & eius cauitatem ſiccis etiam linimentis replere, vbi nulla iam adeſt malignitas, nulla craſſior ſordes, nam dum hæc perſeuerant, vlcus abluere, antequam medicamenta applicentur, ſingulis curationibus neceſſe eſt, ac ſi ſanies acris fuerit, ſero vlcus abluatur, ſi copioſæ ſordes, melicrato, ſi multa & acris, ſero cum ſirupo roſ. vel ſacchari octaua parte; ſi cauum, vino; ſi putridum & malignum, aqua marina, vel lixiuio aut vrina veteri, diluto marrubii, aloes, abſynthii, myrrhæ in vino: fiſtuloſum iis, quæ c. *de fiſtula* reperies, aut certè cum vino adſtringenti, vel ex decoctione myrthi, thuris, nucum cupreſſi, mumiæ, myrrhæ. Demum quæ cicatricem obducunt adhibenda, aut liquorib. diſſoluta aut in forma peſſi, talia ſunt vnguenta ſiccantia, vt de pompholige, de plumbo, de ceruſſa, vel id quod ſupra deſcripſimus ex roſ. cera, & lacte in mortario plumbeo ductis: Hæc pauca admoniti, vt vlcere in ceruice exiſtente peſſariis potius, in fundo verò vterinis clyſteriis vtamur, & ab vterino clyſteri peſſus applicetur, ac emplaſtrum Epigaſtrio, & coxendicibus imponatur. Secundo notandum ex Galeno vlcera vteri, ac pudendi medicamenta oppido ſiccantia expoſcere, tum ob partis ſiccam naturam, tum ob recrementa, quibus hæc loca abundant. Tertio vſum hypocauſti vtilem ſemper eſſe, quia exſiccat.

Vlceris ablutio.

Cicatrizantia.

Admonitiones.

3. methodi.

Scholium.

Scholium.

Tria in ulcere apparere ſolent recrementa, uti ſcribit Galenus, tenue unum, quod Icor dicitur ſive virus, & ulcus humectat, unde virulentum, ſeu ſeroſum: craſſum alterum, quod ſordes etiam nuncupatur, unde ulcus ſordidum, nam quemadmodum in ſingularum partium coctione duplex gignitur excrementum, tenue unum, & vaporoſum ex ſeroſo liquore qui fuerat ſanguinis vehiculum, & inſenſibiliter tranſpirat: craſſum alterum, & terrenum ex quo ſordes ac pili gignuntur, & ſunt reliquiæ ſanguinis, quæ incoctæ permanſere, aut aduſtæ, eodem autore: ita hæc duo in ulcere recrementa ſuboriuntur. Præter quæ tertium inſuper eſt, quod pus dicitur, ac fit ex ſanguine extra venas effuſo per earundem, & arteriarum diviſionem, qui cum non poſſit à natura, gubernari & ab aere ambiente alteretur, corrumpitur; ac multitudine hoc recrementum reliqua dura obſcurat, vel ex eodem, cum prædictis recrementis, ſi in maiori copia ſint, fit ſanies.

3. meth. 3. — *Icor ſive virus.* — *Sordes.* — *1. de ſanit. tuend. 12.* — *Pus.*

Tametſi ſunt qui autumāt ſaniem & Icorem non differre niſi hoc duntaxat, quod ſanies incipiente ulcere; Icor ſaneſcente iam appareat, virus ex maligno fluat; & Galenus Icorem, & ſaniem idem eſſe ſentit. Sed utcunque ſit, ex tenui recremento ulcus humidum redditur, ex craſſo ſordidum; quocirca duplex medicamentum ulcus exigit, ut humidum, ſiccans: ut ſordidum, expurgans & extergens, ſordes enim per ſe non effluunt, ſed ulceri adhærent; & cum nullo tempore natura ceſſet, nullum certe tempus erit, in quo duo hæc in ulcere non colligantur, ſubindeq; utrumque medicamenti genus deſideretur.

Sanies. — *cit. meth.*

De uteri fiſtulis.

CAP. XXX.

FIſtula eſt cavum, profundum, ſinuoſumq; ulcus anguſto foramine patens, callo obductum; quo quidem callo à ſinuoſo differt; fiſtularum plura ſunt genera, quæ ex figura deſumuntur; aliæ quippe breves ſunt, aliæ altius penetrant, aliæ rectæ intus feruntur, aliæ ſimplices exiſtunt, aliæ duplices, aut multiplices, quaſi ramulis ab uno ore intus ſparſæ, interdum rectæ, nonnunquam flexuoſæ, tortuoſæque aliæ intra carnem deſinunt; aliæ ad oſſa, & cartilaginem penetrant.

Definitio. — *Differētia.*

Fiū fiſtulæ tanquam à cauſa remota, ex corruptis putrefactiſque humoribus, tanquam vero à proxima, à difficilimis & negligenter

curatis ulceribus: aut ex abſceſſibus, haud tempeſtivè apertis. In utero autem non raro contingunt, præſertim in eius oſculo, & pudendo, tum quia prædicta ulcera, & abſceſſus ibi minus commodè curantur tum quia plures erodentes, & acres humiditates ibi abundant, à quibus molliſſima carnis ſubſtantia facile exeditur, ac poſtea difficulter coaleſcit, quæ calli, ac fiſtulæ potiſſima occaſio eſt. Proveniunt inſuper fiſtulæ, ut Hippocrates lib. *de fiſtulis* ſcribit, ex contuſione, aut equitatione, ſed hæ cauſæ potiſſimum in ſede fiſtulam gignunt.

Signa. Cognoſcitur ex figura fiſtulæ factitiæ non abſimili; id enim nomen habet ab arundinearum fiſtularum translatione. Deprehenditur etiam dolore nullo, niſi fiſtula nervum attingat, adhæc digiti compreſſione pus egreditur virulentum, quod ſi album ſit, fiſtulam recentem eſſe arguit, & in carne; At ſi craſſum viſcidum & inæquale, antiquam; ſi tenuè paucum & nigrum cum dolore effluit, nerui corruptionem accuſat; ſin autem fiſtula os pertingat, & non penetret ad ipſius cavitatem, pus apparet tenue, ac pallidum; oleaginoſum medullæ corruptionem atteſtatur, & fiſtulam ad oſſis cavitatem penetraſſe. At ſi fiſtula venam penetravit, ſanguis exit cum pure craſſus, & multus, tenuis vero & paucus ac per ſaltus, ſi arteriam. Quod ſi uteri fiſtula in ſuperiori parte conſiſtat, & ad veſicam permeet, urina per fiſtulam inſtillat, ſi in inferiori, & inteſtina perforat alvi excrementa; quam altè vero, & ad quem locum fiſtula perveniat demiſſo per foramen inſpicillo dignoſcitur, uti Celſus docet, ex quo horum pleraque & ex Hipp. & Paulo. Ubi notandum quod oſculum fiſtulæ interdum clauditur, & aliquantulum poſt alibi pullulat. Porro expeditius curatur fiſtula recens, ſimplex intra carnem, & in corpore iuvenili, ac boni habitus: laborioſius, anfructuoſa, multiplex, profunda, quæve os, cartilaginem aut nervum lęſit, aut ad veſicam, inteſtinumve penetrat, in ſenili corpore, & pravis redundante humorib.

Cel. l. 5. 6. 28. Hipp. lib. de fiſtulis. P. lib. 4. c. 48. Prognoſticum.

Curatio. Curatur iis, qua fluxionem impediant, quo fiſtula medicamentis promptius cedat, deinde antecedentis cauſæ emendatione, habita ſemper ratione totius corporis; Speciatim autem quinque remed. generibus; Primo optima victus ratione parum exſiccante, ut euchymis cibis, & aere ad ſiccum tendente: Deinde prout corpus pletoricum, aut cacochymum eſt, ſanguinis miſſione aut purgatione?

gatione; item frictionibus, & ligaturis partium ſuperiorum, ſi ex fluxione fiſtula pendeat: balneis etiam ſulphureis, præcipuè ſudoribus ex decocto ligni Indici, aut ſarſæ, hæc enim exſiccando fluxum curāt, ideoque poſt univerſales purgationes, & ſudores convenit etiam ſirupus de ligno, aut de ſarſa, aut hoc apozema per aliquot dies ſumptum, ℞. *foliorum olivæ, filicis maris an.* ℥ *j.* ß, *radicis gentianæ* ℥ *j. centaureæ* ʒ *vj. fol. portulacæ m.* ß. *plantaginis, agrimoniæ an. m. j. polypodii* ʒ *v. hordei mundi p. ij. coquantur in lib. iiij. aquæ ad tertias, facta colatura adde ſirupi roſati* ℥ *iiij.* ſed ſi addas ſirupum de roſis ſiccis, magis fluxio præpedietur.

Apozema.

Secundo orificii dilatatione, quo melius mundari extirpariq; fiſtula queat; dilatatur autem immiſſa radice gentianæ, brioniæ, ariſtolochiæ mundatæ, vel ciclaminis aut medulla ſambuci, vel potius ſpongiola retorta, & acuta, quæ prius maduerit in ſequenti aut ſimili medicamento, ℞. *ceræ, ac reſinæ an.* ℥ *j. liquefiant, & adde ſublimati* ʒ *j. tunc ſpongiola intingatur, & fortiter exprimatur in prælo*, aç applicetur, ibique per 12. horarum ſpatium maneat.

Orificii dilatatio.

Tertio iis, quæ callum conterant, atque illidant, quo facilius ulceris labia uniantur, quod fit uno, è tribus mediis, medicamento, ferro, igne; ac fiſtula recens ſit, nec admodum profunda medicamenta ſatis erunt, ut penicillum madidum in aqua roſ. cum modico arſenico, aut in hoc altero mirabili liquore, præſertim ſi à morbo gallico originem traxerit, deſumitur ex Fernelio, & ℞. *ſublimati g. xij. aquæ plantaginis* ℥ *vj. in cineribus calidis in phiala vitrea bulliant ad medias, aut* ℞. *unguenti Ægyptiaci* ℥ *j. pulveris Iohannis de Vigo* ʒ *j. diſſolvantur in* ℥ *ij. aquæ plantaginis, aut unguentum Ægyptiacum cum lixivio diluatur*, aut ℞. *ſucci aſphodeli* ℥ *iij. mellis, auripigmenti, calcis vivæ an.* ℥. *ij.* miſce, & in fictili coquantur, in furno cocta pulverizentur. quo pulvere conſpergantur lichynia; ante tamen quam hæc applicentur callus emolliendus erit quod fiet peſſo aureo, aut ℞. *æſipi humidæ, radicis lilij. illyricæ, therebinthinæ an. partes æquales fiat* unguentum: cui conſimile parabis ex pari quantitate medullæ cervinæ, olei liliorum, & ceræ; At ſi fiſtula eſt admodum profunda, aut ſinuoſa, medicamenta diſſolvantur in vino albo, & melle quibus incoxerint agrimonia, & gentiana, ſumatur vero ʒ j. pulveris & ℥ iiij. liquoris, vel ℞. *unguenti. Ægyptiaci* ℥ ß, *ſublimati* ʒ ß, *auripigmenti* ℈ *j. lixivii. & aquæ plantaginis*

Calli illiſio

Liquor ad puſtulas fiſtulas & ſciſſuras.

an ℥

an. ℥ iiij. aquæ roſarum ℥ ß. bulliant ad tertias iniecto hoc liquore orificium fiſtulæ obturetur cera, vel goſſypio, ut intus per aliquod horas manens, quod volumus, perficiat. Abluitur etiam ulcus cum aqua forti, ſed hæc, & quæcunque arſenicum, vel ſublimatum recipiunt vehementiora ſunt, & ulceribus muliebris pudendi magis quam utero conveniunt, niſi durior callus ſit, & patiens ſectionem formidaverit, utcunque tamen circumcirca unguentum de boloarmeno ſemper applicetur: ſequens aqua deſtillata fiſtulæ, cancro, & antiquis ulceribus utiliſſima eſt, atque etiam mundo muliebri ℞. *vitrioli ſcriptorum ℥ j. ſalis ammoniaci, nitri an. ℥ j. albumina ovorum indurat. ſub prunis numero xx. incorporentur & ſic maneant, per horas duas, poſtea diſtillentur.*

Aqua deſtillata.

Præſciſio.

Secundus modus calli illidendi eſt inciſo, qua tum utendum, quando callus durior fuerit, & antiquior, fit autem inciſio, (pronunciato prius periculo) uſque ad fiſtulæ finem, & callus unguibus, aut ſcalpro radicitus avellitur, excoriaturque cavendo ſemper venarum arteriarumque ſectionem, quo facto ulceris cavitas abſtergenda, ut infra 4. remed. genere. Tertio modo uſtione callus de medio tollitur, quod tunc fit, quando non ſolum calloſa, ſed virulenta, & maligna fiſtula, in pudendo muliebri potius, quam in uteri oſculo, extiterit, aut ex Venerea lue originem traxerit. Fit porro uſtio candenti ferro; aut cauſtico medicamento hac ratione, uteri aut pudendi cavitatem prius dilatabis, deinde ſpecillo immiſſo per fiſtulam cuius ductu, fiſtula ipſa diſcindatur, partem elychynis formabis, donec undique diſciſſa labia diſiungantur, ſecunda vel tertia die medicamentum cauſticum, de quo ſupra, applicabis, vel ferro ignito, ſi neceſſitas id poſtulet, partem inures, circum fiſtulam poſitis, quæ repellant ac refrigerent, ut unguentum de bolo, in ipſo ulcere mitigatorio ex roſaceo, & ovi luteo, deinde butyro aut pinguedine utendum, qua cruſta deiiciantur, tunque pus coctum apparebit.

Uſtio.

Quarto ubi tale iam videris pus, iis quæ ulcus detergunt ac mundant utendum eſt, quippe eius cauum carne impleatur oportet, antequam labia coaleſcant, fieri autem id nequit, priuſquam removeantur impedimenta; quæ vero ulcus detergunt mutuanda ſunt ex ſuperiori capit. 3. & 5. remed. genere peculiariter tamen fiſtulis convenit mundificans ex ℥ iij. vini, & ℥ j. mellis roſ. aut ℞. *therebinthina lotu vini ſublimati ℥ j. ſucci apii, agrimoniæ, Nicoſianæ an. ℥ iij. mellis roſarũ ℥ j. pul-*

Mundificatio ulceris.

℥ j. pulueris ariſtolochiæ rotundæ ʒ ij. coquantur ſucci cum melle roſ. & therebinthina ad mediæ partis ſuccorum conſumptionem, tunc reliqua miſceantur, quod ſi mundato iam vlcere addas myrrhæ, ſarcocollæ, radicis iridis an. ʒ j. egregium efficies medicamentum ad producendam carnem; At ſi craſſius pus fuerit, maior fiet detorſio, hac forma ℞. *therebinthinæ, reſinæ, mellis an. ℥ ij. myrrhæ, ſarcocollæ, farinæ lupinorum, fœnugræci, ac radicis ireos an. ʒ j. ß.* fiat vnguentum. Sequens inſuper lauacrum deſiccat, & partem confortat ℞. *vini albi ℥ iij. (quidam accipiunt vini ℥ ij. aquæ ardentis ℥ j.) mellis roſ. ʒ x. myrrhæ, aloes ſarcocollæ an. ʒ ij. ferueant lento igne ad tertias,* & per ſiringam vlcus eluatur; tertium hoc non ſolum detergit, verum etiam ad exterendum callum, ſi quid eius adhuc ſupereſt, vtiliſſimum eſt, ℞. *Foliorum plantaginis, abſynthij, centaureæ minoris ſabinæ foliorum oliuæ, agrimoniæ. an m. j. radicis gentianæ contuſæ ℥ ij. fiat decoctio in vino albo, colaturæ lib. I. adde mellis roſ. ſirupi de abſynthio an. ℥ j. ß.* tandem ea adminiſtranda quæ cap. ſuperiori ad conſolidandum, ac cicatricem inducendam retulimus. **Liquor ad abluẽdum & exterendum callũ.**

De uteri rhagadiis, ſiue fiſſuris.

CAP. XXXI.

HAud aliter atque in ano, in manibus, labiis, & mammarum papillis ex vehementi frigore, vel ſeptentrionali vento, aut immodica iecinoris ſiccitate, ita in vteri oſtiolo fiſſuræ, ſeu rimæ fiunt, quas græci rhagadas vocant, ac ſunt vlcuſcula, in longum, & anguſtum deducta, interdum profunda cum labiis calloſis, interdum ſuperficiaria ac ſine callo, alia humida, alia ſanioſa, alia arida, alia cancroſa, quorum labia ſemper, cum diuturna ſunt, callum contrahunt, & indurantur. In quo malo caro non exeditur, ſed cutis ad nutum plicaturarũ partis contrahitur, ita vt pars citra dolorem proprio fungi officio non poſſit, antequam cicatrix omnino obducatur, ideoque affectus importunus eſt, ac permoleſtus. *Definitio.* *Differẽtia.*

Porrò fiunt vteri rimæ aut ex violento enixu, ob magnitudinem capitis infantis, aut etiam ex coitu pudendo grandiori facto, tertia cauſa eſt humorum acrium, & erodentium affluxus, maximè ſi lentoris nonnihil particeps fuerit; quarta eſt vteri ingens ſiccitas; *Signa.*

quinta inflammatum condyloma, quod præ nimiâ tenſione cutim *Signa.* diſrumpit: vteri rhagades, primum quidem latent ob partus dolores adhuc recentes, poſtea paulatim percipiuntur, vel ad manus contactum, vel in coitu quia ex affrictu cruentatur pars; deprehenduntur inſuper ſinu dioptra inſtrumento adaperto, tunc enim ſciſſuræ in oſtioli circuitu oculis patent, atque hæc ſunt generalia ſigna; ſpecialius verò, ſi ob partum laborioſum, aut pudendi virilis magnitudinem fiant, ex relatione id dignoſcitur; ſi nulla ex his cauſis præceſſerit dioptriſmo explorandum, an condylomatis tumentis ratione cutis ſciſſa fuerit, & ſi nec id quidem adſit humores acres, & erodentes, ac mordaces cauſam præſtitiſſe, coniectandum eſt, aut etiam bilioſos, qui ex calore deprehenduntur, reliqui ex mordacitate citra calorem, & ex iis, quæ fluunt.

Curatio. Curantur 5. remed. generibus, primo victu humidiori, ac lubricante, fugiendo ſemper acria, & alvum comprimentia, eſto igitur cibus gallinarum, pullorum, arietis, vituli, hædique caro elixa, & eorum iuſcula, aut brodia ex intybo, ſcariola, bugloſſa, borragine, ſpinachiis, mercuriali, oua ſorbilia, ptiſana, lac amygdalinum, paſſulæ imprimis proſunt, & cereuiſia potius quam vinum, caſeum vitet, aromata, pira, pineorum nucleos, nuces, oliuas, violentos motus, choreas ſaltem, vociferationem, & viri acceſſum.

Euacuatio. Secundò euacuantibus, ſi ex acribus humoribus malum originem traxerit, quod fiet, ſi plenitudo adſit, ſanguine miſſo, pro redundantiæ ratione, deinde purgatione, ex caſſia manna, ſirupo roſ. aut viol. ſolutiuo, diacatholicone, confectione hamec ſine ſcammonino, *Præparatio.* rhabarbaro, & ſimilibus; facta prius humoris præparatione per ſirupum de cichoreo. roſ. viol. borraginis, de fumaria cum aqua earũdem herbarum; à fortioribus catharticis plane abſtinendum, quia epar calefaciunt. Poſtea iecur ac vniuerſum corpus refrigeretur ſerapiis, & apozematibus, quæ mulcebrem habeant facultatem, vt etiam balneis aquæ dulcis, quæ vtiliſſima ſunt. Apozema in hoc caſu mihi crebra experientia probatum ſequens eſt. ℞ *hordei mundi p. iij. foliorum lupulorum, endiniæ, aſpleni, fumariæ, borraginis, acetoſæ an. m. j. camedrios, campithios, ſquinanti an. p. j. florum cord. ſeminum frigid. an. p. j. ß. infundantur per horas vj. in lib. vij. aquæ; poſtea coquantur vaſe cooperto, in fine adde foliorum ſenæ ℥ j. coletur, & cum ſacchar. ſ. q.* fiat apozema cla-

rum

rum, aromatizatum, ℥ j. ſpecierum triaſandali. Eadem prorſus curandi ratio ſeruanda eſt, ſi à condylomate malum proueniat, facto initio à ſanguinis miſſione ex brachio, reuulſionis gratia, deinde ex pede, mox chirugia curabis, vt c. *de condylomate* ſcriptum eſt.

Tertio iis, quæ accidentia corrigunt, quocirca ſi à laborioſo partu, aut virilis pudendi magnitudine, fiſſuræ cruorem effundunt ſtatim à principio fluor ſiſtendus ſequenti clyſtere vterino ℞ *foliorum plantaginis m. j. florum & capitum roſ. an. p. ij. coquantur in ſ. q. aquæ ad medias, colaturæ ℥ vj. adde pulueris ſanguinis draconis, boli armeni, myrrhæ, thuris, ariſtolochiæ an. ℥ ß. vel omnia ſimul coquantur, contundantur, & per cetaceum extrahantur, vel per ſtramen, & addito oui albumine cum prædictis pulueribus ex* lana madida fiat peſſus. Si vero fiſſuræ ſiccitatem, calorem, ac pruritum habeant, fouendus eſt locus humectantibus, vt hoc decocto, ℞. *carnis cancrorum fluuiat. limacum, ranarum an. ℥ ij. hordei p. ij. maluæ, lenticulæ paluſtris an. m. j. ſeminis lini ℥ j. coquantur in q. ſ. aquæ decocti ℥ v.* iniicere per vterinum clyſterem: deinde vteri oſtium liniatur vnguento de ceruſſa cum caphura, vel alio ex muſcilagine ſeminis cydoniorum, maluarum, pſylii, cum lacte caprino, & butyro vaccino aqua roſ. ſæpius loto; quod ſi ardor & dolor fuerit magnus ℞. *vnguenti populeonis ℥ j. caphuræ ℈ ij. ceruſſæ lotæ in aqua roſ. ℈ j. cum albumine vnius oui, miſce*, vel vtitor lacte muliebri cum ſaccharo vel vnguento albo, cum caphura, vel vnguento pompholigos populeonis an. ℥ i. caphuræ ℈ ij, miſce. Meſues vehementer laudat oleum de ſemine lini calidum per ſe ſolum ad rhagades ani, & dolores hæmorrhoidum, ſunt autem vlcera ani, & pudendi ſimiliter ferè curanda, primas tenet vnguentum pomadæ, quod per Germaniam & Italiam mirificum paratur, in Hiſpania dicitur *cevum confectum*.

Symptomatum curatio Cruor.

Siccitas & pruritus.

Pomada.

Quarto iis, quæ iſtius generis vlcerum peculiarem habeant rationem, & labia coniungere, ac carnis generationem adiuuare valeant, in iis enim Galeno Paulo, & Aëtio autorib. manuum operatio, & mordacia medicamenta vitari debent. Antequam igitur in prædictos vſus vnguenta applicentur, locus per vterinum hunc clyſterem abluatur ℞ *fol. roſ. myrthi, plantaginis, taſſi barbati, caudæ equinæ an. m. ij. malu. viol. an. m. j. hordei mundi lentium an. p. ij. coquantur in ſ. q. aquæ ad tertias, colaturæ ℥ vj. adde ſirupi roſ. ℥ ij. aut* fiat fomentum ex decoctione eâdem, deinde apponatur ſequens vnguentum, *ceruſſæ, lithargyrii an.*

Labiorum vnio.

Galen. de comp. med. per locos 9. Paul. lib. 3. cap. 77. Aet. li. 6. cap. 107.

Vnguenta ad fiſſuras.

℥ *vj. plumbi vſti* & loti ʒ *iiij. myrrhæ, & aloes an.* ʒ *ij. gallarum* ʒ *j. cum oleo myrthino, ac vino veteri miſceantur.* Valet oleum de vitellis ouorum, & de ſemine lini, quæ in mortario plumbeo agitentur, vel vnguentum ex oleo de ſemine lini, butyro, & vitello oui, aut vitellũ oui cum oleo roſ. aut ſuccus plantaginis, & portulacæ, agitatus in mortario plumbeo ad coloris mutationem, addita axungia anſeris, aut anatis, hoc mihi expertum eſt maximè in fiſſuris mammillarum ℞. *olei roſ.* ℥ *ij. pulueris mirobalanorum citrinorum* ʒ *iiij. ceræ q. ſ. miſce*; optimum eſt, quod conficitur ex muſcilaginibus cydoniorum ac plumbo vſto cum oleo omphancino roſ. de ſalice, ac vitellis ouorum; aut cerotum lithargyrium; vel ℞. *oui vitellum aſſum, vino diſſoluatur, & ceroto roſ. miſceatur*; eſt etiam mirificum id quod recipit *pompholigos lotæ, plumbi vſti, ac loti an.* ʒ *ij. ceruſſæ, litargyrii an.* ʒ j. *gummi tragacacanti* ℈ *iiij. thuris pulueris radicis ſimphyti an.* ʒ *ij. terantur diligenter, & cum vnguento roſ. excipiantur*, cui ſi calor adſit magnus, adde ſucci plantaginis, portulacæ, aut centaureæ ℥ ß. & vitellum oui aſſum; commendatur adeps hirci cum vnguento roſ. etiam ad manuum ſciſſuras, quæ ſanè cuncta, ſi in mortario plumbeo ad coloris mutationem agitentur, vtiliora euadunt, nec minoris efficaciæ cenſetur id, quod recipit *olei de vitellis ouorum, de ſemine lini, an.* ʒ *x. adipis hircini, therebinthinæ optimæ an.* ʒ *iij. thuris, maſticis an* ʒ *ß. reſinæ pini* ʒ *j. aloes epaticæ* ʒ *ij. ß. taſſi barbati, foliorum plantaginis, caudæ equinæ an. m. j. omnia piſtentur, extrahatur ſuccus, tunc ſimul bulliant ferè ad ſucci conſumptionem, coletur, & adde lithargyrii auri & argenti an.* ℥ *ß ceruſſæ* ʒ *iij. plũbi vſti, tutiæ an.* ℥ *ij. miſce, & in mortario plumbeo per horas ij. agitentur ad coloris mutationem*: ſummæ inſuper vtilitatis eſt hoc aliud ℞. *olei roſ. mellis roſ. ceræ an.* ℥ *j. myrrhæ, litargyrii argenti an.* ℥ *ij.* fiat vnguentum, ſunt qui addunt ʒ j. pulueris zinziberis, & ceram virginem; vel ℞. *chartæ combuſtæ* ʒ *ij. olei roſar.* ℥ *iij.* valet etiam ad calloſa labia; ſequẽs erat ſecretum medici Hiſpani cui Tortes nomen fuit, cranii canini recenter mortui combuſti, ac in pulverem redacti ʒ iij. olei roſarum ſ. q. in mortario plumbeo trahantur, donec inſpiſſentur; mirificum tamen, & certiſſimæ experientiæ eſt, præſertim ſi à ſiccitate malum oriatur, ſacculos linteos hordeo replere, in aqua coquere, & ita tepidos manibus tenere, aut fiſſuris per novem dies applicare; aut certè pulticulam ex farina in lacte cocta. Raſius laudat inunctionem cum cera auris, quod expertum habeo.

R. 1. divis. cap. 125.

Quinto

Quinto ſi prædictis auxiliis rhagades non ſanentur, malignitatem accuſant; ideo conſulit rei ratio, ad ea venire, quæ pulverem rubeum ſeu Iohannis de Vigo recipiunt, cuius portio admiſcenda erit cuilibet ex præfatis unguentis. Emanuel Vaezius obſervantiſſimus avunculus meus, vir magnæ experientiæ, hoc uti ſolebat, ℞. *pinguedinis porcinæ* ℥ *ij. factis ſciſſuris repleantur* ℥ *j. pulveris ſublimati aut* Iohannis de *Vigo, & inſertis lichnis ſeu flãmulis igni applicetur quoad pinguedo inſtillaverit,* qua ſciſſuræ perungantur. Secundum hoc circumfertur remedium à multis celebratum, & à me etiam probatum ℞. *aquæ vitæ finiſſimæ lib. j. pulveris ſublimati* ℈ *j. floris æris* ℈ *ß. albumina ovorum iij. omnia fortiter agitentur,* & pars alternis diebus liniatur, ac ſuperponatur emplaſtrum diachilon commune, quod ſemper geſtetur, aliquot tranſactis diebus granula apparent, tunc locus butyro recenti inungatur, & brevi ſaneſcet. Tertium illud eſt quod à Fernelio ſuperiori cap. parari diximus 3. remed. gene. quo ſciſſuræ tangantur madido penicillo, ac diachilon ſuperponatur; valde etiam ad puſtulas & cruſtas manuum, plura vide apud Aëtium. Tandem ſi ulcera calloſa fuerint, curantur per ea, quæ c. ſuperiori 3. remed. gerere dicta ſunt, quibus adde chartam combuſtam, & oleum roſar. & ſi ſanioſa ſint, abluantur ſero lactis vel mulſa: ſi calida & fervida cum cancri timore, ſucco plantaginis, lactucæ, portulacæ, pſyllii cum ceroto roſ. & ſucco ſolatri, remoto callo, & malignitate ulcus conſolidabitur, ut ſupra dictum eſt cap. *de uteri ulceribus.*

Malignitatis emendatio.

Ioan. de Vigo.

Emanuel. Vaëzius.

Lib. 14. 6. 3.

Scholium.

Haud immerito ſciſcitaberis, cur fiſſuræ potius in manibus, labiis, utero, ano, & mammillarum papillis effloreſcant, quam in reliquis corporis locis, ratio quidem eſt, quod illæ partes tenuiori cuticula cooperiuntur, quæ facile rumpi ſolet, ac ſubinde ſubiecta caro finditur, nam & manus vola propter tactum tali cute prædita eſt, quibus accedit mirificus iecinoris cum ipſis extremitantibus conſenſus, unde cum præter naturam incaleſcit, acres fuligines ad ea loca tranſumitur, cum quibus prædictum habet conſenſum, & in quæ ultimus fit conatus, ac tandem per quæ ob cutis raritatem facilior evaporatio fit; eſt tertia adhuc ratio, quod extremæ partes internarum ſunt emunctiora naturalia, ut notavit Valeſius, non tamen quæcunque quarumcunque, ſed earum cum quibus habent rectitudinem, veluti inferius labium cum utero,

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

7. controv. 6.

Venæ ſectio inter minimum & ãnularem. Galen. de ſang. miſſ. c. 41. Paul. lib. 6. cap. 40.

extremæ mãus cum hypochonderis: dextra cum hepate, ſiniſtra cum liene qua potiſsimum ratione in affectibus iecoris ac lienis venam inter minimum, & annularem experti medici ſecare conſueverunt, ut Galenus & Paulus, obiter notandum labiorum fiſſuras ſive rhagadas in febribus, poſt ſigna coctionis, ſignificare naturæ dominum mittentis ad exteriores partes; ſi vero fiſſuræ in lingua fiant, malum eſſe, qui maximum æſtum in thorace in ventriculo arguunt.

Labiorum fiſſura in febrib bõa, linguæ vero fiſſura mala.

De gangræna uteri, vel partium pudendarum mulieris, & earundem ſphacelo.

CAP. XXXII.

Definitio.

LOci muliebres, qui viæ ſunt, ac receptacula excrementorum totius corporis, & partes, quæ non liberè perſpirantur, facile putredine infectantur, ſubindeq; gangræna memoratis tumoribus ſuperveniet. Eſt autem gangræna, incipiens partis mortificatio, atque corruptio, quæ cum iam eo proceſſerit, ut membrum ſenſum penitus amiſerit, corruptioneq; extinctum, & emortuum ſit, nõ amplius gangræna, ſed ſphacelus, id eſt, ſideratio nuncupatur; eſt enim inter magnam inflammationem, & ſphacelum media gangræna tanto gravior inflammatione, quanto ſideratione levior (*æſtiomenon*, & *Aſcachylon*) Arabes vocant, Hiſpanicum, & Gallicum vulgus (*ignem ſancti Antonij, & ſancti Marcialis*) alii minus propriè (*herpetem.*) Cauſa huius miſeriæ una potiſſima eſt ac maximè generalis, quod pars affecta vitali calore, & ſpiritu deſtituitur, id autem tripliciter contingit. Primo quia arctiori ligatura, obſtructionevè, vel contuſione, ſpiritus vitalis à corde per arterias influxus prohibetur. Secundo quia inſitus partis calor humoris copia venas obſtruente ſuffocatur, & extinguitur, uti in maximis inflammationibus cum plus ad partem accurrit, quam ipſius virtute digeri, aut in pus mutari queat. Tertio ex vehementi aliqua intemperie, frigida imprimis aëris, vel medicamenti, quæ ſenſum ſopit, aut calida præternaturali; quippe caloris præter naturam exceſſus, nativum deſtruere, atque conſumere ſolet, ita ex medicamẽtis cauſticis ſæpiſſime gangræna ſuboritur, ut vidimus nuper in fœmina Hamburgenſi, quibus inſuper venenatam, & malignam qualitatem

Sphacelus.

Æſtiomenon, Aſcachylon ignis ſancti Antonii. Herpes

Cauſa.

Pars affecta.

litatem adiungere eſt. Provenit hoc malum inprimis in collo pudendi ex inflammatione, cancro; vel ulceribus male curatis, & ni citiſſimè ei ſuccuratur, in ſiderationem, ac æſtiome non non facile degenerat, ac ſubitam mortem infert.

Signa. Cognoſcitur in hiſce partibus, ex calore non uſitato, febre lenta cum horripilatione, ac tremore per vniuerſum corpus cum animi deliquio, adhæc primum coloris flos perit, & extinguitur, cumque iam ſphacelus adeſt, pars livet, aut nigreſcit, tumida, mollis, ac prorſus cadaveroſa evadit, nec arteriarum pulſus fit, nec dolor, nec ſenſus ullus; quinimò ſine doloris ſenſu, altè ſcalpellus adigi poteſt, & ſummus adeſt fœtor. Malo huic diligentiſſimè, uti diximus, obviandum eſt, alioqui nō ſolum pars ipſa corrumpitur, ſed univerſo corpori malo communicato fœmina quam breviſſime extinguitur. *Prognoſticum.*

Curatio. *Intemperiem corrigentia.* Curatur quatuor remediorum generibus, primum intemperiem corrigentibus, quocirca ſi pars calore deſtituitur ex arctiori ligatura, illa quidem ſolvatur, & pars inungatur oleo de ſcorpionibus Matthioli, ac theriaca magna, quod idem præſtandum, ſi ex materia venenata contingant; aut ſi ob frigidam intemperiem per ſe calor ſit abolitus, calidis decoctis locus abluatur, ut pori aperiantur, & tranſpiratio fiat, ea conficies ex camomilla, anetho, pulegio, meliloto, lupinis, & abſynthio, ex quib. decoctis aliquid in uterum iniiciatur, peculiarius ſi ex veneno aſſumpto, aut morſu animalis venenoſi fiat, curatur per ea, quæ tale venenum extinguere ac domare nata ſint, ſemper tamen utiles, leviuſculæ inciſiones.

Si ex humoris copia. Secundo ſi inſitus partis calor humoris copia aut præter naturali calore ſuffocatur, iniecto prius in uterum aut abluta parte decocto plantaginis, aut ſolani, curatur iis quæ humorem in parte contentum evacuare, & locum difflare valeant, quod, dicente Gal. fit membrū ſacrificando uſque ad partem adhuc ſanam ſecundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem, & ſinendum, ut bona ſanguinis copia fluat quo melius pars perſpiret, ac deoneretur. Subinde abluendum aqua ſalita, & ſuper inciſiones peſſaria aut linteola unguento Ægyptiaco madida applicanda, ac ſuper omnia emplaſtrum de tribus farinis, ſeu de oxymelite, quod vocant, contra gangrænam, & hac ratione paratur ℞. *farinæ orobi, fabarum, & hordei an. ℥ ij. bene triturentur, & addita oxymelitis libra, leviter bulliant, ad conſiſten-* *Com. in 2. Hippoc. de frac. 18.* *Emplaſtrū de oxymelite.*

tiam

tiam pulticulæ. Quod ſi magna ſit putredo additur prædicto emplaſtro tantundem *farinæ lupinorum*, *ſalis* ℥ j., *aloes, maſticis myrrhæ an.* ℥ j. ß, *aquæ vitæ* ℥ ij. ß. miſce, aut ſi malum contumax eſt, ad fortiora veniendum, ſic abluitur locus vino, aut aceto ſalito, vel lixivio ex decoctione lupinorum, & abſynthii, ac ſuper ſacrificationes pulvis inſpergitur trohiſc. Andronis, vel vino aut melle roſarum diſſolutus applicatur, & pulvis ſublimati ponitur inter partem corruptam, & ſanam, nunquam obliviſcendo emplaſtris de farinis, ſeu de oxymelite, quod maximæ utilitatis ſemper eſt, & mirifice corruptiõem impedit. Quibus non proficientibus profundiores adhuc fiant inſciſiones, ac trochiſci de aſphodelo inſpergantur, aut in vino diſſolvantur, & in mixtura peſſus intingatur, quæ cum applicantur, vicinæ partes unguento de bolo muniantur; Porro eſcara ab hiſce caſticis ſuperinducta, facile decidit applicito recenti butyro, aut oleo. roſar. cum ovi vitello, quæ ſi diutius, quam par eſt, hæreat raſorio paulatim evellitur, ne venæ aut arteriæ lædantur, interea tamen lotio ex ſalita aqua adhibẽda, & emplaſtrum de oxymelite.

Putredinẽ & corruptionem impedientia.

Tertio iis quæ partes principes munire valeant, & accidentia quæ ex hoc malo peſſime proveniunt impedire, in quem finem ſub umbilico applicatur unguentum de bolo, ne ad ſuperiora permeent tetri vapores, qui, quoniam ad cor per arterias inprimis communicantur, ideo maxime cor roberandum conſerva roſ. bugloſſæ, borraginis, cum ſpeciebus diamargarit. frigidi electuarii de gemmis, cum ſirupo limonum, borraginis, & de pomis aut ℥ j. theriacæ mitridatii, aut confect. alkermes. Et ſupra cordis regionem Epithemata apponatur ex aquis cordialibus bugloſſæ, borraginis, roſ. florum aurancior[illegible], cum aceto ſquillitico, & trochiſcis de caphura; ac ſi malum inducias præbeat, ſervata optima victus ratione ex cibis acidis, & qui putredinem arceant, univerſales purgationes utiles ſunt.

Præcipuarum partiũ roboratio.

Quarto reliquis non proficientibus, ſi membrum omnino ſit ſi- hacelatum ac demortuum, miſerrimum, ut inquit Celſus, unum auxilii ſupereſt genus, ut reliquæ corporis partes tutæ ſint, membrum, quod paulatim emoritur, amputare, quod etiam in uteri aut pudendi collo fieri poteſt per novaculam, aut roſarium inſtrumentum, penitus uſque ad ſanam carnem abradendo. In brachio aut crure hac ratione, cutis ſurſum trahitur, & ligatur valide quatuor ſupra affectã partem

Membri amputatio Lib. 5. de cur. gãg & lib. 5. c. 33.

partem digitis, vt ſenſus ſopiatur, in quem vſum quidam etiam medicamentum aliquod ſtupefaciens ægrotanti præbent aliquot ante horas, tunc diligenter nouacula vſque ad os caro abſcinditur, & os iuxta carnem ſerra reſecatur, ne denudatum os ipſum permaneat, ſic pars cauterio tangitur, qua ſciſſio facta fuerat, vt fluxus præpediatur, os ſiccis filamentis contegitur, & ſuper partem ſciſſam ſtupa prius poſca, deinde albumine oui madida, bolo armeno ac pilis leporum applicatur, ſed & in parte ſuperiori defenſivum ex bolo; tandem opere completo ſoluatur ligatum membrum, vt caro decidat, quæ os contegat, tunc curetur, ſicuti reliqua vlcera.

De uteri vermibus.

Cap. XXXIII.

TAmetſi perſuaſum ſit quam plurimis, in inteſtinis duntaxat lumbricos gigni, experimentis nihilominus, & grauiſſimorum virorum autoramentis conſtat, in multis aliis (exceptis vitalibus) corporis partibus poſſe etiam generari, vti in vlceribus putridis, in dentibus, in auribus, in renibus, & vrinæ veſica, licet raro, ob acrimoniam, & ſalſuginem lotii, quæ abſtergendo, & propria qualitate alimenti naturam egreſſa vermibus nutriendis inepta ſunt; quam ob cauſam in mari mortuo nullos piſces, aut marina alia degere, à naturæ contemplatoribus proditum eſt. In vtero etiam interdum generatur, licet id raro, ob ipſius patentes, magnoſque meatus, qui non permittunt humores, etſi craſſos, ac crudos ibidem tam diu immorari, quamdiu ad vermiũ generationem opus erat. Aſcarides ij vt plurimum ſunt, & in pudendo aut vteri collo, recto inteſtino non abſimili, frequenter verſantur, aut etiam ex inteſtino in vuluam irrepunt, quod, an reſeratis ipſius inteſtinis, & vteri tunicis, an per partem ſylueſtrem fiat, autores non declarant, ego ſanè per ipſum perinæum in vterum plerumque devolvi exiſtimo; morbus eſt in numero ſubſtantiæ adauctæ toto genere, præter naturam.

Vermes in variis corporis partibus. *Aet. lib. 14. cap. 48.* *Idem lib. 6. cap. 85.* *Paul. lib. 3. cap. 22.* *Vermes in vtero.* *Species 1.*

Conſtat vero materialẽ vermium cauſam eſſe frigidos, pituitoſos, ac crudos humores putredini accommodos, & vi caloris animatos, *Cauſa.*

perinde ac in externis cætera animalcula, quæ non ex ſemine, ſed ex putredine ortum habent, quippe ſi vterus natura calidior, plurima excrementa cruda ſuſceperit, & ob ſolito anguſtiores vias retinuerit donec putridum calorem conceperint, vermes tunc gignuntur, ex quibus liquet, duplicem ad eorum prouentum calorem, vt efficientem cauſam requiri, naturalem intenſum, partis, ac præter naturalem humoris.

Signa. Lib.9.ca. 39.

Vermium generalia ſigna ex Aëtio petenda, peculiaria, cum in vtero conſiſtunt, ſunt, quod vniuerſum corpus inquietudine moleſtatur, venter prurit, ideoque maxima pituitæ copia in vterum confluit, ex qua os ipſius, ac pudendum perpetuo madent, ſudant, graciles, impotentes, & imbecilles fœminæ fiunt; nonnunquam cum menſtruis vermes expelluntur, nonnunquam aperto pudendo conſpiciuntur, tumultuoſe dormiunt, ac frequenter cum ſuſpiriis, ac vociferatione excitantur; febres iis accidunt inordinatæ, & cuncta alia, quæ in inteſtinorum lumbricis apparent.

Curatio.

Curandi duplex ſcopus, primus eorum generationem prohibere, ſecundus genitos enecare. Hæc fient tribus remed. generibus. Primum victu tenui calido ac ſicco, cibo acri, & amaro, qui tamen ſit optimi nutrimenti, facilis concoctionis, & ab omni cruditate alienus, ac generationem lumbricorum prohibeat. Conducit itaque caro pullorum, gallinarum, & auicularum montanarum, eorumque iuſcula, cum multo limonum ſucco: ex fructibus commendantur mala aurantia, cappares, & oliuæ colimbades cum aceto. Ex oleribus intybus, ſonchus, ſenecio; Potus eſto aqua ex decoctione cinnamomi, rhabarbari, ſeminis portulacæ, radicis chynæ, ſcorſoneræ, aut ſarſæ parellæ, vitentur lacticinia omnia, piſces, ac quæcunque pituitoſos gignunt humores, vt immodica ac craſſa cibaria deprauata, ac præpoſtera victus ratio, ita nec craſſior cibus tenuem præcedat, nec paſtum ſequatur balneum, exercitium, vel coitus nec manus, aut pedes à cibo tepida abluantur, vt Curio notauit.

Pituitæ eductio.

Secundo iis, quæ præterquam quod humorem pituitoſum gigni prohibeant, genitum etiam concoquant, & expurgent; & mollib. frictionibus, & tempeſtiuo exercitio. Sirupis de abſynthio, de endiuia, de cich. cum rhab. de acetoſitate citri, cum aquis earundem herbarum, aut graminis, portulacæ, acetoſæ. Deinde pituita aſſidue expurganda

purganda per pillulas de hiera, de aloë non lota, maſtichinis, de agarico, aut electuario Indo, ſiue rhabarb. in decocto vel aqua cichorei, ac ſimilibus, quæ vltra purgatoriam vim amarorem obtineant, & abſterſoriam facultatem, qua aut vermes enecentur, aut extra corpus propellantur.

Vermes enecantia.

Tertio iis, quæ lumbricos interficiunt, quorum ſyluam reperies copioſam apud Aët. cit. & de iiſdem tum ſimplicibus, tum compoſitis integra conſcripſit capita Hieronymus Gabucinus, ex quibus paranda, non quæ per communes clyſteres iniiciuntur, quia nullius eſſent vigoris, neque quæ per os, quia tum iecur prætergrediuntur & maiora mala inferre poſſent; ſed quæ per vterinos clyſteres adminiſtrantur, quos concinnabis ex decocto abſynthii, abrotani, & centaurii cum alumine; aut ℞. *menthæ, calaminthæ, pulegii, diptami an. m. j. coquantur ad tertias, & cum melle miſce, pro iniectione, aut decocti lupinorum ℥ vj. aloës ℨ iij. mellis ℥ j.* quæ etiam commode cum pari quantitate decocti mercurialis, & abſynthii iniici poſſunt. Aut peſſus hic applicetur. ℞. *fellis bouini ℨ j. ß. pulu. lupinorum ℨ ij. olei de abſynthio ℥ ij. vini albi generoſi ℥ ß.* miſce, in quo goſſypium intingatur. Eodem fere tempore vteri regioni extrinſecus applicentur ſequentia, ℞. *foliorum abſynthii, coſti amari, calamenthi an. m. j. foliorum perſicorum m. ß. coquantur in aceto acerrimo, aut vino pro vtero, contundantur, ac poſt extractionem adde aloës, agarici an. ℥ ß. colochyntidis ℨ iij. olei amygdalarum amararum, fellis bouini an. q. s. ceræ parum, aut etiam ſine cera* fiat vnguentum. Cataplaſma inſuper conficies ex iiſdem herbis, coctis ac contuſis cum farina lupinorum, oleo abſynthii, ac felle bouino; aut ℞. *ſeminis melantii, porri an. ℨ ij. contundantur, & in aceto macerentur, tunc adde vtriuſque menthæ, abſynthii, perſicariæ in aceto aut vino coctarum, & contuſ. an. m. ß. farinæ lupinorum ℥ j. aloës ac fellis bouini ſingulorum ℥ ß miſce, quibus addere licet theriacæ magnæ ℥ ß.* Per os etiam vtiliter crebro aſſumuntur pillulæ de aloe, vel de hiera, ad ℈ j. ſingulis diebus, vel ℨ j. theriacæ de citro, aut ſmaragdinæ cum ℥ iiij. aquæ portulacæ, aut vini, aut etiam g. vj. lapidis Bezoartici orientalis cum eadem aqua, aut ℨ j. ſeminis ſantonici, aut ℈ j. rhab. pulverizati ſingulis ſeptimanis, quæ omnia ſelectiſſima, ac maximæ eſſe vtilitatis multis nouimus experimentis.

Clyſter vterinus. *Vnguentũ.* *Cataplaſma.*

De vteri calculo.

CAP. XXXIV.

3.popul. *Calculi vteri quales.*

CAlculos in omni corporis cauitate concreſcere poſſe, ſcribit Galenus, vt in vtraque veſica, in renibus, in iecore, inteſtinis, ac pulmonibus, nil igitur mirum, ſi etiam in vtero generentur, vti ſcribit Aëtius, & Hipp. in hiſtoria famulæ Diſiridis; non tamen per omnia ſimiles calculis veſicæ in vtero generantur, quia non ſoluti ac liberi, ſic enim, cum vteri cauitas ſit magna, & oſculum eius patentius, ibi non poſſent immorari, ſed calculi vteri tophaceæ, & calloſæ ſunt ſubſtantiæ, vteri ac eius ceruicis tunicis adnaſcentes, quæ non hinc inde mouentur, vt conſtat ex prædicta hiſtoria; porro tophaceam hanc ſubſtantiam valida natura nonnunquam foras trudit, debilior ibi commorari diutius permittit: in prædicta famula per 40. ferè annos hæſit. *Species.* *Cauſa.* Morbus eſt in numero aucto rei toto genere, præter naturam. Cauſæ ſunt eædem, quæ calculi veſicæ, humores nimirum craſſi ſpiſſi, ac viſcidi, quos ob lentorem vteri calor diſcutere nequit, vel ſaltem tenue digerit, craſſum vero in tophaceam naturam, conuertit, quod dũ, in poroſitate aliqua hæret, natura indies plus mittente accreſcit, cui *Calculus à frigido efficienti non fit.* ſanè cauſæ fomitem præbet retentio menſtruorũ, aut eorundem ſuppreſſio; Eſt & alia calculi cauſa, pus in vtero cõcretum ac exſiccatum. Nec audiendi ſunt illi, qui putant calculum à frigiditate etiam, vt efficiente, poſſe prouenire, eo ducti argumento quod nephritici ſæpe iuuantur à calidis, & renibus igni conuerſis calculus excluditur, quippe calor, dum lapis in via eſt, ad expulſionem iuvat, nondum tamen genitum effingit ex pituitoſa materia, ſubindeque nocet.

Signa ſunt, grauativus, ſed leuis in vtero dolor, qui vtero ipſo compreſſo exacerbatur, fœmina non concipit, menſes inordinati fiunt, ac digito per podicem immiſſo tactu deprehenditur calculus. At qui in ceruice vteri generantur, maiori cruciatu, vicinas partes afficiunt, magiſque creſcunt, ac maiorem inferunt moleſtiam, præſertim cum fœminam minus commodè ſedere contigerit; quin etiam diopatriſmo oculis facilius ſubiicitur.

Curatur

Curatur duplici remed. genere, & primo quidem ſuppoſita *Curatio.* victus ratione emolliente, ac lubricante, iis utendum quæ craſſos viſcidoſque humores expurgent, de quibus c. *ſuperiori, & de ſuppreſſ. menſtruorum.*

Secundo præcipuè iis, quæ calculum eradicare, ac evellere ab u- *Calculi evulſio.* tero valeant, quod ut commodè fiat, prius partes leniantur clyſtere emollienti, ex decocto altheæ, malv. fœnugræci, ſeminis lini, admixto multo roſaceo oleo aut liliorum, ut facilius obediat operi manuali, quod ſic fit: Mulieri ſupinæ, diſparatis cruribus locatæ, duos longiores ſiniſtræ manus digitos in ani foramen chirurgis immittat, dextrâ *Opus manuale.* vero ſuperiorem ventrem comprimat, calculumque extrorſum cogat ac propellat, quod expeditius fit, in uteri cervice calculus conſtiterit ſi autem in utero ipſo, laborioſius, ideoque maiori vi opus erit. At ſi in oſculo uteri, aut collo adnatus fuerit, & huic operi non credat muliere ritè locata, & locis per dioptram dilatatis, ſcalpello reſecare oportet, quo facto in uterum iniicienda, quæ ulcera curant, primo adſtringentia, & ſanguinem ſiſtentia, deinde exſiccantia; necnon imperanda optima victus ratio, corpus bis, aut ter in anno perpurgādum, ne affectio reviteſcat. Haud valde abſimilis eſt curatio calculi *Curatio calculi in veſica muliebris.* veſicæ in mulieribus, quanquam his rarius quam viris contingit, & facilius curetur, quia latiorem, breviorem, ac rectiorem urinæ meatum habent; qui tamen ſi contingat, ſi extrahatur, muliere ut ſupra collocata chirurgus duos longiores ſiniſtræ manus digitos in pudendum immittat dextra veſicam ſupernè comprimat, & calculum verſus veſicæ collum compellat, ac ut extra muſculum veſicæ collum claudētem prodeat, diligēter cogat, tunc paululum ſupra pudendi alas, quo loco calculus occurrit, ſectione facta per forcipem calcularium extrahatur calculus, denique ulcus adſtringentib⁹ aridis, & incarnantibus medicamentis curetur.

***

RODERICI A CASTRO LVSITANI

De Morbis Mulierum

LIBER TERTIVS

SECTIO PRIMA.

DE STERILIBUS.

Ne confuſionis obſcuritatem pareret malè harum affectionum diſtincta tractatio, eas, quæ citra conceptum aut partum accidunt ſuperioribus libris concluſimus, reliquas quæ vel prægnantes, vel puerperas exercent, in proximis relaturi.

De ſterilitate naturali.

CAP. I.

Definitio. STerilitas eſt quædam impotentia ac difficultas mulieris, viro vtentis, ad cócipiendum debito tempore. Eius quatuor ſunt ſpecies. Prima fit à vitio naturali, & cognitio; *Differētia.* Secunda per collationem fœminæ, ad proprium virum. Tertia ex morboſo affectu, & ob diuerſas affectiones. Quarta eſt earum, quæ pepererunt, verum à primo aut ſecundo partu ſteriles factæ ſunt, & hæc dicitur ſterilitas ad tempus. Singulas haſce ſeorſim percurremus, ac deinde de virorum ſterilitate ſermo erit. *Species.* Prius tamen conſiderandum ſterilitatem, vteri vitium eſſe in actione læſa, quatenus concipiendi inſtrumentum eſt. Nam ſi diminuta, aut ablata concipiendi facultas ſit, ſterilis fœmina dicitur, ſi deprauata, monſtrum concipit.

Naturalis

Naturalis igitur ſterilitatis cauſæ ſunt totius corporis intemperamentum, nam & præter naturam craſſæ non concipiunt, quia omentum os uteri comprimit, 5. Aph. 46. quæcunque frigidos, ac ſpiſſos habent uteros, quod etiam de humiditate, & ſiccitate Hipp. docet, quia & impenſè calidum temperamentum ſemen conterit, & nimis frigidum genituram extinguit, ac ſiccum ſemen ubi primum in uterum excidit, extendi nequit, niſi vero extendatur par uteri capacitatem parte plurima mulier non concipit, uti Galenus ſcribit. Columella etiam ſeu membrana utero adnaſcens impedit, ne ſemen viri ad uterum penetret, ut notavit Hippoc. *Cauſæ.* *1. de ſemine 9.* *Lib. de nat mul. de morb. mul. de ſterilib.*

Porro exploratur ſterilitas naturalis ex voce fœminæ, aſpera, craſſa, vel rauca, cenſentur ſteriles calidiores, & hirſutiores, & quæ pilos circa pudendas partes craſſos habent, nigros, & hirſutos, maximè ſi in mento nonnullos habuerint, ad harum conditionem accedunt viragines, & quæ principum partium, ut ventriculi, iecoris, cordis, lienis, ac pulmonis latente vitio, ut intemperie, obſtructione, aut ſcyrrho tenentur, quæq; inordinata habent menſtrua, diminuta aut copioſa, inſuper ſalaciſſimæ, ſi nigrioris coloris ſint ac quæ ſtrictum habent ventrem, aut coxarum oſſa nimis coniuncta. Ex quib. ſignis obiter multæ aliæ cauſæ deprehenduntur naturalis ſterilitatis. Nec tamen ea ſatis eſſe Hippocrates putat, niſi & experimentis ſterilitas dignoſcatur, quorum primum eſt, ſi veſtibus obvolutam fœminam, ac iuxta lumbos obligatam ſubter ſuffias thuris, ſtyracis, aut alterius aromatis halitu, ac ſi odor per corporis ſpiracula ad os & nares tranſmitti deprehendatur, mulier fœcunda cenſetur; ſterilis vero cum in via ob vaſorum obſtructionem, vel ab uteri frigiditate extincta odor eò nō pertingit: ſed & allium expurgatum peſſi form adormituræ utero ſubdito, & ſi odor vel ſapor poſtridiè ad os pervenerit, fœcunda eſt, ſin minus, ſterilis; ſi tempore concubitus hirqui ſeu oculorum anguli croco liniantur, ac poſt coitum ſaliva colore croci ſit infecta, fœcunditatis indicium eſt, quia ſignificat poros, per quos, ut quidam referunt, ſemē à capite decidit, qui ideo ſeminales dicuntur, obſtructos non eſſe. Inprimis autem galbanum igne emollitum, ac ſerico incluſum mulieris utero noctu ſubdito, & caput mulieris lotum linteolo nullo odore infecto obligato, tunc ſi cras mane caput mulieris galbanum redolet, probè purgata eſt ac fœcunda, quæ tamen *Signa.* *Signa ab experimentis.*

men

Aſſæ fœcũ- men hactenus allata experimenta mihi cum Avicenna abſentiam ob-
ditatis ex- ſtructionis duntaxat arguere videntur, non fœcunditatem, ideo ſe-
perimenta. quentia ſubiunximus. Hordeum mulieris urina maceratum, ſi decimo die germinet, fœcunditatem indicat, ſin minus, ſterilitatem. Balſami parum aqua admixtum, & bombace exceptum, in uterum immittito, ac leviter fœmori alligabis, tunc ſi uterus traxerit humorem, fœcunditatis eſt ſignum, aut ſi peſſo ex ariſtolochia, & melle utero impoſito ſaliva dulceſcat; aut ſi urinæ ſulphur vivum inſpergatur ac inde vermes prodeant, fœcunditas, ſin minus, ſterilitas adeſt. Se-

Centu. 6. quens ut probatiſſimum Luſitanus cõmendat, coaguli leporis drach-
curat. 66. mam aqua calida diſſolve, ac ieiunæ mulieri in aqua calida exiſtenti, propinato, ſi ventris dolores ſentit, apta, ſin minus, inepta cenſetur.

Alderetus. Alderetus vero vir in praxi exercitatiſſimus, & olim primarius Salmanticæ profeſſor hoc experimento utebatur, ut reperio in ab eo di-
Autoris ctatis ſcriptis obſervantiſſimi, ac piæ memoriæ patris mei Andreæ
pater. Fernandes, cui ſit pax; ℞. *melantii* ℥ j. ß. *mellis q. ſ. fiant tria peſſaria,* quorũ unus utero ſubdatur, ac ſi ſupervenerit febris, fœcunda eſt, ſin minus, alterum ac tertium ſupponatur, & nullo ſuperveniente ſymptomate infœcunda iudicetur, ideoque ab eius curatione recedẽdum, *ut enim medicis glorioſum imprimis eſt, deinde etiam fructuoſum, ſterilitatem curare, conceptumq; adiuvare, ita profecto dedecoroſum, incurabilium ſanitatem promittere.*

Prognoſti- Ariſtoteles videtur innuere omnem ſterilitatem naturalem, cu-
2. de gen. rationem non ſuſcipere, Avenzoar ſterilitatem naturalem à ſolo Deo
anim. 4. curari poſſe ſcribit, ab homine naturaliter non poſſe; è contrario,
Avenz. 2 Quintus Serenus naturam medicamento potenti victam ſæpe fœtum
theiſu. trac dare refert, quod etiam multis experimentis confirmari videtur, quo-
5. c. 1. circa dicendum, ſi magnum vitium ſit cauſa ſterilitatis naturalis, incurabilem eſſe, ſin parvum, curari omnino poſſe; Sterilitas per collationem fœminæ ad proprium virum, parum etiam commodi ex præſidiis ſuſcipit, niſi, ut inquit Avicenna, permutet unuſquiſque ſo-
12. 3. tract. cium ſuum.
1. c. 8.

Curatio. Curatio ſterilitatis naturalis ſi conſequi poteſt, certè inſtituenda eſt per ea potiſſimum, quæ à proprietate conceptum iuvant, & intemperaturas reſpiciunt, quæ aut intus aſſumantur, aut apponantur exterius. Intrinſecus laudat Dioſcorides, paſtinacæ ſemen, & porrum;

tum; alii commendant radicem lapathi maioris, & coagulum leporinum, ac teſtes omnium fere animalium: Plinius oculum hyenæ; ſemen & fœcunditatem auget, ſi mulier ſaluiæ hortenſis ſucci heminam cum ſale potauerit, deinde poſt horæ quadrantem viro ſeſe commiſcuerit, quo remedio poſt magnam peſtilentiam, Ægyptias multos fœtus produxiſſe ferunt: Ipſe Alderetus hoc vehementer extollit, ℞. *farinæ tritici, aquæ ſtillatitiæ petroſelini, ſucci arthemiſiæ q. ſ. vt fiant* 17 *plancentulæ, quæ in oleo communi friguntur*, & 15. à menſtrua purgatione diebus incipiat fœmina ſingulo mane vnam capere, ac ſuperbibat ℥ ij. aquæ petroſelini, interea tamen ſeruet vterque coniugum regulas à nobis traditas 3. *de nat. mul. cap.* 4. vtile eſt comedere teſtes gallorum, aut paſtinacam, vel ſemen eius cum vino per duos menſes; iis verò quæ ex frigiditate laborant, theriacæ vſus, ac vinum Hippocraticum, ſemen ſeſeleos ſaccharo incruſtatum, caricas cum foliis abietis: genitale arietis, vel tauri coctum comedere, vel teſtes cerui; in puluerem redactos, ſemen vrticæ;* laudatur potus lactis vaccini; oua perdicis, fimus accipitris cum mulſa, aut ℈ j. limaturæ eboris ſæpius ſumere cum eadem mulſa, coagulum leporis cum puluere arthemiſiæ, g. x. moſci cum vino calido, in quo bullierit raſura eboris, & cornu capræ; vinum cum floribus roriſmarini confectum: theriaca cum limatura eboris, electuarium concinnatum ex floribus roriſmarini, aut ſtœchados cum melle; aut aliud ex pudendo tauri, cum mentha & melle paratum; ſed & hic puluis ad conceptum efficax dicitur, ℞. *ſalis ammoniaci* ℥ ij. *ſaluiæ, cumini an.* ℥ j. *ſimul per triduum, menſtruis deſinentibus, cum vino præbeto.* dicitur ſal ſacerdotale; prodeſt inſuper puluis factus ex teſticulis cerui, & viſco quercino, aut alius ex arthemiſia cum ſaccharo ſummo mane ſumptus, ſi poſtmodum ſequatur ſuffumigium ex calamintha: coagulum leporis comeſtum valet, vel vterus eiuſdem aſſatus. Aut à menſtrua purgatione ſumat duo oua ſorbilia nepeta plena, ac poſtea cum viro congrediatur; aut ℞. *teſticulorum verris deſiccatorum, limaturæ eboris, ſeminis ſeſeleos, vteri leporis, & coaguli eius an.* ℥ ß fiat puluis, quo vtatur mane cum iure pulli, vel gallinæ; aut hoc alio nigellæ, ſalis ammoniaci an. ℥ j. cyperi ℥ vj. terito, in quatuor partes diuidito, & vnam ſingulo mane cum vino bibendam dato, menſtruis deſinentibus. Poſtea viro commiſceatur, ſed & virum ſtrenuam operam nauare oportet, interimque, dum fœmina me-

Aldereti remedium ad ſterilitatem pellendum.

Regula ad fœcundum concubitũ

Pulueris.

Sal ſacerdotale.

na medicamentris vtitur, à Venere penitus abſtinere, & ſucculentis vti, ac bonis cibis.

Extrinſecus applicanda Inunctiones ſuffitus.

Exterius etiam fœmina pudendum inungat ſucco ſatyrionis, ſparſo puluere leporis combuſti, aut balſamo, & vterus ſuffumigetur trochiſcis de myrrha vel de galbano, ſtyrace liquida, baccis lauri, aut lilio cum thure mixto, in forma polentæ, & limatura cornu capræ cum aleo de ſpica, fimo leporis; ruta ſicca cum melle, ligno aloës, eboris raſura, & puluere vteri ſuis, aut ex opoponaco cum balſamo.

Peſſaria.

Peſſaria inſuper conficiantur ex mentha ſicca, myrrha, & cera, aut ex limacibus cum croco, vel ex coagulo, & ſtercore leporis cum melle; ex felle taurino, & adipe, aut butyro; ex felle etiam caprino cum oleo roſ. & cumino. Hæc quidem ante coitum, à coitu verò obturetur pudendum peſſo ſive naſculi ex lane, ſiue goſſypio madido, in ſucco myrthi, vel æquis portionibus croci, ſpicæ, pinguedinis gallinæ, gummi alicuius, & olei de ſpica. At per quatuor horas ante coitum adhibeatur alius peſſus ex croco, myrrha, ſpica, ſeuo, gallia, therebinthina, maſtice, & oleo de ſpica, cum pinguedine gallinæ, & lana; vel ex ſatyrione cum melle aut ex oleo roſ. cum ſtercore vulpis, aut ex ſucco mercurialis cum lana; aut ex eadem lana intincta in oleo de been, bdellii, balſami, vel nucis cupreſſi, aut de baccis lauri cum gallia, ammonio, & cera, aut oleo de bdellio, & melle; vel ex medullæ cerui, hyſſopi viridis, butyri, ſeui caprini, ſtyracis liquidæ, meliloti an. ʒ vj. olei de ſpica ℥ j. galliæ, maſticis, ſpicæ an. ʒ j. cum oleo roſ. fiat mixtura pro peſſo; vel ex fœnugræco, cum adipe anatis, vel ex muſco diſſoluto in oleo roſ. aut naphæ; vel ex triphæra magna cum ſucco arthemiſiæ, & myrrha, à quibus abluantur partes cum aqua meliſſæ; alia etiam peſſaria formantur ex Gentiana, croco, foliis myrthi, tritis cum pilis arietis, & oleo ſeſamino; aut ex teſticulis vulpis & felle galli, quo appoſito fœmina bibat ʒ i. limaturæ eboris cum vino, aut comedat oculum hyenæ glycyrrhiza, & aneto paratum. Peſſus qui ſequitur ſemel in hebdomada applicitus mirificè vterum purgat, ℞. *caſtorei, agarici, maſticis an.* ʒ ß. *colochyntidis* ℈ ß, *bulliant in vino albo, colaturæ adde mellis q. ſ. fiat* lento igne peſſus, inſpergatur puluere nucis vomicæ combuſtæ.

Balnea.

Sequantur poſtea balnea ex decocto ſpicæ, florum camæmali, meliloti, pulegii, ſeſeleos, ac tandem iam dicta ſuffumigia.

fumigia. Pleraque alia tum interius, tum exterius adminiſtranda videre licet apud Aëtium.

Lib. 13. ca. 32.

Primus curationis modus.

Non erit abs re hoc in loco, vt dexter remediorum vſus innodeſcat, duos haud contemnendos ſterilitatem curandi modos recenſere. Et primo quidem comprobatum à pleriſque eſt, vt fœmina per octiduum ante diluculum capiat ℥ v. aut vj. ſequentis ſyrupi. ℞. *matricariæ, pulegii, calamenthi, origani, hyſſopi, pimpinellæ, camedrios, camepithios. an. m. j. radicum aſparagi bruſci, rubeæ, eryngii, enulæ campanæ, acori, fœniculi an. ℥ ij. cuſcutæ, praßii, meliſſæ an. m. ß. ſeminis aniſi, maratri, ameos, carui, ſeſeleos an. ʒ ij. cicerum rubeorum p. ij. bulliant in aqua fontana ad lib. ij. colaturæ adde oxymelitis ſquillitici ſyrupi de arthemiſia an. ℥ iiij. aromatizetur ʒ ij. cinnamomi, abſumpto ſirupo purgentur benedicta laxat. aut diaphœnic. aut pilulis fœtidis, cochiis, de agarico, de hiera cum pauco caſtoreo,* vel hiſce aliis pilulis ℞. *xylobalſami, cinnamomi, ſileris montani, aſari, maſticis, aniſi fœniculi macis, croci an. ℈ j. calami aromatici, ſquinanthi, ſpicæ nardi an. ℈ ij. turbith. electi, ac præparati ʒ j. ß. aloes ad pondus omnium cum ſucco fœniculi, fiat* maſſa pilularis, cuius doſis ʒ ij. ſed & vir interea, ſi cacochymicus ſit, purgetur. Deinde fœmina balneum ingrediatur ex decocto foliorum lauri, mentaſtri, ſaluiæ, origani, calamenthi, pulegii, menthæ, roriſmarini, ſabinæ, arthemiſiæ, Valerianæ, millefolii, camomillæ, ſeminis aniſi, fœniculi, additur etiam melilotus, ſpicænardi, ſeſeleos, in quo quidem balneo fœmina ſedat vſque ad vmbilicum per horam, vel etiam fomentetur cum herbis venter inferior, & ex decocto euaporationes capiat, addito thure & alumine, ac in ſimili decocto maritus pedes lauet, à balneo in vterum hic aut ſimilis liquor iniiciatur, quo proluatur: ℞. *maſticis ʒ ij. coquantur in ℥ vj. prædicti decocti, vel in vino, & adde hieræ ʒ ij.* ſunt qui in decocto addunt colochyntidis ʒ ß. Poſt hæc odoriferis loca muliebria ſuffiantur, vt trochiſcis de gallia muſcata, de ladano, aut hiſce pro nobilibus ℞. *moſci, zibeti, ambaris an. ℈ j. ladani ℥ ß.* ſecundum artem fiant trochiſci: ſubinde vterus vt mundificetur, aliquod ex his peſſariis contineat ℞. *macis, bdellii, galliæ muſcatæ an. ʒ ij. colochyntidis ʒ ß. hieræ ʒ j. omnia cum ladano incorporentur,* addunt aliqui Euphorbium; aliud ℞. *fellis hædini j. ſatyrionis ʒ iiij. mellis ℥ iiij. incorporentur; aut ℞. croci, cinnamomi an. ʒ ij. ß, ſpicænardi, meliloti, cardamomi an. ʒ j. axungiæ anatis ℥ ij. vitellos ouorum ij.*

Sirupus. *Purgatio.* *Balneum.* *Clyſter. uterinus.* *Suffumigium.* *Peſſi.*

Peſſus reficiens vterum.

oleinardini ℥ ß. miſce, ſic purgato vtero, fœmina per diem ante congreſſum retineat intra vuluam peſſarium, ex prædictis rebus aromaticis paratum: aut hoc ℞. *xyloaloës, ſtyracis, calamintha, myrrha an. cum oleo moſchelino, vel balſamo, aut oleo de ſpica, in quo diſſoluta ſit moſci* ʒ ß. fiat peſſus. Ab his venter inferior, & muliebria hoc perfundantur vnguento, quo vterus calefiat ac confortetur ℞. *radicis enula mundata ac contuſa lib. j. branca vrſina lib. ß. bulliant in lib. vj. vini albi, odoriferi, & adde axungia porcina lib. j. matricaria m. j. poſt longam ebullitionem coletur, ac ponatur in vaſe vitreato ad ignem, parum adhuc bulliat, ac paulatim indito thuris albi, maſticis an.* ℥ ß. *cera noua* ℥ *vj.* & cum omnia fuerint incorporata remoueantur ab igne, & aſperge hunc puluerem: ℞. *cinnamomi, gallia, cariophylliorum, nucis moſcata, macis, galanga, ſpica nardi, zinziberis an.* ʒ *iij. croci* ʒ *j.* fiat puluis ſubtiliſſimus, ac poſt balneum cum eo fœmina cuncta inferior inungat, poſtea ſe lecto componat, & capiat parum de triphæra magna, ſine opio, aut de nuce muſcata condita, ſeu de myrobalanis aut ʒ ß. ſpecierum aromatici, roſ. Gabrielis cum vino generoſo, vel flores auranciorum conditos, ex quibus etiam mixtis cum ſirupo de cortice citri fiat electuarium; aut cum ſaccharo diſſoluto in aqua arthemiſiæ, morſelli, de quibus cum vino mane ac veſperi capiat ʒ ß, aut de hoc: ℞. *pulueris arthemiſia, radicis biſtorta, nucis moſcata an.* ʒ *j. ſacchari diſſoluti in aqua meliſſa q. ſ. fiant tabella*; aut ℞. *cinnamomi, cardamomi, cariophyllorum an.* ℥ ß, *croci* ʒ ß, *zinziberis, piperis longi, galanga, macis, nucis moſcatæ, cumini, aloës, an.* ℥ ß, *cubebarum* ʒ *iij. ambra, moſci, an.* ℈ *j. pulueriZentur omnia & cum ſaccharo diſſoluto in aqua meliſſa*, fiant rotulæ, aut cum ſyrupo de cortice citri, fiat opiata. Vir etiam poſt lotionem pedum, inungat penem balſamo, aut pinguedine anſeris, vel oleo liliorum cum moſco; atque hæc quidem curatio iis potiſſimum accommodata eſt, quæ ob flatus aut vteri frigiditatem ſteriles ſunt.

Vnguentum

Confectiones.

Secundus modus.

Secundus curationis modus à doctiſſimis viris traditus, & expertus, quo aſſeueranter confirmant fœminam fœcundam reddi, huiuſcemodi eſt. Purgetur prius mulier ante tempus menſtruorum decocto myrobalanorum, chebulorum Indorum, Embilicorum, cũ ſaccharo, poſt menſtrua balneum per vj. dies continuos ingrediatur ex decocto roſ. rub. gallarum, balauſtiarum, radicis pæoniæ, à balneo

abſterſo

abſterſo ventre, utero indatur peſſus lana, vel candela madida in oleo nardino, vel balſamo cum pulvere pæoniæ, vel. ℞. *caſtorei, agarici, maſticis an.* ℥ ß. *bulliant leviter in vino albo, & adde mellis q. ſ. fiat* peſſus, qui per triduum applicetur, ſingulis diebus renovando, & ſic paretur ℞. *coaguli leporis, ſtercoris eiuſdem, macis an. partes æquales,* miſce, lana excipiantur. Vterus inſuper abluatur hoc liquore: ℞. *nucum cupreſſi numero vj. contundantur, ac coquantur in vino albo, coletur & adde tryphæræ magnæ* ℥ j. retineat quantum poteſt, continueturque per triduum, ſuffumigetur inſuper cum æquis portionibus myrrhæ, thuris, ligni aloës, ſtyracis, cinnamomi. Deinde capiat fœmina ſingulo mane ʒ ij. ſeminis ſeſeleos, cubebarum, vel ameos cũ vino albo, vel ʒ j. huius pulveris: ℞. *teſticulorum verris pulverizati, raſuræ eboris, ſeſeleos, matricis, & coaguli leporis an.* ℥ ß. *pulverizentur omnia, & poſt menſtrua capiat fœmina mane, & veſperi* ʒ j. cum vino, aut iure gallinæ ſi vomit, adde liquiritiæ vel ſacchari q. ſ. finito pulvere fiat hæc paſta. ℞. *ambræ, ſtyracis, calaminthæ, an.* ℥ ß. *myrrhæ, maſticis, thuris, cariophyllorum, ligni aloes, cinnamomi, nucis moſcatæ, & cupreſſi an* ʒ *ij.* fiat pulvis, incorporetur cum oxymelite diuretico, & aqua roſ. ad formã paſtæ, quæ dividatur in quatuor partes, ex una fit pomum odoriferum; ex ſecunda fiant pilulæ magnitudinis cicerum, quarum capiat ſingulo mane tres: ex tertia paſſus fiat, qui præmiſſa balſami aut olei nardini inunctione, locellis indatur, quarto diſſolvatur in aqua calidiſſima, & fiat vaporatio pro utero.

Paſta in varios uſus

De ſterilitate fœminæ per collationem ad virum,

Cap. II.

VT non quævis planta ex qualibet naſcitur terra, ſed ſemẽ unumquodque peculiarem terræ conditionem exigit, ita in hominis generatione; etſi fæmina ſuapte natura fœcunda ſit, requirit tamen ſemen ſibi idoneum, atque conveniens, citra quod procreare nequit, & quod de fœmina dicitur, licet nobis ad viros tranſcendentibus transferre, nam ſeminis fœcunditatem frigiditas, & agri

ſpiſſitudo impedit, quia emergere non poteſt, ac per anguſta uteri vaſa, & frigore inſpiſſata, non niſi ſerotinus prolabitur ſanguis, ad fœtus incrementum, quibus nec ſecundæ, nec cotyledones formari ritè poſſunt cum umbilico, unde fit, ut virile ſemen tametſi prolificum corrumpatur, ſed & extinguitur in utero frigido, & humido perinde ac ſemen in ſolo humido, & paludoſo, uti ſcribit Avicenna, Similiter

21. 3. tract. 1. c. 8.

etiam in ſicco, & calido utero marceſcit, non aliter quam ſemen in terris, in quibus calx ſparſa permixtave fuerat.

Fœmina an vir ſterilis ſit, quibus notis exploratur.

Veteres medici, fœminæ an viri eſſet ſterilitas, hiſce ſignis venabantur. Primo ſperma utriuſque coniugis ſeorſim in aquam infundatur, & quod ſupernataverit, fœcundum eſt, quod ſubſidet, infœcundum. Secundo, utriuſque ſemen inſpergito ſuper lactucæ, vel teneræ plantæ radiculas, & quod illas exſiccaverit, ſterile eſt. Tertio, accipe ſeptem tritici grana, ſeptem hordei, & ſeptem fabarum,
1. Signum. mingat ſuper ea uterque coniugum ſeorſim, & ſi poſt ſeptem dies naſ-
2. cuntur, fœcundus eſt is, qui minxit, ſi non naſcuntur, ſterilis. Quar-
3. to, ſi alter coniugum mingat ſuper malvam, & areſcat, ſterilis eſt, ſin minus, fœcundus. Quinto, ſi vir dies novem aut circiter mingat in
4. uno vaſe, & mulier in altero, in quibus ſint furfures cocti, in cuius vaſe vermes citius enaſcuntur, eiuſdem eſt ſterilitas. Quorum tamen
5. ſignorum priora abſque ſcelere deſumi nequeunt, omnia ridicula cenſet Avicenna cit. & vana, potiuſque ſterilitatis ſuſpicionem arguere, ſi vir uxorem cum priori marito fœcundam implere non poſſit;

Raſius 22. cent. tract. 6. c. 1.

aut ſi fœmina ex marito cum prægreſſa uxore fœcundo non concipiat quanquam & hoc ex diſparitate provenire poteſt, quippe ſæpe fit, ut neuter coëuntium ſit ſterilis, ſed quia eorum ſunt abhorrentes naturæ idcirco nihil ex ſeſe, ex aliis vero generare poſſunt, ſic amborum impenſè calidorum aut frigidorum, non facilis eſt conſenſus, temperatorum aut etiam contrariorum perutilis cenſetur congreſſus, ut copioſius, prima huius operis parte, explicuimus.

Lib. 2. c 2. Cauſæ ſterilitatis ex parte ſeminis.

Quæ cum ita ſint, efficaciora certioraque alia ſigna inveſtiganda erunt, ſi prius ſterilitatis cauſas perquiſiverimus, quarum tum ex parte viri, tum etiam fœminæ quatuor numerantur præcipua genera; quædam enim ſunt ex parte ſeminis; quædam ex parte uteri, & inſtrumentorum; aliæ ex parte principiorum, aut erroris in congreſſu commiſſi, quarta & ultima eſt diſſidium inter utrumque coniugem de qua

de qua ultima cit. iam plus ſatis diſſeruimus. Ex parte igitur ſeminis ſteriles cenſentur, quibus inutile fluit, exile, fluidum, frigidum aut inſigni aliqua intemperie præditum; nec grandinis ſpeciem refert, neç albũ eſt, tenax, ſplendidum, odorem palmæ, & iaſmini, aut florum ſambuci referens, quale optimum eſſe oportet, eſt etiam infœcundũ ſemen valde ſenum poſt 70. annum, mulierem poſt 50. & puellarum ante 14. puerorum ante 18. eorum præſertim, quæ nauſeativam ſatietatem patiuntur, & ebrii ægroti, aut eius qui plurimo utitur coitu, quive ſeminis profluvio laborat, aut aquæ potatorum, heluonum, pituitoſorum, niſi oppoſita ſeminis fœminei natura id attemperaverit moderatum inſuper ſemen eſſe debet, nam paucum generationi non ſufficit, copioſius non concipitur; nec nutriri poteſt à ſeminis mulieris, ſterileſcit etiam concubitus, ſi coitus coitui accedat, ideoque meretricis non concipiunt.

Semen bonum quale

Meretrices cur non concipiunt.

Ex parte uteri & inſtrumentorum generationis mulier non concipit, ſi uterum habeat vel calidum, vel igneum, vel frigidum, vel humidum, vel ſqualidum, vel nimis carnoſum, & pinguem; vel oppido excarnem, vel gracilem, aut anguſtum, aut brevem, aut hiantem, quia ſemen reiicit; aut clauſum, quia non admittit: aut ſi vaſa eius obſerata ſunt, & obſtructa, aut per obductam cicatricem obcæcata, ut Paulus notat, aut ſi uteri cervix obliqua eſt, aut ſi ipſa anguſta eſt aut ampla, quia ſic pudenda adaptari non poſſunt, potiſſimum autem dicente Hippocrat. 5. aphoriſ. 52. frigiditas ſterilis eſt quia extinguit innatum ſeminis calorem, &, uti diximus, à frigiditate uterus cogitur, & comprimitur ita ut ſemen recipere nequeat, & venarum ora occludit, ut ſanguis non poſſit in uterum ſtillari ad fœtus alimentum, & ſanguinem aqueum efficit nutritioni ineptum, & multam in utero generat pituitam, ex qua humidior, ac mollior redditus generationi, & ſeminis compreſſioni ſit ineptus, ea tamen inprimis frigiditas ſterilis cenſetur, quæ ſpiſſum reddit uterum, quia intenſa, nam denſitas vehementer frigidos uteros comitatur auth. Galeno 5. aph. cit. Viri porro ſteriles cenſentur ſpadones, aut ſemiſpadones, & quibus teſtes quapiam de cauſa attriti ſunt, vel qui penem breviſſimum habent, ita ut in uteri profunditatem eiaculari nequeāt,

Cauſa ex parte uteri.

Li.6.c.76.

Steriles viri qui.

quod

quod etiam ob nimiam obeſitatem contingere diximus, aut etiam ſi penis reſpectu uteri longior, & uterum plurimum feriat; inſuper conceptum impedit craſſities, aut nimia latitudo ipſius, quam fœmina ſuſtinere nequeat, vel adeo os uteri aperiat, vt hiare ipſum faciat, & præ dolore comprimi non poſſit, ac ſemen retinere; adhæc hippoſpadii, & quibus virile membrum eſt contortum, aut paralyſi affectum vel vaſa Spermatica obſtructa, coarctata, contuſave, quippe hi omnes recta ad uteri receſſus non eiaculantur. *Cauſa ex parte principiorum.* Ex parte principiorum ſteriles ſunt & infœcundæ, timidæ, triſtitia affectæ, aut animi aliquo ingenti dolore, nam hæc vitale robur infringunt. *Ex parte commiſſi erroris.* Error committitur, ſi fœmina & vir non eodem tempore eiaculentur, ſi fœmina ſtatim à congreſſu tuſſiat, ſternutet, clamet, ſaltet, aut reliqua non ſervet, quæ alibi docuimus, aut ſi coitus nimium ſit ardens, aut ſi ſemen diu in itinere commoretur in collo matricis, aut retineatur in teſticulis viri ante expulſionem, quia ſic Spiritus reſolvitur, adhæc inviti coitus utriusque aut alterutrius, ut fieri ſolet inter eos qui inviti matrimonium contrahunt, ſteriles cenſentur, amor enim ut inquit Aetius, *Lib13.c.26* conciliat genituram, quocirca amantes fœminæ crebrius pariunt, niſi nimium ardens concubitus fuerit, ex quo ſemen diſſolvatur, & evaneſcat; iam & ineptam mulieris formam, ſterilitatis cauſam cenſet idem autor, elegantem fœcunditatis, ſterilis etiam vaga Venus.

Signa. Harum cauſarum ſigna pleraque ex dictis iam conſpicua ſunt, nam quod ad intemperaturas attinet, tum totius corporis, tum uteri tum etiam ſeminis earum notas ex iis, quæ capitibus propriis tradidimus, repetere licet, peculiariter vero uteri & teſticulorum intemperaturas dignoſces; *Vter calidi ſigna.* quia quibus calida eſt, proclives ad Venerem ſunt, & celerrime genitales partes in eis pilis obſepiuntur, ac ſi ultra modum calida fuerit, genitalia pruriunt, ac Venere adhuc magis titillantur, menſes parcè, & cum labore emanant, ardoreque exulcerant, calor percipitur in cute, & carnoſo genere, rubor, adipis inopia capillorum nigrities, promptitudo ad actiones, vigilia, agilitas, iracundia. *Vter frigidi indicia.* Frigidior intemperatura contraria efficit, nam & Venus ignavior eſt, menſes ſupprimuntur, aut parce fluunt, decolores, lumborum, crurum pubiſque ſtupor ineſt, frigiditas tactu, ac refrigeratio prompta. *Humidi uteri.* Humida multo ac humido ſemine abundat; tenue,

tenue, aquoſum, copioſumque menſtruum redditur, ſæpe uterinus fluor infeſtat, frequenaſque lumborum, ac pubis gravitas, carnoſitas mollities, læſio ab humectantibus, fluxionibus parata eſt mulier, & multum ſpuens. Sicca paucum, & modicè craſſum generat ſemen, in aliis contraria efficit, proxime dictæ intemperaturæ, adeſt durities corporis, gracilitas, tarditas, & facilis ab exſiccantibus offenſio. Porrò ſi calida & ſicca ſit genitalium aut uteri intemperatura, celeriter ad coitum excitat, & nonſolum genitales partes, ſed omnes circumſtantes uſque ad umbilicum, & media fœmora quam citiſſime hiſpidæ fiunt, petulcos homines reddit & ad libidinem pronos, ilico tamen ſatiantur, ac ſi cogantur, offenduntur. Sin autem calida & humida ſit temperatura, hirſuti quidem minus, plus tamen ſemine abūdant, nec tamen plus appetunt, ſed minori detrimento ultra modum Veneri indulgent, imo ſi minus intenſa ſit hæc intemperatura, haud ſine detrimento à Venereis abſtinent. Verum à frigidiori & humidiori circumiacentes partes glabræ fiunt, & tardè rem Veneream, qui ea præditi ſunt, exercere incipiunt, nec proni ad actum ſunt, aquoſum vero ipſis eſt ſemen, & tenue ac infœcundum, vel fœminam generans, pulſus tardus, urina remiſſa, humiditas in coitu moleſta, & ingrata viro: uteri retentrix facultas imbecilla, ac ſi concipiat ob humiditatem, & lubricitatem facilè abortit; quam cauſam eſſe puto, cur ſeptentrionales plurimum abortiant, & maximus ibi ſit fœminarum proventus. Frigida & ſicca intemperatura non admodum diſſimilia ſigna habet ante dictæ; craſſius tamen ſemen gignit, & paucum & fœmina os uteri habet ſiccum, rhagadiis obnoxium; reliqua indicia oculis, & ex coniugum relatione deprehendes.

Sicca.

Nota compoſitarum intemperaturarum.

Fœminæ ſeptentrionales cur plurimum abortiant.

Sterilitas maximè contingit ex parte mulieris, ut ait Celſus, tum quia frigidior eſt, tum quia ratione uteri, ſeminis, & menſtrui multis morbis obnoxia, infrigidatio tamen & maleficium, quod eſt privatio coitus, ex parte virorum obtingit, autore Serapino, differunt tamen quod infrigidatio temperie læſa fit, maleficium vero compoſitione, & animo male affecto, quorum contraria efficiunt Philtra ſive amatoria pocula, ut quidam aiunt. Sterilitas ex ulcerib. ſi magna ſint ulcera, non curratur, ſi parva, difficulter; qui géituræ meatus, à cicatrice, vel ob calculum exſectum obcæcatos habent, ii pro deploratis habendi. Sicuti etiam ſpadones, & fœminæ ſeniores, præſertim poſt menſtra, viri tamen ſenes curandi ut c. *de virorum ſterilit.*

Prognoſticum.

Infrigidatio.

Maleficiū.

Curatio. Jam vero ad curationem accedens partium ſeminalium intemperantias in viro curabis, ut c. *de virorum ſterilit.* in fœmina ut c. *de uteri intemperie*, ſi tamen advertas nativas intemperaturas ſenſim & paulatim, aſcititias vero audacius corrigi poſſe. Seminis vitium, tametſi nō niſi ex totius corporis, aut teſtium intemperantia provenit; ſeq. cap. emendare docebimus, quod ſi ab uteri laxitatem decidit, magnetem lapidem terito linteo alligato, & lacte muliebri intingito, ac ſubdito. At qui vaga Venere delectantur, ſervata continentia generabunt, qui vero ſeminis profluvio laborant, curati fœcundi fiunt; ſi immatura ætas ſterilitatis cauſa ſit, continentiam ſubinde imperabis, ne is, qui natu minor eſt, nimio coitu impotens fiat. Si intemperamenti diſſidium adſit, vult Avicenna, ut permutet unuſquiſque coniugem, rationem eſſe, quia, ut eſt ventriculus avidus ad unum cibum, abhorrens ab altero, quantumvis meliori; ſic uterus ſæpe magis uno, quam altero, ſemine delectatur, ita coniuges qui ſimul generare non potuerunt, ſeparati uterque, & novis nuptiis celebratis generaverunt. Sed quia coniugium diſſolvi non debet, niſi iuſtiſſimis, ac graviſſimis de cauſis, & quia multæ fraudes hac in re committuntur, conſultius fuerit monere, ut invicem ſeſe ament, ſic illud diſſidium ad mediocritatem reducitur. Quod fiet tribus remediorum generibus, ſi vir vel fœmina calidior debito extiterit; *Si ex caliditate curatio.* primo victu frigido de quo cap. *de uteri calida intemperie*, & potu aquæ, cereviſiæ mediæ vel Rhenani vini. Secundo medicamentis, quæ exceſſum caloris frænent, ut ſanguinis miſſione bis aut ter in anno facta, & toties iterata purgatione ex infuſo rhabarbari in qua lactis, aut cich. manna, caſſia, tamarindis, ſirupo ex infuſ. roſarum vel violarum. Tertio à temperantibus calorem. quod fiet ſi pluribus continuatis diebus ſingulo mane capiat ℥ v. ptiſanæ rite paratæ, aut ſeri caprini in quo per noctem maduerint flores violarum, & borraginis, addito deinde ſaccharo, aut aqua cich. borraginis, acetoſæ, ac ſimilibus cum ſirupo violarum, vel alio infrigidante, aut farre, aut electuario aliquo ex iis, quæ à nobis deſcripta ſunt, c. *de uteri intemperie*, in quorum conſumptione, adde pudendi tauri, & vulvę leporis an. ʒ j. ß. *4. remed. genere.* Exterius etiam lumbis ac renib. applicabis unguentum roſ. ſandalinum, refrigerans Galeni addito reſumptivo, aut ſucco cucurbitæ, aut lenticulæ paluſtris, & vaccino butyro recenti, commendatur aquæ dulcis balneum, quæ tamen cautè facienda, ne ultra modum refrigeres.

Quod

Qu͏od ſi frigidior fuerit temperatura,quam maximè ſterilem eſſe diximus, qaatuor curabis auxiliorum generibus, Primo calida victus ratione,de qua c.*de frigida vteri intemperie*: multo aromate cibi condiãtur, potus ſit vinum Hippocraticum, vel aqua cinnamomi,aniſi, fœniculi vel cocta cum corticibus citri, radice chinæ,ſmilace aſpera, aut ligno Indico præſertim ſi humiditas coniungatur, cõueniunt inſuper frictiones factæ,quoad cutis rubeat,tandem obeſos macrefacies valido exercitio,labore,& potu parco. *Curatio ſi à frigiditate.*

Secundo apparantibus frigidos, ac pituitoſos humores hac ratione, ℞.*radicis enulæ cyperi,calamenthi,fœniculi an.*℥ ß *foliorum meliſſæ, betonicæ,arthemiſiæ pulegii maioranæ an.m.j.fiat decoctio ad lib.j. cuius* ℞.℥ *iiij.ſyrupi de arthemiſia; mellis roſ.an.*℥*j.miſce,* pro doſi capiat per octiduum.deinde ſic purgetur, ℞.*electuarii Indi* ℥ ß. *trochiſcorum de myrrha* ʒ*j.* ß. *diacatholici* ℥ *vj. aut diaphœnici* ℥ *ij.* ß. *decoctionis pituitoſæ* ℥ *iiij.miſce,* capiat ſummo mane.

Tertio vterum calefacientibus internis vt ſpeciebus, aut rotulis diarrod. abb.cum duplo rhab. dianiſo, diacimino,aromatico roſ. vel accipiat ſingulo mane ʒ.j. theriacæ finiſſimæ cum vino generoſo, aut cochleare j.aquæ theriacalis optimæ. At humiditate redundante vtendum inſuper ſudoriferis paratis ex decocto radicis chinæ, ſarſæ,aut ligni,à quibus iterabit ſuperius dicta medicamenta, donec temperamentum immutetur. Inter reliqua laudatur ſequens confectio. ℞. *zedoariæ, doronici, galangæ an.* ℥ *ij.* ß. *ligni aloes, cinnamomi, cariophyllorum an.* ʒ*j.* ß. *ſpicæ, piperis longi an.* ʒ*j. ſatyrionis* ℥ *ij. caſtorei* ʒ*j. moſci, ambræ, an.g.vj.ſacchari vel mellis deſpumati q.ſ.* fiat mixtura, cuius doſis ʒ iij. ſingulo mane, cum vino odorifero ac generoſo, confert uſus ſyrupi de radice chinæ cum multo aniſo, ac eiuſdem aniſi torrefacti creber vſus ante prandium, & cœnam, aut etiam aliæ tabellæ confectæ, ex aniſo, cimino, cinnamomo, amygdal. toſtis, aromatico roſ. *Vterum calefacientia.* *Sudorifera* *Confectio*

Extrinſecus etiam balneis vtendum ſulphureis, aut nitroſis, aut ex decocto herbarum matricariæ,arthemiſiæ, betonicæ, meliſſæ,in quo fœmina per horam ad vmbilicũ vſq; ſedeat,& interea ſacculis, in quibus portio earundem herbarum includatur, fomententur partes circa pubem: à balneo ſuffumigium capiat intra vterum per vas anguſti orificii carbones cõtinens accenſos,ſuper quos hic puluis inſpergatur, ℞.*bdellij,myrrhæ an.* ʒ*j.foliorum arthemiſiæ, & matricariæ ſiccæ an.* ℥ ß. *teſticulorum vulpis aſſatorum* ʒ*j. galliæ muſcatæ* ℈*j. omnia in tenuiſſimum* *Extrinſeca Balnea.* *Inunctiones.*

pulverem redacta miſceantur; Poſthæc uterus ac totus venter inferiore p-fundatur oleo de baccis lauri, de momordica, de angelica, liliorũ alb. de ſtyrace, naphæ, cinnamomi, balſami, & apponãtur emplaſtra pro matrice, quorum plures iãm tradidimus deſcriptiones, eſt etiam non parvi uſus hoc linimentum: *℞. zibeti ʒ ß. croci, ſpicæ, ſtyracis an. ʒj. macis ℈ ij. olei de ſpica aromatica ʒ ß. vini optimi ʒ iij. ceræ parum*, fiat linimentum; Utero deinde ante coitum inditur peſſarius hic, *℞. caſtorei, opponacis an. ʒ.j. coaguli leporis ʒ ij. croci, ammoniaci, nardi, an. ʒ ij. ß. foliorum cirri ſuccorũ, ac pulverizatorũ ʒ iij. teſticulorũ vulpis ʒ ß. cum melle deſpumato* fiat collyriũ, quo goſſypium intinctũ utero applicetur, ac retineat p diẽ ac noctẽ; celebratur maximè peſſus ex allio hortenſi, cum oleo de ſpica trito, linteo excepto, & locis mulieribꝰ indito, qui uterũ mira voluptate efficere creditur, & conceptum ac mẽſes, promovere. Hippoc. polypos in flamma aſſatos, ac ſemiuſtos contra hanc ſterilitatem laudat, quibus tamen omnibus cum moderatione utẽdum, ne noceas nimio uſu, aut fruſtra labores, dum infra conſiſtis.

C. de uteri debilitate.

3 popul. 6. 34.

Si ex humiditate curatio.

Humida intemperies conceptum impedit, primo, ſi cum humore coniungatur, genituram ſuffocat, & extinguit; Secundo lubricitatẽ parit, qua facillime ſemen prolabitur; Tertio, non permittit ſemen fœcundum generari, ſed humidum, aquoſum, labile, incoctum, ideoque generationi ineptum, Quarto, quia humiditas robur, & ſirmitudinem uter deſtruit, ac veluti parelyſin, perpetuumque hiatum mollitur, cuius ratione ſemen non complectitur, nec os uteri clauditur, ea vi, quæ ſufficiat ipſum continere, cum tamen ita occludi ſit neceſſum, ut nec acus ſpecillum ingredi poſſit; curatur ut c. *de uteri humida intemperie* luculenter dictũ eſt, ita tamen ut humiditati, quæ ſuffocat, evacuatione magis medeatur, ei qui lubricat, exſiccatione & abſterſione; quæ imbecillat, roboratione, quæ laxat, adſtrictione; ſic tamẽ exſiccare oportet, ut modus ſervetur, quippe nec valde humidus, nec valde ſiccus uterus concipere poteſt.

Admonitio

Coniuges examinandi ratio.

Quoniam autem ſæpe fit, ut qui generare ſimul nequeunt, ſeſe coniungat, unde natura deluditur, & generatio perditur, & alter coniugum divortium à magiſtratu petit, qui hanc rem medico committit, hunc examinandi modum prudẽter ſervari iubet Guido; conſiderata, inquit, prius temperatura, & compoſitione membrorũ genitalium, adſit matrona proba, honeſta, ſenior, ac exercitata, quæ præcipiat, ut iaceãt ſimul cõiuges per aliquot dies ipſa matrona pſente,

te,cōfabulentur,& amplectantur,poſteaquā calidis,ac multo aromate cōditis cibariis vſi ſint,ac vino generoſo, partibus etiā calidis oleis perūnctis,deinde quod viderit,referat medico, qui cūctis ſedulo pēſitatis coram magiſtratu ſententiam dicat. caueat tamē ne decipiatur, quia vti diximus,hac in re multæ fraudes ſæpiſſime committuntur.

Scholium.

Qui generare nequeunt,impotens dicuntur. Eſt autem impotentia duplex, naturalis,& accidentalis: Naturalis ſignificatur apud Iureconſultos per verbum (frigidi) *accidentalis per verbum* (maleficiati) *quoniam ad impedimentum frigiditatis reducuntur omnes alij naturæ defectus, aut exceſſus, & arctio membri,quæ copulam impedit:Et ad maleficium,ſiue faſcinationem quodlibet accidētale,quod ex abſciſsione, caſtratione,vel alio artificio naſcitur,vtraque impotentia ſi perpetua ſit,& ante contractum matrimonium contingit, ad ſeparationem ſatis eſt, quod autem matrimonium impediat contrahendum, contractum dirimat,ratio eſt,quia quemadmodum in aliis contractibus non eſt conueniens obligatio,ſi quis ſe obliget ad id,quod præſtare non poteſt, vt apud Iureconſultos eſt* L. impoſſibilibus ff. de reg. juris: *ita in contractu matrimonii, quo coniuges ad debitū obligantur,nō eſt cōueniens contractus,ſi fiat ab aliquo, qui debitū ſoluere nequit; Nomine autē impotentiæ coëundi,nō ſolum viri, ſed & fœminæ naturale, & accidentale perpetuum vitium ante contractum matrimonium acquiſitū intelligitur;perpetuum dico,quia temporarium non ſufficit: additur ante contractū matrimonium,quia nec illud ſatis,quod poſt matrimonium contingit.Vbi aduertendum leges maleficiatis concedere,vt poſt ſeparationem cōtrahant cum alia:frigidis verò minimè; reddunt rationem,quia frigidus vni eſt frigidus alteri;ſed cum ante dictum ſit omnia vitia naturalia ſub frigiditate comprehendi,& intemperatos nō generare inter ſe,poſſe tamē gignere, ſi aſſocientur contrariis temperaturis, videant juriſperiti quā firmiter hoc eorū placitū cōſiſtat in iis, qui propriè frigidi dicuntur, id eſt, per exceſſum qualitatis, quippe non ſemper ſequitur frigidum vni eſſe frigidum alteri,quia tametſi moderatè frigidus,ſi cum moderatè aut impenſe frigida coniungatur, non generet, tamen temperatæ aut calidiuſculæ ſi aſſocietur,gignere omnino poterit, idcircò ſatius fuerit, ſi denuo contrahat, ne generatio fruſtretur. Porro in debilitate membrorum, ad cognoſcendum, ſitne impotentia perpetua an temporanea, ſtatuitur triennii tempus, in quo coniuges diligenter dent operam generationi, & tunc ſi non inueniatur conſummatum matrimonium, ſeparantur, qui tamen terminus interdum prorogari debet, ad*

Impotentia quale vitium.

Iuriſconſultorum placitum nō conſtans.

Triennii tempus ſtatuitur ad cognoſcendam ſterilitatem.

maiorem rei certitudinem; At ſi vir propter mulieris arctationem diuortium petat, iubent leges, vt vocentur honeſtæ matronæ, peritæ, ac fide dignæ, quæ ſedulo eā inſpiciant, & ſi depoſuerint arctam eſſe, illico diuortium permittunt, ſed neq; hoc temere faciendū, quia ſtricta nonnunquam membrana, arctationis cauſa eſt, quā curari primo capite docuimus, & morbi qui recipiunt curationē, matrimonium non dirimunt, vt neque contagioſi, ſicuti lepra, Elephantiaſis, aut lues Venerea. At dicunt tergiuerſatores, dirimere, ſi præcedant: non dirimere, ſi ſequantur matrimonium, ego vero firmiter cenſeo, hæc neq; dirimere contractum, neque impedire contrahendum, quod tamen faciunt vitia membrorum ad generationem pertinētium, ſi magna ſint, dummodo poſt conſummatum matrimoniū nō acciderint, quippe humanum eſt in caſibus fortuitis mulieris maritum, & vxorem viri participem eſſe.

Morbi qui recipiunt curationē, non dirimunt matrimoniū.

Quæſtio hic euenit, an medico liceat ſterilitatem inducere; quæ duas habet partes prima eſt, an conceptum impedire, ſecunda, an abortum prouocare liceat, & quidem Hip. remedium ponit conceptum impediens, ſi miſios magnitudo fabæ aqua diluatur, & fœmina bibat, & lib. de nat. pueri, *conſuluit ancillæ, quæ dedecus verebatur, vt ſaltaret, quo fœtum expelleret; Aëtius iubet vt ſternutet potiſſima vero ſunt, ſi in partu, ante, vel poſt partum non ſeruentur ea, quæ ad prolificum congreſſum neceſſaria eſſe ſcripſimus, aut ſi contraria fiant, videndus etiam Galen. 3. de nat. fac. c. 12. Montagana conſ. 208. Aetius ſerm. 16. Mathiolus ſuper Diſcoridem: Et amblotica nominantur medicamenta à Galeno 6. Epid. Sed & ipſe Aetius non tantum medicamenta refert, quæ ſterilitatem inducunt, ac conceptum fieri prohibent, ſed quæ factum corrumpunt, & expellunt, cui cooperatur Auicenna; id quod in trib. caſibus exequendum eſſe colligitur ex hiſce autoribus, in quibus fœminis concipere tutum non eſſet, quia in partu periclitantur. Primo quia fœmina ita tenella eſt, vt fœtum perficere nequeat, aut vterus ita paruus, vt ipſum non capiat. Secundo, quando os vteri anguſtum exiſtit, de quibus dixit Auicenna, quibus vteri os concluſum eſt, non concipiunt, aut ſi concipiant, in partu moriuntur. Tertio quando tuberculum, aut quippiam aliud in vteri oſculo exortum eſt, aut morbus aliquis in eodem vtero conſiſtit. Addit Theodorus Priſcianus, expedire interdum, prægnantibus in vitæ diſcrimine conſtitutis, ſub vnius partus iactura ſalutem mercari certiſsimam, quando aut matricis vitio aut ætatis impotentia ſub qua præpropere frequenter partus euenit, fœminæ periclitantur. Sicut arborum areſcentum, ramorum accommodatur ſalutaris abſciſsio; & naues preſſæ onere cum graui tempeſtate iactantur, ſolum habent ex damno remedium.*

Quæſt. an liceat ſterilitatē inducere. 1. de morb. mul. 99. Lib. 16. ca. 16. 21. 8. tr. 2. cap. 17. Cōceptum tribus caſibus impediunt autores.

Ex altera nihilominus parte eſt idem circumſpectiſsimus ſenex, qui in iureiurando mulieri ad corrumpendum conceptum vel fœtum, medicamentum non eſſe exhibendum, aſſeuerantiſsime confirmat. Quidam exiſtimant conceptum, nondum anima-

Altera pars.

animatum, vrgente neceßitate licere corrumpere, animatum vero minimè, hi Hipp. in inreiurando de animato intelligunt, in aliis locis, de non animato, & hæc eſt communis opinio, quæ tamen mihi non vndiquaque probatur, quia neque inanimatus temere corrumpendus, nam omnis fœtus corruptio (præterquam quod à viris peritis merito dicitur homicidium imperfectum) mulieri etiam periculoſa eſt, præſertim robuſtæ, vterumque duriorem ac denſiorem habenti.

Opinio quorundam.

Quocirca de tota re ſic ſtatuendum exiſtimo; fœtum aut conceptum corrumpere nunquam licere, etiam periculo matris præſente, hoc enim in caſu, nondum effigiatum animatumve perdere, minus eſſe malum, etſi deteſtandum planè ac fugiendum: nam contendit natura quantum poteſt fœtum adhuc non maturum retinere; cuiuſq; retinendi auida, non niſi confecta & euicta cauſis cedit abortiuis, proindeq; in abortu matrem vlterius periclitari neceſſum eſt, & eius corporis magnam fieri concußionem, & indicibilem humorum agitationem, ex quo corruunt Priſciani, & aliorum ſpecioſa magis quam firma argumenta, de qua re videndus Baptiſta Silvaticus;

Concluſio autoris.

In medicis cõtrouerſ.

grauiter præterea cenſeo delinquere eos, qui prece, aut pretio mulierculis modum monſtrant, quo conceptus impediatur, in hunc finem, vt in deliciis viuat, aut vt cœlent ſua ſiue ſtupra, ſiue adulteria, ſiue inceſtus, nam ibi etſi non perditur animatus fœtus, perditur tamen abſq; legitima cauſa ſemen potentiâ animatum, & tam duri reatus conſcientia medicorum innocens officium non debet maculari. Adhæc ſi prægnans in ventre, aut alibi vulneretur, ſic vt abortum faciat, ſi fœtus animatus erat qui percußit, reus eſt mortis, ſi vero nondum animatus, mitius cum illo agendum iudicarem. Nulla tamen venia ſceleratis illis vetulis, & aliis lenis concedenda, quæ diuinas, & humanas leges negligentes, malis ſuis artibus, conſiliiſque imprudentiorum medicorum vſæ, atrocia infanticidia dare non verentur, vbi enim in virgine aut vidua cuius pudicitiam, lenocinio ſua expurgarunt, mutationes animaduertunt, veluti appetitum varium, cibi faſtidium, vomitum, nauſeam matutinam, paßiones cordis, animi deliquia, dentium dolores, illico arctißimè eam præcingendo primam faciunt experientiam, vt fœtum in vtero conceptum extinguant, inde cum nullam opem ſentiunt, medicum accedunt, petunt ad menſtruorum ſuppreßionem remedium, ea enim retenta parere dolores in præcordiis, & fœmoribus, multoſque ciere vomitus honeſtæ perſonæ, quæ ob verecundiam medicum haud libenter adire vellet, vbi itaque, quæ mẽſes, & fœtum cieant à medico impetrarunt, vtuntur, ſin minus, ipſa malefica harum euacuationum non ignara à pharmacopolis petere & aliunde alias herbas conquirere monet, vt his in vino vtantur, alias ſuffiant, alias ventri imponãt, & pro inceßionibus parent, de quarum etiam decoctis mane, & veſperi bibant, ſed cum neque hæc proſint, venas in vtroque pede aperire monet, aut cucurbitulas fœmorum

Lenarum ſcelerata artes grauiter puniendæ.

Lenæ imprudentiorum medicorum conſilio, infanticidia dãt.

morum internæ parti, quo facto perit, quod in vtero erat, hæc obſeruationibus interdum matribus, & patribusfamilias, ipſis vero prægnantibus, quod res eſt, diſsimulantibus, prætexentibuſque dolores ventris, capitis, ac pectoris; redeuntibus vero menſtruis, quando ſe fœtu norunt eſſe liberas, ad conſuetam vitam redeunt, aliis quoque eaſdem artes communicant, vt eo plura infanticidia fiant, dum liberius viuere audent, & multa committere, quæ ex his paucis lectori æſtimanda relinquimus: hæc tamen in eum finem fuerunt animaduertenda, vt à prudentibus magiſtratibus præoccupentur, & veneficæ hæ vetulæ, ſeu peſtes per vniuerſum orbem liberrime vagantes, acerrime puniantur.

Admonitio ad magiſtratus.

De ſterilitate morboſa, ſeu diuerſis affectionibus, quæ conceptum impediunt.

Cap. III.

Fit etiam fœmina ſterilis, ob morboſum aliquem affectū, qui partes generationi dicatas ſic diſponit, vt etiamſi fœcundiſſimo viro coniungatur, concipere nequeat. Huius affectionis cauſæ, ſeu potius affectiones, quæ ſteriles fœminas reddunt, in triplici ſunt differētia; quædam externæ ſunt, aliæ internæ, pleræq; etiā occultæ. Externæ quidē, vt tempus anni, aut regio nimis intemperata, præſertimq; frigidiſſima conſtitutio aeris, vel etiā peſtilens, craſſa, nebuloſa; medicamenta intenſæ alicuius qualitatis vtero impoſita, veluti ruta, vinum, camphora, ſemperuiuum, cicuta, calx, auripigmentum, pulegium, acetum, ſinapi, vrtica, flos nenupharis; aut quæ nimium emolliunt, vt radix altheæ: aut quod impenſe ſiccat vt terræ plurima genera, vel quæ nimis aperiunt, vt abrotanum, & ſabina, ſi extra modū ac menſuram applicentur. Ad hæc opus frigidæ, aut ebrietas, aut nimis eſus fructuum horariorum, balnei vſus immodicus, magnæ euacuationes, vita ſedentaria. Internæ cauſæ cēſentur intemperies quælibet vteri, aut totius de quibus ſupra cumulatè jam egimus: Inſuper vteri laxitas ſeu lubricitas, & oſculi ipſius reſolutio ſiue paralyſis, quæ facit vt ſemen ocyſsimè prolabatur: vteri durities ob ſiccatem, frigiditatem, ſcyrrhum, aut callum, eiuſdē vteri aut totius corporis nimia pinguedo, nam præ pinguedine vterus clauditur, & ineptus redditur ſemini trahendo: ac craſsius omentū in cauſa eſt, vt pudenda aptari commodè nequeant ob prominentio-

Cauſæ. *Externæ.* *Internæ.* *Pinguedo.*

rem

rem ventrem; præterea maior pars materiæ ſeminis abſumitur in pinguedinem, & craſſitiem, ſi præter naturam ſit, quippe ſeminis, & adipis eadem eſt materia; & in viris obeſitas breuiorem efficit penem; fœminæ verò præter naturam pingues, menſes habent diminutos, & multus in pinguedinem ſanguis abſumitur, ac quod ſupereſt, alendo fœtui non ſufficit, cum maxima alimenti pars in pinguedinem tranſeat, vt ſcribit Aetius. Et ob hanc cauſam Hippocrates dicebat Scytharum plures fœminas ſteriles eſſe. Mulieres inſuper præter naturam tenues, ſunt inutiles fœtus geſtationi quod dixerat idem Hipp. cuius rei cauſam eſſe exiſtimat Auicen. quod tenuioribus os vteri perpetuo hiat; ego verò potius dixerim, tenues fœminas tenuem habere vterum, ac imbecillum, idcirco etſi in principio paruum fœtum continere poſſint, auctiorem tamen, nec retinere, nec abſoluere poſſe imbecillam fœminam, nec rurſus ſeipſam firmari, & impinguari, niſi nutrimentum ſibi ſoli attrahere anticipet, ſubindeque fœtus ſufficienti indigens alimonia corrumpatur. Flatus etiam in vtero concluſi ſterilitatem faciunt, vel quod præ diſtentione apertum teneat oſtium vteri; vel quod impetu ſuo ſuſceptum ſemen propellunt, membrana etiam vtero adnaſcens, quæ ipſum claudit, de qua primo cap. *huius operis egimus*, quod luſtrare non pigeat; ſed & vteri hiatus, ac perpetua adapertio ſterilitatis cauſa eſt, quia ſemen non continet, contentum non amplectitur, proprium ante tempus excernit. Prouenit autem vteri hiatus, ex ipſius inſigni debilitate, quæ aut ex continuo menſtruorum fluxu originem habuit, aut ſuppreſſi diutius ſiue menſes fuerint, ſiue alii humores, derepente vi eruperunt, & extra modum fluentes compeſci nequeunt; ex laborioſo partu, vel abortu, quippe ex hiſce cauſis vterus ita debilitatur, vt fibras & membranas obſeruare nequeat, ſimiliter contingit, vt pudendi ſinus nonnunquam hiet, & nimium ſit apertus ex magnitudine membri virilis, aut frequenti coitu. His adiunge auerſionem ſiue contorſionem vteri, quia ſiue ſurſum ſiue deorſum, ſiue ad latera torqueatur, virile ſemen in vterum rectâ eiaculari nequit. Sed etiam vitium menſtrui ſanguinis, ſteriles facit fœminas, nam ſi multus eſt, obruitur genitura; ſi parcus nec foras profluit, nec intus ſatis eſt, & inopia alimenti areſcit ſemen, Hippocrat. & Ariſtot. autoribus, ſi inordinatus, vterum non expurgat, & ſemen ſecum defert, ac genituram

Aet. lib. 16. cap. 26.

Hip. lib. de ſteri. de nat. mul. de aere, aq. & locis.

Gracilitas. 1. Aph. 44.

Flatus uteri.

Vteri hiatus eiuſque cauſa.

Menſtrui vitium.

Hipp. Lib. de ſterilib. Ariſt. 7. de hiſt. anim.

ram prohibet: ſi corrupti menſes, aut vtcunque vitioſi, aquei, fœtidi, nigri, albicantes, flaui, virides, ſerius aut temporius fluentes, minus apti ſunt ad concipiendum, quæ omnia dignoſces, & curabis ex primo huius operis libro. *Semen vitioſum.* Porro etiam vitioſum ſemen ſterilitatis cauſa eſt, nam ſi aquoſum & tenue, delineationem non ſuſcipit; ſi craſſum, à calore non euincitur, neque ex eo efformari quicquam poteſt, & ineptū etiam eſt ſi labem aliquam contraxit, ex putredine vel lue Venerea, aut ex vitio alicuius membri principalis, aut ex commixtione alicuius pravæ ſubſtantiæ, qua vterus ſcater. Tandem ſi paucum eſt, geniture non ſufficit; ſi nimium, copia ſua virile ſemen obruit; vltimo quæcunque aliqua ex ſuperiori libr. numeratis affectionibus in vtero tenentur, difficulter aut nullo modo concipiunt. *Abdita cauſa.* In abditis cauſarum generibus numeratur inprimis diuina voluntas, deinde maleficia, carmina, *8. practica. xxviiii.* & magicæ incantationes, nodi, nexus, ac vincula, quibus maligni homines fœminas ligant, neq; enim (vt inquit Fernelius) fabula eſt, ideo *Maleficiorum differentia.* in iure pontificio extat de iiſdem textus *de frigidis, ac maleficiatis*. Et horum maleficiorum ſcribit Iſaac quædam ex animatis fieri, ita teſticulos gallorum in lecto, ſanguine poſitos, congreſſum impedire; quædā exinanimitatis, vt ſi nux vel glans ſeparetur, cuius medietates ab vtraque parte viæ ponantur, per quam ſponſi ituri ſunt, aut ſi quatuor fabarum grana, neſcio, qua ratione electa, in lecto ponantur, vel in via ſupra oſtium, quod maleficii genus peſſimū; ac efficax eſſe putat: quædam ex metallis; vt ex acu cum qua mortui conſuti fuere; quædam ex *Veneni aſſumptio.* characteribus ſcriptis cum ſanguine veſpertilionis. Secūdo annumeratur abditis rerum cauſis, veneni alicuius aſſumptio quo membrum *Medicamenta ſuperſtitioſa.* aliquod princeps perditur. Tertio medicamenta quæ ſuapte natura, aut ſuperſtitione adiuncta, ſterilitatem inducant, qualia plerique putant plurima reperiri, & eius generis eſſe, radicem filicis fœminæ mulieri exhibitam; aut ſi nitri, aluminis, vel picis quantitas, ciceris vel fabæ poſt coitum in ore vteri ponatur, aut ſi mulier geſtet teſticulos muſtelæ maris ligatos in ſinu muliebri, in pellicula aliqua, aut matrix capræ, quæ nondum conceperat, iuxta nudum corpus, in quorum numero eſt vſus piperis, aut naſcale ex ipſo, aut ſi ſtatim à menſtruo capiat ʒ j. pulueris extremitatum hederæ; aut ſi geſtet os de corde cerui, matricem mulæ, gagatem, aquilinumve lapidem ſiue ætiten, ſmaragdum, vel ſaphirum, aut ſi comedat grana hederæ nigræ, vel radicem pimpi-

pimpinellæ, vel in cubili appendat ſcolopendriam, aut corium mulæ, aut portet limaturã ferri, aut ſi mulier quæ peperit, & vult per aliquot annos non concipere, liget in ſecundina infantis, quam pepererat, tot grana cataputiæ, quot annis vult ſterilis permanere; ſic & opium, cicuta, mandragora, & ſimilia narcotica viri teſtibus aliquandiu illita, aut peſſi forma muliebribus indita ſterilitatẽ inducunt; ſed ſuperiora totâ ſubſtãtiâ, hæc manifeſtis qualitatibus, nã omnia ferè frigidiſſima ſunt; & ſquama ferri impenſa ſiccitate ſeminis materiam diſſipat, frigida gelatum, & extincto ſpiritu examinatum minimeq; prolificum reddunt. Hæc & multa alia à ſcriptoribus circũferuntur, ſterilitatẽ inducentia, quę tamẽ celare ſatius fuerit, ne maligni homines, aut incauti tyrones, prece aut pretio ſeducti, iis temere abutantur. Quarto ad haſce occultas cauſas quidã referunt aſtrorũ aſpectus infœcundos in exortu fœminæ, aut in congreſſu; vt oppoſitum vel quadratum Saturni vel Martis cum Venere, quod fortaſſe vir doctus, & quem honoris cauſa nomino Johannes Bokelius, & alii non admittent, quia ſemper ſuperiora, cœleſtiaue corpora, ad vtilitatem, & bonũ inferiorum operari ſentiunt, ſed debuerant conſiderare, aſpectus cœleſtes nec peſtem, nec ſterilitatem poſitiue inducere, ſed priuatiue, quatenus interdum, quãtum oportebat, non adiuuant, negari autem non poteſt eſſe aſpectus, qui validius, ac efficacius aliis, inferiora foueant ac viuificent; & hoc eſt, quod dicitur, hunc aſpectum peſtem generare, illum ſterilem eſſe, quia nimirum, aut aeri non imprimit eam vim, quæ ad eius incorrupti conſeruationem neceſſaria erat, vt ſemini, debitam ad generandum efficaciam & energiam, non communicat.

Narcotica.

Bokelius & alii notantur.

Cauſarum externarum ſigna colliges ex relatione coniũgum: cœli ſtatum & regionem infœcundam deprehendes ex priuatione aliarum cauſarum, & quia ea cœli conſtitutione aut regione, communis ſit fœminarum ſterilitas. Ad internas vero vt veniamus, ſi intemperies aliqua ſubſit vteri, aut totius, dignoſces & curabis, vt dictum iam eſt capite proprio *de vteri intemperiebus* & cap. præcedente; laxitatem, & paralyſin vteri tactu explorabis, & quod ſemen non retinetur, aut 2. die elabitur; durities etiam tactu dignoſcitur, quia digitum non admittit, menſes occultantur, aut ſi apparent, ſunt arenoſi, teſte Hippoc. genituram non ſuſcipit, dolet inguen, & lumbi, ac laterum adeſt mollitudo, ac de his extat aphoriſmus, *quibus os vteri durum eſt,*

Signa.

Internarũ cauſarum ſigna.

Li. de nat. mul. *Lib 5. aph. 54.* *5. aph. 40.*

iis vteri os comprimi neceſſe eſt, eſt autem compreſſio diuerſa à compreſſione prægnantis, quia in hac molle eſt vteri oſculum, in illa vero durum.

Ad naſcentem membranam digiti admotione continges; & genituram non ſuſcipit, menſibus interdum ſecundum naturam fluẽtibus, nimia pinguedo & craſſities, vel etiam gracilitas, & tenuitas viſu dignoſcitur, ac de his dixit idem autor, *quæcunque præter naturam craſſæ, non concipiunt vtero, iis omentum os vteri comprimit, & priuſquam extenuentur, non concipiunt.* Flatus accuſant ſtrepitus, quos fœmina ſentit, & nonnunquam ſilentes, ſæpe etiam proſtrepentes, per os vteri exire percipit, ventre inflatur maximè à coitu, à quo confeſtim ſemen elabitur, rugitus adeſt, in inferiori venter, tenſio, & moleſtia quæ flatu excreto ceſſat, quarum Hippoc. meminit in lib. Epid. dicens, nonnullis, cum Venere vtuntur, inflari ventrem, nonnullis etiam ſtrepere; quæ, vt ſcribit Gal. in com. aut affecta ſunt ætate, aut melancholia laborant Hypochondriaca; quæ etiam aſſiduę coitum appetunt, nam flatu replentur à caloris debilitate, tametſi autem de Damagora quodam ibi ſermonem habeat Hippoc. tamen fœminarum & marium communis eſt ratio, vt Galen. in com. & Paul. infra inquit, in acceſſibus nonnullæ perſtrepunt, nonnullæ horrent: aliis venter inflatur: & quæ horrent cacochymia laborant, nam omnes mali ſucci plenæ cum vehementer repente calefiunt, horrore diuexantur. Uteri hiatum indicant menſes, plures, ac humidiores, inordinati, ac citra certas periodos, genitura intus non manet & digito os vteri hians comperitur, adeſt impotentia, febris, laſſitudo, rigor, dolor in imo ventre, ac lumbis, & laterum mollitudo, in congreſſu nullam vel exiguam ſentit delectationem, facilè ſemen citra ſenſum pellit, viro ingrata eſt, pudendum habet humectum, vt refert idem, ſenex. Uteros diſtortos dignoſces ex iis, quæ capite de vteri contorſione dicta ſunt, menſtrui vitia ex propriis locis & c. *ſeminis defectum ex iis quæ ſuperiori c. iam prodidimus*, eius tamen labes ex colore, ſubſtantia, & odore dignoſcitur; commixtio alterius ſubſtantiæ, ex ſuperfluis purgamentis de quibus libr. j. capite vlt. Tandem abditas cauſas ſic venaberis, venenum quidem ſumpſiſſe, ex relatione, & ex læſione alicuius membri principis grauibuſque accidentibus, & à communibus alienis. At ex influxu cœleſti prouenire, indicium eſt, ſi in

Fœminæ, quibus vẽter per Venerem inflatur.

com. 3. 6. Epid. 12.

Com. 3. 6. Epid. 26.

2 de morb. mul. & lib. de nat. mul.

Signa abditarum cauſarum.

ſi in ſiguo frigido ſicco, & ſterili mulier nata ſit. Maleficium & incantationes argues ex privatione aliarum cauſarum, & quia coniuges mutuo ſe diligentes coire nequeunt, aut cum ante ad invicem amore tenerentur, nunc citra evidentem cauſam odio ſe habent incredibile. Contingit autem maleficium quatuor modis. Primo ſi vir privetur genitiva potentia, cum propria coniuge, & non cum aliis, cuius contrarium facere credendum eſt philtrum, ſi tale quippiam reperitur, quod amare compellat hanc, non vero aliam. Secundo contingit maleficium cum uxorem habet vir exoſam, nec poteſt illam cognoſcere. Tertio cum vult illam cognoſcere nec exoſam habet, caret tamen membri vigore. Quarto ſi vigorem habet, ſed ſemen non emittit. Divinam voluntatem in cauſa eſſe comperies, ex abſentia reliquarum cauſarum, præſertim quia cum uterque coniugum ſint ritè conſtituti, tamen nulla ſequitur generatio.

Quatuor modis contingit maleficium.

Ut igitur ab hac cauſa curationem ſterilitatis ordiamur, implorandа quidem eſt divina maieſtas, inprimis recedendo à nævis, & peccatis, deinde ſtudendo eleemoſynis, ieiuniis, ardentiſſimis præcibus, ac orationibus aſſiduis. Aſtrorum pernicies corrigitur, ſi prædominante æſtro contrario eo tẽpore, quo Luna viget, in ſigno prolifico fœmina concumbat. Contra Venenum pugnabis communibus alexipharmacis, aut unicuique veneno peculiaribus, de quibus ſingulares tractationes ſcripſerunt, Aponenſis Gainerius, & Avic. ac noſtra ætate Mercurialis, ac multi alii, iis tamen medicamentis, quæ adverſa ſunt qualitati; à veneno aut medicamento in corpore relictæ; odio ſe habentib. medeberis cum iis, quæ deiectam excitant Veneris appetentiam, iis qui nimis ardenter coeunt, per ea, quæ calorẽ infringunt; Maleficia & incantationes exorciſmis curantur, & adiurationib. quibus per divina immundus ſpiritus expelli traditur. Prodeſſe inſuper contra maleficium dicunt, abrotanum oleo illitum, ac vino ſumptum radiẽ aſparagi cum vino dulci coctam, allium hortenſe; ſatureiam, ocymum, vel carduum hortenſem, generoſo, vino maceratum, vidẽdum etiam, ut ait Iſaac, an maleficium ſit ſupra lectum, & auferatur, ſed ſi autor die auferat, & nocte reponat, vel è cõverſo mutare domiciliũ oportet. Si characterib. inveſtigandum, an ſint ſupra limen oſtii vel ad cardines, ſi acus mortuorum, quærantur maleficia in culcitra, vel pulvinari, ac ſi non inveniantur, mutetur domus. Si ex fabis,

Curatio.

6.4. per totum.

Exorciſmus.

nullo humano auxilio, ſed ſola divina virtute curari ſcribit author iſte, ſi vero ex nuce, iubet ut uterque coniugum nucem integram ſeparet, ſpargatque ex utraque parte viæ, deinde coniugat, & poſt ſeptem dies coeant, hæc tamen omnia, ea fide ſcribo, qua accepi, in genere, fatens eorum nullam adhuc feciſſe experientiam :- autumant etiam fel canis maſculi nigri domui aſpetſum maleficium arcere, ac fel alicuius piſcis, eius præcipuè quem Itali (*Zangarinum*) vocant ſi ſupra ignitos carbones ponatur, dum coniuges lectum petunt, omne maleficium diſſipare ; ſimiliter ſi hydrargyrum calamo incluſum neſcientibus ſponſis, lecto imponatur nullum eis maleficium nocere poſſe. Infœcundi aëris ſeu regionis medela eſt mutatio. Intemperierum curationes propriis capitibus tradidimus, ſicuti etiam diſtorſionum, flatuum, & vitii menſtruorum. Reliquum igitur eſt, ut laxitatem ſive lubricitatem, hiatumque & duriciem, obeſitatem ſive pinguedinem, gracilitatem uteri, & ſeminis virium, hoc capite inprimis curare doceamus.

Maleficiũ arcentia.

Lubricitatem igitur uteri, & laxitatem curabis, quatuor remed. generibus; præter ea quæ dicta ſunt c *de uteri intemperie & humida, & de uteri imbecillitate.* Quocirca ſi humor ſimul adſit, quo uterus repletur ac lubricus redditur, præordinata victus ratione exſiccante, utendũ primò evacuationib. per ea cathartica, quæ ſæpius ſcripſimus, deinde ſudor provocandus ex decocto radicis chinæ, ſarſæ, aut ligni Indici. Cibaria condiantur ſale, ab antiquis ſacerdotali dicto, quod ſic cõcinnatur ℞. *ſalis communis* ℥ *ij. cinnamomis electi* ℥ *iiij. piperis, ameos, ſileris montani, hyſſopi, origani, pulegij an.* ℥ *ß. ſiccentur omnia ac pulverizentur ſubtiliſſime*; abſumit capitis, & ventriculi pituitoſos humores, uterum purgat, bonum reddit anhelitum, oculos mundificat, ac dentium dolores mitigat, tuſſim ſedat, & reſpirationis difficultatem.

Curatio lubricitatis

Sal ſacerdotale.

Secundo abſtergentibus, & exſiccantibus, abſtergunt uterini clyſteres ex prædictis decoctis cum melle, ſuppoſitorium ſive peſſus ex ſucco Mercurialis cum mithridatio, & maſtice, qui per triduum detineatur; deinde ſequatur hoc balneum ℥. *matricariæ, abſynthij origani, calaminthi, arthemiſiæ, florum camæmali, meliloti an. m. j. ſeminis rutæ ſylveſtris, ſtyracis, calamenthæ, xylobalſami, carpobalſami, coſti, rubeæ, been rubei an.* ℥ *ß. coquantur in q. 5.* aquæ pro balneo, à quo fiat ſequens ſuffumigium ℞. *thuris maſticis, ladani, myrrhæ, nucis cupreſſi, foliorum eius*

Abſtergentia uterum

ligni

ligni aloës, capulorum glandium, zedoariæ, raſuræ eboris an. ℥ ß. *cum axungia anſerina recenti,* fiant trochiſci, ex quibus uterus ſuffiatur, ac denuo reponatur peſſus.

Robrantia uterum. Tertio roborantia in uſum veniunt, ut conſequens confectio ſingulo mane cum vino exhibita. ℞. *cariophyllorum, cinnamomi, galangæ, zinziberis, xyloaloës an.* ℥ j. *nucis moſcatæ, zedoariæ ſeminis ocymi ſpicæ, croci an.* ℈ j. *oſsis de corde cervi, raſuræ eboris, margarit. an.* ℈ ij. *ambræ g. x. moſci g. iij. ſacchari q. s. cum aqua naphæ, vel ocymi,* fiant tabellæ, doſis ℥ j. aut etiam dempto ſaccharo, & addito ladano; & ſtyrace, emplaſtrum confice ad corroborandam matricem, in quem uſum utilia ſunt reliqua, quæ variis huius operis locis habes, præſertim in c. *de uteri debilitate.*

Adſtringentia. Quarto adſtringentibus utendum, de quibus de c. *de immoderato menſtruorum fluxu,* ſatis copioſe dictum iam eſt.

Hiatus uteri curatio Eadem fere ratione curatur uteri hiatus, victus nimirum ratione aridiori, & conſtringenti, crebra purgatione, ſi humores apundēt, ſudoriferis, ac balneis ſulphuries, ſirupis ex ligno Guaiaco, ſuffumigiis ſupradictis, & evaporationibus ac fotu ex decocto myrthi, lentiſci, vitis, fol. roſ. & olivæ vel radicis biſtortæ, quinquefoly, cyperi an. ℥ ij. roſ. cum calicibus corticum mali granati, balauſtiarum an. ℥ j. ſuberis ℥ ß. hederæ m. j. fiat decocto in aqua, & vino rubeo. Laudat Hippoc. pulverem magnetis linteo ligatum, ac muliebri lacte madidum, ſinui muliebri inditum: conficitur inſuper peſſus ſic, *aluminis, myrrhæ, agallochi, pilorum lepori, rutæ, baccarum lauri, doronici, nucum cupreſsi, ſingulorum* ℥ ß. *ſtyracis* ℥ ij. *ambaris* ʒ j. *moſci* ℈ ß. *oleo myrthino excipiantur,* ac fiant peſſi, aut per infundibulum uterus ſuffiatur ex iisdem pulveribus ſine oleo, aut ℞. *ſymphyti, aluminis, balauſtiarum, myrrhæ, oliban,, maſticis, terræ, armeniæ, nucum cupreſsi, cornu cervi ſingul.* partes æquales, pulverizentur, ac dentur ſingulo mane ℥ ij. cum vino adſtringenti.

Duritiei uteri ac ſiccitatis curatio. Durities ſi ex frigiditate proveniat, evaporationibus, fomentis, ac ſuffumigiis, curatur, & reliquis quæ c. *de uteri frigida intemperie* retulimus. In primis autem ſi durities ex ſiccitate contingat (quæ maximè facit ſterlles fœminas ut eſt ſterilis ſicca terra, argilloſa, arenoſa, vel petroſa, nā ex defectu alimenti corrumpitur ſemen, diſſipatur *Siccitas ſterilis & cur.* & conteritur, & exiguum aut nullum ex utero ſicco alimentum capeſſit)

peſſit) tunc fomenta & balnea fiunt aquæ dulcis, vel lactis, aut olei dulcis, ſeu amygdalarum dulcium aut etiam ex decocto herbarum, & rerum emollientiũ, ut maluæ, violarum, camomillæ, meliloti, radicis altheæ, iridis, aſari, & ſimilium; Hippocrat. hoc laudat ℞. *vini optimi, & aquæ an. partes æquales, radicis, ac ſeminis fœniculi an. m. ij.* vel *tres pro ratione liquoris, unguenti roſarum ℥ iiij. infundantur cuncta in vas novum, cuius operculum perforetur, ac impoſita arundine fiat fomentatio.* Deinde ſequenti unguento partes inferiores liniantur ℞. *axungiæ gallinæ, anatis, anſeris, an. ℥ j. olei amygdal. dulcium, liliorum, ſeſamini, ſingul. ℥ j. ß. radicis iridis, altheæ, aſari an. ℥ j. ceræ albæ, q. ſ.* fiat linimentum; demum peſſaria applicentur, primas tenet aureus peſſus, cuius à nobis ſæpius facta mentio eſt, aut ℞. *radicis, & foliorum altheæ, malvæ an. ℥ iij. farinæ ſeminis lini, fœnugræci an. ℥ j. adipis anſeris ℥ iiij. ß croci, & muſci an. parum, excipiantur ſerico ligneo,* ac fiat peſſus, qui intinctus oleo irino, aut de ſemine cucurbitæ, ſi calor adſit, locis applicetur; alius conficitur ex radice altheæ intincta in axungia gallinæ, vel butyro non ſalito. Eſt tamen ſequens maioris efficaciæ, quia emollit, digerit, humectat, extenuat, & repurgat: ℞. *cerothi hyſſopi, medullæ cervinæ, adipis porcinæ recentis, therebinthinæ, ceræ albæ an. ℥ j. ß. aloës ℥ ß. butyri, adipis anſerini, coaguli leporis, myrrhæ an. ℥ iiij. caſſiæ, nardi, an. ʒ j. mellis q. ſ.* fiat peſſaria; idem ferè præſtat alius hic, ℞. *ſeminis lini, altheæ, fœnugræci an. ʒ j. in vas novum immittito, in quo olei dulcis ea quantitas ſit, ut ſemina contegantur, quæ cum leviter concoqui cœperint, ſupernatantem ſpumam colliges, & addita axungia anſerina, ac ceræ, q. ſ.* fiant peſſi. His non proficientibus alius concinnabitur, ex nitro, & ficu arida, aut ex unguento irino cum lana, qui per triduum apponatur, deinde Mercurialis herba vel pulvis eius cum unguento roſarum ut ſaniem, ſi quæ ſit, educat; vel, uti docet Hippocrates, plumbeus penicillus per triduum indatur at ſi durities fuerit calloſa potius ex radice altheæ tres ordine fieri debent, magnitudine ſe ſuperantes, quorum maior primo die butyro, aut pinguedine illitus per 24. horas apponatur, à quo ſecundus, & tandem tertius craſſior, quem immorari finito diutius, denique curabis ſicuti hecticarum corpora, & ſiccitatem uteri.

Lib. de nat. mul. — *Vnguentũ* — *Fomentum per arundinem.* — *Peſſi emollientes.* — *2. de mul. mul.*

Pinguedinis curatio. — *2 de temper. 4.*

Pinguedo & craſſities ſive obeſitas, Galeno autore, duplex eſt, naturalis, & adventitia, de qua, ut idem refert, celebratum illud eſt,

craſſum

craſſum ventrem non parere ſubtilem intellectum, eſt autem obeſitas hæc morbus in magnitudine impediens coitus operationem, ſæpe etiam eſt ſymptoma, quoniam ſolum pulchritudinem lædit. Cauſæ vero obeſitatis ſunt aer frigidus, ſomnus longus, vita otioſa, à curis & ſtudiis libera, & à Venere, cibi copioſi, pingues ac boni ſucci; ac ſi naturalis ſit, cognoſcitur ex venarum anguſtia, glabritie, corporis infirmitate, & carnis frigiditate. Aduentitia contra ex venarum amplitudine, hirſutie, corporis æquabiliori frigiditate, in vtraque tamen vires ſunt imbecilles. Curatur vtraque, præſertim aſcititia, nam naturalis ferè curari nequit, duplici propoſito ſcopo, prior eſt, vt iam facta pinguedo abſumatur, ſecundus proſpicere ne noua generetur.

Hæc fiunt quatuor remedior. generibus. Primo victus ratione, in qua potiſſimum curationis ratio ſita eſt, eſto igitur aer calidus & ſiccus, ſomnus parcus, ac ſuper lectum duriuſculum, vita laborioſa, & curis ac ſollicitudinibus domeſticis incumbens, exerceatur fœmina validè, alvus lubrica ſit, potus vinum aquoſum, aut granatorum, aut acetum lymphatum, in quem vſum Hiſpalenſes mulieres exiſtimo vti cibo ex pane & poſca, ſiue aqua & aceto quem vocant *gaſpacho*; Salmanticenſes verò, & alias ex aqua conficiunt, & ſpeciebus aromaticis, & *aloiam* dicunt. Luſitanæ pulchritudinis ſtudioſæ vſurpant limones cum ſale, qui cibus valde extenuat, laudatur panis hordeaceus, quia minus nutrit, reliqua nutrimenta in pauca ſint quantitate, ex piſcibus ſalitis, & infumata carne, & montana, fructibus acidis, amaris omnibus & acribus, vt aromate multo, & amygdalis amaris, fames nunquam explenda, à pinguibus, & dulcibus abſtineant. *Victus.* *Gaſpacho.* *Aloia.*

Secundo euacuantibus vtendum, ac potiſſimum vomitus prodeſt iteratus iis, quæ aſſuetæ ſunt vomere, & facilè tolerant, deinde purgatiunculæ leuiores ſæpius iteratæ, nam fortiora medicamenta corpora obeſa non tolerant, quia viribus non conſtant, idcirco etiam à ſanguinis miſſionibus abſtinendum, quamobrem errant, qui putant ad pinguedinem detrahendam conducere hoc remedii genus, ex quo potius frigidior redditur habitus corporis, & vires labuntur. Utendum igitur hiera Galeni, pillulis de aloe, maſtychinis, deinde iis, quæ per vrinam euacuant, quæ maximæ ſunt efficaciæ ad extenuandum, vt radice apii, aſparagis, dauci ſemine, *Vomitus.* *Obeſitatē non tollit ſang. miſſio.* *Diuretica.*

& iis quæ menſtrua prouocent, vt capill. Vener. arthemiſia, pulegio, ſabina.

Tandem ſudor proliciendus decocto ſarſæ, aut ligni Indici, non vero radicis chinæ, quia impinguat. Plutarchus, & Cælius Aurelianus ad emaciandum laudant torem cœleſtem, rationem reddunt, quia mordicatiuam poſſidet virtutem, potius tamen puto, quia purgatoriam habet facultatem. Porrò commentitium videtur, quod Plinius narrat, Lucii Apronii conſularis viri filio detractos adipes, leuatumque corpus immobili onere, niſi prædictis remediis, ac non ferro leuatos intelligat, vanum etiam, quod alius feciſſe fertur, qui ad leuandam molem, ventrem inſcindi iuſſit, ſic magna pinguedinis fruſta detrahi.

Macrefacientia. Tertio vtendum medicamentis alterantibus, & diſcutientibus calidis & ſiccis, tam internis quam externis, vt oxymelite ſimplici vel compoſito, & poſca pro potu; pro ſale vero vſuali, ſale theriacali, vel ſacerdotali dicto; trochiſcis de vipera, theriaca, mithridatio, dialacca, diacimino, diacinnamomo, diatrionpiperion, gentiana, & ſimilibus, ex quibus electuaria concinnari poſſunt, aut ℞. *ſeminis aniſi, fœniculi, agni caſti, rutæ, cumini, carui, piperis, zinziberis, maſticis, nucis myriſticæ, galangæ, ameos, amomi, granorum iuniperi, foliorum maioranæ ſiccæ, pulegii, laccæ, ſandaracæ, radicis gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ an. partes æquales, pulnerizentur ſubtiliter,* de quo puluere capiat per horas duas ante paſtum ʒ j. cum aceto, vel cum melle ſeu oxymelite, fiat electuarium, cuius doſis ℥ j. Extrinſecus attenuant, & macrefaciunt balnea ſulphurea, aluminoſa, aut ex aqua marina, vel commoratio in arena, ſole æſtiuo, frictiones, & reliqua remediorum genera iam connumerata. *Admonitio* Sunt tamen admonendæ fœminæ, ne imprudenter deſiccatiuis vtantur, ab eis enim menſium viæ arctantur, qui ad ſuperiora recurrentes, iecoris, & lienis pariunt obſtructiones, vnde mors etiam ſæpe accidit, quod contigiſſe ſcimus filiæ Illuſtris cuiuſdam Comitis Hiſpani, quæ obeſitatem pulchritudinem minuere ſibi perſuadens, immodico vſu cicerum torrefactorum cum ſale, loco elegantiæ conciliandæ prædicta mala contraxit, ex quibus mors ſubſequuta fuit.

Quartò iis, quæ partem reſpiciant, & prohibeant pinguedinem gigni,

gigni, in vteri oſculo, aut genitam atterant atque conſumant, prohibent quidem ſanguinis miſſio ex bracchio, cucurbitulę ſcapulis affixæ, ligaturæ & frictiones brachiorum, atterunt iam genitum ſuffumigia ex ſequentibus trochiſcis ℞. *maſticis, myrrhæ aloës, aluminis, ſalis an.* ʒ ß. *cum gummi tragachanti,* formentur: aut adminiſtrentur euaporationes, & balnea vſque ad vmbilicum, ex decocto menthæ, calaminthæ, origani pulegii, marrubii, centaureæ, radicis gentianæ, ariſtologiæ, foliorum lauri; conducunt balnea ſulphurea, vitrioli, aluminoſa, aut ferrata, qualia ſunt Leodii in Germania, Lucæ in Italia, Ledeſmæ in Hiſpania, Benauenti in Luſitania. Suppoſitoria inſuper minora initio, vt locus dilatetur, deinde maiora, ex eadem ſuffumigia materia, cum oleo abſynthii, vel ℞. *pulueris cinnamomi, cariophyllorum, nucis myriſticæ, ſpicænardi, calami aromatici, maioranæ ſiccæ, pulegii, abſynthii an.* ʒ ß. *cum ſucco aut oleo conuenienti,* fiat linimentum, in quo goſſypium aut lana intingatur pro peſſis. *Vterum reſpicientia.* *Balnea naturalia exſiccantia.*

Difficilius fuerit graciles incraſſare & pingues reddere, vt etiam difficile, ſiccam corrigere intemperiem, quia humiditas contraria parum actiua, & humida ſubſtantia deperdita, haud facilè reſtauratur, ideoque ritè Galenus dixerat, longius eſſe humectandi quam exſiceādi tempus. Curatio fiet per ea, quæ validè nutriant, & humectent de quibus copioſè dictum eſt c. *de ſicca vteri intemperie*, eis ſi addas, quæ etiam capite *de calida* ſcripta ſunt, abſolutam habebis curationem, haud multum diuerſam ab ea, quæ hecticis conuenit; præter quæ prodeſt etiam creber vſus cibi albi, leucophagum dicitur, & hac ratione paratur. ℞. *amygdalar. dulc. docorticat. lib. ij. per noctem in aqua macerentur, deinde in mortario diligenter contundito, inſpergēdo modicum aquæ roſarum ne oleum faciat, deinde capi vel gallinæ pectus exoſſatum in eodem mortario concoques, indeſque farinam oryzæ, vel panem iure macro remollitum, zinziberis parum: aliqui addunt, ſacchari lib.* ß. miſce, & per extractorium farinaceum in ollā mundam tranſmittito, ferueat lento carbonum igne, ſæpe agitando, ne adhæreat, coctum vbi ſit, aquæ roſarum ℥ iij. affundes per patinas aut portiones diſtribues, & ſaccharum inſpergito. Conducunt prætęrea vitelli ouorum, iuſcula pinguia, paſſulæ vino madidæ, farrum, lac vaccinum, vel amygdalinum; ficus; dactyli, pinei nuclei, pedes vitulini, arietini, vinum album tenue, ſomnus præſertim matutinus lōgus, lentæ frictiones, balnea aquæ tepidæ, aut ex decocto maluæ, bis *Si ex gracilitate curatio.* *Leucophagum.*

ma'uæ, brancæ vrſinæ, viol. affuſa in fine frigida aqua, ne inſignis fiat euaporatio, à balneo inunctiones, & vnguenta, potuſque lactis, & cibus, ex prædictis rebus à quo ilico domiat, clyſteres nutrientes, aer calidus, & humidus; animi pathemata omnia vitanda, admittendæ iucundæ confabulationes, animus ad hilaritatem componendus, Venus eliminanda.

Localia.

Quod ſi aut ex cauſa aliqua prægreſſa, aut ratione totius, vterus etiam vel os eius ſit gracile, iiſdem fere remediis vtendum, localia tamen parti inprimis ſunt applicanda. Aquoſum ſemen emendabis per ea, quæ contra humiditatem hoc c. dicta ſunt, cibus ſit craſſus, & ſolidus, vina fortia, conducunt inſuper omnia, quæ contra virorum ſterilitatem ſunt dicenda; ſi prouenit vitium ſeminis ex morbo, curetur ipſe morbus, ſi à nimio potu, abſtineat; ſi à calore, iungatur fœmina frigidiuſculo viro: ſi ex frigiditate, calido, quales nigriores ac robuſti, vtatur diagalãga, diamoſco, & diamargaritione calido. Craſſum ſemẽ attenuabis per ea, quæ aduerſus ſiccitatem pugnant, de quibus c. *de vteri ſicca intemperie:* Corrupto prouidendum iis, quæ affectiones principalium membrorum ſanant, ac putredinem cohibent, vt bona victus ratione, ſanguinis miſſione, purgatione, & iis quæ per epicraſin corpus evacuant, deinde fontanellis, ſudoribus, & aliis, quæ uterum à ſpurcitia vindicant, de quibus cap. *de epilepſia ex vtero*, id quod etiam Hippocrat. commendauerat; præter quæ laudatur à Priſciano ſequẽs peſſus. ℞. *opobalſami* ℥ j. *peucedanii* ℥ j. ß. *ariſtolochiæ* ℥ j. *myrrhæ* ℥ ß. *aloës* ʒ ij. *croci* ʒ j. ß. *medullæ ceruinæ, adipis anſerini an. q. ſ. miſce,* fiant peſſaria; deficiente ſemine, mederi alimentis benè nutrientibus ac flatulentis Galenus iubet: copia curatur, vt ca. *de gonorrhæa* dictum eſt 4. remed. genere; reliqua, quæ ad ſeminis emendationem faciunt, petenda ſunt ex cap. *de virorum ſterilitate.*

Si ex vitio ſeminis, curatio.

1. de morb. mul.

Semen deficiens, aut ſuperabũdans.

5. ſimpl. 13.

De ſterilitate ad tempus.

Cap. IV.

Affectus natura.

STerilitas ad tempus, dupliciter fœminis accidit, primò quando fœmina ante maturam ætatem, vel poſt ſenectam nubit, ideo non concipit,

concipit, ſecundo quando peperit quidem, ſed à primo partu, aut ſecundo, ſterilis facta eſt; Primi generis ſterilitas accidit, cum fœminæ nubunt ante 14. annum, vel certe antequam menſes effloreſcant, de qua in phyſiogeneſia plus ſatis dictum eſt, tunc enim non concipiunt, quia debiles euadunt, concalefactis aut diſruptis vaſis, maximè ſi virile membrum magnum ſit, aut ſemen viri vitioſum, & ſponſa tenella, quippe ex vi à pudendo illata os vteri inprimis debilitatur, inſuper ſi virgines, quæ morbo aliquo afficiuntur, viro iungantur, dum enim devirginantur, os vteri eneruatur, & humores in corpore redundantes ad vterum confluunt, obſtructioneſque, febres, & pleraque alia mala gignunt; quæ verò grandiores iam nubunt, difficulter concipiunt, quia vterus induratur, ſemen vitiatur, & menſtrua euariant.

Cauſa.

Porro ſterilitatis, quæ fœminis accidit, poſteaquam ſemel peperunt, meminit Hippocrat. pluribus in locis, fit autem multis de cauſis: Primo ob naturalem defectum ex morbo, & vitioſo apparatu, aut ex natura ipſa; ſunt enim fœminæ, quibus ſufficit ſemel peperiſſe, quamuis partus laborioſus non fuerit, tanta quippe illis ineſt compoſitionis tenuitas, & potentiarum vteri infirmitas, vt à nouem geſtationis menſibus, vterus prorſus defeſſus euadat, ita vt amplius concipere nequeat, aut ſi concipiat, fœtum continere non poſſit, quod malum illuſtribus fœminis, & iis qui in otio degunt, potiſſimum obuenit, & Scytharum fœminis idem ſæpe contingere Hipp. ſcribit, ideoque earum ancillas, ob frequens exercitium, virorum mixtione gaudere, & fœtus felicius concipere ac retinere. Secundo prouenit hæc ſterilitas ex difficili laborioſoue partu, vel abortu, à quo vterus labefactatur, diſtenditur ac dilaceratur, vel ligamenta ante ſtatutum tempus diſrumpuntur: vel ex mortuo fœtu, ob fœdam & conſpurcatam colluuiem, ac intemperiem, aut ex vteri mola, ad quam vel ſequitur fluxus immoderatus menſium, vel ſuppreſſio; ac tandem ob vitioſum vteri ſitum, quem vel ex aliis cauſis acquiſiuit, vel ex laborioſo partu, vel abortu, à quo articulationes oſſis ſacri, coxarum, & dorſi, ita diſtenduntur, vt vterus deinceps conceptionis officio fungi non poſſit, quia retrahitur, prolabitur, torquetur, vel quauis alia figura afficitur, ita vt antequam ad propriam ſedem reducatur, debite ſemen recipere nequeat, ex quibus etiam variæ imtemperies oriuntur, quæ ſterilitatis cauſæ fiunt.

1. de morb. mul. 98.

Lib. de ſteril. text. 12.

Lib. de aere aqua, & locis t. 48.

Scytharũ ancillæ fœlicius concipiunt, quam eorum coniuges.

Curatio. Si igitur admodum puella ſit ſponſa, à viro, arceatur, donec grandior facta, robur ex intempeſtiva devirginatione admiſſum recuperet, vitam agat ſedentariam, bonis utatur cibis, ac optimi nutrimenti, à primo concubitu ea adhibeantur, quæ adſtringunt, & roborant; de quibus ſuperiori capite 3. remed. genere, & capite *de fluxu menſtruorum*, deinde quando viro acceſſura eſt, pudendum lavet cum iis, quæ laxent, & humectent, ac emolliant, de quibus ſuperiori capite § *de uteri duritie*, à coitu emplaſtra roborantia umbilico adhibeantur. *Si grandior ſit ſponſa.* Quæ vero grandiores iam nubunt, balneis, fomentis, inceſſionibuſque, & peſſariis emollientibus, ac reliquis omnibus, quæ ibidē ſicco & duro utero prodeſſe diximus, tractādæ ſunt, ut uterus molleſcat, ſemen rectificetur, ac probe menſtrua fluant. *Si valetudinaria.* Pro valetudinariis, ſi affectiones, quas patiuntur à ſemine vel menſtruis vitiatis, oriantur, nullum aliud præſtantius auxilium reperies, quam ſi viro coniungantur: verum ſi ob iecoris, vel totius corporis vitia fœmina laborat, coitu non levatur, quin potius nova inde mala ſuccreſcunt, evocatis in uterum vitioſis humoribus, idcircò præſidium eſt à viro abſtinere, donec bonam recuperet valetudinem, quod ſi matrimonio celebrato interdum viro accedere velit, purgato corpore, vel aliter præmunito, id fiat: *Error quorundam.* hinc vulgarium error reprehēditur, qui in diſcriminatim nil utilius valetudinariis virginibus eſſe putant, quam ſi viro committantur, quippe ſi à menſtruis, vel ſemine affectio ſit levantur quidem, ſi vero ab aliis cauſis affectio proveniat, in maiora pericula deducuntur.

Si ex partu vel abortu. Si ex laborioſo partu vel abortu affectio fiat, curatur per ea, quæ propriis capitibus dicenda ſunt; ſi ex mola, iuxta conditionem affectus, quem dereliquerit, ut ſiſtentibus fluxum, ſi immoderatus ſit, aut provocantibus, ſi ſit diminutus; ſi ex fœtu mortuo per odorata, & per ea quibus uterus delectetur, & ad nativam temperiem reducatur, ita conveniunt, peſſaria ex theriaca, & mithridatio cum balſamo, oleo naphæ, lavendulæ, aut lhaſminorum, quæ etiam liquata in convenienti liquore, per metencritam iniiciantur, aut odoratis ſuffumigiis utendum, ut bezoino, ſtyrace, ladano, & trochiſcis de ambra, de moſco, aliptæ, & galliæ muſcatæ. Si ex contorſione, dignoſcitur ex tumore, ac dolore partis ad quam incumbit, curatur per ea, quæ retulimus c. *de uteri recurſu ad varias partes.*

Si ob

Si ob delicatum & debilem naturam fœmina non concipiat, medeberis primo cibis ſolidioribus, vino, & exercitio habitum corporis reficere, & ſolidiorem reddere aptis, cavendum ne frequẽter fœmina viro accedat, ſed per longa intervalla, ſic enim robuſtior erit, & uterus avidius genituram trahet, firmius retinebit, ac efformabit. Secundò adhibeantur utero & lateribus eius emplaſtra ipſum roborantia, qualia pro matrice, & ſimilia à nobis poſita capite *de uteri infirmitate*, ex quo petenda reliqua huius cauſæ curatio eſt; Eadem ratione medetur, ſi ex ruptione, laſſitudine, aut tenſione oriatur, ac per ea quæ cap. *de partu laborioſo* dicturi ſumus. Tertiò ſi ex dearticulatione oſſis ſacri, coxarum aut dorſi, laborandum prius, ſi quid luxatum eſt, ſublevata cute, ad priſtinum locum reducere, ac divulſam carnem coniungere, donec ſine moleſtia, ac dolore fœmina propriis muniis uti poſſit; deinde emplaſtra roboranda, & ſolidantia applicabis, hoc autem ut rectius fiat, emollientibus utendum, ut facilius cedant luxatæ partes, applicandum itaque prius hoc remedium, quod ſevatum appellant, & mirificè emollit. ℞. *caricarum pinguium ℥ iiij. dactylorum ſine oſſiculis ℥ v. florum lavendulæ p. ij. ſevi renum capræ lib. ß. radicum altheæ coctarum, & piſtarum ℥ x. fœcis ceræ lib ß. bulliant in lib. ij. vini albi, ad vini conſumptionem, facta collatura adde ſevi arietis liquefacti ß j.* fiat ceratum, cuius infima pars attingens os ſacrum eſto amplior, quo utatur per dies viij. deinde reductibus partibus adhibeatur ſequens cataplaſma ℞. *picis utriuſq; therebinthinæ an. ℥ j. galbani, ſerapini, ammoniaci, myrrhæ maſticis an. ʒ iij. cinnamomi, nucis muſcatæ, an. ʒ j. croci ʒ ℈.* fiat cataplaſma eiuſdem fere virtutis eſt aliud, quod ſic paratur ℞. *pulveris ligni aloës, cariophyllorum, ſanguinis draconis an. ʒ j. ſuccini, bezoini an. ʒ ij. granæ. ʒ ß. ambræ, & moſci an. ℈. therebinthinæ q. ſ.* fiat cataplaſma parti luxatæ apponendum. Interim tamen unbilico aliquot ex emplaſtris pro matrice apponantur, aut ex proximè dictis pulveribus cum ladano, balſamo, & taccamacca, ſubinde poſt menſtruam purgationem, fœmina ſuffumigium capiat per uterum ex his trochiſcis ℞. *ladani depurati, ſtyracis an. ℥ ß. cariophyllorum ʒ j. terantur in mortario lapideo cum piſtillo calido & aqua roſacea*, ac fiat paſta pro trochiſcis, à quibus fœmina os uteri zibeto inungat, ut curata affectione reficiatur, vireſque reſumat.

Si ex delicata natura & debili.

Topica roborantia.

Ex dearticulatione.

Sevatum.

Cataplaſma.

Trochiſci.

De ſte-

De ſterilitate virorum.

Cap. V:

Definitio.

Quatuor modi ſterilitatis in viro.

QUoniam virorum ſterilitas fœminas etiam, etſi per accidens, ſteriles reddit, de iis hoc loco agendum fuit; fiunt autem viri ſteriles perinde ac fœminæ; ideoque ob varios affectus, utcunque tamen hæc affectio, eſt impotentia ſeu diffucultas viri ad generandum debito tempore; ſymptoma in genere noxæ actionis naturalis, & contingit viris ex parte virtutis, inſtrumentorum, aut materiæ, ſive ſeminis, ita fit ut quatuor ſint modi ſterilitatis in viro; primus eſt genitalium partium ignavia, quæ quidem impotentia eſt ad exercendam rem Veneream, quamvis ea uti vir cupiat; tales in Venerẽ haud promptè ruunt, & ſi conentur, pudendum non attollitur, aut ſi attollatur, molliter ac leviter id fiet, moxæq; in fœminæ acceſſu ſubſiſtit ſemine citiſſime citra ullã delectationem emiſſo, vel excreto flatu per inteſtina, aut aliter, ut in ſenib. contingit. Secundus modus eſt vitiata figura, ut ſi penis decente brevior ſit ut ad os uteri pervenire nequeat,, aut ſi debito longior, tunc enim min⁹ delectatur fœmina, quia pudendi ſummitas titillationis locum præterit, ac plurimũ fuerit, & uteri collũ dilaceratur dolore; ac mala figura afficitur, ſemenq; in lõgo itinere vitiatur: quidam addunt, quia etiã infrigidatur, quod mihi minus ꝓbabile videtur, quia non video, qua ratione in membro calido, munitoq; à collo matricis etiam calidiuſculo, infrigidari queat, potiuſque putarẽ haud debitam fieri eiaculationẽ, quæ tamen omnino requiritur ad delectationem, quæ non parum ad generationem facit: vitiatur inſuper figura ex nimia craſſitie, & latitudine, quam fœmina ſuſtinere nequit, vel adeo os uteri aperit, ut hiare ipſum faciat, & præ dolore comprimi nequeat, ac ſemen retinere, adhæc ſi ſit inflexum, aut tortuoſum, aut vir hypoſpadius, (ſic dicuntur, qui non in glandis ſummitate, ſed in radice ipſius foramen habent) quales ſæpe vidimus, atque hi omnes non rectâ ſemen in uterum eiaculari poſſunt, ut ſuperiori capite proditum iam eſt. Tertius modus eſt ſeminis vitium, quia vel intemperatum ut ſi frigidum, aut fervidum,

Vitiata penis figura.

Hypoſpadiæi qui.

Seminis vitium.

vel

vel fluxile, aquoſum aut tenue; iuſto craſſius, parcius, aut copioſius, vnde fit, vt aut diu detineatur, aut citius, quam par eſt, excernatur, virileque detumeſcat ante debitum tempus, imo ſæpius ante congreſſum, ſic vt coire non poſſit. Quartus modus eſt totius corporis vel principis alicuius partis debilitas ob morbum, vel caloris defectum, vt ſi cor, cerebrum, aut epar, à quibus ſpiritus genitivus effluit, debilitate laborent, aut renes, vel lien affectu aliquo ſeu obſtructione teneantur. Ex quibus conſtat ſteriles viros, aut coire non poſſe, aut ſemen non emittere, aut ſi emittant, inutile eſſe.

Debilitas partis principis.

Fit genitalium ignauia ex moliſſima, & effœminata carne, pudendi neruoſa ſubſtantia, teſtium attritione, paruitate, frigiditate, humiditate, paralyſi, quales ſunt eunuchorum, qui thlibiæ dicuntur, aut exectione eorundem, vt ſic comprehendantur tres eunuchorum modi, de quibus alibi dictum; fit inſuper ex obſtructione vaſorum ſeminalium, colis aut viarum eius diſtorſione, aut compreſſione, propter quam ſemen eiaculari non poteſt, fit etiam ignauia ex maleficio, vt dictum eſt c. ſuperiori. Vitiata figura errore naturæ aut nerui breuitate contingit. Seminis vitium ex teſtium, & vaſorum ſeminalium frigiditate naſcitur, ſicuti erectionis defectus, ex mollitie, & relaxatione fiſtuloſi nerui, nam hæc inuicem ſe conſequuntur, quia ex frigiditate naſcitur aquoſus humor, qui laxat, & defectus flatus, vnde virile non erigitur; aut etiam ex penuria ſpiritus, vel flatus, quos diſſipat calor multus, aut conſtringit frigus, aut verecundia, & occupatio in rebus arduis facit, vt non accurant ad teſtes ſpiritus vitales, ac influens calor, in quibus præcipua ratio prolifici ſeminis ſita eſt.

Cauſa. *Lib. de nat. mul.*

Eius autem frigiditatis cauſæ prægreſſæ ſunt, ventris nimia pinguedo, omenti moles, potus frigidi, vſus medicamentorum refrigerantium, qualia in teſtium inflammationibus adhibentur. Totius corporis, aut partis principis vitium fit, ob impenſum aliquot intemperamentum, vel ob luem Veneream, vel ex nimia obeſitate, quæ certè vna ex potiſſimis cauſis eſt, cur tam fœminæ quam viri ſint infœcundi, ſi Hipp. credimus, Ariſt. & Plinio; ratio eſt, quia ſeminis, & pinguedinis eadem eſt materia, ideoque tantum de ſemine deeſt, quantum pinguedinis abundat, ac inſuper penis breuior efficitur. Euadunt etiam impotentes, quibus ſectio venarum retro aures facta eſt, aut ob morbum aſſiduum vſtiones, fontanellæ, vel aliæ apertiones fiunt, à

Frigiditatis virorũ cauſa. *Hipp. lib. de ſterilib.* *Ariſt. 1. de gen. anim. 18.* *2. de gen. anima. 19* *Obeſi cur ſteriles.*

quibus humor continuè manat, & minuitur materia ſeminis, tametſi enim ſemen à cerebro non decidat, eſt nihilominus cerebrum pars, quæ vim, & efficaciam ſemini ac teſtibus tribuit.

Signa.

Igitur membri paralyſis dignoſcitur, quia nulla fit erectio, & in aqua frigida non contrahitur, quia ſenſu ferè caret; ignauia ex habitu obeſo, & molli deprehenditur, & glabricie, vita crapulis, & otio dedita, vnde fit, vt viri ſeptentrionales minus cupiant fœminis commiſceri, ob nimiam corporis liquiditatem, ventriſque molliciem ac frigiditatem, quæ faciunt, vt minus viri ad coitum proritentur, quippe accedit temperaturæ crapula, & aſſiduæ compotationes, quæ eos humidiores, frigidioreſque reddunt. Pudendorum defectus, mollities, laxitas; tortuoſitas, aut deprauata compoſitio oculorum inſpectione captatur, aut laborantis relatione. Reliqua teſtium intemperatorum ſigna coincidunt ferè cum ſignis intemperati vteri, de quibus ſupra, nam viri calidiores teſtes accuſant in Venerem ab adoleſcentia propenſio cum ſubita penis erectione, ac celeri excretione ſeminis, quod etiam calidum, acre, & mordax ſentit, & ipſe, & mulier ipſa: offenſio à calidis idipſum oſtendit, & quod modico frigore iuvatur, partes genitivæ & his proximæ vſque ad vmbilicum, celerrime plurimis veſtiuntur pilis flauis, aut nigris: ſi calidiores & ſicciores ſimul præter dicta ſigna ſemen craſſum eſt. At ſi calidiores & humidiores, Venerem minus prædictis appetunt, & vſu eius immodico minus læduntur, imo abſtinentia Veneris offenduntur; frigidorum teſtium ſigna ſunt contraria, nam ſi ſimul humidi ſint, vir verecundus eſt inter mulieres, penis illi tardè, & raro attollitur, Venerem ſerius exercere incipit, nec ea delectatur, ſemen tenue & aquoſum tardè in coitu excernitur, frigidum à muliere ſentitur, infœcundum omnino eſt, vel fœminas gignit, partes genitiuæ, & his vicinæ aut glabræ ſunt, pilis tardè conueſtiuntur, & illis quidem tenuibus: frigidiorum, ac ſiccorum teſtium indicia eadem, niſi quod ſemen parcius & craſſius.

Septentrionales cur Venerem minus appetant.

Teſtium calidiorum ſigna.

Frigidiorũ

Signa vitiati ſeminis.

Seminis vitium deprehenditur, quia ſi frigidum ſit, tenue aquoſumque ocyus redditur, ac prorſus labile, & ſine delectationis ſenſu, ſæpe etiam abſque erectione effluit, vnde corporis imbecillitas ſequitur, extenuatio, & macies, quinetiam mulier ipſum in vtero

frigidum

frigidum deprehendit, ac viri vt plurimum verecundiores ſunt inter mulieres. Si paucum, cum animi deliquio excernitur, totius corporis debilitas ex morbo totius dignoſcitur; partis autem principis, quia aut epileptici, aut epatici, aut timidi, ſolliciti, præter modum verecundi, triſtes, furibundiue ſunt, aut coitum præter rationem abominantur, vel ſimili aliquo affectu corripiuntur; illud enim cordis, hoc genitalium infirmitatis indicium eſt, demum ſteriles ſunt, qui actus exercent muliebres, aut voce fœminas referunt, quia & iis membra præcipua, à quibus ſpiritus genitiuus decidit, debilia ſunt, ſicuti & illis, qui paucos barbæ pilos & exiles habent, cum iis enim teſtium frigiditas coniungitur, ſed & ſteriles qui pluribus fœminis delectantur, & propriæ non conueniunt, quinetiam inuiti coitus ſteriles cenſentur, nam dicente Aëtio, Amor genituram conciliat, & propterea fœminæ amantes crebrius pariunt, niſi nimium ardens ſit concubitus, ex quo *Lib. 13. 26.* ſemen diſſoluitur, & euaneſcit. Porrò coitus frequentia homines reddit ſteriles, & ad generandum debiles, aut ſi quis à prima iuveutute immodicæ libidini ſeſe emancipauerit, vel ſi coitum exerceat cum puella admodum puſilla, aut cum vetula, his enim genitalium virtus debilitatur; at ſi cum menſtruata, aut valetudinaria congrediatur, aut non gignit, aut fœtus erit vitioſus: jam verò coitus illicò à medicamẽto purgante, aut ſanguinis miſſione, vel evacuationibus magis aut laboribus, non ſterilis duntaxat eſt, ſed plerumque lethalis. *Coitus à medicamẽto purgante lethalis.*

Curatio.

Qui ex ipſo ortu ſpadones exiſtunt, & impotentes, quia arte medica curari nequeunt, dimittendi ſunt, ſicuti & illi quibus arteriæ retro aures ſciſſæ fuerunt. In aliis curatur ſterilitas, primo tamen videndum, an malum proveniat ex vitio totius corporis, cordis iecoris, cerebri, aut renum, quo caſu medebitur iuxta rationem vnius cuiuſque morbi præſentis, aut membri affecti; ſi ex ſeminis vitio, obeſitate, aut laxo corporis habitu, curatur vt ſuperiori capite dictum eſt; membri virilis mala compoſitio etiam corrigitur, nam hippoſpadii emendantur ſumma glande perforata, & canaliculo immiſſo. Exiguitas membri frequenti coitu, nam officii proprii exercitatio robur partium augere ſolet, vt Galenus autor eſt, ideoque aſperis etiam frictionibus vtendum, inunctione olei caſtorei, coſtini, nardini, lumbricorum, fomentatione ex lacte tepido ac decocto piperis, & piretri, *Hippoſpadii cur.* *6. de locis. 4.*

14. meth. in fine. · *Frœnuli curatio.* · *Si ex ignauia genitalium.* · *Venerem excitantia. 6. de loc. 6 5 ſimpl. 23.* · *Victus ratio.*

præcipit enim idem Galenus, vt quibuſcunque particulis bonam habitudinem reddere cupimus,has,& fricare,& perfundere, & percutere,& picare iubeamus,tantiſper dum intumeſcant, protinuſque deſiſtendum,id quod ſatis erit ſi fiat in hyeme bis, in æſtate ſemel; deinde in congreſſu fœmina crura habeat elatiora, & ventrem puluino ſuppoſito: at ſi in longitudinem protenditur, fœmina totum viri pudendum non ſuſcipiat, ſed manu ad radicem ipſius penis appoſita, vir ſtrictim contineat. Si tortuoſum ac curvum ſit, quod ligamenti breuitate fieri diximus, paretur canaliculus plumbeus, vel argenteus accommodatus craſſitudini ipſius penis, in quem immiſſio alligentur ſiſtellæ,ita,vt tandē figura membri recta ac naturali recuperetur, prius tamen inungatur butyro recenti,oleo liliorum amygd.dulc.quæ ſi nō proſint,ligamentum abſcindatur,deinde dictis iam, & aliis mollioribus inunctionibus tractetur,quo etiam modo frenulū curari debet.

Verum ſi ex ignauia genitalium, corporis ac ſeminis frigiditate vel paucitate oriatur,quod vt plurimum fit, curatur quinque remediorum generibus, quorum generalis ſcopus ſit Venerem excitare: ſunt porrò quæ Venerem excitant in triplici differentia, vt colligitur ex Galeno; quippe alia ſeminis abundantiam præſtant,quæ calida,flatuoſa, & humida ſunt, bene nutriunt, totiſque ſubſtantiis familiaria exiſtunt: alia genitum ſemen prouocant, & tentiginem excitant,quæ calida ſunt, & flatuoſa citra exſiccationem; alia flatum generant, erectioni pudendi maximè idonea, quæ humiditatem flatuoſam, & ſemicoctam in ſe continent; ex his quælibet, alimenta ſunt aut medicamenta. Primò igitur conuenit aër temperatus, ſomnus paulò longior, molliuſculis culcitris ex pluma, vt eſt ſeptentrionalium vſus, vita delitioſa, & læta, animi ſecuritas,remotio curarum,ſollicitudinum ac triſtitiæ, leues etiam frictiones manibus fiant,deinde inunctiones humectantes,ſupra dorſum,genitalia, & circumiacentia mēbra; audiat amatorias fabulas,luſitet cum pulchris & laſciuis puellis, à coitu tamen abſtineat, quoad animus aſſueſcat, & genitalia valida facta fuerint. Aſpicere gallos & ſimilia animalia coëuntia, Veneris appetentiam excitat; nam.

Segnius irritant animos dimiſſa per aures,
Quam quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit.

Reueren-

Reverentia tamen honeſtatis moraliter perpetuo ſervetur, vitetur repletio, ebrietas, & infrigidantia, ut lactuca, papaver, opium, & ſimilia, calida nimis, quæ ventoſitatem conſumunt, ut agnus caſtus, ruta, balnei uſus immodicus, frequens coitus, cacochymia, & larga ſanguinis miſſio, aut purgatio; cibi ſint optimi ac plurimi nutrimenti, ſed qui non ita facile concoquantur, ut maior flatuum copia excitetur; convenit itaq; panis ex optimo tritico confectus, cum ſemine ſeſami, aut dauci, ex reliquis cerealibus, oryza, cum amygdalarum, contuſo, & lacte ovino, fabæ, faſeoli, piſa, fœnumgræcũ, & ciceres qb. præcipua laus eſt, quia & abundè calefaciunt, & flatum pariunt, multique ſunt alimenti. Ex carnib. vitulina, vervecina, hædina, capones, gallinæ, perdices, phaſiani, attagenes, & columbini pulli pinguiculi, ſed omnium ſuperat vires Catullianus paſſer, quia mirificè Venerem incendit, & ſemen auget, turturum etiam, anſerum, anatumq; caro, aut bovina cum eruca cocta, præſertim vero paſſerum, & columbarum cerebella, arietum, & gallorum teſtes, Nota eſt apud Luſitanum hiſtoria mulieris, quæ incauta marito dedit in cœna teſticulos, gallorum, cum melle & aromate paratos, ex quo cibo in priapiſmum, & Veneris inſatiabile irritamentum devenit: ova inſuper ſorbilia, præſertim perdicis cum pulvere pudendi tauri, vel cervi exſiccati, vel ſi neceſſitas urgeat cum pulvere pedum aut roſtri ſtincorum; ſummè laudatur cibus ex ovis vinoq; paratus, adiectis croco, cinnamomo, & ſaccharo, qui cibus teſte Valeriola Gallicis (*ſambaion*) dicitur. Ex piſcib. utiles ſaxatiles omnes, & optimi nutrimenti, ut gobiones, lucii, bugloſſi, cyprini, ſoleæ, auratæ, multi barbati, ac ſimiles multo aromate ac vino conditi, aut hoc intinctu. ℞. *galangæ, piperis longi, cinnamomi, zinziberis, cardamomi, nucis muſcatæ, an.* ℥ *ij. croci* ℈ *j. nucleorum pini, piſtaceorum, avellanarum, dactylorum, paſſularum an.* ℥ *iij. contundantur omnia ſimul, & cum ſapa vel vino fiat intinctus,* quia tamen plures non delectantur dulcibus admixtis piſcibus, dactyli & paſſulæ detrahuntur, & loco ſæpæ acetum additur. Ex oleribus conveniunt mentha, & ruta viridis, ſic enim flatus excitant ac Venerem provocant, ſiccæ vel frixæ extinguunt, ac diſcutiunt, naſturtium, aſparagi, cynaræ, ſeu ſcholimus ſive carduorum, capita quæ ſummè laudat Avicenna, meliſſa, pulegium, ocymum, ſatureia, enula, orminium, fœniculum, bugloſſa, braſſica, borrago & eorũ ſemina: Ex fructibus

Cibus.
Cent. 2.
Sch. 8.
Hiſt.
Sambaion.
Intinctus pro piſcibus condiendis.
Olera.
20. 3. *tract.* 1. *cap.* 21.
Fructus.

ctibus nuclei pini, caſtaneæ, avellanæ, amygdalæ, piſtaceæ, ziziphæ, mixariæ, dactyli, nux Indica condita, aut juglans recens, cinnamomum viride conditum, uva recens, aut ſole exſiccata, ficus, eruca. Ex radicibus paſtinaca, dauci radix, quam vocant carotam, ſatyrion, allium, cæpa, napi, raphanus, radix eryngii, vel acori, ac eorum ſemina, quorum conditura svide apud Platinam lib. de honeſta voluptate, ſive de arte coquinaria; præſertim vero bulbi copioſum generant ſemen & lac, unde illud Epigrammatarii.

Radices.

Cum ſit anus coniux, & ſint tibi mortua membra,
Nil aliud, bulbis quam ſatur eſſe, potes.
Qui præſtare virum Cypriæ certamine neſcit,
Manducet bulbos, & bene fortis erit.
Languet anus, pariter bulbos ne mandere ceſſet,
Et tua ridebit prælia blanda Venus.

Cibi compoſiti Venerem excitantes, & fœcunditatem inducentes.

Lac inſuper bovinum, ovinum, humanum, camelinum, & butyrum omne ad Venerem faciunt, cum quibus, ac vino fruges ut plurimum elixentur, ita poteris parare vermiculos ex farina factos, quos Hiſpani (*fiados*) Luſitani (*aletria*) vocant, ſic leucophagum parabis, aut ex vitellis ovorum tritis cicus concinnetur, cum ſemine erucæ, lacte, vino, & aromate, vel ex dactylis pinguibus cum hordeo, fatre, lacte, vino, ac cinnnamomo; ſequens cibus plurimi eſt alimenti, tardè coquitur, epar, & renes concalefacit, ac Venerem mirificè excitat. ℞. *gallinas, capoſve bene exenteratos & lotos, in veru tam diu ad focum volve, quoad ſemicocti fuerint, inde teſſellatim diviſos in ollam indito, amygdalas deinde toſtas ſub cinere calido abſterſaſque tere, his bucellas panis ſubtoſti addito, mixta cum vino ac iure per cribrum ſetaceum tranſmitte, omnia in ollam pone, inſperſo cinnamomo, zinzibere, & ſaccharo multo, tam diu efſervere ſinito lento igne procul à flamma, quo ad iuſtam cocturam pervenerint, ſemper miſcendo, ne adhæreat*; hic etiam cibus fœcunditatem inducit: ℞. *raparũ, paſtinacæ, oryzæ, frumenti excorticati an. partes æquales, coquantur in jure arietis cum cæpis, & braſſicæ, ac cerebellis avium, terantur poſtea, & aſperge pulveris cinnamomi, cariophyllorum, galangæ, caudæ ſtinci an. pro ratione, iuſculum potetur, ex reliquo fiat cibus ſpiſſus*, qui mirabiliter inducit fœcunditatem, cui rei etiam peculiaris eſt oryza abluta, ac emollita in lacte per diem ac noctem, poſtea cocta in lacte, & butyro vel aqua & oleo,

additis

additis zinziberis, erucæ, piperis longi, an. g. x. ſacchari, & mellis ad guſtum: Item cæpa cum ovis, & butyro frixa, caſtaneæ excorticatæ, ac coctæ in iure pingui gallinæ, aut in aqua, deinde in lacte addito zinzibere, & eruca; aut ℞. *mellis anacardi, mellis apum, butyri vaccini an. partes æquales, ferveant ſimul, & dormitum* iturus aſſumat quantitatem lupini cum vino, ad Venerem irritat id, quod *radicis ſatyrij, eryngij conditi, conſervæ dauci an. ℥ iij. pulpæ dactylorum lib. ß. nucleorum pini, avellanarum torrefactarum, piſtaceorum an. ℥ iij. ſeminis bulbi, amaraci, napi, paſtinacæ, mercurialis, erucæ, linguæ avis, ſeu nucis muſcatæ an. ʒ j. piperis longi, albi, galangæ, cardamomi an. ℥ ij. ß. medullæ nucis Indicæ, ℥ j. contundantur, & ad ignem cum ſaccharo ferveant, & additis ſpeciebus,* fiant rotulæ, addunt aliqui in compoſitione ℥ ij. caudæ ſtincorum, ſed tunc magis erit medicamentum, quam cibus.

Secundo medicamentis utendum, quæ ſemen provocent, tentiginem excitent, & ad membri erectionem faciant, hæc intus ſumuntur, aut extrinſecus applicantur, utraque ſimplicia, aut compoſita; ſimplicia quidem cẽſentur, præterea iã dicta, urtica, camepitheos, apium, petroſilinum, eruca, carvum, piper longum, ac nigrum, zedoaria, coſtus dulcis, ſatyrium, zinziber, galanga, piretrum, fœnugræcum, ſeſami, ac lini ſemen, dactyli, ſemen malvæ, lingua avis, quæ eſt fructus arboris, cuius ſuccedaneum nux myriſtica. Fortiora ſunt, caro leutræ vermes multipedes, ut ſtellio, lacerta, ſtincus, præſertim eius cauda, renes, & extremitates, ex quibus variæ fiunt compoſitiones, inter quas ferè omnium conſenſu hæc primum obtinet locum. ℞. *ovorum vitellos num. vj. butyri recentis, lactis ovini, an. q. ſ. veretri taurini exſiccati, ſatyrionis, zedoariæ, zinziberis conditi, teſticulorum vulpis, & galli ℥ j. teſticulum dextrum arietis, cerebellorum paſſorum elixorum deinde aſſatorum ℥ ij. medullæ nucis Indicæ ℥ j. ß. nucleorum pini, piſtaceorum, amygdalarum mundatarum, dactylorum, ſeminis malvæ, mercurialis, erucæ, cariophyllorum zinziberis, piperis longi albi, nigri fructus, qui dicitur lingua avis; cinnamomi an. ℥ ij. coquantur omnia in lacte ovino, contundantur, poſtea cum eodem lacte, & adde caudæ ſtincorum ℥ ß. mellis roſati lib. ij. ſacchari albiſſimi lib. vj. bulliant lento igne, ſemper miſcendo,* quoad conſiſtentiam electuarii acquirat, doſis eſt nucis quantitas ante prandium, & cœnam, cum vino optimo, eſt adeo mirabile,

Medicamenta.

Conſerva prima.

mirabile, ut plerique dicant, divinitus fuiſſe revelatum, quidam ſine cauda ſtincorum parant, quod ſecurius fuerit.

Secunda. Scunda confectio eiuſdem fere efficaciæ ſic concinnatur. ℞. *ſatyrionis lib. ß. dactylorum ℥ iiij. zinziberis conditi, myrobalanorum, emblicorum conditorum, iuiubarum an. ℥ ij. coquantur in lacte ovillo, poſtea piſtentur, & adde teſticulorum gallorum, & verris an. ℥ ij. cerebellorum columborum, & paſſerum ℥ iiij. cerebella ac teſticuli in vino coquantur, & cum modico butyro, vel oleo olivarum quodammodo frixa parentur additis vitellis ovorum tribus, ac tandem, adde mellis deſpumati, ſacchari albi an. lib. ij. bulliant lento igne,* ſemper commiſcendo, & facta coctione pulverem addde hac ratione ſeorſim paratum. ℞. *pulveris pudendi tauri, ſeminis erucæ an. ℥ iij. galangæ, zedoariæ an. ℥ ß. cinnamomi ℥ v. piperis longi, ſeminis fraxini an. ℥ ij. ſeminis mercurialis, & malvæ an. ℥ ß. medullæ nucis Indicæ, pinearum mundat. fiſticorum, amygdal. dulc. an. ℥ ij.* ſenſim miſceantur, & fiat electuarium, vel ſine melle, boli parentur, ſeu morſelli cum ſaccharo diſſoluto in aqua meliſſæ, doſis ut ſuprà.

Tertia. Tertia ſic conficitur: ℞. *diaſatyrionis ex ſecunda Meſuei deſcriptione ℥ ij. utriuſque diamargarit. aromatici roſ. an. ℈ j. cinnamomi ℥ ß. pudendi cervi uſti ℈ j. cum melle anthoſato, & radice una zinziberis viridis, miſce,* detur mane, & hora ſomni magnitudo avellanæ cum vino albo.

Quarta. Quarta recipit *corticis citri, zinziberis viridis conditi an. ℥ j. conſervæ eryngij ℥ ß. carnis leutræ ℥ iiij. teſticulorum vulpis, vel pudendi eiuſdem, & tauri an. ℥ ℥. pulveris diamoſci ℥ j. cum melle,* fiat opiata, doſis magnitudo avellanæ, ut ſupra. Pulvis etiam paratur hac ratione: ℞. *ſeminis erucæ, pudendi tauri, teſticulorum vulpis an. ℥ j. galangæ, piperis longi an. ℥ ß. zinziberis, cinnamomi an ℈ j. caudæ ſtincorum ℈ j. ℈ j.* fiat pulvis cuius capiat ℥ ß. in ovo, hora ſomni, cui addc poteſt ſatureiæ, & urticæ ſemen, aut ℞. *ſeminis erucæ, urticæ, ſatureiæ, teſticulorum vulpis an. ℥ j. caudæ ſtincorum ℥ ß. cum cerebellis paſſerum* fiant pillulæ, doſis ℞ j. ℞. *radicis ſatyrionis, cerebellorum paſſerum an ℥ ß. radices coquito in aqua, cerebella aſſato, & admixtis palmarum floribus, & carne dactylorum, ac modico caudæ ſtincorum cum melle,* fiat confectio, mane & veſperi exhibeatur, quia maximi creditur eſſe iuvamenti.

Pulvis.

Externa. Interim tamen dum hæc aſſumuntur, lumbi, pecten, perinæum ac pudendum perfunduntur oleo ſambucino, de nuce Indica, de

ſtyrace,

ſtyraco, de ſpica, liliorum, maſtichino, laurino, moſchelino, ac de euphorbio, vel de caſtoreo cum pinguedine vulpis, cuniculi, lacerti, vel ſtinci, aut fiat linimentum ſic; ℞. *olei de ſpica, de caſtoreo, ſambucini an.* ℥ *j. adipis cuniculi, & anatis an.* ℥ ß. *adipis paſſerculorum infarctorum radice ſatyrionis, & modico zedoariæ, adipis columborum an.* ʒ *vj. ſeminis erucæ, raphani, cœpæ, pulverizati, zedoariæ an.* ʒ ß, *croci g. vj.* fiat linimentum pro prædictis partibus, cui conſimile ſequens eſt, ℞. *aſæ fœtidæ, pyretri, ſtaphyſagriæ, erucæ, ſeminis cœpæ, piperis, caſtorei, myrrhæ, ſtyracis calaminthæ an.* ʒ *j. piſtentur omnia ſimul, & extrahantur per cetaceum, adde axungiæ leonis, olei de coſto an.* ℥ *ij. ceræ q. ſ.* ad lentum ignem fiat vnguentum, refrigerato, adde moſci ℈ j. poſt cœnam vngatur tota ſpina, renes, lumbi, teſtes, perinæum ac pudendum ad Venerem etiam mirè ſtimulat id, quod recipit *olei formicarum* ℥ *ij. ſeminis cœpæ, erucæ an.* ʒ *j euphorbii, caſtorei an* ℈ *j. cum cera*, fiat vnguentum; aliud perutile, recipit *axungiæ vulpinæ, ſucci erucæ an* ℥ *vj. teſticulorum vulpis* ℥ *ij. coquantur ad conſumptionem ſucci, coletur, & adde ceræ* ℥ *vj. ſeminis cœpæ, baccarum lauri an.* ʒ *ij.* fiat vnguentum, aut ℞. *olei de caſtoreo, de nuce Indica ſing.* ʒ *j. aliptæ, muſcatæ* ʒ *j. ß. moſci* ℈ ß *caſtorei* ℈ *j. ceræ q. ſ.* fiat vnguentum; & galangam ore ſæpiuſcule maſticando detineat. Sequens tamen reliquas inunctiones longè ſuperat. ℞. *formicarum alatarum* ℥ *iij. olei ſeſamini, liliorum an.* ℥ j. *infundantur, ac per vj. dies ſoli exponantur, deinde coletur, & adde euphorbij* ℈ *j. piperis, rutæ an.* ʒ *j. ſinapis* ʒ ß *iterum inſoletur per dies viij.* & vtatur pro inunctione prædictarum partium. *Linimentum.*

Tertiò roborantibus renes, & genitalia membra, quod faciunt theriaca, mithridatium, diamarg. calidum, diamoſcum, diambra, diagalanga, diaſatyrion, diaſpermaton, quorum aſſumatur quantitas nucis iuglandis cum vino generoſo mane, & veſperi; aut ſequens fiat confectio, ℞. *nucleorum pini, amygdalarum dulc. excort. an.* ℥ *ij. ſeminis erucæ, vrticæ, fœniculi, paſtinacæ, aniſi an.* ʒ ß. *piperis, cinnamomi an* ℈ *j. ramenti genitalis cerui, ſatyrionis an.* ℥ ß. *diambræ, diamoſci ſing.* ʒ ß. *ſacchari diſſoluti in aqua meliſſophilli q. ſ.* fiant morſelli: Roboratur etiam virile membrum, ſi id, ac vicinæ partes inungãtur ſupra jam dictis linimentis, aut oleo in quo bullierit radix narciſſi, coccus gnidius, ſemen vrticæ, viticis, pyretrum, coagulum leporis aut leonis: vel etiam melle, oleo de napha, nardino, aut balſamo, in quo grana ali- *Roborantia genitalia* *Confectio.* *Inunctiones.*

quot moſci ſint diſſoluta, aut piperis grana trita, miſce cum tragacanto, & prædictæ partes, ac virgæ caput iis inungatur.

Roborantia membra principalia.

Quartò iis quæ reliquas partes principes, quarum infirmitate generationem ſæpè impediri diximus, vegetiores reddant, ac ſi cerebrum ſit læſum, vtendum eſt electuario pliriſarcoticon cum moſco, dianthos cum eodem, aut conſerua florum roriſmarini, betonicæ, maioranæ, ſaluiæ, meliſſæ, radicis acori, ac ſimilibus. Si ventriculi affectio adſit, valet diatrion pip. diagalanga, diamentha, diambra; ſi cor, vtendũ mithridatio conſerva florum auranciorum, theriaca, diambra diamargaritone? at ſi ex Epate debilitas ſit, zinzibete cõdito, dialacca, diacurcuma, aromatico roſ. ac ſimilibus.

Quæ à tota ſubſtantia Venerem iuvant.

Quintò, ſubiungenda ſunt quædam, quæ à tota ſubſtantia Venerem, & generationem juvare creduntur, in quorum numero eſt, cameli coagulum aqua potum, mulſum cum oleo amygdalarum dulcium, & pauco croco, galanga in ore detenta penis erectioni confert, limatura eboris, cor exoſis ſive Salmonis tranſglutitum, viſcus quercinus, arthemiſia, teſticulus verris, & (vti dicunt) dexter ſit, ſi vir maſculam cupit prolem, ſiniſter, ſi fœminam. In Atlantis jugis radicem reperiri Indi affirmant, cuius eſus ad augendam continuandamque Venerem mirificè proſit, ſuper eam ſi quis vrinam reddiderit, ilico turgere libidine, virginibus, ſi ſuper eam ſedeant, aut vrinam faciant, perinde rumpi naturæ membra, ac ſi à viro fuerint vitiatæ, teſte Scaligero. In Indiæ provincia ſub terra laboratoris arborem eſſe, cuius fructus medulla adeo validos efficit ad coitum, vt propè ſit miraculo eius efficacia (*agnaca*) illi nomen; eiuſdem facultatis ſunt collocatiæ radix cruda vel cocta, ſed & vrtica prima, quam Ægyptii vocant (*Angiar*) ſi cum vino dulci bibatur, vt ſcribit Proſper Alpinus. Quinetiam Indi (*Bangue*) ſemen, & folia edunt, vt fiant in Venerem procliviores vt refert Graccas ab horto, cubebarum ad Venerem excitandam maximus vſus apud Indos, Turcæ amphione vtuntur in eundem finem; cariophylli quatuor drachmarum pondere, ex ovillo, bubulove lacte hauſti Venerem excitant. Sitamus vulgo ſigillus Mariæ ſi ſub cineribus calidis aſſetur, ac comedatur reliqua ſuperare auxilia creditur, ova item cyprinorum frixa, aut polypi, ſi probe concoquantur. Oleum formicarum volantium plurimum ad coitum facit, conficitur autem, ſi formicæ alatæ cum oleo in vaſe vitreo ſedulò occluſo per

Radicis cuiuſdã virtus mirabilis.

Ad Cardani ſubtilitates.

De plantis Ægypiotrũ Lib. 1. c. 22.

Matthiolus 3. Epiſt. vlt.

per dies 40. inſolentur; gallum pinguem verno tempore dempta cute, & interaneis ſale fartum in vmbra ſuſpendito, donec areſiat, mox exoſſato, & vna cum ſale conterito, in vitrea ampulla ſeruetur, huius ℥ ij. ſi accipantur, mirè Venerem proritare dicitur; ſepiis etiam nucibus & aliis paratis quidam veſcuntur, vt ſalaciores ſiant, chryſocolla, borax officinis dicta, ciceris magnitudine in ovo ſorbili ebibita, tentiginem ciet, & hominem in priapiſmum trahit, vt ſcribunt Luſitanus, ac Mercurialis: de bulbis, ſatyrione, ac gallorum teſticulis plus ſatis iam ſupra dictum eſt, ſtincorum caudam plerique comedunt, Trallianus tamen partes circa renes, Plinius laterum carnes accipiendas volunt, ſed videtur quidquid circa renes eſt, vndiquaque accipi poſſe, totúmq; corpus præter caput & pedes, vt Geſnerus vult. Sed neque hoc ſilendum, quod aiunt, ſi quis fel vrſi alligatum fœmori dextro habuerit abſq; noxa coitum exercere, item lanâ ſanguine veſpertilionis infectam, mulieri dormienti ſub capite poſitam, ipſam ad coitum irritare. Hippomanes philtrum eſſe creditur, & tantas ei amoris veneficii ineſſe vires, vt mares ad rabiē coitus agat, Eſt autem Hippomanes, Plinio autore, tuberculū in frōte equi innatum, caricæ magnitudine, colore nigrum: quod ſtatim edito partu deuorat fœta, aut partū ad vbera nō admittit, ſi quis præreptū habeat, reliqua, quæ ad prolificum congreſſum faciunt, ex Aëtio petenda, & ex Avicenna.

Cent. 2. 18. Merc. conſ. 48. — *2. de hiſt. animal.* — *Lib. 8. c. 42* — *Aet. lib. 11. cap. 31.* — *Av. 20. 3. c. 15. & ſeq.*

SECTIO SECVNDA
De prægnantibus.

De monſtroſo conceptu.

Cap. VI.

DE conceptu naturali, eiuſq; cauſis & ſignis, lib. phyſiogeneſiæ 3. abundantiſſimè diximus, vbi non ſolum conceptus generalia,

verum etiam ſpecialia, hoc eſt, maſculi vel fœminei fœtus indicia propoſuimus, vnde petenda ſunt, erat enim ibi de iis, quæ ſecundum naturam fiunt, tractatio, hîc ea quæ præter naturam contingunt duntaxat proſequimur. *Definitio.* Vt igitur naturalis conceptus is dicebatur, qui ſecundum naturam fit, ita quæ præter naturam effigiatur, monſtroſus nuncupari conſueuit; *2. Phyſ. 5.* at cum Ariſtoteles naturam appellet, tum materiam, tum etiam formam, inde eſt, vt, qui in materia & forma generanti aſſimilantur, naturales ſint; qui in materia aut forma deficiunt, monſtroſi; medii in quibus vel materia, vel forma ſola ſeruatur; quia tamen forma magis videtur natura, quam materia, ideò ea, in quibus forma ſuæ ſpeciei ſeruatur, magis ſecundum naturam cenſentur, hinc fit, vt animalia, & eorum partes, quæ molæ dicuntur, in humanis conceptibus præter naturam ſint, lapides vero in renibus ac veſica & lumbricorum generatio toto genere præter naturam; at monſtra, ſi Ariſtoteli credimus, præter naturam quidem, ſed partim etiam, ac quodammodo ſecundum naturam. Verum ea omnia nos hic monſtra appellamus, quæ quouis modo præter naturam contingunt, ſiue diuerſorum animalium membra, ex toto vel parte, referant, ſeruato in generationem vniuerſali, & pereunte ſpecie, ſiue multimembria ſint, ſiue defectuoſa, quin etiam prodigioſos conceptus, vt numeroſos, & qui vtrumque ſexum promiſcuè habent, eodem ordine comprehendimus.

Differentia monſtrorū quinque. *Primum monſtri genus.* Eorum quæ propriè monſtra dicuntur, quibus hoc capitulum deſtinauimus, quinque reperiuntur genera, ſicuti ſuo loco jam prodidimus, primum quodammodo ſecundum naturam comprehendens omnes nationes, quæ defectu aliquo inſigniuntur, vt gentes, quæ vno in media fronte oculo naſcuntur.
2. Secūdum eos, quorum corpora magnitudine aut parvitate à moderatione recedūt, vt pumiliones, ac gigantes.
3. Tertium eos, quibus aliquod membrum deeſt, vel ſuperabundat, vt qui à neceſſariis deficiunt, aut plures digitos in manibus, vel pedibus habent, aut plura brachia, crura, vel capita, quo numero comprehenduntur duo illi, qui tergo vno pro duobus corporis perfungentes, moribus tamen diuerſi, viginti annos vixerunt, & cum vnus mortem obiret, alter tamdiu ſupervixit, quoad ſocii ac gremani putrilagine fuit extinctus, inter quos etiam Hermaphroditi numerantur.

tur. Quartum ea monſtra complectitur, quæ partim humano ſunt corpore, una tamen vel pluribus particulis bruti ſpeciem habent, talem ferunt puerum in Gallia natum, qui ab umbilico ſupra hominis figuram referebat, infrà Syrenis modo in unum pedem deſinebat. Quintum eorum eſt corporum, quæ bruto alicuius ex toto, vel mixtim plurium ſpeciem ac figuram repræſentant, ut ranæ, vel lacertæ, qualia ea, de quibus Luſitanus & Hollerii ſcholiographus ſeu buſonis, de quibus Alexander Benedictus, & Guainerius, talia monſtra, fereæ ſive beluæ communiter dicuntur.

Luſcent. 1. 27. Hol. Sch. c. 61. lib. 1. Alex. lib. 25. c. 36. G. de agmat. c. 25.

Una prima, ac generalis monſtrorum cauſa, eſt defectus ſimilitudinis conceptus ad parentes, ſimilitudo autem à forma, & materia proficiſcitur, ac triplex eſt, in ſpecie, in dividuo, & in ſexu; ſimilitudinis cauſas ſuo loco poſuimus, diſſimilitudinis ſunt, quia facultas formatrix non æqualiter ab omnibus membris, quorum habet in ſe ſimulachra, excitatur, aut quoniam in opere impeditur, & id, vel quia diſſimilitudo diverſa in altero ſemine potentior eſt, & evertit ſimilitudinem ſeminis remiſſioris, vel quia materia ſeminis, aut menſtrui, aut utriuſque nequivit à formatrici regulari, cuius rei quinque ſunt ſpeciales cauſæ, iuxta quinque modos, quibus id accidere poteſt. Primò enim contingit ex penuria ſeminis aut menſtrui, habito reſpectu totius vel reliquarum partium, ex qua cauſa pumiliones fiunt, aut ij, qui partibus conſtant minoribus, quam par eſt. Secundo ex nimia ubertate, quam ſi rectè natura gubernet Gigantes, vel deformes magnitudine procreat homines, aut aliquot partes ingentes, aut numeroſos conceptus, ſic Cæſaris Auguſti famala uno partu quinque edidit, & in Italia, ut refert Picus Mirandulanus, Germana fœmina duobus partubus viginti peperit, & Albucaſis aliam 15. uno enixu abortiviſſe ſcribit. Tertio ex diſſimilitudine vel inæqualitate uteri aut ſubſtantiæ, & effuſione ipſius ſeminis per uterũ, ita liquidum plumbum, ſi inæqualiter fuſum ſit, aut in vaſa malè efformata, inæqualia efficit ſimulachra, ſic fiunt fœtus capite craſſiori, grandiori, vel etiam pedibus, pedibus aut naſo deformioribus, quam reliquo corpori conveniat. Quartò ex vitio craſſitiei, duritiei, fluxibilitatis, aut corruptionis ſeminis vel menſtrui, ut, etiamſi aliquid generetur, longiſſime tamen à parentibus diſſideat:

Cauſa. *Speciales.* *Penuaria.* *Vbertas.* *Partus numeroſi.* *Inæqualitas.* *Vitium ac corruptio ſeminis.*

diſſidet

diſſidet verò uno è tribus modis. Primo dum materia ſeminis idonea eſt, non tamen ex toto ſuperatur, quo caſu eorum, quibus aſſimilari poteſt, fit illud, quod maximè eſt univerſale, cum fieri non poſſit ſimile in ſpecie, aut in individuo, ob id fit animal, cum homo fieri nequeat, natura ad id quod melius eſt tendente; ſed in eo quod poteſt, ſubſiſtente. Secundò modo cum adhuc magis impeditur ſeminis facultas, ita ut neq; animal gigni poſſit, ſed vivens quidem medium inter ſenſitivum, & non ſenſitivum, quo caſu mola generatur, de qua proximo capite. Tertiò cum tam eſt mutationi inepta materia, ut ab agentis facultate nullo modo tranſmutetur, quo caſu illa, quæ toto genere ſunt præter naturam, in utero generãtur, calculi, thophaceæ ſubſtantiæ, aut vermes, de quib. ſuperiori lib. egimus. *Imaginatio* Quintum impedimentum, propter quod facultas formativa libere non operatur, eſt imaginatio varia ac vehemens inter concipiendum, vel in toto formationis tempore, quæ dominatur formatrici facultati, ac ſic imprimitur potius effigies imagines conceptæ quam paternum idolum, quod in ſemine erat, quia ad imaginatam ſpeciem mutatur ſpiritus corporeus, in quo firmatur vis formativa, quia ille ſpiritus ad fœminæ teſtes, & uterum perveniens, fit ſubiectum formatricis facultatis, &, uti aiunt, maioris eſt efficaciæ, quam ſpiritus genitivus, qui in ſemine præerat, atque ad hanc imaginationem cauſam plerique referunt, cur potius hoc, quam illud, monſtrum generetur, quod mihi probari nunquam potuit, quia plerumque neque in congreſſu, neque toto gravidationis tempore, fœmina tale quoddam animal vidit, aut imaginatione concepit, quale poſtea peperit, aut cuius effigiem habebat pars aliqua mõſtri, & ut alibi copioſius diximus, imaginatio accidentia quidem ut mutare poſſit formas tamen non poterit, nedum proprietates; quocirca potius aliæ huiuſce rei cauſæ mihi adiungendæ videntur: & prima quidem cur animalia diverſæ ſpeciei aut informia quædam generentur, eſt ira Dei ac divinum iudicium ſic permittens, ob abominabiles congreſſus, aut alia parentũ peccata. Secunda ſcelerati ad bruta animalia acceſſus.

Tertia eſt concubitus menſtruationis tempore, quippe qui inde naſcuntur, aut mutili ſunt, aut deformes, aut gibboſi, aut defectuoſi corpore, & ſpiritu, idcircò dicebat Eſdras, fœminæ menſtru-

atæ

atæ monſtra generabunt; ſunt & aliæ minus præcipuæ cauſæ, ac parum efficaces, aut Africus ſive Auſtralis ventus, ad hoc enim nonnihil iuvat, ut Ariſtoteles ſcribit, unde proverbium, ſemper aliquid mali Africa nobis adfert, adhæc appetitus rerum extranearum, caſus, ſaltus & ſimilia. *4. de gen. animal 4.* *Proverb.*

Huius mali pauca extant indicia, niſi quod in monſtri gravidatione fœmina gravi aliquo, ac miro ſymptomate, cuius cauſa ignoratur, affligitur, nam quamvis hoc etiam in mola contingat, vehementiora tamen ſymptomata à monſtro premunt, ita Antigenis uxor, quę monſtrum peperit quatuor digitorum magnitudine, ac ſine oſſibus, anheloſa erat ante partum, deinde ſimul cum partu pus evomuit modicum, veluti ex furunculo. Porrò ſi beſtia hæc ſeu fera nobilis eſt ut accipiter, refert Savanorola ex mente muliercularum, fœtum ex nobili viro fuiſſe conceptum; ſi vero ruſtica, ut bubo aut lacerta, ex ruſtico, quod tamen reliquis muliercularum figmentis connumerandum videtur. *Signa.* *Hippoc. e.2 popul 2.10.*

Jam genitum monſtrum curari auxiliis nequit, ſed fœmina quæ monſtrum ſemel peperit, t, præcautione utatur oportet, ne iterum tale quid concipiat, fit autem præcautio hæc quatuor remediorum generibus. Primò victus ratione, aut alimentis modicè calidis optimi ſucci, ac roborantibus, vitanda ciborum varietas, ſic unico duntaxat vel duobus miſſibus utatur fœmina ſingulis diebus, in pari quantitate. Aër convenit, & regio orientalis, leves frictiones, exercitium, ſomnus modicus, animi hilaritas, & oblectamenta, caveant coniuges à frequenti concubitu, maximè ſi menſes defecerunt, & fœmina præſenſerit ſe gravidam eſſe, ne adventu alicuius portiunculæ emiſſi ſeminis, incœpta formatio impediatur, vitietur, aut turpi aliqua nota inſigniatur; caveat etiam à concubitu fœmina adhuc menſtruis detenta, donec plane perpurgata fuerit, nil enim magis ad monſtri conceptionem facit, quam ſi ſaguis ille menſtruus, quem natura iam tanquam ſpurciſſimum expellit, materia fiat geniture, ſuperat enim eius virtus ac malitia omnes ſeminis, & facultatis formatricis benignas vires; adhæc imaginativam potentiam perpetuo à brutorum, turpiumque animalium contemplatione diſtrahere oportet, & pulcherrimarum rerum imagines non ſolum coitus tempore, ſed tota gravidationis duratione meditari, *Curatio.*

ideoque

ideoque conveniunt muſica inſtrumenta, gratæ loquelæ, hilaritas, conſtans animus, ne ad muris, ſerpentis, lacertæ, vel alterius occurſum perterreatur, & paveat.

Evacuatio Secundò evacuationibus præſertim ſi ex corrupto ſanguine menſtruo monſtrum generari conſuevit, ſanguinem ante conceptum mittes, & ipſum à putredine expurgabis caſſia, confectione hamech ſine ſcammonio, & colochyntide ad ℥ j. in v. infuſionis foliorum ſenæ, aut ʒ j. pillularum de aloe, maſtichinarum de rhabarbaro vel ℥ j. paſſularum purgat, quæ ſic parantur *rhabarbari optimi* ℥ *j. ſpicæ Indicæ,* ℈ *ij. cinnāomi* ℈ *iiij. inciſa infuădntur in 5. q. vini dulcis recentis per horas vj. deinde facta una, vel altera ebullitione, adde ſacchari q· 5. ut dulceſcat, cum hoc irrorentur* ℥ *viij. paſſularum enucleātarum, quoad conſiſtentiam capiant.* *Paſſula purgat.* Inſuper fœmina concubita non utatur, niſi quinque aut ſex elapſis à menſtruatione diebus, ſanguine prius miſſo, ac corpore præpurgato. Quod ſi putredo ex ſeminis vitio contingat, corrigatur alimentis optimi ſucci, & quæ ipſam domare valeant, odoriferis, ſiccis, & iis quæ à putredine arceant, quæque ſemen per uterum expurgent, de quibus capite *de ſtrangulatu ex utero, & de epilepſia*, ad ſatietatē dictum iam eſt.

Tertiò iis, quæ ſemen ad æquabilitatem reducere valeant, ita, ſi ex paucitate contingat, uberius alendum corpus eſt alimentum maioris ſubſtantiæ, humidioris & copioſioris ſucci; deinde abſtinentia à Venere, & reliquis iam dictis capite præcedenti. 1. ac 2. remed. genere. *Seminis emendatio ſi paucum.* Ubertati ſubveniendum inedia, exercitio, frictionibs, & alimentis pauci nutrimenti, ſanguinis miſſione, balneis frequentibus ſulphureis, aut calidis herbis paratis, valent etiam in hunc finem purgationes, tertio quoque menſe antequam gravidæ fiant, ex agarico, carthamo, pillulis cochiis, & ſimilibus, quæ crudos, ac pituitoſos ſuccos expurgant, ac reliqua de quibus c. *de genorrhæa.* Si craſſum ſit ſemen, inſcindentibus utendum, attenuantibus, ac digerentibus, ut medicamentis, quæ craſſas ſeminis partes fundant, *Si craſſum.* & alimentis, ac potu, quæ fluidius reddant ſemen, de quibus ſatis dictum eſt, cap. *de febre alba*, ac *de menſium ſuppreſſone.* Contrà fiet, ſi liquidius ſemen fuerit; tunc enim adſtringentia, & incraſſantia uſurpanda, de quibus cap. *de menſtruis ſuperfluis,* conveniunt etiam

balnea

balnea ſulphurea, & cathartica, quæ ſeroſos educant humores; genitalia inſuper calefacienda, & vterus calidis roborandus. At ſi inæquale ſemen eſt, proſperam coctionem in cunctis alimenti officinis procurabis, calidis roborantibus ac modicè adſtringentibus, plurium tamen in eadem menſa ciborum varietas eliminanda, inter vnam & alteram menſam nullus cibus, aut potus ingeratur, nec potus quantitas ſicca ſuperet alimenta, denique ſeruentur cæteræ regulæ 1. remed. genere recenſitæ Quod ſi malum proueniat ex inæquali vtriuſque ſeminis miſſione, ita coniuges ad coitum ſe inuitent, vt ſimul ac conſertim ſemen emittant, excitato tardo parente, & coercito, qui præuenit iis, quæ ſuperioribus cc. dicta ſunt.

Si inæquale.

Quartò iis, quæ facultatem formatricem valeant roborare, vt ſibi demandatum negotium auſpicatè perficiant, talia ſunt, quæ ſpiritus generant, de quibus in noſtro tractatu de peſte, quæque genitos calefaciunt, & fouent, vt cibus ex vitellis ovorum cum melle, cinnamomo & cariophyllis, ac pane recenter cocto, reliquavè cibaria facilis ac optimi nutrimenti, vinum Hiſpanicum, Malvaticum, vel aromaticum ſiue Hippocraticum, quod Hiſpani *(clarea)* Germani *(Luttertranck)* vocant; valent prætereâ leves frictiones, exercitum, ſomnus moderatus, animi tranquillitas, confert ſingulo mane accipere ʒj. theriacæ optimæ, aut mithridatii, vel confectionis de Hiacyntho de gemmis, cum ſpeciebus, & ſuperbibere de prædicto vino, aut de aqua vitæ, ex optimo vino, & floribus calidis odoriferis, & aromatibus; ac theriaca compoſita, vel cochlearia ij. aquæ naphæ, cinnamomi, aniſi, Jaſminorum, cariophyllorum, ac ſimilia; ex quibus etiam Epithemata cordi applicari poſſunt, nec non vtero emplaſtra roborantia adhiberi, quorum meminimus cap. *de vteri imbecillitate*, quippe his facultas formatrix robuſtior facta, imaginationi & materiæ vitiis reſiſtere, eademque ſuperare facilius poterit.

Roboratio formatricis.

De mola.

C A P. VII.

Pau.lib.31. 69. Æ.lib.16. 80.

MOlam rem eſſe præter naturam, ex ſuperiore c. conſtat. Paulus & Aëtius nomine molæ omnem vteri tumorem induratum comprehendunt: Raſius & Avicenna flatuoſam quandam ſubſtantiam vel aquoſam; aut cuiuſvis alterius naturæ intra vterum concluſam & ipſum gravidationis modo in tumorem attollentem. Quæ tamen omnes affectiones, ad falſam potius gravidationem, reducendæ ſunt, vel certè ad tumorum præter naturam ſpecies: idcirco, cum Ariſtotele & Galeno, molam appellamus carnem informem ac inutilem, in muliebris vteri capacitate, & non in ſubſtantia conceptam, quæ aliquando breui emittitur, aliquando diu durat, & per annos. Hanc exiſtimant nonnulli, interdum rudimentum obtinere formæ ſenſitiuæ, & ſubinde obſcurum quendam extentionis, & contractionis motum. Quod tamen plerumque viſitur, corpus eſt vivens, vegetans, & carnem plurimis venis, & ſanguinis ramificationibus reſperſam, quibuſdam albis ductibus, vel viridibus, vel ſubnigris ſine ſenſu & motu, ſine oſſibus, ſine inteſtinis, ſine viſceribus, quod alimentum per venas prolicit, nutriturque plantarum more, nullâ ſeruatâ figurâ, nulla lege, neque ordine, ac proinde in nulla ſpecie contentum, niſi ut imperfectum in genere perfecto, nimirum in genere carnis humanæ, ſicuti Embryo in genere hominis. Eſt & alia mola pelliculoſa ſeu membranoſa, aliquo ſanguine affuſo & concreto, quæ in aquam proiecta in ipſam, quod ſanguinolentum eſt, abit, remanente membrana ſeu pellicula, quæ concreti ſeminis naturam refert. Tertia etiam inuenitur, quæ eſt ſicuti membranacea ſubſtantia globoſa, aquoſis bullis rotundis, tumidis, pellucidiſque oppleta, & interdum cum ſanie fœtida, & diluta apparet, niſi fortè haſce vocare velis deperditiones, ante fœtus delineationem. Porrò ex molis aliæ, primis ſtatim menſibus excernuntur; aliæ diu durant per duos aut tres menſes, imo per tres quatuorve annos, interdum etiam per totam vitam vtero geſtantur: aliæ cum fœtu generantur, aliæ aperto iterum uteri oſculo fœtui alligantur; quædam ſecundis ita implicantur, ut ipſæ

Ariſt.4 de gen.anim 7.4. meteor. Galen.14. meth.25. 14.de vſu part.

Definitio.

Differentia

ipſæ ſecúndinæ difficillime excernantur: nonnullæ etiam ingentis ſunt magnitudinis, ideoque periculoſiſſimæ. Ex dictis liquet molam *Species morbi.* eſſe morbum in compoſitione, ſpeciatim in numero, vt calculus, hypochima, & myrmecia de genere eorum, quæ toto genere ſunt præter naturam; nam etſi, vti Ariſtot. ci. ſcribit, neque perfectam neque alienam omnino habet naturam, & in eius genere aliquid ſit ſecundum naturam; tamen moleſta plane, & inutilis eſt tum ſpeciei, tum individuo, quapropter natura laceſſita, vel defeſſa proiicit, nulla ſeruata temporis lege.

Fit mola, cum menſium copia exiguum, ac minimè robuſtum ſe- *Cauſa.* men conceperit, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare poteſt; præſertim cum ſemen paucum & vitiatum, in quo debilis, & imbecilla facultas formatrix conſiſtit, cum copioſo menſtruo, craſſo, fœculento, & inepto coniungitur, fit etiam ab exurente ſeminis conditione, quod contingit in ſemine morboſo, & vitiato, in hoc enim reſoluitur ſpiritus genitivus, quo orbatum ſemen, cum animal attingere non poſſit, carnem informem generat. Tertia cauſa erit, ſi fœmina coierit menſibus fluentibus, aut nondum ex toto repurgatis: aut ſi fœmina, quæ jam concepit, ante fœtus formationem avidiſſimè viro coniungatur, vel ſi diu habuit menſtrua ſuppreſſa quod de uxore Gorgiæ Hippocrat. retulit. *5 popul.* Cæterum generatio molæ ſimilis eſt ovi ſubventanei generationi, hoc uno diuerſa, quod illud ſine maris conſuetudine gignitur, mola non niſi concumbentibus mulieribus, coitum vero non in id requiri plerique exiſtimant, vt ſemen virile generationem ingrediatur, *Li. de morbis mulier.* Sed contra eſt, quod Hippocrates dixit, cauſam molæ eſſe multos menſes, cum modico & morboſo ſemine commixtos, quod nequit intelligi de fœmineo, quia id ſemper modicum eſt, frigidum & humidum, & ad molæ generationem validius potius, & calidius fœmineum ſit oportet, ſed de viri ſemine, *Quando ad mola generationem requiratur virile ſemen.* quod in doctrina Ariſtotelis contra menſtruum diſtinguitur, nam ipſe mulierem, nullum aliud, præter menſtruum ſanguiuem, ſemen habere autumavit. Adhæc ut ex albumine, & vitello ovi nil generari poteſt, niſi ſemen galli ſit inſperſum, ita ex menſtruo, & muliebri ſemine nil, niſi virile ſemen acceſſerit, idcirco peritiores ex debilitate vtriuſque, virilis inquam, ac fœminei ſeminis, molam gigni *Deciſio.* cenſent, cum nuſquam viſa ſit mulier molam ſine mare concepiſſe.

 Quod

Quod autem ad eius generationem non ſufficiant ſola menſtrua & intenſus calor(quæ aliorum fuit opinio)ratio eſt, quia carnis generatio non eſt caloris opus, ſed ſpiritus genitivi & virtutis formatricis. Quod nullam certam obtineat figuram, cauſa eſt, quia continetur in genere eorum, quæ ſunt præter naturam, hæc autem nullam ſervant legem, aut certum ordinem, deinde quod dureſcat à mora fit, & materia cruda, ac craſſa.

Signa.

Diſtinctio à fœtu.

Conſequitur hanc affectionem gracilitas partium ſuperincumbentium, uteri occluſio, appetitus proſtratio, nauſea, vomitiones, ventriculi ſubverſiones: menſes ſiſtuntur, uterus attollitur, mammæ intumeſcunt, lumbi gravantur, ita, ut per initia concepti fœtus ſpeciem prorſus exhibeat, verum temporis progreſſu diſcernitur, quia tunc ſolent fœtus, copiam abſumere, & melius habere, in mola vero ſemper deterius, quoniam ſemper cauſa malè habendi urgentior eſt. Adhæc cum mas 3. menſe, fœmina 4. moveatur, in mola motus nullus perfectus ac voluntarius ſicuti in fœtu percipitur, niſi fœtus una adſit, aut dum fœmina volvitur, & uterus prolabitur, ad fœminæ decubitum dextrum vel ſiniſtrum, veluti pondus iners, quod ſentitur prope os pubis, toto geſtationis tempore, quaſi ad partum irritans, cum graviſſimis accidentibus; adſunt inſuper veluti punctionis ſenſus, ac tormina ventris & mola compreſſa manu loco cedit, mox in eundem locum recurrit: at infans ut non cedit, ſic nec recurrit, & multo durior in molæ conceptu venter eſt, quam in iis, quæ infantem geſtant, uberaque non adeo dureſcunt in mola, ſed infans ultra undecimum menſem non geſtatur, cum mola ſæpe ad quintum annum protrahatur.

Porrò in mola, quandoq; menſes acervatim erumpunt, ac prodeunt, veluti fruſtra carnis, tuncque magis contabeſcunt mulieres, fit etiam coloris depravatio, ſanguine ad ſuperiora regurgitante, aut nimia per uterum profuſione, etiamſi fœtus una adſit, quia molæ magnitudine fœtus premitur, & alimentùm non ſuſcipit, quia ad incrementum nullus illi locus eſt, mola magnam uteri partem occupante, maiora etiam, quam ex fœtu, animi deliquia, enixus, febris, in ſomnia, pulſus defectio, anguſtia, melãcholia, timor, immodicus appetitus, nec tamen quieſcit exhibita re appetita, vomitus deterrimæ conditionis, torpor, moleſcunt membra, turgent cum oculis labia,

bia, oculorum vertigo, membrorum tremor, ſed & magis ac citius attollitur venter in mola, quam in gravidatione, ac tandem toto corpore imminuto, & ventre intumeſcente, hydropis opinionem præbet, à quo tamen duritie diſtinguitur mola, & quod ad digitorum compreſſionem non cedit, neq; tympani ſonum ad pulſationem edit, nec tactu fluctuatio percipitur, quanquam temporis progreſſu, epate refrigerato, hydrops molam revera ſubſequatur. Quando ante tertium poſt conceptum, menſem, magnus in utero ſentitur motus, molæ indicium eſt, quia fœtus non tam cito movetur. Hic autem molum intelligo dilatationis, & contractionis, mola enim voluntario caret, ut ſuperius dictum eſt. Iam vero mola ſępe quadrageſimo die eiicitur, interdum tertio menſe, vel multo etiam ſerius, adeò ut pluri- mæ novem, decemve menſes, aliæ ad tertium, quartumque annum, & toto etiam vitæ ſpacio eam utero geſtaverint, hæc tamen curanda non eſt, ut inquit Hippoc. aut certè cum prædictione, qui tunc inſanabilis magna ex parte redditur, incipientis curationem audacius aggrediemur, quin & alterius curatio negligenda non eſt. *Prognoſticum.* *Lib. de morb. mul.*

Carnoſam molam hîc curare docebimus, nam aquoſa, de qua Arabes ſcribunt, nil aliud eſt, quam uteri hydrops, ex cuius cap. ejus curatio repetenda. Cavendum igitur inprimis, ne ambiguis ſignis decepti abortum provocemus? at ubi mola certò deprehenditur, curatur, eadem fere ratione, qua fœtus mortuus aut ſecundina educitur, ſpeciatim quatuor remed. generibus. Primò victus ratione ad calidũ & humidum declinãte: conſtituatur patiens in cubiculo ſubobſcuro, in quo aër ſit temperatus, nutriatur cibis modicis ac boni ſucci, ſomnus etiam ſit moderatus, alvus ſingulis diebus fluat, exerceatur, vitet animi affectus. *Curatio.*

Secundò evacuantibus, & ſi plenitudo in toto fuerit, nec aliquid prohibeat, prius exercenda ſanguinis miſſio ex baſilica, deinde ex pede, ſi neceſſitas poſtulet, ſubindeque cucurbitulæ cum multa flamma adhibẽdæ. At ſi frigidorum, ac graſſorum humorum copia adſit, purgandi ſunt prius præmiſſa attenuatione, & præparatione ſequenti vel ſimil potione, quæ & venas aperiat, & ad inferiora impetum faciat. ℞ *arthemiſiæ, ſabinæ, utriuſque calamenthi, leviſtici, bethonicæ, camedrios an. m. j. aniſi, marathri, ſquinanthi, ſpicænardi celticæ, calami aromatici, cyperi an. ℥ j. aceti albi aut vini ℥ iiij. melleis roſacei lib. j. ß.* fiat ſecundum artem ſirupus, quo poſteaquam per aliquot dies uſa fuerit, purgetur hi- *Evacuatio.*

eralogodionis, electuario Indo, pilulis fœtidis, cochiis, aut reliquis cap. *de menſtr. ſuppreßione* recitatis. *Vomitus.* Vomitus etiam provocetur cum decocto ſeminis raphani, aut diaſaro Fernelij.

Molam expellentia. Tertiò ac potiſſimum utendum iis, quæ venas aperiant, quæque impetum ad inferiora facientia, molam expellant, qualia ſunt omnia, quæ menſes proliciunt; *Mollientia* prius tamen mollientia adhibenda, quibus ad partum facilitandum uti ſolemus, igitur fiant inceſſiones, & fotus partium inferiorum, ex decocto maluę, viol. altheæ, ficuum ſertulæ campanæ, fœnugræci, ſeminis lini, cum olei liliacei, irini, camomelini, vel butyri copia, vel in hydræleo fiat decoctio, deinde *Vnguentū.* imus venter, pecten, & inguina ſequenti unguento perfundantur. ℞. *olei irini, liliorum alborum, camomillæ, anethini an.* ℥ß. *vini odorati* ℥j. *bulliant ad vini conſumptionem, & adde butyri recentis, adipis anſerini ſing.* ℥.j. *ladani* ℥j. *ceræ q. s.* fiat unguentum: aut cataplaſma ſic, ℞. *malv. radicum altheæ, & foliorum eius an. m. j. farinæ, fœnugræci, ſeminis lini, hordei an. p. j. ß. olei amygdalarum dulcium & amarum, liliorum alborum an.* ℥j. *cum aqua mulſa & vino* miſce, ac fiat cataplaſma; aut peſſus aureus applicetur, ſed temporis proceſſu in decocto, pro fotu & inceſſione, adde folia lauri, thymii, pulegii, hyſſopi, calamenthi, radicem ariſtolochiæ rotundæ & longæ, arthemiſiam, rorem marinum, geniſtam, & centaurium. Fit etiam aliud unguentum maioris efficaciæ in hunc modum. ℞. *dialtheæ* ℥ij. *emplaſtri filii Zachariæ* ℥j. *pinguedinis porcinæ, axungiæ, gallinæ, anſeris medullæ, cervi an.* ℥j. *ſtyracis, calaminthæ,* ℥ij. *pulveris colochintidis, radicis utrinſque ariſtolochiæ an.* ℥j. *croci* ℥j. *oleï viol. q. s.* fiat linimentum, his ſic emollitis & reſeratis partibus, ad ea quæ molam expellant veniendum, in quem uſum ſaltus & ſternutamentum maximè proſunt: deinde exhibito apozemate aliquo menſes educente dentur hi trochiſci. *Trochiſci.* ℞. *cinnamomi, myrrhæ, an.* ℈ ij. ß. *fol ſiccor. rutæ, ſabinæ, pulegij calaminthæ, ſagapeni, opoponacis an.* ℥j. *cardamomi. granorum iuniperi, mentaſtri an.* ℥j. ß. fiant trochiſci, quorum detur pōdus ℥ij. cum prædicto apozemate, aut cum decocto ſabinæ vel faſeolorum; at ſi anguſtiæ præmant, ne dum mola decidat, ſequens paretur *Pulvis.* pulvis. ℞. *cinnamomi, rutæ an* ℥ß. *pulveris ariſtolochiæ longæ* ℥j. *diamarg. frig.* ℈ ij. *miſce,* doſis ℥j. cum prædictis decoctis, aut cum decocto anethi, & rutæ in vino calido, de quo ſæpius bibat, utiliusque erit, ſi caſtorei non nihil addatur, aut diptami Cretenſis; *Suffitus.* fiat inſuper ſuffitus ex myrrha, & ruta, & *Peſſus.* peſſus ex opoponaco, felle taurino, & elleboro,

ſive agarico, quibus ſi radix ciclaminis, & colochintidis adiungantur fortior erit: ſecurius tamen ſic paratur. ℞. *galbani* ℥ j. *ellebori albi* ℥ j. *ſucci mercurialis q.* ſ. incorporentur ſimul: valent etiam cuncta hæc ad ſecundam relictam, & fœtum mortuum expellendum, & menſes mirificè movent. Poſthæc patiens decumbat in modum parturientis, & obſtetrix totam manum prædictis oleis imbutam utero immittat, ac conetur molam extrahere, quam ſi ab utero divelli, & eradicari contigerit, nec divulſam natura expellere, neque obſtetrix ob lubricitatem, & rotunditatem, quia anſam non habet, eam extrahere queat, muliere, ut antea diximus, collocata diductis cruribus chirurgus immiſſo inſtrumento, cui à ſimilitudine pes gryphius nomen eſt, reſerato, eum iam in uteri capacitatem vagatur, molam comprehendat, alvuſque mulieris hinc inde comprimatur, quoad mola in anguſtum locum, ubi effugium non habeat, compellatur, ſicque tandem facilius extrahatur,

Quarto iis, quæ roborent, ac vires reficiant, præſertim ſi copioſior ſanguinis fluxus præceſſerit, aut ſequatur, utendum juſculis carnibuſque caponum, & perdicis, ſucco, & aqua carnis cum margaritis, & ſpeciebus electuarii de gemmis, iecore gallinæ, vel capi, & ſalſamento ex prædictis ſpeciebus, & ſaccharo cum ſucco limonis vel omphacii, vel aqua caponis hac ratione deſtillata. ℞. *caponem leviter aſſatum unum, perdicem unam, panis albi lib. j. pulveris margaritarum, cariophyllorum, cinnamomi, coralli rubei an.* ℥ *ij vini albi tenuis ac odorati q. ſ.* ut cuncta irrorentur, & ſtillentur in balneo Mariæ. At ſi extracta mola plurimus ſanguis effluxerit, curatur ut ſuperfluus menſtruorum fluxus; ſi, antequam extrahatur, irruat fluor, per intervalla vires reficiendæ, & adhibenda ea, quæ molam expellant, non tamen addenda, quæ ſiſtant, retineant. Quod ſi dolor premat, adhibenda quæ ſupra 3. remed. genere prodidimus, tandem ne mola denuo generetur, præcavebis per ea, quæ c. præcedenti dicta ſunt.

Virium refectio.

Aqua ſtillatitia caponis.

Hæmorrhagia curatio

Scholium.

Exerceatur] *Altomarius, & cum ipſo plerique alij, Pauli & Avicennæ autoritate, exercitium partium infernarum vetant, quia motus fluxionem concitat; ſed non advertunt Paul. ibi eam molam curare, quæ iuxta ipſius ſententiam, tumor eſt præter naturam induratus, in vulvæ oſtiolo; ac prolabi non poteſt, imo ad motum augetur, prolabentibus humoribus. At cum vera mola exercitio interdum avellatur, non eſt quod illud impediamus,*

P. lib. 3. 43.

Dubium.

An exercitium competat in mola curatiõe

ſic

ſic ipſe autor in fine capitis, de vera ſcribens mola, ea præcipit, quibus iam citiſsime excutiatur. Alii dicunt, hos autores in mola exercitationem prohibuiſſe, quando educenda eſt, non tamen in fœtu, quia fœtus naturaliter exitum patit, & humorem ſecum habet; os uteri & eius collum lubricantem, qui fœtui viam faciliorem parat. At mola præter naturam eſt, & exercitio, ſiccatis ductibus, vix avelli poſt modum poteſt. Eſt & tertia reſpondendi communior ratio exercitationem prohiberi initio, dum adhuc corpus plenum eſt, ne plures menſes deſcendant, & materia fiant, qua mola augeatur, ſed non interdici corpore iam evacuato, & in fine curationis.

De falſa gravidatione.

Cap. VIII.

Avic 21.3. tract 2.18. Grad. c de mola matricis. Deſcriptio Hippoc. de morb. mul. de nat. pueri. 2. prædict. 34.

AQuæ ſeu flatuum in utero collectio, quam Avicenna & Gradius ac barbari ferè omnes molam non veram appellant, ab Hippocrate, & veteribus Græcis pro mola non agnoſcitur, ſed falſa gravidatio nuncupatur, idem ſenex eius ſæpiſſime meminit, dum inquit, & putant ſe in ventre habere; & videntur ſibi tum mulieres concepiſſe, & non conceperunt, tunc enim fit, cũ fœminæ viro utendi mẽſes ſupprimuntur, venter intumeſcit, accidentiaq; veræ gravidationi ſimilima accidunt, cum hoc tamen nil vitæ participes in utero efficitur, ſed aliquid quod cuipiam elementorum proportione reſpondet, ut flatus, ſpiritus, vel aqua, aut tophaceum quippiam; nam cum quatuor ſint gradus perfectionis in rebus, eſſe, vivere, ſentire, & intelligere, & natura progrediatur perficiendo per acceſſum; contingit ut præ debilitate in prima perfectione ſubſiſtat, cum ſuſcepto ab utero utroque ſemine morboſo, & plane invalido, clauſi uteri calor imminutus, nullo affluente ſanguine, nec facultatis formatricis opere, illa in flatum, aut aquam convertit, ac tunc venter intumeſcit, reliquaque ſequuntur gravidationis indicia, nec ſolum in aquam, ac flatum, verum & in pus, aut fœtidum mucorem, acrem, & ſeroſum, & in globoſam, tophaceam, ac pituitoſam ſubſtantiam, quæ omnes ſunt falſæ gravidationis ſpecies. Vide quæ ſuperius ſcripſimus de iis quæ à coitu

4. rerum gradus.

Differẽtia.

coitu inflantur. Cauſa huius affectionis eſt ſemen vtrumque morboſum, ac prorſus inutile, in vtero concluſum, & vteri intemperies, ob quam ſeminis ſpiritus perit, ſi iis accedat defectus ſanguinis affluentis, cuius loco vel pituita, vel aquoſus, vel crudus humor accumulatur, præſertim id contingit, ſi fœmina menſes decolores, pituitoſos, & conſpurcatos antea habuerit. Eſt etiam altera cauſa obtenta membrana denſa, qua vteri orificium clauditur, ideoque ſuperflua, ac refluа menſtruorum materia, ingentem in ventre tumorem, & tenſionem facit cum cruciatu, quaſi parturientis, ſed hæc non tamdiu durat, & diviſione dictæ membranæ per volſellam curatur; acciditque nonnunquam virginibus, non ſine dedecoris periculo, dum reliqui putant gravidas eſſe, extat apud Neotericum hiſtoria virginis, quæ tale quippiam paſſa fuit per tres integras ſeptimanas, & omnes obſtetrices partus dolores pati vna voce affirmabant, adveniente tamen medico, ac iudicante quod erat membranam per chirurgum dividere juſſit, & ſanguinis octo libræ concreti, ac ferè putreſcentis dimanarunt, & intra triduum convaluit. *Cauſæ.* *Paræus ca. 43.*

Signa ſunt non minus difficilia, quam molæ: cognoſcitur, tamē interdum falſa grauidatio, ſi fœmina antea menſibus corruptis infeſtabatur, qui poſtea ſupprimuntur, ac venter ſubitò intumeſcit, qui tamen in verè grauidis à principio ſubſidet, ac poſtea elevatur, tunc ſi flatus ſubſit, tympani ſonum edit, & capitis, lumborum, dorſi ventris, ac inguinum dolor adeſt ſi verò aqua, grauitas & fluctuatio in ventre percipitur, & album quippiam ab vtero inſtillat, fœtidum, ſeroſum, acre, & mordax; pedes, facies, & oculi tument, toto corpore pallent, & hydropicæ videntur, ac reliqua ferè omnia ſymptomata apparent, quæ in mola. Evadunt fœminæ ex hoc affectu plerumque ſteriles, ac pudenda exulcerantur. *Signa.* *Prognoſticum.*

Curatur eadem fere ratione, qua vteri mola, ſpeciatim vero tribus med. generibus. Primus victus ratione ad calidum & ſiccum declinante, frequenti exercitio, ſaltu, curſu valido, cibis ſiccis, & optimi nutrimenti; potu parco ex vino, vel aqua cinnamomi, aniſi, corticum citri aut radicis chynæ, vel ſaſafraſiæ. *Curatio.* *Victus.*

Secundo purgatione, præſertim ſi aquoſitas ſubeſt, ex hiera, pilulis maſtichinis, de oleo, de agarico ad ℈ iiij. aut etiam ʒ vi. diaphœnici, vel diacartami in decoctionis pituitoſæ ℥ iiij. facta tamen prius præ- *Purgatio.*

Clyſter. paratione melle roſ.ſirupo de hyſſopo, de thymo, betonicæ, fœniculi cum dupla quantitate prædictæ decoctionis, aut decocti aniſi, cinnamomi, ſeminis apii, ameos, paſſularum in vino & aqua. Clyſteriis inſuper ex rebus diſcutientibus & expurgantibus, vt ℞. *camæmali, rutæ anethi, ſerpilli, ſiſymbrii, arthemiſiæ an. m. ß. ſeminis apij, fœniculi, ameos an.* ʒ ß. *coquantur in ſ.q. aquæ, ad medias colaturæ;* ℞. *x. olei rutæ, de baccis lauri, mellis roſ. an.* ℥. j. ß. *hieræ picræ* ℥ j. *miſce*, fiat clyſter.

Flatuum diſcuſſio. Tertiò iis, quæ flatus diſcutiant, maximè ſi eorum copia adſit, in quē vſum fiunt inceſſiones, & encatiſmata ex decocto rutæ, calaminthæ, pulegii, fol. lauri, abſinthii ſicci, aniſi, maratri, cymini, nec ſolum ſedeat fœmina in decocto, ſed pars herbarum ſacculo includatur, & dum balneo inſidet, lumbis imponatur, & vētri: mox à fomentatione utatur ſequenti potu. ℞. *ſeminis apij. fœniculi, cymini, petroſelini, cardamomi an.* ʒ j. *fol. rutæ m. ij. coquantur in vino, & addito ſaccharo bibat patiens* ℥ iiij. *aut nucleorū perſici num. xx. galangæ, cinnamomi, piperis longi zinziberis, cariophyllorum, croci, nucis moſcatæ an.* ʒ ß. *terantur groſſo modo, ac coquantur in lib. ij. vini optimi ad tertias, capiat* ℥ iij. *aut iiij.* vel fiat ſequēs liquor ſtillatitius. *Stillatitius liquor.* ℞. *aniſi, dauci, cinnamomi, theriacæ an.* ℥ j. *micæ panis recentis lib. ij. radicis angelicæ pulverizatæ* ℥ ß. *decocti lupulorum, mellis an. lib. iij. in balneo Mariæ extrahatur liquor, doſis* ℥ iiij. utiliusq́; fuerit ſi prius accipiat unam vel alteram tabellam diacimini, dianiſi vel ʒ i. ß. aut ʒ ij. theriacæ optimæ, vel ℥. ſequentis: ℞. *ſpecierum diacurcumæ diacimini an.* ʒ. *iij. ſacchari diſſoluti in aqua rutæ q. ſ.* fiat confectio per tabellas. Uterus etiam ac totus vēter poſt balneum inungatur oleo liliorum, in quo decoxerit cardamomū, aniſum, ſemen apii, & ameos; aut oleo de cinnamomo, de baccis lauri, de maci, quibus addi poteſt ſtercus bovinum, columbinum, aut unguentum martiaton, vel applicetur ſequēs emplaſtrum, ℞. *ſeminis rutæ, naſturtij, cumini, centaureæ minoris, majoranæ, aniſi, menſtrati an. m. j. inſcindantur, & conquaſſentur omnia, ac cum vino fiat emplaſtrum.* Proſunt reliqua, quæ cap. *de vteri hydrope*, & *de flatuoſo vteri tumore* ſunt ſcripta, emollitio prius ventre per ea, quę ſuperiori c. 3. remed. genere diximus, quibus addenda, quæ menſes & urinas cient, & abortum provocant.

De picaceo prægnantium appetitu.

CAP. IX.

ACcidit interdum grauidis, circa ſecundum menſem affectio, quæ ab auicula loquaci, & variis picta coloribus nomen accipiens,

latinis

latinis (*pica*) dicitur, Græcis (*malacia ſiue citta,*) ob hederæ ſimilitudinem, quæ græcè (*cittos*) appellatur, quia vt hæc variis plantis, prout occurrunt ſe implicat, ita picâ laborantes varia edulia appetunt extranea, & planè abſurda, ut carnē crudā, terrā, carbones, tegulas, lateres, cretā, cymoliam, calcem viuā, teſtas, pelles, fructus acidos, & acerbos, quinetiam ſtuppas, & picem naualem, & viſa jam eſt, quæ una grauidatione circa 20. piperis libras deuorauerit; alia quæ glacie veſcebatur; noui perplures, quæ terræ portiunculas, inter mundandū triticū repertas, indicibili auiditate deuorabant; aliam lego quæ morſum ceruicis iuvenis cuiuſdam appetebat, aliam quæ omnem reſpuebat cibū, præter carnē humeri piſtoris, quem denudatū viderat, ita ut maritus coactus fuerit, pecuniam pro ſingulis de humero morſibus paciſci, cumq; ſuſtinuiſſet duos, tertium doloris pertæſus ferre noluit, aiunt mulierem tergeminos enixam, duos vivos, tertium demortuum; aliam pedū deſiderio eius captam, qui nudis ac lotis pedibus à balneo revertebatur, in genua procidiſſe, & ambabus manibus crure altero apprehenſo, de calce fruſtrum mordicus evulſiſſe, ſed hæc deprauatum etiam, & laſcivum animum accuſant; nam haud dubiè ſimilibus appetitionibus naturalibus laborant pleræq; omnes, at appetitum ratione moderantur, & euincunt prudentiores, conſtantes, & honeſtæ. Eſt autem hæc affectio, appetentia quædam ciborum vitioſarum qualitatum, ex quo patet eſſe oris ventriculi affectionē, in actione eiuſdem deprauata, quod Galenus docet: nec gravidis duntaxat, ſed viris etiam melancholicis, ac virginibus accidit, atque aliis fœminis, quibus intra ætatem, in qua menſtruationem habere poſſunt, deficiunt menſes, cum appetitis rebus ſimilis vitioſus ſuccus in os ventriculi procubuit: plerumque tamen gravidis, & iis magis, quæ optimi ſunt temperamenti, quia in his fœtus præſtantiorem ſanguinis partem ad ſe allicit, relicta fœculētiori; quæ verò valetudinariæ ſunt à fœtu expurgantur, idcirco gravidationis tempore melius ſe habent, ſed morboſos edunt fœtus.

Naturā morbi.

Species 5 de locis. 1. de ſympt. cauſis.

Tunc fit hæc affectio, cum oris ventriculi tunicæ prauo aliquo humore, vel excremēto fuerint imbutæ, ꝑ cuius varietate, prædicta varia ac peregrina edulia appetunt. Unicā in prægnantibus hæc excremēta cauſam habent, menſium ſuppreſſionem, quippe qui ſingulis mēſibus excerni ſolebant, à fœtu jam ſuppreſſi, modicaque & puriori parte eorum in fœtus alimoniam cedente, reliqua ſurſum vergit, & vel propria ſubſtantia, vel vapore ſuo tantæ eſt perniciei, ut ventriculum

Cauſa.

præci-

præcipue, veluti ſubtiliori ſenſu præditum infeſtet. Hinc eſt, quod circa quadrageſimum ferè diem à conceptu affectio incipiat, & ad quartum vſque menſem duret, quo, creſcente iam fœtu, plus alimenti trahit tuncque vitioſo humore partim per vomitum excreto, partim ad fœtum delato, accidentia remittunt.

Signa. Fœminis ſic affectis aſſidue accidunt oris expuitiones, ventriculi morſus, anxietas, totius corporis extenuatio vomitus, & nauſea. Inſequuntur vero hæc omnia pravam eiuſdem oris ventriculi intemperiem, cum prædictis humoribus, qui ſi connaturales nondum ſint, cõtraria appetit fœmina remedium quærens ex aſſumptis, fiunt quippe remedia per contraria; ſic ſi viſcidis ventriculus abundat & frigidis, appetit acria; ſi calidis acerba & acida; ſi occultæ virtutis, indicibilis etiam qualitatis edulia, vnde etiam monſtroſæ libidines in iis, quæ ſemen retinent. At in gravidis raro humores connaturales eſſe poſſunt, quia non niſi diuturnitate id fit, ac vehementi impreſſione, tunc enim vt continens mutat contentum, ſic contentum poteſt mutare continens, & humor poteſt trahere in ſui naturam ventriculi temperiem, vt vinum pravum ſaporem vitioſum dolio communicat. At ſi connaturales fuerint iam facti, ſimilia cupiunt, hinc, quæ exuſto humore abundant, carbones appetunt, quæ melancholico, terram, quæ craſſo, gypſum, ſtuppas ac ſimilia, quæ ſalſuginoſo, ſal ipſum inſatiabili appetitu vorant, ex qua cauſa etiam ferunt ſine vngulis ſæpiſſimè edi.

Dignoſcitur ſimilitudo aut diſſimilitudo humorum, ac temperaturæ, quia appetitus rerum ſimilium non conquieſcit, ſubſequuta re appetita, diſſimilium vero, quia contrarium quærit, obtenta re appetita, quæ morbo contraria eſt, ceſſat protinus appetitio, quia ceſſat neceſſitas, & hac limitatione appetitus, quo fœmina detinetur, te ducet in cognitionem redundantis humoris.

Curatio. Curatur tribus remediorum generibus, primo victus ratione contraria, pro ratione diuerſi humoris redundantis; cunctis tamen commune eſt, vt vtantur cibis moderatis & optimi ſucci, non pinguibus, dulcibus, aut excrementitiis; conueniunt, aves & pedes animalium, panis ſucco malorum granatorum aut cydoniorum maceratus; & ante cibum olivæ muria conditæ, aut ſex vel octo amygdalæ amaræ, poſt cibum uvæ paſſæ, mala punica, pyra, avellanæ, ciceres toſti cum ſale, quibus

quibus Luſitanæ maximè alliciuntur, ſynapi cucumeris ſemen decorticatum ex aqua potum, polygoniive decoctum, raphani uſus. Quæ cibos averſantur, obſoniorum ſalſamentorumque varietate ac iucunditate allici debent, conducunt portulaca cruda, vel cocta, cichoriũ ac earundem herbarum ſirupi, & aquæ; alvus reſpondeat, fugiatur aër craſſus, & paluſtris, vigilia, aut ſomnus immodicus, iis, quæ terram appetunt, nil tam prodeſt ac amylum pro terra oblatum. Potus ſit vinum fulvum odoratum, aut aqua ex decoctione cinnamomi.

Purgatio. Secundò pueri, virgines, ac viri, parato humore, expurgandi ſunt catharticis, quæ tamen prægnantibus non ſunt exhibenda, quia affectio in primis menſibus accidit, quibus Hipp. ea interdicit, devoratis igitur per aliquot dies mirobalanis emblicis conditis, aut pulvere rhab. cum conſerva roſ. ſi affectio urgeat, aut deglutito melle roſ. mox ad abſtergentia nec tamen fortia deveniendnm, præmiſſo vomitu, qui mirificè prodeſt, ac ſi ventriculus ab acri, acido, ſalſove humore mordetur, tepida duntaxat aqua vomitus provocetur, quod ſi difficulter vomat mulier, aut humor ſit craſſus, addendum parum oxymelitis, aut ſyrupi acetoſi, aut raphani, vel anethi decoctum cum aceto. Porro rhapontici, & ſpicænardi cremor ventriculum abſtergit; cavendum ne intrinſecus aſſumantur, quæ ex fœniculo & abſynthio conficiuntur. *4. Aph. 1.* *Vomitus.*

Humoris diſcuſſio. *Interna.* Tertio utedum iis, quæ humores in ventriculo imbibitos conterant, ac diſcutiant, ipſumque demum roborare valeant, in quem uſum intrinſecus aſſumitur cortex citri, cõſerva cydoniorum, mala punica, & mirobalani conditi; rotulæ diarrod. aromatici roſati, aut ſequentes ℞. *pulveris utriuſque coralli, cornu cervi, margarit. raſuræ eboris an.* ℈ *j. cum ſaccharo diſſoluto in aqua roſ. fiant tabellæ ſive rotulæ*, capiat ʒ ij. duabus horis ante paſtum; viris ac fœminis non prægnantibus mirificè prodeſt, per multos dies ſumere ʒ j. *aut* ʒ *j.* ß. conſerva de ſcoria ferri. *Externa.* Denique forinſecus adhibenda, quæ languidum ventriculum roborent, in quem finem inungitur oleo nardino, moſchelino, de abſynthio, de maci, de menta, præmiſſa fomentatione ex decocto foliorum abſynthij, menthæ, origani, roſ. rub. roriſmarini, maioranæ, nucis myriſticæ cariophyllorum, cyperi, ligni aloes, deinde loco oleorum poteſt applicari ſequens unguentum. ℞. *olei nardini abſynthij, mentha,*

thæ, aceti an. ℥*j. ſeminis cumini, ameos, cardamomi pulv. rad. cappar. an.* ʒ*j. ferveant aceti conſumptionem, & cum ceni* fiat linimentum. Mirum etiam in modum ventriculum firmat cataplaſma ſic confectum. ℞. *corticum citri, meliſſæ, calami odorati, an.* ℥*j. coquantur in vino, contundantur, & adde olei nardini, maſtichini, an. q. ſ. cum pane toſto.* fiat cataplaſma; aut carnis mali cotonei ℥ iiij. cum poſca terito & adde croci ʒ ß. unguenti nardini, aut roſ. ℥ j. vel conſervæ cydoniorũ. & foliis abſynthii cum vino tritis adde pulverem cariophyllorum, maſticis, myrthi, aut ℞. *carnis palmarum* ℥ *iij. coquantur in vino, cum roſis, & fœniculo, ac omnia contuſa ventriculo adhibeantur,* quibus, ſi neceſſitas vrgeat addi poſſunt balauſtiæ, myrtus abſynthii coma, ac ſemen fœniculi vel linteolum vino, & oleo roſarum, vel nardino, aut aceto, & oleo imbutum ventriculo adhibeto, quod etiam morſus, & ſtomachi puncturas mitigat.

Cataphaſma.

De cibi faſtidio prægnantium.

Cap. X.

Lib. 3. c37.

IN fame, uti ſcribit Galenus, hæc ordine ſe habent, partium inanitio, earundem tractio à venis; mox venarum à ventriculo, moleſtus ſuctionis ſenſus; & tandem animalis appetitus. Unde fit, ut fames ſuctionis ille ſenſus dicatur, appetentia vero implendi deſiderium; ſi vero contingat, ut pereat ſenſus ſuctionis, vel nulla amplius fiat exſuctio, aut corpus evacuetur, affectio oritur, quæ græcis anorexia; Latinis dicitur cibi faſtidium, ſeu inappetentia, aut, uti Paulo placet, ciborum averſio. Affectio eſt in genere functionis ablatæ hæc autem in viris, pueris, ac virginibus ob multas cauſas contingit, quarũ inter potiſſimas Galenus calorem añumerat, ut qui ſolidas corporis partes laxando exolvit, & ad attractioné imbecilliores reddit, idcircò minus æſtate quam hyeme, appetentia fit; ſed & ab humiditate contingit, quæ fundendo ſupra modum extendit, & fructum ac compreſſionem impedit. Fit etiam in viris, ab immodico ventris profluvio, ſpiritus diſſolvente; aut bilioſi humoris, acris, portacei, & tenacis ad ventriculum delatione, aut pharmaci potione, aut immodica ſanguinis detractione. At in prægnantibus potiſſima averſionis ciborum cauſa eſt, menſtrui ſanguinis excrementitia pars, in utero redundans,

Cauſa.

1. de cauſ. ſympt. 7.

Æſtate quam hyeme minor eſt appetitus.

dans, cuius vapores os ventriculi inficiunt, ac eius temperiem evertunt, & mala afficiunt qualitaté, unde coctio, & tractio præpeditur, idque potiſſimum primis menſibus, quia maior redundat copia, & multò magis in plenilunio, vel cum fœtus capillum germinat; obſervarunt enim veteres, per hoc tempus pueros etiam in lucem editos, deterius ſe habere, & in utero id quoque contingere, fœminaſque tædioſas fieri, & nihil appetere. Affectus ſeipſum prodit, cauſarum notæ ſunt, nam ſi à bilioſis humorib. fit; vẽtriculi morſus adeſt, & ſitis vehemens, ſi à putridis, febris interdum coniungitur; ſi à craſſis & lentis, nec ſitis adeſt, ſed ſputatio crebra; communis tamen omnibus nauſea eſt; calidam intemperiem detegit ſitis, & quod nidoroſum quippiam eructant, & calidus ſentitur halitus, frigida expetunt, & ab eis iuuantur. *Signa.*

In hac affectione multis medicamentis utendum non eſt, quia ipſa ſpontè deſinit creſcente fœtu. Si tamen moleſta ſit, & curationem requirat, non ab ſimili ratione occurrendum, ac cibi faſtidio virorum ſeu reliquarum fœminarum, cuius curatio ab iis petenda, qui communiter practicas ſcripſerunt. Sunt tamen tyrones commonefaciẽdi, in hoc caſu purgatione non eſſe utendum, potiuſque vomitus leviter ciendos, ut ſuperiori cap. dictum eſt, maximè ſi mulier vomere ſit aſſueta. Conveniunt cibi acidi, auſteri, ſalſi: carnes minime pingues, aſſæ, aviculæ, pyra, mala cydonia, palmulæ, nuclei pinei, olivæ conditæ, confert etiam ieiuno ventriculo capere rotulam unam diarrod. cum aqua tepida, ſi fervens ſit temperatura; aut tabellam aromatici roſ. cum cochleari uno, vel altero vini generoſi, ſi frigida ſit ventriculi intemperies. Exterius ungatur ventriculus oleo de mentha, abſynthii, cydoniorum, maſtichino, myrthino ac ſuper inpergatur pulvis roſ. rub. diarrod. coralli, rub. aromatici roſ. Conveniunt tandem quæcunque ſuperiori cap. dicta ſunt, idcirco à pluribus hic ſuperſedemus. *Curatio.* *Admonitio* *Cibi.*

De vomitu, & nauſea prægnantium.

CAP. XI.

Vt menſtrui vapore tunicas oris ventriculi occupãte, abolita aut depravata appetentia fit, ſic eodem vapore ventriculi capacitatẽ ingre- *Cauſa.*

ingrediente, vomitus aut nauſea, nam, ut ſuperioris ejus partis propria operatio appetitio eſt, ſic retentio, & concoctio inferioris, ea tamen ratione ut ſi leviter afficiatur, nauſeam exciter, ſi gravius vellicet, ac mordicet, vomitum ſæpe etiam cum dolore & cruciatu; & rurſus ſi calidus adſit vapor, ructum nidoroſum, ſi frigidus, acidum promoveat.

Definitio. Porrò vomitus eſt eorum, quæ in ventriculo continentur per os excretio: nauſea vero depravatus motus facultatis expultricis, quo nititur per os excernere, quæ ventriculo ſunt moleſta.

Signa. Affectio ſignis nõ indiget, inſtantis tamen vomitus indicia, ſæpe ſunt cibi abominatio, nauſea, cordis compreſſio, vertigo, & tremor labii inferioris. Vomitus, quem ſequitur manifeſta alleviatio, cohibendus non eſt, ſi tamen moleſtus admodum ſit, curatur trib. remed.

Curatio. generibus & relicta ea curatione, quæ convenit quando vomitus fit ab humoribus in ventriculo, nedum impactis ſed ibidem genitis, totus ſcopus hic erit, ventriculum roborare, ne prædictos vapores, aut humores ab utero aſcendentes admittat: admiſſos vero domare, ac retundere. Suppoſita igitur in reliquis optima victus ratione, cibos capiat optimi nutrimenti, ac facilis concoctionis, de quibus c. *decitta* dictum eſt, ſpecialiter vero caveat à liquidis pinguibus, utatur aſſis cũ ſucco granatorum, & omphancii, aut malorum aut eorum, oryza, amylo, vel fratre in juſculo caponis, aut hæc leviter torrefiant, & cum vitellis ovorum, aqua roſ. & ſaccharo fiat pulticula; iuvat vinum rubrum, cibus, & potus parcus, ac ſæpiuscule aſſumptus; ſtatim à cibo ſi intemperies ſit calida, capiat hauſtum aquæ frigidæ vel ſi ventriculus frigida laborat intemperie, malum cidonium in vino rubro coctum ad mellis ſpiſſitudinem, aut utatur malis punicis cum ſorbis, vel conſerva cydoniorum, mirobalanis conditis, aut nuce myriſtica, vel puluere confecto ex corallo, cortice citri ſicco, & cruſta panis torrefacta cunctis mixtis: vel hac conſerva ſeminis apii ℥ iij. coralli rubei ℈ j. ſpicænardi, piperis longi an. g. ij. mellis q. ſ. fiat electuarium doſis à ʒ j. ad ℥ j ß. aliqui myrrham addunt, ſed omiſimus, quia menſes & abortum provocat. Prodeſt inſuper ante prandium mica panis torrefacti vino Hipp. intincta: ut autem graveolentia omnia ventriculum ſubvertunt, ſic odorata corroborant, idcirco non ſolum in medicamentis ipſis, verum etiam in cibis ſæpius odorifica permiſcenda, ut aqua roſ. naphæ, moſcus, ambra, cortex citri, lignum aloes.

Graveolentia ventriculum ſubvertunt.

Secundò

Secundò externis, quæ & diſcutere, & roborare valeant, purgantia enim non ſunt adhibenda, ut ſuperiori c. diximus, poſſunt tamen maſticare parum rhab. aut conſeruam cydoniorum purgativam devorare, vel adhibeantur clyſteres ex decocto hordei, & parietariæ, vel ex lacte, aut iure gallinæ cum ſaccharo, & vitellis oui in pauca quantitate, ac ſine oleo, ne venter diſtendatur, aut lubricetur. Ab his inungatur ventriculus oleo nardino, abſynthij, naphæ cum puluere roſ. rub. abſynthii, cinnamomi, ſpicæ, ſi frigida ſit intemperies; ſi verò calida, inungatur oleo cidoniorum, myrthino, addito olei abſynthij parum, guttulas aceti roſ. ac puluere coralli, diarrod. cornu cerui uſti, roſar. rub. ex quibus cum cera fiat linimentum, vel adhibeatur emplaſtrum de cruſta panis, de maſtice, de carne cydoniorum aut ſequēs cataplaſma ℞. *ſucci cydoniorum ℥ ij. ſucci pyrorum, ſorborum, & uvæ acerbæ an. ℥ j. aceti albi roſ. ℥ j. ß. agitentur ſimul, & cum pauca farina excipiantur,* ac admoueantur ſupra os ventriculi à parte anteriori, & poſteriore, vel fiat ſacculus ex æquis portionibus pulveris diarrodon, coralli, cornu cerui, roſ. rub. abſynthii, cinnamomi & ſpicæ. Affectione tamen diutius, & grauiter perſeuerante, cucurbita ad os ventriculi cum flamma copioſa affigatur, tantiſper dum cibus præbetur.

Externa. *Inunctio.* *Cataplaſma.* *Cucurbita cum multa flamma.*

Aëtius ad ſiſtendum vomitum pedes, ac manus in calidam aquam demitti vult, vulgus in frigidam ſolet, hoc in calida, illud in frigida affectione magis convenit. Denique ſi calida ſit intemperies, & nidoroſus ructus, nil præſtantius, quam aquam frigidam paulatim abſorbere, ad cyathi unius, vel alterius menſuram, quæ tamen prius plurimum ſit cocta, ac deinde refrigerata; alimentis utendum craſſiuſculis, pinguia & iuſculenta fugiendo, quia facile corrumpuntur; ſi frigida ſit affectio, & ructus acidus calidis, & roborantibus utendum, de quibus ſupra hoc cap. & ſuperiori, potus ſit vinum aut aqua cinnamomi, vel cum cortice citri cocta, ſi alimentum corrumpatur, addendus bolus armenus, terra ſigillata, ſpecies diarrod. aut electuarii de gemmis, quæ ſaccharo excipiantur.

Tertio, ſi vomitus cum ventriculi dolore fiat, & cardiacis accidentibus; (id accidit ex humore ad os ventriculi confluente, iecore, aut univerſo corpore, in eundem quod moleſtum eſt exonerante, quod inprimis moleſtat primiparas, & eas quæ prauis alimentis uſæ fuerunt

Doloris ex ratio.

ac vitam tranſegerunt laboribus, ac curis plenam) ſi inquam ex hac urgentiori cauſa contingat, frequentiori aquæ feruentiſſimæ potu ſubueniendum, aut vino, ſi pituita adſit, vel aliquo ex ſupradictis medicamentis, & linimentis, præſertim hoc cataplaſma ventriculo apponatur. ℞. *pulveris roſ. rub. abſynthij an.* ℥ *ij. coralli* ʒ *j.* ß. *ligni aloës, diarrod. an.* ʒ *j. furfuris q. ſ.* fiat cataplaſma cum vino rub. vel ℞. *mica panis toſti madefacti in vino rubro, aut ſucci cydoniorum, vel granat. vel* ſi ardor ſit magnus *in ſucco plantaginis, aut aqua ferrata* ℥ *iiij. olei abſynthij, roſ. omphanici an.* ℥ *j. piſtentur ſimul, & cum pulveribus ſupradictis,* fiat cataplaſmá. Utendum etiam ſirupo cydoniorum, myrthino, de portulaca, acetoſæ, & aliis quæ acrimoniam compeſcant, cum aquis earundem herbarum, ac ſubinde rhabarb. maſticato, vel cum conſeruat roſ. aut cydoniorum, appoſito prius umbilico pomo aſſo, vel panis taleolâ, vino maluatico madida, reſperſis pulveribus ſupradictis, atq; hic curationis modus repetẽdus, quoad fœtus creſcat, & vomitus ceſſet. Verum ſi neq; his ſedetur, ſanguinis miſſio ex cõmuni vena ſecurè, & cum maximo patientis emolumẽto exerceri poteſt, idq; mihi multis experimentis probatum eſt.

Cataplaſma.

Vena ſectio.

De ventris dolore in prægnantibus.

Cap. XII.

IMmanis & acerbus dolor in prægnantis ventre inferiori interdum ſuboritur à ſpiritu flatuoſo, ibi incluſo, elevato à ſanguine menſt. vel genito ob indebitum vitæ inſtitutum, quippe ex fœtu, tum inteſtinatum reliquæ cavitates coarctantur, unde eſt ut craſſi flatus ſæpe ibi includantur, & difficulter diſcutiantur & tormina graviſſima, ac cruciatum circa umbilicum excitent, ad pulſus uſque defectionem, ſic ut abortum crebro minentur.

Curatio.

Curatur iiſdem ferè remediis, quibus uteri inflatio. Specialiter victu calido & ſicco, utile eſt maſticare cinnamomum, aniſum, cortices citri, quorum etiam pulveres cum vino accipiantur, vel cum aqua ſtillatitia cinnamomi, aniſi, corticis citri, potus etiam vini aromatici per ſe laudatur. Sacculus umbilico adhibendus, ex ſemine

Sacculus.

mine

mine fœniculi, cumini, aniſi, anethi, milii, vino aromatico vel aqua vitæ irroratus, ex quibus etiam in vino decoctis clyſter paretur, in pauca *Clyſter.* quantitate, cum pauciſſimo oleo anethino, & de baccis lauri, vel cum cera, & prædictis oleis vnguentum fiat, aut hoc cataplaſma, vitelli *Vnguentū.* ouorum numero vi. fortiter agitentur, & adde pulveris aniſi, cu- *Cataplaſma.* mini, ſeminis fœniculi an. ℥ j. cum oleo laurino, fiat ad ignem placenta, quæ umbilico applicetur. Vitandæ plures inunctiones, & humida fomenta, quia dum flatus dilatant, priuſquam reſoluant, abor- *Admonitio* tum provocant, vterum & eius vaſa dilatando, ideoque dum reliqua applicantur, ventriculo apponendum pomum aſſum vino irroratum, & aromatibus reſperſum, vt fœtus roboretur, reliqua ex prædicto ca. ſunt petenda.

De cordis palpitatione & ſyncope prægnantium.

CAP. XIII.

QUando ſubſtantia illa flatulenta, quam ſuperiori c. à menſtruo detento, eleuari diximus, per arterias, aut venam cavam in cor adſcendit, ſaltus & cordis palpitationem concitat, nam dum cor, quod ſi- *Definitio.* bi præter naturam tranſmittitur, pellere nititur, motum illum extra proprii motus concentum edit. Eſt autem cordis palpitatio nil aliud, quam immoderata concuſſio vehementi diaſtole, & ſyſtole moleſta, ab hac facilis eſt ad cardialgiam tranſitus, & ad ſyncopen, ſeu præcipitem virium lapſum.

Curatur victus ratione non abſimili ab ea, quam ſuperioribus *Curatio.* cc. propoſuimus. Deinde ſi copiam tetri ſanguinis, à qua plerumq; fit, *Sanguinis* adeſſe coniectura aſſequamur, ſanguinem ſemel mittere opus omni- *miſſio.* nò erit, ſi aliter, vſu pulveris rhab. cum conſerva roſ. humores prauos expurgare, aut confectione hamech ſine ſcammonio. Valet etiam aqua feruentiſſima epota.

Secundò ea adhibenda, quæ cor à venenoſis, ac tetris vapori- *Cordis tutela.* bus tueantur, ut conſerua Hyacinthorum, theriaca ſmaragdina electuario de gemmis ad ℥ j. vel altera cum vino, vel aqua naphæ, ſeu meliſſæ, aut etiam g. vj. vel vij. lapidis Bezoartici orientalis

cum prædictis aquis, vel conſerua radicis ſcorſoneræ; aut foliorum eiuſdem, carlinæ, ſcordij, lilij convallij, aquæ arte chymica extractæ.

Halitus diſſipatio. Tertio ijs, quæ halitus diſſipent, & ad exteriora evocent, ut inunctione regionis cordis ex oleo naphæ, Jhaſminorum, lilij convallij, roſaceo, cum pauca theriaca, aut cum oleo cinnamomi, vel Scorpionum Matthioli. Adhibendus etiam cordi ſacculus cum baſtitura, repletus pulvere coralli, cornu cervi, carlinæ, ſandalorum, diambræ, diamoſci, ſeminis angelicæ, & flor. cord. vel corium cervi, aut capreoli, ambra, moſco, & gallia paratum, ut pro chirotecis odoriferis accommodari ſolet; vel fiat epithema ex mica panis toſti cum vino, & iiſdem pulveribus odoratis, ac reliquis gratiſſimis odoramentis, quæ ſtatus diſcutere valeant.

De tuſſi prægnantium.

Cap. XIV.

Definitio. TUſſis eſt expiratio valida, qua, quidquid ſpirandi inſtrumentis moleſtum eſt, excutere natura contendit. Prægnantibus periculoſiſſima exiſtit, mouet enim capitis dolores, vigilias, difficilem reſpirationem, interdum febrem, ſæpius abortum. *Cauſa.* Fit ſicuti etiam ſuperiores affectiones ex halitu tetro, & mordaci à ſanguine menſtruo, in aſperam arteriam, fauces, pulmones & reliqua interiora thoracis, eleuato, qui facultatem naturalem ad expellendum irritat, vel ex eodem menſtruo ſanguine ad venas pectoris conuerſo, aut ex albo fluore tum repeſſo, aut demum ex irruente à capite diſtillatione. *Signa.* Ex qua autem cauſa affectus originem trahat adiuncta ſymptomata produnt, nam ſi ex flatu, quantumvis fœmina tuſſiat, nil excernit, neque leuatur, niſi vel ructu, vel medicamentis; quæ flatus diſcutiant, ſi à regurgitante menſtruo, vel albis menſtruis, prauo colore mulier afficitur cum laſſitudine, grauitate, oris madore, & crebra expuitione, id quod inſuper ex relatione deprehenditur, ſi fœmina ante grauidationem albo fluxu vexabatur, qui, quia tunc ſupprimitur ad

tur ad ſuperiora convertitur; ſi ex capite, à ſomno deterius habet, multa expuit, crebra exputione levatur, & per longiora intervalla affectio repetit.

Tuſſis, uti diximus in prægnãtibus, periculoſa eſt affectio, quia aborſum excitat, vires proſternit, ac univerſum corpus attenuat: & præ concuſſione capitis accerſit dolores, vigilias infert, difficilem movet reſpirationem, ſæpe etiam defluxiones concitat interdum etiam febrem accendit: idcirco neceſſum eſt eam lenire, & quam citiſſime mitigare, ac fœtum interea roborare adhibitis umbilico, quæ ipſum reficiant. *Prognoſticum.*

In curatione harum omnium affectionum, rarò adhibenda purgatio eſt; tuſſis vero curabitur tribus remed. generibus & primo ſi à flatibus proveniat iis, quæ aſcendentes flatus deprimere ac digerere valeant, pro qua re conveniunt inprimis alimenta ſicca, & boni nutrimenti ex aſſis, vel coctis aviculis, dummodo inſcula non adhibeantur. Potus ſit parcus, digerit tamen, aquæ calidiſſimæ potus cum ſaccharo ante ſomnum; aut vinum cum cinnamomo, aut aqua cinnamomi, vel florum eiuſdem, & cariophyllorum an. ʒ vj. ſacchari, & mellis deſpumati an. q. ſ. fiat linctus, aut ex ſolo pulvere cymini cum melle & ſaccharo. *Curatio.* *Flatus deprimentia.*

Secundò, ſi à ſanguine vel albo fluore aſcēdente proveniat ſanguinis miſſionem ex communi vena utiliſſimam eſſe ſcio, aut cucurbitulas cum ſacrificatione lumbis applicatis; deinde rhab. maſticare, & ut id, quod ad pectus fluit, leniatur, & facilius educatur, convenit farina fabarum cum melle in forma pilularum, aut boli vel etiam ptiſana, ſi fluxio ſit calidior, tragacantum, amylum, muſcilago cydoniorum, aut electuarium quod recipit *papaveris albi diligenter triti* ʒ *x. amyli, gummi arabici, tragacanti an.* ℥ ß. *ſeminis cucurbitæ, cydoniorum mundat: an.* ʒ *iij. cum ſaccharo penidiato*, fiat electuarium, ad formam conſervæ roſ. vel cum ſaccharo pulverizato, fiat bolus, aut cum eodem diſſoluto in aqua ſcabioſæ, fiant morſelli. Vel ℞. *papaveris albi, & nigri an.* ʒ *x. ſucci glycyrrhizæ,* ʒ *xv. ſeminis cydoniorum, altheæ an.* ʒ *ij. infundantur per noctem in lib. ij. aquæ coquantur poſtea ad medias, colaturæ adde tragacanti* ʒ *iij.* ß. *gummi arabici, ſeminis cydoniorum an. an.* ʒ *ij.* ℥ *ſacchari lib. j.* fiat electuarium. Quod ſi fluxio ſit ex frigidiuſcula cauſa, qualis ex albo menſtruo plerumque eſt, hoc aliud paretur electuarium. ℞. *ſucci glycyrrhizæ* ʒ *v. hyſſopi ſicci, ſeminis urticæ, radicis iridis, cardamomi, a-* *Evacuatio*

riſtolochiæ rotundæ, piperis, amygdalarum amararum, ſeminis naſturtii an. ℨ *ij. cum melle deſpumato, aut ſaccharo clarificato, omnia pulverizata bene miſceantur coquendo*, ſed maioris efficaciæ eſt adhuc aliud, quod ℞. *carnis paſſularum* ℨ *ij. ſucci violarum cœrulearum* ℨ *ij. pulveris liquiritiæ* ℨ *j. pulmonis vulpis, iecor lupini an.* ℨ ß. *loch ſani* ℨ *j. miſce*, proſunt etiam in hoc genere aliqua bechica à practicis deſcripta, modò ſeligantur, quæ menſes non admodum moveant.

Caput purgantia. Tertio ſi ex capitis defluxu oriatur, conveniunt potiſſimum, quę caput purgant, ut ore mandere myrrham, vel maſticem, aut maſticatorium ex æquis portionibus caricarum, piperis ac maſticis, aut quinto quoq; die aſſumere ℨ ß. maſſæ pilularũ, quæ conficitur ex maſtice & rhab. aut per nares, & os recipiatur vapor ex decocto maioranæ, roriſmarini, camemali, pulegii, menthraſti, ſalviæ; capiti vero imponatur hic pileus. ℞. *florum roriſmarini, lavendulæ an. p. j. camomillæ, betonicæ, roſ. rub. an. p.* j. ß. *foliorum ſalviæ, maioranæ, ſerpilli, meliloti an. m.* ß. *foliorum ſenæ, ſtœchados an.* ℨ *ij. cariophyllorum, nucis moſcatæ, macis an.* ℈ *ij. meliſſæ parum, thuris, maſticis, coriandri præp. an.* ℨ ß. *contuſa in pileum demittantur cum baſtituris.* Ad ingreſſum lecti, ut ſomnus concilietur, porriges ſirupi papaveris, viol. an. ℨ j. aut ovum ſorbile cum ℨ j. amyli, tragacanti, terræ ſigillatæ, aut ſeminis papaveris albi.

Pillulæ.

Evaporatio.

Pileus.

De alvo ſuppreſſa, & urinæ retentione in prægnantibus.

CAP. XV.

Cauſa. DUm alvus in prægnantibus, vel urina ſupprimitur, ac fœces induratæ non niſi magno conatu expelli poſſunt, periculum eſt, ne ligamentum aliquod diſrumpatur, & proſiliente ſanguine abortus excitentur. Contingit alvi ſuppreſſio iis potiſſimum fœminis, quæ iecore ſunt ſicco & ſqualido, quia meſeraicas habent voraces, ſic ut multum humiditatis exſugant, fœcibus remanentib. ſiccis ac minimè fluidis; contingit etiam ex defectu alimenti, quia plurimũ fœtus inſumit; aut quia grandiuſculus factus inteſtina comprimit, ex qua præcipuè cauſa urina ultimis menſibus ſupprimitur.

Curatio. Curatio, in gravidis potiſſimum, quam diligentiſſimè adhibenda per ea, quæ alvum lubricam reddant, ac iecur contẽperent; ita

ſi ex

ſi ex defectu alimenti fiat reſtrictio, copioſiora conveniunt, maximè cocta ac iuſculenta; ſi vero ex calore, cibus confert frigidus ac humidus ex iuſculis pinguibus avium, vel arietinæ, ovis tremulis cum ſaccharo, priſana; prodeſt malva aut borrago in iure avium cocta, pruna in aqua hordei, malvarum aut violarum ſaccharo ebullita; conducunt etiam in prima menſa ante omnia ʒ iij. aut iiij. aquæ viol. malv. hordei cum ſaccharo ac interdum clyſterem adhibere in pauca quantitate ex iure pingui cum oleo amygd. dulcium roſ. viol. ſaccharo, & vitellis ovorum, quæ omnia ℥ x. non excedant, adhibitis interim vētriculo, quæ fœtum roborent, ut pomo aſſo, vel panis taleola cum vino generoſo, & aromatibus; & etiamſi fœmina ad excretionem minimè proritetur, tamen diu non detineat fœces, ſed ſingulis diebus abſque magno enixu expellere conetur, ne diu retentæ poſtea difficilius, & cum maiori vi excernantur. Porrò urinæ difficultate, inſtante partus tempore, fœminæ ut plurimum corripiuntur, compreſſa veſica à prolabente iam fœtu, quæ affectio multis auxiliis non indiget, nam balneis ac fomentis ex rebus emollientibus, quibus ultimis gravidationis diebus, fœminæ de more ac facilitandum partum laxiores vias reddunt, urina etiam promovetur.

Vrina difficultas.

De alvi fluxu in prægnantibus.

Cap. XVI.

Prognoſticum.

ALvi fluxus in prægnantibus periculoſus ſubinde eſt, quia ex eo ligamenta fœtus laxiora fiunt, & mater alimento deſtituitur, unde ipſe fœtus imbecillior redditus, ocyſſimè prolabitur, ideo quam citiſſimè ſiſtendus eſt fluxus, præſertim ſi lientericus, aut dyſentericus ſit, nam in diarrhæa, quæ ex abundantia pravorum humorum gravidationis tempore aggregata ſit, cavendum ab adſtringentibus, quamvis enim abortus periculum ob prædictas cauſas immineat certius tamen id erit ob pravi ſucci redundantiam, ideoque optima, & contemperante victus ratione potius agendum eſt, & iis, quæ habitum mutent in melius.

Curatio dyſenteriæ.

Dyſenteria vero curabitur cibis optimis, & facilis concoctionis, aſſis potiſſimum; potus ſit vinum rubellum, aqua portulacæ, & chalybeata, dilutum.

Secundò

Evacuatio Secundò evacuatione humoris peccantis, ac ſi ſanguis redundet, fiat venæ ſectio ex communi vena, ſin minus contemperandus humor peccans, ac compeſcendus ſyrupo de roſis ſiccis, myrthillorum, de portulaca, acetoſæ, viol. bugloſſæ, cum aquis earundem herbarum capitum roſarum, vel ferrata : tunc deinde convenit rhabarbarum maſticare vel ʒ. j. eiuſdem cum uncia conſervæ roſ. aſſumere. *Roboratio fœtus.* Interim autem dum hæc fiunt, umbilico adhibeantur, quæ fœtui robur præſtent, ut pomum odoriferum aſſum cum theriaca, cinnamomo, cariophyllis, maſtice, vel ſi calor adſit, cum pulveribus coralli, myrthillorum, roſ. rub. diarrod. abb. & fruſtrum carnis ſemiaſſæ, aut taleola panis toſti vino irrorata, ac prædictis pulveribus reſperſa? At ſi dolor magn⁹ ſit, ea adhibeantur, quæ ſupra cap. *de ventris dolore in prægn.* dicta ſunt, idque ocyſſimè, quippe ex doloris vehementia impendet maximum abortus periculum, nimius clyſterium uſus vitandus, quia ab ipſis fœtus laxatur, poteris tamen uti iis, quæ leviter lubricant, ac dolorem mitigant, quales conficiuntur ex iuſculis aut decoctione malv. meliloti & altheæ, in qua ferrata, cum oleis roſ. myrthillorum, butyro, ſaccharo, & vitellis ovorum.

Curatio lienteriæ. Tertiò ſi alvi fluor fiat ex vitio ventriculi, qualis lienteria eſt, & cæliaca paſſio, curabitur eadẽ ferè ratione qua vomitus prægnantium, de quo ſupra proprio c. iis autem, quæ ibi dicta ſunt, addere eſt rhab. maſticatum, vel cum conſerva roſ. Ut, ſi quis humor in ventriculo redundat, educatur; deinde roboratur electuario de gemmis *Conſerva.* per tabulas diarrod. abb. aut diamargar. imprimis vero mihi uſu probata eſt conſerva, quæ recipit *conſervæ roſ. antiquæ* ℥ *j. ß. pulveris boli armeni, coralli rubei præp. trochiſcorum de karabe, maſticis an.* ʒ *ß. cum ſirupo myrthillorum*, fiat opiata, doſis cochleare unum ſuperbibẽdo ℥ ij. aquæ ſymphyti, portulacæ, extinctionis auri. In delicatioribus detraho maſticem; quia eius odorem non tolerant.

De inflatis ac lividis prægnantium cruribus.

Cap. XVII.

Cauſa. INflantur prægnantium crura, vel quia in gravidatione fluxus aliquis uteri aquoſus ſupprimitur: vel ob copiam ſanguinis mẽſtrui retenti,

centi quam fœtus conſumere nequit, ideoque matri, & fœtui inutilis in crura delabitur, hac adhibita diſtinctione, quod ſi epar debilitatur, & ſanguis recrudeſcit, ac pituitoſus aquoſiorve exiſtit, ac is qui denuo in iecore conficitur, ob copiam vitiatur, tunc crura œdematoſa fiunt: At ſi corrumpatur, calidioriſve bilis admixtum aliquid obtineat, inflammantur crura, & non rarò exulcerantur, ac ſceletyrbica ulcera in eis apparent, quemadmodum in ſcorbuto, maximè ſi obſtructiones, aut redundantiam prauorum humorum antea paſſa, aut lienoſa fuerit mulier. Verum ſi nil horum, ſed tantum craſſus redundet ſanguis, & ad inferiora tendat, liuiditates quædam in inguinibus, & cruribus, cum tumore inſtar varicum frequentiſſimè fiunt, quod ſæpius vidimus, ac ſunt plures, quæ ſingulis gravidationibus id patiuntur. Hoc autem qua ratione contingat, facilè deprehendes, ſi in memoriam rouoces quæ in lib. de natura mulierum retulimus, à caua vena in dextrum ac ſiniſtrum crus duas venarum propagines deriuari, iuxta os pubis, à quibus illæ etiam venæ prodeunt, quæ ceruici uteri inſeruntur, in quibus craſſus redundans ſanguis nil mirū, ſi in earundem truncos recipiatur, unde etiam vidimus crurum tumores poſt partum contingere, ſi lochia minus copioſe procedant, Scribunt de crurum tumoribus prægnantium Hipp. & Aet. *lib.1. c.4.* *Hip.7 epi pul.6.* *Aet.lib.16. c.12.*

Tumoribus pedem creſcente crudorum humorum copia, ſupervenit oculorū, & totius corporis tumor, perdifficilis inceſſus, difficultas reſpirationis, tuſſis ſicca, febris exigua, rarò autem fiunt ante quartum grauidationis menſem quemadmodum ventriculi affectiones non niſi intra tertium, quia ventriculi paſſiones in hos tumores conuertuntur; aut quia menſtruæ purgationes pluries iam defuerunt, & epar cacochymiæ diuturnitate debilitatum eſt. *Signa.* Porro tumores pedum; ac varices prægnantibus minus graues ſunt, quam reliquis, nam morbi, quibus affectus naturales occaſionem præbent, adeo periculoſi non ſunt, & in eis expectatur auxilium à partu, à quo ſolent, citra auxiliatrices medici manus, mulieres in priſtinum ſtatum reduci, quia crudus ille & vitioſus ſanguis per lochia expurgatur, & cauſa ceſſat, natura in mammas, aut ad uterum reſiduum denuo tranſmittente. Idcirco ſi malum urgentiſſimum non ſit, naturæ committendum, ne ad membrum princeps affectio irruat. Quæ tamen crurum tumoribus, per grauidationes vexantur, frequentius *Prognoſtica.*

pariunt fœmellas, nam & medici omnes cenſent difficiles & morboſas prægnationes, fœmineos conceptus indicare.

Curatio. Si tamen magnus eſt tumor, & neque noctu, neque à partu crura detumeſcunt, lenis curatio inſtituatur, per optimam victus rationem parcam & ad ſiccum tendentem. Deinde iis utendum, quæ digerant ac diſcutiant, in quem uſum per os aſſumatur loch. ex melle deſpumato, & farina fabarum, aut cumini ſemen cum vino idque ſæpiuſculè: crura laventur citrorum malorum decocto, vel lixivio ſarmentorum, in quo bullierint folia quercus, pulegii, calamenti, origani, lupini, ſulphur & ſal, vel vino albo cocto cum limatura cornu cervi, in quo etiam lintea madefiant, & cruribus imponantur; vel ſequens cataplaſma, ℞. *ſulphuris ℥j. ſtercoris columbini ʒx. farinæ fabarum, lupinorum an. ℥j. ß, decocti aſphodeli, ſucci caulium an. q. ſ. cum pauco aceto*, fiat cataplaſma. Pedum plantæ fricentur aceto roſ. & ſale, vel alumine cum vino. Prodeſt emplaſtrum ex caulium foliis vino & aceto coctis ac contuſis, vel ex cimolia cum aqua chalybeata, aut ferrariorum, & modico aceto, aut papyrus emporetica aceto madida, parti impoſita. At ſi pars rubeat, cavendum diligenter, ne exulceretur, aut in corruptionem aliquam degeneret, adhibitis foliis braſſicę cum cimolia, roſaceo, & farina orobi, cicerum ac fabarum. Si lividi tumores appareant, ſanguinis miſſionem cum felici ſucceſſu inter 4. & 7. menſem exerceri, ſæpius comprobatum eſt; ſi plenitudo magna ſit, alias aut abortus ſequitur, ſi ſanguis mittatur, aut fœtus debilior in lucem venit; ſi quid verò reſiduum ſit, poſt partum diſcutitur, ac evaneſcit.

Scholium.

Dubium an prioribus menſibus vomitiones vltimis crurum tumores magis fiant.
1. de ſympt. cap 7.

Ventriculi affectiones] *Prioribus tribus menſibus ſolent fieri vtero gerentibus vomitiones, nauſeæ, picacei appetitus, ventriculo cito cum vtero conſentiente: tumores verò pedum, lividitates & alia huiuſcemodi non ante quartum aut quintum, cum jam menſtruæ purgationes ſæpius deſierint, & diuturnitate affectionis. Epar debilitatum eſt, in hæc degenerantibus vteri paßionibus. Sed quæres, ſi tumores hi fiunt menſe 4. aut 5. veluti maiori jam facta cauſa mali, cur eo tempore ceſſent nauſeæ, & deprauati appetitus, quæ enim à minori cauſa fiunt, acceßione maioris non deſinunt, ſed augentur, aut certe, vt erant, perſiſtunt? Soluit Galenus, dicens ventriculi affectiones in 4. deſinere, quia pars vitioſi ſucci vomitione*

tione evacuatur, pars in auctiorem fœtum attrahitur, cum jam ampliori vtitur nutrimento. Verum difficultatem non exhaurit, quia non declarat, vnde pedum tumores fiant. Dicendum ex prædictis ventriculi affectionibus, & redundante humore epar debilitari, & quanquam citius trahitur in compaſsionem ventriculus, quam epar, tamen diuturnitate intemperatum epar retinet magis compaſsionem, quam ventriculus, iis præſertim, qnibus epar infirmum erat; nam firmum ac validum nil vetat ſuas paſsiones in ventriculum deponere, nullis tumoribus ſuccedentibus, quod ſæpè fit, vt etiam, quibus ventriculus robuſtus, & epar debile, nullis præcedentibus ventriculi paſsionibus, initio tumores crurum fiunt. Certum tamen eſt pedum tumores rarò ante quartum fieri; appetitus deprauatos plerumque intra tertium finiri, ſed neutrum eorum perpetuum eſt, neque eas quibus pedes tument, ventriculo antea laboraſſe, neque ſecus.

De ſanguinis fluxu ex prægnantium vtero.

Cap. XVIII.

SAnguis in grauidis uno è tribus locis poteſt proſilire, aut ex vaſis quæ excurrunt ad uteri collum, aut ex ijs, quæ ad corpus, & cavitatem ipſius tendunt: Et rurſus ex iis, quæ chorio, ac fœtui adhærent, per quæ eius nutrimentum trahitur aut ex aliis, quæ natura reſervavit pro ſuperfœtatione, ac neceſſitate expurgandi ſanguinis, ſi ſuperfluum eſſe contingeret. Ex quavis harum partium fluit, aut apertis vaſis, aut diſruptis, aut dilaceratis. Aperiuntur ex redundantia, aut quia natura ſolers per venas, quæ vacuæ ſuperſunt à fœtus alimonia, excernit gravidationis tempore ea, quæ antea per aliam evacuationem nunc ſuppreſſam expellebantur. Dilatantur ex acrimonia humoris, aut propria contextura rara, diſrumpuntur ac dilacerantur ex vehementi motu, ſaltu, ictu, caſu, percuſſione, ſubita animi perturbatione, aut denegata re vehementer appetita, tuſſi, cruciatu, ac dolore maximo, vel etiam ex incluſis vaporibus, teneſmo, alvi fluxione, frigiditate ingenti, immodico æſtu. *Cauſæ.*

Si igitur ex apertis vaſis prodit, id cognoſces, quia ordinatè & cum prægnantis commodo tolerantia ac conferentia effluit, citra euidentem aliquam occaſionem, citra dolorem ac moleſtiam, ac fœmina boni coloris eſt; ſi ex dilatatis, per anaſtomoſin, quæ ex- *Signa.*

cernuntur guttatim inſtillant, acria ſunt, aut alba, & ſeroſa, aut pallida, ſanguinolenta, fœtida, ac tenuia: at ex diſruptis ac dilaceratis vinculis confertim, & ſine ordine prodeunt, cum moleſtia lumborum, & partium circa inguina dolore, id quod etiam ex relatione comperies, ſi cauſæ præceſſerunt procatarcticæ. jam verò operoſum non eſt colligere, ex quo loco ſanguinis fluat? nam ex collo plerumque in minori copia fluit, ſed cum ordine, copioſius ex fundo, atque etiã ordinatè ex venis fœtui non adhærentibus: inordinatè vero, confertim, ac cum dolore ex iis quæ fœtui jam alligatæ erant. Porro ſanguinis profluvium in prægnantibus, aut fœtum imbecillum ſignificat, aut abortus præludium eſt; aut grauem & moleſtum partum fœmellæ portendit, qui ad decimum vſque menſem protrahatur; ſignificat quidem imbecillum fœtum, quia nequit totam copiam ſanguinis cõuertere in alimentum: abortum, quia ſi grandior & robuſtior eſt, & tamen ex cauſa procatarctica fluxio fit, alimento deſtituitur; moleſtum vero partum fœmellæ, quia Hippocratis ac medicorum communi conſenſu, difficiles ac morboſæ prægnationes fœmineos indicant conceptus, cuius rei cauſam alibi retulimus; quod autem ad decimũ protrahatur menſem, ratio exſtit, quia ſi validus fœtus vitalis non eſt, niſi à labore ſeptimi menſis per 40. dies reficiatur, debilis quidem longiori tempore indigebit, ideo tardius ad perfectionem veniet. Cæterum utero gerentibus ſanguineis, pletoricis, & quæ largiori vtuntur victu, ordinatæ ſingulis menſibus purgationes utiliter ſæpiſſimè fiunt, imo viſæ iam ſunt & vidimus nos, quæ ad juſtum tempus fœtum non ferebant, niſi præter haſce purgationes, venâ quoque cubiti ſectâ ſanguinem mitterent; nam ut ſanguinis penuria poteſt fœtum perdere, ita copia tenellum ac imbecillum poteſt repente ſuffocare. Unde fit, vt etſi ex illis venis, quæ in fœtum impenduntur, cum periculo ſemper ſanguis profluat, de quo potiſſimum Hippocrates intelligendus eſt, cum dixit: Si mulieri utero gerenti purgationes procedant, impoſſibile eſt fœtum eſſe ſalvum: ex aliis pleiumque utiliter, ac cum maximo fœtus, & matris emolumento egrediatur; quare nulla indigebit ea fluxio curatione, ſed corroborantibus duntaxat auxiliis, quæ fœtum & ligamenta firment, de quibus infra 3. remed. genere.

Prognoſticum.

c. de morbis acutis prægnantium.

Morboſæ prægnationes fœmineos indicant conceptus.

5. aph. 60.

Si vero ex profeſſione qualibet ſanguinis, fœtus imbecillitas & abortus

ortus timeatur, inſtituta bona victus ratione roborante, & ſanguinem incraſſante, ex carne aſſa, amylo, lacte amygdalino, aqua chalybeata extracto, & miva cydoniorum ligaturiſque ac frictionibus brachiorum; curabitur tribus remediorum generibus. *Curatio.*

Primò ſi copia adſit, & patiens iuvencula ſit, ſanguinea & abortiri aſſueta, ſanguinis miſſione ex brachio, aut ſi ſeroſus, & acris humor fuerit, quo facultas laceſſitur, contemperantibus & expurgantibus, quibus tamen à 4. duntaxat uſque ad ſeptimum menſem utendum eſt, iuxta Hipp. placitum; *5. aph. 39.* hac igitur poterit uti purgatiuncula. *Purgatio gravidis utilis.* ℞. *radicis liquiritiæ, cichorei an.* ℥ ß. *herbarum agrimoniæ acetoſæ, Endiviæ an. m. j. paſſularum* ℥ j. *polypodii quercini* ʒ iij. *florum cord. an. p. j. ſemin. frigid. maior. ſeminis aniſi an.* ʒ ß. *maſticis in ligatura* ʒ j. *foliorum ſenæ* ʒ vij *coquantur in* 5. *q. aquæ ad lib. j.* ß. *colaturæ adde rhab. electi pulverizati* ʒ. j. *cinnamomi* ℈ j. *agarici trochiſcati in petia ligati* ʒ j. *iterum leviter bulliant, poſteaquam per noctem fuerint in infuſione, tunc coletur, & adde ſyrupi roſ. ſol.* ℥ ij. *ſacchari q. ſ. fiat potio clara aromatizetur* ʒ j. *ſpecierum diarrod. doſis* ℥ iiij. ſingulo mane, convenit etiam rhabarbarum maſticare per ſe, & cum conſerva roſ.

Secunò utendum iis, quæ ſanguinem denſent, & fœtum roborent ac iecur calefaciant, ſi refrigeratum ſit, in quem uſum ſunt utiles *Sanguinem inſpiſſantia* hi morſelli. *margaritarum præp. coralli rubei præp. an.* ʒ ß. *zinziberis* ʒ j. ß. *cinnamomi* ʒ ij. *cariophyllorum, macis nucis muſcatæ an* ʒ ij. *utriuſque cardamomi an.* ℈ j. *ſacchari diſſoluti in aqua cinnamomi q.* 5. fiant morſelli aromatibus groſſis manentibus. Verum ſi iecur calidum ſit, aut humor tenuior, ſequens fiat conſerva. ℞. *conſervæ roſ. antiquæ* ʒ j. *boli armeni, terræ ſigillatæ, coralli rubei præp. cornu cervi, electuarij de hiacinto, margar. præp. an.* ʒ ß. *cum ſyrupo myrthino, fiat apiata,* doſis ℥ j. ac ſuperbibat hauſtum vini rubei diluti aqua ſymphyti; quod ſi animus ſit ulterius conſtringere, adde trochiſcorum de Karabe, & maſticis partes æquales, valet ſyrupus de roſis ſiccis, myrthinus, roſaceus, de portulaca.

Tertiò interim dum ſanguis fluit ex utero, præſertim dum phlebotomia aut purgatio exercetur, iis utendum, quæ umbilico adhibita *Fœtus roboratio.* fœtum calefaciant, & roborent, qualia retulimus capite ſuperiori de alvi fluxu in prægnantibus, ut mica panis recenter cocti vino odoratiſſimmo, ac ſucco pomorum redolentium, ac pulveribus prædi-

ctis in compoſitione morſellorum; valet ſequens emplaſtrum. ℞. *dactylorum coctorum in vino auſtero ℥ ij. farinæ volatilis ℥ j. pulveris cariophyllorum, macis, cinnamomi an. ℥ ß. cum eodem vino* fiat emplaſtrum, vel ex carne cydoniorum aſſa, ſive condita, ſi recens non reperiatur, cum vino rubro mixta ac prædictis pulveribus; aut hoc aliud quod mirificè roborat: ℞. *balauſtiarum, glandium, gallarum an.* ℥ ß. contundantur, *& adde karabis ℥ ij. farinæ hordei ℥ j. vini albi q. ſ. vel boli armeni, ſanguinis draconis, thuris maſticis an. ℥ ij. acaciæ, hypocyſtidis, berberis, nucis cupreſſi an. ℥ j. varinæ volatilis ℥ ß. cum vino nigro, & modico ſucco plantaginis vel aqua chalybeata, aut ſucco pomorum redolentium,* fiat emplaſtrum, quibus addi poſſunt trochiſci de karabe, de bolo armento, de terra ſigillata; atque hæc umbilico; ventriculo vero adhibeatur aliud, ſic paratum. ℞. *menthæ ſiccæ ℥ ij. cariophyllorum ℈ iiij, nucis moſcatæ, ℥ ij. roſ. rub. ℥ j. ß. miſce* fiat pulvis, qui ventriculo præuncto oleo cydoniorum, ac myrthino inſpergatur, aut cum cera, oleis prædictis, & pulveribus fiat unguentum. Ut ſanguine redundante per ueterum inſtillatio fit, ſic aliquando ad ſuperiora tendente mammæ indureſcunt, lacte turgent, ac fluunt, quod accidens fœminas gravat, & curatur, ſicuti lactis redundantia, de qua infra.

De aqua profluente ex utero prægnantis.
CAP. XIX.

Aqua ante partum effuſio unde.

INter membranam, quæ amnion dicitur, ac fœtui adhæret, & chorion, urina fœtus recipitur, & in partu naturali amnion frangitur, à puero grandiori iam, ac requirente copioſius alimentum, tunc urina mox fœtum tangit, & tanta afficit moleſtia, ut cogatur chorion lacerare, unde naturaliter fit aquæ huius ſive urinæ ante partum copioſa effuſio. Sed hæc etiam aqua in gravidis, nondum adventante tempore paratus, nonnunquam profluit, quod fit aut ruptis caſu aliquo membranis, aut plus iuſto tenſis ſeu dilatatis ita, ut per anaſtomaſin tranſcoletur, rumpuntur quidem ex caſu, ſaltu, vel quapia alia cauſa externa: dilatantur ex propria contextura aut animi perturbatione. Diſruptionem cognoſces, qui per eam ſubitò copioſè, & confertim aqua effunditur; dilatationem, quia ſenſim & paulatim: ad hæc rupta vaſa ſemper abortus ſequitur, alias cauſas non ita. Fluit præterea non rarò valetudinariis fœminis, dum utero gerunt, humiditas

Cauſa.

Signa.

quæ-

quædam ex ſuperfluis & albis uteri purgamentis,cuius occaſione plerumque ſeptimeſtres edunt partus: aliis ſanioſa quædam, ac ſanguinolentia humiditas promanat, quæ vitia ut plurimum gravidis eveniunt, quæ lienis vitio, aut pravo corporis habitu laborãt, ut Hipp. refert.

Hæ cunctæ affectiones non aliter ſunt curandæ, quam optima *2. de morb. mul.* victus ratione, & fœtus roboratione. Eſto itaque victus ex cibis ſolidioribus, ut carnibus aſſis, amygdalis toſtis, paſſulis, pane bis cocto *Curatio.* ac in ultima menſa capiat mivam cydoniorum aromatizatam. Potus ſit cereviſia optima aut aqua chalybeata, vel ex decoctione, ſuffumigationeve maſticis, aut etiam cocta cum radice chinæ, cuius radicis ſyrupus, ſi per aliquot dies ſumatur, utiliſſimus eſt, fit autem hoc modo. *Syrupus ex radice chynæ.* ℞. *radicis chinæ ℥ ß. ſarſæparellæ ℥j. coquantur in lib. viij. aquæ lupulorum & borraginis ad medias, in fine adde in ligatura pulveris coralli rubei roſ. rub. granæ an. ℥j. facta colatura cum ſaccharo,* fiat ſyrupus. Quod ſi ſeroſum aliquid in corpore redundet, non erit abs re ℈j. rhabarbari maſticandum præbere, aut cum ℥j. conſervæ roſ. aut tabellas diatrod. abb. cum duplo rhabarb. Si vero ex ſuppreſſa aliqua evacuatione fiat, annitendum eſt præexiſtentes humores corrigere, & attemperare.

Secundò non ſolum dum reliqua curatio adminiſtratur, ſed toto tempore, quo humiditates fluunt, roborantibus utendum externis umbilico admotis, de quibus c. ſuperiori *de acutis prægnantium morbis* in 3. remed. genere.

De dentium dolore prægnantium.

Cap. XX.

Foeminarum plurimas ex nullo alio indicio gravidas eſſe, certius cognoſces quam ex dentium cruciatu; is autem in prægnantibus provenit ex defluxione à capite, nam vapores à menſtruo elevati, ſi caput pertingunt, ſanguinem ibi vitiant, ac cerebri nutritioni ineptum reddunt, unde à natura ad inferiora truditur. *Curatio.*

Curatur ſi temporibus, ſupra eas venas, quæ à capite deſcendunt, emplaſtrum applicetur ex maſtice, vel contra rupturam cum pau-

co opio, deinde ad diſcutiendum emplaſtrum de Indico gummi dicto tacamaca. Secundo dolor mitigandus in ore detento vino, in quo incoxerint ſalvia, cortex mori, coriandrum præparatum, & gallæ, aut vapor per os ſumatur ex decocto ſalviæ, ſatureiæ, maioranæ, Et ſi cauſam doloris frigidam eſſe cognoveris, denti affecto inſtillabis unam, vel alteram guttam olei cariophyllorum chymica arte extracti: vel olei ſalviæ, aut thymi parum auri propinquæ inſtilletur: vel dens fricetur theriaca aut mithridatio, cuius parum cavitati, ſi adſit, indere utile eſt, aut granum piperis, aut cariophyllorum. Si vero cauſa ſit calida, nullo alio auxilio promptius dolor removetur, quam ſi frigidiſſima aqua ore detineatur, qua, cum primum concalefit, eiecta, alia cōiecta, alia denuò capiatur, idque crebrius fiat, ac ſubinde denti imponatur tantillum phylonii Romani, quod hiſce, & aliis dentium doloribus, mirum in modum prodeſſe, crebra me docuit experientia, ita ut pro optimo ſecreto meritò ſit habendum.

De morbis acutis in prægnantibus.

Cap. XXI.

2. de dieb. dec. 12. Muſa acut 8.

Cauſa.

Acutum morbum, ex Dioclis ſententia, Galenus eum definit cui motus eſt velox, & ſubito pericula adveniunt. Braſavola illi, inquit, acuti ſunt, qui & brevi fiunt, & ſæviora habent ſymptomata. Horum alii cum febre invadunt, ut phrenitis, angina, pleuritis, iecoris & ventriculi inflammatio, cauſus, lethargus; alii ſine illa, ut apoplexia, paralyſis, epilepſia. Eorum cauſæ ſunt, aut vitioſi humores, qui in corpore præextiterant, antequam fœmina conciperet, aut conceptio durantib. menſtruis, unde eorum pars iam vitioſa detinetur, aut certe depravatus victus, quo aut antea uſa fuit aut poſt conceptum, dum extranea appetit. Nunquam gravidis, ait Hipp ſine diſcrimine contingunt aut fœtus, aut matris; nam ex iis qui febre carent (quia natura non ſolum acuti, ſed valde acuti ſunt, ideoque lethales) mater primum periclitatur, ſubinde etiam fœtus: ex aliis qui cum febre fiunt, primum periclitatur fœtus ob calorem, & putredinem, quæ facilè tenellum enecant, deinde mater, quia remediis deſti-

Prognoſticac. aph 30

deſtituitur victu tenui, & ſanguinis miſſione, quæ ſi adhibeas, defectu alimenti fœtum perdis, unde febri abortus accidit, & geminum fit malum: ſi non adhibeas, febrem auges victu intempeſtivo, & relicta ſanguinis redundantia. His accedit, quod grauidæ fœminæ habitudo imbecilla ut plurimum eſt, & valetudinaria, ob vitioſi ſanguinis redundantiam, & boni penuriam, qui ad fœtum deſcendit, & trahitur, unde facile tolerare non poteſt acuti morbi inſultus, fert enim natura ſæpè ſimplicem affectum, cui ſi alter ſuperadditur, aut ſuccumbit, aut ſine diſcrimine non tolerat. Porrò, quæcunque fœmellas conceperunt, facilius incidunt in morbos acutos, ſed facilius etiam liberantur, contrà, quæ mares; ratio eſt, quia morbis ex retentione obnoxiæ magis ſunt, ideoque ob familiaritatem ſecurius corripiuntur, quæ cauſa eſt cur maiores hæ, quam mares ſuſtineant labores, ſaltem poſt primos menſes, fœmellæ enim rarò excidunt, niſi initio grauidationis; mares ubi augeri, & moueri cœperunt, quia acetabula tunc ſicciora ex motu vehementiori maris facilè diſrumpuntur. Sed & matri ſalubrior abortus qui minorem proiecit infantem; at infans ipſe quanto minor, tanto minus vitalis, niſi octimeſtris ſit, qui etſi grandior, vitalis nunquam eſt. Iam verò fœtus in utero minus periclitatur 5. menſe, & ſexti initio. deinde 4. & ſexti fine, mox in ſeptimo, deinde in 3. 2. & primo ordine deſcendendo, magis in nono ſed omnium maximè in octauo, quo etiam ordine remedia cum maiori vel minori formidine & cautela ſunt adhibenda. Denique fœmina ipſa minus periclitatur, ſi abortum faciat primo menſe, magis ſecundo, deinde tertio, & ordine ſeruato 4. 5. & 6. in ſeptimo & in nono, ſi fœtus vitalis ſit, ſecuriſſimus partus cenſetur, ſi mortuus, periculoſiſſimus; omnium tamen peſſimus octavus, tum ob fœtus magnitudinem, tum ob menſis naturam; hæc de prognoſticis, nam demonſtrativa ſiue indicantia ſingulorum morborum ſigna, ex propriis capitibus petenda ſunt.

Quæ fœmellas conceperunt facilius morbis & corripiuntur & ab eis liberantur.

Curatio.

Acutos prægnantium morbos curare, & à curatione eorundem abſtinere, periculo non vacat, neque ex ſcriptoribus, quid ſit agendum, liquidò conſtat, curationem intelligo per magna remedia, quæ tria ſunt, diæta, ſanguinis miſſio, & purgatio, nam in reliquis auxiliis particularibus parum, aut nihil, evariat curandi ratio prægnantium, morbo acuto correptarum, ab alia, quæ reliquis corpo-

ribus utilis eſt, niſi quod acribus etiam clyſteriis, & ſuppoſitoriis abſtinere oportet, & inſuper à diureticis, quia menſes plerunque cient, & fœtui detrahunt alimoniam; nullibi itaque magis perplexi cordati medici ſunt, quam cum aliquod ex illis tribus auxiliis, grauidis acuto correptis, adhibendum eſt, quocirca quæ quiſque commoda, quæve incommoda habeat, perpendendum erit.

Dub. primum de victu ſive diæta.
1. aph. 4.
5. aph. 30.

Et primò quidem de diæta, ſeu tenui victu Hipp. & Gal. ſervandum eſſe dixerunt in morbis acutis, qui tamen utero gerentibus tutus non eſt, nam ut alibi ipſe ſcribit autor, ex acutis, gravidis non ſolum imminet periculum ob morbi naturam, ſed ob tenuem victum, qui ipſis debetur acutis, cuius tamen ratione, alimenti defectu, fœtum perdimus; at ſi, ut hic ſeruetur, craſſiorem exhibemus, morbum augentes, matrem occidimus; nec ſatis eſt, quod gravidæ per cibi faſtidia longiſſimas inedias ferunt, nam tum ſimplex eſt affectus: at morbo acuto præſente, ubi tot ſunt quæ debilitant, ſi victu prives, ocyſſimè interficies; ſervanda igitur mediocritas, & ratione fœtus, aliquid tenui victu adiiciendum; ratione acuti ei morbi, aliquid de pleniori detrahendum: ita ex duabus contrariis indicationis medium erit remedium mediocris victus, ex quo nec fœtus decidat, nec morbus augeatur. Talis parabitur ex iuſculis pullorum, vel pullo ipſo juniori, ptiſana, ovis ſorbilibus, abſtinendo à vino, & reliquis ſucculentioribus carnibus, ac aliis quæ plenum conſtituunt victum; horum verò quantitas maior, vel minor eſto, pro ratione magnitudinis fœtus, ita maior, vltimis menſibus, minor primis, moderata in mediis; interim tamen, quod de victu ſubtrahitur matri, ſupplendum fœtui per ea, quę vmbilico applicantur, de quibus infra in 3. remed. genere.

Dub. 2. de ſanguinis miſſione.

De ſecundo remedio, nimirum de ſanguinis miſſione, adminiſtrandam eſſe in acutis iubent iiſdem autores, maximè ſi cum febre ſit morbus, verum ſapientiſſimus ſenex 5. alph. mulier, inquit, utero gerens, ſanguine miſſo ex vena, abortit, præcipuè ſi fœtus ſit grandior. Eſt igitur in grauidis ambiguitas, nam ſi vena ſecetur, ſubtrahitur fœtui alimentum, ac fit abortus, qui in acutis læthalis eſt, ſi non vulneretur, fit morbus ſævior, ac perit mater. At longe aliter nos ſanguinem mittimus atque antiqui, illi enim ad libras ſeu cotylas, quarum quælibet ℥ xij. ut ex Gal. liquet, nos ad vncias, idcircò dum fœtus eſt minor,

Lib. de pond. & menſuris.

minor, ſicuti in primis menſibus. id eſt à primo vſque ad quintum, tu-
tò ſecatur vena, ne alimentum fœtui ſubtrahitur, maximè ſi plenitu-
do adſit, circa vltimos circumſpectius agendum, tamen ſi pletorica ſit
mulier, mitti tuto poteſt, ſic enim ſedatur morbus & alimento fœtus
non fraudatur.

In octavo menſe mulieri Ulyſſiponenſi ſanguineæ, cui nomen *Hiſtor.*
erat Eliſabetha Rodriges, pleuritide correptæ, ab aliis medicis pro de-
plorata relictæ, quater ſanguinem miſimus, & convaluit, ac puellum
peperit egregium, imo ſunt plures fœminæ juvenculæ, & bonæ habi-
tudinis, quibus citra morbum cum primum gravidæ fiunt, eo quod
ex copia detenta ſuffocari fœtus ſolet, aut vincula diſrumpi, ſanguinẽ
mittere expedit, ac bonum illum habitum ſolvere, antequam acutus
aliquis morbus invadat, quod multis experimentis comprobatum eſt.
Fiat igitur ſanguinis miſſio, ſed quibuſdam moderationibus. Prima vt *Admonitio*
ſit parca, ne vires deficiant, & fœtui geſtando aut morbo ſuperando *prima.*
non ſufficiant, neve tenerrima primis menſibus fœtus vincula, à quo-
vis levi motu diſrumpantur, aut plures diſſolvantur ſpiritus, quorum
defectu, infans debilitetur; qui etiam auctior jam factus, ſanguine
miſſo, facilius corrumpitur penuria alimenti, quamobrem habenda
ratio morbi, ſanguine miſſo, fœtus vero, minori eius copia detracta,
ac tanto minus extrahendum, quanto fœtus fuerit auctior. Secunda
moderatio erit, vt fiat non ex baſilica, quæ magis reſpicit fœtum, ne- 2.
que ex pede, ſed ex humeraria, aut certè, vrgente neceſſitate ex com- 3.
muni. Tertia vt interim dum adminiſtratur, ac tota die vmbilico ap- 4.
plicentur, quæ fœtum roborent. Quarta ut, quia ſanguinis miſſio præ-
ſertim copioſa nunquam vacat periculo, non exerceatur, adverſus ali-
cuius præſtantiſſimi viri ſententiam, ac ſi ſolus fueris, antequam vena
ſecetur aliquem ex celebrioribus medicis ſocium tibi adjungas: ſi ta-
men matri certum periculum impendet, præſtat in dubio abortus ſan-
guinem mittere, quam ipſo non extracto matrem, & infantem ſimul
neceſſario perdere; aut ſaltem in hoc caſu, ſi vires ſint debiles, cucur- *Cucurbitæ.*
bitulæ ſcapulis applicentur cum ſcarificatione, aut hirudines brachiis, *Hirudi-*
quia cum minore corporis commotione ſanguinem detrahunt, & fe- *nes.*
brilem calorem evocant, ac minuunt.

Dub. 3. de
Tertium auxilium eſt purgatio, de qua an conveniat & quan- *purgatio-*
do, Hippoc. dixit hoc aphoriſmo, utero gerentes ſunt medicandæ, *ne.*
Si materia turget, à quarto menſe, & vſque ad ſeptimum, ſed hæ

minus, à iuniori autem fœtū & ſeniori abſtinere oportet; quam ſententiam malè quidam ad ſanguinis miſſionem transferunt, ac dictitant, cum potius Hippocrat. verbo medicari, pro medicamento purgare, vti conſueuit, ut omnes uno ore interpretes, & Gal. ipſe citato fatetur, neque, ſi de ſanguinis miſſione intelligeret, excluderet primos menſes. Itaque, à quarto incluſivè, ad ſeptimum excluſiue, adhiberi purgatio poteſt, neque id ſemper, ſed ſi materia turget, ubi tria conſideranda. Primum cur mediis menſibus concedat, primis & ultimis non? Ratio eſt, quia mediis validora ſunt fœtus ligamenta, ideoque vehementiores medicamenti motiones poteſt ſuſtinere; in aliis infirmiora ſunt, & facile diſrumpuntur, in primis, præ humore & mollitie, in ultimis, præ ſiccitate ligamentorum, quæ iam arent ſicuti pediculi, per quos maturæ ficus ac reliqui fructus arbori alligantur, ac etiam præ gravitate fœtus.

Primum conſiderādum.

Alterum conſiderandum eſt, in medio tempore, non ſine diſtinctione, ſed materia turgente, adhibendum eſſe pharmacum, cuius rei duplex eſt ratio; prima periculi magnitudo, altera materiæ turgentis & commotæ facilitas ad expurgandum, ex quo prodit mitius ſufficere medicamentum, & quod naturæ duntaxat manum porrigat, ut humores, qui ex ſe facilè hinc inde fluunt, educat; qua etiam ratione purgandi ſunt humores in viis ductuum, ſequitur inſuper, minorē ex materiæ turgentis quam fixæ purgatione in corpore ægrotantis fieri cōmotionem, unde multi in grauidis perículoſiorem ducunt morbum acutum, ex materia quieſcente quam exagitata. Tertium conſiderandum eſt, purgans medicamentum in morbo acuto ex materia firmata non conuenire; ratio eſt, quia leuia illa, quæ motam educunt materiam, firmatam mouere nequeunt; & fortiora nulla conveniunt geſtationis tempore, quia magnam commotionem inducunt, oppidoque agitare apta ſunt, & uterum gerentem & fœtum; Nunc non ſolum duabus limitationibus, ſi turget materia, & mediis menſibus, adhibenda purgatio eſt, ſed aliæ cautelæ adjungendæ: Prima ne amara medicamenta ſint, nuda vt rhabarb. & aloës, quia amara fœtum enecant, ideo dulcoranda. Secundo ne laxantia nimis, ut manna, caſſia, ſirupus roſatus ſolutivus, epithymus, ſena, nam nimis lubricant, & non purgant niſi in magna quantitate, ideo potius adiuncto rhabarbaro conueniunt, aut ipſum rhabarb. cum decocto

Secundum

Tertium.

Admonitiones.

coѣto florum cord. adiunctis ſemper corticibus citri, & ne ligamen-
tis laxioribus redditis abortus ſequatur, ſi quando his utendum ſit,
roborantia adiungenda. Tertia cautela erit, ne ſint valida, ut el-
leborus, colochyntis, turpetum, ſcammonium, quia eorum commo-
tiones fœtus non fert, & materia magis excandeſcit. Convenit i- *Modus pur-*
gitur rhabarbarum cum conſerva roſar. aut cydóiatum cum eodem *gandi robo-*
paratum, vel diarrodonis rotulæ cum duplo aut triplo rhabarb. *rando.*
myrobalani ſpecies omnes, agaricus cum iunco odorato, diacatho-
licon, & confectio hamec ſine ſcammonio & colochyntide, ac ſimi-
lia, vel etiam clyſteres cum pauco oleo; aut accipe cotonea interane-
is purgata, in partes diviſa ſuperſtite pellicula, & cute ſumma, coqui-
to donec tabuerint, poſtea per cribrum extrahito, & cum ſaccharo
concoque, inter coquendum pro ſingula lib. adde ℥ j. optimi rha-
barb. doſis ℥ j. aut ℥ j. ß. ſequens etiam abſque moleſtia efficacius pur-
gat, cydonium ſublatis ſeminibus reple ʒ j. aut ʒ j. ß. optimi rha- 2.
barbari, agarici, vel foliorum ſenæ iuſta quantitate, vel alterius medi-
camenti, quod morbus poſtulat, deinde partibus unitis charta in vol-
vito, ac ligato, in clibano vel furnello coquito, abſoluta coctione
medicamenta reiiciantur ac cydonium manducetur. Tertiò medi- 3.
camentum catharcticum vino aut liquore, quem patienti gratum eſ-
ſe cognoveris, per 24. horas macera cum cinnamomo, & aniſo, cole-
tur poſtea, & fruſtra cotoneorum aut pyra tantiſper infunde, quoad
liquorem imbibant, quibus ſic humidis uti poteris aut reſiccatis, idq;
ter quaterve iteretur, quo plus liquoris fructus hauriant, magiſque
fiant purgativi. Quarta cautela erit, ut exhibeatur duntaxat medi-
camentum purgans, dum res in dubio eſt, nam ſi morbus ex ſua natu-
ra lethalis exiſtit, tutius fuerit eas non purgare, ne medici errori
mors poſtea aſſcribatur. Quibus vero certa ſalutis ſpes promittitur,
ne in maius periculum deducantur, adhibenda purgatio non eſt, in
dubiis ſolum ſatius erit anceps experiri auxiliũ, quam nullum. Quin-
ta cautela erit, ut interim dum purgatio, aut ſangninis miſſio admini-
ſtratur, puero per ea provideatur, quæ umbilico applicantur, robo-
randum virium gratia, ut malum cotoneum, vel pomum aſſum ma-
ſtice, cinamomo, & coralliis reſperſum ac pauco vino malvatico vel
odorifero; valet etiam fruſtum carnis ſemiaſſum cum prædictis pul-
veribus, aut panis taleola torrefacta, vino madida, & pulvere macis,

cinnamomi ac cariophyllorum conſperſa, temperatæ fœminæ, manus oleo delibata omphancino, de ſtyrace, balſamo aut diutiſſimè ſuper umbilicum appoſita, vel ſacculus plenus angelica, cariophyllis, maſtice, corallo, mace, & ſimilibus: aut unguentum comitiſſæ, vel aliud paratum, ex oleo myrthino, & maſtichinando, cum pulvere boli armeni & coralli, quod dorſo & pubi apponatur, ſi calor & febris adſit, vel emplaſtrum ex ſupradictis pulveribus cum ladano, ſtyrace, & balſamo umbilico admoveatur.

Alvi fluor

Nunc oportunè qua ratione quidam morbi gravidis familiares curandi ſint quam breviſſimè adiungam, & quidem in alvi fluore expectata coctione cunctanda purgatio non eſt; nam pituitoſus humor redundans ad uterum demiſſus, fœtum citius effluere facit vinculis laxatis, bilioſus amarore ſuo ipſum occidit, non ſecus ac venenum.

Eryſipelas.

Eryſipelas in utero prægnantis curatur, pronunciatio prius abortu, & mortis periculo, ſanguine ſufficienter ex brachio miſſo; levioribus ac refrigerantibus clyſteriis, inunctionibus dorſo & inguinibus adhibitis, refrigerantibus ac diſcutientibus medicamentis, & aliis cap. proprio *de uteri eryſipelate* 2. lib. recenſitis.

Febris. *5. aph. 55.*

In magnis febribus, ob vehementiam; in lentis, ob durationem fœminæ adeo extenuantur, ut neque parere, neq; partus, aut à partu labores, & evacuationes ferre queant, teſte Hippocrate, ſi igitur vehemens ſit febris, parca ſanguinis miſſione utendum, ac extinguentibus fervorem; lentam vero contemperantibus ſerapiis, proba victus ratione, levibus clyſteriis, & abſtergentibus medicamentis, ut ptiſana, mulſa, apomeli, & oxymeli utendum eſt, inunctionibus præterea iecoris ac lumborum, ex roſaceo & ſandalino unguento.

Pravi humores.

Pravi humores ante vel poſt conceptum acervati, à quibus fœminæ malè habent, toto gravidationis tempore, ac ſæpe abortiunt, optima victus ratione, balneis, ſudoribus, ac debita purgatione præcaveri debent.

Scholium.

5. aph. 10. Dubium primū ſitne periculo-

Trahitur in controverſiam, ſitne periculoſius in gravidis ſanguinem mittere, an purgare, & quod purgatio ſit ſecurior, apparet ex ſententia prima quarti lib. aph. ubi eam admittit mediis menſibus Hippocrates qui de ſanguinis miſſione,

miſsione, abſolutè & nullo tempore excepto, dixit, mulieri utero gerenti ſangui-ne miſſo ex vena, abortit. Eſt tamen ex altera parte, quod ſanguinis miſsio parum mouet, & ea duntaxat ratione infenſa eſt quod fœtui alimentum detrahit, id quod in primis menſibus parum aut nihil nocere poteſt: contra verò purgans medi-camentum, ut plurimum venenoſum eſt, vel diureticum, ac proinde fœtum ene-cat, aut menſes movendo abortum provocat, ac vehementes excitat motiones cor-poris, & ventris compreſsiones, quas fœtus ſuſtinere nequit, ſine eo quod liga-menta, per quæ utero alligatur, ſicuti fructus arbori per pediculos relaxentur aut diſrumpantur, nec ſolum hac ratione nocet, ſed ut motus animi, ira & metus, quia ſanguis & ſpiritus in quibus uteri vires ſitæ ſunt, ab utero alio rapiuntur, ac ſubinde ſuis viribus deſtituitur, ſuique muneris obliuiſcitur, hoc eſt, retentionis fœtus, dum humoris expulſioni intenta eſt; non enim cogitare oportet fœtum, quaſi rem externam ſolis vinculis utero alligari, ſed uterum ipſum viribus ſuis, quaſi manibus quibuſdam, fœtum complecti.

ſius in gravidis ſang. mittere, an purgare.

Motus animi qua ratione abortum prouocent.

Cum igitur phlebotomia ſolum ſubtractione alimenti noceat, purgatio a-gitatione, compreſsione, naturæ diſtractione, venenoſitate, & qualitate abor-tum facere nata, ſequitur hanc multò periculoſiorem eſſe. Sunt qui reſpondent, purgationem plus periculi habere primis menſibus, ſanguinis miſsionem mediis & ultimis, quia in illis tenerior fœtus plus commovetur; in his maior ac robuſtior, plus indiget alimento, ideo ab Hippocrate in ultimis potiſsimum ſanguinis miſ-ſionem prohiberi.

Solutio quorundam.

At hi peſsimè deducunt, quippe non ſequitur ex eo, quod phlebotomia ſit periculoſa periculoſiorem eſſe purgatione, quæ tunc etiam periculoſiſsima eſt, quia vincula quæ fœtu iam perfecto flaccida ſunt ac tenera, ſponte ſua, ne dum commo-tione levi abrumpuntur. Valeſius reſpondet, eam eſſe minus periculoſam eva-cuationem, quæ fit maiori præſente neceſsitate, ſed neque is bene, quia potius con-cludit, eam eſſe magis neceſſariam. Quare potius abſolutè dicendum, ſangui-nis miſsionem ſemper cum minori periculo exerceri, ob adductas rationes, præſer-tim ſi par ſit neceſsitas, quod Galen. in lib. de ratione victus hiſce verbis expreſsit. Sanguinis miſsio, vel cum minus auxilium eſt, probari debet, quia eſt multo tu-tius, nedum cum par eſt neceſsitas vtriuſque. Id ipſum Averroës confirmavit, dicens, phlebotomia, quando adeſt repletio, qua embryo non indiget, non eſt ma-la, ſed pharmacum non credi ad bonum pervenire finem, ac ſubjungit ſuperius al-latas rationes.

Valeſii reſponſio inutilis.

2. acut. com. 11.

7. collegi. 4

Evenit hoc loco etiam dubitare, an prægnanti morbo acuto correptæ, liceat, ad

Dubium ſecundũ an

An liceat abortum prouocare medicamento purgante.

ad abortum provocandum, catharcticum exhibere, quod quidam facere auſi ſunt, ducti Hippocratis aphoriſmo, mulierem utero gerentem morbo acuto capi, læthale, quia, ut notat Galenus in Commentario, duplex periculum, alterum à febre ipſa interimente fœtum; alterum quod ex longis intervallis cibum exhibentes defectu ipſum deſtruimus fœtum; ſi vero uberiorem cibum exhibeas, febrem augens, mulierem enecas, cum igitur alterum eorum ſit ſervandum, matri proſpiciendum in tempore putant, ne uterque pereat, at cum id fieri nequeat ſine fœtui detrimento, ſatius eſſe, ut is ſtatim proijciatur, qui poſtmodum, ut putant, projiciendus eſt. Verum eorum ſententia nequaquam admittenda, dupliciter enim peccat primò quia non ſunt facienda mala, ut eveniant bona, *& fœtus cura adhibenda eſt, perinde ac viventis hominis, nec noſtrum eſt unum ſalvare diſpendio alterius. Secundò quia in morbis acutis prægnantium abortus lethalis eſt, nam cum uterque affectus per ſe ſemper ſit periculoſus, ſi coniungantur, ac malum malo addatur, res in extremum periculum deducetur. Sic Hippoc. mulieri uteri eriſypelate correptæ, pharmacum bibendum dat, ſi modo gravida non ſit. Quod ſi oppoſitum nonnunquam ſucceſſerit, id rectum ex errore iudicandum, quod imitari non licet, nec rationi illud tribuendum, ſed robori mulierum, per quod errata medicorum tolerare potuerunt:*

Conclusio. *Securiuſque ſemper fuit, & fœtus & matris ſummam habere rationem, ſic enim plerumque factum, ut uterque ſupervixerit. At ſi fœtum in utero iam eſſe mortuum, certo cognoverimus, medicamento quod illum educat, ac purgatione audacius prævenire oportebit extrahendi fœtus & peccantis humoris gratia, vide quæ de his cap.* de ſterilitate *per collationem ſuperius diſputavimus.*

De prægnantium moderamine atque cuſtodia.

CAP. XXII.

Definitio. EST uteri geſtatio naturalis quidem, ſed graviſſima affectio, de qua propterea continuata ſeriè meritò hic agendum fuit, eam natura concoctione, ſeu potius maturitate perficit à quo tamen opere, ſi aliqua occaſione intercipiatur, in mille prolabitur vitia, ideo utero gerentes maximè primiparas, & delicatiores prudenter tractare oportet, ne quid malis illis accidat; nam ſimile quippiam gravidis contingit, ac iis, quæ grave onus filis tenuiſſimis appenſum geſtant,

geſtant, quod ſi cautè & lentè commouerint, innoxiè ad ſtatutum terminum deducunt, ſin minus conſideratè agitent, facile procidit: aut teneris arborum floribus, qui quauis aura vel pluvia deiiciuntur, quibus conſimilem ac mirè teneram conditionem fœtus in utero ſortitur. Idcirco gravida vitet omnia, à quibus commoueri poteſt, ut aërem rudiorem, frigidiores & aſperiores ventos, magnos æſtus, Venerem nimiam, præſertim primis menſibus, & eo maximè ſi ſalax ſit, ne fiat ſuperfœtatio, quæ ſemper periculoſa eſt, vltimis tamen menſibus frequentiori uti poterit, ſed vir ſuis innitatur brachiis, ne ventrem grauet. Vitet inſuper grauida vigiliam nimiam, vehementes motus, & agitationes curru, lectica, vel alio quouis equitationis genere, ſaltum, curſum, tuſſim, zelotypiam, externum amorem, graves ſonitus, clamorem, iram, ſollicitudinem, triſtitiam, tenebras, & metum, præſertim caveat à repentinis terriculamentis, qualia ex incendiis, fulgore, fulminibus, tonitruis, monſtroſiſve hominum aut beſtiarum aſpectibus, aut mariti vel fratrum rixis concitari ſolent, nunciiſve repentinis, gaudium aut mœrorem concitantibus. Nec acutioribus utantur medicamentis, nec repletione, aut cibi nimia parſimonia, his enim fœtus commotus vehementes motiones in ligamenta infert, & calor ac ſpiritus ab vtero ad alias partes avocatur; nec duris ſellis, aut ſolio inſideat, aut graue onus elevet; ſed & lucernarum fumus, ac graveolentia cuncta vitentur, & ingens alicuius vetitæ rei appetitus; hortos ne frequenter gravida, duplici de cauſa, prima ne forte ſedeat ſupra herbam, quæ abortum prouocet: Secunda ne appetat fructus aut herbas, quæ, ſi concedantur, noceant; aut ſi earum deſiderio fruſtretur, fœtus exanimetur; ſanguinis etiam effluxio ex naribus, hæmorrhoidib. aut alio quovis loco prægnantibus periculum inducit, nec nimis arctè cingatur, nec acutis utatur clyſteriis, nec humidioribus cibis, quia ad abortum parant, neque acribus, aut deprauatæ alicuius qualitatis, neque craſſis, flatulentis, ac difficilis coctionis, diureticis, aut menſes provocantibus, vt fabis, lentibus, cicere, capparibus, cæpis, alliis, faſeolis, olivis, eroco, & vino meraco, carne bubula, anſerina, ſuilla, infumatis, frixis, & ſalſis, nam ſalſioribus cibis vſæ carentem vnguiculis partum edunt. Sitque potius gravida hilari animo, luctu & curis ne conficiatur, gaudiis mediocribus operam det; bona ſpe alantur, diſtrahantur, ſolentur, eæ præſertim, quæ delicatiores

Vitanda.

Adhibēda

licatiores ſunt, & facilè expaveſcunt, ſed neque ſine præſtantioris, ac dilecti viri patrocinio unquam ſint; hæc enim infantem exhilarant, ac fœtus vires omnes excitant, & confirmant. Cibus eſto frugalis ac me- *Cibus.* diocris, copioſi tamen & facilis nutrimenti, ac laudabilis ſubſtantiæ, quorum tamen copia ſemel exhibita per initia ſit parca, ne calor ab utero diſtrahatur, & quia eo tempore ſanguis abundat, & fœtus parum conſumit; ac ſi plurima excrementorum copia in ventre congeratur, comprimitur uterus, ideo partiri melius eſt. Optima igitur cibaria parabuntur ex ovis, gallinis, caponibus, arietina, vitulina, & avibus variis. Potus ſit vinum album, mediocre, aut dilutum aqua anifi, aut defecata cereviſio; utatur mundis linteis, cuſtodiatur caput & pectus à frigore; poterit tamen ſolito modo caput lavare, modo à *Potio capitis.* rubificantibus abſtineat. Somno utatur longiori: & ſi alvus compreſſa fuerit, ob inteſtini recti anguſtias ab utero illatas, quod plerumque ultimis menſib. accidit, edulia adhibeantur, ventri ſubducendo apta, ut ptiſanæ ſuccus, mercurialis, malva, ſpinachia, lactuca, parata omnia pro more regionis, vel ſuppoſitoriis utantur ex melle, ſapone veneto, & vitello ovi, atque hæc toto ferè geſtationis tempore. Hoc ſervato ordine, vt primo menſe non exerceatur, ſecundo raro, & len- *Grauidis quæ ſingulis menſibus geſtationis ordine ſunt ſervanda.* tè; Tertio expeditius, 4. 5. & 6. audacius, ſed moderato exercitio, & per planum, quibus etiam temporibus ordine cibus augeri debet 7, 8. & uſque ad dimidium noni detrahere de exercitio oportet, deinde intendere. Maximè vero circa octavum, qui moleſtiſſimus eſt, vehementem motum interdicere oportet. Nono relaxandi corporis, & meatus dilatandi gratia ſi quæ emplaſtra confortantia adhibuerat, dimittat, & paulatim exercitiis utatur & balneo ex emollientibus; ac poſt. 15. diem noni menſis oblinatur pudendum muliebre, & venter inferior butyro recenti, vel axungia capi, aut oleo amygd. dulc. ac *Iohannis Lebon lapſus.* reliquis infra dicendis, ut facilior pateat exitus fœtui; Johan. Lebon choreas, & diuretica conſulit, quæ mihi non probantur, ne violenter partus fortè ante tempus provocetur; potius igitur deambulatione, & lanificii exercitio, partui proximæ exerceantur; nec alio *Ventriculum roborantia.* induantur veſtimenti genere, quam levi ac laxo, nec thoracico indumento coarctentur; Scoticas ferunt ſimplici pallio uti, ac ſine obſtetrice parere.

Porro mox à conceptu ea adminiſtranda, quæ ventriculum, cor, & uterum roborent, & modicè calefaciant, nam quia uterus ad ſe

calorem

calorem trahit, reliquæ partes caloris præſidio orbantur, & pro ventriculo utilis eſt uſus cydoniatæ ſine aromate, aut tabellarum aromatici roſar. & diarrod. abb. vel ℞. *macis, cariophyllorum, coriandri præparati, cinnamomi an.* ʒ ß. *ſacchari diſſoluti in aqua bugloſſæ q. ſ.* fiant rotulæ. Ungatur etiam ventriculus oleo abſynthij, maſticis, cydoniorum nardino, ſuperſparſis pulveribus diarrod. aromatici roſ. corticis, thuris, ligni aloës, cariophyllorum, menthæ, aut applicetur hoc cerotum ℞. *roſ. rub. maſticis, coriandri præparati, coralli rubei, balauſtiarum, biſtortæ, corticum granat. an.* ʒ *ij. nucum cypreſſi* ʒ *iij. pulveris ſanguinis draconis, ſerici, boli armeni an.* ʒ *j. olei maſticis, cydoniorum an. parum, cum picis & ladani ſ. q.* fiat cerotum. Aut ℞. *olei cydoniorum an. maſticini an.* ℥ *j. pulueris coralli rubei, myrthi an.* ʒ *j. ceræ parum,* fiat linimentum.

Quod ſi fœtus lentè & ægrè moveatur, umbilico adhibenda, quæ robur illi præſtent, ut filtrum ſericum goſſypio repletum cum baſtituris, quo totus venter muniatur, aut ſacculus ex ſerico, ſyndone cũ ambra, moſco, corallo, roſis, cariophyllis, ſemine angelicæ, maſtice; aut reliqua quæ ſuperiori cap. in tertio auxiliorum genere dicta ſunt; quinetiam ore aſſumatur parum conſervæ, quæ recipit *ſucci pomorum dulcium deſpumati, ſucci buglosſæ an.* ℥ *ij. ß. doronici, corticum citri, florum borraginis, roſ. rub. been. albi, & rubei, coralli limatræ eboris an.* ʒ *j. ß. ſpodii, nucis, & galliæ moſcatæ, ſuccini, oſſis de corde cervi, ſand. rub. an.* ʒ *ij. ſeminis ocymi, florum myrti, meliſſæ, coriandri. cinnamomi, galangæ, zedoariæ, ſpicæ nardi, ligni aloës, ſerici minutim ſciſſi an.* ʒ *j. myrobolanorum* ʒ *j. ß. fragmentorum ſmaragdi, hyacintorum, ſapphirorum, granat præparat. an.* ʒ *ß. margaritarum præp.* ʒ *j. ß. limaturæ auri, & argenti an.* ℈ *ij. ambræ g. x. moſci* ʒ *ß.* fiat ſecundum artem confectio cum ſaccharo, doſis ʒ ij. ac ſuperbibat parum vini deſtillati cum fœniculo, zinzibere, cinnamomo, & cariophyllis, quæ etiam præſidia cordi utiliſſima ſunt. Aut ex prædictis ſpeciebus, addito pulvere roſ. ſeminis angelicæ, ſanguinis draconis, boli armeni cum ladano, & cera emplaſtrum fiat, vel ſequens. ℞. *tonſuræ ex panno coccineo* ℥ *iiij. zinziberis, galangæ, cinnamomi, cubebarum an* ʒ *ij. ſanguinis draconis* ʒ *j. maſticis* ʒ *ß. moſci g. vj. mellis aut terebinthinæ q. ſ.* fiat templaſtrum.

Vmbilico admouenda.

Conſerva.

Cordi ſubinde providendũ, præſertim ſi eius ſaltus ſentit fœmina, ſiccis epithematibus ex flor. b. cord. & pulver. diambræ, ac diamoſci ſacculo incluſis, aut inunctione ex oleo naphæ, & Jaſminorum; aut ſerico rubeo madido in vino odorato, aqua roſ. naphæ, viol. meliſſæ

Cordi prouidentia.

 cam præ-

prædictis pulveribus: & capiat matutinis temporibus unam vel alteram tabellam electuarii de gemmis, lætitiæ Gal. diamargaritonis, diamoſci dulcis diarroth. abb. triaſandali, ex quibus cum ſyrupo roſ. viol. bugloſſæ, borraginis fiat electuarium, aut cum conſerva earundem herbarum fiat conditum, vel parentur morſelli ex iiſdem, & ſaccharo diſſoluto in aqua borraginis.

Laxantia vias & aperientia.

Balneum.

Tertiò ubi aliquot iam dies noni menſis grauida ingreſſa fuerit, adſtringentia, tum emplaſtra, tum confectiones planè dimittat, & balneum ingrediatur ex decocto altheæ, cum radicibus malvæ, meliloti, camomillæ, anethi an. m. j. lauendulæ m. j. ß, ſeminis lini, fœnugræci, an. ℥ j. fiat decoctio in q. ſ. aquæ, in qua ſedeat, quotidiè per ſemihorã; poſtea abſtergatur, & liniatur hoc linimento.

Linimentum.

℞. *olei amygdal. dulcium, liliorum alb. an. ℥ j. ß, pinguedinis gallinæ ℥ ß, muſcilaginis ſeminis altheæ ʒ ij. olei ſeminis lini ʒ j.* miſce, ungatur ab vmbilico vſq; ad pubem; tum deinde aſſumat vitellum ovi, cum pauco cinnamomo loco ſalis, & ſuperbibat modicum vini albi aut Hippocratici, totoque hoc tempore vtẽdum juſculis pinguibus, & humidioribus cibis. Atq; hoc quidem vivendi ordine præſcripto, pleraſque vidi, quæ cum antea difficulter, & ſummo cum dolore parerent, nullo poſtea negotio & breviſſimè pepererunt.

Si transcẽdant nonũ menſem.

At ſi nonum videatur tranſcendere menſem, nec partus ſequatur, non ſolum laxantibus vtendum, ſed iis etiam, quæ nonnihil moueant, ideo fiant inceſſiones ex decocto malvæ, adianthi, parietariæ, arthemiſiæ, foliorum lini, altheæ, lauendulæ, lauri an. ʒ iij. poſtea abſtergatur, & inungatur ſequenti linimento, ℞. *olei de ſemine lini ℥ ij. ß. amygd. dulciũ ℥ j. medullæ cruris vituli pinguedinis gallinæ an ℥ ß muſcilaginis ficuum, aquæ arthemiſiæ extractæ, butyri recentis an. ℥ j.* fiat linimentum, quo perfundantur renes, lumbi, ab vmbilico vſque ad pubem; tegatur poſtea pannis calidis, & quieſcat, ſorbeatq; juſculum gallinæ cum ovi luteo, cinnamomo, & croco; aut ℞. *cinnamomi electi, ʒ j. ß. peucedani ʒ j.*

Pulvis.

fiat pulvis, capiat ℈ j. cum juſculo gallinæ, aut vino, vel vnam ex rotulis,

Rotulæ.

quæ recipiunt *cinnamomi electi ʒ j. ß. corticis caſſiæ fiſtulæ ℈ iiij. conſeruæ capil. ven. ʒ ij. ſaccharialbi in aqua ſabinæ aut arthemiſiæ diſſoluti q. ſ.* fiant tabellæ, ſingulæ ponderantes ʒ j. quod ſi magis arriſerit opiata, ſic concinnetur

Opiata.

℞. *myrrhæ, caſtorei an. ʒ j. ß. ſtyracis. calaminthæ ʒ j. cinnamom. elect. ℈ iiij. ſabinæ ʒ j. cum melle fiat electuarium,* doſis ʒ ij. cum tardat partus, aut difficulter procedit, & ſuperbibat hauſtum vini Hippocratici.

RODE-

RODERICI A CASTRO LUSITANI

De Morbis Mulierum.

LIBER QVARTVS.

De puerperarum, & nutricum affectionibus.

SECTIO PRIMA.

De morbis puerperis peculiaribus.

De partu naturali, & ut regendæ parturientes ac puerperæ.

CAP. I.

PArtus eſt fœtus in lucem editio, naturalis vero partus, eſt *Definitio.* conſummati perfectique fœtus iuſto tempore, & figura in lucem emiſſio. Quanquam autem inter morbos; quibus hoc opus dicavimus, partus non connumeretur, ſed actio potius ſit naturalis, per quam inſtar criſis, natura ſe exonerat, fuit tamen de eo hic agendum, ut ſervetur ſeries affectionum, quæ fœminis contingunt, & de quibus medici paſſim conſuluntur; ideo autem brevior nunc ero, quia c. 7. & 8. lib. quarti de natura mul. ea de re prolixius iam ſcripſi. Ex quo loco conſtat ad naturalem partum *Naturalis* quinque requiri conditiones. Prima eſt, ut fiat profecto iam fœtu; *partus conditiones* Secunda ut debito tempore; Tertia ut debita figura; Quarta ut levi- *quinque.*

 bus

bus ſymptomatibus? Quinta ut evacuationibus debitis. Perfectus eſt fœtus, cum habita ratione temporis formationis, videlicet 45. dierum ſpacio duplicato, motus accidit, ac triplicato tempore motus perficitur, & integritatem recipit: debito tempore fit, ſi à primo die menſis noni ad decimum uſque decimi contingat: debita quidem figura, ſi in caput procedat, bracchiis ſubſequentibus ſuper coxas extentis: debitis vero ſymptomatibus, ſi citra fœtus vel matris periculum moderatis doloribus, ac debito durantibus tempore in lucem veniat; fit tandem moderatis expurgationibus, ſi neque ſecundinæ, neque lochia detineantur, aut immoderatè fluant.

Cauſa. Naturalis partus cauſæ ex utero ſunt, aut ex fœtu, ex utero quidem, quia circa id tempus, mole pondereve gravatus vi ſua expultrice ad propellendum fœtum inſurgit: fœtus vero, quia ob loci anguſtiam, & alimenti defectum exitum affectans, validè ſeſe agitat, calcitrat, & membranas diſrumpit, ac matura iam flaccidaq; acetabula: ſicque vinculis exclutus, foras prodit, unde ex parte fœtus tres ſunt cauſæ; neceſſitas refrigerii, inopia alimenti, & loci anguſtia, ob quam tantum os uteri aperiatur, quantum ſuffiict fœtui facilem præbere exitum; hanc tamen actionem, & quare ipſe fœtus in figura decenti collo uteri appropinquet, abditam, & creatori ſoli notam habere cauſam, medici concedant neceſſe eſt.

Signa inſtantis partus. Porrò inſtantis partus ſigna ſunt, dolor acrior ſub umbilico, & ad inguina: indeque ſe ad lumborum vertebras reflectens, ipſius uteri ad inferiores partes deſcenſus, & quod genitalia cum dolore tumēt, & febrilis quidā veluti horror corpus invadit, ex naturæ ad excretionē accinctæ conatu; facies rubet, ſuperiores partes graciſeſcunt & loca ſupra pectinem extenduntur, immiſſoque digito ad magnitudinem ovi, in orificio uteri invenitur, & os uteri rectum apparet, ſicuti in conceptu, ut Galenus aſſerit, urinæ naſcitur deſiderium, frequēs humor effertur, primò lentus, poſtmodum plurimus, ac demum ſanguis, iſq; aquoſus, ſi fœmina naſcitura eſt; purus, ſi maſculus. *14. de uſu part 3.*

Prognoſtica Gravida, ſi torminibus vexetur, ocyſſimè parit, ſi lumbi doloribus, difficulter; quicunque fœtus in 70 diebus movetur, is triplicato numero abſolvitur, fitque ſeptimeſtris, qui in nonaginta, triplicato etiam perficitur, & is nonimeſtris eſt. Si fœtus capite velato, veluti agina membrana (quod fieri ſolet) prodeat, infantis, & matris roboris,

roboris, indicium eſt, nec reſtitiſſe in viæ, & genitalium anguſtiis.

Vt regendà parturiens.

Documenta ad obſtetrices.

Tria potiſſimum in parturientis gubernatione adminiſtranda, nonnulla ante partum, alia in partu; quædam etiam poſt partum. Igitur ante partum eligenda obſtetrix prudens, muliebrium affectionum docta, & obſtetricandi exercitatione perita, nam hæc ars viros dedecet. Obſtetrix itaq; pro primo documento curet, ne inſtante partu alimentorum copia gravetur mulier, quod pleræque faciunt, 1.
ex quo tamen diſtrahitur calor pro conficiendis alimentis, ac dum retentioni alimentorum vacat, viriliter expellere nequit. Secundum documentum erit ne obſtetrix difficilè parientium uterum longo tempore dilaniet, ſed leviter & placidè dulci oleo perfundendo 2.
contrectet. Pro tertio documento caveat diligentiſſimè, ne fœtam mulierem ante in partus labores coniiciat, quam imminentis partus commemorata ſigna apparuerint, præcipueque uteri oſculum rectum, ac hians prominuerit, ac prædictarum humiditatum efflu- 3.
xus conſpiciatur. Tunc vero convenienti ac debita figura ſic collocetur, ut nec penitus iaceat, nec ſedeat, ſed erecto, & nonnihil ſublimi dorſo, quo liberior ſit reſpiratio, & inniti validius poſſit, curvatis ac divaricatis à ſe invicem cruribus, calcibus ad nates nonnihil reductis, elatis prætetea aliquantulum natibus, ſic ad lecti latus tranſverſum adnitatur. Sunt quæ ſtantes pariunt, manibus duntaxat nixæ ad lecti ſpondam, aut ſellam; aliæ ad vocum, Gallicæ præſertim, & Germanæ mulieres, quæ in hunc uſum ſedilia quædam habēt deſtinata, ab humo non altè diſtantia, ac ita in lunæ ſimilitudinem excavata, ut facile illuc infans, & reliqua, quæ debent, tranſmittantur; ac relinantem fœminam tergo accipiant, quorum formam Eucharius Rodion accuratè delineavit.

In parturiēdi tempore quid agendum.

Secundò cum partus iam inſtat, & toto parturitionis tempore aër ſit temperatus, aut calidiuſculus, niſi ætas vigeat, tunc enim ex nimio calore defatigatur mulier, ac vires deficiunt, idcirco aërem difflare ſæpe convenit, & feneſtras aperire, quo facto dilectiſſima ſoror mea, quæ in maximo partus labore iam diu verſabatur, reſumptis viribus feliciter peperit, idque poſtea pluribus contigiſſe ſcio, ſunt quæ fœmori alligant lapidem ætiten, & cavent ne in conclavi pyra ſint, quia vulvam dilatari prohibent; Porrò debent iam dicta ſe-

dilia

dilia à tergo pannis expleri, ipſa vero obſtetrix ante prægnantem ſedeat ſella humiliori, ut ex ſuperioribus partibus infantem poſſit adducere, & interea, quantum & quatenus ſe moveat fœtus obſervet; parientem obſtetrix doceat, atque confirmet, nec cibo ac potu ſolum recreet, ſed etiam verbis conſoletur cum bona ſpe felicis ac maſculi partus, eo enim mulieres ferè gaudent, deinde membra parturientis, & orificium matricis ac totum ventrem, & inguina manibus perunctis oleo amygdal. dulc. & liliorum alb. regat, & quam commodiſſimè gubernet. Ne vero pariens præ verecundia ſe concludat, obſtetrix faciem averſam habeat, ac digito ſiniſtro eodem oleo peruncto, orificium matricis ſenſim aperiat, & linteum molle, ac tenue manibus geſtet, ut partes tractando, an ſanguis fluat, conſpicere poſſit aut exeuntem infantem molliter ſuſcipere.

Alia documenta ad obſtetrices.

Adhæc parturienti cuncta ligamina auferantur, & cum dolor occurrerit, ipſa quantum poteſt ſpiritum cohibeat, clauſo ore & naribus, nec quicquam clamet, matrice autem ſe aperiente conetur, cum ſe concludit, conari abſtineat, nec fruſtra laſſetur, & fervor, ac ſanguinis fluxio emergat, vel motu uterus, & fœtus invertantur, quod accidiſſe viſum iam eſt. A lateribus etiam miniſtræ peritæ, & quæ ſæpius pepererunt, aut ipſæ fœminæ maritus, ſine quaſſatione, manibus apertis deorſum deducat fœtum, ſupra umbilicum manibus molliter comprimendo, & urgendo, ut fœtus ad inferiora depellatur, quod ſi vires deficiant odoribus, vino, & carnibus aſſis muniatur; ſi alvus ſit ſuppreſſa, ſolis ſuppoſitoriis leniter ducatur.

Documenta ad parturientem.

Ad aſſiſtentes.

Tertiò cum infans exire cœperit, manibus, lino tenui, ac molli moderatè calefacto, & extenſo, eum ſuſcipiat obſtetrix, obſervetque ne ſubitò ſimul cadat, ne quaſſetur caput, aut alia pars lædatur, & ut una ſecundinæ exeant, provideat diligenter, quæ ſi reſtiterint, aut alicui parti convolutæ adhæſerint, manum ſiniſtram calido oleo illitam in fundum uteri immittat, ac ſecundam extrahat. Si vero ſit fundo connexæ, leniter & placidè primo in obliquum deducantur huc, ac illuc circumagendo, deinde paulatim validius attrahantur, tuncque relicta obſtetrici infantis cura, reliquæ fœminæ puerperæ rationem habeant, ac primum quidem in lecto componatur, cubiculo obſcuro, cruribus modice patentibus ne quid foras effluere promptum impediatur; ne; ne autem nimio madore, & corro-

ſione

ſione humorum fluentium lædatur, ſpongia prius, deinde mundis linteis loca extergantur, ac pannis calefactis contegantur, ſæpiuſculeque mutentur, ne fœtorem contrahant, tunc deinde oleo cumini, modico vini admixto, venter & pecten perfundatur. Luſitanæ fœminæ puerperas ilico à partu ſupra umbilicum faſcia, latitudine ferè duorum palmorum obligant, ut maior fiat lochiorum compreſſio ad inferiora, præpediaturque ingreſſus frigidi aëris, qui in primis nocere ſolet, nam vacuus tum temporis uterus ventoſitatibus repletur, quæ diſtentionem tumoreſque pariunt, unde poſtea uteri ſuffocatio gignitur, dolores ventris, febres, & pleraque mala: Septentrionales ligaturam negligunt, ut liberiores ad fluxum partes ſint.

Luſitanarum mos.

Septentrionaliũ mos.

His iam peractis fœmina cibis reficiatur, primò quidem liquidioribus ac tenuiſſimis, vt verò vires recreentur, illico exhiberi poteſt purum Hippocraticum, ſed modicum, deinde ſuccus amygdalarum dulcium ſaccharatus, aut vitelli ovorum cum vino rhenano, ſaccharo, cinnamomo, *(chaudeau)* Gallicæ vocant, ſi autem vinum ſit Hiſpanum, aqua diluatur; Luſitanæ ex panis taleolis, cum ovis, cinnamomo, & melle vel ſaccharo ſuas concinnant, *(fatias)* quas etiam reliquas conſanguineas, & aſſiſtentes guſtare conſuetudo eſt, quemadmodum in quibuſdam Germaniæ locis vini menſuras aliquot ea ipſa hora inſumere; vel etiam exhibeantur puerperæ conſumpta, & iuſcula gallinæ vel caponis, cum ciceribus & croco parata. Potus eſto aqua cocta cum cinnamomo, adiantho, & corticibus citri, quæ etiam in cereviſia concoqui poſſunt. Germanæ cerevisia calida leviter cocta cum pane & ſaccharo utuntur, quo quidem cibo nullus alius maiorem præſtat copiam lactis, Belgæ vinum exhibent; ſed ſi tormina adſint, aut lactis copia moleſtet, vitandum. Biduo à carne abſtineat puerpera, & iis quæ diximus ſit contenta. Quippe, ut Hippocratica, & Galeno placuit, à conferta evacuatione, & plenum victum non eſt properandum, poſtmodum de gallina, aut capone uberius accipiat. Moleſtum ſemper fuit tolerare fœminas, quibus enixam moderari curæ eſt, ni enim epulis, & vino liberalius indulgeant, nihil boni præſtare exiſtimant, habent etiam neſcio, quas leges, & ſtatuta, miſerculis vehementer noxia, ipſis verò ſacra, quibus neglectis prudens medicus, ea providere jubeat, quæ neceſſaria fore

Cibus primis diebus.

Potius.

2. acut. 15

Adverte.

 indica-

judicaverit. Si partus laborioſus fuit, oleo amyg. dulc. ilia. & venter foveantur. Si cruciatus & labores à partu ſuboriantur, (quod etiam in naturali partu contingit) obſtetrix manum immittat in loca muliebria, ſic interdum concreti ſanguinis copia, interdum carnea quædam maſſa ejicitur, ibi detenta, ob facultatem expultricem laſſatam ac proſtratam, laborum priorum diuturnitate, qua tamen eiecta levatur puerpera; ſunt etiam, quæ ad levandos dolores ſecundas adhuc calidas umbilico applicant, aliæ circa renes & ventrem, pellem arietinam è vivo animali recenter extractam, involvunt. Si maſculum peperit 30. diebus lecto ſe contineat, ſi fœmellam 40. quanquam hæc regula non ita exactè ſervanda eſt, tamen toto hoc tempore à viro abſtineat: tametſi autem Hippocrates fere expurgandorum lochiorum terminos poſuerit, tamen robuſtæ mulieres, & quæ valde exercentur, ſæpè ad octiduum duntaxat, ſalubriter purgantur, & ſi quæ lochia poſtea habeant, non continuo fluunt, ſed per intervalla ſingulis videlicet quatuor diebus, aut circiter. Si poſthæc omnia ex ratione contigerint, naturæ & obſtetrici totũ partus negotium committẽdum, quo p̃cto verò puellus recenter natus ſit tractandus, infrà proprio c. dicẽdum eſt.

Dolorum ſedatio.

1. de morb. mul. 89.

De fœtu mortuo.

Cap. II.

Cauſa. Cordæus in c. de morb mul. 6.

Demortuum fœtum protinus cognoſcere expedit, ne corrupto, matri quoque immedicabile accidat damnum, quanquam ſint, qui ſcribant ad vigeſimum jam annum geſtatum vidiſſe. Moritur in utero ob alimenti defectum, vel ob malitiam, vel quia pletoria ſuffocatur, aut ſolutis acetabulis alimento defraudatur, ſolvũtur vero ictu, ſaltu, tuſſi, ſternutamento, animi pathematibus, vel laxantur nimio mucore: corrumpitur etiam fœtus exhibito medicamẽto, quod menſes provocet, aut ex potu amarorum, vel ex morbo acuto, æſtuoſo, & magno, ac demum ex partus difficultate.

Signa.

Cognoſces fœtum in utero mortuum eſſe, ſi admota manu amplius moveri non percipitur, ſed decumbente fœmina in latus, in id devolvitur etiam infans, veluti immobile quoddam ſaxum; ſed & mor-

mortuus iam ponderoſior eſt matri, quia facultatibus, quibus antea regebatur, non ſuſtinetur, & ſpiritus, quibus orbatur, addunt corpori levitatem; adhæc mortuo fœtu extenuantur mammæ, dextra quidem ſi mas, ſiniſtra ſi fœmina corrumpatur, dolores fiunt circa umbilicum ac lumbos, quia vivæ partes mortuum fœtum, ut ſibi maximè diſſimilem, rejiciunt, quo fit, ut inferiores partes comprimantur, & ſtranguria ac teneſmus accidat; tactu frigida genitalia ſentiuntur, ob extinctum fœtus calorem, quo antea duplicabatur: fœtida, aquoſa, deinde etiam ſubrubea quædem ab utero manant, ipſius etiam fœminæ oculi concidunt, palpebræ inflantur, ipſa languet, ſegnis fit ac molleſcit, color eius in fuſcum mutatur, viſus adeſt tenebroſitas, anorexia; aures, labia, nariumque extremitates pallent, ac frigent, facies rubet, & tumeſcit; crebris animi deliquiis, conſulſionibus & horripilationibus corripitur; ſitis vexat, turbulenta inſomnia, dentiũ fremitus; quæ omnia ex elatis ſurſum ad cor & cerebrum à cadavere vaporibus fiũt, & ſub ſecundum aut tertium à mortuo fœtu diem contingunt. Verum ſi fœminæ anhelitus fœteat, indicium eſt, jam quoque cœpiſſe putrefieri, tandemque omnia accidunt, quæ ex relictis ſecundinis. Periculum valde malum eſt, præſertim ſi octavo menſe contingat, ideo diligenter curandum, vt quam ocyſſimè emortuus fœtus expellatur. Quod ſi ante excluſum fœtum ſecundina excluditur, mortuus in utero fœtus eſt, qui cum fœtus in utero non niſi per umbilicalem arteriã ſpiret, & per venam umbilicalem nutriatur, eadem excluſa nullus ſpiritus, nullumve nutrimentum ad ipſum commeare poteſt; Porrò, quæ lethargico ſopore premuntur, reſolutæ ſunt, ac difficulter revocari poſſunt, lethaliter afficiuntur, & quæ ad maximas exclamationes revocatæ, debiliter reſpondentes, rurſus in ſoporem deferuntur, quæve per convulſiones contrahuntur, aut nervis tremulæ fiunt, & quibus pulſus oppido tumidus, verum obſcurus, ac debilis deprehenditur, & languidæ ſunt, ac membra ægrè attollunt, quæ autem nil tale patiuntur, ſervari poſſe, expulſo fœtu, ſpes eſt.

Hipp. 5. aph. 38.

Putridi fœtus ſigna

Prognoſtica.

Curatur quinque remediorum generibus, primò iis, quæ uterum dilatent, in quem uſum facit balneum ex emollientibus, ac inunctio ex oleo liliorum, camomillæ, amygdalarum dulcium; aut ℞. *ſucci marrubij, & apij an. ℥ ij. coletur, & adde olei roſ. ℥ viij. adipis anſerini*

Curatio.

Emollientia.

℥ iij. cuius tepidi medietas in ſinum muliebrem infundatur; ac ſi fœtus iam intumuerit adde reſinæ ʒ ij. Paratur etiam fotus ex diptamo, betonica, ac thymo Cretenſi; & peſſus ex galbano & oleo irino, vel cedrino, vel ex parietaria cum vino trita; aut cataplaſma fit ex calamo odorato, cucumere ſylueſtri, & adipe anſerino, aut croci triti ʒ i. adipe anſerino excipiatur, & in uterum indito; vel ℞. *pulueris conizæ, menthæ ſiccæ an ʒ j. mellis, & reſinæ q. ſ. fiat*; plures ſunt, qui nullo alio remedio promptius fœtum expellunt, quam clyſtere per ſedem indito, ex rebus emollientibus parato, cum multo oleo. Sed & per os aſſumitur ʒ j. pulveris iridis florentinæ, cum iure pingui.

Proritantia.

Secundò iis, quæ vires habent proritandi, & excitandi facultatem expultricem, quam calcitratione ſuo mortuus fœtus non excitat, ſumantur itaque per os ea omnia, quæ menſes provocare valent, ac molam educere, de quibus propriis capitibus, peculiariter tamen ſternutamentum errinis prouocetur, ac exhibeatur ʒ j. hæmagogi Nicolai, aut theriacæ optimæ cum vino, vel aqua artemiſiæ: vel ℞. *ſabinæ, ariſtolochiæ, trochiſcorum de myrrha, caſtorei an. ʒ ij. cinnamomi ʒ j. croci ʒ ß.* fiat pulvis, doſis ʒ j. cum aqua ſabinæ vel cinnamomi, aut cum aqua ex decocto dactylorum; aut ℞. *theriacæ, diateſſaron ʒ j. aquæ ruthæ, fœnugræci an. ℥ iij. ficus aridæ num. iiij. origani ʒ ij. coquantur ad tertias colaturæ ſumat ℥ ij.* aut *Ariſtolochiæ, gentianæ, baccarum lauri an. ʒ j. coſti, caſiæ, myrrhæ an. ʒ ß. cicerum rub. p. iij. coquantur in ſ. q. aquæ ad lib. j. ß. & addito croci ʒ* ß. fiat potio; aut detur cinnamomi, & rubeæ an. ʒ ß. cum ℥ ij. aquæ ſabinæ. Quibus non proficientibus purgantia medicamenta exhibeantur, & altero à purgatione die capiat hoc remedium. ℞. *ſpicænardi, cinnamomi, rutæ an. ʒ j. myrrhæ ʒ ß croci* ℈ j. miſce, fiat pulvis, ſumat ʒ j. cum decocto ſabinæ, vel rubeæ; aut ℞. *pulveris ſabinæ, aſſari, rubeæ myrrhæ an. ʒ ß. detur ʒ j.* cum eodem decocto. Interea tamen exterius applicentur olea, unguenta, peſſaria, & reliqua quæ menſes provocare ſuo loco diximus.

Pulvis optimus.

Pulveres alii.

Fœtum corrumpentia.

Tertio ſi adhuc fœtus hæreat, vtendum iis, quæ ipſum corrumpere valeant, ut per partes expellatur, in quem uſum, ℞. *aluminis ſciſſilis ʒ j. myrrhæ ʒ j. ß. ellebori nigri ʒ ß. trita cum vino in vterum immittantur*; aut ℞. *ellebori nigri, ſtaphiſagriæ, ariſtolochiæ rotundæ, colo-*

colachyntidis, Ammoniaci an. ʒ*j. fellis taurini* ʒ *ij., ammoniacum in melle aut vino diſſolvatur, reliqua terantur, ac mixtis cunctis* fiat peſſus; aut ℞. *galbani, laſeris ſive bezoini an.* ʒ. *j. olei irini q. ſ.* fiat unguentum, quo peſſus intingatur; ſunt etiam quædam, quæ à proprietate fœtum expellere dicuntur, ut ſuffumigium ex ungula aſini, per infundibulum inſtrumentum, quo ſuffitus uterus, cuius formam Paræus deſcripſit, aut ſuffitus ex piſcibus ſalitis, aut evaporatio ex decocto foliorum citri, aut vel ovis ſuffitum, aut ſequens emplaſtrum. ℞. *ciclaminis, arthemiſiæ, elaterij an.* ʒ *v. abſynthij, granorum gnidij an.* ʒ *x. nitri* ʒ *viij. radicis cucumeris ſylveſtris* ʒ*j. opoponacis* ʒ *x. lupinorum amarorum, radicis chelidoniæ, ſeminis violæ albæ an.* ʒ *vj. olei cyprini q. ſ.* ad emplaſtri formam; idem præſtat collyrium ex opoponace, & aliis corticibus, aut pili mulieris ſuffiti, aut folia cupreſſi ventri impoſita, aut ℞. *ſucci cucumeris aſinini, mellis an.* ℥*j. cum lana ſuccida,* fiat peſſus.

A proprietate fœtũ expellẽtia.

Lib. de hominis generatione.

Quarto reliquis non proficientibus, ad opus chirurgicum deveniendum, quod tamen incipiendum non eſt, ſi certo perituram fœminam intellexeris, ne audaciæ, & errori noſtro periculum imputetur: at, ſi ex prægreſſis indiciis ſalvam fore ſpes ſit, opus ſic commode aggredietur. Mulier tranſverſo lecto ſic collocabitur, ut nec planè ſupina ſit, nec omninò inſidens & erecta, natibus ſubiecto pulvinari ſolito elatioribus, crurib. elevatis, ac divaricatis, teneatur utrinque à robuſtis, & peritis mulieribus, vel certe calces eius ad nates faſciis à cervice decuſſatim deductis revinciantur, tunc duæ aut tres buccellæ panis vino imbutæ offerantur ad arcendum animi deliquium, deinde delibuto ore matrice oleis humidis, cum muſcilaginibus altheæ, fœnugræci, ac ſeminis lini, chirurgus vel obſtetrix unguibus reſectis, & annulis, ſi qui digitis inſeruntur, extractis, totam manum oleo ſeſamino, aut liliorum peruncťam, leniter ac ſenſim in matricem inferat; pertentabitque infantis ſitum, qui ſi in caput pronus ſe ad uteri oſtium offerat, unco inſtrumento, cavitatibus oculorum aut ori, cruribus, vel ſub mento affixo, aut occipiti attrahendus. Verum ſi caput molliſſimum natura ſit grande, aut ex putredine tumefactum vel hydrocæphalica affectione, forfice ad id parata, ab Albucaſi deſcripta, cui dentes ſerræ inſunt, confringendum, ac reliquæ corporis partes, ſi maiores ſint, quam ut commode educi poſſint. Idem exequendum fœtu hydropico exiſtente, aut ſi magna ſit thoracis moles.

Opus manuale.

Quod ſi quando in utero caput duntaxat remanſerit, alio inſtrumento, quod pes gryphii dicitur, ad molam extrahendam invento comprehendatur. Verum ſi alterutrum pedem foras proferat, latiuſculâ inſtita, ſupra calcem nodo laxo iniecta, in uterum pedem reſtituat, inſtitæ parte uni aſtantium tantiſper tradita, moxeque veſtigarum alterum pedem ab utero proferat, ſimiliterque vinciat, tunc ambobus iunctis ſenſim, & blande ab utero fœtum extrahat, ut ſit attractio æqualis alias mater plurimum læderetur, ideo autem prior pes in uterum retrudens, ne ſi in uteri oſtio ſtet, manui chirurgi ad alterum inveſtigandum officiat. Quod ſi manus protenſa fuerit ab humero reſecetur, ſicut humeri articulus exeratur, idemque faciendũ, ſi ambæ manus ſe prodant, tunc chirurgi aut obſtetricis conatus iuvabunt miniſtræ, comprimendo matris abdomen, mater vero cohibito anhelitu, & ore, naribuſque occluſis, magna vi ad excretionem iuvandam, quod, ut commodius præſtare poſſit, & ne in opere deficiat, facies vino aſſiduè reſpergatur, & panis vino intinctus offeratur. Extractus infans, ac penitus unco inſtrumento evulſus, adhuc tamen umbilico alligatus, uni aſtantium tradatur, quæ eum apertis manibus ſuſtineat, Chirurgus ſiniſtra leviter umbilicum trahat, ita ut minimè abrumpatur, dextra eum ſequatur, uſque ad ſecundas, ſic venulas membranaſque omnes ab utero educet. At ſi ſecundæ ſubſequi recuſant, filo diligenter umbilicus vinciatur, & fœmori deligetur, quoad tandem ſecunda egrediatur, nihilque in utero relictum comperiatur, ac tum demum fœmina lecto componatur; quod ſi clunibus vulvæ immineat fœtus, eadem erit operatio, quæ in partu laborioſo, de quo infra.

Si inflammatio adſit

Si tamen uteri oſculum ob inflammationem fuerit concluſum, nil violenter agendum, ſed infuſionibus, irrigationibus, inceſſionibuſque pinguioribus largiter utendum, & cataplaſmatis, quoad ſedata inflãmatione, & locis dilatatis, fœtus, ut dictum eſt, educatur.

Reſtaurantia.

Quinto compoſita iam in lecto muliere, iis utendum, quæ proſtratas ex laborioſo opere vires reficiant, & locos laceratos, ac dolentes foveant, ac roborent, frigus inprimis præcaventes, quo puerperæ (cui præſertim fœtus vi extractus eſt) oppido læduntur; quippe dum frigeſcit, uterus diſtenditur ac intumeſcit, hiſterica ſuperveniunt ſymptomata, ſuffocatio, tormina, febres ac pleraque alia

Frigus puerperam lædit.

mala;

mala, crura igitur ſic componantur, ut partes diſtractæ conveniant, conſtricto à parte ſuperiori hypogaſtrio, faſcia mediocriter lata, ut concluſum ſanguinem exprimat, nec quicquam ſupervacuum in utero relinquatur; tunc alimenta ſorbilia offerantur, ut iuſcula capi aut gallinæ cum ovis, & croco, aut ova lombardica, quæ ex vitellis parantur, cum vino, ſaccharo & ciñamomo, aut panis buccellæ, cum vino malvatico; & nonnunquam etiam ſpecies diamargaritonis, ac electuarii de gemmis cum vino, & aquæ bugloſſæ, Germanæ fœminæ communiter utuntur cereviſia cum ſaccharo, butyro, & pane, qui cibus noſtris panatellis reſpondet. Sed ut dolor mitigetur, decocto malvæ, & fœnugræci partes eluantur, & oleo calido perfundantur, eodemque lumbi, ac pubes, vel extracta ſecundina, vel recenter iugulati vervecis pellis calida uteri regioni apponatur, ac lumbis, ſicque obſerato conopœo feneſtris ac ianuis quieti ſe tradat, poſt horas quinque aut ſex pellis, aut ſecundina eximatur, & tota ventris regio, & hypogaſtrium ſequenti unguento liniatur, ℞. *Spermatis ceti ℥ ij. olei amygdalarum dulcium, hypericonis an. ℥ ß. oleo myrtillorum, ſevi hircini an. ℥ j. ceræ novæ q. ſ.* fiat unguentum, quo liniatur bis in die, vel umbilico apponatur emplaſtrum de galbano, cum granis aliquot zibeti & moſci, cuius tamen odor ad nares non perveniat; aut ſequens tela cerata toti ventri adhibeatur: ℞. *ceræ novæ ℥ iiij. ſpermacis ceti ℥ j. ß. liquefiant ſimul & auferantur ab igne, in quo immerge telam cannabinam ad ventris magnitudinem*; quæ eadem remedia prohibent, ne corrugetur externa ventris regio. Verum ſi educto infante urina, aut alvi fæx, quod frequenter accidit, involuntariè fluant, curatur ut paralyſis earundem partium, ſic abſoluta purgatione fœmina ſedeat in oleo ex decocto foliorum lauri, betonicæ, ſalviæ, libanoridis, origani, pulegii, florum camomillæ, roriſmarini, ſtœchados; moxque inungatur oleo lumbricorum, liliaceo, vulpino, in quo etiam coquatur catellus, quoad oſſa à carne diſſolvantur, & tunc facta colatura & expreſſione, adde ſtyracis, calaminthæ, bezoini, opoponacis, thuris, maſticis an. ℥ j. aquę vitæ modicum, adipis anſerini, ceræ an. q. ſ. fiat unguentum.

Localia.

Pellis arietina.

Vrina & faeces fluxui involuntarius.

Quod ſi extractionis violentia, genitalia matris ſint laniata, ita ut ani & vulvæ foramina in unum coierint, vult Mercatus, ſutura ſar- *Laniata genitalia.*

cien-

ciendum quidquid perinæi laniatum eſt, vulnuſque exactè tractandum, ſed quia cicatrix obducta partes in partu poſtea dilatari impedit, ita ut nunquam fœmina pariat, quantumvis parturiat, niſi partes denuò novacula ſeiungantur, ideo potius fovendas eas partes, ſic conſulo, lavacris adſtringentibus, ut ſingula labia vulneris ſeorſim occalleant, plures enim vidi, quibus ea foramina coierãt, & nihilominus bene habeant ac nullo inde incõmodo acquiſito, feliciter pariebant.

Hæmorrhagia & exulceratio.

At ſi poſt eductum infantem, aut hæmorrhogia ſequatur, aut locorum exulceratio, aut tormina in ventre fiant, aut rugoſus, vel tumidus venter evadat, curabis ea ſymptomata, ut propriis capp. infra dicendum eſt.

De partu Cæſareo.

Cap. III.

Definitio

CÆſareus partus eſt ſcita ac dextra vivi aut mortui infantis extractio ex utero matris, quæ fœtum aliter excludere non poteſt, idque citra vitæ diſcrimen amborum, aut alterius, ſervata etiam concipiendi facultate, hoc arte Romanorum Primus Scipio Africanus ex matris utero ſectus, Cæſaris nomine fuit inſignitus, ſed nece matris. Tunc autem Cæſarea ſectio cenſetur neceſſaria, quando & mater & fœtus ita ſunt debiles, ut aliter ſalvare nequeant. Duplex vero huius ſectionis uſus, unus, ut vivus extrahatur fœtus; alter ut mater & fœtus ita ſunt debiles, ut aliter ſalvari nequeant. Duplex verò ſectionis uſus, unus, ut vivus extrahatur fœtus? alter ut mater in vivis conſervetur, licet dubia res ſit, quia melior eſt ſpes in ancipiti, quam certa deſperatio, ubi præſertim de hominum confœderatione periclitatur ob conjugium diſſolutum, aut de generis extinctione, ad quod pertinet vel nomẽ familiæ, vel dignitas aliqua, vel hæreditas ingens, aut principatus. Hac ratione in Hiſpaniæ annalibus Regem Navarræ Sanctium ſervatum legimus, hunc enim matre à Saracenis inter venandum trucidata, per vulnus in ventre acceptum exertam manum oſtentantem; ſuperveniens nobilis Gevarra extraxit, ac clanculum enutrivit, cumq; poſtea de principis electione diſceptantibus proceribus obtruſit, controverſiaſque ſedavit, à quo mirifico latrocinio nobilis latronum familia in Hiſpania nomen accepit.

Porrò

Cauſa. *Ex parte infantis.*

Porro cauſæ, propter quas ſectio hæc adminiſtrari debet, ſunt, ſi infans nimis craſſus fuerit; aut gemini vel plures unà exitum affectent: Si mola carnea, aut monſtrum ſit coniunctum: Si non convenienti ſitu prodeat, ita, ut nec ſui ipſius, nec aliorum ope in meliorem reduci queat; vel quia mortuus iam nec calcitrat, nec ſibi ipſi auxilio eſſe poſſit: vel quia ex morbo adeò intumuerit, ut ipſi per locum conſuetum exitus denegetur, tametſi hoc caſu forcipe potius conterendus, ut ore uteri per partes exeat, ſicuti ſuperiori capite dictum eſt. Ex parte matris cauſæ ſunt, ſi fortè viæ anguſtiores extiterint, vel quia meatus natura ſtrictior, idque ob ætatem, propterea quod nimis iuvenis nupſit, vel quia ſenio iam confectæ uterus exaruit: aut quia ex cicatrice, vel callo obducto anguſtior factus, clauſus ve ſit, ut in atretis, de quibus dixit Avicenna, quibus uteri concluſi ſunt, non concipiunt, aut ſi concipiant, in partu moriuntur, unde patet poſſe hac arte ſalvari, quæ ab antiquis pro deploratis fuerunt habitæ. Accedunt enarratis cauſis plerique tumores in utero, aut eius oſculo ſuborti, de quibus 2. libro copioſe dictum eſt, qui ſi eas vias ita coarctarint, ut fœmina parere nequaquam poſſit, non propterea partus, cuius tempus eſt præfinitum, differri tamdiu debet, donec tumores ſuppurentur, aut curentur, præſertim ſi lentè procedant. His de cauſis etſi periculo plenam, utilem tamen eſſe hanc ſectionem, ac feliciter adminiſtrari quam plurimis experimentis comprobatum eſt, quæ apud Rouſetum legere haud pigeat.

Ex parte matris.

Signa.

Indicia pleraque omnia, quibus deprehenditur, hanc ſectionem eſſe neceſſariam, ex ſenſibus deſumuntur. præſertim ſi gemini ſint, aut plures, aut ſi ſitu non naturali prodeant: at ſi craſſus aut tumidus, ex ventris mole; ſi vero mortuus fuerit, ſigna petenda ex capite præcedente, ſicuti & tumorum ſigna ex lib. 2. Et anguſtiæ viarum ex 1. cap. lib. 1. huius operis; fœtus imbecillitatem, ex debili & remiſſo motu, matris verò languor, ex pulſu imbecillo, & impotentia ad motum ac reliquas actiones obeundas, deprehenditur.

Curatio. ſeu adminiſtratio partus Cæſarei.

Ad curationem igitur accedentes prius conſiderandum, an poſſit faciliori alio modo fœtus extrahi per medicamenta, ſuperiori c. deſcripta. Conſiderandum etiam an ſigna adſint lethalia, quo in caſu opus nō aggrediatur, ne ſi mulier pereat, ſectioni ac temeritati tribuatur mors. At ubi cordatè omnia penſitaveris, ſi mulier robuſta ſit na-

Paranda.

tura, quamquam ex morbo aut labore debilis, ad opus ſe accingat accerſitus chirurgus, præſente etiam medico, & in promptu comparatis inprimis inſtrumentis ad id neceſſariis, novacula nimirum acuta, novacula globoſæ cuſpidis, acu cuſpide triangulari filo traiecta, ſpongia molli, panno lineo, molli, ac veteri complicato, & imbuto decocto adſtringenti calido, adſint etiam liteamina, quæ & mulieri ſubſternantur, ac circumponantur, quibus contegatur ſanguis, qui promanabit, ne, & mulieri, & aſſiſtentibus terrorem incutiat, faſciæ, præterea, linamenta, ſtuppa bene pexa, puluilli adſtringentibus medicamentis reſperſi.

Poſteaquam cuncta hæc fuerint in promptu, primò monenda fœmina, ut alvum, & veſicam exoneret, quo vacua deorſum concidant, ac minus impediant, tunc ſi viribus utcunque conſtet, ſituanda mulier eſt ſupra lecti marginem in dorſum inverſa, ita ut tibiæ nonnihil propendeant, ſed firmiter coniunctæ ſerventur, ipſa verò à robuſtis, & animoſis familiaribus blandè ſuſtineatur: aut, ſi vires ſint proſtratæ, ſemidecumbens continenda, ita tamen ut verſus pedes aliquantulum propendeat tibiis æqualiter extenſis.

Sectio. Tunc latus, quod voles, colliges, vitato illo, in quo jecoris aut lienis fuerit affectio: Si vero hernia ſit, in latere herniæ facienda ſectio eſt, ne utrinque hernioſa maneat mulier, &, quia ibi inteſtinum non hæret ſed extra eſt, ideoque citius, quam in oppoſitum latus, uterus decumbit. Hoc facto optimo atramento locum inſcindendum notabis, linea oblonga recta per abdominis longitudinem, cavendo ne caput vel cauda muſculi lædatur, ſed enim eodem atramento in quatuor aut quinque diſtantibus locis, quatuor aut quinque parvas lineas transverſaliter decuſſatas, ſuper lineam primam rectam, notare oportebit, ſuper quas ſuturæ puncta invicem ſibi reſpondentia ducantur, quo recta fiat gaſtroraphia. His peractis ſectio cutis ſuper lineam rectam fiat novacula acuta, quæ ad pinguedinem uſque adigatur, eſto autem vulnus longitudinis dimidii pedis, aut circiter, poſtea eodem ſectionis tramite muſculi Epigaſtrii cautè inſcindendi, tunc, implorato divino auxilio, uterus ipſe, cuius corpus tunc primum ſe offert, circumſpectè ſecandus, ita ut alta ſectio non fiat, ne fœtus, ſi fortè adhuc vivat, lędatur, ſin mortuus ſit, citius omnia peragi poſſint, incipiatur vero ſectio à ſummo ipſius uteri, & deorſum ducenda, quo

caveantur

caveantur loca vaſorum ſpermaticorum, & teſticulorum, quod novacula acutiſſima exequetur, cuius tamen cuſpis globulo æreo, aut plumbeo muniatur, ne acumine lædatur infans.

Fomentatio & ſanguinis cohibitio.

Secundo poſt fœtus, & ſecundinæ extractionem, linteamine tenui blando, & veteri octies, aut ſæpius complicato, & ſequenti decocto quod in promptu debere eſſe diximus, madido, ſanguis abſtergendus, ita ut eadem opera moderato eiuſdem decocti calore, foveantur partes, ſanguis ſiſtatur, & ſanies abſtergatur. Habet autem decoctum ſic. ℞. *herbarum arthemiſiæ, abſynthii, agrimoniæ, betonicæ, altheæ, florum malvæ arboreæ, florum ac foliorum granatorum roſ. rub. ſic. an. m.* I, *radicis ariſtolochiæ rotundæ, cyperi, ſquinanthi an.* ℥ ß. *fiat decoctio in lib. vj. vini craſſi, rubei, auſteri, ad tertias*, in quo madefiant linteamina, tunc uterus in locum convenientem reponatur, abſque ipſius ſutura, nam ipſe in ſe concidit, vulneri vero ipſius abdominis ſutura adhibeatur, commiſſis labiis, ſecundum decuſſatas, quas diximus, lineas idque quam diligentiſſimè, ne frigore interiora afficiantur, adſit interea miniſter, qui inteſtina, quæ tum iuxta vulnus occurrunt introducat, ne acu lædantur, aut inter ſuturæ puncta occludantur, nec tamen peritonæum, aut uterus, aut quippiam aliud quam cutis, & ea quidem paucis punctis conſuenda eſt: poſt ſuturam, reliqua ex arte peragenda, ſicuti in aliis recentibus vulneribus, unguentis, cataplaſmatis, & fomentis, ad id dicatis, ſummopere frigus ſemper cavendo.

Decoctum adſtringēs.

Ablutio, abſterſio & ſolidatio.

Tertio habenda eſt uteri ratio id quod fit peſſariis, & inunctionibus, peſſaria indantur effigiata in formam penicilli, pollicis craſſitie, ſatis longa, quoad uteri uſque cavitatem adigi poſſint, parantur ex linteo, ut cerea candela perforata in modum penicilli fiſtulati, ſeu cannulatæ tentæ, linteo aut bombace obducto, inunctoque butyro recenti, aut pinguedine gallinæ, aut oleo roſaceo cum vitello ovi, fit autem perforatus, ut ſaniei pateat tranſitus; longus, ut muniat collum, & os uteri, ne ſaniei acrimonia afficiatur, idcirco dixit Hippocrates, ſi cui uterus ſuppuratus fiat, huic conducit ſpecillum unctorium in uteri os demittere: in eundem uſum clyſteres uterini per menthencritam iniiciantur, qui ipſum foveant, abluant, abſtergant & conſolident, parabuntur autem ex ſupradicto decocto additis ſingulis lib. ℥ ij. hydromelitis.

li. de ſuperfœtatione. tex. 12.

Quarto victus ratio adhibenda ex cibis boni ſucci,non admodum exquiſita,ſicuti in reliquis vulneribus,ſed mediocris,ex iuſculis, ac rebus reficientibus, alvus interim reſpondeat, aut mollientibus clyſteriis ſollicitetur.

Scholium.

** Quæſt. an gaſtroraphia iutò adminiſtrari poſſit. b. meth. Occuritur primæ obiectioni. Secunda.*

Muſculi Epigaſtrii] *Poſſe hoſce muſculos, & peritonæum tutò ſecari, inde colligitur, quod ſæpè abdominis vulnera, per quæ inteſtina exciderant, feliciter ac expeditè curari vidimus. Scribitur autem Galenus, mediocre foramen anguſtiori ſalutarius eſſe, ut liberè retrudantur inteſtina. Nec admodum formidanda hæmorrhagia erit, quia paucæ inſignes venæ eò loci occurrunt, nec ſubinde ſpaſmi periculum eſt, quia ſectio fit in loco commodo, non in capite, aut in cauda, ſed in medio muſculi, vbi nulli exquiſitæ nervoſæ fibræ exiſtunt, quæ propter rem infenſam, ad ſuum principium cum violentia, ac doloroſa diſtentione retrahantur. Sed & finis extremitatum, qui eſt in interiori parte, multò eſt laxior, quam circa vertebras, ubi cohæret, quod ſingulari naturæ providentia fuit factum, ut poßit abdomen liberè contrahi, vel diſtendi, ieiuno aut pleno ventriculo; craſſo aut macilento corpore: ſano, aut hydropico; aut etiam in gravidis mulieribus.*

Tertia.

At ſi forte hernia, ſeu ruptura, ob peritonæum diſſectum, male conſolidatum, maneat, magni id boni loco haberi debet, ſiquidem tam exiguo malo declinantur duo alia ſumma, quæ aliter vitari non poſſent, matris, & fœtus præſentanea mors, quippe naturâ præferunt homines, ambiguæ & ancipiti valetudini, deformiorem, ſed ſecuram vitam. Nec inſuper perterrere nos debet uteri inſcißi magnitudo ulceris, quia eius eſt uteris naturæ, ut confeſtim fœtu extracto, in ſe collapſus contrahatur, ita ut per primam (quod aiunt) intentionem conſolidetur, adiutus præſertim à calore nativo, & humido radiculi, & à circumiacentibus partibus ſuaviter munitus. Licet autem idem venas multas, & arterias habeat, non magis pertimeſcenda hæmorrhagia eſt, quam in naturali partu, in quo perinde omnes dilacerantur; ſed facile per ipſius os ſi opus ſit, iniecto uterino clyſtere, evacuata prius debita copia, conſolidatur, diligenter animadvertendo, ne quid præter naturam intus remaneat.

Quarta. Quinta.

Roboratur ſententia.

Cum igitur ſectio veſicæ, ob eiuſdem calculum feliciter ſæpißime cedat, hæc uteri, quæ longe tutior, facilior, & utilior, & urgentior, ac magis neceſſaria eſt, perquirenda omnino erit, & animoſe adminiſtranda. Inſuper cum uterus tanto

tanto apoſtemate affici poßit, ut interdum in hypogaſtrio eum aperire oporteat, periculoſiori ſæpe loco, quam ubi cæſarea ſectio fit: Cumque rurſus adeo magno ulcere affici poßit, ut integer fœtus mortuus, aut ipſius oſſa, ad inteſtina uſque & abdomen perveniant, & inde per ſedem, aut abdominis ſectionem à natura reiiciantur, quidni uterus pari, aut maiori neceßitate confidenter ſecari poterit?

Hoc tamen advertant medici, exercendam hanc ſectionem non eſſe, niſi in deſperatis omninò caſibus; nam Hippocrate *dicente, extrema, & admodum periculoſa remedia, non niſi extremis morbis ſunt adhibenda; præſertim à medico poterit exerceri, ubi à natura, vel caſu, antea facta vel tentata fuerit.* *Admonitio prima.*

Porrò ſervari pariendi facultatem, poſt hanc læſuram, mihi perdifficile eſt, ne dicam impoßibile, tametſi enim conſolidatus uterus poßit concipere, in partu tamen poſt ingentem cicatricem dilatari ſatis non poterit, niſi cicatrix denuò hiſcat, expultrixque uteri diſpergatur, ac proinde infirmior evadat, idcirco aut periclitabitur mater, aut oportebit eandem cæſuram denuò reſerare, ac per eam fœtum extrahere, ideo in definitione, ubi ab aliis additum fuerat, ſalva pariendi facultate, nos concipiendi virtute ſuperſtite, poſuimus. *Secunda.*

Advertant etiam medici id, quod ad ſucceßionem maximè intereſt, infantem ſupervivere non poſſe in utero, mortua matre, niſi in eodem ictu temporis quo anima ex matris corpore migraverit, ab utero extrahatur, aut paulo ante, dū in agone puerpera eſt, præſentibus adhuc ſpiritibus vitalibus; huius rei cauſa eſt, quia vita & motu puerperæ ceſſante, ceſſat etiā infantis vita, & motus cordis, qui in infante pendet ex diſtentione, & contractione duarum arteriarum umbilicalium, qui motus ubi ceſſat in matre, è veſtigio ceſſat in infante, quia non ante umbilici ceßionem ſpiritum per os trahit, nec in utero per os reſpirare poteſt, ſecundinis involutus, uteri parietibus occluſus, & tot mucoribus circumfuſus; ideoque quotquot cæſaris nomine fuerunt ſalutati, Scipio, Cæſar, Manlius, Sanctius ac reliqui, qui ſupervixere, palpitante, aut adhuc viva matre fuiſſe eductos, credendum eſt. *Tertia.*

De abortu.

CAP. IV.

ABortus quaſi à naturali ortu remotus, dicitur imperfecti, & ante maturitatis tempus, fœtus excluſio. Hæc ſi intra ſeptimum diē

Definitio. Effluxio. Deperditio. Partus illegitimus. Species.

contingat, effluxio nuncupatur, à quibuſdam obſtetricibus falſum germen : à die quadrageſimo aborſus, ſive abortus, nam inter haſce voculas plerique inutiliter diſtinguũt, aborſus nuncupantes, deperditiones, quæ primis menſibus conceptu exorſo fiunt, abortus vero, quæ ultimis, & propriè pariendi tempus eveniunt, quæ enim octavo contingit menſe abortus vacari non conſuevit, ſed partus illegitimus quia vivunt, in Ægypto, & aliis in locis. Eſt affectio in genere excretorum præter naturam.

Cauſa. Interna ex parte corporis.

Porrò abortus, vel ab externis cauſis fit, vel ab internis : internarum aliæ ad corpus pertinẽt, aliæ ad animum ; ad corpus quidem quatuor intemperies, nam calida humorem depopulatur, à quo fœtus deſtitutus corrumpitur. Ex frigida, quia naturæ inimica parvum alimentum fœtui ſuggeritur : Ex humida ligamenta inprimis non ſolideſcunt, & humore plenis acetabulis facilè fœtus ſuffocatur, & humore retentrix infirmior fit, quam ut poſſit fœtum ad debitum tempus continere; atque ex nimia humiditate, orificii matricis amplitudo patula & hians redditur. Sicca intemperies abortus cauſa eſt, quia ligamẽta, veluti chordæ, exſiccata diſrumpuntur, & fœtus nutrimento deſtituitur, ſubindeq; corrumpitur, haud ſecus ac planta in terra arida, & arenoſa. Sunt etiam internæ cauſæ, fœtus mortuus; inutilis, ac vitioſa fœtus moles; flatus : & uteri quilibet tumor præter naturam : aut ulcus, aut morbus acutus vel febris 5. aph. gracilitas & nimia fœminæ extenuatio : aut craſſitudo, vel obeſitas, craſſa enim totum in ſe alimentum convertit, gracilis autem ſufficientem non habet, & utero eſt minus capaci, demum internæ etiam cenſentur cauſæ diarrhæa ingens, tormina acuta, ſtranguria cum ardore, & inflammatione coniuncta.

Ex parte animi. Externa.

Ex parte animi ſunt omnes eius paſſiones, ut ira, gaudium immodicum, triſtitia, riſus præſertim horror ſeu timor. Externæ ſunt horrendus obiectus, aut repentina hominum dimicatio: mortuorum & laniatorum inſpectio : latronum incurſus, fulgur, tonitruum, ignis accenſus in ædibus propriis, aut vicinarum ; bombardarum & nolarum ſonitus : conſtitutio auſtralis inconſtans & partum clemens : aër fœtidus cloacarum : frigidus etiam nimis, aut impenſe calidus, quippe nimia frigiditas fœtum perimit, caliditas halitum intercipit, & in utero ſuffocat : teter etiam dolor lucernarum aut fanalium extinctorum : vel venenata ſubſtantia, aut peſtilens : ea inſuper omnia, quæ diſſol-

diſſolvunt uteri acetabula, per quæ fœtus alimentum capeſſebat, ut violenta exercitatio, ſaltus, equitatio dura, aut vectio : gravioris oneris geſtatio, tuſſis, ſternutatio, vomitus violentus, caſus vehementer concutiens, aut ventris ictus fœtum contundens : balneum, quia laxat, nimia evacuatio, venæ ſectio, hæmorrhagia, nam mulier ſanguine miſſio abortit, idque magis, ſi fœtus ſit grandior : immodicus, aut mali ſucci cibus, vel potus, inedia longa, & arcta ieiunia : debilitas ipſius fœtus : coitus maxime poſt ſeptimum menſem debilitat, & abortum provocat, quia vincula remolliuntur ac diſſolvuntur, tranſitus per herbas, quæ abortum provocant, & menſtrua, arcta alligatio, qua fœminæ plerumque utuntur, ut corpori venuſtatem concilient, in quem etiam uſum aſſulas ligneas, ſeu eburneas, ac etiam ferreas Venetæ, Anglicæ, & Antvverpienſes ad ſternum, & pubem, haud ſine fœtus detrimento ſubiiciunt. Vteri præterea nimia magnitudo, vel exiguitas, abortus cauſa eſt, & vitia quælibet totius vel principis alicuius partis.

Indicia, quæ futurum abortum portendunt, ſunt lac ſponte fluens è mammis, præſertim aquoſum : mammillarum ſpõtanea extenuatio; nam, ſi gemellos habent, dextra mamma gracileſcit, marem, ſi ſiniſtra, fœmellam amittit : laterum ventriſque ſuperioris coarctatio, lumborum, & coxarum gravitas, & ad metum ſegnities, capitis & oculorum dolor, ventriculi morſus, frigiditas extremorum, animi deliquia, febris, horror, convulſiones, quæ ſi retrorſum fiant, & veluti comitiali morbo afficiatur mulier, medicamentorum violentia, procuratum abortum accuſat, ut retulit Aëtius : Quod ſi fœtus iam moveri cœperat, rarior languidiorque motus evadit, cumque abortiendi tempus inſtat, aqua primum ſanioſa ab utero profluit, loturę carnis ſimilis, deinde cruenta, hinc purus ſãguis, poſtea grumi, ac demum fœtus ipſe formatus, aut informis excluditur. *Signa.* *Hipp. 5. aph. 38.* *Lib. 16. ca. 19.*

Quæcunque præter naturam tenues utero gerunt, ſecundo menſe abortiunt, priuſquam craſſeſcant : cauſa eſt alimenti penuaria, vel humorum pravitas, & uteri imbecillitas, quæ nec trahere poteſt, nec habet unde trahat. Primis menſibus fœmellarum magis abortus contingunt, ultimis maſculorum, rationem tradidimus capitulo *de morbis acutis prægnantium.* In abortu *Prognoſtica.*

quam

quam in legitimo partu longè gravius afficiuntur, & torquentur fœminæ, minus verò læduntur illæ, quæ firmiores ſunt, quam quæ laxam habent alvum, & partes uteri debiles, minus etiam periclitantur, quæ ætate ſunt provectiores, quam primiparæ, facilius tamen abortit, quæ fœtum, ad tolerandam famen minus diſpoſitum geſtat. Si hyems auſtralis, aut pluvioſa ſit, ver ſiccum, & Aquilonium, inquit *3. aph. 12.* Hippocrates, mulieres, quibus partus ad ver inſtat, ex quavis occaſione abortiunt, cauſa eſt, quia humida, ac mollia, & rara reddita corpora, per hyemem tepidam, ad intimas ſui partes deſcendentem frigiditatem facilè admittunt, ac præſertim ſi ſubita mutatio fiat, quia imbecilla prægnantium corpora, repentinam inclementiam perferre nequeunt.

Curatio. Curatio tota ſita eſt in præſeruatione, nam facto abortu, non differt à curatione eius, quæ legitimè peperit. Si igitur ab aliqua intemperie abortus fieri conſuevit, introductione contrarii curatur: ſi à morbo quovis, providendum ei debita ratione. Si ex aſſumpto pharmaco, ex relatione id dignoſces, præcavebis vero iis, quæ *Hypercatharſin prohibentia.* hypercatharſin prohibent, vim nimirum, & acrimoniam medicamenti retundentibus, ut aqua tepida cum ſaccharo, amylo, ſyrup. viol. portulacæ, aqua hordei, & ſimilibus; ſi ex ſanguinis miſſione abortus impendeat, reficientibus omnino & roborantibus utendum, de quibus infra 4. remediorum genere: Si ex humoribus acribus & mordacibus, ex doloribus lumborum, & inguinum ac pudendi, cum eroſionis, vel exulcerationis ſenſu id captabis, & ex reliquis quæ humoris prædominium demonſtrant, quem ante conceptum purgabis, & cibis boni ſucci attemperabis. Si à tumore duro, mola, aut uteri hydrope, curatio ex propriis capitibus petenda; dignoſces vero tumorem, ex dolore & tactu: molam, quia toto ferè gravidationis tempore ſanguis aut virulentia aliqua ex utero inſtillat, hydropem, quia digiti tactu oſculũ uteri gracile, & obſcuratum ac humidum per ſentitur circa initium: procedente vero tempore, cum fœtus movetur, venter intumeſcit, ad contactum dolet, febris adeſt, dentium *Si ex humorum copia curatio.* ſtridor, & reliqua ſuo loco dicta. Si vero ab aliis cauſis fiat, curatur quatuor remediorum generibus: ac primo, ſi ab humorum copia fiat, dignoſcitur ex pletoriæ ſignis, & quia iuvenculis boni habitus primis præſertim menſibus, citra manifeſtam cauſam contingit, ac veluti

va.ices

varices in cruribus & inguinibus fiunt, mammæ turgent, & ſanguis è naribus fluit, aut per os cum vomitu, aut tuſſi, ſæpè etiam per collum uteri. Curatur parco victu, modico exercitio diutino, ſed lentè, & per intervalla facto, ſomnus ſit paulò longior, aër temperatus, cubiculi feneſtræ orientem, aut ſeptentrionem reſpiciant, ſanguinis miſſio fiat bis, aut ter ante conceptum, vel 1 2. 3. 4. 5. aut etiam 6. à conceptione menſe, quo potiſſimum aborire conſueverit: ſed in 5. & 6. cautè, & cum præmeditatione, urgenteque neceſſitate, & adhibitis interea umbilico, quæ 4. remed. genere dicenda ſunt. Renibus verò, ad extinguendum ſanguinis fervorem, adhibeatur unguentum refrigerans, ſandalinum, cum oleo roſ. aut viol.

Secundo ſi ex laxitate ligamentorum fiat, ob mucorum copiam proveniente, dignoſcitur, quia menſes fiunt, pauciores ante conceptum, & poſt menſtruam purgationem, per duos aut tres dies mucci ex utero prodeunt, ſæpè etiam cum horore, & calore. Curatur purgatione ante conceptum facta, per pillullas de hiera maſtichinas cum aromate, de agarico; de rhabarb. cum agarico, & maſtice: advertentes, quod hæ uteri cauſæ morboſæ, prius quam mulier concipiat, tollendæ ſunt, nam muliere iam gravida, difficilis eſt earum affectionum curatio. Sic poſt purgationem utendum iis, quæ pituitam ab utero deducant, ac diſcutiant, peſſis, ſuffumigiis, unguentis, emplaſtris: ut ℞. *ſeminis fœniculi, arthemiſiæ an.* ʒ ij. *cinnamomi, cariophyllorum, mei an.* ʒ j. *radicis gentianæ pulverizatæ* ℈ iiij. *myrrhæ, & tragacanti an. q.* 5. fiant peſſaria; aut ℞. *medullæ colochyntidis, myrrhæ, nitri, cumini an.* ℥ j. *caricarum contuſarum q.* 5. fiant peſſaria; hoc etiam oleum in uterum iniectum mirifice prodeſt, accipe colochyntidem magnam, ſuperne incidito; eiectis ſeminibus ac medulla, capacitatem reple oleo irino, cooperiatur cum diſſecta particula, ac in cineribus calidiſſimis coquatur, oleum excolato, ac in vulvam tepidum injicito. Suffumigia vero parantur, ex cinnamomo, cariophyllis calamo aromatico, ladano, ligno aloës, bezoino, pipere, lavendula, calamentho, arthemiſia, pulegio, alipta, & gallia moſcata, iunco odorato, moſcho, & ambra; ut ℞. *ladani puri* ℥ ß. *ſtyracis calaminthæ an* ʒ j. *ligni aloës ſabinæ ſiccæ an.* ʒ ß. *ambræ* ℈ j. *moſci g. iiij. miſce,* fiant trochiſci pro ſuffumigio: aut ℞. *ſtyracis* ℥ ß. *ligni aloës* ʒ ij. *balſami, & ambræ griſeæ an.* ʒ j. *muſci* ℈ j. *fiant ut ſupra;* aut linimenta hac ratione adhibeantur. ℞. *ſucci arthemiſiæ, men-*

Si ex laxitate.

Admonitio.

Peſſi.

Oleum.

Suffitus.

Linimentum.

thæ an. ℥ ß. olei anethini, rutacei an. ℥ j. vini optimi ʒ iij. bulliant in duplici vaſe ad vini conſumptionem, & adde cinnamomi pulverizati, cariophyllorum, macis, piperis albi an. ℈ ij. moſci g. v. ceræ q. ſ. pro linimento, quo ingui-

Emplaſtrũ

na & pubes perfundantur. Aut fiat ſequens emplaſtrum, quod iiſdem partibus adhibeatur. ℞. *cariophyllorum, galangæ, zinziberis. ligni aloës an. ʒ j. nucis muſcatæ, zedoartæ, ſeminis ocymi, ſpicæ, croci an. ℈ ij. raſuræ eboris, margaritarum an. ℈ ij. ambræ g. x. moſci g. iij. ſtyracis. ladani an. ʒ ij.* miſce, fiat emplaſtrum, uterum exſiccat, calefacit, & roborat. Denique cuncta ferè conveniunt quæ utero humido utilia eſſe ſuo loco diximus, at reliquis non proficientibus ſudare expedit ex decocto chinæ.

Si uterus parvus.

Tertio ſi ex utero parvo denſo, ac conſtricto abortus fiat, curatur iis, quæ dicta ſunt ca. de utero ſicco, præſertim balneis, ſed his cautè, ſi mulier gravida jam ſit.

Si à cauſis procatharcticis.

Quarto ſi à cauſis externis fiat, à quibus plerumque accidit, eas ex relatione dignoſces; fœtum autem omnino divulſum non eſſe, neque ligamenta diſrupta deprehendes, quia ſanguis nullus aut certè parciſſimꝰ inſtillat ex utero, ac tunc ſolum imbecillus eſt, & commo-

Roboratio fœtus.

tus, quia mater perterrita, defeſſa, dolens, percuſſa, vulnerata, aut aliter affecta fuit. Curatur roborantibus auxiliis, umbilico & dorſo applicitis, imo etiam ventriculo, ut flatus diſcutiantur, feliciorique ibi facta concoctione, fœtui alimentum copioſius ſubminiſtretur; valet in hunc uſum ſequens confectio *zedoariæ, doronici an. ʒ ij. margarit: bdellij, coralli rubei, ſuccini, ſerici crudi an. ʒ j. caſtorei ʒ j. ß. muſci ſuper lapides in aqua naſcentis, ſpicæ an. ʒ ß. cardamomi, croci, cariophyllorum an. ʒ j. mellis aut ſacchari q. ſ.* doſis ℥ ij. cum vino; prodeſt confectio Alkermes de hyacintho, ſmaragdina, de citro, de gemmis, diamargariton, quæ omnia vires reficiunt, aut etiam diatrionpipereon, diagalanga diacy-

Ventriculo.

minum. Extrinſecus ventriculo applicatur oleum nardinum, de maſtice, de abſynthio, cydoniorum; ſuper inſperſo pulvere aromatici roſ. calami aromatici, diarrod. coralli, roſ. rub. abſynthii, menthæ ex quibus etiam cum ceta fiat linimentum, additis g. v. aut viij. moſci,

Vmbilico.

capitur autem ℥ j. ceræ pro ℥ j. olei. Umbilico ad fœtum roborandum applicatur, mica panis leviter torrefacta, ac vino & pulveribus aro-

Emplaſtro.

maticis reſperſa, pomum odoriferum aſſum eodem vino & pulveribus involutum, aut carnis ſemiaſſæ fruſtum, cum iiſdem ſpeciebus; emplaſtrum de corticibus caſtaneæ Montagnanæ, aut aliud dictum

comi-

comitiſſæ à Varignana deſcriptum; vel emplaſtrum de raſura panni coccynei, poſitum ſuprâ cap. de prægnantium moderamine: efficacius adhuc eſt id, quod recipit *Ladani ʒ ij galangæ ℥ j. nucis muſcatæ, nucis cupreſſi, boli armeni, terræ ſigillatæ ſanguinis draconis, balauſtiarũ an. ʒ ß. acaciæ, hypocyſtidis an. ℥ j. maſticis, myrrhæ an. ʒ ij. gummi arabici ℥ j. therebinthinæ venetæ ʒ ij. picis naualis ℥ j. ß. ceræ q. ſ.* fiat emplaſtrum, applicetur pubi, ac ſi pruritus ſupervenerit, remoto emplaſtro, locus inungatur unguento roſar. aut refrigerante Galeni. Facile paratu hoc eſt ℞. *olei myrthini, cydoniorum, maſticis an. ℥ j. hypocyſtidis, acaciæ, boli armeni, ſanguinis draconis an. ʒ j. ſandali citrini ʒ ß. ceræ q. ſ.* fiat unguentum; plura alia reperies cap. de prægnante morbo acuto correpta.

Animadverſione dignum eſt, eſſe fœminas non paucas, quæ etſi gravidationem bene valeant, ſtatim tamen à conceptu valetudinariæ fiunt, & ægrotant, quia habitu ſunt bilioſa, aut utcunque morboſo, ideoque illico à menſtruis retentis, mille ſymptomatum generibus corripiuntur, à quibus per alvi ſolutionem ſponte, ac leni medicamẽto factam liberantur, prævenire tamẽ præſtat ante gravidationis tempus, & pravum habitum in meliorem commutare, facta ſanguinis miſſione, deinde purgatione ex diluto rhabarb. bis in ſeptimana ſumpto, ſi humores ſunt bilioſi; ſi vero aduſti, decocto foliorum ſenæ, & poſt gravidationem à purgatione abſtinere, niſi plurimi prædictorum ſuccorum abundent, & certo fœtum perdituram conſtet, tunc enim modicum rhabarb. cum ſaccharo roſ. porrigere licet, aut cydoniatum purgitivum, & ea quæ roborando ſanguinem mundificant, de quibus c. de calida uteri intemperie, dictum abundè eſt. *Admonitio*

Scholium.

Teter enim odor lucernarum] *Monet mortalium ſuperbia, ut Plinii verba etiamſi invitus hoc loco inſeram. Miſeret, inquit, atque etiam pudet æſtimantem, quam ſit frivola animalis ſuperbiſſimi origo, cum plerumque abortus cauſa fiat odor à lucernarum extinctu, his principiis naſcuntur tyranni, his carnifex animus: tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius exiſtimas, ſed partum, tu cuius ſemper in victoria mens; tu, qui te Deum credis, aliquo ſuc-* *7. nat. hiſt. 7.*

ceſſu tumens, tanti perire potuiſti: atque etiam, hodie minoris potes, quantulo ſerpentis ictus dente, aut etiam, vt Anacreon Poëta acino uvæ paſſæ; aut, ut Fabius ſenator prætor in lactis hauſtu uno pilo ſtrangulatus: is demum profecto vitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit. Hæc Plinius. Sed eo etiam humana fragilitas, & miſeria devenire ſolita, ut & in utero matris, labores quoque experiatur homo, & mortem, ita ut fatigetur antequam indigeat, & nondum natus moriatur.

De partu vitioſo.

CAP. V.

CUm quatuor ad naturalem partum requirantur in genere conditiones, ut videlicet fiat tempore debito; debita figura; cum debitis ſymptomatibus; & moderatis expurgationibus; ubi erratum committitur in una, vel pluribus ex hiſce conditionibus, non naturalis appellatur. Ac ſi in tempore error ſit, aborſus dicitur, de quo ſuperiori cap. ſi in figura, vitioſus partus; ſi cum ſævis ſymptomatibus, difficilis; Secunda vero relicta, diminuta ac nimia lochia, ad expurgationes pertinent. Confundunt ſcriptores difficilem partum cum vitioſo, nos clarioris doctrinæ gratia de vitioſo hoc capite, de difficili in ſequenti verba faciemus.

Differẽtia. Tunc autem fit vitioſus partus, cum fœtus una è quatuor potiſſimum figuris exit, quippe aut pedibus promitur, aut manibus, & hoc dupliciter, quia interdum ambobus ſe præſentat, interdum uno: ſimiliter nonnunquam ambabus manibus, plerumque una duntaxat. Tertia figura eſt, quando egreditur obliquus, id eſt, in latera, idque dupliciter, aut in alterum latus, aut in ventrem. Quarta duplicatus, quæ etiam figura gemina eſt, aut enim primitus natibus propinquat oſculo uteri, aut capite, & plantis pedum ſimul iunctis, quas omnes figuras Hipp. poſuit, eas vero, ac plures ad eaſdem reducendas depinxit Eucharius Rodion. *1. de morb. mul. 47. Lib. de partib. homin.*

Cauſa. Contingit vitioſus partus duabus potiſſimum de cauſis, uteri videlicet ſpacioſitate, vel quia mater in partus labore, dum acerbiſſimi ac extremi cruciatus parturiendo ſæviunt, nullo loco conquieſcit, ſed modo ſurſum ſe jactat, modo deorſum, nunc in hanc, nunc in illam partem,

partem, his enim de cauſis fœtus non conſiſtit, ſed huc ac illuc labitur, eas poſuit Hipp. quibus adde capitis infantis debilitatem, quo, qui ligamenta diſrumpere nequit, manibus vel quavis alia parte id efficere conatur. Porro indicia vitioſi partus ferè omnia coniecturalia ſunt: nam ſi vehemens dolor adſit, & mulier prædicto modo ſe verſet, verendum omnino eſt, ne inverſa figura fœtus exeat, cunctæ vero inverſæ figuræ, adeo periculoſæ ſunt, ut ipſæ mulieres ſæpius pereant, ſæpiſſime infantes, nonnunquam matres una cum fœtibus, vel ſi felix, & fortunatus fuerit partꝰ, ſaltem difficillimi ſint, inter hoſce tamen minus periculoſi cenſentur, qui in pedes exeunt, quos latini Agrippas propterea dixere, & malum omen portendere ſemper rati ſunt, vel quoad corpus, vel quoad animum.

Lib. de. nat pueri. *Signa.* *Prognoſticum.* *Agrippa.*

Curatur vel potius præcavetur vitioſus partus tribus remediorum generibus, ac primo quidem ſitu parturientis, & infantis. Satagendum itaque ut mulier, dum parturit, ſemper quieta ſit, ac debito modo collocata, uti cap. *de partu naturali* dictum eſt. Dolores, quoad fieri poſſit, patienter ſuſtineat, quia ſic minus agitabitur. Aër ſit temperatus, ſed neque cibo impleatur, imo ſi fieri id poſſit, ieiuna conſervetur, aut ſaltem exhibeatur cibus exiguæ molis & plurimi nutrimenti, quippe ventriculo cibo pleno, dilatari uterus nequit, ac dũ extenditur, magis mulier laborat; exhibeantur igitur ovorũ vitelli cum vino, epata gallinarum, iuſcula earundem, aut paſta ſacchari cum ambra, moſco & aqua roſ. Luſitani (*alcorſam*) vocant.

Curatio.

Secundo iis medicamentis utendum, quæ partum facilitent & dolorem minuãt, ſic enim mulier minus agitabitur, ea conſcripta reperies bap. ſequenti, præſertim autem adhibeantur fotus, & linimẽta blanda, itemque peſſaria, ex myrrha & caſtoreo, ſic fœtus faciliorem ac leniorem exitum inveniet, & mater cum minori ærumna, & cruciatu pariet.

Partus facilitantia, & dolorem mitigantia

Tertiò ac præcipuè univerſa vitioſi partus providentia in eo conſiſtit, ſi obſtetrix ſuo miniſterio curet, ut fœtus naturali figura prodeat? parturiens igitur, competenter, in lecto locata, elevatum habeat corpus, ac ſi fœtus in dextrum latus infixus eſt, in ſiniſtrum cubet, & vice verſa: ſi vero matris poſitura infantis ſitum corrigere nequeat, tunc chirurgus, diligenſve obſtetrix, quæ natura molliuſculas habeat manus, vel oleis & unguentis delibutas, unguibus præciſis, ne fœtus

Obſtetricis opus. *Infantis reductio ſi in pedes.*

offendatur, ac in unum conductis digitis, primum curet, ut; ſi fœtus figura naturali appropinquat, in ea conſervetur, quod qua ratione fiat, & quæ ſit naturalis figura primo huius lib. c. iam diximus At ſi in ambos exeat pedes, non eſt mutanda hæc figura, ſed tentandũ erit, ut man⁹ infantis in crura, & ſuras demiſſæ, una cum pedibus molliter prodeant nã difficulter fieri poteſt, ut pedes ſurſum verſus iterũ retrudantur, quo naturaliter exeat: ſin autem manus pedum muſculis non applicet, ſed in ſublime erectas habeat, periculoſiſſimus ſit partus, & brachia læduntur. At ſi in manus ꝓcidat ambas, oportet obſtetricem humeris apprehenſis partum eouſq; intrò reducere; quoad man⁹ lateribus applicet, ac deinde ſuo modo ad egerendum remittat; ꝙ pariter intelligendum venit de manu vel pede ſingulari, utrumq; enim initio reduci debet, ut pariter ducantur manus, &, ſi fieri id queat in caput egrediatur. Conſimilis diligentia adhibenda, ſi ſuper genua, latus, aut quamvis aliam partem procubuerit, vel ſi complicatus exierit, pedibus capiti adiunctis, aut natibus primitus exeuntibus; quippe in hiſce de reducendo fœtu habenda eſt cura; quod ſi non conſequitur, tunc mulieris pedibus comprehenſis, ipſam vehementer concutere opus eſt, donec fœtus aliam repræſentare figuram comperiamus, ut enim motio, & agitatio iis, quæ naturaliter pariunt, periculoſa exiſtit qa naturalem figurã invertit; ſic, ubi figura non naturalis eſt, conducit, quia eandẽ in naturalem convertit. Illud ſemper obſervantes in prædictis reductionibus, ne manus aut tenella pueri brachia plurimũ tractemus, ne fortè ob teneritudinem divellantur, laxentur, flectantur, & exarticulentur. Verum ſi partus ſimplex aut unus non fuerit, ſed gemini, iiq; ſimul ſe promanant, ſi in caput prodeant, obſtetrix alterum poſt alterum deducat, ita tamen, ut poſteriorem è manibus non emittat, & priorem debita figura conſervet.

Si in manus.

Si complicatus.

Geminus infans.

At, ſi non capite ſed pedibus ambo exeant, danda etiam opera eſt, ut alterum quam commodiſſimè, eo pacto, quo ſupra in ſimplicibus docuimus, excipiatur. Si vero ita ad exitum tendant, ut alter capite, alter pedibus ſeſe præſentent, elaborandum pari ſtudio erit, ut qui prior ex iis fuerit, is prius educatur, ita tamen ut neutrum alterum inter exeundum allidat; tamen ſi, qui poſterius exit, in pedes converti denuo poſſit, ut caput foribus obvertatur, tutum id quidem foret, quod pariter in ſimplici intelligendum. Reliqua ad hanc operationem attinentia, videre licet c. de fœtu mortuo.

De

De partu difficili & laborioſo.

Cap. VI.

INter reliqua animantia ſola mulier paritur difficilem partum, quippe quæ ſola maximos inter pariendum ſuſtinet cruciatus cuius rei naturales cauſas aſſignant, debilitatem fœminarum noſtri generis; earundem vitam otioſam, & magnitudinem capitis infantis, præcipua tamẽ ex diuinis oraculis petenda, ac referenda in lapſum primæ mulieris, voluit enim altiſſimus ſexum illum, qui tantarum ærumnarum cauſa fuit, huic ſubiici calamitati, ut ſcriptum eſt Geneſis 3. *Definitio.* Dicitur autem difficilis partus ille, qui cum fœtus vel matris periculo accidit, vel quia cum graviſſimis fit ſymptomatibus, vel quia tardius procedit, ita ut longo tempore prematur mulier. *Species.* Reponitur difficultas pariendi ſub genere immodicè contentorum, nam etſi fœtus non ſit res præter naturam, nec pars utero gerentis; proportione tamen reſpondet iis, quæ naſcuntur, & familiaria ſunt, ut fructus, & ova.

Cauſa. Cauſa huius rei, in univerſum aut externæ ſunt, aut internæ. Externæ quidem quæ partus difficultatẽ inferunt, ſunt Aquilonaris conſtitutio, aut intemparata, veluti nimis calida, quæ vires diſſolvit; frigida aut ſicca, quæ uterum dẽſat; moderate calida, & humida ad partum facilitandum valet. Sunt etiam externæ cauſæ omnes animi paſſiones, quæ diſtrahere poſſunt, quo minus mulier tota huic actioni ſint intenta, ut ira, mœſtitia, verecundia, timor, vehemens ipſius partus dolor, & inconveniens ſitus parituræ, ut ſi ſtet, aut ſedeat.

Interna. Internæ vero cauſæ ſunt ex parte mulieris, ex parte fœtus, & ex parte membranorum. Ex parte mulieris, quia cum imbecilla ſit, enixu ſeipſam iuvare non poteſt: aut quia anheloſa eſt ita ut non valeat ſpiritum cohibere. His accedit vigilandi impotẽtia, doloris privatio, inſenſibilitas, manſuetudo, nimia pinguedo, & obeſitas præcipue omenti vel nimia extenuatio, & ſiccitas, ſic ut ligamenta dura extenſaque partui non cedant, qualia plerumq; habent annoſæ 40. annum excedentes; qa iis uteri muſculi exſiccati ſunt, ac minus extenſibiles.

Facit enim difficultatem partus exigua vulva, aut tumor in locis genitalibus, vel caro iiſdem adnata, vel obliquitas cervicis uteri, calculus veſicæ, aut vrinæ copia in eadem, aut excrementorũ in inte-

ſtinis

ſtinis multitudo; aut tumentes hæmorrhoides, nam qua ratiõe os uteri comprimendo, conceptum impediunt, eadem partum reddunt difficilem; adhæc uteri diſtentio, oris ipſius ſtrictura, & colli longitudo, aut ſi oſſa pubis nimiũ conſerta ſint, aut parturiens puella, nec dum vigorem adepta, magis etiam primiparæ ãguntur & ob imperitiã corpus aptè præparare ignorant.

Ex parte fœtus. Ex parte fœtus cauſæ ſunt, ſi inuſitatæ magnitudinis exiſtat, aut exiguus nimis, qui nec vincula diſrumpere queat: nec uterus ei adæquetur: aut ſi magni capitis, vel admodum exigui, hic enim non aperit vias, nec ab obſtetrice apprehendi poteſt; ille difficulter egreſſum invenit. Similiter ſi parvi ponderis aut debilis ſit, quia tunc ſeipſum adminiculantem non præſtat: fœmina inſuper maiorem ſemper infert dolorem, quam mas, quippe quæ, debilior cum ſit, non ita ſibi inter exeundum auxiliatur; ſubinde ſi plures fœtus ſint, aut ſi mortuꝰ, aut monſtroſus, aut ſi informem aliquã carnem ſecum iunctam habuerit: aut ſi figura aliqua, præter naturam oſculo uteri appropinquet.

Ex parte membranarum. Ex parte membranarum partus redditur difficilis, ſi aut non abrumpatur ſecundina ob craſſitudinem, aut ob tenuitatem priuſquam eſt opus, dilaceretur, humore ſiquidem evacuato, infans præ ſiccitate debitè non devolvitur, nonunquam etiam difficilis accidit partus, quia vaſa umbilicalia collo circumvolvuntur, duobus aut pluribus interdum gyris, quod ſtolidis mulierculis vanæ prædictionis occaſionem ſæpe præbet infelicitatis nimirũ, filiolus meus ſic natus 8. tamen ſupervixit menſes, matre pia in puerperio deſiderata, ego utramque feliciſſimum iudico, qui meliori fruuntur vita: Si autem amnion membrana ſola hiſcat, antequam fœtꝰ in utero volvatur, tũc loci moleſtia totus afficitur.

Facilis partus cauſa. Huc reducere oportet uteri imbecillam expultricem, & validam retentricem: nam mater abdominis muſculis, infans propriis viribus, uterus otiante retentrice, & irrita expultrice, partum facilem parant: difficulter tamẽ ſemper fœtus egreditur, ſi mortuus ſit, aut ſyderatus, aut duplicatus.

Signa. Significant partum difficilem fore, primo conſuetudo difficulter pariendi: deinde præſentia cauſarum, potẽtium id efficere, quarum externas iam numeratas, ex laborantis & aſſiſtentium ſermonibus dignoſces: ſic etiam, ſi ſit tenella; aut nimis profecta, aut alias debilis, ob debilitatem matris partum fieri difficilem iudicium eſt: ſi vero vẽter ſit magnus ex parte fœtus, quia aut totum corpus, aut membrum

aliquod

aliquod magnum eſt, ipſum autem debilem eſſe, ex languida & tarda motione percipitur, qui ſi mortuus ſit, à motu prorſus ceſſat: ventris adeſt frigiditas, dolor circa umbilicum gravis, ſpiritum fœtidum mulier exhalat, color faciei mutatur, reliquaque adſunt ſigna cap. *de fœtu mortuo* jam recenſita.

Si ex parte ligamentorum, ex apparentibus, & ex defectu reliquorum ſignorum, id deprehendes, dolor etiam circa dorſum, aut ad clunes tendes, difficilem partum portendit, ac, ut Raſius ſcribit, multa pante artus tempus expuitio, quia inde contrahitur ſiccitas, qua nihil facilitati pariendi infenſius eſt.

Prognoſtica.

Dolor verò pectinem, & partes anteriores prope vulvam occupans, in muliere robuſta, facilem promittit partum, præſertim ſi mulier conſtanti ſit ac bono animo, & anhelitum habeat laudabilem, ſpes eſt ſalutis, & matris, & fœtus, Utrumque tamen ſæpe periclitatur, ſi contraria adſunt, omnis enim partus difficilis, præter vitæ diſcrimen, alia etiam incommoda affert, nam ſæpè ex magno conatu peritonæū rumpitur prope umbilicum & inguina, ac excūtibus inteſtinis hernia fit. Aut frangitur vena pectoris ſeu uteri, unde phthiſin incurrunt, ſanguinis ſputum & tuſſim, dilatetur interdum pupilla, ac viſus offenditur, quod Avenzoar notavit. Magnus Albertus, in lid. de ſecretis mulierum, partum aliquando adeò fieri difficilem adſtruit, ut omnia oſſa frangantur, & fiat ſciſſura continua ab ano ad uterum, quod ultimum ſæpè vidimus, nec tamen ruptio eſt, ſed dilaceratio cutis.

Curatio.

Curatur partus difficilis quatuor remediorum generibus, victu, ſitu, medicamentis tam externis, quam internis, & manus opera: Collocetur igitur mulier in conclavi non admodum calido, neq; frigido, ac in aëre temperato, per 20. dies circa partum degat, cibus utatur emollientibus, ut juſculis gallinarum pinguium, oleribus cum oleo, vel butyro paratis, vel cum iure pingui, conferunt caricæ, dactyli, uvæ maturæ penſiles, ovo ſorbilia, potus ſit vinum dulce pauca dilutum aqua, aut cereviſia cum ſaccharo & butyro, demum eſto cibus paucæ quantitatis, facilis concoctionis & optimi nutrimēti; potiſſimum autem inſtante jam partu, nec multa alimentorum copia nec varietate mulier gravetur, ne diſtractus calor ad alimenti cōcoctionem, minus ſufficiat parturitionis operi: Exerceatur mulier motu ac levi deambulatione; idcirco ultra precum & divinitatis religionem mulieres, devo-

Deambulationes.

De ambulationes. devotiones, quas Novenas vocant, ad longinquiora templa, circa hoc potiſſimum tempus inſtituiſſe crediderim; fiat igitur deambulatio recta, non flexuoſa, cuius finis eſto modica laſſitudo, quæ fatigationem non attingat. Somnus ſit vigilia longior, vitentur animi accidentia, lætamque & placidam vitam fœmina degat: partu adventante, frequentior admittitur coitus, alvus reſpondeat, ſin minus, glandibus utendum potius, quam clyſteriis, niſi iam in ipſa parturiendi actione mulier ſit conſtituta, alias fiant potius inceſſiones ex decocto malva-*Inceſſiones.* rum, altheæ, camæmali, ſeminis lini, capillorum Veneris, meliloti, capitis agni, aut vervecis, vel fomentationes & evaporationes ex eodem decocto, à quibus inguina, venter, perinæum, ac loci muliebres *Inunctiones.* oleis perfundantur emolliētibus, velut irino, amygdalarum dulciū, camomillæ, anethino, cum pinguedine anſeris, gallina, & medullæ cruris vituli, ac muſcilagine ſeminis lini, & fœnugræci, quibus etiam os ſacrum liniatur, ut facilius cedat

Collocatio. Secundò parturiens protinus in ſella collocari non debet, ſed obſtetrix prius os uteri tangat, ac dum paululum apertum non invenit, ut lentè ac parum moveatur, jubeat: neque poſtea ſedeat mulier, neque ſtet, ſed manibus innitatur, contra lecti aut menſæ ſpondam, aut aliud quodvis ſuſtētaculum, ita ut ſit ſufficiens ſpatium pro obſtetrice ſuſceptura infantulum; ſuſtineatur vero à viris vel mulieribus, reſpirationem cohibeat, ac propellat ad anum & uterum, ut quæ alvum *Lib. 3. 6. 3.* exonerare nititur. Interim obſtetrix, & adſtantes animum addant, & conſolentur mulierem, ut in Theodecto Plato monet; & Galen. in lib. de facultatibus natural, præſertim vero juvenculæ, & primiparæ bona alantur ſpe, moneanturque, ut dolores patienter ferant, neque importunè ſe exagitent, ne fœtus convertatur in pedes, aut ſitum alium, unde partus fiat non ſolum difficilior, ſed vitioſus, maximè vero, ſi ob nimiam pinguedinem difficilis fiat part⁹, præcipua eius facilitandi ratio conſiſtit, in congruo parturientis ſitu, ob id collocanda in lecto, aut ſella prona, genibus flexis ad fœmora: deinde ex arte tractanda lenientibus: os uteri, obſtetricis digitis, oleo ſeſamino, aut ſimili aliquo delibutis, ſēſim dilatetur, idq; pari penſu fiat, ſi os uteri, vel cervicis eius ex ſiccitate adſtricta fuerint, quo in caſu mollibus clyſteriis ex iuſculis, & oleis uti licet.

Medicamenta. Tertiò medicamentis tum externis, tum etiam internis. Si itaq;

itaque intemperies adſit, & illa quidem frigida, inceſſiones fiant, fomentationes aut evaporationes ex ſequenti decocto, ℞. *foliorum malvæ, altheæ m.* I. *ſeminis lini* ℥ j. *ariſtolochiæ lib.* I. *coquantur in aqua, & oleo camomillæ* poſt fotum inungatur ſequenti linimento, ℞. *muſcilaginis fœnugræci, & ſeminis lini extactæ cum vino albo an.* ℥ j. *ariſtolochiæ longæ & rotundæ pulverizatæ an.* ℥ j. *ſtyracis liquidæ* ℥ j. *propoleos* ʒ ij. *olei amygd. dulcium, lil. alb. an.* ℥ ij. reducantur ad formam linimenti; aut oleo ſambucino, & jhaſmino, vel etiam hydræleo partes humectentur. Peſſus etiam ſic fit. ℞. *œſypi, radicis lilii origani calamenthi, an.* ℥ ß. *therebinthinæ* ʒ iij. conquaſſentur, & cum lana fiat peſſus, fortior paratur ex æquis portionibus ellebori nigri, opoponacis, ac fellis taurini, aut fiat ſuffumigium ex ſtipite caulium, myrrha, & felle taurino, aut ex ungula muli, aut ex piſcibus ſalitis; aut reliquis non proficientibus, emplaſtrum ventri applicetur, ex ſucco rutæ cum ℥ j. pulpæ colochyntidis. Interius autem aſſumat parum vini, diluti aqua arthemiſiæ, aut micam panis vino Hippocratico intinctam, aut aquam cinnamomi cum aqua angelicæ, aut olei cinnamomi, vel macis guttas vj. cum jure pingui, & multo croco, mirificè prodeſt ſæpius in vino generoſo præbere trochiſcorum de myrrha, cinnamomi, croci an. ʒ ß. aut guttas aliquot extracti de croco, vel ſuccini albi ℈ ij. aut ʒ j. in eodem vino, aut in aqua liliorum alborum, aut guttulas olei eiuſdem, cum quo etiam ſi umbilicus inungatur, partum accelerare ferunt: Et uſitatum eſt. Aut ℞. *corticum utriuſque caſſiæ an.* ʒ ß. *cinnamomi* ʒ j. *croci* ℈ j. *aquæ arthemiſiæ* ℥ iiij. *miſce*, detur tepidum; hæ inſuper ſpecies partum maturant, *cinnamomi* ℥ ß. *croci, corticis caſſiæ fiſtulæ, an.* ʒ j *ſabinæ, capill. Ven. diptami, baccarum lauri an.* ℈ ij. *oſſis decorde cerui* ʒ ß, *ſacchari* ʒ j. ß. *tenuiter cunctapulverizentur ac miſceantur*, doſis ʒ j. aut ij. in vino vel ovo ſorbili. Pilulæ hæ partum etiam facilem reddunt: ℞. *cinnamomi* ʒ v. *florum camomillæ* ʒ iij. *caſſiæ ligneæ* ʒ iij. ß. *ſtyracis, rubeæ, croci, radicis ſquinanthi an.* ʒ ß. *cum ſyrupo de arthemiſia*, fiat maſſa, doſis ʒ j. eiuſdem aut maioris efficaciæ ſunt aliæ, quæ recipiunt *ſabinæ pulverizatæ* ʒ ij. *ammoniaci, aſæ fœtidæ an.* ʒ ß. *bdellii, myrrhæ an.* ℈ ij *conficiantur, corticis caſſiæ fiſtulæ* ℥ iij. *bulliant in* 5. *q. vini albi ad medias, colaturæ adde iuris cicerum rub.* ℥ ij. *croci, ac ammoniaci an.* ℈ j. *vel* ℞. *cineris urachi infantis* ʒ ij. *cinnamomi* ʒ ʒ. *piperis longi, galangæ an.* ʒ j. *ſeminis plãtaginis, endiviæ an.* ʒ j. ß. *ſeminis lavẽdulæ* ℈ iiij. fiat pulvis ſumẽdus

Intrinſecus ſumenda.

Pulueris.

Pillulæ.

Pulueres alii.

Ooo 2 cum

cum aqua ſabinæ, aut arthemiſiæ; validior eſt, qui ℞. *pulveris præſcripti, confectionis alkermes an.* ℈ *ij. trochiſc. de myrrha* ʒ ß. *caſtorei* ℈ *j.* ſumatur in qua arthemiſiæ, aut vino albo; fortiſſimus erit, ſi addantur ℈ ij. boracis, ut Lobelius præcipit, tum ad adducendas ſecundinas, tum fœtum vivum aut mortuum. Eſt enim borax officinarum ex iis, quæ à proprietate fœtum educunt, ut idem ſcribit, Fallopius, Montuus, ac plerique alii, pro mirifico ſecreto.

Elegma. Dolorem etiam ſedat, & partus difficultatem mulcet ſequens elegma. ℞. *Carnis dactylorum* ℥ *iij. muſcilaginis pſyllii, ſeminis cydoniorum an.* ℥ *ß. ſeminis pœoniæ, cinnamomi an.* ʒ *j. caſsiæ ligneæ, croci an.* ʒ *ß. pulveris peucedani* ℈ *ij. oſsis de corde cervi g. vj. cum ſaccharo diſſoluto in aqua ſabinæ*, fiat elegma, doſis cochleare, ac ſuperbibat mulier ʒ iij. huius decocti.

Decoctum. ℞. *radicis graminis, petroſelini an.* ℥ *j. arthemiſiæ, nepetæ, an m. ß. ſeminis aniſi, fœniculi an.* ʒ *j. in q. ſ. aquæ*, fiat decoctum ad lib. 1. cum quo etiam, quæ ſuperius diximus, capi poſſunt, prodeſt hauſtus olei amygd. dulc.

A proprietate partũ expellẽtia. A proprietate verò iuvant borax officinarum, de quo ſupra ad ℈ ij. cum vino, fimi accipitris, vel falconis ʒ j. betonicæ, ſeu ſabinæ, ſcobes ʒ j. aut lavendulæ, aut ℥ iiij. aquæ, in aqua ablutus fuerit nidus hirundinis, vel ℥ iij. ſucci gallitrici, vel decocti galli veteris: ſed & partum maturare, primæ notæ ſcribunt autores, anguium ſenectam lumbis alligatam; idem præſtat corallus, aut anagallis dextro cruri appenſa, lapis apuliæ, ſtyrax, coriandrum viride, Jaſpis, polygonii radix, aut ariſtolochiæ, aut ciclaminis pudendi orificio, aut fœmori alligata, ex quibus ætites, ſeu aquilæ lapis brachio alligatus, fœtum continet, cruribus appoſitus, facit, ut brevi ac ſine dolore mulier pariat, ſed & magnes, manu ſiniſtra à parturiente detentus, ut Leonus ſcribit, fœtum expellit, aut diptamus, vel corrigia ex pelle cervi cuncta, demum ſmaragdus, radix ocimi, & polypodium tritum, quæ etiam plantis pedum alligata, fœtum cient.

Manus opera. Quarto manus opera, & obſtetricis, aut chirurgi miniſterio, & ſi ſecundinæ craſſities, ſoliditasve partum impediat, Aëtii conſilio cautè ipſa abrumpenda eſt, obſtetricis unguibus, aut ſcalpello. At ſi tenuitas tunicarum fecerit, ut, quia intempeſtivè abrumpuntur, humore fluente ante debitum tempus, uterus ſiccus evadat, infundatur muſcilago altheæ cum ptiſanæ cremore tepido, aut cum malvæ, aut fœnugræci decocto, aut, cum antea dictis medicamentis humectantibus,

bus, pudendum foveatur; haud quaquam tamen permittendum, ut vehementer uterus lanietur, ac etiamſi nulla medicamenta proſint, *Admonitio* puer tamen vivus diſſecari nulla ratione debet, quamvis Avicenna, Aëtius, & Moſchio id præcipiant; *non enim licet unum interficere, alterius vitæ gratia*, ſed implorato divino auxilio medicamentis, inſiſtendum: Si tamen mater in partu moriatur, fœtu intus vivo ſuperſtite, *Infans vivus ex utero matris mortuæ.* quod ex motibus, & ſubſultationibus infantis coniicitur, tunc poſthabita matris ratione, expedit eiuſdẽ matris os, & genitalia patentia ſervare, ut per has vias anhelitum recipere infãs poſſit, deinde hypochondrium ſiniſtrũ inſcindere oportet, ea ratione, qua ſuperius retulimus c. *de partu cæſareo*, quippe dextrum latus liberum ingreſſum non ita præbet, ob ſubiectum epar, proſpiciendum tamen, ut dum extrahitur fœtus, ſpina tota obſtetricis palmæ incumbat, ne exarticuletur. Si tandem levi occaſione uterus laxetur, aut inter parturiendum promineat, quod ſæpe fit, pariat mulier decumbens in lecto, quod etiam caveri poteſt, ano impoſito panno, in modum pilæ oblongæ, quam in quolibet conatu obſtetrix fortiter comprimat.

De ſecunda relicta.

Cap. VII.

Secunda, quæ à latinis loculus etiam appellatur, à Græcis vero chorion ſeu deuterion, ſic dicitur, autore Aëtio, quaſi ſecundum ab utero fœtus domicilium, ac receptaculum, & eſt quaſi radicatio multorum vaſorum. hoc autem, quoniam umbilico infantis hæret & umbilicus poſtremo ex utero exit; alias non accederet, per ipſum puero nutrimentum: ideò fœtu exciſo foras prodire neceſſum eſt; contingit tamen ſæpius, ut fœtu in lucem edito, ipſa præter naturam detineatur, quæ affectio, etiamſi nos perturbare non oporteat, tamen contemnenda non eſt, nam cum diu detinetur, cerebro, cordi, & ventriculo, terribilia infert ſymptomata, & dolores, ac cruciatus intolerabiles, & vaporibus ab ea putreſcente elevatis, interiora corrumpuntur, ex quibus etiam uterus afficitur, morbus cauſatur in numero & exceſſu.

Porro ſecunda cum detinetur, nonnunquam uteri fundo con- *Species.*

1. *de morb. mul.* 2. *Epid.* 18. iuncta eſt: interdum ſeiuncta & inſtar pilæ convoluta, circa aliquam uteri partem conſiſtit, Egit de hâc affectione Hipp. in lib. de morbis & in Epidemiis.

Cauſa. Detinetur ſecunda plurimis de cauſis, vt ex quovis animi pathemate, aliove ſubito caſu enixæ adveniente, aut ſi odoramenta ſuavia naribus adhibeantur, aut ex potu aquæ frigidæ potiſſimũ vero, ſi uterus ocyſſimè à partu claudatur; aut ſi umbilicus infantis, à quo ipſa pēdet, ab inexercitata obſtetrice reſecetur, antequã ipſa propellatur.

Signa. Signis ad dignoſcendum hanc affectionem opus non eſt; tamen ſecunda relicta, purgatio malè procedit: venter attollitur, & dureſcit, fèbris ſuboritur acuta; dolor per vniverſum corpus, maximè infra umbilicum, gravitas ventris, tormina, ſuffocatio, ac tandem ipſa ſecunda, ſi diu detineatur putrefacta, eiicitur, aut in ſaniem diſſoluta exit. Nonſolum autem detentam, ſed uteri fundo alligatam comperies, ſi ante tempus puer emiſſus fuerit, & id quidem citra magnos

Prognoſticum. dolores, nam præcedentes labores fiunt, dum vaſa rumpuntur. Non violenter extrahenda ſecunda eſt, ne uterus procidat: nec eius eductio parvi facienda, quia, quo magis retinetur, eò maiorem concipit putrefactionem: periclitantur ſæpe mulieres, ac moriuntur, ſi adhæreat ſecundina, & contineatur; vel ob uſum acrium medicamentorum ulcus in utero fit, idcirco antequam putrefacientia aut corroſiva adhibeantur, id prædicendum ad vitandam calumniam.

Curatio. Curatur 4. remed. gener. primo provocatione tuſſis & ſternutamenti, ſi vires non fuerint debiles, ex caſtoreo, elleboro, & pipere, per hæc enim mediæ corporis partes comprimuntur, extremæ vero exprimuntur, & ſubinde uter⁹; deinde etiam vomitoriis, ſi reliqua nõ proſint: iuvat autem vomitus, non quatenus ad ſuperiora movet, ſed quatenus expulſivam facultatem membrorum inferiorum excitat. Naribus inſuper applicentur ſuffumigia ex unguibus capræ, & plumis perdicis, ac reliquis iam dictis c. *de uteri ſuffocatione*, uti etiam ex fimo equi arido, columborum, aut aquilæ: ex ſemine porri, urticæ, allio, reſina pini, elleboro albo, ariſtolochia, nigella, quia hæc omnia uterum deorſum fugant, & ſternutamenta provocant, cum vero iam circa pectinem dolores ſenſerit fœmina, ſpiritum vehementer cohibeat inferius comprimendo, manu etiam validè ſuper ventrem appoſita.

Secun-

Secundam expellentia

Secundò utendum iis medicamentis, quæ ſecundinam eiicere nata ſunt, præſertim autem, ſi à frigore retineatur, aut ſi uterus à partu ſtatim obſeretur; ſequens potus ſæpiuſcule exhibeatur, ſi febris abſit: *℞. ſabinæ, arthemiſiæ an. m. 1. fiat decoctio in aqua ad lib. ß. colaturæ adde vini optimi lib. 1. cinnamomi ʒj iterum leviter bulliat*, laudatur etiam decoctum, vel aqua fabarum deſtillata, ut aqua florum croci, quæ detergit, ſecundas pellit, & dolores ſedat, aut etiam ʒ j, croci leviter triti, mirificè tamen ſequens prodeſt. *℞. trochiſcorum de myrrha, ʒj. rubeæ ʒ ß. croci, & caſtorei an.* ℈j. detur in vino albo, aut iure gallinæ, vel in prædicto decocto: valet ʒ j. ſeminis panacis ex vino pota, aut cum melle appoſita, aut decoctum centaureæ maioris, diptami, ariſtolochiæ longæ, & eryngii; aut cunctorum ſimul, quæ etiam fœminibus appoſita proſunt: vel talis confectio concinnetur: *℞. ſabinæ, ariſtolochiæ, acori an. partes æquales, melle excipiantur, doſis ʒ ij. cum decocti mentaſtri, aut lupinorum*: hoc inſuper præſidium utiliſſimum eſt. *℞. opoponacis. galbani, fellis bovini an. ʒ i. caſtorei ʒ ß. detur cum aliquo ex prædictis decoctis*, ſi fœmina valdè periclitetur; eiuſdem virtutis eſt hic pulvis: *℞. lupinorum, ſabinæ an. ʒ. j. myrrhæ, opoponacis an. ʒ ß. caſtorei g. x. in pulverem minutiſſimum reducantur*, doſis ʒ j. cum decocto pulegii aut braſſicæ, aut cum melle, fiat confectio, Commendatur ovis, aut capræ ſecunda arefacta, & ex vino tenui hauſta, aut in peſſis ſubdita, aut collo appenſa. Peſſaria enim fiunt ex mercuriali, arthemiſia, ſalvia, iride, pæonia, tritis & unguento roſ. exceptis, aut adipe anſerino, quæ etiam in forma emplaſtri ventri applicentur: potiora conncinantur ex allio, aſphato, bezoino, ſtercore accipitris, galbano, gentiana, ſagapeno, brionia, ſcamonia, nitro, diptamo, quorum aut alicuius eorum accipe ʒ j. & cum ſucco, vel decocto, arthemiſiæ, aut mercurialis excipiatur: œſypus etiam cum butyro & meliloto ſuppoſitum ſecundam extrahit: aut ℞. utriuſq; ariſtolochiæ, ſabinæ, naſturtii an. partes æquales, tria cum felle bovis excipiantur, ac fiant peſſi: crocus itidem panno lineo involutus locellis apponitur; aut leporis coagulum illinitur, cum porri ſucco, & croco. At ſi res ferè ſit deſperata, ad efficaciora peſſaria deveniendum, quæ comparãtur ex decocto cucumeris ſilveſtris, cũ ſucco eiuſdẽ, oleo irino elleboro, ſtaphyſagria, & colochyntide, addito modico felle tauri. Suffit⁹ inſu-

Pulvis. *Confectio.* *Pulvis.* *Peſſi.* *Suffitus.*

inſuper aromatum ſubtus adhibeantur, quales ex caſſia, nardo, flore iunci odorati, arthemiſia, ſabina, diptamo, pulegioque conficiuntur, hoc ſuffitus mulier ſuſcipiat, undiq; veſtimentis contecta. Vtendum præterea enacatiſmatis, perfuſionibus ac fomentis actu calidis, ex prædictis herbis, quæ potiſſimum adminiſtranda ſunt, ſi os uteri fuerit clauſum. Deniq; niſi magnus ſit ſanguinis fluxus, omnia conferunt quæ menſes movent, fœtum mortuum ac molam expellunt: de quibus omnibus ſuis locis ſermo factus iam eſt.

Manus opera. Tertiò manus operatione; ideoque interea temporis, dum ſuperius ſcripta adhibentur, obſtetrix, ſi os uteri nonnihil aperiatur, manum ſiniſtram calidam, & pingue factam in uterum immittat, ac ſecundam leviter extrahere tentet, quæ ſi alicui uteri parti convoluta inhæſerit, facile educitur: ſi autem uteri fundo ſit cōnexa, quod indicat fractam ac diruptam à vaſis fuiſſe, umbilicumq; parum opportunè reſecatum, tunc demiſſa ſimiliter manu ſiniſtra, oleo liliorum peruncta, comprehendere tentet, nec tamen in rectum deducat, ne vulva procidat, ſed leniter primū hinc inde circumagat, deinde paulo validius attrahat, ſic enim obedit, & à connexu diſſolvitur. Quod ſi uteri os adhuc claudi, & connivere deprehendatur, crebris oleorum perfuſionibus ac dictis iam evaporationibus inſiſtendum. *Admonitio* Vbi advertendum, haud quaquam expedire, ut umbilicus reſecetur, antequā ſecundæ prodeant, contra quod faciunt Germanæ ac Belgicæ fœminæ, quæ illico umbilicū reſcindunt, & ſecundas medicamentis educere conantur; potius tamen aliquot ex prædictis auxiliis prius tētanda, quæ ſi proſunt, per ſpatium iiii. aut ad ſummum vi horarum, (quo tempore in ſella excavata mulier ſedeat, ut propendens infans pondere ſuo ſecundas ſecum deferat, providendo interea, ne ipſe periclitetur) tunc quia ſi diutius puer pendeat, in diſcrimine erit, aut morboſus evadet, ad reſecationem umbilici veniendum, cuius caudex parturientis fœmori alligetur, quo minus in uteri fundum, commeare poſſit ſecunda: at ſi umbilici vaſa mucore plena appareant, citius reſcindi poteſt, quia fœtum morboſum indicat, poſtea rurſus ad ſternutamenta, & reliqua præſidia veniendum

Suppurantia. Quartò ſi neq; prædictis medicamentis neque unguibus extrahi poſſit, ſuppurantia in uterum iniici oportet, ut ſic putrefacta à natura expellatur, ad id valet unguentum baſilicon in multo oleo amygd. dulc.

dulc.&liliorum diſſolutum,aut in decoctione,quæ recipit *radicis malvæ, viol. an. ℥ ij. radicis ariſtolochiæ ʒ j. ſeminis lini, fœnugræci an. ℥ ß. florum camomillæ, centaureæ minoris an. p. 1 tritici p. ij. fiat decoctio, in aqua & oleo, in cuius ℥ iiij. diſſolve unguenti baſiliconis ʒ iij. ægyptiaci* ʒ ij. ad deterſionem, arrodit enim, abſtergit, & expultricem movet.

Pueri providentia.

Tandem infanti, prædictis laboribus defatigato, providendum, calefaciendo ipſum eadem ſecundina, ſi iuncta exeat, vino calido madida, aut certè calidis linteis, vel potius inter panes recenter coctos, calido vino, & aqua naphæ, vel lavendulæ irroratos, infans collocandus, atque halitu eius fœminæ, quæ cuminum, aniſum, cinnamomũ, aut vinum ore detinuerit, tractato inſuper infantis umbilico, calidis digitis modicè compreſſis, idipſum faciendum, ſi utcunque imbecillius, & ſine ploratu, aut cum reſpiratione exigua exeat.

De mola poſt partum in utero relicta.

Cap. VIII.

Li. 3 c. de mola.

Molæ cauſas, & differentias, ſuo loco adduximus, nunc autem expendendum eſt, plures ne ſint, quæ poſt partum in utero relinquuntur, parvæ, & non adhærentes, an una duntaxat grandis, & adhærens. Cognoſces autem, molam poſt partum in utero relinqui, quia toto geſtationis tempore, fœminæ ſolito ſunt grauiores, dolet uteri regio, &inguina, ac reliqua adſunt molæ indicia ibi receſſita, præterea difficulter pariunt, & à partu nihil aut parum levantur, ſuperſunt enim dolores circa umbilicũ; in dorſo, & inguinibus, grumoſus profluit ſanguis, multus, carnoſus, niger cum torminibus, & anxietate, ab excretione nullum ſequitur levamen, imò nauſea vomitus, inquietudo, anxietas: venter in tumorem per circuitus elevatur, dolores etiam per intervalla ſuccreſcunt, quaſi nitente natura contractione expellere: Et ſi mola grandis ſit, poſtquam ſemel ad imas partes deſcenderit, ſurſum iterum ad ſuperiora revertitur, natura nequeunte tam grandem molem expellere, nec uteri collo capere. Pulſus fit parvus, frequẽs, debilis, febris ſubſequitur, urina ſupprimitur, aut guttatim excernitur, & plurima demortui fœtus ſymptoma-

Signa.

Molæ plures.

ta apparent: at ſi molæ plures ſint, & parvæ, per intervalla poſt partum, ſuccreſcentibus doloribus, excernuntur.

Prognoſticum Li. de ſteril.

Porro ſi plures molæ ſunt, & exiguæ, nec adhæreſcentes, periculi nihil adferunt, & fœminæ, dicente Hipp. facilè reſtituuntur, ut, quæ cum lochiis paulatim citra magnam noxam educantur: verum cum una, & grandis eſt, ac adhæreſcit, perículoſiſſima exiſtit, & plerumque ex ea mulier perit, idcirco eius eductionem, ſicuti ſecundinæ, aut fœtus mortui, quam ocyſſimè procurare oportet.

Curatio.

Educetur autem iiſdem plane remediis, quæ c. *de fœtu mortuo,* & *de retenta ſecundina* dicta ſunt: Hipp. cit. tria potiſſima poſuit præſidia, uteri & locorum eius emollitionem, & apertionem, alvi purgationem per clyſteres irritantes, & uteri infuſiones, & cucurbitarum admotionem, quæ motus principium præſtent ad inferiora. Reliqua ſunt adminiſtranda ut c. *præcedenti, & de fœtu mortuo.*

De torminibus poſt partum.

CAP. IX.

vide ſup. c. de fœtu mortuo ferè in fine.

ACerbiſſimi dolores poſt partum, in ventre inferiori, & à renibus in laterum mollitudinem, & inguina puerperis ſuccreſcunt, qui duorum aut trium, ſæpe etiam plurium dierum ſpatio per intervalla exacerbantur, ſic ut fœminæ anhelitum comprimant, & videantur quaſi, velle alterum fœtum ejicere. Sunt, qui negant primiparis hoc contingere, & cauſas afferre conantur, quod ex prima gravidatione, minus adhuc ſit uterus defatigatus, ſubindeque frigidum aërem minus admittat, quod inſuper ex reiterato dolore magis offendatur, ac tandem quod ſic Deus voluerit, quo minus fœmina abhorreret ab imprægnatione, quæ tamen omnia anicularia videntur, æque enim graviter primiparas, & eas, quæ ſæpius pepererunt, hiſce torminibus divexari, teſtantur multa experimenta, imò & fœminæ, ac virgines, citra puerperium ante menſium eruptionem, iiſdem cruciari ſolent ex ſanguine craſſo, qui non ita facilè penetrare poteſt, ut foras evacuetur. Fiunt enim in puerperis hæc tormina, ex concreto grumoſoque ſanguine, quem natura per vias non aſſuetas, neque ſatis patentes etrudere nititur. Fiunt etiam ex flatuoſa ſubſtantia, ac ſuſcepto à

partu

partu frigore, ob enixæ & obſtetricis imperitiam. In ſuper ex acriori, mordacique ſanguine; ac tandem ex uteri in aliquam partem inclina- *Signa.* tione, ob laborioſum partum. Aqua cauſa ſi fiat, cognoſcitur, & curatur, ut c. *de uteri inclinatione dictum eſt*; ſi à frigiditate, ut c. *de uteri inflatione*: Si ab acriori ſanguine, tenuitate dignoſces, & quia partes inferiores calent, ſæpè etiam febris adeſt, ſitis & vigilia. Concretum craſſum, & grumoſum ſanguinem, à quo plerumque accidit, accuſant cruciatus per intervalla, ante ſanguinis excretionem, quo excreto ceſſant, donec natura plus trudere ſatagit. Si ex mordacitate prove- *Si ex mordacitate.* niant, & fœmina biloſa ſit, curatur fere ut colica, à cauſa calida: ſic præſtat bis, terve in die præbere hoc, ℞. *olei amygdalarum dulcium ℥ iiij. ſyrupi viol: ℥ j. aquæ buglosſæ, aut ſcorzioneræ ℥ ij. miſce.* Non deſunt audaculæ fœminæ, quæ illico à partu, frigidam aquam præbere audent, quod tamen cum maxima præmeditatione faciendum, ac non, niſi prius cognoveris, fœminam impenſe bilioſam eſſe, quo caſu cum optimo ſucceſſu fit.

Si vero ab aliis cauſis proveniat, craſſitie videlicet, & flatibus, *Si ex craſſo hum. & flatis.* curatur duobus remediorum generibus, quæ ſimul valeant ſanguinē attenuare, vias patentiores reddere, flatus diſcutere, ac dolores linire. Hæc autem per os aſſumenda, aut extrinſecus applicanda ſunt. Ex his, quæ intus ſumuntur ℥ iiij. olei amygd. dulc. dolorem ſedant, eodem oleo per clyſterem applicito, quidquid in utero eſt inteſtinorum, vicinitate linitur, & attenuatum facilius expellitur, ac viæ patentiores redduntur. Flatus etiam diſcutiunt, & vias ape- *Flatus diſcutientia.* riunt ℥ vj. vini Rhenani, in quo incoxerint flores camomillæ, ac ſemen aniſi; aut hic pulvis. ℞. *cinnamomi, nucis muſcatæ cardamomi an. ʒ ß. zinziberis ʒ vj. piperis longi ʒ j. croci* ℈ ß. fiat pulvis, quo utatur in cunctis cibis. Idem præſtat confectio diagalanga, diatrion pipereon, diacyminum, ac ſimiles aliæ: aut alius pulvis ſic concinnatus: ℞. *nucleorum dactilorum perſici an. ʒ j. nucis moſcatæ ℈ iiij. ſpec. elect. diamargar. calidi ʒ ß. croci g. vj. aniſi ʒ j. cinnamomi electi ℈ ij. ſacchari ad pondus omnium*, doſis ʒ ij. cum vino aut iure gallinæ, bis in die; huic conſimilis eſt alius pulvis, qui recipit *aniſi ʒ j. nucis moſcatæ, cornu cervi uſti an. ℈ iiij. nucleorum perſici, dactylorū an. ℈ ij. ligni aloes, cinnamomi an.* ℈ ij. fiat pulvis, doſis ʒ j. cū vino alb. Hiſp. Humores extenuātur decocto cinnamomi, adiāthi, *Extenuantia.* corticū citri, quorū ęquales partes ut ʒ j. coquātur in l. I. vini ad medias

ac præbeto; aut ℞. *corticũ utriuſq; caßiæ, cinnamomi, capill. Veneris, ſeminis aniſi an.* ℥ ij. fiat pulvis, cuius detur ℥ i. in vino albo.

Externa ſi ex grumo. Secundò externis utendum, quibus flatus & grumus diſcutiantur, ac viæ patentiores fiant, in quem uſum ſequens cataplaſma ventri *Vnguẽtum* admoveatur: ℞. *vitellos ovorum num. vj. conquaſſantur, & adde pulveris cymini* ℥ j. *coquantur in oleo jhaſminorum, aut liliorum, aut lil. alb.* aut ℞. *ovorum vitellos coctos ſub prunis quouſque indurentur numero xij. pulveris ſeminis lini, fœnugræci an.* ℥ j. ß. *florum camomillæ, donec reducantur in formam unguenti,* quod ventri ſæpius calidum applicetur, ac reiteretur; aut ℞. *farinæ camomillæ, roris marini an.* ℥ j. *ſeminis lini, aniſi, fœnugræci, fabarum, cumini an.* ℥ j. *butyri recentis, adipis gallinæ an.* ℥ ij. *cum oleo ſambucino*, fiat cataplaſma: eiuſdem virtutis eſt hoc unguentum, *adipis anatis, butyri recentis an,* ℥ j. *ſucci ſamſuci,* ℥ j. ß. *medullæ cervinæ, terebinthinæ, ac mellis an.* ℥ ß. *myrrhæ* ℥ ß. *corticis caßiæ, aloes an.* ℥ iij. *coquantur ad conſumptionem ſucci, & adde ceræ q. ſ.* fiat unguentum, umbilico, ac genitalibus apponantur. Cepæ etiam ſub cineribus coctæ, adde butyrum, oleum liliorum, & parum vini, ac *Iunctio.* fiat cataplaſma; aut linteum madidum in oleo liliorum, camomillæ, amygdalarum dul. prædictis partibus apponito, prius tamen eadem loca foveantur decocto, ex florum camomillæ, anethi, roriſmarini an. p. I, ſeminis lini, aniſi fœniculi. cumini an. ℥ ij. fiat decoctio, in pari *Sacculus.* quantitate vini, & aquæ, & cum ſpongia imbibita partes foveantur, aut ex herbis contuſis fiat cataplaſma, ſacculus etiam paratur ex floribus camomillæ, foliis ſicci lini, aut canabis, pulegii, origani, fœniculi, arthemiſiæ, caryophyllis, quæ omnia trita, ſacculo colligata, ac vino albo cocta, umbilico, & genitalibus apponantur: multa verò ſemina ſacculis non commiſceantur, quia fiunt ponderoſi, ac moleſti.

De immoderato ſanguinis fluore poſt partum.

CAP. X.

2. de morb. mul. 89. HIppocrates aſſignans tempus, & quantitatem puerperii, ſeu purgationis lochiorum, durare, inquit, ſi fœmellam peperit mu- *Lochiorum quantitas & duratio.* lier, per 42. dies, ſed extra periculum eſſe, ſi 52. expurgetur: ſi verò maſculum peperit, diuturniſſimam fieri purgationem 30. diebus, peri-

periculo carere, ſi 40. contingat: quæ vero abortiunt, ſi iuniores corrumpunt fœtus, paucioribus diebus, ſi adultiores, pluribus expurgari: ſanguinis autem colorem, quaſi ex ſana victima eſſe, ac ſine pravo odore; primoque ſeſquiheminæ menſuræ, aut paulo plura, poſtmodum indies pauciora, donec ceſſent. Moſchio debitam purgationem ex eo metitur, quod ſanguis prius uberius, deinde fœculentus & paucus, poſtremo purulentus egreditur. Hippocratis ſententiam ſequuntur Mercurialis, & Cordæus, ego vero vniverſalem non eſſe exiſtimo, ac prædictos viros longe aberrare, ſi cunctis fœminis eandem præfinire velint quantitatem, & tempus, nam Belgæ, & Germanæ, & quæcunq; in illis vivunt regionibus, ubi fœminæ validius exercentur, breviori multo tempore, & minori quantitate ſalubriter expurgantur, ſæpe ad octiduum duntaxat, ut plurimum ad 15. dies, neque per id tempus perpetuò fluunt, ſed per intervalla, quatuor, quinqueve plerumq; interpoſitis diebus: ſed & in illis etiam plagis, in quibus, quia fœminæ in otio vivunt, diutius in lochiis detinẽtur, maximam reperies varietatem iuxta fœminæ habitum, & vitæ inſtitutum: quamobrem ex conferentia, & tolerantia potius coniectura facienda eſt.

Cauſa immodici huius purgamenti, eſt impetus ſanguinis, & *Cauſa.* eius tenuitas, laxitas viarum, vel dilaceratio vaſorum: à quibus ultimis duabus cauſis fieri, indicium eſt, ſi ſtatim à partu accidat, ac ſi ſemel incepta fluxio difficilius ſiſtitur.

Immoderatam vero eſſe lochiorum purgationem, ſignificat *Signa.* pulſus debilis ac frequens, impotentia, cibi faſtidium, viſus tenebritas, aut imminutio, gravis auditus, aurium tinnitus, vires proſternuntur, calor minuitur, & ſi copioſior, vel diuturnior perſiſtat, animi ſequitur deliquium, vel convulſio, aut in aph. Hipp. ſcripſit. grumi *5. aph. 56.* plerumque compacti excidunt, dolor adeſt in lumbis, & hypochondriis cum torſione ventris, ac duritie, & ad contactum renitentia, rigore, febre acuta, rubore faciei, & venarum duritie, ac ſæpe mors ſequitur: Prædicta tamen ſymptomata periculoſiora ſunt ex abortu, *Prognoſticum.* quam ex partu, ut etiam ſemper corruptiones, quam partus, graviores periculoſioreſque exiſtunt.

Curatur duplici remed. genere, & primo quidem, quamvis immodica ſit evacuatio, ſtatim cohibenda non eſt, ſed ſolum victus ra-

 tione,

Admonitio tione, ac leviuſculis medicamentis, quæ laxas uteri partes firmare valeant utendum, diligenterque penſitandum, quantum id, quod profunditur, naturalem puerperii purgationem excedat, quantumve vires proſternat, ac ſi immodica ſit purgatio, quoad quantitatem, profuſioni prius, quam affectui providendum, ſi vero duratione potius quã conferta copia, debito copioſior ſit, affectum prius curabis, deinde profuſionem moderaberis. *Cibus.* Eſto igitur cibus ex gallina, aſa, amylo, conſerva roſ. antiqua, carne cydoniorum, oryza, & reliquis dictis c. *de menſtruis ſuperfluis*, quies imperanda, ſomnus moderatus, aut paulò brevior: *Admonitio altera.* ne calor longiore auctus, in partibus internis, ſanguinem ulterius attenuet, quod in omni ſanguinis fluxione advertendum, at ſi ad quietem, & reſumendas vires longior ſomnus concedatur, id fiat, aliquantulum prius ſedato fluxu, verum ſi diu fluor duret, tunc frigidis & adſtringentibus conciliandus, ſed parcus, & à quo facilè excitari poſſit, nec ſola permittatur dormire mulier, ſed præſente altera, quæ pulſum & reſpiratiõem, per intervalla intueatur, & obtrectet, ne in ſomno deficere contingat.

Secundò ſi nimis copioſa ſit profuſio, arte cohibenda levioribus *Sanguinem ſiſtentia.* imprimis, quæ ſi ſatis non ſint, ad fortiora veniendum: convenient ſirupus de roſis ſiccis, de portulaca, myrthinus cum aqua portulacæ, ſymphyti, cap. roſ. aut in aqua aurum ignitum ſæpius fuerit extinctum frictiones brachiorum; inunctiones ventris, cum oleo maſtichino, myrthino, ſuperſperſo pulvere maſticis, myrthillorum, trochiſcorũ de karabe; vel fiat fomentatio cum vino adſtringenti: acetum ſuper *21. 3. tract. 2. c. 33.* ventrem poni iubet Avicenna, quod in præſenti ſanguinis fluore minus ſecurum iudicio: deniq; prius moderetur, non in totum cohibeatur fluxio, ne eriſypelas, tumoreſve, & alia ſimilia mala in utero concitentur, ſubindeq; difficilis reſpiratio, ſuffocatio, aut mors ipſa ſubſequatur, idcircò, niſi magna urgeat neceſſitas, adſtringentibus, aut frigidis in puerperis utendum nunquam eſt. Si tamen nimium ſit immoderata, & effrenis fluxio, omni, ut diximus, ratione cohibenda *Adſtringentia non niſi urgente neceſſitate adhibenda.* eſt: quippe ſatius fuerit, eorum malorum aliquod, utero aut corpori inferre, quam certam oppetere mortem, ideoq; tunc ad illa deveniendum, quæ c. *de menſtruis ſuperfluis in 5. remed. genere* abundè ſcripſimus, quæ hic repetere ſupervacaneum fuerit, præter quæ etiam laudatur vinum, in quo ſuffocati ſint cancri fluviatiles, ſtercus muli ad aſini com-

ni combuſtum, aut exſiccatum, & per cribrum extractum, ac vino dilutum; ſuccus urticæ ebibitus ad ℥ iiij. aut ʒ j. ſpongiæ combuſtæ ac tritæ, & vino exceptæ, & quæcunque præterea ſiccant, & adſtringunt ſuffita, aut appoſita.

De diminuto ſanguinis fluxu poſt partum.

Cap. XI.

PUerperæ, quibus à partu purgamenta ſupprimuntur, aut dimiutè fiunt, in graviſſimos incidunt morbos, quanquam enim gravis menſtruorum ſuppreſſio oppidò offendit, non tamen perinde, ac ſi à partu naturali, vel difficili, vel etiam abortu ſupprimantur: nam, Gal. teſte, lochia non abundantia modò, ſed inſigni etiam pravitate, & vitio obſunt, quia laudabiliorem ſanguinem, ad fœtus nutrimentum, uterus allicit, relinquitq; deteriorem: quod in caſu eſt, ut prægnantes pravis humoribus repleantur, ideo non æqualis eſt multitudo, neq; æquale vitium in menſtruis, ac in lochiis, neq; pari ſpacio purgantur: ut plurimum autem melancholicus apparet ſanguis, à puerperio evacuatus, idcircò conſpiciuntur vrinæ infectæ, ac ſi fuligo quædam in eas incidiſſet. *Lochia cur deteriora menſtruis.* *3. Epid. 3. 73.*

Suppreſſionis lochiorum cauſæ externæ ſunt, vociferatio, ſplendor, riſus, ſubita perturbatio, vel quodvis aliud ſubitaneum animi pathema, immoderati alimenti uſus, labor nimius, inceſſio ſuper nivem intempeſtivus aquæ potus, aut frigidi aëris acceſſus, quo nihil deteri⁹ puerperis eſt, quia ex illo, vacuum uterum ſubeunte, diſtenditur, frigeſcit, ac intumeſcit ipſe uterus, eiuſq; orificia, uti ſæpe diximus, occludũtur, unde hæc lochiorum ſuppreſſio, ſubindeq; graviſſima ſymptoma & mors ipſa ſępiſſimè contingit, ex quo affectu chariſſima & lectiſſima coniux mea Catharina Rodrigues piæ, ac fœlicis memoriæ, ſummo meo, & conſanguineorum dolore in flore ætatis ſublata eſt, prius alvi fluore initio puerperii correpta, deinde præ cõtracta debilitate lochiis ipſis ita ſuppreſſis, ut nullis potuerint mediis ad inferiora revocari. Internæ cauſæ ſunt ſanguinis craſſities, & abundantia, quæ obſtruit, viarum ſtrictura, alicuius partis dolor, imbecillitasve, uteri anguſtum os, aut eiuſdem diſtorſio. *Cauſa.* *Interna*

Præ-

Signa. Præter ſigna, quæ c. *de ſuppreſſione menſtruorum* relata ſunt, peculiaria lochiorum retentorum deſumuntur ex Hippoc. lib. de nat. mulieris, nam & puerperio retento tumet venter, & crura: rigor, & dolor imum ventrem, & lumbos tenet, qui quandoque ad viſcera aſcendit: animo linquuntur, & progreſſu temporis cavæ faciei partes rubeſcunt; febricitant, & interdum etiam perfrigerantur: pulſus eſt debilis, celer, & acutus, alias deficit, & aliàs attollitur: dolor procedit ad articulos manuum, crurum, & lumborum, ſic ad ſpinam, inguina, & collum: & corporis partes impotentes fiunt, ac poſtea calor quietus, ulterius manifeſtatur: vrinæ fuliginoſum quid præ ſe ferant: *Prognoſticum 1. de morb. mul.* uteri inflammantur, & quæ poſtea exeunt graveolentia, nigra, livida ſunt, & ſi non exeant, periculum mortis eſt, pariter ac ſi cito non curentur, eodem Hippocrat. teſte. Fiunt autem ex hac puerperii ſuppreſſione febres acutæ: difficiles reſpirationes, anginæ: pleuritides, paraplexiæ, maniæ: melancholia, vigiliæ, ſanguinis ſputum, vomitus, diſſenteria, hydrops, ſæpiſſime vero, uti crebro animadvertimus, iecoris inflammationes, & phrenitides, quæ omnia periculoſiſſima ſunt niſi ſudor aliquis copioſus erumpat, quo ſæpe ab hiſce periculis fœminæ liberari ſolent.

Curatio. Curatio perficitur triplici remed. genere. Primo tamen conſiderandum, an lochia ſupprimantur, eo quod ſanguis ad mammas recurrat; quo in caſu ſi mulier nutrix futura ſit, non protinus ſanguis mittendus eſt, ſed inſpecto prius naturæ impetu, ſi ſymptomata ſuboriantur, vena pedis tundatur, aut cucurbitulæ fœmorib⁹ applicentur, aut qnapiam alia ratione ſanguis evocetur, aut utcunq; plenitudo in morbum degeneret, iuxta morbi naturam, ex capitibus præcedentibus, curationem deſumes. *Præcautio.* fuerit tamen operæ pretium, ſi id præſentias, præcavere, quod fiet, ut iam diximus, tribus remediorum generibus: *Sang. miſſio* primo quidem ſanguinis miſſione, quæ præſertim conducit, quando cauſa ſuppreſſionis multido eſt, aut ſi ſanguinem aliò confugere deprehendes, quod ex dolore vel quovis alio ſigno dignoſces, quibus in caſibus, adhibitis fœmoribus, ligaturis, frictionibus, & cucurbitulis, cum copioſa flamma, & ſacrificationibus, ac reliquis, quæ ſanguinem ad uterum revocẽt illico, ſi malum urget, venam pedis ſecabis, ac deinde iuxta ea, quæ capitibus ſequentibus ſunt dicenda, re- *Admonitio* cipienti membro providebis, hac adhibita admonitione, quod ſi in

totum

totum ſuppreſſa ſit evacuatio, protinus ad ſanguinis miſſionem confugies: ſi verò diminuta duntaxat, omni arte prius evacuatio ſollicitetur, & cauſis plenitudinis obvietur.

Secundo utendum iis, quæ reſerent, attenuent, ac emolliant, & *Reſeratio* vicinas partes laxent, quæ quidem potiſſimum conveniunt, cum ex *viarum.* ſanguinis craſſitie ſuppreſſio fit, quæ ex ipſo ſanguine deprehenditur: aut ex oſculorum venarum ſtrictura, quæ cognoſcitur ex corporis ſiccitate, & conſtrictione reliquarum venarum: facta igitur ſanguinis miſſione per latum foramen, aut per mariſcas, aut cucurbitulas, cum *Fomentatio.* magis crurum ſacrificationibus: venter univerſus, pubes, & inguina perfundantur oleo de croco, de cinnamomo, liliorum alb, de napha, de ſpicanardi, de angelica, admixto modico theriacæ: ſi verò animus ſit magis emollire ac laxare, utendum oleo amygd. dulc. ſeſamino cum dialthea, axungia gallinæ, medulla crurum vituli, & ante inunctionem eædem partes foveantur, decocto emollientium, ac attenuantium herbarum, quarum ſegetem reperies capite de *ſuppreßione menſtruorum* in 6. remed. genere: vel etiam fiat decoctum in vino & oleo, ex radice, & ſemine angelicæ, foliis hypericonis, & cinnamomo, in quo etiam decocto, fiant inceſſiones, & balnea, aut in oleo tepido ſuffumigia inſuper adminiſtrentur ex bdellio, myrrha, cinnamomo, oculis, & capitibus piſcium ſalitorum, vel ex ungula equi, aſinæ, aut capræ.

Tertiò per os etiam aſſumantur, quæ ſanguinem fundunt, & at- *Sanguinem fundentia.* tenuant, quod mirificè præſtat ſucci borraginis, porrorum, ac petroſelini an. ℥ ß. vel ℥ *j.* vini dulcis ℥ *ij.* capiat ſingulo mane: aut olei amygd. dul. ℥ *iiij.* vini albi ℥ *ij.* ſacchari parum, miſce; vel radicis gra- *Interna.* minis ℥ *ij.* foliorum adianthi, pimpinellæ, ſatureiæ an. m. *j.* cinnamomi, caſſiæ ligneæ an. ℥ ß. fiat decoctio ad lib. *j.* in fine adde croci ʒ *j.* doſis ℥ *iiij.* Peſſaria inſuper fieri poſſunt, ac reliqua, quæ præcit. c. copioſius ſcripta ſunt, ad quod omnino lectorem relegamus. In craſſitie tamen ſanguinis, attenuantibus magis: in ſtrictura vaſorum, reſerantibus, in plenitudine evacuationibus pugnabis.

SECTIO SECUNDA.

De morbis puerperarum communibus cum reliquis fœminis.

De morbis acutis in genere.

CAP. XII.

PUerperis plura accidunt incommoda, eis duntaxat peculiaria, ſicuti ſecundæ retentio, tormina, ſeu dolores ventris, ac circa uterum, menſium diminuta, ſuppreſſa, vel immodica expurgatio, de quibus ſupra jam ſcripſimus; & ex lacte febres, de quibus in poſterum: alia verò eis cum aliis fœminis communia ſunt, uti convulſiones, paraplexiæ, inſomnia; febres ardentes, mania, melancholia, angina, difficultas anhelitus, pleuritis, pleuripneumonia, ſanguinis ſputum, alvi fluxio, dyſenteria, ſanguinis vomitio, hydrops, animi deliquia, ſyncope, ac plerique alii morbi acuti.

Cauſa. Horum in puerperis cauſa, aut eſt puerperii improſpera purgatio, diminuta, aut exuperãs: aut præexiſtens in corpore morboſus apparatus, quē partus labores ſuſcitârunt; aut externa aliqua cauſa, quæ alterutram prædictarum duarum commovere nata ſit, ut frigus aut animi pathemata, ac reliquæ ſuperiori c. recenſitæ.

Signa. Morbum quemlibet, ex propriis capitibus, poſitis ab iis, qui generales practicas ediderunt, dignoſces, verum ex qua cauſa originem trahat, deprehendes, quia ſi à puerperio, nihil aut diminutè fluit, cum torminibus, & graviſſimis ſymptomatibus, fœculentem, vel corruptum, vel calore ſuo partes pudendas exulcerat: vel ob admixtam alienam ſubſtantiam, uti molam, vel quippiam aliud, quod intus relinquitur, morbo materiam præſtat.

At ex præexiſtenti morboſo apparatu affectiones fieri aſſeque-

ris,

ris, ſi partus laborioſus ſit fœmina primipara, corpus vitioſis ſuccis abundans: ſi vita præceſſit intemperata in cibo, ac potu, aut exercitiis, ſi aliquo morbo ante partum vexabatur, etiamſi probè à partu purgetur. Si ex puerperio morbi contingant, ab eo die initium morbi computari debet, quo lochia vitioſe fluere inceperunt: ſi verò ex morboſo apparatu, ab ipſo partus die initium ſumendum eſt.

Initium morbi à quo die computari debeat.

Porrò iis, quæ abortiunt fœminis, graviora ab utraq; cauſa ſuboriuntur mala, quam iis, qui vitalem ediderunt partum, quippe in illis magis dilacerantur uteri acetabula, à quibus vi fœtus evellitur, quam à quibus naturaliter excidit, ut pomum nondum maturum difficilius arbore diſcerpas, quam ſi ſponte cedat, utcunque tamen periculoſum eſt, fœminas à partu laborare, quia poſt tot labores vix poſſunt morbum alterum ſuſtinere.

Prognoſticum.

Curatio inſtituetur deſumptis indicationibus à cauſis, & quidē, ſi ex ſuppreſſa evacuatione morbus oriatur, indicationes erunt, quātitatem, qualitatem, & impetum humoris ad partem fluentis compeſcere, diligenterque providere, ne membrum recipiat, itaque unus erit ſcopus copioſiorem excitare purgationem: vel ſi id nequeas, & plenitudo adſit, ſanguinem minuere; aut purgare, ſi cacochymiæ notæ ſuperent.

Curatio.

Verum ſi ex morboſo apparatu fiat, maius periculum eſt, & res plane in ancipiti, quippe utero ſeſe bene expurgante, ſi præſidium morbo non adhibes, exacerbatur affectus, ſi id præſtas, natura à proprio munere diſtrahitur, ac præpeditur puerperium. Videndum igitur an mulier iam ſatis purgata ſit, quo in caſu affectui providebis, alterutra, prout morbus poſtulaverit, citata evacuatione. Si verò nondum ſatis ſit evacuata, tenui victu, & optimo vivendi genere affectum conterere ſatius eſt, ac ſi videas puerperium ſatis naturæ non eſſe, nullum maius reperies præſidium, quam ulterius provocare, aut evacuare, quoad conjunctis ambobus perficiatur naturalis menſura.

Si à cauſa procathartica proveniat, quia aliquam ex duabus antecedentibus movet, ex dictis liquet, quid agendum ſit. Illud etiam conſtare arbitror, tria remediorum genere in curatione horum morborum eſſe potiſſimum conſideranda, victus rationem, ſanguinis miſſionem, ac purgationem, ſicuti in acutis gravidarum diximus.

Victus. Primum itaque, quod ad victus rationem attinet, tenuis ille ſit, maximè ſi primis à partu diebus afficiatur mulier, adhibeantur iuſcula pulli, & parum carnis eiuſdem, ptiſana probè concinnata, & exactè cocta, in iure pulli cum aniſo, ne flatus generet; potus eſto hordei aqua, parata cum paſſulis, aniſo, & petroſelino, quem utiliſſimum eſſe ſcio, maximè ſi puerpera ſit benè conſtituta, & ventriculus robuſtus, vel utatur aqua cocta cum cinnamomo, corticibus citri, & aniſo, aut cereviſia ſecundaria. Jura caponum, eorundem caro, aromata, vina generoſa, lutea ovorum, ac reliqua, quæ victum conſtituunt plenum, quibus mulierculæ puerperas, quantumcunque acutis afficiantur, tra-*2. acut. 13.* ctare contendunt, penitus uitanda ſunt; nam ut Hipp. & Galenus prodiderunt, ab evacuatione conferta, ad victum pleniorem tranſeundum non eſt.

Sang. miſſio. Secundo quod ad ſanguinis miſſionem, conſiderandum, an acutus morbus initio puerperii, in medio, vel in fine contingat. Si initio, Galenus fluentis ſanguinis impetu conſiderare jubet, quo inſpecto, ſi *9. meth. 5.* ſatis fore videbitur, totum opus naturæ relinquit, ſin vero aut ſupprimatur, aut minuatur, tunc copioſe ſanguinem mittit, tum ratione morbi, tum ad implendam evacuationem, quæ ex præſcripto naturæ, copioſa eſſe debuerat. Si in modio tempore acutus morbus ſuperveniat, conſiderandum prius, an pendeat à materia ſparſa per corpus, uti febris, an à materia coacervata in aliquo loco, ut pleuritis, phreneſis, angina, & an mulier convenienti expurgetur menſura, an non; ac ſi materia ſparſa fuerit, ſive mulier minus ſufficienter purgetur, ſive copioſa ſit evacuatio naturalis, nec tamen morbum minuat, confeſtim ad ſectionem venarum pedis confugiendum eſt, ſic enim humor minuitur, ac, ſi ita opus ſit, ſanguis per uterum evocatur.

Quæſt. Quod ſi coacervata materia ſit in particulari aliquo loco, ubi morbum acutum, gravem ac periculoſam efficiat, qui ſanguinis miſſionem requirat, ſive mulier ſufficienter purgetur, ſive non, ſi morbus ingraveſcit, venas brachii è directo ilico ſecare quidam conſulunt, ſic enim facilius procedere revulſionem, derivationem, & ſimul evacuationem exiſtimant, rationem adiungunt, quia inferiores venæ, nec à loco affecto evacuare, nec revellere commodè poſſint, ſanguine miſſo ex iiſdem, vires labefactentur, & materia in loco conculcata maneat, vel totum ſanguinem educes, priuſquam revellas, & evacues coacer-

coacervatam materiam, vel admodum tarda erit utilitas, & nimis periculoſa procraſtinatio. Sic Petrus Salius & alii ſentiunt, verum cordatiſſimus Mercatus in omni acuto puerperarum morbo, in quo humor coacervatus eſt, prius venas pedis non ſolum ſemel aut bis, verumetiam ſæpius eſſe ſecandas exiſtimat, quouſque ſatis factum ſit puerperii fluxuri copiæ, & revulſioni impetus ad partem affectam, deinde urgente affectu ad venas brachii deveniendum, etiã fluente puerperio, quo ſanguis ex vicinis partibus educatur: initio vero venas brachii neutiquam tundendas, ne ad locum affectum retrahatur puerperiũ, impediaturq; naturæ motus, quem proculdubio ſequi neceſſe eſt. Sic enim Avic. in omni pleuritide, nulla habita ratione ſexus, partus aut puerperii, ex pede ſanguinem mittit, cum maiori multo ratione, in enixa, fluente puerperio, id eſſe ſervandum. Hæ ſunt utriuſq; opiniones in re ardua aut perdifficili, & in praxi maximi momẽti. Mihi tamen ſecurior multò apparet Mercati ſententia, vel hac una ducto ratione quod medicorũ debet eſſe inconcuſſa norma, morbis ut proſint, vel ſaltem non noceant, & quanquam dilatio ſit animi periculum, tamen conſulta tarditas celeri temeritati ſemper fuit præferenda, idcirco ubi morbus inducias præſtiterit, etſi exiguas, nec urgentiſſimus fuerit, ſemper ex venis pedum ſanguis prius mittendus erit. Alias hoc ſummè advertendum, ut antequam venæ ſuperiores ſecentur, frictiones fiant crurum, & coxarum, & ligaturæ doloroſæ, interim dum ſanguis fluit, quæ miſſo ſanguine ſolvantur, ac cucurbitulæ coxarum parti interiori citra ſacrificationem applicentur: ſic enim materia peccans minoratur, & loci affecti allevatio fit, & naturalis purgatio conſervatur. Idem in febribus ardentiſſimis faciendum eſſe, conſulit rei ratio, quia etſi incendium circa cor & viſcera adeo ſit magnum, tamen verendus ſemper raptus humorum, ad cerebrum; quã eandem methodum ſervare oportet, non in puerperis duntaxat, ſed in reliquis fœminis morbis acutis correptis, q̃bus menſes fluunt, aut fluere debuerant, de qua re lege c. *de menſtr. cum morb. complicatione. Lib.* 1.

Lib. de affect. part. cap. 23.

In febri ardentiſſima quid faciendum.

Si autem in ultimis puerperii diebus hi morbi contingant, cum minori periculo brachiorum venæ ſecari poterunt, in urgentiſſimo morbo, hoc moniti, quod quò magis diſtant fœminæ, à die partus, vel menſtrui, eo tutius ſuperiores venæ aperiuntur, quo vero magis ei appropinquant etiam in medio tẽpore, eò cum maiori præmeditatione

Puerpera quæ magis diſtat à die partus tutius venæ ſuperiores ſecantur.

agendum eſſe, maximè ſi puerperia ritè fluant, quo tempore venas inferiores ad ſupplementum debitæ quantitatis inſcindere ſecurius fuerit, maximè ſi morbus non admodum ingraveſcat, etiamſi materia coacervata in loco aliquo ſit.

Purgatio. Tertiò ſi qualitate humores peccent, & cacochymiæ adſint notæ, purgante medicamento utendum eſſe diximus, id tamen faciendum non eſt, dum puerperia adhuc fluant rubra, aut copioſa, ſed finita iā purgatione aut in eius fine, cum iam id quod inſtillat, albidum eſt, aut alterius coloris, cumque iam reliqua remedia morbo opportuna, fruſtra tentata fuerint, materiaque concocta, & tranſactis primis à partu diebus; nec quolibet, ſed leviori pharmaco utendum, ut rhabarbaro, myrobalanis, folis ſenæ, caſſia, manna, tamarindis, ſyrup. roſ. aut viol. ſolutivo, ac ſimilibus, quæ benedicta nuncupantur, quę tamen quantumvis benigna ſint, interim dum mulier expurgatur nulla ratione exhibenda ſunt, quippe per ea natura à proprio divertitur opere; tamen omni tempore contemperantia ſarapia, apozemata, & clyſteres adminiſtrari poſſunt, & debent, iiſdemque ſæpiſſimè uſus ſum quarto, quintove à partu die, felici cum experimento, non tamen ſine muliercularum obmurmuratione, quibus religioſum eſt ad nonum uſque diem, nil quicquam in puerperis movere, tameſi graviter laborent, qui ex lacte ea proficiſci mala, atque ad id temporis extēdi ſibi perſuadent, poſtea ex ſe deſinere, ex qua dilatione multas in graviſſima pericula crebro deducunt.

Scholium.

Quæſt. In puerperis morbo acuto correptis à quo die ſit facienda computatio criticorum.

Morbi initium computari debet] *Haud levis dubitatio eſt, in puerperis morbo acuto correptis, ſitne dierum criticorum computatio facienda, ab hora partus, an ab ea, qua morbus invaſit. Galenus à morbi invaſione initium ſumere videtur, cui adſtipulatur* Hippocrates *in hiſtoria uxoris Phylini, & in hiſtoria uxoris Epicratis, ac Dromeadis, & Avicennam idem ſentire apparet, ac ratione videtur conſentaneum, quia à principio morbi, cuius exſpectatur criſis, facienda computatio eſt: partus vero naturalis, de quo agimus, morbus non eſt, & ſi qua in iis accidat humoris agitatio, ea non ſufficit, ita enim & à tempore diſplicentiæ, decretorij dies connumerarentur, quia cibi faſtidium, vigilia, dolor capitis, quæ ſunt præludia morbi, ex agitatione fiunt, & tamen morbum non conſtituunt, quia is non ex quacunque pendet mutatione, ſed ex inſigni duntaxat.*

1. crit. 6.
1. epid ſect. 3 tex. 4. 5.
11. 2 4. tract. 2. c. 1

xat. Contrarius tamen huic ſententiæ alibi Hippocrates ipſe eſt, & Galenus, ubi non à febre, ſed à partu initium ſumunt, & in hiſtoria eius mulieris, quæ degebat apud Pantimedem, & duabus ſequentibus; quos ſequitur Averroes: ratio additur, quia humoris motus à partu inſtat, cui ex proportione critici reſpondere debent, licet deliteſcat per aliquod tempus, ſicuti de veneno canis rabidi dicitur quod non per quadraginta ſolum dies, ſed per ſemeſtre latitare ſolet. Quidam conciliare nituntur hac ſola dicentes à partu faciendum eſſe computationem, quando morbus accidit 2.3. vel 4. ab ipſo die, quia ab eo cœpit humoris motus, cui ex proportione reſpondet circuitus ille; ſi enim humor peccans pituitoſus eſt, ſecunda die ſuperveniet febris, ſi belioſus tertio, ſi melancholicus 4. nam primo die obſcurabatur invaſio ob graviora partus ſymptomata, & quanquam hæc ſententia non ſit planè rejicienda, potius tamen cum Conciliatore dicendum eſt, duplicem eſſe partum, naturalem, ac præter naturam, quorum notas ſuis locis propoſuimus; in partu igitur naturali, ſi febris, aut alius morbus ſuperveniet, quia non eſt ſymptoma partus, ſed morbus, per ſe, non à partu ſed à febre, computationem faciendam eſſe; contra in partu præter naturam, & ubi iam præextiterat morboſus apparatus, quia morbus eſt ſymptoma partus, tunc non à morbo, ſed à partu initium ſumendum eſſe, quod idem eſt, ac ſi dicas, in morbis qui ex præexiſtenti morboſo apparatu oriuntur à partu, in illis vero, qui ex ſuppreſſis, aut impeditis lochiis ab ipſo morbo numerandum, qua ratione intelligantur prædicti viri variis in locis, à nobis ſuperius adductis, ac ſolvantur, quæcunque aliæ difficultates de hac re reperiuntur.

3. progn. 10 G. in com. 3. epid. 27. 4 collig. 40

Reſponſio quorundã.

Concluſio.

De febre puerperarum.

Cap. XIII.

INter affectus, qui puerperis ſæpiſſimè contingunt, primus ac communiſſimus ſe offert febris, de qua extant pleraque exempla apud Hipp. in loc. ſuper c. cit. Suboritur autem febris hæc, ut ex ſuppreſſis lochiis, aut ex iiſdem non ſuppreſſis ſolum, verum etiã ſuppuratis; quippe dum ſupprimuntur, aut diminutè fluunt, quia os uteri occluditur à partu, vel contorquetur ob ſanguinis copiã ibi concluſã grumeſcere neceſſe eſt, aut putreſcere, dum autem putreſcũt febres, ac ri- *Cauſa.*

ac rigores magis fieri, quia ex putreſcentibus in utero humoribus cor incaleſcit. Aut etiam febris fit ex morboſo apparatu præexiſtenti difficilive partu, aut ex lactis abundantia, & ad nonum ut plurimum extenditur diem; neſcio tamen, quo errore, mulierculæ febrem lactis appellare conſuevere, omnem febrem, quæ difficilem ſequitur partum, & humorum eam agitationem ac commotionem, quæ fieri ſolet cum natura humores aliunde ad ubera tranſmittit ut in lucem editus infans nutriatur. Et qa obſervarunt hanc ad nonum uſque diem ex- *1. de morb. mul.* tendi, poſtea ex ſe deſinere in reliquis ſimilitudine deceptæ medicamenta non admittant, unde in plurima incurrunt mala, quæ tamen prudẽs & cordatus medicus vitare debet, quod rectius fiet, ſi prius à qua cauſa utraq; ꝓveniat, accuratè dignoſcat. *Signa.* Ac ſi ex lactis abundãtia ſuboriatur, mammarum adeſt durities, turgentia, & dolor, cum dorſi & ſcapularũ gravitate, ac dolore, & tamen puerperium procedit *Febris ex alia cauſa inditia.* quod ſi ſupprimatur, ab eo febrem concitari indicium eſt. Putreſcere autem in utero humores cognoſces, quia, quæ ab eo per id temporis prodeunt, graveolentia ſunt, fœtida, aquoſa, ſanioſa, vel alia peſſima qualitate affecta, inflatur venter, & à contractu dolet, ac totum corpꝰ cibi faſtidium adeſt, vigiliæ ac punctiones, vrina veluti aſinina eſt, & quandoq; ſeptimo die turbatur venter, & ſi neque à natura, nec ab ar- *Prognoſticum.* te purgetur mulier, magis affligitur & periclitatur, livida fit, & aquam patitur intercutem, ac umbilico circumcirca nigriori facto ad vigeſimum diem, ut plurimum perit; quod ſi purgatio per alvum ſponte procedat, eruperintque graveolentia, ac nigra per uterum, melius habet ac ſi ritè curetur, reſtituitur.

Curatio. Igitur ſi ex lactis abundantia febris oriatur, curetur ut capitulo proprio infrà dicendum eſt, *de lactis redundantia*, & ſequenti *de febre lactis, & pilo mammarum.* Si vero ex ſuppreſſis lochiis, morboſo apparatu, & partus agitatione, curatio ferè tota petenda ex capitulo præcedenti, ideo ſi iam prorſus puerperium ceſſaverit, ſuppoſita victus ratione ibi aſſignata, fiat ſanguinis miſſio ex brachiorum venis, ad deponendam plenitudinem, ſi autem diminutè lochia fluant, venæ pedum aperiantur, ſicuti etiam ubi humores in utero computruerint at ſi ante debitum tempus & quantitatem ſuppreſſa fuerint aliis etiam mediis provocentur, peſſariis, inunctionibus, inceſſionibus, balneis, ac reliquis iam dictis c. *de menſtruis diminutis poſt partum.*

Secundò

Secundo utendum attemperantibus, & coquentibus humores, qui, ſi craſſi ſint, ℞. *ſyrupi de endivia, capill. Ven. an.* ℥ j. *aquæ cich. fœniculi an.* ʒ j. ß. ſi vero acres, vel putreſcentes, acrimoniam retundentia ſunt adminiſtranda, quæ ſimul putredinem compeſcant, ut ℞. *ſyrupi viol. cich. an.* ʒ j. *aquarum earundem herbarum an.* ℥ ij. *miſce,* ſemper tamē quæ attenuant, miſceantur, ut ad expurgationem humores promptiores fiant; acida vero & adſtringentia penitus vitentur. Conferunt tamen clyſteres ſic parati: ℞. *iuris gallinæ alterati cum foliis malvæ, & endiviæ, florib. viol. & hordeo* ℥ vj. *olei viol.* ℥ iij *ſacchari* ℥ j. *vitellos ovorum num. ij. miſce.* *Contractio*

Tertio urgente malo, purgantia conveniunt iuxta humoris naturam, quibus non utendum, niſi puerperium iam deſierit, aut ſaltem, id quod fluxit, exiguum fuerit, corruptum, fœculentum, & minimè ſanguineum, ac magnitudinem morbi non imminuit. Quibus limitationibus; ſi craſſi ſunt humores ʒ j. agarici trochiſcati cum ʒ iii. diaphœnici, & ℥ j. roſati ſolutivi, in ℥. iiii. decocti pituitoſi exhiberi licet; ſi vero acres,, purgatio minus erit ex uſu, niſi per apozema hoc aut ſimile: ℞. *hordei mundi p. iij. prunorum numero 20. radicis cich. borraginis an.* ℥ j. *foliorum violarum, camedrios, agrimoniæ, ſcolopendriæ, cich. an. m. 1. florum cord. ſeminum frigid. an. p. 1. bulliant ad lib. 1. in fine adde foliorum ſenæ* ℥ j. *ac poſt colaturam* ℥ iij. *ſyrupi violarum ſolutivi, ſacchari q. 5.* fiat potio clara, aromatizetur ʒ j. ſpecie triaſandali. His ac reliquis iam dictis capite *de uteri intemperie.* cum à fluxu materiæ, humores in utero putreſcentes purgandi ſunt, præſertim ubi putredo reliquis totius corporis humoribus communis facta fuerit, quod cognoſces, quia etſi copioſè putridi humores ab utero fluant, ob id tamen febris non minuitur, ſed exacerbatur, quo caſu univerſum purgabis corpus, nec te perterreat ab hac opere, quod per regionem, cui natura innititur, per loca conferentia, evacuandum eſſe dixit Hippocrates, id enim intelligendum, quando evacuatio per eam regionem facta, ſufficiens eſſe poteſt humoris peccantis redundantiæ, è converſo vero ubi debita quantitas per eam regionem evacuari nequit, ideo quia uterus humoribus putridis in toto rèdundantibus (quos in Hypotheſi vacuare ſtudemus) evacuandis non ſufficit, idonea regio non eſt, & idcirco ob ruſticum timorem, purgationem non differas, nec ita audacter aggrediaris

Purgatio.

Putredine uteri venis cōmunicari quo ſigno dignoſcatur.

4 Eph 2.20

dacter aggrediaris, ut quicquam inconſideratè committas, quæ enim in ſola vulva conſiſtunt, purganda non ſunt niſi per peſſaria, ac reliqua, quæ uterum purgant.

Vias laxantia. Quartò iis quæ uteri vias laxent, patentioreſque reddant, quorum materiã, ac formulas reperies capite de diminuto ſanguinis fluxu poſt partum, & de menſtruis ſuppreſſis, ex quibus tamen temperatiora ſeligenda, qualia verò ſint, per quæ putreſcentes in utero humores ab eo educi debeant c. *de epilepſia ex utero* abundè iam ſcripſimus.

De alvi fluxu in puerperis.

Cap. XIV.

VIx ullum invenies morbum, in quo magis hæſitare ſoleant medici, & plus fœminæ periclitentur, quam alvi fluxum cum puerperio coniunctum, ſi enim ſiſtas, detinentur lochia; ſi ſinas, grave per ſe malum eſt, ideò vix quicquam tutum; ſed in hac perplexitate diſtinguendum eſſe puto. *Diarrhæa.* Ac ſi alvi fluor, diarrhæa ſit, per quam totum corpus exoneratur, fluxum non impedies; nec puerperia movebis, ſed vires cuſtodies, quoad naturam ſe exoneraſſe, & utrique evacuationi ſatisfeciſſe comperies; præſertim ſi conferat, & fœmina leviter ferat, quod ſi nec conferat, nec leviter toleret, conſiderandum, num puerperia ſatis fluxerint, aut iam ſuppreſſa ſint, quo in caſu optimis alimentis exhibitis, ſiſtendus omninò alvi fluor adſtringentibus medicamentis. At ſi diminutè adhuc fluant, optima inſtituta victus ratione, non adſtringentibus quidem, ſed lenioribus, & iis, quæ ad uterum, & vias urinæ derivare valeant, alvi fluorem ſiſtere conaberis. Idipſum exequendũ, *Lienteria.* ſi fluxus lientericus fuerit habita ventriculi ratione, qui ſemper debilitatur in omni alvi fluxione, ex læſione tunicæ inteſtinorum, quæ ei continua eſt, potiſſimum in lienteria, ubi per ſe laborat, ideoque frigidis calidiuſcula miſcenda, ut cinnamomum, & aniſum toſtum: Et roborantia ventriculo etiam extrinſecus adhibenda, ut inunctiones, ex oleo maſtichino, ac myrthillorum cum pulvere diarrod. maſticis & ſimilibus; neque erit ab re modicum diarrod. cum duplo rhabarbari per os exhibere, aut rhabar. toſtum, quo ventriculus purgetur, illæſo utero. Quod ſi in diſſenteriam degeneraverit, Hippocratis conſilio,

lio, poſthabita uteri purgatione, ipſam ſtatim compeſces, quod effi- *Diſſenteria 1. de morb. mul.*
cies quatuor remediorum generibus.

Primò purgantibus. 2. Abſtergentibus, & laxativis. 3. Dolorem ſedantibus, inteſtina contegentibus, & acrimoniam retundentibus. *Purgatio.* 4. Adſtringentibus. Purgat rhab. toſtum, aut ex ſecunda infuſione, priori reiecta, myrobalanorum ſpecies omnes, tamarindi, ſyrupus ex 9. infuſ. roſar. ſiccarum, ut ℞. *rhab. leviter uſtulati, corticum myrobalanorum citr. parum toſt. an.* ℈ *ij. ſyrupi ex 9. infuſ. ſiccarum roſ.* ℥ *j. pulpæ tamarind.* ℥ *ß. cum* ℥ *iiij. aquæ roſarum vel plantaginis*, fiat potus, ante quem quatuor aut quinque continuos dies, ſumat hunc, aut ſimilem ſirupum. ℞. *ſirupi de roſis ſiccis, myrthini an.* ℥ *j. aquæ ſymphyti, portulacæ an.* ℥ *j. ß.* ac interim, dum ſirupi capiuntur, fieri ſanguinis miſſionem ex pede Mercatus cõſulit, quod equidem non auderem, veritus ne copioſius ad partem affectam fluat humor: nam etſi ſanguinis miſſio ex pede, quemadmodum ab utero, ita ab inteſtinis divertere poſſit, id tamen intelligitur, dummodo corpus non ſit repletum, & ſufficienter evacuatum, alioqui proculdubio maior fieret ad partes affluxus.

Secundò abſtergentibus utendum, ut aqua lactis, mulſa, ptiſana, *Abſterſio.* ſive aqua hordei, decocto altheę, furfuris, tritici, cicerum, ligni Guaiaci cum melle roſaceo, aut ſaccharo; validius id tamen præſtãt lotium, *Acrimoniam compeſcentia.* lixivium, muria, ex quibus clyſteres utiliter parantur.

Tertiò iis quæ acrimoniam compeſcunt, dolorem mitigant, & inteſtina cõtegunt, qualia inprimis ſunt adeps caprinus, porcinus, hircinus, gallinaceus, anſerinus, albumen ovi, ac vitellus eiuſdem, amylũ, tragacantum, gummi arabicum; oleum roſarum, cera alba, lac coctũ; quæ aut per os, aut inferius accipiuntur. Ac ſi dolor ſit urgentiſſimus *Narcotic.* ad narcotica, & ſtupefacientia veniendum, qualia ſemen Jaſquiami, papaveris, opium; pilulæ de cynogloſſa, philonium, athanaſia, quæ in quos uſus, & quibus cautelis ſint adhibenda, vide lib. 1. in ſcholio ad cap. *de menſtruis immodicis*, ea per clyſteres injiciuntur ad ℥ j. aut ℞. *philonii Romani* ℈ *ij. aquæ roſarum* ℥ *ij. vini albi* ℥ j. exhibe hora ſomni, eſt miræ utilitatis, & ad ſedandum fluxum, & ad ſomnum conciliandum. Fiunt inſuper glandes ex iiſdem, ut ℞. *ſevi hircini, tragacanti an.* ℥ *ß. opii g. v.* fiat glans, quæ filo alligata immittatur.

Quartò adſtringentibus, quam vim habent polygonium, ſangui-

Conſtringentium farrago.

guinaria, gnaphalium, plantago, burſa paſtoris, radix, & folia ſymphyti, ſalicis rus coriariorum, roſa rubra ſicca, myrtus, ſuberis cortex, glandium capuli, mora acerba, ſemen uvæ, lapathi ſemen, malicoriũ aridum, rubi radix, balauſtiæ, equiſetum, hypocyſtis: ludanum, acacia, corallium, rhaponticum, ſanguis droconis, thus, maſtix, terra Lemina, ſuccinum, cydonia mala, pyra agreſtia, meſpila, oryza toſta, lentes decorticatæ bis coctæ, cortices caſtaneorum, cornu cervinum uſtulatum, aqua pluvialis chalybeata, vinum nigrum acerbum, cortex arboris Indicæ, qua gargapaum dicitur; conſerva roſ. antiqua ex quibus fieri poſſunt potiones, conſervæ, clyſteres, unctiones, unguenta, emplaſtra, linimenta, & pleræque aliæ formæ. Galyopſis etiam herba cum ſale mixta, & in pilulis inter manus efformata, fluxum ſedat quẽcunque; ad illum verò qui provenit ex obſtructione vaſis, bilem deferentis à jecore ad veſicam fellis, mirificè confert ſequens mixtura. ℞. *conſervæ roſ. antiquæ* ℥ ß. *terræ ſigillatæ* ʒ j. *theriacæ antiquæ* ʒ ß. miſce, capiat hora ſexta matutina, & tantundem veſperi, ad ingreſſum lecti. Summe tamen advertendum eſt in ſola diſſenteria ſiſtentibus utendum eſſe; in aliis alvi fluxionibus, quæ fluente ad huc puerperio contingunt, nequaquam.

Alvi ſuppreſſio in puerperis.

Si verò alvi purgamenta ſupprimantur, quod ſæpè contingit in puerperiis, quia natura aliò intenta eſt, levibus medicamentis ſollicitetur, & lenientibus clyſteriis, de quibus ſuperiori capite, pinguibus juſculis, in quibus malva, blitum, aut mercurialis incoxerint, crebra ventris inunctione, ex oleo amygdalino, aut leni aliquo apozemate, quale erit illud, quod ſuperiori c. deſcripſimus; plura in hoſce uſus vide lib. 3. *de alvo ſuppreſſa, & de fluxu eiuſdem in prægnantibus*, nam is affectus minus aut nihil ferè periculi habet.

Scholium.

Quia alvi fluxus in puerperis plerumque ſymptomaticus eſt, ut curandi ratio amplius innoteſcat, de evacuationibus ſymptomaticis opportunè ſermo hic fiet, qua in re quid ſtatuendum ſit, tunc demum in medium proferam, cum huiuſce rei partes diligenter fuerint examinatæ, ita enim methodo quadam, ceu Theſei filo, hac tractatione, uti labyrintho, me extricabo.

Quatuor igitur occurrunt perveſtiganda 1. Quænam illæ ſint. 2. an omnes malæ. 3. an à medico adiuvandæ. 4. an cohibendæ. Eſt quidem evacuatio ſymptomatica

matica ſpecies præternaturalis evacuationis, nam hæc quatuor fit modis aut enim toto genere præter naturam eſt; Quia per inconvenientem regionem fit, ut ſanguinis profluvium ex naribus: aut multitudine duntaxat, ut nimius ſudor, aut menſium fluxus immodicus: aut qualitate, de qua Hipp. dixit, ſi qualia oportet purgare, purgentur confert & leniter ferunt, ſin minus, difficulter: aut tempore, de quibus idem autor decretoria, quæ non decernunt, aut lethaliter aut difficulter judicant. Et Galenus in com. eiuſdem ſententiæ, ante ſigna concoctionis nil utiliter evacuari ſcripſit. Eſt porrò præter naturam evacuatio, quæ vel retentricis facultatis imbecillitate fit: vel humorum copia: aut acrimonia, eam etiam validam irritante. Naturalis vero, quæ à natura benè valente, & munera ſua optimè obeunte citra vim ullam perficitur at ſymptomaticam dicimus, vel ut contraria eſt naturali, ut fluxus ſanguinis ex alvo: vel ut critica opponitur, id eſt ei quæ concoctioni ſuccedit. Cum igitur critica ſit, & cocti humoris, & in debita quantitate, & per convenientem regionem & iuſto tempore; de illa, quæ quovis modo ab his deficit, potiſſimum quæ ante concoctionis tempus contingit; ſermo noſter inſtitutus eſt, quæ etiam intempeſtiva criſis ab antiquis fuit appellata.

1. aph.
4. aph. 22.
Evacuatio præter naturam.
Naturalis.
Symptomatica.
Critica.

Hanc quidem ſemper malam eſſe, plerique ſibi perſuadent. Primum, quia fiunt hæ expulſiones natura irritata, quæ ante humorum cõcoctionem cogitur expellere, dum adhuc cum vitioſo humore bonum ſimul permiſcetur, cujus boni evacuatio virtutem debilitat, iccirco Galenum dixiſſe ſymptomaticam evacuationẽ copioſam, eſſe malam, vt cauſam, & ut ſignum: parciorem ut ſignum duntaxat, & humoribus crudis exiſtentibus nil utiliter evacuari, ut paulò ante diximus: Et Hippoc. concocta tantummodò medicari iuſſiſſe. Eſt tamen ex altera parte, quod plerique per febres acutas & malignas, mortem ab initio minantes, ſanguine è naribus effuſo, aut alvo turbata, melius ſolent habere, ac paulatim reſtitui: ſicuti etiam quam celerrimè per febres peſtilentes bubone apparente: 2. Quia ſi pituita initio pituitoſi morbi excernatur, per vomitum, ventrem, aut aliter, quod nil vetat, proculdubio ſublevabitur natura. 3. Quia humorem turgentem ſtatim ab initio morbi nulla exſpectata coctione, Hipp. evacuari iubet; ſi igitur idipſum à natura fiat, utile certè erit, alias rem noxiam medicus moliretur. 4. Quia dicente Galeno, omnes malæ excretiones, ſi commodè prodeunt, ad bonum poſſunt peruenire: in quem ſenſum Paulus evacuationem ambiguam modo bonam modo malam contingere ſcripſerat, Et Actuarius iudicium ſymptomaticum bonum nonnunquam exitum habere. 5. Experientia videtur id confirmare, hiſtoria Metonis, quem Hip liberatum fuiſſe ſcribit ſudore & ſanguinis fluxu

Dubium.
An ſymptomaticæ excretiones ſemper ſint malæ.
1. opinio.
2. opinio.
Gal. 1. pr. 1.
4. aph. 22.
& 22.
1 aph. 22.
1. aph. 22.
4 aph. 10.
4. aph. 47.
P. lib. 2. c. 8
Act. 2. met.

fluxu è naribus, nullis præcedentibus concoctionis indiciis. Hanc tanti in praxi momenti, ac verè medicam dubitationem, ut ſolveret Victor Trincavelius, tertiam quandam excogitavit evacuationum differentiam, quæ neque omninò critica eſſet, nec ſymptomatica; ſed media; utque critica ſemper eſt utilis, ſymptomatica noxia, ita hanc ambiguam modò in bonum terminari, interdum in perniciem: cuius tamen ſententia ex eo corruit, quia motum ex contrariis partibus conſtare, naturæ repugnat, & Philoſophus eas non admittit, etiam in diverſis partibus motus. Alii totam hanc controverſiam definiunt, dicentes, ſymptomaticas illas evacuationes quæ fluunt natura operante & expellente, utiles eſſe poſſe: alias verò, quæ fiunt natura nil efficiente, ſed otiante, tantum ſinente effluere, Et quaſi evicta, ob languorem non potentem retinere quod gravat, ſemper nocere. Rectius tamen atque apertius idipſum alii exprimunt, dicentes: evacuationes ſymptomaticas utiles eſſe, ſi vires conſtant, quia per eas minuitur morbi cauſa: at dies, minuitur quidem, ſed æger nil proficit, quia plus debilitatur virtus, ex evacuatione boni, quod ſimul effunditur; fatemur nos quidem maiorem fieri virium jacturam, quando humor, qui evacuatur eſt copioſus, & virtus languida nimis, ac tunc fieri natura evicta, & ſinente, perpetuoque nocere. Quod etſi ſæpè accidat, quo in caſu vix poſſunt patientes ſervari: tamen hoc perpetuum non eſt, imò contrarium ſæpius evenire compertum habemus, quando nimirum non tam ex languore virtutis, quam ex copia humorum aut acrimonia hæ expulſiones proficiſcuntur. At dices, qui fieri poteſt, ut ſymptomatica evacuatio ſua natura mala, utilius fiat? id ex nuperrimè dictis colligere potuiſti, nam ob id damnantur, quia educitur bonum ſimul cum malo, ideoque viribus obſunt, ſi igitur adeo vires conſtent, ut quantumvis lædantur, reſiduum ſuperare valeant, juvamentum attuliſſe certum eſt: imo ſi ſemper vires eſſent robuſtæ, ſemper ſymptomaticæ evacuationes profuiſſent, id tamen ita intelligendum eſt, ut morbus inde minuatur, & vires non admodum infringantur, quod ſanè cognoſci minimè poterit, niſi à generoſo, prudenti ac perito medico, doctrinaque Hippocratica digno, qui & futurum ſtatum præcognoſcat, menſurare morbi vehementiam cum ægri facultate apprimè noverit. Verum neque aliis id penitus erit impoſſibile, nam proprium ſignum earum evacuationum, quæ proſunt, eſt tolerantia, & conferentia, quarum conferentia ex pulſu, tolerantia ex patientis levamine deprehenditur.

Tertia ſententia Trincavellii.

1. phyſ. 26.

4. ſententia cernenda.

Nunc, ſintne à medico promovendæ expulſiones, hoc determinandum eſt, is enim fuerat tertius diſputationis articulus. Et quidem ratio ipſa id confir-

Dubium An evacua-

confirmare videtur, nam utiles ſunt, ut probatum relinquimus, & à natura fiunt, medicus autem naturæ miniſter eſt, & imitator, nec rationi deeſt magnorum virorum autoritas, & experimentum. Id enim viſus eſt ſignificare Hippocrates dicens, exeuntem vero una effundere, & Galenus naturæ imperfectè evacuationem eſſe ferendam, ut ex coniunctis exacuationibus perficiatur, quod poſtulamus ſæpiſſimè iuſsit, & contendentibus ad ventrem excrementis, clyſteriis ſuccurrendum: in quem finem Hippocrates Metoni, *cui ſanguis è naribus effluebat, capitis lotionibus auxilio fuit: & communiter exanthematibus erumpẽtibus cucurbitulæ, & buboni peſtilenti, attrahentia medicamenta applicantur. Hæc tamen omnia veriſimilia potius, quam vera & ſpecioſa magis, quam firma exiſtimant alii, quod medicus quidem miniſter ſit, & imitator naturæ recte operantis, non ſymptomatice, neque dum invita agit, & proritata, exeuntem vero humorem una effundere, quod dixit* Hippocrates *ſic interpretantur, ut impedimenta auferri debeant, quæ ritè naturam per criſin excernentem, remorantur, quod naturæ eſt auxiliari, non eandem ulterius proritare, multoque minus per ſymptomaticos motus id exequendum eſſe. Quod ſi Galenus, dum tempore mittendi ſanguinis, menſes moventur, aut hæmorois recluditur, fluentis ſanguinis impetum inſpicit, & ſi ſatis fore videtur, naturæ rem permittit, ſin minus, ſin minus, tantum detrahendum iubet, ut ex coniunctis ambobus intentio perficiatur, id quidem, non ut eadem die fiat, intelligendum eſſe, ſed ſequenti, ubi iam à motu natura ceſſaverit, quem per convenientem regionem tentaverat, idque ſimiliter de cucurbitulis, in erumpentibus exanthematibus & clyſteriis in alvi fluxu pronunciandum eſſe ac ſimili quovis alio caſu, ſic Avicennam dixiſſe, Si natura non moverit, move tu hora motus eius, id eſt, ſi natura non movet hora motus eius move, tu exſpectato motus fine, ſed dum adhuc coniectura cognoveris, neque vias eſſe occluſas, neque humorem quietum, neque naturam ipſam aliò intentam. Vnde tertia eorum ſententia pullulavit, qui non prius nos debere auxilio, ipſi naturæ expellenti eſſe affirmarunt, quam opus ipſum eam derelicturam fore certò præcognoverimus, nec tamen actionis finem exſpectandum, quod facilius ſit viis reſeratis, naturaque adhuc operante, commotum expelltre humorem. Sed neque hanc ſententiam conſtare putant, quia nil eſt, quod æquè artem medicam coniecturalem faciat ac ipſa remedii quantitas: Et inſuper quia initio interdum ſegniter natura agit, & paulo poſt impetum accipit.*

tiões ſymp. ſint promovenda.

6 Ep. ſect. 2 textu 9.

9. meth. 5. Gom. in 8. de hum.

3.

Quarta fuit opinio aliorum, qui à bonæ criſis conditionibus hac in re 4.

conſilium

conſilium capiendum arbitrantur, nimirum à qualitate humorum, quantitate loco à quo in quẽ, & per quem evacuatio fit, ac tandem à tolerantia & conferentia, ita ſi in pituitoſo morbo ſanguis fluat, immutandam cenſent excretionem, ſi quantitas diminuta ſit, ſupplendum defectum : ſi per regionem fiat inconvenientem, revellendum ad commodiorem, ſi confert & patiens leviter fert, omninò promovendam. Verum quia non de criticis evacuationibus, ſed ſymptomaticis quæſtio eſt, hæc reſpondendi ratio inutilis planè videtur. Quemadmodum etiam quinta Trincavelij exiſtimantis medios illos ſuos motus duntaxat promovendos, quia ut ſuperius iam monſtravimus, luxatis pedamentis inſiſtit. Quæ cum ita ſint, in re ardua & perdifficili duabus propoſitionibus reſpondendum cenſeo.

1. ad Glauc 14. Deciſio. 1. propoſitio

Prima, naturæ motus ſymptomatici nulla ratione ſunt concitandi, ratio eſt, quia facile natura præcipitaretur, & corrueret, id quod Galenus apertè docuit in opere ad Glauc. ſic ſcribens, ſed neq; ſi fuerit febris cum alvi profluvio, alia eſt opus evacuatione, imo hæc ſola ſufficit, quamvis non ſit pro multitudinis ratione, quicunque enim his plus adimere neceſſarium fore putantes, aut ſanguinem mittere, aut ventrem movere tentaverunt, in graviora pericula duxerunt, quam ſententiam de alvi fluore ſymptomatico, intellil-igendam eſſe conſtat, quia in illo capite de febre cum ſymptomaticus Galenus ediſſerit.

2. propoſitio

*Secunda propoſitio, quando natura tentat aliquam evacuationem ſymptomaticam per convenientem regionem pigrè tamen procedit, aut propter humoris copiam, aut propter eiuſdem crudi adhuc inobedientiam, aut ob viarum obſtacula, licet medico impedimenta removere, ut ſi febricitans aut certè puerpera, de qua potiſsimum hic agimus, aſsidua eiiciendi per alvum cupiditate tentaretur, manum naturæ porrigere levi clyſtere, aut glande vel decocto prunorum conveniens erit, medicamentum tamen purgans, tametſi leve, per os exhibere minimè ſuadeo, veritus maiorem commotionem, quæ aut compeſci nequeat, aut à natura ferri non poſsit, confirmatur hæc doctrina ex Hip. dicente, revellere, ſi quo non oportet, vergat : ſin, quo oportet, aperire, quemadmodum ſingula vergunt, neque contrariatur Galeno cit. ad Glauc. quia ibi poſuit vocem (*profluvium*) qua ferè ſemper denotat copiam, nos vero de ſtillicidio tantum ut diminuto fluxu verba facimus; Et ratio eſt, quia ex aſsidua illa moleſtia vires debilitantur, & materia morbi non evacuatur : fuerit igitur multò utilius, humoris partem deponere, quia ſic, quæ noſtrum corpus natura gubernat adiuta & levata, reſiduum facilius ſuperabit. Ea præterea quæ adverſus primam propoſitionem adfert Iohannes Baptiſta Sylvaticus, quia hanc ſententiam minimè evertunt, quippe quæ in ſolo ſtatu morbi & criſis tempore*

Hip. 6 Epid ſect. 29.

pore

pore locum habent, ut legenti planum fiet, à quo ipſe ad ſymptomaticas evacuationes non aliter quam ab angulo ad parietem rationem transfert, minimè advertens ex hypotheſi per id temporis naturam eſſe ſuperiorem, noxium humorem jam evictum, & viarum impedimenta à natura aut medico ſemota: fruſtra etiam contra ſecundum noſtram propoſitionem, ſubſidia poſtulat ab Hip. *dicente,* 1. aph. 20. *quæ judicantur & judicata ſunt* integrè, *neque movere, neque novare oportet, ſed ſinere.* Fortè *quia adverbium integrè non conſideravit, ex quo vel idiotis ipſis planum eſt, de integris duntaxat iudiciis* Hip. *verba facere. Sane vero ſi & ſudores, & exanthematum apparitiones, & deiectiones, & ſanguinis eruptiones per nares vel in mulieribus per uterum omnes deteriores iis ſunt, quæ nullo apparent pacto, ſi ubi cæperint, ceſſant, quia abſolutiſſ. morbi malitiam vel potius abundantiam humoris, & virium imbecillitatem ſignificant, ut Galenus monet in proreticis, ſatius multo fuerit eaſdem evacuationes adiuvare, & anceps experiri remedium, quam permittere, ut æger certo pereat, præſertim ſi virtus per aggravationem potius, quam per eſſentiam ſit imbecilla. Quarta fuerat diſputationis pars, an medicus teneatur ſymptomaticas expulſiones ſtatim ab initio cohibere omnes; cui negativè reſpondemus. Et ratio eſt, quia quemadmodum eaſdem non debemus proritare, ob boni mixtionem, quod vna effunditur; ita etiam non debemus cohibere, præſertim ſi vires conſtant, ob mali miſcellam, quod retineretur. Nam & in bonæ militiæ præceptis fugienti hoſti argenteum pontem ſternere conſultum eſt.*

Tandem ut ad alvi fluxum puerperarum ſermonem convertamus, illum ſanè ſiſtere periculorum ſemper fuit, quoniam verò periculum etiam minatur, niſi ceſſet, antequam nimius fiat, & vires collabantur, iccircò caute & prudenter conſiderare oportet, quid ſit agendum, an ſiſtendum, an movendum, an verò permittendum; & quidem in uniuerſa hac contemplatione ſcopi ſunt, conferentia & tolerantia, ac modus fluendi: Vt igitur in epilogum redigamus, quæ fuſius dicta ſunt, ſi humor cum conferentia, & tolerantia bene fuit, hoc eſt moderate, & per convenientem regionem, patienſque ſe levari ſentit, permittendum tantum: ſi cum illis tamen lente fluit, movendum, aut ſaltem removenda obſtacula: ſi ſine illis, ſiſtendum, quam doctrinam ad omnes alios ſymptomaticos motus licet tranſcendenter accommodare.

De vomitu puerperarum.

Cap. XV.

Cauſa. VOmitus puerperis accidit, interdum cibi, interdum crudorũ humorum, nõnunquam etiam ſanguinis. Si cibus evomatur id quidem fit ex ventriculi debilitate, aut ex nimia repletionẽ, vel ex ipſius cibi, & potus inordinata aſſumptione, præſertim nauſeabunda & faſtidiente fœmina; ſi humores per vomitum rejiciuntur, id accidit ex pravitate ipſorum, aut redundantia ob ventriculi debilitatẽ, vel quia alia membra per eum exonerantur; ſanguis verò evomitur, ob ipſius ubertatem, errabundæ naturæ impetum; ex vena ſauciata in jecore, aut in ipſo ventriculo, aut ex retentione hæmorrhoidum; & quanquã etiam ex hirudine devorata, ex caſu, aut mutilato membro contingat, id rarò puerperis accidit, & alterius loci eſt.

Signa. Si cibi fiat vomitus, ipſa alimenta cruda in vomitu apparẽt, ſi vero crudi humores ex aliis membris demandentur, ex affectione eorũdem dignoſcitur; ſi à ventriculo ipſo, ex eiuſdem gravitate, & pravitate affectuum cæterorum; & quia affectio eſt continua, cum tamen ab aliis membris per intervalla recurrat; ac ſi pituita ſit, quod excernitur albũ eſt, viſcoſum cum aciditate, humiditate, privatione ſitis; ſi à bile vomitus proveniat, cũ ſiti accidit, calore, amaritudine, colore citrino, aut viridi. Si ex melancholia, nigra excernuntur, ſaporis pontici, ac periculoſum ſemper id eſt. Sanguinis rubedine ſua ſatis eſt notus, deprehenditur autẽ pars mãdans ex gravitate ipſius uti diximus, ac ferè per rupturam vel anaſtomoſin venarum in ventriculum defluit, & ab eo vomitione reiicitur. *Vomitus futuri indicia.* Futurum vomitum deſignat nauſea, tremor labii inferioris, tenebroſitas viſus, tenſio hypochondriorum.

Curatio. Vomitus in puerperis illico compeſcẽdus eſt, ne puerperium ſiſtat, & ad ſuperiora evocet; ille igitur, qui ex alimentis fit, curatur adhibita optima victus ratione, ac roborata retentrice ventriculi, per ea, quę ſimul coctionẽ promoveant, & vitium humorum corrigant, caloréq; ac viſcera confirment, qualia reperies c. *de ventriculi affect. ex utero.* Si ex vitio humorum, præter jam dicta captata occaſione purgabis per ea, quæ c. ſuperiori iã retulimus. At ſi ſanguinis ſit vomitus, ipſum ocyſſimè ad uterum revocabis, vena ſciſſa in pede, ſi vires tolerent, ſi minus

nus

nus cucurbitulis, ſuris ac fœmoribus affixis, ac ſi ex ubertate, & impetu naturæ fiat nullis aliis utendũ medicamentis, præter ea quæ naturã exonerent, & ad uterũ omni arte evocent, quorum ſeges c *de ſuppreſſis menſtruis* poſita eſt. Si ex rupta in jecore aut ventriculo vena, exterius applicãda, quę mẽſtrua evocẽt, intrinſecus verò quæ vim emplaſtricã, & agglutinatoriã poſſideãt, intẽti ſemper ad id, quod magis urget, horũ materiã c. *de immodicis menſtruis* abundè reperies. Nos n. methodum dũtaxat tradere inſtituimus, in hiſce affectibus qui aliis fœminis ſunt cõmunes, at medicamẽtorũ materia, vel ex iis, ꝗ practicas ſcribũt generales, vel ex ſuperior. c. mutanda eſt, ne ſæpius inutiliter repetatur.

De puerperarum pleuritide, iecoris inflammatione, phrenitide, angina, ac tuſſi.

CAP. XVI.

PUerperis, & maximè primiparis incautis, hæc omnia mala contingunt, ob ſuppreſſam ex frigore purgatiõem, vel ob morboſum apparatum. Cognoſcuntur ex ſignis uniuſcuiuſq; affectis propriis, ac eorundem ſyndrome. Periculoſi ſemper hi morbi ſunt in puerperis, & mali, uti ſigna, quia ſuperiora membra partus purgamentis vitiari ſignificant, & uti cauſa, quia præ dolore, & calore inflammationis, ac difficili reſpiratione, humor puerperii ad illas amplius attrahitur.

In una itaq; pleuritide ꝓpoſito paradigmate, methodũ ad reliquas *Pleuritis.* affectiões curãdas, facile dignoſces. Fit a. pleuritis, ob lochiorũ ad thoracem & pleuram recurſum, quia ſanguis per uterũ effluxurus, promptè ex frigore regurgitat per venas, quas non paucas communes uterus habet cũ thorace. Curatur primò ſanguinis miſſione, initio facta ex pede, ſemel, bis, aut ter, quouſq; puerperio, ac revulſioni fit ſatisfactũ, deinde urgẽte malo ex venis brachii, ſed id cũ magna præmeditatiõe prout à nobis ſatis jã dictũ eſt c. *de morb puerp. 2. remed. gener.* Quod idem exequendum eſt in jecoris inflammatione, angina, phrenitide, ac reliquis ſuperiorum partium inflammationibus puerperarum.

Secundò ne dolore aut tuſſi, ſi fortè cum morbo adſint, puerpe- *Diverſio.* rium ad ſuperiora recurrat, divertentib. utendum erit, ut cucurbitulis ſuris, & fœmorib. cũ ſcarificatione applicatis, ligaturis earundem partium, peſſariis ex mercuriali, cum pauco agarico, & aloe, vel hoc clyſtere

ſtere: ℞. *malvæ, altheæ, mercurialis, bliti, brancæ urſinæ, foliorum caulium rub. an. m. j. florum camæmali, meliloti an. p j ſeminis lini, altheæ, fœnugræci, conquaſſatorum an.* ʒ j. *fiat decoctio in ſ. aquæ ad lib. j. coletur & add: olei viol. vel communis* ℥ ij. *diacatholici, aut pulpæ caſſiæ, prout calor maior vel minor fuerit* ℥ j. fiat clyſter, ac ſi flatus adſint, nec calor ſit magnus, adde in decoctione ſeminis lini, fœniculi an. ʒ ß.

Expectorantia. Tertio utendum expectorantibus, veluti ſirupo capill. Ven. jujubini, de hyſſopo, fœniculi cum aquis earundem herbarum, vel cum decocto pectorali, ex quibus etiam apozemata fieri poſſunt. At in

Iecoris inflammatio inflammatione jecoris, ex refrigerantibus fiant, quarum partes ſint tenues ne lochia præpediantur, ut ℞. *ſirupi cich. capill. Ven. viol. an.* ℥ ß. *aquæ endiviæ, agrimoniæ, fumariæ an.* ℥ vj. miſce, utiliſſimum interea eſſe

Cataplaſma. ſcio, jecoris regioni applicare ſantalinum unguentum, cum roſaceo commixtum, & hoc mirificum cataplaſma, ℞. *foliorum viol. abſynthij an. m. j. florum camæmali p. j. coquantur in ſuff. q. aquæ, contundantur, per cetaceum extrahantur, & adde farinæ hordei* ℥ iij. *ſandalorum omnium an.* ʒ j. *ſpicænardi* ʒ ß, *olei roſ. & abſynthii an.* miſce, fiat cataplaſma.

Phrenitis. Angina. Eadem ferè ratione curatur phrenitis, & angina, præſertim quod ad ſanguinis miſſionem attinet, ſemper enim ſatagendum ad inferiora naturam evocare, ac ſuperfluum evacuare.

Tuſſis. Quod ſimiliter obſervabimus in puerperarum tuſſi, humorem craſſum inſcindentes, tenuem incraſſantes, & adverſus unamquamque qualitatem generoſè pugnantes, prout apud ſcriptores, c. *de tuſſi* reperies, exhibitis interea tuſſim lenientibus, quæ ſola malum hoc ſæpiſſime ſedare ſolent, caventes ne ſuperiores partes nimium concalefiant, ac ſubinde calor ad eas evocet puerperium.

Elegma. Inter ea, quæ tuſſim ab humore frigido, & craſſo lenire valent, hæc mihi inprimis experta ſunt: glycyrrhizæ ʒ x. hyſſopi ſicci, capill. Ven. ſeminis urticæ, radicis iridis, cardamomi, ariſtologiæ rotundæ, piperis, amygd. amararum, ſeminis naſturtii an. ʒ v. cuncta tenuiſſime pulverizentur, & cum melle deſpumato, aut ſaccharo clarificato fiat

Aliud. electuarium, doſis inſtar nucis. Ejuſdem eſt efficaciæ aliud, quod recipit *ſucci liquiritiæ* ʒ v. *piperis, myrrhæ, cardamomi, amygd. amararum an.* ʒ ij. *aſæ fœtidæ* ʒ j. *cum melle*, fiant pilulæ ſub lingua tenendæ, valet diaireos ſirupus de hyſſopo, & capill. Ven. Si vero tuſſis à tenui

& cali-

& calido humore originem ducat, adhibenda ſunt ea, quæ lib. 3. cap. *de prag. tuſſi 2 remed. gene.* dicta ſunt, duo præſertim electuaria ibi deſcripta.

De melancholia, mania, delirio, & epilepſia puerperarum.

CAP. XVII.

Fit etiam in puerperis melancholia, mania, & epilepſia, idque ex defectu congruæ evacuationis, vel ex vitio ſanguinis fluentis, ſuppreſſioneve eiuſdem, quæ craſſior, propter remorationem & aduſtionem, efficitur: aut etiam ob nimiam evacuationem, qua tenue expurgat, craſſiori relicto: ex aduſti etiam per febres humoris in caput irruentis tetro halitu, qui ſæpiſſime, ex ſola humoris in partu commotione, caput ferit, *Historia.* cuius rei exemplum eſt apud Luſitanum, elegantis cuiuſdam fœminæ, quæ alias optime valebat, illicò tamen à partu melancholia morbo afficiebatur, & per menſem inſana erat, paucis verò adhibitis præſidiis, ad priſtinam valetudinem revertebatur, & nos etiam ſæpe curavimus coniugem præcipui cuiuſdam Belgæ & mercatoris inſignis, quæ idem malum poſt partum ſæpiſſime patiebatur. *Diſtinctio.* Diſtinguuntur hi affectus, quod melancholia delirium eſt ſine febre, ex melancholico humore mentis ſedem occupante, hoc eſt, cerebrum ipſum, ſecundum quod eſt ſimilaris pars. Mania verò eſt, melancholiæ ad maiorem feritatem intenſio, & quia hæc iam non cuiuslibet atræ bilis, ſed eius, quæ terram fermentat, ſoboles eſt, ideo in ea adeſt calida cerebri intemperies, quæ in melancholia frigida erat. Epilepſia verò eſt convulſio omnium corporis partium non perpetua, ſed quæ temporum accidit intervallis, cum mentis ac ſenſuum oblæſione, in qua craſſus humor cerebrum invadit, ut partem inſtrumentalem, quippe quod ſecundum ventriculos afficitur, & potiſſimum ſecundum medium, contra quam in apoplexia, in qua & omnes, & magis obſtruuntur cerebri ventriculi ipſi. Denique delirium, quod *ſubeth* Arabes vocant, eſt mentis alienatio, cum inquietudine, ſine cerebri apoſtemate, & inſequitur plerumque ſangvineam, & bilioſam febrem, in hiſce enim aridi vapores ad mentis arcem aſcendunt, unde

ſpiritus animales haud leviter perturbantur: ac non morbus eſt, ſed morbi ſymptoma. Ita hoſce affectus ex uniuſcuiuſque notione diſtingues, *Signa.* ſigna autem, & curationes eorundem petendæ ex lib. I. huius operis c. cuique affectui dicato.

Generales tamen erunt indicationes, ut ſi ex immodico fiant *Cauſa.* fluxu, compeſcatur, vires reficiantur, corrigatur intemperies frigida vel ſicca: ſi ex ſuppreſſione puerperii, evocetur ſicuti ſuperioribus capitibus dictum iam eſt. Si ex vitio, emendetur iis, quæ c. *de melancholia* *Averſio.* *virg.* & *viduarum* adverſus aduſtos, fæculentos, & craſſos humores ſcripta reperies: præſertim vero averſionibus, & maximè per hæmorrhoidas, hoc caſu utendum eſt & lavacris crurum, ac paulatinis purgationibus ceſſante iam puerperio, ſanguinem à ſpurcitia vindicabis: at ſi ex malignitate aliqua, aut venenoſitate, quod potiſſimum in epilepſia fieri ſolet, ea etiam adminiſtrabis, quæ *prædicto* lib. ſcripta ſunt cap. *de epilepſia 3. remed. genere.*

Solet tamen vigilia immodica, quod graviſſimum ſymptoma *Vigiliæ remedia.* eſt, hoſce cunctos affectus concomitari, cui medeberis, capiti adhi- *Oxyrrod.* bito ſequenti oxyrrhodino: ℞. *aquæ roſ. plantaginis an.* ℥ *iiij. olei roſarũ* ℥ *iij. aceti roſ.* ℥ *j. pulveris ſandalorum rub.* ʒ *j. miſce*, in linteo temporibus ſæpe applicetur aut ſolum lac tepidum, vel unguentum populeõ cum roſaceo mixtum additis g. iij. opii. & ℈ j. croci, aut pauco oleo papaveris, ſi affectio, & inſomnia urgeant, cum quo etiam pulſus inungãtur, & plantæ pedum, & hora ſomni capiat ℥ iij. ſyrupi de papaveris, ſi affectio, & inſomnia urgeant, cum quo etiam pulſus inun- *Embrocha.* gantur, & plantæ pedum; & hora ſomni capiat ℥ iij. ſyrupi de papavere: vel abraſis capillis embrocha, ſeu capitis irrigatio per quartam ferè horæ partem fiat, ex decocto malvæ, viol. Joſquiami, capitum papaveris, florũ Nympheæ, viol. camomillæ, cui percolato adde tertiam partem olei nympheæ, papaveris, & roſ. ac poſtea catulus, vel columbus vivus per ſpinam diſſectus, adhuc palpitans, capitis applicetur, & pro cibo exhibeatur, cremor ptiſanæ cum ſemine papaveris. Quibus non proficientibus ʒ j. requiei magnæ, aut phylonii in aqua lactuca, cum pauco vino propinari poteſt, idipſum in phrenitide exequendum. In epilepſia vero non adeo convenit oxyrrhodinum, quia caput impenſè refrigerat, in melancholia addenda, quæ magis humectent, quam quæ refrigerandi vim obtinent, quia ſomnus à ſiccitate potiſſimum impeditur.

De

De pedum, ventris, ac totius corporis inflatione à partu.

Cap. XVIII.

INflatio pedum, ventris, vel totius corporis in puerperis provenit, aut ex improbo vitæ inſtituto, quo geſtationis tempore uſæ fuerunt aut ex immodico potu poſt partum, aut ex copioſo ſanguine quem fœtus abſumere non valuit, nec fœmina in partu purgare, idcirco ſuperabundans recrudeſcit, & in tumorem elevat haſce partes, qui affectus ceſſare ut plurimum ſolet, copioſiore purgatione per uterum aut ventrem.

Si igitur ex potu fiat, potus prohibeatur, cureturque affectus *Curatio.* calefactoriis, & reſolventibus, qualia reperies cap. *de uteri hydrope.* Si ex copioſo ſanguine, cibum parcius aſſumat, ac copioſius puerperium evocetur, ſicut ſuperioribus capitibus ſæpius ad nauſeam repertum eſt. Si ex depravato vitæ inſtituto, corpus per epicraſin evacuetur, *Topica.* puerperio iam finito, aut diminuto, & albidiori iam fluente, reliqua, ſicrti in uteri hydrope, ſunt exequenda, ſolet tamen ſingulariter haſce inflationes ſedare decoctum caulium, & camæmali in vino & aceto, quo partes foveantur, aut gypſum aqua ferrata mixtum, vel cum pauco aceto, aut ventri admoveatur ſequens pulticula: ℞. *caricarum lib.* 1. *farinæ hordei, fabarum an.* ℥ ß, *farinæ oryzæ* ℥ ij. *gallarum, nucis cupreſſi an.* ʒ ij. ß. *maſticis* ℥ ij. *ſeminis fœniculi* ℥ j. *bulliant cuncta in aqua fabrorum ferrariorum, aut ex extinctione candentis ferri, donec ſpiſſum evadat,* calidum ventri applicetur: Hippocrat. hepar ovillum, aut caprinum *Lib. de nat mul.* in cineribus aſſum; & cum vino aſſumptum omni inflationi poſt partum convenire ſcribit.

De uteri inflammatione à partu.

Cap. XIX.

INflammatio uteri à partu contingit, vel quia fætu grandiori exiſtẽte, *Cauſa.* uterus anguſti eſt oris, vel quia aliter ex laborioſo partu ſive abortu

ortu

ortu ad ipſum uterum ſanguinis effluxus ſit, aut extractionis violentia ipſe uterus laniatur.

Signa. Cognoſcitur, quia adeſt in ventre calor ingens, febricula, ſitis, caligo, dolor in coxis, imus venter plurimum intumeſcit, calor eſt vehemens, alvus turbatur, & quæ eiiciuntur calida ſunt, & peſſima, cibi faſtidium adeſt, ac dolor iuxta ſyncipur, nauſea, debilitas ventriculi, quæ omnia ſigna ex Hippocrat, deſumpta ſunt, hoc vitium ſterilitatis, aut alterius maioris mali cauſa eſſe ſolet, ſæpe etiam mortis, nam ulcera ſaltem relinquuntur, quæ ut plurimum maligna fiunt, & temperiem, compoſitionem, ac unitatem pervertunt, quæ ad concipiendum ſunt neceſſaria.

Prognoſticum.

Curatio. Curatur primò ſanguinis miſſione ex pede, deinde lavacris, fomentis, ac reliquis, quæ dolorem leniant, ac ventrem molliant, eadem demum curatio eſt, quam c. *de uteri inflammatione*, ſuperius adduximus, cavendo, ne ſi nimis frigida utero adhibeantur, puerperium ſupprimatur.

De uteri ulceribus à partu.

CAP. XIX.

Cauſa. VLcus fit in utero, ab iiſdem cauſis, à quibus inflammatio, aut ab ipſa inflammatione, aut copia mordacis humoris in corpore præexiſtente, aut ob difficilem partum, vel abortum, uti ſuperiori c. diximus, quia nimirum extractionis vi laniatur uterus. Cognoſcitur, quia ſanguis, pus, aut ſeroſa ſanies ab utero effluit, dolor in ventre gravis eſt, quaſi parturientis, crura & pedes intumeſcunt, & morbus hydropis ſpeciem refert, cum tamen non ſit: ſi uterus primario afficitur, aut eius purgatio purulenta exit, & compacta, ſi per conſenſum, tenuis ac ſanioſa. Ocyſſimè curandum uteri ulcus, ne depaſcens evadat, aut malignum.

Nota.

Prognoſticum.

Curatio. Ac ſiquidem per conſenſum totius fiat, Primum habito reſpectu ad totum vomitu, ac purgatione per alvum medeberis, modo puerperium iam ſubſtiterit, deinde iis, quæ ulcus ſanent. Si vero ulcus prima-

primaria fiat uteri affectione, ex partus difficultate, vel dilacerante grandiori fœtu, nulla habita totius ratione, ea ſunt adhibēda, quæ ulcus curent, de quibus abunde 2. lib. ca. *de uteri ulceribus* 2. 3. & 4. *remed. genere*: dilaceratas tamen partes non adſtringentibus, ſed modicè ſiccantibus, ac adglutinantibus reficies, ne cohibeatur puerperium, quo adhuc fluente, curatio difficilior eſt, ſi enim ſiſtis, impediuntur lochia, quæ plurima mala inferre ſolent, ſi ſinis, ſolidari non poteſt ulcus quāquam enim ab ulcere non prodeant, tamen humectatur ſanguine ulcus. At utcunq; ſit, compeſcendum nulla ratione puerperium eſt, ſed ulceris curatio poſthabenda, quoad ceſſet, ſi modò intra conſuetos terminos finiatur.

De rugis, quæ poſt partum in ventre fiunt, & in mammis.

CAP. XX.

QUando fœtus in utero ad tantam magnitudinem creſcit, ut ventris cutem denſam reddat, aut etiam ſciſſuris non levibus findat, tunc à partu, tenſis partibus in ſe concidentibus, rugæ in ventre manere ſolent, quod malum fœminis indecorum eſt, & moleſtam ac viris ingratum; mammæ etiam gracileſcunt, poſteaquam lac evanuit, ob eandem rationem. Porrò præcaventur ſciſſuræ, ſi à quarto grauidationis mēſe, ventri imponatur linteum oleo amygdalarum dulc. madidum, aut ſeſamino, quo mollior fiat cutis, & magis cedat. Rugæ verò à partu relictæ curantur, duplici remed. genere, quæ in hoc conſpirent, ut cutem pinguiorem reddant, ac ſolidiorem, ut enim gracilia, & laxa corpora in ſe concidunt, ſic pinguia tenduntur, ac pellucent.

Cauſa. *Sciſſura.* *Rugæ.*

Primum igitur ſi puerperis tempus nondum ſit præterlapſum, ventri admoveatur ſequens unguentum: ℞. *ſpermatis cetæ* ℥ *ij. olei amygdalarum dulc. & hypericonis an.* ℥ *j. ß. ſævi hircini* ℥ *j. ceræ novæ q. ſ.* fiat unguentum, aut ℞. *ceræ novæ* ℥ *iij. ſpermatis cetæ* ℥ *j. ß. terebinthinæ Venetæ aqua roſarum lotæ* ℥ *ij. olei amygdal. dulc. Hypericonis an.* ℥ *j. axungiæ cervi* ℥ *j. ß. liquefiant ſimul,* & aufer ab igne, tunc immerge telam

Vnguenta cutem impinguantia.

canabinam ad ventris magnitudinem,quibus compoſitionibus,ſi lochia jam ſuſtiterint, addi poteſt oleo maſtichini & myrthini an.ʒ j.inprimis autem prodeſt id,quod recipit limaciorum lib. 1. florum anthos p.iij.conciſa conjiciantur in vas figulinum, plumbo oblitum, ac fideliter obturatum,demergatur in fimum equinũ, ibique ſit per dies 40. deinde expreſſus liquor in ampulla vitrea obturata ſervetur, ac per triduum ſoli exponatur,quo deinde liniatur venter, facilius tamẽ conficitur hoc aliud: ℞. *ſucci radicis liliorum alborum, mellis, & ceræ an. partes æquales ad ignem fiat unguentum*: aut pinguedinis cuiuſvis ℥ j. ceræ rubeæ ℥ ß.prodeſt ventri imponere meſenterium vervecis, aut capræ vel corium oleo madidum,vel oleum nucis Indicæ: vel ℞. *adipis extracti ex vulva balenæ ℥ iij. liquetur in fictili, & cum pulvere cornu cervi* fiat unguentum, valet etiam aqua ex albumine ovorum deſtillata, aut ſolus adeps, aut cinis teſtudinis cum ovi albumine, & lacte, quibus venter bis in die inungatur.

Conſtringentia.

Secundò ſi puerperia jam deſierint, addenda etiam ſunt,quæ leviter conſtringant,ſolident,firment,ac planam reddant cutem,in quẽ uſum inprimis utilis hic ſtillatitius liquor: ℞. *aquæ deſtillatæ ex floribus altheæ, & malvæ lib.ij. aquæ roſ.lib.1.ß.limones duos,remota cuticula exteriori minutim ſciſſos,prunorum ſylveſtrium immaturorum lib.j. omnia per biduum infundantur ſimul,deinde lento igne vitreo alembico deſtillentur*, ac venter inungatur; magis tamen ſolidat hoc, ℞. *ficuum lib j farinæ hordei, fabarum an. ℥ ß. farinæ orizæ ℥ ij. gallarum, nucis cupreſſi an. ʒ j. maſticis, myrrhæ an. ʒ j. ß. ſeminis fœniculi ʒ. j. bulliant cuncta, in aqua fabrorum, vel ex chalybis extinctione, donec inſpiſſentur nonnihil*, tunc ventri adhibeantur; vel poſt balneum ex decocto prædictarum rerum, ventri hæ pultes applicentur: ℞. *farinæ fab. orizæ, glandium, amygdalarum an ℥ ij. lateris pulverizati ℥ j. bolli armeni ʒ ij. ſanguinis draconis ʒ j. nucum cupreſſi ℥ ß. granorum tinct. ℥ iij. gallarum ℥ ß. olei myrthini ℥ vj. aquarum meſpilorum, prunorum ſylveſtrium an. lib. j. aquæ roſ. lib. 1. ß. coquantur ad craſſitudinem pultis*, ac ventri applicentur, mammas etiam ſolidant.

Myrrha. *Maſtix.*

Ne autem frigiditate & adſtrictione offendatur pectus & viſcera,addantur maſticis ʒ ij.nucis moſcatæ ʒ iij.rid. Florentinæ ℥ ß. myrrha his admixta, vel decoctum eius, aut quavis alia ratione adhibita, illæſis viſceribus, ventrem planum ac firmum reddit,mammas efficit duras,compactas, & minores illæſo pectore, pudendum arctius citra

uteri noxam, idque pro maximo in hiſce rebus ſecreto habendum eſt; maſtix etiam utiliſſima.

De virginali adſtrictione à partu comparanda.

CAP. XXII.

A Partu laxa manent muliebria, quod cauſa eſt aut ſterilitatis; aut uteri procidentis, quorum etſi neutrum contingat, ſaltem fœminæ propriis viris ingratiores fiunt. De remediis quibus hoc vitium curetur, niſi juſtæ cauſæ urgerent, ſilendum omninò foret, ne, quod ſæpè faciunt ſceleratæ & veneficæ vetulæ, aut incauti & parum prudentes medici, ſubdolis, & fallacioſis juvenculis ea communicent, quo & liberius vitiari audeant, & comprimi facilius ſinant, & poſt multos concubitus, virgines appareant. Nam ne nihi lenarum maleficio deſit, poſteaquam haſce partes medicamentis coarctarunt, tunc ea etiam adhibent media, quibus etſi falſiſſima, ſpecioſa tamen certæ virginitatis adſint documenta, atque ita ſæpiuſculè eandem fœminam, laſcivis juvenibus, virginem eſſe venditant, quo profuſius ab incautis & rudioribus pecunia extorqueatur, quæ quidem media à cunctis bonis penitus reticenda ſunt, quia ut ait quidam, quæ ſcire nefas, neſcire neceſſe eſt; & teſte Galeno duorum alterum evenire oportet, aut, qui ſcribit, expertum non eſſe, atq; ita ea prodere, quæ ipſe ignorat, aut expertum quidem, viri boni aliquando partes non geſſiſſe, tametſi à ſapientibus multa quaſi per manus tradantur, & nos à doctiſſimo Roderico de Sorea viro optimo ac honeſtiſſimo, & in Salmanticenſi Academia Profeſſore primario, nunc totius Hiſpaniæ archiatro, pleraque accepimus, quæ apud inſignes meretrices celebria ibi ſunt, & uſitata, ideoque fide digna, & quæ experimentum facilè promittunt, ſed levioribus ingeniis omnino celanda, ne minus conſtantes aut prece aut precio eis abutantur. Nam ut Ovidius inquit:

Omnia perverſas poſſunt corrumpere mentes 2. *Triſt.*
Stant tamen illa ſuis omnia tuta locis.

Et latro, & cautus præcingitur enſe viator
Ille ſed inſidias: hic ſibi portat opem.

Ideoque media tandummodo, quibus fucata virginitas deprehẽdatur, ſcire oportebit: inter quæ illud primum locum indicium tenet. Collum menſura filo circundato; poſtero die iterum menſura, ſi latius quam ut filo comprehendatur invenitur, tunc primum vitiatã fuiſſe certum erit, ſi vero nihil maius evaſit, antea defloratam fuiſſe, indicium eſt: aut certe ſi adhuc integra erat, integra permanſit. cuius rei cauſam & pleraque alia huius rei ſigna vide in noſtro *medico politi-* *lib. 4. c. 11* *co*. Proditis igitur duntaxat lenarum artibus maleficis, idque in genere, tacitis mediis, ac magiſtratibus, quibus earum puniendarum cura propria eſſe debet, relictis, ad inſtitutum rependemus, ac quibus mediis laxitas uteri emendetur, & reparetur virginalis adſtrictio, iis fæminis, quæ pacis domeſticæ, & amoris coniugalis ſunt ſollicitæ, præſcribamus, non iis, quæ vaga vita delectantur.

Id autem fit duobus remediorum generibus. Primum ſi vulva nimis ſit humida, utendum iis, quæ exiccare valeant, de quibus capite *de uteri intemperie humida*; maximè autem prodeſt hunc in uterum clyſterem injicere ℞. *gallar. num. iiij. ſpodii cochlearia ij. pulverizatis tenuiſſime adde vini ſtiptici* ℥ *vj. poſtea vulvæ imponatur* hic peſſulus *corticum pini* ℥ *ij. aluminis ſciſſilis* ℥ *j. cyperi p. 1.* coquantur in vino ad formam pultis, & cum linteo ſupponantur ſæpiuſculè; aut infunde gallas in aqua pluviali per octiduum, deinde lana mollis ſulphure reſperſa in eadem aqua madefiat, ac non expreſſa ſiccetur, & pro peſſario ſupponatur.

Adſtrictio. Secundo ac præcipuè adſtringentibus utendum eſt, foveantur igitur genitalia aqua ſeu decocto glandiũ, ſorborum ſylveſtrium im- *Fomenta* maturorum, prunellorũ agreſtium, caudæ equinæ, quibus ſi moſchus aut pulvis ſi hordii miſceatur, philtri rationem habebit. Aut foveantur *Vinum ſtipticum.* partes ex aqua aluminoſa, vel ex vino ſtiptico, quod fit, ſi rubrum & auſterum coquatur cum gallis, foliis myrthi, roſis rubris, corticibus mali granati, balauſtiis ac nucibus cupreſſi; aut ℞. *nucum cupreſſ. gallar. an.* lb. 1. *aluminis, rochæ, ſcoriæ ferri præparatæ in aceto an* ℔ ß. *bulliant in ſ. q. aquæ gallarum,* qua utuntur coriarii, primum omnia confracta, & cum ſpongia in ea aqua madida locelli foveantur. ℞. *gallar. ſumach. ſeminis plantaginis, conſol. maior, aluminis, cimoliæ, camelea, an* ℥ *j.*

coquan-

coquantur in aqua pluviali, vel chalybeata, & foveantur loca, quibus addi poſſunt folia olivæ, vitis, quercus, balauſtiæ, nucis cupreſſ. malicor. ſcoria ferri, karabe, corallum, bolus armenus, ſanguis draconis, ex quibus etiam decoctis encatiſma fieri poſſunt & methencritæ: ſed & in eoſdem uſus deſtillatio ſequens mirifica cenſetur. *℞. gallar. nucis cupreſſ. an. ℔ ß. aluminis ʒ vj boli armeni ℔ ß. farinæ glandium ac fabarum veterum an. ℔ ß. albumina ovorum xij. lateris uſti pulverizati ℔ j. omnia in pulverem redigantur & per triduum, quia compactæ ſunt ſubſtantiæ, macerentur in aqua fabrorum ferrariorum, vel in aqua, vel decocto prunorum ſylveſtrium, meſpilorum cauda equina cum ℔ ß. acet. roſacei, tunc per alembicum plumbeum lento igne deſtillentur, liquori adde pulveris maſtis, myrrhæ, ſanguinis draconis an. ʒ ij. ſoli æſtivo per decem dies exponantur.* Vteri partes conſtringit, ventrem reddit planum & mammas ſolidas. Subinde ex ſequentibus pulticulis emplaſtra locis applicentur, aut ex goſſypio iiſdem madido; peſſaria fiant. *℞. caſſiæ ligneæ, cyperi, gallar. an. part. æquales, trita leviter coquantur in vino veteri ad mellis conſiſtentiam, & linteo prius madido aqua aluminoſa excipiantur,* ac fiat peſſus. Conſimile hoc eſt, *℞. ſangu. drac. boli armen. cortic. citri, mali granati, aluminis, maſticis, gallar an. ʒ ß. pulverizentur, & cum aqua chalybeata fiant pultes,* in dictos uſus, cuncta hæc etiam mammis appoſita, uti diximus, ſolidiores reddunt. Verum hæc iam coſmeticam artem potius, quam curativam attingere videntur. Caveant tamen iterum ac ſæpius medici, ne ea ſuſpectis conſulant mulierculis, & iis, quæ fucatam venditant virginitatem, & vaga utuntur venere, ſed honeſtis ac probis matronis in eos, quos iam retulimus, honeſtos uſus.

Encatiſmata.
Methencrita.
Emplaſtra.
Peſſi.
Mammas ſolidiores quæ reddāt
Admonitio

SECTIO TERTIA.

De iis quæ circa fœtum alendum contingere ſolent.

De nutrice eligenda ac moderanda.

Cap. XXIII.

CUm lac nihil aliud ſit quam dealbatus in mammis ſanguis ille, quo antea in utero fœtus alebatur, inde fit, ut lac matris longè præſtantius alimentum fœtui ſit, quam cuiusvis alterius fœminæ: ideoque quantumvis nutricis lac laudabile exiſtat, ſemper tamen maternum præfertur, etſi non ita bonum, quia ſimilius eſt pueris alimẽtum. Si tamen nutrix iuſtis de cauſis ſit admittenda, vel quia lac matris integrũ non eſt, vel etiam quia ipſa mater vieta, languida, nobilis, aut admodum delicioſa, vel ob regionis conſuetudinem, ob quam ferè video Germanas vel mediocris conditionis fœminas rarò liberos ſuos lactare, tunc in eligenda nutrice decem ſunt expendenda.

Nutrix quibus de cauſis admittenda.

Decem cõditiones in nutrice expendendæ.

Ætas.

Primum ætas, quæ ſit intra 20. ac 30. annum, in eo enim, quod interiacet, tempore, iuventus viget, in qua ſanguis & lac magis abũdant, & excrementitii humores reddant minus.

Habitus corporis.

Secundò habitudo, ut nimirum ſit corpore quadrato, ac bene conſtituto, vividi coloris, pectoroſa, & muſculoſa, duræ ac multæ carnis, non obeſa nimis, nec gracilis, ſed robuſta, ac vigiliarum, & laborum circa infantem tolerantiſſima, coloris candidi: non vero fuſca, ut aliqui autumarunt, quod nos alibi reiecimus, ſed candidi poti9 ſit coloris, robore ſuffuſi, qui idcirco roſeus dicitur. Tales enim alimentum & ſanguinem melius convertunt, ſed nec dentes carioſi ſint nec anhelitus olidus, nec cutis ulceribus fœda, nec Venereo morbo, arthritico, elephantico, phthiſi nec quovis alio afficiatur, aut aliter valetudinaria ſit.

4. Phyſ. c. ult.

Mores.

Tertio conſiderandi mores, quippe hi una cum lacte in corpus adeũt infantium; quocirca nutrix laudatorum morum ſit, nec ocyſſimé animi paſſionibus afficiatur, nec penitus obtuſi ſit ſenſus, aut ſtolidi ingenii, luſca non ſit, quia non, niſi transverſim, puerum intueri poteſt, qui propterea, ne eandem inſpiciendi cõſuetudinem contrahat, verendum eſt, caſta ſit, & viro non accedat, ne aut menſes proſiliant, quod ſanguinem conturbat, proinde lac ipſum, aut prægnans fiat, unde lac imminuatur, ac vitioſum evadat, quia à conceptu laudabilior ſanguis, circa locos ad nutritionem fœtus ſubſiſtit, impurior

faceſſit

faceſſit in mammas: unde lac inquinatum redditur; ſunt tamen, qui modicam purgationem menſtruam lactationis tempore, lac minimè vitiare poſſe putent, quin potius reliquum ſanguinem perpurgare: & matri proprium partum alenti, ſi ab eodem vitio concipiat, lac non corrumpi Bonacciolus refert ex quodam Nigidio.

Quartò conſiderandum eſt tempus à partu, id eſt, ne nutrix partui ſit vicina, nec multum à partu, remota, & ſaltem ſit iam à lochiis libera; ideo ſecundo à partu menſe, uſq; ad ſextum probatur magis, & quæ ſecundum alit fœtum. *Tempus à partu.*

Quintò conſiderandæ veniunt mammæ, quæ mediocriter ſint tumentes, non laxæ neque pendentes, ſed ſolidæ ac firmæ, mediam magnitudinem, mediamq; duritiem obtinentes, per quas venæ lividæ, tanquam in multiplices rivos deriventur, mediocriter elevatæ, ut ſint lactis capaciores, non denſæ, ne lac in eis conſtrictum quaſi ſuffocetur, & à ſugente puellulo minus facilè alliciantur, quia à mamma duriori offēſus diſcedat, aut ſi pergat, eliditur naſus ac ſimus evadit. *Mammæ.*

Sextò papillæ, quæ nec ſic latitent, ut pueri labellis comprehendi nequeant, nec ita longæ, craſſæve ſint, ut totum infantis os impleant, ita ut lingua ad ſuctum & deglutionem uti expeditè nequeant. *Papillæ.*

Septimò conſideratur lactis ipſius natura, quod, præter candorem, ac dulcedinem, quæ inprimis requirūtur, odoratum ſit oportet, æquabile nec admodum craſſum nec tenuè nimis, quod probatur, ſi ſupra vitreum umbonem, nec prorſus fluat, neq; reclinatum omninò conſtet, quidam etiam pilo probitatem lactis experiuntur: nam ſi pilus lacte madens ſuſpendatur, & lac delabitur, reprobandum eſt: ſi vero totum pilum circumſidet, optimum eſſe cenſet Aëtius; lactis itidem boni portio, ſi in vaſculo emulgeatur, myrrhæ tantillo adiecto ſero pariter, atq; caſeo pars æqua datur; improbatur vero, ſi eius gutta in politum ac mundum digiti unguem inſtillata, immoto ungue defluit, quia aquoſitatis indicium eſt: ſi vero depreſſo & cōmoto hęreat, coagulati & craſſioris ſignum exiſtit, medium vero inter craſſum & tenue laudabile cenſetur. *Lactis probatio.*

Octavo eligatur nutrix, quæ marem iſto tempore peperit. Nonò quæ abortire non eſt aſſueta Decimò quæ gravida non ſit. Hæc ita deſcripta nutrix, dieb⁹ primis, quibus lactare incipit, ſimplicem accipiat cibū, ne lactis copia tenellum obruat infantem. Poſtea probatis *Infantis ſexus.* *Cōſuetudo.* *Status.* *Nutricis cibus.*

batis veſcatur cibariis, & non inebrietur. Abſtineat à vino & à cibis ſalſis, acu is, adſtringentibus, nec porris, cæpis, allio, eruca, vel aromatibus utatur, niſi modicis, ſi fortè regio vel conſtitutio aëris vehementer id poſtulet; vitet animi perturbationes, concubitum vitet, utatur exercitio mediocri brachiorum, & partium ſuperiorum; demũ talis ſit victus ratio, qualem poſtulat infantis natura & conditio, ac parentis dignitas, ut ſi puei fervidiore ſit ſanguine, nutrix refrigerãte utatur diæta, in aëre degat moderato, à vino & aromatibus planè abſtineat, ſomno indulgeat longiori. Si vero infans frigidioris ſit conſtitutionis, & vini & aromatum nonnihil conceditur, exercitumq; validius: quibus ſi minus bene valeat nutrix, purgetur, & victus ratio mutetur iuxta lactis vitium, ac infantis indigentiam. In reliquis, & in ratione lactandi pueruli ſe gerat nutrix uti à nobis præſcriptum iã eſt ſupra c 12. lib. 4. *de nat. mul.* ex quo etiam loco pleraq; , quæ ad nutricis electionem pertinent, huc transferantur.

De lactis defectu.

Cap. XXIV.

AD fœtus alimoniam, dum utero geritur, uteri venas comparavit natura, ac cum iam in lucem prodit, mammas, unde certus quidam reſpectus inter has partes reperitur. Ex toto enim corpore ſanguis in uterum delabitur, toto gravidationis tempore, poſt partum ex utero, ac reliquis partibus recurrit ad mammas, quæ adenes quaſdam ſortitæ ſunt vim habentes alterandi, ad ſe confluens alimẽtum, quum igitur plus ad ipſas defertur, quam ad nutritionem ſit neceſſe, lac efficitur, quod ex mente Miletii, ſanguis eſt futurus menſtruus, coctus in mammis ac dealbatus. *Lac quid.* Vt vero aliis viſum eſt ſuperfluitas nutrimenti, partis ipſum generãtis ſimilis, ipſius naturæ: *Affectionis deſcriptio.* Cum igitur ſuperfluitas ſeu humor ille parcus eſt, vel omninò deficit eo tempore, quo abundare debuerat, id eſt, poſt partum, lactis defectus nuncupatur, & eſt ſymptoma de genere excrementi mutati, *Species.* quod ſequitur, aut malum mammarum conformationem, aut intemperiem, aut ſolutam unitatem.

Cau-

Cauſæ huius affectionis ſunt, vitium ſanguinis, qui ob id non trahitur, parca eiuſdem quantitas; corporis imbecillitas, aut ipſius infantis, qui propterea lac ſugere nequit; ad ſuctionem enim ſequitur tractio; fœminei corporis ariditas, ob quam quælibet particula avidè amplectitur alimentum, ad ſui nutritionem, ſicut nihil ſit reſiduum, quod in febribus ardentibus potiſſimum accidit: adhæc parvitas mãmarum, anguſtia vaſorum, debilitas virtutis tractricis: aut immodica vacuatio per aliam partem, ut per os, per menſes, per nares, per hæmorrhoidas. Sunt etiam aliæ cauſæ externæ, ut immodicum frigus, quia coarctat, & eadem ratione adſtringentium uſus; cibi pravitas, jejunium, abſtinentia, nimis labor, mœror, curæ, ſollicitudines, perturbationes animi: ſubitus aliquis caſus, maximè dolor, quia ſanguis, & humores ad partẽ doloroſã alliciũtur, ſubindeq; lac minuitur: medicamenta etiam, quæ impenſe calefaciant, exſiccant aut refrigerant. *Cauſa.* *Interna.* *Externa.*

Si graciles, rugoſæ, & contractæ ſint mammæ, ob earum fieri defectum credẽdum eſt. Si ex vitio ſanguinis, id diſtinguitur ex indiciis, quæ ipſum bilioſum, pituitoſum melancholicumve eſſe teſtatur, quæ jam à nobis poſita ſunt, cap. *de menſtruis ſuppreſſ.* Item ex lactis colore, ſubſtantia & ſapore, quippe bilioſum, ſeroſum eſt, tenue flavum, amarum, & nutrix jecoris intemperatura calida laborat: Pituitoſum, craſſum, album, acidum lac eſt, & intemperies ac habitus nutricis, pituitoſus: melancholicum eſt ſpiſſum, paucum, obſcurum, fuſcum, ac cætera in nutrice melancholiam accuſant. Cauſæ externæ ſi inquirantur, facilè deprehenduntur, breviter ſi puer clamat, emaciatur, non proficit, ac ſi panni quibus involvitur, madidi non reperiantur, deficientis lactis indicium eſt. *Signa.*

Univerſa ferè curatio in victus ratione conſiſtit: ſi igitur ex ſanguinis defectu, aut ex ſicca intemperie lac deficiat, à qua potiſſimum cauſa cõtingit, curatur primò victu calido & humido, citra exceſſum, Galeno authore. Eſto igitur aër humidus, ac moderatè tepidus; nam calore nimio extenuantur corpora, ac diſſipantur humores; Idcirco Ariſt. in Epiro; Albertus magnus in Hollandia & Friſia maximam gigni lactis copiam aſſerverunt, non ex paucis duntaxat, verum etiam propter huic rei commodum aërem. Somnus conducit magis, quam immodica vigilia, panis bene fermentatus, triticeus, lac caprinum aut ovilum ex ſanis animalibus ſumptum, aut coctum cum vitellis ovorũ, *Curatio.* *ſ.ſimpl.* *Aer.*

& ſaccharo; oryza cocta cũ lacte & melle,ova ſorbilia,præſertim perdicis ſumpta aut illita mammis, cum adipe anſeris:farrũ cum iure carnium gallinarum noſtratum, vel Indicarum,capõum,phaſianorũ,hędi,vervecis,vituli,aut iunioris bovis, aut caro ipſa cum ſalſamentis ex eruca,& melle paratis,ubera animalium cocta; rejiciẽdæ verò carnes ſylveſtres.

Piſces. Ex piſcibus conveniunt troctæ,triglæ,quas Hiſpani *Salmonetes* vocant,lupus,beſucus; ſalmo,bugloſus,ſoleæ,paſſeres,lucii & id genus alii. Et in ſecunda menſe leucophagus, qui cibus albus dicitur,à nobis alibi deſcriptus, amygdalæ dulces,uvæ paſſæ,aut penſiles, piſtacea,pinei nuclei,eruca, paſtinaca cocta ſub cineribus,aut cũ melle parata,vel illa confectio ex ſeſamo, & melle, quæ Hiſpanis dicitur *gergelada*,& abundantiſſimè lac gignit, aut alia ex lini ſemine cũ melle, aut ptiſana cum multo aniſo & fœniculo cocta,vel ebibantur ℥ ij. ſeminis aniſi,cum iuſculo caulium. Dioſcoride & Avicenna authoribus fœniculum & apium lac gignunt,quia nõ intensè calefaciunt, ſed lac movent ad mammas, & vias aperiunt. Lactuca vero lactis proventum facit,quia ſanguinem contemperat, & ariditatem emendat; lac etiam generant braſſica, ſerpillum,ſeſamum,porrum,eruca, fœniculum,bulbi,ſi veri inveniantur, qua ratione ſperma, eadem etiam lac gignunt.

Potus. Potus ſit vinum nigrum,dulce,minimè auſterum aut album, tenue,vel certè aqua hordei,cum ſemine fœniculi,vel cereviſia,præſertim Hamburgenſis,cui ſi butyrum,ſaccharum & panem addas, ac leviter coquas,vix ullum,reperies cibum,ex quo tantus fiat lactis proventus;quocirca non immerito Germanis fœminis toto ferè lactationis tempore pro cibo ſimul ac potu eſt. Vitanda acida,acria,amara, acerba,valdè calefacientia, cruda omnia,& ſalſa; modicus tamen ſalitorum uſus,ut ad impinguationem facit,ita ad lactis generationem, quoniam ſal vehiculum eſt alimenti,& cibum reddit jucundiorẽ; unde inſulſus homo,inutilis& iniucundus dicitur; quocirca moderato ſalitorũ eſu Apollonius homines impinguare ſolebat,& Arabes, Moſchio, Aetius ac plerique alii ſalitorum piſcium capita, ad lactis generationem commendãt,quod qua ratione,cum impenſe exſiccẽt, fiat, non video,niſi,quia ſitim movent,& faciunt,ut nutrices maiorẽ hauriant potus copiam,qua eadem ratione exiſtimo Septentrionales nutrices halecibus uti,ut maiorem poſtea ingurgitantes cereviſiæ quantitatem, lactis fiat proventus,quod tamen lac inutile, falſum, mordax ac ſeroſum eſt.

Secun-

Si ex calore.

Secundo, ſi ex caloris & flavæ bilis abundantia, lactis defectus fiat, ex ſupra dictis frigidiora ſeliges, ac corpus præpurgabis iuxta humoris naturam; At ſi ariditas ex febre fiat, hæc prius curetur. Si vero ex vitio ſanguinis pituitoſi, aut ex vaſorum obſtructione lac deficiat, deobſtruere & attenuare oportet. Idcirco ex ſupradictis calidiora adminiſtrentur, & quæ lenium ſint partium, ut apium, anethum, pulegium cum vino, aut porrum tritum, aqua dilutum in potu detur, aut aqua & oleo coctum, quòd album ius à Galeno dicitur. *Ius album.* Cavendum tamen, ne redundante pituita remedia exhibeantur nimis calida & *Admonitio.* ſicca, quia lac conſumunt, & quemadmodum, quæ moderatè menſes provocant, lac gignunt, ſic, quæ impensè proliciunt, lactis copiam minuunt.

Sanguis nunquam mittendus, nec valida purgantia exhibenda, quia venę ſectio materiam lactis demit, cathartica, ut corpus purgant, ſic ſanguinem liquant, & minuunt. Verum ſi ob vitium humorum omnino purganda ſit nutrix, ſemper miſcenda, quæ lac promoveant, *Purgatio.* ita prius per quatriduum hunc capiat ſyrupum: ℞. *folior. fœnicul. ſmirnij, pulegii, rapæ an. m. ß. fiat decoctio ad ℔ j. cui adde mellis roſ. ſyrup. de hyſſopo de eupat. an. ʒ ij.* miſce, pro quatuor doſibus, deinde purgetur ſic, ℞. *elect. lenitivi ʒ vj. mellis aut ſyr. roſ. ſolut. pro natura humoris peccantis ʒ iij. decoctionis fl. cordalium q. ſufficit,* fiat potio, ſumatur per horam ante prandiũ, in quo veſcatur iis, quæ valeant lac prolicere, de quib. ſupra.

Medicamenta.

Tertio, exhibenda medicamenta alimentoſa, quæ lac gignant, in quorum numero primum locum tenent, quæ ſequuntur. ℞. *ſeminis fœniculi, porri, erucæ an. ʒ ij. macis ʒ j. fol. malvæ m. ß. bulliant in iure pulli de quo ſumat ʒ vj.* & cum eodem abluantur mammæ, aut fiat hæc confectio. ℞. *nucleor. pini, amygdalar. dul. an. ʒ j. ſeminis petroſelini fœniculi, rapæ an. ʒ j. ſacchari diſſolut. in aqua fœniculi q. ſ.* fiant rotulæ doſis ʒ ij. & ſuperbibat vinum dulce.

Si ex mammarum gracilitate.

Si ex mammarum fiat gracilitate, fomententur cum nuper dicto jure, aut cum decocto fœnugræci, ſeſami aut camomillæ, quæ in vino bulliant, vel cerevisia calida cum butyro. Quibus non proficientibus aut ſi ex connaturali cauſa lactis defectus fiat, ultimum erit præſidium nutricem mature, cunctis tamen prius tentatis, quia mutatio lactis puellulo ſemper gravis exiſtit.

De Lactis redundantia.

Cap. XXV.

Species. LActis abundantia in fœminis, quæ pepererunt, interdum tanta eſt, ut mammæ eam ſuſtinere nequeant, ac præ copia diſtendantur, & incredibiles excitent cruciatus, quod morbi in exceſſu cauſa eſt. At ſi (uti aliquando evenit) copia, non tantum per papillas, verum etiam per tota ubera, & aliquando per alas effluat, non amplius cauſa morbi, ſed ſymptoma erit, contentum ſub genere immodicè excretorum. *Cauſa.* Fit hoc malum ex copia boni ſanguinis à cibo & potu plurimum nutriente conflata, quæ in venis, mammis & utero communibus abundat, vel quia fœmina lactare deſinit mortuo aut grandiori facto infante aut alteri nutrici commiſſo.

Signa. Affectus facilè percipitur tum viſu & tactu, tum ipſius mulieris ſermone. Contingit hoc malum ſæpius puerperis, haud raro etiam reliquis lactantibus. *Prognoſt.* Ac ſi abundans effluat, nihil eſt periculi, ſi vero detineatur verendum, ne inflammationem in mammis pariat, aut inſtar caſei cogatur; ſeu in grumoſum lac concreſcat aut aliter vitietur.

Curatio. Ideo quam citiſſimè hæc affectio curanda, ac ſi ex ſuppreſſis mẽſtruis fiat, omni arte proliciantur vena pedis ſciſſa, & cucurbitulis cruribus affixis, ut Galenus monet. *Si ex plenitudine.* Si vero ex plenitudine totius contingat, curatur quinque remed. generibus.

Victus. Primo victu tenuiſſimo ex herbis, aut carnibus ſiccioribus, aut avicularum. Potus ſit aqua cocta per ſe, aut cum ſemine agni caſti. Aër calidus & ſiccus, vigilia & exercitium conducunt, & frictiones ac ligaturæ partium inferiorum; ac, ut verbo dicam, ea omnia ſunt interdicenda, quæ copioſiorem & optimum ſanguinem generare valent.

Diverſio. Secundo iis, quæ ſanguinem divertunt & evacuant, quod etiam fit frictionibus & ligaturis tibiarum, deinde ſanguinis miſſione ex vena communi, ſi modo fœmina partui proxima non ſit; nam ſi puerperia adhuc fluunt, aut fœmina à partu non diſtat per 15. dies, ex pede mittendus eſt ſanguis.

Repellentia. Tertio repellentia mammis ſunt adhibẽda, & ut ſcribit Aëtius leviter reprimentia; in principio igitur applicetur ſpongia poſca imbuta

buta, aut palmulæ cum pane & poſca tritæ: deinde vincire, ac moderatè adſtringere mammas oportet : aut ſpongiam madidam aceto acerrimo, in quo cuminum incoxerit, admovebis , quod ſecreti loco habendum eſt, aut ſuffumigium ex ipſo aceto acerrimo, ſuper ignitos lateres abiecto : aut portulacæ folia cum aceto trita, vel apium cum aceto & oleo roſaceo, aut petroſilinum cum poſca tritum , aut aqua marina, in aqua myrthi baccæ coxerint, & farina lentium ; aut emplaſtrũ quod recipit *farinæ lentium, fabarum an. ℥ j. ſucci plãtag. aut mẽth. ʒ iij. olei roſacei ℥ ij. aceti ℥ j.* miſce. At ſi animus ſit lac penitus reſtinguere, hoc aliud adhibebis emplaſtrum. ℞ *pulver. myrthillor. ʒ ij. aluminis, pſyllii an. ʒ ij. ſucci coriandri viridis ℥ ß. Olei roſ. ℥. j. acet. acerrimi* ℥ j. ß. Valet fex ipſius aceti in forma Emplaſtri applicata.

Quarto digerentibus utendum eſt potionibus, fomentis, ablutionibus inunctionibus, ſuffumigiis, & Emplaſtris, inter quæ primũ *Digerentia* locum tenet hæc potio. ℞. *lactis vaccini ℥ iij. muriæ ℥ j. croci ſubtiliter pulverizati* ʒ j. *miſce* : bibat fœmina ſummo mane per plures dies, aut ammoniacum vino diſſolutum ad ʒ j. ß. aut radices caulium exterius applicentur cum roſaceo, aut pauco aceto aut ℞. *farin. fabar. lentium an. ℥ j. ß. croci ʒ j. olei roſ. q.* 5. fiat emplaſtrum, cui adde (ſi velis) parum *Emplaſtra.* therebinthinæ ad conſiſtentiam ℞. *ſeminis althea, fœnugraci lini an. ℥ ß. coquantur in ſufficienti q. aquæ ad ℔ ß. & adde farinæ hordei, lentium an. ℥. iij. ſucci coriand. portulac. an. ℥ ß. olei roſacei ℥ j Croci ℈ ß. aut ℞. apii viridis, rutæ, menthæ an. m. ß. terantur & adde farinæ fœnugraci, lentium an. ʒ j. olei roſacei & poſcæ an. q. ſ.* fiat emplaſtrum. Validius adhuc id digerit, quod recipit folior. fœnicul. apii. petroſel. malvæ, altheæ , cum radicibus an. m. I. folior, lauri, florum camomillæ, an. p. ß. coquantur ſimul in aqua, ex quo decocto fomententur & abluantur mammæ , ac poſtea ſuperponatur roſaceum, omphacinum, in linteo crudo, vel ex æquis portionibus therebinthinæ lotæ in aq. roſac. & vino albo olei laurini & omphacini, fiat emplaſtrum ; aut ex oleo raphani cum pinguedine gallinæ & cera quæ omnia emplaſtra, dum mammillis apponuntur, iuxta papillas perforentur , aut adhibeantur ovum totum cum roſaceo agitatum, cui lapidis pyritis triti tantillum admiſceatur. Paulus *Dubium.* lactis ſuctionem prohibet, ne maior tractio cietur : Aëtius quem *Suctio an* perperam pro contraria parte Mercurialis citat, eam admittit , dum *conveniat.* inquit, à peritis, & adultis mulieribus leviter mammæ, exſugantur , *lib. 3 c. 35* *lib. 13 c 34*

 diſtin-

diſtinguendum ſic, ſi fœmina inſueta ſit lactare, dolor magnus & copia moderata, de qua ſperandum, poſſe ſolis medicamentis areſcere, neq; ab infantibus, neq; ab adultis exſugi debet. At ſi quantitas lactis immodica ſit, mammæ tumidæ, nec admodum dolentes: ac fœmina aſſueta, tunc ab expertis, & adultis mulieribus, ut ait Aëtius, exſugatur per longa intervalla, ne frequenti ſuctione tantum trahatur, quantum medicamento appoſito exſiccatur.

Lac minuentia ſicca. Quintò iis, quæ lac atterere apta ſunt, in quorum numero conſtituuntur omnia exſiccantia, ſive intus ſumantur, ſive extra applicentur, ex calidis inſuper lac minuit ocymum, cariophyllata, piper, caſtoreum, ſinapi, ruta ſylveſtris. Ex frigidis joſchiamus, lactuca, intemperamento frigido, & humido, nam in calido & ſicco auget lac; ſolanum, papaver nigrum, mandragora, opium. Et humidis ſiccus pſilii, coriandrum, Nymphæa, muſcilago ſeminis portulacæ, umbilicus Veneris. Nam nimis frigida nativum calorem extinguunt, quo mediante ubera lac efficiunt: humida quantum pituitæ, ac crudæ humiditatis pariunt, tantum de ſanguine minuunt, quæcunq; verò ſanguinem, & ſemen conterunt, eadem lac deſtruunt. Avicenna à proprietate, lac minuere ſcribit illitus mammarum, cum cancro marino in aceto trito, aut cum cancro fluviali aduſto.

Calida. Frigida. Humida.

Inflammatio. Quod ſi contingat mammas inflammari, curentur initio infrigidantibus, ac repellētibus ut foliis lactucæ, ſempervivi, papaveris vel nympheæ, quæ per ſe vel in lacte cocta, mammis apponantur, ut lib. 1. dictum eſt. Nunc ſolum reſtat admonere mitioribus ex ſupradictis, uti oportere, ſi in animo ſit lac in totum non exſiccare, ſed exceſſum minuere. Si verò planè reſtinguere uolveris, conſiderandum erit, an fœmina ſit partui proxima, tuncq; à repellentibus penitus abſtinebis.

Lac penitus exſiccātia Exſiccāt verò lac in totum ex ſupradictis fortiora, vel ſi infanti mater lac ſugendū non præbeat, aut ſi linteamina frigida aqua madefacta mammillis apponantur. Sunt etiam mulieres ſatis bene valentes, nec plurimo lacte abundantes, quæ tamen, quia ob laſciviam aut luxum lactis moleſtias vitare cupiunt, remedia poſtulant, quibus exſiccetur, quibus etiam leviora duntaxat ſunt adhibenda. At ubique purgantia vitanda, quia hæc alios humores à ſanguine educunt, hic vero ſolus ſanguis redundat.

De lactis cõcretione, morbo pilari, ſeu febre lactis
CAP. XXVI.

COncreſcit lac dupliciter in in mammis, interdum enim grumoſum vadit, quod malum tromboſis Græcis dicitur, Latinis grumefactio. *Tromboſis grumefact. lib.4.c.11.* Arabibus congelatio, & affectio eſt, quæ fit à frigido poſitivè, aut ſaltem ex defectus requiſiti caloris, ut in noſtra ſpeculatione accuratius dictum eſt: *Caſeatio. Species.* interdum etiam lac in caſeum convertitur, quod à calore ſemper fit; aut naturali, aut præter naturam; utroque modo eſt morbus in numero, ſeu magnitudine, alii ad excrementũ mutatum reducunt. Dicitur à pleriſque febris lactis, vel malum pili aut pilaris morbus, quarum appellationum origo ex infra dicendis apparebit.

Cauſa. Huius mali internæ cauſæ ſunt, lactis vel mammarum intemperantia calida, vel frigida, prout citato loco ſatis enodatum eſt: Caliditas enim exſiccando aut ſegerando id, quod tenuè & ſeroſum eſt, caſeationem efficit: Frigiditas cogẽdo, & adſtringendo facit, ut univerſa eius ſubſtantia in grumos concreſcat. Externæ vero cauſæ ſunt edulia, quæ copioſæ nutriunt, viſcidum craſſumq; ſanguinem progignunt, & inſuper cuncta ea, quæ naturali quadam vi, ſanguinẽ cogere, & condenſare valent, ut omne coaguli genus, cnicus, cinara, guttur gallinæ, flos cardui, ac devoratus pilus, qui ſi non concretionem lactis, ſaltem mammarum dolorem excitare, cõtemplatores animadvertiſſe ſcribunt, unde & nomen apud mulierculas retinuit Pilaris morbi unitariori cauſæ tribuentes id, quod à pluribus frequentius fit. Vocant etiam mulieres malum pili, & febrem lactis, cum ob lactis abundantiam recentes puerperæ febres ſubeunt ac cruciatus.

Signa. Cognoſcitur hic affectus, quia concretione mammæ in tromboſas quaſdam durities, eaſque inæquales cum dolore tument, extenduntur ac turgẽt, lacte nullo nec etiam ſuctu ab eis inſtillante: Durities vero illæ variis in locis elevantur, quia mammilla ſpongioſa cum ſit & cavernoſa, materia in ea contenta non poteſt liberè à loco ad locum fluere, quo fit ut variis in locis emineat. Quod ſi malum à cauſa frigida contingat, tumor adeſt gravis, dolor obtuſus, ſenſus frigoris in mammis, præceſſit victus ratio, temperatura, aut aëris conſtitutio infri-

infrigidans: ſi à calida febris oritur, undè febris lactis etiam è fœminis nuncupatur, inflammatio adeſt, dolor maior, tumor acutior, fervor papillarum, & partium circumſtantium ac capitis cruciatus.

Prognoſtica. Periculum eſt ne ex hoc malo inflammationes, dolores, tumores, & ulcera fiant, ut ſæpe contingere animadvertimus: ſed & inſaniam ex lacte in uberibus concreto Hippocrates fieri ſcribit, quod Galenus, ut ipſe in commentario refert, accidiſſe nunquã vidit, fieri tamen poſſe non negat, & rationem reddit: tamen verſatiſſimus Andreas Alacer Magiſter noſter; & in Salmaticenſi Academia publicus chirurgiæ Profeſſor id vidiſſe mihi ſæpius ore referebat, quod poſtea animadverti in ſororia Simonis de Kœning Belgæ. Vnde illud Guidonis prædictus Alcacer ſæpiſſimè decantabat, pueri ſumus in collo Gigantis, qui vidimus quæcunq; ille videt, & aliud amplius. *Hiſtoria.* Brachelius etiam mulierem vidiſſe refert, quæ quotieſcunq; puerum lactabat, propemodum deſipiebat, & alterã, quæ eo tempore ſemper capitis dolore affligebatur, quod certè fieri poteſt, quia lactis ſuctus reliquos etiam humores ſæpe ſurſum avocat, ſi calidiores ſint.

Curatio. Curatur primò hoc malum victu modico, parum nutriente, tẽperato, & qui ſanguinem minuere valeat, vel minimè augere: *Victus.* Ita in caſeatione frigida vel parum calida conveniunt, in grumefactione vero ea, quæ moderati ſint caloris, non intenſi, ne maior fiat attractio, nam ut alibi ex Ariſtotele cudimus, *quæ concreſcunt à frigido, diſſolvuntur à calido, & quæ concreſcunt à calido, ſolvuntur à frigido.*

Diverſio. Secundò iis utendum quæ ſanguinis curſum avocent, pro qua complenda operatione, ſanguinis miſſio fiat ex pede, cucurbitulæ cum ſacrificationibus applicentur, & crurum fiant ligaturæ ac frictiones.

Lac concretum diſſolventia. Tertiò ac præcipuè, præmiſſis evacuationibus univerſalibus, ſi corpus plenum ſit, aut cacochymum, utendum iis, quæ ipſum affectũ reſpiciant, hoc eſt, quæ materiam in mammis concretam diſſolvant, ea autem, aut per os ſumuntur, aut exterius applicantur. Simplicia igitur quæ lac grumoſum ſolvunt, ſunt mel, ſal, crocus, myrrha, ſemẽ fœniculi, cymini, apii, radix fœniculi, eryngii, raphanus, fœnugræcum, althea, ex quibus ſic fiat pulvis. *Pulvis.* ℞. *ſeminis fœniculi ℥j. aniſi ℥ ß. apii petroſelini, agni caſti an. ℥j. coralli rubei, cornu cervi uſti an. ℈ ij. ſacchari duplum*: Poteſt addi pulvis ſalviæ ſiccæ, menthæ, virgæ paſtoris, quo pul-

pulvere utatur in iuſculis, & reliquis cibis,aut capiat mane ʒ j. & ſuperbibat ℥ v. ſyrupi,qui recipit *radicis Eryngij, fœniculi an.* ℥ *j.* ß. *ſeminis apij* ʒ *j.fol. malvæ,fœniculi an.m.* ß. *coquantur in lib.ij.aquæ ad medias,colaturæ adde ſyrupi de quinque radicibus,oxymelitis an.* ℥ *iij.* miſce. Exterius adhibetur *mammis fotus ex decocto camæmali.meliloti,fœniculi, anethi, fœnugræci,* ſeminis lini & abortani; aut foveantur ex ſolo calido oleo, & ſuperponatur hoc. ℞. *farinæ, ſeminis lini, fœnugræci an.* ℥ ß. *olei ſeſamini, lini, anethi an.* ℥ *j. axungiæ gallinæ* ℥ j. ß. *cum hydromelite*, fiat emplaſtrum. *Aut* ℞. *foliorum malvæ m.j. lentium p.j. coquantur, contundantur, & per cribrum extrahantur per ſe, aut addito ole. roſ. & axungia gallinæ, mammis* applicentur in forma emplaſtri: maioris efficaciæ ſunt betæ folia oleo cocta, quoad contabuerint, præſertim ſi addatur farina fabarum cum oleo ſeſamino, vel violar. Mirificè etiam prodeſt apium hortenſe tritum & mammis impoſitum, aut farina lentium muria vel aqua marina cocta: Aut ℞. *mellis* ℥ ß. *ſtyracis, calaminthæ,* ʒ *iij. fellis bubuli* ʒ *ij. olei camomillæ* ʒ *j. myrrhæ, thuris an* ʒ *j miſce* fiat emplaſtrum mammis imponendum: cui conſimile eſt aliud, quod recipit *aniſi, calaminthæ, ſeminis apii, cumini, farinæ cicerum, betæ nigellæ, foliorum lauri an.* ʒ *j. myrrhæ* ʒ ß. *pulverizentur, & cum ſucco betæ* fiat emplaſtrum. Utile eſt etiam id quod paratur ex pulvere lapidis pyritis, ſeu marchaſitæ cum oleo roſ. & ovi albumine. *Topica.*

Quarto. Ubi in caſeum à calore lac convertitur, mammæ foveantur poſca cũ ſpongia vel filtro applicita, vel apponatur ſuccus ſolani, aut portulacæ cum aceto, aut acetũ cũ oleo roſaceo vel violaceo agitatum, quibus addi poteſt farina fœnugræci, vel furfuris, deinde applicetur muſcilago fœnugræci cum cera: Aut hoc, ℞. *ſucci caulium, ſolani, coriandri an.* ℥ *ij. in quibus tepefactis linteum madefiat* & applicetur: Aliud conficitur ex foliis caulium contuſis, aut ſucco caulis cum myrrha & croco: Valent etiam furſures cocti cum aceo & foliis mentæ, braſſicæ vel halicacabi, aut cereviſia cũ butyro calida admoveatur. Coagulum leporis cum aceto in cauſa calida, aut cum oleo tepido in frigida lac ex quavis cauſa concretum mirè diſſolvit, ac ſuccus herbæ, quam vocant morſum galli cum aceto & oleo. At ſi ob lactis copiam concretio fiat, ſenſim à perita aliqua fœmina ſugatur, poſtea jam dicta localia adhibeantur. Mammarum vero rugæ & flacciditas curantur, ut rugæ ventris, *de quibus ſuprà egimus proprio* cap. *Caſeationis curatio.*

Quinto. Si mammæ in tumorem magnum attollantur, inflammentur ac doleant, admoveatur medicamentum quod recipit *unguēti roſacei, ceroti, ſantalini an. ʒ j. olei roſacei, camomillæ, an ℥ ij. miſce*, deinde apponatur ſequens cataplaſma, ℞. *fabarum farinæ, orobi an. ʒ ß. ſucci chelidonij majoris, menthæ an. ℥ ij. olei liliorum, menthæ an. ℥ ij.* fiat cataplaſma. Quod ſi dolor ſit pungitivus, argilla cum aceto mixta dolorem lenit ac diſſolvit, aut ℞. *furfuris p. ij. florum camomillæ, meliloti an. p. 1. ß. farinæ fabarum ℥ iiij. pinguedinis gallinæ ʒ x. croci, ℈ ij. olei roſar. anethini an. ℥ ij. olei viol. ℥ j.* miſce. Demum ſi ad ſuppurationem tendat, fiat cataplaſma ex malvis coctis & contuſis, addito butyro recenti, oleo roſ. vitello ovi & croco, deinde curetur, ut cap. *de mammarum inflammat.* dictum eſt.

Scholium.

Quæſtio. An pilo hauſto lac concreſcat, & mammæ doleant.
1. Opinio. 7. de hiſt. an. 11. Lib. 31. ca. 10. 14. pract. 8. 4. de locis 3.
2. Opinio.
De variet. 44.
De hiſt. aquat. c. de cancro.

Et devoratus pilus] *Ariſtoteles ubera ſic fungoſa eſſe ſcribit, ut ſi in poculo pilum forte hauſerit mulier, dolor moveatur in mammis, nec ceſſet, donec pilus preſſus ſponte exeat, aut cum lacte exſurgatur. Adſtipulatur Plinius, qui cancrum fluviatilem marinumve illitum in mamma, vel carnes muricum appoſitas pilos tollere prodidit. Alzaravius idipſum non ſolum confirmat, verum etiā vidiſſe teſtatur, eiuſque rei ſenſum eſſe dolorem ac ruborem mammillæ, febrem & capitis cruciatum, quæ omnia ceſſent, ubi pilus egreditur. Hanc fabulam prorſus commentitiam non eſſe credit Luſitanus Veiga, neque planè abſurdum, vel epotum, vel cum cibo ſumtum pilum ob ſanguinis ad ubera confluxum & ſuctum continuum, ac partis laxitatem eò confluere. Vocatur hic affectus Græcis trichiaſis, Latinis pilaris morbus, vel malum pili aut pilare, Hiſpanis fœminis* (Pelo) *quo nil in earum ore frequentius eſt: Atque his in totum Cardanus ſuffragatur. Rondelitius, tamen malum hoc ex pilo hauſto nulla ratione fieri poſſe contendit, ac per meſeraicas, epatis exiguos ductus, venam cavam, & axillares, ac denique per tot angiportus tenueſque anfractus ab ore ad mammillas pilum nequaquam duci, quin potius ſi devoretur, per inferiora cum fecibus alvi facilè delabi: Ab eadem parte ſtat Chriſtophorus Veiga, & Mercurialis ubi hanc appellationem, in hominum opinionem, vacuam falſam ac ſuperſtitioſam irrepſiſſe ſentiunt.*

3. Opinio. 3. varia. lect. 4. Lib. 1. c. 4.

Alexander Benedictus alia incedit via, & quamquam negat hauſtum pilum ad mammas devenire, tamen in ipſis mammis pilum gigni non inficiatur, haud aliter, ac in veteratis abſceſſibus ob varias humorum qualitates materiam in cal-

in calculum, arenam, ligna, carbones, amurcam, & ſetas porcinis ſimiles con- 4. Opinio
verti conſtat. Unde Veſalius non verum pilum in mammis gigni, ſed quippiam pi- Autoris
lo perſimile, ſicuti in renibus, urinarijſque meatibus filamenta gignuntur. Ego ſententia.
verò mulieres initio deceptas fuiſſe coniector, quia lac à fibris ſicuti ſanguis con- 5. de fab.
creſcit, & fibræ hæ pilos referunt, ideoque ſibi perſuaſiſſe, à pilo concretionem fieri. 18.
Neque difficile fuit Ariſtotelem ab aliqua iſtarum mulierculárum, quæ id perpe-
ram retulit, circumventum eſſe, ſubindeque connumeratos viros doctos rei ſpecie
& viri autoritate ludificatos, in eadem credulitatem incidiſſe. (Nam & bonis
medicis ſimilitudines pariunt errores ac difficultates, inquit Hippo- 6. Epid.
crat.) *Unde verè Perſeus dixit, nil tam abſonum ſomniaſſe unquam febriculoſum* circa fin.
ſenem, quod Philoſophorum aliquis non dixerit, neque ullum eſſe tam abſonum
mendacium, ut teſte careat, Plinius affirmat. Cum his tamen hauſtum pilum ad Hiſtoria
mammas pervenire poſſe penitus non negamus, vidimus enim aciculam à puero 6. mira.
annorum devoratam, poſt decimum octavum cum 24. iam ageret annum per
crus rubigine obſitam pullulare. Erat autem is Henricus Alvarus filius Franciſci
Lopezij Brandani, ad quem à matre conſternata vocatus avunculus meus Ema-
nuel Vazæus inſignis medicus ac chirurgus Regius, quo temporis momento acicu-
lam hauſerat, quia vidit nullum inde ſymptoma aut malum ſuboriri, rem natu-
ræ commiſit ſperans fore, ut per alvum reijceretur, ſed uti dixi poſt 18. annum
cum jam res planè eſſet oblivioni tradita in crure apparuit: Verum hæc ſi quan-
do eveniant, ex ijs ſunt, quæ rarò eveniunt: Idcircò errat inſana credulitas, quæ
ubi malum mammarum in puerperis videt, pilum appellat, unicæ cauſæ eique ra-
riſſimæ tribuens, quod frequentius ab aliis provenit.

De lactis vitioſi emendatione.

CAP. XXVII.

CUm lac quatuor qualitatibus præditum eſſe debeat, candore, dulcedine, odore, & ſubſtantiæ mediocritate, à quacunque earum deficiat, vitioſum judicatur, tametſi Belgicæ fœminæ, lividum præ cæteris commendant, tantum abeſt ut damnent. Dedit errori occaſionem Ariſt. locus malè intellectus in lib. de hiſt. animal. quem nos alibi expoſuimus. Laudant etiam in ſubſtantia tenue, quod inde deſum- *3. de hiſt. an. Species.*

deſumptum exiſtimo, quia fuſcas nutrices, quibus ſubinde lac tenue eſt, cæteris proponunt. Eſt autem vitioſum lac ſymptoma in genere mutati excrementi.

Cauſa. Cauſa eſt vitioſus ſanguis, jecoris, ventriculi, aut totius corporis intemperatura: prava victus ratio, aut animi motus vehementes, corporis nimiæ exercitationes, immodica Venus, potus aquæ aut cereviſiæ depravatæ, immodicus vini uſus, cibi pravi, carnes putridæ, ſalitæ, infumatæ, porrum, allium, cæpe, corrupta olera, aromatum copia.

Signa. ex lacte. Proditur lactis vitium ex ipſo lacte, ex nutrice aut infante. Ex *Lactis probatio.* lacte, quia ſi linteum candidiſſimum in eo immergatur ac ſiccetur umbra, vitium refert, nam ſi fuerit lac bilioſum, flaveſcit linteum, ſi melancholicum, nigreſcit, ſi pituitoſum, ſanie inficitur. Ex odore etiã, quia ſi lac calidum naribus applicetur, virus aut pravum nidorem percipies. Sapores etiam ut ſalſedinem, amaritudinem, acorem & inſipiditatem guſtus prodit: craſſitiem & tenuitatem, lubricitatem & lentorem ungue & vitro probabis, prout cap. *de eligenda nutrice* dictum *eſt*: Si enim gutta eius ungui inſtillata non defluat, nec veluti mel aut gluten adhæreat, lac bonum eſſe judicamus; ſed & in hunc etiam modũ probari poteſt, infuſo lacti in vias vitreum, coaguli tantillum admiſcetur, digitiſque agitatur, ac poſtquam concreverit inſpiciatur, num caſei portio, quam ſeri minor ſit, hoc enim lac inutile eſt, contrarium huic concoctu contumax, probatiſſimum quod utraque hæc habet *Ex infante* mediocria. Jam vero ex infante cognoſcitur lactis vitium, ſi in ipſius ore ulcuſcula generantur, aut quantumvis uberrimè ſugat non proficit, imo emaciatur, plorat ac vigilat. Ex nutrice, quia mammæ exulce- *Ex nutrice.* rantur, & nomæ, ſive depaſcientia ac ſerpentia ulcera in illis fiunt. Ipſa præterea nutrix intemperie aliqua afficitur, libidinoſa, iracunda, aut *Prognoſt.* ebrioſa eſt: Itaque cum hoc malum nutricibus ſcabiem, panos, & papularum eruptiones producat, ac mammarum exulcerationes, ut lachrymæ oculum mordent, & acria excrementa inteſtina: Infantibus etiam exitioſum eſt, quos in extremam ſæpè perniciem ducit.

Curatio. Curatur ſanguinis emendatione, quod fit primo optima victus ratione contraria humori peccanti, & in ea copia cibi adhibeantur, *Victus.* quæ probè conficiatur, ac nutrici & puero ſufficiat, abſtineat vero à ſuprà dictis cibis. Utatur carnibus, & ſorbitionibus ſeu ferculis tempe- *Lib. 1, c. 4.* ratis, ac cibis dulcibus. Potus ſit vinum mediocre & odoratum, nam ut Pau-

ut Paulus & Aëtius prodiderunt, pravus lactis odor huiuſcemodi vini potu emendatur. *Lib.13.c. 36.*

Attempe-ratio.

Secundò attemperentur humores iis medicamentis, quæ contrariam peccandi qualitatem ſortita ſint, quorum materiam, per genera reperies c. *de uteri intemperaturis.* Si acrius tenuiſque evaſerit lac multis laboribus & exercitiis nutricem levare oportet, quæ non niſi emulſo prius omni vitioſo lacte, acri, craſſo, vel fœtido, puero papillam præbeat. Potiſſimum vero acre jejuno infanti neutiquam exhibeatur, & nutrix balneis utatur aquæ tepidæ. Craſſum vero ac pituitoſum laboribus cibum præcedentibus extenuetur, & oxymelitis in potu uſu, cum cibis vero conducunt origanum, hyſſopus, ſatureia, thymus, & raphani modicus uſus.

Purgatio.

Tertio purgandum eſt corpus nutricis. Primum leniori catharrico, benigno tamen, ſecundum humoris peccantis redundantiam, & qualitatem: Deinde per epicraſin ter quaterve in anno, medicamento, quod vel humorem ſeligat, vel leniendo vias abſtergat, ut ſi quid crudum aut parve elaboratum juxta jecur ac venas eius conſiſtit, excernatur, antequam maiores venas conſpurcare valeat. Paulus & Aëtius purgationes in hoc caſu prorſus rejiciunt, præſertim ſi nutrices ſemper eo vitio laborent, dum lactant, quia cathartica amovent ſanguinem à mammis, & minuunt, ac violentius conſumunt lac. Conatur hoſce autores interpretari Mercurialis dicens, ſi humores pravi lac vitient, excernendos eſſe, ac expurgandos; ſi tamen multi non fuerint abſtinendum eſſe purgatione, quæ quidem interpretatio frivola omninò eſt, nam prædicti viri de lacte ab ipſis humoribus jam vitiato ibi loquuntur, potius igitur interpretandi de iis fœminis quæ intemperiem aliquam connaturalem habent, quæ humores pravos gignit, qui quantumvis expurgentur, denuò ſuccreſcunt, & tamen lac conſumitur. At reliquæ quibus aſcitia eſt intemperies, & humoris caſu aliquo redundant, purganda ſunt pro natura humores, caſſia, manna, ſirupo, roſaceo, aut violar. ſolutivo, aut conſerva roſacea aut viol. rhab. agarico aut certè apozemate ad humoris naturam concinnato, ſicuti cap. cit. abundè reperies.

Quæſtio an purgatio conveniat ad expurgationem lactis vitioſi.

* * *

Qua ratione tractandus infans recens natus.
Cap. XXVIII.

AD obſtetricem etiam ſeu potius nutricem ac puerperam ſcire pertinet, qualiter nuper natus puellus ſit tractandus, quo cibo alendus, & quibus remediis, infantilibus ægritudinibus, iis nimirum quibus iam affecti in lucem veniunt, aut illico à partu corripiuntur, ſit obviandum, quod propterea, ultimo loco docendum fuit; ad hæc enim raro medici accerſuntur, & ſi de iis conſulantur hæſitant, indignum autem fuerit, ut quos ipſi curare non audent, à mulierculis ſæpiſſimè curatos videas, aut ſi nullam opem à medicis conſecutæ puerperæ muliercularum conſilio ductæ, ſuos partus in perniciem crebro deducant. Igitur edito in lucem infante: illico umbilicus reſecandus *Vmbilici ſectio.* ſpacio trium digitorum à corpore, deinde obligandus in parte inferiori, in ſuperiori vero, ubi reſectus fuerat inſpergendus æquis portionibus pulveris de bolo arm. ſanguinis Draconis, ſarcocollæ, myrrhę & cumini, tũc lana molli oleo olivarum intincta obligetur, deinde à nutrice, vel obſtetrice, cuius ungues ſint præſecti, aqua tepida totu abluatur, & oleo prædicto ungatur, ut cutis firmetur contra frigus fumum & ſimilia.

Nares etiam leniter aperiendæ & inſpiciendum, num virgæ foramen ſit apertum. *Partium cõtrectatio* Veſica etiam demulcenda, ut minori negotio urinam reddat, aut oleo amygdal. dulcium pubes perungenda. Oculi inſuper tenerrimo linteo aut ſerico abſtergendi Anus contrectandus, quo citius ad egerendum alvus provocetur, quod maximi intereſt, quia in pueris recenter natis manet in vẽtriculo portio ſanguinis mẽſtrui, à quo in utero alebatur, quæ inpoſterum epilepſiam, variolas, & alia funeſta mala generare ſolet, & à fœminis Hiſpanis dicitur (*ferrado*) Italis impropriè (*colloſtro.*) Et ut expurgetur, ubi primum in lucem veniunt, antequam lac guſtent illis exhibendum eſt pauxillum mellis favi aut virginei, aut mixturæ quæ recipit prædicti mellis ℥ ß. butyri recentis ℥ ij. myrrhæ, ℈ ß. miſce ac detur infanti, nõ vero theriaca aut mitridatiũ, quod pleriq; faciunt medici, ac obſtetrices, quia horum fortiores vires tenellus non circa nocumentum tolerat, ut nos ali-

alibi notavimus ex Alderero, atq; hæc cauſa eſt, ob quam Paulus infãtem recens natum melle primum nutrit, deinde lacte, aliæ per integrum diẽ à partu ſolam exhibent mixturã ex ſyrupo viol. & ol. amygd. dulc. aut butyro recenti. Quod ſi fortè non adſit nutrix, nec alia fœmina, quæ puerum tribus diebus primis lactet, ſatius eſt quã à matre ſugere prædicta mixtura cibari à partu toto triduo aut quatriduo quo tempore iam lac purum cenſetur: nam ſi contingat infantem ante hoc tempus lac matris ſuxiſſe, colloſtratus fit puer, & curatur eadem mixtura. Eſt autem colloſtrum impropriè ſive ferrado, uti iam diximus, *Colloſtrum* excrementum illud cruentum, piceum vel nigrum, quod experimẽto conſtat, in ventriculo pueri recenter nati reperiri, & illico cum naſcitur, aut ſaltem intra diem naturalem emitti aut alias perire, aut epileptico morbo affici: ſed experimento etiam compertum eſt, ſi ante partum eiiciatur certiſſimum eſſe abortꝰ indiciũ. Colloſtrum vero proprie dictum, eſt lac puerperæ tribus primis diebus confectum ex menſtruo futuro ſanguine, non tamen adhuc bene repurgato.

Sed iam ad puerum revertendo cuſtodiatur inprimis ab immodico calore vel frigore. Et poſtquam umbilici pars deciderit, id quod plerũque à tertio aut quarto die fieri ſolet; conſpergi reſiduum debet cinere cochlearum, aut plumbi uſti, aut ex unguibus vituli, deinde molliſſimis ac leviter calefactis linteis involvendus, molliſſimeque eius membra contrectãda & unumquodque ſuo loco rectè ac nõ confusè neque diſtorte collocandum, idque non ſemel in die ſed ſæpius: Quemadmodum enim tenellæ arbores, prout rectæ aut contortæ e- *Similitudo* ducantur, ſic eandem formam adultæ tenent, ita etiam infantes ſi rectè ac legitimè involvantur rectis membris ac recto corpore creſcunt contrà, ſi curvati aut contorti.

Sunt igitur membra tepida ac temperata manu explicanda, ex- *Extenſio memb.* tendendaque crura & brachia, & utrinque iuxta latera deorſum verſus uſque ad ſummos pedis digitos deducenda, ut roborentur magis hæ partes, & rectæ iacere conſueſcãt, imo multis in locis, quo id melius conſequatur, manus & brachia infantis per 15. ferè dies intra linteamina involvuntur ac ſubligantur, ut ſuis contineantur locis, ne dũ *Lotio.* tenellus eas partes movet, dislocentur. Lavari debet infans bis aut ter quotidie, hyeme aqua calida, æſtate tepida, nec diutius in aqua retinẽdus quam dum corpus incaleſcat, & incipiat rubefieri, curandumque

eſt

eſt, ne inter lavandum aquam naribus accipiat, quia auditui nocet: Lotus infans, & abſterſus, linteis molliſſimis, ut diximus, excipiatur, *Conuolutio* ac pronus in gremium inclinetur, tergumque uſque ad pedis digitos nutrix mulceat, ac ut ſupra dictum eſt involvat, ac guttam unam vel alteram ol. amygd. dulc. naribus inſtillet, tunc exhibita mammilla parum lactis ſugat, ac interim cantilenis & hilari vultu, ſomnum ei conciliet, ac tandem in cunis ſic infantem nutrix collocet, ut caput ſit reliquo tempore altius quo excrementitii humores à cerebro in ſubiectos canales facilius deriventur.

Cubiculum ſit temperatum ad calduim tendens quamdiu vero la- *Decubitus.* ctatur, nec cibo utitur ſolidiori, in dorſum recumbat, quo tutò quieſcere poſſit infans: Eſt enim dorſum tanquam in navi carina totius corporis baſis ac fundamentum. In latera enim ſi decumbat periculũ eſt ne oſſa mollia abhuc, & laxioribus vinculis nexa ſub reliquo corpore extorqueantur, ac gibboſus evadat. At cum iã détire incipit, ſimulq; ſolidiori veſci cibo, quo tempore oſſium compago ſolideſcit, tunc ſenſim nũc in hoc, nunc in illud latus decumbere aſſueſcat. In cunis vero iam iacet, ſupra caput vimineum arcum, aut aliã materiam *Cunabula. qualia.* pañis velatam, aut exiguum conopæum ſubtendere oportet, quæ vagos & incertos puerilium oculorum motus contineat, ſtabilitat & dirigat, ne aut viſus adhuc debilis defatigetur, aut puer anxius in hanc & illam partem oculis lumen quærat; quippe ſic, ſi in unam ſolũ partem pertinaciter diu oculos contorſerit, luſcus evadet, vel oculis tremulis & aſſiduè nictantibus, ſi in multas & varias partes oculos vibret: Frequens enim contorſio vibratorum oculorum in naturam abit, & habitum contrahi: Idcircò cunabula in pleriſq; locis viminea parantur ad hãc formã. Subinde luſca nutrice, ſolet etiam alumnus luſcus evadere. Nam ut ubiq; corpore ita oculus humidus & mollis infans eſt, qui continuo inſpectu facilè contrahit illã inſpiciendi conſuetudinem, quam poſtea mutare nequit, roboratis iam muſculis duobus, qui ad hirquos, hoc eſt, maiorem & minorem angulum oculos adducunt, qui motum antagoniſtarum muſculorum facilè vincunt. Si pueri *Scævola.* ſcævolæ evadunt, dum interea dextram manum languere ſinunt, ſiniſtram uſu roborant, nec inficiamur parentum hæreditario vitio ſæpe fieri, utcunque tamen contingat emendatur ligatione ſiniſtræ manus. Porrò initio infantulo bis in die aut ad ſummum ter papilla exhabetur, quod expeditius & alacrius ſugat.

Quam-

Quam diu lactandus puer, & quæ ratio parandæ pulticulæ.

CAP. XXIX.

Lacte veſcuntur infantes octodecim mēſibus,alii viginti,communiter autem abundè fuerit biennio lacte nutriri, inde ad cibos ſolidiores tranſgredi, tunc enim ferè omnes dentibus inſtructi ſunt,ac videtur natura ſolidus alimentum expetere, ideoque tunc temporis cibo communiter delectantur infantes,oblatoque veſcuntur auidius. Exertorum igitur dentium terminus, oblationis initium eſto, qui tamen omnibus idem non eſt,nam aliis tardius,aliis temporius exeruntur,non in alium finem niſi ad mandendum,antea verò ſi ſolidori vtātur infantes alimēto,multis à cruditatibus morbis fiunt obnoxii, quia infirmus eorum adhuc ventriculus debita caret ciborū præparatione, quæ in ore fit,qua nec viri citra noxam carere poſſunt.Itaque biennio tranſacto,dentibus proruptis,& puero appetente,ſolidiori cibo incipiat veſci,ſine quo appetitu,etiamſi dentes& anni adſint,ablactandus nō erit,nam quæ citra appetitum ingeruntur, ne viris quidē proficua ſunt: Subinde ſi imbecillus ſit,& tenera ac debili valitudine,ablactari non debet. At vbi tandem ablactandi tempus fuerit, nutrix illum ad papillam rarius admittat,quo ſenſim diſſueſcat,tunc amaris acribuſue oblinatur papilla,aloe,abſynthio,ſinapi & ſimilibus, ab eorum tamen immodico vſu cauendum,ne labia & gingiuæ inflammētur, quod interdum fit; Vidimus etiam quoſdam,qui melle potius ac dulcibus, mammillis admotis, quam amaris ablactati fuerunt. Cæterum interim dum lactatur, pulticula concinnetur, quæ viribus & conſiſtentia lacti non ſit diſſimilis,nec coctu aut diſtributiōne difficilis, qualis eſt quæ paratur ex frumentacea farina, quæ repoſita in fictili olla noua prius fuerit, ac in clibannum immiſſa, ibique tantiſper relicta, donec panis, qui vna immiſſus fuerit, coctus extrahatur, ſic enim viſciditatem deponit,& minimè cruda eſt:probatur tamen magis quæ cōficitur ex medulla albiſſimi panis tyrocneſte probè ſcofinati,ac deinde aqua cocti ſuperaddito oleo vel butyro, puluiſculo aniſi, & ſaccharo in æſtate, melle in hyeme, quæ coquitur ad aquæ conſumptionem:

Ablactādi ratio.

Pulticula.

Sufficienter autem cocta eſſe, cognoſcitur, cum oleum vel butyrum ſupernatare videtur, atque hæc per Hiſpaniam totam eſt in uſu. Septentrionales cereviſia utuntur, quæ leviter bullierit cum panis fruſtulis, butyro & ſaccharo, vocant (warm Bier) qua ſanè pulticula pueri bene nutriuntur, obeſi evadunt & rubicundi. At quæ ex cruda paratur farina obſtrictiones gignit, tormina, vermes & calculum. Quam diu vero lac nutrici abundat, utilius fuerit eo ſolo infantem nutrire, imo multi viſuntur, qui lacte contenti pulticulam reſpuunt nec ante trimeſtre admittunt. Et è converſo alii, qui poſt ſemeſtre non pultibus ſolum, ſed ſolidioribus etiam cibis veſcuntur; Imò Belgæ mulieres communiter per annum duntaxat lactant infantes; plures etiam per novem menſes.

Belgarum mos in lactandis infantulis.

De morbis qui recenter natis contingere ſolent.

Cap. XXX.

Scabies.

QUi capite & toto corpore ſcabioſi ſunt infantes, qui multam ore & naribus pituitam fundunt, qui alvo abundè deiiciunt, niſi id ex abundantia alimenti proficiſcatur, ſani & validi futuri ſunt, ideoque nihil adhibendum. Verum ſi id ex nutrimenti copia proveniat, cuius rei notæ ſunt, quod ſomniculoſior ſtatim & ſegnior evadit, vẽter intumeſcit, inflaturq;, ſuſpiria hypochondriis diſtentis trahit, urinæ ſunt aquoſiores, quod malum Hiſpanæ vocant (ahito) Germanæ (Herʒſpan) nihil exhibere oportet, donec cibos prius ingeſtos conſumpſerit; tunc vero pulticula paranda ex recenti butyro, ſaccharo & pulvere ſeſamino, aut pæoniæ,; quod ſi una alvus ſit ſuppreſſa ſuppoſitorium adhibeatur ex melle, per os vero aſſumat ſirupum ex pluribus infus. viol. aut pauxillum mannæ, Venter perungatur oleo amygdalarum dulcium, aut ſuper umbilicum hoc cataplaſma apponatur, quod recipit aloes ℥ j. Ellebori albi & nigri an. g. xv. cum felle bubulo incorporẽtur, ac ſuper goſſypium magnitudinis volæ manus umbilico applicetur calidum, quod etiam vermes necat. Aut ℞. *fermenti* ℥ *ij. olei roſacei* ℥ *j. vitellos ovorum numero* 2. probè omnia miſceantur, & cum lana aut goſſypio pars una umbilico, altera dorſo è regione ventriculi applicetur, mirificum eſſe ſcio contra haſce repletiones

Repletio.

Aluus ſuppreſſa.

& et-

& etiam bimulis tutò applicari. Contingunt etiam pueris clamoſa tormina ex cruditate, his medendum impoſita ventri lana ſuccida oleo camæmali calido imbuta, & lingat infantulus ſuperius ſcriptã pulticulam. *Tormina.*

At eiulantes pueri quatuor placantur modis, papilla exhibita, agitatione in cunis, cantilenis, & linteaminum mutatione. *Eiulatio.* Non ſunt tamẽ vehementius agitandi ne lac recẽter ſuctum corrumpatur, neq; quavis alia ratiõe volubiliter concutiendi, aut curru vehendi, qa ex evectione periclitantur multi ob prædictam cauſam, quin etiam à violenta concuſſione aut caſu, ſæpe multi evadunt, quod cognoſcitur, *Muti.* ſi qui antea ad ea quæ dicebantur moveri ſolebant, quaſi audirent, ab externa voce aut ſono non amplius afficiuntur, qua quidem ratione muti à caſu diſtinguuntur à mutis à natura. Cæterum à clamore pueri in totum arcendi non ſunt, nam ſic pulmones & pectus dilatantur *Admonitio* magis, calor nativus fit vegetior, cerebrum, nares, oculi, & os fuſis lachrymis expurgantur, non tamen diutius aut contentioſius clamare ſinantur, ne ramex inteſtini in ſcrotum decidentis fiat, quæ enterocele dicitur, aut ipſius omenti quæ vocatur epiplocele: quod ſi *Tumores inguinum.* ex ploratu circa inguinũ partes interiores tumores fiant aut tale quippiam, curatur appoſitione cataplaſmatis ex ſemine ameos, & luteo ovi, aut ex farina lupinorum vino macerata cum myrrha, aut ℞ *aluminis ℨ x. gallarum ℨ v. cum vino rubeo coquantur ad ſpiſſitudinem*, & applicetur. Vermes in infantium inteſtinis ante ſolidioris cibi uſum rarò enaſcuntur. Si tamen naſci contingat exhibeantur, gran. iij. lapidis *Vermes.* bezoartici, aut cornu cervi uſti, vel ℨ ij. confectionis ſmaragdinæ, vel de hyacintho in uncia aquæ portulacæ, vel tantillum aloes, ſive rhabarbari in cochleari lactis nutricis, podex vero inungatur lacte & melle; & nutrix caveat à cibis, qui facile corrumpuntur.

Inſpiciendum præterea eſt num lingua pueri inferiori maxillæ adhæreat interventu adſtrictioris pelliculæ quod vitium frænum appellatur, *Frænum.* & virili etiam glandi contingere ſolet, Latinis in lingua ligatio dicitur, Græcis ancinogloſſon, Neotericis filum ſeu ligamentum, ac recenter natis ſi arctius ſit non ſolum loquelam impedit, verum etiam ſuctum. Curatur à principio inciſione aut lanceola aut ungue acutiori ſeu nummi alicuius acie, cavendo tamen à venis ac muſculis ibi latitantibus; poſtea mellis roſacei adhibitione, ſecurius tamen fuerit diſſuere quam repentè præſcindere.

Vlcera ſeu fiſſuræ. Portò ex acrimonia urinæ vel ſudoris vlcera fiunt,ſeu fiſſuræ inter coxas & ſub axillis ac in aliis iuncturis à parte interiori,vel in collo,quæ facile curantur vnguento ex æquis portionibus ceruſſæ & olei roſar.aut alio concinnato ex albo lithargyrii ac de tucia.Phlogoſis verò ſeu rubedo partium,quæ ab eadem cauſa fit, ſolo lactis aut ptiſanæ cremoris illitu ſanatur. *Rubedo.*

Vlcera alia Sed & alia vlcera rubea vel livida quæ per totum infantis corpuſculum paulò,poſt quam in lucem veniunt,interdum viſuntur,contracta ex matris calore aut nutrimento calido,foueantur decocto roſar.myrthi,fumariæ & tamariſci, deinde curentur præfatis nuper vnguentis,& lac maternum corrigatur. Contra poſtulas & vlcuſcula oris, quæ aphthæ dicuntur, & ex acrimonia lactis contrahuntur,valet ſuccus mori auſteri,lactucæ, ſolatri, vel portulacæ cum pauxillo myrrhæ,& corticis thuris,vel cum ſumach & alumine, quorum tamen nihil deglutiat infans,ſed cum peniculo intincto partes tangantur,addito interdum melle roſar. *Vlcera oris.*

Inſomnia terrifica. Terrifica inſomnia ex abundantia alimenti prouenIunt. Curantur attenuatione lactis, nec ſtatim à cibo in cunis reponantur,ſed exhibeatur lingendum tantillum ſirupi viol.mellis virginii, aut electuarii diamuſci,confectionis liberantis,pliriſarcoticon,aut theriacæ ſmaragdinæ,& fronti applicetur oleum violar.cum aqua lactucæ & croco, naribus inſtilletur oleum violar. cum pauco aceto.

Mater puerorum. Eodem planè modo curatur illud aliud malum,quod mater puerorum vulgò dicitur, ſimile epilepſiæ & fit ex cruditate & imperfecta concoctione cum plus lactis infans aſſumit, quam poſſit concoquere. Cognoſcitur ex frequenti inter dormiendum ploratu, vigilia,calore ac fœtente halitu,vnde multi vermes ſubeſſe autumant, cui malo occurritur,ſi præter ea,quæ diximus, emendatur etiam nutricis lac. *Epilepſia.* Item contra epilepſiam collo appendenda radix pæoniæ, & corallum rubeum: In nares inſtillandum oleum de caſtoreo aut de coſto: Per os exhibenda pulticula ex butyro recenti, melle virgineo, pulvere radicis pæoniæ & coralli; vel tantillum confectionis ſmaragdinæ aut diamuſci,aut electuarii pliriſarcotici, vel g. v. lapidis Bezoartici orientalis cum aqua pæoniæ, aut ʒ ß coaguli leporis cum mulſa, quo die lac non ſugat.

Ani procidentia. Sedis procidentiam curat fomentum ex decocto myrthi, roſ.

rub.

rub. cornu ceruini, aluminis, balauſtiarum, nucum cupreſſi, gallarum, tapſi barbati. Pro tremore artuum tota ſpina dorſi inungatur linimento, quod recipit olei nardini ℥j.ß, olei roſar. ℥ ß miſce. Pro difficultate mingendi, inguina & venter liniantur iuxta ignem oleo lumbricorum & amygdalar. dulcium. Debilia membra roborat ablutio ex lotura vaſis in quo panis fuerat piſtus, aut decoctione roſar. maſticis, fœnugræci, valerianæ, mentaſtri ac ſimilium.

Artuum tremor.

Difficultas mingendi.

Artuum debilitas.

Quoniam tamen hic non inſtituimus ſingulos puerorum morbos fuſius percurrere, his duntaxat præmonſtratis, aduerſus vitia recenter natis obuenientia, quorum ad nutricem curatio pertinere videtur, de reliquis Deo bene iuvante, tractationem ſeorſim cogitamus.

FINIS LIBRI QVARTI.

INDEX EORVM QVÆ NOTABILIORA CONTINENTVR IN HAC SECVNDA PARTE.

Pag. Lin.

Abortus quæ affectio 461.31.
Abortus cauſæ 462.9.
Abortus cura in præſeruatione tota ſita eſt 464.13.
Abortus etymologia 461.31.
Abortum facit coitus poſt 7. menſem 463.8.
Abortus futuri indicia & prognoſtica Ib.17.
Abortus fœminarum primis menſibus, marium vlterioribus magis accidunt Ib.34.
in Abortu magis, quam in legitimo partu periclitantur fœminæ 464.1.
Abortus qui minorem proiecit infantem ſalubrior eſt matri 433.17.
Abortus, effluxio, deperditio, falſum germen, & partus illegitimus qui differant 462.1.
Abortus ſi ex humorum copia proveniat ſigna, & præſervatio. 464.34.
Si ex laxitate ligamentorum 465.12.
Si ex cauſis morboſis ante conceptionem adhibenda præſeruatio 464.14.
Si ex cauſis externis fiat 466.15.
Acetum topica ſcyrrhi medicamenta ingrediatur 131.16.
Aceti [illegible]poratio ſuper lapidem pyritem, aut [illegible]rem ad quid conferat 132.26.
[illegible]um vterum ac nervoſas partes offendit 173.22.
Aceti vapor lienoſis vtilis 213.7.
Acetum fœmineis, rheumaticis capitis doloribus non conuenit 230.7.
Acetum ventri puerperæ cui multus fluit ſanguis non applicetur 486.24.

Pag. Lin.

Aceti fæx appoſita lac exſiccat 525.11.
Acicula devorata poſt 18. annum per crus reiecta 531.14.
Acrem humorem attemperantia 64.4.
Acrocordones 321.24.
Actio qualibet tripliciter vitiatur 13.3.
Acuti morbi definitio 432 18.
Acutus morbus non ſemper cum febre eſt Ib.2.
Acuti morbi in prægnante cauſæ ibid.23.
Acutus morbus gravidis nunquam ſine periculo Ibid.21.
Admonitiones in curatione profluvij menſtruorum obſervandæ 51.36.
Admonitio ad magiſtratus de puniendis lenis 368.8.
Adſtringens decoctum 459.10.
Adſtringentibus frigidis niſi magna vrgeat neceſſitas in puerperis non vtendum 486.30.
Adſtringentia medicamenta 500.1.
Aeris præparandi ratio in calidis affectibus 202.23.
Aer frigidus vtero ſemper inimicus 275.11.
Aetii lapſus & Altomarii 165.35. & 321.14.
Æſtiomenon 342.19.
Ægyptii quo remedio poſt vehementem peſtilentiam multos produxêre fœtus 353.5.
Ætites lapis ſiue aquilæ partum accelerat cruri alligatus, brachio verò, retinet 476.23.
Africus ſiue auſtralis ventus monſtrorum cauſa. 399.2.

Africa

Pag.Lin.

Africa ſemper nobis aliquid mali adfert Ib.3.
Agrippa dicuntur qui in pedes prodeunt, & malum portendunt omen 469.10.
Agnacæ ad venerem mira vis 394.25.
Albatara ſive furfus quid 277.8.
Alba purgamenta ex vtero prægnantis 431.2.
Albarum humiditatum fluor ſive alba vteri purgamenta 86.10.
Alcorſa quid 165.16.
Aldereti bolus celeberrimus quod medicamentum per totam Hiſpaniam dicatur 191. 31.
Alderetus celebris Salmanticæ profeſſor Ibid. 32.
Alderetus quo experimento ad ſterilitatem deprehendendam vtebatur 352.13.
Aldereti contra ſterilitatem remedium 351.6.
Allium hortenſe mirè vterum reficit, menſes ciet, & conceptum juvat. 24.33.
Allii hortenſis peſſus Ibid.34.
Aloia qualis potus 377.20.
Alratica, ſiue ratica quid 1.4.
Alteratricis facultatis debilitas ab humida intemperie ſæpe fit 37.35.
Alvus ſuppreſſa infantium 538.24.
Alvi ſuppreſſæ cauſæ, & curatio 422.24.
Alvus ſuppreſſa in prægnantibus periculum minatur ib.25.
Amatorius ardor melancholiæ ſymptoma auget 187.3.
Amor genituram conciliat 360.17. & 387.13.
Amygdalæ facilè incenduntur 202.10.
Amygdalatum ex ſeminibus frigidis Ibid. 9.
Andreas Valcacer medicus & chirurgus inſignis 115.24.

Pag.Lin.

Anguſta redduntur vteri vaſa ſex modis 13. 35.
Anguium ſenecta partum maturat 476.20.
Anime gummi 118.30.
Aneuryſma quid 199.3.
Anodina in menſium difficultate 60.15.
Anodina in vlceribus vteri 61.20.
Anodina frigidam affectionem calefaciunt calidam refrigerant 74.16.
Anadinorum medicamentorum hiſtoria 235. 14.
Anodina quovis tempore adhiberi poſſunt Ib. 27.
Anodinorum naturæ, vires, & encomia ibid. 31.
Anodina in corpore pletorico diſtentionem & dolorem augent ibid.30.
Anodina acrimoniam retundunt, & materiam diſcutiunt, ſi pauca eſt. ibid.35.
Anodinorum externorum ſeges, & formulæ variæ 236.8.
Anodina intus ſumenda 237.27.
Antilus autor 53.19.
Apozemata Græcis & Latinis cognita fuerunt 73.16.
Apozema ſingulare in epilepſia 180.4.
Apozema ſumendum ijs, qui fiſtulas aut vlcera patiuntur 335.5.
Apnœa vterina ab vterina ſtrangulatione qui differat 172.18.
Appetitus rerum extranearum vnde 224.5.
Appetitus minor æſtate quam hyeme 414.28.
Appetitus rerum ſimilium & diſſimilium qui cognoſcatur 412.19.

Ap-

Pag. Lin.

Appetitum deſtruit calor & humiditas 414.26.

Aquæ aluminoſæ vtilitas 146.19.

Aqua fortis Ib.22.

Aqua hirundinum ad epilepſiam 182.9.

Aqua Langii ad epilepticos Ib.12.

Aqua cotis magnos curat lienes 218.13.

Aqua cinnamomi 237.31.

Aquæ vitæ ſeu theriacalis diuerſæ deſcriptiones ad flatus diſcutiendos, & ſedandos dolores ibid. 33.

Aqua quæ ab amputatis vitibus ſtillat, ad quid vtilis 243.26.

Aqua marina, ſalita, aluminoſa, aut lixivio ulcera abluantur 330.25.

Aqua lanphranci qua ratione paretur 325.32.

Aquæ frigidæ potus 203.16.

Aqua deſtillata ad vlcera, & mundum muliebrem 336.9.

Aqua caponis ſtillatitia 407.21.

Aquæ frigidæ coctæ hauſtus in calida ventriculi intemp. vtiliſſ. 416.24.

Aquæ ſimplicis coctæ, & poſtea infrigidatæ hauſtus calidam ventriculi intemperiem curat 126.27.

Aquæ ante partum profuſio vnde 430.25.

Aquæ profluentis ex vtero prægnantis cauſæ ibid. 28. *ſigna* ibid. 32. *& curatio* 431.6.

Aquæ frigidæ potionem ſeptem impediunt 205.16.

Arabum error de uteri inflammatione 290.25.

Arcta membrana non ſemper ad diuortium ſatis eſt 366.8.

Pag. Lin.

Ardor & caliditas vteri à medicamentis contracta quibus mitigetur 25.10.

Aretei opinio de pulſatione arteriæ dorſi 199.4.

Aromata omnia deobſtruunt, & menſes cient 19.10.

Armilla ad continendum vterum in ſua ſede 272.30.

Aſcenſus vteri 273.14.

Aſcenſus vteri ab ipſius vteri ſtrangulatione quid differat ib.25.

Aſcachilon 342.20.

Atrabilis fæci vinariæ ſimilis 143.29.

Atretæ ſiue velatæ 1.10.

Attenuantia qualia 70.1.

Attenuati humores vt dignoſcantur 209.14.

Auditu illæſo reliqui ſenſus externi in ſuffocatis vitiantur 170.1.

Avicennæ error 198.6.

Auicennæ lapſus in caudæ & nymphæ curatione 278.23.

Auicennæ, Aetii, & Moſchionis error magnus de exſecando viuo infante 477.3.

Aurelianus medicus 242.20.

B.

Balanum 52 34.

Balneum extenuatis vtile 263.16.

Balneorum genera tria ibid.23.

Balnea naturalia exſiccantia in diuerſis regionibus Europæ 379.8.

Balſamum Indicum 94.13.

Banguæ ſemen, & folia Indi edunt, vt fiant ſalacriores 394.28.

Brachelii lapſus de bilis attenuatione 69.29.

Bellaria omnia nocent ſiccæ vteri intemperatura

Pag.Lin.

tura 261.29.
Belgæ mulieres liuidum lac laudant, & fuſcas nutrices 518.19.
Bilis vitellina quibus medicamentis purganda 42.21.
Bilis tenuis cùm ſit, cur initio non expellatur 74.7.
Bilis præparatio & purgatio 265.11.
Bolus Aldereti 191.31.
Boli ex terebinthina 102.15.
Borax officinarum à proprietate partum facilitat 476 5.
Bordium Italorum 202 6.
Bulbi venerem proritant. 390.7.

C.

Cæphaleæ, Hemicraniæ, & Clavi ſive monopagiæ differentia 229 30.
Cæſaris nomine Scipio Africanus primus inſignitus 456.18.
Cæſareus partus, vide Partum Cæſareum,
Cæſarei partus definitio & indicia 456.15.
Calida ne an frigida in gonorhæa conveniant 109.25.
Calculi vteri quales, eorum cauſæ, figura curatio 348.5.
Calculus à frigido efficiente non fit, tametſi à calido iuvetur Ibid.21.
Calculi vteri manuali opere extrahendi modus 349.5.
Calculus veſicæ rarius fœminis quam viris cõtingit, & quare: Eius curandi modus ib. 20.
Calida ſunt in ſecundo gradu quæ ſenſibiliter corpus humanum calefaciunt 258.11.
Calidæ vteri intemperiei ſigna, & curatio 6. 26. & 264.10.

Pag.Lin.

Calida cur nigriora Ib.14.
Calidus humor clementiſſimis medicamentis expurgetur ne excandeſcat 265.28.
Caloris nativi proprietas 73.13.
Calli illiſio fit medicamento, ferro, aut igne 335.18.
Camphora venerem extinguit 103.10.
Cancer emollientia & ſciſſionem reſpuit 134. 24.
Cancri futuri ſigna 135.10.
Cancros curare quidam gloriabatur, cum potius zaratanos curaverit 138.36.
Cancer, ſive carcinoma mammarum ibi.8.
Cancri tumor quomodo curatur ibid.21.
Cancrum, quæ impediant ib.17.
Canceri occulti qui dicantur ibid.24.
*Cancer occultus curationẽ non admittit ib.*30.
Cancer verus paleativis medicamentis duntaxat gaudet 143.14.
Cancri definitio cauſæ, ſigna, curatio 142.8.
in Cancro vlcerato topica 146.1.
in non vlcerato 145.17.
Cancri & carbunculi differentia 144.5.
Cancri materia eſt humor melancholicus qui iam efferbuit, & iterum refervet ibid.3.
Cancri paleativa medicamenta 145.16.
Cancri animalis pulvis cancro tumori prodeſt 146.17.
Cancri curandi variæ rationes & modi ib.31.
Cancri materia, quis humor 148.33.
Cancri non vlcerati definitio 307.36.
vlcerati ibid.32.
Cancri vteri cauſæ, 308.10.
ſigna ibi.20.
prognoſtica ibid.35.
& cura-

Pag. Lin.

Conceptus naturalis cauſa, ſigna, & an maſculus vel fœmineus ſit fœtus, vbi ab autore traditum 395.27.
Conceptus qui in materia & forma generali aſsimilantur naturales ſunt 396.8
Conceptum tribus in caſibus authores impediunt 366.28.
Conceptus qui vel in materia, vel forma à generante deficit, monſtroſus 396.9.
Conclave obſcurum quibus morbis vtile 202.31.
Concumbentes juvenes nondum adhuc confirmato judicio libidini habenas laxant 245.20.
Condylomatis definitio 312.3.
etymologia ibid. 12.
diſtinctio ab aliis vteri tumoribus ibid. 14.
cauſa Ibid. 19.
ſigna Ibid. 22.
curatio ibid. 15.
in Condylomate quæ pars afficiatur Ibid. 19.
Condylomati prodeſt vnguentum de melongena 313. 21.
Condylomata vteri ſecanda non ſunt, nec vrenda Ibid. 26.
Confectio ſingularis contra ſterilitatem 363.25.
Confectio ex ſeſamo lac gignit 522.11.
Confectiones impinguantes 262.31.
A conferta euacuatione ad plenum victum properandum non eſt 449.30.
Coniuges non niſi graviſsimis de cauſis ſeparandi 362.17.
Coniuges ante matrimonium jam debitum ſolvere nequentes legitimè non contrahunt 365.23.
Conſenſu ventriculi quæ fiant ſymptomata 169.24.
Conſenſus vteri quibus modis accidat ib 18.
Conſenſus reliquorum viſcerum ibid. 28.
Conſerva de ſcoria ferri parandi ratio 43.18.
Contagioſi morbi ſunt corporis vniuerſi 149.28.
Convulſi omnes iuxta mortem frigidum exſudant & ventre inflantur 242.28.
Cordis roboratio in grauidis 443 34.
Corroſiva applicandi ratio 323.21.
Corium cervi, vel capreoli ambræ paratum ad quid vtile 420.9.
Cornua quæ verrucæ ſpecies 322.6.
Corpora pinguia tenduntur ac pellucent 533.25.
Corruptio in animantibus tanta eſſe poteſt, vt venenum æquet 170.22.
Corruptiones, quam partus periculoſiores ſemper ſunt 485.32.
Craſſa dupliciter attenuantur 74.28.
Craſſus venter non parit ſubtilem intellectum 377.1.
Crato medicus 148.6.
Crocus Martis quid. 221.5.
Cucurbitulæ inguinibus affixæ vterum deorſum trahunt 160.33.
Cucurbitæ cum multa flamma vſus 237. 6. & 788.12.
Cucurbita jecori, aut lieni affixa profluvium cohibet 41.26.

D

Dæmonis ſigna 198.11.

Pag. Lin.

Deambulatio gravidis qualis eſſe debeat 473. 35.
Debilitatis uteri cauſæ, ſigna & curatio 247.4
Debilitas uteri ab intemperie fit, ſpiritum reſolutione aut laxiore ſubſtantia 247.26.
Debilitati ex ſpirituum reſolutione qua ratione medendum 248.36.
Decoctum chynæ, & ſarſæ, & ligni qua ratio neparetur 255.23.
Nonſolum contra luem Veneream prodeſt ib. 26
Democritus cur ridebat 198.15.
Dentium dolores in prægnantibus 431.26.
Dentium dolor gravidationis ſignum eſt ibid. 28.
Dentium dolorum curatio, & ſelectiora remedia ibid. 32.
Deperditiones quæ dicantur 402.29 & 462.3.
Diaſſari parandi modus ad vomitum procreandum 251.28.
Digeſtio quid 73.30.
Dilatio eſt animi periculum 493.17.
Diogenis libido 108.27.
Dionyſium emplaſtrum 113.14.
Dioptra ſive matricis ſpeculum 2.24
Diſtinctio inter menſium ſuppreſſionem, & gravidationem 16.5.
Diſtinctio inter melancholiam, maniam, delirium, apoplexiam & epilepſiam 509.19
Diſsimilitudinis cauſæ in fœtibus 397.13
Dyſenteriæ curatio in puerperis 499.1.
Dyſenteria detergentibus, acrimoniam compeſcentibus & adſtringentibus curatur ib. 3.
Diverſio ab utero 7.25.

Pagin. Lin.

Diureticum medicamentum 92.12.
Diuretica qua ratione menſes interdum moveant 96.5.
Diuretica ab utero derivant 96.13.
Dolor capitis ex utero 229.1.
Doloris natura varia, varios humores, & partes affectas monſtrat 228.25.
Doloris intra calvariam, aut extra, ſigna 229.1.
& de ea re Fernelij opinio ibid.10.
Dolor in cruribus, ac lumbis ex utero 231.30.
Doloris cuiuſvis cauſa duplex intemperies, & ſoluta unitas 234.6.
Dolores uteri potiſsimum ex flatu ſunt ibid. 21.
Dolor ſæpe totius affectionis curationem ad ſe attrahit 235.10
Dolor vires proſternit, & auget fluxiones ib. 11.
Dolorem ſedantia medicamenta ib.14. & 275.36. & 445.10.
Doloris in cancro uteri ſedatio 311.10.
in inflammatione uteri 294.20.
Dolor abortus cauſa eſt 424.13.
Dolores in partu fiunt dum vaſa rumpuntur 478.16.
Dolor partis in puerperis ſanguinem eo confugere ſignificat 488.30
Durantibus menſtruis purgatio per cacartica exercenda non eſt 80.34.

E

Effluxio quid 462.1.
Elegmata ad tuſsim ex frigida cauſa 508.28.
Elleboriſmus Matthioli 190.30.
Ellebori extractum 195.2.

Pag. Lin.

Ellebori pomum ib. 3.
Emanuel Vaeſeusa autoris avunculus quatuor Luſitaniæ regum ſucceßivè medicus 48. 8.
Embryo continetur in genere hominis 402. 22.
Embrocha qui fiat 192. 21
Emplaſtrum ad reſolvendam omnem ventoſitatem 118. 18
Emplaſtrum de limacibus 126. 3.
Emplaſtrum gummi elemi, tacamaca, carana 164. 17.
Emplaſtrum de ciceribus 137. 27
Emplaſtri pro matrice forma, & quo loco applicandum, eiuſque variæ deſcriptiones 164. 16. & 249. 2.
Emplaſtrum de oxymelite ad gangrænam 343. 33.
Emplaſtrum ad omnia ulcera mirificum 332. 3.
Emplaſtrum nigrum ad emolliendum 125. 14.
Encatiſma quid 54. 10
Epar ovile aut caprinum ad quid proſit 5. 1. 24.
Epigaſtrii ſectio an ſit adminiſtranda 460. 6.
Epilepſia quid 174. 27.
Epilepticis graviter olentia non conveniunt 161. 20.
in Epilepſiis mentis læſio adeſt 174. 30.
Epilepſia ſymptoma eſt actionis læſæ ibid. 31.
in Epilepſia duplex ſymptoma 175. 10.
Epilepſia per conſenſum ib. 13.
Epilepſia quomodo ab aura fieri poßit ibid. 16.
Epilepſiæ diſtinctio ab aliis morbis ibid. 24.
Epilepſiæ ſpecies tres ibid. 31.
Epilepſia ex utero ibid. 36.
in Epilepſia aura venenata cauſa. 176. 2.
Epilepſia ex utero quibus fœminis potißimum accidat ibid. 9.
Epilepſiæ ex utero ſigna, & cauſa, ibid. 13
Epilepſia ex utero unde varia accidentia 177. 6.
in Epilepſia ex utero ſemen ac menſtruum variè corrumpuntur 176. 36
Epilepſiæ per conſenſum uteri ſigna 177. 28
in Epilepſia per conſenſum uteri auditus manet ibid. 23.
Epilepticas ex utero vulgus iudicat immundo teneri ſpiritus ib. 26.
Epilepſiæ ex utero conſenſum alterius membri ſigna ib. 28.
Epilepſia ex ſemine corrupto ſigna 178. 3.
Epilepſia prognoſtica ibid. 4.
curatio in acceßione ibid. 10.
extra acceßionem 179. 1.
Epilepticarum concußio non planè debet prohiberi 178. 13.
Epilepſiam concitant odores graves, concitatam curant ibid 17
Epilepticas magna luminaria aut faces excitant ibid 27
Epileptica prægnans 179. 3.
in Epilepſia non convenit oxyrrhodinum 510. 32
Epinyctides malignæ ſunt uteri puſtulæ 314. 19.
Eriſimon herba ſive ſaramago 138. 12.

Eſdra

Pag. Lin.

Eſdræ locus 398.36.
Eunuchorum modi tres 385.13.
Eunuchion cur lactuca dicatur 102.30.
Evacuare ex utero, aut per uterum qui diffe-rant 34.17
Evacuatio præter naturam 4. fit modis 501.1.
Evacuatio præter naturam, quæ dicatur ib. 8.
Evacuatio naturalis ib. 10.
Evacuatio ſymptomatica ib. 12.
Evacuatio critica ibid 13.
Evacuationes ſymptomaticæ an ſemper ſint mala ibid. 18.
Evacuationes ſymptomaticæ an ſint promo-vendæ 502.34.
Evacuationes ſymptomaticæ ſint ne cohiben-dæ 505.15
Excrementum quæ uterum exulcerant ſigna 328.10.
Excrementorum in utero triplex, ichor, ſor-des, pus 333.3.
Exercitatio proprii muneris auget partis ro-bur 387.33.
Exercitium obſtructiones aperit, qua hora diei utile quis eius terminus 215.3.
Expectorantia medicamenta 508.7.
Expultrix uteri vis, qua ratione proriretur 57.25
Exorciſmus & adiurationes 373.28.
Eriſypelas quid 297.28.
Eriſypelatis uteri cauſæ & ſigna 298.12
Eriſypelatis uteri prognoſtica 299.10
diſtinctio ab aliis tumoribus ib. 13.
curatio ib. 22.
Eriſypelatis uteri in gravidis curatio 438. 15.

Pag. Lin.

F

Facultas à frigido & humido potiſſimum in-fringitur 65.25. & 88.5.
Facultatis retentricis debilitatis ab humido potiſſimum fit 88.6
Facultatem expultricem proritantia 452.12.
Facultates naturales à quibus qualitatibus primis perficiantur 247.28.
Fœminæ quibus menſibus nunquam fluxere, e-ius rei cauſa & ſigna 5.7.
Fœminæ viro vtentes magis reſolvuntur 9. 24.
Fœminæ obæſitatis pertæſæ acetum ingurgitant 11.29.
Fœminæ ſunt præcones laudum medicorum 150.2.
Fœminæ conditio ſpecialis conſideranda 276. 30.
Fœminis non eſt monſtrandus modus, quo con-ceptus impediatur 367.18.
Fœmina inepta formæ ſterilitatis cauſa eſt, e-legantis fœcunditatis 360.20.
Fœmellam quæ cõcepit facilius incidit in mor-bos acutos, ac facilius liberatur 433.9.
Fœmellæ raro excidunt, niſi initio gravidatio-nis, mares ubi moveri incipiunt ibid. 14.
Fœminæ ut venuſtatem concilient corpori, aſ-ſulis ligneis, eburneis ac ferreis utuntur 493 11.
Falſum germen quid 462.1.
Fames quid 414.20.
in Fame quinque ordine ſymptomata ib. 17.
Fames eſt ſymptoma ablatæ functionis ib. 24.
Febris alba 205.15.

Pag. Lin.

Febris amatoria ibid. 27.
Febris rubra, pallida, livida ibid. 23.
Fibris albæ definitio 206. 6.
Cauſa 207. 12.
Signa 208. 8
Prognoſtica ibid. 24
Curatio ibid. 29
Febris alba pertinet ad morbos in via 206. 22.
Febris albæ cur elegantioris formæ virginibus magis accidat ib. 29
Febris alba cur viris non contingat ibid. 34
Febris albæ diſtinctio à reliquis morbis 207. 1.
Febris cum horrore non intermittens 291. 18.
Febris in gravidis curatio 438. 20.
Febris lactis 527. 10.
Febrem lactis appellant mulieres omnem febrem à partu 469. 4.
Febris lactis quæ ſit, & eius ſigna ibid. 12.
Febrem albam virgines ante menſtruationem ſæpe patiuntur 208. 23.
Femorum diſtentio, dolor, aut præfigeratio prægnantibus, & reliquis fœminis cur accidat 274. 24.
Ferro candenti in mammis non utendum 133. 15
Ferri & chalybis hiſtoria naturalis 220. 9.
Ferri ſcoria, ſpuma ib. 13.
Fervorem compeſcentia medicamenta 42. 26.
Fervor uteri 242. 7
Ficus quis morbus 321. 35.
Filamenta cannabina menſes provocant 23. 35
Filipendulæ radicis laus in omni profluvio 47. 3
Fiſſura uteri, ſive rhagades, earum cauſa, ſigna, & curatio 337. 19.
Fiſſuræ cur in extremitatibus magis fiant 341. 25.
Fiſſura labiorum in febribus bonæ, linguæ vero malæ 342. 4
Fiſtula quid, cauſæ, ſigna, prognoſtica, curatio 333. 35.
Fiſtularum genera plura ib. 27.
Fiſtulæ orificij dilatatio 335. 11.
ad Fiſtulam mirabilis liquor ib. 22.
Flatuoſi tumoris mammarum cauſæ, ſigna, curatio 116. 1.
Flatuoſi tumoris ab aliis diſtinctio ib. 22.
Flatuoſus tumor mammarum tempore menſtrui aut novilunii recurrit ibid. 32.
Flatuoſus mammarum tumor malignitate non caret 117. 7.
in Flatuoſo tumore topica 118. 5.
Flatus diſcutientia medicamenta 180. 23. 191. 36. 230. 25. 287. 21. 410. 8.
Flatuum ſigna 59. 17. & 234. 33.
Flatus ſemper iunguntur cum ſtrangulatione ex utero 163. 11.
Flatus neque ab omnimoda fiunt frigiditate, neque à vehementi calore 285. 20
Flatus quibus de cauſis in corpore detineantur ibid. 28.
Flatus in melancholia ſemper abundant 191 36.
Flatus uteri à flatibus inteſtinorum qui diſtinguantur 286. 13.
Flatus diſcutientes potiones, & confectiones 288. 30.

Fla-

Pag. Lin.

Flatus qui excitari poßint vigente calore 196. 6.

Fluor muliebris, eius appellationes, ac definitio 86.7.

Fluoris muliebris à genorrhæa, & aliis morbis diſtinctio ibid.16.

de Fluore muliebri Mercurialis lapſus ibid. 30.

Fluor muliebris fœminam corruptam eſſe non arguit contra multorum ſententias 87. 20.

Fluoris muliebris cauſa ibid. 32.

ſigna 88.29.

Prognoſtica 90.15.

& curatio ibid.34.

Fluor muliebris ſæpe fit ex conſenſu jecoris, lienis, ventriculi, veſicæ, aut capitis 88.10.

in Fluore muliebris vterus ſæpe excidit 89.1.

Fluor muliebris fit interdum ex intempeſtiuo coniugio 90.2.

Fluore muliebri affectæ concipiunt & ad iuſtum tempus fœtum geſtant, plerumque tamen puellas ibid.25.

in Fluore muliebri adſtringentia quando conveniant 95.33.

Fluxus alvi pragnantibus periculoſus, & cur 423.21.

Fluxus diarræa gravidis haud temerè ſiſtendus ibid.25.

Fluxus diſſenterici in gravidis curatio ib.31.

Lienterici, ac cœliaci 424.19.

Fluxum quemlibet ſiſtens conſerua ibid. 24.

Fluxus alvi in gravidis curatio 423.31.

Fluxus alvi in puerperis 498.9.

diarrhæa ſi ſit ibid.15.

ſi lienteria ibid.25.

Pag. Lin.

ſi diſſenteria. ibid.33.

in Fluxione alvi omni ventriculus debilitatur ibid.26.

Fœtus corruptio omnis homicidium eſt imperfectum & matri periculoſa 367.6.

Fœtum corrumpere non licet ib.10.

Fœtum roborantia 429.32. 437.32: 443.13: 466.20.

Fœtus in utero quo tempore magis periclitetur 433.20.

Fœtus in vtero gravi onere tenuißimis geſtatur filis 440.33.

Fœtus capite velato prodiens, infantis & matris roboris indicium eſt 446.35.

Fœtus mortui cauſa 450.24.

ſigna ibid.30.

prognoſtica 451.19.

& curatio ibid.33.

Fœtus putridi ſigna 451.17.

Fœtum mortuum expellentia 453.4.

Fœtum mortuum corrumpentia 45..33.

Fœtus mortuus qua ratione per opus chirurgicum extrahatur 453.15.

Fœtus mortuus ſi pede vno egrediatur quid faciendum 454.4.

Quid ſi manu vna ibid.11.

Quid ſi ambabus ibid.12.

Fœtor putredinem arguit 330.13.

Fomenta ſicca 237.7. & 254.17.

Fomentum per arundinem 376.6.

Fonticulus epilepticis quo loco aperiendus 180. 17.

Fonticuli quibus in locis fiant 183.16.

Fonticuli in uteri vitiis qua parte fieri debeant ibid.28.

Pag. Lin.

Fonticuli quo anni tempore aperiendi & quam diu ſervandi 184. 4.
in Fonticulis aperiendis, & apertis ſervandis documenta ibid. 24.
Forſex ad confringendum fœtus caput 453. 33.
Forma magis eſt natura, quam materia 396. 10.
Formatrici facultati imaginatio dominatur 398. 14.
Formatricis facultatis benignas vires omnes ſuperat ſanguinis menſtrui vitium 399. 32.
Formatricem facultatem roborantia 401. 13.
Fræni infantis curatio 539. 30.
Frænuli membri virilis curatio 388. 15.
Fragilitatis humanæ recordatio unde poßit accipi 467. 29.
Fraudes plurimæ ſæpißimè in divortis committuntur 365. 8.
Frictio levis evocat ab internis ad extima 93. 21.
Frigida actu non ſunt utero ſæpè admovenda 52. 5.
Frigiditas fluxum auget 41. 17.
Frigiditatis uteri ſigna, & curatio 249. 29.
Frigida nimis dorſi ſpinæ non adhibeantur 268. 9
Frigidus ac ſpiſſus uterus non concipit 250. 9.
Fructus febrientibus cur noceant 202. 14.
Furor uterinus quid, & quale ſymptoma 242. 10.
in Furore uterino quænam pars afficiatur 16. 19.
Furor uterinus malignæ, & fœdæ mentis paſſio eſt ibid. 18.
Furor uterinus quid differat ab aliis ſibi ſimilibus affectibus ib. 25.
Furor uterinus priapiſmo reſpondet ibid. 31.
Furor uterinus virginibus, pruritus annoſis magis accidit ib. 33.
Furor uterinus delirium eſt 245. 3.
in Furore uterino cerebrum compatitur ib. 11.
Furoris uterini cauſa ibid. 13.
 ſigna ibid. 35.
 Prognoſtica 246. 4.
 curatio ibid. 13.
Fuchſii cancrorum medici dicti pulvis contra cancrum ex quibus paratur 148. 23.

G.

Galeni & Pauli conciliatio circa venæſectionem in provocatione menſtruorum 33. 30.
Galeni loci de tempore mittendi ſanguinis interpretatio, ac ipſe à calumnia vindicatur 82. 10.
Galeni locus de cancro explicatur 149. 1.
Galeni locus de uteri ſtrangulatione explicatur 172. 24.
Galenus ſolis humectantibus curauit malancholicum 195. 9.
Galli caro qua ratione ad Venerem proritandam paretur 395. 1.
Gallorum teſticuli ad Venerem faciunt ib. 9.
Galli gallinacei decoctum 180. 24.
Gallinæ inteſtinorũ cinis ad quid utilis 103. 6.
Gangræna quid, quo differat à ſideratione, & ſphacelo 342. 11.
Gangræna media eſt inter magnam inflammationem & ſphacelum ibid. 17.
Gangrænæ cauſa ibid. 23.

Pag. Lin.

ſigna 343.5.
prognoſtica ibid 11.
curatio ibid.14.
Gangrana collo pudenti plerumque contingit ibid.1.
ad Gangranam emplaſtrum de oxymelite ib. 34.
Garcias ab horto Luſitanus 39.27.
Gargapaum arbor 500.9.
Gaſpacho Hiſpanis quis cibus 377.9.
Gaſtroraphia 460.6.
Genitalia roborantia medicamenta interna & externa 393.25.
Germanorum fœminæ, rarò filios lactant 518.11.
Germanorum vulgus plerumque iudicat ſtrangulatas ab utero, aut melancholicis à ſpiritu immundo teneri 188.8.
Grumefactio lactis 527.4.
Geſ[illegible]erus autor 395.13.
Geſtationes in curru aut navi ſuffocatis non conveniunt 165.35.
Geſtationis uteri deſcriptio 440.27.
Glandulæ quid 123.9.
Glandulæ cauſæ ibid.26.
ſigna 124.1.
& curatio ibid 12.
Gonorrhææ definitio 97.26.
Cauſæ 99.16.
Signa 100.7.
Prognoſtica ibid.25.
Curatio ibid 35.
Gonorrhæa diſtinguitur à pollutione nocturna 98.3.
per Gonorrhæam ſemen ſpiritibus orbatum eſt ibid.9.
Gonorrhæa viris & fœminis commune malum, Fœminis tamen peculiare ibid.17.
Gonorrhæa cum fluore muliebri maximam habet ſimilitudinem ibid.22.
Gonorrhæa prægnantibus accidit ibid.32.
Gonorrhæa venerea 99.2.
Gonorrhæa ſymptoma in genere excrementi immodicè fluentis ibid.10.
in Gonorrhæa vaſa ſeminaria potiſsimum afficiuntur non pudenda ibid.12.
Gonorrhæa laborant qui temporius ac petulantius ſe Veneri emanciparunt 100.1.
Gonorrhæa ad conſumptionem diſponit 98.28. & 100.28.
Gonorrhæam ſiſtentia medicamenta 103.21.
ad Gonorrhæam confectiones 104.8.
unguenta ad id 105.12.
Gonorrhæa ex mollitie vaſornm externis potiſsimum curatur 104.32.
de Gonorrhæa affectis hiſtoriæ 107.21.
Graciles impinguare difficile eſt 379.16.
Grati odores ſuffocatis ex utero nocēt 156.14.
Gradus perfectionis in rebus quatuor, eſſe, viuere, ſentire, & intelligere 408.22.
Gravidatio falſa ibid.12.
eius deſcriptio ibid.15.
differentiæ ibid. 28.
cauſæ 409.1.
ſigna ib.18.
prognoſtica ibid.27.
& curatio ibid.29.
Gravidæ, quæ crurum tumores patiuntur pleraque pariunt fœmellas 426.1.

Pag. Lin.

Grauidationis prioribus menſibus vomitiones, vltimis crurum tumores cur fiant ib.28.

Gravida, vide prægnans

Grauidæ habitudo imbecilla eſt 433.4.

Grauida morbo etiam acuto correpta abſtineat à diureticis & acribus clyſt. 434.1.

Grauidis morbo acuto correptis qualis conueniat victus ibid.7.

Grauidis morbo acuto correptis ſanguinis miſsio an competat ibid.28.

an medicamentum purgans 435.35.

Gravidæ ægrotanti morbo acuto ex materia firmata purgatio non competit 436.25.

Grauidis non conueniunt cathartica amara, nec laxantia nimis, nec valida ibid.32.

Gravidæ morbo lethali correptæ purgans medicamentum exhibendum non eſt 437.27.

Nec morbo ex ſua natura ſalubri, ſed dubio ibid.30.

Gravidis quæ vitanda 441.5.

Gravida nimia Venere ne vtatur ibid.7.

nec lucernarum fumum ſentiat ibid. 21.

nec hortos frequentet ibid.23.

nec arctè nimis cingatur ibid. 28

Gravidarum cibus & potus qui eſſe debeat 342.4.

Grauida caput lavare ſolito modo poteſt ibid. 12.

Grauidæ ſingulis ordine geſtationis menſibus, quæ ſervanda ſunt ib.19.

Gravidarum veſtes quales ibid.33.

Gravidas quæ ruborent ib.36.

Grauida in nono menſe iam conſtituta tractatio 442.25,444.7.

Pag. Lin.

Grauidis quando conveniant laxantia, & aperientia ibid.9.

Grauidæ ſi nonum tranſcendunt menſem quibus utendum ib.20.

Grauidæ deambulatio qualis eſſe debeat 473.35.&474.2.

Gravidæ adſtrictæ alvo glandes potius conveniunt, quam clyſteres 474.6.

Grumi ſanguinis ſigna 59.13. & 234.34.

Gingipedium quid 306.34.

H.

Hæmorrhagiæ curatio poſt molam 407.25.

Hæmorrhoidalis fluxus vteri quis dicatur 37.12.

Hæmorrhois quid ſignificet 314.13.

Hæmorrhoides vteri in qua parte conſiſtant ibid. 17.

Hæmorrhoides quis morbus ib.22.

Hæmorrhoidum differentiæ morales, verrucales, uvales, ſeu veſicales, 315.1.

Hæmorrhoides an fiant in pudendo muliebri ibid.8.

Hæmorrhoidum vteri cauſæ ibid.18.

ſigna ibid.29.

prognoſtica 316.9.

Curatio ibid.18.

Hæmorrhoides moderate fluentes quos morbos curent ibid.8.

Hæmorrhoidibus affecti, à quibus morbis immunes ibid 11.

Hæmorrhoidibus quæ anodina conveniant 317.19.

Hæmorrhoidum cunctis ſpeciebus remedia communia ibid.21.

Hæmor-

Pag. Lin.

Hæmorrhoides intempeſtivè cobibitæ morbos pariunt 316. 14.
Hæmorrhoidum moralium remedia 318. 7.
Hæmorrhoidum tumentium remedia ib. 27.
Hæmorrhoides ferro nunquam ſunt aperiendæ 319. 5.
Hæmorrhoidũ inflãmaturarum curatio ib 14.
in Hæmorrhoidibus repellentia ib. 16.
Hæmorrhoidum ſuppuratarum curatio ibid. 27.
Hæmorrhoidalis uteri fluxus in quo differat à menſtruis immodicis 320. 30
Henricus Alvarus Brandanus aciculam devoratam poſt 18. *annum per crus expulit* 331. 16.
Herbas ſparragadas quas vocent Luſitani 202. 4.
Herpetem quidam Gangrænam vocant 342. 21.
Hercules medicamentum 191. 30.
Hiatus uteri cauſa 229. 15.
Hiatum uteri curantia 249. 26,
Hieronymus Habuſcinus *medicus de lumbricis feliciter ſcripſit* 347. 8.
Hippocratis & Celſi textus de furore explicatur 115. 2.
Hippocratis aph. concocta medicare exponitur 73. 37.
Hippocratis locus de cancro occulto 142. 31.
Hippocratis aphoriſmus utero gerentes medicandæ ſunt &c. explicatur 435. 36.
Hippocratis locus de evacuatione per locum convenientem explicatur 497. 30.
Hippocratis textus de menſtruis per loca varia erumpentibus explicatur 11. 1.

Pag. Lin.

Hippocrates de menſtruis ultra ſex menſes ſuppreſſo explicatur 33. 19.
Hippomanes philtrum eſſe ex quorundam ſententia, ac quid illud ſit 393. 18.
Hirudines venis ad lienem nigricãtibus applicantur 211. 31.
Hirudinum uſus, & applicandi modus 195 21.
Hiſtoria viri nobilis qui 18. *annos gonorrhæa laboravit* 107. 23.
Hiſtoria alterius gonorrhæa affecti ibid. 35.
Hiſtoria tertia de gonorrhæa affecto 108. 8.
Hiſtoria de uteri hydrope 281. 1.
Hiſtoria de obeſis 378. 8.
Hiſtoria mulieris quæ marito dedit in cœna teſticulos gallorum 389. 17.
Hiſtoria de virgine, cui uterus intumeſcebat propter membranam obtentam 409. 12
Hiſtoria de muliere gravida morbo acuto correpta cui in octavo quater ſanguis fuit miſſus 435. 6.
Hiſtoria mulieris quæ ſemper à partu mania corripiebatur 509. 13.
Hominum frequentia in calidis morbis fugienda 202. 27
Homicidium imperfectum dicitur omnis fœtus corruptio 367, 7.
Hordeoli Indici pulveris utilitas 146. 16.
Humectandi quam exſiccandi tempus longius 379. 19.
Humidi uteri ſigna 253. 19.
& curatio ib. 27.
Humorum ſigna 16. 16. & 53. 32
Humorum natura linteo aut arena exploratur

Pag. Lin.

tur 17.9.& 39.17.

Humoris in profluvio ſanguinis ſubſtantia liquida, qualitas acris & mordax 38.12.

Humores in propriis etiam & naturalibus vaſis compatreſcunt 154.13

Humor ad renes trahitur, ad uterum truditur 96.12.

Humiditates prolixas ſudorifica exſiccant 255.10.

Humor qui infantis ventriculo continetur pleraque gignit mala ni illico à partu expurgetur 534.25.

ab Hiſpanis ferrado dicitur, ab Italis colloſtrum ib.27.

Qua mixtura expurgetur ibid.29.

Hydrops uteri 280.10.

de Hydrope uteri Aetii ſententia ibid.13.

in Hydrope uteri pars affecta ib.12.

de Hydrope uteri Mercati ac Mercurialis Sententia ibid.15.

Hydrops falſus uteri ibid.26.

Hydrops uteri quis morbus 281.6.

Hydropis uteri cauſæ ibid.8.

ſigna ibid.37.

& curatio 282.31.

Hydropis generales cauſæ 281.8.

Hydrops uteri à grauidatione quid dignoſcatur 282.7.

à verâ hydrope ibid.9.

ab inflammatione ibid.16.

à ſcyrrho ibid.21.

Hydropem conceptus non ſequitur, legitimus partus raro ibid.23.

Hydrops uteri in gravidis raro curatur ib.31.

Hydropicis diuretica conveniunt 284.15.

Pag. Lin.

de Hypograſtrij ſectione admonitiones 461.6.

Hypercatharſin prohibentia 464.18.

Hypoſpadiæi qui 384.28.

I.

Ichor, ſordes, & pus, quid ſint, & eorum differentia 333 2.

Icteritia alba 205.30.

Iecori prodeſt abſynthium & eupatorium 212.9.

Ignis S. Antonii, aut S. Martialis 342.20.

Impotentia duplex naturalis & accidentalis 365.11.

perpetua & temporaria ibid.17.

Impotentia quale vitium ibid.24.

Impinguantia medicamenta

Incomprehenſibile quid in arte medica vocaverit Avicenna

Indicatio à menſtruis remoratis levem affectum ſuperat ibid.19.

Indicatio morbi acuti, & urgentis ſuperat eã, quæ à menſtruis ſumitur 85.28.

Indicatio à menſtruis antecellit indicationes quæ deſumuntur ad purgationem vomitum & ſudores ib.30.

Indignum eſt eos affectus à medicis non curari, quæ ſæpe à mulierculis curantur 534.8.

Induratio inflammationis præpedienda 113.6.

Induſia munda faciunt ſæpe ut menſes fluant 45.27.

Infans ex utero per ſectionem cæſaream extractus vivere non poteſt, niſi extrahatur eodem puncto temporis, quo mater obijt, aut paulò

Pag. Lin.

paulo ante 461. 18.

Infans ſi in pedes ex utero exeat quid faciendum 470. 4.

Quid ſi in manus ib. 7.

Quid ſi in manu aut pede uno duntaxat exeat ib. 12.

Quid ſi in genua ib. 14.

Quid ſi complicatus ib. 15.

Quid ſi geminus ib. 25.

Infans vivus in utero matris mortuæ qui cognoſcantur 477. 6.

per quod latus extrahendus ib. 10.

Infantis ſi debilis exeat providentia 481. 6.

Infans recenter editus qua ratione tractandus 534. 1.

Infantis umbilici reſecatio eius ablutio, partium ipſius contractio ib. 12.

Infans recens natus melle primum nutriatur, deinde lacte ib. 29.

Infans hyeme aqua calida levetur, æſtate tepida 535. 34.

Infans quam diu lactatur, in dorſum decumbat 536. 10.

Infantes ne luſci evadant, qua ratione procurandum ib. 17.

Infanti quam diu papilla exhibenda 537. 4.

Infantis oblactandi ratio ib. 19.

Infantes lactant Belgæ fœminæ per annum duntaxat 538. 10.

Infantum recenter natorum morbi, & eorum curatio ib. 13.

Infantes mutos eſſe ut dignoſcatur 539. 10.

Infantes à vehementi concuſſione muti ſæpe evadunt ibid.

Infantium repletiones vocant Hiſpanæ *abito Germanæ* Hertzſpannen. 535. 2.

Pag. Lin.

Infantes à clamore non planè arceantur, nec tamen diu plorare ſinantur 539. 13.

in Infantibus tumores, inguinum qui curentur ib. 19.

Infantis ſciſſura in iuncturis, ulcera, rubedo partis alicuius frænum 540. 1.

Inflammationis mammarum definitio 110. 33.

cauſæ 111. 4.

ſigna ib. 13.

curatio ib. 26.

Inflammatio mammarum à lacte etiam fit ib. 5.

Inflammationi mammarum validè repellentia non conveniunt 112. 18.

Inflammatio uteri 289. 28.

Qui fiat ib. 32.

Duplex eſt 290. 6.

Inflammatio uteri qui differat ab uteri ſuffocatione & gravidatione ib. 13.

Inflammationis uteri cauſæ ibid. 15.

& ſigna ibid. 32.

Inflammatio à ſemine non fit contra quam Arabes exiſtimant ib. 25.

Inflammationis temporum indicia 291. 14.

Inflammationis terminationum ſigna ibid. 25.

prognoſtica 292. 16.

In Inflammatione affectæ partis ſigna ibid. 34.

Inflammatio in cervice uteri, quam in ipſo utero frequentius fit, & curatur facilius ib. 17.

Inflam-

Pag. Lin.

Inflammationes internæ à ſomno augentur 293. 7.
Inflammationi uteri cathartica non conveniunt ibid. 20.
Inflammatio uteri à partu eius cauſa 513.
ſigna 513. 29.
prognoſtica ibid. 7.
curatio ibid. 12.
Inflammatio à partu aut lethalis eſt aut conceptionem inpoſterum impedit ib. 8.
Inflatio uteri quid 285. 4.
Inflatio uteri tympaniti proportione reſpondet ibid. 3.
Inflationis uteri diſtinctio ab hydrope ipſius & ab œdemate ibid. 7.
Inflatio uteri quis morbus ib. 13.
eius cauſa ib.
ſigna ib. 32
prognoſtica 286. 21.
& curatio ib. 27.
Inflatio uteri malum lethale non eſt ibid. 21.
Inflatio pedum, ventris, ac totius corporis in puerperis 511. 1.
Eorum affectuum cauſa ib. 5.
Inflationes pedum ac ventris ſedantia ib. 11.
In levioribus affectibus non ab ipſis duntaxat ſed à menſtruis etiam ſumenda indicatio 85. 9.
Inſania ſeu mania ex lactis concretione. 528. 5.
Impinguantia medicamenta 379. 20.
Inſtrumentum argenteum ad exitum purgamentorum uteri 4. 3.
Inſulſus homo quis dicatur 522. 29.
Intinctus ad condiendos piſces 389. 26.

Pag. Lin.

Intemperiei nocumenta 169. 4.
Intemperies præter naturam contraria naturalis ſimilia expedit 224. 7.
Iohannes Bokelius & alii 371. 17
Iohannis Lebon male choreas & diuretica 9. menſe gravidis conſulit 442. 30.
Iohannes Auſtriacus ex inciſione hæmorroidis obiit 319. 11.
Iuriſconſultorum de frigidis & maleficatis placitum non conſtans 365. 28.
In album Galeni 523. 8.
Iuſculi ex ciceribus laus 19. 13.

L

Lac acetoſum ad quid utile 103. 7.
Lac an corrumpant menſtrua 518. 31.
Lactis copiam præſtat cibus ex cereviſia paratus 522. 22.
Lac matri non corrumpitur, ſi ab eodem viro concipiat 519. 4.
Lac eſt ſanguis dealbatus 518. 3.
Lac maternum præſtantius eſt ibid. 4.
Lactis definitiones 520. 5.
Lactis probatio 519. 20.
Lactis defectus 520. 16.
Lactis defectus quæ affectio 520. 26
eius cauſa 521. 1.
ſigna ibid. 15.
& curatio ibid. 27.
Lactis defectus in febribus ardentibus potiſſimum accidit ibid. 6.
Lactis proventus in Epiro & Hollandia cur maior ib. 32.
Lac gignentes cibi ib. 35.
Lac gignunt quæcunque menſes moderate proliciunt, quæ vero impenſe menſes provocant

Pag. Lin.
vocant, lac minuunt 523.10.
in Lactis defectu qualia purgantia conveniant ibid.130.
Lac gignentia medicamenta alimentoſa ibid. 23.
Lactis abundantia eſt morbus in exceſſu 524. 5.
Lactis abundantis cauſa ibid.9.
ſigna ibid.13.
curatio ibid.15.
Lactis abundantia ob menſtrua ſuppreſſa curatio ibid 19.
Lac à mammis repellentia & digerentia ibid. 32.
Lac repellens ac digerens emplaſtrum 525.8.
Lac exſiccat aceti fex ſi apponatur ibid.12.
Lac an ſuctio minuat ibid.34.
Lac minuentia & exſiccantia 526.8.
Lac penitus exſiccantia ibid.27.
in Lactis copia purgatio vitanda ibid.33.
Lac dupliciter in mammis concreſcit 527. 3.
Lactis grumefactio ibid.4.
Lactis congelatio ibid.5.
Lactis caſeatio ibid.7.
Lactis concretio eſt morbus in magnitudine ibi. 9.
Lactis febris ib.10.
Lactis concretionis cauſa ibid.13.
ſigna ibid.27.
prognoſtica 528.4.
curatio 528.18.
Lac & ſanguinem, quæ valeant condenſare, & caſeum efficere 527.19.
Lactis febrem quam vocent mulieres ibid.25.

Pag. Lin.
Lac in mammis concretum inſaniam facit 528.5.
Lactantibus mania accidit, quia ſuctu humores ad ſuperiora feruntur ibid.14.
Lac diſſolventia ibid.28.
Lac concretum reſolventia emplaſtra 529. 5.
Lactis caſeationis remedia ibid.22.
Lac diſſolvit coagulum leporis ibid.31.
Lac bonum quatuor qualitatibus præditum eſſe oportet: candore, dulcedine, odore & mediocritate ſubſtantiæ 531.27.
Lac lividum ac fuſcas nutrices Belgæ *præferunt* ibid.29.
Lac vitioſum ſymptoma eſt in genere mutati excrementi 532.2.
Lactis vitioſi cauſa ibid.4.
ſigna ibid.9.
curatio ibid.33.
Lacte veſcantur infantes biennio 537.5.
Lactis nutricis probatio 519.20.
Lactis copia infanti exhibenda
Lactuca ſilveſtris cancrum curat 147.3.
Lactuca lac gignit 522.16.
Lactuca in frigido & humido temperamento lac ſiccat, in contrario auget 526.11.
Ladanum mercuriale 191.29.
Ladanum opiatum, & eius deſcriptio 239. 33.
Lapis Bezoarticus malignis ulceribus prodeſt 146 15.
Lapidis Bezoartici *utilitas, boni probatio, exhibendi modus* 215 10.
Latronum familia nobilis in Hiſpania 456. 33.

Pag. Lin.

Laniata genitalia poſt fœtus extractionem 445.34.
Laxantia & aperientia quando gravidis conveniant 444.7.
Laxantem uteri emendantia remedia 516.16.
Lectiones laſcivæ vitentur 101.10.
Lenarum ſceleratæ artes graviter puniendæ à magiſtratibus 367.25.
Lenæ imprudentiorum medicorum conſilio abutentes infandicidia dant ib. 33.
Lenarum artificium in fingenda virginitate 515.13.
Lenarum artes à magiſtratibus puniantur ſeverè 516.10.
Leodii fons veſicæ ac renum dolores lenit 107.25.
Leucophagum, ſeu albus cibus 379.24.
Lien cur frequenter obſtruatur 211.10.
ex Lienis obſtructione menſes craßi & nigri ibid. 14.
Lienis obſtructi ſigna, & curatio ib.
ad Lienem nigricantibus venis hirudines applicantur ibid.31.
Lieni proſunt ſcolopendria, & cortex capparinus 212.6.
Lienis ſcyrrhi curatio ibid. 20.
Lienoſis utilis eſt vapor aceti 213.7.
Lienis rugitus poſt plenilunium magis accidit ibid.16.
Lien facile aqua repletur & cur 281.27.
Lienes magni Hippocratis quis morbus 306.19.
Lienteria medicamentis calida ſemper miſcenda 498.28.

Pag. Lin.

Lignum Indicum robuſtioribus convenit naturis, radix chinæ delicatis 257.37.
Lignum Indicum duplex ibid.38.
Ligni indici deſcriptio, temperamentum, electio, ac parandi modus ibid.39.
Ligni indici ſecundarius potus 258.24.
Lignum Indicum, & ſarſa vini uſum reſpuunt ibid.33.
Ligni decoctum aſſumentibus competentis victus rigorem ſeptentrionales non tolerant 259.1.
Limatura ferri ſeu chalybis qua ratione menſes proliciat 23.9.
Limones cum ſale, vehementer extenuant 377.21.
Liquor ſingularis ad puſtulas & fiſtulam 335.22.
Lingua auis quis fructus 391.21.
Livida & inflata prægnantium crura 424.30.
eius rei cauſa ibid.32.
ſigna 425.22.
prognoſtica ib.29.
curatio 426.4.
Localia infrigidantia 8 15.
Lochiorum expurgandorum terminus 450.13.
Lochiorum quantitas & duratio 484 30.
Lochia non ſunt metienda ex numero dierum, ſed ex conferentia, & tolerantia 485.8.
in Lochiis retentis maius vitium, quam in menſtruis ſuppreßis 487.7.
Lochia ut plurimum melancholica. ideo urina fuliginoſa 487.17.

Pag. Lin.

Lochiorum diminutè fluentium cauſa ibid. 19.
ſigna 488.1.
prognoſtica ibid.13.
curatio ibid.20.
Lochiorum ſuppreſſio quos morbos facit ibid. 13.
ex Lochiis ſuppreſſis morbi ſudore ſolvuntur ibid.18.
Locutio cur intercipiatur in ſtrangulatione uteri 156.23.
Lucernæ extinctæ odor abortum facit 462. 35.
Lumbrici generantur in omnibus fere corporis partibus exceptis vitalibus 345.13.
Lumbrici aſcarides in utero generantur ibid. 21.
Lucii piſcis mandibula ad quid utilis 103.6.
Lumbrici ex recto inteſtino in uterum per peritonæum irrepunt 345. 6.
Lumbricorum uteri cauſa ibid.31.
ſigna 346.8.
curatio ibid. 17.
de Lumbricis ſcripſit Hieronymus Gabucinus 347.8.
ad Lumbricos uteri clyſteres injiciantur non per ſedem, ſed per uterum ipſum ibid.9.
ad Lumbricos uteri peſſus ibid.16.
ad Lumbricos unguenta & cataplaſmata ib. 19.
Luminaria ſeu faces magnæ epilepticos excitant 178.27.
Lupia tumor 308.6.
Luſci ne evadant infantes qua ratione procurandum 536.20.

Pag. Lin.

Luſitani experimentum ad ſterilitatem cognoſcendam 352.10.
Lydorum libido 108.26.

M.

Macer autor 102.33.
Magnes lapis, & corrigia ex pelle cervi partum facilem reddunt 476.25.
Mala non ſunt facienda, ut eveniant bona 440.10.
Malactica ſcyrrho conueniunt 129.19.
Malactica medicamenta, quomodo differant à ſuppurantibus 130 27.
Malacia quid 411.1.
Maleficium & infrigidatio, qui differant 361. 29. & 365.13.
de Maleficiatis & frigidis textus in iure canonico 379.16.
Maleficiorum quibus fœminæ ligantur differentiæ ibid.17.
Maleficium quatuor modis contingit ibid. 18.
Maleficium ex fabis, acu, & nuce ſecundum aliquos ibid.19.
Maleficium arcentia 374.6.
Mammarum inflammatio 111.1.
Mammarum inflammatio à lacte etiam fit ibid.5.
ad Mammas collectus ſanguis maniam portendit ibid. 23. & 115 2.
Mammarum inflammationi valde repellentia non conveniunt 112.19.
Mammæ ſæpe in pluribus partibus veniunt ad ſuppurationem 114.23.
Mammilla affecta raro ſaneſcit ni alterius lac ſiccetur ibid.30.

Pag. Lin.

Mammarum tumor flatuoſus 116.2.
eius cauſa ibid.11.
ſigna ibid.16.
& curatio 117.10.
Mammæ cum quibus partibus colligantiam habeant 116.20.
Mammarum tumor flatuoſus tempore menſtrui, aut Luna recurrit ibid. 32.
Mammarum tumor flatuoſus malignitate non caret 17.7.
in mammis ſex tumorum differentiæ præter inflammationem 119.2.
Mammis rarò accidit eryſipelas ibid. 22.
Mammarum œdematoſus tumor 120.14.
cauſa eius ibid.17.
ſigna ibid.20.
curatio 121.1.
Mãmillæ cancro plurimũ infeſtantur 143.36.
Mammæ grandiores 149.33.
Mammæ fortiter non comprimantur 151.18.
Mammam dextram cur ſecabant Amazones 150.8.
Mammarum pendularum cauſa ib.18.
ſigna ibid.21.
& curatio ibid 24.
Mammas ſolidiores quæ reddant ibid. 27. & 517.13.
Mammarum inflammatio ex lactis copia, aut concretione lactis 526 21.
Mammarum rugæ, qui curentur 529 35.
Maniæ curatio 194.18.
Mantega de flor. ſive de azahar qua ratione paretur 193.28.
Margareta ab Alefeld nobilis Holſata 162.3.
Marcellus author 102,27.

Pag. Lin.

Mariſca 321.35.
Marchaſitarũ pulvis in topicis ſcyrrhi 132.3.
Maſturbatores qui dicantur 108.20.
Maturio quid 73.31.
Matthias Carnarius Medicus ducis Holſatiæ 197.3.
Mater puerorum eſt ſimilis epilepſia 540.23.
Matrimonium non dirimunt morbi, qui recipiunt curationem 366 9.
Mechoacanæ radix 125.1.
Medicamenta ad conſumendam membranam utero obtentam 4.9.
Medicamentum idem ſub varia forma purgat aut adſtringit 222.2.
Medicamentum idem pro diverſitate mixtionis urinas aut menſes movet, ſudorem, lac, vel ſemen 36.12.
in Medicamentis tertia facultas, quæ partem hanc vel illam reſpiciunt ibid 9.
Medicamentum, lac, & ſemen augens calidum eſt & humidum, quod urinas, & ſudores movet ſiccum ibid.13.
inter medicamenta lac, ſemen, urinas, ſudorem, & menſes ciẽtia differentia ib. 14.
Medicamenta ſanguinem ſiſtentia, ſimplicia, ac compoſita 47.6.
Medicamenta, menſes, fœtum, molam, ac ſecundinas prolicientia, & uteri ſuffocationi utilia 28.11.
Medici conſilium ad id quod magis urget debet collimare 165.22.
Medici officium eſt tuto, celeriter, ac jocundè curare 241.4.
Medicus neque crudelis ſit, neque adulator ibid 5.

Pag. Lin.

Medicum dextro oculo ad virtutẽ, ſiniſtro ad ægritudinem collimare decet 256.18.
Medicamenta attenuantia corpora 378. 13.
Medicamenta Venerem excitantia, in triplici ſunt differentiæ 391.15.
Medicorum inconcuſſa regula ſit, morbis ut proſint, vel ſaltem non noceant 493.16.
Medicis etiam bonis ſimilitudines pariunt difficultates, & errores 531.9.
Melancholiæ definitio 185. 23.
Melancholiæ ſymptomata ſunt metus, & mœſtitia ib. 31.
Melancholia virginum & viduarum definitio 186. 3
cauſa 23.
ſigna 187.19
ſi in maniam vergat curatio 194.18.
Melancholia cuius morbi ſymptoma ſit 186.7.
Melancholia puerperis ſit 187.5.
Melancholia initio calida, ſucceſſu temporis evadit frigida ibid. 15.
Melancholicæ præſtigias ſibi ab aliis paratas imaginantur 188. 21.
Melancholicarum tres gradus ſive ſtationes ib. 27.
Melancholicæ vigiliis valdè infeſtantur 192. 14.
Melancholiam educens ſyrupus 190.22.
Melancholiam educens mirifica potio 191. 11.
Melancholici cur plurimum expuant 196.23.
Melancholiam an poßit generare ſicca & frigida intemperies ibid. 35.
Melancholia morbus eſt longus 194. 15.
Melancholicum ſanguinem gignentia edulia 129.5. & 309 20

Pag. Lin.

Melancholici ſapientes 197.33.
Melancholia balneum Diaboli 198. 1.
Melancholicæ cur rideant ib. 13.
Melancholicarum urina qualis 214.20.
Melicrati parandi ratio 211. 37.
Membri amputatio qui fiat 344.30.
Membrana utero adnaſcens ſterilitatis cauſa eſt 351. 9.
Membra præcipua roborantia 394.3.
Mendacium nullum eſt tam abſonum ut teſte careat 531.12.
Meretrices cur non concipiunt 359.15.
Menſium ſuppreßionem febris non ſemper concomitatur contra Aëtium 15.36.
inter menſium ſuppreßionem, & gravidationem ſigna ib. 5.
Menſium ſuppuratorum ſigna 16. 8.
Menſes moventia medicamenta calida ſunt & ſicca 28. 14.
Menſes moventes ſyrupi cur in magna quantitate exhibeantur 20. 18.
Menſes cientia medicamenta varia 21.31.
Menſes cientia apozemata, & melicratum ib. 33.
Menſes provocant filamenta cannabina 23. 35.
Menſes provocat conſerva borraginis 26.4
Menſtruorum ſuppreßionis curatio 18.35.
Menſium ſuppreßionis à bile ſigna, & curatio 26.11.
Menſes moventia ſimplicia medicamenta varij ordinis. 28. 9.
Menſes moventia medicamenta compoſita 29. 10.
aquæ theriacales ad idem 30.2.

Pag. Lin.

Menſes movet paſtinaca melle condita 30. 34.
Menſes moventes peſſi varii 31.15.
uterini clyſteres ad idem 32.1.
inunctiones ad idem ibid.14.
Menſes qui poſſint ſupprimi à caliditate quæ ad expulſionem facit 33.4.
Menſes moventia medicamenta, an debeant præcedere evacuationem 35.16.
Menſes moventia, qui differant à diureticis 35.28.
Menſes moventia medicamenta in duplici ſunt differentia 35.37.
Menſes moventia ſanguinem fundunt & liquant 35.38.
Menſium fluoris immodici deſcriptio 36.23.
Symptoma eſt, de genere excretorum immodice non tamen toto genere præter naturam ib.34.
Menſium profluvium exquiſitum, aut nothum 37.31.
Menſes craſſi, ac nigri ob lienis obſtructionem 38.17.
Menſium profluvium ex humoris qualitate plerunque evenit 41.2.
Menſes pituitoſi qui ſuperflue fluant 38. 19
Menſes diminuti 54.23.
Menſium ſtillicidium ibid.24.
Menſium ſtillicidii cauſa 55.2.
ſigna ib.5
curatio 56.37.
Menſes difficiles dyſuriæ reſpondent 58.9.
Menſium difficilium differentia 58.18.
cauſa ibid.22.

Pag. Lin.

ſigna 59.6.
curatio. ibid.29.
Menſes difficiles virginibus ac viduis magis accidunt, quam iis, quæ pepererunt ibid. 25.
Menſes antevertentes 62.17.
eorum cauſa ibid.30.
ſigna 63.6.
curatio ibid.29.
Menſes remorantes 65.11.
eorum cauſa ibid.22.
ſigna ibid.29.
curatio 66.9.
Menſes ſuppurati, & corrupti differunt ab albis purgamentis 67.27.
Menſes pallidi, lividi, virides, nigri, pellicoſi, fibroſi, membranoſi, arenulenti, verminoſi 68.11.
Menſes cum morbo coincidentes 79.30.
Menſes ſtillantes ſignificant naturæ oppreſſionem 86.5.
Menſes in morbis à quatuor cauſis remorantur 84.16.
Menſes deficientes tempore morbi 85.30.
Menſes inſtillantes morbo præſente 86.1.
Menſium appellatione alii etiam humores ſæpe intelliguntur 153.4.
Menſtrua per loca varia erumpentia ſymptomata ſunt in excretrice vitiata 10.26.
de iis textus Hippocratis explicatur 11.1.
eorum cauſa ibid.12.
ſigna ibid.31.
& curatio 12.10.
Menſtruorum retentio quæ affectio 13. 3.

eorum

Pag. Lin.
eorum cauſæ internæ, & externæ ibid. 20
eorum ſigna 15.22.
Menſtruorum nimia copia, aut vitium qui ſuppreſſionem pariat 13.30
Menſtruis cur careant cantatrices, ſaltatrices viragines, ac lotrices 15.2. & 16.
Menſtruorum ſuppreſſionis curatio 17.36.
Menſtrua quibus non ſunt promovenda 18.2.
Menſtruorum ſuppreſſio ferè fit ex ſãguine pituitoſo & craſſo ibid.35.
Menſtrui ab atra bile ſuppreſſi curatio 25.14.
Menſtruis albidioribus iam fluẽtibus purgatio exerceri poteſt 82.31
Menſtrua, vide menſes,
Menſtruorum corruptorum differentiæ 68.14
Menſtruorum corruptorum cauſæ ibid 18.
ſigna ibid.25.
curatio 69.24.
Menſtruorum ſuppuratorum ſigna 69.24.
Menſtrua aduſta 76.22.
eorum cauſa ibid.28.
ſigna ib.29.
& curatio 77.4.
Menſtrua cum morbis ſex modis complicantur. 80.2.
Menſtruorum tempore ſudor non proliciendus 80.35.
Menſtruorum in morbis antevertentium curatio 81.14
Menſtrua in morbis antevertentia rationem habent ſymptomatica evacuationis ib.23
Menſtruorum in ſtatu morbi proruptio utilis 81.29.
Menſtruorum in morbis anticipationis cauſæ ibid.35.
Mentam in bello nec edito, nec ſerito 110.4.
Mercati lapſus 123.13. & 174.5.
Mercatus inutiliter zaratanum diſtinguit à cancroſo ſcyrrho 141.4.
Mercati lapſus de cancro occulto ib.10.
Mercati opinio de pulſatione in arteriis dorſi 199.5
Mercurialis lapſus circa menſtruorum à multitudine ſuppreſſionem 32.28.
Mercurialis lapſus de fluere muliebri 86.30.
Mercurialis de corruptione ſeminis lapſus 170.9.
Mercurialis lapſus 98.32. & 290.25.
Metencrita quid 54.7.
Methodus & admonitiones de curatione ſuppreſſionis menſtruorum 27.8.
Mineralia ſcyrrho conveniunt 131.36.
Mileſiæ virgines quomodo curatæ 246.20.
Mola quid 402.3.
de mola ſcriptorum ſententiæ ib.13.
Mola plantarum more nutritur ib.19.
Mola in genere carnis humana continetur ib.21.
Mola pellicoſa & membranoſa ibid.22.
Mola morbus eſt in numero 403.4.
Molæ cauſæ ib.10
Molæ generatio eſt ſimilis generationi ovi ſubventanei ib.22.

ad

Pag. Lin.

ad Molæ generationem non ſuffic iunt ſola menſtrua, & calor intenſus 404. 1.
Molæ ſigna, & prognoſtica ib. 8.
Molæ ac uteri fœtus geſtationes ut diſtinguantur ib. 12.
Mola ab hydrope qui diſcernatur 405. 3
Mola antiqua non niſi cum prædictione curanda ibid. 15.
in Molæ curatione an competat exercitium 407. 32
Molæ carnoſæ curatio 405 18.
Mola aquoſa Arabum, & hydrops uteri idem ſunt ibid. 19.
Molam expellendi ratio 406. 4.
Molæ extrahendæ ratio 407. 5.
in Molæ extractione roborantia ib. 16.
ad Molæ generationem an requiratur virile ſemen 403. 24.
Molæ poſt partum relictæ ſigna 481. 19.
prognoſtica 482. 3.
curatio ibid. 8.
Molæ plures ib. 1.
Monſtrorum differentiæ quinque 396. 23.
Monſtrorum cauſa generalis & ſpecialis 397. 10
Monſtrorum tribus modis à parentibus diſſidet 396. 6.
Monſtra generantur ob iram Dei 398. 31.
Monſtrorum ſigna 399. 6.
de Monſtris mulierculárum figmentum ib. 12.
Monſtri curatio, ſeu potius præcautio ib. 17.
Montani lapſus 87. 20.
Morbo invadente imminentibus menſtruis ex qua parte mittendus ſanguis 80. 13.

Pag. Lin.

Morbi quibus affectus naturales occaſionem præbent non ſunt adeò periculoſi 425. 30
Morborum acutorum in gravidis prognoſtica, 431. 27.
& curatio 433. 31.
Morboſum apparatum emendantia ante & poſt gravidationem 467. 14
Morbi acuti puerperis, aut ex puerperio contingunt aut ex praexiſtenti morboſo apparatu 490. 16.
Mors oritur unde vita 154. 11
Mortui ex apoplexia, & epilepſia, aut ſuffocatione cur triduo aſſerventur 160 3
Motio & agitatio fœminæ naturaliter parturienti nocet, at cum fœtus non debita figura egrediatur, juvat 470. 19.
Motus animi qua ratione aborſum provocent 462. 27
Muliebris fluor 86. 7.
Muliebris fluor corruptam eſſe fœminam non arguit 87. 20.
Muliebris fluor, vide Fluorem muliebrem.
Mulieres ſeptentrionales cur plurimum abortiant, & fœminas parient 361. 22.
Muliercularum error circa puerperarum victum 446. 32.
Mulier ſola inter reliqua animantia difficulter parit 471. 3
Mulieris primæ lapſus cauſa eſt difficilis partus ibid. 7.
Mundificativum de apio 330. 16.
Muſculi epigaſtrij nervoſæ extremitates laxiores ſunt, quam iuxta vertebras, & cur 460 34.
Myrrha ventrem fœminæ firmum reddit, &

Pag. Lin.

dit, & pudendum arctius, & mammas firmiores ac duriores illæſo pectore 514.33.

Myrmecia 321.27.

N.

Narcotica medicamenta in menſtr. profluvio 43.27.

Narcotica medicamenta 54.14.

in Narcoticis tria ſunt animadvertenda ibid. 17.

Narcotica per 5. vel 6. horas à cœna ſumantur 241.14.

Narcotica medicamenta, eorum natura & vſus 239.18.

Narcoticis non utendum niſi poſt ſemeſtre à compoſitione 240.8.

Narcotica quanto vetuſtiora, tanto minus ſtupefaciunt ibid.12.

Narcotica qua ratione ſtupefaciant ibid. 20.

Narcotica frigida ſunt in quarto vel ad minimum tertio gradu ibid.25.

Narcotica quibus in caſibus, & quibus limitationibus adhibenda ibid.32.

Narcoticorum duplex differentia 241.7.

Narcotica qua hora exhibenda ibid.15.

Narcotica frigidis an calidis affectibus magis conveniant ibid.20.

Narcoticis cur calida admiſceantur ibi.34.

Naſcale quid 541.

inter Naſcale & peſſum differentia ibid.5.

Natta quis tumor 127.5.

Natura noſtra neque calido contrariatur neque frigido 235.32.

Natura morbos demolitur calidos & frigidos. ibid.33.

Natura ſemper ad id tendit, quod melius eſt, ſed ſubſiſtit in eo quod poteſt 398.5.

Pag. Lin.

Natura ſimplicē affectum facilius fert 433.8.

Noli me tangere curandi ratio 147.2.

Nomæ, quæ ulcera ſint 327.7.

Nutrix, quibus de cauſis admittenda 518.8.

in nutrice decem requiruntur conditiones ibid. 12.

Nutrix quæ maſculum peperit præferenda 519.33.

Nutrix abortire non ſit aſſueta ibid.34.

Nutricis purgatio 533.14.

Nutrix gravida non ſit 519.34.

Nutricis ætas, 518.13. *mores.* ibi.26. *tempus à partu,* 519.6 *mammæ,* ibid.10. *papillæ,* ibid.17. *lac,* ib.20. *cibus,* 518.13. ibid.36.

Nymphæa quid ibid.10.

Nymphæa inſigne impudicitiæ argumentum 277.5.

Nymphæ quæ dicantur ibid. 28.

Nymphea cauſæ, 278.5. *ſigna,* ibid.14. *& curatio* ibid.15.

in Nymphea curatione Avicennæ lapſus ib.23.

O.

Obeſa corpora fortia medicamenta non tolerant, quia viribus non conſtant 377.29.

Obeſitas duplex, naturalis, & adventitia 376.35.

Obeſitatem non tollit ſanguinis miſſio 377.31.

Obeſitatis curatio 376.35.

Obſtetrix qualis eligenda 447.5.

Obſtetricandi ars viros dedecet ibid.6.

ad obſtetrices documenta ibid.7.

Obſtructio ſine ſanguine craſſo reperitur non tamen ſanguis craſſus ſine obſtructione 19.2.

Obſtructionis uteri ſigna, & curatio 208.29.

Obſtructionis jecoris ſigna, & curatio ib.34.

Pag. Lin.

Obſtructionis meſeraicarum ſigna, & curatio 214.13.
Obſtructionibus cunctis communia auxilia ibid.35.
Oculi cur doleant, ac tumeant per uteri affectus 95.13.
Oculi cur caventur per acutos morbos ibid.32.
Odorifera devorandis pro epilepticis non miſceantur 181.30.
Oedema quid 120.14.
Oedematoſi tumoris ab inflammatione mammarum distinctio ibid.6.
Oedematoſi tumoris terminationes ibid.30.
Oedematoſo tumori repercutientia non conveniunt 121.29.
Oleum ex bufone 125.22.& 137.1.
Oleum ex viperis ibid.
Olei de colochyntide uſus 465.26.
Olei aniſi aut cariophyllorum uſus 252.36.
Ova perdicis ad quid conducunt 151.1. *ad Venerem proritant* 389.20.
Ova lombardica quæ dicantur 445.5.
Ova ſub gallina fracta ad uteri reductionem utilia 271.34.
Oxyrrhodinum in capitis affectu an conveniat 232.2.
Oxyrrhoidum tepidum applicetur ibid.10.
Oxyrrhodino non utendum ubi cum dolore catarrhus infeſtat ibid.17.
Oxyrrhodinum cur ſyncipiti applicetur ibid. 25.

P.

Paleativa medicamenta in cancro 145.18.
Palmus in febre alba cur fiat 207.33.
Palpitatio cordis in prægnantibus 419.25.
Panatellam Luſitanam parãdi modus 41.10.

Pag. Lin.

Pareda lapſus de profluvio à ſanguine craſſo 38.22.
Partium principum læſionis ſigna 387.3.
Partus naturalis definitio 445.12.
ad Partum naturalem 5. requiruntur conditiones ibid.21.
Partus naturalis cauſæ, 446.11.*ſigna*, ib. 22. *& prognoſtica* ibid.32.
Partus numeroſi 397.25.
Partus tempore fœtus in debita figura appropinquat ori uteri, & id abditam habet cauſam, ac ſoli creatori notam 446.20.
Parturientes ut regendæ 447.3.
Parturiens ante tempus in partus labores non conjiciatur, nec cibis gravetur ibid.8.
nec uterus longo tempore lanietur ibid.11.
Parturientis ſitus, ac ſellæ deſcriptio ibid.17.
Partu maſculo ut plurimum fœminæ gaudent 448.6.
Partus cæſarei definitio, 456.15 *cauſa, & uſus* 457.*neceſſitatis indicia* ibid.24. *adminiſtratio* ibid.32.
Partus illegitimus 462.6.
Partum vitioſum, ac difficilem perperam ſcriptores confundunt, 468.17.
Partus vitioſi differentiæ, ibid. 20.
cauſæ, ibid.30.
ſigna, 469.4.
prognoſtica, ibid.6.
ac curatio ſive præcautio ibid.13.
Partus difficilis definitio, 471.10. *cauſæ divinæ.* ibid. 7. *naturales*, ibid. 16.
ſigna, 472.30.
prognoſtica, 473.11.
& curatio ibid.24.
Partus difficilis quis affectus 471.12

Pag. Lin.

Partus difficilis cauſæ ſunt ex parte mulieris fœtus, aut membranarum ib. 24.
Partus fœmineus maiorem infert dolorem, quã muſculus 472.11.
Partum difficilem portendit longa expuitio, & dolor ad clunes 473.9.
Partus difficilis hernia cauſa plerumque eſt, phtiſis, aut dilatationis, papillæ ibid.16.
Parturienti clyſter convenit 474.7.
Partus facilis cauſæ 472.28.
Parturientis difficulter ſitus qualis eſſe debeat 474.16.
Partum facilitantia medicamenta 475.1.
Partum, quæ à proprietate juvent 476.15.
Partus difficilis manus operatione ut adjuvandus ibid.30.
Paſta in varios vſus contra ſterilitatem naturalem 357.16.
Paſta regia 106.15.
Paſſulæ purgativæ quomodo parentur 400.9.
Paulus & Aetius taxantur in curatione profluvij menſtruorum 46.11.
Pellis arietina recenter abſtracta dolores puerperæ ſedat 445.13.
Perfectionis gradus in rebus quatuor, eſſe, vivere, ſentire, ac intelligere 408.22.
Pes gryphius quod inſtrumentum 407.11. & 454.2.
Peſſi appellationes 52.18.
Peſſus quid ib.20.
Peſſi materia, & variæ figuræ ibid.22.
Peſſus ovatus ibid.35.
Peſſus communis qualis 53.14.
Peſſus ex allio hortenſi conceptum juvat 364.13.
Peſſi & acria medicamenta diu in utero non immorentur 27.34.

Pag. Lin.

Peſſaria & metencrita nuptis duntaxat conveniunt, naſcalia virginibus 28.6.
Peſſi, naſcalia, & metencrita non niſi re prius cum matre aut ſeniori aſſidente communicata applicetur
Peſſorum differentiæ ex parte materiæ 53.18.
Peſſi emollientes 53.20.
Peſſus aureus ibid. 24. & 237.9.
Peſſi aperientes 53.28.
Peſſi adſtringentes ibid. 37.
Peſſus ex aloë 56.34.
Peſſi odorati 164.10.
Peſſus flatus diſcutiens 288.17.
Peſſus perforatus, ut ſaniei uteri pateat tranſitus 459.25.
Petri Salij lapſus 493.2.
Philagrij cerotum 136.29.
Philtra 361.32.
Philtra prætexunt libidinoſiores 245.32.
Phlogoſis quid 290.8.
Phymoſis 1.5.
Pica quis affectus 411.1.
in Pica mirabiles appetitus, & earum exempla varia ibid.3.
Pica eſt ſymptomata in actione depravata ib. 22.
Pica magis accidit gravidis optimi temperamenti ibid.27.
Picæ cauſæ ibid.32.
ſigna 412.6.
& curatio ibid.30.
Pica quadrageſimo die à conceptu incipit; & ad quartum uſq; menſem durat ibid. 2.
Picæ convenientes cibi ib.30.
Picæ vomitus prodeſt 413.15.

Pag. Lin.

Pilo deverato an lac concreſcat, & dolores fiant 530.14.
Pilarem morbum, quem vocent muliercula 527.10.
Pileus medicatus 94.22.182.25.230.15.
Pilulæ exſiccant, & calfaciunt 190.4.
Pilulæ exhibentur variis temporibus ad diverſos uſus 232.33.
Pilulæ ad caput purgandum, qua hora noctis exhibendæ 233.2.
Pilulæ ad purgandum univerſum corpus matutino tempore exhibeantur ib.15.
Pilulæ acuuntur diagridio pro morbis bilioſis, trochiſcis, aladali pro pituitoſis, lapide Lazuli pro melancholicis ibid.22.
Pilulæ ac morſelli cur impari numero exhibeantur 233.24.
Pilulæ Nicolai contra fluxum 239.34.
Pilulæ aliæ contra dolores & fluxus 249.4.
Pinguedo duplex 376.35.
Pira ſi ſint in cubiculo parturientis vulva non dilatari ſcribunt aliqui 447.36.
Piſces in mari mortuo cur non generentur 345.20.
Pinguedinis ac ſeminis eadẽ eſt materia 385.32.
Pituitæ coctio 20.19.
Pituitæ purgatio 21.1.
Pituita dulcis & acida duntaxat vere cruda dicitur 76.8.
Pituitã ac frigidos hũores quæ purgẽt 251.10.
Placenta ex ovis ad flatus diſcutiendos 287.34.216.32.
Platina librum ſcripſit de honeſta voluptate, ſiue de arte coquinaria 390.6.
Plenitudinem moderatam ſolvit crurum ſcarificatio, & venæ ſectio ex pede 33.37.

Pag. Lin.

Plenitudinis ſigna 55.27.
Plenitudini inter alas, & inguina conducit etiam ſanguinis miſſio ex pede 55 27.
Plenitudinis morbi 169.2.
Ploratus uteri 54.25.
Plumbeæ laminæ uſus 105.8.
Pomada unguentum 339.26.
Pomum inſanum, ſive melongena quis fructus, & ad quid utilis 314.1.
Potio frigida in profluvio menſtruorum 42.3.
Præcepta artis urgente neceſſitate evertere interdum licet 84.10.
Præcipitatio matricis 269.6.
Prægnantibus utilia cathartica 267.10.
Præparatio humoris quid 73.34.
Priapiſmus à ſatyriaſi quid differat 242.20.
Principia morborum tria 75.5.
Procidentia uteri 269.5.
in Procidentia uterus à ſuis ligamentis non diſſolvitur ibid.13.
Procidentia uteri morbus eſt in depravato ſitu ibid.18.
Procidentiæ uteri differentiæ tres Ib.20.
Procidentiæ uteri cauſæ. ibid.24. ſigna 270.10. *Prognoſtica. ibid.20. curatio* ibid.30.
in Procidentia uteri cathartica raro conveniunt ibid 39.
in Procidentia uteri vomitus utilis ibid. 40.
Procidentia ſedis in infante 546.6.
Profluvium muliebre nothum quid ſit 37.16.
Profluvij menſtr. cauſa, ib.18. ſigna 38.33. & *curatio* 40.22.
in Profluvio ſanguinis humoris ſubſtantia liquida, eſt qualitas acris, & mordax 38.11.
in Profluvio ſanguinis cur prius floridus poſtea craſſus, & fœculentus exit. ibid.14.

Pro-

Pag.Lin.

Profluvium menſtr. ex humoris aliena qualitate plerumque evenit 41.2.

Profluvium omne ſiſtentia emplaſtra ad id & potus expertus ſirupus 45.7.& 28.

Profluvii menſtr. ex pituita curatio ib.28.

Profluvium menſtr. ex ſeroſo ſanguine 46.1.

Profluvium menſtr. ſedant ſudores ib.22.

Profluvii menſtr. ex apertione venæ ſit aut ob erodente humore ibid.27.

Prolapſus & deſcenſus uteri differentia.

Proſper Alpinus autor 394.27.

Pruna ſenæ, qui parentur 190.10. & 266.24

Pruritus uteri 242.1.*eius definitio* ib.9. *cauſæ*, ib.14.*ſigna*, ib.16.*prognoſticum* ib.26.*curatio* ib.33.

Pruritus uteri quod ſymptoma ib.31.

Puerperium vide Lochia.

Puerperas ligant fœminæ Luſitanæ, ſeptentrionales vero non 449 4.

Puerperæ cibus & potus ib.13

Puerperæ biduo à carne abſtineant ib.28.

Puerperarum dolores ſedantia 450.2.

Puerpera quamdiu in lecto ſit continenda 450 10.

Puerperæ à frigore valde læduntur 454.33.

Puerperarum morbi acuti 496.7. *eorum cauſæ*, ibid. 16. *ſigna* ibid 21.*prognoſtica* 4917.*curatio* ib.14.

Puerperis morbi acuti fiūt aut ex puerperio aut ex præexiſtenti morboſo apparatu 490.16

in Puerperis initium morbi à quo die debeat computari 491.4

puerperis ex morboſo apparatu, quam ex detento puerperio periculoſiores morbi fiunt ibid.21.

Pag. Lin.

Puerperæ morbo acuto correptæ victus 492.1.

Puerperæ morbo acuto correptæ, quando & ex qua parte ſit mittendus ſanguis ib. 14.

Puerpera quo magis diſtat à die partus, eo tutius venæ ſuperiores ſecantur 493.32.

Puerpera etiam leviſſimis catarticis interim dum lochia fluunt nō utatur etſi morbo corripiatur acuto 494.7.

Puerperis ante nonum à partu diem medicamentum exhibere, etſi contemperans mulierculis piaculum videtur ib.19

à tempore diſplicentiæ criticorum ſupputatio facienda non eſt ib.33.

in Puerperis morbo correptis à quo die ſit facienda computatio criticorum ib.26.

Puerperarum febris 495.25.*eius cauſa* ib.27. *ſigna* 469.12.*prognoſticum* ib. 20.*curatio* ib.26.

Puerperæ dyſſenteria correptæ, qua limitatione ſanguis ex pede mittendus 499.12.

Puerperarum vomitus cauſa 506.3.*ſigna*, ib. 14. *& curatio* ib.27.

Puerperarum mania, melancholia, delirium, epilepſia 509.4

Puerperarum pleuritis, iecoris inflammatio, phrenitis, angina, ac tuſſis mala ut ſigna, & ut cauſa 507.11

Pulſatio circa dorſum fœminis melancholicis perpetuum eſt ſymptoma 187.19.

Pulſatio arteriæ dorſi viris interdum accidit 198.33.

Pulſatio arteriæ dorſi à quo morbo fiat 199.1.

in Pulſatione arteriæ dorſi purgatio quando utilis 203.28.

de Pulſatione in arteria dorſi Mercati *opinio* 199.5.

Pag. Lin.

eius cauſa ib. 16. & ſigna 200.16.
Prognoſtica ibid. 29. Curatio 201.10.
Pulſatio in arteriis dorſi cum cauſone aut jecoris inflãmatione ſæpe confunditur 200.34.
In ea purgatio non convenit 201.21.
Curatio eius eadem, quæ cauſonis ib. 28.
Pulticulæ pro infantibus parãdi ratio 537.25.
Pulvis aſtringens 3.31. 271.17. & 280.1.
Pulvis ſarſæ 94.26.
Pulvis contra gonorrhæam 103.12.
Pulveris Iohannis de Vigo uſus 191.24.
Pulvis celebris ad purgandum melancholiam 194.34.
Pulveres ſtomachales 226.18.
Pulvis lac concretum diſſolvens 528.30.
Purgatio per epicraſin 70.29.
Purgatio humorum qui fiat 76.15.
Purgatio per catharticum quatriduo ante mẽſium tempus exerceri poteſt 81.8.
Purgatio paulatina potius, quam conferta in gonorrhæa convenit 102.8.
Purgantia cibis commiſcenda nõ ſunt 233.10.
Purgantium medicamentorum clandeſtine pro iis, quæ à medicamentis abhorrent plures modi 266.10.
Purgatio gravidis cur magis conveniat mediis menſibus, quam primis, & ulterioribus 436.8.
Purgatiuncula pro gravidis 429.10.
Purgatio non convenit gravidæ ægrotãti morbo acuto ex materia firmata 436.25.
Purgantis medicamenti in gravidis limitationes ibid. 30.
Purgatio an conveniat ad emendandum lac 533.18.

Pag. Lin.

Purgantia, quæ roborando evacuant 437.5.
Purgans medicamentum exhibendum non eſt gravidæ, morbo lethali correptæ, nec in morbo ſua natura ſalubri, ſed dubio ibid. 26.
Purgatio an ſanguinis miſſio in gravidis periculoſior 438.33.
Puris confecti nota 114.10. & 295.10.
Puris ex utero eductio 296.13.
Pus collectum intra inteſtina, ac peritonæum ibid. 27.
Puſtulæ uteri, 324.15. cauſæ, Ibid. 25. nota, ibi. 28. curatio ibid. 30.
Putredinem uteri, venis communicari quo ſigno dignoſcatur 497.23.
Putredo quibus inhibetur. 73.4.

Q.

Qualitates primæ ad quas facultates naturales obeundas quæq; conducant magis 33.8.
Qualitatis pernitioſæ indicium 234.32.
Quæ concreſcunt à frigido à calido diſſolvuntur, & è converſo. 528.22.

R.

Radicis chinæ electio, parandi & exhibendi ratio 255.28.
Radicis chinæ decoctum abſtergit & lubricat 256.22.
Radicis chinæ aſſumentibus conveniens victus. ibid. 23.
Radicis chinæ decocto quo anni tempore utendum 257.16.
Radicis chinæ temperamentum, & vires ib. 23.
Radix chinæ ſirupus 431.11.
Radicis cuiuſdam mira vis in excitanda Venere 394.18.
Rectum ex errore non eſt imitãdum 440.17.
Recrementum in ulcere triplex, ichor, ſordes, & pus

Pag. Lin.

& pus 333. 2.

Recurſus uteri morbus eſt in depravata figura & ſitu 273. 22.

Recurſus uteri ib. 16. *cauſæ .b.* 29. *ſigna* 274 14. *differentiæ ib.* 16. *prognoſticum* 275. 5. *curatio* ib. 8.

Recurſus uteri quibus fœminis magis accidat ibid. 5.

Regulæ ad fœcundum concubitum obſervandæ quo loco traduntur ab autore. 353. 11.

Remedia magna tria ſunt, diæta, ſanguinis miſſio, & purgatio 433. 33

Reſpiratio cum vita dicitur ad convertentiam 171. 24.

Reſpirationi inſervientia inſtrumenta valdè læduntur in uteri ſtrangulatu 156. 19.

Reſtaurantia medicamenta 105. 32.

Reſtaurantia præſertim fœminam à qua fœtus mortuus chirurgia fuit extractus 454. 31.

Retentrix uteri facultas quibus medicamentis roboretur 57. 31.

Rhiadæ quid 2703. 0.

Riſus falſus ſive Sardonius 198. 50.

Roborantia uterum & caput 181. 8.

Roborantia cor, cerebrum, & uterum 193. 13

Roborantia iecur 210. 11

Rodericus de Sorea primarius Salmanticenſis profeſſor. 515. 24.

Rōdeetij error de uteri ſtrāgulatu 173. 11.

Ros cœleſtis emaciat. 378. 5.

Roſacea conſerva haud facilem in bilem vertitur. 267. 33.

Rouſetus ſcripſit de partu cæſareo 457. 22.

Rotula elect. de ſucco roſ. 91. 34.

Rubigo ferri impensè exſiccat 220. 16.

Rugæ poſt partum in ventre & mammis, earum cauſa 513. 15.

Rugæ à partu fœminis moleſtæ ſunt, quia eas viris ſuis ingratas reddunt ib. 28.

Rugitus lienis 89. 28.

Rugitis lienis per febres albas qui fiat, eius ſigna 208. 13.

Rugitus lienis poſt plenilunium magis accidit. 213. 16.

S.

Sacculus cordialis 193. 31.

Sacculus capitalis 94. 18.

Sacculi pro utero 253. 7.

Sacculi tritico elixo pleni ſudorem provocant 257. 5.

Sal ſacerdotale quid 353. 24.

Sal multum ſi prægnantes comedant fœtus editur ſine unguibus 412. 22.

Salitorum uſus moderatus ad impinguationem facit, & lactis proventum 522. 27.

Salvia ebibita menſes evocat, ſuffita eoſdem ſiſtit 47. 30.

Salvatellæ phlebotomia totum ventilat corpus 267. 20.

Sambaion quis cibus 389. 23.

Sanctij Regis Navarræ hiſt. 456. 28

Sanguinis miſſio in cauſa frigida an conveniat 19. 17.

Sanguinis miſſio paulatina, ſeu diverſiva qua ratione fiat. 41. 23.

Sanguinis miſſio initio morbi, purgatio in ſtatu aut declinatione magis conveniūt 38. 2.

Sanguinis miſſio bis in die quibus in morbis facienda ib. 24.

Sanguinis miſſio ex ſalvatella ubi à Galeno poſita. 129. 17.

Pag. Lin.

Sanguinis miſſio magis convenit ſemine ſuperabundante quam corrupto 167.33

Sanguis uno è tribus locis in gravidis proſilit 427.17.

Sanguinis fluoris ex vteeo prægnantis cauſæ ib. 22. ſigna ib. 32. *prognoſtica* 428. 10. *curatio* 429.1.

Sanguis ex utero gravidæ, aut fœtum imbecillum pronunciat, aut aborſus præludium eſt 428. 10.

Sanguis ex utero gravidæ pletoricæ utiliter ſtatis temporibus profluit ib. 22.

Sãguinis copia poteſt tenellum fœtum repente ſuffocare ib. 27.

Sanguis quibuſdam gravidis utiliter per intervalla mittitur. ibid. 25.

de ſanguine fluente ex utero prægnantis Hippoc. *textus exponitur* ib. 30.

Sanguinis miſſiones antiqui copioſiores quam nos faciebant 434.35.

Sanguinis miſſionis in gravidis moderationes 435.14.

Sanguinis immoderatè fluens poſt partum, vide Lochia

Sanguinis immoderati à partu cauſæ 486.20 *ſigna, ibid.* 24. *prognoſticon ibid* 32. *curatio* ib. 35.

Sanguis diminutè fluens poſt partum 487.7. *eius cauſæ, ib.* 19. *ſigna* 488. 1. *prognoſtica ib.* 13. *curatio* ib. 20.

Sanguinẽ fundentia & attenuantia 489.23

Sanies & ichor an idem ſit 333.15.

Sarſæparella pulvis. 94.26.

Sarſæparellæ deſcriptio, temperamentum, electio, vires, propinandi modus 259.5.

Sarſaparella maiores habet vires, quam lignum Indicum, & radix chinæ ib.7.

Quo numero dierum ſumenda 260.2.

Quibus morbis proſit 259.17.

Sarſæ potus ſecundarius ib.29

Sarſæ potionem parandi modus alter ib 32.

Sarſæ, ligni, & radicis chinæ decoctiones, qua ratione tolerent permixtiones aliorum ſimplicium 260.12.

Sarſæ pulvis ib.34.

ex ſarſa, & ligno theriacales aquæ 261.3.

ex Sarſa, & ligno potus quotidianus ib.17.

Saſafras lignum ſuppreſſioni menſtruorum opitulatur 19.16

Satyriaſis à priapiſmo qui differat, eſtque acutum malum 242.21

Scabies infantis 538.15.

Scaliger autor 394.23

Scalpellum ad aperiendos internos abſceſſus.

Scarificationes crurum & brachiorum cur magis quam ſanguinis miſſio per venæ ſectionem conveniant 19.32.

Sacrificandi modus ab autore alibi traditur 20.12.

Scarotica medicamenta uterus non ſuſtinet 331.16

Sceleroma quid 301.31

Scævolæ qui dicantur 56.33.

Sceletyrbe 306.8.

Scyrrhi ſive ſephyri, ſive ſclirotici apoſtematis definitio 127.11

Scyrrhus exquiſitus à quo humore ib.13.

Scyrrhus non exquiſitus dolore non abſolvitur ib.17.

Scyrrhi definitio altera, ib. 24. *cauſæ, ib.* 28. *ſigna* 128. 16. *prognoſtica ib.* 23. *& curatio* ibid. 31.

Scyrrhus

Pag.Lin.

Scyrrhus ſæpe fit ob medicorum imperitiam 128.4.
Scyrrhus inſenſilis medicamentis non curatur, ſed manus opera 128 23.
Scyrrhus piloſus curationem non admittit ib.26.
Scyrrhus ad maturationem nunquam venit ibi. 28.
Scyrrhus ex nimia reſolutione genitus humidis curatur 132. 9.
Scyrrhum amputare quando liceat ibid.32.
Scyrrho repercutientia non conveniunt 133.21.
Scyrrhus cancroſus 134.1.
Scyrrhi cancroſi à vero ſcirrho, & à reliquis humoribus distinctio ibid.17.
Scyrrhi cancroſi cauſa, ibid.30. ſigna, 135.10. & curatio ibid. 25.
Scyrrhi lienis curatio 134. 1. & 212.20.
Scyrrhus uteri. 301. 3. quis morbus, ibid.13. eius cauſa, ibid 14. & ſigna 302. 3. diſtinctio à reliquis morbis, maxime à mola, ibid.28. prognoſtica ibid. 34. curatio 303. 3.
Scyrrhoſis quid 301.2.
Scyrrhi in cancrum degenerantis indicia 308.20.
Sciſſura labii inferioris quid ſignificat 262 2.
Sciſſura in ventre pragnantis qua ratione cavendum ne fiant 513.20.
Scoriæ ferri parandi ratio 43.21.
Scolimi, & cinara, eius fructus ad Ventrem faciunt 389 34.
Scorbutus quis morbus, & eius cauſa 306 28.
Scorbuto Luſitani in Indiam navigantes correpti 307.7.
Scorbuti remedia ibid.27.
Scorſionera radicis utilitas 215.25
Scoticæ fœminæ gravidationis tempore ſimplici utuntur pallio, & ſine obſtetrice pariunt 442. 34.
Scytharum fœminæ plures ſteriles 369.8.
Scytharum ancillæ felicius, quam coniuges concipiunt, & cur 381.22.
Secundina ante fœtum emiſſa ipſum eſſe mortuū indicat 451.22.
Secunda relicta difficilia infert ſymptomata 477. 28.
Secunda retenta quis morbus ibid.33.

Pag.Lin.

Secunda retenta cauſa, 478. ſigna 4. ibid. 9. prognoſtica, ibid.16. curatio ibid. 23.
Secunda alligata uteri fundo 480.13.
Secundam expellentia medicamenta 479.1.
Secunda ovis aut capræ arida, & epota ad quid conferat 479.21.
Secūda qua ratione manus opera educatur 490.9.
Secundam relictam ſuppurantia ibid 34.
Semen in gonorrhæa fluens ſpiritibus orbatum eſt 98.9.
Semen natura propter generationem reſarcire properat 100 30.
Semen diſcutientia medicamenta 102 19.
Semen vitiatum maiora quam menſtruum vitiatum infert ſymptomata 157.36. & 172.6.
Semine ſuperabundante purgatio non convenit 167.34.
Semini purgando utilis boli 168 9.
Semen in utero an poſſit deleteriam concipere qualitatem 170.8.
Semen cur deterius putreat ibid.18.
Semen bonum quale 359.4.
Semen emendantia medicamenta 380.9.
Semen craſſum attenuantia medicamenta, tenue incraſſantia 400.20.
Seminis vitium 384.32.
Seminis inæqualis rectificatio 4.0.3.
Senæ pruna ut pa[...]tur 190 10.
Senæ dilutum ibid.15.
Senes ex pituita ſalſa pruritu vexantur 243.32.
Senſus hebes fit ex abundante humiditate: eius ſigna 65.28.
Sentiendi vis à ſpiritu animali eſt 128.15.
Septimeſtres partus cur interdum edantur 431 2.
Seſſionis in frigido loco nocumenta 269 25.
Sevatum unguentum 383.16.
Siccæ intemperiei curatio 8.33.
Sicca uteri intemperatura ſigna 261.31. & curatio 262.5.
Siccis naturis & morbis evacuationes non conveniunt 262.28.
Sideratio 342.17.
Signa ſanguinis aut menſtrui putreſcentis in utero 157 35.

Pag.Lin.

Signa indicantia in quam partem uterus incumbat 158.6.
Signa prognoſtica ſtrangulatus uteri ibid.31.
Signa diſcutionis humorum 295.1.
Signa diſcernentia inter mortuam & præfocatam 159.27.
Signa diſtinguentia inter melancholicas & maniacas 188.16.
Similitudo à materia, & forma proficiſcitur 387.11.
Similitudo triplex eſt, in ſpecie, & in individuo, & in ſenſu ibid. 12.
Sitis & ardoris linguæ remedia 205.4.
Sitamus ad Venerem facit 394.32.
Solidantes ventrem, & mammas liquores 514.16.
Somnum prouocantia 192.14.
Somnus longus ſanguinem attenuat, & fluxiones auget 486.9.
Somnus à ſiccitate maxime impeditur 510.35.
Soporifera in fine cœnæ capienda ut maior fiat vaporatio 193.4.
Spadonum ſterilitas non curatur 387.24.
Sphadelus 342.17.
Spiritus corporeus maioris eſt efficaciæ quam genitivus 398.19.
Spiritus addunt corpori levitatem 451.2.
Splendonius peſſus 52.31.
Stercoris aſini facultas 48.13.
Stephan. Athenienſis ſcripſit in primũ ad Glauc. 172.28.
Sterilitas quid 350.13.
Sterilitatis ſpecies, ſterilitas ad tempus quæ dicatur, vitium eſt in actione læſa ibid.21.
Sterilitatis naturalis cauſæ, 351. *ſigna, ibid.* 11. *experimenta quibus cognoſcitur* ibid.21.
an curationem admittat 352 23.
eius curatio ibid.33.
Sterilitatem quæ remedia à proprietate curant ibid.36.
Contra Sterilitatem externa medicamenta 354.3
Sterilitatis naturalis curandi methodi inſignes 355.3.

Pag.Lin.

Sterilis ſit fœmina in vir quibus notis exploratur 358.9.
Sterilitatis cauſæ ex parte ſeminis ibid.31.
Sterilitatis cauſæ ex parte uteri 359.16.
Sterilis inprimis eſt frigidus ac denſus uterus ibid. 25.
Sterilitatis cauſæ ex parte principiorum 360.8.
Sterilitas à commiſſo errore ibid.10.
Sterilitatis per collationem ſigna ibid. 23. *Prognoſtica* 361.27.
Sterilitas magis fit ex parte fœminæ, infrigidatio, & maleficium ex parte viri ibid 28.
Sterilitas in viris ſenioribus curanda, in fœminis non ibid.36.
Sterilitatis ob calorem curatio 362.21.
Sterilium coniugum examinandi ratio 364.33.
ad Sterilitatem ex debilitate membrorum dignoſcendam ſtatuitur triennii tempus 366.1.
Sterilitatem inducere an liceat, aut abortum provocare ibid.17.
Sterilitas morboſa, eius cauſæ externæ, internæ 368 13.
Sterilitatis cauſæ abditæ, ſunt divina voluntas, maleficia, carmina, incantiones, nodi, ac vincula, ſive nexus 370 12.
Sterilitatis cauſæ pinguedo, gracilitas, flatus, ſeminis ac menſtrui vitium 368.32.
Sterilitatis cauſæ cenſentur à pleriſque quædam ſuperſtitioſa medicamenta, 370.26. *& aſpectus aſtrorum* 371.14.
Sterilitatis morboſæ ſigna ibid.28.
Sterilitatis ab uteri lubricitate curatio 374.17.
Sterilitatis ex uteri hiatu curatio 375.15. *ex duritie* ibid.31.
ex pinguedine, 376.35 *gracilitate,* 379.16. *ex vitio ſeminis* 380.9.
Steriles fœminas reddit inprimis ſiccitas 37[illegible] 33.
Sterilitatis ex ſuperabundante, aut deficiente ſemine, curatio 380.7.
Sterilitas ad tempus dupliciter fœminis contingit 380 32.
Sterilitatis ad tempus cauſæ 381.2.
Steriles ad tempus ſæpe evadunt, quæ nubunt ante 14. *annum* ibid.3.

Item

Pag.Lin.

Item quæ iam ſeniores ibid.11.
Sterilitatis ad tempus curatio 382.1.
Sterilitatis ob delicatam naturam curatio 383.1.
Steriles ſunt viri perinde ac fœminæ 384.3.
Sterilitatis in viro quatuor modi ibid. 9.
Sterilitatem facit penis vitiata figura ibid. 15.
Sterilitatem parit occupatio in rebus arduis 385.24.
Sterilitatis cauſa magna eſt obeſitas, & lues Venerea ibid.30.
Sterilitatis viri ſigna 386 4.
Stibii uſus 130.3. & 180.2.
Stillicidii menſtr. differentia 54.28.
Stillicidii menſtrui cauſa, 55 3. *ſigna,* ibid. 25. *prognoſtica,* 56. 19. *curatio* ibid.27.
Stillicidium menſtr. longævis etiam accidit 55.20.
Stillatitius liquor ex Caſſia fiſtula 267.15.
Stincorum virtus, & quæ eorum partes ſint uſurpandæ 395.9.
Stiptica medicamenta calida 47.27.
Stebœus autor 101. 24.
Stomomma quid 210.11.
Stomomma eſt acies ferri, non æris ibid.13.
Stomachachexia quid 306.8.
Strangulatio ex utero, ſive ſuffocatio 152.12.
Strangulationem uteri excitans humor veneni induit naturam 153 8.
Strangulationem humor excitare non poteſt niſi in utero commoveatur ibid.10.
in Strangulatione aliquid per lienem ad cor & guttur transfertur ibid.16.
in Strangulatione cur, & quid cerebrum ac cor patiuntur ibid.18.
Strangulatio ad frigidos affectus refertur ibid.23.
Strangulatio ex utero ad morbos in ſitu etiam reducitur ibid.27.
in Strangulatione uterus eſt pars affecta 154. 1.
Strangulatio ex utero viduis, & virginibus grãdioribus potiſſimum accidit ibid.21.
Strangulatio ex utero quibus anni temporibus magis accidit ibid.30.
Strangulationis gradus tres ſive differentia ibid.32.
Strangulatio ex utero qua ratione ab aliis morbis diſcernatur 155.3.
Strangulationis cauſæ antecedentes coniuncta, ſigna, curatio, in acceſſione, extra acceſſionem ibid 26. & ſeq.
Strangulatio ex utero cur epilepſia ſimilis 157.5.
Strangulationis inſtantis aut iam præſentis ſigna ibid. 11.
in Strangulatis curandis capitis habenda eſt ratio 192 24.
Strumæ ſigna 124. & *curatio* ibid.12.
Struma qui differat à glandula 123.15.
Strangulatis acetum non convenit 173.21.
Strangulatis an vinum conveniat ibid.33.
Strangulatis an competat ſanguinis miſſio 174.10.
Strutiocameli adeps ad quid utilis 214. 11.
Sudor ſedat profluvium menſtr. 46.22.
Sudorifica medicamenta 71.8.
Sudor menſtrui tempore non proliciendus 80.35.
Sudorem prolicientia 162.25. & 255.19.
Sudare nequeuntibus quid faciendum ut ſudor proliciatur 257.4.
Sudores per ſomnum felicius prorumpunt ibid. 20.
Sudantes carbones accenſos non habeant in cubiculo ibid.21.
Suffitus aromatum pituitoſis, evaporationes melancholicis, & bilioſis magis conveniunt 25.1. & 27.24.
Suffitus pro utero 25.3. & 253.2.
Suffitus iniocundi 161.10.
iocundi 162.7.
in Suffocatione uteri illæſus ſpiritus bonum ſignum 159.2.
Suffocatio ex utero raro gravidas exercet 159.8.

Suffocatio grandioribus 45. annis fœminis raro contingit 159.15.
Suffocatio circa annos quib. menſes ceſſant, aut etiam ceſſat, aut interficit ibid. 18.
Suffocatio per circuitus invidit ibid. 26.
Suffocatas ex utero ab immũdo ſpiritu teneri vulgus dicit 160.11.
Suffocatio ex vtero, vide ſtrangulationem uteri.
Suffocatis illicò ab acceſſione vinum non eſt dandum 165.14.
Suffocationis ex utero curatio extra acceſſionem ibid. 23.
Suffocationem ex retento ſemine cur potius fœminæ quam viri patiantur 172 11.
Suffumigia ex capitibus & oculis piſcium ſalitorium 489.21
Superſtitio veterum de ſectione venarum retro aures 211.28.
Suppreſſio menſtruorum fere ſemper fit à ſanguine pituitoſo & craſſo 18.35.
Suppreſſionis menſtr. à bile, ſigna, & curatio 26.11.
Suppreſſio menſtruorum. cauſa, ſigna, & curatio, vide menſtr. ſuppreſſionem.
Suppreſſio alvi in puerperis 500.20.
Suppurans ſive digeſtivum medicamentum 3.28.
Suppuratorum menſtr. ſigna 68.25.
Suppurationis ſigna 113.19.
Suppurantia vim habent humidam & emplaſtricam ibid. 22.
Suppurantia medicamenta calorem, & ſpiritum cohibent 295.27.
Symptomatum varietas in ſtrangulatis unde proveniat 169.9.
Symptomatum in febribus curatio 205.1.
Symptomatum omnium triplex eſt medendi ratio 235 6.
Syncipit cur magis dolet, quam reliquæ corporis partes 229.10.
cur Syncipiti applicetur oxyrhod. 232.24
in Syncipite rariſſimum eſt cranium ibid. 26.
Syrupi ex ſarſa & ligno 260.19.
Syrupus de muſcilaginibus 57.19.
Syruporum uſus utilis contra Manardum 73.9.
Syſtrema quid 271.19.

Pag. Lin.

Syrupi ad movendos menſes in quantitate magna exhibeantur 20 18.
ad Suffocatas accedentes medici, chirothecas & poma odorata deponant 161.9.

T.

Tabes dorſalis 106.36.
Taccamaca gummi 94.14.
Tarditas conſulta celeri temeritati ſemper praeferenda 493.18.
à Tempore diſplicentia criticorum computatio nõ eſt facienda 494 25.
Tentigo, quæ affectio 277.17.
Tertia facultas eſt in medicamentis quæ partem hanc, aut illam reſpiciunt 36.9.
Teſtium intemperatura tam ſimplicium quam compoſitorum ſigna 386.13.
Theriaca, & mithridatium infantulis non exhibeantur 534 31.
Theriac cancro affectis exhibenda 310.8.
Tymius verrucæ ſpecies 312 15.
Tridon quid 52.29.
Topica poſt partum 482.17.
Terminum poſt partum cauſa, ibid. 31. & ſigna 483.3.
Tormina poſt partum à ſaguinis grumo plerumque fiunt ibid. 481. 31.
in Torminibus à mordacitate, fœminæ aquam frigidam puerperis exhibent 483 10.
Tormina ſedantia ibid 17.
Tragæa purgativa 125 2.
Tralliani lapſus 133.32.
Trombroſis quid 527.4.
Tremor artuum infantis 541.2.
Trochiſci foliginem in ulcere generantes 331.1.
Trochiſci molam ac menſes, & fœtum mortuum expellentes 406 28.
Trincavelii ſententia de evacuatione ſymptomat. 502 2.
Tubercula in mammis cancri ſunt initia 115.29.
Turbith. minerale 191.29.
Tupitudinis ſymptoma 277.17.
Tuſſis quid 420.16.
Tuſſis pregnantium cauſa, ibid. 29. ſigna, ibid. 25. prognoſticum 421 4. & curatio ibid. 11.

Tuſſim

Pag.Lin.

Tuſſim levat aqua calidiſſima potus 421.16.
Tuſſi opitulatur farina fabarum cum melle ibid. 25.
ad Tuſſim ex cauſa calida electuarium ibid 27.
ad Tuſſim ex frigida cauſa ibid. 35.
Tuſſis ex deflexu à capite 422.8.

V.

Vacuationes hecticis, ac frigidis temperaturis non conveniunt 9.10.
Valcacer autoris præceptor 272.16.
Valcaceris lapſus 258.9.
Valleſii error 198.6.
Vaporem nec ſumma frigiditas elevat, nec exuperans calor 116.8.
Vaſa repleta quantum in latum, & profundum extenduntur, tantum in longitudinem breviora fiunt 155.28
Vaſa umbilicalia collo infantis circumvoluta fœminis quid prænuncient 472.20.
Velata, vel atreta fœmina 1.10.
Vena qua parte pedis ſecanda 20 6.
Venæ ſectio ex pede ab utero derivat 33.37.
Venæ ſectio ex pede ſemper à ſupernis ad inferiora ſanguinem evocat 34.10.
Venarum apertio tripliciter contingit 37.6.
Venæ ſectio inter minimum & annularem, in quos uſus à Galeno & Paulo adminiſtretur 342.3.
Veneni aſſumptio ſterilitatis cauſa 370 25.
Veneris uſus libidinem auget 246.24.
Veneris uſus moderatus libidinem mitigat ibid. 35.
Venerem cur ſeptentrionales viri minus appetant 386 7.
Venerem excitantia medicamenta in triplici ſunt differentia 388.19.
Venerem excitantes cibi 390.15.
Venerem excitantia medicamenta 391.15.
Venerem excitantes, & fœcunditatem inducentes conſervæ, & pulveres ac medicamenta alia ſimplicia, alia compoſita ibid. 26.
Venerem quæ iuvant à tota ſubſtantia 394 12.
Venus vaga ſterilis 360.21.
Venerem Excitant mentha, & ruta virides, ſiccæ extingunt 389.32.

Pag.Lin.

Ventriculi habenda ratio in epilepſia 179.29.
Ventriculi accidentia ex utero 222.23.
Ventriculi varias partes affectas, quæ ſigna demonſtrent 223.7.
Ventriculi affecti ex utero cauſa, ibid 14. *ſigna,* 224.4. *curatio* ibid. 21.
Ventriculi os veteres cor appellarunt 224.17.
Ventriculum roborantia 122.15. & 125.26.
Ventriculi flatus diſcutientia ibid. 31.
Ventriculo conducens inunctio fomentum, ſacculus ibid 31.
Ventriculi calidi remedia 226.26.
Ventriculi ſuperioris partis operatio appetitio eſt, inferioris retentio, & concoctio 416.1.
Ventriculum roborant odorata omnia, graveolẽtia ſubvertunt 416.33.
Ventriculi dolores in prægnantibus ſedantia 417. 33.
Ventris inferioris dolores in prægnantibus ſedantia 418.28.
Ventris dolores prægnantibus plerumque à flatibus fiunt ibid. 22.
Ventriculi roboratio in gravidis 442.36.
Ventriculus debilitatur in omni alvi fluxione 498.25.
Venter ne corrugetur remedia 445 24.
Vermiculi quis cibus 390.27.
Vermes uteri 345.13.
Verrucæ ad quam ſpeciem tumorum præter naturam ſint reducendæ 322.12.
Verrucarum cauſa, 322.12. *ſigna,* ibid. 15. *prognoſtica,* ibid. 19. *curatio* ibid. 25.
Veſallii & Angerii error de radice china 256 5.
Viarum uteri anguſtia quibus medeatur 57.35.
Victus frigidus 7.10. & 201.36. & 264.25.
Victus tenuis qua ratione coctioni opituletur 73. 21.
Victus in acutis uſque ad vigorem attenuandus 202.22.
Victus calidus 250.17.
Victus ſiccus 253.29.
Victus competentis aſſumentibus ligni decoctum, rigorem ſeptentrionales non tolerant 258.36.
Victus humidus 262.6.

Pag. Lin.

Victus attenuans & diſcutiens 287.3.
ad Victum pleniorem ex conferta evacuatione non eſt tranſeundum 492.12.
Vigilia immodica graviſſimum eſt ſymptoma 510.16.
Vigiliæ immodicæ remedia ibid. 17.
Vinum purgativum parandi ratio 21.12.
Vinum in quo profluvio concedatur 46.7.
Vinum Hiſpanicum in affectibus vẽtriculi Rhenano præfertur 224.28.
Vini uſum reſpuunt lignum Indicum & ſarſa 258.33.
Vini ſtiptici deſcriptio 279.34.
Vinum hyſtericis an conveniat 173.34.
Viragines 5.20.
Virgineus morbus, vide Febris alba
Virginibus valetudinariis non ſemper utile viro coniungi contra communem opinionem 382.15.
Virginitatem fucatam lenæ conciliant 515.10.
Virginitatis conciliandæ remedia levibus ingeniis celanda ſunt ibid. 28.
Virtutis expulſivæ debilitas ſequitur ad intemper. frigidam & ſiccam 14.18.
Virtus maior in maiori quanto 258.14.
Vita ſecura, & deformior, ancipiti valetudini præferenda 143.12. & 406.22.
Vitali calore & ſpiritu, pars triplici de cauſa deſtituitur 342.23.
Vlcus in utero magnum ſterilem reddit mulierẽ 69.10.
Vlcus & vulnus in quo differant 326.28.
Vlcerum differentia ibid. 30.
Vlcera in utero qualia 327.4.
Vlcus carnoſiores partes facilius depaſcitur ibid. 14.
Vlcerum uteri cauſa, ibid. 16. ſigna, ibid. 27. *prognoſtica* 328.28. *curatio* 329.10.
Vlcerum ſpecialia indicia 328.2.
Vlceris ſymptomatum in utero ſigna, & eorum curatio 328.16.
Vlceris cum intemperie curatio 329.33.
Vlceris ſordidi curatio 330.6.

Pag. Lin.

Vlceris putridi curatio ibid. 13.
Vlceris cum acrimonia curatio ibid. 3[illegible].
Vlceris depaſcientis curatio 331.5.
Vlceris cum carne ſupercreſcentis cura ibid. 17.
Vlceris ſimplicis curatio ibid. 21.
Vlceris ablutio 332.20.
Vlcera uteri cicatrizantia medicamenta 332.27.
Vlceribus uteri medicamenta conveniunt valde ſiccantia ibid. 35.
Vlceris uterini curatio puerperio adhuc fluente difficilima eſt, & quare 328.28.
Vlcera infantis 540.7.
Vlcuſcula in ore infantis aphtha dicta ibid.
Vmbilico gravidæ quæ admovenda 443.13.
Vmbilici reſecatio 480.21. & 534.12.
Vncum inſtrumentum 453.30.
Vnctiones refrigerantes 268.4.
Vndimia quid 120.5.
Vnguentum de ranis 137.10.
Vnguentum de cancris fluviatilibus ibid. 17.
Vnguentum de conchulis marinis ibid. 19.
Vnguentum ex floribus aurantiorum Hiſpanis *dicitur mantegadeazahar* 160.29.
Vnguentum mirificum ad febres 204.29.
Vnguenta deobſtruentia 210.23.
Vnguentum deopplicativum olerum & ſuccorum ibid. 31.
Vnguentum enulatum 243.34.
Vnguenta extenuatis ac ſiccis naturis utilia 263.37.
Vnguento de melongena, utebatur Dux Complutenſis *adverſus condylomata* 313.21.
Vnguentum de ſcarabeis contra hæmorrhoides 318.19.
Vnguentum mirificum ad puſtulas, & ſcabiem 325.17.
Vnguenta varia ad fiſſuras mites vel malignas 339.37.
Vnguenta cutem impinguentia 513.28.
Vomitus menſtrui tempore non ciendus 80.34.

Vomitus

Pag. Lin.

Vomitus ſtrangulatũ convenit 162 30.
Vomitus ore ventriculi affecto, purgato fundo magis convenit 215.22.
Vomitus in uteri intemperie frigida 251.27.
Vomitus quæ affectio 416 6.
Vomitus prægnantium cauſa 415 33.
Vomitus inſtantis ſigna, & cura 416.9.
in Vomitu prægnantium purgantia non adhibeantur 417.1.
Vomitus puerperarum 506.3.
Vomitus ſanguinis in puerperis ibid 9.
per Vomitum tria reiiciuntur ibid.3.
Vomitum futurum deſignantia ibid 14.
Vrachus infantis combuſtus & exhibitus partum accelerat & facilitat 475.35.
Vrinæ ſuppreſſio in prægnantibus ultimis menſibus quare 423.13.
Vrinam promoventia medicamenta 167.23.
Vrinæ & alvi fæcis involuntarius egreſſus poſt fœtus extractionem 445.25.
Vteri medicamentis odorata miſceantur 28.4.
Vteri affectus correſpondent veſicæ affectionibus 62.2.
Vterini affectus 152.5.
Vteri ſuffocatio, vide Suffocationem uteri, & ſtrangulatum
Vteri conſenſus cum variis partibus 153.30. & 169.18
Vterus ut animal non errat, ſed retrahitur 155.34.
in Vteri ſtrangulatu triplex cauſa difficilis reſpirationis 156 28.
Vterus bene olentibus reficitur, pravum reſpirantibus recreatur 161.8.
Vterum deturbantia medicamenta 161.10.
Vteri recrementa tripliciter peccant, copia, qualitate, putredine 169.1.
Vteri affectæ cur reſpiratione priventur 172.1.
Vteri dolores varii, 233 32.
eorum cauſa, 234.6.
ſigna, ibid.17.
& curatio 235.6.
Vterus poſt partum, & fluentibus menſtruis apertior eſt 234.14.
Vteri dolores potiſſimum ex flatu fiunt ibid 21.
Vteri debilitas 247.10.
Vteri communia, ac propria munia quæ ſint ibid. 20.
Vteri debilitatis cauſa, ibid.26. ſigna, 248.3. & curatio ibid.17.
Vterum refrigerantia medicamenta & univerſum corpus 268.4.
Vteri ad ſuum locum reductio 271.9.
Vterum reducit igniti cauterii oſtentatio 272.1.
Vterum reducunt ſubmiſſi mures ibid.5.
Vteri in ſua ſede conſervatio ibid.14.
Vterus tumidus qua ratione reduci poſſit 273.1.
Vteri ligamenta amputari ſine periculo poſſunt 270.28.
Vteri præciſi hiſtoria varia apud Rouſetum 23.9.
Vteri aſcenſus, recurſus, aut contorſio ibid.16.
Vterus caput, pedes, & longinquiora membra in conſenſum trahit 274.16.
Vteri oberratio 275.3.
Vteri & pudendarum partium ulcera difficulter cicatricem ſuſcipiunt 278.18.
Vterum roborantia 289.5.
Vteri calidi, frigidi, humidi, & ſicci ſigna 360.27.
Vteri intemperaturarum compoſitarum ſigna 361.7.
Vterum calefacientia medicamenta 163.18.
Vterus nec valde humidus, nec nimis ſiccus concipit 364.32.
Vteri vulnera per primam intentionem conſolidantur 460.44.
Vtero ſecto vix pariendi facultas ſervari poteſt 461.10.
Vtero concluſo, quæ concepit ſalvari poteſt contra priſcorum opinionem 457.13.
Vteri ulcera à partu, eorum cauſa, ſigna, prognoſtica, curatio 512 19.

Vteri

RG
93
C35
1628

Pag. Lin.
Vteri laxitas fœminas propriis viris ingratiores reddit 515 8.
Vterum adſtringentia 516 26.
Vulva & anus ex partu laborioſo ita nonnunquam lacerantur ut in unum coëant 445. 35.
Vulgi error circa morbum pilarem 531. 22.

Z.

Zaratanus tumor ſpecies ſcyrrhi 134. 7.
Zaratano repercutientia conveniunt 136. 15.
Zaratano topica conveniunt inter malactica, & exſiccantia ibid. 24. & 136. 16.
Zaratano ſecandi modus 138. 24.
in Zaratano cauſticis potius, quam uſtione utendum 140. 27.
Zaratanum diſtinguit Mercatus à cancroſo ſcyrrho 141. 5.
in Zaratano chirurgia 139. 13.
Zelotypia 156. 15.
Zetmata diuturni ſunt cordis affectus 199. 10.
Zona Hippocratis 272. 25.

FINIS.

HARVARD
MEDICAL LIBRARY

VE RI TAS

VERITATEM ... [illegible] ...INAM QUÆRAMUS

IN THE
Francis A. Countway
Library of Medicine
BOSTON